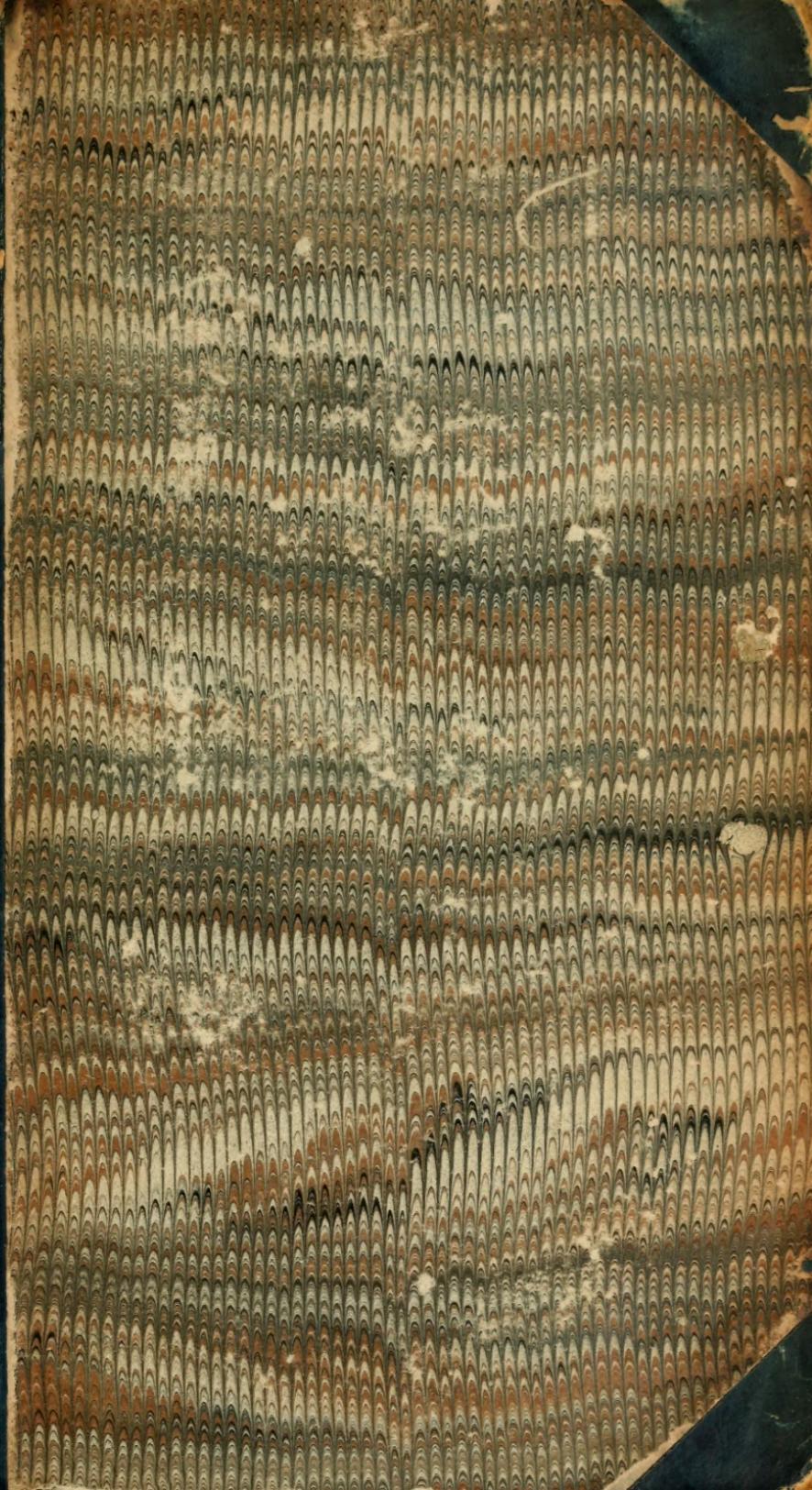

A
A
0000406796
3

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACULTY

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received Mar. 27, 1893.
Accessions No. 50844 Class No. V212
v.167

PA
6105
V24
v.167 Valpy -
n-in-hin classics.

Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles

Form L 1

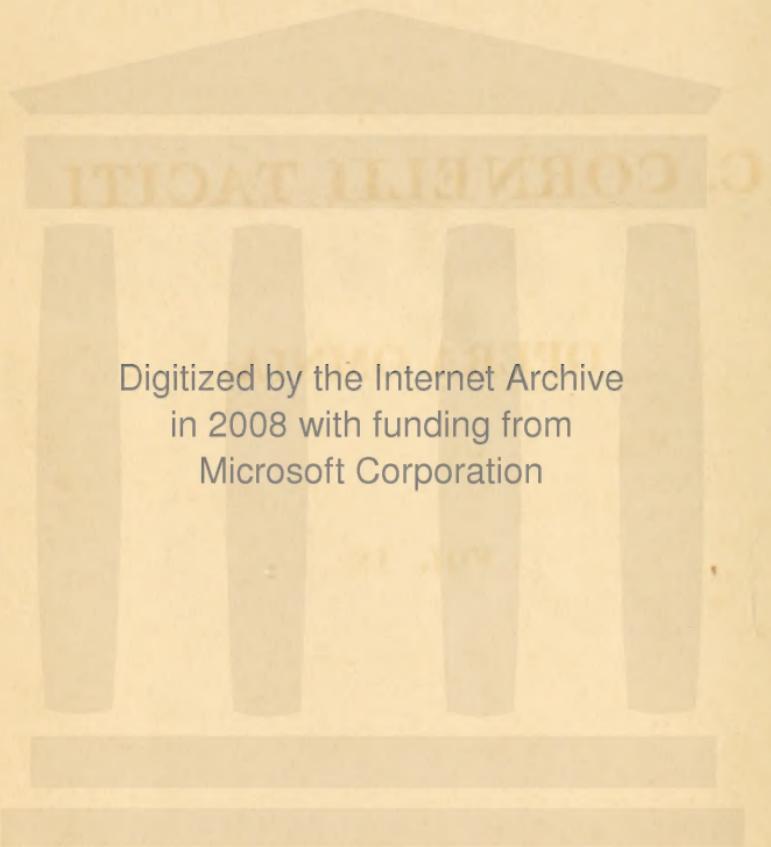
PA
6105
V24
v.167

This book is DUE on the last date stamped below

Form L-9-15m-8, '26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

C. CORNELII TACITI

OPERA OMNIA.

VOL. IX.

C. CORNELII TACITI

OPERA OMNIA

EX EDITIONE OBERLINIANA

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

JUSTI LIPSII EXCURSIBUS

RECENSU CODICUM ET EDITIONUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

75938

VOLUMEN NONUM.

F

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1821.

АЛЯСЧИНА САЛЫН
НОМЕН ГЕРБІНЕН

АЛЫМ ОРАПО

АМАКЫНДЫҚ ОДЫГЫНДА ЗА

СОН НОГІСІНДЕ АЛЫНДАСТАНДЫ

ІН УЗЫМ ДЕРПИНІ

АУРЫМ КОДЫМАЛА

МІРЛІК 5084 ЧІТОИ

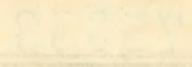
АСТАНА ЕКІМДЕРІНДЕ БАСТАУЛАУ

АРХАНГЕЛЬСКА СОДЫКІНДЕ АДАМДАСТАНДЫ

т.

ІНДІК РОСТИКІСІМО

АСТАНА ЕКІМДЕРІНДЕ

АСТАНА ЕКІМДЕРІНДЕ

Т

ІНДІК

АСТАНА ЕКІМДЕРІНДЕ АДАМДАСТАНДЫ

quod extrema ab iratis.

Qui pacem nostram metuebant] Libri aliquot editionum veterum; *pacem in iram*. Unde vir doctissimus *pacem an iram*, ut duplex ad arma stimulus his gentibus fuerit: sive quod pacem et servitutem multi timerent, sive quod extrema ab iratis. Sed non video, si ab iratis sibi metuebant, cur ad iram provocandos crederent: donec enim in officio manarent, iram Romanorum haud sane metuendam habebant. Forte legendum sit *qui pacem in iram mutabant*; quomodo pacem bello mutare. Item *mutare in perfidiam, pænitentiam, &c.* alibi apud nostrum reperias. Quamquam ne mihi blandiar, hæc quoque non satisfaciunt. Tentem ergo sic quoque, *qui parem injuriam metuebant*, quod quidem sensum evidentissimum præstet: nec enim temere firmius ineundæ societatis vinculum, quam ejusdem periculi metus. Dicemus aliqua (volente Deo) ad ista Curtii VIII. 4. ‘Inde ventum est in regionem Oxydracarum Mallorumque quos alias bellare inter se solitos, tunc periculi societas junxerat.’ *Freinshemius.* *ostentant? Arrianus I. III. Epict. c. 22. ‘Αν τὸς σε δαρψη, κραύγας ε στὰς ἐν τῷ μέσῳ, ἡ Καῦσαρ, ἐν τῇ σῇ εἰρήνῃ οὐ πάσχω. Ergo pacem nostram metuunt, qui detrectant imperium nostrum: qui verentur, ne et ipsi veniant in ditionem nostram. Sic quoque supra Tacitus: ‘terri adversus, &c. *Gronovius.

Catervæ majorum] An electi ergo maiores corpore, qui ad saxeas illas sepes starent, uti commodius prospicere possent, scilicet? Ineptissime. Quid si enim idem magni simul et timidi atque ignavi, uti videmus plerumque, tot præcipue numero hic colligendis? Immo natione quedam Britannica est, cuius nomen obliteratum hoc loco, proposita autem cæteris ad locum peri-

Delph. et Var. Clas.

culosissimum, quia vilior, nec verorum Britannorum domestica velut aut cognata. Talis ergo gens insulam *Maniam* aut *Moniam* habitans, ambigentibus populis tandem Britannæ adscripta, et ob hoc utique vel vilior vel exosior. Scribendum ergo arbitramur, *Catervæ Moniorum*, aut *Maniorum*. De his autem, quæ modo retulimus, legi possunt apud Silvestrum Giraldum sui temporis illustrem eruditio scriptorem in *Topographia Hiberniæ*; c. 15. *Barthius*. Quod Lipsius, *catervæ nationum*, emendavit, firmari videtur, ex ipso Tacito, qui statim ait, *gentium duces: ac deinde, gentili quisque religione*. Pichena. Legit vir doctissimus *catervæ nationum*, quod solitum ita Britannis Gallisque struere aciem per nationes. Proprius autem tam a scriptio quam sensu ac historia absit, si legas *catervæ armatorum*. Sic enim de his iisdem Britannis in Agric. 37. ‘catervæ armatorum paucioribus terga præstare.’ *Freinshemius.*

Pro munimentis constiterant] Cave intelligas, ipsas catervas fuisse, vice munimentorum. Sed eodem modo dicitur, quo supra, ‘pro ripa componeret.’ Pichena.

CAP. 34. Aut servitutis æternæ] Nescio an elegantius veriusque, *aut scrutitutis æternæ fore*, voce deleta. *Lipsius*.

Illum diem, illam aciem testabatur, aut reciperandæ libertatis, aut servitutis æternæ initium fore] Libenter cum Lipsio delerim vocem *initium*: intrasam ab imperito phraseos Cornelianæ. Et ferrem tamen, si conveniret, et aptari cum præcedentibus omnino posset. Sane ita recte dixeris, *Illum diem servitutis æternæ initium fore*. Sic in Agric. ‘Hodierum diem consensumque vestrum initium reciperandæ libertatis atque Britanniæ fore.’ At durum fuerit

Tacit.

II X

sic, illam aciem fore servitutis initium. Nec eleganter ita, *illum diem vel aciem fore initium reciperande libertatis.* Quod si deleas, ex omni parte oratio examussim sibi quadrat. Et tamen diversi locutionum modi sunt, *fore recipienda libertatis, et fore aeternæ servitutis.* Ille vulgator et aliis etiam frequens: hic uni Tacito, nisi fallor, usurpatus, et illi ipsi rarentur. Exemplum unum nunc occurrit Annal. III. ‘Præter castello Dericus impiger manus, exercitus militia, et illam obsidionem flagitii ratus.’ Quod ipsum non peregrinus ad aures nostras accidere debet, quam Suetonii illud August. 43. ‘Prisci decorique moris existimans, claræ stirpis originem sic innotescere:’ et multa similia, vulgi etiam usu trita. Tacit. iterum in Germ. ‘Cedere dummodo rursus instes, consilii quam formidinis arbitrantur?’ *Acidalius.*

Vacui a securibus et tributis] Id est, a servitute Romanorum. Nam fascibus, quibus alligatae secures essent, uti solebant Magistratus Romani. *Lupanus.*

CAP. 35. *Cuncta virtute expugnabilia clamitare]* Mallem, *virtuti.* Idem fere in vita Agric. ‘nihil virtuti suæ invium.’ *Pichena.*

Decedere barbari in jugo montium] Malim, *recedere.* Hoc enim magis adsignificet retrocessionem. *Acidalius.*

CAP. 36. *Castra præjacet]* Vatic. *castris.* Et statim lego regiis clientelis. *Lipsius.*

CAP. 37. *Pluribus gentibus imperantem]* Ita Flor. Vulgo, *imperantem.* *Pichena.*

Nam si vos omnibus imperitare vultis, sequitur] Acumen horum non satis perceptum correctiones invitavit. Agricola, *Non si vos omnibus.* Eruditissimus vir, *num si vos omnibus.* Atqui usus non erat, quippe quod hæc rationem reddant, cur bellando se suaque defenderit. Britanni per-

suasum habebant Romanos spe devo-
rasse imperium totius orbis, et omnes
data occasione sensim subacturos.
Tac. in Agric. ‘Raptore orbis post-
quam cuncta vastantibus defuere
terræ, et mare scrutantur. Si locu-
ples hostis est, avari, si pauper, am-
bitiosi, quos non Oriens, non Occi-
dens satiaverit.’ Hinc ergo Caracta-
cus excusat bellandi necessitatem,
aitque: *Invitus res meas amisi, sci-
licet liber ego pro iis servandis bel-
lum adversus vos gessi: nam vos in
omnes regimen vultis, unde omnibus
manifesta servitus impendet.* At
(inquit vir eruditissimus) necessario
non sequitur: *Romani volunt, omnes
servi fiunt.* Callide Caractacus (*re-
pondeo*) anget Romanorum poten-
tiam: *nam dicendo eos quæcumque
vellent posse, excusat bellum tan-
quam gestum pro vitanda urgentissi-
ma servitute.* *Salinerius.* Lipsius
ait falso et inepte hoc dici, cum con-
sequens non sit, ut qui velit, id quod
velit, possit: ergo emendat, *Num si
vos omnibus?* nota interrogationis ad-
jecta. Mihi vulgata lectio minime
probatur. Nam etiam si verba Carac-
taci, libertatem, ac minime dege-
nererem animum præ se ferant; tamen
aspera etiam sunt plurima in Clau-
diuum Romanosque adulazione. Et
posteaquam sententiam suam jacta-
vit, sequitur, se opes (etsi invitum)
amisisse, quia illorum viribus resis-
tere nequiverit, cum enim Romani,
ceteris potentiores, alias opibus im-
pares debellare velint, consequens ut
omnibus sit servitus subeunda. *Pi-
chena.* Recte Lipsius hoc arguit et
dannat. Idem bene corrigit, *Num
si.* Æque bene et forte melius Mu-
retus, *Non si.* *Acidalius.*

Et supplicium mei oblivio sequeretur] Malim, *sequetur.* Rhenanus. Viden-
dum an legi debeat, *sequetur.* Ursinus. Eruditissimus vir post Rhena-
num scribendum putat *oblivio seque-
tur.* Et hac distinctione: *et suppli-*

cium mei oblio sequetur: at si incolumem. Quæ tendunt in hunc sensum: Si me suppliciis affici, statim hujus rei homines obliscentur: at si mihi ignoscas, &c. Quam digniora Caractaci virtute sunt vulgata: ‘Si statim deditus traderer, neque mea fortuna, neque tua gloria inclarisset, et supplicium mei oblio sequeatur: at si incolumem.’ Is certe Claudio persuasum it, e re imperatoris fuisse, se cum Romanis tot præliis decertasse. Si statim (inquit ille) atque duces tui me bello aggressi sunt, sine sanguine me dedidisse, et ad tua genua supplex accidisse, quidnam tuæ gloriæ additum esset ab imbelli et sic facile dedito? at nunc tot pugnis adversus vos notus, viribusque tuis tandem dominus, quantum laudis a te servatus apud posteros consignabo? *Supplicium hoc loco supplicatio.* Noster Ann. l. i. ‘Tum supplicia Diis decernuntur.’ *Salinerius.* Optime hæc emendavit atque distinxit acutissimus Lipsius: *Oblvio sequetur? at si incolumem, &c.* *Freinsheimius.*

CAP. 38. *Ac ni cito visis]* Editione prisca, et quibusdam scriptis; *cito municiis.* *Suspicor, ni citis nunciis e castellis:* nisi placet, *ni cito municipiis et castellis.* Malo etiam mox, promptissimus quisque e manipulis cecidere. Et, cohortes expeditas opposuit. Lipsius.

Ac ni cito vicis et castellis proximis subventum foret] Faernus legebatur: *Ac ni cito e vicis et castellis subventum foret, copiae Rom. occid. occubuisserent.* Ursinus. Flor. et alii veteres: *ac ni cito nunciis, et castellis.* Muretus, *e vicis et castellis.* Ego non nihil suspicor, *præsidiis et castellis.* Sic l. xiv. ‘omissis castellis præsidiisque:’ et in vita Agric. ‘et præsidiis castellisque circumdatae.’ Pichena. Lipsius, *Ac ni citis nunciis e castellis.** Melius et vere Muretus, *ni cito e vicis et castellis.* Idem mavult paullo post occidissent. Et hoc sane vulgato in usu.

Acidalius. Nihil hic mutandum esse monuimus. *Observe.* II. 20. *Gronovius.*

Quisque manipulus] Verius, *e manipulis.* Lipsius.

Quisque manipulus cecidere] Ego malem, *manipularis.* Pichena.

Nec multo post pabulatis nostros] Scripsimus, *pabulantes nostros ipsos.* Rhenanus.

CAP. 39. *Tempore proviso]* Libri editi, *provisa.* Lipsius, *provisu:* ego, *proviso,* ex Flor. Pichena. Lipsius *provisu.* Malo, *proviso:* adverbiali forma qua item *improviso, inopinato, inexpectato,* et talia. *Acidalius.*

Ac præcipua] Rectius omitteretur coniunctio. *Freinsheimius.*

Sicambri trajecti in Gallias fuere] In Menapiis consedisse ex auctorum lectione deprendi, ut hi sint qui nunc *Geldrenses* quasi *Galli Rhenenses* vocantur. Nimagum Venloemque pagos habent, et Vahalem Rheni attingunt. *Alciatus.*

Et si non prælrium] Idecirco læti erant hostes, quod bellum cum aliis gerens periisset, quamvis prælio non interemptus: et quod dux erat non contempnendus. *Ferrettus.* Sic sup. I. ii. in fine: ‘præliis ambiguus, bello non victus.’ De morib. Germ. ‘alios ad prælrium ire videas, Cattos ad bellum.’ Nonius Marcellus ait, *bellum et prælrium in hoc differre, quod prælia partes sint belli;* hoc est, in bello congressiones. Hoc pueris etiam notum scio: adnotavi tamen, ut obiter monerem, immunitum fuisse Cæsarem initio Comment. de bell. Gall. nam ubi in omnibus antiquis exemplaribus legitur: ‘quod fere quotidianis bellis præliisque cum Germanis contendunt;’ recentiores voce, *bellis, carent.* Pichena.

CAP. 40. *Præter: auctaque]* Male interpunktus locus. Lege, *præter, auctaque et apud hostes ejus rei fama.* Et auferendi easu capienda voces *aucta fama.* Acidalius.

Ut major laus compositi, vel si du-

ravissent] Judicavi deesse olim aliquid: male. Scribe tantum, *compositis*, et sententia liquida erit. *Lipsius.*

Ut major laus compositi, vel si duravissent] Collective, et ea forma, qua repetitum apud nostrum Ann. I. 1. ‘et libertatis improsperæ repetitæ.’ Doctissimus vir *compositis*, ut his aptius sequentia responderent, *vel si duravissent*. Verum cum etiam in eodem reatu Thucydides ille sit, satius erit desistere ab advocatione I. II. τοσοῦτον τῷ Περίκλει. ἐπερίσσευτότε, ἀφ' ἂντὸς προέγνω i. tantum Pericli supererat, ex quibus ipse prævidebat, Salinerius. Lipsius emendavit optime. Vulgo, *compositi*. Pichena.

Mox orto dissidio] *Discidio* et hic scribendum censeo. *Gronotius.*

Cap. 41. T. L. Claudio] Autographum habuit *Tl.* et ita scriptum oportuit: alias *L* frustra est: *T.* vero pro Tito exposita Claudio Cæsari non convenit. Emendo igitur *Tl.* quod illis literis Tiberius significetur in antiquis inscriptionibus. Unde argumentum est in illos qui *Tyberium* per *TY* scribunt. *Vertranius.*

Virilis toga Neroni maturata] De Augusto fefellerunt Lipsium verba Suetonii c. 8. vulgo corrupta: ‘Decimum annum agens aviam Julianum defunctam pro concione laudavit, quadriennio post virili toga sumpta.’ Sed sic jubent ex Nic. Damasceno Florida. “Οτι Καῖσαρ περὶ ἐννέα ἔτη μάλιστα γεγονὼς θαῦμα τε οὐ μικρὸν παρέσχε Ῥωμαῖοις, φύσεως ἀκρότητα δηλώσας ἐν τοιᾶδε ἡλικίᾳ, καλ., όπου τοῖς ἀνδράσι πολὺς ἐγγίνεται θύρυβος, ἐν πολλῷ διμίλῳ δημητροφήσας. Νεμπε ἀποθανόσης αὐτῷ τῆς τηλῆς. Mox: Κατέβασε δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ ἔτη μάλιστα γεγονὼς τεσσαρεσκαίδεκα, ώστε ἀποθέσθαι μὲν αὐτὸν ἥδη τὴν περιπόρφυρον ἑσθῆτα, ἀναλαβεῖν δὲ τὴν καθαρὰν, σύμβολον οὖσαν τῆς εἰς ἔνδρας ἐγγραφῆς. Atque ita penes utrumque scribendum recte judicavit

Hen. Valesius. Neque aliter legas suadeo apud Quintilianum I. xii. 6.

‘Cæsar Augustus, decem natus annos aviam pro Rostris laudavit.’ Etsi vulgo ibi quoque duodecim. Corrigenda et Vita Virgilii: ‘Initia ætatis Cremonæ egit usque ad virilem togam, quam xvii. anno natali suo accepit, iisdem illis consulibus, quibus erat natus.’ Repone: *quam quinto-decimo natali suo accepit.* Nam consules illi, Cn. Pompeius Magnus M. Licinius Crassus, fuerunt primum a. U. C. 683. Iterum 698. Capitolinus Marco: ‘Virilem togam sumpsit quinto decimo ætatis anno.’ Aug. Buchnerus cum ad Plinii Epist. II. 14. ‘qui nuper togas sumserunt,’ observat describi septendecim annorum ætatem, quod sexdecim annos nati togam puram, prætexta posita, sumserent, vulgarem secutus est errorem Manutiorum, Siganii, aliorum. Ex quibus Aldus in Quæsitis Ciceroni filio datam in exitu sextidecimi anni togam virilem scribit, qui natus fuerit Cotta et Torquato consulibus. Atqui L. Julio Cæsare C. Marcio Figulo natum scribit ipse ad Atticum, hoc est, a. U. C. 689. Tirocinium autem ejus fuit Lentulo et Marcello Coss. a. U. C. 704. hoc est, quinto-decimo. Idem perperam accipit, quod est apud Ovidium, I. III. Fastorum ver. 771. quasi velit ille, pueris non exspectato ætatis anno XVI. per unum solummodo diem Baccho dicatum toga pura uti licuisse. Nam, quare *toga libera detur*, est, quare dari soleat, non in istum diem modo, sed in perpetuum, tum cum in viros transscribuntur; et pueris est qui adhuc prætextam gesserunt. Petrus Servius in Juvenilibus Feris argументum firmissimum censet, quod legimus apud Valerium Maximum, a M. Cotta; quo die togam virilem sumpsit, ut e Capitolio descendit, postulatum Carbonem; minorem autem septem et decem annis *Prætor*

postulare vetat. Id mihi nullius pondéris videtur : facile namque legibus annariis aut eximia virtus aut gratia illustris solvitur. Quem et vehementer falli puto in verbis Ciceronis pro Cælio : ‘ Nobis quidem olim annus erat ad cohibendum brachium toga constitutus.’ Nam, inquit, prætexta puerilis non adeo demissa ac protracta erat, ut brachio eam colligi oporteret ; virilis autem cum longius deflueret, latius pateret, ac multum laevis esset, brachio manuque colligenda erat. Hæc somnia mera : nec minus, quæ inde colligit, vere, cum sumeretur toga, uno brachio cohibitam : quasi cohibere brachium toga nihil sit aliud quam togam liberam induere : et olim statum annum ejus sumendæ fuisse, postea incertum. Cicero enim significat primo post sumptam togam anno puberes modestiae specimen dedisse cohibito intra togam dextra brachio, neque exserto : quali cum semper esset Cethagus, ferocior habitus est, et meruit illud : ‘ exsertique manus vesana Cethagi.’ Olim autem particula obliquam habet insectationem temporum, quum sublatus hand quidem, multo tamen solutior iste mos esset, crescente indies licentia et lascivia juvenutis. Sic igitur habendum, non XVI. aut XVII. non incertum omnino atque arbitarium, sed quintumdecimum solemnum ac legitimum tirocinii annum fuisse ; nisi qua eum gravis causa proferret : quod raro fiebat inter bonos ac pios propter avida vota parentum : quemadmodum qui rempubl. capesserent, annum petitio-nis non obire metuebant. *Gronovius.*

Cæsar adulationibus senatus liberis cessit] Vocabulum *liberis* non est in exemplari. Conjicio voluisse aliquem scribere, *libens* cessit, quod postea versum sit in *liberis*. *Rhenanus.* In v. c. additur verbum mendosum, *liberis*, pro quo scribi posset, *libens*, ut ita legatur : *Cæsar adulationibus*

senatus libens cessit. Miror autem Tacitum, &c. * *Ursinus.*

Triumphalium vestre transrecti] *Mirum* si non verius, *triumphali in veste*. Nec tamen alterum plane damno, aut scribendum *triumphantium*. Acidalius. Ita nemo quod sciām dicit *vestem triumphalium*, sed *triumphalem* omnes : quomodo et noster supra i. 15. ‘ utque per Circum triumphali ueste uterentur.’ Infra XIII. 8. ‘ uestem principi triumphalem.’ Ergo et hic scribendum potius *triumphali in veste*, vel *triumphali cum veste*. Freinsheimius. Nihil est mutandum. Cur enim minus dicere liceat, *triumphalium vestem*, quam, *triumphalium insigne*? quomodo supra. *Boxhornius.*

Simul qui centurionum tribunorumque] Addita fuerat in vulgatis copula, *simulque qui*, inepta ac supervacua : et quoniam a Flor. abest, tollendam censui. *Pichena.*

Tali occasione obvii] Quæ hæc occasio? Non enim præcessit : nec ad Circenses velim referri. At tu distingue, &c. * *Lipsius.*

Depellitur, tali occasione] Distinctionem hanc a Lipsio indicatam, longe meliorem, quam quæ vulgo, *depellitur*. *Tali occasione obvii*: quilibet judicabit. *Pichena.*

Cap. 42. Agrippinam imperatore genitam] * *Tiberio accepit.* Et idem infra I. XIII. de Nerone jam principe post Artaxata eversum a Corbulone ; *Ob hæc consulatus Imperator Nero*, &c. Hæc autem postea appellatio transit in eos, qui potiti rerum sunt. Soror fuit Agrippina Caliginæ, conjux Claudii, mater Neronis, unicum ad illam diem exemplum. *Ferrettus.*

Aqua et igni interdiceretur] Castigavimus, *interdiceret*. Item, *accipie-batur*. *Rhenanus.*

Hactenus Vitellius voluerat] Potuis-set enim sœvire in mortem ejus : sed contentus hac quasi deportatione fuit. *Lipsius.*

Cap. 43. Prodigia evenere] In Ms.

Covarruviano exstat, *prodigia fuerunt*: unde alicui poterat suboriri dubitatio, an non vox postrema irreptitia fuerit: plane, ea sublata, constat sua anctori sententia. *Gruterus.*

Trepidatione vulgi, invalidus quisque obtriti] Frequentes Tacito hujusmodi figuræ: et tamen hic delieatiores pro, *obtriti*, reposuerant, *obtritus*; quod verbum auctore Florentino sustuli, alterum reddidi. *Pichena.*

Pulsumque in extremam fori partem, vi urgebant] Vox, *vi*, quam Florentinus addit, minime superflua mihi visa est, immo digna quæ restituatur. *Pichena.*

Donec militum globo infestos perrupit] Nec male Florentinus, *infensos*. *Pieh.*

Et modestia urbis rebus extremis subrentum] Habet regius codex: *Et modestia hyemis rebus extremis subrentum. Lego, Et modestia hyemis rebus extr. sub.* Expone *et*, id est, etiam molestia hyemis. s. in molestia hyemis, rebus extremis subventum. Quod sane majus est, quam si æstate quis subvenisset. Nam hyems importandis frumentis sive mari seu terra minime est opportuna: quando verissima est T. Quintii apud Livium sententia: ‘Ad hæc hyems accedit, ad compertandum ex longinquæ difficultis.’ Igitur apte dixit, *molestia hyemis*: nam hyems per se molesta est, etiamsi non accedit famæ. *Rhenanus.* Dele copulam *et*. Modestia enim hiemis ipsa munus et benignitas Deorum. *Acidalius.*

Italiae regionibus] In regio codice est, *ex Italiae regionibus*. Quamquam ea lectio minus probatur, qui sciamp solempne esse Tacito præpositiones omittere. *Rhenanus.*

Commeatus portabant] Ut cunque ferri potest: tamen legendum puto, *portabatur*, vel *portabantur*. *Flor. portabat.* *Pichena.*

CAP. 41. Potentiae promptæ] Malo, *promptum*. *Lipsius.*

Ignaro et ornante insuper Mithradate] Ita emendavi, nescio an recte.

Distinctione potius peccatum est, scribendumque, *Ignaro et ornante i. Mithradate, reconciliationis specie, &c.* sententia continuante. *Lipsius.*

Ignaro et ornante insuper Mithradate] Verbum, *ornante*, a Lipsio repositum, etiam a Flor. confirmatur. Male olim *orante*: sed et Lipsii distinctionem secuti sumus. *Pichena.*

CAP. 45. Quæ fraude confici] Ita emendavimus. Male vulgo, *qua fraude confici potuerit, prompte nuntiat.* Sententia est: Parata sibi promptaque, que ad fraudem spectent: cetera vim requirent. *Lipsius.*

Eruptione subita] An potius *inruptione?* Freinsheimius. Defixos in solam Pichenæ editionem habuit oculos: nam omnes Lipsianæ, quas vidi, et antiquiores *irruptione*. Pichenam secutus et Gruterus, incuria magis, ut puto, quam consilio. *Gronovius.*

Asperius] Fortasse ita legendum pro eo, quod vulgo legitur, *Casperius*. Ursinus. Forsitan pater *Aeliani Casperii*, qui præfектus prætorio sub Nerva, de quo Xiphilinus. *Aurelius.*

Scelere et pecunia renderentur] In scripto libro legitur, *verterentur*. Opinor scribendum, *averterentur*, aut *verterentur*, pro *subverterentur*, ut *versam Remp.* aliquando vocat. *Rhenanus.*

CAP. 46. Velut custodia exolutus præfectorus] Restituimus, *velut custode exol. p.* *Rhenanus.* Quia silent omnes, compellor credere sic in MSS. eos reperisse. Alioqui si *custodia* in illis quoque, ut ante Rhenanum editi, blandiebatur magis *custodia*. *Gronovius.*

Nec aliud præsidii] *Florent. subsidii.* Sed nihil muto. *Pichena.*

Ne dubitaret armis] Hoc est, ne dubitaret malle incruentas conditio- nes, quam armis scilicet partas. *Ferrettus.* Libri veteres variant: nam alii habent, *Ne dubitaret armatus*, quam *circumventus conditiones malle*, &c. alii: *Ne dubitaret armis incruentas conditiones malle*, &c. quod magis placet. *Ursinus.* Phrasis hyperbatica

exemplo Thucydidis concinnata, non semel in Cornelium criticos excitavit: nec eos continuuit auctoritas Phalerei, Halicarnasseique: qui apertissime dixerunt, magnitudinem per talia valde promoveri. En ea alium in ordinem compono: *Ne dubitaret malle incruentas conditiones, quam armis.* Venalis iste Pollio suadet Mithradati, ne exspectaret extremam vim, quando castellum obsessum expers commeatibus erat: eo angustiarum (dicebat) redactus es, *{o Mithradates,* ut nequeas hinc evadere: proinde ne nos consule, potiusne sit cum Rhadamisto pacisci ante ultimam pugnam, an ea transacta accipere ab eo victore conditions: scis enim festinata deditione conciliari clementiam victoris, contra in pertinaces et victos omne saevitiae genus exerceri. *Arma, bellum, prælium.* Propert. *'Arma Dens Cæsar dites meditatur ad Indos.'* Salinerius. Suspectus mihi locus. An hortatur Mithradatem, quamquam armis instructum, conditions quam incruentas accipere? Pichena. Claritat sententiae nihil decesset, modo auferretur vocula *quam;* nam, ne admittamus aliorum emendationes, in caussa est locus infra Ann. XIII. 37. qui habet: *'Posse illi stabile regnum, et res incruentas contingere, si omissa spe longinquæ et sera præsentem potioremque sequeretur.'* Gruterus. *'Ne dubia tentaret armis quam incruentas conditions mallet.'* Ita lego. Aurelius. Hæc ab interpretibus varie exposita, nec defecta esse putem, et clara si pro *armis*, suadente sententia reponas *arma.* Locum autem obscurum reddidit vox *dubitandi*, quæ hic non sumitur quomodo vulgo solet, ut hunc sensum habeat, absque dubio esse præferenda *arma* conditions *incruentis:* sed hunc potius, adeo omittenda esse *arma*, ut ne in questionem quidem vel deliberationem vocanda sint: adeo nempe in con-

fesso esse, bellum ipsi non gerendum. *Dubitare* ergo hoc loco est deliberare, utrum ex duobus pluribusve sit eligendum, integro adhuc judicio, nec quoquam dum inclinante. Hoc sensu repetitur infra, XIII. 50. *'Dubitavit Nero an cuncta vectigalia omitti juberet.'* Supra XII. 20. *'dubitavit tamen, accipere captivum pacto salutis, an repetrere armis rectius foret:'* ubi *dubitare* dictum est de deliberatione etiam in consilio habita, ut ex sequentibus patet: *'sed disserebatur contra.'* Sic IV. 57. *'dubitaverat Augustus Germanicum rei Rom. impnere.'* Freinshemius. Mirum est in hoc loco hactenus hæsisse viros doctissimos. Ecce tibi integerrimum; *Ne dubitare armis, quam incruentas conditions mallet.* Mihi non est dubium, quin sic scripserit Tacitus. Ne mallet dubiis bellorum casibus se permettere, quam accipere incruentas, facta pace, conditions. *Dubitare armis* eleganter gerentes bellum dicuntur, ob maxime dubiam, incertam, trepidam, ambiguam spem ac fortunam bellorum. Idem volunt et eodem fere modo loquuntur Tiridatis oratores Annal. XIII. Ideo nondum ipsum Vologesem commotum, quia caussa, quam vi agere malent. Boxhornius. Appono calculum τὸ *quam* delentibus: sive conjectura est ea Groslopii et Gruteri: et multo magis si verum est, quod jacit Ursinus, inventos libros veteres, qui particulam damnarent. Labes non ab iis, qui docendi erant quid *arma*, quid *dubitare*, quin *dubitare armis* esset, sed ab his, qui non concoquebant *incruentas conditions armis malle.* Neque enim protritum hoc loquendi genus: elegans tamen. Appuleius Apolog. *'Persuaserat idem Pontianus matri suæ; ut me aliis omnibus mallet.'* Subaudiebam antea experiri, quod et ad *armis* et ad *conditions* satis commode referri videbatur. Sed illud magis placet. Groenovius.

Quam incruentas conditiones] Ego, *incruenta conditione*. At Groslootius, *tò quam deletum it*. *Lipsius*.

Oppugnationem quoquo modo accelerare] Ita restituimus, pro *celerare*. *Rhenanus*. *Muretus* notavit *celerare*. *Etsi nihil pæne interest, ego tamen hoc quoque prætulerim*. *Acidalius*.

Seque præsidio abituros minitarentur] *Vitium aliquod hic latere suspicor*: nam in *Flor.* corrupte legitur: *seque præsidium ammis minitarentur*. *Pichenæ Ms.* *præsidium ammis*: unde mihi suspicio genuinam esse lectionem *præsidium omissuros*. *Omittere præsidium* est *præsidio excedere*: quomodo infra *xiv.* 16. ‘omitteret modo Campaniam’ supra *iv.* 74. ‘satis visum’ omittere insulam.’ *Freinsheimius*.

CAP. 47. *Provisum illic sacrificium imperatum dictitans*] Eruditissimus vir *provisu suo*. *Tò provisum idem est*, ac si dices, *curatum*, *præparatum*. *Tac. Ann. I. XIII.* ‘nam ut proximus quisque Britannico neque fas, neque fidem pensi haberet, olim *provisum erat*’ et *lib. XIV.* ‘quod nostris parum *provisum*, dum amænitati potius, quam usui consultitur.’ Et ‘erat *provisum* quidem venenum, quo damnati publico Atheniensium judicio extinguerentur’ quæ vis non est aliena a verbo *video*. *Terent. Andr.* ‘*Nisi tu vides*.’ *Plaut. Mercat.* ‘*hoc nunc mihi viso est opus*, *Huic persuadere quomodo potis siem*.’ *Salinerius*. An, *provisum*, id est *præparatum* jam *sacrificium*, quod *imperaverat*? *Frigidum nec Cornelianum*. *Lipsius provisu suo*: ego suspicor de mendo. *Pichenæ*. Quamvis aliquis ejiceret voces duas postremas, constaret tamen orationi suus sensus integer: plane aut *provisum*, aut *imperatum*, superfluit. *Gruterus*. Ego, *provisum non mutem*; potius *imperatum ejiciam*, quod *glossa alterius*, et *inepta*. *Dura profecto nimis locutio*, *Provisu suo aliud imperare*: nec *Tacito un-*

quam alibi usurpata. *Acidalius*. Ita corrigo: *provisum illic sacrificium ut imperatum fuit dictitans*. *Aurelius*. Timide suspicabar: *simul in lucum propinquum trahit renisum, illic sacrificium paratum dictans*. Vel, *renitentem*: i. *tergiversantem*, quod nihil boni *præsagiret* animus: sequentem tamen, quia suæ potestatis esse dierat. *Gronovius*.

Mos est regibus] Idem ex *Herodoto* refert *Q. Tertullianus Apologeticci c. 9. Vertranius*.

Sanguis in artus extremos suffuderit] *Scriptimus se effuderit*. *Rhenanus*.

Quod dedecorum Barbaris trahebatur] *Suspicor legendum, quo dedecorum*. Sed hoc frigidum sit. Si quis me audiet, leget potius, *modo pecorum barbaris trahebatur*. *Modo*, hoc est more seu ritu. Sic *Livius* dixit ‘*itinieris modo*’ *lib. VIII. I. decad.* ‘*Signis repente sublati, fugæ magis quam itineris modo penitus ad Oceanum et Gadeis ducit*’ Et *Tacit. Hist. II.* ‘*continuus orbis latoire initio tenuem in ambitum metæ modo exurgens*’ Item eodem lib. ‘*Castra in modum penatium dirigebantur*’ *Verum quid multis opus est?* *lib. IV.* expresse sic loquitur: ‘*Hostibus contra omnium nesciis, non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo, trahi, occidi, capi*’ *Livius I. XXX.* ‘*Sed iis, qui hos ipsos Ligures aliquando pecorum modo fugientes per saltus invios consecutati cederunt*’ *Lib. XXXVIII.* ‘*Eos ex eo tempore per ducentos jam annos pecorum in modum consternatos cædunt*’ *Barbaris subaudi, a, id est, a Barbaris trahebatur*. *Rhenanus*. *V. c. habet, habebatur, non trahebatur*. *Illud autem, dedecorum, Danesius mutabat in modo pecorum, quod pluribus locis *Sallustius usurpavit in fragmentis historiarum**. *Ursinus*. Si tractio barbaris est ignominiosa, quid aditum emendationibus aperimus? *præser-tim cum clarum sit, qua de caussa*

conjunctiones a Tacito dissimilentur. Demetr. τὸ δὲ τοιωτό, κυρτὰ, φαληρίωντα, τῇ ἔξαιρέσει τοῦ καὶ συνδέσμου, μεγαλειώτερον ἀπέβη μᾶλλον, ἢ εἰ ἐπεν, κυρτὰ καὶ φαληρίωντα: i. Hoc enim, tumidae, spumantes, dempta, et, conjunctione, majus erasit, quam si sic dixisset, tumidae et spumantes. Præterea sollicitudo redendi conjunctiones grammaticum sapit: hinc Philippus I. II. Antholog. συνδέσμων λυγρῶν θηράτων: i. conjunctionum molestarum venatores. Verum trahi ob id probrosum duco, quod pecora sic minentur: ‘sed pe corum modo trahi.’ Hinc etiam Virgilius de barbara loquens affectus ciet: ‘Ecce trahebatur passis Priamea virgo Cinibus a templo Cassandra adytisque Minervæ.’ Quod prius sacra pagina flebiliter usurpat Jerem. in Lament. cervicibus nostris minabamur. Ita doctissimus interpretum. Certior a me discederes, si major eset copia, sed non onnia pluribus testibus consignari possunt. Exemplo sit in captivis incisio vincorum: Joseph. v. 12. de bello Iudaic. ‘Titus vero, qui cum patre aderat, justum est (inquit) pater, una cum ferro etiam probro Josephum solvi: erit enim tanquam nec initio vinetus sit, si non dissolverimus, sed inciderimus catenas: namque id agi solet in his, qui non recte fuerint vinci.’ Et ignis prælatio ante imperatores: quotus enim quisque (nisi hi) talia memoriae prödidere. Herod. in Commod. Salinerius. Lege: ac compede suo (quod ddecorum barbaris) trahebatur: nam S. pro siglo. Ait Barbaris. Sed dico etiam Græcis. Plautus Captiv. ‘At nos pudet, quia cum catenis sumus.’ Et l. II. Reg. in lamentatione Abner. Aurelius.

Et erant e contra] Ita Florent. Vulgo, et erant contra. Pichena. Ego vero eam notam puto temporis, qui factum est illud exemplar: nam aeo meliore non sic loquebantur. Gronov.

Fortunæ commutationem] Male vul-

go, commotionem. Lipsius.

Cap. 48. Omnes scelus externum] Sententiae redditæ lux, si seribas, Omne scelus, littera detracta; ut sint verba ex oratione censemunt. Lips.

Omnes scelus externum] Præsto est caussa, qua doctissimus vir supposuit omne: nimurum consentaneum non erat, paucos quibus decus publicum curæ (quod ipse occipit etiam de puniendo Rhadamisto) dixisse scelus exterum cum latitia. Cognoscat lector nostra, quæ forsan eum sistent in tranquillum. Agitur in concilio, quid opus facto sit prodito a Romanis militibus rege, eodemque a Rhadamisto interfecto, quem imperator dedisset: pauci dicunt esse puniendos milites infames: plures ad necessaria belli reservandos: at hi omnes constanter censem, esse transmittendum Rhadamistum, quia regnum per sclera partum, diu retineri nequeat, et Romanis apprime sit utile, gentes inter se bella exercere: ‘maneat quæso, dureque gentibus, si non amor nostri, at certe odium sui: quando urgentibus imperii fatis, nihil jam præstare fortuna majus potest, quam hostium discordiam.’ Salinerius. Verissima lectio quam eruit Lipsius, cum ante esset omnes scelus exterum: falsa sententia: non enim omnes ita senserunt, sed plures illi qui tuta disserebant, quorum haec est oratio. Similis fere narratio reperitur supra III. 43. ‘Paucorum haec adsensu narrata; plures obturbabant, neque,’ &c. nam et ibi plurimum istorum sententia refertur. Sic apud Livium XLII. 47. ‘Haec ut summa ratione acta, magna pars senatus approbabat: veteres et moris antiqui memores negabant,’ &c. ubi subjungitur etiam epiphonema, judicio Taciti quod de hac deliberatione promit non absimile: ‘Haec seniores, quibus nova haec minus placet sapientia. Vicit tamen ea pars senatus, cui potior utilis quam honesti cura erat.’ Freinsheimius. Frustra

tranquillum promittit hic nobis Salinerius. Non id potissimum tractabatur, an milites puniendi essent: sed an ferendum esset regnum, quod beneficium erat populi Romani, ab interactoribus regis teneri. Quibus igitur *decus publicum curae*, hi non laborabant de poena militum, (qui si potuerunt convinci, sunt haud dubie puniti, etsi prætermiserit hoc Tacitus) sed arma decernebant et hostem judicandum Rhadamistum, eoque non poterant esse in numero *Omnium Salinerianorum*, scelus transmittendum esse constanter censem. Neque tamen video, cur plaudam Lipsio: non enim *Omne magis* hue congruit quam *Quoddam*, aut quodvis hujusmodi additamentum. Prorsus aliud quid in ea voce latet, de quo inveniendo non multum quidem mili pollicor: esse tamen poterat: *plures tuta disserunt, monentes, scelus exterritum cum laetitia habendum.* Gronov.

Principes Romani eandem Armeniam] Addidimus particulam, *in, in eandem Armeniam.* Rhenanus. Danesius legebat, *princ. Ro. in eandem Armeniam.* In vulgatis autem deest, *in, præpositio. Ursinus.*

Si cum gloria adeptus] Scribo hæc omnia: quanto id *magis ex usu, quam si cum gloria adempta forent?* At nunc (ultimis curis) video, explicare Pichenam quod vulgatum est: Magis hoc ex usu Romano, si cum infamia, quam si cum gloria regnum adeptus: quia scilicet incertior futurus, odiosusque magis obnoxius. Non damno. *Lips.*

Diversa Cæsar præcipere] Tantum differentiam note, in Flor. legi, jubaret. *Pichena.*

CAP. 49. Julius Pelignus ignavi animij Faernus legebat; *Julius Posthumus ignavo et deridiculo.* Ursinus. Πτώσεος similitudo illexit doctiss. virum in castigationes, et iccire ei placuit ignaviu, ut id concordaret cum deridiculo. Verum noster hic θουκυδίζει lib. IV. εἰπον δὲ τούτοις καὶ Κερκυ-

ράλων ἄμα παραπλέοντας τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιμεληθῆνται: i. *Dixerantque his Coreyraeorum simul adnavigantes, qui in civitate curam haberent.* Ad quæ hujusmodi Scholiastes: τὸ ἔξης ἦν, παραπλέονται, ἀλλὰ μεταβάσει ἐχρήσατο ἀπὸ δοτικῆς ἐπὶ αἰτιατικῆς: i. *Consequens erat adnavigantibus, verum usus est transiliu a tertio ad quartum casum;* et iteravit Ann. l. xi. ‘meminissent C. Asinii, et Messallæ, ac recentiorum Arruntii et Esernini ad summa proiectos incorrupta vita et facundia.’ Optime *Pelignus ignavi animi.* Sallust. Catil. ‘hominem veteris prosapiæ, ac multarum imaginum, et nullius stipendii?’ noster ‘Abdus ademtæ virilitatis.’ *Salinerius.* Muretus, *ignavo animi.* Hoc ei assentior, et malo, quam quod ad marginem *ignavia. Ignavum animi,* perinde dictum, ut *deridiculum corporis.* Tamen etiam Taciti phrasis *ignavi animi.* Acidalius. Facile tolero vulgatum: sed non inductus iis, quæ disputat Salinerius. Quid enim simile? Thucydides poterat scripsisse παραπλέονται, quod referres ad τούτοις, poterat et παραπλέοντας, ut referas ad ἐπιμεληθῆνται. Hoc maluit: mandatum his, et *Coreyraeorum, qui urbem tenrent* (adversus eos, qui τὸ ὅπος τῆς Ιστάνης insederant) *præternavigantes curam gererent.* Taciti autem verba, si placet ea scriptura, requirunt τελεῖαν στιγμὴν post τὸ Αἴsernini: neque enim ulla ratione copulari possunt, *Asinii et Messallæ, Arruntii et Esernini proiectos:* sed ante τὰ ad summa proiectos dissimilatur pronomen eos. At hoc loco quod legitur, accipio, quasi scripsisset: homo ignavus atque imbellis, nec minus turpis distorto corpore. *Gronov.*

Deridiculu corporis juxta conspicendus] Fecimus, despiciendus. Porro *deridiculu* vocem etiam lib. III. usurpat. ‘Deridiculu fuit senex fœdissimæ adulationis.’ Rursum l. v. ‘Togonius Gallus dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridicu-

lum auditur.' *Rhenanus.* *Conspicendus* cum Mureto non mutem *despicendus*. Sic namque l. xiv. 'Marcellus Asinio Pollione proavo clarus, neque morum spernendus habebatur.' *Acidalius.* Me moratur hie, quod nolle, quibus MSS. copia fuit, silentio transiisse. Video enim fateri Rhenanum se fecisse *despicendus*, nulla mentione vett. librorum. In quibus si erat *conspicendus*, profecto mutandum non fuit: quippe quod sit insignis, insignitus, et non secus atque hæc tam in deteriore quam in meliore partem fleetatur. *Suetonius Claudio* cap. 4. 'ne quid faciat, quod conspici ac derideri possit.' Homero *conspicendus ἐπόψιος*, IX. Γ. λάβην τ' ἔμεναι καλ ἐπόψιον ἄλλων. Vide nostra *Observata in Scriptores Ecclesiasticos* c. 19. et ad *Livii* IV. 13. *Gronov.*

Cum privatas olim] Deprecor invidiā: sed profecto hunc locum, si quem alium, propitiis Musis restituī, hoc modo: *Cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret.* Claudio ante imperium vilis, abjectus, scurris et sordidissimis hominibus convixit: 'e quorum contubernio super veterem segnitiae notam, ebrietatis quoque et aleæ infamiam subiit,' ait *Sueton.* c. 5. Inter eos hic Pelignus. Libri veteres, quorum vestigia institi, habent: *cum privatis olim conversationes curaret, iners otium objectaret:* unus *Vatican. cursationes, pro, conversationes.* *Lipsius.*

Cum privatas olim conversationes curaret; iners otium oblectaret] Quia *Vatic. cursationes, velim, curatione scurrarum.* Sic de Hadriano *Spartianus, curasse delicatos.* *Palmerius Mellerus.* Scilicet Claudio, cum nondum princeps, undique sui similes aliceret ad animi remissionem. Cur autem haec senio fuerint eruditiss. viro, ego juxta cum ignotis scio. At quando Claudio iners ocium? is certe privatus et princeps, multus in historia scribenda, quod licet ocium, non tamen iners

vocatur. Tacit. in *Dialog.* 'Si modo in hac studiorum parte oblectare ocium et nomen inserere possunt famæ.' Putem respectum ad illa tempora, quibus Claudius abjecit spem dignitatum. *Suet. c. 5.* 'tum denum abjecta spe dignitatis ad ocium concessit, modo in hortis, et suburbanō, modo in Campaniæ secessu delitescens, atque ex contuberno sordidissimorum hominum, super veterem segnitiae notam, ebrietatis, et aleæ quoque infamiam subiit.' At Pelignus iste unus eorum, qui corpore deformis, et in paucis ei carus, cui vel ante ἀποθέωσιν suis Vulcanis in deliciis. *Hom. Iliad. A.* 'Ασβεστος δ' ὥρη ἐνώπιο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν, Ως Κύον' 'Ηφαιστον διὰ δύματα ποιπνύοντα: i. infinitus autem excitatus est risus beatis Diis, Postquam riderunt Vulcanum per domos ministrantem. Eadem de caussa Vatinus irrepit in aulam Neronianam. Tacit. l. xv. 'corpo detorto, facietis scurribus.' Serio tandem conjunctiones a nostro supprimuntur, quod expressæ venustatem procul summoveant. *Suet. in Aug.* 'quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent.' *Salinerius.* Non nihil variat *Flor.* *cum privatis olim*: ut facile appareat nugas illas de privatis conversationibus, in libris non haber. Optime *Lipsius* et acute restituit: ac si ulla ipsius conjectura recipi merebatur, hæc certe præcipue est, eaque *Taciti* verba esse jurarem. Sed timore scrupulosiorum, eam in margine tantum apposui. Idem fere de *Vitellio* dixit, *Hist. l. II.* 'Aggregabantur e plebe flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scorrae, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mire gaudebat.' *Pichena.* Quod facturus erat Pichena, in hac editione factum est, ut eximia hæc emendatio Lipsii in textum reciperetur: cum idem omnium doctorum judicium de ea fore videbatur, quod Pichena fuit, qui ea *Taciti* verba esse juraret. Quod

prius vulgabatur, nullo est aut ridiculo sensu. *Freinshemius.*

Ne cæteri quoque ex Pelingo conjectarentur] Ne conjectura Pelingi ea teri idem voluisse crederentur. Ferretus.

CAP. 50. *Dein atrox hiems]* Flor. *Deinde utrox hiems.* Pichena.

Percellunt Vologesen] Reposui, *perpellunt.* Rhenanus. Restitui ex Flor. verbum, *percillunt.* Vulgo, *perpellunt.* Pichena. Rectius, *perpellunt.* Vide quæ notamus ad Liv. lib. III. cap. 36. *Gronovius.*

In tempore bellaturos] Meum secutus judicium, *bellaturos* mutavi in *rebellaturos*, id exposcente sensu. *Rhenanus.*

Armisque regiam circumneunt] Scripsi, circumveniunt. Idem.

CAP. 51. *Adverttere pastores]* Sic I. II. ‘Octo aquilæ petere silvas visæ advertere Imperatorem.’ Id verbum ea notione reddendum Livio, I. 1. de Métio Curtio in paladem conjecto: ‘adverteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri?’ id est, convertebat illuc animos oculosque Sabinorum. Nam libris omnibus, averterat, scriptum, alio sensu. *Lipsius.* Fallitur Lipsius, qui locum sic accipendum putat. *Adverttere* hic nihil est aliud quam animadverterunt. In istam significationem scribendum fuerat: ‘Zenobia spirans ac vitæ manifesta advertit pastores.’ Vide supra ad lib. I. 41. *Acidalius.*

CAP. 52. *Quod stirpem hostilem iterum conservaret]* Melius sic Flor. quam vulgati, qui *stirpem.* Pichena. At mihi multo magis se probat aliorum *qui:* est enim quale Terentii Andr. IV. 1. ‘nisi mihi Deos satis Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.’ Heautont. III. 3. ‘Dii te eradicent, Syre, qui me istinc extridis.’ Justinus lib. XXXIX. ‘Ptolomaio regnum rediit, qui neque cum matre bellum gerere voluisset, nec a fratre armis repetere, quod prior possedisset.’ Cicero Famil Ep. I. v. 22. ‘Neque enim est Spartiates ille Agesilaus perhibendus, qui

neque pictam neque fictam imaginem suam passus est esse.’ Et talia *ora kubis.* *Gronovius.*

Morte fortuita, an per venenum extinctus esset] Verba, *extinctus esset,* ejicit Muretus, et ego cum illo, nimis manifestum et insipidum glossemus. Hæreo tamen, an non potius scribi: *mortem fortuitam;* an per venenum, ut quisque credidit, *rulgavere.* Acidalius. Mitius faceremus, *extinctum esse.* Sed nihil mutandum: a fronte namque horum verborum subauditur *utrum:* quemadmodum in omnibus fere istis, ubi *incertum an, vel dubium an, vel an* solum in hanc sententiam interponitur. *Gronovius.*

CAP. 53. *Refertur de pena seminorum]* Senatusconsultum hoc, Claudianum in jure appellatur, cuius quaque mentio in Institutionibus. *Alciatus.*

Statuitque ut ignaro domino ad id prolapsa, in servitate sui consensisset, et qui nati essent, pro libcris habentur] * quod simul concepit et parit jam ancilla, servum est ex communi jure. Quod autem P. Faber, *ingratato* pro *ignaro* reponi suadet, quod sit invito, ut apud Terentium Donatus interpretetur; fallitur. Neque enim id procedit, nisi in uno *ingratis:* sic enim loquimur *ingratis meis, ingratis alieujus fieri,* quod sit me vel aliquo invito: et de hoc agit Donatus. Ita vero *ingrata,* quæ ex Catullo et Plauto Turnebus explicat, non invita sunt, sed quæ sunt *ingratis* et non reddentibus vicem aut cum gratia excipientibus collocata. *Gronovius.*

CAP. 54. *Frater ejus cognomento Felix]* De hoc Felice et Ventidio vide Josephum. Hujus quoque Felicis mentionem facit Lucas in Actis Apostolorum c. 26. ad lib. V. Hist. plura. *Lupanus.* Nomen illi Autonio, cognomen *Felici* fuit, quem cohortibus et alijs provinciæque Judææ præposuit Claudius, ut est apud Sueton. et infra I. v. Hist. ‘Judæam provinciam

equitibus Romanis aut libertis permisit: e quibus Antonius Felix.' Uxores mihi tres sorores habuit e Cypro uxore Agrippae regis, filias scilicet Berenicem, Mariamnem, et Drusillam, cuius et divus Lucas meminit in Actis Apostolorum 21. quam obrem Suetonius in Claud. 28. Felix em appellat, 'trium reginarum maritum.' *Vertranus.* Hoc commentum merum Vertranii est. In Suetonii loco sunt etiamnum, quae me valde reddunt dubium. Epist. 27. *Rupertus.*

Haud obtemperatum esset] De hac eadem saevitia Felicis idem Corn. infra Hist. v. 9. Sed locus hic corruptus est: nam illud, *Cognitæ cæde ejus*, non habet, quo se referat: tantum enim abest, ut occisus fuerit Felix, ut potius causa cognita, absolutus inter judices sederit: quod paulo post Corn. tradit. Referri vero ad motum factum, dum imperaret Caligula, haudquaquam commode potest. Itaque si conjectura sit utendum, ita ego legerim: *postquam cognita saevitia, cæde ejus haud temperatum esset: sed manebat metus.* Ferretus. Aut legendum post quam, divisis vocibus sed ex puncto verbo, esset, hoc modo: *Sane præbuerant Judæi speciem motus, orta seditione, post quam, cognita cæde Cai, haud obtemperatum.* Sed manebat metus, &c. Aut potius sic: *sane præb. Jud. spe. motus.* Postquam, cognita cæde Cai, jussis haud obtemperatum esset, manebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret: inducta conjunctione sed. Hanc rem explicat Hist. iv. 9. Quia vero non præcessit, sub Caio, quo queat referre genitivus *e-jus*, scribendum, aut *Cai*, aut *jussis haud obtemperatum esset.* Rhenanus. Faernus legebæt, *postquam cognito, Cai jussis haud obtemperatum esse, &c.* Sed locus videtur mutillus, et cui non ita facili medicina mederi possit. Ursinus. Locus manifesto mutillus, sed non ma-

nifesto, qua potissimum parte. Ego aio, post verba *orta seditione*, paucula quædam deesse, quibus caussam seditionis auctor perstrinxerit, et eam plane, quam Lipsius in Commentario retulit. Hic igitur indicia lacunæ et hiatus facienda sunt. Reliqua sequentia sic conjugantur, abjecta vulgata distinctione: *postquam cognita cæde Caii* (vel *ejus*: ut libri veteres: verisimiliter; quia Caii ipsius nomen præcessisse debuit in iis, quæ nunc desiderantur) *haud obtemperatum esset, manebat metus, ne quis principum eadem imperitaret.* Dubites etiam an non manebat scribendum: quod magis etiam convenerit, si priora ita rescriperis: *post quam (sc. seditionem) quia cognita cæde ejus haud obtemperatum esset, manebat metus, ne quis p. e. imperitaret.* Acidalius.

Ita dicisis, ut huic] Vide an scripserrit Tacitus: *cui pars Provinciæ habebatur, ita divisæ, ut huic Galilavorum natio, Felici Samaritæ parerent.* Gronovius.

Dannatusque flagitorum, quæ duo deliquerant, Cumanus] De sententia hic non ego, sed de verbis sollicitus. Illa enim satis appareat, hæc dubia. Novum quippe dicendi genus, *flagitia delinquere.* Arbitror verbum excidisse, *luit*, aut quid simile. Lege, quæ duo deliquerant, unus luit Cumanus. Acidalius. Frustra de his verbis sollicitus est. Nam *delinquere* quid utique dicimus, ubi quid intelligas, nisi *flagitium vel scelus?* Sed et Papinianus I. XXXVIII. §. 4. D. ad leg. Jul. de adulteriis: *'cum alias adulterii crimen, quod pubertate delinquitur, non excusat' aetate.'* Quo autem istud luit? An dubium est quemquam, qui *dannatus flagitorum* dicitur, penas pependisse, nisi diserte addatur, unde veniam meruerit post sententiam? Gronovius.

CAP. 56. *Claudius triremes, quadriremesque]* Etsi numerum navium,

quibus navalem pugnam instituit Claudius in Fucino lacu. Tacitus non de scribat, nihilominus ex illius dictis facile conciliantur Dion et Suetonius in re hac valde prima facie discrepantes. Si quidem Suetonius Claud. 21. scribit: ‘Hoc spectaculo classis Sicula et Rhodia concurrerunt duodenarum triremum singula.’ Dion vero quinquaginta utique naves depugnasse tradit, quod et Xiphilinus confirmat. Qua in re ingens discri men quis non videt? Lipsius in re hac se hærere fatetur. Læv. Torrentius suis in Suetonium Commentariis Tacitum ad Suetonii partes trahere contendit, et numerum armatorum, ad triremum numerum accommodare conatur, violenta certe quadam metamorphosi. Et virum doctum reprehendit, qui loco duodenarum *quinquagenum* legendum censuit, sic Suetonio Dionem concilians. Ego in eam venio sententiam in Suetonii textu deesse, &c.* *Marcellus Donatus*. Numerus omnino reponendum est, ut comparatio inter Claudii et Augusti apparatum constet. *Leribus* Augusti *navigiis*, *triremes*, *quadriremesque* Claudii opponuntur: quæ copia earundem hujusdem, copiae minori illius? Scribe igitur indubitanter cum Lipsio; *Claudius c.* (id est, centum, hæc n. nota numeralis, occasio et causa numeri aboliti) *triremes quadriremesque*. Idonei auctores Dio et Xiphilinus. *Acidalius*.

Cincto ratibus ambitu] Lipsius e Dione, qui muri lignei meminit, in Tacito hic pro *ratibus*, substituit *cabitibus*, aut *trabibus*. Non possum probare. Vetant paullo inferiora verba: ‘In ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque adstiterant.’ Et ne hic quoque verbum *ratibus* mutandum alterutro illo modo censeas, ligant te *tectæ* illæ *naves*, de quibus mox. *Acidalius*.

Attamen spatium amplexus] Magis

placebet: *Ac tantum spatium amplexus*, &c. eo quod est in vulgatis, *Attamen sp. amplexus*. Ursinus. Muretus, *Ac tantum*. Vide ne fuerit potius, *Sat lamen spatium amplexus*. *Sat spatium*, ut *Parum fides in Terentio, sa is consilium, satis otium in Cicerone et alibi*: de quibus Gulielm. quæstiōnē Plautin. ad Bacchides c. 3. Et nos item ad Plautum diversis locis. *Acidalius*.

Ad vim remigii, gubernantium artes, impetus navium, et prælio solita] Expressi Florentini lectionem, aliquanto meliorem vulgata: *ad vim remigii, et gubernantium artes, impetusque navium prælio solitos*. Pichena.

Agrippina chlamyde aurata] Plinius: ‘Nos vidimus Agrippinam Claudi principis, edente eo navalis prælii spectaculum, adsidentem ei indutam paludamento, auro textili, sine alia materia.’ Lipsius.

CAP. 57. *Et incuria operis manifesta fuit*] Et connectens particula non est in volumine Budensi, nec ea est opus. Sed paulo post eam adjecimus, *aut fragore, et sonitu exterritis*. Rhenus.

Ad lacus ima vel media] Muretus ad *lacus media*; reliquis deletis: haud satis intelligo quare. Si alterum delendum, potius inclinem ut *ima* maneat. Sequitur enim *altius* postea *effossi specus*. *Acidalius*.

Tempore interjecto, altius effossi specus] Interjectum tempus intelligit, inter navale prælium, et spectaculum gladiatorium. Quod ait de pontibus inditis, significat, lacum, propter specus altius effossos, effluxisse quidem, sed non ad *ima*: unde ad pedestrem pugnam pontes super imponere necesse fuerit. Pichena. Haud scio, an Taciti mentem cuperit vir doctissimus. Non enim videtur spectaculum datum, postquam aqua jam erat emissa, sed antequam emitteretur. Nam si post specus altius effossos nondum tamen siccatus est lacus, novo erat

opus remedio, et deno altiores effodiendi fuerunt: de quo altum hic silentium. Ergo cum esse effossi specus iste, adhuc tamen in laev contingetur aqua cataractis, super eam pontibus stratis munus datum spectatoribus afficiendis: et eo finito a molis cataractis liber decursus aquæ permisus. *Gronovius*

CAP. 58. *Romanum Troja demissum]* Deest aliquid impiendo sensu. Mihi placeat *Romanum nomen:* ut exciderit vox posterior similitudine literarum præcedentium. *Grotius.* Nihil deesse ostendimus ad illud Livi: ‘quod et Romanus ira odioque pugnabat,’ II. 3. *Gronovius.*

Aliaque haud procul fabulis vera] Corremus, *Aliaque haud procul fabulis vetera.* *Rhenanus.* Non muto ego, tamen non in *ante Muretus:* *aliaque haud procul fabulis,* verum (sive, quod me judice e litterarum ductu facilius confiat, *ceterum)* facunde executus. Sic et Lipsius in prima editione conjecterat, quod post omisit. *Acidalius.*

Impetrat, ut Ilienses] *Flor.* perpetrat. *Pichena.*

CAP. 60. *Ac ne fortuito prolapsus]* Ita scripsimus. Codex scriptus videatur quodammodo habere, fortuita, velut subaudiendum sit, *voce.* *Rhenanus.*

Bellarunt] Mutavimus in *bellarunt:* *Rhenanus.*

Et qui vicerant, publice valebant] *Flor.* et *Ven.* et *quaer* *vicerant.* Ut ad studia referatur. *Pichena.*

CAP. 61. *Retulit dein de immunitate Cois restituenda]* Castigavinus, *Cois tribuenda.* *Rhenanus.*

Argivos vel cum Latonæ parente] Ex historia emendavit ingeniose Mercerus. Corrupte in vulgatis, *vel cum Latonæ parente.* *Flor.* aliquantulum juvat, qui habet, parentem. *Pichena.*

Sacram et tanti Dei ministram insulam colerent] Alter legitur in exemplari scripto, nempe, *sacram et tan-*

tu dei ministram. Tamquam adeo ocepsata ministerio de foret usula, ut aliis rebus, qua incrum afferant, vacare non brevit. *Rhenanus* notior mihi hæc *Florentii lectio, tantum,* quam *vnigata, tanti.* *Pichena.*

Merita sociasque victorias patuisse. *Claudius facilitate solita]* Baudense volumen sic: *merita sociasque victorias patuisse tradidisset.* *Claudius facilitate sol.* Hinc deprehendimus sic scripisse Tacitum: *merita sociasque victorias potuisse tradi, sed Claudius facilitate sol.* Atque eam lectionem in contextum inseruimus. *Rhenanus.*

CAP. 62. *Orsi a fædere, quod nobiscum icerant]* *Flor.* *jecerant:* et ubi lib. XI. legitur, ‘fœdus repente faciunt,’ nonnulli ex Manuscriptis habent, *iaciunt.* *Pichena.* Sequentia reliqua rectius distinguam, et levi emendatione melius concinnabo: *cuncta repetivere.* *Orsi a fædere, quod nobiscum icerant,* qua tempestate bellavimus adversus Ikegem Macedonum, cui, ut degeneri, *Pseudophilippi vocabulum impositum:* *missas post hæc* (alii: *impositum.* *Missas posthac) copias in Antiochum,* *Persen,* *Aristonicum,* et *piratico bello* adjutum Antonium memorabant, quæque Syllæ, (al. Antonium memorabantque quæ Sullæ) aut Pompeio obtulissent: mox (al. obtulissent. *Mox recentia in Cæsares merita, quando ea loca insidarent, &c.* Muretus hic nihil aliud notaverat, quam vocem *merita delendam:* de quo deliberandum amplius censeo. *Acidalius.*

CAP. 63. *Prævisa locorum utilitate]* Au Chalcedonii, quamvis utilitatem locorum prævidissent, nihilominus sedem illam neglexerunt, pejoremque delegerunt, fortasse utiliorem rati, ideoque decepti? Potius Lipsii correctionem amplector, *parum visa,* quod cæcis optime convenit. *Pichena.*

CAP. 64. *M. Asilino, M. Acilio Coss.]* Legendum fortasse, *Asinio,* sic enim habet Seneca in mortem Cæsaris: ‘*Quid actum sit in cœlo ante diem*

tertium Eidus Octobris, Asinio Marcello, Aelilio Aviola coss.³ Idemque Tranquillus 45. *Vertranius.*

Fastigio Capitolii examen apium insedit] Ita scribitur in Florent. ea vox: vulgo, *apum*. Pichena.

Et suis factum editum, cui accipitrum ungues inessent] Illinc erant legitur, non inessent. Ipse vero suspicor pro fœtum editum scribendum, *fatu edito*. *Biformes hominum partus, subaudi, extiterunt, et (id est, etiam) suis factu edito, &c.* Rhenanus. Ex eodem Florent. repesui, inessent. Vulgo, erant. Pichena.

Deminutus omnium magistratuum numerus] In Florent. semper, *deminutus*, quod etiam l. i. notavi. Vulgo, *diminutus*. Pichena.

Perdita prius Domitia] Hæc fere scriptura est, quam Florentinus Pichenæ exhibit: cuius judicium cum probaremus, caussa nulla erat, cur non sequeremur. *Prius vulgati: Domitia levibus et muliebribus caassis.* At certe leves hæc caussæ non erant, cum de potentia apud Imperatorem certaretur. *Freinskemius.*

Quia Lepida minore Antonia genita arunculo Augusto] Binas Lepidas apud Suetonium observamus, alteram in Calig. 1. Germanici sororem patris Agrippinæ natam ex Druso, et Antonia júniore, alteram ex Cn. Domitio, Neronis avo, et Antonia majore genitam, sororemque Domitii, Neronis patris, et Agrippinæ viri; quam incestasse eundem Domitium, tradit idem Sueton. in Ner. 5. De hac verba facere Tacitum constat ex ipsius textus serie. Siquidem hæc Domitia dicta, uti ex gente Domitia orta, non illa ex Druso ortum ducens: tum hanc mariti Agrippinæ sororem, et Neronis amitam vocat Tacitus. Ex cuius, &c. ³ *Marcellus Donatus.* De Lepida Drusi filia, Germanici sorore, haud scio unde habeat: nihil enim de illa Suetonius. *Gronov.*

Impudica, infamis, violenta] Malim,

violentia: ut superba et commota animo utraque fuerit. De vini nota nihil legi.. *Lipsius.*

Impudica, infamis, violenta] Vulgo, *vinolenta:* quod verbum rejiciebat Lipsius ex historia restituens, *violentia*. Optime, nam et Florentinus consentit. *Pichena.*

Quæ filio dare imperium, tolerare imperitatem nequibat] Aut deest verbum ad ista, *quæ filio dare imperium:* aut negatio *τοῦ* nequibat ad ea ipsa non pertinebit: quod genus etsi rarum, tamen et alibi observatum. Atque ita locus ille forte lib. xiii. ad finem integer: *Decesse nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non potest.* Ubi Lipsius pariter et Muretus inseri volunt, *in qua vivamus, potest; in q. m. n. p.* Videri possit hic etiam legendum, *quæ filio dans imperium, tolerare imp. nequibat.* Acidalius. Attentum lectorem non fallit deesse hic aliquid sensui, quem quidem facile restituum; de verbis non promittam, nisi quod scio fieri ut *quæ similem* fere sonum habent sæpissime aut duplicantur in membranis, aut omittantur: quod hæc caussa accidisse putem, quia librariis ista describentibus dictari consuevit consentaneum est, ut eo expeditius in describendo possent pergere: hi cum fere indocti essent, nec magnam in ipsis rebus diligentiam ponerent, ut qui non amore studiorum, sed in sordida mercede id negotium quærebant, quomodounque audita temere inferebant chartis: et hinc tot loca corruptionis manifesta. Forsitan igitur hunc locum idem causa corruperit, ut legendum sit; *filio dare imperium solebat, tolerare imperitatem nequibat:* quod utramque verissimum est, et posterius quidem exertis verbis hic promisciat: prius autem tot artes fraudesque et astuta consilia, flagitia quin etiam atque scelera, quorum et ipse meminit infra xiii. 14. satis affirmant, præter id quod infra traditur xiv. 9. auditio

Chaldaeorum responso 'fore ut imperaret Nero, matremque occideret;' dixisse, 'Occidat, dum imperet.' *Freinshemius.*

CAP. 65. *Ob hæc mors indita]* Forte, *indicta.* *Rhenanus.*

Pares iterum accusandi caussas esse] Hæc mendosa non sunt, sed obscura; quæ tamen parum juvat distinctio doctissimi viri, 'Pares iterum accusandi caussas esse si Nero imperaret. Britannico successore nullum principi meritum.' Narcissus scilicet horrebat regnum Britannici, quod in eum beneficia nunquam contulisset: sciebat is profecto (indeque sibi metus) eo imperatore se certam perniciem manere, ob accusatam et convictam matrem Messalinam. 'Sponsus jam et gener Domitius æquari Britannico studiis matris, arte eorum, quis ob accusatam Messalinam ultio ex filio metuebatur.' Ego alia puncta adhiberem: *pares iterum accusandi caussas esse; si Nero imperaret Britannico successore nullum principi meritum.* Et is (ni fallor) est sensus: Parvi facere deberem (Narcissus ait) Nero an Britannicus regnet, nam mihi ab utroque exitium impendet: a priore propter odium, quo mater ejus me perditum cupit: a secundo propter cædem Messalinam: verum tot me beneficiis Claudius prosecutus est, ut vitam potius ibi profundere debeam, ubi ei saltem caveam, et saluti sim: quod eveniet, si delatione pervertam Neronem et Agrippinam Claudio insidiantes. Is postea ex prospero similis accusationis eventu, colligit id operis esse tentandum: convictam Messalinam, et Silium, pares iterum accusandi caussas esse.' Postulavi Messalinam (inquit) insidiarum adversus maritum, et ream peregi: quae de re confidenter, et jure, hos deferre debo et possum, qui eadem machinantur: 'si Nero imperaret Britannico successore nullum principi meritum:' præsertim (addit) timore

pœnitentiae Claudii: nam qui filio (ut Nero) prælati sunt, semper timent, ne pater resipiscat; ob idque ei solent esse ingratæ et insidianter. Hæc Narcissus. Agrippina quoque (licet alia de causa lentum venenum non de legit) verens, 'si lentum et tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius et dolo intellecto ad amorem filii rediret,' ut infra scribit. *Salinius.* Omnia hic luxata, distorta, corrupta: quapropter nemo mihi vitio veritet, si ut in corpore et morbo desperato uram et secem. Sic autem sibi constet oratio, si legas: *certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum seu Nero potiretur.* Nempe ob damnatam illius matrem, hujus inimicam, et forte damnandam. Postquam enim addidisset, *ita de se meritum Cæsarem, &c.* adjicit, *Pares iterum accusandi caussas esse: quænam illæ? novercæ insidiis domum omnem convelli, &c.* ita enim conjungam, abolitis intermediis, quæ si interroges cur abolenda sint, quærar et ego cur aut quomodo retinenda? *Freinshemius.* Explicandum potius quam mutandum hunc locum existimo: et id tentavimus I. 22. Observationum. *Gronovius.*

Nullum principi meritum, ac novercæ insidiis domum omnem convelli, &c.] Sic distinguenda fuisse ait Lipsius: tamen etiamnum mendi suspecta. Vere. Quid enim sonant illa, 'nullum principi meritum?' Audeo pæne affirmare, vere a me emendatum, *nullum e principe metum:* accommodatissime profecto ad sensum: elegantissime item ad dictionem, quæ hujus generis sæpe Tacito usurpata, et exemplis aliquantis firmata Lipsio ad Annal. I. Sed et dehinc scribe: *nullum e principe metum: at novercæ insidiis domum, &c.* Quod fatebor etiam Mureto notatum, ut *at* mutaretur. Sed id solum, et enjus sola ope locus non constituitur. *Acidalius.*

Ac novercæ insidiis domum omnem convelli] Totus hic locus, etiam apud

me, vitii aut defectus suspicione non caret: nec quid reponam habeo: tantum moneo, in Flor. legi, *ad nocte*. Pichena.

Cuncta regno viliora habere] Erit rectius *haberi*. Grotius.

CAP. 66. *Sinucessam pergit*] Sinuesanæ aquæ Histor. lib. I. et Plinio lib. XXXI. commendatæ, ob vim quamdam salubrem. Lipsius.

CAP. 67. *Adeoque cuncta mox pernotuere*] Regium exemplar tantum habet, *notuere* a *notesco* verbo. Sic lib. y. ‘Libertis quoque ac janitoribus ejus notescere pro magnifico accipiebatur.’ Rhenanus.

Temporum illorum scriptores prodiderint] Seneca de eadem ait: ‘Nec post boletum opipare medicamentis conditum, plus cibi sumpsit.’ De ceteris diversa fama fuit, refertque Suetonius Claudio extremo. Vertranius.

Socordiane Claudi, an vinolentia] *Vinolentia* vox, quam Florentinus et alii habent; longe melior ad sensum videtur, quam, *violentia*, ut vulgati: ideo illam reposui. Nam de nimio Claudi potu, satis ab autoribus, et præsertim a Suetonio 33. At idem Florent. addit: *Socordiane, an Claudi vi, an vinolentia*. Quæ lectio fortasse non improbanda: ut tres sint causæ, cur veneni vis statim intellecta non fuerit. *Socordia* scilicet Claudi, quæ illi sensum adeo hebetasset, ut venenum non sentiret: an illius *vis*, id est naturæ corporisque robur: an quia largiter potasset. Livius lib. XXVI. ‘Impletae cibis vinoque venæ, minus efficacem in maturanda morte vim veneni fecerunt.’ Nihil tamen affirmo. Pichena.

Simul soluta alevs subvenisse videbatur] Legitur in Regio exemplari: *Simul solutam alevum subvenisse videbatur*. Quid erat hoc opus mutare? Nam videbatur impersonaliter accipendum. Rhenanus.

Ille tamquam nitus evomentis] Reposuimus, *nixus*, a verbo, *nitor*, *eris*. Rhenanus.

CAP. 68. *Tempusque prosperum ex monitis Chaldaeorum adventaret*] Fœdus lapsus est, in verbo *adventaret*] Rectius in Budensi codice legitur, *attemptaret*. Tu scribe, *attentaret*. Sensus est: Agrippinam novercam Claudi liberos tamdiu attinuisse domi, mortemque mariti celasse, donec experiretur id tempus, quod Chaldae sive magi novis cœptis accommodum prosperumque prædixerant. Neque enim quibusvis negotiis quævis horæ convenient, si illorum placitis habenda fides. Porro *attentandi* verbum convenit insidiantibus. Rhenanus. Nullam video caussam, cur Rhenanus spreverit verbum, *adventaret*, ab antiquioribus libris, ac præcipue a Flor. confirmatum; et ex Budensi, ut ille ait, Codice, reposuerit, *attentaret*. Priscam itaque lectionem restitui optimo sensu. Exspectabat, ut Chaldae ex positu siderum prosperum imperii initium monerent. At verbum, *attentaret*, vix est, ut ad eam sententiam trahatur, aut Taciti mens ad eum. Pichena. Verbum *attentaret* nullo sensu capio. Muretus notavit, *adventaret*. Ne id quidem mihi satisfacit, nisi legam *adventare*; quod verum omnino puto. Agrippina nempe vulgabat *adventare* prosperum tempus, quod Chaldae promisissent. An legendum potius *attenderet*? miles scilicet. Utrunque verisimile, neutrum alteri præfero. Acidalius.

CAP. 69. *Tertio ante Idus Octobr.*] Castigavi, ex Flor. ac Ven. tertium. Pichena.

Nero egreditur ad cohortem, quæ more] Ita castigavimus. Ubi prius legebatur, a cohorte. Rhenanus.

Ibi monente prefecto, festis vocibus exceptus] Ex Flor. ac Ven. reposui, Ibi, In aliis, ubi. Pichena.

ANNALIUM LIB. XIII.

CAP. 1. Junii Silani] *C. Junius. C. F. Silanus.* Consul fuit cum P. Cornelio Dolabella anno 762. sub Augusto; Proconsul Asiæ, sub Tiberio, damnatusque repetundarum et projectus in Cytheram insulam. Tacit. Annal. lib. III.

M. Junius. M. F. Silanus. Consul fuit sub Tiberio, 771. Proconsul Africæ fuit, auctore Tacito lib. IV. Histor. ‘Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens.’ Socer fuit Caii Caligulae, et ab eodem interfactus, Sueton. cap. 12. et 23. item Dio.

Paratur] Quid si, *patratur?* Melius, ut opinor: et puto veram scriptiōnem. Sed addit, *patratum scelus in scio Nerone*, quod puto verum. Quia ‘novum imperium inchoantibus utilis clementiae fama.’ Tac. Hist. IV. *Aurelius.* Rectius fortasse *patratur*. Freinsh.

Exitum irritaverit] Sæpe *exitum usurpat pro morte.* Ut in calce lib. XV. de Nerone: ‘Quod clam ad omen ac dolum sui exitus verteret.’ Ita enim illuc légendum putamus. Hist. lib. II. ‘Exitu demum Neronis, positis odiis in medium consuluere.’ Et paulo post: ‘Vario super exitu ejus rumore.’ Eodem libro: ‘Sane ante utriusque exitum.’ *Rhenanus.* *exitum:* hoc convenientius vicinis; ‘non quia ingenii violentia exitium irritaverit.’ Verbum quoque *irritaverit* præfert violentiam. *Aurelius.* *Exitum* rectius fortasse quam *exitum*. Freinsh.

P. Celerius] *Infra, P. Celer* dicitur: ‘P. Celerem accusante Asia, quia absolvere nequibat Cæsar, traxit senecta, donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, ut memoravi, Silano proconsule.’ Hic ergo corrigie. *Lips.*

P. Celer eques Ro.] Correxii, mo- nente Lipsio Vulgo, *P. Celerius.* Sic

infra eod. lib. *Publum Celerem*, bis cundem appellat. Alius enim P. Celer Vespasiani imperio damnatus fuit. Hist. lib. IV. *Pichena.*

Ab his proconsuli] Sic *Flor.* Vulgo, ab *iis.* Idem.

Ad mortem agitur] Videtur legen- dum, *adigitur.* Ursinus. *Muretus,* *adigitur.* Quasi non idem alterum sit. *Acidalius.*

CAP. 2. Pari in societate pot.] Si quid mutandum, legam; *paris in societate potentie.* Sed vix opus, etsi alii co- nantur. *Lipsius.*

Pari in societate potentiaque con- cordes] Castigavimus, *pari in societate potentia concordes.* Expone: *Pari potentia, in societate Rhenanus.* *Pari in societate potentia concordes,* id est, in pari societate potentia: transpositio- ne Tacito usitata. *Flor.* corrupte: *et parum in societate potentia et concordes.* *Pichena.* An adeo necessarium est illud *pari*, ut brevitatis tantopere studiosus Cornelius id non potuerit hic omittere? Certe *societatis* vocabu- lum ejus vim sibi includit; quæ nim- rum accipit omnes pares aut facit. Neque tamen tentarem hunc locum, &c.* *Gronovius.*

Cunctis malæ dominationis cupidini- bus flagrans] Pro genitivo *malæ* re- posuimus ablativum *malis.* Conjugit autem nonnunquam duo adjectiva, ut hic, ‘cunctis malis cupidinib.’ Et lib. XVI. de Ostorio: ‘multa milita- ri fama.’ Aliis item locis compluri- bus. *Rhenanus.*

Sed neque Neroni] Sed Nero non tam erat natura demissus, ut servos magni faceret: et ille tedium sui moverat. *Ferretus.*

Signumque more militiae petenti] Pro symbolo vel tessera, vulgo *pour le mot du guet.* *Lupanus.*

CAP. 3. Quibus otiosum est] Vulgo

quibus otium est: utrumque recte: tamen antiquiorem lectionem, et Florentini, et aliorum anteposui. *Pich.*

Vetera et præsentia contendere] Comparare. *Ferrettus.*

Quæ deceret principem, eloquentia fuit] Legendum forte, *qua deceret*: i. quatenus. *Acidalius.*

Ac consulto ambiguus] Lectio scripti codicis, *aut consulto ambiguus*. De Tiberio loquitur. *Rhenanus.*

CAP. 4. Cæterum peractis tristitiae imitamentis Curiam ingressus] Quid sibi velit Tacitus inquiens Neronem Curiam ingressum ‘peractis tristitiae imitamentis,’ hand facile est conjicere, si *tristitiam* in propria et communissima significatione acceperimus: at non ita, si *tristitiae* vocem aliter interpretemur, cui rei potissimum ex Cicero lucem afferimus. Nam illi *tristitia* aliquando severitas seu gravitas dicitur: item *triste*, grave et severum est. Sic lib. de Arusp. respons. ‘Tristitia autem, et in omni re severitas absit,’ et lib. de Clar. Orat. ‘Triste et severum dicendi genus.’ Iterum lib. de Orat. ‘Severus ac tristis vultus.’ Et lib. de Republ. ‘Qui numeros optimatum et principum obtulit his vocibus, et gravitatis suæ liquit illum tristem et plenum gravitatis sonum.’ Dum itaque Nero primis annis sub matris Agrippinæ præceptis, Burrhi et Senecæ disciplina vitam duxit, intra tristitiae imitamenta, (nam non sua sponte, et ingenio,) decus Imperatorium, severitatem nempe et gravitatem servabat, sed juxta indita et præcepta ab his, qui illius curæ præerant; ideo non proprie severitas et gravitas illi inerant, sed simulatae et tanquam ex imitatione moderatoribus inditæ et præceptæ. *Marcellus Donatus.* Non cepit ista Donatus, qui vult tristem fuisse Neronem, quamdiu sub pædagogo, &c. Imo indicat auctor, intrasse curiam, &c.* *Gronovius.*

Capessendi egregii imperii] Melior

lectio scripti codicis, *Capessendi egregie imperii*. *Rhenanus.*

CAP. 5. Ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores] Videtur abundare vox quidem. Sunt enim verba Senatus decreti. *Ursinus.* Movet hic emphatica particula *quidem* Lipsium, ut de mendo suspiciat in loco lib. xi. verbum *adipiscerentur*: ‘P. Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecunia eorum, qui quæsturam adipiscerentur.’ Cur enim, inquit, ἐμφατικῶς hic scriptum, *Ne designatis quidem*: nisi quia antea ex ea sanctione dabant etiam Candidati? At tu scito particulam hanc hinc delendam, quæ iterata ex sequenti linea: ‘Quod quidem adversante Agrippina,’ &c. ita totum illud concidit: et Tacitus sibi non dissentens. Ponit auctor hoc exemplum decretorum Senatus: ‘*Ne designatis quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset*:’ eadem forma, qua alterum, quod præcessit: ‘*Ne quis ad causam orandam mercede aut donis emeretur*.’ *Acidalius.*

Quod visum arceret, aditus non adimeret] Lipsius mallet, *auditus*. Forte melius, *auditum*: vel si magis probes, *aditum*; cum præcesserit, *visum*. *Pichena.* Non dubitavimus in textum recipere certissimam emendationem Lipsii: prius erat *aditus non adimeret*, contra mentem auctoris. *Auditus*, ut *visus* infra **xiii. 16.** *Freinsh.*

Escendere suggestum] Probissima vox, et repperi ita in Farnesiano, sicuti paullo post in Vatican. *anquirabant.* Nemo autem tintus hac meliori literatura, cui non ista hodie nota. *Lipsius.*

Escendere suggestum Imperatoris] Verbum, *escendere*, a Lipsio ex Farnesiano Codice restitutum, a Flor. confirmatur: sicuti paulo post, *anquirabant*. Vulgo, *ascendere*, et, *inquirebant*. *Pichena.*

CAP. 6. *Contra alii melius crenisse*

dixerunt] Videtur abundare verbum *dixerunt*, legendumque, *Contra alii mslius evenisse*, quam si *invalidus senecta et ignavia Claudius, &c.* potest enim videri illud, *dixerunt*, adjectum esse. Ursinus. Malni, *disserunt*, ex Flor. quam *dixerunt*, ut vulgati. Sic lib. XII. ‘plures tuta disserunt.’ Lib. XIV. ‘et morte ejus accensum populi favorem disserunt.’ Pichena.

Burrhum tamen et Senecam multarum verum experientia cognitos, et imperatorij Legam levi trajectione, Burrhum et Senecum m. r. exp. cognitos: et tamen imperatori, &c. Acidalius.

Pluraque in summa fortuna auspiciis et consiliis, quam telis et manibus geri] Scribendum, pleraque. Ecliptica oratio est: nam adverbium *magis* aut *potius* subanditur. Hoc loquendi generæ sæpenumero Tacitus utitur. Lib. XIV. ‘Denique si rebus conductat, libens quam coactus acciret dominam.’ Hist. lib. III. de Flavianis, ‘Ne suas quidem legiones opperiebantur, ut prædæ quam periculorum socias.’ Hist. lib. IV. de rege Ptolemæo; ‘Ubi securitas rediit, voluptatum quam religionum appetens.’ In libello de Germanis: ‘Cedere loco, dum modo rursus instes, consilii quam formidinis arbitrantur.’ Rhenanus. Magis placet, *pluraque, &c.* et ita aptius ad sententiam. Ursinus.

Daturum plane documentum] Datum, habet exemplar Budense; quasi dicas objectum documentum sive oblatum experimentum, per istud bellum quod tum instabat. Sed magis quadrat, *daturum.* Rhenanus.

Honestis an secus amicis uteretur, si ducem] Castigavimus, et si *ducem*; subauditur, *daturum documentum.* Rhenanus. Sensus non constans sibi. Quomodo enim hinc, si egregium *ducem amota invidia, non pecuniosum et gratia subnixum per ambitum, deligeret Nero, documentum ipsis, honestis an aliis amicis uteretur?* Consequens sane id non videtur. Nec

adeo particulæ illæ optime hærent, si, quam si. Melius erat posterius si omitti, ut *potius vel magis* Taciti more subintelligeretur. Sed Muretus bifidam sententiam facit; paullo alia lectione: *honestis an secus amicis uteretur, et si* (ita etiam in aliis libris) *ducem amota invidia egregium, an pecuniosum et gratia subnixum per ambitum deligeret.* Scilicet usum rariorem particulæ si pro an occasionem interpolandi dedisse. Quamquam ego profecto id ipsum si nolim hic agnoscerem. Cur enim non addidit etiam præcedentibus sic, *si honestis an secus amicis uteretur.* Deleverim igitur etiam ipsum, ut plane concinna sit oratio in hunc modum: *honestis an secus amicis uteretur (et, quod in aliis libris, possis hic si velis retinere) ducem amota invidia egregium, an pecuniosum et gratia subnixum per ambitum deligeret.* Ulterius mutare vix mihi quidquam hic permiserim. Venit tamen in mentem commoda etiam alia sententia, quam verba sic concepta elegantissime effecerint: *Modestis an secus amicis uteretur, si ducem aut amota invidia egregium, aut pecuniosum et gratia subnixum per ambitum deligeret.* Acidalius.

CAP. 7. *Supplendis Orientis legionibus admovere]* Legendum puto, *admovevi:* nam sequitur, *collocari.* Pichena. Legam *admovevi*, ut *collocari.* Acidal.

Simul pontes per amnem Euphratem] Ita legebat Faernus, non, ut est in vulgatis, *per pontem.* Ursinus. An ipsis regibus mandatum, ut pontes jungerent? potius ipsius imperatoris ducibus: nam alias, jungere, dixisset, non, *jungi.* Rectius ergo distinxii, *intrarent: simul pontes,* &c. Pichena. Muretus *amnem* delet. Acidalius.

CAP. 8. *Additis cohortibus aliquæ, quæ apud Cappadociam hiemabant]* Muretus, *cohortibus aliis, q. a. Cap. &c.* Vix abest, opinor, quin vere. Acidalius.

Apud Ægeas civitatem Ciliciæ] Ita

hujus oppidi nomen restituit Lipsius ex libris, et Florentinus concordat. Vulgo, *Egas*. Pichena.

Etiam specie inanum validus] Ante dixit, *Corpore ingens*, cur hic rursum subdit, *ctiam specie?* Budense volumen habet, *spe inanum*. *Lego, spe*, aut *spei anum validus*. Hoc enim melius placet, quam *spe immuni validus*. Rhenanus. *Etiam validus ad spem commovendam inanum rerum, quales sunt apparatus familiares, vestes, equi, ornamenta, et cætera, quibus vulgus moveri solet, et quibus species inest magni animi, cum tamen inania sint et aliena.* Ferrettus. *Æmylius exponit pro eo, qui ad spem commovendam, vel rebus inanibus valeret: Beatus legit, spe anum validus, pro animorum: ego malim scribi, spe immanum, scilicet rerum, validus.* Vertranus. Male antea, *spe inanum*. Emendavit Lipsius, credo ex libris, nam Ven. haud aliter habet. Flor. *Specie in anum.* Sic de Cæcina, &c. * Pichena.

CAP. 9. *Et Vologeses quo bellum, &c.]* Faernus legebat, *Et Vologeses quo bellum ex aequo mox appararet*. Ursinus. Corrupe in vulgatis, *ex aequo modo*. Flor. aliquid lucis ad veram lectionem dedit, habens, *ex qo modo*. Restitui ergo *ex commodo*, quod Mercero etiam ac Mureto probatur. Columell. vi. 2. ‘ ideoque robora corporum citramaciem conservant, qui ex commodo, quam qui festinanter mandunt.’ Idem xii. 19. ‘ Ut ex commodo mustum ferveat.’ Pichena. Lipsius superflue-re vocem modo censem: Muretus mutat, *ex commodo*. Uter verius, non definio. Sed quæro, quomodo bellum parabat Vologeses, si obsides dabat? Finiebat imo, et pacem jungebat. Legam ego, *quo bellum ex aequo componeret*. Clara et vera sententia. Possis forte etiam scribere, *quo bellum ex aequo patraret*: ac postea si lubeat leviter mutatum τὸ modo, sequentibus inserere: *an ut æmulatio-*

nis suspectos domo amoreret. Sed quod primum dixi, mihi verum est. *Acidalius.*

Ex aequo modo] Nisi fallor, τὸ modo παρέλκει: aut certe cum Mercero legam, *ex commodo*. Lipsius.

Centurio Hostorius] Vaticanus codex, *Centurio Histius*. Parum, aut nihil est: tamen infra, post triennium, in his locis *Istius Capito* est, *Castrorum praefectus*. Idem.

Acceptipque eos Centurio Histus] Ita scriptum in Flor. et Vat. Vulgo, *Hostorius*. Pichena.

Ab Vinidio] Recte Lipsius, *Numidio*: Muret. *Vindicio:* et sic ubique quod id nominis reperitur. *Acidalius.*

Priore de caussa] Mureto accedo, prior ea de caussa, legenti. Lipsius.

Forte priore de causa adito rege] Notaverat Muretus, *forte prior ea de caussa*, quod non capio. Sed scribendum videtur, quomodo et ipse fortasse voluit: *Hostorius ab Numidio missus, forte prior, an ea de causa adito rege.* Accepit obsides Hostorius, sive forte fortuna prior in regem incidere, sive de industria occupaverat. *Acidalius.* Muretus, *forte prior ea de causa, adito rege*, unica tantum litera adjecta, locum apte restituit. Male antea, *priore de causa*. Pichena.

Quod ne diutius externis spectaculo esset] Pronomen *quod*, potest abesse: et quidam in exemplari scripto superne adjecerat; tum ponendum punctum post *jurgium*, et subaudendum verbum, est. Rhenanus. Venetus codex addit: *quod ne diutius, &c.* Pichena.

Et inclinatione quadam hostium] Idem Venetus, aliquique veteres habent: *et inclinationem quandam*. Pichena. Nullum ista idoneum sensum admittunt. Legam: *inclinatione quadam etiam Hostorii*. Nam in aliis libris non *Hosteius*, sed *Hostorius* hic centurio vocatur. Hoc autem vult: Parthos Corbulonem præ tulisse, partim ob recentem ejus gloriam, par-

tim, quod, pacis concordiaeque causa, aliquatenus eo inclinare ipsum Hostorium, a Vinidio missum, observarent. *Boxhornius.*

CAP. 10. *Aut Julius Densus equester]* Muretus legit, *eques Rom.* Ego non muto, ut idem sit, *equester*, ac eques tri ortus loco, vel equestris ordinis. Sic l. xii. ‘Nam Divus Augustus apud equestres qui Aegypto praesiderent lege agi,’ &c. *Pichena.* Insolens additio haec *equester*. Recte opinor Muret, *eques R.* id est, *eques Romanus.* *Acidalius.*

CAP. 11. *Plautium Lateranum]* *Supra l. xi. Lipsius.*

Ordine remotum] Nimio mavolo simplex, motum. *Acidalius.* *Suetonius Vitellio* 2. ‘Quintus caruit ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos senatores removerique placuisset.’ *Gronorius.*

Causa jactandi ingenii] Addidimus rel particulam hic non otiosam, vel *causa jactandi ingenii.* *Rhenanus.* Vox, causa, qua hic addita fuerat, etiam a *Flor.* abest. *Pichena.*

CAP. 12. *Penitus irrepserat]* Scribe, *irrepserant:* ad Senacionem enim pertinet et Othonem: non ad Acten. *Lipsius.*

Penitus irrepserant per luxum et ambigua secreta] Monente Lipsio, scripsi, *irrepserant*, non ut vulgo, *irrepserat:* de duobus enim sermo, Othone ac Senecione. *Pichena.*

Ne severioribus quidem] Florentinus: ne senioribus quidem: quod vultate lectioni non antefero. *Pichena.*

Nobili quidem et probitatis spectatae] Magis placeret nobili quamquam, et *probitatis*, &c. *Ursinus.*

Nurum ancillam] Quam libertam prius nominaverat, Sic saepe apud auctores. *Sallustius:* ‘Tarrulae Scyrroque pessimis servorum diuityae partae sunt.’ Licet non servi, sed liberti essent. *Aurelius.*

Senecæque permitteret] Malim, se *Senecæque permitteret.* *Rhenanus.* Ad-

denda videtur dictio, *se*, legendumque, *Senecæque se permitteret.* Ursinus, Doctiss. vir sue tantum hæsitationis nos participes facit: mihi autem verba et sententia in aperto sunt. Nero amoris vi matri jam minus minusque obtemperabat, quæ eum ab Acte distrahere contendebat, et se regendum Senecæ tradit, qui ejusmodi amoribus non erat adversus: ‘ne severioribus quidem principis amicis adversantibus, muliercula nulla cujusquam injuria cupidines principis explente.’ Immo ad eam rem ministros suggerebat: ‘ex cuius familiaribus Annæus Serenus simulatione amoris adversus eandem libertam primas adolescentis cupidines velaverat.’ Tò *Senecæque permitteret*, ut illud: Terent. Adelph. ‘pater tibi permittimus, Plus scis quid facto opus est.’ Utque Plaut. Rud. ‘equidem suadeo ut ad nos abeant potius dum recipis.’ Eadem est invenire apud Græcos. Thucydides l. II. δεδιέναι δὲ καὶ περὶ τῆς πάσης πόλει, μὴ ἐκείνων ἀποχωρησάντων. Αθηναῖοι ἐλθόντες σφίσιν οὐκ ἐπιτρέπωσιν: i. Timere quoque toti ciritati, ne illis digressis venirent Athenienses, qui sibi non permetterent: quæ sic explet scholiast. οὐ δώσωσιν ἄδειαν τοῖς Πλαταιεῦσιν ἐμμένειν τοῖς δόξασιν. Idem: καὶ οἱ μὲν Ἐλληνες τεταγμένοι προσήσαν, καὶ διὰ φυλακῆς ἔχοντες ubi scholiastes, ἔαντοὺς δηλονότι. *Salinerius.* Absit ut Senecæ sanctum mihi nomen istis immisceam. Abnuunt quoque libri, quorum Farnesianus, seque neci permitteret. *Vatican.* seque permitteret; superpicto, neci. Nisi valde hallucinor debuit scribi, *Actæ:* ut esset, seque *Actæ* permitteret. Tandem, inquit, Nero Agrippinæ matri, cui odiosus ejus amor, obsequium omne negavit, dedidique se totum amatae sibi *Actæ.* *Pontanus.* E Farnesiano citat Lipsius: seque neci permitteret. *Vaticanus* tantum habet: seque permitteret. Dubium mihi nullum, quin scripserit Tacitus: seque *Senecæ* permitteret.

Evincunt illa quæ statim sequuntur :
 * Ex cuius familiaribus Annæus Serenus.³ Fuit enim is Serenus non tantum familiaris Seneçæ, sed carissimus etiam, ut ipse fatetur Epistola 63. ad Lucillium. *Colerus.* Florent. *seque nece:* atque in margine, *Seneçque:* nam sequitur : ‘ex cuius familiaribus Annæus Serenus,’ &c. qui inter primos amicus Senecæ, ut ex ipsius verbis, Epist. 64. colligitur. An, *seque Senecæ, legendum, quasi in illum Nero transtulerit obsequium, quod in matrem exuerat?* Vix credam? eo enim ingenio, ea jam ætate erat Nero, ut potius imperii potentem, quam obsequii patientem, credidimus, præsertim erga familiares, cum antea neque ipsi matri libenter se regi sineret. Mallem, *Senecaque permitteret:* id est, non adversaretur; sive Agrippinæ odio; sive metu, ne in stupra feminarum illustrium prorumperet Nero, si a muliercula Acte divelleretur, matrique obtemperaret. Sic supra : ‘ne severioribus quidem principis amicis adversantibus?’ quæ verba Senecam ac Burrhum designant. Huic sensui lucem afferunt verba l. xiv. 1. ‘Hæc atque talia lacrimis et arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat, cupientibus cunctis infringi matris potentiam.’ *Pichena.* Lipsius hæret: ego indubitanter cum Mureto, *Seque Senecæ permitteret.* Acidalius. Pichena meo judicio εἰς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν τὸν κάλαμον βάψας, *Senecaque permitteret.* Gronovius.

CAP. 13. *Summa forma expeterent]* Reposimus, *summa fortuna.* Rhenan.

Orabantque cavere insidias] Potius legendum, caveret. Rhenanus. Florent. *cavere.* Vulgo, *caveri.* Forte melius, caveret. Pichena.

Misitque domum matri] Scribendum, *donum matri.* Rhenanus.

CAP. 14. *A Claudio impositus]* Palias Claudi Cæsaris libertus, a rationibus ejus fuit. Ex Sueton. 28. *Vertranius.*

Ne cujusque facti in præteritum interrogaretur] Emendavimus, *ne cujus facti:* alioqui stare poterat *cujusquam facti.* Rhenanus.

Ruere ad terrorem et minas] Sic Flor. et veteres editi: recentiores vero, *in terrorem.* Pichena.

Inde vilis rursus Burrhus] * Suspectum æque, τὸ rursus, quod hic nulli rei. Puto fuisse, *rufus:* glossema scilicet ad cognomen Afranii, Burrhus. Nam Latini Burrhum, rufum dicebant, a Graeco. Glossæ: *Burrhum, Ξανθὸν, πυρόν.* Vide Festum. *Lipsius.*

Inde vilis rursus Burrhus] τὸ rursus non est inutile, si hinc et *inde* accipias pro dispositione locorum, unde Agrippina et Burrhus cum Seneca vicissim disceptaturi fuissent: id non minus enim sive rursum idem valet, quod *contra*, sive *e contrario.* Et hic respicit ad sententiæ diversitatem. Terent. Eunuch. ‘Heus tu negato rursum?’ et ibi Donatus. Noster Ann. l. i. ‘neque eminentes virtutes sectabatur, et rursum vitia oderat.’ Et l. iv. ‘ut nimia nuper coërcendo filio, ita rursum intemperanter demissa.’ Et Hist. l. ii. ‘rurus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus permissum.’ Ad hanc faciem Græci dixerunt τὸ ἔμπαλιν. Posidipp. l. i. Antholog. αἱ δὲ νεότητες Ἀφρονες, αἱ πολιαὶ δ’ ἔμπαλιν ἀδρανέες· i. juventutes insipientes, canicies rursus debiles. Burrhus autem *vilos* dicitur, propter manum truncam: quod duces invalido corpore militibus contemptui sint: ‘Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum spernebat, senecta ac debilitate pedum invalidum.’ Salinerius. Mallem cum Lipsio, *inde debilis:* nam hue inclinat etiam Florent. in quo legitur, *indebilis:* ut librarii error fuerit in geminatione syllabæ. Pichena. Lipsius: *Inde debilis Burrhus.* Ingeniose. Nec mirum vitio datam debilitatem ab æmulis Burrho, cum ejusmodi homines

improsperi malique ominis aestimarentur. Plin. xxviii. 4. ‘ Simili modo et fascinations repercutimus sinistræ dextraeque clauditatis occursu.’ Agricola, qui legit *tunicata manu*, nugas vendit. *Colerus*. De hoc loco eruditus Lipsius, et veram omnino puto ejus lectionem, quæ et Mureto notata; *inde debilis Burrhus*. Nam vocem rursus quod idem Lipsius mutare voluit, *Rufus*, etsi probabiliter astrinxit, non placet tamen: quia levis nimium allusio, ad significatum nominis Burrhus, et inconcinnia duorum adjectivorum junctio. Quid ergo ea faciendum? delenda. Nam nata ex geminata scriptione ipsius nominis *Burrhus*. Ceterum quod in Agricolæ lectionem deinceps inclinat Lipsius, ut pro *trunca manu* scribatur *tunicata manu*, satis ego mirari nequeo. Convellitur hoc recepto superior emendatio *debilis Burrhus*: quæ stabiliri eo debet omnino. Nec sane moribus et vitæ Burrhi convenit, mollitiam illi et tunicas manicatas objici: quod quare ita Lipsio visum, pariter minor. Supra longe aliud elogium homini tribuebat Tacitus, initio hujus libri: ‘ Diversa arte ex æquo pollebant: Burrhus militaribus curis, et severitate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, et comitate honesta.’ Et infra de eodem saepius. *Acidalius*. Puto legendum: *inde vilis Rufulus Burrhus*: quod esset tribunorum militarium nomen vile. *Livius ix*. Nam hi non a populo, sed ab imperatore siebant; nec suffragio, sed arbitrio: et quia Rutilius Rufus de his legem tulerat; ideo *Rufuli* appellati sunt. Et fuere primum creati Q. Servilio L. Gennicio secundum, consulibus. Vocat autem Burrhum *Rufulum* per despectum. *Aurelius*. Lipsii emendationem, Pichenæ et quodammodo Florentino ejus Ms. probatam, merito prætulimus vulgatae lectioni, *inde vilis rursus Burrhus*. Freinsheimius. Pro rursus Lipsio placet *ruf-*

fus, non male, si non tam ad nomen alludit Burrhi, quam vultus notatur. Sed turbat adhuc vox prædens, pro qua in Vaticano codice *bibil*. Ego legam *bili rufus*. Ex tali enim corporis concretione talis color. Neque extra rem id objicit Agrippina, cum ad regimen publicum minus apta sint ejus mixturæ ingenia. *Grotius*.

Trunca scilicet manu] Nonnulli Burrho ea verba applicant, dicentes eum manum truncam habuisse, quorum utrumque falsum censēmus; nam haud verisimile est, virum militaribus artibus clarum, sub Claudio et Nerone Prætorianis militibus Præfectum fuisse, si manum obtruncatam habuisse, nec Dion, Suetonius, et Tacitus ipse, qui saepè illius meminere, id retinissent. Præterea ex verborum serie patet, ea verba Senecæ, cui proximiora sunt et conjuncta, attribuenda: quem quum nusquam legamus manu detruncatum, verba hæc non ad literam exponenda, sed abditiorem sensum habere coniiciendum, ita ut Agrippina Burrho, viro militari in castris apud milites verba facturo, natalium humilitatem ad infringendam illius auctoritatem esset objectura, mulier ex adverso nobilissima, et filia Germanici imperatoris exercitibus carissimi et amantissimi: Senecæ vero ignaviam et ad militaria munia tantam ineptiam, quasi manum non haberet, et quales sunt, qui mutilati manibus parent. *Truncum* enim semper in malam partem accipi, observamus apud Latinos. Sic homo dicitur *truncus*, quod quasi stipes stupidus sit. Cic. in Pison. ‘ Sed qui tanquam truncus atque stipes si stetisset modo, potuisset tamen sustinere titulum Consulatus.’ Vocat autem eundem Senecam Agrippina *exulem*, quasi facinorosum argueret, ex quo exul factus esset, ingratitudinis notam eadem voce inurens, quod ab ipsa redux ab exilio factus;

non modo suarum partium non esset, sed et contra ipsam cum Burrho conspiraret. Quod eidem quoque *Professoriam linguam* exprobrat, expositionem nostram confirmat, quod scilicet manu nihil, parum lingua, licet tamen eloquentiam maxime profiteretur, valeret: siquidem *Professoria lingua* dixit, hoc est, præceptoria et paedagogica. Nisi itaque Senecam manu mutilatum dixerimus, quod nullibi legimus, nec illius vita scriptores tradidere, jam dicta expositio erit recipienda; nisi malueris interpretari, *manu trunca*, id est, sine multitudine adhaerentium, et amicorum consequantium turba destitutum, in qua Romæ innixa erat Senecæ potentia. *Manus* enim aliquando pro multitudine et copia accipitur. *Marcellus Donatus*. Frustra sudat Marcellus. *Trunca manu* omnino respicit Burrhum, et *Professoria lingua* Seneeam. Nec necessum, totam ut manum præcisam habuerit: sufficit digito uno aut altero captum fuisse: idque incommodum accepisse, dum in acie sternit hostem, est verisimile. Ergo id insigne virtutis, &c.* *Gronovius*.

Tot irrita facinora] Vocabulum *irrita* sic erat rasum ut nemo sciret, an pro *irrita facinora* legendum foret, *inita facinora*, si modo Latine dicitur *inire facinus*. *Rhenanus*. Quorsum hæc pertinebunt? nam hic quidem incommodo admodum hærent. Ne scio si fallor, sed mirum, ni ex superiori illo loco exciderunt: ‘Non abnuere se, quin cuncta infelici domus mala patefierent, sua imprimis nuptiæ, suum beneficium. Id solum Diis et sibi provisum, quod viveret privignus.’ Nam hie ego coner ita inserere: *Suae in primis nuptiæ, suum beneficium, irrita tot facinora: id solum Diis et sibi provisum, quod viveret privignus.* Sed vereor ne andax hoc nimis facinus sit. *Acidalius*.

CAP. 15. *Ut quidem experimento cognitam*] Capio ut tanquam esset utpo-

te: et malim tamen rescribere *vili*. *Acidalius*. Si bene examines hanc lectionem, non te fugiet in ea latens vitium: quo enim illa, quæ sequuntur, quo tamen favorem? Sensus autem clamat legendum esse: *modo ipsius indolem lexi quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem late quæsivisset*: id est, Leve id experimentum fuit, et ipsa re, et estimatione Taciti, quippe qui affirmaverit Britannicum hunc ‘periculis commendatum retinuisse famam [indolis bona] sine experimento.’ supra XII. 26. *Freinsheimus*.

Ubi Britannico jussit] Lege, uni Britannico, et sequentia sic interpuunge: *irrisum ex eo spérans pueri sobrios quoque convictus, nedum temulentos, ignorantis. Ille constanter exorsus est carmen, quo evolutum cum sede patria rebusque summis significabatur. Acidalius*.

Sede patria rebusque summis significabatur] In codice scripto legitur, *sede patria rebus summis. Rhenanus*.

Neque jubere cædem fratris audebat] Verbum *jubere* palam ab inepto glossographo est; qui phrasin illam apud Tacitum toties frequentatam aut non meminerat, aut non intelligebat. *Acidalius*.

Pararique venenum jubet] Copulam, que, ex Florent. restitui. Nam in vulgatis intercederat. *Pichena*.

Quod rumorem respiciunt] Hic particulam dum inseruimus, et *securitatem* vertimus in *securitate*. *Quod dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitate morarentur*, id est, ob securitatem. *Rhenanus*.

Quasi ferro urgeretur] Scriptissimus, *quam si ferro urgeretur. Rhenanus*.

CAP. 16. *Delectus ministri gustu explorabatur*] Ita legendum, deleta dictione *ex*; quam tamen retinebat *Danesius*, legebaturque *ex ministris, &c. Ursinus*.

Frigida in aqua] Ita factum et *Alexandro*, ab eadem causa et cau-

tione. Justinus: ‘In aqua frigida venenum habuerunt, quam prægustatae Jain potionis supermisserunt.’ Est error hac in re, opinor, Eliani in Var. Histor. l. v. qui diserte vult venenum ei in cibo datum, non potu. Μυρίοι γ'οὖν, inquit, καὶ πίνοντές τι κακὸν κατέπιον, ὡς Ἀλέξανδρος, καὶ ἐσθολοῦτες, ὡς Κλαβδίος ὁ Ρωμαῖος, καὶ Βριτανοὶ, διότου πᾶς. Atqui de potu et Tacitus, et Suetonius, adfirmant. **Lipsius.**

Frigida in aqua infunditur venenum] Emendavimus, *affunditur venenum*: et est elegans verbum *affundo*. Lib. v. de Phenice ave: ‘Eique vim genitalem affundere.’ Lib. v. Hist. ‘Ubi Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceanum affundit.’ *Rhenanus*. Vett. editi, *infunditur*. Sic lib. XII. in fine: ‘infusum delectabili cibo boletorum venenum.’ Sed Flor. *affunditur*, et Tac. l. i. ‘venenum vulneri adfusum.’ Id veneni genus excoigitatum videtur, ad exemplum illorum artificum, qui Alexandrum regem Macedonum ne- caverunt: Curt. l. x. ‘Philippus itaque et Iollas, potum Regis prægustare soliti, in aqua frigida venenum habentes, eam prægustate potionis Regis supermisserunt.’ Iisdem fere verbis Justinus l. XII. *Pichena*.

Trepidatur a circumsedentibus] Re- posuimus, *Trepidatum a circumseden- tib. subanditur est*. *Rhenanus*.

Quo primum ab infantia afflictaretur Britannicus] Muretus delet nomen *Britannicus*: et hercule melius est hic subintelligi. Ego vero scribam etiam, *prima ab infantia*. Sic Ann. i. ‘Hunc et prima ab infantia eductum in domo regnatrice.’ *Acidalius*. Vitium inesse credo ex compendio scripturae, qualia passim compluria. Nam, *primum* istud videtur valere plurimum, ut sit: *quo plurimum ab infantia*. Freinsheimius.

Ut perinde ignaram fuisse ac Octavia- *m* **nam** *ut perinde ignaram fuisse atque Octavianum*. Ursin.

Octavia quoque] Scribe, Octaviae: is pavor videlicet fuit. Lipsius.

Octavia quoque, &c.] Non sequendus Lipsius, Octaviae scribens, et ad superiora illa trahens, is scilicet pavor, ea consternatio fuit. Pendent haec non nisi ex seipsis; et alias tota turbatur orationis concinnitas. Acidalius.

CAP. 17. In campo tamen Martis sepultus est] Scripsi *Martis* ex Flor. Sic moris Tacito loqui: vulgo, *Martio*. *Pichena*.

Cui plerique etiam hominum ignosce- bant] Meo animo non aptus sensus e verbo *ignoscebant*: et scripsit haud dubie Tacitus, *ingemiscabant*. *Acidalius*. *Omnino ignoscebant*, non *inge- miscebant*. *Philo*: περὶ πρεσβετας· ‘Απιστοῦντες εἰς οὐτως ἀθρόως ἐνδέκεται τρυπὴν δι πρὸ μικροῦ χρηστὸς καὶ φιλάνθρωπος ἵσος τε καὶ κοινωνικὸς εἶναι νομισθεῖς Γάϊος, ἀπολογίας ἐσκόπουν, καὶ διερευνῶντες εὔρισκον’ ἐπὶ μὲν τῷ ἀνεψιῷ καὶ συγκληρονόμῳ τοιαῦτα φάσκοντες· ἀκοινώητον ἀρχῆν, θεσμὸς φύσεως ἀκίνητος οὗτος δι παθεῖν ἐμέλλησεν ἢν πάνταντέρου, προέθηκεν· ἰσχυρότερος ἔντονος τοῦτος ἐστιν, οὐκ ἀνδροφονίᾳ· τάχα δὲ καὶ προνοητικῶς ἐπὶ ὠφελείᾳ τοῦ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους τὸ μειράκιον ἐκποδῶν γεγένηται, τῶν μὲν τούτων, τῶν δὲ ἐκείνων προσκεκληρωμένων ἔξι ὅν τα- ραχαὶ, ἐμφύλιοι τε καὶ ξενικοὶ πόλεμοι συνίστανται, &c. Sic enim legendum, ubi editur: ἡμένατο, τουτέστιν οὐκ ἀν- δροφονίᾳ. *Gronovius*.

In sociabile regnum existimantes] Pro astimantes. *Rhenanus*. Ex Flor. scripsi, *extimantes*. Nam vulgo, *existimantes*. *Pichena*.

Illusum esse pueritiae Britannici Ne- ronem] Correximus, *illusisse pueritiae Britannici Neronem*; hoc est, intulisse stuprum: et sequitur, *stupro prius quam veneno pollutum*. *Rhenanus*. In Flor. et Veneto legitur, *illusum esse pueritiae*: quod corruptum censeo. *Pichena*. Bonum videri posset absque Florentino; in quo *illusum esse*: forsan fuit *illusum*; accessitque illud

esse a glossa: nisi fuerit, illusum esse.
Gruterus.

Acerba funera] Id est immatura.
Ferretus.

Et tanto magis fovendum] In cod.
Budensi deest *et* particula. Legitur
que; *reliquas spes in rep. sitas. Tanto*
magis fovendum. Rhenanus.

CAP. 18. In subsidium corripiens]
Vel *corripere.* Lipsius.

Quæ ut conjugi Imperatoris soli] Emen-
davi verissime: *quæ ut conjugi Imper-*
atoris olim, tum. Jampridem, inquit,
excubiae Agrippinæ: Claudio quidem
vivo, ut conjugi Principis: Nerone
imperante, ut matri. *Idem.*

Quæ ut conjugi imperatoris soli, tum
et ut matri servabantur] Lectio regii
codicis: *Quæ, ut conjugis imperatoris*
solutum, ut matri servabantur: quidam
mutarat *ut in ita.* Rhenanus. Faernus
legebat; *Quæ ut conjugis Imperatoris*
solutum et matri servabantur. Ursinus.
Nihil Lipsii emendatione verius: cor-
rupte antea, *quæ ut conjugi imperatoris*
solutum, et ut matri, &c. Pichena.

CAP. 19. Amore an odio incertum]
In regio cod. *amore an odia incertas.*
Expone, incertas amore an odio adi-
rent eam. Rhenanus.

Insignis genere, forma lasciva] Ro-
mana vetus editio, *forma, lascivia:* non
displacet. Lipsius.

Insignis genere, forma, lascivia] Ex-
pressi lectionem Florentini, quamvis
vulgata, *forma lasciva, æque proba sit.*
Pichena.

Illa spe ultionis casu oblata] Ita le-
gebat Faernus. Non ut est in vul-
gatis, *ultionis causa.* Ursinus.

Audita deferens] Florentinus, diffe-
rens. Sed nihil muto. Pichena.

Conjugioque ejus etiam imperio remp.
rursus invadere] Faernus legebat:
Conjugio ejus etiam imperium rursus,
&c. Nec displiceret, si ita legeretur:
Conjugioque petitio remp. rursus inva-
dere. Ursinus. Muretus mutare voluit,
conjugioque ejus etiam petitio. Sed
nihil mutandum: *remp. imperio inva-*

dere, clara et elegans locutio. Acidalius. Turpe mendum in vulgatis
omnibus erat, *etiam imperio remp.* Quid enim sibi vult, *invadere remp. imperio?* Nec vitium animadvertissem,
nisi mihi Flor. indicasset, in quo legitur, *etiam perio:* unde correxi, *etiam pacto.* Adeoque vera mihi correctio
visa est, ut eam textui inseruerim, frequens enim in matrimoniiis verbum, *pacisci*, ut notum est. Sic infra
eodem lib. ‘nuptias ejus pactus?’ et lib. præced. ‘pactum inter Claudium et Agrippinam matrimonium.’ Pich.

CAP. 20. Lusus Principis intendere]
Nec male, *luxus.* Lipsius.

Quæ diversa prodiderint] In regio
Codice legitur, qui diversa prodiderint.
Rhenanus.

Sed vocem unius ex inimica domo] Hæsito num scrib. *vocem mimi ex inimica domo.* De Paride enim: et talis quidam librariorum in iis vocibus error. Lipsius.

Sed vocem unius ex inimica domo
afferri] Hariolatur Lipsius, sed *vocem*
mimi ex mimica domo. Meo judicio
nihil mutandum. Nam et illud unius
necessarium est: opponitur enim *accusatoribus*, et *inimica non minus.* Fi-
dem enim elevat delationis, quæ ab
inimicis. Quod si dem tamen, quod non
do, pro *unius, mimi* debere substitui;
illud plane nego *mimica* posse
scribi. Quid enim? an *mimica Domitiæ domus?* Ad hanc enim et illa
superiora, quæ de illa, respicitur:
‘Quippe inter Agrippinam et Domiti-
iam infensa æmulatio exercebatur.’
Nimis hoc temere Lipsius, et non pro
sueta accusatione. Acidalius.

Refutare tenebras] Hæret sententia:
quam explicari posse puto, si legas,
Reputaret tenebras. Lipsius.

Refutare tenebras] Emendet Erudi-
tissimus vir, mihi certe placent vul-
gata, quæ sic interpretor. Burrhus,
promissa nece Agrippinæ, si ea faci-
noris convinceretur, addit sibi tamen
non placere, quod Nero perpetem

noctem pergræcatus, desubito statueret de parentis morte: liquidius eum de die (postquam illam crapulam obdormierit) decernere de hac re posse. *Salinerius*. Hærentem sententiam explicari posse Lipsius putat, si legatur, reputaret tenebras. Sed fortasse vulgata lectio quoque defendetur. Nam cum dixisset Burrhus, &c.* *Pichenu*.

CAP. 21. *Deinde et a Burro*] Particulam et sustulimus, sicut mox, et *Agrippina*, eadem particula deleta, scripsimus tantum, *Agrippina fero-cia memor*. *Rhenanus*. Quo respicit *Deinde?* an ad postquam? *Nugæ*. Tu leg. *Proinde a Burro*. Hoc dicit, quia *Seneca* et *liberti* aderant sermonis arbitri, ideo minaciter a *Burro* actum. *Acidalius*.

Anni rependunt] Insidet omnibus fere editionibus mendum typographicum, quod me monitore semel tollatur. Legendum enim non *anni*, sed *anui*: et intelligit Iturium et *Calvini* consumpto patrimonio in colenda *Silana*, postremum modo ipsam captare, impensa delationis opera. *Gruterus*. Quas ego vidi Lipsii editiones, *anni*, omnes habent: et tamen claro meridie clarius est, *anui*, scribendum. *Silanam* dicit, quam paulo superius, *vergentem annis* dixerat. *Acidalius*. Haud dubie *anui* recte legitur: quamquam complures editiones *anni* pro *anui* exhibeant: vetustiores tamen nostram lectionem præferunt; quæ pulchre ostendit probrum muliebri æmulatione oblique in *Silanam* ab *Agrippina* jactum, quo ne antea quidem abstinuit, *vergentem annis* dictans sup. XIII. 19. *Freinsh.*

At existat] Ex at fecimus aut. *Rhenanus*. Alias, ut existat. *Ferrettus*. *Lego at*, non aut. *Acidalius*.

Vivere ego Britannico] *Rodolphus* legit, *remp. invasurus*. *Lipsius*.

Vivere ego Britannico] * indicium regiæ potestatis. *Plaut.* *Pseud.* *Cæ.* ‘misere miser sum, *Pseudole*’

Pseud. ‘id te Juppiter Prohibesit.’ *Cæ.* ‘nihil hoc Jovis ad judicium attinet. Sub Veneris regno vapulo, non sub Jovis.’ *Salinerius*. *Volo* cum *Lipsio*; *vivere Britannico potiente rerum poteram?* *Cætera* sic lego; *aut si Plautus, aut quis alius remp. invasurus* (indubie verum hoc *Rodolphi* pro vulgato *judicaturus*, unde in prima edit. *Lipsii vindicatus*) *obtinuerit*; *desunt scilicet accusatores*, qui mihi non verba (sic transpono, *Vulgo*, *desunt scilicet mihi accusatores*, qui non verba) *impatientia* (an forte *impotentia*) *caritatis aliquando incauta*, *sed ea crimina objiciant*, quibus nisi a filio mater absolví non possim: sine interrogatione. Nam ironicus sermo est. *Acidalius*. **Mox pro judicaturus rescribam judicia dictaturus*. Raro judicabant *Principes*, præsertim de capite. Sed *judicantibus* aliis dictabant, id est, *præscribabant*, sententias. *Sensus ergo est*. Si *Rubellius* *Plautus*, &c.* quod concupisse argueretur. Error autem scriptoris natus omissione, ut saepe, literarum similiūm. *Dictare judicia* idem est, quod Hist. 4. dicit *Eprius*. ‘Non magis sua oratione *Thræsam* quam *judicio* senatus afflictum: sævitiam *Neronis* per hujusmodi imagines illusisse.’ Et forte *Agrippina* crimen, cuius non nisi a *Nerone* poterat absolvī, intelligit *Claudii* mortem. *Grotius*. Corrigo; *Remp. obtinuerit, judicata res est*. Hoc est, si alius veniret ad imperium, facta res esset, sententia contra me pronunciata esset. *Harlæus*. Nullam in his verbis sententiam inesse dicit *Advocatus*, *remp. judicaturus obtinuerit*: ideo legendum putat, *remp. obtinuerit, judicata res est*. Quod est ineptissimum. Ille tamen nobis persuadere vult, sic planam futuram sententiam. Parva mutatione scribi melius est: *At si Plautus aut quis alius remp. vindicaturus obtinuerit*. Pessima foemina cum se de crimine objecto purgaret, non potuit odium dissimulare in fili-

um, et satis aperte confessa est, vindicaturum eum remp. qui Neronem imperio deturbaret. *Salmasius.* Quid de vexatissimo loco mihi videretur, exposui *Observ.* I. 22. *Gronovius.*

Quasi diffidet.] Rodolphus adnotavit, *quasi defendet.* Lipsius.

Ubi nihil pro innocentia quasi diffidet? Lego et distinguo hæc ita: *Ubi* (id est postquam) *nihil pro innocentia quasi defendet;* (omnino hoc Rodolphi mihi rectius, quam *diffidet*) *nec de beneficiis, quasi exprobraret, disscriuit, sed ultionem in delatores et præmium amicis, obtinuit.* Acidalius.

CAP. 22. *Senio Rufo*] *Fenius illi nomen:* atque ita semper infra. *Lip.*

Praefectura annonæ Senio Rufo] *Lego, Fenio,* ut libris sequentibus constanter appellatur. *Vertranius.* Male vulgo, *Senio Rufo.* Emendavit Lipsius ex Tacito ipso, qui alibi *Fenium* semper nominat. *Pichena.*

Syria P. Anteio] *Inepte vulgo, Pantello:* errore duplici. *Lipsius.*

Syria P. Anteio destinata et variis] *Commodius foret:* *Syria P. Anteio destinata, qui variis.* *Gronovius.*

In exilium acta] *Vocabulum extre-
mum deest in scripto libro.* *Rhenanus.*

CAP. 23. *Qui per nuptias Antoniae, gener erat*] *Melius scribas, cui per nup.
Ant. gener erat.* Idem.

Et tum vanitatibus manifestus] *Cas-
tigavimus; et tum vanitatis manifestus.* Hoc autem sermonis genere sæpe *Tacitus* utitur. Ut lib. XII. ‘Interim Zenobiam, id mulieri nomen, placida alluvie, spirantem ac vita manifestam advertere pastores.’ Hoc ipso lib. ‘At eriminum manifestos merito ad servitutem retrahit, ut metu coercentur, quos beneficia non mutassent.’ Lib. XIV. ‘Supremis testamenti verbis ambitionis manifestus.’ Lib. XV. ‘Atque ipse meatus et magnæ cogitationis manifestus erat.’ Et infia ‘Non quia conjurationis manifestum comparerat.’ Et paulo post: ‘Sed verba sua præpediens, et

pavoris manifestus.’ *Rhenanus.*

Nec tam grata Pallantis innocentia Puto voculam excidisse: *Nec tamen tam grata Pall* nimirum etsi vanitatis manifestus erat accusator: quod præcessit. *Acidalius.*

Ne vocem consociaret] *Scripserat* hand dubie *Tacitus consociaret.* Quod si quis alius dixit, de meo disertus fuit. Sic Apulejus lib. VIII. de præcone: ‘rauca voce saucius.’ *Marciilius.* Habeant et qui dixit et qui de alieno disertus fuit; non invidebimus. *Gronovius.*

Monimenta retrahebat] *Id est, per-* scripta debita fisci exigebat, vel jam soluta, iterum petebat. *Aurelius.* *Diximus oblitterata acrarii nomina legendum* videri de *Pecunia* IV. 3. *Zonaras de Romano Argyropulo:* ἵνα γὰρ τῶν ἀπολωλθτων ἴσοστάσια κτήσεται, πράκτωρ ἀντὶ κρατοῦντος ἐγένετο καὶ πικρὸς λογιστὴς, παῖδας πατέρων γεγνηκότα χρέα πραττόμενος, καὶ πυρκαϊᾶς ἀνάπτων κατὰ τῶν ὑπηκόων, ἄσπερ δὲ χρόνος ἥδη πολὺς πρεοβενούσας κατέσβεσεν, η τέως κατέχωσεν ὑπὸ σποδιᾶς. Ἐντεῦθεν πολλοὶ τῶν πατρών οἰκιῶν καὶ ἀγρῶν ἀπηλαύνοντο, καὶ τὴν πρὶν εὐκληρίαν ἐκδιδυκόμενοι, εἰς πενίαν λαμπρὰν συνηλαύνοντο. *Gronovius.*

CAP. 24. *Statio cohortis*] Non re-
peto quæ scripsi *Epistolic.* libro III.
Epistola XVIII. *Lipsius.*

Et plebes daret experimentum] In Flor. semper fere, *plebes, more prisco,* sicuti etiam in aliis veteribus. *Pichena.*

CAP. 25. *Et ore præferret*] Vera lectio. Beatus Maurusque frustra adlaborant in *scriptura codicis Budensis*: quem ex hoc aliisque locis scias fuisse non optimæ notæ. Legunt tamen illi, *et ore se Cæsarem præferret.* Inepte. Hoc noster voluit clare, excepsisse eum ab ignaris ictus, et laesa facie prætulisse. *Plinius* I. XIII. de *Thapsia.** *Lipsius.*

Et ore præferret] Habet Budense volumen, *et fore se Cæsarem præferret.* *Lego, ore se Cæsarem præferret.* *Rhe-*

nanus. Os apud Virgilium *Aeneid.* I. 161. ‘Os humerosque Deo similis’ pro facie accipitur: quo sensu Neronis facies exceptos ictus indicaverit. Verum chirographus habet, et fore se *Cæsarem præferret*: unde quo Beatum inclinat conjectura, eo te dare si velis, leges et melius, ore se *Cæsarem præferret*. Vertranus. Danesius ex v. c. legebat: *Et ore se Cæsarem ferret*. Ursinus. *talpa est, qui hoc non videat. Itaque vera illa quidem non est Taciti scriptura. Muretus notavit, *acciperet ictus, et ferret*. Sed forte non liceat abjicere reliqua illa prorsus, ore præ: scribaturque melius, *ut ipse quoque acciperet ictus ore, et perferret*. Ne quid dissimilem tamen, vocem ore etiam ego deleverim, et legerim, *acciperet ictus, et referret*. Acidalius.

Multi propriis] Melius, *inulti*. Lipsius.

Multi propriis cum globis] Ex *propriis cum globis*, ni conniveas, videre potes, quid haec sibi postulent. At Doctiss. vir legit, *inulti propriis*: quam bene, ipse viderit. Quidam adscitis comitibus Neronis, (cum quibus solitus erat per urbem lascivire) eadem licentia grassabantur, multi propriis cum globis sine sui dissimulatione urbem raptabant. Salinerius. Melius in Flor. *inulti*. Vulgo, *multi*: quod etiam monuerat Lipsius. Pichena. Recte Lipsius, *inulti*. Acidalius.

In modum captitatis] Divino scribend. *in modum captae civitatis*. Ea enim facies potius quam carceris custodiæve. Lipsius.

In modum captitatis nox agebatur] Delibero adhuc an melius Lipsius, *captae civitatis*. Non satis inter se vineta oratio, quia nimis vineta. Co-pula aliqua detrahenda est, nec tam satis clarum, ubi potissimum. Tribus locis videtur posse: sed ego paulo ante malim, ut scribatur, *augebantur injuriæ*. Certum mihi nunc,

male Lipsium interpretari vocem *Captitatis*. Non enim hic carcer et custodia, sed capiendi ipse actus notatur. Sic et Ann. XVI. ‘In cladiibus exercituum, aut captititate urbiū.’ Acidalius.

Julius quidem Montanus] Particula quidem in Budensi volumine non legitur. Rhenanus. Xiphilinus aliter scribit, hunc uxoris causa commotum, Neroni plagas noctu influisse: cui, licet injuria acceptæ memor, ne iratus quidem Nero, quoisque veniam ille per literas oravit. Quibus lectis ait Cæsar: ‘Non ergo percussor Neronis se ipsum jam vita privavit?’ quo responso factum opinor, ut sibi Montanus mortem conciverit. Vertranus.

Quia vim tentantem acriter repulerat] Exemplaris scripti lectio, qui avia temptantem. Lego: *quia vi attentantem acriter repulerat*; Rhenanus. Danesius ex v. c. legebat: *Quia vi attentantem acriter repulerat*; non ut vulgo, *vim tentantem*, &c. quamvis nec illud displiceat. Ursinus.

Deinde agnatum oraverat] In scripto exemplari scriptum est, *Deinde adagnitum oraverat*: ut possit *adagnoscere* cuiquam dictum videri, sicut *Adalligo* Plinius protulit. Sed arbitror primo fuisse scriptum *adgnitus* more vetusto; quod interpretans aliquis ascriperit *agnitus*: unde postea conflatum *adagnitus*. Rhenanus. Miror hic silere, qui manu exaratorum codicum fuere compotes. Videtur enim scriptis Tacitus, &c.* Gronovius.

Nero autem metuentior in posterum] Malim, *metu intentior*. Ita fere loquitur. Vide quæ olim ad Agricolam notavimus. Sequentia satis ostendunt Neronem non tam metuentiorem, quam metu intentiorem factum fuisse, magisque sibi in posterum cavisse. Boxhornius.

Et quasi privata sinerent] Muretus ex conjectura legebat; *et quasi privata sererent*. Quod mihi falsum videtur. Probabile enim est, milites et gladia-

tores Principem adsequutos, spatio aliquo interjecto, ac dissimulatos: illum vero tanquam solum prægredientem, ac nonnunquam rixas cum trans-euntibus quærerent, jussisse, ut dum modice ac sine periculo res age-retur, ipsi absisterent, nec accurre-rent; nam sine urgenti occasione cognosci nolebat. Sed si a laesis va-lidius resisteretur, tunc subsidio ades-sent, armaque inferrent. *Pichena.* Non recte Muretus, *sererent.* Relin-qui enim vulgatum *sinerent* sententia-vult. *Acidalius.*

Arma inferrent] Scripsimus, *infere-bant.* Rhenanus. Veneti codicis au-toritate scripsi, *inferrent.* Supra enim dixit, *sinerent.* Vulgo *inferebant.* Pi-chena. Recte Muretus, *inferrent.* Aci-dalius.

Et gravioris motus terrore] Nos re-posuimus, *ex gravioris motus terrore.* Rhenanus.

CAP. 26. *Perscripsere tamen con-sen-sum]* Miror in exemplari regio esse in *consensum*: et *ille an auctor.* Mox non est, *vine an æquo, sed tantum, vi an æquo.* Quod sequitur; *consulta-rent, malim ego, confutarent;* et pro *impulere, implere vel pœnam.* Rhenan. Ut scirent an ille auctor constitutio-nis fieret, utpote quæ a paucis postu-laretur, et sententiæ plurium adver-sis. Scribit enim supra, *Nec deerant qui censerent,* tanquam si consensus senatus alind decerneret. Deinceps quæ sequuntur ita legenda arbitror: *ut ne æquo cum patronis jure agerent, sententiam eorum conculcarent: ac ver-beribus manus ultro intenderent.* Nam cum major esset injuria quam pœna, satis dissuadebatur verberibus infe-rendis, et injuria lacesendis patronis. *Quid enim aliud, inquit, &c.* Ferrettus. Locus maculatus hic est, si quisquam in Cornelianis. Ita vero ex opinione nostra legetur, *ut jam æquo cum patronis jure agerent, senten-tiam earum conculcare, ac ut verberibus manus ultro intenderent, impellere vel*

pœnum suam dissuadentes. Evidem ubi tam Beatus quam Æmilius ope-ram scriptumque luserunt, magnopere me hæsitare confiteor, an aliquid extremæ clausulae desit. Ut litera se habere potest, qualis qualis sensus hic est: Ex dissentientibus quidam, dum inclamarent per libertatem eo usque irreverentiam crevise, ut jam omnia liberti, promiscuo jure, cu[m] patronis agerent; aliorum sententiam conculcabant: et persuadebant vel pœnam suam dissuadentibus, ut sponte manus verberibus intenderent: et, ut Nonius exponit, innectarent et illigarent. *Vertran.* Mutilus censet locutus, et est fortassis: restitu tamen videtur ita posse, nihil ut deesse ap-pareat. Tentavit Lipsius, &c. (Vid. Delph. Not.) Sed non placet; nec opus tanta mutatione. Levi particu-larum binarum trajectione sic res peragetur: *Perscripsere t. c. S. i. a. constitutionis ut fieret inter p. s. diver-sos, et quibusdam, &c.* Acidal.

Ille an auctor] Hæc lectio cæteris multum anteit; et sensus horum dif-ficilis non est, da operam, scies. Consules metu principis abstinuerunt a relatione, licet major senatus pars pœnam decretura videretur: ad eum tamen singula perscripserunt: ille adhibitis paucis amicorum, dubitavit (ut solet in concilio fieri ubi pauci et dissidentes) an sibi decernenda esset nec ne pœna libertorum: τὸ an of-fert, *hæsitavit.* Solitum enim est nos-tri pleraque silere, quod ultro erumpant. Tac. Ann. xv. ‘non ea impe-ratoris mandata habere Corbulo,’ scilicet, dicebat. Terent. Eunuch. ‘Omnia prius experiri quam armis sapientem decet.’ Subauditur, uti. Tac. in Agric. ‘at Britanni, non vir-tute, sed occasione et arte ducis rati: nempe, se victos. Ibid. ‘Officiis potius non peccaturos,’ intelligitur, præficere. Nunc verba explicemus. Qui pœnas suadebant, sic in adversarios invehebantur: eo jam evasimus

impunita irréverentia libertorum; ut pro despectis ab iis semper habemur, si nobis apud vos fides non est, libertos saltem interrogare, num patronis præstent officia debita, an potius eos despiciant, et aliquando verberent: quos non pudet pro iis (a quibus saepe impulsi et percussi) advocates agere, et poenas deprecari. Ceterum libertorum impotentia non tunc primum orta, sed apud antiquiores jam licenter pervagabatur. Plaut. Pers. v. 2. 57. Saliner. Hoc Livii verbis l. I. explicatur: 'decreverunt enim quem populus Regem jussisset, id sic ratum esse, si Patres auctores fierent.' Sic occupata a Cæsare rep. auctores siebant senatores, atque ante populo sciscente auctorem fieri Senatum oportebat. Apud nos ut constitutiones sanctionum vim habeant, in Curia Parisiensi sunt promulgandæ, ut ea auctor fiat, homologare nostrates vocant. Lupan. Hæc ut sequentia, aut mutila aut mendosa suspicor, præsertim cum Flor. habeat: ille an auctor. Aliquis tamen sensus fortasse constabit. Consules sententiam Senatus perscripsere Principi, ut, si libitum ei esset, fieret constitutionis auctor. Et est frequens Tacito hic absolutus et concensus dicendi modus: ut l. XII. 'spectaret populus hunc decore imperatorio?' et l. XVI. 'de Lepida Cæsar statueret.' Aliiquid simile lib. XIV. 'At Consules perfidere Senatus decretum non ausi, de consensu scripsero Cæsari.' Pichena. Lectionem Lipsii ex parte roborat Msc. Pichenæ. Sed hæc non satis capio, ut inter paucos: quid enim hoc ad rem, ut auctor constitutionis fiat? deinde ex toto hoc claret rem non inter paucos actam. Omnia crediderim, &c. * Freinshem.

Vi ne an aequo cum patronis jure agerent? Cum hic locus sit ubique corruptissimus, operæ pretium existimavi, totam Flor. codicis lectionem

fideliter referre, ut unusquisque super ea cogitare possit: nam ut ipse aliquid proferam, non est mearum vi- rium. Muretus sic ex ingenio: *ut nec aequo cum patronis jure agerent, sed jam coram consultarent, ac verberibus manus ultro intenderent impune, vel pœna sua gaudentes.* Sed et ille operam ludit, sine ope librorum. Pichena. Ponam primo, ut legendum arbitror; deinde rationes dabo: *frementibus ut jam aequo cum patronis jure agerent, sententiam eorum conculcarent, manus ultro intenderent, illuderente pœnam suam dissuadentes.* Verba, *aquo cum patronis jure agerent*, sic capienda, tamquam si eodem jure, quo patroni, viverent sive essent. Id enim hic est agere et *æquum*, par sive idem. Deinceps voculas binas delevi, *an verberibus*: quia certum mihi, insitas esse ab imperito nebulone. Et inserendi quidem τὸν an occasionem dedit corruptum verbum *consultarent*. Alterum intrusit, qui intentionem manuum non intelligebat, de qua apud Tacit. crebra mentio. Nescivit, inquam, quid esset *intendere manus*: atque ideo addidit *verberibus*. At *manus intendere* sine verberibus est, tantum initium rixæ et causa verberum. De qua re elegantissime Lipsius ad Ann. IV. Postremo *illuderent* scripsi pro *impellerent*: quia omnino Tacitus hoc, nescio tamen si illo verbo, voluit: insultare libertos patronis, et pœnam, quam statim subdit auctor, spernere, irridere, eamque in ludibrium velut dissuadere aut deprecari. Hæc scripseram, cum respxi primum ad Mureti Eclogas. Illæ referebant in hunc modum, &c. In quibus multa dissentanea sibi, sed multa, ita me dii ament, egregia. Et jam horum ope audeo dicere, eo jam perveni, ut a vero proxime nus absum. Lego itaque: *irreverentiam eo prorupisse frementibus, ut non, tanquam aequo cum patronis jure, agerent, sed jam coram insultarent, manus ultro in-*

tenderent, impune, vel pœnam suam despicientes, &c. His sequentia optime hærent. Ne illa verba ejicias, anterioribus, possis ita : Sed jam coram insultarent verbis, ac manus ultro intenderent. Sed mihi ejici magis placet : causa quam supra dixi. *Acidal.* Ego quid sentiam de his verbis, quo dictum est loco, videre potes, si libet. *Gronov.*

At criminum manifestos merito ad servitatem retrahi] Vulgo, ac criminum. Rectius, at, ex Flor. et interpretor, retrahi, id est, retrahi debere. Pichena. Muretus, At. Sane posset etiam ita. Sed non necessario. Acidal.

Quos beneficia non commutavissent] Emendavimus, mutavissent. Rhenan.

CAP. 27. Si separarentur libertini] Scripsimus, si separentur. Rhenan.

In commune nihil derogent] Muretus, derogarent. Hoc fortasse melius. Acidal. Muretus, derogarent : cum ante dixerit, expenderent. Sed Tacitus non adeo religiosus. Pichena.

CAP. 28. Comprobavere patres] Videtur legendum, non probavere. Contra supra, ex non mutassent, factum fuit, commutavissent. Ursinus. Quid comprobavere ? certamen de quo præcessit ? Non videtur : ac multo verisimilius legit Muretus, Non probavere. Sed nec hoc satisfacit ita nude positum. Mihi diligentius insipienti, nectendum hoc superioribus videtur, et ita scribendum : tribunus omitti jussisset, composuere patres, incusata Antistitii licentia. Acidal. Neque hic Mureto assentior legenti, non probavere Patres : immo, comprobavere, scilicet prætoris factum. Pichena.

Medio tempore contradicerent] In volumine Budensi est, Medio temporis. Sic et l. xiv. ‘ Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti.’ Itaque et nos scripsimus hic, Medio temporis. Mox reposui mus, Obultronium Sabinum. Rhenan.

CAP. 29. Dein ambitu] Flor. Deinde ambitu. Pichena.

Eum primum magistratum capessentibus] Id est, magistratum quæsturæ : qui cum tantummodo ad alios magistratus adipiscendos haberetur gradus, ætatis robur in eis minime requirebatur. Quæstoria enim ætas, annus xxv. ut probat Lipsius ad Ann. l. III. Pichena.

Igitur Nero prætura perfunctos] Consensus interpretum, ac Lipsii præser-tim auctoritas me impulit, ut vocem, prætura, reponerem. Vulgo, præfec-tura. Pichena.

CAP. 30. Veneno damnationem ante-vertit] Habet exemplar scriptum, anteit, quo verbo alibi quoque Tacitus utitur : ut l. III. ‘ Postremo suasmet ipse spes anteire parat.’ Rhenanus. Flor. anteit. Pichena.

Aminius Rebius] Uterque chirograp-hus dat huic prænomen Caius. Ver-tran. Muretus notaverat, Caninius Robilius. Ego nihil amplius scio. Acidal. Addidi ex Florent. præno-men C. Pichena.

*Inoffensa tot Imperatorum malitia fuit] Tria digna animadversione Ta-citus narrat de Volusio : spatium vivendi, divitias jure partas, rationem vitæ ; qua vir princeps (quod tunc mirum) tot imperatorum monstra in-columnis evasit. Ergo legendum, ma-litia, non amicitia cum doctiss. viro, neque militia cum Rodolpho : quod verbi significat τὴν κακότητα, scelus, flagitium. Plaut. Rud. ‘ Neque is adeo propter malitiam domo caret, Sed dum alios servat, se impedivit interim.’ *Inoffensa malitia* : non data seviendi occasione tot malis imperato-ribus. Saliner. Lipsius et Rodol-phus non recte. Inserta copula scribendum, præcipueque opes et bonis ar-tibus inoffensa tot imperatorum malitia fuit. Optima et perspicua sententia. Magna certe illius felicitas, qui Taciti illud effatum Hist. I. in se verum non expertus est : ‘ Nobilitas, opes, omissi gestique honores, pro crimine ; et ob virtutes certissimum exitium.’ Aci-*

dal. Diu est quod veni defensor huic lectioni, nunc laetor partes easdem mecum tueri sagacissimum Pichenam. *Gruterus.*

CAP. 31. *Ex dignitate populi Rom. repertum]* Muretus, *repertum, delet.* Ego dubito. *Acidal.*

Quadrigeni numimi] In exemplari scripto, *quadrigeni.* Rhenan. Vulgo, *quadragenii.* Lipsius restituit, *quadrigeni;* Florentino ac Veneto fere consentientibus, qui habent *quadrigeni.* Pichena. Altera summa decem Philippus vel dueatones, altera unum facit. *Gronov.*

Vectigal quoque quintæ et vicesimæ]* Plura ad hoc vectigal, in Excurs. C. et quæ ad Tacitum faciunt. Vide. *Lipsius.*

Aut procurator in provincia obtineret] Restituiimus locum, qui provinciam obtineret. Rhenan.

CAP. 32. *Faction S. C. ultiōni et securitati]* Vocatur id in jure civili, S. C. Pisonianum. Cujus Paulus meminit, l. VIII. D. de Sc. Silaniano, *Alciatus.*

Redditur ordini Lusius Varius] Placeret, *L. Varius.* Ursin. Muretus, *L. Varius.* Acidal.

Qui orans se de Britannis retulit] Indefinitus sermo. Quando enim? Sed idem nec Cornelianus. Omnino credo scriptum fuisse, et legendum, quem ovasse de Britannis retuli. Id tamen quo libro, non memini, nec sat scio, an in his qui exstant. In vita Agricolæ meminit quidem Plautii, sed non ovationis: ‘Consularium primus Aulus Plautius præpositus, (Britanniæ sc.) ac subinde Ostorius Scapula, uterque bello egregius.’ *Acidal.* Quasi non Virgil. Georg. iv. ‘fessæ multa referunt se nocte minores.’ Et Æneid. vii. ‘Ecce autem Inachis sese referebat ab Argis Sæva Jovis conjux.’ Horatius Sat. i. 6. ‘inde domum me Ad porri et ciceris refero laganique catinum.’ *Gronov.*

Ac superstitionis externæ rea] Forte

Christianam pietatem intelligit: nam appetat sanctam mulierem fuisse Pomponiam Graecinam. Tacitus loquitur ut ethniens. *Rhenan.*

Insontem pronuntiavit] Ita legendum ut in V. C. non ut vulgo, *nuntiavit.* Ursin. Cur non *pronuntiavit?* Id reponit. Notavit et Muretus. *Acidal.*

Continua tristitia fuit] Perspicua et indubitata lectio. Mirum tamen, ni Tacitus, *continua tristitia,* scripsit: ut l. vi. ‘Hand multo post Cocceius Nerva continuus principis,’ &c. Sed non minus elegans illud alterum: quomodo etiam lib. vi. eodem est, ‘Ipsi fluxam senio mentem, et continuo abscessu, velut exsilium objectando.’ *Acidal.*

Per quatuordecim annos] Ita Lipsius ex historia corredit. Falso libri omnes, *quadraginta.* Pichena. Probabili admodum conjectura rescribit Critorum primus, *quatuordecim annos:* Sed cum minime adseveret Tacitus feminam istam diem suum obiisse anno, quo et accusata et absoluta est; et interim tribuat ipsi longum ævum; nescio an emendationi huic justa aliqua insit auctoritas. *Gruter.*

CAP. 33. *Quia absolvere nequivat Cæsar, traxit sententiam donec mortem obiret]* Ita Faërnus legebat. Nam illud, *senecta, quod est in vulgatis, mendosum videtur et sine sensu.* Ursinus.

Insonti periculum fecissent] Latine dici *facere periculum alicui,* pro, adducere in periculum, indicat locus alter l. XVI. ‘Fregitque annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.’ Alioqui maloisset hic legere, *facessissent pericula,* a *facesso verbo:* quemadmodum lib. I. loquitur de Romano Hispone: ‘mox clarissimo. cuique periculum facessit.’ Item Hist. iv. ‘qui perinde dives ac eloquentia clarus, nulli unquam sub Nerone periculum facessisset.’ Quin usurpat *pecuniae periculum facere,* pro *jacturam*

facere, lib. XIV. ‘Auxitque patrum honorem statuendo, ut qui a privatis ad Senatum provocavissent, ejusdem pecuniae periculum facerent, cuius ii qui imperatorem appellavere.’ *Rhen.*

CAP. 34. *Simul init consulatum] Scripsimus, simul init.* Rhenan.

Cujus Procurum oratorem] Vulgo auctorem, pessime. Lipsius.

Avitas opes] Vulgo, habitas, errore tralatio. Lipsius.

*Habitas opes] Ann. lib. II. ‘tum quicquid habitum Neronibus et Drusis.’ Doctiss. vir. in utroque loco legit, *avitus* et *avitum*. Me vero haud pœnit vulgatae lectionis: quis enim mendacii me coarguat, si dicam maiores ejusmodi nepotum, Iros fuisse? præterea parta Germanico et Claudio (quod absurdum) non continentur hoc verbo *avitum*. Saliner.*

*Mollibus adhuc initis prolatum] Restitui *prolatatum*: nam etiam alibi Tacitus hoc utitur verbo l. v. ‘Sed ubi diem ex die prolatabant.’ Lib. XV. ‘interim cunctantibus prolatantibusque spem ac metum.’ Hist. I. II. ‘Seu domum extruere sen prolatare agros.’ Hist. I. III. ‘Sed omnem prolationem ut inimicam victoriae suspectabant.’ Usurp. et Liv. Paulo post: *Ac libertate ignota illuc, malim, illuc.* Rhenan. Forte *illud.* Lipsius.*

CAP. 35. *Munia Romanorum] Translucet ineptia lectionis hujus, quomodo docunque tegatur, præsertim si componas alteram illam, quam auctori restituo, *munia armorum*.* Nihil clarius. Ecce pacem modo nominaverat: ei quid opponit quam arma? *pace longa segnes munia armorum agerrime tolerabant.* Sic ‘*munia belli*’ Hist. II. 29. Hist. III. 59. ‘*militiae*’ xv. 11. Hist. I. 48. Freinshem. Ita accipio, tanquam hi Romani ita exuiscent segni otio et longa pace mores militiae disciplinamque Romanæ, ut vix Romani esse viderentur. Considera sequentia. Et sic loquuntur elegantissimi auctores. Ita, *ultimi*

Romanorum, post quos tamen Romani plurimi supersint, illi vocantur, qui virtutes majorum expressere. Vonomem ut externum habent et expellunt Parthi, quia *Romanis artibus infectus*. Annal. II. Italum Arminii fratris filium, eadem de causa Cheruscii. Annal. XI. Si haec interpretatio adsensum non mereatur, haud dubie verissima est doctissimi amicissimique viri, Joh. Freinshemii, ejus eximias dotes nuper hic nobis propius intueri contigit, et utilissimæ in Tacitum observationes jam publice leguntur, sententia, qui pro *Romanorum*, levi mutatione et Corneliana phrasi, *armorum* reponendum arbitratur. Boxhorn.

Truncis brachiis reciderent] Mutavi, reciderent, in deciderent. Rhenan.

CAP. 36. *Priores adirent, prædicti]* Probum quod in Romano libro est, *priores auderent*. Velle etiam, edicit. Lipsius.

*Ne pugnam priores auderent] Verbum, *auderent*, reposuit Lipsius ex Vat. Idem annuit Flor. in quo legitur, *audirent*. Male vulgo, *adirent*. Pichena.*

Curam præsidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat] *Pactius* insolitum Romanis vocabulum. Muretus mutat, *P. Attio Orphito*: et paulo post item, ubi *increpitumque Pactium*, legit, *P. Attium*. Hæreo, et nec hoc admittere, nec vulgatum ferre possum. *Acidal.* *Paccii* et *Pacciae* satis frequentes in vetustis lapidibus. Gronov.

Tendere omnes extra vallum] Quod pœnæ militaris genus antiquum. Livius I. x. ‘Cohortes quæ signa amiserant, extra vallum sine tentoriis destituit.’ Valerius II. 7. ‘Neve quis eorum intra castra tenderet, neve locum extra assignatum vallo aut fossa cingeret, neve tentorium ex pellibus habeat.’ Vide et Polyb. I. VI. Sed proprie de hac ipsa re, sic Frontinus Stratagem. IV. ‘Domitius

'Corbulo in Armenia duas alas et tres cohortes, quæ ad castellum initio hostibus cesserant, extra vallum ius sit tendere.' *Lipsius.*

Inque ea contumelia detenti] Credo Tacitum scripsisse, *Diique ea (in) contumelia detenti.* Acidal.

CAP. 37. *Plura fama quam pugna exterrere*] Codex Budensis habet, *extrahere;* ut de tempore sit intelligendum: et præcedit, *eludere huc et illuc volitans.* Itaque castigavi locum. *Rhenan.* Sincera mihi sunt, quæ inter maculosa a doctiss. viro censentur: quid sit *extrahere plura fama quam pugna*, non e tenebris eruendum. Fixum Tiridati sese non dare in *cāsum pugnæ*, et vis Romana tamen erat ab Armeniis suarum partium prohibenda: itaque ut sic eos saltem juvaret, usurpat, quod olim factum Jugurthæ. Sallust. *neque prælium facere neque ocium pati:* quodque Tacfarinati Tacitus Ann. I. iv. 'spargit bellum, ubi instaretur, celeris, ac rursum in terga remeans: quamobrem dando famæ se prælio adfuturum, sæpius milites Romanos e castris eduxit, quam accinetis pugnæ copiam fecit. Hæc his firmantur: 'igitur Corbulo quæsito diu prælio frustra habitus.' Tò *plura*, adverbii vice, ut 'arguitur pleraque Caium Cæsarem quasi incestæ virilitatis.' Et ut Thucyd. lib. III. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἐθόηθουν ἡμῖν ἐναντία Θηβαῖοι: i. illi autem nobis auxiliabantur adversa Thebanis: adversa vice adverbii. *Saliner.* Antea, *extrahere*, quod ex Budensi libro reposuerat Rhenanus. At Flor. et alii antiquiores habent, *exterrere*, ac Lipsio magis probatur. *Pichena.* Optime Lipsius: *hucque et illuc volitans, plura fama quam pugna exterrere.* Sic l. xv. 'arctis itineribus, hucque et illuc flexis.' Nam in illo *extrahere* nihil sani sensus, quicquid conetur Salinerius. *Gronov.*

Proditore suo] Scribo, *sui.* Lips.

Quasi proditore sui] Vox, *sui*, aut

suo, ut in nonnullis, a Flor. abest. *Pichena.*

Tuncque primum illecti Insechi] Consentit enim Vat. noster in voce, *Insechi.* Vulgo, *Isichi.* Restitui etiam ex Flor. copulam, *tuncque:* nam in vulgatis intercidérat. *Pichen.*

Ante alias socia] Nostro scilicet tempore socii et fidi super alios: etsi tunc illecti. Ita possis capere, fatator: nec displicet tamen meum virtus: *gens haut alias.* *Lipsius.*

Gens ante alias socia Romanis, aria Armeniæ incursavit] Non de nihilo doctiss. vir emendavit: *gens haud alias socia:* nam qui ante socii, si tum primum in societatem asciti? Verum ne quid inexpertum relinquam facillime credam hæc eo dicta fuisse, quod Isichi, qui tunc primum allecti in Romanorum societatem, munia sociorum curatus et promptius præstarent, quam cæteri, qui in eodem tracatu Romanam amicitiam colebant. *Socia*, quæ serio socios juvabat, ut non vere consul, qui recip. non consulebat, 'quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul aut illud respub. esset.' *Salinerius.* Lectio hæc, *gens ante alias socia Romanis*, omnium librorum consensu confirmatur. Lipsius mutavit. Nam, ait ille, si *tunc* primum illecti, ergo non socii ante alios: neque ego judicium ejus improbo. Tamen subsistere videtur prisca lectio, si intelligamus, Tacitum loqui de suo sæculo, dum ait, Insechorum gentem fuisse sociam Romanis ante alias: at tunc, scilicet historiæ illius tempore, societatis et amicitiæ principium. Quod confirmare videntur verba, *tuncque primum illecti:* quæ indicant, eos sequentibus etiam temporibus sæpe adfuisse Romanis, atque in eorum societate et amicitia constanter perseveravisse, ante alios illius regionis populos. *Pichena.*

Ita cōsilia Tiridati in contrarium verteabantur] Muret. *vertebant.* Acid.

Quia causa quam vi agere malent] Scripsi, malent, auctore Florentino: nam de dnobus, scil. Vologese, ac Tiridate intelligitur. Vulgo, mallet. Pichena.

Sæpius clade Romana expertam] Muretus inserit, *Sæpius jam clade R. expertam*. Acidalius. Ex Flor. additi particulam, *jam*. Pichena.

CAP. 38. *Nihil in summa pacis proficiebatur]* Faernus rectissime, ut opinor, legebat: *Nihil in summam pacis, &c.* Ursinus. *Lego, in summam pacis.* Notavit *in summam* Muretus quoque sed *τὸ* pacis idem delevit. Male. Acidalius.

Majorem offerri] Danesius legebat *offerri*. Ursinus. *Lego, offerri*. Acidalius. Si me audis scribe: et hinc majorem ferri hoc est, permitti, cediri, tolerari. Gronovius.

Ut dolus patraretur] Mihi magis aridet, quod in Codice Budensi legitur, *ut dolus pararetur*. Rhenanus. *Vulgati, patraretur; et utrique verbo sensus.* Sed Florentinum sum secutus. Sic l. vi. ‘tanquam dolus pararetur.’ Lib. xiv. ‘qui specie amicitiae dolum parabant.’ Pichena.

Nam equiti sagittarum usu exercito] Non erat hic opus adjicere particulam *nam*, quae non est in exemplari scripto. Rhenanus.

Dissimulato tamen intellectu] Ad Taciti phrasim magis, *intellecta*. Lips.

Dissimulato tamen intellectu] Bene et recte Lipsius *intellecta*, uti quoque Muretus. Sed ego singulari numero malum, *intellectum*. Acidalius.

CAP. 39. *Cognomento vallandum]* In exemplari scripto legitur *volandum*, tanquam id sit castelli cognomentum. Rhenanus.

Isteo Capitoni castrorum praefecto mandat] De nomine *Isteo* Lipsius disputat. Muretus notavit *Atteio*. Acidalius. In Florent. *Insteio Capitoni* scribitur et Lipsius ait ita appellari in lapidibus. Vulgo, *Isteo Capitoni*. Pichena.

CAP. 40. *Dato die prælium incipere]* Suspicio legendum, *claro die*. Subintelligendum est enim ante lucem exercitum a Tiridate motum. Sic paulo infra: ‘propinquis jam tenebris abscessit.’ Tamen vulgatam lectionem fero. Ann. l. iv. ‘datoque tempore, vel in senatu, vel in concione non rericebo.’ Pichena.

Sinistro sexta insedebat] Castigavi, incedebat. Rhenanus.

In cornibus pedes sagittarius] Muretus, *pedes sagittariusque, &c.* Credo verius omnino. Acidalius. Muretus legit, *pedes sagittariique*. Pichena.

Productiore cornu] Scripsi, *productior cornu*. Rhenanus. Emendavit Lipsius, *productiore cornuum sinistro*. Vulgo, *productior cornu in sinistro*. Non nihil etiam juvat Florentinus, qui habet: *productiore corni in sinistro*. Simili fere modo, lib. xi. ‘ceteras navium, ut quæque habiles, per aestuaria et fossas adegit.’ Pichena.

Diversos consecutari posset] In exemplari scripto scriptum diversa: nec magnopere refert, utro modo legas. Diversum usurpat pro diviso. Sic et alibi. Rhenanus.

CAP. 41. *Nam cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere]* Locus certo corruptus. Sed cui Lipsii medicina nihil subvenit. Ego audacter scribam, *Nam cuncta Artaxatis tenus sole illustria fuere*. Si exemplum minimissem præpositionis *tenus* cum casu accusandi, facilius fieret ex literarum ductu, *Artaxata tenus*. Omnino autem ex interpolato urbis hoc nomine nata illa *extra tecta*. Acidalius. Indicavit lectionem et distinctionem hanc, *Nam cuncta extra tectis hactenus, sole illustria fuere*, Florentinus, in quo legitur, *tectis*. Male vulgo, *extra tecta*. Pichena.

Quis divina colerent] Reposui, colebantur. Item paulo post, *An gravius existimandum*. Rhenanus.

CAP. 42. *Livre iis]* Probavi verbum, *livere*, in Flor. repertum. Non

male etiam vulgo, invidere. Pichena.
*Apuleio alibi et Petronio, item Martiali x. 12. ‘Livebitque tuis pallida turba genis?’ videantur ibidem notaे nostrae. Gruterus.

Illum domus ejus adulterum fuisse] Suilius exprobat Senecæ, quod cum Agrippina Germanici filia, matreque Neronis, rem habuerit: qua de re tandem Seneca reus factus est, ait Xiphilinus in Nerone. Vertranus.

Olim partam] Ex aliis libris licet, diu partam. Lipsius.

Quam veterem ac olim partam dignationem] Quid si legas? *Quam veterem adeo partam dignationem subite felicitati submittere.* Rhenanus. Faernus legebat: *atque olim partam, &c.* et ita est in V. C. Ursinus.

Felicitati submittere] Lege, submitteret. Lipsius.

CAP. 43. *Aut versa]* Hæ duæ dictiones non sunt in codice Budensi, qui sic habet: *Nec deerant qui hæc iisdem verbis in deterius Senecæ deferent.* Nec erat opus veterem lectio nem hic interpolare. Rhenanus.

Inquisitionem annuam impetraverant] Vulgatis emendator Florentinus. Illi, *impetraverat*; ut ad reum Sulium referatur: at hic, *impetraverant*, de accusatoribus verius intelligens: qui idoneis testibus adhuc non instructi, impetraverunt annuam inquisitionem, ut in Asiam mitterent. Sed qnoniam prolatio nimis longa videbatur iis, qui Sulium pervertere statim cupiebant, suaserunt accusatoribus, ut a suburbanis criminibus inciperent, quorum obvii testes Asiatica different. Confirmari videtur hic sensus infra eodem lib. ‘Silvanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebatque tempus evocandorum testimoniū, reus illico defendi postulabat.’ Pichena.

Neminem alium electum] Flor. delectum. Pichena.

CAP. 44. *Octavius contra modo conqueri]* In codice Budensi tantum est,

Octavius contra conqueri. Rhenanus.
Libidine seposita] Malim *libidini seposita.* Rhenanus. Lego, *libidini.* Acidalius. Imo *libidini seposita.* Agnosces Taciti lectionem tritus in eollector. Grotius.

Injuriis ultum esse] Mallem, *ultum esse.* Lipsius.

Commoveratque] Assuit quisquam, que, particulam. Quum in codice Budensi legatur tantum, *commoverat quosdam.* Rhenanus.

Lege Cornelia de sicariis condemnatur] Scripti codicis lectio; *Lege de sicariis condemnatur.* Arbitror, additam dictio nem e margine receptam in contextum, alibi tamen addit. Rhenanus.

CAP. 45. *Magnorum Reip. malorum initium fecit]* Scipsi, magnorum, ex Flor. Vulgo, majorum. Pichena.

T. Ollio patre] E Farnes. Lipsius ad marginem notavit *Ellio.* Muretus notaverat suo in libro T. *Aelio.* Acid.

Mulieri cuncta alia fuere] Forte affuere. Paulo post scripsimus, potentiam ei adjiceret. Rhenanus.

Nec absurdum ingenium, modestiam præferre] Ita aptius distinximus. Con junctim antea, nec absurdum ingenium modestiam præferre. Pichena. Inter punge, *Sermo comis, nec absurdum ingenium; modestiam præferre, et las civia uti.* Acidalius.

Satiaret aspectum] Malo, *aspectu.* Acidalius. Hieronymus ad Marcel lam: ‘Quando in publico quasi per verecundiam, operit faciem, Iupanarium arte id solum ostendit, quod ostensum magis placere potest.’ Aurelius.

CAP. 46. *Otho sive amore incautus, laudare formam elegantiamque uxor is, sive ut accenderet, &c.]* Luxata orationis membra plane credo, et sic restituenda trajectione: *Otho, sive amore incautus sive ut accenderet;* ac s. e. f. p. i. q. r. p. e. adjiceret, *laudare f. e. uxor is apud principem.* Acidalius.

Ibi concessam dictitans nobilitatem] Volumen Matthiae Corvini; *Ubi con-*

cessam dictitarēt nobil. Legerim : *Ubi concessam dictitarent nobilitatem atque pulchritudinem :* nam connectentes particulas sāpe Tacitus omittit. *Rhenanus.* Corvinianus liber, *ubi concessam dictitaret.* Legerim, *ubi conductitarent.* Vertranus. Videtur legendum, *sibi concessam dictitans nobilitatem.* Ursinus. Tò ibi, id est, domi, quasi dicat, Illam nunc adeo, et ibi fruor femina, qua nulla nunc pulchrior neque nobilior. Cæterum glaucomam ob oculos suspicor habere; nam videre haud potis sum, quidnam impellerit eruditiss. virum ad haec emendanda. *Dictitans enim aptissime dicitur de Othonem,* qui uxorius, eoque frequens erat in uxoris mentione, præsertim ut accenderet animum Neronis. *Nobilitatem, pulchritudinem κατὰ τὴν αὐξησιν pro femina pulcra et nobili.* Curt. l. vi. ‘Incidimus in superbiam, nec diis, quibus se exæquat, nec hominibus quibus se eximit tolerabilem.’ *De Alexandro superbo.* Antiphil. l. i. Anthol. ‘Αμφω μὲν πηροὶ, καὶ ἀλήμονες, ἄλλ’ δὲ μὲν ὄψεις, ‘Ος δὲ βάστεις, ἄλλος δὲ ἄλλος ὑπηρεσίῃ.’ Ambo læsi, et mendici: hic visus, hic incessus, alter alterius ministerium. Noster Ann. lib. iv. ‘recentem Liviæ conscientiam exagitare, ut superbiam fecunditate subnixam popularibus studiis inhibere dominationi apud Cæsarem argueret:’ quam tenuius si dixisset ut *Agrippinam superbam.* Vel ibi scil. in *Poppæa.* Liv. l. iv. ‘Itaque se dictatorem L. Quintium dictatum, ibi animum parem tantæ potestati esse.’ Noster: ‘illum animo et cultu magnificentem, ibi se summa fortuna digno visere.’ Salinerius. *Corruptum hoc.* Lipsius varie tentat. Mihi liquet τὸ dictitans e turpi glossemate esse; quo sublato, et quia in Budensi codice non sibi vel ibi, sed ubi, hinc uni, rescripto (quæ eadem menda sup. hoc lib.) puto locum persanari: *se ire ad illam: uni concessam nobilitatem, pulchritudinem, vota one-*

nium. Acidalius. Lipsius mendum hic notat, quod ego non sentio: subintelligitur enim, concessam a Diis, vel a propitia sorte. Pichena.

Vota omnium, gaudia felicium] Inscriptio, vetus apud Gruterum pag. DCXXXVII. quod. omnes. rogant. sed. felices. impetrant. Gronovius.

Accepto aditu] Scribendum est fortasse, ut est in vulgatis, *hac cepto aditu.* Ursinus. Muretus videtur voluisse (nam scriptura non plane liquet) *Sed hoc cæpto aditu.* Ego malim, *Sed occæpto, vel simpliciter, sed cæpto aditu.* Etiam *cæpto aditu* scribi poterat. Acidalius.

Genus vitæ, quod nemo] Quasi recordaretur de Antonii et Cleopatræ fabulis, quod significat Plutarchus: Άντολ δὲ τὴν μὲν τῶν Ἀμιμητοβίων ἐκείνην σύνοδον κατέλυσαν ἔτεραν δὲ συνέταξαν, οὐδέν τι λειπομένην ἐκείνης ἀβρότητι καὶ τρυφᾶις καὶ πολυτελείαις, ἦν Συναποθανουμένων ἐκάλουν. Scholastes vetus Juvenalis ad Sat. II. vs. 99. ‘Hunc incomparabilis vitæ bello civili Vitellius vicit apud Bedriacum.’ Gronovius.

Summa fortuna dignam visere] Lego; *summa fortuna digna visere.* Rhenanus. In V. C. est *rideri pro visere.* Faernus tamen retinebat verbum, *visere, et pro digna, legebat dignam.* Ursinus.

Potestatis temperantior] Liber Pontificalis habet *egestatis temp. et melius.* Vertranus.

CAP. 47. *A Tiberio usque]* Vatic. *Tiberio avousque:* ex quo fecerim, *Tiberio abusque,* deleta priore præpositione. Lipsius.

Per juvenilem licentiam] Petron. ‘juvenili impulsu licentia.’ Pichena.

Maximeque despecta] Exciderat in vulgatis copula, *que:* nos ex Florentin. restituimus. Pichena.

CAP. 48. *Quas diversas senatorius ordo]* A Flor. abest vocabulum *Senatorialis.* Judicent alii, an sit delendum. Pichena.

[*Cap. 49. Praebuissetque materiem]*
Ita Flor. Vulgo, materiam. Pichena.
Quibusque aliis Romana] Insero vo-
cem, res Romana continetur. Sequentia
emendavi, distinxii, sublata confusione,
quæ in libris. Lipsius.

[*Quibusque aliis Romana continentur]*
Apparet ex scripto lib. legendum,
continerentur. Rhenanus.

[*Suadere dissuadere licere patribus]*
*Emendavimus : *Suadere dissuadere* licere patribus. Rhenanus.*

[*Relationem in ea postulare]* * quo scil. uti Senator uteretur. Hoc de Vespasiani imperio æs incisum edocet, quale nos Romæ in Lateranensi legimus : ‘Utque ei Senatum habere, relationem facere, remittere, Senatus consulta per relationem discessio- nemque facere licet : ita uti licuit divo Aug. Ti. Julio Cæsari Aug. Ti. Claudio Cæsari Aug. Germanico.’ Sed postulat hic locus (ut et hoc unum addam) fuisse meritissimos de Rep. principes, quibus honoris virtutisque causa daret Senatus, *jus tertiaræ*, sed et *quintæ relationis*: id est, quo eorum sententia tribus, aut quinque senato- rum relationibus sententiisve æquipolleret. De illo in historia Probi Vopiscus refert hæc verba: ‘Addo proconsulare imperium, patris patriæ reverentiam, pontificatum maximum, *jus tertiaræ relationis*, et tribuniciam potestatem.’ Sic apud Ælium Lampridium Alexander Augustum nomen accepit, addito eo, ‘ut et patris patriæ nomen, et *jus proconsulare*, et tri- buniciam potestatem, et *jus quintæ relationis*, deferente Senatu uno die assumeret.’ Hæc vero in tam multa contuli de industria, eoque libentius, quod Alciati jam pridem explosa, Zasii probabilior sententia non videatur, qui *jus relationis quintæ*, potes- tam quinques super re judicata ad senatum referendi, præjudiciis nihil obstantibus, existimavit. De conjecturis nostris et aliorum, judi- cabit posteritas. *Vertranius.*

Quam si non Nero] Leggo, quasi non

Nero. Ita enim usitatum, etsi *quasi* compositum ex *quam si*. *Acidal.*

Quæ si summa dissimulatione trans- mitterentur] Legam omnino ut et Mu- retus, quod si summa dissimul. Summa inanibus opponit ; ne summam dissimulationem accipias. Acidal.

Cap. 50. Sed impetum ejus attinuere Senatores] Cum ita exstet in MSS. et editis omnib. putarem minime necesse esse *Senatores* permuttere voce *senio- runt* : nam, non solum quibus grandis ætas, hæc ipsa docere poterat Nero- nem, sed vel aliquis junior. Auribus tamen blandiretur magis, *attinuit Se- natu*s, ut mentem suam apernerit se- natui, cum spe futurum, ut approba- ret : quod secus fuit. *Gruterus.*

Sublati portoriis, sequens ut tributo- rum abolitio expostularetur] Muretus vult sequi. *Acidalius.*

Pleraque vectigalium societas] Ma- lim, *necessitates*. Sic enim l. i. legi- tur : ‘Quantum civium, sociorum, in armis, quot classes, regna, provin- ciæ, tributa aut vectigalia, et neces- sitates ac largitiones.’ *Rhenanus.* *Soc- cios* vectigalis Ulpianus appellat eos, qui una conduxerunt : *Societas ergo vectigalium dicuntur de iis, qui vec- tigalia publica simul elocarent :* ideoque legi hoc loco non potest, *vectigalium societas a cons. et trib. pl.* constitutas. Beatus malit, *vectigalium necessitates*, pro iis quæ necessario essent eroganda, quod aptius videtur. *Vertranius.* Muretus mutat, *vectiga- lium necessitates*, *Vere.* *Acidalius.*

Acri etiam populi Rom. libertate] Particulam *tum* hic addidimus : *acri etiam populi Rom. tum libertate.* *Rhe- nanus.* Videtur venustior lectio ve- teris libri, quæ est, *acri etiam tum po- puli Ro. libertate.* Ursinus. Muretus transponit, *acri etiam tum pop. Ro. libertate.* *Vere.* *Acidalius.*

Necessitas irrogationum] Correxi lo-

éum : *necessitas erogationum*. Rhenanus. Muretus falso legit, *irrogationum*. Acidalius.

- *Noris acerbitatibus ad irridiam verterent*] An, ne publicani verterent ad invidiam, tot per annos tolerata? Potius interpretor, *tolerata*, primo casu, ac verterent; pro, verterentur, ut mos Tacito frequens. Pichena.

- CAP. 51. *Ut leges cuiusque publici*] Intelligit cuiusque communis sive civitatis: ejus tamen abusive *publicum* dicitur. Sola enim *publica dicta* sunt, quæ populi Ro. sunt, ait Ulpianus. Unde principio, qui *vectigal pop.* Romani conductum haberet, *publicanus* dictus: quod *publica appellatio* in compluribus causis pop. Romanum respiciat, cæteræ civitates loco privatorum habeantur: ex Caio refertur in Digestis de verb. sig. l. xvi. *Vertranius*. Vir aliquin oculatiss. toto (ut aiunt) cœlo aberravit: nam *immodestiam publicanorum pop.* Rom. arguebat, ut inquit Tacitus, non provinciæ externæ, civitatesve sociæ, aut *vectigales* pop. Rom. Quamobrem per *publicum* intelligendum *rectigal*, uti habemus apud Jurisec. l. xxxiv. D. Ex quibus causis major. Quin imo *vectigalia absolute publica vocantur*, l. i. §. 1. de publican. Et, *publicorum conductores*, observamus in l. xxxiii. D. pro soc. Cic. et ipse Ep. i. ad Q. Fr. ait: ‘Ut et publicanis satisfacias, præsertim publicis male redemptis.’ Idem de provinc. Cons. ‘An qui frui publico non potuit, hic ligetur ipsa lege censoria?’ Addamus Quintilianum decl. 340. ‘Ego non ea voluntate feci, ut hic liber esset, sed ut publica non solveret.’ Et decl. 341. ‘Ante omnia nulla lege comprehensum est, ut alienam rem non profitari liceret; aliquin *publicum* eversum est.’ Sueton. Cal. 40. ‘Additumque ad caput legis, ut teneretur publico, qui meretricium fecisset.’ Horatius Epist. 1. ‘Pars hominum gestit conducere publica.’ Hinc vec-

tigalium et *publicorum conductores* *Publicani* dicti Sueton. Vesp. i. et passim omnibus. Itaque per *publicum* hoc in loco interpretandum *vectigal* cuiuscunq[ue] generis: et erit sensus verborum Taciti, quod quum *publicani* *immoderate vectigalia exigenter*, legibus quibusdam jam in desuetudinem profectis innixi, eas in novum usum retrahentes suo commodo et populi Ro. dispendio; Nero cuiusque *vectigalis* leges ad id usque tempus occultas proscribi et aboleri voluit, sicque populi indemnitati consultum, ac illius crebris flagitationibus satisfactum; sanciens adhæc, ne *publicani* omissas petitiones ultra annum resumerent, hoc est, ne *vectigal*, quod sibi deberi dicarent, a die *prætensiæ exactionis* post annum petere et exigere possent. *Marcellus Donatus*. Quid apertius? et tamen M. Donatus interpretatur, *abolerentur*: cum debuisset, *publice, unde de pleno legi possent, proponerentur*. Consulatur Suetonius Calig. 41. nimurum omnes homines suntus. Gruterus.

Et quæ alia ex auctionibus illicitis] Reposimus; et *quæ alia exactionibus illicitis*. Dandi casu. Rhenanus.

Frumenti subrectio] * e Taciti Agricola disces. ‘Emere,’ inquit, ‘ultra frumenta, et vendere cogebantur. Devorta itinerum et longinquitas regionum indicebatur, ut civitates a proximis hibernis in remota et avia deferrent: donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucrosum fieret.’ Lipsius.

CAP. 52. *Qui proconsulare imperium illuc habuerunt*] Scripsi, *habuerant*. Rhenanus.

Quorum ambitu evaserat] Faërnus legebatur; *quorum impetum evaserat*. Ursinus. Quis putaret aliquem his offendii posse? adeo plana sunt et proclivia; et tamen Faërnus legebatur, *quorum impetum evaserat*. Omnino bene, si de adversariis sermo esset, et non potius de *advocatis* Silvani.

Deridet enim vanitatem, &c.* *Gruter.*

CAP. 53. Ante tres et sexaginta annos] Muretus, tres et quadraginta. Acidalius.

Mosellamque atque Ararim] Scripsimus Mosellam atque Ararim. Mox est illuc, itineris, pro, itinerum. Rhenanus.

In Rhenum, exin Oceanum decurrent] Legendum puto, in Rhenum, et in Oceanum. Pichena.

*.Helius Gracilis] In scripto *Gracchus*, Vertranius. Muretus, A. *Gracchus*.*

*Deterrendo Veterem] Malim Veterem; exemplar scriptum habuit, *Veteres*, Rhenanus. Trajectio etiam hic sine dubio est. Legas, deterrendo Veterem; formidolosum id imperatori dictitans, ne legiones alienæ provinciæ inferret, studiaque Galliarum affectaret: quomodo plerunque proh. c. honesti. Acidalius.*

In studiaque Galliarum affectaret] Et hic malim legere; ne legiones alienæ provinciæ inferret, studiaque Galliarum affectaret: nisi quis potius arbitretur scribendum, incustoditaque Galliarum aff. Rhenanus. Beatus hinc præpositionem demit, et recte. Vertranius.

Quo plerunque prohiberentur conatus honesti] Non sperno, sed suspicor legendum, quomodo: nam in vett. libris aliquando scribitur una tantum litera, quod ut facilis fuerit error. Pichena.

CAP. 54. In qua tum Germani regnabant] Florentinus codex, in quantum Germani; optime: id est, Quatenus Germanis quidem est regnum, qui in semilibertate. Lipsius.

In qua tum Germanici regnabant] Legendum forte nutu Germanici: aut, jussu Germanici. Rhenanus. Alias Germani. Ferrettus. Legere Germanici nutu, vel jussu, quod ille tentavit, non est tutum: siquidem multo post necem Germanici, Frisii transrhena-nus populus, pacem exuerant, Junio Silano Silio Nerva coss. supra l. v. Quare magis placet scriptum, Germani, quasi diceret, in Frisia non Ro-

mani, sed Germani regnabant. Vertranius. Majores et minores Frisi erant inter Germanos: cui rei ergo dicitur Germanos fuisse Reges Frisiorum? credo id factum, quod aliud sub Tiberio in usu, tunc enim permittebantur primoribus centurionum. Ann. iv. ‘donec Olennius, e primipilaribus regendis Frisiis impositus,’ donec Romanorum avaritia coacti et pacem et imperium exuerunt, non tamen sine multa tum strage dominorum: ‘Clarum inde inter Germanos Frisiorum nomen, dissimulante Tiberio damna.’ Nec mihi objicias, Corbulonem ultumisse injurias; remque publicam eorum composuisse. ‘Et natio Frisiorum post rebellionem clade L. Apronii coptam, infensa, aut male fida, datis obsidibus consedit apud agros a Corbulone descriptos: idem senatum, magistratus, leges imposuit:’ indigenas enim par est eum praefecisse, e quibus Verritus et Malorix in seditione duces, sive reges, Salinarius. Frisiorum gens semper fuit liberrima; nisi quod Romanorum jugo aliquamdiu pressa. Malim igitur sic legere: qui nationem eam regebant, in qua tum Germani rebellabant; hoc quippe a Frisiis factum, satis aperte atque clare clamat præsens historia. Cluverius. Lipsius tentat, sed majoris vitii suspectum locum habet. Vere. Non sanavit ille ulcus, et majus vitium latet: sed quod nos tamen facile hac emendatione pellimus; qui in nationem eam tum Germani regnabant. Reliqua verba, quæ circumcidit, ex glossis et deinde ex hæsitatione librariorum nata. Vult omnino eos fratres imperitasse, ei nationi. Frisos dicit l. xi. ‘Advenae in nos regnaverunt.’ Acidalius.

Jamque fixerant domos] Castigavimus indidem; Jamque fixerant domos. Sic in lib. de Germanis: ‘Quia et domos fingunt, et scuta gestant.’ Mox est in exemplari scripto; Atque patrium solum exercebant. Rhenanus.

Immo fixerant, id est, posuerant, collocaverant. Juvenal. Sat. III. ‘*Lando tamen, vacuis quod sedem figere Cumis Destinet.*’ *Gronovius.*

Dubius Avitus] Labor ut scribam, *Vibius Avitus*, inducente me Plinio, qui Neronis temporibus præsedisse Galliae Germaniæque inferiori Vi- bium Avitum significat lib. XXXIV. 7. ‘*Statuam Arvernorum cum faceret, provinciæ Vibio Avito præsidente.*’ Antea suspicabar de Didio: fallebar. *Lipsius.*

Cum Dubius Avitus] Recte a doctis viris emendatum est, *Vibius Avitus*, nam ita in Ms. etiam libro. *Ursinus.* Immo male: nam et apud Plinium I. XXXIV. 7. optimæ membranæ, *Dubio Avito*: non *Vibio*. *Gronovius.*

Nisi abscederent Frisiae veteres in locos] Deleo vocem, *Frisii*, quæ glossema, nulli hic usui. Per se enim claram, de his intelligendum. *Acidalius.*

Armis aut fide ante Germanos esse] Reposuimus, *armis aut fide*. *Rhenanus.*

Degrediunturque, et inter patres considerunt] Ita Flor. Vulgo, *digrediunturque*. Ex altioribus enim gradibus ad inferiores descendendum erat, ut inter Patres considerent. *Pichena.*

Bona æmulatio] Libri aliquot, *æmulatione*: ex quibus junctim tunc scribam, *quasi impetus antiqui et boni æmulatione*: et sane sic fuit. *Lipsius.*

Et bona æmulatione] Non dubito, quin Tacitus scripserit, *bona æmulatio*, contra librario ne syllabam a proxima dictione Nero perperam mutuante; proinde scripsimus: *Quod comiter a visentibus acceptum; quasi impetus antiqui, et bona æmulatio*: *ut antiqui et boni substantive ponantur*. Sic Terentius, ‘antiquum obtinet.’ *Muretus.* *Impetus* est repentinus animi ex honesto motus. Ut hoc libro: ‘*Sed impetum ejus, multum*

prius laudata magnitudine animi, at: tinguere seniores.’ *Antiquum*, quod quodammodo excedit modum sæculi, et antiquitati laudata par est. *Æmulatio autem bona*, ut alibi *prava*. Sic igitur accipe: *quasi quod esset impetus antiqui et bona æmulatione fieret*. *Gronovius.*

CAP. 55. Stipendia meruisse, quinquaginta annorum obsequia. *Id quoque]* *Lego, st. meruisse: quinquaginta annorum obsequia id quoque adjungere*. *Acidalius.* Addit *Flor.* et *quinquaginta*: *Pichena.*

Quotam partem campi campi jacere] Forte, *Quotam partem campi campi jacere, aut, quo eam*. Vulgatam etiam tolero, et capio. *Lipsius.*

Quotam partem campi jacere] Nos totum ita rescribimus ad veram sententiam: *Quotam partem campi jacere, e qua non pecora et armenta militum alienatis mitterentur?* *Saturarent sane receptis gregibus tot hominum (et forte interminam) famem; modo ne vastitatem et solitudinem m. q. a. populos*. *Acidalius.* *Færnus* et *Danesius* legebant: *Servarent sane receptos gregibus inter hominum famem*. *Ursinus.* *Servarent s. receptos gregibus inter hominum famam*. Hæc undeque pura sunt: agri a Frisiis occupati, prius fuerant militibus attributi: qui minimam eorum partem (reliquo neglecto) pecoribus et armentis destinaverant: hinc Bojocalus ut usurpata retineret, ita contendit: Major agrorum pars unde nos exigitis, nunquam fuit a gregibus depasta: proinde nos iis deturbari, nec æquum est, nec vobis utile: non deprecor tamen, quin eam partem restituamus, in quam homines recordentur ullo unquam tempore pecora militum fuisse transmissa. *Receptos*, hoc est, exceptos, passim apud *JCTos*. *Plaut.* *Trinumm.* ‘posticum hac recepit quum aedes vendidit.’ *Gell.* xvii. 6. ‘Quando mulier marito dotem dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum transmittebat, ea recipere dicebatur.’ *Saline-*

rius. Cōrruptus videtur locus, nec juvant libri vet. tentavi tamen, an defendi posset, hoc sensu: *Servarent Romani campos receptos*, id-est, sepositos pro gregibus: at servarent etiam *hominum famam*, ne scil. palam fiat meliori conditione esse bestias, quam homines, cum his desit terra in qua vivant, illis vero supersit. Sed non satis mihi facit. *Pichena.* Dubitatum de voce *receptos*, mutaturque in *exceptos*; non necessario: nam *recipere*, idem etiam notare quod *excipere*, docui pluribus ad Plautum meum in *Suspicionibus*. Ceterum optime *famam* migrabit in *famem*, ut placitum Lipsio. *Gruterus.* Plurimos exercuit hic locus. *Lego;* *Servarent sane receptos gregibus*, scil. agros, *inter homines tamen*; modo ne, &c. modica ac prope nulla mutatione, sententia aperta, phrasi Corneliana. *Cl. Gronovius*, *inter hominum famam*, legit, et erudit tuerit in *Observ.* ac *famam hominum*, ipsos homines interpretatur. Judicent docti, quorum arbitrio ista permittuntur. *Boxhornius.*

Servarent sane receptos] Scriberem, *exceptos*, et *famem*. Lipsins.

Sicut cālūm Diis] Flor. *Sicuti.* Plurima nimis levia consequor; cuicunque tamen ea negligere in integro est, tamquam si monita non fuissent. *Pichena.*

Quae sunt vacuae] Emendavimus, *quaque vacuae sint*. Rhenanus. Addunt vulgati: *sint.* Sed id verbum abstulimus Florent. auctoritate, nec *necessarium*, nec Taciti more. *Pichena.* Suspicor edidisse Tacitum: *quasque vacuae, eas publicas esse*: et hoc exemplum addendum iis, quae notavimus *Observ.* II. 14. *Gronovius.*

Solem inde respiciens] In exemplari scripto legitur: *Solem deinde dispiciens.* Legerim; *Solem dein aspiciens.* Infra est, *quam se patarentur.* Rhenanus. Cum turbent manu exarati cod. in *respiciens*, fere est, ut eam voculam pronunciem, una cum altera

vocans, suppositam a glossarchis. *Gruterus.*

CAP. 56. Patienda meliorum imperia] Sana omnino omnia, si distinctionem mutes, *patienda meliorum imperiu*, *id Diis*, &c. Et subintelligas *respondit*, quod hic non statim auctor addidit, sed paullo post subjecit: ‘*Hæc in publicum Ansibariis respondit.*’ *Acidalius.*

Dēesse nobis terra viva, in qua moriamur] Hunc locum non solum in vulgatis editionibus, verum etiam in Ms. volumine depravatum ac mutilem, sic andacter restitui meum secundus judicium: *Dēesse nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non potest*; id verbum, in priori parte etiam subanditur. *Rhenanus.* Prorsus similis locutio supra, fine l. XII. ‘*Agrippina, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat.*’ Nam et ibi dēesse videtur, quibat. Itaque nihil mutaverim. Simile est *Hist.* I. ‘*Et pacis artibus, belli inexpertus.*’ *Mercerus.* Eruditiss. vir hanc lectionem fovet. Verum si *Phalereum consuluisset*, non bis τὸ potest hic desiderasset. Σὺ δὲ αὐτὸν καὶ ξῶντα ἔλεγες κακῶς, καὶ νῦν θανόντα γράφεις κακῶς: i. *Tu de illo vivo dicebas male, et nunc de mortuo scribis male.* Verba sunt alicujus scriptoris, ad quæ sic ille: χρῆσις δὲ τῶν τοιούτων κώλων ἐπισφαλῆς, οὕτε γὰρ δεινῶς λέγοντι ἐπιτήδειᾳ ἐκλύει γὰρ τὴν δεινότητα ή περὶ αὐτὰ τερρόρεια καὶ φροντίς: h. e. usus horum membrorum lubricus est, non enim aptus est acriter dicenti: nam nimis circa ejusmodi cura, dissolvit gravitatem. *Salinarius.* Rhenanus emendavit, sed conjectura: nam libri omnes depravati. *Florent.* *Dēesse nobis terram vivam, in qua moriamur non potest.* *Venet.* *terra viva.* Forte: *Dēesse nobis terra vivis.* Armati, inquit, terram occupabimus, ibique pugnando moriemur. *Pichena.* Placeat Pichene vivis; de reliquo vide, quæ notavimus *Observ.* IV. 2. *Gronovius.*

Igitur assistentibus his] Correximus;
Igitur absentibus his, scil. Tenteris;
 nam *absistendi* verbum alibi Tac. usurpat; ut Ann. II. ‘aut ille absistit.’ Hist. III. ‘Stantem pro gradibus palati Vitellium, et preces parantem, pervicere, ut absisteret.’ Hist. IV.
 ‘Missus cum mandatis Montanus ad Civilem, ut absisteret bello.’ *Rhenanus.*

Pari metu exterriti Bructeri; et ceteris] Aptior hæc Flor. lectio, quam vulgata, *exterritis Bructeris, et ceteris.* Pichena.

Et ceteris quoque aliena pericula deserentibus] Quæque conjunctio non est in libro regio: nam *et hic pro etiam exponendum.* Quod tamen illuc *defendantibus* legitur, stare non potest, nisi quis *periculo scribat.* *Rhenanus.*

CAP. 57. *Super libidine]* Emendavimus, *super libidinem,* i. e. præter libidinem: quod sermonis genus Tacito familiare. *Rhenanus.*

Eluvie maris] Rutilius Numatianus I. I. Itinerarii: ‘Subjectas villæ vacat aspectare salinas: Namque hoc censemur nomine salsa palus. Qua mare terrenis declive canalibus intrat, Multifidosque lacus parvula fossa rigat. Ast ubi flagrantes admovit Sirius æstus, Cum pallent herbæ, cum sitit omnis ager; Tum cataractarum claustris excluditur æquor, Ut fixos latices horrida duret humus.’ Aurel.

Arescente unda, sed super ardente, &c. concreta] Recte *concretum:* quod et Mur. notavit. Sed levis trajectio etiam hic: *eluvie maris arescente, sed unda super ard. &c.* Ita Lipsius quoque prima editione indicavit: nec caussa erat cur reprobaret. Vedit hoc quoque Muretus, sed repetit vocem *maris, sed unda maris super ard.* Acidal.

Ex contrariis inter se clementis] Delevimus præpositionem *ex.* *Rhenan.* Auctore Flor. addidi præpositionem, *ex.* Probavi verbum *Concretum,* suadente Lipsio, ut ad salem referatur: absurdum enim esset undam igne,

atque aquis concretam. *Pichena.*

Cattis exitio fuit] Restitui ex Flor. *exitiosius.* . equitur enim caussa, cur graviorem illis perniciem bellum attulerit, nempe, aciei consecratio. *Pichena.*

Cum ita victa occidioni] Placet Danesii conjectura, *cuncta viva.* Lipsius.

Cuncta viva occidioni dantur] Ita Færnus legebat; non, *victa,* ut est in libris vulgatis. Ursin. Firmavi lectionem hanc, *cuncta victa occidioni,* ad Florum IV. 2. ex Historia Miscella, cui nunc addo locum Cæsaris Gall. VI. 17. * Nec *victa* placet nec *viva.* Forte, *cuncta victi:* i. quæ antea vici-tus possedit. Gronovius.

In ipsos vertebantur] Quid si Tacitus scripsit, *in ipsos vertebant,* absolute, non *vertebantur?* Rhenan.

Civitas Juhonum] Hujus fit mentio supra I. I. ‘Reductus inde Juhona miles lætus animi quod adversa maris expeditione prospera pensavisset,’ quamquam illuc in edit. Romana perperam legitur divisis syllabis *in Hiona* pro *Juhona.* Arbitror Frisiis et mari Germanico proximam fuisse eam civitatem. *Rhenanus.* Pedem ne referas, tutum est iter: frustraque scrupulos hic timemus: quis enim aptius *τὰς μεταβάσεις* faceret? et minæ quidem hostiles *in ipsos vertebantur:* sc. in Cat-tos ex voto Hermundurorum. Sed civitas Juhonum *socia nobis malo improviso afflita est.* Institutum quod iterasse noster veritus non est. Ann. XVI. ‘Agitur in exilium, tanquam quæ viderat pertuleratque, proprio odio. At Numisium Thermum prætura functum Tigellini simultatibus dedit.’ Lib. II. Hist. adde: ‘per socordiam præfecti, quem nota pariter et occulta fallebant. Sed tum e libertis Onomastum futuro sceleri præfecit.’ Eiusmodi autem voti susceptio vel Gallis perquam familiaris fuit: adi ad doctissimum Imperatorum, I. VI. *Salinarius.* Florent. *Civitas Vibonum.* Pichena.

Humore niterentur] Aiunt corruptum hoc verbi, *niterentur*: aut potius Florentini codicis exemplo delendum. Dissentio, et promptum est, *niterentur extingue*, ordinari. *Lipsius*.

Humore niterentur] Forte, reniterentur. Rhenanus. Deest syllaba, *re*, ubi oportuit, reniterentur. Vertranius. Danesius legebatur reniterentur. Ursin. Verbum, *niterentur*, aut corruptum, aut perperam additum censeo: nam a Flor. abest. Libenter igitur tollerem, ac legerem: *non fluvialibus aquis*, *aut quo alio humore*, donec, &c. Pichen.

Quanto magis profana usu et viliori polluta] Habet codex Budensis tantum, *et usu polluta*. Rhenanus. Lipsius e prisca edit. recte inserit *viliori*. Scribe et dele *magis*: *quanto profana et u. v. polluta*, &c. ex perpetua Taciti et pecuniali consuetudine. Acidalius.

CAP. 58. *Quæ super octingentos et quadraginta ante annos Remi]* Exemplar Ms. habet, *quæ supra octingentos et quadraginta ante per annos Remi*. Quid si legas, *quæ supra octing. et quadraginta-annos perennans*, *Remi Romulique*, &c. *Perennans*, h. e. continue

edurans? *Rhenanus*. Superfuit *antè*. Vertranius. Proba et liquida Lipsii putatio de annis non *quadraginta*, sed *triginta*. Addam ego, unde *quadraginta* natum, et hanc lineam velut expoliam. Vera Taciti scriptura fuit, *arborem in comitio super octingentos*, et *quæ triginta ante annos Remi*, &c. *Quæ illud additum voci triginta*, fecit *quadraginta*. Ea particula post quia orationi necessaria videbatur, superius inculcata, ubi male hæret, et sensum intricat. Quid enim verbi aptes ad illa, *quæ super octingentos?* non potes profecto texerat. Sed in hac lectione, *arborem in comitio super octingentos*, omnia plana; et facillimum cuique videre, quid verbi subintelligatur. Acidalius. Lipsius ex chronologia restituit *et triginta*. Videturque juvari emendatio ista literarum etiam similitudine si pro *et quadraginta* legas *atque triginta*; et sane inter dictandum facile alterum pro altero exaudiri potuit a scriba. Freinsheimius.

Reviresceret] Ita Flor. vulgo, *reviveret*. Pichena.

ANNALIUM LIB. XIV.

CAP. 1. *Flagrantior in dies amore Poppææ]* Recte sane *flagrantior*. Malim tamen ego *flagrantiore*. Acidalius.

Dissidium Octaviae] Ut saepè supra, *discidium*. Gronovius.

Per facetias incusaret principem] Nisi in omnibus prorsus fallor, hoc loco transposita Cornelii verba sunt ab iis qui jam olim autographum exscripsere: sic itaque prius positum, et post-hac legendum reor, *crebris criminatio-nibus incusaret principem*, et aliquando

per facetias pupillum vocaret. Vertranius. Flor. *incusaret principem*, et *pupillum vocaret*. Pichena.

Fecunditatem et verum annum time-ri] Jampridem Faërus emendavit: *sæcunditatem et uterum annum*, &c. quæ lectio eo mihi magis placet, quod eam video probari doctis etiam aliis viris, quibus sic emendare in mentem venit. Danesius vero, pro eo, quod est in vulgatis, *aperiat*, legendum putabat, *operiatur*. Ursinus. Lipsius

sua distinctione putat locum juvari, acutiusque quam verius Erricum Memmum conjectisse; *uterum annum*. Quod quidem hercle et ego. Quomodo annum fecunditatem suam jactare Poppæa possit, quæ unicam ex Crispino prolem generit, ex Octhone nullam. Auctores Tacitus, l. xiii. et auctor Octaviæ. Sed quid est *verum animum*? Ferri hoc profecto non potest. Deinde male per interrogationem oratio effertur, quæ debet per *eip̄ōveiav*. Itaque etiam illud *an* non integrum vocis reliquum fragmentum. Ego si meo modo liceat, sic restituam: *Formam scil. displicere et triumphales avos: ambiguam fecunditatem, et verum matrimonium. Timerne.* Pulcherrimo et aptissimo sensu. Ambigi de fecunditate et vero matrimonio: quod quale et quodnam sit, intelligunt omnes, qui vel etymon matrimonii. Sententia quidem ergo accommodata: Sed *an* et vestigiis literarum respondet? optime. Retrahe capitale *m.* a fine prioris vocis, et *ex mani* facillime habes *matri*: ex *mum* quid proclivius quam monium? Conjecere alias etiam liceat, *avos, aut fecunditatem.* Verum enimvero timeri, &c. Quid si legas? *An fecunditatem et uterum ambiguum?* Uterum eo modo, quo lib. xv. ‘Jam Senatus uterum Poppæa commendaverat Diis, votaque publice suscepserat.’ Et Ann. l. i. ‘Arminium super, insitam violentiam, raptæ uxoris, subjectus servitio uxoris uterus, vecordem agebant.’ Velleius lib. ii. *Julium* vocat *feminam neque sibi neque Reip. felicis uteri. Fecunditatem et uterum:* i. e. fecunditatem uteri. Talia sunt, quæ Douza F. notat ad Propert. c. 14. Propert. ‘Ante Phrygem Æneam collis et herba fuit.’ Virg. Æneid. xi. ‘Volat igneus a quore Tarchon Arma virumque ferens.’ Georg. ii. ‘Pateris libamus et auro.’ Acid. Plin. Epist. viii. 6. ‘Scio quam sit tibi verus et ingenuus animus:’ i. a simulatione et

dissimulatione remotus. Sic quoque locutus Tacitus: quem *verum animua* frustra mutes in *virilem* aut adeo *uterum annum*. Gruterus. Nihil dubitem de emendatione Errici Memmii. Nam hic non alia de re quam de fecunditate sermo est: *verus autem animus*, quid sit hoc loco, aut quomodo ejus aut Tacito aut Poppææ in mente hic venerit, haud intelligo. *Freinshemius.* Quot sunt, qui de Tacito bene mereri studuerunt, tot exstant in hunc locum hariolationes. Sane corruptissimus est. Sunt qui probant quod Errico Memmio placebat. At illius locutionis exempla desidero. Sed parcent vano labore, quibus nostra hæc, vestigiis vulgatis proxime insistens, conjectura probabitur; *Anfecunditatem, et Neronem alium*, scil. displicere? Certum enim est, hic agi de fecunditate. Neque minus notum est illud Didonis, apud Virgil, cuius Tacitus perpetuus imitator est; ‘Utinam mihi parvulus aula Luderet Æneas.’ Et suppetunt plurima alia ejusdem elegantiae exempla. *Boxhorn.*

Posset, reddatur ipsu Othonis coniugio] Legas vel possit, vel redderetur. Acidalius.

CAP. 2. *Lascivia oscula] Scripsimus, Lasciva oscula.* Rhenanus.

Oscula, et prænuntias flagitii blandicias] Copulam, et, addidi ex Flor. cum in editis excidisset: non enim oscula tantum, blandicias vocat, sed et lascivas voces, lascivas contrectationes, et similia. Pichena.

CAP. 3. *Jussa sperneret, metuebat] Malim metuebant, vel metuebatur, ut illud non de solo Nerone capias; quia et præcessit nemo reperiebat: nisi ibi rescribas etiam non reperiebat, aut nemo sic exaudias, ut nullus solet, ac non interpreteris: de quo memini aliquid dixisse ad Apuleium l. 1. Metamorph. c. 9. Acidalius.*

Cetera ostentanda pietatis] Flor. pietati: utrumque Tacito usitatum. Vide notata III. 9. Pichena.

CAP. 4. Tempore etiam juta] Ita libri manus. Lipsius.

Dicitans: quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippinam, &c.] Legam: dictitans, quo r. r. efficeret, acceperatque (Scil. rumorem) Agrippina, facili fem. credulitate ad gaudia. Venientem de hinc, &c. Pos sis et sic: efficeret acciperetque Agrippina, &c. Acidalius. Suspicio legendum, deciperetque Agrippinam. Pichena. Acciperetque Agrippina facilis cred. ad gaudia. Venientem, &c. Ita favente judicio restituisse locum hunc videbar socero meo, ut non dubitaret in textum recipere. Igitur emendationis etiam ratio reddenda est. Nam viri Clariss. ita putaverant sanari posse locum, si legeretur deciperetque (vel alliceretque) f. c. f. ad gaudia venientem. Dehinc, &c. Sed ortha haud dubie est corruptio, ex neglectu distinctionis, quod in libris prioribus vox venientem praecedentibus cohaeret, quod etiam Agrippinæ fraudi fuit, ut rectus ejus casus Agrippina in obliquum Agrippinam mutaretur: Sententia autem jam et optima est, et clarissima. Nero ista fecerat, &c. * Freinsheimius.

Obvius in litora] Non sum ausus mutare: malim tamen, in litore. Pich.

Stabat inter alias navis] Nescio quid alterius ordinis sententia requirit. Deliberandum censeo. Acidalius.

Baias pervectam] Muretus provec tam: ut sit quasi porro vectam. Nec tamen opus. Pervectam subindicat quasi ad destinatum locum. Acidalius. Hæc duarum villarum nomina aliiquid obscuritatis pariunt, præsertim cum in Flor. et aliis veteribus legatur, Baulos: quod falsum colligitur, tum ex Sueton. c. 34. tum ex Tacito ipso, qui supra dixit, Agrippinam Baias, non Baulos, ad Quinquatuum solen nia celebranda, evocatam. Ut autem clarior narratio reddatur, &c. * Pichena.

Blandimentum sublevavit metum, co Delph. et Var. Clas.

miter excepta] Muret. blandimentis. Non adsentior. Et turbatiorem locum, quam vulgo opinantur, sic totum repono: Ibi blandimentis sublevavit metum. Nam comiter excepta, superque ipsum collocata, pluribusque sermonibus, modo familiaritate juvenili Nero, &c. Acidalius. Suspicabar: Ibi blandimenta sublevarunt metum comiter exceptæ, superque ipsum collocatae. Gro novius.

Artius oculis et pectori hærens, sive explenda simulatione] Forte, osculis, pro oculis. Lipsius in prima edit. conjiciebat; sive explenda simulationi, ubi vulgo, explenda simulatione. Muret. notaverat, explenda simulatione. Acidalius. Forte melius: explenda simulationi: ut paulo sup. ‘occultando facinori’: I. II. ‘augendæ dominationi’: I. III. ‘Firmandæ valetudini.’ Pichena. Corrigo: convictu et artius pectori hærens prosequitur abeunt oculis: nam sine dubio verba sunt transposita: et hæc bona gradatio. Interdum eam oblectabat juvenilibus jocis, interdum compositus in serum quasi res graves cum illa communicaeat; atque ita tracto in serum convivio, amplexus arte, prosequitur oculis discedentem. Harlaeus.

CAP. 5. Reciperata matri gratiam] Magis placeret, ut Faernus legebat: Recuperatam matris gratiam. Ursinus.

Et statim exanimatus] Additur in Flor. ac Ven. verbum, exanimatus est. Sed quoniam Taciti phrasim minus olet, potius legerem, exanimatus. At Agrippina. Pichena.

Validioribus, quamvis oneri cederent] Recte, qui legunt, quam ut oneri cederent. Ego etiam vocem parietibus parum Lipsio firmam, muto, partibus. Acidalius. Cum in Flor. addita sit particula ac, nimirum ac forte valid: quam ut oneri cederent; facilis fuit emendatio. Sic lib. XIII. ‘validiore apud libidines principis Paride, quam ut poena afficeretur.’ Pichena.

Ignari, etiam consciens impediabant]

Adjecimus; etiam, ex Flor. Pichena.
Jussum dehinc remigibus] Reposui,
Visum dehinc remig. Rhenanus. Muret.
Jussum. Nondum assentior. *Acidalius.*
 Quamvis Flor. ac recentiores
 editi habent, *Visum dehinc*; mihi ta-
 men magis probatur, *jussum*, juxta
 alios veteres. Nam sequentia verba,
in rem subitam, perspicue videntur
 testari, rem jussam, neque creden-
 dum est, ipsos remiges, conjurationis
 ignaros, submergere voluisse navem,
 in qua Principis mater vehebatur.
Idem.

Verum Aceronia imprudens] Flor.
 habet, *imprudentia*. *Idem.*

Et quæ fors obtulerat] Ita Flor.
 Vulgo, *et quæ sors*. *Idem.*

Nando deinde occursu lenunculorum] Mirum obsequium lenunculorum, qui
 nanti Agrippinæ nantes occurrentur:
 præsciebant ergo casum. Mendosa
 dictio est *lenunculorum*; reposui, *oc-
 cursu lembunculorum*, hoc est, navicu-
 larum, nam diminutiva vox est a
lembō. Rhenanus. Licet, *lembuncu-
 lorūm*, bona lectio sit, *lenunculorum*,
 tamen reperiri in vet. codicibus,
 eamque lectionem confirmari testi-
 monio veterum aliquot inscriptionum
 diximus in notis ad Salustium et Cæ-
 sarem. *Ursinus.*

*Lucrinum in lacum vecta, villæ sue
 infertur*] Hæc Florentini lectio: at
 vulgata: *Lucrinum in lacum vectam
 villæ sue inferunt*. Pichena.

CAP. 6. *Fallacibus literis accitam*] Magis meo animo convenierit hic anti-
 qua vox, *pellacibus literis*. Tales enim
 revera erant, et ob id Suetonius ju-
 cundissimus vocat. *Acidalius.*

*Solum insidiurum remedium esse, si
 non intelligerentur*] Videatur excidisse
 participium *rata*, aut quid simile.
 Tamen et absque illo Tacitum sat
 capio. *Idem.*

CAP. 7. *Hactenus addito discrimine*] Corremus, *hactenus addito discr.* Rhe-
 nanus.

Quod contra subsidium sibi] Romana
 editio, *suffragium sibi?* Nec damno.

Sane Suffragari, adjuvare et opem
 ferre est: ut Refragari, ob sistere.
 Inde et Refragium, quod Græcis
ἐναντιότης. Hegesippus l. v. c. 37.
 ‘Gubernator obliquat velorum sinus,
 et sine refragio scinditur fretum:’
 ea que voce et alii usi. *Lipsius.*

Quod contra subsidium sibi] Lectio
 in speciem vera: nam adulterum quid
 subrepisse, arguit Romana edit. ve-
 tus, in qua *quid contra suffragium sibi?*
 recte; idemque vocis din est quod
 reddidi Senecæ; ubi enim hodie est
 l. i. de Ira, c. 11. ‘Quid induratus
 ad omnem patientiam? ut quibus
 magna ex parte non tegumenta cor-
 porum provisa sunt, non suffugia ad-
 versus perpetuum cæli rigorem,’ &c.
 Legendum cum membranis autogra-
 phis, *non suffragia*, neque enim *suf-
 fragia* vocis tantum, sed et rei, ut os-
 tendi abunde in Suspicionibus. *Gru-
 terus.* Malim una vocula transposita,
Quod contra subsidium sibi. *Quod*,
 (nempe subsidium consiliumque reli-
 quam,) *nisi Burrhus et Seneca exper-
 giserentur?* Est enim hic etiam po-
 nenda interrogationis nota. *Boxhor-
 nius.*

*Nisi quid Burrus et Seneca expergi-
 serentur*] Codex regis Corvini hic ha-
 bet, *expurgent*, sed erasa priori scrip-
 tura. *Rhenanus.* Interpunge, *amicos
 olficiendo*: *quod contra*, &c. *Nisi quid*:
 ad Plaut. dixi Mostell. cap. 4. *Acida-
 lius.* Florentinus corrupte, *exp̄gens*.
 Sunt qui substituunt, *expedirent*, quod
 nec probbo, nec improbo. *Pichena.*

Incertum an et ante ignaros] Scil.
 irriti cœpti, et tentamenta Aniceti
 frustra cessisse. Neque enim aliter
 sibi Cornelius constabit, qui lib. XIII.
 retulit Burrum Neroni ‘necem Agrip-
 pinæ promisso?’ minusque conve-
 niat alia interpretatio Senecæ, qui
 Annal. hujus initio, ‘Actem libertam
 ad Neronem in Agrippinam’ immisit,
 et ut apud Cassium a compluribus,
 fideque dignis dictum est, Neronem
 ad id facinus necandæ matris incita-
 vit. *Vertranius.*

[Et eo descensum credebant] In codice regis Corvini apparet fuisse scriptum, *an eo descensum credebant*. Legerim, *jam eo descensum cred.* Rhenanus. Ex Flor. restitui particulam, *an.* Vulgo, *et eo descensum.* Pichena.

[Ac si scitaretur] Blanditur prima fronte hæc lectio, sed certe si penitus introspicias, sensum non habet commodum. Vult enim respexisse tantum Burrhum quasi interrogaturus esset, *an militi cædes imperaretur*: nullam autem vocem edidisse: quod mili non videtur verisimile; modo enim longum utriusque silentium cum notasset, subjicit. *Post Seneca hactenus promptior*: at quomodo *promptior*, si pergit silere? Deinde non est credibile Burrhum aut statim ex obtutu illius intellexisse, quid vellet, aut si maxime intellexisset, responsurum fuisse, hominem negotiorum et aulae peritissimum, cum adhuc liceret dissimulare, præsertim cum talis esset interrogatio, ut vel summa cum invidia summoque scelere affirmaturus videretur; vel summo cum periculo negaturus. Ergo subjuncta quoque ea vox est, *respondit*; nempe interrogatus, quapropter scribendum arbitrò: *respicere Burrhum, ac sciscitari.* Facile potuit scribi *siscitari*, quam vocem eum pro duabus haberet audaculus emendator, putavit propter istam particulam *si* sequens etiam verbum reformandum esse: quomodo in nota ad xiv. 4. ostendimus vocem Agrippinam fuisse corruptam, propter vocem *Venientem*. Freinsheimius.

Ad illam vocem] Flor. *ad eam vocem*. Pichena.

[Illos invidiae dari imperium] Sic castigator quispiam semiliteratus, *illo siri die*, quod scriba Hispanus opinor scripserat, restituendum putavit, quum sivi in sibi mutandum fuerit. Rhenanus.

[Cap. 8. Diversa rogantium] Scribendum: *rogitantium.* Rhenanus. Danesius ex v. c. legebat, *rogitantium.*

Ursinus. Flor. *rogitantium.* Pichena.

[Aliam fere litore faciem nunc, solitudinem ac repeninas strepitus] Lego: *Aliam fere litore faciem: nunc solitudinem et repantino strepitus.* Acidalius. Quæ olim divinavi, nunc prorsus negligo, tantum moneo, in Flor. corrupte legi: *aliam fore lateret: emendationem acutioribus relinquo.* Pichena.

[Jam in mortem centurioni ferrum distingenti] Sic Faernus legebat: non, ut in vulgatis, *Nam in mortem, &c.* Ursinus.

[Multisque vulneribus confecta est] Sustuli insigne glossema aliquot versuum, qui hue transcripti e Senecæ Octavia verbatim. Eaque omnia jure desunt Vaticanæ. Non visum id ante me, ne ab eo quidem qui codices Vaticanos inspexisse jactat, miror et indignor. Hæc Agrippinæ mors. At Philostratus l. iv. de Vita Apollonii, adfirmavit naufragio periisse Agrippinam solutili illa nave. Adeo ille et genere et partibus scriptioñis suæ nugator est. Lipsius.

[Cap. 9. Convicati lecto] * cum lin- teis positum, sequebatur: Liv. XLVIII. Appian. Civ. 2. et Servio ad 5. et 6. Æneidos, conjecturam suadentibus. At solitus honor pro familiæ nobilitate defunctis amplissime conferri, a filio matri datus minime fuit: exequiæ tantum viles nulliusque pretii: et in quo Agrippina cibum sumptura accubabat, eo ipso lectulo delata est. Vertranius.

[Congesta aut clausa humus] Vulgati, *humus*: at scripsi, *humus*, Flor. indicante: quamvis literæ, *us*, deletæ sint, ac supra repositum, *O*, a recentiori manu. Pichena.

[Libertus ejus cognomento Mnester] Ann. XI. āmonui Dionis et Xiphilini vitiatos esse libros, qui Μηνστῆρα pro M. Nestore Pantomimo scriptum haberent. An igitur et hic M. Nestor reponendus erit? Quod non puto: auctorum siquidem consensu Pantomimus ille sub Claudio occisus legi-

tur. Hic ergo libertus Agrippinæ alter ab illo videri debet, qui Græco nomine *Mnester*, id est, *procus*, et *peditor* dictus est. *Vertranius*.

CAP. 10. *Reliquum noctis*] Emendavimus, *reliquo noctis*. *Rhenanus*.

Prehensantium manus] *Flor.* ac *Veneto* auctorisibus reposui *manum*. *Vulgati* enim recte, *manu*. *Pichena*.

Morti parentis illacrimans] *Florentinus* et *Venetus morte*, sed nihil mutavi, nam Cicero de nat. Deor. I. III. ‘Quid dicam de Socrate? cuius morti illacrimare solco, Platonem legens.’ *Idem*.

Obversabaturque maris illius, et litorum gravis aspectus] Restitui copulam, que, ex *Flor.* *Pichena*. Parum cohærens oratio: et aut hæc simul parenthesi includenda, aut potius abjecta parenthesi, et inserta vocula *igitur*, quæ perire perfacie potuit, sic rependum: *obversabatur maris i. et l. g. aspectus; et crant, qui crederent, son. t. collibus circum editis planctusque tumulo audiiri*. *Igitur Neapolim concessit. Acidalius*.

CAP. 11. *Et luisse eam pœnam conscientia*] Addidimus pronomen, *ea*, *Et luisse eam pœnam ea conscientia*. *Rhenanus*. Hæc non mihi sana: neque etiam Mureto, qui notavit, *luisse eam pœnam conscientiam, quod scelus paravisset*. Recte ad sententiam: sed mihi cum verbis mitius agendum videtur et certa credo conjectura est, *luisse eam pœnam conscientia, quia scelus paravisset*: i. e. quia sceleris parati sibi conscia fuisset. Ita enim scenam hanc omnem criminis supra composuerat *Anicetus*: *Gladiumque dum mandata perfert, abicit inter pedes ejus: tum quasi deprehenso, vincula injici jubet; ut exitium principis molitam matrem, et pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumsisse confingeret*. Non minus πιθανῶς possit legi, *luisse eam pœnam ea conscientia, qua scelus paravisset*. *Acidalius*. *Vulgati* addebat, *ea conscientia: quam vocem minime neces-*

sariam, Flor. autoritate sustuli. Pichena.

Posteaquam frustra oblata] Perspicuum mendum. *Farnes. ablata*. Forte intercisæ voces explendæ; *frustra ab illa tentata sint*. Aut potius adhæramus Romanæ lectioni, *optata sint*. Interpretor, *Posteaquam frustra ea voluerit voveritque Agrippina. Lipsius*.

Posteaquam frustra oblata sint] Forte *frustrata sit*. Offertur tamen stuprum et vitium. *Rhenanus*. *Danesius* legebatur: *posteaquam frustrata, ut infensa, &c. Ursinus*. Tò *oblata*, depromptum est e prima antiquitate. *Cæcil. Plot.* apud Gell. II. 23. ‘ita plorando, orando, Instando, atque objurgando me obtulit uti eam Veniam darem.’ *Agrippina* rebus novis inhibaverat (delator ait) et omnium studia ad eam rem speraverat: verum tentando, et eos ad facinus impellendo, frusta fuit. Cæterum *Thucydides* etiam habitus est captator veterum verborum: eujuis instituti *Sallustium* scimus non paenitusse. *Halicarnass.* ad Amm. *Salinerius*. Bona sane Romani cod. lectio, *optata*: melior mea, *captata*. *Muretus* voluisse videtur, *hinc postquam frustra habita sit*. Videtur inquam: nam scriptura mihi non liquebat, in vocalis *hinc pro qua dubie legebam et hanc, et sit pro qua sint*. *Acidalius*. An subintelligendum, illas spes cogitationesque frusta Agrippinæ oblatas? Potius *Lipsio* assenserim juxta Rom. edit. legenti, *optata*: respondet enim superiori verbo, *paravisset*. *Pichena*. Secuti sumus judicium *Virorum Acutiss. Lipsii* atque *Pichenæ*, qui Rom. editionem probaverunt: in aliis legitur *oblata*, contrario sensu. *Freinshemius*. Conjecbam, ac *posteaquam* frusta tentasset: nempe quæ dixit speravisse. *Gronov.*

Obliqua insectatione] Vulgo, et libris scriptis, *oblitu*, *Ferrettus, obita*. Nostra emendatio certe videtur, ex ratione prisca scribendi, *oblica*. *Lipsius*.

Oblita insectatione] Alias, *obita* in-

seclatione, i. e. insectando ea, quæ facta erant Claudianis temporibus. *Ferretus*. Faērus legebat, *addita insectatione*, sive, *abdita insectatus*, ut ex veteris libri vestigiis etiam legi potest. *Ursinus*. Non oblique, immo aperte mihi sordet *obliqua* in compariationem *oblita*: quum non circuitione, sed palam Nero Claudium carperet. Suet. 33. ‘certe omnibus rebus verborumque contumeliis mortuum insectatus est, modo stultitiae, modo sævitiae arguens.’ Oblitus ergo Nero quam multus olim fuerit in patris insectatione, omnia flagitia quæ ipsi jam vitio dederat, nunc matri impudenter affingit. *Salinerius*.

Namque et naufragium narrabat] Doctiss. Vir mallet *jamque*, qua de causa ipse scit; verum hæc de superioribus pendent: ‘publica fortuna extinctam referens: namque et naufragium narrabat.’ Nero quo persuaderet matrem casu extinctam, qui in rem omnium esset, naufragium ut fortuitum narrabat. *Idem*.

Quod fortuitum fuisset] Scipisi, *Quod fortuitum fuisse*. *Rhenanus*.

CAP. 12. Exiit tum Senatu] Egregia Lipsii emendatio, ac digna quæ recipiatur: ipsum vide. Male vulgo, *exitium Senatui*. *Pichena*.

Sine cura Deum eveniebant] Ἐπικούριοι et hic et alibi noster. *Lipsius*.

Prætura functos Val. Capitonem et Lic. Gabolum] Exules Nero restituit Juniam et Calpurniam, pulsas Italia sub Claudii principatu. Supra l. XII. Sed quod Valerium et Liciūm restituisse dicitur, non probabit ingeniosus, et Cornelii diligentiam requirit; nusquam enim eorum cum in exilium pellerentur, mentionem habuit. Nisi forte Val. Cápito, &c. * præterquam hoc loco memoratur. Ambos vero *præfectura functos*, Cornelius refert, sive illa urbis, sive ammonæ, sive aera-rii, sive castrorum, sive equitum, sive militum, sive fabrum, sive remigum fuerit: quod si tentes legere, ut alibi

suasi, *prætura functos*, nihil mihi notiores erunt. *Vertranius*. Nihil temere solicitaverim. Veniebat tamen aliquando in mentem, excidisse auctori vocem syllaba breviorem, *prætura*. Nempe plane *præfectura* sine adjuncto, incertos reddit, quod munus sustinuerint, militare, an civile, an aliud. *Gruterus*.

Iturium et Calrisium] *Titurium*, habet V. C. *Ursinus*.

CAP. 13. An obsequium senatus, an studia plebis reperiret anxiō] Budense exemplar habet, *repeteret*: ut intelligas dubitasse Neronom, ad Senatum confugeret, an potius ad plebem, et utris magis fidendum: itaque sic locum emendavimus. *Rhenanus*. Corrupte antea, *repeteret*. Nos Flor. et aliorum veterum auctoritate correxi mus. Nero enim, si urbem ingredetur, anxius erat, an in Senatu obsequium, an in plebe studia erga se, reperturus esset. Quod clarius appetet ex sequentibus familiarium verbis, suadentium nihil timeret, audacter pergeret, cum de populi favore, morte Agrippinæ aucto, non esset dubitandum. *Pichena*.

Repeteret anxiō] Libri quidam, *reperiret*: quod merito Pichena probat. Dubitabat scilicet et angebatur, an Senatum obsequentem, plebem faventem reperiret. *Lipsius*.

Quorum non alia regio fecundior] Scipsimus, *regia*; h. e. aula. Quod de deterrimis apud Neronom scribit, posset hodie de doctissimis apud Henricum VIII. Angliae regem dici, quorum non alia regia fecundior extat. *Rhenanus*.

Progredi exposcunt] Flor. habet, *pragredi*. *Pichena*. Imo *prægredi*. Rogant ipsi Romanum mittantur, cuncta exploraturi. *Grotius*.

Qua incederet] Muretus quaque. Parum opus. *Acidalius*.

CAP. 14. Vetus illi cura erat] In Budensi cod. legitur; *Vetus illi copia erat*. *Rhenanus*. *Lipsius* mallet, *cupido*; et

Mureto probatur. Ideo in margine notavimus. Inferius etiam constat, adeo hæc Neronem concupisse, ut jam sisti non posset; propterea Seneçæ ac Burrho visum, ne utraque pervinceret, alterum concedere. Sic l. xv. ‘aeriore in dies cupidine adi-
gebatur Nero,’ promiscuas scenas frequentandi. *Pichena.*

Cithara ludicum in modum canere]
Nam, ut ait hoc loco Tacitus, cani solebat cithara in conviviis, ut ex Virgil. patet l. i. Æn. ‘Cithara cri-
nitus Iopas Personat aurata, docuit quæ maximus Atlas. Hic canit erran-
tem lunam, solisque labores,’ &c. *Lu-
panus.*

Quod Regibus et antiquis ducibus]
* protendere manum potuisset, præ Pisone. Sed et decimo nono ætatis anno scriptum hoc carmen: nam ait: ‘Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas Cœperit, et nondum vicesima venerit ætas.’ Quod non convenit in ætatem Lucani, præser-
tim cum scriptum sit diu post consulatum Pisonis, et paullo ante detectam, ni fallor, conjurationem. Certe post consulatum diu: quoniam et eloquentiæ ejus specimen Neapolii præbitum celebrat: quod scimus contigisse nos quinquennali certamine, cum Nero in eadem urbe Graecanica copiam fecit suæ vocis, annis aliquot post Pisonis consulatum, quem iniit anno urbis DCCCX. Sed nec Statius hujus carminis mentionem facit: cum omnia minima scripta ejus recenseat. II. Silv. *Lipsius.*

Ne utroque pervinceret] Putarem, ne utrumque: id est, ne duo illa ex torqueret, alterum indulgere, ut in eo acquiesceret. *Lipsius.*

Ne utraque pervinceret] Non damno vulgatam lectionem, *utroque:* alteram tamen ex Flor. magis probavi. *Utraque enim intelligit illa duo, quæ ipse cupiebat.* *Pichena.*

Laudibusque extollere] Adjecimus copulam, *que,* ex Flor. *Pichena.*

Et si eodem princeps trahat] Illinc reposuimus, et si eo princeps, &c. Rhenanus. Flor. et si eodem princeps tra-
hat: at Vulgati, et si eo princeps. *Pichena.*

Vulgatus pudor] Castigavimus, evulgatus pudor. Rhenanus. Muretus, vulgatus: quod ego etiam malim. *Acidalius.*

Ratusque dedecus amoliri] Romana editio, dedecus molliri: quod ego præfero. *Lipsius.*

Ratusque dedecus amoliri] Flor. molliri. Sed nihil muto. *Pichena.* Eadem editio Romana, quin et Ms. Pichenæ, molliri: quod et Lipsius probat, et ego veram lectionem esse credam. *Freinshemius.*

Majoribus eorum tribuendum]* æter-
nas maculas impresserunt. Sic igitur ex illo Xiphilinus inquit: ‘Visæ sunt eo tempore veteres et illustres fa-
miliae Furii, Fabii, Porcii, Valerii, cæterique omnes, quorum tropæa atque templa conspiciebantur, ea de inferiore loco facere, quæ ne ab aliis quidem hominibus fieri unquam visa fuerant. Itaque vicissim digito com-
monstrabantur. Dicebant enim Ma-
cedones, Hic est nepos Pauli: Græci autem, Ille Mummii: tum Sienli aiebant, Videte Claudium: mox Epi-
rotæ, Vos vero Appium videte: As-
iatici Lucium ostendebant, Hispani Publum, Carthaginenses Africa-
num, Romani vero omnes.’ *Vertra-
nius.*

Subegit donis ingentibus] Effecit, et tamquam impulit donis ingentib. *Ferretus.*

CAP. 15. Institutus ludos Juvenalium]
* Alia huic ritui in Excurs. B. *Lip-
sius.*

Et posita vero] Emendavi, et posita
veno; hoc est, ut venum darentur. *Rhenanus.*

Irritamenta luxus] In Vaticani li-
bris melius est *luxuria:* ut non male sup. l. i. dixisse videar legendum,
non *luxus*, sed ‘Vedii Pollionis luxu-

tia. Vertranius.

Ipse scenam inscendit] Restitui ex libris. Vulgo, *ipse scenas incedit.* Lipsius.

Postremo ipse scenas ascendi] Scribendum, *incedit*: nam et hoc verbum Tacitus cum accusativo copulat; ut infra: ‘Græci amictus, quos per eos dies plerique incesserant.’ Et mox: ‘Quia fontem aquæ Martiæ ad urbem dductæ, nando incesserat.’ Sic l. i. ‘Incedunt mæstos locos, visuque ac memoria deforms.’ *Rhenanus.* Dubito an vere Lipsius restituerit. Movet ipsa locutio, *scenam inscendere.* Nam quorsum hic insensio? Ferri vulgata scriptura possit: *Postremo ipse scenas* (vel potius *scenam* ut in Vaticano) *incedit.* Inusitator hæc, sed Tacito etiam alias usitata locutio. Nam l. i. ‘Incedunt mæstos locos.’ Et infra hoc lib. ‘Quia fontem aquæ Martiæ ad urbem adductæ nando incesserat?’ quod tamen rectius ab incessendo ducas. Acidalius.

Assistentibus familiarib. abscesserat] Legerim, *assistentium facie abscesserat cohors.* De verbo *absisto*, monimus ante. *Rhenanus.* In verbis *assistentibus familiaribus* magna dubitatio. Falsa Lipsius vult: et quia in Vaticano, Farnesiano, item Budensi fortasse, *facies*, supponit *facibus*. Firmat, sed locis parum firmis: quæ ne ego refutem, ipsa iterum phrasis lectionem istam refutet. Quis enim ita de *facibus* loquatur, *eas assistere.* Ac videtur ipse de restitutione dubitasse, cum alios divinos invocat, ad operam conferendam. Inter quos nescio si Muretns est, in eujus eclogis, &c. * Acidalius.

Et pars ingenio procaces, alii in spe potentiae] Muret. in delet. Assentiar, vel spem reponam. Acidalius.

Hi dies ac noctes] Pronomen *hi* non est in regio libro; ut sit continua lectio, *Et pars ingenio procaces, alii in spe potentes, dies ac noctes.*

Rhenanus. Delere videtur voluisse Muret, voculam *Hi*; sine qua inconcinna tamen oratio. Nisi, quod mihi placet continuanda hæc cum superioribus. Tuncque (vel tunc quoque) primum conscripti sunt eq. *Ro. cogn. Aug.* atate ac robore conspicui. *Hi pars ingenio procaces, alii spe* (vel in spem) *potentiae dies ac noctes plausibus personare, &c.* Acidalius.

CAP. 16. *Nec dum insignis ætatis nati considere*] Faernus pro vulgaris illis legebat; *nedum, &c.* Sed Dane-sius ita totum locum restituebat, *Contractis quibus aliqua pangendi facultas, nedum insignis ætatis ratibus considerare.* Ursin. Quod Lipsius de Mureti conjectura, idem ego de Lipsii: non damno: nec veram tamen esse credo. Mihi e veterum librorum lectione, quam Muret. hanc proponit: *Nec dum insignis ætatis nati considere simul et natos vel repertos ibidem versus connectere*, ut minimum a vestigiis abeat, sic placet: *contractis quibus aliqua pangendi facultas, nec dum insignis erat: ii variis considerare simul et natos repente ibidem versus connectere; atque ipsius verba quoquomodo prolata supplere: quod species ipsa carminum docet, non impetu et instinctu, (an indistincto) nec ore uno fluens.* In quibus postremis possis etiam scribere, *nec tenore uno fluens.* Sed ego non mutem. Acidalius. Leviter hic mihi placeo, sed ab instituto temere non est discedendum. Nero coævos adolescentes (nam ad id temporis inter eos erat) apud se cogebat, qui versibus ejus suos, vel contra, concinnarent. *Nati insignem ætatem, ἀντίπτωσιν, ut Ann. v. ‘nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur.’* Notat vir eruditiss. discordiam inter Suetonium et nostrum, nec obviam it: mihi Cornelius sue opinioni prætenit potiora: quod auctor e stylo præcipue deprehendatur, lituræ vero, et supplementa parum valent ad scriptorem conjiciendum. Salinerius.

Repono: *nec dum insignis æternitati.*
Hi consulere simul. Hoc Tacitus dicit non admissos a Nerone in sodalitium illud Poëtas insignes æternitati, sive ad æternitatem, sive Poëtas, qui jam scriptis suis noti, ne notesceret in vulgus mimus ille compositus, et Nero laudem Poëticam in se ab aliis transferens. *Marcilius.* Non ita, sed *nendum insigniores atutis.* *Adunati considerare simul.* *Aurelius.* *Muretus l. xv.* **Variar. 11.** hunc locum sic emendare tentavit: *contractis quibus aliqua pangendi facultas, nec dum insignis erat.* *Ii considerare simul, &c.* Ingressus est viam, sed non pergit. Nam cum ex voce, *atatis*, restituat, *erat, ii:* bene ille quidem. Quod autem vocem, *nati*, ut supervacuam rejicit, ego potius leviter immutarem, ac rescribere, *jussi.* Modus dicendi Tacito usitatus *l. xv.* ‘*jussi id accusatores objicere.*’ *Hist. iii.* ‘*jussæ armari legiones.*’ Itaque sic legendum arbitror: *contractis quibus aliqua pangendi facultas, nec dum insignis erat: ii jussi considerare simul, &c.* Vitiosa tamen hæc omnia suspicor. *Pichena.* Pro *nati* quod ferri non posse viderunt et alii, reponam *noti*, id est, amici, familiares, *nec dum insignis atutis*, id est, adolescentes. *Ætas insignis* est ætas senatoria. *Infra l. xv.* et *Hist. iv.* *Grotius.* Meo judicio rem acutetigit hactenus *Muretus*: post quem, quæ alii tentarunt quum considero, miror quemquam hiscere ausum; adeo nihil est, quod cum ejus conjectura putem comparandum. Quod si elidi *τὸ nati* ferre nequeunt, faciamus: *nec dum insignis erat ad famam: vel insignis erat: hi acciti considerare simul.* Tales enim quæsivit, qui callerent, &c. * *Gronovius.*

Et allatos] Nihil sincere ex Flor. eruitur. In eo enim legitur, *et ablatos, forte, et oblatos.* *Pichena.*

Quoquomodo prolata] Vulgo, quoque modo: de eodem errore monui *l. vi.* *Pichena.*

Utque contraria asseverantium discordiae eruebantur] Ms. exemplar habet, *merentur.* Forte, *ut contr. asseverantium disc. quererentur.* Rhenanus. Non cuivis patent: post epulas adhibebantur, &c.* *Salinarius.* Legam, *rituque contraria asseverantium, discord. er. &c.* Acidalius. Venetum cod. sequutus sum scribendo, eruerentur: nam et eo videtur inclinare Flor. qui corrupte habet; *utque contraria asseverant tum discordiae rueret?* Sensus est: Neronom post epulas Philosophorum disputationibus operam dedisse, ut inde discordiae eruerentur: quod ipsi oblectamento et deridiculo esset. *Pichena.* Lectionem Ms. quam exhibet Pichena, rectam esse puto si leviter distinguantur connexæ perperam literulae, et in hodiernum scribendi morem formentur. Nam supra quæ alibi dixi, nullum fere in membranis usum esse diphthongi *œ.* Apparet ergo sic scribendum, *ut, quæ contraria asseverantium discordia, erueret;* dividenda, inquam, diphthongus est discordiæ, atque ita clarum istud e literam principem esse vocis *erueret.* Sensus, audisse disputationes, ut erueret quænam esset discordia contraria asseverantium: ut nempe in quibus, et quomodo dissiderent, cognosceret, *Freinsheimius.*

Qui voce vultuque tristi] Nec male fortasse in Florent. *qui ore vultuque.* *Pichena.*

CAP. 18. *Nero probata Strabonis sententia]* Vulgati, *Princeps probata.* Florent. *Ne probata:* scripsi ergo, *Nero probata.* *Pichena.*

CAP. 19. *Et elegantia vitæ, quam clariorem]* Trajecerim, *et quem eleganteria vitæ clariorem effecit.* Lipsius.

Quam clariorem effecit] Forte, *qua clariorem effecit.* Rhenanus. Danesiis emendabat, *qua clariorem effecit*, non ut in vulgatis, *quam.* Ursinus. Trajicit Lipsius. Sed quis non videt inconcinnitatem structuræ se-

qui? Male enim harent, *elegantia clariorum effecit*; par *ingenio*, morum *diversus*. Trajiciam et ego, sed alia: haec enim ipsa ejicio. Nam quid aliud iis faciam, non video. Nihil hue quidem pertinent; ut clarum ex hac nostra restituzione: *Ille orando causas, et elegantia ritæ, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, ut par ingenio, ita morum diversus.* Servilium cum Domitio comparat, et id more suo rotunda breve oratione, quæ syrma illud resectorum verborum respuit. Tamen possis et illa leviter mutata retinere: *mox tradendis rebus Ro. celebris, quas clariores effecit.* Sed inepta talis aditio, et quam Tacitus nunquam, me judge, usurpavit. *Acidalius.* Contentur hic Servilius cum Domitio: ille doctrinæ et probitatis notæ, hic eruditus, sed impurus; Domitius (supra animum postulationibus devotum) avidus erat Ann. IV. ‘quoque facinore clarescere,’ illumque miratur nemo, ‘quod diu egens et parto nuper premio male usus, plura ad flagitia accingeretur.’ Servilius autem totus ab eo discedebat *diversus morum*: nec dissimilis a Terentiano Mitione in Adelph. ‘Clemens, placidus, nulli lacerare os, arridere omnibus.’ *Elegantia ritæ μεταφορικῶς*, quæ vitiis intacta, et a bonis electa sit. Quam ob rem genus ritæ Servili per se clarum, clarius evadet ex deterrima Domitii comparatione. Sic Cæsarem cum Alexandro si compares (militiae alioquin pares) unius clementia per alterius saevitiam illustrior habetur. *Salinerius.*

CAP. 20. *Quinquennale ludicrum.* Sic Augustus morbo variante quinquennale certajnen gymnicum honori suo institutum Neapoli perspectavit. Scribit vero Strabo I. v. solitos Neapolitanos quinquennalem agonem celebrare, qui erat musicus et gymnicus, illisque agonibus ænulus, qui per Græciam maxima celebritate

agebantur. *Lupanus.*

Si consideret] Danesius addebat dictionem, ne, legebatque: *Ne si consideret.* Ursinus. Notaverat Muret. *Ne theatro dies, &c.* ratus forte eam particulam desiderari, et omis- sam inde, quia paullo post repetita. *Ne spectaculorum quidem.* At ego aio indidem eam ipsam retrahendam, atque eo loco ponendam: *ne si consideret, th. d. t. ignavia continuaret.* Sequentia sic plane scribenda et distinguenda, ut vera sententia enitescat: *spectaculorum quidem antiquitas servaretur, quoties prætores ederent,* (ita recte Lipsius pariter et Muretus) *nulla cuiquam necessitate certandi* (al. *spectandi*) quod defendere possis loco L. XVI. ‘Quippe gravior inerat metus, si spectaculo defuissent’ ce- terum abolitos paullatim patrios mores funditus everti per accitam lasciviam, &c.’ Ac cave in his pos- tremis verbum *everti* vel *deleas*, quod recte posse censuerunt Lipsius et Muretus, vel mutes, *et verti*, quod permisit etiam Lipsius. Credo ego Tacitum *verti*, non *everti* hic scrip- sisse, quia simplex ubique magis amat. L. XI. ‘Ut versa Cæsarum so- bole imperium adeptus est.’ Lib. XV. ‘Sed pro visum quonam modo pœnas versæ Reip. daret.’ Et Taciti haec mens hoc in loco: patrios mores, qui paullatim antea aboliti sint, nunc funditus everti hac lascivia: quo- modo paullo superius in eandem for- mam: ‘Nec ulla majoribus corruptis olim plus libidinum circumdedit, quam illa colluvies.’ Mores, inquit, qui jam olim corrupti, tum libidini- bus in omne flagitium exarserunt. *Acidalius.* Mallet Muretus, *ne si con- sideret*: cui non assentior. Sunt enim incusantium verba: qui postquam dixissent, vetustis temporibus popu- lum stantem spectavisse ludos, se- quuntur: nam si consideret, *ignavia* populi dies totos in theatro conti- nuaret; atque accipio vocem, *igna-*

via, primo casu, non sexto, ut in pos-
trema editione notatur. *Pichena.*
Vox una excidit, qua reposita im-
plebitur hiens sensus: *stantem spec-
tasse populum, ne, si consideret theatro,
dies totos ignavia continuaret.* *Grotius.*

Quoties P. R. sederet?] Faernus le-
gebat *Quoties P. R. ludos ederet.* Ur-
sinus. Haec dicuntur, ut nec præ-
textu antiquitatis Nero uti valeat:
quasi dicant: Quid ad ista Nero?
num se defendet quod sedens olim
populus spectaverit? esto: sed nobis
obsecro respondeat, an antiquitus
(quod nunc fit) homines spectare
cogerentur. Potes igitur præterire
castigationes. Verum qui novum
Rome hujusmodi certamen? 'Varia
fama ut cuncta ferme nova.' Vel
quo pacto Nero id primus celebra-
vit? 'Instituit et quinquennale cer-
tamen primus omnium Romæ more
Græco, triplex, musicum, gymnicum,
equestre.' Pompeius certe in dedi-
catione sui theatri, edidit musicum,
gymnicum, et equestre certamen.
Dio l. 39. καὶ ἐν τῇ ἑκένω θέᾳν καὶ
μουσικῆς, καὶ ἀγῶνος γυμνικοῦ, καὶ τῷ
ἱπποδρόμῳ καὶ Ἱππων ἄμιλλαν: i. et in
eodem spectaculo musicæ, et certa-
minis gymnicæ, et in hippodromo
equorum certamen exhibuit. Nero
primus sanxit ut quolibet quinquen-
nio celebraretur. *Salinerius.* Lipsius
vere correxit. Corrupte antea, *quo-*
ties P. R. sederet. *Pichena.*

Funditus everti?] Libris meis abest
τὸν, everti: et omiseris recte. Scribi
etiam possit, *et verti.* Lipsius.

Per accitam lasciviam?] Accitam
undecunque, sed præcipue ex Græ-
cia. Sic paulo infra: 'efflagitandi
Græca certamina.' *Pichena.*

*Proceres R. specie orationum et car-
minum scena polluantur?* Verba non
bona nec expeditæ sententiae. Neque
enim concessio esse potest. Censeo
particulam *ut excidisse:* qua reposita
nectantur superioribus: *Principe et
Senatu auctoribus:* qui non modo licen-

*tiam vitiis permiserint, sed vim adhi-
beant, ut Proceres Romani, &c. Aut
mutandum: *Proceres Romanos sp. or.
&c. scena pollui.* *Acidalius.**

Cæstus assumant? Servius in *Aen.* v.
ait, *Cæstum*, per diphthongum, pug-
lum arma significare. *De Cæstu*
plura l. vi. Lukanus.

An justitiam augurii? Vitium; cui
medendo impar ego. *Lipsius.*

Justitiam augurii? Faernus me hu-
jus mendi admonuit: lego igitur, *jus
augurum.* Vertranius. Faernus re-
ponebat: *An jus augeri, et decurias
equitum, &c.* Ursinus. Corruptissi-
mus locus: cui medendo se imparem
Lipsius simpliciter fatetur, qui in
prima edit. conjectit: *justitiam au-
geri.* Ego sanare posse videor, sed
audaci medicina. Omnino quidem
haec trahenda ad equites illos, quos
conscriptos supra memoravit ad ce-
lebrandos in scena plausus Nerone
cantante. II *Augustani* vocati: quod
nomen hic librariorum ignorantia an-
oscitantia interpolatum prius hoc
modo, *Anjustitiam:* pro quo mox
deinde haesitantes alii scriperunt,
augurii, donec receptum in textum
utrumque. Nam mihi non dubium,
quin vera scriptura sit *Augustanos.*
Sed totus locus etiam porro sic emen-
dandus: *Augustanos* (ironia est, sine
interrogatione) *et decurias eq. egregie
judicandi munus expleturos, si fractos
sonos et dulcedinem vocum perite edidis-
sent.* De his supra: 'Tuncque pri-
mum conscripti sunt equites Ro-
cogn. Augustanorum.' Sueton. de
iisdem, sed paulo aliter, *Ner. 20.*
Acidalius. Securus corruptionis haec
atrecto. Res Romana stabat le-
gibus et armis. Virg. *Aen. vi.* 'pa-
cique imponere morem, Parcere sub-
jectis et debellare superbos.' Hinc
spectaculis detrahentes dicunt, 'his
utraque pessum ire; de armis: nisi ut
corpora quoque nudent, et cæstus assu-
mant, easque pugnas pro militia et ar-
mis meditentur: de legibus: an justi-

*tiam augurii, et decurias eq. egregium
judicandi munus expleturos? leges enim
divina humanaque compleetuntur.
Chrysipp. de legib. ὁ νύμος πάντων
ἐστι βασιλέως θεών τε καὶ ἀνθρωπίνων
πραγμάτων : i. Lex est omnium divi-
narum humanarumque rerum regina.
Recensent vero patricios ac equites,
quod hos Nero præcipue scena deho-
nestavit, quodque hi tunc temporis
humani divinique juris judices erant.
Cæterum justitia pro jure: πρωτότυπον
ἀντὶ τοῦ παραγωγῶν. Ulp. l. I. DD.
de just. et jur. ‘Juri operam datu-
rum prius nosse oportet, unde nomen
juris descendat: est autem a justitia
appellatum:’ idque noster fecit Thue-
ydidis auctoritate l. I. καὶ ἀλθόντων
τῶν πρεσβέων ἀπὸ τῆς συμμαχίας: ubi
Scholiastes, ἀντὶ τοῦ ἀπὸ τῶν συμμάχων.
Nostri eadem, ‘ignaviam, et vana
ingenia.’ Adde si placet: ‘ibi con-
cessam dictitans nobilitatem.’ Sed
nihil opus circuitione: audi Virgil.
unde noster sibi sumpsit Æneid.
lib. I. ‘O Regina novam cui con-
dere Juppiter urbem, Justitiaque
dedit gentes frenare superbas.’ Hæc
Æneas, quo vidente ipsa ‘Jura dabat
legesque viris.’ Optime frenare quia
jura vinculum, ne in flagitia ruamus.
Consentaneum est igitur eos sic dix-
isse: an proceres, id est patricios, eu-
ratiū executuros, quæ pertinent ad
augurii jus, an equites quæ ad munus
judicandi? Salinerius. Vere vitiosus
locus; atque ego vereor, ne temerita-
tis arguar, qui desperatis manum ad-
hibere audeam: tamen quid super eo
divinaverim, non reticebo. Paulo
supra dixit conscripsisse Neronem
Romanos equites, cogn. Augustano-
rum. Ad hos derisionis causa fortasse
alludit his verbis, quæ milii sic
corrigenda videntur: *An institutos
Augustanos, et decurias equitum, &c.*
certe non longe a vitiosæ scripturæ
vestigiis. Pichena. Corrigo: *an peritiam
augurii, aut, jus totum augurii.*
Quasi diceret: num juventus Romana,*

postquam aures imbuerit peritia ju-
dicandi de modis numerisque cantus
et de dulcedine vocum, melius tra-
ctabit scientiam auguralem, munia mi-
litaria, officium judicum? Harlæus.

Perite audissent] Alii, edidissent.
Male: nam infra ait: ‘nec enīquam
judici grave, aures studiis honestis;
et voluntatibus concessis impartire;’
qua verba ad hæc referuntur. Pi-
chena.

Per diem concupiverit] Legam conce-
perit. Acidalius.

CAP. 21. *A Thuscis accitos histrio-
nes]* Nisi Tacitum sui oblitum velis,
aut hic ab Oscis legendum est, aut
supra iv. 14. ‘Thuscum quondam lu-
dierum.’ Sed potius inclinem, ut
hunc locum corruptum dicam, cum
histriones aliis. quoque auctoribus
Oscum spectaculum dicantur, ut Ci-
ceroni Epist. fam. vii. 1. ‘Non enim
te puto Græcos aut Oscos ludos de-
siderasse.’ Strabo lib. v. Osco ser-
mone mimos agitatos fuisse scribit,
cum gens ipsa defecisset. Hinc Atel-
lanæ etiam fabellæ dictæ sunt, quod
genus ludorum ab Oscis inventum
prodit Livius vii. 2. et Valerius Max.
ii. 4. 6. qui tamen turbat, dum his-
triones Etruria accitos diserte affir-
mat. Sed videndum, num ita possit
conciliari reliquis, ut dicamus non
primum initium ludorum eorum re-
spexisse, sed instaurationem. Nam,
ut narrat Cluvius Rufus apud Plu-
tarach, in quæst. Rom. 107. C. Sulpi-
cio et L. Stolone Coss. pestem Romæ
grassatam omnes ad unum scenæ mi-
nistros extinxisse: itaque alios re-
quientibus advenisse ex Etruria mul-
tos bonosque ejus rei artifices. Unde
apparet id ludierum ante etiam Ro-
mæ fuisse, quamquam nomine histri-
onum nondum recepto, cujus diver-
sam originem iidem scriptores citatis
locis adnotarunt, et Livius indicato
capite qui tamen iis Coss. rem eam
novam fuisse tradit, ut ita satis hæc
obscura sint. Freinsh.

Ludos curatiis editos] Germana Cornelii vox, non, *accuratius*, ex libris. *Lipsius.*

Ac ne modica quidem] *Immodica* legendum videtur: quæ videlicet excitari solebant Pantomimorum certamine. *Supra* I. 77. et XIII. 25. *Gronovius.*

Eloquentiae primas partes] Farnesiano abest, *partes*, recte. *Lipsius.*

Eloquentiae primas nemo tulit] Additum perperam fuerat in editis, *primas partes*, quam vocem abstulimus, cum a Flor. absit; et aliis, Lipsio teste. *Pichena.*

Græci amictus, quos per eos dies plerique incesserant] Ne admitte particulam *etiam*, quam Lipsius inserit, *Græci etiam amictus*. Orditur novam narratiunculam auctor, quæ nihil superioribus hæret. Porro pro *quos*, *queis* lege cum eodem; non quod probari etiam posse credidit, *quos per eos dies plerique ingesserant*. Acidal. Declino vestigia corrigentis. *Quos plerique incesserant;* conviciis scilicet; hæc ea de causa dicuntur, quod sub Nerone Græci habitus usurpatio, desuetudine vitio dabatur, postquam scil. Pompeius Græcos ludos Græcorum (ut reor) apparatu celebravit. Dio I. xxxix. *Saliner.* Florentinus, *qº per eos dies:* unde, quomodo, legendum suspicor: quod alibi in eodem lib. observavi. *Pichena.* Scribo, *incessirant:* Quos, inquit, per eos dies toga posita gestatos plerique arguebant, jam vulgares tum erant, et sero reprehendebantur. *Gronov.*

Rubellius Plautus celebratur] Lego cum Mureto celebrabatur. Acidalius. Vulgo, celebratur. Sententia vero exigit, ut Mureto assentiar legenti, celebrabatur. *Pichena.*

Hunc illum numine Deum destinari credebant] Malim, *hinc illum.* Rhenan. *Imo hinc:* respondet ea vox voci *quia* quæ præcessit. *Grotius.* Quasi non alterum multo sit elegantius. Virgilii in quarto: 'Hoc illud germana

fuit? me fraude petebas.' Petronius: 'hic est Cyclops ille et archipirata, cui vecturam debemus.' *Gronov.*

Consuleret sibi et turbis] Volebam, *sibi et urbi:* sed notat in Flor. legi *consuleret q et urbis:* ex quo apposite *Pichena, quieti urbis.* Sed sic tamen prius illud deest, *sibi:* nec abeo a mea conjectura. *Lipsius.*

Consuleret quieti urbis] Vulgati, *consuleret sibi et turbis.* Vitium indicavit mihi Flor. in quo corrupte, *consuleret q turbis:* unde facilis fuit emendatio. *Pichena.* Repugnat Lipsius passus ἀνθρώπων τι. Neque enim τὸ *sibi* vel Neronis vel Taciti oratio necessario requirit, ut si absit illud, manca vel vitiosa debeat putari. Posset id tenere locum, si constarent cætera. *Sibi et turbis tolerari nequit:* et arguitur ab antiqua manu, ex qua corrector indoctior fabricavit vulgatum, cum faciendum haberet, quod *Pichena.* Tum *consuleret urbi* quam laxum! at *consuleret quieti urbis* tale, nihil ut possit expressissim aut definitius. *Gronov.*

Aqua Marcia] Vera lectio: frustra turbant libri, qui partim, *aqua marinae*, partim, *morgio*, referunt. *Lipsius.*

Cap. 23. Ad occupandum Tigranocerata] Scriptissimus ad *occupanda Tigranocerata.* Rhenan.

Cap. 24. Carne pecudum propulsare] Addo, *carne paucarum pecudum.* Non enim ad ultimam necessitatem redactus videri potest exercitus, qui ovilla se sustentat, sed qui ovilla exigna. Modus exiguis debilitatibz eum inter graves labores. *Harlæus.*

Alterum impetu caputum] Vox addita, auctore Vatic. *Lipsius.*

Improvisum periculum vitavit] Inserenda mihi particula videatur, vix *vitavit.* Acidal.

Cap. 25. At præsidium regium] Volumen regium habet, *At præsidium legerat.* Forte, *At præsidium alterum.* Rhenan.

Quod ferox juventus clauerat] Muret. notavit; clausa erat. Accipio: sed addo, præpositionem etiam addendam, in quod ferox juventus clausa erat. Acidal. Muretus legit, quo f. j. clausa erat. Alii, quo f. j. se clauerat. Sed fortasse communis lectio se recte habebit, si accipiamus, præsidium, pro ipsis regiis castris, quæ clausa essent, id est, munita ac firmata a fe-roci juventute. Pichena.

Denum irrumpentium armis cessere] Addunt Flor. et Ven. demum et irrum-pentium. Pichena.

CAP. 26. Spem belli amittere coegerit] Melius, mittere. Acidal.

Additum et præsidium] Sic Flor. et magis ex more Taciti. Vulgo, addi-tum etiam præsidium. Pichena.

Et quo facilius novum regnum tueretur, pars] Hæc quoque distinctione potissimum laborare contendo, non enim pars Armeniae aliis regibus tradita, ut Tigranes novum regnum facilius tueretur, nec etiam ideo pro-fecerit, sed in præmium navatae ope-ræ: relata autem verba ad superiora pertinent, hoc ordine atque scriptura: *Additum et præsidium, &c. duæque equitum alæ quo facilius novum regnum tueretur. Pars, &c.* Ita se res habet, ad continentum regnum novum at-que turbidum adhuc copiis et viribus opus. Vide locum parallelum **xxv.** 15. quem ideo notavi: et infra **xv.** 4. 3. et 5. Freinsh.

Pars Nipolique et Aristobolo] In vo-lumine regio tantum est, *Nipuli et Arist.* Quid si legas, pars populi *Aristobolo atque Antiocho parere jussæ sunt?* Rhenan. Lipsii prim. edit. conjicit, *Ut cuique finitima Arsinoë, Polemoni-que et Aristobolo.* Sed latet omnino nomen aliquujus regis, sed non in sola voce *Nipolique*, verum hanc præ-decente etiam pars: quæ per se nihil orationi confert, imo etiam turbat, nisi ex hac simul et sequenti no-men confletur ignoti regis: quod esse *Thrascopolique* Lipsius censuit, nec me-

judice a vero abhorret. Nam muti-lum locum nequaquam esse puto. Perfectus enim ita sensus: Armenia pars Thrascypoli, Aristobolo, et Antiocho, ut quæ cuique finitima, data: reliqua tota nimirum Tigrani per-missa. *Acidalius.* Multa regum no-mina apud omnes perierunt: quæ-dam uni alterive tantum dicuntur, ita ut forte *Nipolis* iste soli Tacito memoratus est: quapropter non dicam maculas hic irrupisse: immo μεταξυλογία (quam etiam parenthesim dicunt) vulgata sic juvem: *Pars Ar-meniae ut cuique finitima* (pars *Nipolique et Aristobolo atque Antiocho*) parere jussæ. Tò jussæ ex mera significatione rei: nam in plures partes Armenia tune divisa Thucyd. δ δῆμος ἐν πολλῇ πρὸς ἀλλήλους ἔριδι ἥσαν i. *populus autem Syracusanorum multum invicem contendebant.* Ad quæ Halicarnas-seus: προθέλ γὰρ ἐνικόν ὄνομά τὸν δῆμον, ἀπέστρεψε ἀπὸ τούτου τὸν λόγον ἐπὶ τὸ σημανόμενον πρᾶγμα i. *præposito enim singulari nomine populum, conver-tit orationem ad rem significatam.* Eadem poëta: ‘*Pars Scythiam, et rapi-dum Cretæ veniemus Oaxem.*’ Ve-rum non parum turbat illa prima conjunctio *Nipolique.* Tamen haud ignoras conjunctiones magnum quid facere in compositione. Phaler. οἱ μὲν σύνδεσμοι τὴν σύνθεσιν μεγαλοπρεπῆ πονοῦσι i. *conjunctiones autem struc-turam magnificentam reddunt:* scisque τὴν μεγαλοπρέπειαν nostro in deliciis esse; cuius Thucydides ejusmodi commodavit: ἀφικομένων τῶν τελευ-talων πρεσβέων ἐκ Λακεδαιμονος, Ριμ-φλούτε, καὶ Μελησίππου, καὶ Ἀλλοσάνδρου. Sed quid moror externa? Terent. Adelph. ‘*quod mihique, heræque, filiæque herili est.*’ Tac. Ann. I. 1. ‘*Dum Augustus ætate validus, seque-ct domum et pacem sustentavit.*’ Sal-iner. Bene videntur a Lipsio resti-tuta pars Armenia ut cuique finitima, *Trascypolique*, &c. Freinshemius. ‘*At ego divinabam: Pars Armeniae, ut cui-*

que finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo atque Antiocho parere jussæ sunt. Iberus est Pharasmanes jamdum per filium Rhadistum insidatus fratri Mithridatis regno, Armeniae: unde cum absterretur a Romanis, partim ut horum gratiam mereretur, partim proprio metu filium interfecit, et ex eo adversus Tiridatem Corbuloni militavit. Vide nostrum l. xii. 44. &c. Item l. xiii. 37. ubi et mentio de Antiocho, quemadmodum sæpius alibi. Polemo notissimus rex Ponti, Josepho Κιλικίᾳ, Ant. ii. 56. et Hist. iii. 47. commemoratur. Aristobulus xiii. 7. Josephus xx. 5. Τὴν Μικρᾶς Ἀρμενίας προστασίαν Ἀριστόβουλος, Ἡράδον τῆς Χαλκίδος Βασιλέως παῖς, ἀπὸ Νέρωνος ἐγχειρίζεται. Gronov.

In Syriam abscessit] Ita emendavit Lipsius. Male antea, accessit. Pich.

CAP. 27. *Puteoli jus coloniæ et cognomentum a Nerone adipiscuntur]* In Italiae regione Campania, Cumæorum emporium Dicæarchia, sic ab justo imperio dicta fuit, ubi deinde Puteoli colonia: de qua Livius l. xxxiv. Facit ex marmore Puteolano sic exscriptum, ‘ab. colonia, deducta, anno. xc. N. Fusidio. N. F. M. Fullio. duo vir. P. Rutilio. Cn. Mallio. Coss.’ a quibus retro ducta ratio cum Livio aptissime convenit: adeo ut nulla jam occasio dubitandi apud Velleium supereses videatur, ubi de M. Fulvii Nobilioris, Cn. Manpii Volsonis consulatu tractans, priore lib. sic habet: ‘Eodem temporum tractu, quamquam apud quosdam ambigitur, Puteolos Salernumque et Buxentum missi coloni.’ Fuerat autem Puteolos ante quinquennium colonia deducta, quani Fulvius et Manlius gererent una consulatum. Sane si Romana colonia Puteoli, uti profecto est, non satis scio, quid cause sit, cur jus coloniæ et cognomentum a Nerone adipisci voluerit. Cum præsertim id ademptum Puteolanis mini-

me constet. Verum liber de Coloniis: *Puteoli colonia Augusta, Augustus deduxit, &c.* Quæ ita quoque scripta legit Volaterranus Geographiæ l. vi. at Alciatus sic retulit, ‘Puteolis col. Augusta. Augustus Nero deduxit.’ Ego ex Lud. Miræ chirographo produxi, quæ mihi sunt: et verendum ne quisquis auctor illius libelli fuerit, *Augusti* vocabulo potius Octavianum intellexerit, quam Neronom; illum enim idem ita sæpe, hunc *Neronom* vel *Claudium* vel *Cæsarem* frequenter nominat. Quo magis putem Alciatum hujus nomen addidisse de suo. Qnod si Cæsarianis militib. Puteolanus ager assignatus est, ne possessorib. ademptus dicatur, infrequentia locorum subventurum novis legibus novam coloniam deduxisse Augustum probabile est; cum e veterib. colonis nemo superstes foret, qui jus Rom. civitatis ex lege coloniæ veteris habuisset. Sed si res ita se habeat, Puteolis colonia Augustalis est: quid igitur sibi voluit, cum jus coloniæ et cognomentum a Nerone postulavit? circa dubitationem hanc tollendam deficit ingenium. Potuit enim coloniæ jus petere vicus, municipium: colonia non debuit: nisi ejusmodi esset, quæ ut ait Ulpian. i. de Censibus, ‘nihil præter coloniæ nudum nomen haberet.’ At vix est ut in Italia fuerit colonia, quæ jus, ne dicam coloniæ, Italicum non habuerit. Subtiliores viderint: neque enim me pudet in re præsertim non protrita illud nescire confiteri. De cognomine tentari potest, fueritne ut *colonia Agrippina*, sic *colonia Nerona*: qualiter Veronæ inscriptum legimus, ‘Colonia Augusta. Verona. Nova. Galliana. Valeriano. ii. et Lueillio Coss.’ Vertran.

Veterani Tarentum et Antium adscripti] Lectio codicis veteris, Veterani Tarentum ascripti. Rhenanus. Corvinianus liber *Antii* non meminit: sed vulgaris lectio *Tranquillum fau-*

tem habet, ubi de Nerone inquit : ‘Antium coloniam, &c. * Vertran.

CAP. 28. *A privatis judicibus ad Senatum*] * In Excurs. C. atque illinc lucem istis pete. *Lipsius.*

Favore enixus] Quidam libri, *opibus enixus.* *Lipsius.*

Vibili Crispī fratri opibus enixus] In vet. cod. legitur, *fratri sororibus enixus.* *Lego,* *Vibili Crispī fratri honoribus enixus.* *Rhenan.* *Vulgo,* *fratris favore enixus.* *Flor.* mihi viam ad emendationem aperuit. In eo enim corrupte, *frisoribus:* unde restitui, *fratris opibus:* idque clare scriptum reperi in alio recentiori Ms. quem deinde contuli, et est phrasis Tacito usitata: ut supra I. II. ‘pulsus haud multo post Hermundurorum opibus’ et alibi pluries. Sic *Liv.* lib. v. dixit, duos tribunos pl. creatos, ‘haud dubie patriciorum opibus.’ *Pichena.*

CAP. 29. *Successor Veranius]* Ita in libello de vita Agric. Male vulgo, *Veranius.* *Pichena.*

Silvas populatus] Emendo, *Siluras populatus;* cum ea enim Britanniae gente tunc maxime bellum. Consule Tacitum, l. XII. *Lipsius.*

Silvas populatus] Meo periculo repudia *Siluras.* Tò enim *populari Silvas* nil aliud est, quam *Britannos populari*, qui *Silvas* incolebant. Tac. in Agric. ‘Veniant a lateribus suis extrusi.’ Et, ‘nam ut superasse tantum itineris, *Silvas* evasisse.’ Haec de Agricola, qui (ut *Veranius*) morte prohibitus non est, quin bellum ulterius proferret: immo cæsis fortissimis in *Silvis*, cæterisque tandem profligatis, aperuit Caledoniam. ‘Quomodo *Silvas*’ (alloquitur milites, et simillima comparatione in hostes accedit) ‘saltusque penetrantibus fortissimum quodque animal robore, pavidæ, et inertia ipso agminis sono peluntur, sic acerrimi *Britannorum* iam pridem ceciderunt, reliquus est numerus ignavorum, et metuentium.’ *Cæsar* l. v. ‘Cum *Silvas* impeditas, vallo atque fossa munierunt.’ *Strab.*

I. IV. πόλεις δ' αὐτῶν εἰσὶν οἱ δρυμοὶ, περιφρέξαστες γὰρ δένδρεσιν καταβεβλημένοις εὑρυχωρῆ κύκλον, καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα καλυπτούσσται: i. Eorum autem civitates silvæ sunt: circumseptentes enim arboribus dejectis latum ambitum, et ipsi tuguria sibi ponunt. *Saliner.* Emendavit *Lipsius* ex *Tacito* ipso. Corrupte vulgo, *Silvas.* *Pichena.*

Supremis testamenti verbis] Glossematum est τὸ verbis: et statim, subjectum ei provinciam fuisse, lego: capioque Britanniam ipsam quæ nondum perdomita. *Lipsius.*

Supremis testamenti verbis ambitionis manifestus] *Lipsius* τὸ verbis delet: ego cum Mureto etiam *testamenti.* Leg. *Supremis ambitionis manifestus.* Id est, fine vitæ. Lib. XII. ‘Ne admotus supremis Claudius, et dolo intellecto, ad amorem filii rediret.’ *Acidal.*

Breve littus] Non profundum. *Ferretus.* Delenda plane vox *litus*, Mureti etiam *judicio*; quam *Lipsius* prim. edit. abfuisse testatur a suis libriss: et quidni, ait, *Breve*, sic dicamus, ut *brevia maris?* Mirum cur hoc postea spreverit. *Brevia* enim hic omnino *Tacitus* intelligit. *Acidal.*

CAP. 30. *Crinibus dejectis]* Forte an melius *disjectis* vel *rejectis.* *Acidal.*

Perculere milites] Ita *Flor.* nam sequitur, *præberent.* *Vulgo,* *militem.* *Pichena.*

Præsidium post hæc impositum victis] *Reposuinus, vicis.* *Rhenan.* *Concordant Flor.* et *Ven.* in voce *victis.* *Vulgo, vicis.* *Pichena.* *Rectius, vicis.* Sic appellat, quæ habebant pro captu gentis oppida. *Vici Marsorum Annal.* I. 50. Adde quæ scripsimus *Observ.* I. 20. *Gronov.*

Cruore captivo adolere aras] De hac *Britannis, Gallis, Germanis, communis immanitate,* dicam ad libellum *De Moribus Germanie.* *Lipsius.*

CAP. 31. *Longa opulentia clarus]* Nihil opus refingere vocem *longa.* Ita enim vocat opes multo tempore coacervatas. Sic supra, XII. 29. ‘Vis innumera Ligii aliaeque gentes adven-

tabant, fama ditis regni, quod Van-nius triginta per annos prædationibus et vectigalibus auxerat.' *Gruter.*

Uxor Boodicia] Mox proprium hujus nomen erit, *Boudicea*, quæ Dion et Xiphilino *Baudaica*, et Cornelio in *Agricola Vaudica*: adeo in nomine barbaro jure Latii donando, non autores inter se dissimiles tantum, sed ipse Tacitus sui dissimillimus est. *Vertran.* Addidi vocem, *ejas*, licet non necessariam, quia in Flor. extat: *uxor ejus Boudicea*. *Pichena.*

Commotis ad rebellionem Trinobantibus] Sic Flor. vulgo, *ad rebellionem*: proba enim vox *rebellatio*, et a Vale-
rio Maximo non semel usurpata. *Pichen-*

Servitio assuefacti] Scripta veraque lectio, *servitio facti*. *Lipsius.*

Nondum servitio facti] A Flor. etiam confirmatur verbum, *facti*. Vulgo, *assuefacti*. Sic Cic. Off. I. I. 'Neque enim ita generati a natura sumus, ut ad ludum et jocum facti esse videamus.' Livius I. I. 'factus ad imitationem stultitiae.' Tacitus etiam infra eodem lib. 'factus natura et consuetudine exercitus.' *Pichena.*

Templum divo Claudio] De eo Se-ne-ca in Menippæa: 'Parum est quod templum in Britannia habet, quod nunc [lego, hunc] barbari colunt et ut deum orant.' Quod in Tacito est, *ara dominationis*; libenter scripserim, *arra*: quasi id templum pignus et arrabo æternæ servitutis. Quamquam et aras sane habuisse Claudium in Britannia fateor: Poëta ejus ævi ad ipsum: 'Oceanusque tuas ultra se respicit aras. Qui finis mundo est, non erit imperio.' Nec tamen hic in Tacito, *Templum* ideo dixeris Aram. *Lipsius.*

CAP. 32. *Feminæ in furore turbatæ]* Faernus legebat: *feminæ in furorem turbatæ*. Ursinus.

Externosque fremitus] Legerim, *exte-
rinos quippe fremitus*. Acidal.

Notam esse subversæ coloniaæ] Vitio non assignem *τὸν subvertendæ doctissi-*

*mi viri castigationem: verum vulgata non deleo, nisi cum jam fuerit **conclamatum**. Subversæ pro subvertendæ, ut ἀπωλόμην loco ἀπόλλυμαι' quia ἐναρ-
γέστερον αὐτῇ τῇ συντελείᾳ ἔστι' i. quia evidentius est propter ipsam perfectionem, ut ait Phalereus. Plaut. Pæn. 'jam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis, Quam mare est olim cum ibi alcedo pullos educit suos.' Noster de Messalina adhuc viva: 'suadebat ne percusso-rem opperiretur, transisse vita.' Vel malus ille dæmon, simius (pro viri-
bus) prophetarum, usurpat eosdem dicendi modos. Illi enim, 'filia Babylonis vastata,' Psal. cxxxviii. de Ba-
bylone a Dario Medo et a Cyro Persa vastanda. Ad hanc faciem quoque foemina illa sapiens verba facit cum Joab Davidis duce: 'ecce caput ejus projectum ad te,' 2. Reg. xx. Loquitur de Seba, qui nondum fuerat capite truncatus. *Salinerius.* Muretus mutaverat, *visamque speciem mæ-
tam subversæ coloniæ*. At Lipsius ex Dione, *visamque ædium speciem in
æstuario notam esse subvertendæ colo-
niæ*. Ex eisdem Dionis verbis liceat et mihi nulla insigni mutatione proxime ad vestigia vulgata lectionis re-
scribere: *visamque speciem in æstuario,
nomine Tamesa, submersæ coloniæ*: quod etsi plane cum Dione non consentit, Tacitum tamen sic scripsisse ego non dubito. *Acidalius.**

*Manus, tutela templi freti. Et im-
pedientibus]* Apparet ex hac distinc-
tione, sensum auctoris hactenus asse-
quitos non esse editores, alias enim sic interpunctione: *manus. Tutela
templi-freti, et impedientibus, &c.* ni-
mirum duæ caussæ proponuntur ne-
gligentia et incuria veteranorum isto-
rum, quarum singulæ singulis effecti-
bus respondent: *neque fossum aut val-
lum præduxerant, nempe, tutela templi
freti: neque motis senibus, &c.* nempe
*impedientibus qui occulti rebellionis con-
siliis consilia turbabant*. Freinsheimius.
Qui occulti rebellionis consiliis consilia

turbabant] Sic Flor. Male vulgo, *ocultæ rebellionis*: nam rebellio non jam occulta erat, ut ex superioribus patet, sed consciæ. *Pichena.*

Fossum aut vallum produxerunt] Scriptus, prædixerunt. Item paulo post, in Galliam transit. Rhenanus.

Neque motis scribus] Faernus restituebat legebatusque, *Neque anotis senibus.* Ursinus.

Restitit: quasi media pace incauti] Puto inserendum: restitit. *Ita quasi media pâce incauti.* Acidalius.

Pato Ceriali] Scribe, Petilio. Ita enim statim dicitur: estque ille qui bellum Germanicum sub Vespasiano administravit. Lipsius.

Petilio Ceriali legato legionis nonæ] Ita reposui, monente Lipsio, et historia ipsa. Vulgo, *Pato Ceriali*: nam et paulo infra ait, ‘temeritatem Petili coërcitam.’ *Pichena.*

CAP. 33. *Medius inter hostes]* Emedavimus, medios inter hostes. Rhenanus.

Copia negotiatorum, et communicatum maxime celebre] Ex Flor. ita restitui. Vulgo, *commeatu.* Pichena.

Quin daret perfectionis signum, et comitantes in partem agminis acceperet] Et sententia, et orationis structura melior erit, si cum sequentibus ita hæc nectuntur: quin d. p. signum. *Et comitantes in partem agminis acceperat.* Acidalius.

Omissis castellis præsidisque militarium] Corrigit Muretus, militum: ego mallem militaribus. Forte scriptum erat militaribus, unde facilis error. *Pichena.*

Quod uberrimum spoliant] Reponit Lipsius scriptam lectionem, et defendantibus intutum. Recte: at sequentia per ore, inquit, in mendo manent. Etiam præcedentia, o bone. Nos totum locum sic persanamus: *quod uberrimum spoliantibus, et defendantibus intutum, lati præda, et aliorum segnes, petebant.* Clarissima elegantissimaque sententia. Vox *segnes* eodem modo usurpatur l. XVI. ‘Inquies ani-

mo, et occasionum haud segnis.’ Acidalius.

Et deferentes in tutum] Repone lectionem scriptam, et defendantibus intutum: quæ in prima recensione, mea culpa, me fugit. Cetera etiam Mercerus ingeniose sic concinnat: *quod uberrimum spolianti, et defendantibus intutum, lati præda et aliorum segnes, petebant.* Alacres ad prædam, segnes ad cetera. Mihi tamen probaretur, et laborum segnes. Lipsius.

Et deferentes in tutum, lati præda, et aliorum insignes petebant] Possumus absque castigationibus hæc interpretari. Barbari Vernamium populantur præsidiis non firmatum, spoliisque depositis in loca tutiora, sese accingunt ad municipia ejus generis diripienda, lati copia prædæ et clarissimi Britannorum ob tot felices eventus. Sie inter Germanos Frisiis post cædem Romanorum Ann. I. IV.

‘Claram inde inter Germanos Frisiorum nomen dissimilante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.’ At positivum pro superlativo accipendum est, ut contra fit. Plutarch. in Hom. πότε δὲ τὸ ὑπερθετικὸν ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ, ὡς τὸ δικαιότατος κεντάρων : i. aliquando superlativum pro simplici, ut istud, justissimus centaurorum. Sane Plautus id usurpat vice comparativi. Mostell. ‘speculo claras; clarorem merum.’ Vel *insignes aliorum pro insignes aliis:* nempe gloria famaque fusæ legionis, totque successuum. Tertull. de Pall. ‘Physconem et Sardanapalum tacendum, qui nisi insignes libidinum alias reges nemo nosset’ que Tertulliana mutuavi a doctiss. viro. Ad ultimum adtexere libet τὸ μεγαλοπρεπὲς hic a Tacito neglectum non fuisse, spoliant, deinde petebant. Exemplo Thucydides sit l. III. qui dicto ἐλειπούσησατο : i. animi defectu captus est: non addit, καὶ ἔπεσσεν : i. cecidit: sed καὶ πεσόντος αὐτῷ : i. eo cudente quod (ait Demetrius) πολὺ μεγαλειώτερον, η̄ εἶπερ τῆς

αὐτῆς πτώσεος ἔφη, ὅτι ἔπεσεν: i. multo magnificentius, quam si codem casu dixisset quod cecidit. *Salinerius.* Locus varie habitus et emendatus. Ergo nihil aliud nisi puram Flor. cod. lectionem reposui: quod uberrimum spoliant et defendantibus intutum, sublatis, quæ in libris editis irrepererant. *Mercerus* acute et vere. *Pichena.*

Et aliorum segnes] Hæc est correctio Merceri Lipsio pariter atque Pichenæ laudata: quanquam Lipsius mallet; et laborum segnes. Alii vitiōse; et aliorum insignes. Freinshem.

Occidisse constitūt] Flor. cecidit. Pichena.

Tanquam reddituri] A doctissimo viro habemus reddituris. Sed a vulgatis non divellor: dare enim suppliū alicui est pœnas luere. Terent. Eun. ‘et te ultro accusabis et ei dabis ultro supplicium.’ Heaut. ‘Infera usque illi de me supplicium dabo.’ Quis igitur erit impedimento, ne accipiamus reddituri dandi significatiōne? Id vel IC. fecere, quibus est cordi proprietas verborum: ‘Hæres mens damnas esto L. Titio Stichum servum meum reddere. Caseellius ait deberi: neque id Labeo improbat, quia qui reddere jubetur, simul et dare jubetur.’ Quam Plauto quoque præcipue debemus: Trinum. ‘Non ego illi argentum redderem? M. non redderes.’ Cæterum ex illis verbis *damnas esto* disce, quam proprie et signanter Virgilius locutus sit, ‘damnabis tu quoque votis.’ *Salinerius.* Assentior Lipsio legenti reddituris. Mureto non possum, qui aliquo item sensu sed a Taciti, ut opinor, diverso notaverat: *tanquam redempturis supplicium, ac præterita interim ultiō fest.* Lipsius prima edit. conjiciebat etiam redempturi. Acidal.

CAP. 34 Quartadecima legio cum vexillariis cicesimariis] Vexillariis vi- ccesimianis. Acidal.

CAP. 35. Sed tunc non ut tantis majoribus ortam] Videndum an legi de-

beat: *Se tunc non ut, &c.* nam fieri potest, ut illud *scit*, quod ita scribēbant antiqui pro, *sed*, ex prima litera sequentis verbi *tunc*, factum sit. *Ursinus.* Muretus inserit, *sed se tunc.* Recte. Estque *tunc* aliud deniū versus, *Sed se tunc non ut tantis majoribus ortam.* Acidal. Hæc ut sana transiunt: nec movent quidquam aut mutant eruditii. At locus palam mendosus est. Quid enim sibi hic vult *sed tunc?* Omnino legendum est: *Se nunc, non ut tantis majoribus ortam, &c.* Hoc vult: Non esse novum Britanniæ sub faeminarum ductu bellare, eum Britanni sexum in imperiis non discernant: non, tamen se nunc in bello præire aliis ac præesse, tam ut reginam, tantis ortam majoribus, et pro regno pugnataram, quam ut unam e vulgo, plebeio homini non ferendis contumeliis ac injuriis affec-tam a Romanis. Quæ oratio in pri-mis facit ad augendam invidiam in Romanos, et plus habet gravitatis. *Boxhornius.* Nodus in scirpo. *Grovius.*

CAP. 36. Ne Suetonius quidem] Paulini Suetonii Bundaciæque regi-næ orationes ad milites extant apud Xiphilinum ex Dionis Nerone. *Ver-tranius.*

Spernerent sonoras Barbarorum] Va-tic. *sonores:* atque ita scripsisse Ta-citum pertendo. Alibi: ‘sonorem alterius præclii non audirent.’ *Lipsius.*

Ut spernerent sonores barbarorum] Ex Vat. restituit Lipsius priscam vocem, *sonores*, mutatam in, *sonoras*, et Florentinus consentit. *Pichena.*

Quod modica manu, universi exercitus famam adipiserentur] Prorsus mihi persuasi Tacitum scripsisse, *quod modica manus universi exerc. f. adipis-serentur.* Acidal.

Ut certus eventus] Quod alibi, eventi, legimus. *Ferrettus.*

CAP. 37. Propius suggestus hostis cerco jactu tela exhauserat[An, certa, id est, constituto? Potius dubito,

num sit legendum, *incerto jactu*. Mens enim Taciti est ostendere, barbarorum tela frustra exhausta, atque omnia fere in irritum jacta. Idque vel ex eventu prælii discas, cum circiter octoginta millia Britannorum in ea acie ceciderint, Romanorum vero ferme quadrincenti. *Pichena*. Non videtur perceperisse mentem autoris Vir Eruditus, qui *incerta* substituit, atque hæc ita exponit, quasi de hostium telis intelligenda essent: quod ne ista quidem sinant, *propius suggressus hostis*. Sensus ergo est, &c.* *Freinshemius*.

Velut cuncus erupit] Fecimus, ut cuncus erupit. *Rhenanus*. Vocem, cuncus, reposui, veterum librorum consensu, præsertim Vat. et Florentini. *Vulgo, cuneus*. *Pichena*.

CAP. 38. *Cohortes alæque*] In prioribus edit. hæc dirimebantur a præcedentibus, non sine damno sententiæ, cui hac distinctione lucem addidi: pendent enim hæc omnia ab ipsis verbis ‘quorum adventu’ que ideo a prioribus puneto majori divelli cupiam. *Freinshemius*.

Incuriosos, et omni atate ad bellum versa] Casuum varietas hæc adduxit in maenæ suspcionem; sed quam bene Thucydides dicat l. III. τοῦ τε χωρίου τὸ δυσέμβατον ἡμέτερον νομίζω, δι μενόντων ἡμῶν σύμμαχον γίγνεται ὁ πο χωρίσασι δὲ καὶ χαλεπὸν δν, εὔπορον ἔσται μηδενὸς κωλύοντος: i. asperitas autem loci est in rem nostram: nam ea nobis resistentibus pro nobis militabit; cedentibus vero licet difficultis, facilis erit nemine prohibente. Latine eadem casuum diversitas discerni non potest: at a secundo ad tertium transiatur, μενόντων, ὑποχωρήσασι. Erit autem sensus: Britanni laborabant in opia commeatuum, quod erant suopte ingenio alieni ab agricultura, et ea tempestate omnes arma induerant, unde serendi neglectus. *Omni atate ad bellum versa* Græci dixissent πανδημεῖ. Non temere igitur incuriosos

et omni atate ad bellum versa. *Salinarius*. Serendi frugibus incurioso hoste, ea indubie vera lectio. *Acidal*.

Gentesque præferoces tardius ad pacem inclinant: quia] Hæc aliter scribe et distingue: sibi destinant: gentesque p. t. ad p. inclinabant, quia, &c. *Acidal*.

Simul in urbe mandabat] Correxi mns, *Simul in urbem mandabat*. *Rhenanus*.

Nullum prælio finem] Ἀκύρως. Legerim, bello: aut certe, præliorum. *Lipsius*.

Nullum prælio finem expectarent] Non ἀκύρως prælio, verum pro ea pugna, qua octoginta millia Britannorum cecidisse tradunt. Tot enim occidione sublati, quid restabat nisi ut cæteri se suaque Romanis permitterent? quæ res finis prælii bellique penitus fuisset. Quapropter Julius Classianus Suetonio discors, adversus eum scribebat: deditio nem minime futuram, propter saevitiam et superbiam legati: proinde si eam desiderent, Suetonio a se esse succedendum, qui mollibus consultis hostes alliceret: ‘disperseratque novum legatum opperiendum esse, sine hostili ira, et superbia victoris, clementer deditis consulturum.’ Vel prælio usurpatum pro bello, ut bellum pro prælio. Noster, ‘quibus tam anceps belli fortuna quamvis prospero fine equites afflictaverat.’ Dicuntur de pugna inter Flavianos, postquam bellum inter eos non est extinctum. Homer. Iliad. l. III. Ήλύθες ἐκ πολέμου ἐσ φελεῖς αὐτόθι ὀλέσθαι, Ἄνδρι δαμεῖς κρατερῷ: i. *Venisti e bello, utiliam illuc periisses, a viro domitus forti*. Helena increpat Alexandrum, quod singulari pugna ignaviter cum Menelao certavisset. *Salinarius*. Scio quidem uno alteroque loco irrepsisse in Tacitum prælium pro bello; sed et id exturbatum statim, ceu minus legitimum, etiam scio: quare heic faciendum, aut rescribendum, nullum præliorum finem. Sane prælium auc-

tori aliud a *bello*, aliquoties ipsem et indicat; ut cap. 30. de morib. Germ. ‘Alios ad prælium ire videoas, Cattos ad bellum,’ et alibi. *Gruterus.*

Cujus adversa pravitati ipsius] Inquam conditionem ducum! Ab hac injusta imputatione Carthaginieenses non abhorruere: at Pericles ab ejusmodi barbaria remotos esse voluit Athenienses: ita enim dicit ad invidiā declinandam ob morbum divinitus immissum: Immerito ea de re vobis odio sum, Thucyd. I. II. εἰ μὴ καὶ θταν παρὰ λόγον εὐπράξητε, ἐμοὶ ἀναθήσετε: i. nisi etiam quando res inopinato succedunt, id mihi acceptum fertis. Felicitatis vos me auctorem vestram non facitis, qui itaque mihi mala vestra imputare libet? *Saliner.*

Ad fortunam Reip.] Budensis codex: *Ad fortunam ipsius referebat.* Rhenanus. Quorsum hic addi opus vocem *Reip.*? Ego sane quia in Romana edit. *prospera fortunæ*, nec satis concinna lectio, *referre fortunæ vel pravitati*; scribendum conjicio, *prospera fortunæ accepta referebat.* Modius Epist. 5. Novantiq. *Pravitati ipsius, prospera fortunæ Reip. referebat.* *Acidalius.*

CAP. 39. Cognita libertorum potentia] In Budensi codice est, *libertino-rum.* Rhenanus.

Detentusque rebus gerundis Suetonius] Faernus legebat: *Demotusque rebus gerundis.* Ursinus.

Qui post paucas naves in littore, remigiumque in iis amiserat] In volumine regis Corvini, non est pronomen *qui*, et pro *post paucas legitur, perpaucas.* Proinde locum sic restituimus. *Detentusque rebus gerundis Suetonius, qui perpaucas in littore naves remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello,* &c. Rhenanus. Muretus quamquam. Recte. Sed me etiam *post illud torquet, enjus nullum usum hic video;* vereorque ne paucula quedam alia eo loci desint. Tale forte quid, *quod hostium prædatu paucas,* &c. vel *quod*

tempestate paucas, &c. Certum quid non video in tota ista parte. Etiam de quo litore loquitur? quomodo si naves amisit, remigium in iisdem amisisse dicitur? *Acidalius.*

CAP. 40. Ejus propinquus] In volume regis Corvini est, et *propinquus.* forte, *ei.* Rhenanus. Legi cum Murero, *Ei.* *Idem.*

Vicio Rufino] Exemplar Manuscriptum, *Vincio Rufino:* forte, *Vinicio.* Rhenanus. Scribe, *Vinicio.* Mercerus. Faernus legebat, *Vinicio Rufino.* Non, *Vicio Rufino.* Ursinus.

Tabulariis quos memoravi] In tabulis scribebantur testamenta: ideoque *Primæ* sunt dictæ, et *Secundæ tabulæ*; inde *Tabulariis* scriptores et ohsignatores testatorum: hoc est, testes: nam neque tunc tabellionibus utebantur, neque testamento aliter, quam *scriptura, conficiebantur.* *Ferretus.* Olim testamentum epistolamve scripturi stilo in tabulis incidebant, quibus cera superimposita, et has lino deinde obligabant, et demum tabulas ceratas ohsignabant, uti Chrysalus Plauti Bacchidibus indicat. Inde, qui adhibitus a testatore literarum ignaro, testamentum scriberet, quive rogatus ab amico tabulas contractus exararet, *tabularius* ab Ulpiano dicitur: neque enim tum erant, ut nunc nimio plures sunt, qui tabulariam profiterentur. Illo sane modo Valerius Fabianus testamentum Domitio Balbo subjecturus, ita ac si ex illius rogatu tabulas scripsit, ideoque *tabularius Cornelio,* deinde ascitis testibus signandum obtulit. Quod ita sentio ne plurimum manu scripta testamenti tabulæ videantur. Est igitur vitio repurgandus hic locus, et ita legendum, *Fabianus tabularius iis quos memoravi, et aliis minus illustribus ohsignat,* id est, falsum testamentum signat ipse, tum fraudis participibus signandum offert, quæ juxta solemnia juris accommodata, fit verisimile. *Vertranius.* Emendavit Lip-

sins ex Vat. cum antea corrupte legeretur, tabulariis quos memoravi. Idem videtur a Flor. confirmari, in quo apparet scriptum fuisse, tabulariis; sed recentiori manu erasa litera, s, et repositum tabulariis. Pichena.

Lege Cornelia damnantur] Testamentariam intellige, ex qua falsi poena deportatio est, bonis confiscatis, auctore Marciano, i. Vide L. Cornelius de falsis. Vertranius.

CAP. 41. *Perculit is dies Pompeium quoque Ælianum]* Sic veteres quos vidi, et ratio ipsa. Male vulgo, Pompeianum. Pichena.

Interim specie legum] Non satis scio cur specie legum Valerius Ponticus ad praetorem et non ad praefectum urbi reos falsi dicitur detulisse: est enim persuadens conjectura ex Ulpiani scripto de officio praefecti urbis, ab ipsa institutione Augusti, omnia crimina intra urbem admissa ad eum præfecti urbis pertinere: ejus igitur notio de falsi criminis fuit. Vertran.

Vendidissetvel] In exemplari manuscripto tantum, vendidisset. Sed tamen apparebat rasura. Melius autem placet, *Senatusconsultum*, quam quod illic legitur, *senatusconsulto*: Rhenanus.

Perinde pœna teneretur, ac si publico judicio] Faernus delebat particulam si, legebatque: *Ut perinde pœna teneretur, ac publico judicio, &c.* Ursinus. Additum in vulgatis fuerat, ut perinde. Nos illud, ut, expunximus, in Flor. vacans, et omnino superfluum. Sunt enim obliqua verba ipsius Senatus-consulti. Pichena.

CAP. 42. *Sive amori exoleti infensus]* Emendavimus, sive amore exoleti infensus. Rhenanus. *Exoletus* dicebatur adultior cinædus, et qui passiva libidine prostitueretur. Exoletos in animo habuit vetare Alexander Imperator. Hoc verbum frequens est Suetonio. Lupanus.

Senatusque, in quo] Expeditior sententia, *Senatusque in ipso*. Lipsius.

Senatus in quo ipso erant studia] Scripsimus, senatusque: et sic distinximus verba, senatusque in quo ipso erant studia nimiam severitatem aspernantium pluribus nihil mutandum censemibus. Expone, pluribus senatus, hoc est, pluribus e senatu nihil mutandum censemibus. Rhenanus. Optima, verum sic distincta: *Senatusque in quo ipso erant studia nimiam severitatem aspernantium* pluribus n. m. censemibus: priora de seditione plebis, posteriora de discordia patrum: alterum per haec: ‘Sed obtemperari non poterat,’ conglobata multitudine, saxa ac faces minitante.’ Alterum his clarum fit. ‘Sententiae Cassii ut nemo unus contraire ausus est, ita dissonæ voces,’ &c. Salinerius. Lipsius legendum conjecit, *senatusque in ipso*, cum ederetur, *senatusque in quo*: quam lectionem suspectam reddunt etiam vet. edd. in quibus: *senatus in quo ipso*: ita non immerito dubiæ scripturae certam emendationem Lipsii prætulisse videamus. Freinshem.

Pluribus nihil mutandum censemibus] Hic Florentinum codicem non audio, in quo legitur *nihil multandum*: falso: cum dicat, Cassium inter illos fuisse, qui nihil mutandum censebant, id est, legis executionem suadebant. Pichena.

Ex quibus C. Cassius] Flor. ex quis C. Cassius. Pichena.

CAP. 43. *Quod hodie venit]* Scriendum videtur, *quod hodie evenit*. Rhenanus.

At quem dignitas sua defendet] Volumen Budense, ut quem. Posset etiam legi, ecquem dignitas sua defendet. Rhenanus.

Avertit] In volumine Budensi est, advertit. Legerim, quæ ne in metu quidem, sive motu, pericula nostra advertit. Cum dativo construit hoc verbum I. iii. ‘Ne princeps antiquæ parsimoniæ durius adverteret.’ Alibi usurpat advertere, pro in se vertere, sive commovere. Ut I. iv. ‘Atqui illic ea-

dem actitando recentia veteraque
odia advertit.' Lib. v. 'Ut vulgum
miseratione adverteret.' *Rhenanus.*
Quicquid codices manuscripti conti-
neant, quæ me in morte, non autem in
metu, aut in motu legendum esse con-
tendo. *Vertranus.* Faernus legebat,
deleta, in, præpositione, Quæ ne metu
quidem. *Ursinus.*

Quia de paterna pecunia] Abite si-
nistræ manus: nihil mutandum. *Elp̄ω-*
νικῶς ista et ἐξ ἀνταστάσεως capienda
sunt. *Lipsius.*

Libet argumenta conquircere] Negationem addendam scio, Non libet.
Quod sequitur sed et, forte legendum,
sed ut, id est, tanquam. *Acidalius.*

CAP. 44. *Deliberatum est]* Viden-
dum an addenda sit interrogationis
nota ad verba illa: deliberatum est?
Illud autem, jure cæsum videri, ex an-
tiqua judiciorum formula Tacitus
sumpsit. *Ursinus.*

*Sed et si nunc primum statuendum ha-
beremus]* Liber regius, sed si. Cón-
jicio leg. deliberatum est, ac si nunc
primum stat. h. creditissime serrum inter-
ficiendi domini animum sumpsisse. Sic
enim scripsimus pro insumpsisse. *Rhe-
nanus.*

Sane consilium occuluit] Flor. habet,
consilium occultavit. *Pichena.*

Telum inter ignaros paravit] Hoc in-
terrogatione efferri placeat: telum
inter ignaros paravit? Atque etiam re-
peti hoc verbum, eadem concessionis
figura: paravit: num excubias trans-
iret, cubiculi fôres recluderet, &c. *Aci-
dalius.*

*Multa sceleris indicia præveniunt,
quæ si servi, &c.]* Ita Danesius lege-
bat: nam in vulgatis deest illud, quæ.
Ursinus. Muretus distinxit, præveni-
unt: servi si prodant, possumus singuli
inter plures, &c. Vere. Sed nec dum
veram sententiam assequere, ni etiam
scribas: *Multa scelus indicta præveni-
unt.* *Acidalius.*

Non inulti inter nocentes agere] Vi-
detur delendum illud, non. *Ursinus.*

Haud exputo, cur optimus Ursinus ab-
esse cupierit negativam non; cum, meo
quidem judicio, in ea, veluti in car-
dine, versetur totius argumentationis
salus. Si, inquit, servorum cohors in
nos omnino conjuraverit, hoc erit ta-
men mortis nostræ solatium, quod se-
vere vindicabimur; ipsis nobis, morte
sua, parentibus. *Gruterus.*

Num et ex fuso exercitu] Castigavi,
Nam et ex fuso exercitu. *Rhenanus.*
Videatur et hic negatio reponenda
cum hac lectione: *Non et ex fuso exer-
citu, &c.* Sed non est. Eadem ratio
objiciendi et respondendi, quæ infra
hoc lib. 'Bello et periculis merue-
rant.' In his enim juventa Augusti
versata est. *Acidalius.* Placuit re-
ponere lectionem Veneti Codicis,
cum nota interrogandi: et ex Flor.
fusti, pro fuste. *Nam et ex fuso exercitu,*
cum decimus quisque fusti feritur,
etiam strenui non sortiuntur. Vulgati
sic: *Nam et ex fuso e. c. d. quisque fus-
te feritur, etiam strenui sortiuntur.* Pi-
chena.

Etiam strenui non sortiuntur] Negati-
vam particulam, non, abstulimus.
Quippe recte habet sententia: *Nam*
*et ex fuso exercitu, quum decimus quis-
que fuste feritur, etiam strenui sorti-
untur.* Usurpat autem hic sortiuntur
passive. *Rhenanus.* Sortiuntur passive,
quod perrarum inventu est. *Ferretus.*
Neque interrogationis notam admise-
rim, nec negandi particulam, quam
fatetur satis Pichena in Florentino
non apparnisse, quum ex Veneto ar-
cessit. Est autem oratio brevis, con-
tinens rationem ejus, quod non pon-
tur, sed intelligitur ex præcedenti.
Quasi foret: *At quidam insontes per-
ibunt.* Pereant sane; neque id hoc
solum easu contingit: nam et ex fuso
exercitu, &c. etiam strenui sortiuntur:
id est, sortem trahunt inter decimandos,
et saepe accipiunt iniquorem,
pereuntque insontes. Neqæ enim
sortiuntur παθητικὸν, ut volunt. Cicero
in Verrem II. 20. 'Dic, inquit, illi

adesse non possunt. Nam hercule, inquit Minucius, me quoque Petilius, ut sibi in consilio essem, rogavit: et simul a subsellii abire coepit.' Intellicitur, Immo et ego, inquit Minucius, adesse non possum: nam hercule, &c. Pluribus alibi hoc in sermone compendium illustramus. *Gronovius.*

CAP. 45. *Et saxa ac faues]* Particulam, et, induximus. *Rhenanus.*

Saxa ac faues minitante] Flor. ac Venetus habent, minante. *Pichena.*

Per saevitiam incenderetur] Malim, intenderetur. Rhenanus. Scribe, intenderetur, quod Tacito et huic saeculo perpetuum, pro augeretur. Nam quod incendi annona dicitur, nihil ad vulgatum. *Mercerus.* Credo omnino intenderetur hic ab auctore scriptum, quo verbo frequenter usus alias: etsi illud eodem sensu. *Acidalius.* Vulgo, incenderetur: ego Rhenani ac Merceri iudicium secutus, reposui, intendetur. *Pichena.*

CAP. 46. *Statilium Taurum proconsulem ipsius]* Florent. habet, proconsule, ut saepe alias. *Pichena.*

CAP. 48. *P. Mario, L. Asinio coss.]* Nomen hujus primi consulis corrupte legas in vetusta Persii vita nuper cum Juvenalis Scholiaste edita: 'Decessit Persius VIII. Kalend. Decembr. Rubrio Mario, Asinio Gallo Coss.' Scribe, *Publio Mario:* cui cognomen fuit, Celsus. *Lipsius.*

Quem in Tribunatu licenter egisse memoravi] Lib. xiii. *Idem.*

Revocata ea lex credebatur, (quae haud perinde)] Pugnat sequens narratio, suadetque rescribendum *qua:* non enim lex quæsivit gloriam principi: sed Capito eo consilio legem revocabat, non exitio Antistii, sed ut damnatus a Senatu beneficio Principis faceret locum. Se celestum hominis consilium subversum Thraceæ sententia et Senatus adsensu. *Mercerus.* Nero ad misit delationem Cossutiani, non ut Antistium perverteret, sed ut damna-

tum sua intercessione liberaret, inde que sibi clementiae gloriam conciliaret, que scil. revocatio majestatis ob carmen famosum quæsirerit. Sed id frustra cecidit, prævaluit enim sententia Thraseæ, qua exilium, non mors, irrogabatur. *Intercessione tribunicia.* Nimirum Neronis, qui eo modo tribunus, quo Augustus. *Tac. Ann. I. 1.* 'Et ad tuendam plebem tribunicio jure contentum.' Nec falsus est animi Cossutianus, qui conjetit ea revocatione Neronem clementiae deus affectasse, 'Cæterum sequi severitatem decernentium impediturus fuerit.' Postremum quid nos urget ut cum ingeniosissimo Mercero legamus, *qua?* et faciamus Capitonem gnarum hujus Neronianæ calliditatis? An is ubique (ut in neqnitiis) aperitus? *Revocata ea lex credebatur, quæ,* ut Sallustius Cat. 'sed antea item conjuravere pancei contra remp. in quibus Catilina fuit, de quo quam verissime potero dicam.' *Salinarius.* Æstuat hic Lipsius, nec cuneum reperit huic nodo, quem sola particula *qua* neicit. Expedit tamen Josias Mercerus, *qua hanc perinde, &c.* ut ad accusatorem referatur, non ad legem. Bene profecto: sed eandem in sententiam ut de legi quoque ipsa acciperetur, voluerat Muretus, notaveratque legendum, *quareret.* Mihi alterum horum satisfaceret, nisi locutio ista dissuaderet: *Tunc primum revocata ea lex credebatur.* Quid, *credebatur?* inepte, quasi id non certum. Revocata tunc primum lex Majestatis fuit, *qua tam diu sub Nerone acquiecerat.* Removendum igitur hinc illud *credebatur*, et cum sequentibus jungendum: quomodo eorum expeditissima sententia, verissima Taciti scriptura confiet: *Tum primum revocata ea lex: credebaturque haud perinde ex itum Antistio, quam Imperatori gloriam quæsisse: quamquam hoc postremum variam admittit mutationem: needum satis constitui, quid potissimum reci-*

piendum. Possit, gloriā quæsitam, gloriū quæsita; gloriā quæri; gloria quæri: denique et gloriā querere. Acidalius. Quam levi mutatione Mercerus hunc locum optime sanavit! Legit sane (ut sciant quibus ipsius notæ non sunt ad manum) qua haud perinde, &c. Sensus est, Capitonem, &c. * Pichena.

Ne condemnatus a senatu] Scripsimus, ut *condemnatus a senatu*. Rhen.

Obstricto senatu] Castigavi, *senatu*. Rhenanus.

Quin in insulam] Emendavimus, *Quin insula*: nam Tacitus frequenter omittit præpositiones, *in, de, ex, a, vel ab*. Rhenanus. Legendum, *Quin in insula*. Vertranius. Muretus optime ut et Lips. prima edit. *in insula*: et paulo post *miseriorem*. Acidalius. Aliquid hic deesse videtur: nam si attendas, Thraseæ sententia integra non est; nec juvant libri. Vulgati, *quæ insula*. Venetus, *quin in insula*: quæ lectio a me reposita, convenit propius cum Florent. qui habet, *qui in insula*. Muretus pro, *miserior*, legit *miseriorem*. Sed nihil ad rem. Pichena.

Eo privatum miserior] Lego: eo privatum miserior: et sermonis textus ita postulat. Lipsius.

Publicæ clementiæ maximum exemplum futurum] Faernus legebat, *futurus pro futurum*: quod magis placet. Ursinus.

CAP. 49. *Libertas Thraseæ servitium aliorum rupit*] Depravatum hic vocabulum est *servitium*. Correxi mus, *silentium aliorum rupit*. Rhenanus. Vulgata lectio suffragio exemplaris non destituitur, sed contrariis oppositis illustrior erit, si sic ex fide libri Palatini legas, *Libertas Thraseæ servitium aliorum rupit*. Similis est phrasis l. xv. ‘Qui sæpius libertatem Seneca quam servitium expertus esset.’ Vertranius. Confirmatur hæc lectio, omnium ferre librorum consensu: et tamen Rhenanus reposuit, *silentium aliorum*: an

recte, alii judicent. Ego certe, *servitium*, malui: qua voce ostenditur, Senatores adeo servilem animum induisse, ut fere loqui non auderent. Pichena.

Paucis exemptis] Flor. habet, *exceptis*. Forte, *exceptis*. Pichena.

Data etiam absolvendi] Melius e priscis, *datam etiam abs. licentiam*. Lipsius.

Datam et absolvendi licentiam] Responsum, *data etiam absolvendi licentia*. Ubi *licentiam* vides in bonam quoque partem accipi. Sic l. i. ‘Cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque adlevandis laboribus, denique nulla bene faciendi licentia.’ Rhen. At mihi magis probatur lectio, quam restitui ex Flor. Ven. aliquis autoribus, *datam et absolvendi licentiam*: aptius enim exprimere videtur principis indignationem, ac responsum cum stomacho redditum: quin, inquit, etiam potestas, eum penitus absolvendi, vobis fuit. Ideo statim: ‘et offensione manifesta.’ Pichena.

CAP. 50. *Quod multa et probrosa]* Ita scripsi ex Flor. Vulgo, *qui multa*. Pich. Legendum *quia*, vel *quod*, quorum hoc Muretus notaverat. Acid.

Iis libris quibus nomen codicillorum dederat] Illic, *iis libris codicillorum quibus nomen dederat*: nec refert, si recte distinguas. Rhenanus.

Adjiciebat Talius Geminus accusator] Mur. T. Allius. Habet et Lips. prim. edit. Postea sprevit et forte merito. Acidalius.

Venditata ab eo munere principis] Exemplar regium, vendicata ab eo munere principis. Paulo post videtur ex scriptura regii codicis potius legendum, *incertum valitudine an reneno*. Rhenanus.

CAP. 51. *Quod in se tumescitibus]* Muret, *quod intumescentibus*. Ego vulgatum non mutem. Acidalius.

Illitum palatum ejus noxio med.] Genitivus ejus non est in Budensi volume. Rhenanus. Addidi vocem, ejus,

ex Florent. ac Ven. quamvis non necessariam. *Pichena.*

Cum ad visendum eum princeps renisset] Accusativus *eum* non est in Budensi volumine. *Rhenanus.* Et hic iidem libri auctiores: nam *vox, cum,* a *vulgatis abest.* *Pichena.*

Aspectum ejusaversatum, sciscitanti que hactenus respondisse, Ego me bene habeo] Haec sane sunt inepta. Quid enim in hoc responso Burrhi, id est, spiritus est generosi? Quomodo eo Nero perstringitur? quod tamen non obscure indicat Tacitus. Et quid sibi vult illud, *hactenus respondisse?* Non est nisi erecti ingenii, quid tantus vir dixerit, quidve voluerit, observare. Itaque ad incomparabilem Heinsium rursus nobis eundum est. Scribit ille, ac distinguit: *sciscitantique, Hactenus, respondisse, ego me bene habeo.* Verba, inquam, Burrhi sunt, &c. * *Boxhornius.* Acute: et illud *Hactenus*, ut Burrhi, non Taciti, etiam præfert Aurelii lectio, verba ista, *Hactenus ego me bene habeo:* alio charactere formata exhibens. Commode tamen, *Hactenus respondisse*, potest exponi, hoc tantum, &c. * *Gronovius.*

Alterius flagrantissima flagitia et adulteria] Notatum in Mur. excerptis, et ad ultimum: quod supponi voluerit pro illis, et adulteria, an interseri, flagitia, et ad ultimum adulteria, nescio. Neutrum quidem mihi probabile. Illud non potest omnino; hoc possit; sed nulla necessitate, aut levi saltem caussa. *Acidal.*

Sine questu tractabat] Posset etiam legi, tractaverat. *Rhenanus.*

Sofonium Tigellinum] * Plura illic vide, sed haec corrigere: *a Vinicio et Lucio:* itemque, *Agrippinae et Liviae, sororum C. Caesaris.* Nihil certius. Nam M. Vinicius Liviam Germanici filiam uxorem habuit, et L. Domitius Agrippinam. Tacitus l. vi. Idem Tigellini nomen corruptum odoror in Egesippi l. iv. c. 20. ubi de Nerone. Et ideo, inquit, nequissimis se Nym-

phidio et Gemellino præcipue credendum putavit. Gemellinum hunc nisquam reperias, et suppose fidenter *Tigellino.* Adprobat, quod ipse subdit desertum Neronem ab utroque: quod historie, et nominatum de Tigellino Tacitus, prodiderunt. *Lipsius.*

Osonium Tigillinum] Xiphilinus vocat Σωφρόνιον, ubi fortasse debuit Σωφρόνιον scripsisse: ceterum hic et lib. Hist. i. *Sofonium legendum esse contendo.* *Vertranius.*

Atque infamiam secutus] Nero amat eos, qui flagitia Venerea dissimulabant: eaque de causa iis cætera scelera plerunque missa fecit, ut patet ex Suet. c. 9. Tigellinus itaque apertæ et perditissimæ luxuriæ vir, ea de re præfectura donatus est. *Saulinius.*

Ac quæ illi pro cognatis moribus] Non displicet Farnesiana scriptura. *Atque illi procognitis moribus fuere:* id est, præscitum antea, qui mores utriusque. Vatic. refert, *progenitis moribus:* tentabam, *pro gentis majoribus;* quasi commendatione vitiorum pro natalibus usus. Humilitatem quidem generis ejus notat idem Tacitus l. Historiar. ‘Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœda pueritia.’ Forte et sic leg. *ut qui illi pro geminis moribus faveret.* Geminum, simile. Emeritus ergo Tigellinus favorem Neronis similitudine morum vitiorumque. Sed ne dissimulem, Farnesiana lectio firmari omnino a Victore videtur, phrasim hanc æmulante, imo sumente a Tacito, in Othonē: ‘Qui potentia dies fere quinque et octoginta, præcognitis moribus, potitus, postquam a Vitellio pulsus est, mortem sibi consivit.’ Atque ita Victor: tamen ingeniosus Mercerus divisim illa Farnesiani codicis legebat: *illi pro cognitis:* tales, quales jam ante noti. *Lipsius.*

Et quæ illi pro genitis morib. fuere] In exemplari regio legitur, *atque illi. Leg.* gerim, *ac quæ illi: pro genitis, vero cog-*

natis. Igitur emendavimus, *pro cognatis moribus fuere.* Rhen. Faernus iegebat, *quaæ illi pro gente et majoribus fuere,* *pro illis.* Ac *quaæ illis pro cognatis moribus fuere.* Ursinus. Nihil certius est scriptura Farnesiani codicis, si eam distinctione juves: *Atque illi pro cognatis moribus fuere; validior Tigellinus, &c.* Dixerat causas quibus evecti ad præfecturam Fenius et Tigellinus: subdit utrumque fuisse *pro moribus cognatis*, id est, ita apud principem valuisse, ut ratio vitæ prioris et morum pristinorum ferebat. Nam adscitus per libidines Tigellinus, per easdem vim retinuit apud Neronem. Fenius favore vulgi et commendatione innocentiae lectus, gratiam populi retinuit, non principis. *Mercerus.* Multum defero μεταξυλογία et Hermogenes suadet καὶ τῷ σχήματι χρῆσθαι τῷ κατ' ἐπεμβολὴν: i. e. uti etiam figura, *quaæ interjectio vocatur.* Scribo igitur: *Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam, atque infamiam secutus, ac qua illi (pro cognatis moribus) fuere.* Hæc *pro cognatis moribus*, id est, propter similes mores, ad impudicitiam referenda sunt, et ad alia vitia Tigellini, ut caussa præcipua, *qua ei Nero sic indulserit:* ambo enim crueles et impudici: de Nerone tonsoribus notum est. Tigellinum hic habes impudicum, crudelēm l. i. Hist. ‘crudelitatem mox, deinde avaritiam, et virilia scelerā exercuit.’ Dixi, *pro cognatis moribus;* dictum vice, propter similes mores, affirmo. Terent. Eun. ‘Ego pol te pro istis dictis et factis, scelus, ulciscar.’ In culpa autem Cornelius non est, si non nunquam metaphoras usurpat. Demetr. αὐταὶ γὰρ μάλιστα καὶ ἡδονὴν συμβάλλονται τοῖς λόγοις, καὶ μέγεθος: i. e. ipsæ enim orationem imperficiunt magnificētia et voluptate. Nec nimis remota metaphora is usus est: quando Germani sic appellati sunt propter morum similitudinem cum Gallis. Strabo l. vi. διὸ δικαιόμενοι θωκοῦσι ‘Ρωμαῖοι τοῦτο αὐτοῖς θέσθαι τοῦ-

vopæ: i. e. *qua de re merito mihi videtur hoc nomine a Romanis nuncupati.* Salinerius. Torquent se viri docti in hoc loco. Lips. e Vat. tentat: *pro gentis moribus.* Mureto notatum, *pro gente et moribus.* Lipsius iterum: *ut qui illi pro geminis moribus faveret.* Sed labitur denique idem, ut veram Farnesiani libri putet scripturam, *Atque illi præcognitis moribus fuere:* duc-tus eo potissimum, quod P. Victor velut a Tacito mutuatus, eadem phra-si in Othonē usus sit, *præcognitis moribus:* quod mihi leve adeo videtur, ut nihil supra. Amplector et ego in parte Farnesianam lectionem: sed jungenda hæc moneo cum sequenti-bus, a superioribus avulsa: et legen-dum denique post tot errores: *ac infamiam in eo seculūs.* *Atque illi pro cognatis moribus fuere, &c.* De utro-que Tacitus l. xv. 50. Malim tamen nunc: *infamiam in eo seculūs, ac quia illi pro cognatis faveret:* id est, prop-ter morum cognationem, similitudi-nem, congruentiam, ut Suetonius de Othonē in re simili 2. Illud *ex intimis lib. assumptus.* Acidalius. Varii hic codices. Farnesianus *pro cognitis morib.* Vat. *pro genitis morib.* Inde Lips. *qua illi pro gentilib. morib.* Mirum ni ex vulgari lectione, tantum ejecta glossa, legendum: *qua illi pro majoribus fuere.* Nam ad vocem ma-joribus aliquis interpretationem illam *pro cognatis* adscriperat, quæ postea in textu quasi Taciti verba valuere. Fuerat Tigellinus obsecrns, patre Agrigentino egentissimo. Proinde ait Tacitus impudicitiam atque infamiam ipsi pro majorib. fuisse. Istis enim egregiis artibus, quasi præclaris majorum meritis alii solent, ad id honorum fastigium adscenderat. *Colerus.* Alter Manuscriptus proxime ab optimo Flor. distans, hanc lectionem compro-bat, quam Mercerus, ex Farnesiano amplectitur. Sensus: Fenium ac Ti-gellinum minime ab opinione homi-

num degeneravisse, talesque in communere se praestitisse, quales pridem cogniti fuerant. Vulgo, ac quæ illi pro cognatis morib. suæ. Pichena.

Ex intimis libidinibus] Vatic. in intimis, esset, ad intimas libidines electus. Lipsius.

Ex intimis libidinibus assumptus] Scriptimus, et intimis, &c. Rhenan.

Quamquam nec Neronem adversum experiebatur] Sic hæc emendanda, pro quibus vulgo nulla sententia, quod apud Neroneum. Vitii origo, quod pro quamquam primo sumptum quodquod, quorum alterum postea mutatum in apud; et nec facile omissum propter Ner. Acidalius. Apud Domitianum etiam, maxime. Tac. in vita Agric. militaris gloriae cupido, ingrata temporibus, quibus sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama quam ex mala? Pichena.

CAP. 52. *Et privatim supra modum exectas opes]* Mutavimus privatim in privatum. Rhenanus.

Illudere voces] Magis placaret, vocem. Ursinus. Muret. vocem: melius. Nisi fuerit Voci, id est, Voci. Acidalius.

CAP. 53. *Studia, ut sic dixerim, in umbra educata? e quibus claritudo venit?* Legam, in umbra educata? et quibus. Acidalius.

Innumeram pecuniam dedisti] Codex Bndensis, circumdedisti. Subauditur hic et particula, gratiam immensam et innumeram pecuniam circumdedisti, scil. mihi. Rhenanus. Faernus legebat: innumeram pecuniam circumdedisti, &c. nam in vulgatis deest illud, circum. Ursinus.

Tales hortos instruit] Flor. extruit. Sed non mutavi. Pichena.

CAP. 54. *Et tot per annos nixum fastigii regimen]* Putem rectius enixum fastigio: id autem est ad fastigium. Grotius.

Possimus seniores amici, quiete responderc] Conjicio legendum; posci-

mus seniores amici quietem respondere: nam volumen regium habet, quietem. Rhenanus. Beatus legit poscimus, et ex Corviniano quietem reponit: ego malim, possimus seniores animum quieti per te spondere. Vertran. Intricata verba, e quibus sententia tamen utcunque elucet. Varii varie mutarunt. Muretus nihil hic juvat: qui poscimus saltem adnotaverat. Nos personabimus etiam hunc locum, post tot præstantium virorum irritos conatus. Lego et distinguo: et tot per annos nixum fastigii regimen possimus seniores amici reponere, vel deponere. Quod verum probant, quæ subsequuntur: *Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa rexisse, qui et modica tolerarent.* Sed referebat mihi Dn. Pinellus, Joannem Petrum Maphaeum, virum doctissimum, qui nunc Romæ ageret, et in Tacito, Livio, aliquis anctoribus multa observasset, hunc locum sic interpretari, ut nihil mutetur. Esse eni metaphoram ab agricultura: ut terra respondet agricolarum votis, si aliquando quiescat: ita amicos seniores Neronis sati facturos ei etiam in ista astate, si otium sibi concedatur. Quod præcedit, *Nixum fastigii regimen, sic capiebat Pinellus:* Superesse Neroni robur et per tot annos jam sustinuisse imperii onus, ut et sciret et solus sufficeret. Acidalius. Lege; quieti nos spondere, vel quieti respondere. Aurel. At tu vide, si lubet, Observ. II. 4. Gronov.

Qui et modica tolerarunt] Castigavimus: qui et modica tolerarent. Rhenanus.

CAP. 55. *Sed in ea ipsa astate, cuius auctoritas, &c.]* Totus hic locus ita legi commodius posset: *Sed in ea ipse astate, cuius auctoritas turetur quicquid illi, vel (ut Faernus) illis, et qualemque tribuisset, ac tamen neutrum datis a se præmis exiit, &c.* Ursin.

Attamen neutrum datis a se præmis exiit] Malim, *Ac tamen: quod et*

Muretus. Acidalius. Flor. ac tamen.
Pichena.

*Bellis et periculis meruerant] Scripsi,
Bello et periculis meruerant. Rhenan.
Præponi velim at, ut objectio clarior
et robustior sit: At bello et periculis
meruerant. In his enim juventa Augusti
versata est. Acidal.*

*Pudet referre libertinos, qui te ditiores
sunt] Ita Danesius legebat, addito,
te, quod in vulgatis deest. Ursin.*

CAP. 56. *Nisi forte aut te Vitellio]* Vitellius ter consul, malis artibus plurimum potuit apud Claudium: a quo, cum illi pudendum in modum adularetur, honores opesque maximas assequutus est. Sed cum inquit, *me Claudio proponis: malim, mihi Claudium præponis:* alioqui nullus bonus elici potest sensus. Nisi ergo, inquit, aut te plus adeptum esse putas quam Vitellium, ter consulem, summis hominem opibus, et alterum fere imperatorem; aut mihi Claudium præfers, addictum mulieribus, et libertis, et vix mentis compotem. *Ferrettus.* Faernus legebat, *aut me Claudio postponis, &c.* non, ut in vulgatis, *præponis.* Ursin. Senecæ verba fuerunt: 'Sed uterque mensuram implevimus, et tu quantum princeps tribuere amico posset, et ego quantum amicus a principe accipere.' Quæ Nero studens impugnare, his innititur: Tu (quæ tua modestia) dicis me tibi ea donasse, quæ princeps in amicum conferre valuit; ego vero conscius mihi sum, idem vero procul esse, quia nonnullos libertinorum te video multo ditiores: sed quod a me nondum factum est, sicut utique, nec in longum ducetur. An fulgore, &c. * In his multis fui, quod obscura visa sunt doctissimo viro. Saliner. Muretus voluerat, *aut mihi Claudio præponis.* Recte, sed in parte. Rectius Lipsius *postponis,* vel addita negatione, *non præponis:* quorum illud ego malim. Sed et sequentia, *Sed quantum Volusio longa parcimonia quæsivit, tantum in te*

mea liberalitas explere non potest, leviter mutanda, et cum antecedentibus nec tenda hoc modo: Nisi forte aut te Vitellio ter Consuli, aut me Claudio postponis: et quantum V. L. p. quæsivit, t. in te m. l. e. non potest. Acidal.

Claudio præponis] Siquid video, aut negatione insita scribebund. non præponis: aut mutandum in postponis. Certe et Nero judicio ante Claudium: et Seneca omni re ante Vitellium. Lips.

*Innatumque robur] Ita Faernus legebat, non ut vulgo legitur, *inornatumque, &c.* Ursinus. Non placet et mihi *inornatum:* sed magis utique quam *aut inordinatum Lipsii, aut innatum Mureti.* Acidalius. Lucianus Icaromen. πρὸς τὸν κανόνας ἀπενθύναται τὰ ξύλα. Amussitato ligno contrarium, *robur inornatum.* Ut si dicaret: Superest mihi robur, sed *inornatum* sive indirectum, sive non amussitatum. Quin tu illud diregis, amussitas, exascias, ornas. Marcilius. Vide quot vulnera veteres correctores intulerint. Nam hic locus recte quidem legebatur in Flor. Sed a recenti quodam interpolatore sensum non percipiente, ante verbum, *ornatumque,* additum fuit, ut fieret *inornatumque,* quomodo scriptum erat in omnibus vulgatis. Sed non fecellit, qui recentem manum agnoscerem, ideoque textum suæ integritati restitui. Ait enim: postquam robur ætatis meæ præceptis tuis ornasti, nunc tuo subdio impensis regis. Pichena.*

Unde amico infamiam parit] Reponsimus, parat. Rhenan.

Factus natura] Libri ita. Vulgo, facetus. Lipsius.

Seneca, qui finis omnium cum dominante sermonum, grates agit] Non video cur vox sermonum, ex omnibus recentioribus libris sublata fuerit, cum et Flor. et Ven. et alii Manuscripti, quos viderim, eam constanter habeant. Itaque restitui: et optima est sententia: omnium sermonum, qui cum Principe habentur, finem

esse, gratias agere. Hist. l. 1. ‘Finis sermonis in eo, ut quina millia nummum singulis militibus numerarentur.’ *Pichena.*

Cum dominante sermonum] Quibusdam abest vox, sermonum: nec ego requiram. *Lipsius.*

Cap. 57. Præsentia] Flor. corrupte, præsentiora. *Pichena.* Suspectam sua sponte lectionem, magis etiam falsi ream arguit Ms. Florentinus, in quo aiunt reperiri præsentiora; unde alii excedunt, præsenti opera: alii præsenti ore: mihi verum videtur præsenti cura. *Freinsheim.*

Nec minus suspectos Asiæ populos] Lipsius corrigit, suspensos. Sed mihi suspicionis verbum, aptius ad Taciti mentem videtur. Intelligit enim, Asiæ populos, hand minus quam Gallos, suspectos, ne Plauto præbéant aures, si forte eos ad rebellionem sollicitet, præcipue ob memoriam avi Drnsi. *Pichena.*

Sullam, simulatorem segnitiae] * Seneca in Oedipo: ‘Certissima est regnare, &c. Ejusdem sententiae illud Nostri est: ‘cujus disparem mitiorumque naturam contra interpretabatur.’ Histor. lib. iv. in extremo. *Lipsius.*

Quæ turbidos, et negotiorum appetentes faciat] Faernus legebat, facit. Ursinus.

Relatum caput ejus] Flor. habet; prælatum caput ejus. Forte, perlatum. Sic infra, *Perlatum, et paludamento opertum.* Tamen paulo infra ait; ‘Caput interfecti relatum.’ *Pichena.*

Quia a pluribus salus ejus curabatur] Præpositionem a delevimus. *Rhenan.*

Magnis tum exercitibus præsidentem] Talium transpositionum anator est Tacitus. Vulgo, tum magnis exercitibus, contra veteres libros. *Pichena.*

Hæc in ore famæ, credentium otio augebantur] Sane acute Modius, more famæ credentium otio augebantur. Muretus non minus, *Hæc more famæ præscutum odio augebantur.* Sed utrum-

vis accipias, in ore famæ nolim mutari, quæ elegans dictio. Plin. Panegyr. ex Lipsii emendatione, ‘Sunt in ore hominum, et in ore famæ magna nomina,’ &c. Tac. Hist. l. ii. ‘Erat tamen in ore famaque Vespasianus?’ id est, in ore famæ. Curtius, nescio quo libro, ‘Rumorem’ dixit ‘otiosi militis vitium;’ et alibi, ‘Otium alendis vel serendis rumoribus natum.’ *Acidal.* Quod Lipsius ait, a Modio legi, more famæ, a Flor. confirmatur, et a Tacito Hist. l. iv. ‘veraque et falsa more famæ, in majus innotnere.’ Locum ergo correxi: vulgo, in ore famæ. Scripsimus etiam, augebantur, pro agebantur eodem Modio autore, ac sententia suadente. *Pichena.* Non placet mihi illud unâ, sub finem periodi contra Taciti motrem, et numeros plerumque ab eo observatos. Itaque rescribo, vana, et cum sequentibus conjungo. *Ad spes novas transisse.* Vana hæc, more famæ, credentium otio augebantur. Erant enim hæc revera falsa et vana, sicut ex toto contextu liquet. *Boxhorn.* Vix est, ut non scripserit Tacitus odio. Sic Histor. lib. i. ‘Sed plurima ad fingendum credendumque materies in ipsis castris odio, metu, et, ubi vires suas respexerant, securitate.’ *Gronov.*

Effugeret segnum mortem, otium, suffugium, et magni nominis miseracionem] Melius sit legere, et magni nominis miseracione reperturum bonos: id est, ob miseracionem. *Rhenan.* Suspecta Lipsio, otium, suffugium: quæ Muretus mutabat, effugeret segnum mortem hostium suffugio. Sed parum convenienter. Mili, si hæc deleantur, recte habitura reliqua videntur. *Acidal.* Hæc omnibus merito suspecta. Tentem sic ordinare: effugeret segnum mortem: otium (subaudi esse, quod usitatissimum) suffugiis et magni nominis miseracione reperturum: hoc est, spatium et tempus suffugii superesse, intereaque posse eum clari

generis commiseratione multos ad propulsandam injuriam inlicere, &c. *Fréinshem.* Illa, otium, suffugium, merito Lipsio, aliisque sunt suspecta. At certissimum est, quod reponit Heinsii illa felicissima manus: *odii suffugium.* Effugeret segnem mortem, qua nihil aliud, quam odium hostium effugeret, et magni nominis miserationem pararet. *Boxhorn.*

Otium, suffugium] Suspecta. *Lips.*
Tot enim veniebant] Scripsimus, tot enim adveniebant. *Rhenan.*

Quæ ad usque bellum evalescerent? Quid si quis legat? *quoad usque bellum evalesceret.* *Rhenan.*

CAP. 59. Constantiam opperiendæ mortis] Imo, oppetiendæ mortis. Ita legendum me monet idem Heinsius: quo nemo genium Taciti altius insperxit. *Boxhorn.*

Centurioni et manipulo] Manipulus constat sexaginta militibus. *Ferrett.*

Cujus aspectu, ipsa principis verba referam] Parenthesi hæc aptius includantur: *cujus aspectu (ipsa pr. v. referam) quin, inquit, Nero, deposito metu, nuptias Poppææ ob ejusmodi terrores dilatas maturare parat.* Melius secunda persona fuerit, ut hæc ad seipsum, *paras:* quod et Mureto visum. *Acidal.*

Maturare parat] Muretus, *paras*, ut sint verba Neronis sibi ipsi loquentis. Sed et vulgata lectio recte se habet. Nam etsi Nero de se ipso loquitur, singit tamen alium aliquem ea verba oblique dicentem. *Pichena.*

Quamvis modeste agat] *Flor.* *ageret.* Idem.

Et ad senatum literas misit] Ita Faernus legebat, non, sed ad senatum. Ursinus. Mur. *Sed et ad Senatum.* Acidal.

De cædibus Sullæ Plautique] Scripsimus, *de cæde Sullæ Plautique:* nec erat hic opus vocabulo plurativi numeri. *Rhenan.*

CAP. 60. Postquam cuncta scelerum suorum] Vocem, suorum, video abesse, salva sententia, potuisse, neque

erat in vulgatis: ex *Flor.* tamen reposui. *Pichena.*

Eucerus natione Alexandrinus] Idem mox tibicen Ægyptius dicitur: ancilla vero quæ Octaviae sanctitatem defendit, Pythias, apud Xiphilinum: *Vertran.* *Flor.* *Ven.* et alii, *natione Alexandrina.* *Pichena.* Quod supra dixi diphthongos non in usu fuisse librariis, qui MSS. nobis reliquerunt, id etiam suspicionem hoc loco movet, ut corruptum hoc nomen videatur, et scribendum *Eucerus*, Εὐκαῖος, *Opportunus:* quod nomen Latinum etiam non memini fuisse mili lectum. *Fréinshem.*

Amovetur tamen primo] Ita Faernus legebat, non, *movetur*, ut in vulgatis. Ursin. Malim, *Amovetur tamen, primo civilis dissidii specie.* Acidal. Forte aptius, *amovetur.* *Pichena.*

Moveatur tamen civilis dissidii specie] Non dubie legendum: *discidii*, id est, *divortii.* Loquitur enim de Octavia, quam Nero amoverat, et Poppeam substituerat. Sic Ann. XI. 28. ‘Dedeens quidem illatum, sed excidium procul abfuisse?’ *nugatoria lectio propagatur hactenus.* Quis enim non videt corrigendum esse? *sed discidium procul abfuisse:* quippe cum et in Florentino exaratum fuerit: *sed et scidium.* Tacitus alibi: ‘An discidium tuum nosti?’ *Martialis* l. x. de *divortio Proculeiae*: ‘*Dissidium non est hoc Proculeia, lucrum est.*’ Male, pro *discidium.* *Glossarium vetus discidium διαχωρισμός, χωρισμός.* Apud Sueton. quoque in *Domit.* 3. lege: *Impatiens discidii.* *Colerus.*

His hauit quamquam Nero] Mutila, fracta: et in quibus restituendis, sine libris frustra allaborem. In eadem noxa, sequentia. In *Agricolæ* tamen codice notatum: *His motus Nero, an pænitentia flagitii:* sed inge-
nio, ut opinor, duce. *Lipsius.*

His, haudquam Nero pænitentia flagitii] In regio volumine legitur: *His tamquam pænitentia flagitii.* Malim, *His Nero tamquam pænitentia fla-*

gitii. Rhenan. Aldus et Puteolanus ita distinxere, *His, (haudquaquam Nero pñnitentia flagitiis) conjugem Octavianum revocavit*, quod potius est emendationibus e regio codice dñdnctis. Mens est, Nero abhorrens ab Octavia, et perditus amore Poppææ, ea instigante uxorem amolitur, et in Campaniam pellit: postea revocat, non quod facti pñnitit (erant enim etiam integræ caussæ expulsionis) sed populum verens cui talia non probabantur: ‘inde crebri questus, nec occulti, per vulgus cui minor sapientia, et ex mediocritate fortunæ pauciora pericula.’ Non ergo sua sponte revocavit, sed timore populi, nam si ultro, sententiam mutasset, quod exigit *τὸ pñnitentia flagitiis.* Gell. xvii. 1. ‘pñnitere tum dicere solemus, cum quod ipsi facimus, aut quæ de nostra voluntate nostroque consilio facta sunt, ea nobis post incipiunt displicere, sententiamque in iis demutamus.’ Saliner. Locum mutilum et fractum clamat Lipsius, et in quo frustra sine libris allaboretur. Forte est ita: et sane frustra Agricola: *His motus Nero, an pñnitentia flagitiis.* Frustra et Muretus, qui transponit tantum: *His, haudquaquam pñnitentia flagitiis Nero conjugem, &c.* Requiritur enim verbum omnino ad vocalam *His.* Nos tamen, ut spero, feliciter et vere sic: *His auditis, tanquam pñnitentia flagitiis, Nero conjugem revocavit Octavianum.* Ita est: simulabat Nero pñnitentiam. Verbum *auditis*, truncatum, ut multa in his libris alia. Ex quaquam nihil facilius, quam tanquam rescribi. Nomen Neronis sive trajicias, sive deicas prorsus, perinde est. Acidal. His scil. vulgi questibus motus non penitentia flagitiis. Sic l. xi. ‘His atque talibus, magnas copias cõögere’ nam et ibi subintelligitur, his moti. Pichena.

CAP. 61. *Deosque tandem venerantur]* Valla negat *tandem ornatus caussa apud veteres inveniri*, idque adver-

sus auctoritatem Quintilianum. Ego item meam non facio. Doctiss. vir ei favet dum in notis ad annales ait se nescire quo *tandem* pertineat: mihi vero pertinere videtur ad intentum populi desiderium, ut Octavia revocaretur; cuius tandem compotes diis gratias egerunt. Saliner. Non fero hic *tandem*. Lego, *Dcosque advenrantur.* Damnavit hoc *tandem* etiam Lips. prim. edit. sed nihil extricavit. Acidal.

Repetitum venerantur] Emendavimus, *repetitum venerantium.* Rhenan. * dictum quadragies.’ Vel, si id mavis, dicta sunt per Synecdochen. Quidam συνεκδοχὴν vocant, cum et in contextu sermonis, quod lacetur accipimus: ut carmen sive quid simile suppressum sit. Sic Ælian. Var. xii. 3. ἐπράθη καιρίαν, non addito πληγήν. Ejusdem generis sunt, Hom. Iliad. vi. πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ i. multa in divitis: ubi desideramus, domo. Similia sunt Thueyd. l. iii. ἐσηκόντιξεν ἐς τὰ γυμνά: ubi scholiastes μέρη δηλονότι. Saliner. Corrigendum puto; *repetitur veneratio:* Deorum scilicet, ut in re lata. Præcesserat enim ‘Deosque tandem venerantur.’ Grotius. Emendo, *repetita xeneratione.* Tum nimirum, cum populus dejiceret Poppææ status, et Octaviæ restitucret. Harlaeus.

Et Poppææ honos repositus est] Addidi ex Florent. et, quod in vulgatis exciderat. Pichena.

Quæ semper odio tumens, metu atrox.] Reposuimus ex Budensi: *quæ semper odio, tum et metu atrox.* Rhenan.

Qui motis rebus facile reperiretur. *Omitteret modo]* Distinctione ista pleniore, obnubilatur prorsus auctoris sensus. Interpungendum erat, *reperi- riretur; omitteret modo.* Dux, inquit, non deerit, modo Octavia propius accesserit relicta Campania. Gruter.

Tibicinis Ægyptii] Eucer, de quo supra. Ferrellus.

At si desperent] Dubitat, an integra,

Lipsius. Idem legit, *An si desperent?* Unde sententiam nullam expedio. Mihi integra sunt, levissima mutatione, ac pro at scribenti. Facile, inquit, motus illi componentur, et in se consentent. Atque ubi de Neronis nuptiis desperatum erat, alium Octaviæ maritum quærerent. *Acidal.*

CAP. 62. *In servitio*] Scripsimus, servo. Rhenan.

Quæstionibus ancillarum eluserat] Jacobo Lectio eruditio juveni adsentior scribenti, *elusa erat*. Lipsius.

Quæstionibus ancillarum illuserat] Reposuimus, *eluserat*. Rhenan. Faërnus legebat: *elusa erat*, &c. Nisi magis placet, *illusum erat*. Ursin. Placet et milii, Lipsio placita Lectii conjectura, *elusa erat*, magis quidem quam Mureti, *illusum erat*. *Acidal.* Probat Lipsius, *elusa erat*, id est, suspicio in servo. Vulgo, *eluserat*. Pichena. Viris doctissimis videbatur rescribendum, *elusa erat*: sed certe nihil mutandum putavimus, cum hoc usitatissimum sit auctori, verbis activis, ut vocantur, ad neutrorum formam uti, sic *vertere*, *mutare*, &c. pro *verti*, *mutari*, frequenter hic reperias. Freinsheim.

Graviorum facinorum ministri] Flor. malorum facinorum. Sed nihil muto; nam vox, graviorum, quodammodo respondet præcedentibus verbis, *graviore odio*. Pichena. Omnia sana videntur. Cum tamen extet in chirographo Bibliothecæ Medicææ, *quia malorum*; videri poterat prius fuisse, *majorum facinorum*; sed idem sensus resultat ex illo *graviorum*, quapropter nihil temere mutabimus, nisi consentiant et alii codices plutearii. Gruter. Itane tam obtusæ cuiquam aures, ut non offendantur illa fatua repetitione vocis: *graviore odio*, *qua graviorum*. Nos vero sine dubitatione recipimus scripturam Florentinam. Plautus Menæchm. v. 7. ‘O facinus indignum et malum.’ Tibullus 11. 4. ‘Illa malum facinus snadet.’ Noster lib.

xii. ‘At Agrippina ne malis tantum facinoribus notesceret.’ Gronov.

Plura etiam quam jussum erat fingit] Malim, *jussus*. *Acidal.*

CAP. 63. *Praefectum in spem sociandæ classis corruptum*] Sic melius Flor. quam vulgo, *spe sociandæ*. Pichena.

Dicto memorat] Legendum hic, *edicto memorat*, idem Lectius, quem nominavi, docuit me vere. Nam principes per edicta populum adfabantur, ut notum. Lipsius.

Edicto memorat] Lipsio assensi, qui, *edicto*, reposuit. Vulgo, *dicto*. Omnia enim fere per edicta siebant a principe. Lib. seq. ‘*edicto testificatus*.’ Hist. l. 1. ‘*laudatus per edictum*’ Pichena.

Melioris olim fortunæ recordatione allevabant] Emendavimus, elevabant, id est, minuebant, quæ elegantissima verbi hujus significatio satis nota est. Rhenan. Flor. et Ven. *allevabant*. Pichena.

Huic primum nuptiarum dies] Cave mutes, *primus*. Illud verum. *Acidal.* Correxi, *primus*, monente Lipsio: vulgo, *primum*. Pichena.

CAP. 64. *At puella vicésimo ætatis anno*] Scripsimus, *Ac puella*. Rhenan. Muret. *At*. Vulgatum *ac retineo*. *Acidal.*

A vita exempta] Lege, *e viris*. Apuleius 1 Miles. *Ipse mihi supervivens*. Pricæus.

Communesque Germanicos] Faërnus legebat: *Cumque Germanici, et postremo Agrippina nomen cieret*, &c. non, ut in vulgatis, *Communeque Germanici*. Ursin. Octavia nuntio mortis accepto, ut aliqua sese illinc redimeret, ait, se spem matrimonii cum Nerone penitus abjecisse, nec unquam postea uxoris, sed solam sororis, nomen usurpataram: hæc jaciebat, sed apud surdas aures: inde in desperationem versa, Germanicum invocabat; solent enim miseri inter extrema dejecti eos desiderare, per quos (si viverent) certa spes evadendi. Sen. in Troad.

‘Servire Græco pateris Andromachen jugo, Crudelis Hector?’ Nec finem in Germanici nomine faciebat, sed Agrippinam quoque appellabat. Viveres utinam, o Germanice, columen familie nostræ, vel tu saltem, o Agrippina, qua viva si non omnino felix fui, mihi tamen exitium non imminebat. Plus igitur (ut vides) sibi pollicetur de Germanico, quam de Agrippina, ille undique pius, haec novere: nec amens Octavia, (Ann. l. xiii.) ‘Quæ quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnes affectus abscondere didicerat,’ ut fictæ Agrippinæ caritati fidem haberet. ‘At matris ira nulla munificentia leniri, sed amplecti Octaviam, crebra cum amicis secreta habere.’ *Salinerius.*

Mur. *communesque Germanicos*; Lipsius, *cum manesque germani*. Neutrūm placet præ vulgato, cuius sententia, quam Lipsius idem tetigit, optima. *Acidal.* Flor. ac Ven. *communesque Germanicos*. Mercerus nihil mutat, atque interpretatur. *Pichena.* Vulgo, *communeque Germanici*. Sed Florentini Ms: veterisque editionis Venetæ lectio est, quam restituimus, *Communesque Germanicos*; quod haud dubie proba sit. Nec enim unus tantum fuit Germanicus, &c. * *Freinsh.*

Additurque atrocior sævitia] Malebam *atrocious sævitia*, hoc est, gravius Iudibrium crudelitate. Sic libro sequenti: ‘Adjecisse Deos dignum Arsacidarum.’ *Dignum, atrocious,* res digna, res atrocior. *Gronov.*

ANNALIUM LIB. XV.

CAP. 1. *Defectione Hyrcanorum*] Scripsimus, dissensione Hyrcan. Rhenanus. Faernus legebat, deditio. Ursinus.

Proxima trahi: et nisi, &c.] Transpositione copulæ sententia explicanda: *proxima trahi, nisi defendant Parthi: et levius servitium.* Acidalius.

Per silentium hanc modice querendo] Cuivis mendum hic suboleat. Quomodo enim per silentium, et nec modice, querebatur? Nec tamen hoc adverterunt viri magni: nisi Muretus ante nos, cum quo vere scribimus, *per silentium, aut modice querendo.* Acidalius. Si *immodice* querebatur: quomodo *per silentium?* An cum aspiceretur, quamvis silens, ignaviam exprobrare videbatur, ideoque gravius silentium ipsius, quam Monobazi voces? Ita videtur: ac sequentia verba, non enim ignavia, &c. repedita in-

telligo a primoribus illis gentium: quæ cum ad aures Vologesi pervenissent, commotus est, conciliumque advocavit. *Pichena.* * Sup. xiv. 62. Seneca ad Helv. 16. ‘nunquam te fecunditatis tuæ, quasi exprobraret ætatem, pœnituit.’ Plinius epist. 1. ‘Mala emptio exprobrare stultitiam domino videtur.’ Tacitus xv. 16. ‘non eam speciem insignium et armorum prætulit, ut diversitatem exprobraret’ et xvi. 22. ‘rigidi et tristes, quo tibi lasciviam exprobrent?’ et xvi. 10. ‘tanquam vivendo exprobrarent imperfectum esse Rubellium.’ Expressit tale quid Martialis lib. 1. epig. 69. ‘Si tacet, hanc loquitur.’ Male alii in Tacito rescribendum putarunt; *aut modice querendo:* subjicitur enim querela, haud modica tamen. *Freinshemius.* Nihil hic est mutandum. Silentis

orationem et questus exponi ac subjici, non est novum apud elegantissimos auctores. Nam silentio non minor vis inest indicandi interiores animi motus ac cogitationes, quam sermoni. Itaque haud sine ratione ex eo orationem colligunt et proponunt Scriptores. Cauti in primis et callidi, qualis Tacitus. Neque aliter Lucas n. l. ‘Gelidos pavor alligat artus, Et tacito mutos volvunt sub pectore questus.’ Plane eodem modo, quo hic Tacitus. Vide etiam quæ ad hunc locum notat Cl. Freinsheimius. *Boxhornius*. Exemplum vivum est apud Cæsarem lib. 1. Gall. 32. in Sequanis. *Gronovius*.

CAP. 2. *Et certamen*] Emendavi, contra veterum fratribus odia et certamina. Rhenanus.

Et a Diis aestimatur] Non satis capio, quid sibi velit iste Parthus hac sententia. Putabam olim legendum: et ab imis aestimatur. Crebro hæc componuntur apud auctores, summa et ima. Freinsheimius.

Dum ipse positis adversus Hyrcanos discordis] . Reposimus, *Dum ipse compositis*, &c. Rhenanus.

CAP. 3. *Festinatius agerent*] Nos, festinatius. Rhenanus.

Congestu terræ obdidit] Scrisimus, abdidit. Rhenanus. In v. c. est, *congestis arena obdidit*, non abdidit. Ursinus.

CAP. 4. *Inerantque milites, et provisi ante commeatus*] Copulam, que, ex Flor. reposui: nam a vulgatis abest. *Pichena*.

CAP. 5. *Omittet potius*] Lego, *ocius*, non, *potius*. Lipsius.

Omittet potius obsidionem] Faernus legebat: *Omittet ocius*, &c. Ursinus. Lipsius mallet, *ocius*. Sed et, *potius*, recte se habet, ut ostendat utilius id Vologesi esse. *Pichena*. Lege, *Omittet protinus obsidionem*. Boxhornius.

Casperius centurio] Muretus, *C. Asperius*. Acidalius.

CAP. 6. *Patrata magnifice extolle-*

bant] Reposimus, ac magnifica extollebant. Rhenanus. Mur. *Patrata magnifice extollebant*. Assentiar, nec tamen vulgatum dannem; *Patrata et magnifica*, &c. Acidalius.

Exercitum Rom. a Tigranocertis deductum] Editio decrepita non agnoscit præpositionem, a, neque requiritur. Gruterus.

Cosennius Pætus] Qui male in Dionis eclogis, quas nuper Fulvius Ursinus dedit, Σέννιος scribitur. Enimvero Κεσέννιος Πέτος etiam in Josepho scribitur, diciturque libro Excidii vii. c. 21. An hic ipse, qui sub Neroni præfuerat, etsi parum bona fama? ætas haud neget. Lipsius.

Cesennius Pætus] Vide supra notam ad XIV. 29. Freinsheimius.

CAP. 7. *Famisulanus Vectonianus*] Codex Budensis, *Famisulanus Vectonianus*. Rhenanus.

Calavius Sabinus regebat] Nos, regebant. Placeret, *Flarius Sabinus*. Ursinus. Vide supra notam ad VI. 9. Freinsheimius.

Turbatus equus qui] Mos infrequens, et inobservatus, de hoc equo. Ge minum tamen locum habes in Plutarchi Crasso, &c.* Lipsius.

CAP. 10. *Si Pato aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset*] Deesse vocem credo post in suis. Neque constantia accommodari illuc videtur posse, si sequentia ista spectentur: Verum ubi a viris, &c. Forte verum, *Si Pato aut in suis vis, aut in alienis consiliis constantia fuisset*. Acidalius.

Ubi a viris militaribus adversus urgentes casus firmatus erat] Vox prima et ultima, si non sunt ab aliena manu, haud tamen multum habent, quod heic agant; hoc est, sede ista ejici poterant. Gruterus.

Tria millia delecti peditis, proximo Tauri jugo] Placuit hæc lectio a Flor. indicata: in quo, *tria millia delecti pedites*. Vulgo, *delectorum peditum*. Sed et in peditibus, et in equitibus, Tacitus plerunque singularem nume-

rum amat. *Pichena.*

Imposit, quo transitum regis arcerent] Mur. maluit, quæ. Mihi utrumque eodem loco. Acidalius. Ego qui mallem. *Gronovius.*

Castello cui Asamosata nomen est] Correximus, *Arsamosata.* Rhenanus.

Qui in uno habitus] Ita Flor. Vulgo, in unum. *Pichena.*

Et ægre compulsum ferunt] Sustulimus particulam et: non autem hæc sola supererat, sed mox item particulam ut, *ægre compulsum ferunt, instantem Corbuloni fateretur,* subanditur autem ut. Rhenanus. Ex libris veteribus, præsertim ex Flor. addidi illud, et. Verbum autem, *instantem,* referatur ad superiora, *vagum hostem.* *Pichena.*

Ut instantem Corbuloni fateretur] Vel hostem, vel metum ex hoste. *Ferrettus.*

Et alarios octingentos] Vel ex alariis octingentos. Sed dubito an eadem sententia. Acidalius.

CAP. 11. Hinc peditatu, inde equite] Codex Budensis, *Hinc peditatu, hinc equite.* Rhenanus.

Nihil mutato consilio, vi ac minis alares exterruit] Ita Faernus legebat, delebatque particulam, sed. Ursinus.

Facta sæpius eruptione] Et hic excidit, aut sublata fuit copula: quam ex Flor. repone: *factaque sæpius eruptione.* *Pichena.*

Per longinqua et avia] Præpositionem *per* expunximus, sic distinguendo sententiam: *peditum si quis integer, longinqua et avia: vulnerati castra repetire.* Subauditur ante, petiit. Rhenanus.

Missis item ad Corbulonem precibus] Scripsimus, *Missis iterum ad Corb. pr.* Rhenanus. Florentinus et Venetus, item: si conjecturæ locus esset, facrem, *identidem,* hoc est, crebro subinde; quod quidem sensus velit. *Freinshemius.*

Se fidem interim, donec vita suppediti-

taret, retenturos] In vulgatis, *retenturum:* at magis placuit, *retenturos,* ex Flor. ac Ven. nam ad ipsum dñcem, et ad exercitum refertur. *Pichena.*

CAP. 12. Regionem Comagenam] Syria dividitur in plures partes, cuius una pars Comagena, quæ ad Amanum et Taurum montes extenditur. *Lupanus.*

Comitabantur exercitum] Mur. *Comitabatur.* Ad quid vero? Acidalius.

Prater alia assuta bello] Flor. sueta. *Pichena.*

Se nisi victoribus immitem esse] Corbulo primipilarem hortatus, et ceteros milites, qui Pætum in bello desernissent, ut illius potius misericordiam experientur, quam ut a se deprehensi in eodem perfugium haberent, dixit, se disciplinae militaris diligentissimum exactorem, qua deserentibus nisi a victoria militibus non parceret, ut supra lib. XIII. Suadebat autem Corbulo militibus, &c. * *Vertran.* Milites, qui ducem Corbulonem cum Pæto mutaverant, falsis nominibus utebantur: Corbulo sævus dicebatur, quia veram militiam revocabat: Pætus, milis, quod legiones 'promiscuis militum commeatibus infirmaverat.' Hæc omnia Corbulo nunc ulciscitur: Redite (ait amara irrisione) ad vestrum clementissimum ducem: quid rei vobis est cum me sævo, qui solis victoribus æquus, victos angue pejus semper odi? *Salinerius.* Frustra exerceat acumen suum homo optimus, quum obscuri nihil sit. Non enim si lib. XIII. *Pactius Orphitus primipilaris* jussu Corbulonis præsidio præpositus commemoratur, et hic *Pactius centurio primipili* a Pæto venire dicitur, ideo et omnes milites hic obvios Corbuloni dueem eum cum Pæto mutasse necesse est. Lib. XIII. 40. sunt cum Corbulone tertia et sexta legio et decima: easdem obtinet hoc lib. c. 6. Pætus quartam et quintam et duodecimam. Nec diversas fugæ causas

obtendere est falsis nominibus uti Corbulonis sævi, Pæti mitis. Eoque nec ulciscitur hic Corbulo quicquam privati doloris, neque amara irrisione ludit: sed voce plena gravitatis et disciplinæ profugos redire ad signa et duci, cui a Cæsare attributi essent, causam probare jubet, si forte veniam det ille; se nullam fugæ exensationem accipere, nec desertoribus ignoscere. *Gronovius.*

Si singulis manipularibus] Ita Plinius lib. xxii. c. 4. ‘*Si civicæ honor uno aliquo ac vel humillimo civi servato præclarus sacerque habetur, qui tandem æstimari debet unius virtute servatus universus exercitus?*’ *Aurelius.*

Numerus adipisceretur] Malo, *adspiceretur*: etsi non ignorem Plautum, et Tacitum ipsum alibi, adipiscendi verbum παθητικῶς esse usos. *Lipsius.*

Ubi par eorum numerus aspiceretur] Ita emendavit Lipsius: male vulgo, *adipisceretur*: facilis enim fuit lapsus, præsertim cum in veteribus legatur, *aspiceretur*. Pichena. Etiamnum proba mihi Lipsii correctio, quam et Pichena amplexus est, *adspiceretur*. Freinsheimius.

CAP. 13. *Modo castellum, quo imbellis atas defendebatur, adpugnare]* Restitui ex Flor. *adpugnare*. In vulgatis, *oppugnare*. Pichena.

Ne aliud quam munimenta propugnabant] Emendavimus, *nec aliud q. m. pr.* Rhenanus.

Aut metu] Ablativum, *metu*, delevisimus, et pro *aut* scripsimus, *ut*, hoc modo, et *alii propria ignavia*, *ut Corbulonem opperentes*. Siquidem in Manuscripto libro tantum est *Ut pro Aut,* librarius ultimam præcedentis vocabuli quod est *ignavia* literam, cum *ut* conjunxit, ut fieret *aut*: deinde quispam ablativum adjecit *metu*. Rhenanus. In v. c. est: *Et alii propria ignavia, aut metu Corbulonem opperentes*: nam in vulgatis desunt illa, *aut metu*. Ursinus. Flor. ac plerique

veteres habent, *aut Corbulonem*: ut sit sensus: Corbulonem opperentes, non ignavia se intra munita continuaisse: sed fortasse prudenti consilio, cum se hostibus impares videant. Tamen vulgatam lectionem præfero. Venetus, et nonnulli alii addunt, *aut metu Corbulonem opperentes*. Pichena. Editio Veneta, *propria ignavia, aut metu*, aliaeque veteres probo sensu, quem aliae pervertunt, *propria ignavia, ut Corbulonem, &c.* nec minus illi, inter quos et Ms. Pichenæ, qui legunt, *propria ignavia, aut Corbulonem, &c.* Freinsheimius. De lectione hujus loci optime Rhenaus. Ex *ignavia ut*, litera male repetita, *ignavia aut*, factum. Suppleverunt *metu*, qui nesciebant *ignaviam* hic nihil aliud esse quam metum. Sæpe veteres has voces, *ignarus, segnis, ignavia, segnites*, usurpant in illis, quibus abest virtus aut viro digna audacia, quos *poltrons* dicimus. Iлиis, inquit, abunde magnum erat, &c.* *Gronovius.*

Aut Pœnis Rom. imperii æmulis] Mirum omnes editiones ita conspirare in hanc lectionem, cum palam vitiosa sit. Nullæ enim hic Pœnorum partes, &c.* *Freinsheimius.*

Contra daret] Hoc mihi magis probatur quam quod verbum in regio volumine est scriptum, nempe *contradicaret*. Sic Hist. lib. i. ‘*Si fortuna contra daret, iratis ne relinquerentur?*’ *Rhenanus.*

Quod pro Armeniis semper Romanæ ditionis] Videtur legendum omissa, *pro*, *dictione*: *Quod Armeniis semper Romanæ ditionis.* Ursinus.

Pacem ex æquo utilèm, nec præsentia spectaret] Non est inepta Budensis exemplaris lectio, *Pace ex æquo utili, ne præs. t. sp.* Rhenanus.

CAP. 14. *Illum locum, tempusque consilio destinatum]* Deinde, *quid de Armenia cernerent adjecisse Deos*: ubi etiam clauditur, qui sequitur, sensus. Postremo, quando a Diis decretum

fit, quid futurum Armenia sit, quam in manu Parthorum posuere, ceden-
tibus legionibus Romanis, dignum esse Arsacidarum vel memoria feede-
rum vel commiseratione fortunæ, ut etiam de legionibus Rom. statuerent.
Perinde est itaque ut si scripserit, exspectare sibi esse in animo fratres,
et in id tempus consilium et locum
rejicere : Deos adjecisse tamen quid-
cernerent de Armenia : dignumque esse Familiæ nominisque sui, statuere
una de legionibus Romanis. *Ferrettus.*

Adjecisse Deos dignum] Locus de quo tria verba non possum hiscere.
Lipsius.

Adjecisse Deos dignum Arsacidarum simul et de legionibus Rom. statuerent] Scribendum appareat, *Adjecisset eos, dignum Arsacidarum, &c.* Sensus est : Rescripsit Vologeses se adhibuisse fratres suos in consilium, Pacorum ac Tiridatem, ut digne Arsacidis simul et Romanis statuerent. Cur enim non possim docendi gratia sic loqui, quum Cicero dixerit, ‘convenienter naturæ vivere.’ Arbitror autem dignum Arsacidarum imitatione Græca protulisse ἀξῶς τῶν Ἀρσακιδῶν nisi quis malit, dignum Arsacidarum pro dignitatem Arsacidarum : hoc est ; pro dignitate Arsacidarum simul et de legio-
nibus Rom. statuerent. *Rhenanus.* Si quis me audiet, ita leget, *Adjecisse eos, dignum Arsacidarum, simul ut de legionibus Rom. statuerent : hoc sensu ; Adhibuisse fratres in consilium, dignum esse Arsacidis, ut una de legio-
nibus Rom. deliberarent quid fieri oporteret.* *Vertranus.* Videtur ex v. e. ita legendus hic locus : *Quo de Armenia cernerent.* *Adjecisse deos dignum Arsacidarum, simul ut de legionibus Rom. statuerent.* *Ursinus.* Mor-
bis desperatis quale quale remedium non dedecet adhibere : illudque inde mihi petam, unde toties suggestum est : scil. a parenthesis : *Quid de Armenia cernerent (adjecisse deos dignum Arsacidarum) simul et de Romanis legi-*

onibus statuerent. Fratres (inquit) expecto : etenim inter nos jam con-
venit, ut hic omnes de rebus Arme-
niae decernamus, (enjus possessionem
dii ut rem dignam Arsacidarum, iis
tradiderunt) simulque statuamus de
legionibus Romanis. Subobscure qui-
dem hoc in loco Vologeses apertius
alibi : Se priora, et toties jactata su-
per obtainenda Armenia nunc omit-
tere, quoniam Dii quamvis potentium
populorum arbitri possessionem Par-
this non sine ignominia Romana tra-
didissent. Tò adjicere sive addere, pro-
dere. Terent. Eun. ‘Quam inique
comparatum est, ii qui minus habent
Ut semper aliquid addant divitiori-
bus !’ *Salinerius.* Desperatus Lipsio
locus, qui tria de eo verba hiscere
non potest. Ego aliquid, imo mul-
tum possum, sed certi tamen nihil.
Visum est primo transponere : *Illum
locum tempusque consilio destinatum,
quid de Armenia, regno Arsacidarum,
cernerent : adjecisse Deos simul ut de legi-
onibus Rom. statuerent.* Postea sine
transpositione legebam saltem, *Adje-
cisse Deos fastigio Arsacidarum, simul
et de leg. R. statuerent.* Fastigium
Arsacidarum initio etiam hujus libri
dixit : *Spretum Arsacidarum fastigium
ire ultum volens.* Possit etiam : *Ad-
jecisse Deos, de regno Arsacidarum simul
et de leg. R. statuerent.* Quid si lega-
tur ? *Illorum (fratrum scil.) consilio
locum tempusque designandum, quo de
Armenia cernerent.* *Adjecisse Deos Ar-
sacidarum fastigio dignum, simul ut de
leg. R. statuerent.* Acidalius. Trajec-
tione et mutatione haud multa sen-
sum Vologesis epistole congruentem
sic eruo : *Allegisse Deos illum locum,
tempusque dignum Arsacidarum consilio
destinatum, quid de Armenia cernerent,
simul et de leg. R. statuerent.* Grotius.
Ausim sponsonem facere ita recte
locum habere, qui de Armenia cernerent :
et, simul de legionibus. Qui pro Quo
sive Ut positum. Cernere hic certare
est. *Dignum Arsacidarum, recte, æque*

ac si esset, dignum Arsacidis. Statuerent, pro, ut statuerent: quamvis ἀπὸ κονοῦ subaudiatur τὸ Κινζερλίγος. Vulnus turpe, cui medeor: Adjecit sese, et eos, de genere regum Arsacidarum. Aurelius. Scribe: Adjecit esse regnum Arsacidarum, de eo simul et de legionibus R. st. Barthius. *Vasatem praefectum*] Et mox, *Vasates*. Scrisimus, *Vasacem* et *Vasaces*. Rhenanus.

Et si qui duces obtinendæ donandære Armeniæ egerant] In Flor. legitur: et si qua ces obtinendæ, &c. unde suspicor restituendum, et si qua Cæsares: id est, quæcunque gesserint Cæsares, super obtinenda, donandave Armenia, refert. Pichena.

Imaginem retinendi donandive penes nos] In Flor. legitur, *retinendi largendive*. Pichena.

CAP. 15. Fluvio Arsameti] Non alibi lectus nobis hic Arsametes: et omnino arbitramur falsum. Magis, quia in Dionis fragmentis (edidit haud ita pridem Fulvius Ursinus) hic ipse fluvius Arsania dicuntur. Verba Dionis: Ἀφῆκεν αὐτὸν, προδιομολογησάμενος ἵνα τὸν ποταμὸν αὐτῷ Ἀρσανίαν ζεύξωτι: Parthus dimisit Pætum, prius cum eo pactus ut ponte sibi jungerent fluvium Arsaniam. Nominat et ante, Πανδεῖαν τῷ πρὸς Ἀρσανίᾳ ποταμῷ οὖσαν. Randeian (opidum, sive vicum, ubi Pætus obsecus) ad Arsaniam fluvium sitam. Plinius quoque Arsaniam agnoscit, et in Euphratem labi facit, lib. v. c. 24. Sed et Plutarchus in Lucullo. Itaque corrigi prorsus velim in Tacito: *Fluvio Arsaniæ (etenim is castra pæst.) litteris postremis in aliā voculam reformatis. Emendabis iterum infra. Lipsius.*

Interim fluvio Arsameti (is castra pæstuebat) pontem imposuit, &c.] Feli-citer e Dione Lipsius sententiam veram loco reddidit: ego tamen, ne oratio Taciti languidiuscula sit, paullo aliter ita malim: *Interim fluvio Arsaniæ (is castra pæstuit) pontem imposuit,*

suit, specie sibi illud iter expedientis (ita Muretus, et in aliis credo Lipsii editionibus ad marginem, in editione certe prima ita conjectit idem): sed Parthi, quasi documentum victoria justerant: nam neque iis usui fuit, et nostri per diversum iere. Acidalius. Ex historia a Lipsio nomen fluminis emendatum. Interim flumini Arsaniæ, &c. Vulgo, Arsameti, is castra, &c. Idem et paulo infra correxius. Pichena.

Is castra perfluebat] Malim, *pæstuebat*. Rhenanus.

Specie sibi illud iter experientis] Imo expedientis. Sic expedit copias, arma, tela, alibi sæpe. Experiendi hic nec tempus nec locus. Grotius.

Namque iis usui fuit] Quamvis pontem pauci fortasse Parthorum transierint, tamen aliqui: at ex Romanis nullus. Non ergo falso dictum, Parthis usui fuisse. Nihilominus malim cum Lipsio, neque iis. Pichena. Non male isthæc mutantur ab aliis, verum cum varia oriatur corruptio, nisi a vocabulo minus usitato, suspicari libet, fuisse, namque iis inusus fuit; que dictio frequentata Sallustio, a cuius imitatione minime abhorret noster. Gruterus.

Addidit rumor] Cui rumori Suétornius etiam fidem habet, c. 39. Lipsius.

Nam et munimenta ingressi sunt] Flor. ac Venetus, Namque et munimenta. Pichena.

Antequam agmen Romanum excederet] Emendavimus, decederet. Quod illic sequitur, aut jumenta adnascentes, in vulgata editione est agnoscentes, nec refert. Rhenanus. Muretus, excederet. Aptius paullo. Acidalius. Flor. ac Venetus, excederet. Pichena.

Proximus quisque regi vi equorum] Suspicio de loci defectu. Nonne plerique Parthorum in equis (talis illorum militia), non solum proximi regis? certe. Adde quod Dio disertim narrat, regem quidem elephanto, alias sine usu ullo pontis, ut prius, transisse:

Ἄντος μὲν (διὸ Βασιλεὺς) ἐπ' ἀλέφαντος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὅσπερ καὶ πρότερον, ἀνεχώρησαν. Itaque fidenter, fortasse et feliciter, explico; et proximus quisque regi, alii vi equorum perr. Hac mente rex quidem in elephanto, et in simili bellua ejus exemplo primores transmisere, aliud vulgus in equis. Lipsius.

Regi vi equorum perrumpere] De mendo suspicatur Lipsius: nec Florent, variat, nisi quod habet; et proximus quisque regem. Pichena. Aliter editio prima; insidens proximus quisque regem vi, &c. non male, dummodo interpungamus, insidens; proximus quisque regem, vi, &c. Vocem proximus, accusativum regere, satis notum. Gruterus.

Validum et firmum intellectum] Re-
posui, *Validum et fidum intellectum*. Rhenanus.

CAP. 16. Neque se plus tridui itineri abfuisse] Nos, *itinere*. Rhenanus.

Donec referrentur litterae Neronis] Sic Flor. et Ven. Vulgo, referantur. Pichena.

Quæ ut augendæ infamiae composita, sic reliqua] Non puto affirmare hic Tacitum, quæ modo narraverat a Corbulone facta fuisse; sed hoc velle, etiamsi fides forte iis derogaretur, non ambigua esse alia haud minus fœda. Quæ mens hanc potius scriptio[n]em desideret: *Quæ ut augendæ infamiae composita sint, reliqua, &c.* Freinsheimius.

Non eam speciem insignium et armorum prætulit] Liber manu descriptus, *Non eam speciem insignium armorum pr.* Rhenanus.

Ne lachrymis quidem temperare] Scripsimus, *temperavere*. Rhenanus. Flor. ac Ven. *temperare*. Pichena. Jocundior sonus emergit ex scriptura vetustiss. *temperare*. Gruterus.

CAP. 17. Hoc conquerentium] Castigavimus, *Hæc conquerentium*. Rhenanus. Faernus legebatur: *hoc conquerente*. Ursinus. Scil. *irritum laborem*. Corbulone se ita composuerat, ut Pæto

insultare non videretur. Et Pætus inter adversa dedidicerat æmulatus. Quapropter (aliis missis) ambo lamentantur injuriam fortunæ, quod temporius eo non potuerit perveniri, certissimaque victoria defraudati sint. Addit Pætus, ut res ceciderint, esse in eorum manu omnia integra, si conjunctis legionibus Armeniam aggrederentur. Ea Corbulo non probat, ejusmodi mandata prætexens ab imperatore non habuisse. Hæc mallem quam tot emendationes. Verum non nihil me sollicitat *respondebat*. Quid si usurpative pro loqui ut Plautus? Merc. ‘Instare factum simia, atque hoc denique respondet.’ Et forsitan Hebræorum exemplo, qui verbo *Ngana* credunt utrumque significatum: unde in N. T. habemus Marc. 12. καὶ διησόδης ἴδων αὐτὸν, θτι νοννεχῶς ἀπεκρίθη. Nec mirum tibi videatur, si gentes imitati sunt Hebræos. Homerus enim non aliunde doctus est, cum facit nuncios iis ipsis verbis agere, quibus ad aliquem legantur. Is etiam inde sumpsit εἰπε πρὸς δὲν μεγαλήτορα θυμόν. Præcesserat enim sacer ille Moyses: ‘Et dixit Dominus ad cor suum.’ Quid Herodotus? δράκοντες δὲ ησαν ἐν τῷ Καυκάσῳ μέγεθος μέγεθος. Judæos æmulatur quibus frequens verba duplicare ad aliquid augendum. Psalm. LXXXVII. ‘Nunquid Sion dicetur, homo, et homo natus in ea?’ Lamentat. ‘Et multiplicavit in filia Sion dolorem, et dolorem.’ Ad ultimum noster Ann. I. XVI. ‘ejusdem animæ est Poppæam divam non credere,’ illi Levitic. II. ‘quando anima obtulerit.’ Salinarius. Liquida sententia in turbatis verbis: quæ varii varie interpolant, nimia hercule licentia. Scribe servatis proxime vestigiis: *Ducum inter se brevis sermo secutus est: hoc conquerente irritum laborem, &c.* Acidalinus. Flor. et alii veteres, *hoc conquerentium. Suspicor legendum, hoc conquerente, suum irritum laborem: hoc scil. Corbulone:*

nam deinde sequitur. *Ille, id est, Pætus*: quæ Mureti etiam fortasse sententia est. *Pichena.*

Amnemque ut olim medium faceret] Scribendum, Amnemque ut omnium medium faceret. Item Diruptaque quæ ultra Euphratem communierat Corbulo. Rhenanus. Expulit Rhenanus adverbium, olim, reposuitque, ut omnium, contra veterum librorum auctoritatem. Nos Florentinum præcipue sequi, locum restituimus. Pichena.

Diruptaque quæ Euphratem ultra communierat Corbulo] Aptius mihi verbum, diruta, ex Flor. aliisque veteribus, quam, dirupta, ut in vulgatis. Pichena.

CAP. 18. Frumentum plebis] Fortasse legendum, frumentum publicum: nam in V. C. est, frumentum publ. sed corrupte. *Ursinus.* Frumentum plebis non alibi memini me legisse. Itaque assentior Mureto legenti, frumentum publicum. Acidalins.

Annonæ sustentaret] Scribe: sic ostentaret: nam sustentare, quicquid Julius cantet, alienum; sistentare verbum nihil. *Gronovius.*

Fortuitus ignis assumpsisset] Emedavi, absumpsisset. *Rhenanus.*

Ducennium Geminum] Qui sub Galba Præfectus urbi, Histor. l. 1. *Lipsius.*

CAP. 19. Adeunt, ibi naturæ munus, labores educandi] Exemplar Matt. Corvini habet, *Adeuntib. naturæ:* proinde lego, *Qui magna cum invidia senatum adeunt, jus naturæ, labores educandi, adversus fraudem, et artes, et brevitalis adoptionem enumerant.* Dele ergo vocabulum *munus* quod castigatores infuserunt, *ibi pro jus* scribentes. Hic locus feliciter, ut puto, restitutus est, atque in contextu mutatus. *Rhenanus.*

Ac ne uswpanidis quidem hæreditatis bus prodesset] Particula, quidem, in Matt. Corvini exemplari non est, et potest abesse. *Rhenanus.* Vide quæ notavit Lipsius ad l. III. super verbis, ‘de moderanda Papia Poppæa.’ *Pich.*

CAP. 20. Cæteris criminibus] Malim, certis. Ferrettus.

Cinciam rogationem] Quænam fuerit lex Cincia, jam a nobis dictum est l. XIII. qua cavebatur, ne quis ob causam orandam, pecuniam donumve acciperet. Ambitus olim duplex fuit, &c.*

Ergo adversus novam provinciarum superbiam] Faernus legebat, provincialium, pro, provinciarum. Ursinus. Vulgo, provinciarum: ego ex Flor. provincialium. Sic paulo supra, ‘ut solent prævalidi provinciali:’ et infra, ‘maneat provincialibus, potentiam suam tali modo ostentandi.’ *Pichena.*

Qualis quisque habeatur, alibi] Quis unquam ita loquutus est, *alibi quam in civium judicio:* cum alibi locum demonstret. Malim igitur, *haud quam, ut ita legamus: Qualis quisque habeatur alibi, haud quaquam in civium judicio esse.* Ferrettus.

CAP. 21. Decernaturque, et maneat] Si non fractus locus, scribo sententia ducente, *decernatur ne maneat.* Nisi per ironiam hæc dicta capies, et simulata quadam concessione. Quo sensu nihil mutem. *Lipsius.*

Et maneat] Neque fractus hic, ut suspicari videtur Lipsius, neque legendus, ut censuit idem, *decernatur ne maneat:* sed ut idem postremo dūbitanter ponit, simulata quadam concessione capiendus; quod ut eluceat magis, distinctio illa adhibeatur; *promtius accusatio decernitur; decernaturque; et maneat provincialibus, &c.* Decernantur sane et accusatio et grates ad eorum nutum, et relinquimus illis potentiam suam provinciabil. tali modo ostentare: falsa tantum et precibus exambita laus cohibeatur. Phrasis *maneat ostentandi*, Taciti est: et de ea nos ad Val. Max. IV. 3. *Acidalius.* Corrigit Lipsius. Mihi autem vulgata lectio facile defendi posse videtur, imo aliquam majorem vim habere, cum sit invidiosa quedam

concessio; hoc est, Decernatur accusatio, &c.* *Pichena.* Frustra haec mutata voluit Vir Doctiss, decernatur ne maneat: nam quae mox sequuntur sed laus falsa, &c. aperte volunt hanc postremam consuetudinem aboleri, priorem, de decernenda accusatione, relinqu, non per simulationem facta concessione, sed serio, ut eo modo cohibeantur libidines provincias regentium. Porro ista phrasis, &c.* *Freinsheimius.*

Potentiam suam tali modo] Non est in exemplari Matt. Corvini, *suam.* *Rhenanus.*

Laus falsa et precibus expressa perinde cohibeatur] Sic lego, non cohibeantur. Acidalius.

CAP. 22. Consulibus ea de re relatum] Ad ea accuratiss. Lipsius: Jus relationis solis Consulibus; nec sine relatione perfici potuit ullum Senatus-consultum. Scribe ergo cum Heinsio: *Non tamen Senatusconsultum perfici potuit. Nec, abuentibus Consulibus, ea de re relatum: i. e. nec, quod Consules abuerent, ea de re relatum.* Non dubito quin hanc ejus de hoc loco sententiam magno adsensu celebraturi sint erudit. Et utinam ei nunc fuisser ad manum, quae plurima alia eaque pulcherrima notasse olim ad Tacitum scimus, iis praesertim in locis, in quibus aliorum ingenium aut eruditio hactenus defecit. Quae ut aliquando in lucem ipse producat, tanti scriptoris, totiusque eruditii ordinis nomine, identidem privatum, nunc etiam publice rogamus. *Boxhornius.*

Agendas apud Senatum proprætoribus proveconsulibus grates] De haec gratiarum actione, jejuna quædam, hoc loco Marcellus Donatus; at meliora multo poterat ex supellectili Latinorum Græcorumque auctorum; imo vel ex nudis Inscriptionibus. Sane qui Epigraphas illas veteres negligit, eum vix censendum inter solide doctos, solide ingenuos, juxta censco

cum Scaligero, cum Velsero; quicquid ogrunniunt e terra nati suesne, an scarabæi; stercora tantum vorare dociles. *Gruterus.*

Et motu terræ celebre] Duxi ad l. I. 68. (ubi prorupere non prorumpere volui in verbis Curtii,) apud bene Latinos semper ποιητικῶς ponit τὸ proruere. Auctor quidem Ætnæ vulgo, ver. 308. ‘rupes aliquas penitasque cavernas Proruere.’ Sed cum Scaliger ibi testetur vett. lib. habere Provehere, censeo scribendum, *Procidere.* Quemadmodum et apud Valerium Flaccum l. VII. 600. ‘In caput inque humeros ipsa vi molis et iræ Procidit;’ ubi editur *Proruit.* Tale vitium et hic oblatum Tacito, qui scriperat, *Et motus terræ.* Ut Livins, l. XXII. ‘Eum terræ motum, qui multarum urbium Italiæ magnas partes prostravit, montes lapsu ingenti proruit.’ Senec. nat. q. VI. 1. ‘hic motus Campaniam magna strage vexavit.’ *Gronovius.*

CAP. 23. Locus puerperio colonia Antium fuit] Abest in Matt. Corvini exemplari verbum *fuit*, quod nos quoque dispœximus. *Rhenanus.* Verbum *fuit*, ex Flor. ac Ven. addidimus. *Pichena.*

Jam senatus interim uterus Poppææ] Adverbium *interim* sustulimus. *Rhenanus.*

Atticæ religionis] Lipsio aliorum commenta hic non placent, mihi nec ipsius. Non probare possum, quia et res et locutio vetant. Scil. Tacitus *Actiacam regionem* diceret, cum vellet Iudos Actiacos intelligi. Et quis ita loquatur, *ad exemplar regionis.* Deinde quæ ratio similitudinis inter causas hujus, et illius ab Augusto certaminis? Nullam ego certe video. Sed melius ad hunc locum afferre nihil ipse possum, nisi quod Muretum notasse memini: *Antilanæ religionis:* quod quia non capio, nec firmo, nec refello. Acidalius. Muretus *Antianæ religionis*, ut vox ab Antio colonia dicta sit. Ego nihil: sed moneo in

Flor. corrupte legi, actiæ religionis.
Pichena. Frustra nos in Græciam trahunt viri eruditæ. Farnesianus codex habet *Anciatae*. Legendum haud dubie *Antiatis*. Fortuna Antii maxima religione colebatur, ut notum ex Horatio et aliunde. Eam imitati Romani, nempe quia Poppæa, ut jamjam dixerat Tacitus, pepererat Antii. *Grotius.*

Adnotandum est] Scripsimus, *Adnotatum est.* Rhenanus.

Unde gloriae egregiis viris et pericula gliscebant] Nescio si delendum est: capiendumque, pericula gliscebant viris gloriae egregiis: non, gloriae et pericula gliscebant egregiis viris. Quid si? *Unde gloriae egregiis viris,* (scil. gliscere vel provenire solent) *pericula gliscebant.* Unde periculum provenisse. *Acidalius.* In vulgaris, *gloria,* numero plurimum. Nos, *gloria,* scripsimus, Flor. ac Ven. auctoribus. *Pichena.*

CAP. 24. *Inter quæ veris principio legati Parthorum]* Sic Flor. ac Ven. Vulgo, *interim.* Pichena.

CAP. 25. *An pax in hoste]* Fortasse rectius, *an pax inhonesta placeret.* Lipsius.

Bellum anceps an pax in hoste] Ut honestum dignitatis plenum, ita contra dishonestum dedecoris ac turpitudinis. Apud Tacitum duobus locis hæc vox esse debuit: ubi enim in impressis lib. xv. ‘*An pax in hoste placeret,*’ in antiquissimo libro *inhosta:* quare *inhonesta* arbitror legendum. Item Hist. l. II. 31. Ubi in excusis ventre et gula sibi ipse hostis, in eodem sibi *inhostus*, ego *inhonestus* lego. Et ut plenius intellegatur negligentia librarii, qui imminutas voces scribebat, has maenulas exortas, Hist. l. IV. 62, pro *innexa signa* legi debet *inhonora:* in illo enim *in hora*, ad Catonem *P. Victorius*, Magis omnino placeat Lipsii conjectura. Alias Taciti phrasis et sensus suadebat mihi scribere *pax in hostem.* *Acidalius.* Recte, opinor,

emendavit Lipsius: nam in Flor. legitur, *an pax in hosta.* Pichena, Vox Latina *hostus*, unde *hostorium*, quo modius æquatur et cumulus denuitur: et verbum *hostire*, quod est æquare, et *hostimentum ἀμοιβή*: unde et *redhostire* par pari referre. *Hostus* igitur æquum vel æquatum significat: inde *inhostus* pro iniquo et injusto, quam vocem Arnobio ex scriptis alibi restituimus: etiam usus Tacitus Hist. l. II. et Ann. l. XV. *Hostus χωστός.* *Salmasius.*

Quam populus Rom.] Castigavi, quem: subaudi modum. Rhenanus. Amplerior lectionem Venetam: *quam pop. Rom.* simillimo Curtii loco persuasus: sic enim ille vi. 5. ‘Artabazum deinde geminato honore, quam Darius habuerat ei, remittit domum,’ quamquam et hunc locum in recentioribus editionibus corrumpi videam. *Freinsheimius.* Neutrius auctoris his in verbis particulae commodum esse locum censeo. *Gronovius.*

CAP. 26. *Apud Melitenen]* Ptolemaeo, *Μελιτενὴ*, Susianæ pars. *Lips.*

Adversa in inscitiam Pæti declinans]* adversorū istorum culpam conferret. Hæc ergo mens est auctoris, quam ex sensu potius quam verbis vulgatis assequutus est interpres Germanus et Italus; qui ambo Pætum a Corbulone reprehensum agnoscunt. At non hoc exprimas ex istis verbis *adversam inscitiam declinans:* sed id potius quod Gallus reddidit: *se donnant garde de parler de la miserable ignorance de Petus:* et optimus Hispanus: *sin tocar en el mal governo de Peto:* quæ tamen sententia falsa est: nec enim pepercisse infamia Pæti Corbulonem satis appetet ex pluribus Taciti locis, ut xv. 16. et xv. 28. *Freinsheimius.*

CAP. 27. *Non enim adhuc eo ventum]* Flor. *nec enim adhuc.* Pichena.

Scire quantum] Sententiam adjuveris, si scribas, *Sciret.* Lipsius.

Simul consilio] Comptiora hæc om-

nia sint, si sic legas: *simul, ut consilio terrorem adjiceret, Megistanas, &c. Freinshemius.*

CAP. 28. *Ergo Vologeses neque atrox in summam] Doctiss. vir stellula nobis ostendit defectum sive corruptionem loci. Quid si atrox ab A privativo et τρεῖν tremere. Plaut. Capt. ' Nisi reperio atrocem mihi aliquam astutiam.' Vologeses amplectitur consilium Corbulonis ut fidum, et quia timens prævidebat, (nisi a bello desistetur,) non de Armenia tantum certamen fore cum Romanis, sed de summa suarum rerum, quod semper caverat. ' Vologesi vetus et infixum erat arma Romana vitandi.' Tò in summam codem significat Hist. I. II. ' Sed Corsicam prope afflxit Decimi Pacarrii procuratoris temeritas, tanta belli mole nihil in summam profutura.'* Salinerius. Vitii manifestus locus: nec quisquam dum subvenit. Lego neque atrox in summam, et quibusdum præfractior. Vera et clarissima emendatione: id est, neque omnino atrox, et in parte præfractior. Acidalius.

Operiri reliquias malæ pugnæ imperavit] Imo, operire, id est, terra tegere insepulta suorum corpora. Grotius.

Minister bello datus] Suspicio legendum, minister bello clarus, ut idem fuerit error, quem supra notavimus ad I. XIII. ' et dato die.' Sic Hist. I. III. ' quod illie secundæ legioni a Claudio præpositus, et bello clarus egerat.' In vita Agric. ' clari, bello, ac sua quique decora gestantes.' Similiter Hist. I. II. dixit, ' militia clarus.' Tamen vulgata lectionem non sperno. Pichena. Vide Observat. II.

20. Gronorius.

Nondum Senatoria aetate] Quæ est annus vigesimusquintus, ut alibi monui. Lipsius.

Nondum senatoria aetate] Plutarchus in Pompeio scribit minoribus quinque et viginti annis non licuisse in Senatum venire. Lupanus. Anni vicesimi quinti initium tam in urbe quam in

provinciis, ætas legitima fuit, per quam in curiam ingredi licuit. Vertranius.

Honorij ejus] Sic emendavit Lipsius. Vulgo, honore. Pichena. Atqui Hist. I. I. 44. ' non honore Galbae.' Adde Observ. IV. 16. Gronorius.

CAP. 29. *Omissis præcipitibus tutæ et salutaria capessentem] Præcipitum locus præruptus, et quo facile quis præcipitari potest: hic vero translatitie sumitur, quod omissio bello, quo privari a Nerone Tiridates regno poterat, paci et suorum quieti consuleret. Lupanus.*

Ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium] Ponere pro deponere. Rhenanus.

CAP. 30. *Et rogitante rege causas] Videtur edidisse Tacitus, rogitantem regem. Id enim requirunt his respondentia, admiratione prisci moris adfecit.* Gronovius.

Per centurionem enunciari] Scripsimus, nunciari. Rhenanus.

Ante auguralem aram subdita face accendi] Castigavimus, et structa (hoc est, struem lignorum exstructam) ante auguralem aram subdita face accendi: subanditur, ligna, vel simile quippiam. Rhenanus. Legendum: Structam ante auguralem aram, &c. non, structa, quod mendosum est. De augurali autem porta, mentio est supra, ubi scriptum est, augurali egressus. Ursinus. Nihil certius Lipsii correctione: nam præter historiae fidem, a Flor. etiam fere confirmatur, in quo legitur, et structam. Male vulgati: et structa ante auguralem aram. Pichena.

Cuncta in majus extollens] Florent. ac Ven. attollens. Idem.

Postremo die] Forte, postero. Nam noctem eam mansit, uti apparet ex vigiliis nunciatis. Lipsius.

Postero die spacium oravit] Emen-davi, postremo die. Quamquam si quis de biduo ultimo tantum intelligat, recte scripserit postero die; id quod

secutus est castigator hujus loci. Quod si quis totum tempus respiciat, quo semel atque iterum congressi sunt, præsertim quum præcedat, *Dein paucis diebus interjectis:* non absurda lectio erit postremo die, quam nos Budensi codice debemus, cui cætera ferme omnia. *Rhenanus.* Lipsii correctionem Flor. confirmat. Vulgo, postremo die. *Pichena.*

CAP. 31. *Tantusque ei Romæ, quantum Consulibus, honor esset]* Addidi istud, *ei, ex Florentino. Pichena.*

Non erat notitia nostri] Flor. habet: non inerat. *Pichena.*

Apud quos jus imperii valet, inania transmittuntur] Leviter dubito, num, *vis imperii*, legendum sit. *Vis enim magis proprie opponitur ad, inania, quam jus;* quasi dicat: Illi inania sectabantur, nos rerum substantiæ insistimus. Lib. II. ‘favorabili in speciem oratione, vim imperii tenuit.’ Lib. III. ‘Sed Tiberius vim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis Senatui præbebat.’ Lib. XV. ‘Ad vim dominationis conversus.’ *Pichena.*

CAP. 32. *Equitum Rom. locos sedibus plebis anteposuit]* Scripsimus, *sedilibus plebis.* *Rhenanus.*

Ad eam diem indiscreti ibant] Reposui, indiscreti inibant. *Rhenanus.*

Pari magnificentia ac priori] Castigavimus, pari magnificentia; ac priora. *Rhenanus.*

Sed seminarum illustrium senatorumque plures per arenam fædati] Quid faciunt feminæ illustres in arena? Deest hic genitus filiorum, quem inseruimus: *Sed seminarum illustrium senatorumque filiorum plures per arenam fædati.* *Rhenanus.* Propugnat hanc lectionem non sine grandi probro sexus sequioris ordinis nostri Lucifer. Interim mihi eripi non potest, loco feminarum, substituendum familiarum, literis non nimium diversum ab altero: intelligendumque de *Equitibus*, quibus proprium quasi cognomen *illustrium*, eoque ipso insignivit *Tacitus*

hand semel; ut videre licet in indice. Feminarum, nullæ heic partes, nullum jus. Ubi enim supra mentio de feminis? nusquam. Et tamen respicere isthæc ad ea, quæ facta sunt anno priore; aperte urget illud quod præcessit; ‘*Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora.*’ At annorum priorum memoriaris, nulla mentio mulierum: contentus dicere auctor Ann. XIV. 14. ‘*Notos quoque equites Rom. operas arenæ promittere subigit donis ingentibus:* ubi minime id tacere debebat, si eodem redactæ feminæ, et quidem illustres. Et ut ipse hoc forsitan neglexisset, cur tam novum et haec tenus non visum flagitium, seu principis seu matronarum, non annotatum alibi Suetonio, non Dioni, non Zonaræ, non uni alicui vel extra ordinem. *Gruter.*

CAP. 33. *Non tamen Romæ incipere ausus]* Vulgati auctiones, *incipere scenas ausus.* Nos eam vocem Florent. autoritate, ac Lipsii judicio, sustulimus. *Pichena.*

Ut transgressus scenis in Achiam] *Scenis, id est, per scenas.* *Rhenanus.*

Ejus rei fama cicerat] Scripsimus, accicerat. *Rhenanus.*

CAP. 34. *Ubi gladiatorum munus]* Ita Flor. Vulgo, *gladiatorum munus.* Sic l. XII. ‘*gladiatorii muneris magnificentia.*’ Lib. XIV. ‘*gladiatorio spectaculo.*’ *Pichena.*

Primo in contumelias assumptus] Mür. inter: dubito. *Acidalius.*

Etiam aliis præmineret] Reposuimus, etiam malis præmineret: quasi diceret primum facetus scurrilibus, deinde flagitiis sceleribusque præminuit. *Rhenanus.* Ego magis legendum conjecti, hac sententia: præminebat gratia, præminebat potentia; at magis vi nocendi præminebat. Apuleius mil. VI. ‘*præminent silices.*’ *Priacus.*

CAP. 35. *Jussi id accusatorcs oljicerè]* Pronomen id non est in libro

manuscripto, nisi postea additum.
Rhenanus.

Qui ne ignobiles haberet, quos ab epistolis] Volumen regium habet, qui ne innobiles habere quos ab epistolis et libellis et rationibus appelleat. Conjurio legendum, Quin eum, sive, quin etiam nobiles haberet, quos ab epistolis, et libellis et rationibus appelleat. Quare sic emendare contextum ausi fuimus.
Rhenanus. Vox illa, nobiles, suspecta est doctiss. interpreti, ut necessario aut mutandum censeat, aut ejicendum. At rationes, quas adfert, nullae sunt. Qui enim isti, inquit, tam viles nobiles, &c. Atqui Torquatus hic Silanus erat inter nobiles clarissimus, &c. * *Boxhorn.*

Nomina summæ curæ et meditamenta] Addere Lipsius velit, meditamenta imperandi: vel potius scribit, meditamenti. Nihil ego in vulgato mutem, cuius sensus, ab epistolis, ab libellis, et rationibus esse nomina et meditamenta summæ curæ. Et firmat vulgatum hoc geminus locus l. XVI. ‘Ipsum dehinc Silanum increpuit, iisdem quibus patrum ejus Torquatum, tanquam disposeret jam imperii curas, præficeretque rationibus et libellis et epistolis Libertos.’ Muretus supra scribebat, appellaret, omnia s. c. et meditamenta. Sed nec huic assentiar. *Acidalius.* Defectus locus Lipsio videtur, mihi sanus et integer. Interpretor enim, nomina summæ curæ, et etiam summæ curæ meditamenta.
Pichena.

CAP. 36. Secretis imaginationibus agitans] Nihil mutandum, quamvis fortasse melius legeretur, machinationibus, pro, imaginationibus. Ursinus. Mur. machinationibus. Neque hoc admittam, non magis, quam quod paullo post pro necessitudinibus, mutat necessitatibus. *Acidalius.*

Cuncta in rep. perinde immota ac prospera fore] Antea, exinde immota. Flor. periende: ex quo ego, perinde. Subintelligitur enim, periude ac si

ipse adisset. Sie paullo infra: ‘quo fidem acquireret, nihil usquam perinde lætum sibi:’ et inferius: ‘non perinde solis vapore perrumperentur.’ *Pichena.*

Illic veneratus Deos, cum Vestæ quoque templum inisset] Vulgata lectio et distinctio erat: adiit Capitolium, illic veneraturus Deos. Cum Vestæ quoque templum, &c. Meliorem indicavit mihi Flor. qui habet, *veneratus. Pichena.*

Hæc atque talia plebi valentia suæ] Budense exemplar hic rasis aliquot literis, habet *volentia.* Scripserim ego, *Hæc atque talia plebi volentiſ.* Similem locutionem usurpat in vita Agric. ‘Eoque initio erecta provincia, ut quibus bellum volentibus erat.’ Hoc sermonis genus Græcis familiare. Plato; ‘Ἄλλ’ ὅρα εἰ σοι βουλομένῳ εἴη & λέγω: id est, Sed vide num tibi volenti sint que dico. Gregor. Nazianzenus, ἐνέπαιχον θάτα βουλομένοις ἦν: id est, Illuserunt quæcumque volentibus erant. Sic Hist. l. III. ‘Cæterisque remanere et in verba Vespasiani adiungi volentibus fuit.’ Quo loco nos dictionem liberum a castigatoribus infultam submovimus. Expressit hanc figuram amator Hellenismi Macrobius, quum inquit, ‘Si vobis volentibus est.’ Hujus generis et illud quod Ann. l. I. ‘Ut quibusque bellum invitatis, aut cupientibus erat’ quod auctores Græci dicunt ἀχθομένοις ἦν, et ἡδομένοις ἦν. Nec est admodum dissimile quod eodem l. I. infra legitur: ‘Volentibus Armeniis præfecit.’ Item Hist. lib. II. ‘Mutiano volenti scripsere’ quamquam in vulgatis editionibus male legitur *volentia.* Sed de hac figura admonuimus sub initium operis, et suis deinde locis. *Rhenanus.* Cornelius frequenter utitur hac forma dicendi, sumpta a Gracis. Sallust. prope finem Jugurth. ‘Non tam dif- fidentia futura, quæ imperavisset, quam uti militibus exæquatūs cum Imperatore labor volentibus esset.’ *Ferretus.* Reposui ex Flor. verbum,

volentia, id est, grata, accepta. Idem Hist. l. III. *Muciano volentia scripsere: vide quæ ibi notat Lipsius. Pichena.*

CAP. 37. *Nihil usquam perinde lætum sibi*] Mihi hoc luet. Vertranius malle, *nihil usquam periculosum sibi*, insipientia est. Clare hoc ait: Nero uti reipsa ostenderet nullum sibi locum præ Roma esse: struxit in publico convivia, &c. *Lipsius.*

Nihil usquam perinde lætum sibi publicis locis] Hic locus est prorsum vi-tiatus. Liber manuscriptus habet: *Quo ipse fidem acquireret nihil usquam perinelocum sibi locum publicis locis.* Divinatione est opus. Legerim: *Ipse quo fidem acquireret, nihil usquam periculosum sibi, lætus publicis locis struere convicia, totaque urbe quasi domo uti:* hoc est, struebat, atque utebatur. Id nimirum simplicius est, quam legere, *periculosum sive turbulentum, pro sibi lætum.* Rhenanus. Legerim, *Nihil usquam periculosum sibi, lætus publicis locis, &c.* Vertranius. Faernus legebat: *Nihil usquam periculosum sibi publicis locis, &c.* Ursinus. Id est, *Lætiorem vitam se nusquam agere, quam Romæ.* *Pichena.*

Quasi Tigillino paratas, ut exempla referam] Et hic depravata verba sunt. Emendavimus; *Quas Tigillino paratas, ut exemplum feram.* Ubi feram dixit pro referam. Rhenanus. Mur. *Quas a Tigellino.* Clariore sensu, sed quo eodem et vulgatum. Acidalius. Florentini lectio, *Quas a Tigellino paratas ut exemplum referam.* Vulgati etiam bene: *quas Tigellino paratas.* *Pichena.*

Cui superpositum convivium, navium aliarum tractu moveretur] Vox, navium, a vulgatis aberat: recte enim subintelligi poterat. Sed cum in Flor. sit, negligenda non fuit. *Pichena.* Idem de Domitiano Plinius in cœlesti Panegyricc, ubi hujusmodi naves ‘reli-gatas, revinetas, et quasi captas’ vo-eat. ‘Itaque procul ab omni sono, inconcessus ipse et immotus, religato revinctoque navigio, non secus ac

piaculum aliquod, trahebatur. Fœda facies, cum populi Rom. Imperator alienum cursum, alienumque rectorem, velut capta nave, sequeretur.’ *Boxhornius.*

Illustribus feminis completa] Corrigo in hac sententia Suetonium cap. 27. ‘Insignes ganeæ et mātronarum institoria copas imitantium.’ Legoqua, institoria, pro locis ipsis. *Lipsius.*

Et contra scorta visebantur] Particula connectens, et, non est in volumine Bud. *Rhenanus.*

Et postquam tenebrae incedebant] Mālim, incedebant. *Rhenanus.*

Misit auspices duos] Sic in volumine Bud. legitur. Forte melius: *Visi auspices duo: nam sequitur, ‘cuncta etiam spectata:’ sive ut in scripto codice legitur, aspectata.* *Rhenanus.* Alias, *missi auspices duo.* Ferrettus. Lipsius corredit ex Sulpitio Severo; quo nihil certius puto: nam Flor. etiam præ se fert verae lectionis vestigium; qui habet: *Missi auspices dos.* *Pichena.* Ut recte legendum vidit Lipsius, ita et Torrentius ad Sueton. Ner. 28. ex Sulpitio Severo. Sed et Florentinum suum adstipulari Pichena testatur. Merito ergo haec lectio præfertur vulgatae, *missi auspices duo.* Freinshem.

Cuncta denique spectata] Manuscriptus liber, *cuncta etiam aspectata.* Plus-que est *aspectata* quam *spectata.* Verbum *aspectandi lib.* i. usurpat, ‘Omnis, exuta aequalitate justa principis adspectare.’ *Rhenanus.* Danesi ex v. c. legebat, *aspectata.* *Ursinus.*

CAP. 38. *Onnibus quæ huic urbi]* Parenthesi sublata conjunctionem sed inseruimus: *Sed onnibus que h. u. p. viol. i. acciderunt, gravius atque atrociss.* Nova sententia est: subauditur, *id incommodu . . Rhenanus.*

Et rursus inferiora populando] Particulam et delevimus. *Rhenanus.* Copulam, et, addidi ex Flor. *Pichena.*

Hucque et illuc flexis] Nec hoc loco codex manuscriptus particulam et ha-

bet. Opinor Tacitum scripsisse, *huc illuc flexis, quemadmodum alibi saepe loquitur.* Lib. I. ‘*Sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma.*’ Lib. IV. ‘*Sed persequi incertum fuit, quum ex usu temporis huc illuc mearent.*’ Rhenanus.

Ad hæc lamenta parentium seminorum] Scripsimus Adhoc: qua voce etiam alibi utitur. Rhenanus.

Fessa ætate senes, aut rufus pueritiae ætas, &c.] Ita ex v. c. legendum. In vulgatis deest verbum *senes*. Ursinus. Quam aperte senes designasset si sic dixisset *fessa annis, aut rufus pueritiae ætas.* Idem autem sunt *ætas fessa ætate* et *ætas fessa annis*. Scil. seniores. Virgil. Georg. III. ‘*At tribus exactis cum quarta accesserit ætas, Carpere mox gyrum incipiat.*’ Fit igitur mentio de feminis, de senibus, et de pueris, quippe qui infirmiores sint. Vel recensentur feminæ seniores tantum, *feminarum fessa ætate*, et pueri: sequiturque Homerum noster, qui *senes etiam prætermisit, al' κ' ἐλένηση' Αστυ τὲ, καὶ Τρῶων ἀλόχονς, καὶ νῆπια τέκνα:* i. si forte misereatur civitatis et conjugum Trojanorum et infantium puerorum. Ad ultimum *ætas* tam brevi repetita intervallo castigationes alicere non debuit: nam de suo loco similia non decessere. Curt. I. III. ‘*Contra si quis aciem Macedonum intueretur, dispar acies erat.*’ Neque hæc. Plaut. Trinum. ‘*nam ego talentum mutuum Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.*’ Multo minus hujusmodi Suet. Aug. 28. ‘*Dubium eventu meliore, an voluntate, quam voluntatem.*’ Salinarius. Delet Lipsius vocem, *ætate*: quæ si nou supervacua, saltem vitiosa. Ego si librum auctorem haberem, libenter restituere, *fessa annis aut rufus pueritiae ætas.* Certe similis aliqua vox requiritur, quæ voci pueritiae, respondeat. Rhenanus etiam ad Hist. I. I. ‘*fessa jam ætate Galbae:*’ corrigendum suadet, *fessa annis*

ætate Galbae. Pichena. Sensit corruptionem Vir doctiss. et amoliri sagedit superfluenti voce inducta. At videsis an concinnius ita subvenerimus; *fessa ætas, aut rufus pueritia:* pingue enim nescio quid sonat *ætas pueritiae:* deinde ista *trajectio fessa, &c. ætas,* haud placet, nec Taciti genitivis respicit. Freinsheimus.

CAP. 39. *In irritum cadebant]* Codex Budensis, *irritum cadebant.* Sic infra: ‘*Dum merita erga Neronem sua, et quam irritum cecidissent,*’ aperit. At utrobius legitur in vulgatis editionibus, *in irritum.* Rhenanus.

Nec dum posito metu satis credebatur, cum levis] Reposimus, *Nec dum posito metu, redibat.* *Levis rursum grass. ignis.* Rhenanus. Muretus: *Ne dum posito metu satis credebatur, cum rursum gr. sed major hæc licentia, quam ut probanda.* Malim transponere: *Nec dum posito metu, redibat ignis, rursumque grassatus, levius, et patulis magis urbis locis.* Acidalius.

CAP. 40. *Quia prædiis Tigillini Æmilianis proruperat]* Suet. Claud. 18. ‘*Quum Æmiliiana pertinacius arderent.*’ Videnda quæ scripsimus ad verba illa Varronis ex lib. III. de rustica ‘*Qui habitant extra portam Flumentanam, aut in Æmilianis, &c. ubi inscriptionem etiam protulimus, quæ apud me est in ænea tabella,*’ *De navi oneraria, quæ servit in Æmilianis.* Ursinus.

Quippe in regiones XIV. Roma dividitur] Convenit hoc cum aliis Scriptoribus, et antiqua etiam inscriptione, in qua est: **MAGISTRI. VICORUM. URIBIS. REGIONUM. XIII.** Ursinus.

Tres solo tenus dejectæ] Regiones dejectas non apte, credo, dixeris; veriusque hic forte sit, *detectæ*, ut solo tenus denudatas dieat, cui sequentia pulchre respondent: ‘*Septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera et semiusta.*’ Acidalius.

CAP. 41. *Ser. Tullius Lunæ]* Suspicabar de Lua matre antea: sed falso. *Lipsius.*

Multa seniores meminerint] Castigavimus, meminerant. *Rhenanus.* Vulgo, meminerant. Rectius ex Flor. *meminerint:* nam de suo tempore Tacitus loquitur, et de senioribus, qui tunc vivebant, viderantque Romam ante Neronis incendium. *Pichena.*

Quæ reparari nequibant] Videndum an legi debeat, reperiri, pro eo, quod est in vulgatis, *reparari.* *Ursinus.*

Quo et Senones] Forte, et quo *Senones capt. urbem infl.* *Ursinus.*

Inter utraque incendia numerent] Potius numerarent. *Acidalius.*

CAP. 42. *Effodere proxima Averno juga connexus est]* Codex Budensis, *enitus est.* Forte, *annus est.* *Rhenanus.*

CAP. 43. *Quæ domus supererant]* Sic interpretari possunt. Nero usus ruinis decem regionum, excitavit immam illam domum, de cuius spatio Sueton. Ner. 31. Vestibulum ejus fuit in quo colossus cxx. pedum staret, tanta laxitas, ut porticus triples milliarias haberet: item stagnum maris instar circumseptum ædificiis ad Urbium speciem. Et versus: 'Roma domus fuit: Veios migrate Quirites. Si non et Veios occupat ista domus.' Quidquid itaque ruinarum superfuit tam laxæ domus ædificationi, Nero ad normam et dimensionem novis dominibus explevit. *Salinius.* Recte vitium loci vidit Lipsius; pugnat enim in se omnino sententia: nescio an et medicinam: legit, *quæ domus perierant.* At convenienter dixeris, easdem, *quæ perierant erectas fuisse,* quod in prima editione Lips. post priorem conjecturam suam hisce verbis innuit: nisi tamen placet Neronem etiam stantes domus omnes diruisse et rursus erexit. Itaque potius est, ut paucula verba, post verbum *supererant*, desint: in hanc forte sententiam: *Ceterum urbis que*

domus supererant dirutæ, aliæque (sive novæque) non ut post Gallica, &c. Dirutas quæ superfuissent, inde suspicere: quia si mansere, videntur impediisse dimensos illos vicorum ordines, obstitisse etiam alicubi lati viarum spatiis: ut non ad mensuram et composite urbs tota, quod Tacitus innuit, ædificari potuerit. Acidalius. Nonnihil dubitaveram, an illud, *supererant, quodammodo respiceret verbum, erectæ: id est, postquam Nero suam domum extruxit, erectæ fuerunt urbis domus, quæ erigendæ supererant.* Nuper autem doctissimi Salinerii acuta interpretatio mihi valde arridet: ideo sic a Tacito dictum, quia tam immensa fuit nova Neronis domus, ut totam fere urbem complesti, ac paucæ admodum privatorum domus, sive domum ruinæ, superfuisse viderentur. *Pichena.* Nihil me movet acuta Salinerii interpretatio, quin verissimam censem emendationem Lipsii, quam etiam in textum recipere ego non dubitassem. *Freinshemius.* At movere debuit, et movisset, opinor, si paullo explanatus tradita fuisset. Quod videndum, an possimus assequi. Hoc dicit Tacitus: *Ceterum, &c. ** *Gronov.*

Sed dimensis vicorum ordinibus] In codice Budensi legitur, *diversis ordinibus: hoc est, separatis.* Sic infra: 'Et diversi interrogantur.' *Rhenanus.*

Hostienses paludes destinabat] Forte melius, *destinavit.* *Pichena.*

Quæ frumentum Tiberi subiectæ essent] Emendavimus, *utque naves quæ frumentum Tiberi subiectassent.* *Rhenanus.* Flor. et alii veteres, *subiectæ essent.* *Pichena.*

Quod is lapis ignibus imperius est] Correximus, *Quod is lapis igni imper. est.* *Rhenanus.* Flor. et alii veteres, *ignibus;* sed non muto. *Pichena.*

Quo largior in publicum fluoret, custodes, &c.] Faernus addebat particulam, *ut, ad sensum necessarium, legebatque: Ut custodes, et subsidia repræ-*

mendis ignibus, in propatulo quisque haberet. Ursinus. L. intercepta est restituta, quo pluribus locis in publicum fluere: Custodes et subsidia. Custodes, familiae, de quibus I. i. D. de Officio Præf. Vigilum. Aurelius. Vitirosa distinctio totum locum corrupit, ansamque nonnemini præbuit inserendi spurium istud quo, explendæ, ut putabatur, sententiae. Sed eo nihil opus: vides omnes istas leges, &c.* Freinsheimus.

CAP. 44. *Et lectisternia ac pervigilia celebravere feminæ]* Exemplar regium, Sellisternia. Rhenanus. Etiam Flor. habet, Sellisternia, ut Budensis. Pichena.

Quos per flagitia invisos] Hic et mox, quum pietatem Christianam ‘exitabilem superstitionem’ vocat, loquitur ut ethnicus, et mysteriorum nostrorum religionis ignarus. Rhenanus.

Qui Tiberio imperitante] Illud, qui, a Flor. abest, et abesse salva sententia potest. Pichena.

Haud perinde crimine incendii, quam odio generis] Ita Faernus legebat, delecta, in, particula. Ursinus. Quomodo vero humani generis? Muretus humani vocem delet, hoc sensu: Non revera convicti sunt crimine incendii, sed tamen damnati odio in illorum genus. Sed nescio an phrasis, *convinci odio*, vel in odio, gignere non coacta possit hanc sententiam, *damnari ob odium*. Credam potius legendum, *odio Romanorum generis*. Ita non convicti sunt incendiis criminis, sed odio in Romanos. Acidalius. Magis placuit verbum, *conjuncti*, ex Flor. quam, *convicti*, ut in vulgatis: neque ingentem illam multitudinem convictam constat, sed, cum aliis confessis conjunctam, et quasi cumulo additam. Pichena.

Et pereuntibus addita ludibria] Reponimus, Ea pereuntibus addita ludibria. Rhenanus.

Aut flammandi] Faernus legebat, ut flammandi. Ursinus. Nisi defec-tus sit locus, ego sic intelligo: cruci-

bus eos affixos, ut vel ibi cruciatibus interirent, aut flammandi per tenebras reservarentur. Pichena. De his scribit Sulpicius Severus, qui Tacitum saepe transcribit: ‘Multi crucibus affixi, aut flamma ustæ. Plerique in id reservati, ut cum defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur.’ Unde cogitandum, ne concinnius fuerit in Cornelio: *aut flamma ustæ; aliquis ubi defecisset*. Isac. Pontanus.

In sacerdiciam unius adsumerentur] Castigavi, absumerentur. Rhenanus.

CAP. 45. *Omnis populi Rom. atus prospere aut in metu sacraverat]* Lego, prospera re aut in metu. Acidalius.

Simulacula numinum abripiebantur] Plinius ait, lib. xxxiv. clarissima quæque signorum ‘violentia Neronis in urbem convecta, et in sellariis domus aureæ disposita fuisse.’ Lipsius.

Secundo Carinate] Flor. Caprenate. Pichena.

Hic Graeca doctrina ore tenus exercitus] Oretenus non est in volumine Budensi. Qui addidit, motus est, quod sequitur, ‘animum bonis artibus non ind.’ quum possit stare sententia sine eo adverbio, quod hic minime locum habet. Nam oretenus significat usque ad os. Sic Ann. lib. i. ‘Permiscentur inter se manipuli, modo pectore, modo oretenus extantes.’ Rhenanus.

Ferebant Senecam] Scripsimus, ferebatur Senecam. Nam saepenumero hoc verbum usurpat impersonaliter. Porro melius cohæredit sententia si legas: *Ferebatur Seneca oravisse, et non egressus.* Rhenanus.

Cubiculum non egressus] Subaudi est. Rhenanus.

Dum pro simplici victu, &c. vitam tolerat] In libro regio non est præpositio pro, sed pro tolerat, est tolerabat. Itaque legendum, *Dum simplici victu et agrestibus pomis, ac, si sitis admone-ret, profluente aqua vitam tolerat, sive tolerabat.* Rhenanus. Restitui ex Flor. vocem, persimpli; vulgo simpli,

et male alii veteres, *pro simplici*. Sic paulo inferius, ‘perseverum imperium.’ *Pichena*.

CAP. 48. *Silius Nerva*] E Fastis et lapidibus, *Silanus Nerva*. Lipsius.

CAP. 49. *Subrium Flavium*] Dionis dicitur, Σούβιος Φλάβιος : et statim, Σουλπίκιος Ἀπτός, qui nostro est, *Asper*. Lipsius.

Prohibueratque ostentare, vanus assimilatione] Quinquennali Indiero, cum Orpheum Lucanus recitasset, coronatus contra Neronom est ; quod ægre tulit citharœdus Princeps. Statins : ‘Ingratus Nero dulcibus theatris, Et noster tibi præferatur Orpheus.’ Sed quid sibi vult hic, *Vanus assimilatione*? An quod Nero, &c.* *Lipsius*.

Vanus assimilatione] Vanus in eo quod similitudinem suis esse credebat Lucanique carminibus : id enim est *assimilatio*. Idem supra : ‘Præterita mala vetustis cladibus assimulantem.’ *Ferrettus*. Videndum an potius sit legendum, *vana æmulatione*. Ursinus. Legendum olim conjeci, *Vanissima æmulatione* : postea vidi Lipsium eodem inclinare. Nam legit : *vanus æmulatione*. Freinsh.

Quintianus molli corpore] Farnes. *mollitie corporis*. Ita Latinis dicta, η θηλεῖα νόσος. Ovidius : ‘Mollis erat, facilisque viris Pæantius heros.’ *Lipsius*.

Quintianus mollitia corporis infamis] Ita Flor. Vulgo, *molli corpore*. *Pichena*.

CAP. 50. *Super Subrium*] Libri mei, *per Subrium*. Lipsius.

Aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret] Muretus mutabat : *aut cum aurea e domo per noct*. Nihil necesse : *Ardentem domum cape, crebris luminibus et facibus illustrem, cum nocturnas scenas domi iniret*. *Acidal*.

CAP. 51. *Interim contantibus prolatibusque spem ac metum*] Omnino legendum *spe ac metu* : quomodo Lipsius non male ait legi posse. Aut inserenda prepositio *inter*; quæ perire ea occasione potuit, quia *interim*

præcesserat. Leg. *Interim contantibus prolatibusque spem inter ac metum*. *Acidalius*.

Spem ac metum] Nec male, *spe ac metu*. Lipsius.

Quonam modo sciscitata] Legendum *suscitata*. Vertranius.

Ergo Epicharis plura et omnia] Men- dum hic esse arbitror ; sed sensus fortasse talis est : Epicharis plura scelera orditur, et omnia facta a principe : ut sit, plura scelera ordi- tur, et omnia principis. ‘Neque se- natui quod inane esset provisum : sed provisum, quonam modo poenas,’ &c. vulgo enim ita codices habent, *Neque senatui quod inane esset, sed pro- visum*. Ergo cum certissima sint, quæ parentur a senatu in exitium principis, accingeretur modo, &c. *Ferrettus*. Id est, *Complura ex sce- leribus principis*, sed et omnia Epicharis incipit pandere et aperire. Quod pono, ne quid cum aliis hoc loco deesse putet. Vertranius. Rec- tius, ni fallor, distinxii, *plura : et omnia scelera*. Cum antea conjunctim legeretur, *plura, et omnia scelera*. Sen- sus est : Tentavit callide mulier Pro- culi animum, cumque hand alienum a scelere cognovit : ergo illi *plura*, subintellige, locuta est, conjurationemque aperuit : ac simul *omnia scelera principis* memorare cœpit, quo magis illum accenderet. *Pichena*. Puto ex compendiosa scriptione na- tum errorem, ut fuerit *populi iram et omnia scelera Principis*. Neque enim bene connectas *plura et omnia*. *Grotius*. *Plura et omnia*, meo judicio, non bene hic conjunguntur. Emenda : *et communia scelera Principis orditum*. *Communia*, sunt publica. Ita Tacitus et optimi Auctores passim lo- quuntur. *Communia ejusmodi sce-lera erant* : *quod nihil maneret senatui, eversa Rep. Contra Volusius Proculus privata tantum scelera produxerat*. Considera antecedentia. *Boxhornius*.

Neque Senatui, quid manere] .Vatie. codicis scripturam expressi : nec dis-

sentit Farnesianus, nisi quod refert,
quod manere. Quis Castor aut Pollux
liberat me ab hoc aestu? Forte,
Neque se nautam, &c. * Lipsius.

Neque senatui quod inane esset, sed provisum] Adversativam particulam exemimus, quæ ex posteriori syllaba proxime præcedentis dictionis nata est. Emendavimus itaque, *Neque senatui quod inane esset, provisum quoniam modo pœnas versæ Reip. daret.* Rhenanus. Epicharis ista, quo Proculum facilius in partes traheret, ait, senatum quoque adversus Neronem conspirasse, omnibusque jam provisso, quæ ad eandem rem conducere viderentur, *immo provisum quoniam modo pœnas versæ Reip. daret.* Sit igitur manere idem quod restare ad eam faciem, qua Hist. lib. I. ‘sed quamvis capite defectionis ablato, manebat plerisque conscientia:’ qua Catullus: ‘Scelestæ tene, quæ tibi manet vita:’ qua Virgil. lib. x. ‘Nunc etiam Manes (hæc intentata manebat Sors rerum) movet.’ Et qua tandem Curtius lib. ix. ‘Iter qua manet navigiis, in tenuem alveum cogitur.’ Salinerius. Ex v. c. legendum: *Neque Senatui, quod in manus esset, provisum, quoniam modo pœnas eversæ reip. daret, &c.* nam in vulgaris corrupte est. Ursinus. Rhenani conjectura insana et jam pridem explosa. Modius xv. Novantiq. notat Agricolam reponere, *Neque se novum quid monere:* in desperato loco tamen et Lipsius, &c. Sententia, quam obolo ærato non permutem, et quæ pugnat cum sequentibus. Lego, *Neque se natam quid movere: sed provisum, &c.* Ea mente, Neque se eam esse, quæ quid moveret, utpote femina nata: ceterum jam provisum aliis. Hæc mens et lectio auctoris: quæ nescio an omnibus sit arrisura. Acidalius.

Quoniam modo pœnas eversæ reip. daret] Scripsimus, *eversæ,* ex Flor. Vulgo, *verse.* Pichena.

Et multum acerrimos duceret in partes] Castigavi, *et militum acer.*

d. in partes. Rhenanus.

Cum indice composita] Vulgo pragmatici dicunt *confrontata.* Lupanus.

Cap. 52. Metu prodigionis permotis, placitum] Sublatum a vulgatis fuerat verbum, *permotis:* nos ex Flor. aliisque veteribus, ut non supervacuum, restituimus. Pichena.

Cujus amanitate captus Cæsar, crebro ventitabat] Aliiquid hic deest, ut integra sit sententia. Legendum puto, *quo, ejus amanitate captus.* Erravit fortasse librarius, cum pro, *quo ejus, scripserit, quojus,* quod antiqua scriptura valet, *cujus.* Pichena.

Ne L. Silanus] De quo inferius lib. xvi. Lipsius.

Qui a conjuratione integræ essent] Codex Budensis, *qui conjurationem integræ.* Lego *conjuratione,* aut potius, *conjurationis integræ.* Rhenanus.

Ne a libertate moreretur] Piso, ex ingenii acritate, merito suspectabat Vestinum esse libertatis amatorem: quem etiam eadem de causa Nero ipse metuebat: nam homines præfracti spiritus, libertatis non raro studiosi deprehenduntur. Quamobrem ille damnatur, ‘quod ferociam Asinii Pollionis avi attineret,’ qui vel in scriptis foverat libertatem, Ann. iv. ‘Asinii Pollionis scripta egregiam eorundem,’ scil. Bruti et Cassii, ‘memoriam tradunt.’ Cæterum Vestinus hand minus, quam Silanus, deterruit Pisonem, ne in sua villa principem trucidaret: is enim Nerone sublato inter sacra mensæ, vel populum (ut amator patriæ) in libertatem vindicasset, vel alium imperatorem Pisonis odio dedisset: quæ omnia sacræ hospitiæ violatis consuli facilia fuissent. Quod memoravi de odio Pisonis, hinc patet: ‘Vel delecto imperatore,’ &c. additis c. 68. ‘quidam vetustis in eam similitatibus.’ Salinerius. Lipsius bene. Muretus, *Ne ad libertatem moreretur.* Äque bene. Et eadem uterque sententia. Acidalius. Cum Flor. habeat, ne ad libertate moreretur, legendum

olim putavi, ne ad libertatem oriretur; id est, ne ad libertatem instituendam insurgeret. Nunc dubito, num verius sit ad Taciti mentem, et ex communis librorum scriptura, ne ad libertatem moveretur, scil. ad libertatem populo Rom. restituendam. *Pichena.* Divertunt alii ad conjecturas, mili proba videtur scriptura vulgata, ut velit ipsammet libertatem varie mouere potuisse animum Vestini, ut eam reductam cuperet. Libertatem etiam inter Numina cultam, patet ex Inscriptionibus nostris, pag. xcix. 2. cl. cxiii. 2. Sed et de modestia, tanquam una Dearum, locutus est noster Ann. l. iv. 7. ‘Precandam posthaec modestiam,’ &c. *Gruterus.* Videndum an fuerit: ne a libertate moneretur. *Justinus II.* ‘Hujus virtute cum admonita civitas libertatis esset.’ *Gronovius.*

CAP. 53. *Circensium ludorum die, qui Cereri celebratur*] L. celebrantur. *Acidalius.*

Domoque aut hortis clausus] Addidi copulam, que, ex Flor. *Pichena.*

Genibus principis accedens] Emendavimus, *genibus principis accidens.* Est ab *accido*, quod est ab *ad* et *cado*. *Rhenanus.*

Animi validus, et corpore vigens] Codex Budensis, et corpore ingens. Sie Hist. lib. i. ‘Cæcina, decora juventa, corpore ingens, animi immodicus.’ *Rhenanus.*

Et cæterorum ut quique audaciae plus habuisset] In Budensi, et cæterorum ut quisque audivisset, accurrerent. *Rhenanus.*

Ut quisque audaciae] Lectio a Vatic. est, Farnes. *audacia habuisset*: corrupte triti libri, audivisset. *Lipsius.*

Gestabatque velut magni operis sacram] Omnino aliud verbum fuit quam gestabat. Lipsio placebat, servabatque, vel jactabatque. Mihi proximum ad literas videtur, custodibatque. *Acidalius.* Vulgo, *magni operis*: et utrumque recte: tamen Flor. sequor, qui habet, *magni operis*: litera, s, redundante. *Pichena.*

Magni operis sacram] *Pichena ex Flor.* colligit, *magni operi.* Neque ego olim male, *magnis operis*, multitudinis numero. *Lipsius.*

Quamvis absurdum videretur et inane, aut ipsi Antoniam nomen et periculum commodavisse] Rodolphus peracute: aut inani spei Antoniam. Hi tales homines, si ad Criticam serio se dedissent, quid non pervidissent? Et tamen nos Pelei placemus nobis in hac

Quamvis absurdum videretur, aut inanem ad spem Antoniam] In vulgatis legitur, *quamvis absurdum videretur, et inane, aut ipsi Antoniam.* At Flor. qui habet, *aut inane aut spem*, prætulit mihi lucem ad correctionem, quam restitui. *Pichena.*

CAP. 54. *Divites, pauperes*] Pro *divites* scripsimus, *dites*: quam vocem usurpat crebro. Ut Hist. lib. ii. 1. ‘Dites dominos in prædam, aut si repugnat foret, ad excidium destinabant.’ *Rhenanus.*

Et mucronem ardescere jussit] Flor. et in *mucronem*. *Pichena.* Lucanus lib. vii. ‘nisi cotibus asper Exarsit mucro.’ Forte tamen Cornelius: *et mucrone ardescere jussit.* *Gronovius.*

Quibusque sistitur sanguis parare eundem Milichum jubet] Liber Matthei Corvini: *Quibusque sistitur sanguis sarciebat eundem Milichum jubet.* Lego, *sacienda eundem Mil. jubet.* Dicimus enim, *jubeo te aliquid.* Mox est illic, *in hortos servianos.* *Rhenanus.* Nescio an a libris verbum, *parare*, et an aliquis lateat error: aliter enim in veteribus. *Rheganus* ait, in Matthæi Corvini codice legi: *sartiebat eundem Milichum.* In Flor. *partiebatque*: in alio Man. *partiebatur*. Alii cogitent. *Pichena.*

Parare eundem Milichum] Sententia apta est: tamen libri illud verbi redarguunt: *quorum partim, sartiebat eundem*; alii *partiebatque*; nonnulli, *partiebatur*. Quid veri, quæro. *Lipsius.*

Ut plerique tradidere de consequentiis] Sensus nullus est. *Conjicio*: *de*

conscientibus: id est, consciorum plerique. Grotius.

Multosque astitisse libertos ac servos] Dele copulam que a voce multos. Id enim ipsum est, per quod intentabat: ut et sequentia statim. Acidalius.

CAP. 55. *Graves conjurations]* Flor. graves conjuratos. Pichena.

Adjungere crimen visum, se pariter indicem et testem facere] Exemplar scriptum habet, rixisse. Forte legendum, *Adjungere crimen nixum, se pariter indicem et testem facere.* Rhenanus. Hæc nullus capio, et videtur nec Muretus, qui stellulam hac regione appinxerat. Legendum forte, *Adjungere crimen, cuius se pariter indicem et testem faceret:* quod nec ipsum satis placet. Modius xv. Novantiq. notat Rod. Agricolam legere: *adjungere crimen, ut sese pariter indicem et testem faceret.* Idem probat. Ego alteri non præfero. Acidalius. Nihil hac lectione certius, *Adjungere crimen, ut sese pariter indicem et testem faceret,* quam ex Flor. verbis licet corruptis elicui: is enim habet: *adjungere crimen l 3 sisce pariter indicem et testem faceret.* Pichena. Mihi sedet Acidalium rem aeu teligisse: *adjungere crimen, cuius.* i. Adicere hanc quoque calumniam, quam et deferat ipse, et sibi tanquam testi credi velit. Gronovius.

Crimen visum] Non erat hoc crimen, fomenta parasse; sed conjurasse. Itaque legam, *crimini, cuius se pariter indicem et testem faceret.* Et vero libri etiam quidam, faceret, præferunt. Lipsius.

Ac secreto collocutum] Farnes. secreta, et ad oram, Seneca: non probo. Statim e libris edidi, *An cuncta jum patefacta credens:* non ut obtinuerat, ante. Notum et creberrimum Tacito dicendi genus. Lipsius.

Ac secreto collocutum] Flor. ac secreta: sed vulgata magis placet. Pichena.

CAP. 56. *Ergo accitur Natalis]* Scriptimus, *Ergo accitus Natalis:* subaudi est. Rhenanus.

Simul arguendi peritior] Faernus parva mutatione legebat: *simul arguenti paratior.* Ursinus. Non ausim dubitare legendum cum Faerno, *simul arguenti, (vel, si malueris, urgenti Neroni) paratior.* Lib. xiv. ‘incesto parata.’ Apul. lib. viii. ‘parati morti.’ Pricenus.

CAP. 57. *Senatores in tantis tormentis]* Faernus legebat: *Senatoresque intacti tormentis.* Ursinus. Leviter maculata sunt. Lege, intentis, et hoc sensu: Senatores, et equites, visis modo tormentis, animis cecidere: cum libertina iis propemodum laniata, nil interea mutaret. Juvant hæc de iisdem viris dicta: ‘et tormentorum aspectum ac minas non tulere.’ Nec non sequentia, ‘intento mortis metu subegerunt.’ Salinerius.

Charissima suorum quisque pignorum proderent] Castigavi, *Charissima quoque suorum pignorum proderent.* Rhenanus. Muretus, quisque, quod malim et ipse. Notat id ipsum ex Rom. editione Modius lib. xv. Novantiq. Acidalius. Flor. ac Ven. *carissima suorum quisque pignorum.* Vulgo, *carissima quæque suorum pignorum.* Pichena.

CAP. 58. *Lætatum erga conjuratos]* Reposui, *lætatum erga conjuratos.* Rhenanus. Corrupta: quæ nunc non sano. Conjeci sed leviter, *certatim arguere conjuratos.* Sententia et emendatio vera e sequentibus verbis elicienda. Acidalius.

Sed quo fidem inscitiae pararet] Malim, et quo fidem. Acidalius. Scriptimus; et quo fidem. Freinsh.

Assistenti, annuentique] Malim, innuentique. Acidalius.

Retinuit, infregitque] Faernus dum, renuit, legebat: probaturque a quibusdam libris, et rectum est. Annuerat Flavius, iste renuit. Lips.

Retinuit infregitque impetum] Non est dubium, quin, renuit, legendum sit, pro, retinuit; et ita Faernus emendabat. Ursinus. Verbum, renuit, ex Flor. et aliis Manuscriptis restitui. Male antea, retinuit. Flavius enim Fe-

nio annuit, et Fenius Flavio renuit. Ann. lib. I. ‘renuit Tiberius.’ Pich.

CAP. 59. *Rostra escendere*] Libri scripti. Lips.

Multa experiendo confieri] Negligere nolui verbum, *confieri*, quod est in Florent. et ab optimis autoribus usurpatur. Vulgo, *fieri*. Pichena.

Auxilia libertati invocat, dum miles potius decesset, &c.] Legam, *auxilia libertati invocat*. Miles potius decesset, &c. Acidalius.

Animum adversum supraem firmabat] Nos, *firmat*. Rhenanus. Melius ex Flor. ac Ven. *firmabat*, quam, *firmat*, ut in vulgatis. Pichena.

Quanquam favore imbutus] Mutavi meum securius judicium, *quamquam*, in *tanquam*. Rhenanus.

Et sola corporis forma commendatam] Volumen regium, *et sola corporis fama com*. Rhenanus.

Nomen mulieris Arria Galla] Lego, *muliceri*: quod quilibet videt. Et est forte mendum typographicum. Acidalius.

Domitius filius] Scripsimus, *Domitius Silius*. Rhenanus.

CAP. 60. *Quando venenum non processerat*] Codex manuscriptus, *quoniam venenum non processerat*. Nec magnopere refert. Rhenanus.

Suaque responsa nosceret] Videatur forte melius adnosceret. Sed illud firmiter loco Ann. lib. XIII. ‘Itur ad Agrippinam, ut nosceret objecta dissolveretque, vel poenas lueret.’ Ubi omnino malim veterem lectionem, quam Modius xcix. Novantiq. annotat, *pæna*. Acidalius.

Villam globus militum sepsit] Sive *globis*. Acidalius. Vulgo, *globus*, suo quidem sensu. Sed melius, *globis*, ex Flor. ut ad Tribunum ipsum referatur, qui *globis militum villam sep- sit*. Pichena.

CAP. 61. *Quod a visendo eo prohibe- retur*] Emendavimus, *quod visendo eo prohiberetur*. Solet enim tales prepositiones omittere Tacitus. Rhenanus. Suspecta alicui esse posset vox *vi-*

sendo, tanquam partus librarii. Grut.

Se ratione valetudinis et amore quietis] In Cod. manuscripto legitur, *ra- tiones valitudinis et amorem quietis ex- cusatissime*. Rhenanus. Seque rationem *valetudinis*, et *amorem quietis excusa- visse*. Lectio haec ex Flor. at vulga- ta: *se ratione valetudinis, et amore qui- etis, &c.* Pichena.

Nec sibi promptum in adulazione in- genium] Pluralitatem hanc non sperno: mallem tamen, *adulationem*: de simili lapsu dixi ad Ann. lib. III. in principio. Pichena.

CAP. 62. *Quod unum jam et tamen pulcherrimum*] Mutavi, *quod unum jam tamen et pulcherrimum habebat*. Rhenanus. Faernus legebat: *Quod unum tantum, et pulcherrimum habebat*, pro eo quod vulgo legitur: *Quod unum jam tamen et pulcherrimum hab*. Ursinus. Lege; *quod unicum tamen et pulcherrimum habeat*. Acidalius. *Quod unum jam, attamen pulcherrimum, &c.* hanc Florentini ac Veneti lectionem prætuli. Vulgo, *jam tamen, et pulcherrimum*. Pichena.

Bonarum artium] Faernus haec verba delebat. Ursinus. *Lego, bonarum artium famam, tum constantis amicitiae laturos*. Atque ita fere etiam Muretus. Acidalius.

CAP. 63. *Complectitur uxorem pau- lulum adversus præsentem formidinem molitus*] Hic inseruimus particulam et. *Complectitur uxorem, et paululum adv. pr. form. moll. orat rogatque*. Rhenanus. *Molitus hercile Senecæ non convenit*. Mur. voluit, *molitus*. L. et paullo adversus præsentem formidinem *mollius rogat oratque, &c.* Paullo nunc mollius, quia ante intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem revocarat. Acidalius. Scribendum, *paululum adversus præsentem formidine molitus*, diximus Observ. II. 20. Gronovius.

Sibi quoque destinatam mortem adse- verat] Conjunctio quoque non est in volumine Budensi. Rhenanus.

Invertire supersedeo] Quod factum fuisset, si hic aliis verbis retulisset;

alioqui posset etiam legi, innectere supercedeo, quæ lectio mihi summopere probatur, nam superior sensus plane frigidus est. *Idem.*

CAP. 64. *Inhiberi mortem imperat*] Verbum *imperat* non est in libro manuscripto: quare Tacitum scripsisse suspicor, *At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne gliseret invidia crudelitatis, inhibere mortem.* *Inhibere*, id est, inhibebat. *Rhenanus.* Testatur Rhenanus, abesse a suo Msto verbum, *imperat*. Ego item a Flor. atque a duobus aliis veteribus. Forte scripsit Tacitus, *inhibet mortem*. Pichena. Alii; *inhiberi mortem imperat*: sed *imperat* istud nec in Ms. Florentino, aliisque duobus Pichenæ veteribus; nec item in Ms. Rhenani comparet. Ergo non dubitavi scripsisse Tacitum *inhibere*, pro inhibebat, aut inhibituit, forma loquendi ipsi, aliisque Latinis Scriptoribus usitatissima. *Freinsh.*

Obligant brachia, premunt sanguinem] Premere idem hic, quod cohibere Ann. lib. I. ‘ multaque indicia sævitiae, quanquam premantur, erumpere.’ Hist. lib. IV. ‘ pressit iras.’ Pichena.

Incertum an ignaræ] Dubites an *ingratæ*; i. e. invitæ: ut Donatus ad Terentii Eunuchum eam vocem interpretatur. Et voluit P. Faber idem hoc verbi reponere in Tacito sup. lib. XII. ubi de pena seminarum, quæ servis conjungerentur: ‘Statuiturque ut ignaro domino ad id prolapsa;’ legit *ingrato*: i. e. invito. Sed non probbo. Hoc autem loco *ignaræ* nescio qui convenire possit. Inscienti enim obligare brachia, sistere sanguinem non potuerunt. Et sententiam alteram juvat, quod infra sequitur: ‘ Deinde oblata mitiore spe, blandimentis vitae evictam.’ Acidal.

Et lenitidine mortis] Placeret magis, ut Faernus legebat: *lentitudine mortis*. Ursinus.

Diu sibi amicitiae fide et arte medicinae probatum] Muretus, et *amicitiae fide et arte medic.* Acidalius.

Damnati publico Atheniensium judicio extinguerentur] Apparet ex regio volumine legi posse; *damnatus pub. Ath. jud. extingueretur.* Rhenanus. Cicuta venenum est, publica Atheniensium poena invisa, inquit C. Plinius xv. 11. cuius absorptæ exemplum in Socrate superest apud Ælian. Var. lib. I. et apud alios. *Vertran.*

Frigidis jam artubus et clauso corpore adversus vim veneni] In regio volumine legitur, *Frigidus jam artus et cluso corpore adversus vim veneni.* Græca constructio est, sed Historicis permissa. Rhenanus. Danesius emendabat; *Frigidus jam artibus, &c. non, frigidis.* Ursinus. Brevitati auctoris non admodum faciunt tres voces postremæ, *adversus vim veneni*: invexit eas forsan glossa. Gruterus. Quod calefacto corpore vim suam exserit, cum natura sua sit frigidissimum, ut ostendit Plinius xxv. 13. Ideoque Athenis, qui cicutam bibere debebant, ambulare jubebantur, ut appareret ex Phædone Platonis in fine. *Freinsh.*

Ita codicillis perscripserat] Supposui, *præscripserat*; quamquam me non latet elegans esse verbum *perscribere*, et hic locum habere posse. *Rhenanus.*

CAP. 65. *Occisum opera Pisonis Neronem*] Ita Flor. Vulgo, *ope Pisonis.* Pichena.

Quasi insonti, claritudine virtutum ad summum fastigium dilecto] Hic quidem copulam Tacitus non omisit. Leg. *quasi insonti, et clar. v. &c.* Acidalius. In Flor. legitur, *insontib*: quam additionem ego arbitror fuisse copulam pertinentem ad sequentia. Lege ergo: *quasi insonti, et claritudine virtutum, &c.* Pichena. Sic hæc conjungenda, *insonti claritudine virtutum.* Male, qui distinxerunt; sextus enim casus hic est, non tertius. *Freinsh.*

CAP. 66. *Accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum*] Vocem addunt Flor. ac Ven. *Accensis quoque indicibus.* Pichena.

Instanti minitantiq[ue] renidens Scerit-

nus] Flor. ac Veneti fide reposui, *renidens*, procul dubio aptius, quam *renitens*, ut in vulgatis. *Pichena.*

Renitens Scevinus] Imo, *renidens*: et statim; ‘redderet jam bono Principi vicem.’ *Lipsius.*

Pavoris manifestus, ceterisque] Sic distinguendum fuerat: *pavoris manifestus, ceterisque*: nam istud *manifestus a sequentibus verbis corripitur, vinciturque*. *Freinsheimius.*

Cum inermibus effeminatis tantum facinus consociaturum] Hic copula intermittenda, *inermibus et effem.* *Acidalius.* Exciderat in vulgatis copula, *et*, quam ex Flor. restitui. *Pichena.*

CAP. 67. *Auriga, et histrion, et incendiarius extitisti]* Priorem particulam et submovimus, *auriga, histrion, et incendiarius fuisti.* *Rhenanus.* Hic restituimus copulam et ante vocem *histrion*, ex Flor. *Pichena.*

Et incomtos, et validos] Assentior Rhenano, *incomtos, sed validos.* *Lips.*

Incomptos et validos] Hæc duæ voices, *et validos*, non sunt in libro Matthiae Corvini. Legendum arbitror, *Nec minus nosci decebat militaris viri sensus, sed incomptos.* Facile est videre, quid induxerit castigatorem, ut adderet elausulam, *et validos.* Nempe *et*, conjunctio, pro qua *sed* scribendum erat. *Rhenanus.* Scriptum oportuisse, *sed validos*, Beatus censem, quod nobis placet. *Vertranius.* Lipsius Rhenano assentitur. Etiam ego: nisi potius credam, *sensus ut incomtos, ita validos.* *Acidalius.* Vulgo, *et incomptos et validos.* Emendatio a Rhenano, quam nonnihil juvat Flor. in eo enim vacat particula, *et*, ante vocem, *incomptos.* *Pichena.*

Quamvis Flavius ut humilem et angustum increpans] Non aliter illic legitur, nisi quod *angustum* exemplar habet. Verum attentius inspecta scriptura deprehendisse mihi videor pro *quamvis* scribendum simpliciter *quem.* Mox est illic, ‘*Ne hoc quidem, inquit, ex disciplina.*’ Sentit autem disciplinam militarem castren-

semque. Quare sic emendavimus locum: *Is proximo in agro scrobem effodi jussit, quem Flavius ut humilem et angustum increpans, circumstantibus militibus, Ne hoc quidem, inquit, ex disciplina.* Porro scrobem in masculino quoque genere usurpari non est ignotum ex auctoribus. *Rhenanus.* Faernus ex v. c. legebat: *Quam Flavius ut humilem et angustum, &c.* ad scrobem, referens. *Ursinus.* * tellus impio capiti incubet.’ Hæc libuit depromere ex Suspicionum loculis, ob monstrosam explicationem super isto aliquo loco Corneliano nuperi scriptoris, ne deinde et alio loco ceteri longius abirent a via veritatis regia. *Gruterus.* Vulgo, *quem Flavius ut humilem et angustum, utrumque recte.* Sed antiquiores codices secutus sum. Sic l. i. ‘*quot patibula captivis, quæ scrobes?*’ *Pichena.* *Venetus: quamvis Flavius: forte legendum: qua visa Flavius.* *Freinsheimius.*

Admonuitque fortiter] Copulam, *que,* ex Flor. restitu.

Sesquiplaga interfuctum] Hoc a G. Budæo explicatur in principio de Asse. *Lupanus.* Plaut. in Capt. ‘Inde ibis porro in latomias lapidarias. Ibi cum alii octonus lapides effodint, Nisi cottidianum sesquiopus confeceris, Sexcentoplago nomen indetur tibi.’ *Sesquiopus* dixit, id est, ubi alii octonus lapides, ille duodenos effoderit. *Pichena.*

CAP. 68. *Flagitiis ejus subveniri potuisse]* Scripsi, posse. *Rhenanus.* *Flor. potuisse.* Simile Suet. Tib. 66. * *Noster lib. vi.* ‘*Perpulisset juvenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret.*’ *Gronovius.*

In perpetiendis suppliciis denegavere] Crassum erratum est: emendavi, *degeneravere.* Sane quisquis fuit, qui supposuit verbum *denegavere*, respexit ad id, quod dictum supra de Subrio Flavio, ‘*Confessionis gloriam amplexus.*’ Verum quod hic præcedit, ‘*in perpetiendis suppliciis,*’ et quod sequitur, ‘*at non Fenio par animus,*’

indicant legendum, degeneravere. Neque enim denegare absolute usurpatur. *Rhenanus.*

Violentum et infensem ratus] Levennis hoc ratus. Non rebatur enim Nero, sed sciebat. Legam natus, sive gnarus. *Acidalius.*

Ferociam amici] Haud dubie, animi. *Lipsius.*

Ferociam amici metuit] Indubie animi legendum ait Lipsius. Non dubito ego, sed nego. Principem et amicum Tacitus opponit. *Acidalius.*

Statiliam Messallinam] Quæ postea Neroni uxor. *Sueton. c. 35. Lipsius.*

Inter adulteros ejus ad Cæsarem esse] Castigavi, *inter adulteros ejus et Cæsarem esse.* *Rhenanus.*

CAP. 69. *Quia speciem judicis induere non poterat]* Reposui, *quia speciem judicij ind. non poterat.* *Rhenanus.* Optime Venetus, *speciem judicis:* alii depravate *speciem indicii.* Nero expectabat, ut supra traditur, ut Vestinus quoque inter conjuratos nominaretur, ut specie judicis inimicum adversus eum animum expleret. Hic hujus capitatis sensus est. *Freinsh.*

Convivium celebrarat] Feci, celebrat. *Rhenanus.* Lego celebrabut, ut et Muretus. *Acidalius.* Melius ex Flor. et Venet. conviviumque celebrabat. Vulgo, *convivium celebrat.* *Pichena.*

Nihil metuens aut dissimulando metu] Nos, nihil metuens an dissimulando metu. *Rhenanus.*

Emissi sunt] Venetus omissi sunt: haud minus probe. *Freinsh.*

Et mensæ exitium opperientium] Enorme mendum hic est, correxiimus: *et immens exictum opp.* Postquam pavorem eorum et immens exictum opperientium et imaginatus et irridens Nero. Budense exemplar habet immense exictum, hinc ansa conjiciendi data est. *Rhenanus.* Flor. corrupte, et m̄sa exictum. Hinc Franc. Medices ingeniosa conjectura legendum putabat, *ex mensa exitium:* hoc est, vice epularum, mortem: tamen

et vulgata lectio ferri potest. Sic Hist. I. I. *Sed latebra imminens exitium differebat.* Pichena. *Pro imminens exitium reposuimus optimam conjecturam Franc. Medicis ex mensa exitium,* quam veram esse Taciti scripturam, et ipse sensus, et Florentinus Codex arguit; ibi enim teste Pichena; *et mensæ exitium.* Venetus etiam diserte præfert; *et mensæ.* Freinsh.

CAP. 70. *Exin Mannio et Lucani cædem imperat]* Id videtur sic dictum, quasi Mannio centurioni cuiquam etiam Lucani necem imperarit: sed si quis attentius consideret, apparebit scribendum, *Exin M. Annæ Lucani cædem imperat:* et sic nostrum secenti judicium mutavimus. Nam a codice regio nihil erat hic præsidii. Sic supra: ‘Et Lucanus Annæ Plautiusque Lateranus consul designatus, vivida odia intulere.’ *Rhenanus.*

CAP. 71. *Genua ipsius advolvi, et dextram osculis fatigare]* Hinc observabis veterem supplicum morem. De genibus sc̄pissime Tacitus, et alii. Quod ait, ‘dextram osculis fatigare,’ antiqua fuit adorandi consuetudo. Qui enim Deos adorabant, dextram labiis admovebant, eam osculant, prius digitio in erectum pollicem residente, capite submisso, ac corpus dextrovorum circumagentes. Hoc diligenter docent Pithœus Advers. I. 7. et Lipsius Electorum II. 6. ad quos ego lectorem delego. Addam tamen locum Senecæ, Controv. VIII. 1. ubi ad hunc adorandi morem alludens, ait: ‘Commodavimus, qui posset facere Deos; recepimus, qui ne adorare quidem possit.’ De Phidia loquitur, quem Athenienses Elis commodarunt, ut Jovis statuam faceret. Illi postea sacrilegii insimulatum, præcisus manibus remiserunt. Adorantibus, flectere etiam genua mos. Seneca Suasor. I. ‘Quæ tam ferae gentes, quæ non Alexandrum positum genu adorarint?’ Tacit. lib. seq. de Nerone: ‘Flexus genu, cœtum illum

manu veneratus, sententias judicium opperiebatur ficto pavore.⁷ *Pichena.*
Ritus ille adorandi alibi opportunitas memoratu: nam Tacitus Neronis dextram intelligit. Suetonius Domitiano: ‘Cænidi patris concubinae ex Istria reversæ, osculumque, ut assuerat, offerenti, manum præbuit.’ *Gronov.*

Vanitate exitus corruptus] Faërnus rectissime, velocitate legebat, pro *vanitate*. *Ursinus.*

Pellitur et Rufius Crispinus] Melius erit *Rufus*. Sic enim dicitur sup. l. XIII. et ejus filius non *Rufrianus*, sed *Rufinus* est Suetonio. *Vertranius.*

Verginium et Rufum] Non dubium est sic esse legendum, quod Lipsius vidit et probavit: alii enim scribent *Verginium Rufum*, tanquam non duorum hominum ea nomina, sed unius fuissent. *Freinsh.*

Virginius studia juvenum] Hoc a Plinio Cæciliano prætermissum esse miror, qui lib. II. Epist. Romano, et lib. IX. de Virginii laudibus scripsit. *Vertranius.*

Cæsonius Maximus] Hoc verum ei nomen, ut monuit Lipsius ex historia. Vulgo, *Cesennius*. *Pichena.*

Reos fuisse se, tantum pœna experti] Ut recte capias, sic distingue; *reos fuisse se tantum, pœna experti*: id est, pœna illa nihil aliud experti, nisi reos se fuisse. Sententia similis superiori nescio quo libro. *Acidalius*. Male distinguit, nam in justis judiciis multa præcedunt, quibus aliquis reum sese intelligat, antequam pœna subjiciatur. *Gronovius.*

At illa mater] In regio codice est; *Acilia mater*. Rhenanus. Non moneorem, nisi in multis editiones irrepisset hic error. Legendum *Atilla*. Vide supra. *Grotius.*

Sine absolutione, sine suppicio dissimulata] Vulgati corrupte, *in suppicio*. Corredit Lipsius ex libris. Idemque indicat Flor. qui habet, *sin suppicio*. *Pichena.*

In suppicio] Romana editio, *sine*

absolutione, sine suppicio, probissime. *Lipsius.*

CAP. 72. Apud palatum quoque effigies eorum sisteret] Nos, *apud palatum effigies eorum quoque sisteret*. Rhenanus. Hoc ordine legitur hic locus in Florent. ac Ven. *Apud palatum quoque effigies eorum sisteret*. Alii minus apte transponunt: *apud palatum effigies eorum quoque sisteret*. *Pich.*

Dedit etiam consularia insignia] Verba, *dedit etiam*, absunt a Flor. et a Ven. et abesse salva sententia possunt: nam subintelligitur verbum, *tribuit*, supra positum. Sed nihil mutavi. *Pichena.*

CAP. 73. Tanquam viros insontes] Faërnus addita voce, *claros*, legebat: *Tanquam claros viros et insontes*, &c. Ursinus. Flor. et Ven. *viros et insontes*. Suspicabar legendum *claros et insontes*: id enim præcipue ad invidiā, de qua sequitur, pertineat. *Freinsh.*

Donec consensu patrum deterritus est, ne] Versus. *Acidal.*

Neu compositam et oblitteratam mansuetudinem principis novam ad saevitiam retraheret] In regio codice non habetur particula connectens, *et*: quare suspicor hanc fuisse germanam Taciti lectionem, *Neu compositum, oblitterata mansuetudine principis novam ad saevitiam retraheret*. *Neu compositum*, hoc est, sedatum et qui jam placidus factus esset, subaudi Neronem. Porro *compositum* etiam alibi usurpat pro sedato. Ut Hist. lib. I. ‘*Compositum que ad praesens, qui coercent non poterant*.’ Sed et *obliterandi* verbo rursum utitur lib. sequenti: ‘*Quæ oblitterari non sinebat Capito Cossutianus*.’ Et Hist. lib. I. ‘*Ac ne reverentiam imperii exuere viderentur*: in S. P. Q. R. oblitterata jam nomina, sacramenta advocabant.’ Item in prioribus libris saepè. *Rhenanus*. *Leggo*, *immansuetudinem*, pro ferocia sedata et composita. *Vertranius*. Faërnus addita voce, *iram*, legebat: *Neu*

compositam et oblitteratam mansuetudinem principis, iram novum ad saevitiam retraheret. Ursinus. Insane bene Lipsius: neu composita et oblitterata mansuetudine Principis novam ad saevitiam traheret. Nec ego muto, nisi quod eodem sensu legi etiam poterat: neu composita et oblitterata mansuetudinem Principis novam ad saevitiam traherent. Acidalius.

CAP. 74. *Grates Deis decernuntur]* Tò decernuntur redundat, ut opinor. *Lipsius.* Cum modo præcesserit vox *decreta*, eam iterasse statim Tacitum hand crediderim, adeoque hoc loco id decernuntur pro insitio habuerim. *Freinsheimius.* Dubius sum tamen utrum *decreta* an decernuntur aboleant: neque enim minus belle: *Tum dona et grates Deis decernuntur. Gronovius.*

In præsens haud animadversum est] Sensus est, Huc usque minime animadversum fuit ad auspiciū, postquam arma Julius Vindex moverat: tametsi præsagium futurae ultionis trahebatur. At mireris Cornelium, qui Galliarum defectionem referre lib. xiv. oblitus sit, C. Vipsanio et Fonteio Coss. ‘Eo anno Neapoli de motu Galliarum cognovit [Nero], ipso die, quo matrem occiderat; [deficien-
tium] duce Julio Vindice, qui tum [Galliam] provinciam pro Prætore obtinebat,’ ut ait Suetonius. Illius autem edictis contumeliosis et frequentibus permotus Nero, Senatum epistola in ultionem sui reique publicæ adhortatus est, excusato languore fauciū, propter quem non adesset. Eam excusationem sive accepit sive non probavit Senatus. Inde Neronem timor mali ominis incutit, puta, quum organa hydraulica se prolatrum omnia in theatrum affirmavit, si per Vindicem liceret, vel cum noctibus plerique jurgia cum servis simulantes, crebro Vindicem poscebant. Illudque diri prater cætera fuit auspicii, quod ex Neronis oratione, qua in Vindicem perorabat, recitaretur

in Senatu, datus pœnas sceleratos, ac brevi dignum exitum facturos, clamatum est ab universis, *Tu facies Auguste.* Sed auspiciū illud animos non adverterunt, et tamen ‘ad præsagium futurae ultionis trahebatur,’ ait Tacitus. Quod si Cornelium ad extremum libri consequentis retulisse C. Julii Vindicis motum existimare malis, simili ordine quo Dio scripsit, ego non impediām, si modo per hujus perque Tranquilli scriptum liceat ita conjectari. Hoc enim loco tempus præsens, quo hæc scribebat, Tacitus non inepte dicetur exprimere; qui an verum dixerit, ejus æquales viderint. *Vertranius.*

In præsens haud animadversum] Cre-
do voculam intermittendam, *quod in præsens.* Acidalius. Ut hæc cohærent superioribus, adjiciam vocu-
lam: *Id in præsens. Freinsheimius.*

Venerationem hominum item merito] Adverbium *item* submovimus, quod non sit in libro manuscripto. *Rhenanus.* Verbum, *hominum*, licet retineri possit, magis tamen pro eo placeret, *numinum.* Ursinus. Adsentior Mureto legenti, *venerationem numinum merito.* Sed et postea particulam insero ne-
cessariam: *Sed quod ad omnia olim.* Acidalius.

*Quod ad omnia olim sui exitus verte-
retur]* Liquida apertaque sententia. *Olim,* tantum sit significatione futuri: quod pueris non ignotum. At nostri Critici ex Budensi Codice, *quod clam ad omen ac dolum,* legunt, non sine meo risu. *Lipsius.*

*Quod ad omnia olim sui exitus verte-
retur]* Budense volumen: *Quorumdam ad omnia dolum sui exitus verteretur.* Legerim: *Quod clam ad omen ac dolum sui exitus verteret:* ubi sui pro ejus usurpat, more Ciceronis et veterum autorum. *Rhenanus.* Corrupte Flor. *quorundam ad omnia dolum sui exitus verteretur.* Pichena. *Pro sui exitus malim etiam sequuntur.* Ut jam ante dixit, *futuræ ultionis.* Boxhor-

nus. Suspicabar ex scriptura Florentina: *Fuerunt tamen, quos id omen propinquæ exitus adverteret.* Tertio enim post anno periit. Hist. II. ‘*Lætus ultro et tam propinquæ sortis ignarus.*’ Eodem lib. ‘*exitu demum Neronis positis odiis in medium consuluere.*’ Eodemque: ‘*mereri se festinato exitu clementiam victoris.*’ *Gronovius.*

Nam Deum honor Principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit] Tertullianus pulchre et apposite huic rei: ‘*Si non de mendacio erubescit ejusmodi adulatio, hominem Deum appellando: timeat saltem de infausto. Maledictum est, ante Apotheosin, Deum Cæsarem nuncupare.*’ *Lipsius.*

Nam Deum honor] Ex hujus autoritate Ælianum sophisten ridere licet, qui ad Adrianum imperatorem scripto libello de instruendis aciebus, *διον*

illum appellavit. Sed in eo videatur adulatus, more quem Domitianus induxit, sibi nomen Dei adscribens, quo ab aliis appellari vellet. Quae Apologetici 13. ait ille, ‘*Digne imperatoribus defunctis honorem divinitatis dicatis, quibus et viventibus eum addicatis.*’ At vero quid de Octaviano dicemus? Numisma æreum habeo, qua facies ejus refertur, ita inscriptum, *DIVUS AUGUSTUS PATER:* quod s. c. cusum sub templi fronte providentiam Augusti testatur. Verum opinari mortuo Augusto, dum cunctaretur Tiberius an imperium acciperet, Senatum illud numisma formari jussisse, melius erit et tutius. Neque vero scio an illi assentiri debeam qui Antoninum Pium *Dicuum* appellatum seribit, initio imperii sui: est certe apud me unus qui eum *Divi* inscriptione, ejus faciem oculis spectandam præbet. *Vertranius.*

ANNALIUM LIB. XVI.

CAP. 1. *Et promissa]* Ita Flor. ac Ven. Vulgo, *ex promisso.* Pichena.

Cesellii Bassi] Is eques Romanus est Suet. Ner. 31. *Vertran.*

Quæ per tantum avi occulta, augendis præsentibus bonis latuerint] Verbum latuerint non est in volumine Budensi: atque potest abesse, si quis verbum fuerint subintelligat, aut simile quippiam. De quo monui lectorem, ut videat, quam multa sint in autoribus passim interpolata. *Rhenan.* Verbo auctior Venetus: *augendis præsentibus bonis latuerint:* sed glossema videtur, et a Flor. abest. *Pichena.*

Ceterum ut conjectura demonstrat]

Lego, demonstret. Refert enim oblique Tacitus orationem Cesellii. *Acid.* Ut conjectura demonstret: ita legi postulat totus ordo narrandi: hactenus edebatur, demonstrat, contra loquendi leges. *Freinsheim.*

CAP. 2. *Nec missis visoribus]* Nisi legisset *Annal.* lib. primo, ‘*simul Segestes ipse ingens visu.*’ Deinde lib. III. ‘*Et tot adstantium visum.*’ Rursum l. IV. ‘*Numeroque et robore, et visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur:*’ potuisse hic scribere, *jussoribus, pro sponsoribus,* atque *expronissoribus,* quos non miserit Cesellius ille Bassus. *Rhen.*

An vera afferrentur? Scipsimus, *asserentur.* Rhenan. Legendum omnino afferrentur; ut et Muretus. *Acidalius.*

Mittitque qui velut partam prædam aveherent? Lego, paratam. Idem.

Dantur *triremes*, et *delectum navigium, juvandæ festinationi*] Cur triremes et navigium hoc loco distinguuntur? An non navigii nomine etiam veniunt triremes? Malim igitur: et *delectum remigium, juvandæ festinationi.* Remigium hic idem est, quod remiges. Ita Ann. XIV. ‘Detentusque rebus gerundis Suetonius, quod post paucas naves in littore, remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello, tradere exercitum Petronio Turpiliano jubetur.’ Neque aliter Ann. I. III. ubi Agrippinæ in Italiam ex Oriente adventus describitur, ‘non alaceri remigio,’ dixit. Boxhorn. Valde placet Boxhornii conjectura. Vide quae notamus ad Liv. XXVI. 51. *Gronovius.*

Nec aliud per illos dies populus plus credulitate? Comparativum *plus* delebimus. *Rhenanus.* Recte cape, *aliud credulitate:* id est, aliud quam credulitatem. *Acidalius.* Suspectus mihi locus. Venetus et nonnulli alii veteres addunt, *populus plus credulitate prudentis.* Florent. pro, *tulerat*, habet, *tulere.* An *populus* cum Bassi credulitatem, ac spem haud dubiam videret, nihil aliud per illos dies sermonibus tulit? Potius suspicor, credulitatem ad Neronem referri, qui ea non tantum in vulgus prodidit, sed auxit ultro rumorem. *Pichena.* Cujus vero *prudentis?* Luxatum sensum sana levi mutatione: *credulitate prudentis diversæ famæ.* Grotius. Merito suspectum hunc locum habet Pichena, quem sic restituam: *populi credulitate protenus diversa fama.* Hoc ait famam, ut solet, credulitate audientium ubique statim sparsam fuisse, ut non alia de re per eos dies sermo crebrior esset. Vide Hist. I. 12. Vulgus enim

credulum est, et vocatur nostro Hist. II. 72. Hist. IV. 49. Ergo etiam quod audit creditque, protenus divulgat. Egregie id expressum est supra II. 82. ‘Statim credita, statim vulgata sunt, ut quisque obvius quamvis leviter audit alicuius, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt.’ Vulgata autem lectio contrarium sensum habet, in his *diversa fama*, non certe vult diversam famam fuisse, sed omnibus fidem factam; deinde cujusnam *prudentis* ista credulitas, quis ita aut quo loqueretur. *Freinsh.* Recte eruditiss. Gronovius notaverat, populi et prudentium judicia hic, ut et alibi, a Tacito distingui. Qui proinde sic rescribit: *Nec aliud per illos dies populus, plebs credulitate, prudentes diversa fama tulere.* Nempe quia MSS. habent, *populus plus credulitate.* Vide ipsum c. 14. elegantissimarum Observacionum. Ego jam ante, nobili et egregio juveni, Nicolao Heinsio, in his litteris judicii incorrupti, ad oram Codicis mei notatam hanc emendationem ostenderam: *Nec aliud per illos dies populus credulitate, prudentes diversa fama, tulere.* Quæ, nisi fallor, ipsa Taciti scriptura est. *Populus* et *prudentes* fere a Tacito opponuntur. Non *plebs* et *populus*, quod sciām. Distinguere videtur Annal. I. ubi de testamento Augusti, sed videtur. Est enim corruptus iste locus. In quem vide doctiss. Freinsh. Sed et ibi de aliis potius, quam de judiciis hominum agitur. *Boxhornius.* Fefellerat me optimus Pichena, opinatus in Ms. esse *populus plus*: unde tentabam, quod dictum est: nam *populum* et *plebem* saepè distingui ex Livio Plinio que notavimus ad Senecam de ira, III. 18. Sed ipso libro Florentiæ inspecto inveni nil aliud quam *popl*: quod est *populus*, non *populus plus*; statimque emendavi conjecturam meam aliquot annis ante, quam suam Marcus proderet, cui tamen laudem suam non invidemus. *Gronovius.*

*Oratoribusque præcipua] Vatic. ab
oratoribus oratoribusque. Legerim, ac
rhetoribus oratoribusque: vel ac ratibus
oratoribusque. Certe, et vates et ora-
tores, Musico illo agone certasse sci-
mus. Lipsius.*

*Oratoribusque præcipua materia] Mendo-
sam vocem libri veteres incul-
cant. Flor. *anaratoribus oratoribus-
que*. Lipsius varie emendat. Ego
leviter dubito, an sit legendum, *adu-
latoribus, oratoribusque*; nam paulo
infra ait, *summa facundia, nec minore
adulatione: quæ verba, ad hæc for-
tasse respondent*. Pichena.*

*Provenire terras] Flor. terram. Pi-
chena. Mirum certe est, hæc ut sana
hactenus esse ab omnibus transmissa.
At vero quis Latine dixerit, *provenire
terras*, ubi de iis agitur, quæ ex terra
proveniunt et enascuntur? Mihi haud
dubium est, quin aliter scriperit Ta-
citus. Ad oram codicis mei sic re-
scrispi, neque nunc muto: *Non enim
tantum solitas fruges, nec metallis con-
fusum aurum gigni, sed nova ubertate
provenire. Æternas et obvias opes de-
ferre Deos. Distinguendum esse, sicut
nos distinximus, quivis videt. Æterna
veteribus dicuntur, aut quæ vere ta-
lia, ut dii; aut quæ spe ac voto talia
facimus, ut Principes et Respublica:
aut quæ continua, diu durant, et
prope inexhausta sunt: ut servitus,
discordia, Annal. xiiij. et opes, hoc
loco. Nam, ut paullo ante Tacitus,
Cesellius Bassus, exprompsit apud
Cæsarem, repertum in agro suo spec-
cum, altitudine immensa, quo magna
vis auri contineretur. Magna et im-
mensa, aeterna fere vocantur. Box-
hornius.**

CAP. 3. Gliscet interim luxuria] *Luxuria hic non ponitur pro libidine
venerea, ut Ecclesiastici usurpant,
sed pro nimia profusione, abundan-
tiaque nimia. Lupanus.*

CAP. 4. Adjicite facundia coronam] *Restitui ex Flor. copulam, quæ a vul-
gatis aberat. Pichena.*

*Se æquum] Quasi diceret, se æqua-
lem et parem in hoc certamine. Sed
non displicet, quod olim conjeci, seque
unum adversus æm. Lips.*

*Se æquum adversus æmulos] Lipsio
perplacet: *Seque unum advers.* vel
seque imo: neutrum mihi. Legam,
seque adversus æmulos religione ducum,
*&c. abjecta copula et. Acidalius.**

*Ea quam indutui gerebat veste] Apu-
leius Florid. l. ii. ‘Habebat indutui
ad corpus tunicam interulam.’ Et sta-
tim: ‘habebat cinctui balteum: a-
mictui pallium candidum.’ Cic. Tusc.
Quæst. l. v. ‘Mihi amictui est Scy-
thicum tegmen.’ Pichena.*

*Excrementa viserentur] Exemplar
Budense, viserent, subaudi, ipsi specta-
tores. Rhenanus.*

*Et plebs quidem verbis histriorum
gestus juvare solita] Emendavimus, *Et
plebs quidem urbis.* Rhenanus.*

Certis modis, plausuque composito]
*Dio, Εὐρύθμως, ἐκβοᾶν, in Pertinace:
“Οσα τε εἰδόθησαν ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ τῷ
τοῦ Κορμάδου θεραπέας εὐρύθμως πας
ἐκβοᾶν, ταῦτα τότε μετασχηματίζοντες
ἐς τὸ γελοιότατον ἔξηδον. Vide quædam
hujus rei ad Hist. i. Lips.

Per injuriam publici flagitii] *Injuriam*
ægre hic tolero; nec enim capio.
Mutem *incuriam* quod sane valde ae-
commodatum sententiæ. Acidalius.
Vix video quid hæc sibi velint. Re-
ponam: *per incuriam publici flagitii.*
Talis semper fuit indeoles populi; hic
præsertim Romani, qui principis sui
indecoris factis (quæ, hercle, merito
vocantur *publica flagitia*) velut majes-
tatis Principis ac imperii incuriosus
laetabatur. Boxhornius.

CAP. 5. Severamque adhuc] Rod.
Agricola legebat: *severaque, et, reti-
nente Italia.* Lipsius.

*Severamque adhuc, et antiqui moris
retinentes Italiam]* Legendum omnino
cum Rod. Agricola, *severaque adhuc et
a. m. retinente Italia;* et deinceps cum
Mureto, *longinquas.* Acidalius. Ro-
dulphus Agricola, ut ait Lipsius, le-

gebatur, severaque adhuc, et a. m. retinente Italia. Sed, opinor, ex conjectura. At vulgatae etiam lectioni constructio fortasse constabit; ii scilicet, qui remotis e municipiis adveniebant, retinentes sive inhabitantes Italianam, adhuc severam, et moris antiqui. *Pichena.* Corrigo: severique adhuc et antiqui moris retinentes Itali. Vult enim auctor, qui e partibus remotioribus advenissent, eosque, qui retinebant adhuc aliquid priscae gravitatis et consuetudinis, non potuisse applaudere fedit factis Principis. *Harlaus.*

Quique per longinas provincias lascivie inexperti] Haud dubium, quin ita sit legendum: et Flor. indicat, qui habet, *per longas.* Sic l. XII. ‘longinas in provincias commeatus portabant.’ Corrupte hic in vulgatis, *per longas provincias.* Pichena.

Qui per cuneos stabant] De cuneis theatri vide Lipsium de amphitheatro c. 13. *Idem.*

CAP. 6. *Corpus non igni abolitum,* &c.] Corpora primum terra condebant Romani, postea cum cognovissent erui longinquis bellis obrutos, cremandorum corporum morem sumpsere. A-pud Syros et Ægyptios, &c. * *Lupanus.*

CAP. 7. *Ita recordantibus lactam]* Eleganter Muretus recondentibus: quod illi palam opponitur. *Acidalius.*

Quod primum indicium mali, neque in longum dilatum est] Scripsit Tacitus: officio exequiarum: quod primum indicium mali. Neque in longum dilatus est, &c. *Idem.*

Etiam C. Cassii effigiem coluisse] In scripto libro non est, etiam. Sed mox est: *Dux partium.* Rhenanus.

Aut memoria tantum infensi nominis ad discordias uteretur] Scribendum, ut Faernus legebatur: *Ac ne memoria tantum infensi nominis.* Vrsinus. Nero scribens ad Senatum, iis tacite occurrit, quæ Cassio apud eum gratiam parare potuissent: scilicet illum non

amore libertatis, ejusmodi tentare, sed odio sui tantum. Et ut sciatis (inquit) Cassium in mei solum perniciem, illius Cassii se agnatum facere, en ad imperium vocat, et sollicitat Silanum, *Salinerius.*

CAP. 8. *Inania simul et falsa]* Castigavimus, et inania simul et falsa. Rhenanus. Vulgo, et inania. Sed abstulimus redundantem, et, Florentini ac Veneti. *Pichena.*

Nam Silanus intentior metu et exitio patrui ad praecavendum erat, &c.] Ita scribendum, et delendum est verbum exterritus. Ursinus. Deleri poterat non modo vox erat, sed et, exterritus: mihi profecto resipiunt illegitimum quid: idemque fere pronuntiaverim de illis, *ad praecavendum.* Gruterus.

Inducit] Alias, *inducti.* Ferrettus.

CAP. 9. *Tunc senatusconsulto]* Volumen regium, *tunc consulto senatu.* Paulo post apparebat illinc etiam legi posse, *Haud minus promptam.* Rhenanus. Scribendum est, *Tunc consulto senatu;* et ita liber Corvinianus habet. *Vertranus.*

Et senatus jus exspectabatur] Haud scio, damnato Cassio, quale jus senatus expectaretur: at ita scriptum lego, *Deportatusque in insulam Sardiniam Cassius e senatus jussu spectabatur,* id est, ex senatus decreto. Vertranus. Inter tot emendationes satius erit vulgatis adhaerere. Claudius ‘neminem exsulum nisi ex senatus auctoritate restituit.’ Suet. 12. Quod Nero, qui alias dixerat Annal. XIII. ‘Teneret antiqua munia senatus, se mandatis exercitibus consulturum,’ in Cassio æmulatur: imbellis enim (licet olim dux) habebatur Ann. XII. 12. et oculis tum captus erat Suet. Ner. 37. At non expectatur restitutio Silani, quippe qui Neronis erat præcipuus timor. *Salinerius.* Hisce nec Lips. nec Mur. medentur, et ne tentant quidem. Palmerius tentat ille quidem, sed irrito conatu. Ego nihil hiscere etiam possum: nisi si delenda plane sunt.

Etenim oratio sine his integra: et ipsa nullo modo aptari ad sententiam loci posse videntur. Nisi trajicias in hunc modum: *Tunc Senatusconsulto Cassio et Silano exsilia decernuntur, de Lepida Cæsar statueret.* Et *Senatus ocius exsequebatur: deportatusque in insulam Sardiniam Cassius. Silanus tanquam Naxum, &c.* Acidalius. De corruptione non dubitatur. In Flor. legitur, et *Senatus ejus.* Quod Franc. Medices corrigendum censuit: et *senectus ejus:* id est, expectabatur, ut senectute caderet, contra quam acciderat Silano, cuius senectus non expectata. Ego potius legendum suspicor, et *exitus ejus:* timebatur scilicet ne centurionem Nero ad cædem Cassii patrandam mitteret, ut Silano acciderat, et ut moris tune, ad fugiendam invidiam civitatis. Sic de *Lollia l. xii.* ‘In Lolliam mittitur tribunus, a quo ad mortem redigetur.’ *Pichena.* Hæc plurimos exercuerunt. Et locus haud dubie mendosus est. Quippe jamjam tradidit Tacitus, *Senatusconsulto exsiliū Cassio* indictum. Quomodo igitur hic dicitur, *Senatus jus expectatum?* Florentinus codex habet; et *senatus ejus expectabatur.* Corrige autem, et *festinatus exitus expectabatur.* Id est, in Sardinia brevi vitam cum morte commutaturum Cassium sperabatur. Quam pestilens, et aliunde advenientibus plerisque letale fuerit Sardiniae cælum, nemo nescit. In hanc autem Cassius erat deportatus. *Boxhornius.* Acu rem tetigit Fr. Medices. Sic l. xiii. ‘P. Celarem, quia absolvere nequibat Cæsar, traxit senecta donec mortem obiret.’ *Gronovius.*

Sed non permettere percussori gloriam] Faernus legebatur; sed non præripere, &c. Ursinus. Mur. Se vero permettere, &c. Male, et contra Taciti et viri fortis mentem. Acidalius.

CAP. 10. *Vidua implexa luxu continuo]* *Implexa* vocem certum est mihi detendam, natam ex superioris linea

iterata voce *amplexa.* Acidalius.

Immobilem se precibus et invidiae juxta ostendit] Non habet hic particula, et, exemplar Budense: sicut nec mox adverbium, *simul:* *Simul affertur parari cognitionem Senatus.* Rhenanus. Fortassis, *invidia,* nec precibus nec reverentia famæ, aut maligni rumoris metu moveri. *Gronovius.*

CAP. 11. *Cui tun prima ætas extinguntur]* In exemplari Budensi habes, *extinguitur.* Rhenanus. Legendum, *tum cui proxima ætas:* aut potius, ac *seniores prius, tum cui prima ætas;* ut capias, prius patrem et aviam, deinde filiam expirasse. Acidalius.

Mortem sine arbitrio permittens] Vindendum an legi debeat: *mortis arbitrium permittens.* Ursinus. *Sine arbitrio,* id est, arbitro; ut *judicium pro judice;* *judicium dabo,* ait prætor Lib. DD. et facile animum induco hæc vera esse; quod legitur apud nostrum Ann. lib. iv. *superbiam vice superbam.* Sed si eadem postulas in eodem verbo, de Cæsare pete. Lib. III. ‘Constituit ut arbitri darentur: per eos fierent æstimationes possessionum, et rerum quanti queaque earum ante bellum fuissent, atque eæ creditoribus transfererentur.’ Adde, ‘et si quis appellasset de æstimatione, et solutionibus, quæ per arbitrium fierent (ut Cæsar præsens constituerat) fore auxilio pollicebatur.’ *Salinarius.* Lipsius ait Fabro placuisse, *mortem suo arbitrio:* cum in vulgatis omnibus legeretur, *mortem sine arbitrio.* Ipse autem ex ingenio restituit, *mortem sine arbitro,* id est, liberam, sine domino, sine judice. Sic Ann. lib. i. ‘An præmia sub dominis, pænas sine arbitro esse?’ Quam correctionem a Flor. codice confirmata, recepi. *Pichena.* Scribendum esse, *mortem sine arbitrio remittens,* docuimus Observat. iv. 2. *Gronovius.*

CAP. 12. *Locus in theatro inter viatores Tribunitios datus]* Qui viatores Romanis antiquis essent, diu anxi

quæsivi; et difficultatem afferebat, quod apparitores, viatores, accensos, lictores, summotores, ita officio conjunctos observarem, ut quæ inter illos differentia esset constituenda, ignorarem: quod tamen longo studio et diligentia me adinvenisse existimo. Itaque hi omnes *Apparitores* dicti, quod scilicet Magistratibus assistent, et presto essent ad obsequendum, *Liv.* III. 49. et VIII. 33. Quod et potissimum passim patet ex Amm. Marcellino, et ex Justiniano, in I. XXXI. § 5. *Cod. de Episcop. et Cleric.* Hi quoque nominati ministeria, I. III. § *Tutor.* D. *de suspect. tutor.* Ali quando *apparitio*, I. finali, § finali, D. *de eviction.* Cicero tamen in epist. ad Thermum, *apparitionem* pro officio apparitoris accepit. Vocati quoque et interdum *officia*, I. *Illicitam*, § *Ne tenuis*, D. *de offic. præsid.* Nonnunquam *officiales*, Rubric. et I. I. Cod. de filiis official. et Cap. *Nullus*, 4. quæst. quarta. Interdum *executores*, I. II. Cod. *de sportul.* Aliquando *missi*, uti cap. I. de immunit. eccles. et ibi glossa in novella. Τάξις ταξεωται, id est, *ordo* et in glossa veteri, ἀμφοδάρχαι ἀρχινπηρέται. In horum numero fuere *lictores*, qui apparebant his tantum magistratibus, qui auctoritatem haberent non solum vocandi et ligandi, sed et quoque puniendi; hique ab aliis in hoc distinguebantur, quod securi et virgis supplicium de damnatis sumebant, jussu magistratum, quibus apparebant. Ita Tribunos Consulari potestate creatos, lictores habuisse constat ex *Livio lib. III.* Ita Consules ubique, ita et Imperatores. Isti autem *lictores* et aliquando *summotores* dicti, eo quod eorum officium esset, turbam et alios quoscunque summovere. *Liv. III. 45. et 48. et I. VIII. 33. et XLV. 29.* quo in loco pro *summotore*, intelligendum lictorem, non dubitandum vel propter verba I. XXVIII. 27. *Accensis* munus fuit vocandi, et ab acciendo dicti, ex Var-

rone de Ling. Lat. I. v. Cic. epist. I. I. ad Q. Frat. Verum quia et id munus proprium erat *Viatoris*, in quo different et distinguerentur, indagandum. *Viatoris* munus præcipuum fuisse vocandi, constat ex Columella in præf. I. I. Cic. de Senect. c. 16. Et Festo in *Viatores*. Et *Liv. VIII. 18.* Et Plin. XVIII. 3. Ex dictis patet, sicuti *Accensi*, ita et *Viatoris* quoque vocandi munus fuisse. At quomodo distinguedi sint, non æque manifestum. Ego statuendum puto, in hoc *Viatores* ab *Accensis* distingui, quod *Viatores* non modo vocandi jus haberent, sed et ligandi. *Accensi* vero minime. Verum quia Siganus id aperte negat de jure antiqu. civ. Rom. II. 15. ideo comprobandum est. *Livius III. 6. et VI. 16. et IX. 10. et IV. 14.* Utrobique enim *apparitoris* voce, *viatorem*, omnemque alium, qui ligandi jus haberet, intelligendum non dubito. Sicut III. 38. de *Viatoribus* interpretandum conjicio. At Cicero omnem scrupum demit, quum ait in Vatinium: ‘Miserisne viatorem, qui M. Bibulum vi domo extraheret?’ Itaque quum *Viatores* facultatem haberent ligandi, in hoc ab *Accensis* distinguebantur; *Accensi* vero a *Viatoribus* alia differentia discernuntur: namque *Accensi* munus erat, etiam meridie conclamare populo, quod *Viatores* non faciebant. Id autem constat ex Varrone loco citato. Et Plin. VII. 6. *Viatores* aut proprios fuisse Tribunorum pl. sicuti *lictores* Consulum existimavit plurimæ lectionis vir, Andreas Tiraquellus ad Alexandrum, motus auctoritate *Livii II. 56.* qua tamen in re eum hallucinatum non dubito: namque non modo Tribuni pl. sed et alii magistratus *viatores* habuere, quibus vocandi jus fuit. De Senatu constat ex Plin. XVIII. 3. De consilibus nulli dubium. De *Ædilibus* patet ex *Livio I. xxx.* Scribæ *Viatoresque Ædilicii*, Romæ in Basilica Sancti Petri in Vaticano

extat tabella antiqua inscripta, in qua fit mentio *T. Tettieni Viatoris Aedilicci*. Et in Aede Sanctæ Cæciliæ in alia tabella: *viator. quæstor. ab aerar.* In alia in domibus Dominorum S. Crucis legitur: *Ti. Onesimo, viatori. collegii. magni.* Quod pariter et reliqui magistratus *viatores* proprios habuerint, rationi consonum est, et constat ex *Jurisconsultis*, l. finali, de judic. p. l. *Magis puto. § Illud quæri potest de rebus eorum, qui sub tutel. p.* Unde et *Viatores Praetoris* scil. vel *Judicium* aliorum eisdem dicti executores litium, ut *Imperator* docet in § *Triplex, de actionibus.* *Viatores* ex servorum genere fuisse contendunt aliqui ex recentioribus auctoritate Strabonis innixi l. v. et Gellii x. 3. Idem et adversus Picenos et Lucanos observatum, qui viatorum tabellariorum loco sunt habiti. In oppositum tamen stat veritas, siquidem *Viatores* cives Rom. fuisse constat ex antiq. inscriptione tabellæ, quam Car. Siganus d. l. describit. Praeterea quomodo Nero liberto et accusatori præmium operæ dedisset, locum in theatro inter viatores, si hi ex servi genere extitissent? Ad hæc Livius l. xxxviii. scribit, ‘ut postremo scribæ, viatoresque tribunos relinquenter.’ Itaque viatores a servi comitatu discernit. Ad auctoritates autem Strabonis et Gellii dicimus; aliud esse *servorum vice haberi*, aliud vero *servum esse*; namque et communi appellatione etiam *servire* dicuntur, qui liberi sunt, non servi. Et ita a Frontino lib. de Aquaeductibus, et a Varrone et Livio *apparatores* (inter quos viatores statuimus) servos publicos appellatos observamus, hoc est, qui publico inservient, quum tamen hi fere omnes ex libertino genere essent, uti Cicero ad Q. Fr. scribens et Appium, in Verr. et in Corn. docet, et Tacitus l. xiii. demonstrat. Valgus Rufus et cum eo Gellius XII. 3. *Viatores* in collegio

lictorum reposuere, quos tamen aberrasse ex jam dictis constat; apertius vero ex antiqua tabella dignoscitur praecones potius ex viatorum collegio fuisse, quam lictores. Quantum aberraverit doctiss. Turneb. l. r. et c. 11. *viatoris* vocem ex antiqua inscriptione interpretans, ex dictis jam satis patere puto. *Marcell. Donatus.*

Junius Germanici vocabulis] Malim, *Julius*: sequitur enim, ideo *Junium transmissum*. Ferrettus. Libri omnes et MSS. et editi in voce, *Junius*, consentiunt. Lipsius reposuit, *Julius, Junii* vocem falsam adseverans, eo quod statim sequatur, ‘*Junium mensem transmissum.*’ Huic opinioni ac mutationi assentiri minime potui, et antiquam ac genuinam lectionem restitui. Nam Orfiti adulatio eo spectat, &c. * *Pichena.*

Ideo Junium mensem transmissum] Id est, censendo a se non nominatum, licet satis intelligeretur qui Maium inter et Julium esset. *Vertran.* Hoc est, omissum, deletum, oblivioni traditum, neglectum, quomodo sup. xv. 31. ‘*inaniam transmittuntur.*’ Sic *transmittere silentio, dissimulatione, &c.* alibi apud nostrum. Oblitteratum ergo nomen Junii, in Juniae familiæ dedecus. Frustra aestuant viri doctiss. qui hæc aliter aut emendant, aut explicant. *Freinshem.*

Infaustum nomen Junium fecissent] Male antea, *nomen Junii tum fecissent.* Emendavit Lipsius, et indicat Florent. qui habet, *nomen junctum. Pichena.*

CAP. 13. Pertulitque violentiam ad mænia urbis] Liber Ms. *ad mænia vicina urbi.* Suspicio scribendum tantum, *ad vicina urbi.* Sic Hist. lib. iv. ‘Cæterique per urbem et urbi vicina conquisiti.’ Nam quantum ad scripturam attinet, vocabulum *mænia* non differt a dictione *vicina*, itaque coniicio bis scriptum idem vocabulum. *Rhenan.*

Cladem Lugdunensem quadragies HS

solutus] *Aestimatur hæc summa centum millibus ducatorum nostræ ætatis.* *Alciatus.*

CAP. 14. *Innixum]* Rectius *innexum.* *Freinshem.*

Nuntios et consolaciones] *Omnino lego, consultationes:* et jam notavit Pichena sic in Florentino esse. *Verbum ejus artis.* *Juvenalis:* ‘quæ nullum consulit, et jam Consulitur.’ *Noster:* ‘Quæ caritate erga parentem, non tamen aliud consultaverat, quam de incolumitate domus.’ *Paullo ante scribo, multorum amicitiis innexum, non, innixum.* *Lipsius.*

Consolaciones] Ex jam dictis audacter accipias licet, *consolaciones pro consolatoribus:* qui ab amicis mittebantur specie consolandi, sed re vera ut scirent eventura. Eruditiss. vir *consultationes,* quod mihi non arridet: quis enim in exilio eadem palam exerceret, per quæ fuerit deportatus? *Severus scil. cui exilium Creta, eadem factitando evasit majores pænas.* Ann. l. iv. ‘Recentia veteraque odia advertit, bonisque exutus, interdictio igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit.’ At Sosianus amicus erat Pammeni, ‘similitudine fortunæ conciliatus;’ eoque omnium gnarus. Crederem, nisi pro comperto habrem, Pammenem talia dissimulasse, et ab omnibus occuluisse. ‘Igitur interceptis Anteii literis, furatus etiam libellos, quibus dies genitalis ejus, et eventura secretis Pammenis occultabantur.’ *Saliner.* Corrupte in vulgatis, *nuncios et consolaciones.* Præviderat correctionem Lipsius ex ingenio. Ego Florentini fide restitui. *Pichena.*

Simulque annuam pecuniam] *Scriptimus, simul annuam pecuniam.* *Rhen.*

Exstitisset. Monitus prius Anteius, ne supremas tabulas moraretur] Fallor, an hæc ita nectenda? *exstitisset, monito prius Anteio, ne suprema tabulis moraretur:* id est, ne mortem differret curatione testamenti. *Acidal.*

CAP. 15. *Caussa festinandi ex eo oriebatur, quod Ostorius multa]* Manifeste abundant voces illæ, *ex eo oriebatur,* neque videntur manasse ab auctore: unde legimus in éditionum prima, *caussa festinandi exoriebatur, quod Ost.* *Gruter.*

Ne invaderet, pavidum semper, et reperta nuper conjuratione magis exterritum] Scribo *pavidō, et exterrito,* referroque ad præcedens *Neroni.* Pro invaderet dubito etiam nunc an evaderet potius sit. Conveniat id cum sequentibus, *Igitur Centurio ubi effugia villæ clausit.* Sed credam potius voculam desiderari, et scribendum, *ne imperium invaderet pavido semper, &c. et exterrito.* Ut l. v. in simili caussa: ‘Ceterum timore occulto, ne L. Silanus eximia nobilitate, disciplinaque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatuſ, imperium invaderet.’ *Acidal.* Sic hæc conjuncta duxi, expuncta virgula, quæ addebatur, post *invaderet.* Porro in Veneto est *invaderetur:* ex quo faciem, *invaderet ut pavidum.* *Freinsh.*

Jussa imperatoris Ostorio aperit] Codex Budensis habet, *impost.* ut etiam legi queat, *jussa mox, vel post Ostorio aperit.* *Mox, Is fortitudinem adversum hostes sape spectatam.* *Rhenan.*

CAP. 16. *Quam ne oderim tam segniter pereuntes]* Hunc locum, meum secutus judicium, *oderim in oderint mutato, sic lege, Quam ne oderint tam segniter pereuntes.* Sensus est, A lectore non exigimus, ut istorum plusquam servilem patientiam defendat aut excusat, sed hoc tantum, ne istos odio prosequatur aut odisse incipiatur: nam res fuit plane fatalis. *Rhenan.* Segniter vero illi peribant, de quibus jam diu memoravit? promte imo plerique omnes et fortissime. Et male hæc culpatio convenit isti proximæ laudationi: *Detur hoc illustrium viorum posteritati, ut quomodo, &c.* Denique quid ita horum segnem interitum ad sui excusationem valere ve-

lit Tacitus? Falsi jure suspecta mihi lectio: quam mutem: *ne oderint tam segniter pergentem.* Quod firment illa, quæ subduntur: ‘Ira illa numinum in res Rom. fuit, quam non, ut in cladibus exercituum, aut captivitate urbium, semel editam transire licet.’ *Acidal.* * sed tantum ne oderint. At nuper Julius Salinerius, *oderim,* retinet, atque ad Tacitum refert. Qui lectoris tedium veritus, propter continuas similesve civium mortes a se traditas; hac tantum ratione defendi atque excusari postulat, ne si tales viros silentio transmisisset, odisse eos videretur, quia tam segniter serviliterque perierint: eoque odio suspicionem fortasse dominantibus daret, se pro patientia audaciam et seditiouem in conjurationis noxiis desiderare. Sed fortasse verius: Tacitum a lectoribus petere, ne existiment, se nominatim illos tradidisse, odii exprobrationisque causa: cum alioquin solitus sit hujusmodi virorum nomina silere l. xiv. ‘nobilium familiarum posteros egestate venales, in scenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, majoribus eorum tribuendum puto.’ *Pichena.* Doctiss. vir oderint. Quo autem sensu, dicit Curtius Pichena; vir ingenii perquam amæni. Haud assentio, quia sic Tacitus exigeret a lectore, si non defensionem tam segniter pereuntium, at saltem ne ea de caussa eos odio prosequeretur: quod sane aliquantum friget. *Tu oderim ne hiuc expelle, &c.* * *Saliner.*

*Ut quomodo exequis, ac promiscua sepulchra separantur] Emendavimus, Ut quo modo exequis a promiscua sepultura separantur. Mox c. 17. scripsimus, Annaeus Mella. Est deinde in libro Ms. *Consularibus insigniis.* Rhen.*

CAP. 17. Ita scripsisse, se quidem mori nullis supplicii causis] Reposui, Ita scripsisset, se quidem mori nullis supplicii causis. Rhenanus. Involuta

sententia quam distinctione et levi emendatione hac explicet: *Additur codicillis, tanquam de iniquitate exitii querens, ita scripsisse: se quidem, &c.* *Acidal.* *Ven. ed. scripsisse:* fortasse melius: nisi si et duo verba hæc, *ita scripsisset,* a glossa sint, fuitque initio: *Addit codicillis, tanquam de iniquitate exsili quærens, se quidem.* *Grueterus.* *Tacitum reliquise censeo: Additur, codicillis tanquam de iniquitate exitii querentem scripsisse.* *Gronov.*

*Rufum tamen Crispinum] Scripsi, tamen, Fiorentino volente. Alii autem. *Pichena.**

*CAP. 18. De C. Petronio pauca supra repetenda sunt] Nos, *De C. Petronio supra: pauca repetenda sunt.* *Rhenan.* Fuit cum hæc suspecta haberem, atque ita legendum esse conjicerem: *De C. Petronii supremis.* Sed doenit me Socer meus phrasin esse Sallustianam, cuius perpetuus imitator Tacitus. Sic enim ille in Catilina 5. ‘Res ipsa hortari videtur, quoniam de moribus civitatis tempus admonuit, supra repete:’ et in Jugurtha 5. ‘Sed priusquam hujuscemodi rei initium expedio, pauca supra repeatam.’ *Freinsheim.**

Ingentem se ac parem negotiis ostendit] Malim, rigentem se ac parem negotiis ostendit. Sicut superiori libro, animi validus et corpore vigens. Rhen.

*Seu vitiorum invitationes] Emendavi distinxique, *Seu vitiorum imitatione inter paucos familiarium Neroni assump- tus est.* *Rhenan.* *Malim, imitationes.* *Ferrettus.**

CAP. 19. Præceps vitam expulit] Credo Tacitum scripsisse per præceps. Acidal.

*Incisas venas, ut libitum, obligatas aperire rursum et alloqui amicos] Illud, ut libitum, mihi est suspectum. Neque enim admodum hoc facit. Ele- gantius erit, si scribas: incisas venas, et iterum obligatas, aperire rursum, et alloqui amicos. *Boxhorn.**

Ut quasi coacta mors, fortuitæ similis

esset] Volumen regium, quam coacta. Scripti, quamquam coacta. Rhenan.

CAP. 20. *Tanquam non siluisse, quae viderat, pertuleratque, proprio odio] Leggerim: pertuleratque. Proprio odio hanc; Nomicum Thermum prætura fœnatum Tigellini simultatibus dedidit. Est fere eadem verborum positio, qualis occurrit et infra XVI. 30. ‘Vet-tera haec: sed recens,’ &c. Freinsh.*

Tigellini simultatibus dedidit] In volumine regio est, deditum; malim, dedit. Rhenan. Potius dedit. Dandi enim verbum, non dedendi, hoc significatu celebre est. Acidal.

Patronus ejus nece immerita lueret] Tacitus scripsit luere, id est, luernnt. Acidal.

CAP. 21. *Interfecto Thrasea Pæto, et Barca Sorano] Hoc ordine in Flor. nominantur: apud Tacitum enim dignior Thrasca. In vulgatis transponuntur: interfecto Barca Sorano, et Thrasea Pæto; etsi nihil refert. Pichena.*

Quod Senatu egressus est] Lege, esset; quomodo et Muretus. Acidal. Muretus legit, egressus esset. Rectius. Pichena.

Parum expectabilem operam præbuerat] Castigavi, parum expectibilem operam præbuerat. Rhenan.

*Ludis cesticis ab Antenore institutis] Hærent viri docti in his ludis: nec, qui aut explicit, aut mutent, sciunt. Nihil etiam ego video: nisi si quid sani aut firmi in illorum conjectura, qui in Suetonii Tiberio et Caligula ‘Asticos ludos:’ et l. xv. in Tacito ‘Asticam religionem’ reponunt; con- jiciam, etiam hic *Ludis Asticis* scribendum. Et sane quia dicit a Trojano Antenore Patavii institutos, vi- dentur sic vocari, quasi *Urbici*, potu-isse. Lipsius ipse *Asticis* in prima edit. conjecit, in posterioribus spre- vit. Acidal.*

*Et cum divini honores] Exemplar Budense, *Et cum Deum honores Poppæa decernuntur.* Sic in fine l. xv. ‘Nam*

*Deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.’ Itaque et nos hoc loco scripsi- mus, *Deum honores.* Rhenan. Faërnus legebat: *Et cum Deum honores Poppæa decernerentur, &c.* non decer- nuntur. Ursin. Legendum certo de- cernerentur. Sed quid honores de- creti cum funere junguntur? Eodem- ne tempore exsequiæ ducebantur, et Senatus de honoribus decernendis habebatur? Non potest. Censeam pro funeri, scribendum, senatum: aut certe diducam sententiam immissa particula: *Et cum Deum honores Pop- pæa decernerentur, sponte absens, (mi- rum ni pro sponte, senatu reponendum) etiam funeri non interfuit.* Acidal.*

Funeri non interfuit] Flor. habet, non interfuerit: ergo supra, pro decer- nuntur, legebam, decernerentur. Pich.

Inimicus Thrascæ] Flor. iniquus Thrascæ. Sed nihil mutavi. Pichena.

CAP. 22. *Qui tibi lasciviam expro- bret] In exemplari Budensi legitur quod. Opinor scribendum, quo tibi lasciviam exprobrent. Rhenan. Faërnus legebat: *Quasi tibi lasciviam ex- probrent.* Ursinus. Corrixi, quo tibi lasciviam expr. quia Flor. habet, quod ibi. Vulgo, qui tibi. Pichena.*

*Huic uni incolumenta tua sine arte, sine honore] Lipsius excidisse vocem putat, *sine cura, artes sine honore:* cui opinioni non nihil Florent. astruit, in quo legitur, *artes.* Pichena. Videtur Florentinus significare: *Huic uni in- columenta tua, tua artes, sine honore.* Gronov.*

*Per exercitus accuratius leguntur] Reposui, per exercitus curantium le- guntur. Infra est in libro Ms. ‘cæde insignium virorum,’ pro *illustrium:* quam lectionem et nos secuti sumus, tametsi vocabulum hoc passim ob- vium est apud Tacitum. Rhenan.*

*Si perverterint, libertatem ipsam ag- gredientur] In vulgatis tantummodo legitur: *si perverterint, ipsam aggredientur.* Sed quoniam in Flor. inge-*

minatur vox, *libertatem*, neque id temere; illam et nos adjecimus. Est etiam in eodem libro, ad dictionem, *perverterint*, in margine adnotatum, sed eadem, ut videtur, antiqua manu, *imetraverint*. *Pichena.*

CAP. 23. *Ostorius Sabinus*] Mutant libri. Alii, *sibi Torius*. *Vatic*, *Subtorius*. Flexit me ut *Ostorius* scriberem locus infra, de hoc ipso: ‘*Ostoriu* duodecies, et *Quæstoria* insignia tribnuntur.’ *Lipsius.*

Inultam omiserat] *Vatic*. Male vulgo, *invitam*. *Idem.*

Ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur] Aut subintellenda, aut addenda vox: *Ut ad externa versis rumorib.* Vel, *ut versis ad externa rumoribus*. *Acidalius*. Olim dubitavi, num legendum, *ut ab externis rumorib.* sed jam utcunque vulgatam lectionem fero: *ut scil. existentibus Romæ rumoribus ad res externas, scelus intestinum obscuraretur*. *Pichena*. Verosimile est, relictum primitus a *Tacito*, *ut ad externa rumorum intest.* *Gruterus.*

CAP. 24. *Exterritum Thraseam sensisse*] Sententia mecum malit, *scriptissime*: et quod prævidi, firmat *Florentinus* nunc codex. *Lipsius.*

Sperans exterritum Thraseam scriptisse] Ita *Faernus* legebat pro eo, quod est in vulgatis: *Thraseam sensisse per quæ, &c.* *Ursinus*. Male vulgo, *sensisse*. Correxi ex *Flor.* id que conjectura præviderat *Lipsius*. *Pichena.*

CAP. 25. *Secretum circumdare*] Bene mei libri, præ quod vulgo, *otium dare*. *Lipsius.*

Secretum ocium dare] Notant eos, qui nihil tentantes venas in balneis solvebant, vel intra domesticos parientes se ipsos transfigebant. *Tacit.* dict. loco: ‘*Effugeret segnum mortem, ocium*.’ Contendunt itaque, ut prodeat in publicum, et laudem gloriamque dictis magnanimis asciscat, vel ea saltem de caussa: ‘*Distingui*

certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignavia per silentium pereuentum.’ Cæterum per doctiss. virum jam *ocium* exulabat. *Salinerius*. Etiam a *Flor.* confirmatur verbum, *circumdare*, a *Lipsio* ex aliis libris repositum. Vulgo, *otium dare*. *Pichena.*

Audiret senatus voces quasi ex quodam numine] Emendavi, *quasi ex aliquo n.* *Rhenanus.*

Sin crudelitati insisteret] Fecimus, persistaret. Forte scribendum, *crudelitate*. *Rhenanus*. Secutus sum *Florentinum* ac *Venetum* legentes; *sin crudelitati insisteret*: at in vulgatis; *sin crudelitas persistaret*. *Pichena.*

CAP. 26. *Contra qui opperendum domi censebant*] *Regius Codex*, *contra qui opperendum eum domi censebant*. Forte legendum, *opperendum ei domi censebant*. *Rhenanus.*

Superesse, qui forsitan manus ictusque per immanitatem Augusti] Ή ἀποσιώπησι, sive reticentia, graviter dilecti satis apta est: nam ut *Demetr.* Ποιήσει δεινότερον τὸν λόγον: i. graviori faciet orationem. ‘*Quos ego— sed motos præstat componere fluctus*’ Qui *Thraseam* deterrere studebant a senatus ingressu, contumeliis id faciebant, quæ illum gravissimæ manerent: eos vero *Tacitus* inducit verba supprimentes, quia (ut *Demetrius*) πᾶν τὸ ὑποροούμενον φοβερότερον: i. Quicquid suspicamus, horribilis est. Vel pro se quisque obscurant futura ludibria, quæ viri caritate fere nequeunt continere, idque *Thraseæ* venerationi dant. *Quintil.* ix. 2. ‘*ostendit [loquitur de reticentia] affectus iræ, vel sollicitudinis, et quasi religionis*’ Siletur autem *intendant*. *Præter Eprium* et *Cossutianum* (dicebant amici) convicia, et (quod nefas dictu) verbera a malis et a bonis expecta: ab illis, student enim solum saevitia inire gratiam a *Nerone*. *Supperesse qui manus ictusque per immanitatem Augusti*: ab his urgente metu,

ne despexisse principis injurias vide-
rentur. Juvenal. Sat. x. 85. *Salinérius*. Animam agenti loco aquam sic
affundit Lipsius: *ictusque parent: im-*
manitatem Augusti etiam bonos metu
sequi. Assentirer, nisi vox *Augusti*
vetaret: quæ hic a Tacito scripta
nunquam. *Augustum scil. illi, quo-*
rūm ista oratio est, Neronem dice-
rent. Lege mecum potius, &c. *
Acidalius. Recte incomparabilis Gro-
tius vidit, pro *Augusti* vocabulo, *au-*
dendi esse reponendum. Legit autem;
per immanitatem auderent. Ego jam
olim in codice meo notaveram: per
immanitatem ausuri. Quod et eamdem
sententiam habet, et minus abit ab
apicibus corruptæ istius vulgatæ lec-
tionis. Sic ‘audere aciem,’ ‘codi-
cillos,’ ‘pericula,’ alibi dicit Tacitus.
Boxhornius.

Senatui quem perornarisset] * nisi
condemnaverit.’ Non ergo bene mu-
tavit hæc Vir Doctiss. dum legit,
Senatui quem semper ornarisset. Frein-
shemius.

Sibi actam atatem] Distinxerim
hæc a sequentibus, nec enim perti-
nent ad istud deserendum; sed integrum
causam, quam contra Aruleni
impetum profert Thrasea, sola conti-
net. Sic ergo scribe: *sibi actam ata-*
tem: et tot, &c. Hoc enim dicit, quod
apud Senecam de vita beata Diodorus
Epicureus ex Poëta: ‘Vixi et
quem dederat cursum fortuna peregi.’
Freinshemius.

Quod tali in tempore capessendæ reip.
iter aggredetur] Restitui præposi-
tionem *in*, ex Flor. quæ in aliis ex-
ciderat. Emendavi etiam alibi. *Pi-*
chena.

CAP. 27. Oratio principis per Quæ-
torem ejus audita est] Lib. i. explicui-
mus, qui dicerentur candidati Princi-
pis. Lupanus.

Quid mirum e longinquis provinciis ad-
veniri] Alibi, non adveniri. Ferret. Quis
faciat sano medicinam? Senatores

ægre jam tulerant, senatum patuisse
proceribus Galliæ comatæ, eaque de
causa Nero dicit per Questorem:
Injuria principibus succensetis, quod
Gallos asciverint in Sénatores: talia
enim facere coacti sunt, quia multi
senatoria munera detrectant: quo-
rum nunc signifer Thrasea, qui cum
suo grege curiam frequentare dedig-
natur. *Salinerius*. Plene sententiæ
consultum priori Lipsii divinatione,
haud veniri: quamquam malim, haud
adveniri: nec audienda altera quæ
longissime a Taciti mente recedit:
quid mirum nec longinquis provinciis
subveniri, vel provinciis adverti. Aci-
dalius. Imo non adveniri in urbem,
scil. considera quæ sequuntur. *Gro-*
tius.

CAP. 28. Summam reipub. agi clamita-
bat] Melius; *summam remp. quod*
et Muretus censuit. *Acidalius.*

Nisi contra instituta] Id est, Nisi ex
cive hostis, proditorque palam factus
sit. *Ferrettus.*

Et principis obtrectatores protegere
solutus] Taciti manum fuisse censeo:
Denique agere senatorem, ut principis
obtrectatores protegeret, solitus veniret,
&c. Gronovius.

CAP. 29. Cum per hæc atque talia
Marcellus inveheretur] In regio Codice
legitur, verteret. Forte debet esse,
perverteret: quod verbum pro accu-
sare, sive per accusationem subver-
tere, sape Tacito solemnè est, ceu in
initio operis ostendimus. *Rhenanus.*
Perperam in vulgatis emendatus lo-
cus, *Marcellus inveheretur torvus pro,*
ut erat torvus: nam attentum lecto-
rem non fugiet, duo illa verba *invehe-*
retrur, et, ardesceret, orationem con-
fundere. At veram lectionem indi-
cavit Florent. qui corrupte habet,
Marcellus uteret torvus, &c. Similis
dicendi modus Ann. i. ‘isque, ut erat
recens dolore et ira, apud circumfu-
sos ita cœpit.’ *Pichena.*

Celebritate periculorum] Cum Rhei-

nano lego, crebritate. Lipsius.

Celebritate periculorum sueta jam se-natus maestitia] Opinor scribendum, *crebritate periculorum.* Rhenanus. Td celebris ac t d frequens idem valent, licet Vallæ aliter visum sit. Tacit. 'Quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deseruit.' *Salinerius.* Cum Rhenano legebat Lipsius, *crebritate periculorum:* et sensus id requirit. Freinshemius.

Quia protulerit ingenium] Sentio vociulam abesse sententiæ, quam reddo, sed quia prot. Acidalius.

CAP. 30. Accusator ingreditur orditurque] Duo hic verba ejusdem significatus junctim posita, quod Tacito insolens, *ingreditur, orditurque.* Utrumque enim nihil sonat aliud, quam incipit. Nec a glossa posterius opiner. Forte scribendum: *Sabinus Sorani accusationem ingreditur orditurque.* Phrasij de qua ad lib. v. supra. Acidalius.

Quodque proconsulatum Asiae Soranus] Cum in antiquioribus, libris, ac præsertim in Flor. scriptum esset, *procos.* Vulgo interpretatum fuit, *proconsul:* at sententia postulat, *proconsulatum,* ut restituimus, suadente etiam Lipsio. Pichena.

Sed recens discriminis patris filium connectebat] Flor. addit: *Sed recens, et quot discriminis.* Forte, *et quot.* Pichena. Ms. Florent. addit; *sed recens, et quot discriminis.* Forte legendum; *sed recens id, quot discriminis.* Quod statim sequitur de pecunia Magis data, magicisque sacris, recenset et Scholiastes ad illud Juvenalls, 'faciet quot deferat ipse,' his verbis: 'Egnatium Philosophum significat, qui filiam Bareæ Sorani, quam cum ipse ad magicanam descendisset hortatu, detulit Neroni.' Sed rectius fortasse legeris: *quamquam ipse ad magicanam discendam esset hortatus, detulit Neroni:* nam ipsa quoque interfuit magicis sacris, ut patet ex cap.

seq. Freinshemius. Ego ex Flor. codice t d quot, ut supervacuum recidendum puto. Prorsus enim Taciti fuit: *Vetera haec, sed recens, et discriminis Patris filiam connectebat.* In duobus prioribus membris orationis intelligi voluit verbum substantivum. Gronovius.

CAP. 32. Quantum misericordiae] Præclaræ libri. Vulgo quantum nunc: errore ex concisa ratione scribendi, mæ. Ingenio suo pridem hanc correctionem vindicaverat Faërnus: nec invideo ego, nec culpo. Lipsius.

Quantum nunc sævitia] Locus hic est in quo inscitiam exscriptorum cum Faërno mirati sumus. Ita legit: *Quantum misericordiae sævitia:* et ita in altero bibliothecæ Pontificalis scriptum inveni. Decepit autem librarios brevibus notis scribentes, inter mæ pro misericordia, et nunc literarum similitudo. Vertranus. Cum v. c. Faërnus scriptum invenisset: *Et quantum mæ, &c. vel, ut in alio, Et quantum nunc, &c. ex ea voce fecit misericordiae, &c. quam lectionem ita plane scriptam vidimus postea in aliis libris manuscriptis.* Ursinus.

Habitu et ore ad exprimendam imaginem honesti et exerciti] Faërnus legebat, *honesti exercitus, &c.* Sed Dane-sius nou male, *honesti et exercitio, &c.* quamvis lectio Faërni magis placeat. Ursinus. Et hæc inter Lipsii conjecturas digna mihi visa est, quæ recipiatur. Inepte vulgo, *honesti et exercitii.* Pichena. Et hæc inter conjecturas Lipsii digna Pichenæ visa est, quæ recipiatur. At vulgatam lectionem *honesti et exerciti omnibus libris* constanter inhærentem, egregie mihi explicasse visus est Vir Eruditus Gronovius in epistola ad socerum meum scripta: cujus verba, paullo prolixiora, amplioribus commentariis servamus. Freinshemius. Vide Observ. II. c. 4. Gronovius.

Honesti et exerciti] Suadeo scribas,

*honesti exercitus, ex sententiæ ductu.
Lipsius.*

CAP. 33. *Cassii Asclepiodoti]* Xiphilino Caspius Asclepiodotus Nicetus paulo aliter dicitur. *Vertranius.*

Æquitate Deum erga bona malaque documenta] Lipsius hic: ‘Depravatio manifesta: quam tamen adnotare volui, tollere non potui.’ At ego non solum nullum mendum inesse existimo, quinimo præclarissimam suspiciendamque sententiam mira brevitate Tacitum complexum non dubito. *Æquitas animi absolute est constantia quædam, et moderatio, quum æquo animo patienterque omnia feruntur, ac in bonam partem accipiuntur, quæ et tolerantia dicitur.* Cicero pro Planc. ‘Fugisti sententiam legis, æquitatem omnem rejecisti.’ Et 1. de Finibus: ‘Probabo, modo ista sis æquitate, quam ostendis.’ Et lib. de senectute: ‘Novi enim moderationem animi tui, et æquitatem.’ Et in Epist. ‘Æquitatem tuam non potui non probare.’ *Æquitatis vim duplum dixit Idem in partit.* Orat. cuius altera directi et veri et justi et æqui et boni ratione defenditur, altera ad vicissitudinem referendæ gratiæ pertinet, quod in beneficio *gratia*, in injuria *ultio* nominatur. His sic se habentibus, interpretor Taciti dicta: *Factum æquitate Deum, id est, tolerantia et permissione, &c.* * *Marcellus Donatus.*

Si sic distingas, clara et integra sunt. *Idem tamen dies, et honestum tulit exemplum Cassii Asclepiodoti (qui magnitudine opum præcipius inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deseruit, exutusque omnibus bonis et in exilium actus) æquitate Deum erga bona malaque documenta.* Eodem die (Tacitus ait) &c. * *Salinerius.*

Manifestam depravationem adnotat, non tollit Lipsius. Non tollo quidem etiam ego: sed fomento hoc tego:

æquitatis dedit erga bona malaque documentum. Æquitatem capio æquanimitatem: eodem enim anno tolerasse eum vult bona et mala. Acidalius. Quicquid dicant, ἐπικυρίζει Tacitus, aut patitur sensus, qui pios etiam et divinae providentiae adsertores sæpe turbarunt, cum viderent scelus præmia, virtutem supplicia sequi. *Æquitatem* vocat indifferenter aliquid ferre, nihil ad id commoveri. Ut Cicero 1. Agrar. ‘Quantum tibi agri vendet, ut alios omittam, sacer tuus? et (si ego ejus æquitatem animi novi) non invitus.’ Adde Observ. IV. 17. *Gronovius.*

CAP. 34. *Igitur flentes queritantesque]* Forte, quirantesque, Rhenanus. Cum hic antea queritantes, pro crientibus flebiles questus scriptum esset, et placeret, Beatus tentavit legere, quiritantes, quod gravius et magis placet. Est autem quiritare, ut inquit Marcellus, * &c. *Vertranius.*

Arriamque tentantem] Arriæ uxori, (quæ filia fuit Arriæ illustris fæminæ et Pæti Cæcinnæ; illius, qui Scriboniani partium fuerat, cum arma in Illyrico adversus Claudium moverentur,) Thraseas dissuadet mortem, et matris exemplum eam ut sequatur monet, qua marito mortis solatum, non qua mortis exemplum præbuerat. Ejus de virtutib. extat Cæciliiani 1. 111. ad Nepotem epistola. Ceterum deficit dimidia pars libri hujus, et annis duobus gesta exciderunt, scil. Fonteio Capitone et Julio Rufo, Valerio Turpiliano Thracala et Silio Italico consulibus: studiosus ex Dione et Suetonio historiæ sitim explebit. *Vertranius.*

Exemplum Arriæ matris sequi] * Arriam uxorem habente? Quid est autem, Diligi apud Thraseam? Solœcus serino. Manuscriptus Vulcanii, apet i thrasea. Facile correctu, a Pæto Thrasca. Commentarii autem hujus parum adhuc pervulgati auctoritate

sæpe nitor. Quis carpet? doctus ille, probus: imo in pleraque parte et Probi. Utinam hodie sic commentemur! Debemus eum P. Pythœo Jc. viro doctrinæ, judicij, vitæ directæ.

Lipsius.

CAP. 35. *Porrectisque utriusque brachii venis]* Nescio, an verius *prosectis*, vel *perfectis*, an *perictis*. Aptum tamen et illud. *Acidalius*. Copulam que, ex Flor. restitui. *Pichena*. Non

placet hæc lectio; emendem, *prosec-tisque*. Freinsh.

Et omen quod Dii prohibeant] Scrip-simus, et omen quidem *Dii prohibeant*. Rhenanus.

Quibus firmare animum expedit] Scrip-simus, expediat. Florent. ac Veneto auctoribus. *Pichena*.

Obversis in Demetrium] Indubie ob-versus scribendum. Sed quid hoc auxili? *Acidalius*.

HISTORIARUM LIB. I.

CAP. 1. *Initium mihi operis]* Hunc fuisse primum librum Annalium Cornelii, semper sum suspicatus; illumine blandiente postea profectu longius ductis initiis, ad Augusti exactum imperium calamum retulisse. Nam si pars hæc fuissest posterior, haud tam multa illi repetenda fuissent, et perscribenda: tanquam adiutum factura ad historiam: nec ipse, *initium operis*, incepisset: et, *Opus aggredior*. Ferrettus. Hos libros *His-torias inscriptos* Cornelio fuisse asserere, et veterem titulum audeo eis vindicare. Neque enim si nuncupatos *Annalium* nomine cum vulgo vel ex Rhenani auctoritate probes, titulo satisfaciat in operis cursu Tacitus, in quo non Consulibus acta distinguit, nec quoque libro res gestas plurium annorum componit, quod *Annalium* proprium est, sed uno anno quæ facta fuere, in plures libros distribuit: quorum nomine (ut ego quidem interpres) dicitur Fla. Vopisco Corn. Tacitus *historia Augustæ scriptor*. His in libris res gestas principatu Galbae,

&c. * *Vertranius*. Muretus adscrip-serat. Ex vetere libro constat principio hujus libri quædam desiderari. Quod an verum sit, mihi non liquet: ceterum non esse videtur. *Acidalius*.

Ser. Galba iterum, T. Vinus Coss.] Vulgo appellant T. Junium. At mihi religio non fuit sequi scripturam antiqui marmoris eruti ad radices montis Cœli:

SER. GALBA. II. T. VINIO. COSS.
a quo presertim staret Plutarchus, qui fere hunc hominem Τίτον Ὀβίνον, aut Οὐτίνον appellat. Simile mendum in Suetonii Aug. cap. 27. ubi T. Junius Philopæmen, scribitur, qui ex Dione est *Vinius*: etsi Appiani scriptura firmat vulgatam. Saé Junia gens nobilior, quam ut in hunc hominem conveniat: cuius pater dumtaxat ex familia Prætoria, ut Tacitus infra refert. *Lipsius*.

Atque omnem potestatem ad unum conferri] Exemplar Matthiae regis, atque omnium potestatem; quæ lectio mihi magis probatur: nam hæc clau-

sula, ad unum, respondet illi omnium potestatem, subaudit, civium; hoc est, totius populi Romani. *Omnium potestatem*, hoc est, quam omnes habebant. *Rhenanus*. Ego nihil muto; sic enim scripsit Ulpianus, ‘Lege regia, quæ de imperio principis lata est, populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem confert,’ id est, Omnem imperandi potestatem, quam populus in cives singulos, et in summum ipsum magistratum haberet. *Verranus*. Non displicet lectio Danesii, qui habet ex v. c. *Atque omnium potestatem*. Ursinus. Flor. habet; *atque omnem potentiam*. Pichena. Cicero Phil. I. ‘ne ignorans verum iter gloriae gloriosum putas plus te unum posse quam omnes.’ Livius I. III. ‘lificantiam suam malle, quam omnium libertatem.’ Sive ab $\tau\phi$ *omnia malis*. Noster I. I. ‘quam subjectum fortunæ regendi cuncta onus, proinde in civitate tot illustribus viris submixa non ad unum omnia deferent.’ Quintilianus Inst. VI. I. ‘cum omnia curæ tutelæque unius innixa.’ Gronov.

Ambitioni scriptoris facile adverseris] Reposui, Sed ambitionem scriptoris facile adverseris: nam Tacitus solet hoc verbum cum accusativo conjungere. Sic infra: ‘Vidistis commilitones notabili tempestate etiam deos infaustam adoptionem adversantes.’ Libro Annal. I. ‘Sua facinora adversari Deos lamentantur.’ Rursum Hist. I. III. ‘Voce flebili precabatur placatos patris manes neve se ut parcidam adversarentur.’ Hist. lib. IV. ‘Vulgus adversari regem, invidere Ægypto, sibi metuere, templumque circumcidere.’ *Rhenanus*. Mutaverat Muretus, *adverteris*: male. Quod si quid erat mutandum, potius *avteris*, vel *averseris*. Sed non erat Taciti illa propria phrasis: hoc ipso libro infra: ‘Deos infaustum adoptionem adversantes.’ Ceterum notabis ambitionem rarioe significatu hic pro assentatione vel adulacione

poni. Id patet cum ex proxime sequentibus: ‘Quippe adulationi fœdum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis inest:’ tum ex præcedentibus: ‘mox libidine assentandi,’ adulationem et ambitionem deprehendens. Sed et *ambitosum item* pro assentatorio. Infra: ‘Multi occulta spe, prout quis amicus, vel cliens, hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant.’ Sall. in Jugurth. de Metello, ‘tanta temperantia inter ambitionem saevitiamque moderatum.’ *Acidalius*. Muretus, *adverteris*. Malim, *averseris*. Similis lapsus non semel in his libris. *Pichena*. Legam *averseris*, cum Pichena. *Freinshemius*.

Mihi Galba, Otho, Vitellius] Eadem fere Crispus, ut sibi fides haberetur in proœm. Catil. ‘Statui res gestas populi Rom. carptim (ut quæque memoria digna videbantur) perscribere: eo magis quod mihi a spe, metu, partibus reip. animus liber erat.’ *Salin*.

Incorruptam fidem professis nec amore quisquam] Mur. nec cum amore: ut placet. Sed quorsum etiam professo mutat? Nimis putidum istud. *Acidal*.

Uberiorem securioremque] Comparativum alterum non est in libro manuscripto. *Rhenanus*. Dubito de sinceritate vocis *uberiorem*: nullo enim modo *überior* scribendi seges in temporibus Nervæ et Trajani, quam in his, quæ nunc aggreditur. Quod si vera scriptura, non ex vero sententia. Nec sane ratio est, cur *uberiorem* materiam senectuti reservet; nisi quietem forte et otium respicit, cui tamen vitæ senilis uncommode multa e diverso opponas incommoda. Denique si illa materies *überior* tandem, cur hujus operis opulentiam tam ambitione statim incipit recensere? Vel lege *überiorem*, quod probant sequentia: ‘Rara temporum felicitate, ubi sentire quæ velis, et quæ sentias dicere licet.’ *Acidalius*.

Cap. 2. Plenum variis casibus] Parum firma aut germana lectio. Nam Vatic. ille opt. *opus aggredior opibus casibus*, praefert: et supra adnotatum, *opimum*. Et in Romano antiquitus excuso item legas, *opimum casibus*. Censeam fuisse, *opulens casibus*: quæ vox paullo a vulgo seductior, exscriptores seduxit. *Lipsius*.

Opus aggredior opimum casibus] Non dubium, quin hic vetera omnia exemplaria sint corrupta. Sed luce clarissima vulgatam lectionem, *plenum variis casibus*, a nimis audaci arbitrariaque manu substitutam, quæ ne ullum quidem scripturæ prisæ vestigium præferat. Testatur Lipsius in Vat. legi, *opibus casibus*: et supra, *opimum*: ex quo ille mallet, *opulens*. Flor. item *opibus*. Mihi certe minus a libris abhorrens visum est, *opimum casibus*: quod etiam retulit Romanus editus. Nec video cur improprie dicatur, *opus opimum*, id est, secundum, abundans, refertum. *Pichena*. Veniebat in mentem *obsitum* vel *uberrimum*. *Gronovius*.

In ipsa etiam pace sœvum] Præpositionem *in* expunximus, subauditur enim Tacito. *Rhenanus*. Spectantur hic in primis Domitianæ tempora. *Savilius*.

Tria bella civilia] *Trina bella civilia*, legitur in manuscripto. *Rhenanus*. Flor. *trina bella civ.* *Pichena*.

Perdomita Britannia, et statim missa] In vitio aperto et confusione locus. Quid enim illud, *missa cohorte*? Itane unius cohortis res fuerit, in Sarmatas ac Suevos bellum? Nugæ. Denique quis hic sermonis contextus aut cohaesio, missa cohorte in Suevos, Dacum cladibus involutum? qui populi sane diversi. Omnino recte correxi mus pridem: *perdomita Britannia, et statim amissa: coortæ Sarmatarum ac Suevorum gentes: nobilitatus clad. mutuis Dacus*: nec exiguo ad historiam momento. Discimus scilicet perdomitam Britanniam, &c. * Aliquid

etiam Windichindus Saxoniconum l. 1. At fons totius hujus corruptionis (variæ enim interpolatus locus) a verbo *coortæ* ortus: quod plerumque libri scripti in medio adspirant, *cohortæ*, *cohoriri*. Hinc turbelæ. *Lipsius*.

Et statim missa cohorte in Roxolanos Sarmatarum ac Suevorum gentes] Accusativus *Roxolanos* videtur postea additus: nam non est in volumine Budensi, nos quoqne sustulimus. *Rhenanus*. Vir doctus sic corrigit hunc locum, qui procul dubio corruptus est, *statim amissa: coortæ Sarmatarum*. *Perdomita Britannia* intelligitur, &c. * *Savilius*. Doctiss. Lipsius constituit, *perdomita Britannia et statim amissa*. Bene utique, nisi quod verbum *amissa* minus placet acerrimi judicii viro Savillio, qui verissime tradit non amissam Britanniam sub Domitiano; inio ne sub Hadriano quidem. Verius ergo, quod ei visum, *missa*: quia perdomita quidem ab Agricola omnis Britannia, sed incuria sequentis seculi non omnis retenta, quia pars ejus minus fructuosa. *Mercerus*. Hæc in integrum restitui possunt vel minima castigatione, *et statim amisse cohortes in Roxolanos*. Agit Cornelius de prosperis, deque adversis, quæ Romanis evenere intra Galbam et Domitianum. Rhoxolani ea strage irritati, qua sese Mœsiam populantes M. Apronius profligaverat, denuo sub Domitiano rebellarunt: ad quos reprimendos legio mittitur, quæ cum legato ad internectionem cæsa est. Suet. Dom. 6. Sed cur non ibi mentio Sarmatarum? recensetur provincia, in quam ii se effundere soliti sunt, hoc libro cap. 79. Indeque Hadrianus teste Spartiano, ‘audito tumultu Sarmatarum, et Alanorum, præmissis exercitibus Mœsiam petiit.’ Hæc autem Romanorum cædes accidit postquam Britanni ab Agricola domiti sunt: in vita ejus cap. 41. At τὸ *statim* impedimento

nem est. Ann. xiv. ‘Erepto per venenum patre, et statim postea fratre.’ Britannicus enim anno post beneficio sublatus est. Si haec mea minus placent, sua quisque proferat: quae ego non potui, alius assequi nequeat? Doctiss. vir his manus admovit, et statim amissa. *Coorta Sarmatarum, &c.* at is mendacem Tacitum facit, et historiae fidem convellit: nam Cornelius sibi terminos historiæ finivit, cap. I. *Mihi Galba, &c.* Quo pacto igitur sibi constaret, si ei verba hic essent de Britanniæ amissione, quæ vivo Domitiano non accidit? historia vero (quod sciam) nihil de ea re usque ad Hadrianum: nec tunc (si non ignave rem examines) ibi aliquid amissum: etenim Britannia non omnis a Romanis provincia facta fuit nec ultimo illo Agricolæ prælio. ‘Tradiderat interim Agricola successori suo provinciam quietam tutamque;’ a quibus? a reliquis nimis Britannis, qui ea perterriti occidione, satis habebant, si a Romanis non lacesserentur: nec prius rebellare sunt ausi, quam undique gentes conspirarent adversus Hadrianum. Spart. in Hadr. ‘Nam deficientibus nationibus, quas Trajanus subegerat, Mauri lacescebant, Sarmatae bellum inferebant, Britanni teneri sub Romana ditione non poterant.’ Et is muro solum divisit provinciales a Barbaris Britannis. *Salinerius.* Recte omnino Lipsius pridem: et statim omissa: *coortæ Sarmatarum, &c.* Quia tamen in vulgata lectione etiam præpositio *in*, quæ a Lipsio neglecta: valde libeat cum Mureto addere, *coortæ in nos Sarmatarum ac Suevorum gentes.* Acidalius. Recte opinor a Lipsio emendatum. Sed arguit Salinerius, Tacitum sibi terminos historiæ scribendæ statuisse, usque ad Domitianæ tempora: at Britannia amissa fuit, Hadriano imperante: ergo illius amissio complecti hac historia non potest. Nego primum adeo

certum a Tacito terminum sibi præfinitum, ut etiam ulterius progredi non cogitaret, si vita suppeteret: nam ut paulo supra dixit, imperium Nervæ et Trajani suæ senectuti seposuit. Deinde, cum præcipuas Rom. imperii calamitates velut procœnum futuræ historiæ proponat, non erat locus de Britannia perdomita dicendi, nisi diceretur etiam de amissa. *Pichena.* Forte non frustra est quod de Rhoxolanis ingerunt veteres editiones; *cohorte Roxolanos Sarmatarum:* ea enim Sarmatica gens Romanis bellum fecit, hoc lib. c. 79. *Freinshem.*

Cladibus mutuis Dacus] * Tyrius Maximus: ‘Οπος Καππαδόκαις καὶ θεὸς, καὶ ὄρκος, καὶ ἀγαλμα. *Lipsius.*

*Falsi Neronis ludibrio] Dat et accipit lucem Suetonius, in extremo Neroni: ‘Denique cum post xx. annos, adolescente me, exstitisset quidam conditionis incertæ, qui se Neronem esse diceret, tam favorable nomen ejus apud Parthos fuit, ut vehementer adjutus et vix redditus sit.’ Post viginti annos, inquit, a morte Neronis: ergo in XIV. consulatu Domitiani hic motus. *Lipsius.**

*Haustæ aut obrutæ urbes. Fæcundissima] Verius distinxeris, *Haustæ aut obr. urbes fæcundissima Campaniæ ora: et urbs inc. vastata.* Idem.*

*Urbes fecundissimæ Campaniæ ora. Urbs] Ita fere Lipsius distinxit, historiæ fidem secutus: nisi quod ipse scripsit, *fecundissima Campaniæ ora: et urbs.* At mihi aptior visa lectio quam reposui, deleta copula, *et*, forte sumpta ex antecedenti diphthongo. Inepte antea, *urbes.* *Fecundissima Campaniæ ora, et urbs incendiis, &c.* Pichena.*

Pollutæ cærimoniae] Vestalium nempe incestis: quæ protraxit Domitianus pariter et puniit. Praeter historicos, Papinius allusit: qui prospectantem Domitianum facit, ‘an tacita vigilet face Troicus ignis, Atque ex-

ploratas jam laudet Vesta ministras.⁷
Lipsius.

Agerent, ferrent cuncta] Secutus sum lectionem Florentini codicis, *Agerent, verterent cuncta odio et terrore.* *Corrupti*, &c. aliquanto, ut opinor, aptiorem vulgata, quæ sic habebat; *agerent, ferrent cuncta.* *Odio et terrore corrupti.* Pichena. Vulgatam et lectionem et distinctionem multo meliorem esse docuimus Observ. III.

22. *Gronovius.*

Odio et terrore corrupti in dominos servi, in patronos liberti] Explicat hanc ut veram lectionem Lipsius, dissimilans interim alteram, quam margini textus adjecit. Quæ mihi quidem, quisquis ejus auctor, multo verior et concinnior. Muretus tanquam suam in libro suo adnotaverat. Istam nempe dico: *agerent, ferrent cuncta odio et terrore.* *Corrupti*, &c. *Acidalius.*

CAP. 3. *Et laudatis antiquorum mortibus pares exitus]* Regium exemplar habet, ne et laudatis. Posset etiam legi, *Nec laudatis antiquorum mortibus impares exitus.* Rhenanus.

Non esse curæ Diis securitatem nostram] Per hæc Tacitus ut ἀσεβῆς prorsus damnandus non est: quid si alio respexit? calamitatibus homines admonentur quantillum sint. Eurip. *Troad.* οὐδέ σ' αἱ τύχαι, τέκνον, Ἐσωφρονίκασιν: i. *Neque te, filia, adversitates modestam reddiderunt.* Contra rebus affluentibus nil humani sapiunt. Pindarus: ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὅλθον οὐκ ἐδυνάσθη, καρῷ δ' ἔλεν ὄταν ὑπέροπλον: i. *At magnam felicitatem concoquere non potuit, satietateque immensam calamitatem subivit.* Nec (ut ait Gell. II. 18.) omnes Diis invisi sunt, ‘Qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur. Sed esse areanas caussas, ad quas paucorum potuit pervenire curiositas: Δοῦλος Ἐπικτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρός, Καὶ πενίην Ἰρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις: i. Servus Epictetus eram et corpore

mutilus, Et paupertate Irus, et carus immortalibus. Hæc ad amissim ethniconum, quibus consona sunt veræ religionis monumenta: narrat enim sacer ille Moses, Judæos securos idola semper coluisse, castigatos vero in viam rediisse. Deuteronom. XXXII. ‘et incrassatus est Israëlulus et recalcitravit.’ Psalm. LXXVIII. ‘Et si occidebat eos, et quærebant eum.’ *Salinarius.* Scio quam admittant interpretationem hæc voces: interim non adhuc plene acquiesco justis illis judiciis: irritatque me, inter alia, etiam editio Romana, quæ exhibit, magis retustis indicis; quod non nemini salivam movere posset, non mihi: nam *indicia*, hoc est prodigia et talia, præcedunt clades, non sequuntur. Hæreo sane. *Gruterus.*

Ut non modo casus eventusque] Est scriptoris historiarum causas rationesque rerum expromere. Asellio apud Gell. v. 18. Ubi vero incidit in fortuita, quid ei reliquum, quam ea exsequi sola veritate? Hortatur itaque Tac. lectorem ad caussas investigandas non omnium, sed eorum quæ fortuita non sunt: qua de re negationem non amplectar, quam hic inseruit doctiss. vir. Cæterum non absurde (ni falsus animi sum) quæram, quid Annales distent ab historia. Asellionis opinio vera mihi videtur, si annales pro illis scriptis accipiuntur, quæ strictim et jejune quæque civitas sibi componit; undeque homines historias postea describunt. Idem dicto loco. At qui locum hæc sibi vendicabunt in annalibus Livii et Cornelii? ii certe multi et frequentes in reddendis caussis, et rationibus rerum. Igitur cautius quis (meo judicio) dixerit idem esse annales ejusmodi cum historia, præterquam quod hi distinctione annorum concepti sunt. Gellius d.l. ‘Sed nos audire soliti sumus,’ &c. Duxi cautius, quod, qui ad alia respexere, lapsi sint. Ecce nunc nuper cele-

berrimi nominis vir ita de iis egit, ut per eum Livius non sit in historiis, neque inter annalium scriptores, Tacitumque dicit ἐφημερίδας scripsisse: adsit sibi Livius XLIII. 13. ‘quæ in meos annales referam.’ Noster præter hæc Ann. IV. ‘Sed nemo annales nostros cum scriptura eorum contenderit.’ Aperte ostendit ἐφημερίδας sive diaria suis annalibus haud convenire Ann. XIII. 31. Cæterum imposuit eloquentiss. viro titulas codicis Veneti *actionum diurnalium*. Verum cui credendum, Tacito an scribæ? sed quonam in loco Tacitus (ut is ait) suas ἐφημερίδας contendit cum annalibus, easque præ illis habet pro despectis? non certe hic, &c. Scendum est etiam, dialogistam, de quo nobis verba sunt, disparasse scriptores, qui plurium nationum plures actiones scribunt, ab iis, quibus una unius gentis contexitur: posteriorum lucubrations historiarum dicit, priorum, sermones; exempli gratia, Herodotus ei sermonum, Thucydides historiæ scriptor est. De hoc cum eo mihi convenit, at non facile concesserim historias Herodoti sermones appellari: nam si ex inscriptione rem metimus, nil habet, quo se muniat. ‘Ηροδότου Ἀλικαρνασσέως ἱστοριῶν τοῦ Ἀλικαρνασσέως ἱστοριῶν λόγοι θ’, ἐπιγραφόμενοι Μοῦσαι. Etenim λόγος ibi nil aliud significat, quam *librum*, ut κατὰ τὸν ἔβδομον λόγον, i. libro septimo. Nec ei prodest, quod Thucydides omnes ante se dixerit λογογράφους, non λογοποιός, quia utrumque nomen est historicis commune, et utroque discernuntur a poëtis. Nec ille alioversum ea dixit, quam ut suggillaret scriptores, qui fabulas historiis inserebant. Sed quid usus velitatione? audi eundem de suis scriptis: ‘Ηροδότου Ἀλικαρνασσέως ἱστορίης ἀπόδεξις ἦδε. Postremum ne quid dissimulem, est alibi Herodoto mentio λόγων Ἀστυρίων, et λόγων Διβυκῶν. Sed eo significatu quo apud

Latinos dicitur. Liv. I. XXIX. ‘Clo-
dius Licinius in libro tertio rerum
Romanarum:’ quod ab Hebreis haud
dubie profectum est. Hieron. in Pro-
log. galeat. ‘Verba sive res dierum.
Quod significantius chronicon totius
divinæ historiæ possumus appellare.’
Salinerius.

Qui plerumque fortuiti sunt] Nullum
hic, meo judicio, ulcus tectum; ne-
dum ut immissa negatione scribi de-
beat; nihil enim longinquiū a mente
auctoris: quæ vult, ex casibus et
eventu rerum non adquiri prudenti-
am civilem; cum ea fere non re-
pondeant rationibus suis ac caussis;
eaque propter ipsas illas curatius
persequendas historico: hocque est,
quod iterum inculcat Ann. IV. 33.
‘Hæc conqueriri tradique in rem fue-
rit,’ &c. Hinc excusatio M. Terentii
apud eundem Ann. I. VI. ‘Non est
nostrum aestimare, quem supra cæte-
ros et quibus de caassis extollas.’
Inde etiam securius gravat Suetoniū
Julius Cassianus; ‘cujus ad-
versa, prayitati ipsius; prospera, ad
fortunam reip. referebat,’ ut loquitur
noster Ann. XIV. 38. Egregius
locus est Val. Maximi III. 8. ‘Blandum
animum sane temeritati casus
facit, ubi pravo consilio propitius
adspirat; et quo vehementius no-
ceat, insperatus prodest.’ Et hoc
spectatum etiam fuisse Pænis, prodi-
tum eidem Valerio II. 8. Verum hæc
reservanda erant Diatribis nostris,
exspatiantibus cursu effreno ad illa
Cornelii Hist. II. 25. ‘Cunctator na-
tura Suetonius, et cui cauta potius
consilia cum ratione, quam prospera
ex casu.’ *Gruterus.* Hoc est, fortunæ
arbitrio bene vel male succedunt. Ex
iis ergo judicari non possunt consilia,
sed in his cum præcipua vis sit Politi-
ca prudentia, quam maxime tradit
hic auctor, rationes etiam atque cau-
sas rerum exponendas sibi credidit:
nullum ergo hic ulcus agnoscam nec
legam cum viro doctiss. *qui plerum-*

que hand fortuiti, &c. Freinshem. *Fortuitum* interpretatur Savilius, cuius nullæ sunt aut ignotæ causæ, atque inde Tacitum reprehendit, ut imprudenter locutum. Cui reprehensioni subscribit Freinshemius in Versiones 2, 31. quomodo enim, ait, fortuitorum causæ tradi possunt? aut quomodo quorum causæ possunt tradi, pro fortuitis possunt haberi? Mihi vero, qui plerumque fortuiti sunt, est, &c.* Gronovius.

Aut populum aut urbanum militem] Castigavimus, apud pop. apud urb. mil. Rhenanus. Ex Flor. ita apud patres, aut populum, aut urbanum militem. Vulgo minus apte: apud patres, apud populum, apud urb. militem. Quod sequitur cave interpreteris, Neronis finem omnes legiones ducesque concivisse: sed quod apud omnes etiam legiones et duces, conciverat varios animorum motus. Pichena.

Evulgato imperii arcane] Evulgare arcana imperii idem videtur ei quod in Dionysii fragmentis: ἐκκαλύπτειν τὰ μυστήρια τῆς τε δοκούσης ἀρετῆς, καὶ ἀγνοούμενης κακλᾶς, in describenda publicorum negotiorum administratione detrahere speciosos virtutum prætextus clandestinis nequitiæ molationibus. Arcana tamen imperii cum varia sint, neque unius prorsus naturæ, una definitione comprehendi nequeunt. Ann. II. ‘Censuit Gallus in quinqnennium Magistratum comitia habenda: hand dubium erat eam sententiam altius penetrare, et arcana imperii tentari.’ Ex iis hoc loco spectatur, cum spes honoris et commodi optime pascat aulicorum ambitionem, et cohipeat intra obsequii fidem; si in plura simul munia successores cooptarentur, langescerent appetentium studia; tot vero annis ante si destinarentur, in desperationis rabiem adigeret. Eod. lib. ‘Augustus inter alia dominatio- nis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut equitibus Ro-

manis illustribus, seposuit Ægyptum, ne fame urgeret Italiam.’ Arca num est, nunquam provinciæ, enjus rebellio secum tractura reip. periculum sit, gubernandæ admovendum virum illustrem, aut populari gratia florentem. Hic videntur intelligi, quæ ex arcanis imperii maximam veri speciem præferunt, cum hæc in vulgi animos magis valeat, quam rerum soliditas. Exemplum rei factæ loco non suo, cui præcedentia tempora nihil par derunt. Ex prisco instituto princeps Romæ creandus erat, et urbe primaria petendus Imperator, neque in contrarium exemplum exstabat. Tanti autem non erat observata loci solennitas apud eum, qui electionis jus armis tueri poterat, neque adversantes experiretur subjectos. Arcanum illud imperii Galba vulgavit, et suæ in Neronem fortunæ ista aura velificatus, idem jus aliis in se dedit. Milites Germani in electione Vitellii, ut Plutarchus memorat, φέρε δὲ, τὸν Οὐτέλλιον ἔλόμενοι δείξωμεν ἀνθρώποις πᾶσιν ὃς Ἰθήρων καὶ Λουσταγῶν ἀμείνους ἐσμὲν αὐτοκράτορα αἰρεῖσθαι, id est, Agite, electo Vitellio omnibus probemus, Hispanis et Lusitanis meliores nos esse, qui Imperatorem creaverimus. Vitellium ut militaris favor extulit, ita et destituit. ‘Nam posse ab exercitu Principem fieri, sibi ipsi Vitellius documento est,’ ait Mucianus apud Tacit. Hist. II. Et in universum postquam semel patuit istud dominationis arcanum, evulgante Galba, plures Imperatores alibi, quam Roma electi. Præter hæc imperii aut dominationis arcana legitimus etiam Ann. I. I. ‘Arcana domus Augustæ,’ id est aulae vel palatio propria, et Ann. III. ‘secretæ Imperatorum.’ Savilius.

Pars populi integra, et magnis] Attende, et mecum rescribes: pars p. integra, et magnis domibus annexi cli-

entes libertique damnatorum. Integrā partem populi appellat, sinceram et lascivia temporum non corruptam. Lips.

Pars populi integrā, et magnis dominibus annexa, clientes, &c.] Non renuam cum Lipsio legere, annexi clientes libertique damnatorum. Sed cur Tacitus clientes libertosque damnatorum et exsulum solum hic nominat? Cur hi potissimum in spem egrity, non etiam eorum, qui damnati et exsules non essent; aut cur clientes libertique eorum potius, quam damnati et exsules ipsi? An vero etiam credemus, clientium et libertorum, qui magnis dominibus annexi, patronos omnes eo tempore damnatos et exsules? nullasque magnas domos integras et incolumes fuisse? Nihil absurdius: aliudque huic loco vitium majus, defecto sine dubio: sed quem integrare nos facile possumus, inserta voce unica, quae quomodo perierit, vix adspecta ea, omnes videbunt. Scribo, pars populi integrā, et magnis dom. annexi clientes libertique, quique damnatorum, &c. id est, quotquot damnati. Idem valeat, quod damnatorum: quomodo hic etiam addita copula scribi potest, et forte magis debet. Haec enim forma Tacito crebrior, et passim legis, quod equitum, quod peditum, similiaque alia. Ceterum ex hac emendatione integrā pars populi non jam cum Lipsio accipienda sincera, et lascivia temporum non corrupta, sed incolmis, et cui status suus salvus. Integros enim opponit auctor exsilibus et damnatis. Acidalius. Proculdubio rectius a Lipsio correctum ac distinctum. Male et confuse vulgo. Pichena. Legerat Lipsius annexi clientes, &c. idque in textum Pichena receperat. Sed pace Doctiss. Virorum dixerim, vulgatam lectionem longe esse præferendam. Loquitur de parte populi honestiore, &c.* Freinshem.

CAP. 5. Qui in bello] Placet fere, Delph. et Var. Clas.

quod in scripto filius meus Jacobus Oxonii notavit: ‘eundem in pace, quem in bello locum.’ Gronov.

Et quamvis capite defectionis ablato] Ab omnibus exemplaribus dissentientis hic pro, et, scripsi, Sed quamvis, &c. Nam extrema proxime præcedentis vocabuli litera est S. Rhen.

Manebat plerisque militum conscientia] Conscientiam quidem necesse est mansisse omnibus, non tantum plerisque. Sed nimirum emendandum constantia. Solito illo et vulgarissimo errore mutuae inter has voces permutationis, quam notavimus etiam in Agric. Acidal.

Neque deerant] Nos, nec deerant. Rhenanus.

Militari fama celebrata] In illo, quem Sueton. Galb. 6. citat, versu; ‘Disce miles militare, Galba est, non Gætulicus.’ Savillius.

Angebant coaspernantes veterem disciplinam] Coaspernantes verbum non hic valde idoneum. Malim cum Mureto simplex aspernantes: nisi tamen nova compositione formasse Tacitum credemus conspernantes; quod meis quidem admodum blanditur. Acidal.

Virtutes verebantur] Credam verius, reverebantur. Acidalius. Non sperno; sed fortasse melius, reverebantur. Pichena. Apta heic quidem vox reverebantur; sed nihil inefficacior illa nostra vulgata, ut ostendi exemplo non uno, in farragine Suspicionum. Gruterus.

Legi a se principem, non emi] Castigavimus, Legi a se militem, non emi. Qui supposuit principem, putavit Tacitum loqui de Pisone, quem is Cæsarem fecit. Sed præcedit veterem disciplinam: id accipendum de militari castrensiique disciplina. Rhenanus. A legendō enim legio dicta, quod scilicet in delectu leguntur milites. Varro de L. Lat. l. iv. Pich.

CAP. 6. Odio flagitiorum onerabant] Sive, ut libri scripti, oneratum. Vox quidem ea retinenda est, male a Bea-

to expulsa. *Lips.*

Odio flagitorum onerabant] Recte verbum quod a Rhenano expulsum, a Lipsio restitutum: sed cave censeas, nihil interesse *oneratum* an *onerabunt* recipiat. Illud obscuram et alienam facit sententiam, hoc liquidam et veram: quæ est, ut structuram verborum Taciti in sua membra resolvam: T. Vinius mortalium deterrimus odio flagitorum suorum onerabat: Corn. Laco ignavissimus contemptu suæ inertiae destruebat. *Acidalius.* Flor. et alii, *Odio flagitorum oneratum*: tamen Rhenanus sine causa scripsit, *onerabunt*. Pichena. Sic Ann. l. II. ‘Artavasden regem Armeniorum specie amicitiae illectum, dein catenis *oneratum*, postremo interfecerat.’ *Gronovius.*

Cingonio Varrone] Ita scribamus jubet Vaticanus, qui non aliter nominat et Plutarchus, cui est *Κυργόνος Βάρρων*. Sed in Taciti vulgatis etiam libris ita perscriptum, Annali XIII. ‘censuerat Cingonius Varro consul designatus.’ Est autem hic ipse. *Lipsius.*

Consulari] Anno Urbis conditæ 814. *Savilius.*

Tanquam innocentes perierant] Plutarch. in Galb. quasi loci hujus interpres: ἔδοξε μὴ νομίμως (δὲ Γάλβας), εἰ καὶ δικαῖως, μηδὲ δημοτικῶς, ὑπῆρχεν πρὸ κρίσεως ἄνδρας οὐδὲ ἀσήμους. *Savilius.* Imo tanquam nocentes: et hoc Tacitus voluit dicere: cuius mentem non assequare alia correctione, *quamquam innocentes*: etsi ejus quoque sententia forte vera. Emendatio prior etiam Mureto in mentem venerat. *Acidalius.* Nihil melius vulgato: et mens ejus: Haud scio, an nihil peccarint; certe, ut solent, qui nihil peccarunt, a tyrannis occidi, nempe inauditi et indefensi. *Gronovius.*

Multi ad hoc et innumeri] Vitium quivis viderit, et sermonis ineptias, imo sordes. Quid enim illud est, *multi et innumeri?* Adstricto nostro

scriptori satis erat, credo, alterum. Ferretus emendabat, *milites ad hoc innumeris.* Ego verissime ex Farnesiani vestigiis multi ad hoc numeri. *Ad hoc*, Sallustianum est: et valet, Etiam, Præterea. At numeros hic capio *cohortes, &c.* * sparsi per provinciam numeri? Hæc quidem proba et certa: sed illex ista libido correctorum ignara quiescere etiam in certis. Itaque rescribit quidam, *multi ad hoc innumeris*: id est, inquit, qui in numeros legionesque nondum relati. Acumen! quod fateor superfuisse illi juveni, magis quam judicium: nisi quod ætas tamen id correxisset et direxisset. At tantum abest, ut de tironibus aut collectitio milite hic Tacitus: ut contra, veteranos intellegat, et electos sub vexillis. Itaque magis distincte paullo post, *Illyrici exercitus electos nominat, et Germanica vexilla.* Omitto quod notionem eam vocis nobis ingerit, sine exemplo. *Lips.*

Multi adhæc innumeris] Emendavimus, *multi adhuc et innumeris.* Rhenus. Alias, *milites adhuc innumeris.* Ferrettus. Male vulgo, *multi ad hoc et innumeris.* Astrictus equidem noster est, et continens verborum; sed aliquando perfluit. Ann. l. xv. ‘Ergo Epicharis plura et omnia scelera orditur?’ nonne satis erat *omnia?* at hæc multi adhuc et innumeris convenient cum iis, πολλοῖ, ἀπειρέσιοι, i. *multi, infiniti* Hom. l. xix. Odyss. ad quæ Eustathius, τὸ δὲ ἀπειρέσιοι διασέφοροι ἔστι καὶ ἐπίτροποι τῶν πολλοῖ: i. Illud autem infiniti declaratio et extensio est *multi*. Salinerius. Emendavit Lipsius judicio Farnesian. codicis, idque prorsus Flor. confirmat. Pichena.

In unum aliquem prono favore ita audiendi parata] Legendum parato: nempe favore. *Acidalius.*

Cap. 7. Haul dubic turbantem] Vocem ejeci, quæ aberat recte ab optimo libro: et passim ita Turbandi verbo usi prisci. *Lips.*

Et inciso semel principe] Rotunde;

neque ego is sum, qui aliquid novandum censem; solum prurit fere manus mutare literam primam voculae primae; ut *inviso*: ac si causam indicit, cur utraque cædes odiosa. Male interim Annibal Scottus, qui editioni suæ invexit, *et invisum semel principem*. Gruterus.

Jam afferebant venalia cuncta] Verbum *afferebant* quid sibi vult? nullus hic ei locus. Non sententiam modo corrumpit, sed et sermonem inficit solecismo. Quin mentem non video: nec ejicere dum audeo, quanquam absque eo locus ab omnibus sane partibus integer videtur: maxime si ita distinguis: *Jam venalia cuncta, præpotentes liberti, servorum manus subitis avidæ, &c.* Acidalius. Vix est ut integrum hanc lectionem putem: adscribam autem eam, quam pro legitima Tacito restituo, ut ex utriusque collatione veritas appareat: *Iram afferebant venalia cuncta: præpotentes liberti: servorum manus: haec, inquit, omnia atque singula movebant animos, atque iram afferebant. Sic 'afferre consilium,' 'enactationem,' 'curam,' 'formidinem' alibi dixit. Freinsh.*

Eademque novæ aulae] Sententia (nam alios involvere video), eadem mala novæ aulae Galbianæ fuisse, quæ veteris, id est, Neronianæ: sed non æque excusata. Quid ita? quia Nero ortu et natalibus Princeps, quia juvenis, quia in plebem etiam gratiosus. Itaque plusculum ei licere volebant, et ignoscabant. Non sic in Galba, qui electus; qui senex, ideoque prudens esse debebat; qui denique parcus, tristis, et per omnino paucis gratus. Lipsius.

Eademque novæ aulae mala] An intelligit, fuisse tunc eadem mala, quæ in nova aula solent? Verior sensus videtur, in nova Galbae aula, eadem mala fuisse, quæ in Neroniana: sed non æque excusata, nempe ob principis senum, et intempestivam severi-

tatem. Contra sub Nerone, populus assiduis voluptatibus latus, vitia ejus excusabat. Pichena. Bene haec explicantur a Pichena, cuius tamen interpretationem rejectitiam habuerim ego pro eximia; ob vocabulum, *eadem*. Gruterus.

Cap. 8. Et pacis artibus bellis inexpertus] Corremus, et *pacis artibus, belli inexpertus*. Expone, et pacis artibus, subaudi expertus, belli artibus inexpertus. Rhenanus. Videtur deesse vox *clarus*, quam addebat Faernus, legebatque; *et pacis artibus clarus, belli inexpertus, &c.* Ursinus. Defectus indicem stellulam Muretus apposuerat iis vocibus, *pacis artibus*, tanquam addenda iis aliqua vox sensui explendo: quod tamen, si Tacitum cogites, non necesse: apud quem non exprimuntur multa talia, sed subaudienda omittuntur. Idem an hic fuerit, in dubio nihilominus etiam apud me. Acidalius.

Proximæ tamen Romanis exercitibus] Scripsimus, Germanis exerc. Rhenanus.

Germani exercitus quod] Nos Germanici exercitus. Rhenanus.

Solliciti et irati] Haud temere mutem: aptior tamen membrorum conexus et responsio, si legas, *solliciti et elati*. Metu nempe solliciti, victoria elati. Lips.

Solliciti et irati superbia] Lipsius audacter *solliciti, et elati*. Verius scripsit Tacitus: *Solliciti et irritati*. Et tamen vulgata lectio fortassis verissima. Suet. Galb. c. 16. 'Sed maxime fremebat superioris Germaniæ exercitus.' Et ipse Tacit. infra sibi scripturam vindicat: 'In Britannico exercitu nihil iratum.' Ita saepe correctorum oculi nimis aperti, ubi satius erat cœcutire. Colerus.

Etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur] Non de aliis loquitur auctor, quam de Germanico exercitu. Itaque rescribe, *etiamsi queri non poterant*. Conjecterat sic et Mu-

retus. *Acidal.*

CAP. 10. *Mox atteritis opibus]* Pro vñlgato verbo, *atteritis*, placet Lipsio priscum *atteritis*, in Vat. repertum: quod libentius recepi, cum etiam habeat Flor. *Pichena.*

In secretum Asiæ repositus] Scriptis Tac. *sepositus*, more suo et aliorum omnium in hac re. *Acidal.*

Nimia voluntates] Cogitandum an legi possit, *nimia voluntatis*. Item, *magnæ virtutis*. Rhen.

Palam laudares, secreta male audiebant] Quandoquidem Codex regius habet, *palam laures secreta male audiebat*, videtur hic esse Græca construc-*to*, *secreta male audiebat*, id est, in secretis, sive propter secreta. Alio-*qui hujusmodi lectio queat erui, palam laudari*, infinitivum pro præterito imperfecto: *Secreto male audiebat*. Rhenanus.

Et cui expeditius fuerat, tradere imperium] Sententia horum satis expedita, vereor ut ipsa ex Taciti sententia. Ille Muciani potentiam extollere vult; haec deprimitur. Valde scil. potens Mucianus, si ei facilius alii imperium tradere, quam sibi obtinere. Incongrua etiam alia et majora sunt, quæ non excutio. Satis, corrupta demonstrasse. Jam medicina in promptu et facillima, immissione particulae negantis in hunc modum: *et cui haud expeditius fuerat, &c.* Haec enim mens: non difficilius, sive tam facile Muciano fuerat sibi obtinere imperium, quam Vespasiano tradere: nisi paullo alia sententia transponi verba magis placeat: *et cui expeditius fuerat obtinere imperium, quam tradere.* Lib. IV. ita loquitur: ‘quod in manu sua fuisse imperium, donatumque Vespasiano jactabat.’ *Acidalius.* *Et cui expeditius fuerit.* Sic Flor. Vulgo, *fuerat.* *Pichena.* Vox *fuerit* supervacua videri queat, certe si ejiciamus, inoffensiore cursu processerit oratio. *Gruterus.*

Suo loco memorabimus] Male antea,

memoravimus. Nam haec quidem narrat initio I. II. infra. *Lips.*

CAP. 11. *Ægyptum equites Rom. ob-
tinent]* * insedisset. Arrian. I. III. putat Romanis in ordinanda Ægypto exemplum Alexandri Magni fuisse propositum. *Savilius.* Vide quæ ad Annal. I. II. c. 59. *Freinsh.*

Ignaram magistratum domi] Quæ nullos unquam habuisset, novissetve magistratus, nisi externos: assueta Regibus plane placere. *Ferrettus.* Veneta editio, *insciam legum, ignaram magistratum:* at Vaticana *in scientia legum, ignaram magistratum;* optimè, meo quidem animo, dummodo compingantur duæ primæ dictiones in unam; *inscientia legum, rationem reddit*, cur ægrius pareant magistratui, aitque fieri quod leges nesciant. Vox ea excidit item Cæsaris Commentariis. *Gruterus.*

Domi retinere] Nondum haec, et propter ea, superiora parum intelligo. *Acidalius.* Id est, per procuratores suos administrari. Alibi Lipsius docuit. *Pichena.*

Duæ Mauritaniae] Tingitana et Cæsariensis. *Savilius.* Mauritania dividatur a geographis in Bocchiarium, sive Cæsarieusem ab urbe Cæsarea, quæ Iol ante dicebatur, et Bogudianam seu Tingitanam ab oppido Tungi: de eo inf. I. II. 58. *Lupanus.*

Rhetia, Noricum] In regio codice legitur *Rhetiae*, sed mutatum in *Rhetia*, nescio an casu. Sunt autem duæ Mauritaniae, prima et secunda, sive superior et inferior. Verum quando ea distinctio nata, incertum. *Rhe-
nanus.*

Conclatu valentiorum agebantur] Scriptissimus, *contactu val.* Rhenanus.

Inchoavere annum sibi ultimum] Ele-
ganter dictum. Solicitant tamen: et Nonne, inquiunt, idem est Ultimum ac Supremum? Fateor: geminanda tamen vox fuit ob sententiam dispara-
rem. Non enim certe reip. ultimus annus. Alioqui dicere percommode

potuisset, sibi et reip. supremum. Non ergo audio adolescentem eruditum, qui per litteras me monuit videri legendum, *reip. prope primum:* quia tantum non vetus, inquit, resp. et libertas incæpere a Galba. Logi alogi. *Lipsius.*

Cap. 12. Rupta sacramenti reverentia] Ita mei libri, et sententia exigit. Rhenanus, dum Budensis codicis corruptam scripturam ut τεμένων ἡρά observat, nodum in scirpo quærit. *Lipsius.*

Rupta sacramenti reverentia] Liber Corvini regis habet, *licentia*, ut rear scripsisse Tacitum, *rupti sacramenti licentia*. Rhenanus.

Dein fessa jam ætate Galbæ] Budense volumen aliter hic habet, nempe sic, defessa an ætate Galbæ. Lego, defessa ann. (hoc est annis) ætate Galbæ. Movit eum, qui locum castigavit, quisquis fuit, ut scriberet, *dein*, quod præcedit adverbium, *primum*. *Enimvero non est necesse, ut sequatur deinde aut simile quippiam:* nam possumus intelligere primum e licentia ac libidine vulgi, sermones jactatos fuisse defessa annis ætate Galbæ: quum postea adoptatio ipsa præstaret eidem sermoni agitando occasio- nem. *Rhenanus.* Ego malo, *dein fessa annis ætate.* Vertranius.

Multi occulta spe] Libri mei scripti, *stulta spe;* uti et in Covarruviae. Placet tamen magis vulgata. *Lips.*

Multi occulta spe] Vocabulum *multi* non est in volumine Budensi: sed pro *occulta* est illic *culta spe;* et stat optime sensus: *Paucis judicium aut Reip. amor stulta spe,* prout quis amicus vel cliens hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant. *Rhenanus.* Florentinus, *militis occulta spe;* forte, *multis occulta spes:* præcessit enim *paucis.* Pichena.

Ambitionis rumoribus] Verum non negaveris, *ambitiosis.* Lips.

Hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant] Ita Faernus emendabat,

non *ambitionis,* ut erat in vulgatis. *Ursinus.* Vere Lips. *ambitiosis.* Nec ego sane probem alteram lectionem *stulta spe* præ vulgata. Cæterum nondum hic omnia tamen sana. Vocabula deest, quæ diversa orationis membra distinguat. Neque enim iidem occulta spe pariter et *ambitiosis rumoribus* hunc vel illum destinabant. Sed alii occulta spe, alii *ambitiosis rumoribus:* quos invicem sibi Tacitus opponit. *Leg. primum licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa jam ætate Galbæ, etiam in T. Vinii odium* (vel etiam *T. Vinii odio,* quod malim) *qui in dies quanto potentior, eodem auctu invisor erat.* *Paucis judicium, aut Reip. amor:* multi *occulta spe;* quidam prout quis amicus, vel cliens, hunc vel illum *ambitiosis rumoribus* destinabant: quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates ipsa Galbæ facilitas intendebat, &c. Acdalius. Inepte antea, *ambitionis.* Pichena.

In T. Vinii odium diverterant] Parum cohaerens lectio aut sententia. A priscis libris abest vox *diverterant.* Et tollam sane ego arbiter, legamque: *hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in T. Vinii odium:* qui indies, &c. Multi, inquit, successorem destinabant ex sua spe, quidam ex odio Vinii. Non dissimile illud Taciti de Pisone: ‘*Juvenis recenti favore;* et infensus *T. Vinio:* seu quia erat, seu quia irati ita volebant.’ Quod si retinendum tamen id verbi sit, mutem et diducam, *Etiam in T. Vinii odium diversi ierant.* Lips.

Etiam in T. Vinii odium diverterant] Particulam *etiam* divisimus in *et jam:* placet vero verbum, quod in volumine Budensi scriptum est, *diverterant,* quod et alias in regio codice plenumque occurrit, ubi nos *divertere* legimus. *Rhenanus.* Inepte ante, et *jam in T. Vinii odium diverterant.* Postremum verbum quoniam a Flor. abest, delevi tanquam subditicum,

sententiamque pervertens. Idque et Lipsio probatur. *Pich.*

Eodem actu invisiōr] Quid est illud, *Actu invisum esse?* Ineptiæ, et sermo parum non dicam laetus, sed Latinus. Scribebam sublata ea voce, *eadem invisiōr erat*: genus sermonis notum vel ex uno Plauto. Placuit Jac. Leetii eruditī viri conjectura, *eodem auctu: nunc mea ista, eo dein fastu invisiōr.* *Lips.*

Eodem actu invisiōr erat] Verba, *eodem actu*, depravata censeo: ac si conjectura locus esset sine ope librorum, libenter restituerem: *eo cunctis invisiōr erat.* Pichena. Varia hic tentant Viri Eruditii. Ego non dubitem scripsisse Tacitum: *eodem tanto invisiōr erat.* *Eodem* valet, ea ipsa de causa, quia potentior. Grotius. Alii, *eadem invisiōr*; vel *eodem in fastu invisiōr*; vel, *eo cunctis invisiōr erat.* Sed nihil arridet præ Jac. Lectii eruditii viri conjectura; *eodem auctu invisiōr.* Freinsheimius.

Cap. 13. Potentia principatus divisa] Sueton. et Sex. Aurelius scribunt Galbam trium amicorum consilio regi solitum, quos Pædagogos vocabant. *Lupanus.*

Icelo Galbae liberto] Nequissimi hujus servuli nomen varie scriptum. Alibi *Hycellus*, alibi *Icellus*. Vaticanus semper *Icelus*: quem sequor. Plutarchum in ea voce emaculo, in Galba: Καὶ ἡκεν ἀπὸ Ῥώμης Ἰκελὸς ἀπελευθερὸς ἐβδομάδος. Vulgo, Σικελὸς scriptum: et verterunt homines docti, *Siculus quidam.* At Icelum hunc festinarum nuntium fuisse, doceat eos Suetonius Galb. c. 22. *Lips.*

Quem anulis donatum] De hoc eodem Suetonius: ‘*Icelus paullo ante anulis aureis donatus, et Marcianni cognomine ornatus, et jam summæ eques-tris gradus candidatus,*’ &c.* *Lips.*

Anulis donatum libertum] Paulus juris auctor, ‘*Qui jus,*’ inquit, ‘*aureorum annulorum impetraverit, ut ingenuus haberetur.*’ Idemque re-

scripsisse Divum Adrianum Ulpianus sribit: concedebat autem solus imperator etiam fœminis, ut natalibus restitueretur. *Alciatus.* Id est, jure annulorum aureorum quorum meminerunt JCTi. Plinius l. xxxiii. ait annulum aureum longo tempore fuisse insigne eorum, qui legati fuerant, hisque in publico uti solitos, domi ferreis. Postea annulis aureis usi nobiles, ut ostendit Livius l. ix. 46. postquam autem a Senatu ad Equites sunt judicia translata, usi Equites annulis aureis; quod non tam Equitum, quam Judicum insigne fuit, teste Plinio. Et postea hoc datum Manusmiss. Sic Vitellius Asiaticum libertum annulis honoravit. Ad hæc fœminis ipsis ius annulorum aureorum concedi solebat, cum tamen ob rem strenue in bello gestam, auctore Cicerone in Verrem v. daretur: ex quo istud Ulpiani ita intelligi debet, mulierem jura ingenuitatis posse consequi. Hunc Icelum summæ equestris gradus candidatum Sueton. appellat, Galb. 14. *Lupanus.* Neminem latet, ex constitutionibus, servum qui donetur annulis aureis, imaginem ingenuitatis consequi, non esse ingenuum. Lib. II. Co. de Jur. aur. an. ‘libertinitatis quoad vivunt imaginem, non statum ingenuitatis præstat.’ Prioribus tamen constitutionibus plenam atque perfectam præstabant ingenuitatem. Ulpianus l. x. §. 3. D. de ius voc. Idem l. III. pr. D. de bon. Libèrt. Supra ætatem vero Alex. Severi, vel saltem temporibus Taciti, ius annulorum ad equestrem dignitatem spectabat. Tranquillus in Galba c. 14. Idem de Asiatico in Vitellio c. 12. Tac. Hist. II. 57. *Ferrettus.* ‘Annulum medium ordinem tertiumque plebi et patribus inseruere,’ ait C. Plinius XXXII. 9. Quare ante Galbam et ejus temporibus majus aureorum annulorum jus, quo jura ingenuitatis sic a principe tributa sunt, ut libertinitas, lituraque ser-

vitutis permaneret. De Icelo, quo de agimus, idem Suet. Galb. 14. Similiter Cornelius lib. sequenti scribit, Asiaticum libertum equestri dignitate donatum, et annulis honoratum fuisse, quod et Tranquillus Vitell. 12. refert. Ut ex illis constet a principio imperii constituti idem 'jus annulorum aureorum exorare,' quod in equestrem ordinem adlegi. *Vertranius.* In Hispania cum perferret de morte Neronis nuntium: 'Annulis donare' est 'equestri dignitate ornare.' Hist. II. 'postulante exercitu ut libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, &c. inter secreta convivia largitur; honoravitque Asiaticum annulis.' Sueton. Vitell. 12. Dio I. XLVIII. δακτύλοις τε χρυσοῖς ἐκστημῆσε, καὶ εἰς τὸ τῶν ἵππων τέλος εἰσέγραψεν (Ἀργουστος τὸν Μήναν): id est, Augustus Menam annulis donavit equitumque ordini adscripsit. Priscis enim temporibus, quamquam postea crescente luxu frequens auri usus esset, tamen τῶν πάλαι Ῥωμαίων οὐδενί, οὐχ ὅτι τῶν δουλευόντων ποτὲ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐν ἐλευθέρῳ γένει γραφέντων, δακτυλοῖς χρυσοῖς, πλὴν τῶν τε βουλευτῶν καὶ ἵππων, χρῆσθαι ἔχην: id est: nulli olim Romanorum (intelligo non libertini tantum generis, sed et ingenuos liberaliterque educatos) aureos licuit gestare annulos, excepto Senatore et Equite. Neque id jus princeps in suos tantum contulit libertos, sed et alienos (quamquam *invitis et ignorantibus* patronis non facile id fieret, aut factum revocaretur et in irritum deduceretur), habuitque annexum *ingenuitatis* jus, ne tamen ab hereditate liberti patronus excluderetur. Lib. XL. Digest. Savilius.

Et rebus minoribus sibi quisque tendentes] Legam et in rebus. Praepositionem eam sane et Muretus addi voluerat, ceterum vocem minoribus stigmate notaverat, quod illi solet esse vel delendi prorsus, vel certe mutandi signum. At illa et minime

corrupta hic et maxime necessaria. Triumviri illi discordes semper, et alias minoribus in rebus, dum sibi quisque tendit, in tres divisi partes; in hoc adoptionis consilio tam gravi velut coibant, et in duas saltem abiabant. *Acidalius.*

Non tam unum aliquem sovebant] Non tam hunc aut illum, quam quemcunque praeter Othonem. *Ferrettus.*

Ac T. Vinii amicitia ex rumoribus] In regio codice legitur: *et ex rumoribus*, id est, etiam. *Rhenanus.*

Quia Vinio vidua filia] Concinno immissa vocula, ut mihi videtur, necessaria: quibus (rumoribus) quia *Vinio vidua filia*, &c. *Acidalius.*

Namque Otho pueritiam incuriose] Juvenal. Sat. II. 'pathici gestamen Othonis.' *Savilius.*

Æmulatione laxus] Suet. Oth. 2. 'Per libertinam aulicam insinuatus Neroni, facile summum inter amicos locum tenuit congruentia morum.' *Savilius.*

Eoque jam] Particula jam quid hic faciat, nescio. Nisi deinceps videro, delebo. *Acidalius.*

Octaviam uxorem amatiretur] Iisdem in hanc rem verbis usus est Annal. XIV. et sic mei libri. Covarruviae tamen codex et Budensis, *Octavia uxor amoveretur*. Quod rectum æque. *Lipsius.*

Donec Octaviam uxorem amatiretur] Budense volumen manifeste habet, *Donec Octavia uxor amoveretur*: quid erat opus hoc mutare? Scio quomodo acciderit. L. XIV. leguntur haec verba: *Octaviamque conjugem amatiri*; quæ rursum hoc loco castigator quispiam supponere voluit, germana lectione erasa. *Rhenanus.* In Covarruviae libro, donec *Octavia uxor amoveretur*. Rescripserim ideo Cornelio nostro: *donec Octavia uxor amatiretur*. Fuit quidem librarius offensus, quod scriptum videret παθητικῶς amatiretur, itaque scripturam interpolavit. Atqui idem Tac. Ann. XII. 'Vangio ac Sido

inter se regnum partiverunt, ut scriptum in Flor. ac Veneto reperit Pichena. *Colerus.*

In provinciam Lusitaniam] Totidem verbis Suetonius: ‘Sepositus est per caussam legationis in Lusitaniam.’ Sed opera est videre divisionem Hispaniae, &c.* *Lipsius.*

In Lusitaniam seposuit] Depre-
cante Seneca. Plutarch. Annal. XIII.
‘dejicitur familiaritate sueta, post
congressu et comitatu Otho, et pos-
tremo ne in urbe aemulatus ageret,
provinciæ Lusitanie præficitur.
Savilius.

Et donec bellum fuit inter præsentes]
Particula una traducta suam et
orationi et sententiæ concinnitatem
reddideris, *donec bellum fuit et inter
præsentes splendidissimus.* Acidalius.

*Cap. 14. Accersiri jubet, seu propria
dilectione, sive, ut quidam tradiderunt]*
Muretus accersi et crediderunt, ma-
luerat. De utroque non gravate as-
sentiar, quamquam necessario mutan-
dum esse neutrum scio. Acidalius.
*In Flor. legitur: seu propria electione;
sive, ut quidam crediderunt.* Sed nihil
muto. *Pichena.* Reposuimus lectio-
nem Ms. Florentini; crediderunt.
Freinsheimius. Lege, arcessi. *Grono-
vius.*

Piso M. Crasso et Scribonia genitus]
Puto, illo M. Crasso Frugi, qui consul
fuit cum C. Lecanio Basso, DCCXVI.
sub Nerone: qui ipse e Calpurniis
Frugi, in Liciniam gentem adop-
tione transiit, ut ex cognomine appar-
ret: sicut hic noster iterum e Li-
ciniis ad Calpurnios ivit. Quod autem de Scribonia addit: ex eo vi-
des perperam in Plutarchi Galba
legi, *Κράσσου καὶ Κριτίωνος ἔγγονος:*
et ex nostro corrigendum. *Lipsius.*

Piso M. Crasso ex Scribonia genitus]
Emendavimus, et *Scribonia genitus.*
Rhenanus.

*Quo suspectior sollicitis, adoptanti
placebut]* Scio qui contendebant le-
gendum, qua, præter omnem ratio-

nem. Omissa hic quoque particula,
quæ alteri quo responderat, quo sus-
pectior sollicitis, eo magis adoptanti pla-
cebat. Acidalius.

Cap. 15. Lege curiata, ut moris est]
Nescio an a glossographo illa, ut mo-
ris est. Acidalius.

Mihi egregium erat tunc] Non pla-
cket extrema ista vocula, quam suspi-
cor effectam fuisse ex corrupto pre-
nomine Pompeii, ut scribendum sit;
mihi egregium erat Cnaei Pompeii: cum
etiam Crasso pronomen suum adda-
tur. *Freinsh.*

*Et tibi insigne, Sulpicia ac Luctatiæ
decora]* Ita scripsimus. *Rhenanus.*
Plutarchus agens de Galbæ genealo-
gia inquit, μέγα δὲ εἰχεν εὐγενεῖς ἀξέλω-
μα τὸν Σεπούνων οἶκον i. ex illustri Ser-
viorum gente trahebat natalium splen-
dorem: et Tac. Hist. II. ‘Post Julios,
Claudios, Servios,’ nonnihil impro-
prie usus cognomine pro gentilitio
ad significandam Sulpiciorum domum;
de qua fusius agentem vide
Sueton. Galb. 2. et 3. Sed Galba,
inquit Plutarchus, ἐφρόνει μεῖζον ἐπὶ¹
τῷ τοῦ Κάτλου συγγενεῖς i. ingentes ei
spiritus faciebat Catulorum stirps: cum
Q. Lutatius Catulus, esset ei avus
maternus. Quod ex Liviæ Augustæ
cognitione descenderit, ex lectione

michi non succurrit, quamquam verum
sit, eum ‘observasse ante omnes Li-
viam Augustam, cuius et vivæ gratia
plurimum valuit, et mortuæ testa-
mento pene ditatus est.’ Sueton. 5.
Sed cognitionis ne vestigia quidem
apud scriptores extant, ut fidem fa-
cile ita sentienti abjudicem. Nover-
cam tantum habuit Liviam Ocelli-
nam, in cuius nomen ex adoptione
transiit, appellatus L. Livius Ocelli-
nus usque ad tempus imperii, si non
erronea est Suetonii in Galb. 4. sen-
tentia, *Savilius.* *Familias* intelligit,
ex quibus ortus Galba, ex Sulpicia
genus nomenque paternum, ex Luta-
tia genus maternum ducebatur: qui ex
Mummia Achaia natus, statuarum ti-

tulis pronepotem se Q. Lutatii Catuli Capitolini scripsiterit, uti refert Sueton. in Galb. 3. *Vertranius*. Nihil video, quo haec referri possent, *Sulpiciae ac Lutatiae*; nec dubito scripsisse Tacitus *Sulpicia ac Lutatia decora*: quomodo fere *avitum genus sup. III. 72.* et magis etiam *longa decora præferentes*, h. e. multos avos, multas imagines, sup. XIV. 53. simile est quod Florus I. 8. habet: ‘Romana prodigia atque miracula.’ *Freinshemius*. Omnia sana sunt, si, ut oportet, illa, *Sulpiciae ac Lutatiae*, referas ad id, quod sequitur, *nobilitati*: ‘Hic enim subintelligitur, *nobilitatis*. Boxhornius.

Et judicii mei documentum sit] Castigavi, ut *judicii mei documentum sit*; ubi malim sint: nam sequitur, *necessitudines non mee sed tuae*. Rhenanus.

Secundæ res acrioribus stimulis unum explorant] Melius, credo, in Flor. legitur, *animos explorant*. Pichena.

Per obsequium imminuent] Ita diserte Vatic. et Venetus: nec quidquam pote (non me quidem arbitro) lectione hac melius. Rhenanus tamen turbat, mutat, et exemplaria ut habent fecit, *alii licet per obsequium annuant*. Lipsius.

Sed alii per obsequium imminuent. *Irrumpet adulatio]* Hic locus fæde corruptus est. Restituimus ex volume Matthiae Corvini in hunc modum, *sed alii licet per obsequium annuant*. *Irrumpet adulatio*. Expone, *licet*, hoc est, datur, conceditur, permittitur, ut alii per obsequium annuant. Rhenanus.

Blanditia pessimum veri affectus venenum, sua cuique utilitas] Verba haec prouersus ἀπροσδιόννος. Nec sensum evolvas verum quidem: nec structuram videas aliqua ratione concinnam. Non multo in sequentibus particula *etiam* ad sensum facit. Quae omnia si auferantur hic, reliqua inter se pulcherrime congruant: et nos locum vidimus, quo ista rursus, audaci qui-

dem, sed necessaria trajectione, reponenda: *Sed alii per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditia, pessimum veri affectus venenum. Ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur, ceteri libentius cum fortuna nostra, quam nobiscum.* Nam suadere principi, quod oporteat, multi laboris: assentatio erga principem quemcumque sine affectu peragitur. *Sua cuique utilitas, &c.* *Etiamsi, &c.* Hic illa, *sua cuique utilitas*, sententiolæ loco post aliquantam respirationem a Galba interjecta, quibus transitum et aditum ad sequentia sibi faceret, præcipua totius orationis, ut quibus utilitatem et prope necessitatem hujus adoptionis et electionis vult demonstrare. Acidalius. Verba haec ad sequentia pertinere arbitror. Ideo distinguerem: *Irrumpet adulatio, blanditia: pessimum veri affectus venenum, sua cuique utilitas.* Pichena. Vir Eruditus distinguit: *blanditia: pessimum veri affectus venenum, sua cuique utilitas: me non assidente, qui credam blanditias potius hac infamia notari: quam et mereri, vel Plutarchi libellus fidem fecerit, quem de adulatore, ab amico dignoscendo scripsit.* *Freinshemius*.

Etiam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur] Illud, etiam, in hoc loco supervacuum et ineptum videtur, ac suspicor ad antecedentia pertinere. Sic ergo legerem: *sua cuique utilitas etiam. Ego ac tu, &c.* Pichena.

CAP. 16. Nos bello et ab astimantibus asciti] Qui judicio id fecerunt. Ferrettus. Illud, *nos*, ad utrumque referendum videtur. Ideo interpretor, ipsum Galbam bello ascitum Imperatorem, Pisonem autem adoptione a Galba æstimatum. At astimatio etiam de utroque intelligi potest, cum initio hujus orationis dixerit: ‘Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum.’ Pichena.

Nec tamen territus fueris] Scriptimus, ne tamen, &c. Rhenanus.

Ne etiam à bonis desideretur] Vox ultima, si absit, nemo desideret; imo oriatur facies orationis longe jucundior; meis quidem oculis. *Gruterus.*

Utilissimus quidem ac] Sive, ut Rhenano, et Mauro visum e Budensi, *utilissimus idem.* Lipsius.

Utilissimus quidem ac brevissimus bonarum malarumque] Codex Budensis, *Utilissimus idem ac brev. bonarumque rerum delectus, cogitare.* Legerim ego: *Utilissimus idem ac brev. bonarum quoque rerum delectus; Cogitatio quid aut nolueris sub alio principe, aut volueris.* Rhenanus. Cum in mala non cadat electio, vulgarem scriptiōnēm suspicor corruptam. Chirographo regio deest malarum. Sic igitur scribo: *Utilissimus idem qui brevissimus bonarum rerum delectus: cogita quid aut nolueris sub alio principe, aut volueris.* Particulam quidem partitus sum: *ac sustuli: neminem enim, opinor, latet, quam multa sint in auctoribus passim interpolata.* Vertranius. *Utilissimus idem ac, &c.* ita malo quam quidem. Acidalius. Vulgo, *Utilissimus quidem:* mutavi, quoniam Flor. et plerique alii veteres habent, *idem.* Ex eodem etiam Flor. restitui est, quod intercederat. Pichena.

Cogitare quid sub alio] Vel debes vel cogita. Ferretus. Melius sic ex Flor. *Quid aut volueris sub alio principe, aut nolueris.* Vulgo inverso ordine. Pichena.

CAP. 17. Pro rostris] Id est, ad populum in concione. Savilius.

An in castris] Locus hic explicatio-ne indiget, cui, quantum in nobis est, lucem adferre conabimur. Castra vero hic accipiuntur (quæ a Sueton. addito epitheto Prætoriana dicuntur in Claud. 21.) pro loco illo, qui teste Plinio erat in extrema urbis parte, in quo Prætorianæ cohortes continebantur: quæ a Tiberio sunt consti-tuta, &c. * tradit Appianus. Horum castrorum mentio sit a Tac. in fine

Hist. l. iii. atque hoc libro sæpius. Lupanus.

CAP. 18. Contemptorem talium, ut] Sic Julius Cæsar ne religione quidem a quoquam incepto retardatus est. Alexandrum quoque ferunt contemptorem religionis fuisse, auctore Anaxarcho Philosopho, ut scribit Justinus l. xii. Lupanus.

Quamvis significata non vitentur] Emendavimus et distinximus, *quamvis significata, non vitantur.* Rhenanus.

More D. Augusti, et exemplo militari] Trajectio facta vocum videtur: quam odoratus Æmilius Ferrettus, legitque, *Exemplo D. Augusti et more militari;* me quidem utraque manu adsentiente. Lipsius.

More Divi Augusti] Malim, *exemplo Divi Augusti, et more militari.* Ferret-tus. Ego quoque, ut Æmilius, scri-bendum puto. Etsi enim C. Julius Cæsar belli Gall. lib. i. ‘negat se more et exemplo populi Rom. posse iter ulli per Provinciam dare.’ Tacitus tamen initio Galbianæ orationis dixit: ‘Principatum quiescenti of-feram, exemplo Divi Augusti.’ Quod autem adoptare se Pisonem, &c. * Vertranius. Tò mos et τò exemplum eadem fere possunt. Plaut. Bacchid. ‘Multi more isto atque exemplo in-naunt, quos cum censeas Tibi amicos, reperiuntur falsi falsimoniis.’ Cæsar Gall. lib. i. ‘negat se more et exem-plo populi Rom. posse iter ulli per provinciam dare.’ Sint hæc igitur per me sine trajectione. Salinerius.

Quartam et duo et vicesimam legiones] Vulgo, duodecimam: falsum, ex li-bris, et historia: idque etiam in Flor. repositum fuerat a recentiori manu: sed tamen apparet, scriptum ante-a fuisse, duoetvicesiman. Pichena.

Lenocinium addit, aut pretium] Ita scripsi, Flor. indicante, qui habet, addita ut precium. Vulgo etiam non male, additum aut pretium. Idem.

Et proximi militum grata auditu re-spondent] Mendosus locus est, casti-

gavimus, *Et proximi militum grata-bundi respondent: nam gratandi verbum etiam alibi Tacit. usurpat; ut lib. v. ‘Et incolumem fore gratatur.’ Lib. xiv. ‘Atque ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratandum sese expedire.’ Hist. lib. ii. ‘Iaudantes gratantesque,’ &c. Rhenanus. Li-brorum veterum lectionem licet suspectam, malui restituere, quam Rhe-nani aberrantem conjecturam reti-nere. Flor. nihil ab aliis manuscrip-tis discrepat, nisi quod pro *auditu* habet *audio*. Suspicor Tacitum scrip-sisse, *gratu ac lata*; militum scil. ac-clamationes, quibus fausta omnia pre-cari solebant: ut lib. seq. ‘mili-tariter locutus, læta omnia et afflu-entia exceptit’ lib. iv. ‘Magna voce, læta Pisoni omnia, tanquam principi continuare.’ Pichena.*

Quantulacunque parci sensis liberali-tatem] Liber Corvini: quantulacunque parva liberalitate, Nocuit. Opinor fu-isse scriptum, Quantumcunque parva liberalitate, aut tantum, quantumcumque liberalitate, ut vox parva fuerit ab inter-prete. Rhenanus.

CAP. 19. *Non longior quam apud milites sermo] Militem legitur in Cor-vini libro. Idem.*

Et patrum favor aderat: multi] Ve-rum sensum non assequeris, nisi aliter inter-pungas: nempe hoc unum vide-tur auctor dicere: Multi qui medie noluerant, voluntate effusius, scil. favebant. At ille longe aliud vult, quod distinctio hæc tibi aperiet: Et patrum fav. aderat: multi voluntate, effusius qui noluerant, medie; ac plurimi obvio obsequio. Tres favoris velut gradus facit. Multi voluntate, id est, Taciti phrasí, quibus adoptio volen-tibus erat, effuse (nihil enim hic amplius valet effusius) favebant; quibus privatae tantum spes: nulla publica cura: plurimi obvio obsequio, id est, effusissime: inter hos medie illi, qui noluerant, seu quibus adoptio adver-sa. Acidalius. Sic emendandum cen-

sui locum, probavique Socero meo; multi voluntate; effusius, qui noluerant; mediī ac plurimi: cum ante legeretur: multi voluntate effusius, qui noluerant medie, ac plurimi obvio obsequio, &c. omnia confuse, non sine pulcherrimæ et acutissimæ sententiae injuria: ef-fusius favisce (in speciem saltem) qui noluerant eo fastigii provectum Pisone-m. Sic in loco parallelo, quem confirmandæ huic correctioni in mar-gine adjeci: H. i. 45. ‘quanto magis falsa erant, quæ fiebant, tanto plura facere.’ Freinsheimius.

Dictum a Pisone in publico, factum-que] Placuit, in publico, juxta Flor. quamvis non male vulgati, in publicum. Pichena.

Majore prætextu] Quid illud, ma-jore? Suspectum mihi hic verbum. Lipsius.

Majore prætextu] Suspectum Lipsio verbum majore: mihi magis quod se-quitur, prætextu: et mutem sane hoc, scribamque fidenter, majore profectu: id est, in majorem pro-fectum; sive, ut eo plus legatione proficeretur. Acidalius. Græci dice-rent, ἐπὶ μεῖον προσχήματι. Subjicit enim Tacitus; ‘illi auctoritatem Se-natus, hic dignationem Cæsaris latu-rus: ἀγῶσιν scil. καὶ πρόσχημα, quod prætextum vocat. Itaque non erat, quod in hoc loco Lipsius desideraret. Erat Piso jam Cæsar factus adoptione Galbæ, et ideo plus dignationi con-ciliaturus. Boxhornius.

Illi auctoritatem senatus] Scippsimus, ille auct. s. hic d. Cæsaris laturus. Rhen.

Is consilio intercessit] Exemplar Budense, ni consilio intercessit. Forte legendum, ni consilio intercessum: aut potius, cui consilio intercessum. Rhen.

CAP. 20. *Ubi inopiae causa erat] Reposui, ubi, ex Flor. et aliis veteri-bus. Vulgo, unde inopiae. Pichena.*

Bis et vicies mille sestertium] Verius fortasse, bis et vicies millies: quæ summa sane grandiuscula, sed digna effusionibus ejus monstrari. Erunt quin-

quaginta quinque milliones, ut loquamur
ritu et compendio nostro. Quid ni-
mium pro opibus Romanis? *Lipsius.*

*Bis et vicies mille Sestertium] Faér-
nus legebat, Bis et vicies millies sester-
tium. Ursinus. Reposuimus haud
ambigue veram lectionem: prius le-
gebatur, bis et vicies mille, inepte.
Freinshemius.*

Vix decumæ super portiones erant]
Castigavimus, *vix decumæ supra portio-
nes erant.* Rhenanus. Id est, vix de-
cumæ portiones supererant. Ferret-
tus. Transpositio poëtica. Virgil.
Æn. II. ‘Jamque adeo super unus
eram.’ Pichena.

Iisdem erga aliena sumptibus] Vide-
tur illud erga abundare. Ursinus.
Delet Muret. erga: non magna sen-
tentiae sed structuræ maxima injuria.
*Sumptus erga aliena, non insolita Ta-
cito dictio.* Acidalius.

*Exactioni xxx. equites Rom. præpo-
siti]* Suetonius ait fuisse præfectos
quinquaginta. Galb. 15. Vertranius.
Notat Lipsius in Sueton. *quinquaginta*
esse; nec liquere sibi ait de veritate.
Non equidem et mihi; sed credam
Suetonianum verius, &c. * *quinqua-*
ginta magis suadent quam triginta,
numero non adeo enormi. Simul et con-
jecturam ejusdem Lipsii juvant, imo
plane firmant, in loco superiori: ‘Bis
et vicies mille sestertium donationibus
Nero effuderat.’ Ubi *millies* reponit,
ratione valde consentanea. Si enim
exactorum numerus tam grandis, ne-
cessè est et summam vastiorem Ne-
ronianæ profusionis. Acidalius.

Inquieta urbs actionibus] Malim, *auctionibus:* nam mox præcedit, *ubique hasta et sector.* Rhenanus. Malim
auctionibus. Ferrettus. Legendum
auctionibus, cā quæ præcedunt, *hasta et sector*, Rhenano et Ferretto sua-
sere: hic certe mendum hoc tam
facile, quam triplici loco in Pandec-
tis similiter obrepserat. Vertranius.
Faernus emendabat, *Inquieta urbs
auctoribus*, &c. non *actionibus*, ut erat

in vulgatis. Ursinus.

Nec remedium in ceteros fuit] Excidi-
dit vocula *id*, quain repono: *Nec id
remedium, &c.* Acidalius.

CAP. 21. *Othonem exstimalabant:
luxuria]* Veræ hæ mutationum caus-
sæ: et prudenter Aristoteles eas inge-
rit Polit. v. Γίγνονται δὲ μεταβολαὶ,
καὶ θταν ἀναλόσωσι τὰ ὅδια ἔχοντες ἀσελ-
γῶς. Καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι κανονομεῖν
ζητοῦσι, καὶ ἡ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοῖς,
ἡ κατεσκευάζουσιν ἔτερον: Fiunt muta-
tiones cum per luxum sua prodigunt.
Tales enim innovare omnia student, et
aut sibi tyrannidem aut alteri parare.
Οὐ veriloquium, quod utinam principes
imbibant, et corruptissimis hodie mori-
bus advertant! Lipsius.

Prægravem se Neroni fuisse] Budense
volumen, Se Neroni gravem fuisse.
Rhenanus.

Alterius exilii honorem] Reposuimus,
aut *alterius exilii honorem.* Idem.

Occidi Othonem posse] Ant. Augusti-
nus legebat: occidi Pisonem posse.
Ursinus.

Nondum coaluisset] Seu potius, *con-
valuisset.* Ad Velleium de hoc verbo
lib. II. 48. Acidalius.

Acrioris viri esse] Istud *acrioris* hic
me nimium offendit: libertius utique
scripsisset Tacitus, si quid video, *viri
esse:* quippe in quo omne dicti pon-
dus consistit. Viri enim appellatione
satis monemur, ne quid indignum
perpetremus aut effeminatum, qua et
supra XIV. 35. efficacissime utitur:
viverent viri et servirent. Sallustii Ca-
tilina; si *viri esse vultis.* Nempe ea
vox sola significationem habet forti-
tudinis, neque putida adjectione opus
est. Vide quæ de illa notavimus ex
Floro, in- indice auctori adjecto.
Freinsh.

CAP. 22. *Non erat Othonis mollis]*
Bene sed forte melius, et Tacito ma-
gis proprium, *Othoni.* Pichena.

Adulteria, matrimonia] Codex ma-
nuser. *adultera matrimonia.* Rhenanus.
Apud Suetonium lego inter illa, quæ

maxime improbantur in Nerone, cap. 28. ‘Super ingenuorum paedagogia, et nuptiarum concubinatus Virgini Vestali Rubriæ vim intulit.’ Hinc colligo Tacitum scripsisse: *aulam Neronis et luxus, adulteria, paedagogia ceterasque regnorum libidines.* Gronov.

Ceterasque regnorum libidines] Glos-sam præfert: ac fortasse germanius, *ceteraque regnorum avido talium.* Paullo ante etiam malim conjunctim legi, *adultera matrimonia.* Lipsius.

Mathematicis] *ut extat apud Gell. **xiv.** qua de relatione est apud Lucianum disputatio. Divorum Basiliæ in Hexaëmero, Augustini, et Chrysostomi multiplicia in omnes astrologiae partes scripta prætero tacitus. Tertull. De idolatria scribit, Angelos illos desertores Dei, auctores astrologiæ, propterea quoque a Deo damnatos. Ea Cardanus viderit. Nos latius ad constitutiones de Mathematicis et maleficis quæstionem exsecuti sumus. *Vertranius.*

E quibus Ptolemaeus Othoni in Hispania comes] Malim, *in Hispaniam comes.* Nec aliter scripsit Tacitus. Acidalius.

Conjectura jam et rumore, senium Galbae] Credam melius conjectura jam ex rumore senium Galbae, et certe magis ad sententiae lucem. Ptolemaeus imperium Othoni promiserat, conjectura saltem, quam ex rumore populari fecerat: at ille accipiebat tanquam divinandi arte prædictum. Acidalius.

Libentius obscura credi] Assentior Pichenæ, *credendi.* Lips.

Cupidine ingenii humani libentius obscura credi] Legendum plane, *credendi.* Acidalius. Capio et fero: tamen suspicor legendum, *credendi.* Aut si vulgata lectio magis placet, hæc a superioribus separarem, puncto aposto post verbum, *accipiebat:* ut non ad Othonem tantum referantur, sed siut generaliter dicta. Pichena.

CAP. 23. Incertum an repens] Scrip-serim potius *recens:* nisi tamen *repens*

pro eodem, quod memini Annal. etiam libris a me vel Mareto, recte an secus interpolatum. *Acidal.*

Eniterentur] Probum: nec improbe idem Pichena, *emitterentur.* Lips.

Ægre sub armis emitterentur] Scriptimus, *eniterentur,* quo verbo Ann. lib. **II.** utitur; ‘Pars objectum agmen eniteretur.’ *Rhenanus.* Ex Flor. restitui, *eniterentur.* Vulgo minus apte *emitterentur.* Ann. lib. **xi.** ‘non ultra dubitatum, quam dum Rom. cohortes in æquum eniterentur.’ Forte etiam non male, *emitterentur.* Sic lib. **xv.** ‘uno die quadraginta millionum spatium emensum esse.’ *Hist. lib. v.* ‘tertio die tantum maris emensi.’ *Pichena.* Cave mutemus, *eniterentur:* est enim vox heic mire efficax: ut ostendi pluribus in *Suspicionum congerie.* *Gruterus.*

CAP. 24. Flagrantibus jam militum animis] Dativus *animis* non est in re-gio libro, nec eo opus hic est: nam Tacitus dixit, *flagrantibus militum pro flagrantibus militibus:* quo loquendi modo nihil apud hunc crebrius. *Flagrantibus jam militum, velut faces addiderat.* *Rhenanus.*

Viritim centenos nummos dividebat] Tranquilles, aureum dare solitum tradit: ut inde fortissimum sit argumentum, *centum nummis aestimari aureum.* Alciatus.

Publicum] Ἐμφανῆ, aut potius δημοσίων. Savilius.

Proculo speculatori] Ubi cumque vulgatae editiones habent *spicatoris* vocabulum, *speculatoris* Codex Matthiae Corvini continet. Notum autem est quodnam officium fuerit militum speculatorum. *Rhenanus.*

CAP. 25. Optionem eorundem] **OPTIONI.* Male autem hactenus in Tacito hic, *Othonem,* lectum, contra meliores libros, itemque Cujacii monita et Turnebi. Lipsius.

Veturium Optionem] Ita est in Codice Matthiae Corvini. *Rhenanus.* Pontificalis liber habet *Optionem:*

Regius habet *Optionem*: quod placet. Dictus autem primum est *Optio* is, quem decurio centuriove optaret sibi rerum privatarum ministrum, quo facilius officia publica obiret, qui olim ante *Accensus*. Festus, Varro et Marcellus. Aliud vero senescente imperio munus *optionis* fuit, de quo Veget. II. 7. et Modestinus. *Vertranius*. Praeivit eximiis viris Plutarch. in Galb. ἔντε τοῖσι οὐετόπιοι καὶ Βάρβοις, ὁ μὲν ὀπτλών. At eodem pace doctiss. viri non erat in *eorundem* mutandum: nam Onomastus eos in unum locum seduxit, ingentibusque promissis in futarum scelus accendit. *Salinerius*.

In communī omnes metu] Malim, *in commune*: ut paulo post, *accendendos in commune ratus*. Rhenanus. Flor. *exterrebantur*. Vulgo *terrebantur*. Pich.

CAP. 26. *Postero iduum die*] Hispanus liber, dierum. Ego utrumque addititium puto, et *postero Iduum*, scribo. *Lipsius*.

Postero Iduum die] Non temere libr. veteres consentire crediderim in hæc verba, *postero Iduum dierum*. Præsertim Vaticanum et Flor. Ego potius suspicor corrigendum, *postero Iduum Januar*. Nam quid attinebat dicere, *postero Iduum*, nisi cuius mensis adjecisset? Januarium vero mensem fuisse constat, cum paulo infra dicat, XVIII. *Kal. Februar*. Pichena.

Quædam apud Galbæ aures] Liber manuscriptus: *quædam apud Galbam audiens pref.* Laco elusit. Aperta sententia est, nec causæ quicquam erat, cur mutaretur. Rhenanus.

CAP. 27. *Sub ædem Saturni*] Regius codex, *in ædem Saturni*. Unde Rhenanus elicit, *in Saturni*. Falso uterque. Suetonius convincit: *ut se in foro, inquit, sub æde Saturni ad miliarium aureum opperirentur*. Lipsius.

Sub ædem Saturni pergit] In libro manuscripto legitur, *in ædem Saturni pergit*. Forte, *inde in Saturni pergit*. Subandi, *ædem*. Rhenanus. Domum

Tiberianam ad radices Palatini montis fuisse, didicimus ex inventis nuper in eo loco laminis plumbeis cum inscriptione Tiberii Cæsar. Tacitum autem illustrant verba Suetonii de eadem re: ‘Ut in foro sub ædem Saturni ad Miliarium aureum opperirentur,’ &c. Et recte. Nam forum Rom. sub æde Saturni fuit ea parte, quæ est inter arcem Tarpeiam et Palatinum montem, ut ex Dionysio etiam apertius constat. Quin et ipsa Saturni ædes Tarpeii montis radices attingebat, ut ex veteri inscriptione de Ærario ibi reperta intelligimus. Infr. lib. III. ‘Cito agmine ad forum, et imminentia foro tempora prætervecti’ et supr. lib. XII. ‘Per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad Curias veteres, tum ad Sacellum Larium, Forumque Romanum, &c.’ Larium enim Sacellum fuisse in summa sacra via, qua parte foro Rom. jungebatur, scribit Solinus cap. 11. Ursinus.

Pars clamore et gladiis, pars silentio] Faernus legebat, *pars clamore et gaudiis*. Ursinus. Inepta hic vox, *gladiis*: scribe, *gaudiis*. Ita sibi recte membræ orationis respondent. Ut clamori *silentium* opponit, sic *gaudiis* habitum animi adhuc quieti, et ex eventu se commoturi. *Gaudiis* et Muretus notaverat. *Acidalius*. Muretus non male, *et gaudiis*. Sed fortasse melius, *et gaudio*. Sic lib. seq. ‘Vulgus quoque militum clamore et gaudio deflectere via.’ Pichena.

Animum ex eventu sumpturi] Ita Flor. Vulgo, *animos*. Idem.

CAP. 29. *Tentari animum*] Libri fere pertentari: ex quo ego, *prætentari*. Lipsius.

Pertentari animum cohortis] Scriptus, *tentari an. coh.* Rhenanus. Scripti pertentari ex Flor. ac Ven. Sic paulo supra: ‘data pecunia ad pertentandos plurim animos.’ Ann. lib. IV. ‘quem accitum et diversis sermonibus pertentatum.’ Pichena.

Ut qui adversa expertus cum maxime, ducam ne secunda, &c.] Reposui, cum maxime, distinxique, *Ut qui adversas expertus cummaxime, ducam ne secundas quidem minus discriminis habere:* hoc adverbio etiam alibi utitur, ut infra, ‘Non hercile illi quibus cummaxime Vitellius in nos ciet, Germani audiunt.’ Ann. lib. III. ‘Littora et laens Campaniae cummaxime peragrantem.’ Ann. lib. IV. ‘Cæptantem cummaxime coniurationem disjecit.’ Quamquam utrobique *tum maxime* scriptum, sed meindose. Hist. lib. IV. ‘Capi cummaxime urbem.’ Sic enim legendum non, *tum maxime.* Paulo post eod. lib. ‘Tolerant cummaxime obsidionem.’ Hist. IV. 45. ‘congregantibus se cummaxime Rom. exercitibus.’ Hanc vocem reperi etiam apud Livium saepè corruptam: nam lib. IX. legitur *quam maxime pro cummaxime*, in vulgatis editt. Hoc adverbium Tertulliano frequentissimum. *Rhenanus.* Recte tamen in Flor. legitur; *ut qui adversas res expertus cum maxime, ducam ne secundas quidem.* Pichena. Habent et hæc sensum, sed non enim, aut omnia me fallunt, quem Tac. dederat, qui scripsisse videtur, *adversa expertus, cum maxime discum* (juvat nonnihil editio Veneta, quæ dicam præfert) *ne secunda quidem,* &c. Hoc ait, Non timeo casus adversos, primo quia illos jam expertus sim, eoque animum firmaverim; deinde, quia nunc cum maxime (hac ipsa seditione eductus) disco, ne secunda quidem solidam securitatem et perinde felicitatem habere. *Freinsh.*

CAP. 30. An illo muliebri ornatu] Veneta, an alio muliebri ornatu: non male. Idem.

Mereretur imperium] Lege, meretur. Acidalius.

Quibus luxuria speciem liberalitatis imponit] Tametsi destituat nos hic volumen manuscriptum, non dubitamus tamen esse legendum, specie liberalitatis pro speciem: nam imponit

non est hic indit, sed decipit. *Rhenanus.*

*Nemo enim unquam] Infr. eodem lib. ‘Simul reputans, non posse principatum scelere quæsum, subita modestia, et prisca gravitate regi.’ *Pichena.**

*Vana nomina sunt] Codex regius habet, *vacua nomina sunt. Vacuum pro otioso,* Tacitus [infra usurpat: ‘Is quo magis vacuus, quietis castris jussa exequeretur.’ *Rhenanus.* Optimum puto: moneo tamen, in Flor. legi, *vacua nomina.* *Pichena.**

*Sed proinde a nobis donativo plus ob fidem] Comparativum *plus erasmus* e superiori versu repetitum hic per errorem. Plerumque veteres librarii proinde scripserunt *pro perinde.* Itaque clarus sensus erit si legas, *sed perinde a nobis donativo ob fidem quam ab aliis pro facinore accipietis, ut dicimus, ‘dono munericé accipere.’* *Rhenanus.* Faernus legebat, *sed perinde a nobis plus donativi ob fidem, quam ab aliis.* Ursinus. An melius, perinde? Acidalius.*

*CAP. 31. Timore magis, et nonnullo adhuc consilio, parat signa] Budense exemplar, *Ut turbidis rebus evectior ire magis et nullo adhuc consilio, parat signa.* Est autem evectior ab evectus. Itaque castiganda editio vulgata, quæ contrarium sensum depravatis verbis præfert. *Rhenanus.* Vere infirmus locus: sed quem exulcerat magis sua conjectura Lipsius, quam sanat. Nos defectum, sed levem; et luxationem aliquanto majorem comprehendimus. Unica enim vox bis omissa, duæ transpositæ: quibus insuum locum reductis, et illa suis locis inserta, praesto vere emendatum fore totum locum: *Parat signa: sive, ut turbidis rebus evenit, timore magis, et nonnullo adhuc consilio; sive, quod postea creditum est, insidiis et simulatione.* Alternat suo more causas Tacitus; nec quidquam amplius in probationem dici debet. Acidalius.*

Scripsi, *forte magis*, conjectura eruta ex Flor. qui habet: *eventior te magis*: *unde vulgo, evenit, timore magis*. Quod autem Lipsius corrigit, *pars ingens*, non nihil ab eodem Flor. jutatur, qui habet, *par signas*. Sed neque sic integer locus. *Pichena*. Ex scriptura Florentina quam Pichena prodit, alias edit. vett. colligo Tacitum ita scripsisse: *more magis*, et *nullo adhuc consilio parat signa*; quam ut postea creditum est, *insidiis et simulatione*. Nam Ms. habet; *eventior te magis*, &c. Cætera facile corrupta sunt ab imperitis et negligentibus librariis. Illud præsertim, *nullo adhuc consilio* cum non intelligerent, audacter mutaverunt; deinde *quod* istud natum fuisse credam ex compendio scribendi *quam ut*.ensus autem auctoris hic est, perorante Pisone, &c.* ex *eventu sumpturi*, quem admodum illi, de quibus sermo est sup. H. i. 27. *Freinshemius*. Varia hic moliuntur, nec meo animo satisfaciunt hactenus eruditii. Ms. literarum ductus sequor, et fidenter hæc seribo: *ut turbidis reb. evenit, reverentior magis, et nonnulo adhuc consilio, parat signa*; an *quod postea creditum est, insidiis et simulatione*. Singula explicemus. *Ut turbidis rebus evenit*, ut sæpe videre est turbata Rep. quosdam in obsequio adhuc persistere, neque statim turbatoribus se adjungere. *Reverentior magis*, scil. Principis, quam speculatores, qui concionaturum Pisonem deseruerant. *Reverentior*, ut alibi, *metuentior*, aut *metu intentior*. Et quis dubitet, quin ea vox lateat in corrupta illa Ms. *eventior*? Nonnulo adhuc consilio, quo hactenus sic uteunque statuebant, utilius futurum reip. ac sibi, agnosceré Principem potius Pisonem, quam Othonem, monstrum hominis, nulla virtute redemptum. In publicis turbis trium generum homines fere se offerunt, et Tacito describuntur. Horum alios *ruentes*,

alios *bonos*, quosdam *dubios*, hoc ipso libro, ut alia jam non adducam, vocat. *Ruentes* sunt, auctores turborum, aut qui eos acerrimo studio sequuntur. *Boni*, quibus est recti contumacia. *Dubii*, quibus nec nullum, nec fixum, sed trepidum et facile mutandum est consilium pro causa meliore. Hi sunt, quibus, *nonnullum adhuc consilium*, tribuit non sensibus tantum, sed verbis etiam accuratissimus auctor. Postrema ista, an, *quod postea creditum est, insidiis et simulatione*, quin genium Taciti sapient nemo ambigat. An illud ultima syllaba præcedentis vocis, *signa*, haud dubie intercepit. An etiam plefumque apud eum particula est non tam rogantis, quam dubitantis. Dubitat autem hic Tacitus. *Boxhornius*.

Missus et Celsus Marius] In his quoque ordinem turbatum suspicor: et comprehensionem, quæ hanc sequitur, huic præponendam. Lege, *Præceptum Am. Sereno*, &c. e *Liber-tatis atrio accerserent*. *Missus et Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsanii in porticu tendentes*. Legioni classicæ diffidebat. Videatur hoc parum alicui referre: at qui diligenter attendet, rectius ita disponi perspiciet. *Acidalius*.

Legioni classicæ diffidebat] Quis diffidebat? facile subintelligi potest: tamen credo verius scribi, diffidebatur. *Acidalius*.

Et nondum adulta sedatio] Reposuimus, et needum adulta sedatio. *Rhenanus*.

Quia non ordine militiae, sed e Galba amicis] Quid illa? *quia non ordine militiae*, nihil intelligo: intelligam, et mecum spero omnes, si traducta particula una legamus: *Non ordine militiae, sed quia*, &c. *Non ordine militiae accipio*; Non quod gradu aliquo dignationis militaris inferior ceteris esset Longinus, atque eos milites irreverentius, et contumec-

liosius hunc, quam reliquos tractarent. *Acidalius.*

Infestis pilis proturbant] Volumen Matthiae Corvini, *ingestis pilis proturbant.* Ab *ingeror, ereris, passivo* verbo. *Rhenanus.*

Germanica vexilla dum mutavere] Paulus aliter Suetonius 20. ‘Omnes qui accenserentur, sp̄rare nuncium, excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob recens meritum, quod se ægros et invalidos magnopere fovisset, in auxilium advolavere: sed serius, itinere devio per ignorantiam locorum retardati.’ *Savilius.*

CAP. 32. *Conjuratorum exsiliū poscentium]* Nescio an potius *exitium.* In tanto quidem animorum motu, seu potius adulandi tanto studio, vix putes aut pœnam fuisse moderatos, aut genus illius Galbae præscripsisse. Nec fidentius mutaverim *implerat.* *Acidalius.*

CAP. 33. *Non exspectandum]* Plus vigoris hæc habeant, si scribas: *An exspectandum:* fere enim per Interrogationem absurdī consiliorum effectus tradueuntur, ut Ann. II. 77. ‘An festinamus cum Germanici cineribus adpellere?’ *Freinsheimius.*

Obsidionem nimirum toleraturus] In Volumine Matthiae Corvini legitur, *toleraturum.* Tum stigme ponenda ante *obsidionem.* *Rhenanus.*

Privati odii pertinacia] Immittenda copula, et *privati odii.* *Acidalius.*

CAP. 34. *Credula fama]* Dionysius observat inter alia ex novo dictionis genere, familiarem fuisse Thucydidi activorum in passiva, et contra, mutationem; τὰ μὲν παθητικὰ ρήματα δραστήρια ποιῶν, τὰ δὲ δραστήρια παθητικά. Hic occurrit vox *credula*, ut significet cui facile credatur, passive, cum tamen *credulus* pervulgato apud Latinos usū, etiam hoc in libro, notet duntaxat qui facile credit. Ad hunc loquendi modum illud est, ‘Ne vulgi largitione Centurionum animos averteret,’ id est, largitione quæ

sunt vulgo, sive gregario militi. Rursus Ann. xv. ‘injuriæ minorum,’ id est, quæ minoribus inferuntur. Sed ut pateat quam Grammaticam Tacitus fuerit secutus, tria aut quatuor loca in medium proferam, notata sane digna. Hist. III. ‘ii omnes Mutiano volentia scripsere,’ id est, grata. Iterum, ‘Turbæ saecolarum immixtus, ignarusque delituit,’ id est, ignotus. Alio loco, ‘Guarum id Cæsari,’ id est, notum, et ‘quæ gnara Vitellianis, incompta hostibus.’ Ann. I. ‘Fama dediti Segestis vulgarata, ut quibusque bellum invitis, aut cupientibus erat: ὡς ἦν ἐκάστῳ θεούλομένῳ ἢ ἀκοντι πόλεμος. Ann. xv. ‘hæc atque talia plebi volenti fuere,’ δῆμῳ θεούλομένῳ ἦν. In Agric. ‘ut quibus bellum volentibus erat.’ Hist. V. ‘Cæsar Titus ut superior sibi crederetur’ κρέπτων ἔαυτοῦ. Ann. II. ‘Appellitque Colophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur.’ Homer. Odyss. K. ψυχῇ χρησομένους Θηβαῖον Τειρεσίδαιο. Annal. III. ‘Adulteros earum morte aut fuga punivit,’ id est, exilio, φυγῇ. Ut compendio defungar, cui volupe fuerit proprius excutere Taciti phrases, in miras sermonis novitates incidet ex Grammaticæ ejus penu, neque pānciores, quam Dionysius observavit in Thucydide. *Savilius.*

Mixtis jam Othonianis] Muret. *mixtis etiam.* Possis quoque *clam.* Sed mutatione non valde opus. *Acid.*

Læta falso vulgaverant] Scriptimus, *vulgaverint.* *Rhenanus.*

CAP. 35. *Non populus tantum et imperita plebs in plausus et immodica studia, ruere intus, &c.]* *Intus* pro intro nusquam mihi lectum: nec credo hic Tacito scriptum. Etiam illa non habent unde pendeant, *in plausus et immodica studia.* Itaque prope abest, ut traductione in hic quoque usurpandam putem: *non populus tantum et imperita plebs, sed equitum plerique ac Senatorum positio*

metu incauti, refractis palatii foribus, ruere in plausus et immodica studia, ac se Galbae intus ostentare, præreptam, &c. Quamquam sane malim *ruere intro scribere*, ac vulgatum ordinem retineri, nisi quod eo retento, necesse erit, unam tamen dictionem transponere in illis superioribus: *non populus tantum et imperita plebs in plausus et studia immodica*: ut jungas non *immodica studia*, sed *plebs immodica in plausus et studia*. Atque ita credo prorsus huic loco veram medicinam factam. *Acidalius*.

Sumto thorace] Quasi duntaxat statuisset, ut narrat Plutarchus, populo se exhibere, et sacrificiis placare deos vindices, nequam de morte Othonis dubius: $\tau\phi\tau\epsilon\delta\dot{\iota}\theta\ddot{\sigma}\alpha\iota$, καὶ φανῆται τοῖς πολέμαις βονδόμενος. Sed longe aliud agi expertus est. Suetonius *loricam linteum* dicit. *Savilius*.

Irruenti turbæ] Rhenanus Budensem scripturam secutus legit, *irruente turba, neque corpore sistens*: hoc sensu, ut dicat, propter irruentem turbam, et quia corpore non posset sistere sive insistere, sella levatum. Meis tamen libris scriptæ exæ voces, quas tollit: legamque potius, *irruenti turbæ*, &c.* Lipsius.

Irruenti turbæ neque ætate neque corpore sistens] Hæ duæ voces, neque ætate, non sunt in libro Ms.; quare suspicor scribendum, *irruente turba, neque corpore sistens, sella levaretur*. Sensus est, Propter irruentem turbam et quod corpore non posset sistere, id est, insistere, sella suisce levatum. *Rhenanus*. Manuscriptus non habet, neque ætate: quæ verba nullius sensus, hoc loco, delenda sunt. *Vertranius*. Faernus emendabat, *resistens*, &c. nam re syllaba videtur a librario prætermissa, ob præcedentem postremam verbi, *corpore*, Ursinus.

Occisum a se Othonem exclamavit] Sic Flor. Vulgo, *clamavit*. Pichena,

Ad coercendum militarem licentiam] Scripsimus, ad coercendam mil. lic. Rhenanus.

CAP. 36. Miles careri insuper præpositos jubet] Muret. *carere*. Utrumque idonea sententia: nescio utrum veriore. *Acidalius*.

Prehensare manibus] Faernus legebat, *prehensare arctius, complecti armis*; ut puto ex v. c. Ursinus. Quid est *armis complecti*? In Agric. xxxvi. *complexus armorum* legitur; optimo ibi sensu, et qui hoc quadrare non possit. Emendandum hic, *complecti artius*, quomodo et Muretus voluit. Nam *armos* Tacitum intelligere voce *armis* nunquam opiner. *Acidalius*. Muretus mallet, *complecti arctius*. Mihi tamen a militari more alienum non videtur, ut exultantes lætitia milites, eam, armorum etiam complexu, inter se significant; ut sit, *complecti armis*, quasi *complecti armatos*. *Pichena*.

Complecti armis] Muretus vellet, *arctius*. Non equidem: et militaris salutatio fuit, et affusi sunt cum gladiis et scutis, atque iis amplexi. Siquid mutandum; vellem, *amplecti armis*. Lipsius.

Universa classiariorum legio] Hoc melius placeat, quam quod in manuscripto legitur, *classiorum*. Rhenanus. Milites e classe indistincte videntur a Tacito aut *classici* aut *classarii* appellari: ideo quamvis Flor. hic habeat, *classicorum*, nihil tamen mutavi. *Pichena*.

CAP. 37. Quia nec privatum me vocare sustineo] Reposui, *vocari*. Rhenanus. Malui verbum, *vocare*, ex Flor. et aliis veteribus, quam *vocari*, ut in vulgatis. *Idem*.

Simul postulentur] Sic enim Tacitus paulo ante; ‘Dissonus clamor plebis et servitorum, cædem Othonis et conjuratorum exsilium possentium.’ Savilius.

Obultronii Sabini] Conjectura ductus sic restitui, cum in libris esset,

ab ultroniis Albini. Suspicor autem eum esse, de quo Tacitus Annali XIII. * *Lipsius.*

Et Cornelii Marcelli] Libri scripti ita appellant, hominem alia mihi ignotum. Paulo post *Vettii Chilonis* logo, cum Rhenano. *Idem.*

Cornelii Marcelli in Hispania] Fatur candide Lips. hominem hunc alia sibi ignotum: hoc facit nempe, quod memoria nobis minime immortalis; nam est is ipse, qui nominatus Tacito satis vocaliter, Ann. XVI. 8. ‘*Trahebantur ut consici, Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius Senatores,*’ &c. *Gruterus.*

Bervichilonis in Gallia] Codex Budens. *Betvichilonis.* Forte, *Vettii Chilonis.* Rhenanus. Ex opinione Rhenani melius *Vectii Chilonis.* Est enim in regio *Betui Chilonis:* quæ non hic solum sed et apud Cæciliū commutatio literarum est: ubi is habet lib. epist. VI. *Bettio Prisco*, pro *Vectio.* Vertranius. Evidentissimam Rhenani conjecturam, Lipsio quoque probatam, in textum merito recepi- mus: tota enim inest in istis corrup- tis aliarum editionum *Bernichiconis.** *Freinsheimus.*

Vatinii, et Elii, et alii] Vulgatis libris erat, et *Egii:* qui mihi quidem inter potentiores libertos irrepertus. At Elij invenio (Dioni scribitur Ηλιος) qui magnus apud Neronem, quique abeunte eo in Graciam can- tillatum, præfectus mansit urbi Romæ. Est isipse, de quo Tacitus lib. XIII. ‘P. Celer eques Romanus et Elius libertus, rei familiari Principis in Asia impositi.’ Quod sequitur, et alii, videndum ne superfluat, natumque sit ex hæsitantia librarii, et adfinitate vocis prioris. *Lipsius.*

Quam quod Polycleti, Vatinii, et He- lii paraverunt] Helius, quem Nero, cum Achaiam peteret, sibi vicarium Romæ subsistere jussерat, cum anchoritate quanta poterat maxima, ad juncto ei Polycleto; qui ambo, ut

Xiphilin. notat, ἡγον, ἐπόρθουν, ἐσύ- λων πάντοι ζωα ἐνδέχετο: id est, rapi- nas exercuerunt quantas poterant maxi- mas. Tac. Vatinii mentionem facit Ann. XV. ‘Vatinius inter fadissima ejus aulae ostenta fuit.’ *Savillius.* In- dubie delendum istud et alii, quo- modo Lipsio visum. Sed nec incerti- tuis expungendum etiam quod, meo quidem judicio. *Acidalius.* Inculcata fuit in libris editis vox preter veterum fidem, et *Elii*, et alii par: quam suadente Lipsio delevimus. *Flor.* corrupte: et *Vatinii*, et *Egiali* perie- rant. Pichena. Placet *Elii*; verum et alii non assignem incuriae trans- scriptoris: nam plerique Neroni (ultra dictos) dites et præpotentes liberti: inter quos (ni fallor) Sporus et Doryphorus: an iis minus indul- sisset perditissimæ luxuriæ vir, qui- bus (dictu nefas) maritus et conjux fuit? Suet. Ner. 28. ‘Et quum affatim desævisset, conficeretur a Do- ryphoro liberto, cui etiam sieut ipsi Sporus ita ipse denupsit.’ Anicetus scil. ei tot flagitiorum conscius, mi- nus rapuit, qui classi apud Misenum præfектus, quique tandem in Sardinia ‘Non inops exilium toleravit, et fato obiit.’ *Salinerius.* Conjeciebam: et jam plus rapuit Icelus, quam *Polycleti* et *Vatinii* et *Elii* et *Tigellini* parave- runt. *Gronovius.*

Avaritia ac licentia grassatus] Ita *Flor.* *Vulgo*, aut *licentia*. Pichena.

CAP. 38. Infāustum adoptionem ad- versantes] Faērnus mutabat ex v. c. verbum *adversantes*, in *aversantes*. Ursinus. Muretus correxit *aversantes*. *Vulgo, adversantes.* Sic Ann. lib. I. ‘sua facinora adversari Deos lamentantur.’ Hist. lib. III. ‘neve se ut parricidam aversarentur: ita enim in optimis libris. Pichena. Li- bri, *adversantes*: postea ex Mureti conjectura ediderunt *aversantes*: nec impugnem istam lectionem, si a libris esset: cum autem non sit, nec altera illa deterior videatur, nescio cur

libeat mutare, quod ferre possis, forte etiam debeas. Nam etiam efficiens hic *adversari* ponas: hanc enim vim habet, non modo, ostendisse sibi displicere, nam id *adversari* sit; sed etiam impedire volnisse. *Aversus* enim is dicitur, qui non juvat, *adversus* qui præter quod auxilium negat, damnum infert. *Freinsh.*

Cum signum meum acceperit] Codex Budens. *hoc solum cum signum m. acceperit, erit certamen.* Rhenanus.

Nisi peractum] Suet. c. 6. addit: ‘Ad conciliandos pollicitationibus militum animos, nihil magis pro conacione testatus est, quam id demum se habiturum, quod sibi reliquissent.’ *Savillius.*

Aperire deinde armamentarium jussit] Muret. *aperiri,* melius. *Acidalinus.* Correxii sententia volente. Vulgo, *aperire.* Pichena.

Miscentur auxiliaribus galeis scutisque] Deest in Codice Budens. vox *galeis.* Rhenanus.

CAP. 39. Ad posterum vel odio] Malim, *ad postremum.* Rhenanus. Alias, *ad postremum.* Ferrettus.

CAP. 40. Lugubri prospectu] Id est, *prospectui.* Tac. Hist. II. ‘Luxu et saginae mancipatus.’ Plutarchus hunc locum vertit ὥσπερ θέαν καταλαμβανόντων. *Savillius.* Qui Tacito suam Grammaticam exprobaret, videat qualem ipse habuerit. Cicero pro domo: ‘in Palatio pulcherrimo prospectu porticum cum conclavebus,’ &c. *Gronovius.*

Non quies, quale magni metus et magna iræ silentium est] Inserere olim volebam, sed quale: errasse nunc video, cum sententiam acutius inspicio. *Acidalinus.*

Occupare pericula jubet] Scripsimus, *occupari pericula jubet.* Rhenanus.

Quasi Volgesem aut Pacorum] De Parthorum imperio ab Arsace condito vide Dion. lib. XL. Herodian, lib. VI. Tempus in quod exakte incidit Parthica defectio, ad Antiochi

refertur imperium, Tac. Hist. v. ‘Antiochus Parthorum bello prohibitus est: nam ea tempestate Arsaces desciverat.’ Appian. Συριακὴ disserte notat Antiochum quis fuerit, nempe Antiochus cognomento Deus, nepos Seleuci, qui fundator Syriae dominationis. Ab hoc Arsace in Artabanum continua successione devolutum est Parthorum regnum, quem sub Alexandro Severo sceptrum tenentem Artaxerxes Persa evertit, et sic illud Orientis imperium denuo coaluit cum Persarum imperio. Herodianus lib. VI. Vologeses aut Vologesus (utroque enim modo scriptum nomen occurrit, Græci eum Οὐολόγιασον appellant) Parthis tum imperabat, filius Vononis sub Claudio mortui, A. U. C. 802. frater Pacori Medorum regis, et Tiridatis, quem Nero Armeniis regem imposuit. *Savillius.*

CAP. 41. Comitatus Galbae cohortis] Castigavimus, *comitantis Galbam cohortis.* Rhenanus.

Vergilionem] Plutarchus in Galba edit, Servilionem. Item Arcadium, pro, Lecanicum. Sed a Græcis scriptoribus fides in Latinis nominibus non est nimium requirenda. *Ursinus.*

Dereptum] Sic castigavimus. Quamquam ubicumque nos legimus *diripere* sive *diripiendum*, illic plerumque habetur, *deripere* et *deripiendum.* Rhenanus.

Agerent ac ferirent] Muretus legi voluit, *Hoc agerent ac ferirent.* Non accedo. Exprimere Tac. vel innuere nobis saltem voluit hanc ejus hortantis vel jubentis vocem, *Age, feri:* aut, *agite, ferite.* Tamen ut Muretus voluit, omnino scribendum videtur e Suet. in Galb. 20. qui sic hoc narrat: ‘plures autem tradiderunt, obtulisse ultro jugulum; et ut hoc agerent, ac ferirent, quando ita videretur, hortatum.’ *Acidalinus.*

CAP. 42. Conscientia conjurationis confessus est] Videtur conscientiam le-

gendum. *Acidalius.*

In utrumque latus transverberatur] Suspicor præpositionem non esse a Tacito. Livius lib. xxi. ‘adversum femur tragula graviter ictus.’ Auctor Africani belli: ‘pilo per cassidem caput ictus.’ Idem: ‘Rufus brachium gladio percussus.’ Suetonius Augusto: ‘erat et utrumque brachium consuiciatus.’ *Gronorius.*

CAP. 43. *Virum Densum quem]* Has duas postremas voces expunximus. Ut nunc legatur sententia: *Insignem illa die virum Sempronium ætas nostra vidit.* Arbitror concinnatori formularum apud typographum aliquid superfluisse spacii, quod iteratis et inuleatis verbis istis expleverit. Post *virum* hæc verba etiam legebantur: *et senem trucidare pergunt disjecta plebe:* Quæ nos ex superioribus hic perperam repetita delevimus. *Rhenanus.*

Sempronium Densum] Plutarchus et Xiphilin, scribunt non Pisonem, sed Galbam a Denso protectum. *Savill.*

Centurio is prætoriae cohortis ad Galbæ custodiam a Pisone] Eruditus Lips. hanc lectionem impugnat: ac valde probabiliter ex vestigiis Farnesiani Codicis aliam substituit. Nec ego vel hanc Taciti sententiam fuisse, vel ipsam sententiam ex historiæ fide et veritate esse dubito, quidquid Dio et Plutarchus contradicant; ad quorum narrationem quod Lips. idem flectere Taciti verba conatur, frustra est. Manifesta inter eos pugna et dissensio, quam nulla interpretatione recte conciliis. Nec refert, quod innumeris alibi locis hi et Historicorum quotquot sunt plurimi, non idem dicunt. Ego Tacito hic potius credam. Sed in scripturae emendatione, etsi de sensu, non et de verbis Lipsio penitus assentior. Nec enim putem *Centurionem prætorii* recte dici pro *Centurione cohortis Prætoriae*; nec valde eleganter, *custodiae alicujus addi.* Quocirca non audiam hic Farnesianum librum, sed

vulgata m lectionem traductione saltem præpositionum *ad* et *a*, quæ permute errorem pepercere, concinnem: *Centurio is Prætoriae cohortis a Galba ad custodiam Pisoni additus.* Ubi et *Pisoni* scripsi, poscente sic elegantia sermonis. Plaut. in Aulul. ‘Quem quondam Ioni Juno custodi addidit;’ et Captiv. et Milite sæpius in eundem modum. Sic et verbum *apponere* Suetonio usurpatum Tib. 12. et sœpe alibi: ‘hunc tribunus militum custos appositus occidit.’ Ceterum non omittam etiam Mureti lectionem, etsi falsam et ineptam: quam tamen e libro videtur hausisse, non ex ingenio prompsisse: *Insignem illa die virum et senem trucidare pergunt, disjecta plebe, Sempronium Densum, quem ætas nostra vidit. Centurio is Prætoriae cohorti ac Galbæ custodiae a Pisone additus.* Puto e libro, quia multo quam vulgata auctior. Sed quæ inserta, inscite e proxima præced. pag. ubi ardor militum in Galbæ cædem narratur, repetita sunt. ‘Imperatorem suum inermem et senem trucidare pergerent,’ &c. Unde vides integrum lineam pessimo errore huc translatam. *Acidalius.* Conversa fuerunt in vulgatis, et verba, et sensus: *ad Galbæ custodiam a Pisone additus.* Lipsius correxit et Flora congruit, qui corrupte habet; *a Galba custodi et a Pisonis additus.* Pichena. Is favore Pisonis centurio prætoriae cohortis, et inter Galbæ custodes, cuique imperator beneficiis cognitus non erat. Plutarch. in Galb. ‘Sempronius enim centurio, qui nullo privatum beneficio a Galba esset affectus.’ Cæterum nostro adversatur (ait eruditiss. vir) Plutarchus et Dio, qui dicunt hunc Densum tulisse auxilium Galbæ: facile conciliari possunt. Piso tunc lecticæ Galbæ adhærebatur, &c. * *Salinerius.*

Stricto pugione] Plutarch. notat terruisse ipsos primum vite, φολάδους οινούς ἐκατόνταρχοι τοὺς πληγῶν δεομένους:

qua centuriones utuntur in castigandis militibus. Savilius.

Occurrentes armatus] Scripsimus, armatis. Rhenanus.

Exitium differebat. Tum advenere] Emendavimus, differebat, cum advenere. Idem.

Missu Othonis] Nos, jussu Othonis. Rhenanus. Elegantius alii libri, missu Othonis. Loquitur ita Cic. quoque ad Att. VIII. 9. ‘Balbus minor ad me venit, occulta via currens ad Lentulum Cos. missu Cæsaris, cum literis et mandatis.’ Et recte Guilielmius in perioche Curelion. Plauti emendavit: ‘Curelio missu Phædromi it in Cariam.’ Tac. Hist. v. ‘Missu Neronis Vespasianus fortuna famaque et egregiis,’ &c. Acidalius. Restitui vocem missu ex Flor. et Ven. quod sæpe Tacito usurpatum. Vulgo, jussu. Pichena.

CAP. 44. *Levata omni sollicitudine mens vagare gaudio cœperat]* Non nego aptum verbum *vagare* ad habitum mentis explicandum, quæ gaudio diffusa velut natet. Nego hoc loco aptius, quam *vacare* cui præferri alterum a Lipsio minime debuerat. Conciinitas sermonis hoc requirit, in quo quasi metaphora quædam ab homine occupato. Mens Othonis antea sollicitudine occupata, nunc demum levata, gaudio vacare cœperat. Acidalius. Vett. edit. quas sequimur, *vacare gaudio*; quod istud *vagare* quod ex Vaticano suo Lips. reposuerat, non videretur germanum, præ altero isto, quod elegantem sensum reddit: tum demum otium fuisse menti Othonis, eique vacasse, ut gaudium ex mutatione fortunæ plene gustaret, postquam æmulo remoto, nulla amplius sollicitudo inerat. ‘*Vacare gaudio*’ hic dictum, ut apud Plin. ep. 1. 9. *vacare corpori*, apud Curt. VI. 7. ‘*Vacare sermoni*:’ itaque hoc quoque loco istud *gaudio* pro tertio easu habendum est, non pro sexto. Freinsh.

Vagare gaudio] Repertum in opt. Vatic. non sprevi: quoniam passim

veteres ita locutos sciebam. Vox autem apta, ad habitum explicandum mentis gaudio diffusæ et velut natantis. Lipsius.

Confuderat. Pisonis] Non hæc particula τελείᾳ στιγμῇ divellenda erat a superioribus, quibus sententia cohæret. Tu sic distingue, ut recte capias: seu recordatio majestatis in Galba; amicitiae, &c. confuderat; Pisonis ut inimici et æmuli, &c. Pendet enim verbum credebat a particula seu, non minus quam alterum confuderat. Acidalius.

Quive vere, quive falso] Franc. Modius me monet in Rom. codice legi, qui vere, qui falso. Quod idem etiam scriptus Covarruviae liber habebat. Lipsius.

Quive vere, quive falso, ut pulchrum] Rom. Codex, qui vere qui falso. Hic particula una deest: illuc superest. Vix enim concinna oratio, ni scribas, qui vere, quive falso, ut pulchrum, &c. Si quive ubique retines: vide, ne alia vocula desit, atque ita distinctione sententia juvari debeat, quive vere, quive falso; ceterum ut pulchrum, &c. Acidalius. Lipsius ex libris, qui vere, qui falso, et Florent. eandem fere lectionem confirmat. Vulgo, quive vere, quive falso. Pichena.

Tradito Principibus more] Diu in hoc loco mei atque alieni fluctus. Nunc sisto in emendatione mea ultima: vera, etsi quidam renituntur: sed neque omnium est veram Criticam approbare, quid exercere? De re, ita lego: *Tradita Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum ultiōne.* Ita verba structa apte, quæ alioqui non redigas sub Grammaticæ leges: ita sententia concinna et vera. Ultio, inquam, hæc tradita est, &c.* Lipsius.

Sed tradito principibus more] Tentasse olim, Lipsius fatetur, postrema editione at verum pervenisse putat. Rescribit, tradita princip. m. &c. ultiōne: atque exponit, Quia more tradita hæc in posterum ultio principi-

pibus, ad præsens munimentum. Quam etsi ipse lucidam et veram sententiam dicit, ego tamen valde adhuc obscuram et incertam video. Quid enim est? *ultio in posterum?* et cur mutat elegantissimam locutionem *tradito more?* Cujus exempla ubique multa: Curt. I. III. ‘Ita tradito more, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent.’ Id. I. v. ‘Sed rex deserere milites insepultos erubescet, ita tradito more, ut vix ullum militiae tam solenne esset munus, quam humandi suos.’ Ipse Tac. hoc ipso lib. ‘Neque illis judicium aut veritas; sed tradito more, quemcunque principem adulandi.’ At inquit, alias peccat Tac. contra Grammaticorum regulas, neque eum a ferulis illorum quisquam liberabit. Jubeo securum esse Taciti nomine. Ego liberabo. Nec in verbis quidem ipsis quicquam muto, saltem in eorum ordine. Trajectio enim manifesta est; quam et Muretus viderat. Eaque corrigi duplíciter potest, vel *sed tradito principibus more, ultionem ad præsens, in posterum munimentum;* vel *munimentum in posterum, ad præsens ultionem;* quo posteriore modo Muretus restituerat, et mibi sane restitui magis placeat. Sensus nunc liquidissimus est, itemque verissimus, Non honore Galbae, sed quia principibus mos est, ut scelus in præsens ulciscendo, in posterum ab iis sese muniant; ut sic nec interprete nec assertore ulterius egeat: sed constructio adhuc dubia. Facile firmavero Taciti exemplis: In Germ. ‘suam quisque domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitia aedificandi.’ Ibidemque: ‘solent et subterraneos specus aperire, eosque multo insuperfimo onerant, suffugium hyemi, et receptaculum frugibus.’ Hist. I. III. ‘Qui suas centurias turmasque tradere donum victori, et sibi in posterum gratiam, certabant.’ Hist. I. IV. ‘Simil omnium conjuges parvosque

liberos consistere a tergo jubet, hor-tamenta victoriae, vel pulsis pudorem.’ Ibid. ‘Donativum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sane a Vitellio, postulabant, non ut assequerentur, sed causam seditioni.’ Si hinc nolis, possis etiam aliter: *ad præsens ultioni:* æque bona vel meliore, Tacito certe non minus usitata phras. Ita Ann. XIII. qui locus huic, de quo agimus, etiam sententia est assimilis: ‘Factum et SCtum ultioni juxta et securitati.’ Sic lib. xv. ‘Multa Romanis secunda, quædam Parthis evenisse: documento adversus superbiam.’ Et aliis passim innumeris locis. *Acadius.* De sinceritate hujus loci adhuc dubito: nam neque priorem, neque postremam Lipsii emendationem satis probaverim: præsertim cum illud, *tradito more,* sit auctori nostro familiare, qui supra eod. lib. dixit: ‘*tradito more,* quemcunque principem adulandi.’ Tentavi ita construere: tradito principibus more, ad munimentum præsens, et ad ultionem in posterum: ut scil. vox, *ultionem,* pendeat ex antecedenti præpositione, *ad:* quomodo paulo infra dixit: ‘ad seditionem et discordias,’ et ‘ad extremum bella civilia ruebant.’ Novissime vero alia mihi defensio hujus loci succurrit: si appositive quarto casu, *munimentum,* accipias, pendens a superiori voce, *omnes:* tunc enim recte sibi invicem respondebunt, *munimentum et ultionem.* Pichena. Jam dixi casum pro casu magnificentiam dicere, simillimoque exemplo rem firmavi. Plaut. Trinumm. ‘Is homo exornetur graphicè in peregrinum modum, Ignota facies, quæ noui usitata sit, Falsidicum confidenter.’ Quapropter hic emendationes non inducam: quæ enim clarior gnome? Et sine schema ultio, quam manere scimus ausos cædem principis, munimentum est dominans: nam inter ejus conjuratos is facile nomen non

dabit, quia sciat successorem facinus omnimode vindicaturum. Hoc libro c. 40. ‘quo minus facerent scelus, cuius ultior est quisquis successit.’ Allusit ad hunc morem Darius moribundus. Justin. l. II. ‘Ultionem sceleris [erga se perpetrati] non solum sua, sed exempli omniumque regum causa, non negligere illi cum decorum tum utile futurum.’ *Salinerius.* Locutus, si quisquam, toto libro, sanus et integer. Sic enim alibi locutum ostendi infra. At sententia auctoris ista est; duabus de caussis id hominum genus e medio tolli a principibus, una ut in præsens securiores agant; altera, ut in posterum, hoc est, in futurum vindicentur: notum enim illud P. Syri. ‘Inimicum ulcisci vitam accipere est alteram.’ Unde et Ann. XIII. 32. ‘Factum et Sctum ultioni juxta et securitati; ut si quis a suis servis interfectus esset, ii quoque qui testamento sub eodem manumissi sub eodem tecto mansissent, inter servos supplicia penderent.’ Quæ verba ita explicat C. Cassius Ann. XIV. 44. ‘Multæ sceleris judicia præveniunt servi. Si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios, postremo si pereundum est, non inulti inter nocentes agere.’ Tali ultioni allusit Florus IV. c. ult. ‘Ceterum Barbarus undique infesto exercitu oppressus, gladio et pyra, in quam se perculsus immisit, superstiti etiamnum Cæsari satisfecit.’ Sic Plin. ep. III. 14. ‘Ipse paucis diebus ægre refocillatus, non sine ultionis solatio decessit; ita vivus vindicatus, ut occisi solent.’ Sed et isthæc hujus loci. *Gruterus.* Firmavit evidentissime lectionem ad Sueton. Titum c. 6. socer meus; quo benignum lectorem remittimus. Insignem autem Livii locum occasione hujus ipsius phraseos, in contrariam omnino sententiam corruptum, eadem opera restituam. Sic enim ille XXX. 22. ‘Quum more tradito a Patribus potestatem interro-

gandi, si quis quid vellet, legatis prætor fecisset.’ Ait legatis potestatem factam, ut patres interrogarent, quod omnino falsum, nec ratio rem tam surdam siverit, nec mens auctoris hec fuit, et sequentia reclamant. Legam: *Quum more tradito, Patribus potestatem interrogandi, si quis quid vellet, legatos prætor fecisset.* Freinsheimius. Non memini me unquam, ex quo Taciti cum fructu tractandi fiduciam habui, hic loci haesisse. Quid enim? nonne clamat auctor se dicere, Vitellium de istis supplicium sumpsisse; non ut Galbae manes hac vindicta coleret, sed ut solent principes punire omnes interfectores principum, quo et ipsi in præsens sint ab insidiis hujusmodi tutiores, et successori exemplum ulciscendi, si quid ipsis contigerit, præbeant. ‘Ad præsens, in posterum;’ sic Hist. I. IV. ‘Clara ea victoria in præsens, in posterum usui.’ Τὰ μνιμέντην et ultionem sunt ἐπεξήγησις totius illius conquiri et interfici jussit: quasi foret: interfici jussit, quo recte principes et more veteri judicant se sibi munimentum circumdare ad præsens, in futurum parare ultorem: vel quali animadversione putant principes se comparare sibi, dum sunt, statum securiorem; si quid durius eveniat, ne desit vindex, ab ipsorum exemplo doctus decessorem non inultum pati. Collegeram ob genus loquendi fere omnia, quæ jam alii ediderunt, neque repeti necesse est. Sic et I. XVI. ‘Annæum Lucanum generat grande adjumentum claritudinis.’ Ad rem pertinent ista. Suetonius Claudio c. 11. ‘paucis e conjuratorum numero interemptis, exempli simul causa, et quod suam quoque necem depoposcerat.’ Dio I. XLVII. de triumviris: ἀτε γὰρ τῆς μοναρχίας ἐφιέμενοι καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπειγόμενοι τούς τε σφαγέας αὐτοῦ (τοῦ Καλσαροῦ) τοὺς λοιποὺς ὄργη μετήσαν (quare? non profecto honore Cæsaris, ut Vitellius non honore Galbae, sed) ὡς, καὶ ἐκ τού-

τὸν τὴν τε ἔδειαν σφίσιν, ὃν ἐποίουν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν πόρρωθεν προπαρασκευάσσοντες, (hoc utique munimentum ad præsens) καὶ παντὸς ὅσα (hoc pro illo, in posterum ultionem, etsi melioris omnis et latius pateat) ἐσ τῷ πλήν αὐτῷ ἔφερε, προθύμως ἐπραττον, ἐν ὑποδοχῇ τοῦ καὶ αὐτοῦ ποτὲ τῶν ὅμοιων ἀξιωθῆναι. Notabile quoque in hanc rem, quod Zonaras narrat in imperio Theophilii. Pater hujus Michaël Balbus Leonem Armenium conspiratione sustulerat regnumque invaserat. Filius αὐταρχῆς πρῶτον ἐποίσατο ἔργον, τὴν κόλασιν τῶν τῷ πέρι αὐτοῦ συναραμένων εἰς τὸ τῆς Βασιλείας τυχεῖν καὶ ἀνελόντων Λέοντα· et quæ cætera penes ipsum legi possunt. Gronov.

CAP. 45. *Ad prohibendum seclusus jubere jam poterat] Fieri potest ut oscitantia librarii hæc verba fuerint in codice regio omissa. Rhenanus.*

CAP. 46. *Ita simulatione iræ vinciri jussum] Seneca de Ira III. 39. ‘Simulabit iram, ut tamquam adjutor et doloris comes, plus auctoritatis in consiliis habeat.’ Pichena.*

*Vacationes præstari centurionibus] Non erant hæ militiae vacationes, sed largitiones pecuniae ob spectatam per multos annos fidem: illam vero pecuniam honoris causa milites singuli primum tribuebant, quam post Othonem ex fisco imperatoris exolvi solemne fuit. Quod hic locus aperte docet, eo usque, *Laco præfetus*. Sane de hujusmodi vacationibus idem Cornel. intellecerit Ann. I. 1. ubi milites indiscretis vocibus, inquit, ‘precia vacationum, angustias stipendii,’ &c. incensant. *Vertranus*. Male Vertranus. Ut vero id palam fiat, sciendum, vacationem honestam a militia fuisse, quæ militibus dabatur iis, qui per xx. annos in legione militassent; vel qui L. annum excessissent; et hæc perpetua erat et cum privilegiis, atque a duce exercitus, vel Principe, vel Senatu dabatur. Veterani enim in colonias mittebantur, et pro navata*

tot annis opera reip. agros accipiebant, teste Livio, I. IV. et VII. 59. et XLII. 31. Erat etiam *vacatio perpetua* gratiosa, quæ dabatur causa non tali, qualem a Senatu P. Æbutio datam legimus apud Livium XXXIX. 19. Alia erat *vacatio a militia muneribus*, non perpetua, sed temporanea, et sine privilegiis veteranorum, quæ quandoque et ipsa gratiore a Principe dabatur, unde statutum sub Theodosio I. unica de iis, qui a Principe vacat. accip. et Liv. XXIII. 20. Erat denique et *vacatio, &c.* * *Marc. Donatus. Centurio Lucillius*; ut in omnibus seditionibus in centuriones præcipue sœvierint ex odio gregarii milites. In Germanorum seditione sub initium Tiberii, intra sese prius queruli velut irarum stimulos accebant, ‘venisse tempus quo cuncti modum miseriarum exposcerent, sœvitiamque centurionum uleiscerentur,’ &c. Jam illi, quibus facultas erat, milites pecunia redimebant a centurionibus munerum vacationem. *Savillius*.

*Ut tributum annum pendebat] Nihil post hæc addendum, aut sequentibus præponendum, etiamsi lib. vett. inserunt quarta: quæ vox, fallor, aut a nasuto aliquo hue translata ex illo inferius loco, ‘qui remissam sibi a Galba quartam partem tributorum.’ Tota certe orationis concinnitas vitiat, si alterutram Lipsii conjecturam admittas. *Acidalius*. Et hoc in juniorum gratiam adnotabo, gregarios milites, alio vocabulo, *Munifices* appellari. *Veget. II. 7.* ‘*Munifices* appellantur, qui munus facere coguntur.’ *Pomp. Festus*: ‘*Beneficiarii* dicuntur milites, qui vacant muneric beneficio: e contrario *Munifices* vocantur, qui non vacant, sed munus Reip. faciunt.’ Iisque oppositi sunt, *Immunes*, qui ab omnibus operibus muneribusque vacabant, ut *Beneficiarii*. *Ammian. lib. XXV.* ‘portio puluis parabatur exigua, etiam munifici*

fastidienda gregario.' Vide latini Lipsium de mil. Rom. dial. v. 6. *Pichena.*

Pendebat. Pars manipulis] Libris veteribus vox inseritur, pendebat *quarta pars.* Numquid, pendebat quartam? ut velit in hoc tributum quartam stipendi partem erogatam? an magis Pichenam audimus? *Quarta pars manipuli sparsa per commeatus.* Audio, audio, et nihil melius veriusve. *Lipsius.*

Pars manipulis, pars per commeatus] Auctior hic Flor. *quarta pars manipulis.* An intelligit, quartam militum partem commeatis et vacationibus, a castis abfuisse, corrupto illius militiae more? Ita ex his Taciti verbis, quamvis corruptis, conjici videtur: quæ fortasse ita restituas: *Quarta pars manipuli sparsa per commeatus.* Nihil tamen affirmare ausim. *Pichena.* Lecctionem hanc ingenio Pichenæ et ope Ms. Florent. Tacito restitutam merito jure prætulimus isti monstro, quod alias edit. inquinat: *Pars manipulis, pars per commeatus, &c.* Freinshemius.

Socordia miser elanguerat] Mallem, misere, pro miser: aut cum Pichena, insuper. Lips.

Socordia insuper elanguerat] Vulgo, *socordia miser.* Restitui, insuper, quia Flor. habet, *in s' nam sæpissime in eodem Ms. invenias S' pro, super. Pichena.*

Ut in libertum, &c.] Non hoc odio Galbae factum, quod Icelus ejus libertus fuisset, sed quod esset libertini generis, ideo non in carcere, ut de ingenuis retuli ab lib. Ann. sed publice necatus est. At aliquis fortasse queret, ex quo fonte mores tam diversi prodirent? scil. constat jure civili gravius cum servis, quam cum libertis actum, et inter hos melioris conditionis ingenuos usquequaque et deterioris libertinos semper fuisse. *Vertranius.* In ingenuos cæde plerumque clandestina sævitum, servi

aut libertini generis publice suppliciis affecti. Sic Asiaticus, Vitellio gratus, e medio sublatu est, cum Vespasianus principatum adeptus esset. Hist. iv. 11. *Savilius.*

CAP. 47. *Omisisset offensas an distulisset]* Inserimus hic vocem tot, et quia Budense exemplar habet omisisse, nos fecimus etiam distulisse: quæ lectio stare potest, si quis subaudiat eum: non displicet tamen, quod est in contextu. *Rhenanus.* Muretus, tot, delet, et ego facile patior. *Acidalius.* Inseruit Rhenanus vocem, tot offensas, præter librorum mentem. Erroris causa fuit, quod in Flor. corrupte legitur, omisisse tot fensas. Venetus etiam candem emendationem asserit. *Pichena.*

Per strages jacentium, &c. concedi corpora sepulturae, cremarique permisit] Mur. stragem, quod nec improbo, nec probo. Ceterum inconcinnæ dictum videtur, concedi permisit. *Acidalius.*

Pisonem Verania] Plutarchum hinc emendemus in eadem ista re: Τὴν δὲ Πείσων (κεφαλὴν) ἡ γυνὴ ἔλαβεν οὐ κρανίου δεηθεῖσα· et scribamus, Οὐερανία δεηθεῖσα: ut interpretes aliquando nubecula ista liberentur. Nam Verania est, quæ precibus caput mariti abstulit. De hac Plinius lib. II. epistola ultima: 'Verania Pisonis graviter jacebat, Pisonis dico illius quem Galba adoptavit.' *Lipsius.*

CAP. 48. *Magnum Claudio, Crassum Nero, interfecerant]* Sic ex Flor. verius, quam vulgo interfecerat. *Pichena.*

Adhæc tantum majori fratri prælatus est] Nos, ad hoc. *Rhenanus.*

Eadem lascivia tentasset] Regius codex, temperasset: ex quo Rhenanus, temerasset. *Lipsius.*

Eadem lascivia temperasset] Liber manuscriptus, temperasset, forte legendum temerasset. Mox abest illi ablatus jussu, fortassis omissus per incuriam librarii. *Rhenanus.* Legendum conjectit Rhenanus ex Regio Co-

dice, eadem lascivia temerasset: alii editores, ead. lasc. tentassent: nos illud ut aptius et magis apposite dicendum antehabuimus. Freinsh.

In ipsis principiis] Plutarchus expressit, καὶ διέφερεν ἐν τοῖς ἀρχαῖοις & πριγκίπια Ῥωμαῖοι καλοῦσι.

In ipsis principiis] Principia locus in castris ubi aquila et insignia. *Savilius.*

Proconsulatu, Galliam Narbonensem severe integreque rexit] Mur. *proconsul Galliae.* Non mutem vulgatum, etsi neque hoc spreverim. *Acidal.*

CAP. 49. *Dispensator Argius, &c.]* *Argentarii dicuntur. Meminit Plinius III. 11. Aitque Justinianus in tractatu Pandectarum de statuliberis, dispensatorem servum dignum libertate, si diligenter tractaverit dominicas rationes. *Lupanus.*

E prioribus servis] Faernus recte ex V. C. restituebat, *e primoribus servis.* Ursinus. Savilius corrigit, *e primoribus.* Pichena. Ingeniose quidem, qui substitutum eunt, *primoribus*, sed quod pace eorum liceat, retinuerim hactenus vulgatum: vocat enim, *servos priores*, quibus dominus Galba, fuerat ante imperium, adhuc privatus. *Gruterus.*

Humili sepultura] Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Γάλβα Πρίσκος Ἐλβίδιος ἀνείλετο, τοῦ Ὀθωνος ἐπιτρέψαντος, ἔθαψε δὲ νυκτὸς Ἀργεῖος ἀπελεύθερος. h. e. *Galba caderat sustulit Helvidius Priscus, et terre mandavit noctu libertus ejus Argius, mandante Othonē. Plutarch. Savill.*

Tribus et septuaginta annis] Sic interpunge: *Hunc exitum habuit Ser. Galba, tribus et septuag. annis, quinque, &c. Acidalius.*

Pecuniae alienae non appetens] Contrarium dixit Sallustius in Catil. ‘alieni appetens, sui profusus:’ et Plin. Epist. VIII. 6. ‘homo est alieni abstinentissimus, sui diligens.’ Hunc Taciti locum imitatus est Sidon. Apollinaris Epist. III. 5. ‘Vir alieni non appetens, sui parcus.’ *Pichena.*

Usque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium et metus temporum obtinuit] Pro verbo *obtinuit*, nos posuimus dativum *obtentui*, subauditur autem, *suit*. Habet hoc vocabulum et aliis in locis in usu. Lib. XIII. ‘Cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur.’ Hist. lib. II. ‘Deletaque omnes copiae forent, ni victorem exercitum attinuissest obscurum noctis, obtentui fugientibus.’ *Rhenanus.* Sensus vult, *ignarus:* et sequentia illa confirmant. Ubi miror judicium Lipsii, quod veterem scripturam, *obtinuit*, veriorem censem, quam Rhenani emendationem, *obtentui.* At Rhenanus, si quid unquam bene in Tacito, hoc certe optime correxit, et phrasin hanc Taciti quisquis agnoscit, aliter non judicabit. *Acidalius.*

Metus temporum obtentui] A Rhenano est. Lib. scripti, *obtinuit:* quod verius hic puto. *Lips.*

Proconsul Africam] Ut supra alias, ita hic in Flor. legitur, *proconsule*, neque aliter per totum librum. *Pichena.*

CAP. 50. *Velut ad perdendum imperium]* Ita libri flagitant, ita sententia. Beatus tamen, Nos, inquit, *ad partiendum*, emendavimus. *Lips.*

Velut ad perdendum imperium] Emen-davimus, *ad partiendum imp.* *Rhenanus.*

Suis civibus urbem] Praefero quod in scriptis, *suis exercitibus.* *Lips.*

Captam totiens suis exercitibus urbem] Codex regis Corvini habet, *captam quotiens.* Nos indidem pro *exercitibus*, scripsimus, *civibus.* *Rhenanus.* Etiam Flor. ac Ven. consentiunt in voce *exercitibus*, ut de aliis libris testatur Lipsius. Illam ergo restituimus, ac vocem, *civibus*, delevi, suppositam a Rhenano: cui utinam facultas fuissest conferendi potius hunc nostrum, quam suum Budensem, ex quo ille in Tac. multa depravavit. *Pichena.*

Solusque omnium] Post cum et filius

Titus sic mutatus. Sueton. Tit. 6. ‘*Titus amor ac deliciæ generis humani : tantum illi ad promerendam omnium voluntatem vel ingenii, vel artis, vel fortunæ superfuit,*’ &c. *Savill.*

CAP. 51. *Cæso, &c.] Exercitus ex re ipsa atque opere exercitii nomen accepit.* Veget. II. 1. Et sic Tac. ex proprietate locutus videtur, nomine ad *exercitatos* tantum milites restricto, rudes illos Vindicis neque bellis assuetos appellans *Copias*; cum utriusque tamen generi significando ea vox adhiberi soleat Hist. I. ‘*Ægyptum copiasque quibus coërceretur*,’ cum duas legiones ibi relictas designaret. Praeter hunc usum, apud Tac. quoque vox *Copiae* significat etiam ad vietum pertinentia. Hist. III. ‘*ut specie parandarum copiarum civili præda miles imbueretur.*’ Et, ‘*Lixas, calonesque Bebriacum mittit, copias cæteraque usui allatuos.*’ Et cap. 6. ‘*tuto copiarum aggestu.*’ Et Hist. IV. 35. Et hoc lib. ‘*privatis et promiscuis copiis juvere*’ militem. *Lipsius.*

Expeditionem et aciem] Non temere mutem, et elicio sententiam etiam ex hac scriptura. Tamen haud paullo clarior Antithesis videatur si legas, *expeditionem quam otium.* *Lipsius.*

Expeditionem et aciem, præmia quam stipendia malebat] Ut captarum urbi- um spolia aut provinciarum; donativa, aliudve liberalitatis extra ordinem genus. *Savillius.* Non mutat Lips. pro sua modestia, sed omnino mu- tandum, ut conjecit, *expeditionem, quam otium.* In sequentib. deleta copula, velut novam comprehensi- onem Muretus ordit: malebat: *Diu infructuosam et asperam.* Id non adeo necesse. Quid si *præmia* capias *præ- dam?* quod exemplis tamen firmandum. *Acidalius.* Ille prompti et amæni ingenii Dominicus Baudius ad oram codicis sui, quem videre mihi contigit in incomparabilis Heinsii di-

tissima Bibliotheca, notat nobilissi- num Rutgersium legere: *præcia quam stipendia malebat:* idque omnino probat. At si attendas ad ea, quæ proxime antecedunt: *Cæso cum om- nibus copiis Julio, &c.* non dubitabis, quin legendum sit, *prædam quam sti- pendia malebat.* Nam, ut jam dixit, erat ferox præda exercitus, ac ideo ejus nunc quoque avidus. Reddi enim quisque ac denuo offerri sibi cupit, per quæ jam ante profecit. *Boxhornius.* Quasi *præmia* non sint interdum idem quod prædæ. Diximus ad Livii epitomen 89. *Gronov.*

Ingenio loci cælique] Hist. II. ‘*Germanica hiberna cælo ac laboribus dura.*’ *Savillius.*

Ad usum et ad decus] Id est, arma, equi, iis suppetebant, non ad necessi- tatem modo sed et ornatum. Tale est quod iisdem infra tribuit, ‘*bal- theos et faleras insigniaque armorum argento decora.*’ Tamen libri qui- dam *dedecus:* ex quibus alii scriben- dum, *ad abusum et ad dedecus*, censem- runt; ut mea mens est, procul a Taciti mente, et ‘*Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.*’ *Lipsius.*

Equi ad usum et ad decus supererant] In codice Régis Corvini legitur, *ad dedecus.* Itaque suspicor scribendum *ad abusum*, nisi quis malit, *abusui.* Id exposcit sensus. Paratis utrinque corruptoribus, et perfidia impunita, viri, arma, equi, *ad abusum*, et *ad de- decus supererant.* *Rhenanus.* Scrip- tum oportuit, *ad abusum et ad dedecus supererant*, ut fere in Corviniano exemplari est, Beatoque placet, et filum orationis arguit. *Vertranius.*

Ante bellum] Adversus Vindicem. *Savillius.*

Centurias tantum suas turmasque no- verant] Budense volumen non habet turmas, sed tantum, *sueasque.* Forte legendum: *Sed ante bellum centurias tantum suas quisque noverant.* Aut dis- tinguere; *centurias tantum, suasque no- verant.* Et expone, centurias tantum

noverant, sed suas. Rhenanus. Sic distingue; turmasque noverant exercitus: finibus provinciarum, &c. Acidal.

Hoc enim nomen] Ita solita plebs, mutare per fastidium et innovare haec contumeliae nomina. At Dionysio Gothofredo Je. legendum videbatur, fatis dato Vindice. Lips.

Super arrogantiam et avaritiam] Idem error hic, de quo c. 46. dixit. Nam cum in Florent. scriptum esset, S' avaritiam, interpretatum fuit, secundum avaritiam. Notavi etiam ad lib. XII. 9. Pichena. Retinemus cum libris, secundum avaritiam. Nam quæ in Florentino Ms. nota est, æque secundum valere possit, quam super: præsertim cum optimum habeat sensum: præcipuas causas fuisse arrogantiam et avaritiam; sed accessisse contumaciam quoque Gallorum: ea significatio in his Ciceronis de Off. II. 3. 'Proxime et secundum Deos, homines hominibus maxime utiles esse possunt.' Freinsh.

Qui remissam sibi a Galba] Dicit Ann. XI. Galliae Comatae liberos et bene meritos populos foedera et civitatem assecutos: nullum igitur ab illis stipendum exactum. Proinde accipendum est de cæteris, qui stipendia singulis annis penderent, qui que cessione res suas profiterentur, ubi libri hujus initio legimus, 'Galliae super memoriam Vindicis obligatae recenti dono Romanæ civitatis, et in posterum tributi levamento,' id est, remissa Gallis stipendiariis quarta pars tributorum, qua se a Galba publice donatos, in contumeliam exercitus jactabant. Vertranius.

Publice] Faernus ex V. C. restituens, Et publice civitate Romana donatos: cum in vulgatis tantum sit, publica donatos. Ursinus.

Cap. 52. In quibus sordem et avaritiam mutaverat] Alias, notaverat. Ferretus. Usitatus erat, sordes. Nec sane unquam aliter, vel alii, vel ipse Tacitus alibi. Acidalius.

Assignandisve suæ militæ ordinibus] Pronomen suæ per repetitionem ultimæ syllabæ ejus dictionis quæ proxime præcedit, hic natum, erasmus. Rhenanus.

Et Vitellius apud severos humiliis] Forte, Et ut Vitellius apud severos humiliis; ita comitatem bonitatemque faventes vocabant. Rhenanus. Dane-sius ex V. C. statim addebat: simul aviditate imperandi, quod sine modo, sine judicio donaret sua, &c. Ursinus. Muretus particulam ita delet: ego etiam inscrerandam aliam puto, huic respondentem. Certo enim sic Tacitus scripsit: Et Vitellius ut apud severos humiliis, ita comitatem, bonitatemque, &c. Acidalius. Hoc itidem factum fuit in seditionib. Græcorum: Thucyd. lib. III. Καὶ τὴν εἰωθυῖαν ἀξιώσιν τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντῆλλαζεν τῇ δικαιώσει. Τόλμα μὲν γὰρ ἀλδυῖστος, ἀνδρία φιλέταιρος ἐνομίσθη, μέλλησι δὲ προμηθῆς, δειλίᾳ εὐπρεπής i. Et solitam nominum significationem pro libidine mutaverant: audacia enim inconsiderata fortitudo amicorum dicebatur, cunctatio vero pavida timiditas speciosus praetextu. Eodem fere Romanus Thucydides, Sallust. Catil. 'Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amisimus; quia bona aliena largiri liberalitas, malarum rerum audacia fortitudo vocatur.' Salinerius. Quid? hoc ne faventium comitatem appellare nomine humilitatis quæ Latine loquentibus (Christiani enim significationem mutarunt) nihil boni notat. Imo contra, ut ait, virtutis pro virtutibus interpretabantur, ut apud Horatium: lib. I. Sat. 3. 'Parcius hic vivit? frugi dicatur; ineptus Et jactantior hic paullo est? concinnus amicis Postulat ut videatur,' &c.

Quare pro ita lege id. Quod erat humilitas, id comitatem blandientes appellabant. Grotius. Forte legendum: Vitellius ut apud severos humiliis, ita, &c. Severi, inquit, rerum aestimatores, Vitelli morem contemptissimo

cuique adulandi, accipiebant pro humiliis et abjecti animi nota; sed faventes id comitatem interpretabantur bonitatemque. Supra etiam diversa judicia protulit de iisdem moribus, ut Hist. I. 14. ‘Æstimatione recta severus, deterius interpretantibus tristior habebatur.’ Freinsh. * Largiretur aliena.’ Neque enim *bonitas* vocabulum etiam pertinet ad humilitatem excusandam, ut viri docti accepisse videntur. Nempe *bonitas* est ei liberalitas vel munificentia: quemadmodum alibi *malitiam* dicit pro avaritia, ut Ann. XIII. 31. et XV. 21. Plutarchus pro ntroque dicit χρηστότητα καὶ μεγαλοφροσύνην. *Gronius.*

Sicut modesti quietique, ita mali et strenui] Depravate omnino: lego: *Sicut immodesti quietique.* Immodesti quietis opponuntur, sicut mali strenui. *Colerus.*

Sed profusa cupidine, et insigni] Castigavimus, *Et profusa cupidine, insigni temeritate legati legionum.* Rhenanus. Muret. *Sed:* non valde necesse: tamen forte rectius. *Acidal.* Ex Flor. ac Ven. *Sed profusa cupidine, et insigni,* &c. Vulgo, *Et profusa cupidine et insigni tem.* Pichena.

Alienus Cæcina] Mibi, imo libris debetur verum hoc Cæcinæ nomen. Nam illi constanter *Alienum* scribunt. Etiam in Dionis Epitoma semper, Ἀλιενός. Romanum vero id nomen: et nummi exstant, c. CAESAR. IMP. COS. ITER. ALIENVS. PROCOS. Nominat et quendam *Alienum* Cicero Divinatione in Verrem. Vulgatis tamen Taciti libris hic A. Cæcina dicitur: et Fastis, quos eruditii viri concinnarunt. *A. Licinius.* Unde eruerint, miror. *Lipsius.*

A. Cæcina]. Non putamus pro A. recte emendatum esse *Allienus*, nam *Cæcina* non cognomen, sed nomen familiae fuisse, constat ex alio Cæcina, qui C. CÆCINA LARGVS dicitur in inscriptione fratribus Arualium,

et alio item, qui in basi statuae Vespasiani Imperat. dicitur C. CÆCINA PÆTVS. Hic autem ipse A. Cæcina habetur apud me in antiquo lapide, ita plane inscriptus, A. CÆCINA. Nomina vero familiarum apud Romanos omnibus literis scribebantur, cum prænomina unicis tantum, vel duabus, aut ad summum tribus litteris notarentur. *Ursinus.*

Detectam a se Verginii cunctationem] Scripsimus, detecta a se Virg. cunctatione. Rhenan.

Imperatorian dignationem et auferre] Faernus omissa copula, et, legebat: imponere jam pridem Imp. dignationem, auferre. Ursinus. Restitui ex Flor. illud, et, *Et imponere, &c.* quod cum altero sequenti conjunctum, vim orationi addit. Quod autem sequitur, et auferre privati securitatem: similis est sententia Muciani ad Vespasianum, lib. seq. ‘Confugiendum est ad imperium.’ Magni enim viri, suspecti semper imperantibus: et ideo vita eorum in discrimine versatur: ut passim ex Tacito. *Pichena.*

Ut concupisceret magis quam ut speraret] Expunxi particulam, ut. Rhenanus. Adjeci postremum, ut, ex Flor. ac Ven. etsi non necessarium. *Pichena.*

CAP. 53. Superiore Germania] Ammianus scribit ita divisas Galliæ Germaniæque provincias. Prima Germania Moguntiaco Argentoratoque nobilis: secunda Germania, in qua Agrippina et Tungri. Prima Belgica Mediatices et Treviro habens: tum secunda Remos, Sequanos, Ambianos complexa. Hinc Lugdunensis prima, Senones, Bituriges, Lugdunum, Augustodunum: secunda Rothomagum, Mediolanum, Tricastinos Alpes continebat. Eodem modo et Aquitaniae fines distincti. *Alciatus.*

Cito sermone, erecto incessu, studia militum allegerat] Credam potius, *scito sermone:* hic enim prorsus valeat studiis alliciendis, quam *citus.* *Acidal.*

Flor. inlexerat. Vulgo, allelexerat. Pichena.

Mox compertum] Non item male, comperto. Lipsius.

Paganos] Pagani hic non accipiuntur pro villas habitantibus, ut vulgo creditur; sed pro non militantibus, licet in urbe habitarent. Qui enim non militabat, paganus dicebatur. Hist. II. ‘Ut pars classicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exurget.’ Et paulo post: ‘Apta ad jaciendum paganorum manus,’ &c. *Lupanus.*

In Verginium favor] Τῆς ἐπιθυμίας σφῶν ἀμαρτόντες ἐπὶ τοῦ Οὐεργωΐου, ἐζήτουν αὐτὴν ἐφ’ ἔτέρου τινὸς ἀποπληρώσαι. Xiphil. hoc est, *Cum sua in Virginium spe excidissent, alio eam transstulerunt.* Savilius.

Cuicunque alii profuturus] Codex Budensis, cuiusque alii, &c. Rhenan.

Cap. 54. Dextras hospitiī insigne] Fidei etiam et pacis. Cæsaris locus est, quem correctione libens hue traxerim, l. VII. De bello Gall. ‘Ædui visi ab latere nostris aperto: ii similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt: ac tametsi dextris humeris exercitum animadvertebantur; quod insigne pacatis esse consueverat; tamen id ipsum sui fallendi causa milites ab hostibus factum existimabant.’ De humeris, et quomodo exerci ii potuerint, nec capio, nec legi. Glossema suholet, et insitio non proba: legamque, *dextris exertis;* voce humerorum ejecta, nisi si ea alter conformanda. Dextras quidem attolli, etiam nunc pacis ac socii adventus signum habetur. *Lipsius.*

Add. In Cæsaris loco libenter nunc legerim, *dextris nudis exertis.* Livius suadet lib. XXVIII. qui scribit opidanos quosdam deditiōnēm et amicitiam significantes, egressos: ‘dextras nudas ostentantes.’ Lacedæmonii etiam apud Thucydidem lib. IV. circumventi ab Atheniensibus, τὰς χεῖρας ἀνέστεισαν, manus qualiebant, sig-

num pacis et deditiōnis. In Frontino quidem lego, humeros etiam exerci a militibus, sed longe alio sensu: l. II. Strateg. c. 1. ‘Cum Sertorianos milites animadvertisset magno impetu instinetos, deposeentes pugnam, humerosque exercentes (lego, exerentes) et lanceas vibrantes.’ Itaque hoc magis in Cæsariana correctione nostra firmamur. *Idem.*

Pronis militum auribus accipiebantur] Vulgo, *militum animis.* Sed rectius ex Flor. *auribus,* propter verba sequentia, *accendebant animos.* Pichena.

Ac nisi ipsi consulerent] Scriptissimus, ac ni sibi consulerent. Rhenan.

Per tenebras et inscitiam cæterorum occiderentur] In cod. Budensi, *et inscientia.* Legerim, *per tenebras et inscitia cæt.* &c. Idem.

Cap. 55. Inferioris inde Germaniæ legiones] Nos, *Inferioris tamen Germ. leg.* Idem.

Insita mortalibus natura propere] Melius, *insito.* Vidi qui sequentia perverteret, *non tam propere.* Vere perverteret. Nam Taciti gnome, arcanae, ut solet, veritatis est: et plebs ita facta, ut rebus arduis nemo facile ducem se præbeat, comitem quivis. Facit hoc illud Hist. III. &c. * *Lips.*

Duo et vicesima] Covarruviae scriptus codex, ita passim. Probamus. Sæpe erratum etiam infra. Recte tamen integreque scriptum lib. III. ‘sextadecimanos duo et vicesimanosque laevum cornu complesse.’ Nos alibi in textu reposuimus. *Idem.*

Dirumpunt imagines] An verius *dirunt?* an *deripiunt?* ut supra, ‘de-reptam Galbae imaginem solo affixit.’ Et de hac ipsa re paulo post: ‘Pro-jectis Galbae imaginibus.’ Lib. III. ‘Vitelli imagines direpte.’ *Acidal.* Forte melius, *deripiunt.* Supra I. 41. ‘Dereptam Galbae imaginem solo affixit.’ *Freinshem.*

Contanter. Mox consensu, ac] Melius distingui. *Contanter, mox con-sensu.* Ac ne r. Lipsius.

Mox consensu] Sane quod prima facie videantur digna distinctione, hæc rite distincta sunt, *Quarta legio promptius, duodecimena cunctanter. Mox consensu, ac ne reverentiam.* Nec aliquid Eruditiss. viro debent, corrigenti. Non eadem alacritate legio, &c. * *Savilius.*

CAP. 56. *Non cohortari bonos ausus, sed segnis, pavidus, et socordiu innocens]* An Hordeonius ergo, tot indignis legato Consulari vitiis opertus, innocens judicio Taciti, rigidissimi ubique scriptoris, dicam, an censoris? Hactenus innocentem agnoverim, dum dicit Tacitus, *non ausus.* Malum enim ubi majus remedio est, non peccat, cum deficit, cuius alias fuisse mederi. Quamquam fortean ne hoc quidem nomine excusandus veniat Hordeonius. Quid si enim ausus non fuerit, cum debuerit potueritque audidere? Jam vero cum addat fuisse *segnem, pavidum, socordem,* quis non judicet fuisse eum *inter nocentes?* Atque ea de causa sic lege. Haud sum nescius, ‘*segnem innocentiam’ tribui Annal. xiv. Fenio Rufo.* Sed id idem eo loco significat, *quod alibi silentium.* Ut in Agric. ‘*Idem præturæ silentium.*’ Et hæc segnites plane fuit innoxia: qualem hanc Hordeonii nec esse, nec hic describi, quivis videt. *Inter autem hic positum, qua forma alibi ante.* Annal. i. ‘*Cn. Lentulus ante alios ætate et gloria belli.’ Hist. iv.* ‘*Classicus nobilitate opibusque ante alios.*’ Et similia passim. *Boxhornius.* Si quid mutandum, vellem *socordia nocens.* *Gronov.*

Impetu militum abræpti] Codex scriptus habet, *oblecti.* *Rhenan.*

CAP. 57. *In coloniam]* Præpositio nem, *in, ex Flor.* reposui, quæ a vulgatis aberat. *Pichena.*

Imperatorem Vitellium salutavit] Suet. Vit. 8. nonnihil varians: ‘vespere a militib. e cubiculo raptus, ita ut erat in ueste domestica, Imperator est consulatus.’ Plutarch. meridiem

fuisse dicit. *Savilius.*

Secutæ ingenti certamine] Hispanus liber, *ingenti agmine.* *Lipsius.*

Ut quisque corpore, opibus, ingenio validus] Alienam et ineptam hic vocem Lips. censuit, *ingenio:* etiam ego, nec tamen scio, an satis apte mutem, *Ut quisque corpore ingens, opibus validus.* Sie de Cæcina sup. ‘*Corpore ingens, animi immodicus.*’ *Acidal.*

Quibus præsentia ex affluentij Muret. mutat, *quibus ex præsenti affluentia.* Inscite, *ex affluenti, id est, affluenter,* abunde. Ut sæpe alias dicit, *ex facili,* facile; eadem forma. *Acidal.*

Instinctu et impetu et avaritia] *Instinctu* legatorum nempe tribunorum que et centurionum: *impetu,* proprio: *avaritia,* quod crederent se, quæ darent, cum ingenti lucro recepturos. Vide similem locum infra Hist. II. 84. quem ideo inter parallela adnotavi. *Freinshem.*

Pari simulatione vinculum frustratur] Manifestum mendum: quo enim illud, *pari,* referetur? Tu vel meo periculo lege, *partim.* Sævitiae militum, inquit, sæpe indulget, et ad pœnam iis plerosque largitur: quosdam simulatione vinculum subtrahit. Prisca lectio suffragatur huic correctioni, quæ præfert, *Parum:* ex quo, *pari,* emendasse fatetur Rhenanus. *Partim* autem, solitarium sæpe ponit nec geminari semper, notius est quam ut ostendam. *Lipsius.*

Parum simulatione vinculum frustatur] Emendavimus, *Pari sim.* &c. Rhenan. Faernus emendabat, *partim simulatione:* et ita postulat sententia. Ursin. Indubia mihi hæc Lipsii emendatio, *partim.* Male vulgo, *pari.* Pichena. Otho fieta vinctione Celsum iræ militum subduxit. Tac. ‘*Ita simulatione iræ vinciri jussum, et maiores pœnas daturum affirmans præsenti exitio subtraxit.*’ Quid Vitellius? octo erant, quorum pœnas milites postulabant. Pompeius, Burdo, Civilis, Crispinus, Nonius, Dona-

tius, Romilius, Calpurnius: ex quibus Burdonem duntaxat eximit prætextu vinculorum, Civilem metu Batavorum missum fecit, catios vere morte afficit. Hinc dictum saepius approbat et parum frustratur. Cum haud ægre potuisse sex reliquos eripere per simulationem: 'Et apud savyentes occidere palam, ignoscere non nisi fallendo licet.' Saliner.

Stratis jam militum odiis] Suspicio, *Frustratis jam militum animis.* Rhenan. Lectionem hanc satialis jam mil. odiis ex conjectura mea Tacito restituimus: erat ante, *stratis,* &c. nullo bono sensu, et manifestis veræ scriptio-
nis vestigiis. Freinsh. Nos vero restituimus in locum suum vetus *stratis*, quo nihil elegantius, idque juvamus exemplis Observ. III. 22. Gron.

Punienti vilior] Fortassis enim in suum id caput recidisset. Savil.

CAP. 59. *Julius Civilis]* * 'Injectæ Civili catenæ,' &c. Observandum ibi Claudium Civilem, hic Julianum appellari. Lapsus alterutro loco auctor, vel culpa in consuetam librarium negligentiam rejicienda est. Savilliuss.

Donatum, Romulum] In codice scriptio, *Donatum, Romilium.* Rhen.

Dannatos fidei crimine] Crimen fidei erat, quia fidem Galbae servaverant, et proditores esse noluerant. Pichena. *Dannatos fidei, criminis gravissimo,* sic distinxii: quomodo acutiorem multo sensum exhibent, quam si cum aliis retineas: *dannatos fidei criminis, gravissimo,* &c. Freinsheim. Vocat hic *fidei crimen*, sicut Lucanus sub initium Pharsal. I. 'jus datum sceleri.' Ubi enim bella civilia et iniqua tempora sunt, scelera virtutum, virtutes criminum nomine induuntur. Boxhorn.

CAP. 60. *Convictis proturbantibus]* Priscae editiones, *proturbatus:* quas sequor. Lipsius.

Militum convictis proturbatus] Emen-
davi, *proturbantibus.* Vett. libb. et

Dclph. et Var. Clas.

inter eos Floren. hanc lectionem asserunt, *proturbatus*, et Lipsio probatur. Dispuximus ergo Rhenani emendationem. Pichena.

CAP. 61. *Quotidianis Alpibus]* Eadem Alpes infra eodem lib. Cottianas appellat; et l. XIV. *Cottianas.* Pich.

Digredi jussus] Codex manuscriptus pro *digredi* plerunque habet *degreedi.* Id locum habet, ubi descensus ex alto significatur. Rhenan.

Cum aquila quintæ legionis] Vatic. habet, *aquilex quintæ:* e quo legendum esse, *aquila xquintæ*, aut si magis placet, *quintædecimæ*, ego censem. Lipsius.

Cum aquila quintæ legionis] Lipsii lectionem repellit Mercerus, quia non dixisset Tacitus *decimæ quintaæ*, sed, *quintæ decimæ.* Ego tantum moneno, Florentinum cum vulgatis congruere. Pichena.

Quadraginta millia] Hic numerus longe excedit eniuncunque tandem ætatis legionem, collectus ex aliis in ista provincia legionibus imminutis, relicta et aquila et nomine; atque ex Germanicis auxiliis, ut ex verbis Taciti appareat. Savil.

Legio una, prima et ricesima] Distinctione locum juvi. Nec tamen nunc abnuo, quin glossematum hic sit, scribendumque; *una et ricesima.* Lipsius.

Legio una et ricesima] Judicium doctiss. Virorum sequuti, glossematum ejecimus, nam fuerat, *Legio una prima et ricesima.* Freinsheim.

CAP. 62. *Ubi facto magis, &c.]* Non parum civile interest aliis bellis. Salust. Catil. 'Sed diu magnum inter mortales certamen fuit, vine corporis, an virtute animi res militaris magis procederet: nam et priusquam incipias, consulto, et, ubi consulueris, mature facto opus est.' Saliner.

Inerti luxu] * Vitelliani cibi dicantur. Vide Tacitum Histor. II. 31. et 62. Itaque Livius l. IX. belli Macedonici ait, post Asiam devictam lux-

Tacit.

12 H

um, epularum inventum, et cocum, vilissimum antiquis mancipium, in pretio haberi cœpisse. Hinc apud JCTos dicitur, venditorem, qui optimum cocum dixerit, optimum in eo artificium præstare debere, in tractatu De Ædilitio edicto. *Lupanus.*

Medio diei temulentus] Idem de Neronе dixit initio l. xiv. ‘medio diei, cum id temporis Nero per vinum et epulas incalesceret.’ Vide ibi Lipsius, et multa ab eo disce ad hunc morem. *Pichena.*

Nomen Germanici Vitellio statim additum] Correxi, *Nomine Germ. Vit. statim addito.* Rhenan. * semper Augustus. Quo autem jure Vitellius arrogarit sibi Germanici cognomen, toto imperii tempore nunquam cum hoste congressus, non dispuso. *Savil.*

Lætum augurium] Plerique ex Latinis Historicis (iis enim et quotquot ex eorum schola prodierunt illud peculiare) non bene se putant officio functos, me judice, nisi insigniores in Rep. mutationes illustrent per portenta, omina, &c. inducentia rerum fatales revolutiones; cum tamen pars longe maxima esset conficta et adornata in pompam serviret terrendo et in stuporem rapiendo lectori, πρὸς τὴν ἐκπληξιν τῶν ἀκροατῶν. Alia saepius evenire solita tum demum solebant observare, si memorandi qui causas consequerentur. Lib. II. Othonem mortuo, alia extat fabula ad similem pæne modum conficta, nisi quod paulo deterius sit, cum præfatione ut proniori fide admittatur. Quod ad aquilam nostram, fuerit fortasse potius vel manifestus impostor, aut penitus ignarus futuri, quam ut præbere potuerit omen haud dubium duraturæ ad momentum felicitatis. *Savil.*

In bellum agebat] Corrupte vulgo, *in bellum cogebat.* Falso: jam enim coactus erat exercitus, et proficisciatur: ideo ex Flor. correxi, *agebat.* *Pichena.*

Aquila levi meatu, prout agmen ince-

deret] *Lego, leni.* Sueton. *sensim antecessit,* inquit. *Acidalius.* Sic magis proprium. *Vulgo, levi.* *Pichena.*

CAP. 63. *Dinodurium]* Castigavi, Divoduri. Rhenan.

Raptis repente armis] Flor. habet, *raptive, forte, raptisque.* *Pichena.* Non hic locus est copulative: sed si non omnino incassum sunt inculatae literæ, significant, *raptis drepente.* *Gronov.*

Non ob prædam aut spoliandi cupidinem, sed furore] Rectum quis negat? *cupidinem.* Tacitus tamen scripsit, *cupidine.* *Acidal.*

Quæque alia placamenta hostilis iræ] Locum obsecurum et corruptum clamat Lipsius, neque se vel illustrare vel emendare. Est verum utrumque, sed non usque adeo. Et facile restituere, *quæque alia placamenta hostilis iræ, non quidem in bello, sed pro pace tentabantur:* junctim enim hæc legenda et intelligenda. Muretus tendebat notaverat, quod non satisfacit. *Acidal.* * vastatus esset. Supplices itaque procedunt obviam Vitellianis, non eo quod adversus eos bellaverint, sed quo paci cautum vellent, qua tunc fruebantur, quamque bello civili infirmam esse non ignorabant. At quænam illa sunt, quæ ab iis tendebantur? dicat noster: ‘Cum haud ignari discriminis sui Viennenses velamenta et insulas præferentes.’ Eurip. *Supplie.* ίκετοις δὲ σὺν κλάδοις φρουροῦσι μ' ὡς δέδορις ἐν κύκλῳ: Scholiastes Aristophanis: ίκετηρία ἐστὶ κλάδος ἔλατος ἐπὶ πεπλεγμένος: i. *ικετηρία est ramus oleæ lana circumplexus.* Livius, &c. * *Saliner.* Locus aliis obsecurus, imo corruptus; quem non emendant, non illustrant, mihi integer est et clarus. Dicit enim, magistratus ac sacerdotes civitatum, velatis manibus ramos oleæ prætendisse, humi interim cum flebili vociferatione procumbentibus uxoribus ac liberis: et hoc (inquit) factum, non ut bellum redi-

merent, quod nullum erat; sed ut retinerent pacem. Est convicium publicum in militarem disciplinam, nihil minus quam disciplinam. ‘Placamenta hostilis iræ,’ quænam prætenderint, describit noster cap. 66. *Gruterus.*

Non quidem in bello] Locus obscurus, sed illustro (si tamen sincerus): Erant preces et supplicia, ut in bello: neque bellum erat, sed tamen timebant hostilia, et pacem sic orabant. *Lipsius.*

CAP. 64. *Formidine permotus]* Sic legitur in cod. Manuscripto. *Rhenan.*

Jurgio primum] Sic restitui locum: cum ante male legeretur, distinguereturque: *Jurgia primum, mox rixa inter Batavos et legionarios.* *Dum his aut, &c.* Addet infra Hist. II. 27. de ipsis Batavis, ubi nota verba; ‘corrupta jurgiis et rixis disciplina.’ *Freinshem.*

Cohortes octodecim Lugduni] At tot cohortes mihi relinqu non placet. Cur enim, cum undique miles conquiratur, et eo ad aciem opus; in uno eoque amico opido, impositæ tot cohortes? Sed ait etiam vetera et solita tot cohortibus hiberna fuisse: quod falsum. Unica enim dumtaxat jam olim Lugduni cohors: e Taciti Annal. III. ‘Andegavos Acilius Aviola, excita cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit.’ Manuscriptos igitur meos audio, et hic cohortem decimam octavam repono. Vox etiam, *Lugduni*, supervacua videtur, et velut interpretamentum inserta. *Lipsius.*

Cohortes XVIII. Lugduni, solitis ibi hibernis, &c.] Rectissime Lipsius cohortem decimam octavam; et ejicienda omnino vox *Lugduni*, ut eidem visum. De cetero et pro ibi, sibi scribendum ex mea vel Mureti conjectura. *Acid.* Corrupte vulgo. Rectius Florentinus: *Cohortem XVIIIam.* ut de aliis manuscriptis testatur Lipsius. Correxii etiam ex eodem libro, sibi, pro,

ibi. Pichena. Tendebat *Lugdunum* legio Italica, et ala Taurina. Vide c. 70. Verum doctiss. vir potius dicit: cohortem decimam octavam. Et ibi tendentibus abjecto *Lugduni*: quod una tantum cohors præsidium *Lugduni* agitaret. Ann. I. III. ‘quorum Andecanos Acilius Aviola legatus excita cohorte, quæ *Lugduni* præsidium agitabat, coërcuit.’ Quodque e re non fuisset tot cohortes relinquere in socia civitate, maxime dum anxie milites undique contrahuntur. Prioribus obviam sic iri potest. Sub Tiberio minus suspecta fuere Gallorum ingenia, quæ post motum Vindictis Romanos usque sollicitabant. Posterioribus hæc satis erunt: abducitur legionis robur; et ala Taurina, relinquuntur *inanum belli*, nempe cohortes auxiliarum. Hist. lib. II. ‘reddita civitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, et prima statim defectione inter inanum belli assumptus.’ *Saliner.*

CAP. 65. *Veterem inter Lugdunenses Viennensesque discordiam]* Cujus origo hinc repetenda. Primi *Lugduni* incolæ, Vienna expulsi, jure oderant, quos iniquissime sua per vim occupasse norant. *Savil.*

Crebrius infestiusque] *Municipalem æmulationem bellis civilibus miscentes:* ut scribit Tac. Hist. III. de Capua et Puteolis. *Idem.*

Et Galba redditus] Ita Danesius legebat. In vulgatis est, *reditus.* Ursinus.

Legiones in præsidium Galbae referendo] Nihil deperiret sententiae, quamvis sua sede extruderetur in malam rem, vox ultima referendo: meo certe animo, lepidius subintelligitur quam exprimitur. *Gruter.*

Cuncta illic externa] Senatus cum accepisset Silanum Antonii rebus favere, Lepidum et L. Plancum veritus, ne hi se quoque Antonianis adjungerent, misit ad eos, qui dicent, nihil jam eorum opera remp. opus ha-

bere. Ac ne quid suspicarentur mali, facinusque aliquod patrarent, jussi sunt a senatu urbem iis Ergosiavorum condere, qui quondam Vienna, provincie Narbonensis oppido, ab Allobrogibus expulsi, ad confluentes Rhodani Ararisque fluminum considerant. Itaque illi subsistentes, Lugdunum (antea *Lugudunum* dictum) ædificaverunt. Auctor Dio Cassius lib. **XLVI.** Quæ si vera sunt, perpetram se Lugdunenses jactitant, *Coloniam Romanam, et partem exercitus.* Sed qui libenter antiquitatem tueor, Dionis et Cornelii ita scriptum accipio, ut Vienna pulsis Ergosiavis, veterani cives Romani immixti fuerint a L. Munatio Plancō: neque enim novum est dicere Romanam deductam coloniam, ubi non omnes coloni cives Romani fuissent. Inde vero expulsi patrio solo Lugdunenses incolæ, non mirum, si in Allobroges, Vienna potitos, odium hæreditarium exercent. *Vertranus.* Pugnam hanc Taciti et secum et cum aliis non aliter putem conciliandam, quam rhetorica ista ratione: ex invidia haec a Lugdunensibus contra Viennenses ultra verum aucta, ad odium in militum animis concilianum. *Acidalius.* Reipsa, non etiam nomine. Itaque non erat, cur heic hærerent Criticorum summi. Serviunt enim suæ causæ Lugdunenses: cuncta producentes, quibus alienetur a Viennensis miles; oratorio more scil. extenuando verum: utique cum animo quisque censeatur, non titulo, &c. *Gruterus.* Quid ergo, inquit doctiss. interpres? Non etiam Vienna inter Romanas colonias? Evidem haud satis haec concilio. Ita ille. Utraque colonia Romana, et Lugdunensis, et Viennensis. Non tamen utraque nunc vere Romana, fide, affectu, obsequio in Romanos. Hanc landem, cum magna Viennensium invidia, hic sibi vindicant soli Lugdunenses. Vides sic optime haec posse et debere con-

ciliari. *Boxhornius.*

Se coloniam Romanam] Quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? Vero pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in *Oratione* quam pro Gallis habuit: ‘Ornatisima ecce valentissimaque colonia Viennensium, quam longo jam tempore Senatores huic Curiæ confert?’ Sed et noster statim, de eadem: ‘Tum vetustas dignitasque coloniæ valuit.’ Equidem haud satis hæc concilio. Nisi si Viennenses prisci, &c. * *Lipsius.*

CAP. 66. *Ut nec togati quidem ad duces]* Vitium frequens nimis. Lege: *ut ne legati quidem ad duces.* Sic et II. 76. et IV. 38. *Gronovius.*

Velamenta et infulas præferentes] * hostes moverentur. Eo enim jure vetustiores utebantur, eratque ex pop. Rom. disciplina, ‘nequid, quod usquam sanctum esset, apud eos violaretur,’ inquit P. Scipio Livi **XXVI.** Contrarium autem fuit in re apud hostes religiosa vel sacra: illa enim capi violarique sine religione poterunt, ‘captaque religiosa vel sacra esse desiverunt,’ Pomponio ad Q. Mucium, et Paullo ICtis auctoribus. *Vertranus.*

Trecenos singulis militibus sestertios] * *Treceni HS.* sunt nobis, septem Philippici et semis. *Lips.*

Trecenos singulis militibus sestertios] Id est, 46. S. 10. d. ob. et sic 40,000. (in hanc enim multitudinem excreverat exercitus, præter octo cohortes Batavorum, legionem Italicam, et alam Taurinam) 93,750. libras. *Savilius.* Ita Flor. male vulgo, *triceni.* *Pichena.*

Vetus dignitasque Coloniae valuit] Proscriptus passim locus iste, tanquam mutillus: sed non est, vult auctor, flexos quidem fere animos militum habitu illo supplicum, sed tum plene ac bona fide agnoscuisse quales essent, cum donativum eis obvenisset, omni ratione et affectu valentius.

Gruterus.

*Materia decesset, stupris et adulteriis exorabatur] Ita legebat Faernus, omissa copula et, quae est ante verbum stupris. Ursinus. Melius demseris prius et. Muret. habet similiter. *Acidalius.* Additam in vulgatis particulam, et, ante vocem, stupris, ex antecedenti syllaba ingeminatam sustuli auctoritate Florentini, tanquam supervacuam. *Pichena.**

CAP. 67. *Plus prædæ]* Hinc incipendum esse caput monui; cum alias haec verba divellerentur a sequentibus, et initium capitis facerent ista. *Irritaverant turbidum:* non sine damno sententie. *Freinsh.*

Helretii Gallica gens] * repressis Cæsaribus. Hac ætate prima illis peditatus gloria. A Philippo Vic. quod deletis cohortibus dedecus subierant, frequentibus nunc victoriis recuperavere, nisi quod et memorabili prælio sua inter se perfidia in suburbanis Mediol. a Francisco Francorum rege cæsi, superbos titulos deponere rursus coacti sunt. *Alciatus.*

Gens, soli in armis virisque, mox memoria nominis clara] Emendavi distinctione, contra vulgatarum editionum Budensisque voluminis lectionem: *gens, olim armis virisque, mox memoria nominis clara.* Expone, clara gens memoria nominis, hoc est, ob memoriam nominis. Meminimus hujus etiam loci libro rerum Germanarum primo. *Rhenanus.*

Festinatio undevicesimæ legionis] Ut supra narravit, Cæcina unicam legiōnem habuit, eamque **xxi.** Quis igitur hæreat, quin hic scribendum, una et vice simæ? Didici postea sic esse in Florentino. *Lipsius.*

Avaritia ac festinatio una et vice simæ legionis] Ita clare ac vere Florentinus. Male vulgo, undevicesimæ. *Pichena.*

Rapuerint pecuniam] Ita legebat Faernus, non rapuerunt, ut in vulgatis. Ursinus. Scripti rapuerant; ex Flor. ac Ven. Vulgo, rapuerunt. *Pichena.*

CAP. 68. *In Voce ciū montem]* * ab ipsis Lotharingis. Meminit Lucanus in Phars. **i. 407.** ‘Quæ Vogesi curvam super ardua ripam Pugnaces pictis cohibebant Lingones armis.’ Quam lectionem mutari a Sabellico non ignoro. Si enim vetus lectio vera est, Vosegus, sive Vogesus flumen potius, quam mons videri poterat. Hoc docti viderint. *Lupanus.*

Cumque direptis omnibus] Flor. *dirutis.* Ven. *diruptis.* Mihi vulgata lectio potior, ut referatur ad prædam. Supra enim dixit: ‘Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit.’ *Pichena.*

Aventicum] Hodie Friburgensis est ditionis. Amm. Marcell. suis temporibus desertam civitatem dicit. *Lupanus.*

CAP. 69. *Militis animum mitigavit, ut est]* Sic restituī totum locum, adiutus editi. vett. consensu, quæ fere sic habent: *militis animum mitigari;* *ut est mos vulgo mutabilem subitis: et tam pronom in misericordiam: quam immodicum sævitia fuerat:* ex quibus, excepta distinctione nihil muto, nisi ut *immodicus* faciam ex *immodicum:* quoniam manifestum est, omnia ista referenda esse ad vocem *animum:* non ad vocem *vulgo,* ut putaverunt, qui ista sic mutabant; *militis animum mitigavit:* *ut est mos vulgo, mutabili subitis, et tam pronom in misericordiam,* quam *immodicum* *sævitia fuerat.* *Freinshemius.*

Mutabilem subitis et tam pronom in misericordiam] Quia regium exemplar habet, *mutable,* sum ausus hunc locum sic mutare, *mutabili subitis, et tam pronom in misericordiam,* &c. *Rhenanus.*

Meliora constantius postulando] Forte melius, molliora. Sic item Lips. ad marginem. Sed tamen Hist. lib. **iv.** idem legitur: ‘Sic accensum, sed meliora referre jussum dimittit.’ *Acidal.*

CAP. 70. *Latum ex Italia nuntium accipit]* Deest hic in Flor. folium, cuius tamen defectum supplevi, alterius manuscripti ab illo proximi col-

latione. Isque sic legit, *nuntium accipit. Pichena.*

Ob bellum Vindicis revocati] Castigavimus, remorati. Rhenanus.

In Alpe Graia ipse] Male huic loco esse jurem apud omnes Censores. Pugnat historia, pugnant libri. De historia, quid certius quam Cæcinam non Graio monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus supra: ‘Cæcina propiore transitu Peninis jugis digredi jussus’ et paullo infra: ‘Penino subsignatum militem itinere et grave legionum agmen traduxit.’ At qui diversi et dissiti hi transitus. Jam libri longe abeunt ab hoc scripto. Farnesianus, *in alpe triaria*, sicut et Hispanus: Budensis, *trianna*: optimus Vatic. *cum alpe tarina*: ex quo ego, *ala Taurina*: Savillius, *Petrina*. Et certe Taurina, jam cum Valente, in Italiam iverat. Ergo Savillio assentior, et libens. *Lipsius.*

In alpe Graia] Nusquam magis variant exemplaria quam in nominibus propriis vel locorum vel hominum. Liber Ms. sic habet, *in alpe trianna*. Rhenanus. Nota in singulari *Alpe Graia* Hist. I. IV. montem Grajum idem ipse nominat. Hæ Alpes a transitu Græcorum et Herculis, Grajæ nuucupatae, quas summas Alpes Cæsar appellat: montem Sancti Bernardi vocant, et ea transiisse Hannibalem volunt, tametsi Pœnitis Alpibus Hannibalem transiisse Livius scribat. *Lupanus*. Felicius Savillius; *cum ala Petrina*. Nam et ala Taurina hic esse non potuit, quæ cum Valente Cottiis Alpibus transiit, et *Petrinam* alam in partibus Vitellii fuisse, indicio est Sagitta præfectus alæ Petrinæ. Inf. I. IV. *Mercerus*. Alter Ms. *in Alpe Triaria*. Lipsius *Taurina*; at Mercerus ex Henrico Savile, veram lectionem affirmat, *cum ala Petrina*. Pichena. Miror qui hæc emendatio venire potuerit in mentem doctiss. viro *cum ala Taurina*. Hæc enim ala Lugduno abducta, et comes Valenti;

qui Italianam diverso itinere petebat. ‘Fabius Valens alliceret, vel si abnuerent vastare Gallias, et Cottianis Alpibus Italianam irrumpere, Cæcina propiore transitu Peninis jugis degredi jussus.’ Et ‘sed legio Italica et ala Taurina abductæ: cohortes XVIII. Lugduni solitis sibi hibernis relinqu placuit.’ Interpretetur itaque vulgata. Cæcina dum Peninum versus tendit, transpadanas civitates audit Vitellii partes induisse: ideo metuens, ne tot oppida unius alæ Syllanæ defensioni male relinquerentur, præmittit auxiliares, qui Penino descendenter in Transpadanam regionem, ibique cum Syllanianis fortunam partium sustentarent: ipse vero petit Alpes Grajas, ut inde in Noricum deflecteret aduersus Petronium procuratorem: sed cum eos jam teneret, et re melius animadversa præmissis copiis timeret, iter convertit, et milites (ut jussus erat) per Peninum dicit. Tò *alpe Graia* èvucōs ut Hist. IV. ‘pars monte Graio traducuntur.’ At Hist. II. ‘Germanorum vexillis,’ scil. equitum, et ‘equitum vexilla cum legione prima’ de morib. Germ. maxime quod Germani equo libenter merebant. Præterea *ala* dicitur de equitibus sociorum, et *vexilla* proprio equites designabant. Lips. dial. II. 6. de mil. Rom. et dial. 8. Quapropter jure scriptum est *aliasque*. Cæterum noster solita sibi brevitate non exprimit aditionem alpium Grajarum, ut alibi siluit petitionem proconsulatus: ‘eoque-etiam Asiae sorte depellendum.’ Ann. III. Nempe M. Lepidum. *Salinerius*. Palmariam Savillii correctionem Lipsio etiam, Merceroque atque Pichenæ probatam, ut debuimus, auctori reddidimus. Editt. corrupte, *in alpe Graia*. Freinshemius.

Rhaeticis jugis] Vulgo *Grisonum Alpes*. *Lupanus.*

Petronium urbis procuratorem] Cujus urbis? imo totius Norici procura-

tor erat, non unius alienus opidi. Vertranius Maurus Jctus emendat, *urbis Praefectum*, sive *Prætorem*. Haud recte: quæ enim ejus partes in Norico? Ego vero aut oblitera ea voce scripserim, *Petronium procuratorem*, aut mutata, *Petronium ibi procuratorem*. Vetus quidem lectio *urbi* habet: quod depravatum facile ex ubi vel *ibi*. Lipsius.

Petronium urbis procuratorem] Lego, *praefectum*: licet alius *prætorem* legere possit, ex iis literis, quæ primo posita sunt, pr. Alterutrum certe probabilius est multo, quam si *urbis procurator*, cujus nemo *præterea*, quod sciam, mentionem fecit, ex hoc uno loco asseratur in Rom. rep. Neque vero intra urbem fuere tributa, quæ procuratores exigenter: quod si ærario populi vindicandum quidpiam erat, Quæstorum ab ærario, *præfectorum* muneris fuit. *Vertranius*. Castigationes vulgatis de via descendant. *Urbs κυρίως* quæ muris cingitur. Lib. II. D D. de verb. signif. ‘Urbis appellatio muris finitur.’ *Civitas* pro gente Cæs. I. VII. Gall. ‘procumbunt Gallis omnibus ad pedes Bituriges, ne pulcherrimam prope totius Galliæ urbem, quæ et *præsidio* et ornamento sit civitati, suis manibus succendere cogentur.’ Sic Q. Sanga in cuius tutela Allobroges, dicitur patrobus *civitatis*: Sallust. Cat. ‘itaque Q. Fabio Sangæ, cuius patrocinio plurimum civitas, utebatur.’ Cæsar ad stipulat, Gall. c. 2. ‘et civitati persuasit.’ Nec dissentit Velleius I. I. ‘quæ nunc Thessalia appellatur, antea Myrmidonum civitas vocitata:’ quibus noster consonat Hist. III. ‘Principes Sarmatarum Iazigum penes quos civitatis regimen.’ At ii sæpe utrumque Istri ripam incoluere. Strab. I. VII. μεθ' οὐδὲ οἱ Ἰάζυγες Σαρμάται, &c. τούτους φασὶ καὶ παρὰ τὸν Ἰστρὸν οἰκεῖν ἐφ' ἔκατερ πολλάκις. Et mirum est, nisi Norici arripuerent consilium, quod Io-

nibus Thales olim dedit: δος ἐκέλευσεν ἐν βουλευτήριον Ἰάζυγας ἐκτάσθαι τὸ δὲ εἶναι ἐν Τέφ (Τελον γὰρ μέσον εἶναι Ἰωνίης), τὰς δὲ πόλεας οἰκεομένας μηδὲν ἡσσον νομίζεσθαι, καθάπερ οἱ δῆμοι εἰεν. At Cornelio *urbs* abusive usurpatum pro civitate, nec sine exemplo: Græci enim utrumque significatum nomine πόλεως amplectuntur. Thucyd. I. I. ‘Ἐπιδαμνός ἔστι πόλις ι. Epidamnum est urbs. Alibi πόλεως κατὰ κώμας τῷ παλαιῷ τῆς Ἐλλάδος τρόπῳ οἰκειούσης: ι. civitate antiquo Græcorum more ricalim habitat. Dicamus igitur *procuratorem urbis*, id est, totius Norici, quæ gens per procuratores administrabatur. ‘Dux Mauretaniæ, Rhætia, Noricum, Thracia, et quæ aliae procuratoribus cohibentur.’ Vel, *procuratorem urbis*, non Cæsar, Nero enim sic Patres affatus est. Ann. I. XIII. ‘consulum tribunalibus Italia, et publicæ provinciæ assisterent, se mandatis exercitibus consulturum.’ Salinerius. Alter Ms. habet, *urbi*, quod magis firmat Lipsii correctiōnem, *ibi*, quæ apud me indubia. Aliquid simile lib. seq. ‘trierarchum Liburnicarum ibi navium.’ Pichena. Altius quoddam vitium metuo, credamque potius ibi latere cognomen hominis, ut forte fuerit *Petronium Urbicum*: cognomine aliis quoque familiis usurpato. Sic commentator Frontini de agrorum qualitatibus *Aggeni Urbici nomine* noscitur: nisi forte rectius *Adginnius* scribatur, ut in inscriptione apud Gruterum pag. 13. n. 15. *ADGINNIVS VRBICI FIL.* Freinshemius.

Simul ac reputans] Particulam ac delevimus. Rhenanus.

In cetera victoriae præmia cessuros] Scripsimus, accessuros. Rhenanus. Man. *cessuros*, ceteris fere omnibus consentientibus. Vulgo, *accessuros*. Pichena. Legendum arbitratus, *in cetera victoriae præmia*: cum esset, *in cetera vict. præmia*: haud quaquam probe. Sensus enim est: Noricos

parum momenti ad rerum summam adferre, sed accessionem fore ceteræ victoriæ, hoc est, ei qui alibi reliquis locis victoriam obtinuisse. *Cetera Victoria, sicut ceterus orbis.* Infra Agric. 17. ‘et ceterum mare.’ Supra II. 24. *Freinshem.*

Accessuros] Covarruviae liber et priscae editiones, *cessuros.* Lipsius.

Subsignanum militem et grave legionum agmen] Lipsius de mil. Rom. II. dial. 2. de Velitibus loquens, ait, ab iis secerni subsignanos milites. Sed quod genus militum subsignani fuerint, neque ipse docet, et ego dubito. Legionarii non erant, &c.* leviores et expeditiores. De iis multa dixi ad I. I. Ann. *Subsignanorum etiam meminit Amm. Marcell. I. xxix.* ‘hos vero subsignanos milites debuisse leuius corrigi, ad unum prolapsos errorem.’ *Pichena.*

Hibernis adhuc niribus traduxit] Sic verba ordinavimus. *Rhenanus.* Vulgo, *niribus:* at, *Alpibus* scripsi, manuscripti auctoritate, et aliorum, teste Lipsio, qui probat, exemplisque confirmat. *Pichena.* Sic solum editio Veneta prior illa *hib.* *adhuc Alpibus,* quod jam sine controversia restitendum Tacito, ejecta voce altera, quæ jam centum annis, injusta insisterix possessionis alteræ. *Gruterus.*

CAP. 71. *Acciri in Capitolium jubet]* Proximo post Galbae cædem die, ut testatur Plutarch. *Savill.*

Exemplum ultro imputavit] Non videtur esse mala lectio, quanquam nos *impetravit* scripsimus, scenti fidem libri vetustioris. Et sequitur: ‘Nec Otho quasi ignosceret.’ *Rhenan.** indignatione excipendum. Non me latet, aliud Plutarchum tradere in principio Othonis: ‘Otho jussit ad se adduci Marium Celsum, quem complexum amice compellavit, ut potius, quod fecisset, oblivioni truderet, quam datae veniae meminisset,’ &c. Sed hujus vitii gratiam ei facimus, quod contraxit ex loco Taciti

hic perperam intellecto, cum in longe facilioribus apud Cæsarem, quo minus laberetur, præcavere non potuerit. Sed ut ad exempla redeamus. Hist. II. ‘proditionem ultro imputabant.’ Hist. V. eodem sensu: ‘Potuisse tunc opprimi legiones, et voluisse Germanos, sed dolo a se flexos imputavit Civilis.’ Utroque loco significat Tacitus hostium commoda partes suas prodidisse: ‘Unde metus et ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant;’ id est: beneficium in Vespasianum esse, quicquid accusare Vitellius potuit. Hist. IV. ‘Ambiguam fortunam belli Vespasiano imputaturos;’ id est: quod infelice belli eventu, et a suis partibus fortuna, pro Vespasiano stetissent, sin ipsi victores evasisserent, non adigendos ad reddendam prosperi successus rationem. Hist. III. ‘Imputare perfidiam non possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidere;’ id est, reip. beneficii loco annumerare non possunt, quasi publico Patriæ bono id præstitissent, qui prius per rebellionem a Galba Imperatore bono descivissent ad Vitellium aut Othonem. De morib. Gerim. ‘Gaudent muneribus, sed nec data imputant, nec acceptis obligantur;’ id est, nec ea, quæ conferunt, in partem ullam beneficii deputant, nec iis quæ accipiunt, inest aliquod redhostimenti vinculum. Neque usus verbi *imputare* istius ævi auribus adeo insolens erat. Sueton. Tib. 53. ‘Imputavit etiam quod non laqueo strangulata in Gemonias abjecerit.’ Plin. ep. VIII. 21. ‘Recitavi biduo, hoc assensus audientium exigit, et tamen ut alii transeunt quædam, imputantque quod transeunt.’ Utroque loco *imputare* pro beneficii loco numerare. Sumitur quoque pro maleficii loco numerare et vitio vertere. Hist. II. ‘Vitellio initium belli nemo imputabat,’ id est: nemo id illi vitio vertebat. Hist. III. ‘Casum Cremonæ

bello imputandum; in vita Agric.
‘Approbate Reip. nunquam exercitii imputari potuisse aut moras belli, aut causas debellandi.’ Et sic in aliis scriptoribus, quos ista tulit aetas, ut Seneca, Lucano, Statio, Martiale, &c. obvia in utrumque sensum significatio istius vocis est. *Savilius*. An ut fidus Galbae fuit, eodem exemplo se Othoni futurum ait? potius credo, ipsum Othoni imputasse exemplum servate ab eo erga Neronom fidei. *Pichena*. Ipsius Othonis interesse, ut fidos ministros habeat Imperator; ejus rei exemplum se dedit, qui Galbae, imperatori suo, fidus fuisse. Ex hac mente magni reges ducesque fidem etiam in hostile coluerunt: ut Ptolemaeus, cuius exemplum Lipsins in monitis Politicis cap. 13. refert, qui Andronicum, fidum Demetrio, eam ob caussam honore et praemiis adficit: quale de Antonio etiam, atque Solimanno Turea ibidem reperias. Huc respicit istud Eumenis apud Justin. XIV. 1. dum milites persuadere nititur epistolas, quibus interactori ejus præmia promittebantur, ab se ipso jactatas fuisse; ut animos suorum experiretur; qua in opinione non magis eos confirmaret, subjicit: ‘nec quemquam duecum sic velle vincere, ut ipse in se exemplum pessimum statuat.’ Addo simillimam Ciceronis mentem, ex illis epist. penult. I. XI. famil. ‘Sed non vereor, &c. ne etiam ii, qui me non amant, propter meam in Caesarem constantiam, non malint mei quam sui similes amicos habere?’ et Plinii epist. III. 9. ‘Fides in præsentia eos, quibus ressistit, offendit: deinde ab illis ipsis suspectur, laudaturque.’ *Freinshem*.

Nec Otho quasi ignosceret] Frons aliqua sententiae appareat: sed si exætias, vanæ et falsæ. Censeo emendandum: sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet. Duo videbileat, cum Celsum sibi jungeret, Otho cavit. Ne aut ignoscere videretur,

ut in vero magnoque criminis: aut ne hostis, id est, Vitellii metu, adscisceret sibi virum nobilem et fortē. Itaque nec obnoxium babere eum voluit, nec suspensum: sed statim assumpsit inter intimos amicos. *Plutarchus* comitatē hanc ita narrat: Κελεύσας Μάριον Κέλσου ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν, ἡσπάσατο καὶ διελέχθη φίλανθρωπῶς, καὶ παρεκάλεσε τῆς αἰτίας ἐπιλαθέσθαι μᾶλλον, ἢ τῆς ἀφέσεως μνημονεύειν: Jubens Μαριον Celsum ad se adduci, amplexus est virum, et benigne allocutus monuit, ut caussæ magis oblivisceretur, quam venia meminisset. Haec talia acumina frustra multis verbis approbem iis qui non tales. *Lipsius*.

Metum reconciliationis adhiberet] Volumen Budense habet, metum reconciliationi adniveens, statim intra intimos amicos habuit. Rhenanus. Magis placaret, inter intimos, &c. Ursinus. Muret. inter. Sed loco huic non melius Lipsii emendatione factum, pejus potius. Sententia, quam ille vult, nec elici ex ipsis verbis Taciti ita emendatis potest, et est prorsus a Taciti et Othonis mente aliena. Otho nolebat videri ignoscere? cur igitur inter amicos intimos assumebat? assumebat herele vero ea causa, ut quanquam ex animo non ignoscere, fidem ei tamen faceret, se ignoscere. Deinde quid ad rem, Vitellii metu an contemptu sibi Celsum adjungere videretur? Omnino fatendum est, nihil sani in hac correctione. Non multo plus, aut tantundem in Mureti, qui notaverat: *Sed ne hostis metum reconciliationis amitteret*: quod ego quidem, quo sensu dicatur, non assequor. Nostra conjectura unius litterulae detractione clarissimam et verissimam sententiam exhibebit. Lego, *Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationi exhiberet*. Recepit, inquit, Celsum statim inter intimos amicos, non tanquam, vel quod (id enim hic valet quasi) revera ei ignosceret, sed ne in hac reconcili-

liatione metum ei faceret, imo ut metum omnem demeret hostilis adhuc in ipsum animi, id enim est *hostis* in generandi casu. *Acidal.* De mendo suspicor: nam Ms. corrupte, sed ne *hostes metueret conciliationis adhibens*. Sed utecumque ex vulgata lectione hujusmodi sensum elicio: Otho statim intra intimos amicos Celsum habuit: non quasi illi ignosceret, cum is nullo crimen teneri propter fidem Galbae servatam prætenderet: sed ne, ut hostis Othonianarum partium, si in nullo aut modico honore haberetur, in metum reconciliationis incideret, id est, reconciliationem fidam since-ramque non fuisse suspicaretur, immo ad se decipiendum, ac propterea suspenso animo ageret. *Pichena.* Acute scripta, sed non corrupta, ut opinatus est doctiss. vir. Ludos Cornelius facit et aperit fictam Othonis clementiam, de qua superius: 'clementia titulus e viro claro et partibus inviso petebatur.' Atque Celsus inter amicos Othonis non clementia statim receptum, sed metu, ne is, Vitellii nomine indies invalescente, crederet tunc id factum, non quod ex animo sibi ignosceretur, sed partium timore: et hoc pacto nullas Othoni gratias haberet. Placet attamen (nec infiior) acumen sententiae doctiss. viri, nempe: Cui magna crimina missa fiunt, is ignoscendi nunquam æquus est. Quod a Q. Curtio quoque scriptum legimus: lib. vi. 'Utinam in principio quoque hujus rei nobiscum deliberasses: suasissimus, si Philote velles ignoscere, paterner potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quam usque ad mortis metum adductum cogeres de periculo suo, quam de tuo beneficio, cogitare. Et, quædam beneficia odimus, meruisse mortem confiteri pudet. Superest, ut malint videri accepisse injuriam, quam vitam.' *Saliner.* Levissima mutatione veram mentem reduxisse Socero meo visus sum, pro *hostis*,

legendo *hosti*: hoc sensu. Otho re-vera hac intentione tam facilis erga Celsum fuit, ut illustri clementiae et moderationis exemplo, hostem etiam, Vitellium, eo facilius inliceret: hoc enim cum maxime agebat, ut patet ex seq. c. 74. Ergo ne metum hujus, quam offerebat, reconciliationis adhiberet, si Celsum durius tractavisset, omnino ista lenitate utendum esse vidit. Porro ne quem sermonis insolentia terreat, *adhibere metum* non aliter hic dicitur, quam supra XIII. 18. 'necessitas adhibita'; et I. 23. 'adhibiti cruciatus.' *Freinshem.*

Fides integra et infelix] Vana sententiola, et contra historiæ fidem, quamdiu *infelix* legetur. Contra vero legendum, *felix*: hoc enim vult fataliter, etiam pro Othoni, fidem ei integrum fuisse, nec infelicitus cessisse apud Vitellium, prorsus ut pro Galba constans in fide, et id apud Othonem impune fuerat. Probat eventus, qui I. II. sic Tacito breviter narratus: 'Mario Celso consulatus servatur. Sed creditum fama, objec-tumque atrox in Senatu Cæcilio Sim-plici, quod eum honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi, voluisse,' &c. *Acidal.*

Læta pro moribus civitatis] Emen-davi meum secutus judicium, *Læta primoribus civitatis*: nam sequitur, 'celebrata in vulgus Celsi laus.' *Rhenan.*

Celebrata in vulgus Celsi laus] Ita vulgata: nec male: nam Celsus laudatus est propter magnanimum responsum: 'Celsus constanter servatæ erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum ultro imputavit': de quo Plutarch. in Othon. τοῦ δὲ Κέλσου μήτ' ἀγεννῶς, μήτ' ἀναισθῆτως, ἀλλὰ φή-santos, αὐτοῦ τοῦ τρόπου δίδονται τὸ ζη-κτημα πίστιν: i. Celsus autem non de-missee, neque stupide, sed crimen dixit sui moris imprimis fidem facere. *Salin.*

Eadem virtutem admirantibus] Est vera et notabilis quomodo: atque eadem

in Livii l. v. de Camillo: 'Sed severitate imperii vieti, eamdem virtutem et oderant, et mirabantur.' *Lipsius.*

CAP. 72. *Sophonius Tigillinus]*
* Principis anteibat.' Rursus, 'Popæa et Tigellino coram, quod erat sœvienti principi intimum consiliorum.' Ann. xiv. 57. describitur ut omnium calamitatum isto tempore auctor. Prorsus tam malo domino dignus minister, et indignus quem Galba protegeret. *Savilius.*

Qua velocius erat] Magis placet, quam quia, ut habent vulgatae editi, Ursin. Cum Mureto legerim et distinxerim, *qua velocius erat, vitiis adeptus.* Id est, Qua ratione tum citius et facilius ad honores perveniebatur: quæ via tum compendiaria ad dignitatem erat. *Acidal.*

Virilia scelera] Turbat magis Muretus et copulam delendo: quasi tandem avaritia virile scelus, aut plane scelus sit. Trajecta vox *avaritiam:* quod si non sensus argueret, structura saltē innueret. Quia enim ait, *crudelitatem mox,* necesse est aliud quid præcessisse, quod primo. Itaque traditio has voces; et sic lego, *avaritiam, mox deinde crudelitatem, et virilia scelera exercuit.* Turbellæ causa illud *mox deinde fuit fortasse, quod disjungi debere,* et diversis membris accommodari aliquis plus nimio acutus censuit. At jungitur ita saepè, nec exemplis opus. Si quis tamen malit divelli, non incommodè sic etiam scripsit: *avaritiam, crudelitatem mox, deinde et virilia scelera exercuit.* *Acidal.*

Ac proditor] Hæc non comparent in edit. illa Rom. et vero si item abfuerit Vaticano, nihil certius quam esse a manu aliena. *Gruter.*

Mutationem pavens] Duæ voces fere vacant, tanquam ortæ a librariis. *Gruter.*

Præparat: unde nulla innocentiae cura] Non mutant libri, nisi quod, *vices impunitatis*, habent. Totum locum lego:

privatam gratiam præparatum it: nulla innocentiae cura, sed vice suæ impunitatis. Palmerii etiam conjectura hand improba: *privatam gratiam præparat undeunde: nulla, &c.* Unde Latini valet ὅποθερον. Quod autem ad sententiam, pulchra est, et usu sæpius probata. Ita Dio notat, &c. * *Lipsius.*

Gratiam præparat. Unde nulla innocentiae cura] Malim, *præparat aliunde, nulla innocentiae cura.* Rhenan. Danesius illud *unde* mutabat in *aliunde*, et sic legebat: *Aliunde nulla innocentiae cura.* Ursin. Mihi integer videtur locus. Intelligo enim, *unde,* id est, postquam privatam gratiam præparaverit, nulla jam innocentiae cura, sed vitæ (id est, scelerum ac vitiorum) impunitatis. Pichena. Conjurat alius, alius castiget, me juvat solitum obtainere. Tò *unde,* id est, qua de re. Sic paulo ante, 'postremo ejusdem desertor ac proditor; unde non alium pertinacius ad pænam flagitavere.' Quia (inquit noster ex facto Tigellini sententiam concinnans generalem) pessimus quisque gratia privata sibi cavet adversus odium publicum, clarum est ei innocentiam cordi non esse, sed vices tantum impunitatis. Quod si nimis abrupta videntur, leviter sic emenda: *Unde nulla innocentia curæ.* Tò *nulla pronon, ut nullus feceris.* Saliner.

Sed vices impunitatis] Enorme mendum est: castigavi, *sed vita impunitatis.* Rhenan. Lipsius, *vice impunitatis, pro caussa impunitatis:* quis unquam ita locutus?— Nec Palmerii mutatione satis apta: nisi alii aptiorem excogitent, ego cum Mureto statuerim prorsus ejiciendam utramque vocem, *unde et ritæ.* Quæ cum absunt, nihil in sententia, nihil in sermonis integritate desideres. *Acidal.* Mirum est non revocari a quoquam primigeniam calamo exaratorum scripturam, adhuc etiam vetustiss. edit. *sed vices impunitatis:* primum ejecta

est a Rhenano subjectaque isthæc spuria; perperam. Vult enim auctor hos disfidentes exercere humanitatem, non quod innocentibus bene ve-
lint; sed ut per hosce impune aufe-
rant ante delicta. Qui *innocentium* Tigellini personæ accommodant, lu-
cem poscunt a tenebris, virtutem a
vitio. Similis locutio restat apud
nostrum Ann. vi. 35. ‘Modo eques-
tris prælii more, frontis et tergi vi-
ces,’ &c. qui locus injuste item peri-
clitatur. *Gruterus.* Mendosam esse
scripturam, notatum et aliis. Ego
sic sanem: *unde nulla innocentiae cura,*
sed vitia et impunitates. Quia, inquit,
pessimus quisque adversus publicum
odium gratiam sibi T. Vinii parat,
inde factum, ut nulla cura esset faci-
endi officium, sed et vitia regnarent
et iis comes esset impunitas. *Grotius.*
Reduximus lectionem, quam libris
suis haberi testatur Lipsius: ali *vitæ*
impunitatis: unde variae variorum
conjecturæ. Nos libris libenter ad-
hæremus, ubi probam sententiam
fovent, ut hic: nam ait Tigellinum
servasse Vinii filiam, ut si Galba re-
rum potiretur, in Vinii gratia poten-
tiaque præsidium haberet; idque ita
solere pessimos: inde nullam fere
innocentiae curam esse reliquam, sed
rices *impunitatis*, ut hoc quasi pro fo-
dere habeatur, et ab alio servati, vi-
cissim eum servent: atque etiam fa-
cinorum in alios exercitorum securi-
tatem impunitatemque præsent. Ita
supra xiii. 20. Nero suspectum habet
Burrhum, ‘tamquam Agrippinæ gra-
tia proiectum, et vicem reddentem.’
Pertinet ad hunc locum Justin. xi.
12. ubi Alexander negat ‘a se quic-
quam factum in hostis adulationem,
nec quod in dubios belli exitus, aut
in leges pacis sibi lenocinia quære-
ret.’ *Freinshem.* Vix habent hic vices
locum. Agitur tantum de effugio in
futurum. Lege, *sed vitæ et impunitas.*
Nemo, inquit, de innocentia
agenda vita cogitabat, sed tantum de

ea quavis ratione conservanda. *Im-
punitas* et *vita* hic distinguntur pro
ratione diversa pœnarum, quarum
aliae capitales sunt, ut mors, aliae non
capitales, ut exilium, infamia et aliae
ejusmodi, tunc temporis frequentissi-
mae. *Boxhorn.*

In circum ac theatra effusi] Ferme
ridiculum est heic, quod quidam ad-
ponit; ideo sapienter circo et theatris
absterrerí Lucillium a Seneca Epist.
8. Versantes enim iis locis semper
aliquid fere haurire vitiorum, inqui-
narique cum vulgo ambitione, luxuria,
libidine. Quin ab eo exspectabam,
ostenderet, iis locis populum quidvis
a principe et poscere solitum sæpius,
et sæpius impetrare: quod ipsum
ostendi pluribus classicorum aucto-
rum monumentis: quorum fundi
Sueton. Aug. 67. Tib. 47. Cal. 30.
Tit. 18. Dom. 13. Plinius Natural.
hist. Josephus, Herodianus, Spartianus,
Appianus, Cassius, aliique. *Grut.*

Sinuissanus aquas] Male vulgo, *Sues-
sanus.* Libri scripti docent, et Plu-
tarachus in hac ipsa re: Ἐπεμψέν οὖν
ἐπ’ αὐτὸν δὲ Οθων εἰς τοὺς περὶ Σινιδεσσαν
ἀγρούς. *Lipsius.*

Sinuissanus] Sinuessa, locus fre-
quentari solitus et firmandæ sanitatis
et voluptatis gratia. Ann. xii. ‘re-
fovendisque viribus mollitie cœli et
salubritate aquarum Sinuessam per-
git.’ *Savilius.*

Vitam fecerat exitu sero et in honesto]
Quidam emendat, *exitu misero*, &c.
Inepte. Notat Tacitus, deformes il-
las moras, quas paulo ante mortem
fecerat Tigellinus. Plutarch. de ipso:
ἔθενθη δὲ ὑπομέναι ἔως τὸν ἀποξύρηται τὸ
γένειον, καὶ λαβὼν αὐτὸς ἔαντὸν ἐλαιμο-
τόμησεν. Licet etiam intelligamus
exsilium Tigellini, quod ἐσχάτην τιμω-
ρᾶν merito interpretantur apud eundem
Plutarchum οἱ σωφροῦντες. *Co-
lerus.*

Cap. 73. Calvia Crispilina] Bu-
dense exemplar, *Galvia Crispinilla.*
Rhenan.

Fanum populi Rom.] Malim, populo Rom.' Acidal.

Consulari matrimonio innixa] Ms. subnixa. Sed vulgatam prætuli. *Pichena.* Ego fere alterum, quod sensu prægnantius: nam subnixa dicit pro superba, elata. Ut apud Silium Varro, 'Subnixas rapto plebeii muneris ostro.' *Gronov.*

Potens pecunia et orbitate] * Alii Germanorum mores, 'Nulla orbitatis pretia, sed quanto plus propinquorum, quo major affinium numerus, tanto gratiosior senectus.' *Sevilius.*

Quæ bonis malisque temporibus valent] Ablativus, temporibus, non est in libro Regio. Expone, *quæ bonis malisque, suband. hominibus, juxta valent, in dandi casu.* *Rhenan.*

CAP. 74. *Crebrae]* Sueton. Oth. 8. 'Otho per internuntios et literas consortem imperii generumque se Vitellio obtulit.' *Savil.*

Muliebris blanditiis] Nos, *blandimentis.* *Rhenan.*

Offerebantur, pecuniam et gratiam] Scripsimus, erasa hypostigme, offerebant pecuniam et gratiam. *Rhenan.* Similes conditiones per Flavium Sabinius nomine Vespasiani oblatas non rejecit Vitellius quantum in se fuit, sed pacta evertere amici ejus Hist. iii. *Savil.* Tacitus scripsit: *epistola, Offerebat pecuniam.* *Pichena.*

Paria Vitellius ostendebat, primo mollius] Codex regis Matthiae, paria Vitellius ostendebat. *Vocontiorum primo mollius.* Nescio quid sibi hic velit. *Vocontiorum vocabulum.* Forte leg. *Vacationem primo mollius, stulta utrinque et indecora simulatione: subandi accepere.* Nam ex verbis istis apparet utrumque non abhoruisse a vacatio-
ne, si cum dignitate contigisset. Sed simulatio ea erat. *Rhenan.*

Increpabant ultro] Posset etiam legi, *Increpabat ultro.* Subaudi Fab. Valens. *Rhenan.*

Tanto ante] Majora verba quam pro re. Nam intervallum sane, inter

Vitelli Othonisque imperium, exiguuni. Jurarunt enim Germanici exercitus in Vitelli nomen Kalendis Januariis: at postridie Idus Galba cæsus, et Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, et aut militum aut Taciti adsertio non usque-
quaque cauta. *Lipsius.*

Traditum Vitellio imperium] Vitellius enim Imperator salutatus 2. Januarii, Otho 15. die. *Savil.*

Ad Othonem vertissent] Et hic vertissent usurpat absolute. *Rhenan.*

CAP. 75. *Ut bello impares, in pace nihil amissuri]* Lege, ita pace. Acidal.

Neque ideo Prætorianorum] Hæc adeo a prioribus divulserant, ut etiam novum inde Caput ordirentur: cum tamen tam præcedentibus, necessario cohærente, quam a sequentibus, quibus conjungebantur, sint alienissima. *Freinshemius.*

Ad Tucianum fratrem] Scripsimus, Titianum, Salvius Titianus vocabatur. *Rhenan.*

Et stetit domus utraque sub Othonem] Tu vero interpunge: *stetit domus utraque: sub Othonem incertum an metu.* Lipsius.

CAP. 76. *Julius Cordus]* Existimo castigationem lectionem esse *Manilius Cordus.* Extat Bononiae post Petronii fanum tumulus in hæc verba: Q. MANILIO. C. F. CORDO. TR. LEG. XXI. RAPAC. PRÆF. EQUIT. EXACT. TRIBVT. CIVITAT. GALL. FAC. CVR. CER. LIB. IN. AGR. P. XLIX. IN. FRO. P. XLIX. Alciatus.

Omnesque versæ in Orientem] Credo germanum esse: aliquot tamen libri, omnesque versus Orientem. *Lipsius.*

Omnesque versæ in orientem provinciæ] Florent. corrupte, versam in Orientem. Alter Man. non male, versus Orientem. Sed nihil muto. *Pichena.*

Vipsani Apronianus] Fragmentum fratribus Arvalium: 'Adfuerunt. A. Vitellius. M. Aponius. Saturninus. L. Salvius. Otho. Titianus. Sulpicius. Camerinus. C. Vipstanus. Apronia-

nus.' Iterum: 'Adstantibus. Sulpicio. Camerino. Magistro. L. Salvio. Othono. Titiano. C. Vipstano. Aproniano.' Et sæpius. *Gronovius.*

Nam in malis temporibus] Malim, *is malis temporum*: quod magis ad sententiam, si recte perscrutaris: etsi parum in ea mutat. *Accidalius.* Vera lectio, ni fallor, *Nam et hi malis temporibus partem se reip. faciunt*, a Flor. indicata, qui habet; *Nam et in malis, &c. faciunt.* Vulgo minus apte; *num et in malis, &c. fecerat.* Pichena. *Vaticanus non abit a membranis Florentinis*, ut tuto liceat amplecti emendationem amicissimi mei Pichenæ: tanquam perstringat totum ordinem libertorum, cui nullus in rep. locus ævo castiori, ut vel ex Plinio uno ad Trajanum cognitissimum. *Gruterus.*

Partem se reip. fecerat] Melius et aptius erit, *participem se.* Vertranus.

CAP. 77. *Otho ut in pace multa]* Quod monui sæpius, profecto in distinctione sæpissime peccatum est, quomodo et hic: nam si hæc a præcedentib. sejangas, auctoris mentem haud cuperis. Caput igitur inchoandum putem inde: *Sic distractis, &c.* eoque modo intelligetur oppositio atque comparatio, quam instituit: 'Vitellio quidem ad capessendam principatus fortunam bello opus erat: Otho ut in multa pace munia imperii obibat.' *Freinsheimus.*

Et præsenti usu properando] Corremus, *ex præsenti usu properando.* Rhenanus. Perspicua sententia, nescio an proba, mihi quidem multo verius legi videatur, *ex præsenti usu probanda:* quam sententiam post enumerationem gestorum Othonis statim repetit: 'Inter quæ necessitate præsentium rerum et instantibus curis excusata,' &c. *Accidalius.*

Consul cum Titiano fratre in Kalend. Martias] Id est a xviii. Kal. Februarii, quo die Galba occisus, usque in Kal. Martias: et hoc præcipue respxisse Tacitum crediderim, cum

dixit: 'pleraque contra decus ex præsenti usu properando.' Sic lib. seq. de Vitellio: 'Ut Valenti et Cæcinae vacuos honoris menses aperiret, coartati aliorum Consulatus.' Inoleverat quidem jam inde ab Augusto mos, ut plures in unum annum Consules subrogarentur, quo pluribus locus honoris esset, teste Dione l. lxxiiii. Sed deinde per bella civilia, honores et magistratus, immane quantum a sequentibus principibus vulgati, ut pecuniis ad largitiones deficientibus, saltem dignitatibus duces ac ministros bellorum aut remunerarent, aut sibi conciliarent: et ad eam indignitatem res pervenit ævo inferiori, ut Commodo imperante, viginti quinque Consules in unum annum crearentur, quod in vita ejus tradit *Lampridius.* Sed tamen primorum tantum Consulium nomina in Fastos referebantur, iisque ad differentiam ceterorum, Consules ordinarii appellati. Seneca de Ira iii. 31. 'Dedit mihi præturam: sed Consulatum speraveram. Dedit duodecim fasces: sed non fecit ordinarium Consulem. A me numerari voluit annum: sed deest mihi ad sacerdotium.' *Pichena.*

Jungitur Verginio Pompeius Vopiscus] Vel hic locus argumento nobis sit, quam multa in monumentis veterum auctorum passim infuslerint viri eruditii de suo, dum non tantum temporis sibi sumere possunt, quod attentius executiendo loco sufficiat: nam volumen Corvini regis sic habet: *Consul cum Titiano fratre in Kalend. Martii ipse, proximos menses Verginio. Pompeius Vopiscus prætextu, &c.* Sic enim nos distinguimus. Expone, Consul cum Titiano fratre in Kal. Martii ipse Otho, in proximos menses cum Verginio Consul fuit. *Pompeius Vopiscus* (nomen auctoris est) subaudi, scribit, id prætextu veteris amicitiae factum, plerique Viennensium honori datum interpretabantur. Cæterum hæc lectio valde convenit brevitati

Cornelianæ Rhenanus. Verum quid cause fuerit, quod plerique datum id honori Viennensium interpretarentur, cum Virginius, Alciato vindice, Mediolanensis fuerit? Ego nihil muto ex recepta scriptione: et Pompeium Vopiscum forte Viennensem cognomine Silvanum, T. Virginio forte Russo collegam, reor, Julium Frontinum de Aquæ ductibus assiduum secutus anctorem. *Vertranius.*

Archio Antonio] Liber Ms. Ario Antonio. Rhenanus.

Honoratis jam senibus] Otho, inquit, senibus Patrum jam honoratis (qui summis olim scilicet essent honoribus functi aut fungendis designati) addidit cumulum dignitatis. Quem illum? *pontificatus auguratusque*, quæ duo vocabula plurativi numeri accensandi casu κατ' ἐπεξήγησω, quam appositionem vulgo vocant, adhærent, junguntur τοῖς dignitatis cumulum. Justin. l. xvii. ‘In eo bello Lysimachus, amissis ante variis casibus xv. liberis, non instreñue moriens, postremus domus suæ ruinæ cumulus accessit.’ Et firmat planissime Græcus auctor: Τοῖς ἀποδειγμένοις ὅπῳ Νέρωνος ἢ Γάλβᾳ πᾶσιν ἔτηρησε τὰς ἵπατελας· λεπωτύναις δὲ τὸν καθ' ἡλικίαν προήκοντας ἢ δόξαν ἔκβοσμει. Hæc, ne quem abducat Jac. Gutherii fiducia in suo, *honoratus jam insignibus*, de jure pontif. l. i. c. 15. *Gronovius.*

Videri majestatem] * quod violasset perjurio nomen Augusti. ibid. Granius Marcellus præter ‘sinistros sermones habitos,’ quod statua sua ipsius ‘altius quam Cæsarum sita esset, et alia in statua, amputato capite Augusti, effigiem Tiberii indidisset,’ habita compendii ratione. Lutorium Priscum Ann. iii. quod Principis filio nondum extincto, ‘suprema ejus celebri carmine deflevisset, delator corripuit, indictumque reo ultimum supplicium.’ Eunius ibid. quod ‘Principis effigiem promiscuum ad usum argenti vertisset;’ C. Silius Ann. iv. et Cremutius Cordus; Pompeia Ma-

erina cum marito, socero, patre ac fratre Ann. vi. Titus Sabinus Ann. iv. Mamercus Scaurus Ann. vi. Petra Ann. xi. Sub Nerone Cassius quidam Ann. xvi. quod inter imagines majorum etiam C. Cassii effigiem coluisse, ita inscriptam *DVCI PARTIVM*; et infiniti alii ob similes nugas. Quare cum lex majestatis tam diu tam odiose fuisset exercita, visum fuit illis in veniam pronioribus, quod vere extorsio erat, crimen majestatis vocare: cujus adeo execranda erat memoria, ut bonas etiam leges in neglectum adduceret. *Savilius.*

CAP. 78. Eademque largitione] Nos, eadem. Rhenanus.

Hispaniensibus et Emeritensibus familiarum adjectiones] * desertis coloniis. Fuerit aut hæc aut alia causa, videtur utraque et Hispalis et Emerita, immunitis coloniis, novas familiarum adjectiones ab Othonè impetrasse. *Sarilius.* Qui olim manumitabantur, cum libertate patroni nomen accipiebant. Sicque Terentius, poëta Comicus, Terentii Lucani domini sui nomen asumpsit: et Livius l. iii. Appii Claudi libertam appellat nomine domini Marcum Claudium. Cic. ad Att. ‘Cum Demetrio Mega mihi vetustum hospitium, familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. Ei Dolabella rogatu meo civitatem a Cæsare impetravit. Itaque nunc P. Cornelius vocatur.’ Erat enim P. Cornelius Megæ patronus. Hoc vero siebat, ne barbaris nominibus civitas repleretur, obscuratis et deletis Romanorum gentilitatibus. Sueton. in Cland. ‘Peregrinæ conditionis homines vetuit usurpare Romana nomina, duntaxat gentilitia,’ id est, quæ gentium essent Patriciarum. Romani enim noblebant sua nomina cum exteris communicari; sed plebeiorum nomina poterant illis dari. Ex verbis vero Taciti colligit Fr. Connarus permisum Hispaniensibus et Emeritensibus fuisse, se in familias Romanorum inserere et

adjicere. Id est, ut cuique eorum, qui vellet, eoncederetur civitas Romana: dum in alicujus civis nomen gentemque transirent, ut fecit Megillus Siculus. At Lingonibus civitatem fuisse datam universis, ut nec familiæ adoptione, nec nominis mutatione illis opus esset. *Lupanus.* Faernus legebat, *Hispalensis*, &c. Ursinus. Quod Lupanus hic de mutato nomine illorum, qui manumittabantur, aut beneficio alicujus civitatem impetrabant, verum est: sed hoc minime congruens; cætera nuga et nenia. *Gronov.*

Familiarum adjectiones] Ita solent Romani coloniarum infrequentia subvenire, nova familiarum aliquot adjectio. *Livius I. LXIV.* ‘Postulantibus a Senatu Aquileiensium Legatis, ut colonorum numerum augeret, mille et quingentæ familiæ ex Scripta.’ *Lipsius.*

Lingonibus universis civitatem Romanam] Vix assentior tantum beneficium ab Othono in Lingones Gallos fuisse collatum, præcipue (quantum mihi quidem constat) partibus Vitellii faventes, qui solus cum eo hanc de imperio rivalitatem exercebat. *Savilius.* * Germanico delinimentum: nec mirum, nam etiamdum privatus huic rei nimis studebat. ‘Adeo animosus corruptor, ut Cocceio Proculo speculatori, de parte finium cum vicino ambigenti, universum vicini agrum sna pecunia emtum dono dederit.’ Eadem postea molitus est Primus. ‘Et partes præsumsere, facta tribunis et centurionibus retinendi quæ Vitellius indulserat spe,’ &c. *Hist. III. Salinerius.*

Nova Africæ ostenta] Castigavimus, *Nova jura Cappadociæ, nova Africæ, ostentui magis, quam mansura.* Hoc vocabulum etiam usurpat *I. I.* ‘Corpora extra vallum abjecta, ostentui.’ *Lib. XII.* ‘Auribus decisus vivere jubet, ostentui clementiae suæ et in nos de honestamento.’ *Lib. XV.* ‘Iturum Tiridatem ostentui gentibus,

quantominus quam captivum.’ Item: ‘In Galliam Julium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis, &c. ostentui misit.’ *Rhenanus.*

Interque necessitate præsentium rerum et instantibus curis excusata] Codex Budensis habet, *excusatus.* Scripsi, *Inter quo necessitate præsentium rerum et instantibus curis excusatis.* Idem.

Et fuere qui imagines Neronis præponerent] Emendavimus, *reponerent.* *Rhenanus.* Melius quidem, *reponerent*, ut in margine recentiorum notatum est: tamen et vulgatum verbum, *proponerent*, ferri potest, id est, conspiciendas in publico ponerent. *Pichena.* Male qui malunt, *reponerent*; neque id licebat, nisi per principem aut Senatum; ut pluribus ostendi ad Sueton. *Cæs. II.* ‘tropæ Marii de Jugurtha deque Cimbris atque Theutonis, olim a Sulla disjecta, restituentem.’ *Gruterus.* *Plinius I. XXXV. 4.* ‘Princeps tabulam pictam prælii, quo Carthaginenses et Hieronem in Sicilia devicerat, proposuit in latere Curiae Hostiliæ.’ *Suetonius Caligula c. 41.* ‘Hujusmodi vectigalibus indictis neque propositis.’ *Gronovius.*

Quibusdam diebus, populus et miles] Quibus diebus? Quinquatribus, sicuti censem Lipsius. Si hoc verum, non caussæ erat, cur Quinquatra non nominaret Historicus. An ex compendio Scripturæ natum mendum, et scripserat Tacitus? *Quibusdam dissecentibus, &c.* Ait auctor noster, ita quosdam disseverisse sive tradidisse scriptis. Quod etiam affirmat Sueton. in Oth. ‘Nero nullum indicium recusantis dedit, imo ut quidam tradiderunt.’ Inter eos qui hoc tradiderant, fuit eximius Scriptor Cluvius Rufus: *Πλούταρχος οὐδὲ Ροῦφος εἰς Ἰθεπλάν φησι κομισθῆναι διπλάματα.* Cluvius Rufi istius meminit etiam Suet. et Plinius. *Colerus.*

Cognoscendi pudore] *Malum, agnoscendi.* *Lipsius.*

Vetandi metum vel cognoscendi pudorem] Liber manusc. habet, *metu.* Scripsi, *vetandi metu, vel cognoscendi pudore.* Rhenanus. Faernus legebat, *Vetandi metu, vel agnoscendi pudore:* Ursinus. Lipsius recte, *agnoscendi.* Muretus voluisse videtur, *ipse in suspenso tenuit, vitandi metum; vel agnoscendi pudorem.* Quanquam in libro ejus notatum reperi, *vitandi metum, et agnoscendi.* Acidalius. Rectius ex Flor. *vel agnoscendi pudore, quam vulgo, cognoscendi.* Pichena.

CAP. 79. *Rhoxolani, Sarmatarum gens]* Rhoxolani Plinio et Ptolemæo, Rhoxani Straboni, hodie Ruteni dicti. Hi adversus Mithridatis Eupatoris duces dimicarunt. *Lupanus.*

Magna spe ad Mæsiām irruperant] Delendum ad. Nam sine præpositione Tacitus haec talia semper effert. Supra: ‘Vastare Gallias, et Cottianis Alpibus Italiam irrumpere.’ Imo non delendum, transferendum saltem ad proxime sequ. ‘Novem millia equitum:’ hic, inquam, reponendum, *Ad novem, &c.* Acidalius.

Et ferocia et successa prædæ] Castigavi distinxique, *ex ferocia et successu, prædæ magis quam pugnae intenta.* Rhenanus. Haec transponenda: *ferocia ex successu, et prædæ magis quam, &c.* Muret. notaverat, *et ferocia et successu;* non tam bene. Acidalius.

Sarmatae dispersi aut cupidine prædæ graves onere sarcinarum] Leg. traducim, *Sarmatae dispersi cup. pr. aut graves onere sarc.* Acidalius. Ex re ipsa atque ratione lectionem restitu, sola trajectione vocalæ, que locum deseruerat, effeceratque: *Sarmatae dispersi: aut cupidine pr. graves, &c.* quomodo nolim scripsisse Tacitum: nec ille sane tam inepte scripserit. At si legas ut volumus, *dispersi cupidine prædæ, aut graves,* constabit sibi verissima sententia: quam aliunde firmare, ut promptum, ita supervacuum foret. Freinsheim.

Ibi sævitia, hic miseria] Mutilus lo-
Delph. et Var. Clas.

cus, aut corruptus. Mihi ex sententia videatur: illi sævitia hiemis, hic miseria vulnerum absumpti. Junctim enim cum prioribus legenda: et reliqui confugerunt, inquit, ad paludes: quorum alii frigoris vi, alii jam læsi, cum nemo curaret, misere tabe et pure vulnerum perierunt. Lips.

Hic misericordia vulnerum absumpti] Budense volumen habet, *miseria.* Re-
posui, *miseria vulnerum.* Rhenanus. Faernus legebat: *Ibi sævitia vulnerum, hic misericordia absumpti, &c.* non ut in vulgatis. Ursinus. Impropria et parum apta videtur vox, *miseria:* mihique admodum arridet Mureti emendatio: *Ibi sævitia hiemis, et vi vulnerum absumpti;* totidem fere literis, nec dissimilibus. Pichena. Præ-
stare se ait Lips. legendum, *Ibi sævitia hiemis, hic miseria vulnerum.* At ego præstaboo ea geminatione nihil opus. Quorsum enim *hic,* non duobus locis, sed uno scil. *in paludibus* ait *absumptos esse.* Verior igitur Mureti emendatio singulis vestigiis et apicib. vulgatae scripturæ insistens. Acidalius. *Miseria, ταλαιπωρία,* dolor, cruciatus. Ter. Adelph. ‘miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.’ Plaut. Pers. ‘Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria?’ Pauci Sarmatarum manus Romanorum evaserunt, iisque effugium paludes ab hoste, sed non a vulneribus: quæ non fota, non curata, sed ipso frigore exacerbata, præsentem perniciem attulerunt. As-
signetur itaque *sævitia* militibus Rom. ut agatur de Sarmatis, qui manus cum iis conseruerunt, quorum major pars *ibi, id est, in acie,* reliqui *hic* scil. inter paludes extinti sunt. *Saxinerius.* Optimam emendationem Mureti, Pichenæ quoque judicium se-
quuti, maluimus inserere textui; quam illa manifesto falsa: *ibi sævitia, hic miseria vuln.* Freinsheim.

Triumphali statua]* *Consulibus, Prætoribus, Questoribus.* Hist. iv. ‘Multo cum honore verborum Mutiano tri-

umphalia de bello civili data, sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Antonio Primo Consularia, Cornelio Fusco, et Arrio Varo prætoria insignia.' Ann. xi. 'decreta Narciso quæstoria insignia,' &c. *Savillius.*

Titius Julianus] In secundo et quarto lib. tantum appellatur *Tertius Julianus*. *Savillius.*

CAP. 80. *Septimam decimam e colonia Hostiensi]* Præpositionem e submovimus. Subauditur enim. *Rhenanus.* Muretus addi voluit præpositionem, e *colonia*. Acidalini. Ex Flor. addidi præpositionem e. *Pichena.*

Affectatio quietis in tumultum evaluit] Placeret, evadit, pro evaluit: nisi verbum sit a Tacito ex obscura antiquitate erutum, ut pleraque alia. *Ursinus.*

Visa inter temulentos arma] Odyss. II. vs. 292. Μήπως οἰνωθέντες, ἔριν στήσαντες ἐν δύναι, Ἀλλήλους τράσηγτε. *Savillius.*

Pars ignavi et vino graves] Nos, pars ignari, &c. *Rhenanus.*

Cujuscumque motus novi cupidum] Scripsi, cuiusque motus novi cupidum. *Rhenanus.* Edd. antiquissimæ cuiuscumque; quod ambigas sitne ab librariis, an ab auctore ipso. *Gruter.*

Severissimum centurionum] Vatic. severissimos: et Plutarchus ἐκατοντάρχας δύο interfictos scribit. Noster tamen etiam infra de uno tantam: 'Unus alterve perditus ac temulentus, centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet?' Itaque placeat magis hic legi, et *Severissimum centurionem*, ut proprium nomen expresserit interficti: aut certe in altero Taciti loco, *centurionum ac tribuni*, scribendum erit. *Lipsius.*

Severissimos centurionum obtruncant] Nos, severissimum centurionum, &c. nam sequitor infra, 'Centurionis ac Tribuni sanguine manus imbuit' *Rhenanus.* 'Εκατοντάρχας δύο. *Plutarchi.* *Savillius.* Constans veterum Codicium

lectio et Florentini et Vat. et aliorum, severissimos Centurionum: multo probabilius vulgata severissimum Centurionum: nec Lipsio adsenserim, qui, Severissimum Centurionem, legit, ut sit proprium nomen interficti. Quod autem inferius in Orat. Othon. unus tantum Centurio interfactus videatur, id minime obstat. Dum enim indefinite ait: Ergo miles suum centurionem ac tribunum interficiet? idem est ac si dicat: Ergo milites suos centuriones ac tribunos interficiunt. Nam ibi etiam sequitur, 'imperatoris sui tentorium irrumpet': et tamen id minime acciderat; sed dixit, tanquam accidere posset. *Pichena.* Vide, cui potius credas, Tacito Romano, an Graeco Plutarcho: ille etiam paulo post: 'Unus alterve perditus, ac temulentus, centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet?' hic ἐκατοντάρχας δύο. Ego (quod inter ingenuos dicendum sit) plus fidei Romanis in re Romana habeo. *Severissimum centurionum:* non proprium nomen, sed nota centurionis saevitiae insignioris: tales enim saepe a militibus cædebantur: ut Ann. I. i. 'Centurio Lutecilins interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedo alteram, indiderant,' &c. *Savil.*

Urbem ac palatum petunt] Vide Sueton. Oth. c. 8. *Savil.*

CAP. 81. *Primoribus faemini virisque]* Οὐδοῦκοντα συγκλητικούς. Plutarch. *Savil.*

Abire propere] Καθ' ἑτέρας θύρας ἀφεῖς. Plut. *Idem.*

CAP. 83. *Neque ut animum ad virtutem]* Inserui præpositionem, ad. Neque ut ad animum, ad virtutem coherarer: nam omittere solet conjunctiones. Sic hoc lib. 'Et apud Galbam, Othonem, Vitellium illæsa.' *Ad virtutem*, id est, ad fortitudinem. *Rhenanus.*

Sed veni postulatus a vobis] Muretus trajecit, veni: sed postulatus, &c. Acidalius.

Non cupiditate vel odio] Vulgo, *cupidine*. Mutavi suadentibus veterib. libris: nam Flor. syllaba minus habet, *cupidete*; Venetus clare, *cupiditate*. Non enim omnino idem, *cupido*, ac *cupiditas*, ut notum est. *Pichena*.

Aut formidine] Non recte ceperis, nisi recte sic distinxeris: *formidine periculorum: nimia pietas vestra*, &c. *Acidalius*.

Imus ad bellum, non omnes nuntios] Distinximus, atque emendavimus, *Imus ad bellum. Num omnes nuntios*, &c. *Rhenanus*. Lectio veterum edit. est, *non omnes nuntios*, quam hoc loco meliorem esse putavimus substituta; *num omnes nuntios*. *Freinshemius*.

Ut multa per centuriones] Liber Hispanus, *ut multa centuriones tribunosque*, omissa vocula. Verissime. Nam ea Othonis mens est, ut velit quædam imperia centurionibus tantum tribunisque indicari, non in milites spargi. *Florentinus* liber habet, *Multa etiam centuriones: optime*. *Lipsius*.

Ut multa etiam per centuriones] Duas istas voculas, *etiam per*, expunximus. *Rhenanus*. Lipsius in curis secundis legit, *multa etiam centuriones*; in postrema recensione illud *etiam quoque omisit*. Eamque asseverat lectionem, et hanc ejus mentem verissimam, quædam imperia Centurionib. tantum tribunisque indicanda, non in milites spargenda. Neutrum horum voluit Tacitus aut Otho, quorum ut mens non satis liqueat, una particella facit *tantum*, quæ verbo *juberi juncta*, non vocibus *centuriones tribunosque*. Et Farnesianus liber recte *etiam*, quo recepto locum sic distinguo: *ut multa etiam Centuriones Tribunosque tantum juberi expediat*. Hic sensus enim verus, nec præter eum aliis saltem probabilis. In usu et ex usu militiae est, ut multa saltem jubeantur, non modo vulgus militum, sed Centuriones etiam ipsi ac Tribuni. *Id requirunt statim sequentia: 'Si ubi jubeantur, querere singulis lice-*

at: pereunte obsequio, etiam imperium intercidit.' Quæ cum nentra Lipsianarum emendationum recte cohaerent. *Acidalius*. *Flor. ut multa etiam centuriones, &c.* eodem sensu, quem Lips. elicit ex Hispano Codice, qui habet: *ut multa Centuriones*. *Vulgati* vero addit: *per centuriones*. *Pichena*. Editio prima, secunda, terciaservant illud quod produxit e *Flor.* *Pichena: ut multa etiam Centuriones, &c.* Lectio verissima, quam cur alii mutaverint, rationem non video: eam confirmavi plurium exemplorum quasi munimentis in Suspicionum farragine. *Gruterus*.

Perditus ac temulentus] *Puto, percitus*. Nam ad instinctum quemdam et insaniam (ita statim) refert. *Lipsius*.

CAP. 84. Si Vitellio et satellitibus ejus] Homer. Iliad. A. Ἡ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοις τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῷες μέγα κεν κεχαρολατὸ θυμῷ, Εἴ σφῶν τάδε πάντα πνηλατὸ μαρναμένον. Et cur non ab illo uberi eloquentiae et sapientiae fonte sit hic rivus? *Lipsius*.

Eligendi facultas detur] Forte, colligendi; id est, ut exercitus colligantur, aut configendi facultas detur: nam regium volumen habet, *elligendi*. *Rhenanus*. Mire heic hæret Rhenanus, et tandem ad emendationes refudit. Sed frustra. *Eligendi facultas*, est facultas optandi atque impetrandi a Deis: Si, inquit, efficaciter quidvis nobis imprecari possent; nihil nobis aliud optent, quam nostram mentem: conferantur isthæc cum Hist. III. 10. *Gruterus*.

Quem nobis animum] Malim, *robis*. *Rhenanus*. Inepte mavult Rhenanus *robis*: id quidem sentit Otho; sed invidiae molliendæ subticeat, et se etiam aliosque ei numero includit, ut solent oratoria arte insignes. *Idem*.

Quas mentes imprecentur] Tolle hic interrogationis notam, et repone comma: neque enim in praecedentibus saltem verbis adhuc interrogationi-

vis est, sed conditionis expressio: in sequentib. illatio cum interrogatione.
Acidalius.

Ne illas adversus Senatum voces] Scripsi, Nec illas, &c. Rhenanus.

Vitellius in nos ciet] Locum ab aliis fœde interpolatum e Vaticano restitu, religiose servata ejus scriptura: nisi quod audeant feci, ex audiant. Ne Germani quidem, inquit, illi barbari, quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad pœnam amplissimum ordinem deposcere: nedum vos Romaña suboles: nonetiam spreverim scribere cum Hispano codice, *quis cum maxime*: id est, Quis comitatus maxime Vitellius in nos movet. *Lipsius.*

Quos nunc maxime Vitellius in nos ciet] Nec, quibus cum maxime in nos ciet: ubi dictum, in nos ciet, sicut, in nos movet. De adverbio *cum maxime* admonuiimus alibi. *Rhenanus.* Lipsii correctionem ego ex Flor. prorsus confirmo: male vulgo: *quibus cum maxime*: et, *audiant*. *Pichena.* Apage Hispani libri lectionem, *queis cum pro cum quibus.* Quod Lipsius tamen probare ausus est. Ne faceret, vox saltem *cum maxime* monere debebat. *Hist. lib. iv. tolerant cum maxime inopiam.* Emendavimus in Plinii epist. lib. x. insignem locum. *Tae. iterum Hist. iv.* ‘vastatam Italiam, capi cum maxime urbem.’ *Acidalius.*

Ad sanguinem et eadem reposcerent ordinem] Exemplar Matthiae Corvini habet, *depositcent*: malim, *depositent*. Sane *depositendi* verbum in primis hic locum habet, quod exemplis astruere facillimum est. *Hist. iii.* ‘Nec minus violenter Aponium, quam Flavium, ad supplicium depositcerent.’ Eod. lib. ‘Victos in deditioñem accipere, aut expugnare depositcent.’ *Rhenanus.* Lege, *depositent*. Nisi tamen hæc Taciti formula est, quæ et supra in Pisonis oratione: ‘Habitune et incessu, an illo muliebri ornatu, merecetur imperium?’ et illic item a nobis interpolata, fortasse male. *Acidalius.*

Vitellianarum partium perstringimus] Lege, *praestringimus*: i. hebetamus, obumbramus. At recte mox: ‘perstringendos mulecendosque animos.’ Hoc enim quod Persius ‘mordaci radere vero.’ *Gronorius.*

Domibus et tectis] Tale Augustus in Dione, oratione ad populum, lib. **LVI.** ‘Ανθρωποι γάρ πον πόλις ἐστιν, οὐκ οἰκατον, οὐδὲ στοά, οὐδὲ ἀγοραὶ ἀνδρῶν κεναι: Viri enim urbs sunt, non domus, et porticus, aut fora hominum vacua. *Lipsius.*

Promiscue possunt] Budensis codex, *promiscua sunt*: itemque Florentinus, in quo *promiscua sunt*: quod Hellenismo quadam retineri posse, imo debere, assentior Rhenano. Sed velim amplius, *inanima*, rescribi, paullo ante. *Idem.*

Reparari promiscue possunt] Superior est manuscripti codicis lectio, *reparari promiscua sunt*. Expone *promiscua sunt*, ut intercidant ac reparentur: quæ locutio Græcam constructionem redoleat. *Rhenanus.* Flor. aliter; *reparari promiscua sunt*; quod Rhenanus interpretatur. Animadvertis etiam, et in hoc antiquissimo codice, et in altero priorum librorum, perpetuo scriptum esse, *promiscus*, *promisca*, *promiscum*, *promisci*, &c. Quod autem Lipsius reposuit, *inanima*, exemplo Ciceronis firmatur, qui in Verrem Act. **III.** ait: ‘omnia muta atque inanima, tanta et tam indigna rerum atrocitate, commoverentur.’ Simili modo Plin. Paneg. ad Trajanum: ‘muta quidem ista et anima parentia, sentire tamen et lætari videntur.’ *Pichena.* Reposuimus ex scriptura librorum Rhenano, Lipsio, Pichenea indicata probataque. Prius editi; *promiscue possunt*. Freinsh.

Eternitas rerum et pars gentium] Emendavimus, et *pax gentium*. *Rhenanus.*

Cap. 85. Ea oratio ad perstringendos] Nos, et *oratio*. *Rhenanus.* Muret. ea. Non opus, nec probo. *Acidalius.* *Coerceri non poterant]* Leg. potue-

rant: qui antea ne coēceri quidem potuerant, nunc fuere etiam compositi.
Idem.

Non tamen quies urbi] Lectionem hanc et distinctionem a libris priscis non potui, quin anteferrem vulgatae, aut conjecturis aliorum parum firmis.

Lipsius.

Quies urbis redicerat. Streptus, &c.] Hic locus est misere corruptus; nec quicquam auxilii fuit a libro manuscr. unde mendosa verba transfusa sunt in vulgatas edit. Nos magno labore eruimus tandem germanam sinceramque lectionem. Sic autem emendavimus distinximusque, quies urbi. Sed erat streptus, &c. Rhenanus.

Erat militibus] Pro erat supposuimus particulam et e codice Budensi, sieque distinximus sententiam: Et militibus, &c. occulto habitu: et maligna cura in omnes. Dictum autem est auferendi casu, et maligna cura, sicut et militibus. Rhenanus.

Animo vultuque conversis] Scripsimus, Animum, vultumque conversi. Græca figura sed Latinis quoque familiaris, poëtis videlicet atque historicis. Rhenanus. Muret. animo vultuque conversi, ne diffidere dubiis, aut parum. Sane aut omnino reponendum: priora cur mutet, nescio: nisi si poetica magis quam historicam locutionem censuit. At Tacitus in eam formam alia multa. Acidalius. Bene Rhenanus animum vultumque; male conversi: nam alterum prorsus postulat series orationis in qua intelligitur verbum substantivum; quasi esset: Sed plurimum trepidationis in publico erat conversis animum vultumque, ut quemque nuntium fama attulisset. Grov.

Ac parum gaudere prosperis] Fortasse rectius esset, aut parum gaudere. Ursinus.

Atque eadem dicenti, nota adulatio] E Vatic. ita restituimus, voce una addita, et altera mutata, &c.* Lipsius.

Et Othoni eadem quæ nuper privato, dicenti adulatio, &c.] Sic videtur le-

gendum, non ut vulgo legitur: Et privato Othoni nuper, atque eadem dicendi adulatio. Ursinus.

Aut tumultu verborum sibi ipsi obstrependes] Non cohæret sermo, ni reponas aucto tumultu. Grotius.

CAP. 86. Sereno et immoto die] Codex Budensis non habet die. Malim ego cælo. Rhenanus. Recte die, non cælo, quod magis placeret Rhenano. Nihil opus: diem enim pro cælo ponit, et contra cælum pro die, multis probavi in Suspicionum centonibus; quos tandem aliquando manumittam necesse est, ne si quid me subito fiat, similis habear Bombycium telis suis misere immortuorum, quem deinde non Pamphila, sed Pamphilus aliquis curiose et evolvat, et abjiciat, filis sibi retentis; precium laboris scil. Grueterus. Delet Muret. die, me non probante. Acidalius.

Etiam futuri pavor] Is enim, ut ait Plinius, ‘vates quodammodo intelligitur ac monitor, auctu semper reliquias.’ Lipsius.

Subita inundatione Tiberis] Faernus legebat, subita inundatio Tiberis, cum in aliis sit, inundatione: quod non ita placet. Ursinus.

Prorupto ponte subilio] Sine dubio Tacitus scripsit, proruto. Gronovius.

In tabernis ex cubilibus intercepti] Castigavi, in tabernis et cubilibus: hoc est, in lectis. Rhenanus.

Fames in vulgus] Orta ex fluminis inundatione. Plutarchi. πλευστον δὲ κατέκλυσεν ἐν φαράγγι ἐπὶ πράσι διαπωλοῦσι σῖτον, ὡς δεινὴν ἀποφίλαν ἡμερῶν συνχώνειν: h. e. foro frumentario maxime nocuit inundatio, ut secuta fuerit per dies complures annonæ caritas. Savilius.

Id ipsum quod paranti expeditionem Othoni] In libro manuscripto non est dativus Othoni, qui subauditur elegantius: nec est illic particula quod, sed tantum id ipsum; ut queat etiam legi: id, quoniam paranti expeditionem campus, &c. Rhenanus.

CAP. 87. Reliquos cæsorum] Forte

rectius, reliquias. Freinsh.

In custodiam habitos] Malim, *in custodia.* Rhenanus.

In numerum legionis] Hispanus codex, numero: Romana editio et Floren tinus, numeros; quod rectum hic est: intelligendique numeri militares, de quibus jam prædixi. *Lipsius.*

In numeros legionis composuerat] Ita Ms. alter: nam in Flor. sequitur respondentis folii defectus. Vulgo, *in numerum:* quod alibi etiam Lipsius correxit. Numeri enim sæpe pro cohortibus Tacito usurpantur. *Pichena.*

Facta et reliquis spes] Illis scil. qui navalibus operis distinebantur. *Savilius.* Vulgo, *reliquis.* Quod videtur sumptum ex superiori voce, *reliquos.* Reposui ceteris ex Flor. Sensus autem est: Ceteris etiam militibus, qui in ea classe erant, præter reliquos illos Galbianæ cædis, factam spem honoratoris militiae in posterum: quo scil. libentius in eam expeditionem irent. *Pichena.* Suspicor auctorem scripsisse: *composuerat, facta et ceteris spe honoratoris in posterum militiae.* Sic lib. III. ‘in Vitellium ut inimicum rescriptsere, facta tribunis et centurionibus retinendi, quæ Vitellius indulisset, spe.’ *Gronovius.*

Vires et robur] A conjectura nostra est. Libri enim omnes, *e prætorianis viris, ut robur exercitus;* parum apte. *Lipsius.*

Summa expeditionis Antonio Novello] Ita emendavi: male vulgo *Novellio.* Sic lib. sequ. ‘Antonium Novellum: ibique statim; ‘Antonio Novello nulla auctoritas,’ &c. *Pichena.*

Invitatus] Vox, *Invitatus, suspecta: quidam libri, Imitatus; alii, immutatus. Faernus, initio datus.* Lips.

Ad observandam honestiorum fidem initio datus] Ita Faernus emendabat pro eo, quod est in vulgatis, *invitatus.* Ursinus. *Invitare, eandem vim fere habet, quam, rogare: neque Imper-*

*ratorem erga præfectum suum, præsertim libertum, decet: hi enim jubentur, non rogantur. Merito igitur Lipsio suspectum verbum. Man. nos ter adhuc corruptius, *immutatus:* forte, *immixtus,* quasi inter duces additus. *Pichena.* Prima editio, *imitatus.* Emendationibus incumbitur hinc inde, ego mallem totam vocem omnibus suis elementis eradicare, cu[m] supervacuum. *Gruterus.* Non comparet sententia: minus etiam deleta suspecta voce *invitatus,* quod fecerat Muretus. Nec Lipsio Delius favit: nescio, si mihi. Possit credo legi: *ad obscurandam, honestorum fide invitatus.* Id est, ut fideliter curam navium ageret, fide honestorum, et dignioris conditionis, ipse libertus invitatus. Aut potius: *in observanda, honestorum fidem imitatus.* Ut in observanda navium cura tam fideliter se gesserit, ac si non libertus, sed honestior aliquis esset. *Acidalius.* Cur honestorum? Nam dishonestorum potius fides observanda videri possit. Imo, *honestorum.* Nam pessimis principibus optimi sunt suspecti, ut optimis pessimi. *Observare* hic est eorum custodum, quorum jam jam meminit: ‘Addidit classi urbanas cohortes,’ &c. Sed haec in gratiam tyronum. At turbant hic erudit. Omnibus suspectum τὸν *invitatus.* Cujus ego suspicionis causam certe nullam video. Vocantur alii ad dignitates, &c. * *Boxhornius.* Nihil ineptius τῷ *invitatus,* nisi forte ipsæ illius verbi defensiones. Hoc adfirmare proclive est: sed non tam facilis medicina. Suspicabar tamen, *comitatus, vel minister datus.* Adde *Observ.* II. 20. *Gronovius.**

Marius Celsus, Annus Gallus, rectores destinati] Liber Covarruviae, *rectores constituti.* Utrumque spurium: et sententia sine eo constat. *Lipsius.*

Rectores destinati] Hispanus liber, *constituti.* Lips. utrumque spurium, et sine eo sententiam constare ait.

Est ita vero. Sed vide, si ex Hispanica lectione alia concinuari melior potest, ut cum sequentibus copuletur, in hunc modum, *rectores*. *Cunctis tutis, sed plurima fides, &c.* Acidalius.

Licinio Proculo] ‘Profecto Brixellum Othonem, honor imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum praefectum.’ Hist. Tac. II. *Savilius.*

CAP. 88. Secum expedire jubet] *Expedire pro in bellum accingi; absolute. Rhenanus.* Faernus legebat, *expeditos ire, sive, expediti, si magis ita placeret.* Ursinus.

Mota urbis cura] Scripti *mota*. Rhenanus. Editiones vett. *mota urbis cura*, quod ignoro cur mutaverint. Dictum est sexto casu, ut in illa oratione supra VI. 17. ‘commoto simul omnium ære alieno, inopia rei numerariae.’ Freinsh.

Sapientibus quietis a Reip. cura] Castigayi, *Sapientib. quietis et Reip. cura.* Rhenanus.

Multi afflita, fide in pace] Reposuimus, *Multis afflita fides.* Afflictam fidem hic dicit quam Hist. lib. III. vocat *affectam*, hoc est, collabefactam deminutamque. Rhenanus. Quis crederet optimum Rhenanum tam diu impune laturum fuisse hanc mendam? Mutat olim editum, quod, etiamsi, ut ille voluit, omnes libri præferrent, ipso orationis filo postulante restitendum foret. ‘Et profecto sic conjecteram, antequam ex notis ejus didicerissem antea lectum ita fuisse. Quam bene, quæso cohærent: *Multis afflita fides, ac alacres et tutissimi?* Presertim si conferas: *Multi afflita fide ac alacres et tutissimi.* Qua parte autem commodius, *Multis afflita fides, quam Multi afflita fide?* An homo antiqua virtute et fide, insolentius quam, *homini antiqua virtus et fides?* Redde igitur Tacito multo rotundiorem sermonem: *Multi afflita fide in pace, ac turbatis rebus alacres et per incerta tutissimi.* Gronovius.

CAP. 89. Secura tum urbe a provinciali bello] Minutissimum hic erratum, nempe quod sit in *a*, perdit totum sensum. Nos, *secura tum urbe, et provinciali bello.* Subauditur existente. Porro provincialia bella propter longinquitatem, minus urbanæ plebi dispendiosa erant. Rhenanus.

Adversa reip. pertinuere] Danesius pro verbo, *pertinuere*, reponebat, *parti nocuere.* Ursinus. In altero Man. legitur, *adversar. p. pertinuere.* In aliis autem veterib. *reip. pertinuere*: quam vocem a Lipsio sublatam, ego haud temere adjectam, librorum omnium consensu, crediderim. Forte, *resp. pertinuerat.* Pichena. Libri omnes, *adversa reip. pertinuere.* Unde legendum censeo; *pacis adversa rei pertinuere*: ut notet accusatione ea tempestate frequentissimas, atque atrocissimas, quam pestem videre est ex prioribus sex Annalium libris, et esset ex sequentibus, si extarent. Freinsh.

Sub ducibus aliis si bellatum foret] Quid si legas, *Si ducibus aliis bellatum foret.* Rhenanus. Tac. Hist. II. ‘quod singulis velut ictibus transacta sunt bella, ignavia principum factum est.’ Savilius. Ex altero Man. restituui, *si ducibus aliis bellatum foret*, quod Rhenano etiam placuit. Pichena.

Fuere qui proficiscenti] Hinc potius incipere debebat novum caput; nam haec a sequentibus nullo modo divelli patiuntur, sed ita distinguenda sunt: *Aspernatus omnem cunctationem, ut Neroni quoque exitiosam (et Cæcina jam Alpes transgressus extimulabat) prius Idus, &c.* Freinsh.

CAP. 90. Festinata exactione] * Itaque pro hac sententia bene Floren. et quidam libri, *festinata jam pridem exactione*: addita significanter voce. Lips.

Sed festinata jam pridem exactione] Adverbium *jam pridem* nescio quis hic infusit: nos submovimus. *Festinata exactione*, id est, propter festinatam

exactionem. *Rhenanus.* Auctiores hic plerique libri veteres: *sed festinata jam pridem exactione.* At duplex potest esse sensus, &c.* *Pichena.* *Murret.* nescio unde inserit, *festinata jam pridem exactione.* Nullo detimento ea vox abest, nec magno commodo sane adest. *Acidalius.*

Galerii Trachali ingenio] Hic orator ad Domitiani tempora pervenit, sobrius et satis apertus suis, et quem velle optima crederes, auditu tamen major. ‘Nam in eo vocis quantum in nullo cognovi,’ inquit Quintilianus, ‘et pronunciatio vel scenis suffectura, et decora omnino.’ *Vertranius.*

Othonem uti, &c.] Credo illud *Othonem* ab interprete insitum glossemata esse. *Acidalius.*

Ad implendas populi aures] Sic quidem editio Veneta; at Romana prima non agnoscit vocem *populi*: neque requiritur admodum; imo, ne requiritur quidem. *Gruterus.*

Sed ex libidine servitii, ut in familiis] Verius clariusque distinxeris, *servitii.* *Ut in familiis, &c.* *Lipsius.*

Ut in familiis] Id est, *inter servitia opposite huic plebem ingenuam.* Ann. IV. *Savillius.* Nec quid hæc verba sibi velint, nec quid Savilliana eorum explicatio, intelligo. Suspicabar autem: *sed ex libidine servitii et in tantis malis privata cuique stimulatio et vile decus publicum.* Sic video aliquam sententiam. *Tò et accipiendo pro etiam.* Solent adversa ex fortuna ebrios facere sobrios, et ad nonere decoris, atque efficere, ut privata spe neglecta in publicum consulamus. At hi adeo, inquit, adsuerant servili adulatio, ut etiam, quum cogeret nemo, et tanta imminentia civilis belli mala facile tristiores vultus excusarent, gratiam captarent privatam, nec cogitarent quid tali tempore reipublicæ deceret. Histor. II. *Vitellius Neronem* ‘sectari cantantem solitus, non necessitate, qua honestissimus quisque, sed luxu et sagina mancipatus emptusque.’ Eodem libro, cap. 74: ex Ms. *in tanta mole, pro inerat a mole eruit Pichena.* *Gronov.*

HISTORIARUM LIB. II.

CAP. 1. Quod varie ortum] Non suspicabar de mendo, absque Vaticano fuisse; cuius lectio diversa coegerit me acris paullo intueri. Nam in eo, *vari aborte*, scriptum. Et hercules vulgata inepta et exsensa: quid enim est, varie ortum esse imperium Vespasiani? Imo unus et certus illius ortus. Scibeo ex vestigiis illis priscis, *quod varia sorte.* Atque ita est: imperium Vespasianorum, felix reip. et infelix, itemque ipsis Principibus fuit. *Lipsius.*

Quod varia sorte] Vulgo, *varie ortum:* ac si ea lectio constanter in libris veterib. haberetur, nihil mutavissem; sed cum Vat. corrupte habeat, *vari aborte;* et ex eo Lips. emendaverit, *varia sorte*, injurius tam pulchrae emendationi fuerim, nisi receperissem. *Pichena.* In Vat. *varia abortu.* Conjectat inde Lips. non satis feliciter. Mihi lectio proba et elegans et proxime Vaticanum: *vario abortu.* Doctiores favebunt, sat scio. *Colerus.* Emendationi Lipsianæ per

se certissimæ addam præsidium ab alio auctoris loco infra c. 95. ‘*Magna et misera civitas, eodem anno Othonem Vitelliomque passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos, varia et pudenda sorte agebat.*’ *Freinshemius.* Hist. III. ‘*Varia legatorum sors fuit.*’ *Gronov.*

Lætum reip. aut atrox] Exemplar Corvini regis habet, *semen reip. aut atrox.* Suspicor Tacito fuisse scriptum: *Quod varie ortum, semel reip. atrox, ipsis principib. prosperum aut exitio fuit.* Elegans est sententia de imperio Romano. Similia Cicero divinat in Philipp. *Rhenanus.* *Lætum* et *prosperum*, si respicias Vespasianum et Titum; *atrox* et *odiosum*, si Domitianum. *Savilius.* Danesius, cum in V. C. sit, *semen reip. aut atrox*, ex ea lectione emendabat, *semel reip. atrox.* Sed amplius de hac lectione considerandum censeo. *Ursinus.*

Causam profectionis] Joseph. ἀλάσ. IV. c. 29. addit, missum Titum, ut super Judæa rebus mandata Galbae acciperet, ἀσπασμένος καὶ ληφθέντος περὶ Ιουδαίων ἐντολάς. *Savilius.*

Decoris cum quadam majestate] Scripterim, decor oris cum q. m. Magis id placet, quam *decor corporis.* *Rhenanus.*

Prosperæ Vespasiani res] Hæc duo vocabula, *Vespasiani res*, non sunt in codice Budensi: proinde cogitandum, num potius sic legendum sit, *Prospere præsaga responsa*, ut sit adverbium, *prospere.* Expone *prospere præsaga*, hoc est, prosperitatem *præsagientiam responsa.* *Rhenanus.* *Legendum, præsagia, responsa, diximus Obs. II. 20. Gronovius.*

Loco omnium etiam fortuna] Ita videtur legendum; nam illud, *omnium, pro, omnium*, perturbat sententiam. *Ursinus.* Maximam injuriam se facere fortunæ non animadvertis, qui *omnium* nobis oggerit: nimis enim *jus ipsius coactat*; utpote quæ juxta Plauti Pseudolum, ‘*Centum doctum hominum consilia, una devincat Dea.*’

Gruterus. *Muret. omnium:* quod ego adhuc teneo in suspenso, propior ut non probem. *Acidalius.* Prætereunt hunc locum ut sanum omnes, cum tam postrema illa sonum habeant sine sensu: neque dubitem legendum, *loco omnium etiam fortuita.* Quæ alias casui ascripta fuissent, rapiebantur in omen principatus Tito destinati, ex quo semel ista credulitas animos invaserat. Simile illud Ann. I. ‘quæ casus obtulerat in sapientiam vertenda ratus?’ et Hist. IV. ‘quod in pace fors seu natura, tunc fatum et ira dei vocabatur.’ *Grotius.* Cum jam ante Socer meus editis in Aug. Sueton. notis c. 12. correctionem hanc meam, *loco omnium etiam fortuita*, loco, quem ideo notavi, parallelo ex Hist. I. 86. confirmatam, probavisset, hic quoque in textum recipiendam putavit. Sic fere supra II. 84. ‘*Tiberius cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat.*’ *Freinshemius.*

Offensam haud dubie victoris] Danesius legebat, *offensarum.* Sed fortasse melius legeretur, *offensam haud dubiam victoris.* *Ursinus.*

Et incerta adhuc victoria] Castigavi, *Sed incerta, &c.* *Rhenanus.*

Obliviscendum infensarum de bello agitantibus] Opinor scribendum, *offensarum.* *Rhenanus.* Fortasse legi posset, *infensorum.* *Ursinus.* *Manuser.* et *Vaticanus, offensarum.* Vulgo, *infensarum.* Pichena. Vox mihi non lecta. Ponam, *infensorum*, nempe Othonis ac Vitellii: nisi quis *offensarum* ex Vaticano malit eodem sensu. *Grotius.*

CAP. 2. Neque abhorrebat a Berenice] Fuisse hanc forma conspicuum quodam disticho Asclepiades in ejus formam scribit, si modo de eadem sensit: nam et aliae hoc nomine celebantur: Κύπριδος ἄδεικάν· φερ' ἰδώμεθα μὴ Βερενίκας. Διστάξω ποτέραν φῆ τις δμοιοτέραν: *Ambigo, an hæc Berenoris sit imago, vel Berenices.* Sit mage utri similis hospes amice refer. Alciat.

Suo quam patris imperio modestior] Man. *moderatior*. Quid autem verba hæc sibi volunt? An proprio magis instinctu ac ratione quam præceptis patris? Verior sensus videtur: *Suo ipsius Principatu modestioreni fuisse, quam regnante patre. Pichena.*

Læva maris] Id est, lævas maris partes, aut læva maris littora; illa scil. maris Mediterranei loca, quæ ex Syria Corinthum petentib. ad lævam sita. *Savilius.*

Prætervectus] Man. *prævectus*. *Pichena.*

Audentioribus spatiis] Lege, *lentioribus spatiis*. Sic Nicetas in Andronico: δυαλαῖς κινήσεστι καὶ σταθμοῖς βραχέστι. *Marcil.*

Templi situm] Designatum id quidem scribentis animo, sed quominus pertractatum, fecit oblivio; nisi forte illa verba *quanquam in aperto plena descriptioni sufficere putemus*. Sed durior aliquanto fuerit æquis auribus illa interpretatio, cum speciatim de altaribus actum sit, et Homero distincte diserteque *tēμενος* comminemur, quam *βωμὸς*, id est, templum et altare. *Savilius.*

CAP. 3. Regem Aëriam] * Alciatus hic mavult, *Uranium*. De Cinara autem, quod sequitur, Homerus, Plutarchus, Athenaeus, Arnobius, aliquique meminere. *Lipsius.*

Conditorem templi regem Venerarium] Id regis Deæque nomen non facile quemquam offendas, qui in promptu habeat: ipse *Uranium* lego. * *sacris initiantur*. Sane hujus Paphii templi fusius meminit Lucianus dialog. qui inscribitur Ἐπωτες. *Alciatus*. Liber Man. habet, *Verianum*: reponendum, *Aëriam*. Id docet Tacitus noster Ann. III. ‘Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphia Veneti auctor Aërias.’ Huic regi filius fuit Amathus. Nam sequitur illic mox: *Post filius ejus Amathus Veneri Amathusia*. Rhenanus. Hanc opinionem Tacitus ipse videtur sequi Ann.

III. *Savilius*. Corvinianus habet *Verianum*; alii, *Venerianum*; Alciatus mavult *Uranum*. Ego Aëriam non muto; est enim constanter scriptum et ab omnibus probatum. Ann. I. III. *Vertran*. Optimus Flor. (jam enim folii defectum in eo pertransivimus) habet, *Regem Verianum*. Pichena.

Quidam ipsius Deæ nomen id] Aëriæ Veneris nomen nusquam legi: Acreæ Veneris templum est in monte prope Carpasiam, cui summo nomen Olympus: quod nec adire nec videre mulieribus licet, auctor Strabo. *Ferrett.*

A Cinara sacratum templum] * Flor. *Cynira*. Sic paulo infra, *Cynirades sacerdos*. Pichena. *A. Cinyra*, sic recte scribitur istud nomen, si fides Ovidii libris Metam. x. 299. aliisque fere omnibus, quibus hominis hujus mentionio. Male edebatur alias *Cinara*: nam et Græcis est *Kύνηρας*, ut *Eliano* in Hist. Anim. ix. 36. *Freinshem.*

Accitum e Cilicia Myram intulisse] In Ms. legitur, *accitum et cilicentam miram intulisse*. Scripsi, *accitum*, et *Cilicem Thamyram intulisse*. Rhenanus. De Cilicum industria, qua huc spectat, legi possunt, quæ Cicero de Divin. et alii habent. *Savilius.*

Ut quisque vorisset] Pichena ex vestigiis Florentini libri: *ut quisque vorvit, sed mares*. Lipsius.

Hostiae ut quisque vorisset, mares deliguntur] Levem correctionem intuli, a Flor. indicatam, qui habet: *ut quisque vorvit s & mares, &c.* Pichena. *Legi, ut quisque vorvit, sed mares deliguntur*. Acidalius.

Obfundere] Nos, *offundere*. Rhenanus.

Continuus orbis latiore initio] Tyrius Maximus: ‘Venus a Paphiis colitur, cuius simulacrum nulli rei magis assimile, quam albae pyramidæ.’ *Lipsius.*

CAP. 4. Cæsis plurib. hostiis] Emedavimus, *cæsis complurib. &c.* Rhenanus.

Sostratus, sacerdotis id nomen erat] Florent. *Sacerdotii*: sed vulgata lec-

tio melior. *Pichena.*

Ad patrem] Qui tam subsistebat Cæsareæ, quæ Judææ caput. Joseph. ἀλώσ. IV. c. 29. *Savilius.*

Provectus] Castigavi, *pervectus*. Sic infra, ‘Corpus insigne oculis, &c. Romanum pervectum est.’ *Rhenan.*

Ingens rerum fiducia] Suspicabar, *ingens rerum*, voce sequenti rejecta. Sed *Pichena* sagaciter sensum eruit, *ingens rerum fiducia* (sesto casu) quam ex oraculo conceperat. *Audiamus. Lipsius.*

Ingens rerum fiducia accessit] Lipsins vocem, *fiducia*, tollit; mihi omnino retinenda, cum sit præsertim in nostro antiquissimo: non enim eam primo casu, sed sexto, accipio: id est, Titum ingentem accessisse, ob fiduciam rerum ex oraculo conceptam. Locum ergo juxta hunc sensum melius, quam in vulgatis, distinxii. Sic Ann. I. xi. ‘*ingens gloria, atque eo ferocior.*’ *Pichena.* Recte Lips. qui vocem *fiducia* tollit. Muretus non recte, qui retinet, et sic distinguit, *ad patrem pervectus.* *Suspensis provinciar.* &c. Acidalius. Distinguendum putavi, *ingens rerum fiducia accessit:* utque appareat Titum ipsum dici *fiduciam:* cuius vocabuli primus hic casus, non postremus ponitur. Quomodo mox seq. cap. ‘præcipua concordia fides’ vocatur. *Freinsh.* Sic Justinus I. xi. ‘qui ex continentia ad Darium profecti, non mediocre momentum Persarum viribus accessere.’ Et I. xiii. ‘ubi et Olympia esset mater Alexandri, non mediocre momentum partium.’ *Gronovius.*

Profligaverat bellum] Paullo aliter *profligandi* verbo usus, quam placuit Agellio I. xv. Noctium: qui in tota ea re vereor ut caliget. Ni ita est, barbare etiam locutus sit Augustus in Aneyrano lapide: *CEPTA. PROFLIGATAQUE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI.* quod exemplum rigide et ex diametro cum Agelli nota pugnat. *Lipsius.*

Vespasianus oppugnatione Hierosolymarum. Reliqua duro magis] Scripsi distinxique, *Vespasianus, opugn. Hierosolymorum reliqua. duro m. &c. Rheinanus.*

Ob ingenium montis] Hæc Flor. lectio est, atque, ut mihi videtur, aptior vulgata, *ob ingenium gentis.* Duos enim unius montis colles, immensum editos, Hierosolymarum munimenta completebantur, ut notum est, et Tacitus tradit infra l. v. Nec novum videatur *ingenium montis.* Nam Ann. I. vi. dixit: ‘locorumque ingenio sese contra imbelles Regis copias tutabatur’ et Hist. I. i. ‘ingenio loci cælique.’ Apud Plinium etiam l. xiv. 1. legitur, ‘ingenium soli’ et in Agell. I. xii. 1. ‘ingenium lactis.’ *Pichena.*

Tres, ut supra memoravimus] Hinc inchoandum esset caput, si rerum etiam capita distincte proponenda. Sed hoc plerumque arbitrium est; et qui primi sic auctores distinxerunt, haud magnam in ea re curam posuisse videntur. Et hinc tamen aliquando tenebræ et remoræ lectionis; ergo cum eas offenderemus, sæpiuscule mutavimus. *Freinshem.*

Mucianus] Ita ubique præpotentis hujus hominis nomen scripsi. Græci snudent, qui Μουκιανὸν appellant: et lapides, in quibus C. media, non T. semper sculptum, ut in illo Romæ: *L. ANNIO. FABIANO. M. NONIO. MUCIANO. cos.* Multa etiam hujus mentione in Plinio, qui Licinium ei nomen addit, et titulum fere ter consulis, I. xii. ‘*Licinius Mucianus ter cos. et nuper Lyciae provinciae legatus.*’ Lib. xxxii. de ostreatum præstantia: ‘*Dicemus,*’ inquit, ‘aliena lingua, quæque peritissima hujus censuræ in nostro ævo fuit. Sunt ergo Muciani verba quæ subjiciam.’ Et sæpe alias: ostenditque doctum et alterum velut Mæcenatem. *Lipsius.*

Et inexpertus belli labor] Redundare vox *labor* videtur, et inculcata hue e priore versu. Legam, *et inexpertis*

belli. Ita supra: *pacis artibus, belli inexpertus.* Idem.

Et inexpertus belli labor] Malim, *ardor.* Nam omnino *labor* hic locum non habet. *Rhenan.* Danesius legebat, *ardor, non labor, &c.* ne repeteretur vox, *labor,* supra iterum posita. *Ursinus.* Delendam censem Lipsius vocem *labor.* Ego nihil mutarem, nec supervacua mihi repetitio illa videatur, ut mens sit: illis laborem belli, his laborem pacis, robur et vigorem addidisse. *Pichena.* Placet cum Lipsio deleri vocem *labor,* ut e linea superiore certe inculcatam: non placet scribi *inexpertis.* Lego, *integra quies et inexperta belli.* Acidal.

CAP. 5. *Ac si res posceret]* Particular ac erasmus: nam Tacitus brevitatatem amat. *Rhenan.*

Dispositu provisuale] Non possum hic videre, quod Savilius: *very expert in the direction and foresight of civil affaires:* quasi uno spiritu jungeret auctor; *dispositu provisuale civilium rerum peritus:* quumi ille voluerit, *aptior sermone, dispositu provisuale, junctim accipi, quæ sensum impleant absque illo, civilium rerum peritus.* Significat enim Mucianum elegantiorrem et diligentiores fuisse in dispositione et ordine omnium, quæ ageret circaque haberet. Quale est, quod de Vespasiano Suetonius c. 21. ‘*Ordinem una fere hunc tenuit, &c.* Plinius epist. l. II. 11. ‘*Salvius Liberalis vir subtilis, dispositus, acer, dexterus.*’ Noster infra: ‘*Apud Vitellium omnia indisposita, temulenta.*’ Adde ad Sen. de ira III. 6. Sic igitur Vespasiano dispositior, vel *aptior dispositu,* Mucianus. Idem *aptior provisus,* hoc est, magis providus et divinus et pensitator futuri, quicquid ageret. *Gronovius.*

Abolerat] Veteres omnes habent, aboleverat; et melius. *Pichena.*

CAP. 6. *Vario eventu]* Lego, *vano.* Acidalius.

Imperii præmia] Videtur expres-

sisse Josephi verba, quæ extant IV. ἀλώσ. c. 36. *Savilius.*

Duaeque legiones] Paullo aliter hoc olim. Nam C. Cæsar, Ægypto devicta, tres in ea legiones reliquit. Auctor Suetonius in Jul. c. 76. Augustus eum numerum retinuit, imo et Tiberius: sub quo Strabo sane vixit, et hæc scripsit l. XVII. ‘*Ἐστι δὲ (in Ægypto) τρία τάγματα· ἦν τὸ ἐν κατὰ τὴν πόλιν οὔρυται, τ’ ἄλλα δὲ ἐν τῇ χώρᾳ:* *Sunt tres Legiones: quarum una in urbe agit, reliqua in ipsa regione.* Sed Tiberius tamen non in longum. Anno enim imperii ejus nono, Tacitus clare duas saltem legiones Ægypto adtribuit: uti et hic. Lib. IV. ‘*Cetera Africæ per duas legiones, parique numero Ægyptus.*’ Observa ergo obiter, paullo certius de Strabonis scriptione, quam vides, eum desiisse ante hunc nonum Tiberiani imperii annum. Addo, Egesippum etiam de duabus hic legionibus assentiri Tacito, l. IV. ‘*Esse etiam illuc duos ordines militarium virorum, quos sibi adjungere Vespasianus proparavit.*’ *Lipsius.*

Seclusum tutumque] Vatic. Flor. et Romana editio, secundum tutumque: quod approbo. *Idem.*

Seclusum tutumque] Aut extra iter Vitellii et Othonis potestatem situm. *Savilius.* Congruit Flor. cum Vat. in voce *secundum*, quæ a Lipsio probatur. Eam itaque reposui, pro vulgata, *seclusum.* *Pichena.* Lipsius alteram lectionem probat. Non possum ego, sed deleta copula distinguo, *cingitur parando interim bello seclusum, tutumque, &c.* Acidal.

CAP. 7. *Cum in victores vicosque]* Rodolphus et prisca item editio, *cum victoribus vicos numquam solidam fide coalescere.* At totum locum libentius nunc cum Pichena legam: *exspectari belli exitum: victores vicosque numquam, &c.* *Lipsius.*

Placuit exspectari bellum, cum in victores, &c. fides coalesceret] Volumen manuscr. habet, *fide coalescere.* Nos

sic legendum tandem deprehendimus, et distinguenda verba: *placuit expectari bellum*. *Victores, &c. fide coalescere*. Ergo, qui volet, sequatur meum judicium, aut mendosa se lectione diutius oblectet. *Rhenan*. Placuit expectari belli Othoniani exitum: quoniam utrinque mota magna mole armorum pax nunquam certa erat futura victoribus et victis. *Ferretus*. Distinguenda ex Beati judicio; *placuit expectari bellum*: scil. ex quo sciatur, quam in partem inclinaret victoria, &c. *Vertranius*. Danesius sic legebat; *pl. exp. bellicum: victores, &c. fides coalescere*. Ursin. Haec mihi valde suspecta, neque scio an satis apte dicatur, *expectare bellum, aliis bellantibus*. Flor. nihil mutat, nisi quod habet: *solida fide coalescere*: longe melius vulgatis, cum verbum, *coalescere*, ac sequentia, *referre*, et *insolescere*, sibi optime respondeant. Si autem hoc, ut magis sincerum, admittimus, supervacua remanebunt superiora illa, *cum in: ex quibus fortasse aliqua emendatio exoriatur*. Itaque suspicor, totum locum sic legendum: *Sed bellantibus aliis, placuit expectari belli exitum. Victores, victosque nunquam solida fide coalescere*. Pichena. Placeat in in *inter mutandum*, nisi quod Agricola, incertum ex libris an ex ingenio, emendabat ante annos plus minus centum: *placuit expectari bellum: cum victorib. victos n. sol. fide coalescere*: quidquid hujus est: de re ita Curtius mens: 'Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam et firmissima est inter pares amicitia, et videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas.' *Modius*. Rodolphi lectionem, quae eadem et priscae edit. *cum victorib. victos n. s. fide coalescere*, probat Lipsius itemque Modius. Muretus deleta voce *bellum* scriptis: *pl. expectari. in victor. victosque n. s. f. coalescere*. Et si attendis, *bellum* nihili hic

vox. Quid enim est aliis bellantibus, bellum exspectare? Vespasianus quidem bellum nullum exspectabat, sed inferre cogitabat. Nec tamen cum hoc deleri probo, reliqua ejus emendationis admitto. Aliud latere video in corruptis particulis *cum in*. Scribo: *pl. exp. casum. Victores victosque n. s. f. coalescere. Casus* hic est *'Taciti more, occasio Ann. I. xii. 'Si Catti cupidine ulciscendi casum pugnæ præberent.'* Ibid. 'Vologeses casum invadendæ Armeniæ obvenisse ratus.' Ann. XI. 'casus Mithridati datus est occupandi Armeniam:' et Ann. XIII. 'bene gerendæ rei casum offerri scripsérat.' Sallust. in Jug. 'Fortunam illi (lego illis) præclari facinoris casum dare.' Sententia sic verissima. Ita fit enim: aliis bellantibus alii occasionem captant. Et hæc ipsa mens Vespasiani: quam clarius paullo post Tacitus his declarat verbis: 'Igitur arma in occasionem distulere.' Hæc emendatio vera et certa. Olim etiam moliebat: *placuit exspectari bellum, non sumi. Victores, &c. Nihili præ altera. Quid si legas etiam, pl. exp. belli casum?* Acidalius. Postulante sententia, nec verbis multum abeuntibus, Pichenæ correctionem recepimus. *Freinshem*. Nisi malis, *exspectari eventum*. *Gronov*.

Cæterum olim mixtis consiliis] Scriptimus, Cæteri o. m. c. Rhenan. Suspecta Lipsio verba, ceteri olim: ex quibus ego quondam aliquem sensum eliciebam: accipiens, *olim*, in futuri temporis significationem: de ceteris scil. qui postea partibus Vespasiani accessere. Sed nunc mihi ipsi non probatur, propter adverbium, *nuper*, præcedens: ac potius interpretor, Ceteros, videlicet, Titum, legatos, &c. * *Pichena*. * *arma in occasionem distulcre*. Postremum castigatio cæteri ne comparanda quidem est ad ceterum veterem scripti. *Salinarius*. Mihi certum traductione levi, et mutatione leviore, integrum locum

ita fore. *Lego, Mucianusque secretis olim, nuper mixtis cons.* Ita enim est. Nuperrime consilia miscuerant, quæ semper antehac secreta habuerant. Firmat et illustrat superior ille locus, ‘Ceterum hic Syriae,’ c. 5. De cætero non muto nunc porro, ut olim censem: *Optimos quosque amor reip. multos dulcedo, &c.* Acidalius.

CAP. 8. Propior ad fallendum fides] Suspicio legendum, promptior. Freinsheimius.

Scithinum insulam] Farnes. *Cynthum.* Vatic. *Scithinum.* Vera lectio, *Cythnum:* quomodo aiunt legi in Florentino: quæ insula juxta Atticam sub Eubœa. Plinio nominatur l. iv. et Ptolemaeo dicitur *Kύθος.* Philoni etiam in Flaccum sic dicitur, et juxta Ceam collocatur. In Zonara non recte scriptum, hunc falsum Neronem in trajectu Cydni amnis interfectum: decepitque eum ad finitas hæc vocum. *Lips.*

Cythnum insulam detrusus] In Flor. ita scribitur, et verius: male vulgo, *Scithinum.* Pichena.

Et abnuentes interfici] Flor. *Vel abnuentes.* Idem.

Dextras concordiae signa] Nos, *dextras concordiae insignia.* Rhen.

CAP. 9. Ad prosequendum eum, quibus] Codex Budens. *ad prosequendum, cum quibus, &c.* Quemadmodum nos quoque castigavimus: nec displaceat altera lectio. Idem.

Alloquendos sibi milites] Ita Venetiis primum editus: sed Romanus eo prior disertim habet, *adequandos,* unde non ambigo, quin litera mutata fieri debeat, *adaquandos sibi milites;* egregia emendatione, nec minus plana. Veniemus, inquit trierarchi, postquam refecerimus milites aqua, quam aliquot diebus destituti animis pariter, corporibusque languent. Et hinc scire licet insulam Cythnum aquarum sterilem. *Gruterus.*

CAP. 10. Magnis motibus] Demiror hanc clausulam omissam in lib. Ms.

sicut paulo ante mare, ubi legimus, *mare ingreditur.* Sed dormitant sœpe librarii. *Rhen.*

Delationes factitaverat] Habet a Cicerone in Bruto: ‘qui quum tanto nomine esset, patremque optimum virum habuisse et juris peritissimum, accusationem factitaverit.’ Gronovius.

Accusatorum causæ noscerentur] Vide, si lubet, pecuniae veteris lib. iv. c. 3. Idem.

Adhæc terrore et propria vi] Volumen Budense; *Adhunc terroris et prop. &c.* Legerim, *Adhoc terroris,* hoc est, ad hunc terrorem. Intelligit Senatusconsultum modo relatum. *Rhenanus.* Vulgatam distinctionem utcumque retineo, hoc sensu: Ad ceteras illius Senatusconsulti jactationes, nova hæc disceptatio accessit: quod Crispus et ejusdem Senatusconsulti terrore, et potentia propria, fratris sui delatorem pervertere conabatur. *Pichena.* Qui hæc emendant et distinguunt sui saltem consilii redderent rationem: an melius ista? *infirmum aut validum retinebatur adhuc: terrore.* Annius non erat in reis potentioribus, itaque locus Senatusconsulto: præterea Crispus, dum fratrem ulciscitur, adeo eloquentia sua, sibi propria vi, terroreque (si sibi tam præpotenti accusatori morem non gererent) patres ursit, ut Annium indefensum, inauditum damnare sustinerent. Per hæc firmatur interpretatio quam dedimus ad illa, Ann. I. iii. ‘Senatus nunquam satis credito sine fraude Germanicum interiisse, scripsissent expostulantes.’ Tò adhæc respicit ad illa: ‘parvæ quoque res magnis motibus agebantur.’ *Salinerius.* Paullo melior ad marginem lectio: *retinebatur adhuc.* *Terrore et propria vi, &c.* nondum optima. Scribo: *retinebatur adhuc terrori: et propr. &c.* id est, ad vel in terrorem. Acidalius. Malim, *At hoc terrore, et propria vi.* Freinsheimius. Quid si, *Ad hunc terrorem.* Super hoc

terrenlamentum Senatusconsulti etiam, non terriculis, sed vi eloquentiae et gratiae suae ammitabatur. *Gronovius.*

Traxeratque magnam senatus partem] Exemplar regium, Traxeratque magistratus p. Rhen.

Dedi ad exitium postularent] Sic Florent. Vulgo, postularet. Pich.

Quamvis infirmum et nocentem] Scriptus, Quamvis invisum ac nocentem. Rhen.

Meminerant] Tacit. Hist. iv. in oratione Curtii Montani; et paulo post, ubi occurrit junctus 'Eprio Marcello.' Savil.

CAP. 11. *Lætu interim] Adverbium hoc in vulgatis vacans restitui, Florentini et Ven. et aliorum veterum auctoritate. Pich.*

Othoni principia] In describendo rem tanti momenti, qualis hæc fuit, inter Vitellium et Othonem agitata, Tacitus, ut mihi quidem videtur, longe seipso inferior est; omissis, quæ plurimum hoc faciunt, circumstantiis, asserensque et confundens in speciem pugnantia, atque, ut breviter dicam, lectori non satisfacit ex historiæ legibus. Quoad circumstantias, Othonem, præcipuum actorem, et cuius vel vestigia fuissent numeranda, Tacitus ex urbe, &c. * Savil.

Præcipua fama quartadecumana] Castigavimus præcipui fama Quartadecimani. Rhenanus. Alii præcipui. Nos, præcipua, Venetum sequuti, quod ista vox concinnior videretur. Sic infra Hist. ii. 32. de hac ipsa legione, 'magna ipsam fama.' Freinsh.

Rebellione Britanniæ] Historiam hanc fuse persecutur, Ann. xiv. et in vita Agric. Savil.

E fiducia tarditas inerat] Hic tarditatis Othonem arguit, et tamen paulo infra ait: 'Nec illi segne aut corruptum luxu iter:' et supra lib. præc. in fine: 'Aspernatus omnem cunctationem, ut Neroni quoque extiosam.' Respondetur, Othonem quidem festinanter, omnique cunctati-

one remota, profectum cum exercitu ab urbe: et quantum ad ipsum attinet, neque corrupte neque segniter se gessisse, ut qui omnia providi ducis munia adimplevisset. Sed tantaë molis exercitus, praesertim legionum agmen, fiducia virium suarum, lento-rib. spatiis incedebat, quam belli necessitas postularet. *Pichena.* Fallitur vir eximius. Non enim Othonis, non omnis exercitus, sed solorum quartadecimanorum tarditatem accusat Tacitus. *Gronov.*

Eo agmen legionum] Sustulimus dictionem eo. Rhen.

Vestrictus Spurinna] De illo vide Plinium l. iv. ep. 1. et 10. et ii. ep. 7. Savil.

Sisti intra Gallias] Ex Flor. intra: nam vulgo, inter. Pich.

Veterani e prætorio] Superesse videantur hæc voces. Præmisit enim jam nunc de prætoriis omnibus cohortibus: qui igitur isti amplius e prætorio? Sed non supersunt. Distinguit enim a cohortibus Veteranos: recte; quia exauktoratos intellegit, et qui post sedecim stipendia habebantur sub vexillo, non aliter quam legionarii, de quibus scripsi satis ad Annal. i. Atqui hi nec in legionibus ultra censebantur, nec illi in cohortibus. Lips.

*Lorica ferrea usus est, et ante signa] Delevimus verbum est. Rhenanus. Addidi verbum est, ex Flor. ac Ven. Mos autem notandus Romanorum ducum, pedibus ante signa ambulantium. Plin. Paneg. ad Trajanum; 'cum jam tua vexilla, tuas Aquilas, magno gradu anteires.' Ubi Lipsius alia exempla adjicit. *Pichena.* Alius describitur a Juvenale Sat. iii. v. 190. Quid si ex priore fama hæc illi affingantur a poëta? nosterque recenseat veritatem? *famæque dissimilis.* Sed prætereundum non est, quam lepide Satyrographus hemistichio Virgiliano captaverit venustatem: 'Actoris Arunci spolium.' Quod Aristophani etiam factum, qui,*

ait Demetrius lib. XII: σκώπτων ποντὸν Δία θτὶ οὐ κεραυνὸν πονηρόν, φρσν· ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν νεῶν βάλλει, καὶ Σούνιον ἄκρον Ἀθηνῶν: i. e. irridens quodam loco Jovem, quod scelestos fulmine non peteret, ait, verum suum templum ferit, et Sunium promontorium Athenarum. Scripserat enim Homerus Odyss. γ. 278. ἄλλ’ θτε Σούνιον ἱδν ἀφικόμεθ’ ἄκρον Ἀθηνῶν. Savilius. Si quis proprius attendat nexui orationis, videbit ei officete voculas illas binas, usus et, quam prodesse. Gruterus.

Cap. 12. *Et majore Italæ parte]*
Particula coniectens, et, videtur hic mihi superesse. Rhen.

Quibus tentandis, aggrediendaque]
Farnesiana hæc scriptura est: quam verissimam censeo. Vulgata lectio valde turbat: *quibus tentandis aggrediendisque, provinciæ Narbonensi, &c.* tanquam tres hi duces Provinciæ impositi: et mage majores tenebras offendit etiam Maurus. Lips.

Provinciæ Narbonensi, Suedium, &c. duces dederat] Imperio constituto Provincia nostra Populi facta, ut alibi diximus, et consularis est: unde lib. sup. legitur Titus Vinus proconsulatu Galliam Narbonensem severe integreque rexisse. Moris autem fuit in provinciam, quæ limitem ditionis Rom. constitueret, Proconsuli, Prætori, Præsidive laborum et operis parte levando, si opus esset, mittere, qui Duces et Limenarchæ dicerentur. Sed hoc loco Vedius Clemens, Antonius Novellius, Æmilius Pacensis, aliam ob rem missi sunt ab Othono, tentandis scil. aggrediendisque Alpibus maritimis. Ad id autem duces electi, et cum militibus profecti sunt; non ut quidam scripsit, proconsuli juvando, quem tum in provincia non fuisse conjicio ex eo, quod nulla proconsulis mentio sit in hac tota, que sequitur, civilium bellorum scriptione: adhæc plura lib. seq. ubi de Valerio Paulino referam. Verum quid est dicere, *Alpibus tentandis aggrediendisque provinciæ Narbonensi Suedium, &c. duces ab Othono datos?* si ex Italia mittebantur, qui Alpès maritimas tentarent, aggrederentur, illi provinciæ Narbonensi non erant dati dues, cum id nomen haberent eo, quod milites ducerent. Alias non nisi Dux Narbonæ in codice Præfeturarum dicitur. Quare non videntur tres missi duces, qui provinciam regerent, sed qui exercitum Othonianorum ducerent, qui χιλιαρχοι, ut est apud Ulpianum, dici potuerunt. Evidem et celebritatis patriæ et emaciundi Cornelii gratia, Clementem, Novellum et Pacensem oriundos Provincia puto: quod significant illa quæ sequuntur, ‘Videbatur non Italia adiri nec loca sedesque patriæ.’ Sic igitur a Cornelio scriptum, et cæteris exscribendum reor, *provinciæ Narbonensis Vedium Clementem, &c. duces dederat: et infra, ‘Vedius Clemens ambitios, &c.’* Supraque lib. proximo, ‘Novellio, Vedio Clementi primipilarib. &c.’ non *Suedio*, neque enim *Suedium* in libris Latinis legas. *Vetranius.* Omnes aditus Galliarum (in quibus Alpes maritimæ) armis Vitellii tenebantur; ‘quando Peninæ Cottiaeque Alpes, et cæteri Galliarum aditus, Vitellianis exercitibus claudebantur.’ At Othoni placuerat sistere in Gallia Cæcinam. ‘Transgressojam Alpes Cæcina, quem sisti intra Gallias speraverat.’ Eaque de causa Narbonensem provinciam memoratos duces classe aggredi jussit, ut illa recepta aditus Alpium maritimorum pateret: nec (si bene rem putes) faciliores Alpes maritimis habuisset: utrinque enim petitus Maturus earum procurator iter ociosus aperuisset. Sed frustra fuit; nam provinciam Narbonensem suarum partium fecit, is Valentem commiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temere ingrederetur monendo terruit: non itidem Alpes maritimas. Hist. I. III. ‘Haud procul inde agebat Marius Maturus Alpium maritimorum procurator; fidus Vitellio,’

&c. Salin.

Duces dederat] Forte, *Duces legerat*. Freinsh.

Pér licentiam militum victus] Venerius ex Flor. *vinctus*, quam, *victus*: ut in vulgaris. Sic infr. eod. lib. ‘*vinctus praefectus castrorum Julius Gratius.*’ Et statim: ‘*eum fratrem ejus Jul. Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem casu vinxisse.*’ Pichena. Est qui malit, *victus*. Muretus, *vinctus*: pessime. Retineo *victus*, nec illa trita significatione, sed qua etiam infra hoc lib. usurpatur: ‘*Ne ut victi et ignavi despactarentur.*’ Terent. Heautont. III. I. ‘*Si te tam leni et victo esse animo ostenderis.*’ Quomodo idem fortassis et Eunicho: ‘*Eludet ubi te victum senserit.*’ Acidalius.

Non Italia adiri] Nihil ego hic nisi germanum video. Sudant tamen in mutando Rhenanus pariter et Vertranius. Lips.

Sedesque patriæ videbantur. Tamquam externa littora et urbes hostium urere] Hæ sententiæ multis mendis sunt insignes. Manuser. volumen habet; *sedesque patriæ jubebantur tamquam et urbes hostium urere.* Vides hic abesse duas illas voces, *externa littora*; quas castigatores addiderunt. Ego vero pro *tamquam et urbes*, deprehendi post laboriosam loci considerationem, scribendum, *tamquam metures*. Itaque sic distinx sententiam: *Sedesque patriæ. Jubebantur tamquam metu res hostium urere.* Cæterum verba, *tamquam metu res*, non inserui in contextum, quum mea sit inventio. Mutet, qui velit. Rhenan.

Nihil usquam provisum adversum metus] Sic infra l. IV. ‘*constans adversus metus.*’ Pich.

Occursantes domini, juxta conjuges et liberos] Nescio, si mutandum: *occursantes domini, juxta conjuges et liberi*: hoc scio, copulam delendam, scribendumque; *securitate pacis, belli nullo circum.* Acid.

Delph. et Var. Clus.

CAP. 13. *Nec capi poterant pernix genus]* Exemplar regium, nec pernix. Forte scribendum, ‘*Nec capi poterant, et pernix genus, et ignari locorum, Rhenanus.*’

Tortoribus] Regius codex, *temporibus*, ex quo Rhenanus, *terroribus*. Lipsius.

Nec ullis deinde tortoribus] In exemplari regio legitur, *temporibus*. Lego; *nec ullis deinde terroribus, &c.* Rhenanus. Flor. *terroribus*. Vulgo, *tortoribus*. Pich.

CAP. 14. *Duas Turingorum cohortes]* Video *Turingos* librario melius fuisse notos quam Tungros. Sed quia supra dixit; ‘*Non defuisse partem Galliarum, quæ Rhenum accolit, Vitellii partes secutam;*’ inducor ut credam hic et in sequentibus, *Turingorum* scribendum, non *Turingorum*. Quod vero de Batavis paulo post deque Transrhenanis meminit, fateor equidem accipiendum de Germanis, qui trans Rhenum colunt. Sed proximis amni, puta Teneteris, Usipiis, Tubantibus, Chamavis, Bructeris, et similibus. Longius vero dissiti Turingi erant; Tacito non commemorati; quos veteres, e quorum numero Sidonius est Apollinaris et Vegetius, non *Turingos*, sed *Toringos* appellant. Rhenan. Muretus hic *Turingorum*. Unde aut cur nescio. Acid.

Ala] Quæ ut alibi notamus, completebatur decem turmas; ut quatuor turmae et ala constituerent quatuordecim equitum turmas. Ex illis duodecim in hostem missæ, reliquæ data Foro Julii custodia. Savil.

Paganis] Vox hæc in jure magis frequens, quam in cæteris auctoribus, accipitur eo significatu, ut omnes comprehendat, qui milites non sint, a pagis, id est, oppidis deducta. Qua ratione Persium credibile est *semipaganum* se dixisse: quasi semimilitem se fuisse denotaret, et idecirco non plene poëticam, quæ ars umbratica est, edoctum. Alioquin me non latet,

Tacit.

12 K

pagum, prima origine a fonte dictum, πηγή. Alciatus.

Simul a latere saxis urgeret] Hæc verba, a latere saxis urg. non sunt in volumine Manuser. nam illuc legitur, Simul altitudo aptæ ad jacendum, pro jaciendum. Subauditur et Paganorum manus exciperet. Rhenan.

Ad jaciendum paganorum manus] Auctior Flo. *ad jaciendum etiam paganorum manus.* De paganis paulo supra dixit; ‘mixtis paganis’ atque inf. l. III. ‘Nisi vincitis pagani.’ Paganii autem in bellicis expeditionibus vocabantur ad differentiam militum; id est, omnes qui milites non essent: a pagis, vel oppidis d. Plin. ep. x. 18. ‘apud me et milites et pagani, certatim ei testimonium retribuerunt.’ Juven. Sat. vi. ‘citius falsum producere testem Contra paganum possis.’ Lib. XIV. D. de pœnis: ‘Quedam delicta pagano, aut nullam, aut leviorem penam irrogant; militi vero graviorem.’ Item ad leg. Falcid. l. nlt. ‘Miles, si dum paganus fecerit testamentum, militiæ tempore codicillos,’ &c. *Pichena.*

Obscurum noctis objectum obtentui fugientibus] Participium *objectum era simus.* De *obtentu* monuimus alibi. *Rhenanus.*

CAP. 15. Turingarum cohortium præfecti] Scipiosimus, *Tangrarum cohort. præ. Rhenanus.* Muretus, *Turingarum.* Unde, aut cur, nescio. *Acidal.*

Sustentata quidem diu acie] Conjunc tionem *quidem submovimus.* *Rhenan.*

Ne hinc classis, inde eques] Sic veteres nostri, *eques.* Vulgati vero, *equites.* *Pichena.*

Antipolim Narbonensis Galliæ municipium] Neminem latet *municipes cives esse Romanos, ex municipiis, suo jure et legibus suis utentes, muneris tan tum cum populo Rom. honorarii participes.* A quo munere capessendo appellati videntur, ‘nullis aliis necessitatibus neque ulla pop. Rom. lege ad stricti, cum nunquam pop. Rom. fundus

corum factus sit,’ ut ait eleganter Agell. XVI. 13. Sed si Tauroëntium, Olbia, Antipolis, Nicæaque in Salyum solo exstructæ sunt; illoque in littore, unde C. Sextius Salyes, et Deceates et Lignes Alpium maritimarum in colas expulit, cum ex eo facta pop. Rom. regio maritima sit, haud scio, cur Antipolis municipium a Cornelio appelletur: nisi forte causa sit hæc, quod Sextius ex littoribus, quæ Massilia ducunt in Italiam, pulsis Barbaris, relictam ab iis oram Massilensibus attribuit, ut auctor est Strabo l. IV. Ita non fuit ea pop. Rom. facta, quam purgavit proconsul Sextius, nomine socii populi Massilitani. Cæterum e natione Salyum, Deceatum, Oxybiorumve quosdam fuisse non hostiles necesse est dicere, qui municipio a proconsule attributi fuerint. Neque enim colonos a Romanis missos legimus Antipolim, quæ colonia, si id esset, non municipium diceretur. Minus a Massilitanis, quibuscum tandem judicio contendens Antipolis, libera ab eorum mandatis facta est, inquit ille: quod perperam judicatum fuisse, si origine sua Massilienses attinuisset. Proinde Galliaæ Narbonensis municipium Cornelio Antipolis dicitur, quod in Narbonensi hodie quoque supersit: olim autem teste Strabone Italiae annumerabatur. Quæ cum ita sint, ubi C. Plinius ait, l. III. 4. ‘in ora oppidum Latinum Antipolis,’ non accipi debet inter Graecas Massiliensium civitates fuisse Antipolim, quæ Latine loquentes municipes haberet: sed ideo Latinum, quod Italici juris esset. *Vertranius.*

CAP. 16. Nihil in summa profulu rum] Malim, *in summam.* Quodam supra loco rursum *in summa scriptum fuit pro, in summam,* de quo lectorem admonere fui oblitus. *Rhenanus.* Placet, ut Danesius legebatur, *in summa profutura:* quæ scriptura non eget exemplo, ut confirmetur. *Ursinus.* Recte in margine, *summam.* Sed vide

verba recte ordines, ut sensum satis assequaris. Temeritas nihil profutura in summan belli tanta mole, id est belli, cuius esset tanta moles. *Acidal.* Cum libri preferant in summa, alteram lectionem in summan editionis sue margini Lipsius adscriperat: quam recepimus andacter: quod hanc ipsam phrasin tam apud Tacitum, quam alios reperimus. *Supra xiiij.* 33. quidam recte legunt, 'nihil in summan pacis proficiebatur.' *Livius xxvi. 37.* 'In summan etiam belli profectum foret.' *Quintil. I. I.* 'Hoc per singulos annos prorogatum in summan proficit.' Quæ loca me dubitare cogunt, etiam in illis Taciti pro profutura legendum esse profectura. *Freinsheimius.* Videtur scripsisse auctor, tentata mole belli, uteunque rō tanta explicet Acidalius. *Gronovius.*

Phirricum tricerarchum] Forte nomen hominis fuit, *Pyrrhicum.* Idem.

Balneis interficitur] Scriptabant veteres plerunque, *bâlineis*, ut hic *Florentinus.* Vulgo, *balneis.* *Pichena.*

CAP. 17. *Faciles occupantibus, et melioribus incuriosis]* *Lego, melioribus incuriosis.* Paratos obvio et invitanti, quum melior nemo esset, aut curam adjungendi eos susciperet. *Gronovius.*

Camporum et urbium est] Induximus verbum est. *Rhenanus.*

Quem repente contra Placentiam] Repente adverbium dele vimus: nam in volumine ms. non extat. *Rhenan.* Deleverat olim Rhenanus adverbium, repente, quoniam a suo codice aberat. Ego restitui, Florentino et aliis veteribus volentibus. *Pichena.* Muretus inserit, e libro, credo, repente. Acidalius.

Raptis quoddam exploratoribus] Confirmant veteres Ms. verbum *raptis*, hic magis proprium: quasi celeriter captis, et auctis. Male, qui substituunt, *captis.* *Pichena.*

CAP. 18. *Indomitus miles et belli*

ignarus] Plutarchus scribit, Spurin-nam pœne a militibus interfactum: qui eum probris exceptum, proditorum vocabant, et principis negotia cunctationibus perdere aiebant. Alii stimulante vino irruperunt de nocte in tentorium ejus, viaticum flagitan tes, ut ad Principem Brixellum profecti, proditionis reum peragerent. *Sacilius.*

Spretis centurionibus, tribunisque providentiam ducis laudantibus] Non temere soleo glossematum suspicione admittere. Haec autem verba, *providentiam ducis laudantibus*, magis magisque suspicor, hic perperam inculcata ex iis, quæ paulo infra subjiciuntur: *insertentib. se centurionibus, tribunisque laudari providentiam ducis.* Nam si attendis, fateberis, absurdum et aliena hic. An cum milites ita fremerent, tela duci intentarent; centuriones ac tribuni providentiam ducis laudarent? ino potius cogerent, retinerent. Auxit etiam suspicionem, quod in Flor. pro *laudantibus*, sit *laudari*, ut eadem verba cum sequentibus. At quod Tacitus ait, spretos centuriones ac tribunos, cave intelligas, spretos, dum militibus se opponerent: sed interpretor, milites nihil illorum ductum moratos, sed ipsos sibimet itineris duces fuisse. *Pichena.* Pedibus descendō in sententiam Pichenæ, putantis posteriores voces tres heic esse a glossa, inculcatas, ex iis, quæ paulo post subjiciuntur. Sed et amplius addo; idem dicendum videri de tribus verbis reliquis: certe spretos centuriones tribunosque, quid monere opus militibus vim intentantibus summo etiam duci? *Gruterus.*

Qui pro Othonē] Mercerus ingeniouse: quin proditione accitum: quasi id crimen Spurinnæ objecerint, ut est in Plutarcho. *Lipsius.*

Quin pro Othonē et accitum Cæcina- *nam]* Fortasse legendum, qui pro Othonē etiam accitum Cæcinam. *Rhe-*

nanus. Danesius legebat: *Quin pro Othonem etiam, &c.* Ursinus. Corruptum est; minima mutatione restitues, *quoniam proditione accitum Cæcina clamabat*. Sane in proditionis crimen vocatum Spurinnam a milite diserte scribit Plutarchus. *Mercerus.* Quod olim de proditionis voce divinaveram, non longe abest a Merceri conjectura. Is enim legit, *Quoniam proditione acc. &c.* Ego, *quoniam proditionem et accitum, &c.* quod a vulgata scriptura minus aberrat, et cum Flor. magis congruit, qui habet, *pro Othonem et accitum, &c.* Pichena. Non emaculat locum solum illud mutatum *quin,* quod margini apposuerunt. Majus uleus est, quod absque sectione non curabitur. Resecanda enim illa, *providentiam ducis laudantibus,* turpiter inculcata ex inferiori isto loco. Scribe igitur, *Spretis centurionibus tribunisque, qui pro Othonem, et accitum Cæcina, &c.* Quæ ejecimus verba, Muretus etiam subduxerat, ejicienda an ipse ratus nescio. Ea quidem nota illi solet esse, delendi vel mutandi. Sed idem et *quoniam* mutaverat: quod ejectis illis locum non habet. Unde tollenda censuisse vix crediderim. *Acidalius.* Egregio mendacio nonnunquam res fere perditæ in integrum restituuntur: quamobrem Tullius Albanorum perfidia cognita, dicto ‘nihil trepidatione opus esse, suo jussu circumdare Albanum exercitum, ut Fidenatum nuda terga invadat.’ Liv. I. 1. metum a suis vertit in Fidenates. Ad eundem modum Centuriones tribunique, milites sedatum eunt, qui temere in prælium ruebant; opus non esse (aiunt) pugna, non festinatione: quod Cæcina Vitelli desertor, jamque Othonianus adventaret. Hæc ex vulgatis: ut verba militum sint certam sibi victoriam spondentium, quod hostium dux desertor foret. Pichena *quoniam proditionem, et accitum, et verba illa providentiam ducis laudantibus abjicit:* sed de eo libenter quæsierim,

num hæc, *Sed indomitus miles, &c.* ita interpretari valeant, ut Spurinna prius per centuriones et tribunos milites continere studeat, quibus spretis se ipsum iis opponat unde sibi tela intententur. *Salinerius.* Vulgo, *quoniam pro Othonem:* unde lectionem ingeniose restituit Pichena, Merceri etiam conjectura eo tendente. *Freinemus.*

CAP. 19. *In conspectu Padus et nox apparebat]* Vix me contineo, quin ultimam vocem furcillis hinc præcipitem agam: non esse a Tacito, vociferatur contextus orationis. *Gruter.*

Contudit animos] In volumine regio est, contundet. *Rhenanus.*

Tum vetustissimus quisque] Vulgata ante lectio, *tum mæstissimus quisque:* ex quo Rhenanus illud *vetustissimus* extrudit: ego malim *modestissimus.* Lipsius.

Tum mæstissimus quisque] Emendavi, *vetustissimus quisque.* Intelligit diu meritos. Sic I. v. dixit *vetustissimos familiarum.* Et infra *vetustissimum consularium.* Item *vetustatem stipendiorum.* Rhenanus. Non abnuerim cum Lipsio potius ex veteri lectione *modestissimus* rescribere. Ceterum inserenda etiam videatur talis aliqua vocula: *aliis metum ac discrimin ostendere.* Quanquam cum sequentia diligenter cum his confero, videtur etiam mihi hic transpositio facta: Ordo certe hic magis arriserit: *Tum vetustissimus quisque castigare credulitatem suam: jamque totis castris modesti sermones, inserentib. se centur. tribunisque laudare providentiam ducis, quod coloniam virium et opum validam robur ac scdem bello legisset, metum ac discrimin ostendere, si cum, &c. circumfudisset.* ‘*Inserunt se laudare,’ Taciti phrasis infra: ‘pleraque municipia et coloniae æmulabantur corruptissimum quemque adolescentum pretio allucere.*’ *Acidalius.* Vulgata antea lectio; *mæstissimus:* ex quo Rhenanus, *vetustissimus, extudit.* Lipsius malit

modestissimus. In tanta conjiciendi licentia meam opinionem prætuli, *inertissimus*, quam adeo et scripturæ priori, et vero sensui convenientem judicavit Socrus mens, ut in textum recipiendam putaret. *Freinshem.*

Laudari providentiam ducis] Ita in Flor. quod mihi magis probatur, quam ut vulgo laudare. Intelligitur enim, non a centurionibus tribunisque tantum laudari, sed etiam ab ipsis militibus. *Pichenæ.* Cum in edit. principe restet, laudari; accedo Pichenæ, lectionem illam reponenti. *Gruterus.* Ipsa sermonis ratio exigit laudare: quod et ipsum tam ad militem quam centuriones tribunosque pertinet. *Freinshem.* Ego sermonis rationem exigere rō laudare non censeo, nisi fiat: *et inserentes se centuriones tribunique laudare.* Sed mitior in promptu cura est: nec parvi momenti, quod et hic et supra Florentinus laudari. Assentior autem omnino Pichenæ priori loco eas voces male inculcatas: non quod ineptum ibi sensum faciant: cur enim non et retinere simul militem et paucis consilium ducis probare possent? sed quia non tam inops verborum Tacitus. Hic autem scripsisse auctorem certum habeo: *et inserentibus se centurionibus tribunisque laudari providentia ducis:* quod est, laudabatur, nempe ab utroque genere. *Gronov.*

Robur ac cædem bello legisset] Quod hic male se habet, cum in melius mutare non possim, videndum, an non magis cohæreat legere, *robur ac cædem bello legisset*. Hoc tamen nescio an cæteris, mihi ipsi certe non satisfacit. *Vertranius.* Videtur scribendum, *robur ac cædem bello*. *Ursinus.*

Quam ratione ostendens] Nos, *quam ratione attendens*. *Rhenanus.* Nescio an melius, *oratione*. *Acidal.*

CAP. 20. Bracca tegmen barbarum, &c.] Apparuit *Bracca* esse vestem; nam quas vulgo *Bracca* hodie appellamus, Latini dixerunt *feminalia*, a

feminibus. *Tranquillus Aug. Ferretus.* Ex hoc loco potes colligere differre togam a sago: nam *toga* vestis erat pacis index, sagum vero belli, teste Nonio. *Martialis*, ‘*Visite purpureum, Marce, sagatus amem?*’ *Virgilii*, ‘*Virgatis lucent sagulis.*’ *Braceæ* auctore Diodoro in vi. sunt vestes, &c. * *Lupanus.*

Insita mortalibus natura] Lipsius et hic, et alibi, pro, *insita*, substituit, *insito*: enjus mutationis nulla, quod videam, causa. Intelligo enim, *insita natura*, sexto casu, id est, propter insitam mortalibus naturam. Sic lib. præced. ‘*insita mortalibus natura, propere sequi, que piget inchoare:*’ *infra l. iv.* ‘*insita ignavia et trepidis ministris.*’ *Pichenæ.*

CAP. 21. Ac missilem ignem] Ita nos: alii et. *Rhenanus.*

Dum regerunt] Exemplar Matthiæ Corvini; *dum reportans gerunt.* Suspicio scribendum, *dum reperta transgerunt.* *Rhenanus.* Suspectum mihi verbum, *regerunt*, magis conjectura, ut arbitror, repositum, quam a libris. Flor. enim habet, *dum reportans gerunt:* idemque asserit *Rhenanus* legi in alio vetere libro. Mihi satis fuit suspicionem indicare. *Pichenæ.*

A quibusdam e vicinis coloniis, invidiæ emulatione] In exemplari Matth. Corvini legitur, et *quibusdam vicinis coloniis invidiæ emulatione.* Subauditur existente. Nam dandi casu dictum est, *quibusdam vicinis coloniis*, hoc est, quum quædam vicinæ coloniæ haberent invidiæ emulationem. *Sensus est:* Non solum ob fraudem, verum etiam propter invidiæ emulationem: itaque sic emendavimus. *Rhenanus.* Videtur legendus hic locus *ex veteri codice adjuto conjectura ex parte aliqua ita;* *a quibusdam e vicinis coloniis invidia et emulatione.* Nam illa, *a quibusdam e vicinis V. C. suppeditavit.* Cetera nituntur conjectura. *Ursinus.* Addidi præpositiōnem, *e*, meis libris auctoribus; *quod*

rectius est. Intelligit enim, a quibusdam hominibus ex coloniis viciniis. Dein Muretus correxit; *invidia et emulatione*, verius quam, *invidiæ emulatione*; ut in vulgatis. Sic infra: lib. eod. in fine: ‘*emulatione invidiaque, ne ab aliis apud Vitellium anteirentur.*’ et lib. seq. ‘*Tanquam invidia et emulatione fortunam fratris moraretur.*’ *Pichena.* Malim legere cum Mureto: *a quibusdam et vicinis coloniis, invidia et emulatione.* Sic enim disjungere solet. Hist. I. ‘*Unde emulatione et invidia, et uno amne discretis connexum odium.*’ Sic et hoc l. *extremo. Acidalius.*

Invidiæ emulatione] Muretus, *invidia et emulatione.* Lipsius.

Quocunque casu accidit] Codex regius *accidat.* Scripsimus, *acciderat.* Rhenanus. Flor. et Ven. *accidit.* Pichena.

Nox parandis operibus assumpta] Hic fortasse melius a Mureto legitur, *absumpta.* Sic in vita Agr. ‘*Sequens hyems saluberrimis consilii absumpta.*’ *Pichena.* Accesserim Mureto, qui legit *absumpta*, Pichena quoque eam opinionem probante: nam omnia, tam præcedentia, quam sequentia, hoc suadent. *Freinshem.*

Perfringendis operibus] Dativus *operibus* non est in codice Regio; nam subauditur, vel similis alius, puta *munimentis.* Rhenanus.

Celebrantes culpantesve] Ita Flor. ac Ven. Vulgo, *culpantesque.* Pichena.

CAP. 22. *Densum legionum agmen]* Et tamen unicam tantum legionem habuit Cæcina, quæ undevicesima *Rapax*, ut ego quidem locum interpres tor. *Savilius.*

Librata magis et certo iectu] *Magna legitur in codice regio.* Rhenanus. His consona sunt Hist. III. ‘*Majore Flavianorum pernicie, in quos tela desuper librabantur.*’ Dissentit Quadrigarius Gell. ix. 1. ‘*Sagittarius cum funditore utrinque summo studio spargunt fortissime, sed sagittam*

atque lapidem deorsum an sursum mittas, hoc interest; nam neutrum potest deorsum versum recte mitti, sed sursum utrumque optimè: quare milites Metelli sauciabantur multo minus, et quod maxime opus erat, a pinnis hostes defendebant.’ Verum ille de sagittis et lapidibus fundis excussis, quæ nimio impetu in præceps non recte feruntur: noster de pilis et telis, quæ manu jaciuntur. Virgil. lib. IX. ‘*Ecce aliud summa telum librabat ab aure.*’ ‘*Ingerunt desuper Othoniani pila.*’ Et ‘*in quos tela desuper librabantur.*’ Quorumque jactus quanquam desuper, patitur moderamen. Liv. I. I. ‘*præter virtutem locus quoque superior adjuvit, ut pila omnia hastæque non (tanquam ex æquo missa) varia ut plerumque fit, caderent: sed omnia librata ponderibus figerentur.*’ Non eo tamen inficias, teli nomine sagittas etiam contineri. Caius I. 233. D. de verb. signif. ‘*telum vulgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur.*’ Et quod ab arcu mittitur; apud Græcos quidem proprio nomine *τόξευμα* vocatur, apud nos autem communi nomine, et telum appellatur. Sed hoc in Cornelii loco, ubi discriminandi gratia adjecit, *librabantur.* Salinerius.

Et exangues ac laceri] Manuser. exemplar habet ait. Reposimus, et *exangues aut laceri.* Item, *Et Julius Briganticus.* Rhenanus.

Fama et pudore] Lego, *fame.* Duplex enim causa abscessus, Fames et pudor irriti cœpti. Lipsius.

Et Cæcina, fama et pudore cæptæ oppugnationis] Lipsius legit, *fame et pudore.* Unde obsecro Cæcinæ fames? Aio delendas voculas *fama et,* repetitas temere, cum nullo pene intervallo eadem præcessissent: *Infra partium fama.* Et Cæcina, &c. Lege igitur: *Et Cæcina pudore cæptæ temere oppugnationis.* Acidal, Emen dat Vir Doctiss. *fame,* atque hanc

inter causas abeundi Cæcinae fuisse asserit. At vereor, ut florentissimum Italæ latus (sic appellat Tacitus sup. c. 17.) nullis adhuc belli cladibus accisum, copias non sufficerit exercitu: ergo malim legere: *Et Cæcina jam ira et pudore. Ira et pudor in ejusmodi infortuniis indivisi fecer comites. Freinshem.* Lipsius repavit, *fame*, et hanc quoque causam abscessus dicit. Sed contra Taciti mentem, qui paulo post se ipse explicat; *ne vanus irrisusque iisdem castris adsideret.* Recte se habet lectio vulgata. *Fama* qua apud alios lacrabatur; quam meliorem excitare se non posse intelligebat, nisi aliis alibi felicius tentatis; *pudore*, quo in suo ipse judicio, quotiens inspiceret hæc loca, subeunte irriti conatus memoria, gravis sibi molestusque erat. *Boxhornius.* Forte: *Et Cæcina damno et pudore cæptæ temere oppugnationis.* Justinus lib. II. *'amisis octoginta millibus hominum trepidus refugit, quæ jactura inter damna numerata non est.'* *Gronovius.*

Cremonam petere intendit] Vel vox intendit, vel altera, *petere*, salva sententia tolli poterat. *Gruterus.*

Tradidere se abeunti Turullius Cerealis] Ut penitiori lector cognitione frueretur, utile fuisset addidisse, a Spurinna defecissent an a Gallo alieno quoniā, et quæ istuc fortuna detulisset. *Savilius.* Ingeminat hic Flor. sese. Vulgo tantum se. Pichena.

CAP. 23. Bedriaci] Vicus parvus, sed duabus Romanis cladibus insignis, nec indignior enjus verum nomen norimus, quam Cannæ aut Philippi. Vulgo *Bebriacum* appellant, atque ita Juvenalis libri, *'Bebriaci in campo spolium affectare Palati'* At sinclerus ille Vatic. *Bedriacum*, semper: quomodo et in Clariss. Sambuci scripto codice exstare cognovi, cum strictim eum Viennæ vidisse. In vestitis Suetonii libris, *Bebriacum*, dicitur; *sicut et in Plutarcho, Βητριακὸν,*

πολίχνη πλησίον Κρεμώνης. Juvenalis interpres quam nugatur, qui vicum hunc Campanie facit! in Sat. III. *'Othonem,'* inquit, *'bello civili Vitellius vicit apud Bebriacum Campaniae.'* Atqui noster clare: *'Inter Cremonam Veronamque situs est is vicus'*: et ipse Scholiastes mox fateatur. Corrupta ea verba igitur, et scripsit: *apud Bedriaci campum.* Manifesto enim allusit Juvenalis sui versum, *'Bedriaci campo spolium affectare Palati.'* Quod autem adtextitur: *'Horum bellum Cornelius scripsit et Pompeius Planta, qui ait Bebriacum vicum esse a Cremona vicesimo lapide.'* Sane Cornelium hunc nostrum intellegit: Pompeius ille quis sit, nondum repperi. *Lips.*

Situs est vicus] *Bedriacum*, ait Scholiastes Juvenalis, *'vicus est a Cremona vicesimo lapide.'* *Savilius.*

Notus infaustusque] Per utramque cladem intelligit duo prælia, alterum inter Othonem et Vitellium, quod hoc libro exequitur; alterum inter Vitellianos et Flavianos, cui sequens liber destinatur, et plerumque sumpto ex re nomine *Cremonensis prælii* venit; quod sub Cremonæ tum muris fuerit pugnatum, vicesimo a Bedriaco lapide, etsi initia velitationum incidere in octavum circiter a Bedriaco lapidem, Hist. III. Priorque conflictus evenerit longe a Bedriaco, *'immensus id spatium,'* inquit Tacitus, et verisimilitudo si non fallit, multa millaria complexum, ut alibi planius discutietur. *Savilius.*

Noris subsidiis firmati] Scripti ex Flor. subsidiis. Vulgo, *præsidii.* Pichena.

Omnia quæcumque] Rarum hoc apud Latinos. *Ferrettus.* Quomodo locuta omnis antiquitas: et Graeci eodem modo πάνθ' ὄσα. *Mercerus.* Inepta lectio, quam ita restituere tentem, *omnia ducum facta.* *Dileum* illud facile ita corrumpi potuit, ut deleta vi temporis literæ *d* in altum tendente vir-

gula, alia ex inferiori linea literam contingens, formam hanc q. efficeret: quæ res viam struxerit accedenti postea particulæ que. Freinshem.

Scelere et metu recordes] Metu scil. ne in Vitellianorum manus incidenter, pænasque luerent. Pichena.

CAP. 21. *Locus Castorum*] Recte, non *castrorum*. Suetonius eumpse locum, ad *Castoris* dixit: Orosius l. VII. ‘cirea locum quem Castores vocant.’ Lipsius.

Ad XII. a Cremona locus Castorum vocatur] Orosius *Castoris* eum vocari auctor est. Alciatus.

Inminentib. viæ lucis imponit] Nos, eminentib. viæ lucis componit. Rhenanus. Flor. componit. Vulgo, imponit. Pichena.

Procedere longius jussit, et irritato prælio refugerunt]. Corruptum locum sic restituimus: *pr. longius jussi, et irritato pr. sponte refugi, festinationem sequentium elicere; subauditur, jussi sunt.* Mox illic legitur, *altis ordinib. obtinuere*. Rhenanus.

Dextra fronte] * Clodian. in Ruff. II. 174. ‘Armeniis frons læva datur,’ &c. Non absimilis metaphora Reg. II. c. 10. ‘facies belli;’ quam puram putam Latini quoque arripuere. Curtius lib. IV. ‘Philagus Balacros regebat in societatem nuper adscitos: hæc dextri cornu facies erat.’ Addito, ne titubes ‘peditum acies equitatum tegebatur, frons lævi cornu hæc erat.’ Salinerius.

Cum duabus vexillaribus cohortibus] Libri omnes, vexillaribus. At Mercerus plurib. verisque rationibus ostendit corruptam eam vocem, ac legendum, auxiliaribus. Ipsius notas vide. Sic lib. seq. Tac. ‘auxiliares cohortes in Cremonensem agrum misse.’ Lib. XII. ‘duas auxiliares cohortes avaritia præfectorum incauti poplantes intercepere.’ Sæpe etiam eas auxiliarias appellat. Pich.

CAP. 25. *Incipi victoriam ratus]* Nisi me fallit Corneliani sermonis genius,

istud *ratus* ab extraneo adjectum est, qui deesse aliquid hic putabat: at nihil deest, sed velut ipsa Suetonii verba referuntur, *pandi uiciem* jubebat; ‘satis cito incipi victoriam, ubi provisum foret, ne vincerentur,’ subaudi dicens vel adjiciens, ut sexcentis aliis hujus scriptoris locis. Freinsh.

Rex Epiphanes] Cujus regionis? quæ illuc fortuna devexit? De illo postea quid actum? quiennque enim eminentiore loco constituti reliquis in historia præfulgent, impensiorem exigunt scriptoris operam, si erronea me non ludit opinio. Sarillus.

CAP. 26. *Apud fugientes occursantesque]* Conjunctionem, que, erasmus, *Apud fugientes, occursantes, in acie.* Rhenanus.

Recens castris] Qui recens e castris egrediebatur. Cic. *Recens Roma.* Ferretus.

Et perculis nullum retro subsidium foret] Particulam, et, submovimus: nam elegantior sententia si absit. Rhenanus. Reposui ex veterib. copulam, et, quæ in vulgatis intercederat. Pichena. Inserit Muretus; et ego cum eo copulam, et. Ut etiam fore legatur, eidem non assentio. Imo jam assentio, loqui sic Tacitum solere: an hic locutus ita, nondum. Acidal.

CAP. 27. *Haud perinde id damnum]* Scripsimus, *haud perinde damnum, Vitellianos in metum compulit.* Rhenanns. Addidi vocem, *id, ex Flor. et Ven.* Pichena. Muret. inserit: *haud perinde id damnum: sequor.* Acidalius.

Recuperandi decoris cupidine] Codex Budensis habet, *dedecoris:* forte legendum, *recurandi dedecoris cupidine.* Rhenanus.

Ad postremum Valens petulantia] E præpositionem addidimus, *Ad postr.* Valens *c petulantia, &c.* Idem.

CAP. 28. *Trevirorum alam Turingosque]* Castigavi, *Trevirorum alam Tungricosque:* nam hoc est, quod dixit supra, ‘Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitum turmas, universam Tre-

virorum alam.' Rhenanus.

Sin Victoria, sanitas] Nos, Victoriae sanitas. Item infra, ‘postremo pre-cibus ac lachrymis.’ *Idem.*

CAP. 29. *Obire vigiliis]* De hoc ritu ego, in *Militia lib. v. Dial. ix. Lips.*

Silentio, patientia] Malim, silentio, paenitentia. *Idem.*

CAP. 30. *Rapido agmine Caccinæ jungitur]* Scriptimus, *junguntur.* *Rhenanus.*

Simul in suam excusationem, et adventantium] Trajectionem hic agnosco. Ordino, *simul in s. excusationem, ne ut victi et ignavi respectarentur, et adventantium robur per adulacionem attollentes.* Et quamquam, &c. *Acidal.*

Plus virium ac prope duplicatus] Particulam ac delevimus; nam sensum perdit. *Rhenanus.*

Fædum et maculosum] Valet in omne animi vitium et labem *Maculosi vox:* tamen vereor ut hic proprie in ignaviam ac timorem. Ex antithesi quæ sequitur, suspiceris: et magis ex hoc Ammiani loco, libro xxx. ‘Arguebat hic idem Princeps [Valentinianus] timidos saepius, maculosos tales appellans et sordidos.’ *Lipsius.*

Fædum et maculosum] * libidine fœdum ac maculosum.’ Cicero, ad Attic. 16. ‘maculosi senatores, nudi equites.’ Plinius lib. III. ep. 9. ‘homo fœdus et aperte malus proconsulatum non minus violenter quam sor-dide gesserat.’ *Gronov.*

CAP. 31. *Gula sibi ipsi hostis]* Codex Matthiae regis habet *sibim.* forte legendum, *sibimet hostis.* *Rhenanus.* Flor. *sibi inhostus:* fortasse interpre-tandum, *sibi inhostus:* nam et l. xv. ‘bellum anceps, an pax in hoste pla-ceret?’ idem habet, ‘pax inhosta,’ quod præente Lipsio correxi mus, *pax inhosta.* Et sic sensus esset: Vitellium sua inhosta vita neminem læsisse, nisi se ipsum. Sed cum du-riusculus dicendi modus videatur, fa-cile possumus vulgatam lectionem tueri: *Vitellium (scil.) non fuisse*

hostem reipublicæ, sed sibi ipsi tan-tum: Othonem contra, Reip. exitio-siorenam. *Pichena.*

Suetonius Paullinus] * Sed et in Af-rica bellum gessit, e Plinio lib. v. ‘Suetonius,’ inquit, ‘Paullinus, quem consulem vidimus, primus Romanorum ducum transgressus Atlantem,’ &c. Ubi autem mens sive judicium fuit viro magno et celebri, qui in Variois suis nuper hunc Suetonium patrem fecit Suetonii nostri Tranquilli? Ita enim locum eum corrigit, Suetonii Othonem: ‘Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiacæ-decimæ legionis tribunus angusticlavius.’ Et liber, inquit, qui tineas et cariem senserat, habet, *Linus.* Om-nino autem legendum *Paulinus.* Tes-tem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtu-tem tacitam esse sivit: ejus enim sæpe et in Annalibus et in Agricolæ vita honorificam mentionem facit. Hæc ille. Quid dicam? Non insecto-re, vir elegantissime: sed bona fide hæc scribis? Erras nimis. Suetonius ille Lenis, Tribunus fuit: noster belli dux. Ille angusticlavius, id est, non-dum Senator, sed inter equites: iste, Consularis: nec tenne usquam vestigium confusionis ejus, quam facis. Hoc mihi in transcursu monitum, non ut carpam (Fidem testor); sed ut claro sub exemplo doceam quam fal-lax hæc Critica, et ignoscendum etiam nobis esse, si labimur interdum in proclivi ista via. *Lipsius.*

CAP. 32. *Quoniam Gallie tumeant]* In codice Matthiae regis legitur, *quam.* *Lego, quamquam.* *Rhenanus.* Fortasse legendum, *timeant.* Sed Danesius pro, *quoniam,* legebat, *quanquam.* Ursinus.

Paucis diebus quartamdecimam] Hæc restituui, in vulgatis qna a verbis qua ab interpunctis mendosa. *Lips.*

CAP. 33. *Brixellum concederet]* Ita factum, ibique se occidit. Elue men-dam igitur que in Egesippo (scrip-tore mihi quidem haud spernendo)

libro iv. capite 21. ‘Cum Otho comperisset Valenti ac Cæcinæ, Vitellii comitibus, victoriam cessisse, Brixianus positus, voluntaria morte eripuit se iudibrio.’ Facito *Brixelli*, Lips.

Summae rerum et imperii scipsum reservaret] Exemplar manusc. habet, summam, velut sit appositive dictum. Sed placet ut summa legatur. Mox est illic prætorianarum, nec id placet. *Rhenanus.*

Et Otho ut cui uni] In exemplari manusc. et ut Otho. Malim, Et Otho ut cui, &c. *Rhenanus.*

CAP. 31. *Adversus oppositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum]* Melius ex Flor. distinxi. Antea sic, *manum.* *Ac ne ipsorum miles segne otium tereret, naves, &c.* Duplex consilium inchoandi pontis: ut primo transitum simularent; ac deinde, ne milites otio languescerent. Postea descriptionem pontis aggreditur. *Pichena.* Aliter distinguendus locus. Nec enim hinc nova periodus inchoanda: *Ac ne ipsorum miles, &c.* Sed nectenda ea cum superioribus, quorum sententia integra finitur demum in verbo *tereret.* Dnas enim caussas ponit Tacitus inchoati a Vitellianis pontis, et ut transituri Padum viderentur contra gladiatores oppositos, et ne miles otium segne tereret. Post illa pontem et ejus formam describit. Igitur sic distinguere, inchoato pente, transitum Padi simulantes adversus oppositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum miles segne otium tereret. *Naves, &c.* Acidalius.

Jactis insuper ancoris] Quod in exemplari manusc. sit, *super*, forte legendum, *jactis superne ancoris.* Paolo post deest illie vocabulum *hostes*: ‘unde tormentis et machinis propulsarentur.’ Item in eodem codice legitur, *Mixti remiges propugnat.* *Rhenanus.*

CAP. 36. *Abruptis qua superfuerant naribus]* Forte: *abreptis*, id est, Raptim abductis; qua ab hostibus captæ aut mersæ non erant. *Gronovius.*

Incursu tribunorum] Scripsimus, in-

tercursu. *Rhenanus.*

CAP. 37. *Obstructumque moribus suis principem]* Reposui, *obstructumque meritis suis principem.* *Rhenanus.* Venetus *moribus:* quam vocem vulgatae non antepono, præsertim a Flor. firmatæ. *Pichena.*

CAP. 38. *Cn. Pompejus occultior, non melior]* Sallust, apud Sueton. de Gram. ‘Pompeius oris probi, animique invereundi.’ *Savilius.*

Nedum Othonis ac Vitellii exercitus] Qui scil. ut supra dixit, linguis moribusque dissoni, nec de rep. aut imperio solliciti. Quod sequitur, *illos*, referendum est ad Othonianos ac Vitellianos exercitus ducesque, non ad Pharsalicos, et Philippenses. *Pich.*

CAP. 39. *Profecto Brixellum Othone]* Praeliij hujus descriptio laborat multis non excusandæ negligentia vitiis. Sed, ut prius extricetur lectionis ambiguum, in editis quibusdam exemplaribus verba sic emendata leguntur: *Confluentes Padi et Addua fluminum petebant*, ubi Vett. MSS. habent *Padi et Agele*, manifesto corrigentis errore. Padus et Addua confluent supra Cremonam; Bedriaco inferius ad vigesimum milliare remoto; ut Othoniani e campis Bedriacensibus excita mole exercitus, pugnæque in Vitellianos accineti, qui circa Cremonam erant, contendere non debuerint ad confluentes Padi et Adduae; obstat enim loci distantia, cum recta Bedriacum inter et confluentem Adduae via longius excurrat, quam possit hac descriptione termini patiuntur. Quærendus itaque fluvius Pado confluens, quatuor aut circiter infra Cremonam milliaribus; fortasse Olilius, aut aliis, ad cuius confluentem Othoniani progrediebantur, et unde hand procul factum prælii initium. Tacitus vero ignarum dimittit lectorem, (quod summopere mireris) ubi Vitellianis castra fuerint. Macer suos habuit gladiatores haud procul Cremona, cui Cæcina pontem objecit, structum, ut circumstantiæ suadent,

non longe a præcipua castrorum sede. Dispersi quoque fuga Vitelliani Cremonam petunt, munitionis caput et refugii locum. Tandem Hist. III. ubi de Cremona, ‘ eadem rursus belli sedes,’ et cod. lib. ‘ Othoniano bello Germanicus miles mœnibus Cremoneñsium castra sua, castris vallum suum circumjecerat;’ res animadversione digna, sed gravior, si hic fuisset inserta. Ex omnibus hisce locis (si meo stetur judicio) certius, quam per conjecturas, statuere licet, Vitellianos castra habuisse ad Cremonam, quomodocunque illuc fuerint delati; nam super ea re, ut antea feci, non moveo auctori controversiam. Othoniani autem, inquit Tacitus, quatuor progressi millaria, relicts tamen, quæ castrorum Bedriacensium defensioni sufficerent, multis copiis; cum tamen locus ille, ad quartum a Bedriaco lapidem, in unam tantum noctem eligeretur. Othoniani enim, magna clade accepta, Bedriacum confugiebant. Longius inde et sexdecim miliarium iter ingressi, non recta, ut præsumere licet, sed ad lœva Padi deflectentes, quatnor circiter millaria infra Cremonam ad confluentes Padi et Oglio, ut hodie vocant, aut Agele, aut quodecunque fuerit nomen; et tamen non videntur ibi consedisse, sed recta in hostem, suis ad Cremonam munitionibus tutum, pergebant. Nam (inquit Tacit.) plerosque Vitellianos equites intra vallum suum redigerant. Prout ergo rem concipio, miscellus hic vicus Bedriacum, nomine ita ignoto præteritis consequentisque temporibus; ut situs ejus inter incerta ponatur, injusta hujus prælii fama celebratur præterita Cremona. Et tamen conspirat scriptorum omnium in illud nomen consensus; nisi forte hæc movet ratio, quod Othoniani in fugam sparsi eo se recepérint. Pugnæ enim initium in vigesimum ab illo milliare incidit, et sub Cremonæ mœnia; tempus autem, si Josephum

et Egesippum sequimur, in posterum a prælio ad Castoris diem. Sed Tacitus, cui hic potior debetur fides, in re magis ei explorata, utpote intra Italiam gesta, alio nobis prædit. Suet. Oth. 9. occursum utriusque exercitus longe alter describit. *Savil.*

Alienæ culpæ] Emendavimus, alienæ que. Rhenanus.

Promoveri ad quartum] E Plutarcho scriberes, ad sextum. Nam ille quinquaginta stadia numerat. Sed et paulo post ubi noster XVI. millaria numerat, Græci ejusdem computatione XII. saltem efficiuntur. Nihil tamen ego mutem. Lipsius.

Adeo imperite] Totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, ut pleraque alia: etsi haud multum ætate nostro inferior. Idem.

CAP. 40. Non ut ad pugnam, sed ad bellandum profecti] Imo plus est ad bellum se parare, quam ad prælium. Scribe, ad debellandum. Ibant non quasi ad incertum certamen, sed ut finem imposituri bello una victoria. Gretius.

Non amissuro] Castig. non admissuro, &c. Rhenanus.

Ubi consiliis vincerentur, ad jus] An jussa Othonis prætendebant? potius credendum est, eos dicere solitos, sic volo, sic jubeo. Pichena.

Citus equo Numida] Viri eminentiore dignitate tum temporis dueabant plerumque quosdam Africanos Numidas equites augendo comitauit, aut expediendis, quæ festinato opus haberent. Scenæ. ep. 124. ‘ Omnes jam sic peregrinantur, ut illos Numidarum præcurrat equitatus, ut agmen eiusorum antecedit.’ Idem epist. 88. Mart. I. XII. Epig. 24. ‘ Non vector Libyci caballi, Succinctus neque cursor antecedit.’ Savil.

Æger mora, et spei impatiens] Talis in Homericō illo Hectore affectus: Βέλτερον αὐτ' ἔρδι ξυνελαύνεμεν “Οττι τάχιστα Εἴδομεν δπποτέρῳ κεν Ὁλύμπιος εὖχος ὀρέψῃ. Et Polybii verissima

*gnome: Βαρύτατος δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις
διὰ μέλλοντος γίνεται χρόνος.* Lipsius.

CAP. 41. *Quæ strictis mucronib.]* Sus-tulimus pronomen *quæ*, et participium *astrictis* prima litera multavimus, vocem *ea* substituentes, *Ea strictis mucronib. &c.* Rhenanus.

Accurrentium, clamantium] Farnes. et prisæ editiones, *accurrentium, volantium; Vatic. romantium:* ut omnino aliud hic verbi fuerit; placetque Pichenæ, *vocitantium.* Lips.

Incertus undique clamor accurrentium, clamantiumque] Submoto pareo *que* scripsimus, *accurrentium, clamantium.* Rhenanus. Corrupte in editis, *accurrentium, clamantium:* cum inepte dicitur *clamor clamantium.* Sed neque verbum est a libris vett. Flor. *romantium*, ex quo Lipsius, *boantum.* Mihi veteri scripturæ propius visum est, *vocitantium*, cum ex litera, *m*, facilime fieri possint litteræ, *cit*, ac reliqua omnes congruant. Pichena. Quod ad marginem est *rocantium*, sententia sane requirit: nisi tamen quia in Vat. *rocanium* legitur, inque eo Lipsius latere aliud verbi putat, fuerit forte, *vocitantium.* Nam Muret. *acuentium, volantium*, æque ridicula ac Palmerii *bovantium.* Acidalius. Locus haud dubie corruptus. Veteres, *romantium.* Unde fecerim, *vitantium*, nempe signa. ‘Ut vitare castra’ paullo post dicit. Certum est hic agi de militibus, aliis strenuis, et *accurrentibus*, ad signa, aliis ignavis, et signa *vitantibus.* Horum autem diversus et *incertus clamor.* Considera sequentia, et agnosces restituendum hic esse verbum, quod τῷ *accurrere* opponatur. Boxhorn.

In primam postremam re aciem] Nos, *postremamque.* Rhenanus.

Revehabantur] Flor. *relabebantur.* Non muto. Pichena.

CAP. 42. *An in ipsa Othonis parte]* In præpositionem delevi. Rhenanus. Muret. addita præpositione, *an in ipsa, &c.* Acidalius.

Cominus eminus] Scripsi, *Cominus eminusque, &c.* Rhenanus.

Umbonibus niti] Vocem, *niti*, ex Farnes. et Vatic. addidi: et vero abesse sine sententiae incommodo non potest. Lipsius.

Perrupere] Nos, *perrumpere*, hoc est, Perrumpabant. Rhenanus.

Cæteris conspicui] Si quis cæteri volet legere, quemadmodum est in cod. Ms. sic distingue, *Noscentes inter se cæteri, conspicuum in eventum, &c.* Idem.

CAP. 43. *Prima adjutrix]* Indebantur hæc cognomina legionibus fortuito, et plerumque arbitrio imperatoris, unde et primam legionem *Minerviæ* nomen habuisse Spartianus scribit. Sed et in veterum marmororum scriptiōibus hæc eorum cognomina reperi, ut secunda legio *Italica, Germanica, Parthica* que dicta sit; *III. legio, Augusta, Cyrenaica, Prætoria, Gallica: IV. Macedonica. V. etiam Martia: VI. Ferratensis et Gallicana: VII. Claudia Geminia Gamilensis: IX. bis Augustalis: X. Fretensis Geminia: XI. Apollinaris*, sicut et *xvi.* Sed et legio *XX. Victoria: XXII. Primigenia: XIII. et XIV. Geminia*, quandoque et *Germanica: XXX. et XXXII. Virginia*, cæterarum nomina adhuc non compcri. Alciatus.

Unaetvicesimanorum principiis] Aliquot libri, *principibus: placet.* Lips.

Stratis unaetvicesimanorum principibus] Castigavi, stratis *Unaetvicesimanorum principiis.* Rhenanus. Plutarchus *principia* hic accipit, qui primos ducunt ordines: *Πάντας προμάχους ἀποκτείνατε.* Savil.

Aperte alia propulsa] Nos, *A parte alia, propulsa, &c.* Rhenanus.

CAP. 44. *Castra vituere]* Farnes. *castra petivere:* falso. Nam Plutarchus aperte: *Τῶν δὲ στρατηγῶν οὔτε Πρόκλος οὔτε Παυλῖνος συνεισελθεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἔξεκλιναν φοβούμενοι τὸν στρατιώτας.* Lips.

Annius Gallus] Consultationi ad Bed-

riacum habitæ non interfuit. Quando reversus eo fuerit, et cur, cæteris ad pugnam euntibus, ibidem substiterit, Taciti negligentia intactum reliquit, ut et complurium, quæ speciatim Celsum, Gallum, Titianum, &c. spectant, ignoratione nos multat, cum accuratae narrationis operam mereantur in subjiciendis Valenti et Cæcinæ Othonianis; Plutarchus non omissa, et iners auctoris nostri silentium arguentia, qui (si verum fateri licet) hac narratione ita defunctus est, ut illud solum intelligamus, quid scripserit, non intellexisse. Et sane quoad particularia scribit Plutarchus, qui in acie versati fuerint, professos sui se ignaros fuisse, διὰ τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀνομαλίαν: i. cum omnia confuse gererentur. Neque tamen excusanda Tacitus commisit, cum Plutarchus minori rerum Romanarum notitia, cui nec ita faciles ad intima negotiorum aditus, ex duabus malis id prodiderit memoriae, quod magis potuit intelligi; vir alioquin Tacito longe major. *Savil.*

Et si ita ferret? Nonne addendum aliquid ad illa fuerat? Forte legendum, si fors ita ferret. Acidalius.

CAP. 45. *Apud duces Vitellianos dubitatum?* Imo vero, non dubitatum: idque res et Plutarchus suadent. Ideo optima lectio quam ex Flor. adstruit Pichena: *missa legatio: nec apud duces.* Lipsius.

Missa legatio, nec apud duces? Male vulgo: *missa legatione, apud duces:* unde Lipsius non immerito negotiationem inserendam censebat. Florentinus mihi ad veram correctionem prætulit facem, qui habet: *missa legatione: capud duces.* Infra eod. lib. ‘et missa legatio, quæ gaudio fungeretur.’ Pichena. Quo pacto dubitatum si isti castris abstinuere, sperantes voluntariam ditionem? ‘simul voluntaria deditio sperabatur.’ Et centuriones jam præmiserant, qui de conditionib. agerent cum victis? Plutarch. in Oth. ‘ipsis vero profi-

ciscentibus centuriones obviam faciunt, qui dicerent motum jam exercitum Bedriacum petere, se autem a ducibus missos pro concordia.’ Allegationem non statim amplectenterunt, qui animos hostium non denissos cernebant, et Mœsicos propediem sciebant affuturos? haec nonnihil urgenter, non addam tamen negationem, ut factum est eruditissimo viro. Putem, *apud duces Vitellianos*, positum pro in castris Vitellii; exemplo Comicorum, qui dicunt *apud nos, apud eos*, domi nostræ, vestrae. In castris enim Vitellii, qui concilio non interfuerunt, suspicati sunt Othonianos irritos spei ad suos reversurum, quod a ducibus diutule in concilio detenti fuerint, quasi ea mora signum esset pacis non impetratae. Haec an vera sint nec ne, sequentia non obscure docent: ‘legati paulisper retenti, ea res hæsitationem attulit ignaris adhuc, an impetrassent.’ *Salinerius.*

CAP. 46. *Et consilii certus?* Malim, sed *cons. certus.* Rhenanus.

Is prætorii præfectorus? Duo Præfecti prætorio sub Othoni, Licinius Proculus et Plotius Firmus. Tacitus l. I. ‘Prætorii Præfectos sibi ipsi legere, Plotium Firmum e manipularibus quondam, et Licinium Proculum.’ Nec alios usquam nominat. Ut jure mirer in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollionem prætorii Præfectum. Quod vix est ut sit sine mendo: verba ejus: Οἱ δὲ στρατιῶται, Πολλάκιος, τοῦ ἐπέρου τῶν ἐπάρχων, δύναειν εὖθες εἰς τὸν Οὐιτέλλιον κελεύσαντος, &c. malimque Πλωτίον: nisi huic Plotio etiam Pollionis cognomen, quod unum dici superest. *Lipsius.*

Is prætorii præfectorus erat? Verbum erat sustulimus. *Rhenanus.*

Majore animo tolerari? * Lueanus: &c. * Illa virgo apud egregium vatem (intellego qui Thebaida scripsit) ‘non est, ut putas, virtus, pater, Timere vitam: sed malis ingentibus Obstare,

nec se vertere, ac retro dare.' Cæsar lib. vii. &c. * Q. Curtius: 'Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quam odisse vitam. Sæpe tandem laboris, ad vilitatem sui compelluntur ignavi.' Biberunt omnes e patera Aristotelis, cuius hoc scitum in Ethicis: Tὸ δὲ ἀτονήσκειν φεύγοντα πενίαν, η̄ ἔρωτα, η̄ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρεῖον, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. Hoc taceo. Lips.

Fortes et strenuos] Itaque Florus, iv. 8. 'Magnæ indolis signum est, sperare semper.' *Idem.*

Præmissi e Massia] Nos, *præmissi Massia*: subauditur autem e præp. Rhenanus. Addidi ex Flor. ac Ven. præpositionem, *e*, in vulgatis vacantem. *Pichena*. Muret, *e Massia*. Sed innumeris locis præpositiones ad eum modum omissæ, incertum ab ipso auctore an ab exscriptoribus. *Acidal.*

CAP. 47. *Tanto pulchrior mors erit]* Tanto non est in volumine Budensi, nec est opus ea voce; subauditur enim; Quanto plus spes ostenditis, si vivere placeret, pulchrior mors erit. Nec hic solum omittit, sed et aliis in locis. Hist. lib. iii. 'Propinqua Cremonensium mœnia, quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant.' Eod. lib. 'Nam amicorum ejus quanto quis clarior, minus fidus.' Proinde nos hoc quoque loco supposititiam vocem *tanto* submovimus. *Rhenanus*. Bene etiam vulgati, sine voce, *tanto*: neque etiam adjecisset, nisi in Flor. haberetur. *Pichena*.

Nec tempus computaveritis] Scripsi, *Ne tempus*, &c. Rhenanus. Scripsi, *nec*, ex Flor. Vulgo *ne*. Pichena. Cum Mureto malim scribere distingue: *Nec tempus computaveritis*. *Difficilius*, &c. *Acidalius*.

Difficilius est temperare felicitati] Dativus *felicitati* non est in libro Regio, nec eo opus est: nam subauditur, *fortuna*, quod vocabulum præcedit, aut similis dativus *quispiam*, *puta*, *rei*, vel *ablativus re*, *pro*, *ab re*.

Rhenanus. Hæc omnia eo tendunt, ut probent milites immania Othonis cœpta, simulque iis obviam eunt, 'majore animo tolerari adversa quam relinqui.' Ii quibus lata, quibusque tristia jam experimento cognita, credebantur nimirum vixisse. Hist. iii. 'et prosperis adversisque satiatum, sed quod nomen quæcumque statum filio ejus Germanico fore?' Itaque Otho, quid moras (ait) meis destinatis, o commilitones, objicitis? satis jam, satis jam vixi: si quidem experiendo didici, quid prospera sint, quidque adversa, et (quod me facit vitæ securiorem) utrobique sancte me gessi: nec hilum promovebitis dicendo, quod non tantum temporis usus felicitate sim, quantum cum miseriis conflictavi, eoque vitæ parcendum, et obviam suspicioni eundum esse, nempe me felicem majore vivendi spatio eundem vitæ tenorem habituum non fuisse; nam respondeo, qui verentur, ne secunda momentanea sint, ii sese immuergere solent in vitiorum sentinam: quæ cum a me brevis meæ felicitatis præscio facta non videatis, non est, quod ejusmodi me detergere tenteris. Hæc *experti invicem sumus*, &c. * dies modeste administrato. Quæ vero dixi de suspicione, quam habebat Otho de sui imperii brevitate, his firmantur. Suet. c. 7. 'Postridie quoque in augurando tempestate orta graviter prolapsuni, identidem obmurmurasse, τι γέρ μοι καὶ μακροῦς ἀνδοῖς?' i. quid enim mihi et longis tibiis? Cæterum hic habes, quam impotenter in imperiis agant, qui se ὀκυμόροι credunt: quos imitantur ministri senum dominorum. Hist. i. 'servorum manus subitis avidæ et tanquam apud senem festinantes:' unde non illepide Teius Annacreon: 'Ἐγὼ δὲ τὰς κόμας μὲν, Εἴτ' εἰσὶν εἴτ' ἀπῆλθον, Οὐκ οἶδα τοῦτο δ' οἶδα, οὐ τῷ γέροντι μᾶλλον Πρέπει τὰ τερπνὰ παιζειν, Οσφές πέλας τὰ μοίρης, ι. ego vero come defluxerint nec ne, igna-

*rus sum : hoc unum autem scio, senem de-
cere magis lusus ludere quo magis fatum
propinquat.* Salinerius.

Initium illuc fuit] Malim, illinc.
Rhenanus.

Alii diutius imperium tenuerint] Sic
rectius Flor. nam sequitur, *reliquerit.*
Vulgo, tenuerunt. Pichena.

Nemo tam fortiter reliquerit] Verbum
reliquerit delendum est: nam optime
habet sententia: *Alii diutius imperium
tenuerunt, nemo tam fortiter, subaudi-
tenuit.* Loquitur autem de fortitudine
animi, qua mortem etiam non time-
bat. Rhenanus. Non solum Otho pri-
mas tulit inter Reges, qui mortem
sibi conciverunt, sed Martiale arbi-
tro fortius ipso Catone in ferrum in-
cubuit, Lib. vi. Ep. 22. Salinerius.

Sed este superstites] Muretus, sed
estote. Pichena.

Plura de extremis loqui] Quem non
cipient hæc talia, ex intimo animo-
rum et affectuum penetrali deprompta?
et sunt assidua in nostro scrip-
tore. Quintilianus Declamator, &c.*
Lipsius.

CAP. 48. *Neu remanendo iram victori-
ris asperarent]* Castigavi, neu remorando.
Rhenanus. Huic Florentini alio-
rumque veterum lectioni Rhenanus
ex suo Budensi substituerat: neu
remorando. Pichena.

Senes precibus movebat] Verbum,
movebat, reposni ex Flor. verius, ni
fallor, ad Taciti mentem, quam, mo-
nebat, ut in vulgatis. Pichena.

Aut in Vitellium] Præpositionem in
sustulimus. Studio erga se, aut Vitel-
lium (subauditur erga repetitum) con-
tumeliis insignes abolet. Rhenanus.
Addenda videtur, in, præpositio, le-
gendumque: *Aut in Vitellium, &c.*
Ursinus.

Salvium Coccianum fratris filium]
Melius ita, quam Coceum; quod
Plutarchus præfert. Nam et Tran-
quillus ita appellat, in Domit. cap.
10. ubi narrat hunc interfectum. At
Suetonius non fratris solum filium,

sed ipsum hic fratrem præsentem
facere videtur: contra Taciti et Plu-
tarchi narrationem aperte. Nam
ille in castra evaserat e pugna, seque-
cum aliis dedidit. Suetonii tamen
verba, cap. 10. ‘ Fratrem igitur, fra-
trisque filium, et singulos amicorum
cohortatus :’ quæ profecto non vera,
si verus Tacitus. Lipsius.

Prima juventa, trepidum] Sic distin-
guendum putavi, cum esset, prima
juventa trepidum, multo deteriori sen-
su; quasi iste adeo trepidasset, quod
juvenis adhuc esset. ‘ Non ego hoc
ferrem calidus juventa :’ ut ait Hor-
atius. Freinshemius.

Neu patruum sibi Othoneni] Totidem
pœne verbis Plutarchus: μήτε ἐπιλα-
θέσθαι παντάπασι, μήτε καγαν μημονεύειν,
ὅτι Καίσαρα θεῖον ἔσχες. Non audie-
mus Beatum, qui verbum, nimium,
auctore Budensi codice, delet, et una
sententiae acumen. Totum id enim
in eo: sicut et in Plinii loco fuerat,
epist. lib. III. 14. quem depravarunt:
‘ Largius Macedo superbis aliqui et
sævus dominus, et qui servisse pa-
trem suum parum imo minimum me-
minisset.’ Tu scribe, nimium memi-
nisset. Lipsius.

Aut nimium meminisset] Adverbium
nimium non est in cod. Bud. Vide-
tur adjectum ab eo, qui putabat alio-
qui sententiam esse imperfectam:
quum horum verborum, *Neu patruum
sibi Othonem fuisse, aut oblivisceretur
unquam, aut meminisset*, sensus sit,
Nec se fuisse tales, cuius pudere
merito queat, ut ipsius obliviscendum
sit, nec rursum adeo profuisse ut lon-
gam apud suos memoriam mernerit,
aut expectet pro beneficiis celebrari.
Miram Othonis modestiam arguunt
haec verba. Rhenanus. Excidere Sal-
vio patrui vera monita: nam si me-
mor, nunquam celebrasset ejus nata-
lem. Suet. Dom. 10. interemit Salvium
Coccianum, quod Othonis imperatoris
patrui sui diem natalem celebraverat.
Sed Otho moribundus exitium nepo-

tis vere præsagit, quasi vera prædictio-
centur ab iis, qui jam jam vitam sunt
éum morte commutaturi. Hom. II.
π. 851. Ἀλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δὲ ἐν
φρεσὶ βάλλεο σῆσμα, Οὐ θηρ αὐδὴ αὐτὸς
δηρὸν βέρη, ἀλλὰ τοι ἡδη Ἀγχι παρέστηκεν
θάνατος, καὶ μοῖρα κραταίῃ: i. Aliud
autem tibi dicam, tuque in pectus conde-
tuum, Non equidem neque tu ipse diu-
rives, verum jam tibi mors Imminet, et
potens futum. Et quidem Patroclus
falsus animi non est. Orodes etiam
codem eventu eadem Mezentio præ-
nuntiat. Virgil. x. 739. *Salinerius.*

CAP. 49. *Supremas jam curas animo
volutantem*] In volumine regio legitur,
jam super c. agentes. Scripsimus, *jam
supremas curas agentem.* Rhenanus.
Non video cur spreverit Rhenanus
hanc lectionem ab optimis exempla-
rib. præsertim a Flor. firmatam.
Pichena.

Repens tumultus avertit] Non hic
ausim reponere advertit; eo signifi-
catu, quo in Annalib. noster utitur,
et nos ibi notavimus. *Acidalius.*

Exitum minitabantur] Castig. *exitum.*
Rhenanus.

Vesperascente die] Farnesiano est,
esperante: quod verum arbitramur.
Agellius: ‘Ubi jam vesperaverat.’
Lipsius.

Allatis pugionibus] Vocem addunt
aliquot libri, *pugionibus duobus*: atque
ita Plutarchus: δυοῦν δυτῶν αὐτῷ ξιφῶν.
Idem.

*Tum allatis pugionibus duobus, cum
utrumque pertentasset*] Liber Ms. *Tum
allatis pugionibus, cum utrumque temp-
tasset* (hoc est ab utraque acie)
alterum capiti subdit, non subdidit.
Apparet autem fuisse duos, quia di-
cit, *alterum capiti subdit*; ergo subin-
telligitur ablatus *duobus*: quam lec-
tionem nos in contextum retulimus.
Rhenanus. Ex Ven. addidi vocem,
duobus, certe necessariam, cum pos-
tea dicat, *utrumque*. Dein Flor. ac
Ven. *cum utrumque pertentasset, alterum
capiti subdidit.* Vulgo, *cum utrum-*

que tentasset, alterum capiti subdit. Pich.
Placentiae, aliisque in castris] Erasi-
mus particulam que: nam gaudet
asyndeto Tacitus. *Rhenanus.* Ex Flor.
restitui copulam, que, nami in editis
exciderat. *Pichena.*

Sepulchrum exstructum] Plutarchi.
Brixelli. Savilius. Si enim superbū
et operosum extruxissent, Vitellius
forte aut alii futuri Principes invidia
sustulissent. *Idem.*

CAP. 50. *Maternum genus impar*]
Sueton. appellat *splendidissimam fæ-
minam* c. 1. Savilius.

*Duobus facinoribus, altero flagitio-
sissimo, altero egregio*] Alterum intel-
ligit cædem Galbae, alterum suam
ipsius mortem. *Pichena.*

Meruit bona fama] Martial. l. vi.
Ep. 31. ‘Sit Cato, dum vivit, sane
vel Cæsare major: Dum moritur,
nunquid major Othon fuit?’ Savil.

*Apud Rhegium Lepidum celebri luco
consedisse*] Scripsimus, *celebri loco:*
Rhenanus. Ita hodie legimus apud
Tacitum: sed scripserat ille insignis
vir: *celebri loco.* Fuit enim Rhegium
Lepidum celebre oppidum a M. Le-
pido C. Flaminii collega sic dictum,
qui τὴν ἔξης μέχρι Βορωνίας κάκεθεν
εἰς Ἀκυληίαν παρὰ τὰς ρίζας τῶν Ἀλ-
πέων ἐγκυκλούμενος τὰ ἔλη ἔστρωσε, se-
cundum Strabonem. Idem Ῥήγιον
Λέπιδον vocat, rectius fortasse, quam
Ptolemaeus Λεπίδιον. Sic Rutilius in
itinario: *Lepidum recidit ense ma-
lum.* Plinio sunt Rhigienses de Le-
pido. Hodieque Reggio dicitur. Co-
lerus.

Aut circumvolitantium alitum] Con-
junctionem aut delevimus, et scripsi-
mus, *circumvolitantem alitem.* Rhen.

Tum ablatam ex oculis] Codex Bu-
densis, *Tum ablata ex oculis,* subaudi-
tur est. Sed tum oportebit in clau-
sula, quæ sequitur, ‘et tempora re-
putantib. initium finemque miraculi
cum Othonis exitu competisse,’ rur-
sum subaudire verbum memorant, aut
aiunt. *Idem.*

CAP. 51. *Virginius]* Plutarch. μανικὸν ἡγησάμενος τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἡττώμενων παραλαβεῖν νεκυηκότων πρότερον μὴ θελήσας. *i.* *insanum existimans accipere imperium a victis, cum ante idem recusasset accipere a victoribus.* Savillius.

- *Per aversam domus portam furtim digressus]* Mar. *partem* maluit. Parum abest, quin ego et hoc et illud spernam, scribamque, *per aversa domus furtim digressus.* Qui minus enim hic ita, si ad finem lib. III. recte Lipsius eodem modo: ‘*Vitellius, capta urbe, per aversa Palatii, Aventinum in dominum uxoris sellula defertur.*’ Nam et hic vulgo, *per aversam Palatii partem*, et Roman. non, *portam*. Si alterutrum utrobique reponendum, quod crediderim: *partem* retinendum. Ea enim utitur post Hist. lib. III. ‘*Et monuit Martialem, ut per secretam ædium partem occulte abiret.*’ Acidalius.

Et venia statim impetrata] Nisi defectus sit locus legendum putem; *cohortium, preces Rubrius Gallus tulit: et venia statim impetrata.* Concedentib. ad victorem per *Fl. Sabinum iis copiis quibus præfuerat; et posito, &c.* Freinsh.

Iis copiis] Gladiatorum. Savil.

CAP. 52. *Illuc adverso de prælio allatum]* Nos, illuc de adverso, &c. Rhenanus.

Conviciis postremum] Scripsi, *pestre-mo: nec refert utro modo legas.* Idem.

Sociitate culpæ tutior] Puto, *tutio-res.* Lips.

Appellabatque patres consultos] Castigavi, *appellabatque patres conscriptos.*

CAP. 53. *Irritaverat Cæcinam]* Fafebère multo hic rectius legi *invitaverat.* Acidalius.

Rursus consiliaturi] Quid si legas, *consiliaturi, a verbo consilire?* nam ante dispersi fuerant. Hoc verbo Tacitus utitur Ann. lib. v. ‘*Patrem Abdagascen, aliosque occultos consilit?*’ nisi mendosa est editio. Construit

enum dativo Ann. lib. III. ‘*Heduos evincite, et fugientibus consilite.*’ Rhenanus. Alias, *consulturi.* Ferrettus. *Scribendum, consilituri.* Vertranius.

CAP. 54. *Cænus libertus]* Sic in libris antiquis scribitur. Vulgo, *Cenas.* Pichena.

Diplomata Othonis] Ad cursum publicum ea spectant, et a Principe dabuntur. Si ergo ille mortuus, quis pareret? Sed de Diplomatis plene alibi: nunc Suetonii locum παρέγγειλι emendemus, Calig. cap. 38. ‘*Prolata Divorum Julii et Augusti diplomata, ut vetera et obsoleta deflebat.*’ Cur deflebat? aut qui id convenit? vidi qui *delebat*, vellet. Ego, *deflabat*, vel *difflabat*, verum contendō: non enim alio gestu melius expresseris superbū habitum illum contemnentis et respicientis. Eaque difflatio etiam in nostris hodie moribus, ubi elevamus quid aut aspernamur. Lips.

Ut diplomata Othonis, quæ negligebantur reviviscerent] * quod ostendit Plinius in epist. ad Trajanum. Venuleius Jurisconsultus: ‘*Non debet felici diplomate usus omni tempestate contempta continuare iter diebus et noctibus.*’ Ex his clarissimus redditur hic Taciti locus. Rhenanus. Edicta significat et mandata principis ejusque modi sint. Id enim *Diploma* est, quod duplicato contineri soleret aut lino, aut alia materia: referturque ad *tesseram cursoriam*: quo significatu passim accipitur in nostris libris, ut in lib. XII. c. de cursu publico, et alibi. Hic vero tam *cursoriam tessaram*, quam *edicta* ad naves, commensatus, et cætera temporaria pertinentia, continentur: quæ labentibus Othonianis partibus negligi cœperunt. Eadem significatione accipitur paulo infra: ‘*Diplomatibus nullum principem præscripsisset.*’ Ferrettus. Ad publicum cursum hæc pertinebant. Pichena.

Rapidus in urbem vectus] Exemplar Tacit.

Corvini regis, rapidum urbem. Forte, rapide in urbem vectus. Rhenanus. Beatus conjicit, quod verius est, legendum, rapide. Vertranius.

Jussu Vitellii pœnas tuit] Muretus delet jussu Vitellii; nescio an librorum auctoritate, an ob glossematis suspicionem. Acidalius.

CAP. 55. Cereales ludi] In Cereris honorem siebant ludi, quos alii Circenses quoque dictos volunt. *Lupanus.*

In sacramento Vitellii] Legendum, Quod erat militum, sacramento Vitellii adactum. Sic enim infra loquitur: ‘Festinante T. Alexandro, qui Kal. Jul. sacramento ejus legiones adegit.’ *Rhenanus.*

Haud immoderatae] Placet editio Veneta: *haud immoderate*, per adversum. *Freinsh.*

CAP. 56. Tantum peditum equitumque, vis] Si attendis, haud difficulter mecum fatebere, illud, *tantum*, a glosographo esse, legesque: *peditum equitumque vis, damnaque, &c.* Vis pro multitudine et copia, tritum. *Lipsius.*

Tantum peditum equitumque vis] Non egnidem ego offendor in hac lectione: sed quia Lipsio visum accipere vocabulum *Vis* pro multitudine et copia, eoque delere, ut glossema, *tantum*, si quid omnino mutandum, magis placet, non deleri, sed leviter concinnari, *tanta peditum equitumque vis.* Sed ego in vulgato lubens acquieverim. *Acidalius.*

CAP. 57. Remenantium legionum nomina supplerentur] Non muto hoc: sed valde hæsito, an non potius, numeri. *Acidalius.*

Cura belli Hordeonio] Verissime e Florentino corrigunt, *cura ripæ: nempe Rheni, et ne Germani transirent, Lipsius.*

Cura ripæ Hordeonio Flacco permissa] Male antea, *cura belli:* nam cuius belli? Sane contra Othonem, Valens tantum ac Cæcina a Vitellio destinati: neque in eo bello ullæ Flacci hujus partes. In Germania plus suspicionis

quam belli. Hujus loci vitium simul et correctionem indicavit Flor. in quo, *Curari ripe Hordeonio.* Restitui ergo *Cura ripæ.* Verissime. Reliquerat Vitellius Hordeonium ad tutandam Rheni ripam, ne forte Batavi, aut aliae suspectæ nationes, aliquid turbarent. Quod etiam appetet infra, ‘*Hordeonius Flaccus, suspectis jam Batavis, anxius proprio bello.*’ *Pichena.*

In honestam adulacionem compescit] Reposui, compescuit. *Rhenanus.*

CAP. 58. xviii. cohortes, quinque alæ] In Flor. legitur, *decennorum cohortes:* quod si rectum, scribere potius oportuit, *underiginti.* *Pichena.*

In Othonē pronus] Malim, in *Othonē.* *Rhenanus.*

CAP. 59. Appulsus littori trucidatur] Scripsi, *Appulsus litoris, trucidatus;* subaudi, est. *Rhenanus.*

Nihil Vitellio anquirente] Merito id verbum reposui, cum in manuss. reperisse, acquirente. *Anquiro enim, pro Inquiero, sive potius, valde quæro, veteri et proba nota signatum verbum est, Ciceroni, Varroni, aliisque crebro usurpatum, crebro corruptum.* *Lipsius.*

Vitellio anquirente] Verbum, anquirente a Lipsio repositum, incorrupte in Flor. habetur. Vulgo, *inquirente.* *Pichena.*

Quamvis magna transibat] Neque hoc damno. Sed potuit Tacitus scripisse, *transmittebat*, quod illi familiare in hac re verbum. *Acidalius.*

Nullo principali apparatu] Castigavi, n. pr. paratu: de qua dictione supra monuimus lectorem. *Rhenan.*

Circumdaret principis ministeria] Correxii, *Circumdaret principi ministeria.* *Rhenanus.* At ego, priusquam scirem ab interpolatione Rhenani sic legi, corrigebam *Principis.* Sic enim omnino legendum. *Circumdaret puta Vitellio ministeria principis, qualia scilicet princeps Romanus habere circa constuevit.* Sic Hist. lib. I. ‘minis-

teria principatus per libertos agi solita.' *Gronovius.*

Comitaretur liberaliter] Observa *comitari* verbum novo et inusitato alias significatu, pro comitatu instrnere; nisi tamen Tacitus ita non scripsit, quod subvereor, et jam inclino, ut reponam, *comiter et liberaliter*. *Acidal.*

Humilibus blanditiis] In Florentino, *vernilibus*: quod germanissimum. *Lipsius.*

Vitellius humiliibus blanditiis velaret] Liber Matthiae Corvini habet, *juvenilibus blanditiis*. *Lego, vernilibus blanditiis*, hoc est, servilibus, adulatoriis. Hoc vocabulum usurpat lib. seq. ‘Vernile dictum omnem invidiam in eum vertit:’ id est, scurrile, procax. *Rhenanus.* *Scribendum, vernilibus blanditiis velaret, non humiliibus, &c.* Et ita Danesius legebat. *Ursinus.* Jure anteposui vocem *vernilibus* a Flor. traditam, id est, servilibus. Vulgo, *humilibus*, vere humiliiori voce. *Pichena.*

Perlatumque et paludamento opertum] Addidi ex Flor. copulam, que. *Pich.*

CAP. 60. Tum interficti centuriones promptissimi] Ne scripturæ huic omnino credam, facit editio prima: *Tum interfictis centurionibus, &c.* Forte fuit, *Tum interficti ex centurionibus promptissimi.* *Gruterus.*

Credidit de perfidia, et fidem absolvit]
 * Hist. lib. I. 59. Non dissimili mendacio Themistocles init gratiam apud regem Persarum: is enim quasi sollicitus de regis salute, eum per Arnacem monuit, Græcos velle pontem solvere, quo junctus erat Hellespontus, ut redditus intercluso ejus copiæ occidione occiderentur: at re vera id simulatum quo maturius Rex Græciam linqueret, seque domi recipieret. Thucyd. lib. I. Θεμιστοκλῆς ἤκω παρά σε, ὃς κακὰ μὲν πλεῦστα Ἐλλήνων εἴργασμαι τὸν ὑμέτερον οἶκον, ὃσον χρόνον τὸν σὸν πατέρα ἐπιώντα ἐμοὶ ἀνάγκη ἡμινόμην πολὺ δ' ἔτι πλεῖστα ἀγαθὰ, ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ μὲν ἐμοὶ,

ἐκείνῳ δὲ ἐν ἐπικινδύνῳ, πάλιν ἡ ἀποκομιδὴ ἐγίγνετο· καὶ μολ ἐνεργεστὰ δφείλεται (γράψας τὴντε ἐκ Σαλαμῖνος προάγγελιαν τῆς ἀναχωρήσεως, καὶ τὴν τῶν γεφυρῶν, ἥν ψευδῶς προσεποήσατο τότε δι' αὐτὸν, οὐ διάλυσιν): i. *Themistocles ad te venio, qui præ aliis Græcis domum vestram pluribus affeci malis, quamdiu necessario tuo patri me invadenti resistebam: sed etiam multo pluribus beneficiis, quod rebus meis salvis, ejusque in periculo constitutis, redditus ei rursus contigit: et mihi beneficium debetur:* (*adscriperat enim monitum de relinquenda Salamine, et pontium, quam tunc falso, ut in ejus rem finxit, non solutionem*). Hæc ille, quæ Plutarcho astipulante minus recte mihi versa a Valla, et ab Henrico evidentur. Hic, ‘Sed multo plurimis beneficiis, posteaquam mihi quidem tuta, illi autem periculosa reversio fuit.’ Ille, ‘Sed multo plura bona contulí, postquam mihi integro fuit: et ille quod in periculo positus iterum reversus est, hoc mihi beneficium debet.’ *Salinarius.* Egregium acumen depravat Muretus legendo, et ideo absolvit. Quod revera fides fuerat, Vitellius perfidiam fuisse persuasus, sub hujus nomine illam absolvebat. Et nove inopinateque dixit fidem absolti: *absolvi perfidia potius soleat et debeat.* *Acidal.*

Sed creditum fama] Rectumne? an scribendum, *deditum fama?* Lips.

Creditum fama] Velim *famæ.* Sic sup. vi. 2. ‘crediderat epistole.’ *Freinsh.*

Deditque postea consulatum Simplici, innoxium et inemptum] Innoxium ait, sine alterius pernicie quæsitum. *Pichena.*

CAP. 61. Nomen id sibi indiderat] In libro Matthiae Corvini legitur, nam *id sibi indiderat.* *Rhenanus.* *Florentinus et Ven.* nam *id sibi indiderat.* Sed nihil mutavi. *Pichena.*

Ac mox feris objectus] * feris objectos legimus. Videat quoque stu-

diosus; quod de Androclo Daco Gelio scriptum est l. v. 14. Cic. pro Roscio Amer. ‘ Noluerunt majores feris corpus objicere’ et Lamprid. in Comm. ‘ Adolescens omne genus infamavit hominum et ab omnibus est infamatus, irridentes se feris objecit.’ Spartianus in Severo, ‘ Narcissum deinde Commodi strangulatorem leonibus objecit.’ ‘ Subjici feris’ dixit Sueton. Cal. 21. Omnibus nota est Vedii Pollionis crudelitas, qui servos ob minimum delicatum in vivaria murænarum immergebat. Senec. l. III. de Ira 40. Aliud erat in ludum venatorium, &c.* *Lupan.* Similiter postea Constantinus pater, per filium attritis Alemannis, qui in Italiam irruperant, ipsorum reges captos spectaculo bestiis objecit: quæ vetus noxiorum hominum poena fuit. Siquidem apud Pausaniam lib. I. legitur, Lysimachus Macedo Alexandri satelles, in eandem cum leone caveam objici regis ira jussus: sed cum bestiam a Lysimacho interemptam rex audisset, viri perpetua admiratione virtutem prosecutus est. Romae vero Scipio, exemplo patris sui Æmilius Paulli, &c. * Plinius de chalcaantho quoque lib. XXXIV. 12. scribit. Quod vero tanquam inviolabili Marico feræ, quibus objectus, nec laniatus erat, humanissime percussent: an iterum infligi poena, aliudve genus mortis irrogari debuerit a Vitellio, juris quæstio est, enjus Seneca exemplum refert, Declam. 3. lib. I. sed ejus definitio locum alium postulat. *Vertranius.*

CAP. 62. *Si luxuriæ temperaret]* Non dubium est, quin Tacitus, *luxuriæ*, scripserit, ut habet Florent. non, *luxuriam*, ut vulgati. Sic alibi *temperare felicitati, victoria, lachrymis, dolori, &c.* *Pichena.* Muret. *luxuriæ.* Nihil interest: sed hoc elegantius, et magis in Taciti usu. *Acidalius.*

Inexplibilis libido] Vide Suet. *Vit.*

c. 13. *Savil.*

Ex urbe atque Italia irritamenta gulæ]. Simile de Nerone Ann. xv. 37. ‘ Volucres et feras diversis e terris, et animalia maris Oceano ab usque petierat.’ Genus istud hominum sugillat Seneca epist. 60. ‘ Quamdiu unius mensæ frumentum multa navigia, et quidem non ex uno mari subvehent?’ ita quidem in edit. vulg. sed libri calamo exarati sufficiunt nobis *instrumentum*; quod ego amplexus sum in Animadversionibus meis; nescio quam feliciter; pugnante pro recepta lectione Critici Senatus principe, cui nunc nihil respondeo, nisi hoc, non agere eo loci Senecam de ‘ turba servorum, ad quos pascendos transmarinarum regionum est optanda felicitas,’ ut idem loquitur Epist. 17. sed nec de immodica hominum cupiditate, quam reprehendit Epist. 114. Quid ergo? de conviviorum luxuria: nam cur heic iterum inculcaret *frumentum*, cum proxime dixerit; ‘ Quamdiu sationibus implebimus magnarum urbium campos? quamdiu nobis populus metet?’ Verum locum illum fulcivimus suis tibicinibus l. XI. *Suspic.* c. 16. *Gruterus.*

CAP. 63. *Seram veniam post scelus quærebat]* Codex manusc. manifeste habet pro *seram*, *secundam*. Itaque et nos sic scripsimus. *Rhenanus.* Nescio cur Rhenanus veterum librorum scripturam mutaverit scripte ritque: *secundam.* Reposui ergo Flor. auctoritate vocem, *seram*, optimo sensu: ait enim: Cum Plautius objecta non probaret, pœnitentia ductus sceleris sui veniam quærebat: sed sero ac frustra, cum nihilominus Dolabella occisus fuisset. *Pichena.* *Seram* alias legi notatum, sed nemini adhuc receptum. Mihi olim post glossema videbatur, et Tacitum scripsisse: *veniam secundum scelus quærebat.* Esse enim aliquando *se-*

cundum idem quod post. Nunc hæsito. *Acidal.* Facile apparet hæc minus intellecta ab eis, qui hactenius heic retinuerunt Rhenani, *secundam*, plane contra mss. et edd. vett. in quibus constanter, *seram*, quod auctoris legitimum. Loquitur de Plautii pœnitentia; qui cum objecta Dolabellæ probare non posset, inductus pœnitentia, veniam petuit delationis sue: quemadmodum, meo judicio, recte exposuit Pichena. *Gruterus.*

Et famam clementiæ affectare] Nos, affectaret. Subauditur, ut. Rhenanus. Sic quidem Veneta edit. at Romana, tenuit ne periculo, &c. affectaret, fortasse sincerius vulgato. *Gruterus.*

CAP. 64. *Longum interfectori]* Hic ordo verborum in meis libris: et sententia liquet. Alii trajiciunt; quid nisi libidine quadam omnia mutandi? *Lipsius.*

Longum interfectori visum. In itinere] Reposuimus, *Longum interfectori*, (subauditur, erat.) *In itinere visum, &c.* Rhenanus.

Cujus hoc primum specimen noscebatur] Vocabulum postremum hinc auferri posset sine ullo sententiæ malo. Ann. lib. I. 6. ‘Primum facinus novi principatus fuit Postumi Agrippæ cædes.’ *Gruterus.*

Non minax tristibus] Scripsimus, non minis tristibus. Rhenanus. Danesius legebat: *Non minis tristibus.* Ursinus. Vulgo, non minax. Sed suspecta illa vox, nec veterum librorum fide adstruitur. Florent. corrupte, non innix. Corrigendum olim putavi, non nimia tristibus, id est, non superba et intolerabilis erga tristes ac miseros, ut Triaria. At nuper aptius, ni fallor, emendavi, non innitis, voce ab auctore nostro frequentissime usurpata, et scripturae priscae similiore, quam minax. Pichena. In Flor. innix. Hinc Pichena facit nimia. Sed ausim affirmare, me rectius conjectisse: non

minima ex tristibus: proxime etiam vulgarem scripturam, quæ ex compendio scribendi corrupta. Tristes illi vocabant mulieres, nullo illicito gaudio aut lascivia corruptas sed pudicas et frugi. *Colerus.* Forte: non immixta tristibus; i. non particeps ullius crudelis aut acerbi consilii. *Gronorius.*

In gaudium evicta] Castigavimus, erecta. Rhenanus. Magis probavi vocem, erecta, ex nonnullis Manusc. quam evicta, ut in vulgatis. *Pichena.* Muret. mutat, erecta. Ego quod vulgatur, scripsisse Tacitum credo, imo scio. *Acidal.*

CAP. 65. *Exhortationibus ejus]* Emendavimus, ex orationibus. Rhenanus.

Comitatu principis adjectus] Nos, comitatui. Idem.

Exemplo L. Arruntii. Eum Tiberius] Annal. iv. Savilius. Vulgo, *L. Arruntii*, quem Tiberius. Emendationem indicavit Flor. qui habet, *Arruntium Tiberius.* Pichena.

Vectius Bolanus. E praesentibus] Distingui malim, *Bolanus e praesentibus.* Angebat, &c. ut significet Bolanum e comitatu principis in Britanniam missum. *Lipsius.*

Missus in locum ejus, Vectius Bolanus e praesentibus] Distinctio hæc a Lipsio reposita, confirmatur etiam a Flor. Aliter in vulgatis: *Vectius Bolanus. E praesentibus, &c.* Pichena.

CAP. 66. *Augustæ Taurinorum]* Vulgo, *Turinum*, caput popolorum Subalpinorum, quod firmissimo Regis nostri praesidio tenetur. *Lupanus.*

Cladibus obliteratum est] Verbum est, expunximus. Rhenanus.

Alibus digressi sunt] Magis proprie corriges, *degressi.* Pichena. Significantius legas *degressi.* Atque ita lib. I. ‘Cæcina propiore transitu Peninis jugis degredi jussus.’ Lib. III. ‘Pullo amictu palatio degreditur.’ *Acidal.*

CAP. 67. *Separatae primum]* Scripsi,

Separati. Rhenanus.

Honestæ missionis] Satis ab Ulpiano in c. 2. Pandectarum de his, qui notwithstanding infamia, et a Martiano c. 13. de re militari explicatur, tria esse missionum genera, *Honestam, Causariam, (unde a Livio Causarii milites, qui ea se excusant) Ignominiosam, Lupanus.*

Arma ad tribunos deferebant] Sic Flor. vulgo, ferebant. Pichena.

Tum resumpta militia] An cum de Vespasiani bello auditum, Vitellius iterum prætorianos sibi adscivit? potius intelligo, eos tum pro Vespasiano militiam resumpsisse: infra enim ait: ‘Ad omnes exercitus legatosque scriptæ, epistolæ, præcepimusque, ut Prætorianos Vitellio infensos, reciperandæ militiæ præmio invitarent.’ Ergo antea non recipraverant. Et de Vitellio inferius: ‘Prætorianos nuper exauktoratos insectatus.’ Pichena.

Tertiā decimam struere amphitheatrum jussi] Codex regius habet, *Tertia decima.* Cujus occasione vocabuli sic reposuimus. *Tertiadecimani struere amphitheatrum jussi.* Rhenanus. Danesius legebat, *Tertiadecima ac septima suis hibernis redditæ.* Undecimani struere amphitheatra jussi, &c. non ut in vulgatis, *Undecima ac septima s. h. redditæ.* *Tertiadecimani, &c.* Ursinus.

Voluptatum oblivisceretur] Ita Flor. at vulgo, *voluptates.* Pichena.

CAP. 68. *Et quidem partes modeste distrinxerat]* Et hoc verbum ex Flor. restitu. Vulgo, *distinxerat.* Pichena. Hinc incipiendum duximus caput: alii adsuebant præcedentibus, idque sensum turbaverat. Freinsh.

Apud victores orta seditio] Vix tandem emersi me ex hac salebra, et vidi errorem. Transpositi enim per negligentiam versus sunt, iique in hunc ordinem cogendi: *Et quidem partes modeste distrinxerat, nisi numerus cæsorum invidiam bello auxisset.*

Apud victores orta seditio, ludicro initio. Discubuerat Vitellius, &c. Si tamen locus integer est, de quo ambi- go. Scripsi *distraxerat*, non, *distinxerat*, ex Vatic. et videtur ad senten- tiā aptius, quia intellegit Vitellium satis clementer et modeste legiones adversæ partis disparasse, et per varias provincias distraxisse, ne coirent. Lipsius.

Ortā seditio ludicrorum initio] Nos, *ludicro initio.* Rhenanus. Non est quod transpositum censeas: nec enim invidia bello e numero cæsorum in acie, quam ultra non sævitum a Vitellianis; sed e numero cæsorum post pacem partam sociorum: quia duæ cohortes auxiliarium Gallorum cæsæ. Mercerus. Transposita hæc Lipsius autumat. Ego vulgatum tex- tum reliqui: refertur enim cæsorum numerus ad duas cohortes in ea sedi- tione interfectas, ut paulo infra nar- ratur. Ideoque detestabatur civile bellum, in quo, tam levibus caassis, tot mala possunt accidere. Pichena. Levem originem habuit seditio, nem- pe studium luctandi, sed adeo res rediit, ut explicari nequiverit, nisi duarum cohortium strage: unde ci- vilis belli detestatio, quæ oblata qua- vis de causa semper arripitur. Tacit. ‘advertere proximi, deinde plures, hinc per omnem aciem miraculum, et questus, et sævissimi belli exercitio.’ At Eruditiss. vir ea quasi luxata sic restituit in suas sedes: *modeste dis- tinixerat, nisi numerus cæsorum, &c.* quasique ibi agatur de numero inter- factorum Bedriaci, et hoc sensu: modeste se gessit Vitellius cum victis, et inde laude dignus, nisi tot civium prælio perdidisset. Sed cur sine chirurgia non referimus nisi numerus cæsorum ad *ludicro initio*, et respectum dicimus ad duas Gallorum cohortes cæsas in illa turba? Salinerius.

Numerus cæsorum invidiam bello auxit] Budense volumen habet, nūs nūs cæsorum invidiam bello auxis-

set. Correxi locum, nisi numerus caesorum invidiam bello auxisset. Rhenanus.

Aut licentior] Antea, *licentiosus*, legebatur: quod sane eligam prae isto quod supposuit Rhenanus. *Lips.*

Intentus aut licentiosus] Scripsimus, aut *licentiosior*. Nam in Budensi volum. legitur, *licenter*. Rhenanus. Addit verbum Florent. *aut licent. agit*, id est, *licenter agit*. Pichena.

Pervigilius]* Cereri Græco sacro. Vitellius, narrante Sueton. c. 10. ‘in Apennini quidem jugis etiam pervigilium egit;’ Tacito fortassis ad illud factum hic alludente. Bacchanalia autem, ut opinor, pervigilia fuerunt in honorem Bacchi, omnium perditissima, et vera morum corruptela. De illorum origine, incremento, destructione apud Rom. legatur Livius l. xxxviii. et Tullius de Legibus. Savilius.

Castris propiora] Codex Manusc. *promptiora*, nec est absurda lectio. Nec illic habentur mox duæ voces; altero *e*; sed tantum, altero *legionis quintæ*, Gallis auxiliaribus. Rhenanus. Vide Sueton. Vit. 10. Savilius.

Per lusciviam et certamen] Verius, *ad certamen*: quod in Florentino item exstat. *Lipsius*.

Per lusciviam et certamen luctandi accensis] Lege ex Flor. *ad certamen*. Quod et Lipsius judicio suo conjectavit. Pichena.

CAP. 69. Postera die] Nos, *postero*. Rhen.

Externoque bello parantibus fatis] Concitore Civili et Batavis, quodque mox Gallorum rebellio continuavit. Tac. Hist. iv. et v. Savilius.

Inter initia belli assumptus] Ita Danesius legebatur pro eo, quod in vulgatis est, *inter inania belli*, &c. Ursinus. Lipsius mallet, *immania*. Mihi vox, *inania*, magis probatur, hoc sensu: Assumpta a Vitellio Gallorum auxilia, ut speciem magni exer-

citus facerent, cum revera nihil aliud esset, quam inane et inutile vulgus. *Pichena*. Non placet *immania*, multo minus *munia*. Auxilia respectu legionum *inane* quid sunt; at et *robur* dicuntur Hist. i. 61. ‘quorum robur legio una prima et vice-sima fuit.’ Sic naturæ bona in comparationem veræ virtutis Ann. l. XIII. ‘Omnium ora in se vertebat, corpore ingens, verbis magnificus, et super experientiam sapientiamque etiam specie inanum validus.’ Eodemque modo cunctus sine imperii vi lib. XVI. ‘Tantusque Romæ quantus consulibus honor esset: scilicet exterræ superbiæ sueto, non erat notitia nostri, apud quos vis imperii valet, inania transmituntur.’ *Salinius*. Non habet hic locum *inania*. Feram, quod in aliis libris est, *munia*, donec quod probem aliud inveniatur. Conjeci ipse olim, *minas*; neque nunc displicet: nondum tamen in eo acquiesco. *Inter minas*, id est, dum bellum parat, et minatur, aptissima quidem sententia. Quid si *pro inania* legas *initia*? Acidalius.

Affectæ tamen imperii opes sufficiunt] Vocat eleganter *affectas opes imperii*, quas imminutas intelligit exhaustasque. Rhenanus.

Exitiable id Reip.] Scripsi, *Exitiable*, Flor. volente. Vulgo *Exitiale*. Pichena.

CAP. 70. Lacra corpora] Xiphilinus refert in prælio circa Cremonam utrimque cecidisse 40,000. Tacitus ex præcepto Sallustii nunquam aut raro numerum exprimit. Savilius.

Inhumana pars viæ] Forte, *inamæna*. Rhenanus. Male heic infarcire cupit Rhenanus *inamæna*; ubi locus diritatis et horroris. Sic alibi dixit ‘inhumana securitas,’ Hist. lib. III. 83. Gruterus.

Lauru rosisque] Nos, *lauro*. Rhenanus.

Regium in morem] Non mirum id in Romanis Principibus; nisi abrogan-

da Suetonio fides in Galb. 18. ‘ Per omne iter dextra sinistraque oppidum victimæ caedebantur.’ *Savilius.*

Erupisse legionum agnem] Liber Corvini regis, irrupisse. Rhenanus. Recens, ut opinor, ex Flor. irrupisse: quam ut vulgo, erupisse. Nam de ipsis Vitellianis legionibus sermo est, quæ in Othonianos irruperant. Pichena.

Equites cohortos] Nos, coortos. Rhenanus.

Falso vera aut majora vero miscebant] Manuscr. volumen, Falsa vera aut majora vero miscebant. Sensus est, Falsa et vera aut majora vero miscebant. Rhenanus. Florentini lectionem, falsa vera, aut majora vero, &c. vulgatae anteposui. Ea erat, falso vera, &c. Pichena.

Spacia certaminum recognoscere] In volumine Man. Spacia certamina recognoscere. Repone, Spacia et certamina recognoscere. Rhenanus.

*Horruit] Sueton. Vit. 10. ‘ ut campos, in quibus pugnatum est, adiit, abhorrentes quosdam cadaverum tabem, detestabili voce confirmare ausus est, optime olere occisum hostem, et melius civem.’ *Savilius.**

CAP. 71. Luxu et saginæ mancipatus] Nisi Cornelius in dandi casu singulari dixerit, luxu, Lucilium, Virgilium, Cæsarem secutus, ut supra Hist. I. i. ‘ prætextu veteris amicitiae datum,’ de quo Gell. lib. iv. malum scriptum, luxui et saginæ mancipatus emptusque, id est, traditus et acceptus, quæ propria verborum significatio est: de illo scriptum Ann. II. Vertranus. Videtur legendum, luxu et sagina. Ursinus.

*Cohortati aliorum consulatus] Emedavi, courtati, &c. Rhenanus. Non nulli sane loco dejecti; sed quisque, ut patet, binos menses explevit, recepta tum istius temporis consuetudine: adi notas in lib. I. *Savilius.**

Dissimulatus M. Macri] Scribendum videtur Martii Macri. Nam ita

eum supra crebro nominat, qui præfectorus gladiatoriibus fuit. *Lips.*

*Dissimulatus Martii Macri] Vulgo, M. Macri. Lipsius verum illius nomen restituit, quo supra a Tacito appellatur, et Flor. congruit, in quo legitur, *Marci Macri*. Pichena.*

CAP. 72. Interrogatus quisnam mortaliū esset] Nos, interrogatusque quis mor. esset. Rhenanus.

CAP. 73. Speculatorēs e Syria Judæaque] Delevimus præpositionem e, quæ subintelligitur. Rhenanus. Aberat a vulgatis præpositio, e, quam ex Flor. restitui. Pichena. Iterum Muretus præpositionem addit, speculatorēs e Syria. Possit etiam legere, superbia socordiaque nominandi casu, id est, quantum Vitellio aucta sit superbia. Acidalius.

Et procul vel juxta sitas vires] Particulam et submovimus. Rhenanus. Hic etiam ex Flor. addidi illud et, quod in editis vacabat. Pichena. Inserverim cum Mureto copulam, et procul, &c. Acidalius.

CAP. 74. Fausta Vitellio omnia precentem] Malim hic omnia; ut ostendi supra ad I. 35. Freinsheim.

Per silentium audierunt] Consueverunt enim bene sentientes milites, acclamationibus preces adjuvare. Ferretus.

Præfectus Ægypti Ti. Alexander] Ita videtur legendum, ut fortasse illud, *Ti.* ob præcedentem postremam syllabam Ægypti omissum sit a librario. Sueton. certe *Ti. Alexandrum Ægypti præfectum* edit in Vesp. 6. Ursinus. Censem Muret, inserendum *Ti. Alexander*, quæ nota valet, *Tiberius*: quod nomen etiam huic Alexandro. Acidalius.

Tertiam legionem, quod e Syria in Mæsiā transisset] * Sarmatas vicit. Hist. I. 79. III. 24. Mox transgressa (sic lego Hist. II. 85.) in partes Vespasiani, exemplum cæteris Mæsiæ legionibus præbuit. Et duce Duillio Aponjano Veronam venit. Hist. III.

10. Capuæ hiemavit Hist. iv. 3. Deinde iterum in Syriam remissa est Hist. iv. 39. nempe quod olim ibi fuisset. Unde et morem, qui in Syria, retinuerat, Solem salutandi, H. i. 24. Hinc ergo Mucianus eam suam numerabat, ut ait auctor hoc loco. *Freinshem.*

Onnes exercitus flammaverat arrogantia venientium] Exemplar manuscript. *omnis exercitus flammaverat ad arrogantiam, &c.* Ubi flammaverat accipit absolute. *Rhenanus.* Ubi elegancia Mureti mutantis, *omnis exercitus flammaverat ad arrogantiam, &c.* Apage inficetam et non necessariam correctionem. *Acidalius.*

Sed inerat a mole belli] In Florentino: sed iniant a mole: ex quo Pichena, sed in tanta mole. Lipsius.

Inerat a mole belli plerunque cunctatio] Legitur in exemplari Ms. *inerat amor belli.* Scripserim, *inerat timor belli, plerunque cunctatio.* Appositive. *Rhenanus.* Corrupte antea; *inerat a mole belli.* Flor. facilem mihi viam ad veram emendationem aperuit, in quo ita legitur: *iniant a mole belli;* unde ego: *in tanta mole;* idque etiam clare inveni in altero Manuser. *Pichena.* Hic non necessario Muretus mutat: *in tanta.* Phrasis Taciti eum decepit, quam notabis in simillimo loco hujus ipsius libri proprius initium: ‘*Sed quo plus virium ac roboris, e fiducia tarditas inerat.*’ Velleius l. ii. ‘*Admonitio frequens inerat et castigatio, vindicta rarissima.*’ *Acidalius.*

Quo LX. atatis annos, et duos filios juvenes] Suspicio legendum, quo sexagesimo atatis anno se et duos, &c. Pichena. Nihil hac figura orationis rotundius. Dicas esse unionem, itaque nihil mutandum: ut pluribus probo in suspicionum farragine. *Gruterus.*

Esse privatis cogitationibus progressum] Regressum ad marginem notatum: quod nemo recipiet, qui se-

quentia ex opposito dicta recte accipiet. *Acidalius.* Apposuerunt viri eruditissimi suis edit. legendum forte, regressum: male prorsus: omnibus enim modis amplectendum progressus, nisi solidam vim facere amamus sententiae auctoris; ut ostendi in Diatribis meis ad Tacitum. *Gruterus.* Vulgo progressum: at potior visa est quam reposuimus, regressum, cum sententia hoc velit, et sic alibi loquatur auctor; ut supra iv. 11. ‘nullo ad pénitendum regressu.’ *Freinshem.* Recte vocem, regressum, reposuit Freinshemius, cum ante, sed nullo sensu, progressum, legeretur. Privatae, et illa de invadendo principatu cogitationes hic inter se contenduntur. *Privatae cogitationes* dicuntur, quibus ad quasvis, sed quæ infra Principem sint, publicas dignitates, potentiam, auctoritatem adspiramus. Quicquid enim infra Principem est, quantumvis cætera maximum et publicum, adspectu principis est et dicitur *privatum;* passim Tacitus et alii auctores sic loquuntur. Illæ *privatae cogitationes*, etiam ambitiosissimæ, &c.* *summa et præcipitia.* Refer autem hoc illud Juvenalis Sat. x. ‘*Quid Crassos, quid Pompeios evertit, et illum Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites? Summus nempe locus.*’ Et ista, ‘*Altæ turris tabulata, unde altior esset Casus, et impulsæ præceps immane ruinæ.*’ Hæc vera est sententia hujus loci. *Boxhorn.*

Inter summa aut præcipitia] Nos, *inter summa ac præcipitia.* *Rhenanus.* Auscultandum Rhenano, refingenti et *præcipitia*, neque secus editio antiquissima, et per consequens Ms. *Vaticanus*, ejus prolis mater. *Gruterus.*

CAP. 75. Viro militari] Vespasianus enim, antequam mitteretur in Judæam, in Germania fuerat legatus legionis, postea in Britannia, ubi triginta præliis interfuit, viginti civitates expugnavit, insulamque Vectem Romano subjicit imperio, unde obtinuit

‘triumphalia ornamenta.’ Suet. Vesp.

IV. Savilius.

Præsenti facinori] In exemplari Ms. est, *facinore.* Rhenanus.

CAP. 76. *Post multos secretosque sermones jam et coram]* Ergo multos istos sermones non coram eo protulerat, quocum loquebatur? mugæ. Latet omnino cæcum aliquod vulnus, et conjicio toto capite considerato, aliquid hic fuisse de amicis, &c. * *Freinsheimius.* Nescio cur hunc locum mutare aggressus sit vir doctus. Ratio, quam adfert, nulla est. *Coram* hic significat palam, multis audientibus, et quasi iu publico. Ita ea voce usus Tacit. Ann. vi. ubi M. Terentius; ‘Spectamus porro, quæ coram habentur;’ id est, quæ publica, et oculis judiciisque omnium offeruntur. Vides igitur aliud hic esse *secretos sermones*, aliud *coram loqui.* Boxhornius.

Juxta Deos] Videtur dictum pro, Per favorem Deorum, sicut dicimus, secundum Deos, pro, Post deos. At codex Budensis habet, *rixit Deos:* ex qua scriptura nihil erui queat, nisi quis legendum suspicetur, *vixit nepos,* hoc est, ganeo, scil. Vitellius. *Vixisse* dicimus, quos periisse significamus. Tum distingue: *Vixit nepos.* In tua manu positum est. Sed hæc conjectura esto. Rhenanus. Hoc est, voluntate, et quasi decreto Deorum: ii enim favorem suum Vespasiano sæpius ostenderunt, ut alibi Tacitus; et post Muciani orationem ait: ‘responsta vatum et siderum motus referre,’ et statim: ‘Recursabant animo vetera omina,’ et quæ sequuntur. Etiam lib. præced. dixit: ‘occulta lege fati, et ostentis ac responsis destinatum Vespasiano liberisque ejus imperium post fortunam credidimus.’ Seu poius hoc sibi vult Mucianus: Ejusdemque momenti fere tua voluntas est, ac Deorum favor. Pich.

A contumelia et laude proprius fuerit] Muciani mens videtur: cum Vitel-

lius suis vitiis corruptisque moribus imperium laceret, contumeliosum potius quam laudabile esset, si eligi Imperator post illius obitum exspectares, atque interim illum regnare in perniciem reipublicæ permitteres. Ideo paullo post sequitur: ‘Torpere ultra, et polluendam perdendamque rempublicam relinquere, sopor et ignavia videretur.’ Verior tamen sensus est, ni fallor: Hinc, Vespasiane, &c. * *Idem.*

Quo posses videri concupisse] Regius liber habet manifeste, quo posses videri concepisse. Est concipere ex destinato suspicere. Ann. I. I. ‘Fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos non servili animo concepit.’ Liv. I. iv. ‘In ea Sp. Melius spem regni conceperit.’ Sic etiam dicitur *scelus concipi*, quod suscipitur. Rhenanus.

Splendidior origine quam nos sumus] Flor. corrupte habet, *splendiori:* forte *splendidior;* sed neque sic esset vulgata lectione melius. Pichena.

Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus sui, sed] Castigavimus, aut exercitus vi. Rhenanus.

CAP. 77. *Discrimen ac pericula]* Vulgo, *periculum:* at Flor. *pericula*, quod reposui. Pichena.

Aperiet et recludet] Vix abest, quin ad hæc Demosthenis sit adspectum: et certe paria sunt, in Olympiaca: ‘Οσπερ ἐν τοῖς σάμασιν ἡμῶν, ἔως μὲν ἔρρωμένος ἦ τις, οὐδὲν ἐπαισθάνεται τῶν καθ' ἕκαστα σαθρῶν ἐπὰν δὲ ἀρρώστημά τι συμβῇ, πάντα κινεῖται, κανὸν ῥῆγμα, κανὸν στρέμμα, κανὸν ἄλλο τι τῶν ὑπερχόντων σαθρὸν ἦ οὕτω καὶ τῶν πόλεων, καὶ τῶν τυράννων, ἔως μὲν ἂν ἔξω πολεμῶσιν, ἀφανῆ τὰ κακὰ τοῖς πολλοῖς ἐστίν ἐπειδὴν δὲ ὅμορος πόλεμος συμπλακῇ, πάντα ἐποίησεν ἔκδηλα. Lips.

Recludet contexta et tumescensia vetricium partium vulnera] Ita Flor. nam in vulgatis sic transposite: contexta vetricium partium et tumescensia vulnera. Pichena. Demosthenes prima

in Philippum: Οὐκ ἐπὶ τὴν ἑκείνου πλευσούμεθα; Πῶ δὴ προσομούμεθα; ἥρετό τις ἐνρήσει τὰ σαθρὰ τῶν ἑκείνου πραγμάτων αὐτὸς δὲ πόλεμος. Gronov.

Nec mihi major in tua vigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est]’ Vocem parsimoniae Lipsius arguit, tanquam non digna, quae inter principes et illustres virtutes connumeretur, aut quae ad imperium adipiscendumullo adjumento esse possit. Quid licet non sine probabili ratione ab eo dictum sit, mihi tamen videtur, Mucianum non temere inter alias virtutes, etiam Vespasiani parsimoniam laudare, atque in ea victoriae fiduciam reponere: cum belli nervos pecuniam esse constet, ut inferius dixit: ac si ea prodigeretur, ut a Vitellio fiebat, frustra in aliis virtutibus, atque in cetero bellico paratu spes relinquebatur. Pichena. Torpor vigilantiae, inscitia sapientiae, ad amissim respondent: verum parsimonia non videtur ἀντίθετον σεβτιας. Nec (addo) σωφροσύνη τῆς ἀκολαστας. Thucyd. I. III. ἀμαθία τε μετὰ σωφροσύνης ὀφελιμώτερον ή δεξιότης μετὰ ἀκολαστας: i. imperitia cum modestia utilius quam peritia cum licentia. Nec avaritia virtuti. Audi Sall. Catil. ‘nam pro pudore, pro abstinentia, pro virtute, audacia, largitio, avaritia vigeant.’ Juvanda omnia sunt interpretatione. Ad Graeca in Scholiast. Τὴν ἀκολασταν ἀντέθεικε τῇ σωφροσύνῃ: δεῖ δὲ τὴν μὲν σωφροσύνην ἔταῦθα ἐπὶ τῆς εὐηθείας δέξασθαι, τὴν δὲ ἀκολασταν ἐπὶ τῆς εὐμεταβληστας: i. Licentiam opposuit modestiae: oportet autem hic accipere modestium pro simplicitate (hoc est, quando placitis acquiescunt), licentiam vero pro instabilitate (hoc est, quando a semel placitis discedunt). Ad Latina haec ego. Virtus aliquando ponitur vice munificentiae, sive beneficentiae. Thuc. lib. II. Καὶ τὰ ἐς ἀρετὴν ἡναντιόμεθα τοῖς πολλοῖς: i. Et in iis, quae ad virtutem spectant, a multis discrepamus. Ubi Schol. ἀρετὴν λέγει

νῦν φιλίαν καὶ εὐεργεσίαν. Sic noster contendit sacerdiciam cum parcimonia, id est, aversione crudelitatis: mitis enim erat Vespasianus et parcus puniendi. Ut ex Suet. c. 10. Nec absurdē hoc vocabulum ad alia quam ad frugalitatem transfertur. Plin. Ep. x. 25. ‘Statuam poni mihi a te eo quo desideras loco (quanquam hujusmodi honorum parcissimus) patiar.’ Plaut. Aul. II. 2. 29. ‘Neque illo quisquam est alter hodie ex paupertate parcior.’ Tὸ parcior ibi hominem non signat, qui rei inserviat, sed qui imbibet illud aureum: γνῶθι σεαντόν. Quāmobrem dives Megadorus Euclionis ingenium optime callens, merito nuptiis cum ejus filia diffidit, dicitque eum esse parcum, hoc est se intra suum ordinem continentem, non affectare affinitates potentiorum: quae omnia clarius Euclio ipse vs. 49. Cæterum non mihi persuaserint qui illos immanes commentarios vulgavere parcior nota significacione accipiendum esse; nam ratio horum, ‘Credo, adepol, ubi mentionem ego fecero de filia, Mihi ut desponeat, sese a me derideri rebitur:’ hæc est, ‘Neque illo quisquam est alter hodie ex paupertate parcior.’ Ad hoc Megadorus indotatam Euclionis filiam ducere volebat: ‘Scio quid dictura es, hanc esse pauperem, hæc pauper placet.’ Et: ‘Dummodo morata recte veniat, dotata est satis.’ Salin. Ambigendi de voce, parcimonia, justa Lipsio causa, si vulgaris significacione accipitur. At hic novilla et vix alibi unquam usurpata. Clementiam enim intelligit Tacitus, aut quid clementiae affīne, quod alio vocabulo non possit exprimere. Id clarum ex antithesi, quia ut torpori Vitellii, vigilantiam Vespasiani et inscitiam, sapientiam: sic sacerdiciae parcimoniam opponit. Ac forte ideo transponenda hæc vox, collocandaque post sequentem sapientia, ut ordo contrariorum rectius mutuo sibi respondeat, quem non ita

sollicite observasse auctor potest, neque admodum necesse fuit. *Omnino autem non major legendum, sed minor:* quod mirum non vidisse alios, si sententiam loci viderunt. *Acidalius.* Non necessarium est, ut ista Vespasiani et Vitellii naturae propria invicem conferantur: alioqui quomodo etiam respondebit sapientia Vespasiani saevitiae Vitellii? Quare calidusculi Lipsius emendasse videatur: *in tua vigilantia, acerimonia.* Quin disertus ille Mucianus publicam Vespasiani parsimoniam Reip. maxime utilem censem. Unde de eo Xiphil. ‘Ο δὲ Μουκιανὸς καὶ χρήματα ἀμύθητα πανταχθέεν, θεον ἐνεδέχετο, εἰς τὸ δημόσιον ἥθροιζεν ἔτοιμότατα, τὴν ἐπ’ αὐτῷ ἐπηγορίαν εἰς ἑαυτὸν ἀντὶ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἀναδεχόμενος. Νέῦρα γὰρ ἡγεμονίας τὰ χρήματα ἀεὶ ποτ’ ἐλναι λέγεται. Colerus.

Nam qui deliberant, desciverunt] Similis sententia est in vita Agric. ‘Jam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare: porro in ejusmodi consiliis periculosius est deprehendi, quam audere.’ Pichena.

CAP. 78. *Recursabant animo vetera omnia]* Ita Flor. at male in vulgatis, *vetera omnia:* nam etiam paulo infra dixit, ‘implesse fidem ominis videbantur.’ Pichena. Non male; sed cum referat Flor. *omnia,* cur id spernamus? In re simili pene Curtius I. III. ‘Vetera quoque omnia, ut fert sollicitudo, revocaverat.’ Gruterus.

Primi consulatus] ‘Quem gessit,’ ait Sueton. ‘per duos novissimos anni menses’ extremo Claudii principatu. Savilius.

Implesse fidem ominis videbantur] In regio libro legitur, *videbatur, impersonaliter.* Rhenanus.

Carmelus] Vide Sueton. Vesp. 5. Duos montes *Carmelos* auctor est Hieronymus, alterum Galileeæ provinciæ ad Australem plagam, in quo fuit Nabal maritus Abigail: et alter juxta Ptolemaidem, mari imminens, in quo Helias flexis genibus pluviam impe-

travit. Hujus meninere Sueton. Tacitus, Plinius, Strabo, Ptolemæus. Et hujus quoque frequens in sacris Bibliis fit mentio; gratissimumque Deo locum fuisse constat, quum populo Hebraeo per eum et in eo, modo gratiam donaque, ut Jerem. II. et XLIX. Mich. VII. modo iram et poenam demonstraret, ut Isaiae c. XVI. et XXXIII. et XXXVII. Et Jer. IV. et XLVIII. et Amos. I. et Nahum. I. Et in Cantico, ‘Caput illius assimilabitur Carmelo,’ c. VII. et Isaiae c. XXXV. In Carmeo, lib. I. Regum, Saul parta victoria de Amalekitis erexit sibi fornicem triumphalem, et obtulit holocaustum Domino de initiis prædarum. Ex quo mihi conjici posse videtur, Deum, quem Carmeli dicit Tacitus, fuisse Deum, qui sine fine vivit et regnat, cui Hebrei illo in monte sacrificium offerebant, eumque ibidem venerabantur, aram et reverentiam habentes, minime vero templum, hoc enim solum in Hierusalem, innominatum vero, quia non illi particulare nomen ut cæteris Diis gentium. Basilidem autem sacerdotem eum, de quo paulo post Tacitus, Hebraeum fuisse conjicio, quia Suetonius de ea re verba faciens meminit Josephi captivi Hebrei Vespasiano ea fœlia vaticinati, ob id vinculis soluti: quem Beroaldus multis rationibus eundemmet historiæ scriptorem fuisse comprobare contendit. Adhac Sueton. Vesp. 4. ita scribit, ‘percrebuerat Oriente toto vetus et constans opinio, esse in fatis ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur.’ Id de Imperatore Rom. postea eventu patuisse prædictum: ut et Tacitus I. v. Hist. 13. Orosius ‘Iudæi in Carmelum montem seductis sortibus, quæ portendebant, exortos a Iudea duces rerum potituros esse.’ Paria Hegesippus lib. V. Haec commemorare volui, ut videant nostri seculi et futuri homines, eam esse Dei summi opificis omnipotentiam, ut etiam ex

ore Taciti et Suetonii, alioquin acer-
rimorum Hebraicæ et Christianæ
religionis subsannatorum et irriso-
rum, et gentilium aliorum, suam glo-
riam et honorem invitis ipsis, et
caligine ignorantiae perstrictis mentis
oculis, elicere potuerit; eosque futuri
Messiæ, et Christi Jesu Domini nos-
tri, et generis humani Redemptoris,
vaticinium literis mandare coegerit:
ita tamen, ut quæ scripserunt non
intellexerint, gratiæ illius minime
participes, cui honor et gloria sit in
secula seculorum. *Marc. Donatus.*

Aram tantum et reverentiam] Malim,
ara tantum et reverentia. Rhenanus.
Tῆς αἰτιατικῆς ἀντλίας ὡρῆς κέχρηται:
i. quarto vice primi casus uititur. Non
repetam, quæ dixi in admonitione ad
lectorem, et Hist. lib. i. ibi ‘tradito
principibus more.’ Salin. Ego contra
et hæc et præcedentia verba, simulacrum
ac templum, recte quarto casu,
&c. * Pichena.

Quicquid est] Lego, quicquid id est.
Acidal.

*CAP. 79. Mutianus Antiochiam, Ves-
pasianus Cæsareum] * alii Palæstinae
atribuunt. Certe Ptolemaeus Judææ
Palæstinae nomen ei tribuit. Strabo
et Tacit. Hist. iv. totum tractum a
Judæorum tribubus cultum, Judæam
vocant. Alii partem Palæstinae Ju-
dæam faciunt. Plinius Idumæam
cum Palæstina confundit, tamen hanc
a Samaria, et Galilæa separat. Quod
a me dictum est, ut ostenderem vario
modo has regiones partiri, ne quis
miretur, si Cæsaream Tacitus Judææ,
alius Palæstinae tribuat. Hujus qui-
dem mentio fit in Actis Apost. c. 21.
quæ prius *Turris Stratonis* vocabatur.
Deinde ab Herode majore instaurata,
Cæsarea nuncupata est in honorem
Augusti. Huic quoque templum
erexit, et ludos quinquennales dieca-
vit. Antiochia vero Syriæ caput, et
Cæsarea Judææ nominantur a Tacito,
ea loquendi forma, qua Aventicum
gentis Helveticæ caput Hist. lib. i.*

dixit. Antiochia porro una est e
primariis Syriæ civitatibus: nam
Syria dividitur in multas partes, quas
lubens omitto, quarum una *Syria*
Antiochena dicitur. Verum mirum
est Cæsaream *Judeæ caput* a Tacito
vocari, cum Hierosolyma *Judeæ caput*
fuerit: nisi dicas Tacitum post
Hierosolymitanum excidium scrip-
sisse, quo tempore et urbis, et ecclæ-
siae dignitas ad Cæsaream transierat.
Quare a nostris, id est Christianis,
Metropolis facta est. *Lupanus.*

*Eo ardore, ut, ne Titus quidem filius
exspectaretur] Nos duas istas vices,
eo ardore, submovimus et distinximus,
ut hic novæ sententiae sit initium, ut
ne *Titus q. fil. expectaretur*. Rhenan.*

Impetu militum] Illorum studia in
Vespasianum, modus suscepti ab eo
imperii, et quæcunque hic circum-
stantia observatu dignæ occurruunt,
optime a Josepho descripta ἀλώσ. IV.
c. 36. (qui coram inspexit) cum aliis
speciatim in literas missis, quæ hic
apud Tacitum silentio damnata, et
Egesippo l. iv. c. 27. si genuinus ille
auctor est, ac non potius supposititia
excerpta ex Josepho. Savil.

Non parata cognitione] Cui rei hic
cognitio? quam vocem Taciti mens
planissime spernit.. Emendo vero,
non paratu ac concione. Lips.

Non parata cognitione] Cognitio
proprie de judicibus: Ann. l. iv. 42.
Sed usurpativa a nostro non illepide
de militibus imperium in aliquem
collaturis. An Moesici sine cognitio-
ne Vespasianum imperare dixerunt?
Suet. c. 6. ‘Cum alii alium alia de
causa improbarent, et quidem e le-
gione tertia, quæ sub exitu Neronis
translata ex Syria in Moesiam fuerat,
Vespasianum laudibus ferrent, assen-
sere cuncti,’ &c. At Syriacæ legiones
paucorum impulsu, dictum factum,
eum in imperatorem asciverunt. Cæ-
terum eruditissimus vir non paratu ac
concone: quo nil potius, si mendæ
hic se penetrassent. Sal. Legerim

enū Pichena: *Non parata concione:*
qui Lipsium sequutus est: nam ille;
Non paratu ac concione. Freinsh.

CAP. 80. *Pauci milites solito adsistentes*] Prævit mihi ad hanc lectionem Flor. Vulgo, *assistunt.* Pichena.

In ipso nihil tumidum] *Qui crevisse putat.' Attamen non leviter innovavit Vespasianus, si vera quæ Sulpicius Severus scribit l. II. Sac. Hist. 'Vespasianus cum Hierosolymam ob sideret, sumit imperium: et, ut mos est, diadema capiti imposito, ab exercitu Imperator consulatus, Titum filium Cæsarem facit.' Sed palam illa falsa. Nec mos ejus ævi diadema tulit, nec Flavius per somnum usur pavit. *Lips.*

Tantæ multitudinis] Quantæ igitur? et quæ inde offusa caligo? Forsan: *tantæ mutationis.* Lib. III. 'Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperii transit.' Josephus δ'. ἀλώσ: λτ'. Συνιόντες δὲ ὅτε ἡγεμόνες καὶ οἱ στρατιῶται καθ' ἔταιράν φανερῶς ἤδη μεταβολὴν ἐθουλεύοντο. Gronov.

Militariter locutus] Rectissime.* Qui militariter laetus, castigant, ineptiunt. *Lips.*

Militariter locutus] Castigavimus militariter laetus. Significat Vespasianum non fuisse exquisita seu urbana eloquentia excultum. *Rhenanus.* Ex his verbis apparet Vespasianum non fuisse exquisite urbana militia excultum. Unde Livius ait orationem Tempanii fuisse militariter gravem, et Sueton. in Jul. eloquentiam militarem probat, quæ non est nimis exulta flosculis eloquentiæ. Sic Cicero Cæsaris Commentarios nudos vocat, quasi sine pigmentis oratoriis, et sine vestitu cultiore orationis. *Lupanus.*

Læta omnia et affluentia exceptit] Nec sit prorsus mala lectio, si quis *omina* legat. *Rhenanus.* Lipsius olim, *lata omnia et farentia:* quod jure postea sprevit. Muretus, *læta omnia.* Non dum hoc satis. Perge porro, *læta*

omnia et affluentia. Acid.

Jam id ipsum] Alii *Jamque:* at Fl. Namque, quod refertur ad verba, *læta omnia et affluentia.* Recte ergo sequitur, *alacrem militem i. v. V. ad.* Pich.

Theatrum ingressus, ubi illis consultare mos est] Illud enim omnibus Græciae civitatibus in usu, ut ex Græcis Oratorib. et Historicis discimus. Res ab Ausonio notata Indo Septem Sapientum, Prologo. *Savilius.*

Germanica hiberno cælo ac laboribus dura mutarentur] Reposui, *Germanica hiberna.* Hiberna vocat hibernacula. *Rhenan.*

Diligebantur] Id est, amabant vetera et nota castra, juxta ac suas ædes. Clarum, nec monitione dignum: nisi correctores, *dirigebantur*, maluissent. *Lips.*

In modum penatium diligebantur] Fœdum erratum est hoc loco, castigavimus, *in modum penatium dirigebantur:* nam loquitur de construendo. Diriguntur autem castra aut domus, quoties ordines debiti servantur. *Rhenanus.*

CAP. 81. *Opibus ingens]* Adtextam censeo vocem, *ingens:* certe obnubilat sententiam et phrasem, quæ alias Tacito cerebra. *Lips.*

Antiochus vetustis opibus ingens] Non certe cum Lipsio adtextam vocem *ingens* censem. Nec, quod ait, sententiam obnubilat. Nam de phrasi non repugno: sed utroque modo promiscue Tacitus. Magis concinnem, quod præcedit, *Sohemus haud spernendus viribus;* non alia caussa, nisi ut aptius opponantur, *haud spernendus et ingens.* Acidalius.

Excitus ab urbe] Ex Judæa cum Tito veniebat, cum a patre ad Galbam mitteretur, qui cognita Galbæ morte regressus est Corintho. Agrippa nihilominus, inquit Josephus l. IV. 29. 'ut apud novum principem locaret gratiam,' ait, qui vulgo circumferunt Hegesippus l. IV. 21. *Savil.*

Ignaro adhuc Vitellio] Scripsimus,

adhuc. Rhenanus.

Vespasiano magnificentia munerum gratu] De Vespasiani avaritia scriptores omnes tradiderunt: et Tac. sup. eod. lib. ‘ prorsus si avaritia abesset, omnibus ducibus par.’ *Pichena.*

Nondum additis] Vespasianus ipse addidit. Vide *Tranquillum* c. 8. in *Vespas. Lips.*

Cappadociae legionib. nondum additis] Vespasianus confirmato jam imperio, ut scribit Sueton. 9. ‘ Cappadociae propter assiduos barbarorum incursum legiones addidit.’ Ex Tacito tamen non apparet penitus inermis: ‘ Cappadocia Pontusque et quicquid castrorum Armeniis prætenditur.’ *Saxil.*

Beryti]. * Muciano tribuere omni modo conatur. Sed si historiæ spectetur veritas, et reram in Judæa et Syria gestarum series ad animum revocetur, malo Josephi fide stare, qui, ut ante diximus, oculos testes habuit. *Idem.*

CAP. 82. Revocare veteranos] In quibusdam, evocare: et recte. Isti enim sunt vere *Ercatii*: de quibus in *Milit. nostra*, lib. 1. *Lips.*

Donativum militi] Codex Budensis, *Donativo*. Forte, *Donativa*. Rhenanus. Scripti, *Donatirum*, quia sic ratio exigit, et Flor. innuit. Vulgo, *Donatra*. *Pichena*. Muret. *Donativum*. Nec facile aliter scripsit Tacitus. *Acidal.*

Nec Vespasianus quidem] Scriptimus, ne. Rhenanus.

Claustra Ægypti] Josephus ἀλώσ. l. iv. 37. fuse hanc materiam exequitur, quam Italæ necessario sint hæc horrea, quantum undique per totam regionem munitionis robur difficillimos faciat terra marique aggressionibus aditus, et præsertim Alexandrini portus pericula, quæ descriptio satis curiosa est. Post consilia tamen Beryti habita, si Josephum sequimur, Vespasianus Alexandriam prius, quam Ægyptum adiit. *Saxil.*

CAP. 83. Gnarus modicas vires esse]

Infinitum verbum esse delevimus. Mox scripsimus, Sed legio sexta et tredecim vexillariorum millia: non sexta et VIII. &c. Rhenanus.

Si sibi Brundusium] Sic et in regio libro legitur. Ego vero scripserim, Si simul Brundusium. Docti mecum sentient. *Rhenanus.*

CAP. 84. Ad obtainendas iniquitates haud perinde obstinato] Sic corruptus est locus, ut Lipsius suspicatur: Florentinus nihil juvat, nisi quod in eo legitur, *obstinante*. Sed fortasse non mala vulgata lectio: ut sit sensus, Vespasianum, initio imperii, adeo obstinatum non fuisse, ut postea fuit, in retinendis seu probandis inquis exactionibus. Vel talia suadentibus aures tantummodo præbuisse: at progressu temporis egregium artificem ipsummet evasisse. *Pichena.* Haec phrasis insolens non est, ut visum doctissimo viro: dicimus enim *obtinere animi firmitudinem*, pro in destinatis firmiter perseverare. Plaut. Asin. ‘ Si istam firmitudinem obtines animi, salvi sumus.’ *Obtinere injuriam*, pro A re injuste perpetrata non discedere. Liv. XXIX. * quam nostro consona. ‘ Sed necessitate armorum excusata.’ Et ‘ donec indulgentia fortunæ, et pravis magistris, didicit aususque est.’ *Salinerius*. Placet satis Florentinum *obstinante*. Sic enim Plautus Aulul. II. 2. ‘ Id inhiat, ea affinitatem hanc obstinavit gratia.’ Cæterum *obtinere iniquitatem*, ut Ciceroni pro Quintio: ‘ non ad obtainendum mendacium, sed ad verum probandum, auctoritatem adjuvare.’ Et Philipp. secunda: ‘ contra injuriam quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit.’ *Gronorius.*

Largitus privatum, quod avidius de rep. sumeret] Flor. *largus pricatum*. Forte non spernendum. Sed nec anteferendum vulgatae. *Pichena*. Mur. quo. Non opus mutari, nec utro modo legas, interest. *Acidalius.*

Charissimus quisque] Castigavimus,

Rarissimus. Rhenanus.

CAP. 85. *Transgressi in partes]* Participium, transgressi, submovimus. *Illyrici exercitus studio in partes.* Rhenanus. Vir doctus hanc narrationem, et quæ porro Vitellium inter et Vespasianum gesta complectitur, haud uno crimine damnat, non constare scil. suis membris, non pertractatam exacte, sed aspersas confusionis nebulas, me prorsus refragante, et si non hebet mihi judicii acies, patrōcinate. Illyricum dividebatur in tres Provincias, &c. * V. c. habet, *transgressi in partes:* cum in vulgatis desit verbum *transgressi.* Ursinus. Librorum Vet. ac præsertim Flor. scripturam restitui, quam Rhenanus depravaverat, tollendo verbum, *transgressi*, tanquam supervacuum. Quod tantum abest ut redundet, ut potius mihi necessarium videatur. Ostendere enim debuit Tacitus, tunc primum Illyricum exercitum Vespasiano accessisse: quod si tantummodo, *studio in partes,* dixisset, credi poterat, eum olim fuisse Flavianarum partium. Pichena. Quod supra ad II. 74. indicavi, locum hunc sic constitutum: *Illyrici exercitus studio.* *Transgressa in partes tertia legio.* Freinsheim.

Aquileiam jam progressæ] * hostiliter egerant. Sed cur dissimulem nostrum alibi a se ipso, et a Suetonio discordare? Apud hunc Mœsici audiunt in itinere mortem Othonis, qui apud nostrum vivus est Mœsicis Aquileiam jam ingressis: *Sed præmissi Mœsia eandem obstinationem adventantis exercitus, legiones Aquileiam ingressas nuntiabant.* Quid si ὅπτορικῶς, non vere, ut averterent Othonem ab extremorum cogitatione? Discordia igitur silet, quam inter eos excitavit doctiss. vir: de corruptione vero quid dicam non habeo, quando eam minime hic odoror. *Sulinerius.*

Ita tres Mœsicae legiones] Lego, jam tres, &c. Acidalius.

Per epistolas alliciebant Pannonicum

exercitum] Hæc verba, *Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant,* adulterina sunt, et supposititia: proinde erasmus. Supra nescio ubi sic loquitur Tacitus, ‘aut abnuenti vim parat.’ Distinximus vero sic sententiam, *ita tres Mœsicae, legiones per epistolæ alliciebant.* Nunc vides nihil deesse. *Rhenanus.*

In eo motu Aponius] Correxi ex Flor. Vulgo, *in eo metu.* Pichena.

Per avia Mœsiae ultra montem Hemum] Hemus mons est Thraciæ, quem adeo altum scribunt, ut ab eo Ionium et Ægæum mare spectari dicant. Mœsia vel Mysia scribitur. Quatuor Mœsias Ptolemæus facit, in Europa duas, superiorem et inferiorem: in Asia, majorem et minorem. De Europea hic loquitur, quæ *Bosnia*, et *Servia*, et *Bulgaria* vulgo dicitur, ditionis Turcarum. *Lupan.*

CAP. 86. *Primi Antonii]* Egesippisuper hoc nobili duce errorem non celo, sive errores potius. Is enim l. iv. 29. facit eum ‘*Præfectum tertio ordini militari:*’ id est, legioni tertiae. Atqui Septimæ præponit eum statim nosster. Item in Mysia eum collocat: noster clare in Pannonia. Quis autem præponderare fidem Cornelianam nesciat? *Lips.*

Falsi damnatus] Annal. XIV. Savil.

Senatorium ordinem recipaverat. *Præpositus a Galba septimæ legioni, scriptitasse]* Hæc aliquanto melius distinxii. Vulgo enim sic: *reciperaverat, præpositus a Galba septima legioni, scriptitasse.* Pichena. Potius est hæc verba sequentib. jungi per distinctiōnem hujusmodi: Senatorium ord. recipaverat. *Præpositus a G. VII. legioni, scriptitasse, &c.* Acidalius.

Flavianus] Malui quam, *Fabianus.* Farnesianum codicem audio, et Tacitum ipsum, qui non aliter sequenti libro appellat. *Lipsius.*

Titus Fabianus Pannionam] Initio lib. conseq. idem dicitur *T. Appius Flavianus:* ubi rectius, non liquet.

Vertranius. Addidi nomen, *Ampius*, ex Flor. Ita enim Tacitus eum nominat, initio lib. seq. *Pichena*.

Pompeius Sullanus] Imo *Siluanus*. Ita enim libro proximo: ‘Sex millia Dalmatarum ducebat Pompeius Siluanus, consularis senex.’ *Lips.*

Poppaeus Siluanus Dalmatiam] Ita restituendum fuit: nam infra l. III. et IV. sic appellatur. Male in vulgaris, *Pompeius Sullanus*. *Pichena*.

Sed procurator aderat Corn. Fuscus] Malim legere, *Et procurator, &c.* nam extrema proxime praecedentis vocabuli litera est, S. Hinc errori præbita ansa. *Rhenanus*.

Idemque pro Galba] Scriptimus, *idem pro Galba*. *Rhenanus*.

Nova, ambigua, ancipitia malebat] Induximus particulam et; ut legas, *nova, ambigua, et ancipitia malebat*. *Rhenanus*.

Aggrediuntur] Procul dubio verius ex Flor. quam, *agreditur*, ut in vulgaris. Cave enim hæc ad Corin. Fuscum referas, sed ad Vespasianum, cæterosque suarum partium duces. *Pichena*.

CAP. 87. *Procacissimis etiam inter severos lixarum ingeniis*] Velim discere a quoquam, quomodo hæc accipienda sint. Sed ne longius absurditatem hujus lectionis prosequar, veram, ut confido, promam, unde statim patebit receptæ falsitas: rescribo igitur, *Procacissimis etiam inter severos* (hoc est, retinentes disciplinæ) *lixarum ingeniis*. Hoc ait, ut intelligatur quantum damni intulerit ista hominum fæx, inter omnigenam omnium licentiam, quæ etiam inter severos disciplinæ custodes vix continetur. Similia fere statim subjicit: ‘tot legatorum amicorumque comitatus inhabilis ad parandum, etiamsi summa modestia regeretur.’ Adde infra Hist. IV. 20. ‘lixarum procax manus.’ *Freinsheim*.

CAP. 88. *Et effusa plebs*] Fere semper scribitur in Flor. *plebes*. Prisco more, *Pichena*.

Delph. et Var. Clas.

Vernacula urbanitate] Libri aliquot veteres, *vernacula utebantur urbanitate*. Fuit omnino, ut rebantur, &c. * *Lips.*

Incuriosos milites, vernacula urbanitate] Aliquod vitium hic latere suspicor, cum Flor. ac Ven. verbo sint auctiores, *vernacula utebantur urbanitate*. Tamen vulgatam lectionem mutare nolui, et satis mibi fuit, de scriptura vetere fidem facere. *Pichena*.

Cum filium comitaretur] Haec non sunt sine mendo. Si filium comitatus est pater, quomodo ignotus, ut deinde agnoscit eum oportuerit? Intelligo jocatum fuisse in filium, quem non noverat, a quo nec ipse agnitus, nisi post factam cædem. Malim igitur, conviciaretur. *Reinesius*.

Spectaculum erant ipsi tergis] Pronomen *ipsi* non est in Budensi codice. *Rhenan.*

CAP. 89. *Paludatus accinctusque*] Sueton. diserte narrat sic fecisse, c. 11. ‘Urbem ad classicum introit paludatus, ferroque succinctus, inter signa atque vexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis.’ Videtur hic mos fuisse introéundi urbem armis vietam. Josephus ἀλώ. l. IV. 35. hujus quoque ingressus meninit. *Savillius*. Ex his verbis satis patet, inter *prætextam* et *paludamentum* longam esse differentiam. Nam paludati erant Consules, exercituum duces, et ipsi Imperatores. Valerius de Crasso loquens, cum in Parthos proficisceretur: ‘Pullum ei traditum est paludamentum, quum in prælium exeuntibus album et purpureum dari soleret.’ Id quoque melius Plinii exemplo in Paneg. demonstratur: ‘Gestus Consulatus non hoc urbis otio, et intimi sinu pacis, sed juxta barbaras gentes, ut illi solebant, quibus era mos paludamento mutare *prætextam*.’ Asconius quoque notat in Verrem *prætextam* fuisse nobilium virorum et mulierum gestamen. Tacit. Hist. III.

‘Sed ubi Cæcinna *prætexta* lictoriibusque insignis dimotæ turba incessit,

Tacit.

12 M

exarsere victores.' *Lupanus.*

Decora facies et non Vitellio principe dignus exercitus] Hæc tota clausula non est in Ms. libro. Suspicio e margine in contextum relata. *Rhenanus.*

Augustæ nomine decoravit] Reposui, honoravit. Idem.

CAP. 90. *Sine falsi verique discriminè solitas adulaciones edictum]* Quid si solas? quod requirere illa videntur, sine falsi verique discriminè. Nec tam men mutaverim. *Acidalius.*

CAP. 91. *Comitia Consulum cum candidatis civiliter celebrans]* Quid per Comitia Consulum, hoc loco intelligatur, cum in nullam reip. partem admittetur populi suffragium, aut non capio, aut Comitia Consulum civiliter celebrare tantundem valet ac munera a candidatis Consulatus edita (sive ipsi sive alii ederent) civiliter celebrare. Libera rep. candidati captandis populi studiis dabant gladiatores, donec prohiberetur, lata in id a Tullio lege, et crimen ambitus haberetur. Cic. in Vatin. 'Ego de ambitu ex S. C. tuli, quæ dilucide vetat biennio, quo quis petat petiturus sit, et gladiatores dare, nisi ex testamento.' Ubi vero iis, quæ petere instituissent, potirentur, non licitum modo fuit, sed aliquo modo in omnibus muneribus necessarium populo iudos edere, excogitatis quæcumque in oblectationem publicam valerent. Eximio igitur et sumptuoso apparatu omnia instruebantur, quoties res posceret. Sub imperatoribus populo licet excluso a conferendis honoribus, tamen et Candidati et designati et qui jam dignitate fungebantur, consuetas gladiatorum, Circensium, &c. voluptates ei exhibuerunt, solo popularis gratia auctoratio. Tempore Alexandri Mammeæ, 'Quæstores candidati munera populo dederunt.' Sub Nerone, 'Quæstorib. designatis gladiatores edendi necessitas erat,' inquit Tacit. 'Consul designatus est et munus edidit.' Marcellus

JC. I. XXXVI. Interesse autem spectaculis in Principe arguebat animum popularem. Xiphil. de Oth. εἰς τὰ θέατρα συνεχῶς εἰσεφόιτα θωπεύων τὸ πλῆθος. Suet. de Aug. 15. 'Ipse circenses spectabat: spectaculo pluri- mas horas, aliquando totos dies aderat.' Tac. Ann. 1, de codem: 'Civilē rebatur miseri voluntatib. vulgi.' Sic raro ibidem conspicī, arrogantis erat, tetricique et popularitatē fugientis animi. Cujus rei se ipsum damnat Julianus in Misopogone: ἀεὶ μισῶ τοὺς ἵπποδρομέας, ὥσπερ οἱ χρήματα ὀφληκότες τὰς ἀγορὰς, δλιγάκις οὖν εἰς αὐτοὺς φοιτῶ: i. fugio circenses, ut, qui in ære alieno sunt, publicos conventus, raro itaque intersum. Aut si intraveris, mens peregrinatur, aut 'aliud agit,' ut Cæsar, 'qui vulgo reprehensus est,' narrante Sueton. 'quod inter spectandum epistolis libellisque legendis ac rescribendis vacaret.' Sic Vitellius non adfuisse tantum videtur spectaculis frequens, quæ candidati Consulatus aut designati edebant, sed et suas partes egisse, Ex, gr. 'Mirmylonum contra Thraces in Theatro,' aut 'Venetorum contra Prasinos in Circo,' et sic 'omnem infimæ plebis rumorem affectasse:' ingens hoc tempore argumentum ad populatatis famam. Suet. Tito 8. *Savil.*

Irrisere plerique impudentiam æmulationis] Fuit Thrasea semper suspectus Neroni, ideoque minus potens: quamobrem merito imprudentiam æmulationis irriserunt: ita enim malum quam impudentiam: nam si similiter Vitellius olim se opposuit Thraseæ, quemadmodum Helvidius illi: oportuit Helvidium suisse Vitelli similem, Thraseam vero Helvidii. Sed Thrasea in summo potius odio fuit Neroni, et Vitellius ob similitudinem morum, et propter patrem, in summa gratia. Imprudenter igitur contulit Thraseam et Helvidium, &c. *Ferrettus.* *Æmylio magis placet scribi, imprudentiam:* ego nihil muto, &c. * *Vertranius.*

Quod neminem ex præpotentibus] Auctoritate Flor. scripsi, neminem. Vulgo, quod non ex, &c. Pichena.

CAP. 92. *P. Sabinum, ac præfecturæ cohortis]* Bene Mercerus, *P. Sabinum a Præfectura cohortis; et Julium*: id est, qui dumtaxat cohorti præfuerat, et docet alium hunc Sabinum a fratre Vespasiani esse. *Lips.*

Præposuerat Prætorianis P. Sabinum] Non esse hunc Sabinum, qui præfector urbi et Vespasiani frater, recte monuit Savillius. Nam hic vinctus detecta prodione Cæcinæ, lib. seq. at Flavius Sabinus liber in urbe, et in suo magistratu, usque ad civilem tumultum, quo crematum Capitolium. Itaque manebit per hunc Sabinum vera Onufrii nota, de prænomine Flaviae gentis. Et hic igitur legendum: *P. Sabinum a præfectura cohortis, Julium Priscum, dum centurio esset*: hoc enim vult, prætorio præpositos duos a Vitellio; Sabinum hunc, qui antea præfector cohortis fuerat, Priscum, qui tum centurio. Et *cohortis, scil. auxiliaris*: nam iis præfectori, ut legionariis Tribuni. Tacitus saepè et universa historia prisca. *Mercerus. Libenter Merceri emendationem sum amplexus, nam cum ea fere congruit Flor. qui habet, ad præfectura cohortis. Observavit etiam Mercerus, istum P. Sabinum, alium esse a Flavio Sabino Vespasiani fratre, quod Lipsio causam erroris dedit. Pichena.* Quot hic tricas invexit hyperbatica locutio, quibus usus non erat, si Tacito Latinorum magnificentissimo ea concederemus, quæ saepius in Thucydide miramur. Si tenuem characterem noster affectasset, ea profecto sic exarasset: *Præp. prat. P. Sabinum, ac Jul. Priscum, dum centurio esset cohortis præfecturæ: ambo enim præfectori prætorio.* Hist. III. ‘*P. Sabinum prætorio præfectum ob amicitiam Cæcinae vinciri jubet, substituto in locum ejus Alpheno Varo.*’ Et, ‘*Vitellius ut e somno excitus Jul. Priscum et Alphe-*

num Varum cum XIV. prætoriis cohortibus obsidere Apenninum jubet.’ At is Priscus, antequam præfectus prætorio, erat centurio unius prætoriæ cohortis, ut Sempronius Densus, Hist. I. 42. Et præfectura facta prætorii mentione, non semel a nostro usurpatum. Ann. IV. 2. Doctiss. vir credit hunc *P. Sabinum* alibi dici Flavianum Sabinum, fratremque esse Vespasiani, post urbis curam prætorianis præfectum: indeque Panvinium carpit, qui negat prænomen *Publii* unquam in Flavia gente receptum fuisse. Verum *P. iste Sabinus*, alias est a Flavio Sabino fratre Vespasiani, qui nostro semper scribitur Flavius Sabinus, aut Sabinus tantum. Hist. I. 46. et 77. II. 63. et 99. IV. 64. Haec pace doctiss. viri a me dicta sint. Cæterum adversus pervicaces his nterrer. Si Flavius Sabinus præfector prætorio fuit post urbis præfecturam, quando redditur urbanæ præfecturæ? paulo enim ante mortem, et in ipsa morte agebat præfecturam urbis. Hunc scil. Vitellius vinxisset ob suspicionem amicitiae cum Cæcina (nt accidit *P. Sabino*) quem nec Flavianis jam urbi imminentibus custodire sustinuit? *Salinerius.* Nititur emendare Lipsius. Sed nimium licenter addidit de suo, quod libuit: ut phrasin taceam non Taciti, *præponere præfecturæ.* Neque Lipsius eam religionem hic servavit in mutando, quam solet: etiam sententia ambiguum, duplice lectionem dedit. Miki et verba et sententiam diligenter pensanti sic videtur: voces duas *præfecturæ cohortis* trajectas esse, alteram earum et leviter mutatam, quas si liceat mihi sic vicissim mutare et trahicere, credam locum sanum fore: *Præposuerat prætor. P. Sabinum, ac Julium Priscum, dum prætoriæ cohortis centurio esset.* Certo enim id colligitur e proximo libro collegas hos prætorianæ præfecturæ fuisse. Et de Prisco verisimile est, quia Centurionem

fuisse dicit, fuisse prætoriæ cohortis. Atque ideo tanquam rem novam et magnæ promotionis exemplum addit, ex Centurione prætoriæ cohortis, præfectum ipsius prætorii factum. *Acidalius.*

Dum centurio esset] In Farnesiano, non erat vocula, *esset*: itaque ex facili et vero emendavi, *tum centurionem*. Significat utrumque ex parvo aut modico ad primam dignitatem promotum. *Lipsius.*

Julium Priscum tum centurionem] Ita Lipsius corredit, cum inepite in vulgatis legeretur, *dum centurio esset*. Ortus enim est error, quia mss. et in his Flor. habent, *dum centurione*. *Pichenz.*

Nec unquam satis fida] Non bene divelluntur hæc a præcedentibus. Distinguo: *Variis in hunc aut illum inclinationibus: nec unquam satis fida potentia, ubi nimia est: simul ipsum Vitellium.* *Freinsh.*

Ubi nimia est] Volumen regis Corvinii, *ubi minima est*. Legerim, *ubi vi nimia est*. *Rhenan.*

Quod reversis ab exilio jura libertorum? Jus libertorum Tacito, Marcello, Ulpiano, id est, quod aliis *jas patronatus*, scil. quod patronus in manumissos habet. ‘Sunt enim manumissoribus permulta in libertos concessa,’ inquit Ulpianus. His autem fere jus illud libris studii nostri legitur constitisse: impositis libertatis causa dono, munere, operis, vel officio, vel obsequio, vel alimentis exigendis, vel ex pacta societate liberti bonorum dimidia a superstite exigenda, vel defuncti liberti bonis ex successione accipiendis. Proinde ex hoc Taciti loco discere oportet, cum exulibus ablata bona fuissent omnia, mobilia et immobilia; jura quoque ablata fuisse, ut que in libertos haberent. Vitellius ab exsilio reversis jura libertorum restituit: hoc est, ut a libertis patroni colerentur, inopes alerentur, illisque si decessissent,

succederent: fraudabant tamen Vitelli edictum et patronos liberti, qui pecunias et facultates abderent, et potentioribus adscriberent. Tum illo se modo jus, et adversus id vafrities servilis habebat: secutis autem seculis omnia mutata. Neque enim bona cuiquam, nisi in perpetuum exilio poenam damnato ablata sunt lib. xxxix. D. de jure fisci: et restitutus ex exilio patronus ipso facto amisum jus patronatus recepit: enjus sententiae sunt Ulpianus et Hermogenes l. iii. D. de bonis libertorum et 21. D. de jure patronatus. *Vertran.* Genuinum certe sensum Vertranus assequutus est; at verborum difficultatem non admetit. Patrono egenti tenebatur, &c. * tamen jus libertorum illis concessit, quod parum vel nihil profuit calliditate libertorum, qui pecunias, quibus potissimum eorum divitiae constabant, transferebant in potentes amicos, sicque patronos fraudabant: ita enim interpretor *ambitiosos et occulos sinus*. Namque intimos amicos *sinus* quandoque appellatos observamus. Ita Cic. ad Att. ‘in sinum et familiaritatem adolescentis.’ Et iterum: ‘Bibulum noli dimittere ex sinu tuo.’ Et in Verr. iii. ‘Calumniatores de sinu suo apposuit,’ id est, familiares et amicos. Sic Tac. Hist. iv. ‘quos ubi spoliis sanguineque expleverint, mutari, exquirere novos sinus,’ id est, amicos. Addit autem Tacitus *ambitiosos*, hoc est, per ambitionem conquisitos, ut eorum favore et gratia tutarentur. Sic Jurisperiti *ambitiosa decreta* dixerunt per gratiam favoremque elicita. Ulpian. l. iv. de decret. ab ord. faciend. et l. iii. D. de minor. l. LXV. § 2. D. ad SC. Trebell. Dixit autem Tacitus non solum *ambitiosos sinus*, sed et *occultos*, haud congrue, siquidem apud eosdem JC. legimus, *in sinu habere*, id est, in *occulto* l. xxvii. D. de prob. Lamprid. in Comm. ‘prædam omnem in sinu con-

tulit,' hoc est, occultavit. Iterum: 'Qui etiam condemnationes in sinum vertisse diceretur.' Tertull. in lib. De fuga in persec. 'Paciscaens cum delatore, vel milite, vel ministro aliquo praesidis, sub tunica et sinu, quod aiunt.' Et Tac. Hist. lib. III. 'Sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumque fore,' id est, occulta potestate. *Marc. Donatus.*

Quanquam id omnimodo] Probavi vocem omnimodo ex Flor. Vulgo, *omnino*. Pichena.

Abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus] Sinus ambitiosi videntur, cum pecuniae depositæ essent apud potentiores. Pichena.

CAP. 93. *Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora]* In volumine regis Corvini legitur, *Germanorum Gadavorumque*. Lego, *Batavorumque*: ut per Germanos etiam transrhenarios intelligamus, Tencteros, Bructeros, Usipetes, et Chamavos, qui in exercitu Vitellii erant. At hodie Galli inediae, aestus, frigoris, sitis, et alieni cœli longe tolerantiores. Secus tamen produnt auctores de vetustissimis Gallis, quos Germanis faciunt persimiles. *Rhenan.* Beatus, *Batavorum*. Sed meminisse potuit ejus, quod supra eodem Cornelius dixit, 'cohortes Batavorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissas:' quæ si non inde redierunt, non possunt videri Tiberi adjacuisse. Igitur nihil ex recepto scripto mutandum censco. Vertran.

CAP. 94. *Convulsum castrorum decus xx. millibus e toto exercitu permixtis]* Muret, *convulsumque*. Mihi duriter etiam dictum videtur, *permixtis e toto exercitu*. Nec tamen facile mutarim: nisi forte nova voce, sed valde significante scripsit Tacitus *emixtis*. Quod dicere vult, vix sane expressius pariter et acutius alio verbo dixerit. *Acidal.*

Super insitam animo ignaviam] Flor. inserit vocem, *insitam morte animo*.

Putarem, insitam forte: etsi hoc ad causam sequentem traho. *Lipsius.*

Super insitam animo ignaviam] Corruptam vocem addit Flor. *insitam morte animo*. Unde divinabam, an legendum: *super insitam inertis animo ignaviam*. Quod Vitellio certe non incongruens, cum lib. præced. de eo Tacitus dixerit: 'fortunam principatus inertis luxu, ac prodigiis epulis præsumebat.' Et ne cui fortasse idem videatur, *inertia*, atque *ignavia*, Ciceronis locum refero, qui lib. XII. epist. ad Cornificium ait: 'nec tua ignavia etiam inertiam afferret.' Pich.

Conscius sibi instare donativum, et deesse pecuniam, * omnia alia] Liberare hunc locum stigmate Lipsius vult interpretatione: an liberet, plane nescio. Illud scio, quidquid illis post tremis sit, sententiam puncto finiendam post vocem *pecuniam*. Neque enim sermonis textus aliter patitur. Sequentia integra prorsus ego non censeo. Quod si ea illorum, quam Lipsius vult, sententia: tamen minimum una vocula deerit, et talis: *Interim omnia alia militi largiebatur*. Sed certe, sententia hæc, difficile est, ut vera sit: quando neque cum præcedentibus neque sequentibus cohæret. *Acidal.*

Liberti principum conferre] Verbum, *conferre*, non est in libro Bud.

CAP. 95. *Cæcina ac Valens]* Ita nos, vulgo, et. *Rhenan.*

Neroni fecisset] Reposui pro, *jecisset*. Lipsius.

Inferias Neroni jecissent] Non est in lib. Budensi Neroni; nec *jecissent*, sed *jecisset*. *Rhenan.*

Faces Augustales] Forte recte se habet, *faces*, eo quod plures aræ fuerint exstructæ. Florent, tamen habet, *facem*. Sic lib. XV. 'Structam ante Augurale aram subdita face apercendit.' Pichena. Mur. *facem*: leve nimis hoc. *Acidal.*

Vitellii Asiaticus] Lege Sueton, Vit.

12. *Savil.*

Suntu Caianæ aquæ] De Caiana aqua, id est, ut volunt, aquæductu illo sumtuoso, nuge magna. Nec Ferreti quidem emendatio ad genium meum aut librorum, *Caianæ aulæ*. Nobis subholuit mendum et ejus causa, e deductione copulæ: quam reddimus, legimusque, *sumptu saginaque*. Saginæ vox apta, quoties de helluone Vitellio: et Tacito velut de industria usurpata. Ut, ‘luxu et saginæ manipatus emptusque?’ Iterum: ‘medio die temulentus et sagina gravis.’ Nec aliter Cicero pro Flacco: ‘Qui multitudinem illam non auctoritate, sed sagina tenebat.’ Hæc apta et bona. Palmerii tamen conjectura non minus recta, *sumptu ganeaque*.

Sumptu Caianæ aquæ] Quid hic sibi velit *sumptus Caianæ aquæ*, haudquam intelligo: deinde quid *sumptus ad aquam* facit? malim ergo, *Caianæ aulæ*. Ferrettus. Homo variæ lectionis et doctrinæ æmil. Ferrettus, et a maximo rege Francisco literarum parente in Parisiensem Curiam adscriptus, dubitat, et *Caianæ aulæ* repandum putat: quod a me dictum ne putas, ut hominis doctiss. laudi detrahām, qui omissis causis, et alterationibus illius fori Parisiensis, totum se Juris Civilis professioni ad-dixit. Quam ob rem locum pluribus illustrandum suscepimus, ne quid antiquitatis, quoad in nobis erit, prætermittatur. Itaque Sueton. in Cal. sic refert cap. 12. ‘Inchoavit autem aquæductum regione Tiburti, et amphitheatrum juxta septa.’ Idem in Claud. 19. ‘Opera magna potius quam necessaria, multa perfecit. Sed vel præcipua, aquæ ductum a Caio inchoatum.’ Et paulo post: ‘Claudiaæ aquæ gelidos et uberes fontes, &c. in urbem perduxit.’ Frontinus lib. I. de aquæductibus, ‘Caligula duos ductus inchoavit, quos Claudius consummavit.’ Plinius xxxvii. 15. ‘Vicit antecedentes aquarum ductus novissimum impendium operis incho-

ati a Caio Cæsare, et peracti a Claudio.’ Ex quo Plinii loco et reliquorum verbis potest intelligi, *Caianam aquam* dici per adjectivum a Caio ductum, quæ a Caio Caligula incepta est. Sicque Sueton. in Vesp. 2. *Caiana nece* dixit: id est, quo Caius Caligula imperfectus est. *Lupanus*. Hic locus non nisi ex Plinii interpretari potest lib. xxxvi. 15. Illis concinit Sueton. Claud. 20. apud quem C. Cæsar Caligula inchoavit aquæductum regione Tiburti, et eum Claudius perfecit. Cornelius autem, ut de maximo dicturus sumptu in Caianam aquam impenso, Vitellianas libidines inexplorables scriptis. Quare mirari satis non possum, cur *Caianæ aulæ* scriptio magis placeat Ferretto. *Vertran*. Fœda depravatio in vulgatis omnibus irrepserat: et *sumptu Caianæ aquæ*: super ea variæ emendationes. Lipsius aptissime ad sensum restituit, et *sumptu saginaque*. Palmerius autem verius, ut opinor, et ad literam propius: et *sumptu ganeaque*. Quam lectionem recipere non dubitavi, cum a Flor. codice non parum juvetur, qui habet: et *sumptu gajaneaque*. Et est ea vox auctori nostro familiaris. Ann. I. III. ‘ventris et ganeæ paratus’ et I. IV. ‘inter ganeam ac supra.’ *Pichena*. Etiam hic me sollicitat emendandi cacoëthes, et lego: *Epulis*, et *sumptu*: ut *Gaianae aquæ satiare*. Comparat ecce Vitelium cum Caligula, nec audet ulli dare palmam luxuriae. Tò *satiare* transit in vim nominis: ‘Ad nostrum vivere triste.’ Plaut. Bacchid. ‘Hic vereri perdit’ Id. Pers. ‘age circumfer mulsum bibere.’ *Saliner*.

Novies millies sestertium] Vide Pe-cuniæ Veteris III. 6. et IV. 6. *Gronov.*

CAP. 96. *Nullius interpretabantur unius legionis eam seditionem]* Volumen regium quoque continet, *nullius interpretabantur*: sed nos castigavimus, *mollius* *interpri. &c.* *Rhenan.*

CAP. 97. *Singularem illic ac favora-*

bilem] ‘In administranda provincia (Africa) singularem innocentiam præstítit,’ ait Suet. Vit. 5. Tacito suffragatus; sed in Vespasiano penitus contrarium sentit. Tacitus, ‘famum invisumque proconsulatum in Africa Vespasianus egerat.’ Sueton. Vesp. 4. ‘Exin sortitus Africam integrerrime nec sine magna dignatione administravit.’ Savil.

Proinde socii de imperio] Scripsi, perinde. Rhenan.

CAP. 98. *Prout invaluissent]* Cave mutes cum Lipsio, prout ii valuissent. Acidal.

Suomet astu] A Ferreto est: male antea, statu. Lipsius.

Suomet statu occultati] Malim, suomet astu. Ferretus.

Mare quoque Etesiae] Intricata valde lectio in scriptis. Vaticanus: *mare quoque et Bleſi flabra aquilonis, harum flatu: nec aliter Farnes.* At Budensis, *mare quoque et esi flabra Aquilonis verum flatur.* Nos legimus, *Mare quoque etesii flabant Aquilones.* Horum flatu. Plinius lib. II. ‘Post biduum iidem Aquilones constantius perlant, per dies XL. quos Etesias vocant.’ Et clarum certe est, Aquilones propitiis optabilesque iis, qui ex Italia Orientem adnavigant: qui ex eo Italianam, contra. Cæsar I. III. belli civil. ‘Ipse enim necessario Etesis tenebatur, qui Alexandria navigantibus sunt adversissimi venti.’ Lips.

Mare quoque Etesiae flabant, harum flatus in Orientem] Codex Matthiæ regis habet, *Mare quoque et esi flabra Aquilaris Verum flatur in Orientem navig. secundum inde adversum erat.* Lego: *Mare quoque Etesiarum flatu in Orientem nav. secundum, inde adversum erat.* Due porro voces *flabra aquilonis*, e margine codicis archetypi, quem doctus aliquis annotarat, in contextum a describente sunt relate. De sinceritate lectionis istius nihil ambigo. Sic Ann. I. v. ‘Quia flatibus Etesiarum impletur vada, hi-

bernus revolvit fluctus.’ *Rhenanus.* Ego vero ausim rescribere, *Mare quoque Etesiarum flatu in orientem navi*gantibus secundum. Nam quæ in vulgatis et scriptis libris adduntur, a margine irreperunt, ad quam studiosus adnotarat ex Lucretio: *Etesia flabra Aquilonum.* Mercerus. Nulla hic lux a Flor. In eo enim æque corrupte legitur: *Mare quoque et Esi flabra Aquilonis: arum flatu.* Pichena. Magna scripture diversitas, sed nata e glossis. Aperte enim illa in Vaticano et Budensi, *flabra Aquilonis*, interpretamentum sunt ad vocem *Etesiae.* Itaque non audi Lipsium: *Mare quoque Etesii flabant* (vel *inflat*) *Aquilones.* Horum flatu, &c. Neque enim assuta illa cogenda in emendationem erant: ut de locutione ipsa non dicam, *mare flare*, vel *inflate*: quæ historica nequaquam est. Illis resectis simplicissimam et apertissimam lectionem facio: *Mare quoque Etesiarum flatu in orientem, &c.* quomodo et Muretus conjecterat ante nos. Acidal.

Inde adversum erat] Sensus vellet, inde adversum iter. Freinsheim. Credere, si reliqua vulgata constarent. Sed nihil certius quam ὑποθετικῶν et expungenda in vulgatis esse τὰ αελλαγῆ. in MSS. *flabra aquilonis* (quod Rhenano, Mercero, Acidalio, milii denique, omnibus, opinor, alias ignorantibus in mentem venit) scribendum, *Mare quoque etesiarum flatu:* ita τὸ erat necessarium; τῷ iter locus nullus est. Gronov.

CAP. 99. *Seu perfidiam meditatio]* Scripsi, *seu perfidiam meditanti.* Rhen.

Ut impar apud Vitellium] Scripsi, apud Vitellium, ex Flor. Ven. et aliis veteribus. Vulgo, ad Vitellium. Pichena.

CAP. 100. *Mox vexillarii quartadecimæ, &c.]* Lege, quintadecimæ, quæ una ex quatuor inferioris Germaniae legionibus: quartadecima enim, hostili in Vitellianas partes animo, in

Britanniam missa erat. *Savil.* Fal-sus numerus: nam *quartadecima* e-victis legionibus remissa in Brit-an-niam a Vitellio. Vedit Savilius, et vertit *quintæ decima*. Lipsius in libris esse testatur, &c.* *Mercer.* Mendosum hunc locum, suspicor ex Flor. qui ha-bet: *Mox vexilla in quatuordecim XIII. legionum.* Considero etiam quod postea dicitur: *dein quinta et duoetvi-cesima secutæ.* Infert enim alias le-giones præmissas, et tamen nullæ ap-parent. Leviter ergo dubitavi, num sit legendum: *et ex vexillariis quatuor-decim millia: legionum dein quinta.* Octo enim Vitellianæ legiones erant: ideo non mirum, si ex unaquaque vexillarios illos, ut expeditiores ad iter, cum equitatu præmisserit. Forte scriptum in veteribus, *MILL.* quod pro, *xiii.* sumptum fuerit. Nec ni-mis magnus vexillariorum numerus videatur, cum superius eod. *I.* dixe-rit: ‘*Sed legio sexta, et tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine sequebantur.*’ Hanc tamen conje-turam ego ipse nihil facio. *Pichena.*

Et duodecimeta] Vatic. et ipsa res poscunt, *duoetvicesima.* Lipsius.

Dein quinta et duoetvicesima secutæ] Correxi ex Flor. Vulgo, *duodecimeta.* Pichena.

Cum vexillariis Hystris Britannica-rum leg.] Exemplar Budense: *Cum vexillario hystrium Britann.* &c. Le-gendum cum vexillariis *III.* *Britann.* *leg.* Rhenan.

Ipse Ravennam devertit] Ita in Bu-densi exemplari legitur: nam libra-

rius ille perpetuo propemodum *dever-tere* scripsit pro *divertere.* Rhenan.

Prætextu classem alloquendi] Forte, *prætextu.* Si *prætexto*, retines, et participium accipis, erit ea loquendi forma, quam in solo Tacito Lipsius ob-servavit, nos etiam in Val. *Max.* notavimus *I. iv. c. 3.* Ad eum locum notas nostras vide. Sed *prætexto* iterum ut nomen *I. iii.* ‘*Deliguntur legati ad exercitus, ut prætexto reip. concordiam pacemque suaderent.*’ Ubi Mur. tamen emendabat, *prætextu.* Sed et Sueton. *prætextum* neutro ge-nere disertim usurpat *Jul. 30.* ‘*Et prætextum quidem illi civilium ar-morum hoc fuit.*’ *Acidal.*

Mox Patavii secretum] In manu-scripto libro legitur, *ad secretum.* Le-go, *id secretum componenda proditioni quæsitum.* Rhenan.

Lucilius Bassus] Frustra sollicitant libri. Nam Vaticano est, *Blausus:* Farnesiano, *Blexus.* At Bassi cog-nomen, &c. * *Lipsius.*

CAP. 101. Corrupti in adulatio-nem causas tradidere] Codex Budensis, *Corruptos* habet. *Reposui, corruptas in adulatio-nem causas tradidere.* Rhen.

Vilem mox fidem] Nos, *mox vilem fidem.* Idem.

Æmulatione etiam invidiaque] Ad-didi ex Flor. ac Ven. illud, *etiam,* quod a vulgatis aberat. *Pichena.*

Pervertisse ipsum Vitellium] Vox Vitellii inepte repetita, et inculcata, ut solet, ab interprete. Scribo ea ejecta, *pervertisse ipsum* videntur. Lip-sius.

HISTORIARUM LIB. III.

CAP. 1. *Certure pro Italia]* Non temere mutem pro Italia, et tamen sententiae non videtur convenire. Forte scribendum, per Italianum: id est, in Italia. Haec enim sit eorum forsan consultatio, an manendum intra Pannonicos Alpes, an statim in Italiam bellum transferendum. Sed non mutem. Antonius infra: ‘Sibi salutem securitatemque Italæ cordi fuisse.’ *Acidal.*

CAP. 2. *Antonius Primus]* Septimæ legionis legatus, quæ Galbiana dicta est. *Savil.*

Sed addito spatio, redditurum et his robur meditatione belli] Non finienda hic sententia puncto: sed nectenda cum sequentibus, redditurum et his robur med. belli; nec procul, &c. *Acidal.*

Juxta Gallias Hispaniasque, utrinque viros, equos, tributa] Non feres, utrunque. Non enim de duabus tantum loquitur, Galliis, Hispaniasque; sed et Britannia. Itaque dicendum potius fuerat, *undique*. Sed alibi laborat locus. Credam ego vocabulum *vires* inculcatum ex sequenti versu, ubi *viros*; atque eo sublato, ita scribenda distinguedaque reliqua: Nec procul Germaniam, unde Britanniam freto dirimi; juxta Gallias, Hispaniasque, utrimque viros, equos, &c. Sic utrimque accipies, cum e Germania et Britannia, tum e Galliis et Hispaniis. Junxit enim ob vicinitatem binas utrobiique regiones. Quamquam non tam vicina Germaniae, &c. * in Britanniam trajectus est. Hoc idem de hoc loco censuisse etiam Muretum suspicor, quia vocem *Vires* subduxerat lineola, non ea tamen plane, qua delenda solet signare. *Acidal.*

Jam, reserata militia] Non sperno: aptius tamen fortasse, certe clarius, *reserata Italia*. Atque id Taciti sive

Antonii concionantis mentem prius tangit. *Lipsius.*

Jam reserata militia] Reserata initia elementa literarum et mentem auctoris proprius erit et emendatio mihi videtur certa. *Is. Pontanus.* Sagacissimus Lipsius mendum odoratus est, atque ex ingenio pene correxit, cum restituendum censeat, *jam reserata Italia*. Quo duce, Florent. etiam juvante, qui habet, *jam reserata militiam*, lego, *reseratam Italia*: Si enim reddideris priori verbo suam literam *m*, remanet, *ilitiam*, ex quo facile, *Italam*. Idem fere dixit lib. præced. ‘Aperuerat jam Italia ala Syllana.’ Nihiljam certius hac emendatione puto; ac nisi delicatores aures veritus fuisset, eam recipere non dubitassem. *Pichena.* Omnino cum Lipsio legendum, *reserata Italia*, non *militia*: emendationem firmat locus lib. præced. ‘Aperuerat jam Italia’ *Acidalius.* Pro indubitate habeo emendationem *Pichena*. Similiter in re simili supra II. 17. ‘Aperuerat jam Italia, bellumque transmiserat.’ *Freinshem.*

CAP. 3. *Hæc et talia]* Nos, hæc atque *italia*, *Rhenanus*.

Huc illuc tracturus interpretationem] Sive, *interpretatione*. *Acidalius.*

Eoque gravior militibus] Flor. *gravior*; nec male, ut sit δενότερος, plus ponderis et auctoritatis. Infra ea vox eodem sensu: ‘Eo gravior auctor,’ &c. Lib. seq. ‘Contusis Ubiis gravior, et successu rerum ferocior Civilis.’ Contra de eodem Antonio, infra lib. IV. ‘Unde paulatim levior viliorque haberit.’ *Pichena.* Amplectior omnino Codicis Flor. lectionem, *gravior*, cum et eam invenerim item in editionum prima. *Gruterus.*

CAP. 4. *T. Ampius Flavianus]* Ve-

rum hoc nomen erui e libris, qui aut *Tampius* aut *Tampius* præferunt, co-hæsu scilicet notæ. Ampia gens inter Romanas nota. Vulgo *Appium* hic legas, falso: quia non uni duplex prænomen esse potuit. *Lipsius.*

CAP. 5. *Ut transmitteret]* Clausula corrupta, manca, nec scio an loco posita. Farnesianus: *ut transmitteretur in Italianam impunem eo visui foret scriptum Aponio, Satium revirescere crederetur.* Nec aliter Vatic. nisi quod, *usui:* et supra *Satium* adnotat, *Sotium.* Ficulum auxilium: certe mihi, qui sine libris non enato ex hac lacuna. *Lipsius.*

Ceterum ut transmitteret in Italianam] Budense exemplar habet, *Ceterum in Italianam impune et eo usui foret scriptum Aponio socium revirescere credebatur.* Ex verbis istis hujusmodi lectionem excuspsimus: *Ceterum quum in Italianam, impunito co usu, foret scriptum, socium revirescere credebat.* Nunc perpendat lector, utra lectio huic loco magis sit accommoda. Videtur autem mihi ideo dictum *impunito eo usu,* quia non semper licet e castris ad amicos mittere literas, ad cavendam proditionem. *Rhenan.* Vulgo in fine periodi legitur, *credebat.* Itaque sensus esse poterit; *Ceterum credebat adscriptum destinatum socium Aponio revirescere partes Vespasiani iterum sequuturo, ut impune tutoque transiret in Italianam, ibique utilitatibus esset Vitellianis.* Supra enim inquit, ‘*proflugus, deinde sponte remeaverat, perfidiæ locum quæsisse credebatur.*’ *Ferrettus.* Subobscurus locus hic ita illuminandus videtur. Tiscenus Appius Flavianus, qui supra *Fabianus,* legatus consularis Pannoniam tenebat, qua omissa legionum cōptante motu, Italianam ingressus, dein remeaverat in Pannoniam, eoque nomine perfidiæ suspectus erat. Illi Fuscius Pannoniæ procurator suadebat, ut cum copiis sine militum suspicione transiret in Italianam, et sur-

gentibus tum maxime partibus, se utilem suis Vitellianis præberet, seque Aponio Saturnino legato Mæsici exercitus in partibus tutandis socium scriptum, viribus et auctoritate revalescere crederet. Quo sensu verba Corneliana accipienti nihil de sinceritate lectionis receptæ ambigendum est. *Vertran.* Transpositionem magnam hic fuisse primus observavit Lipsius, cui homini sane plurimum debet Tacitus; solertiss. ingenio, diligentia, judicio, ab eo correctus, illustratus. Quod necesse est agnoscant et fateantur etiam inviti, qui tanti viri singulari eruditioni invide et maligne detrahunt. Addidit Savilius observationem notatu sane dignam, paginas transpositas fuisse, quia par versuum numerus ab his verbis, *Quæsitum inde quæ sedes, ad illa, Ac ne inermes Provincie,* qui ab istis ad illa, *Et partes præsumpsere.* Quorum doctissimis observationibus pauca sunt, que addantur. Nam in lib. omnibus habes; *Ceterum ut transmitteretur in Italianam impunem eo usui foret, scriptum Aponio Satium revirescere crederetur:* quæ postrema duo verba dissimulant. Mihi certum est ita scribenda: *Ceterum ut transmitteretur in It. impunc, magno u. fore scriptum Ap. Saturnino ut cum Mæsico exērcitu celeraret, et quæ sequuntur, usque ad illa, ‘Decorum pro causa ratus, si placere Galbae principatus et partes revirescere crederetur. Quæsitum inde?’ Et in fine ejus paginæ ‘Vitellium ut inimici præsumpsere.’ Primum in consilio Petovione, &c.* cum suis properaret, nam sane ita legerim. Conjunction luxatarum paginarum in hac voce, *Saturnino;* cuius prior pars in illo *Satium,* quod libri omnes agnoscunt, altera in verbo, *ut innocuum exercitum, pro, ino, ut cum exercitu.* Ceterorum ratio certior et liquidior, quam ut verbis indigeat. *Mercerus.* Hæc restitui juxta Florentinum, hoc sensu: *ut transmissio**

illa impune fieret, et usui esset. In vulgatis confusis: *cæterum ut transmitteret in Italiam impune, et eo usui foret.* Pichena. Vir doctiss. duo profert, quibus ea confusa credi vult: alterum, Flaviani in Italia dicuntur esse, et ibi quærere de sede belli, cum nondum tamen eo pervenissent, nam paulo post describuntur eorum adventus, *Antonio vexillarios, &c.* alterum, non eos potuisse, nec debuisse Veronam venire tot a tergo relictis. Ad primum sic respondeo: Petovioni agitur de sede belli, inde iter Italiam versus arripitur. *Cæterum ut transmitteret in Italiam impune, et eo usui foret,* scriptum Aponio socium revirescere crederet: *quæsitum inde quæ sedes belli legetur, Verona visa potior, possessa ipso transitu Vicentia.* Vides igitur literas Petovione ad Aponium dari, qui jam Aquileiam obtinebat. Petovioneque consultari de occupanda Verona, inde Italiam peti, et attingi: *possessa ipso transitu Vicentia.* Illa autem, *Antonio vexillarios e cohortibus,* referenda sunt non ad priorem Antonii irruptionem (ut clarius infra), sed ad excursionem, quam occupata Verona inde fecerat, ut ea caperet, quæ studio celeritatis amiserat. Secundum sic refuto; quæ manus erat ibi, quæ primo resisteret? quis ei a tergo instaret, tribus Mœsicis legionibus Aquileiam jam ingressis? jure igitur Antonius aliis locis prævertit occupationem Veronæ, nam ea, *potior visa patentibus, &c.* Instat rursus doctiss. vir, aitque hanc totam narrationem dissonam: sed par fuerat principes Sarmatarum prius in commilitum vocare, cæteraque illius tractus providere, quam e Pannonia discederetur: quodque Verona in vulgatis Vitellianis auferatur auxilio duarum legionum *vii.* Galbianæ et tertiadecimæ Geminæ; quarum tamen in Italiam descensio recensetur post Veronam captam, postque pugnam ad Forum Alieni ' vulgata Victoria post princi-

pia,' &c. Prioribus sic obviam itur: præ impetu nonnulla Antonium fugisse, quæ nihilominus in Italia curantur, nostroque eo ordine dieuntur, quo ab eo gesta sunt. Posteriora diluere arduum non est: Antonius duabus legionibus comitatus, Veronam cepit, iisque ibi relictis, rapit vexillarios e cohortibus, et equitum partem ad invadendum vicina Aquileiae: eum (audita prospéra ad Forum Alieni pugna) duæ illæ legiones sequuntur, ut quæ illum plurimi facerent, ejusque victoriis interesse vellet; at Patavii paucos dies indulgent quieti, quod Antonius omnia more torrentis sit exsecutus, unde nec ei nec aliis copia respirandi: nec mihi objicias male a duabus his legionibus Veronam deseriri, præsertim Cæcina non illinc longe cum exercitu considente; is enim proditionem meditabatur. Sed Cæcina, &c. Et ad Veronæ defensionem satis erat septima Claudiiana cum Saturnino. Interim Aponius, &c. Nunc breviter et continenter hoc exordium recensebo, nec a vulgatis latum unguem discedam. Antonius una cum Pannonicis legionibus intrat Italiam, Veronam capit, tentat levi prælio Vitellianos, inde intendit animum (quod prius erat faciendum) ad Sarmatas, cæterasque gentes continentas et alliciendas: post cum vexillaribus cohortium, et equitum parte, occupatum it loca illa quibus in transitu abstinuerat, ut de repente Veronam partibus adjungeret: hostes fudit ad Forum Alieni, Patavioque cum duabus legionibus (quæ eo alacres ierant) Veronam reddit, eamque ostentandi gratia vallo militari circumdat. At Antonius (dicat aliquis) solum petuit expeditas cohortes: 'mihi expeditæ cohortes sufficient.' Petuit, at omnes traxit: 'ut cautos quoque ac providos permoveret, vulgus et cateri unum vivum ducemque,' &c. alioquin minime noster sibi constaret, si Antonius pe-

tita duntaxat obtinuissest: nam qui ante adventum duarum legionum rapere potuissest equitum partem ad Italiam invadendam? cohortes enim proprie de equitibus non dicuntur. Cæterum sedis opportunitas numquam neglectui habita est: Athenienses Messanae inhababant quod haberet προσβολὴν τῆς Σικελίας: id est, Siciliæ aggressionem. Thucyd. I. II. Liv. I. XL. Scipio ‘ad oppugnandam Uticam vires belli convertit, ut si eam deinde cepisset, sedem ad cætera exsequenda haberet.’ Socii Aponius et Flavianus erant Hist. II. ‘juncti inde Mœsici ac Pannonicæ exercitus,’ &c. quorum Aponius Mœsiacas: ‘in eo metu Aponius Saturninus Mœsiæ rector.’ Flavianus Pannonicos regebat: ‘T. Flavianus Pannoniæ,’ &c. At Flavianus, in consternatione legionum, desertor partium, Italiam petierat: inde studio rerum novarum ultro in Pannoniæ redierat; ideo Primus inde scribit Aponio, qui jam Aquileiam possidebat Hist. II. 85. ‘Aquileiam jam progressæ.’ Et Flaviani pœnitentiam ne sciebat, ut eum transitu non prohiberet. *Socium revirescere eleganti metaphora, quasi arescat, qui partes deserit: uti autem metaphoris ad sobrietatem, in primis magnificentiam concinnat.* Demetr. πρῶτα μὲν οὖν μεταφορᾶς χρηστέον αὐται γὰρ μάλιστα καὶ ἡδονὴν συμβάλλονται τοῖς λόγοις, καὶ μέγεθος μὴ μέντοι πικνᾶς: i. primum igitur utendum est translationibus, hæ enim maxime voluptatem et magnitudinem orationibus conferunt: non autem erebris. Consule Thucydidem I. II. ἐν χρῷ ἀεὶ παραπλέονται: i. prope semper adnavigantes: ubi Scholiastes, ἔρεται δὲ ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς κουρᾶς ἔχρι τοῦ χρωτὸς γιγνομένης: i. dictum est per translationem tonsuræ usque ad cutem factæ. Salinerius.

Scriptum Aponio Saturnino, cum exercitu Mœsico celeraret] Quod Lipsius primum de paginis hic transpositis

animadvertisit, neminem esse credimus, qui in dubium revocet: nam et res ipsa per se clara est historiam attente legentibus, et ab aliis deinde observatum fuit, etiam versum numerum in hac transpositione optime congruere. Præterea Flor. codex id manifestissime indicat: nam hic pro ‘Aponio socium,’ ut in vulgatis, habet, *Aponio satium*: inferius vero, pro, ‘ut innocuum exercitum Mœsicum celebrare,’ ille, *nino cum exercitum Mœsico celeraret*. Adeo ut luce clarius constet, illud, *satium*, quod legendum, *Satur*, finem unius paginæ fuisse, et fractam vocem, *nino*, principium alterius; quæ simul juncta, conficiunt, *Saturnino*. Nos ergo ad faciliorem lectoris usum, librariorum incuria transposita, in verum ordinem redegimus, partim Lipsii partim Merceri sententiam secuti, atque etiam Manuscripti nostri fidem et auctoritatem. *Pichena.*

Ac ne inermes provinciæ] Quicquid in Latinis exemplarib. incipit ab his verbis, *ac ne inermes provinciæ*, &c. usque ad illa, *si placeret Galbae principatus*, inclusive preponatur illis, *quaesitum inde quæ sedes bello legeretur*, &c. sic cohærent illa, *ut innocuum exercitum Mœsicum celebrare*, cum hisce, et *pæsumpsere partes*. Confusio primo videtur nata, quod linearum et litterarum inter *quaesitum unde* et *Mœsicum celebrare* fere par sit numerus cum illis inter *ac ne inermes* et *Galbae Principatus* ex transpositione paginæ in exemplari, unde in ea, quæ habemus exempla, transfusum vitium. Savilius. Faernus legebat, *ut invictum exercitum Mœsicum*, pro *innocuum*. Ursinus. Flor. *at ne inermes*. Vulgo, *at ne*. *Pichena*. Emendo, et in ordinem ita committo, *jus fasque exuerent*. *Trahuntur in partes Sido atque Italicus r. S. q. v. o. c. R. e. g. fidei commissæ patientior*. *Ac ne inermes provinciæ barbaris nationibus exponerentur*; *opposita in latus auxilia*. *Infesta Rætia*: c. P.

S. p. e. i. c. V. f. Igitur Sextilius F. c. a. A. e. VIII. c. a. N. j. ad o. r. Æ. a. q. R. N. interfluit missus, nec his aut illis p. t. f. p. alibi transacta. Et interjectus exercitus per Ratiam, Iulias quoque Alpes, ne pervium illa Germanicis exercitus foret, obrepserat. Antonio rex illarios, &c. Eum sane ordinem res ipsa postulat. Ac primo Tacitus Romana pariter et externa Vespasiani auxilia, deinde curam provisumque ducum memorat, ne aut provinciae exercitibus spoliatae aliis nationibus in praedam interea cederent, aut ne aliqua hostilibus copiis transitus, et irruptionis occasio relinqueretur: post quae denique profectionem Antonii et Vari, ingressumque ipsius belli. Acidal.

Plebem quoque et vim equitum] Mamilim; peditem quoque et vim equitum. Hist. I. 79. de Sarmatis: ‘Namque mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum vis velut extra ipsos; nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum, ubi per turmas advenere, vix ulla acies obstiterit.’ Qui locus hue, et pro hac conjectura nostra faciat. Boxhornius.

Omissum id munus] Nos, remissum id munus. Rhenan.

Ne quid discordiae externa molirentur] Ita Faernus legebat pro eo, quod vulgo legitur; Ne inter discordias. Ursinus.

Aut majore ex diverso mercede] Reponui, aut, ex Florent. Vulgo, ac majore. Pichena.

Et gens fidei commissæ] Mei codices, commissior, patientior. An, fide cognitior? an impar medicina nostra huic vulneri? Palmerius legit: fidei commissior: patenti ora, opposita in latus auxilia: nescio an favente Æsculapio. Lipsius.

Gens fidei commissæ patientior] Flor. etiam corrupte: fidei commissior patientior: posita in latus. Ex quo nihil aliud elicio, nisi quod forte, pro, patientior, legendum est, patiens, ut

syllaba or, convertatur in op, ad verbum, posita, pertinens. Reliqua emendare non mete opis. Sententia postularet, gens fida, ac laborum patiens: vel, atque onerum patiens: aut aliquid simile. Pichena. Tò commisse id est junetæ. Virg. Æn. III. 427. ‘Pristis Delphinum caudas utero commissa luporum.’ Sueorum gens fida Romanis, non fœdifraga censebatur, ut Sarmatae Iazyges. Patientior pro patiens, ut tristior pro tristi. Virg. Æn. I. ‘Tristior et lachrymis oculos suffusa nitentes Alloquitur Venus.’ Saliner. Huic plague non Lipsius, non Palmerius, non Muretus, qui legit, gens fidei commissi patientior, medentur, etsi tentant: ego ne tertio quidem, ita medicinam omnem hic despupo. Est et qui legat, fidei constantior, qua pharsi Tacitus utitur parum infra hoc lib. ‘Claudius Apollinaris, neque fidei constans, neque strenuus in perfidia.’ Est et qui velit, fidei promissæ servantior. Acidal. Emendem, gens fidei commissa potentiorum. Romani habebant instrumenta servitutis, et reges quorum potentiam vi sua sustinebant, ut per eos gentes retinerent in obsequio. Non dissimile illud Annal. VI. de Artabano, qui Seleuciæ plebem primoribus dicitur tradidisse suo ex usu. Et Thueyd. lib. VIII. Pisander suadet Atheniensibus, ut paucis remp. committant, eo enim modo futurum, ut plus ipsis fidei haberet rex Persarum. Sic et Philippus rex ubique fovebat partes potentiorum, quod observatum Demostheni Philippica VI. Grotius.

Infesta Rhætia] Videtur scriendum: opposita in latus auxilia infestæ Rhætie. Ut infra: ‘L. Vitellium fratrem cum sex cohortibus et quingentis equitibus ingruenti per Campaniam bello opposuit.’ Gronov.

Portius Septimus] Ita nos. Rhenan. Vaticana editio et Veneta Septimus: et debet placere: quorsum enim uni duarum familiarum nomina? Grut.

Sextilius Felix cum ala Auriana] Ita Flor. et de Vaticano testatur Lipsius. Male vulgo, cum ala Tauriana. Pichena.

Ad occupandam ripam Rheni fluminis] Castigavimus contra manuscriptum exemplar, ad occupandam ripam Æni fluminis, nam auctore Ptolemæo, Noricum ab occasu terminatur Æno fluvi. De hoc loco meminimus l. i. rerum German. Rhenan.

Nec his aut illis prælium tentantibus] Scripsimus, nunc illis aut his prælium tent. Rhenan. Rectius ex Flor. ac Ven. nec his aut illis. In vulgatis minus apte, nunc illis aut his, &c. Pichena.

Fortuna partium alibi transacta] Hoc est, alibi bellum translatum, secundio Flavianarum partium fortuna. Pichena. Volunt dicere, dum hi utrimque contantur, nec belli partem capessunt, quamvis inimicis animis, alibi locorum summa rerum decreta est. Sed forte tyrorum error est, et scripsit Pichena, transactum. Gronov.

CAP. 6. *Antonio rapienti vexillarios]* Legiones, earumque centuriones, iter, et quicquid circumstantiarum limati-or cura depositat, hoc bello perspicue et plene auctor noster pertractavit, longe melius quam ultimo inter Vitellium et Othonem, aut secuto, inter Civilem et Romanos in Germania. *Hic Antonius, &c. * Savill.*

Strenuus bello, quam gloriam] Locus quem fœdatum arbitror non vane. Nam scripti mei, *Strenuus bello magis quam gloria: et dux Corbulo.* Divinabam olim, *strenuus bello, quam gloria: ei dux Corbulo et prosperæ in Armenia res:* omissa voce, addiderant, quam additam censebam a glossographo sententiæ fulciendæ. Genius quidem hoc loquendi, per Tacito crebrum. Annali iv. ‘Agrippa claris majoribus, quam vetustis.’ Annal. i. ‘Pacem quam bellum probabam?’ et sæpius. Plautus ipse non refugit, Rudente: ‘Eo tacent, quia tacita bona

est mulier semper, quam loquens.’ Iterum Menæchmis: ‘Quin vidua vivam, quam tuos mores perferam?’ Nec quidquam in his mutandum: intelligitur enim magis, potius: uti Græcis crebro τὸ μᾶλλον. Iterum Plautus: ‘Certum est moriri, quam hunc pati lenonem in me grassari.’ Livius: ‘Multiplex quam pro numero damnum est.’ Laberius: ‘Consistes ægre, et quam descendas, decides.’ Curtius l. vii. ‘Nec me ars mea, quam benivolentia perturbat.’ Noto pluribus, ut illustrem genus dicendi quod obscurum visum multis et in Tacito durum. At de loco hoc ipso, nunc quidem hæreo. Parum aptæ sententiæ videtur, *strenuus gloria: nec antithesis clara.* Rodolphus adnotarat in suo codice, *strenuus bello magis quam bonus.* Certe valde mihi placeat legi, *strenuus bello, quam bonus.* *Gloriam ei dux Corbulo, &c.* Et vereor uti Rodolphus in libro aliquo repppererit, non ausus sequi. *Lipsius.*

Strenuus bello, quam gloriam] Versentur MSS. codices, conjecturis indulgeamus, nil potius attamen vulgata lectione. Arrius habebatur bellorum peritus, quæ laus sive gloria inde orta, quod stipendia fecerat sub optimo duce Corbulone: magno enim in pretio habentur, et undique magnis conditionibus invitantur, qui sub strenuis ducibus meruerunt: quotus enim quisque est, qui eos quovis pretio non ambiat, quos sub Alexandro Farnesio militasse sciat? quis modo non montes auri promitteret militibus Henrici quarti regum ducunque fortissimi? Verum Arrius iste spei de se conceptæ minime respondit, nam neque fortè militem, neque constantem ducem se præbuit: *pavidus turbæ suorum miscetur, intulitque formidinem.* Salinerius.

Quam gloriam ei dux Corbulo et prosperæ in Armenia res addiderant] Turbat hic Lipsius, sine causa. Mihi liquet, si pro addiderant, scribam, cir-

cum dederant: quo verbo quin sit Tacitus hic usus, dubitari non potest, si exempla ejus locutionis ipsi velut propriæ, sparsa ubique plurima inspiciantur. Aliquot mihi notata ad Dialogum de Oratorib. quæ huc inde transfer. *Acidal.*

Occupantes Aquileiaæ] Budensis codex et Romana editio, *occupata Aquileia, in proxima quæque.* Haud displicet: possit et legi, *in proximo quoque.* Lipsius.

Occupantes Aquileiaæ proxima quæque] Codex Budensis, *occupata Aquileia, proxima quoque.* Subaudi *occupantes. Rhenan.* Flor. *occupata Aquileia, proxima quæque.* Sed non ideo melius. *Pichena.* Alii libri, *occupata Aquileia, in proxima quæque.* Id magis placet. Lipsii, *in proximo quoque,* ferri non potest. Elliptica namque oratio est, cui verbum subauditur. Tales in Tac. cerebræ Ann. II. ‘Quod arduum, sibi; cætera legatis permisit.’ Agric. ‘Nil per libertos servosque publicæ res.’ Hist. I. I. ‘Omnia serviliter pro dominatione?’ et hoc lib. ‘Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut tereret.’ *Acidal.* Verum omnino, *occupata Aquileia, in proxima.* Ea urbe in potestatem redacta vicini portas eis apernere. Hoc est, accipiuntur in proxima. Sic Virgilius, ‘et dominum Æneam in regna recepit.’ *Gronovius.*

Inde Patavium et Ateste] Ateste situm est in Euganeis montibus prope Patavium, a quo nobilem illam Extensem familiam, quæ plus minus centum annos Ferrariæ imperat, deductam volunt Cœli Calcagninus et Rhodiginus, Atestinamque vocandam dicunt. Nunc tantum castellum est sub ditione Venetorum, quod aliquando invisi, nominis celebritate adductus, cum Patavii in nobili Musarum domicilio Lazaro Bonamico bonarum literarum professori operam darem. *Lupanus.*

Scribonianæ nomen] Aliquot libri,

Sebonianæ. Lipsius.

Alan cui Scribonianæ nomen] Lipsius ait, in nonnullis cod. legi, *Sebonianæ:* quod etiam Flor. habet. *Pich.*

Inermos plerosque oppressere] Scripti, *inermos ex Flor.* Vulgo, *inermes.* Sic Ann. I. I. ‘quem ignarum inermemque, quamvis firmatus animo Centurio, ægre confecit.’ *Idem.*

CAP. 7. Post principia belli] Abest particula, *post*, a Budensi: eoque Rhenanus, *principio belli*, rescribit, me favente. *Lipsius.*

Victoria post principia belli] Exemplar Matthiæ regis, *victoria principia belli secundum Flavianos date legiones.* Lego: *victoria principio belli secundum Flavianos data, legiones, &c.* Rhenan. Melius erit si legas, *principio belli:* et *post auferas*, quod deest etiam Corviniano, et vulgaribus libris superest. *Vertran.* Abest quidem illud, *post*, a Flor. quod congruere videtur cum Rhenani lectione: idque Lipsius probat. Tamen in eo codice scriptum est, *principia*, ut litera, p, utrique dictioni inservire videatur: nam sæpiissime in eodem libro invenitur, p, pro, *post.* *Pichena.* Mihi non deleto, sed mutato *post*, legi placeat: *ipso principio belli.* *Acidal.*

Quia audacius quam] Sperno illud, *audacius:* nec protervo militi umquam ea in duce displicerit, sed rigor potius et severitas. Itaque bene Vaticanus, *adductius:* cui verbo ea vis. Tacitus Ann. XIV. ‘Pluribus sermonibus, modo familiaritate juvenili Nero, et rursus adductius, quasi seria consociaret.’ *Idem Ann. XIV.* ‘*Adductum quasi et virile servitum?* ita enim ibi malo cum codice Budensi, quam *Addictum.* Suetonius sensu simili Tiberium incessisse scripsit, ‘vultu adducto, plerumque tacitum:’ id est, gravi, serio, et severo. Ita Seneca ‘vultum adducere in tristitia’ usurpat: et Capitolinus de Ælio Vero scribit, ‘fuisse fronte in supercilia adducta venerabilem.’ Caussa aperta

hui significationi, a gestu. Qui enim alacres, comes, fronte etiam fere sunt exorrecta et diffusa: qui tristes, severi, eadem contracta et adducta. Non alia mente Propertius subdactum vultum pro gravi dixit: 'Nunc volo subducto gravior procedere vultu.' *Lipsius.*

Quia adductius, &c.] Concordes sunt Flor. et Vat. in voce *adductius*, cui in vulgatis substitutum fuerat, *audacius*. De ea vide, si libet, plura apud Lipsium. *Pichena.* *Audacter* aliquid agere est ἐλευθέρως, sive libre, et nullo respectu rem exequi: inde apud *Comicos*: *audacter credere* et *audacter monere*: quin et *Sallustio audacia* dicitur eodem fere significatu. *Catil.* 'Duabus his artibus audacia in bello, ubi pax evenerat, æquitate, seque remque publicam curabant.' *Liberius* igitur et *severius Minucius* iste milites regebat, quam per civilia bella par esset, ubi severitati locus non est, quod *Cassium* non fugit. *Plutarch.* in *Brut.* 'Unde Brutum improbabat, quod nimis austerus atque severus foret eo tempore, quo humanitate atque clementia opus erat:' nec *Octavianum Ann. I.* 'ad arma civilia actum, quæ neque parari possent, neque haberi per boinas artes:' neque *Othonem Hist. I.* 'vulgus et plures seditionibus et ambitione imperio læti, per turbas et raptus facilius ad civile bellum impellerentur.' Quid enim facerent militibus obnoxii et magis servientes, quam imperantes? Atqui alius ab iis *Pericles*, qui potentiam bonis artibus adeptus est. *Thucyd. I. I.* κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως, καὶ οὐκ ἦγετο μᾶλλον ὅπ' αὐτοῦ, ἢ αὐτοῦ ἦγε: id est, *continebat audacter multitudinem, et magis eam regebat, quam ab ea regeretur.* *Saliner.*

Si placaret Galbae principatus]. Male diducta sententia et scripta. Puto: *si placere Galbae principatum et partes, præsumpsissent.* Putavit, inquit, *Antonius* e re futurum, *si homines ani-*

mō præsuinerent, Galbae principatum et optimatum parte Vespasiano placere. *Lipsius.*

Si placere Galbae principatus] Castig. si placaret, &c. Rhenan.

CAP. 8. Quæsitum inde quæ] Varie olim peccatum in libris: saepè etiam in transposito foliorum aut trajectu. Quod hic factum mihi liquet. Quomodo autem id alii Critici non advertere ante me? mirum. Nam historiam saltem lege non ignave: videbis, imo tanges. En, hic deliberatur de sede belli in Italia, et Verona eligitur. Atqui nondum in Italiam copiae ullæ transmissæ. Pagina denum sequenti narratur, 'Antonio' rapienti partem equitum ad invadendum Italiā Arrius Varus comes fuisse, et Aquileiam et proxima quæque occupasse. Veronamne igitur venire potuerunt, a tergo his relictis? Sed et tota narratio, incomposita, dissona: cui verum veteremque ordinem dare, hand nostrum: in meliorem tamen paullo aptioremq; sic redigi censem, ut dedi in *Excurs. A.* *Lipsius.*

Quæsitum inde, &c.] Hic primæ paginæ statuitur finis, in voce, *partes*: et secundæ principium in verbo, *revirescere*; idque juxta Mereeri opinionem verius videtur: nam Lipsius aliquantulum variat, ac verba illa, *revirescere crederentur*, penitus tollit aliaque immutat. Nos ordinem tantum restituimus, verbis omnibus integris, ad veterum librorum fidem, manentibus: nam pro, *crederet*, id vulgo, in Flor. legitur, *crederentur.* *Pichena.* Doctiss. vir, *si placere Galbae principatum et partes præsumpsissent: facta.* Priora interpretor. Flaviani ejusmodi Galbae cultu, ejus amorem, et imitationem Vespasiano vindicabant, quasi ad normam Galbae regnaturus is esset, cuius milites adversus ejus desertorem tam acriter pugnarent, tantumque tribuerent memoriae vita functi. Nec omnino infirma est conjectura, *si ex cultu, quo quis alium*

prosequitur, ejus ingenium illi dicamus non displicere. En Vitellius inferias Neroni facit, Hist. II. ‘lætum fædissimo cuique, apud bonos invidiae fuit, quod exstructis in campo Martio aris, inferias Neroni fecisset.’ Sequitur, ‘et partes præsumsere, facta tribunis.’ id est, Flaviani, antequam prælio transigeretur, captabant defectionem Vitellianorum, promittebantque eorum centurionibus ac tribunis honores eosdem, quos apud Vitellium gessissent. Tò præsumere est præoccupare. Virg. Æn. I. XI. ‘Arma parate, animis et spe præsumite bellum.’ Ad quæ Servius, ‘mente præoccupate.’ Noster Hist. I. I. ‘Fortunam principatus inertii luxu ac prodigiis epulis præsumebat.’ Acute: ad alia quæ decent strenuos duces, nondum imperator, conviviis sumptuosis videbatur principem se gerere. *Saliner.*

Vicentia] Vicetiam appellant Pliniii meliores libri, et Strabo Οὐικέτιαν. Etiam lapis :

INTER
ATESTINOS
ET
VEICETINOS
FINES, TERMINOSQ.
POSVIT. *Lipsius.*

Possessa ipso transitu *Vicentia*] Re- posui, *Vicentia*. Sic enim Plinius atque Ptolemaeus vocant. Quidam et *Vicetiam* ex inscriptione, quæ in agro Veronensi reperta est. *Rhenan*. Ex Flor. restitui *Vicetia*, quam vocem ex Plinio et Strabone firmat Lipsius. Male in vulgatis, *Vicentia*. *Pichena*.

Et interceptus] Vatic. et Farnes. *interjectus exercitus Retiam Juliasque.* Ego ne hæc quidem integra puto aut satis composita. Legam tamen: *interjectus exercitus Ræticas Juliasque Alpes, ne pervium illa Germanicis exercitibus foret, obseperat.* Lipsius.

Et interjectus exercitus, Rhætiam, Juliasque Alpes, ne pervium] In vulga-

Delph. et Var. Clas.

tis legebatur, et *interceptus exercitus per Rhætiam Juliasque Alpes, ac ne pervium.* Lipsius corredit: ego juxta illius sententiam cetera restitui: quoniam fere congruunt cum Flor. qui habet: *Et interjectus exercitus pretium Juliasque Alpes.* Sed vocem, *Rhætiam,* mutare nolui, cum recte mihi videatur dictum, *obseperat Rhætiam, et Alpes Julias.* *Pichena.* Lego, *interceptus:* nam Rhætos et Germanos Antonius intersepsit. ‘Suis stimulis excitos Mœsiæ duces, sua constantia perruptas Alpes, occupatam Italiam, intersepta Germanorum Rhætorumque.’ Tò *exercitus per Rhætiam Juliasque Alpes:* id est, Rhætorum, qui timebantur, ne per eas descenderent. *Saliner.*

Per Rhætiam Juliasque Alpes] Ab ortu in occasum euntibus post Carnicas Alpes Julie occurunt, quæ ab Tarvisio in Noricum et Austriae perducunt. *Lupanus.*

Ne pervium illa] Illa, sicut qua, pro illac. Sic Ann. I. II. ‘Incubueratque Sagittarius, illa rupturus.’ Hac forma Livius ea adverbialiter usurpat I. VI. quod ad *qua* refertur. Emendat locum: sic enim vulgo legitur: ‘Volsci *qua* modo simulato metu cesserant, eunt in veram fugam effusi.’ Scribe: *Volsci *qua* modo simulato metu cesserant, ea in veram fugam effusi.* *Rhenan.*

Consilia post res afferebantur] Hæc lectio placet: nam quod in lib. Regio scriptum est, *post tres menses, plane supposuit aliquis, ne vocabulum corruptum tres ex res solum relinqueretur.* Nimis longum tempus futurum erat, si addidisset, annos, nimis breve, si dics. *Rhenan.*

CAP. 9. Prima hostibus prodidit] Lips. vendidit. Lego, *primo hostibus prodidit tempora belli, dein quos armis.* *Acidal.*

Arma tractantium] Verius, *retractantium.* *Acidal.*

De exitu securi] Manuscripti, de Tacit.

exercitu. Quod edidi, magis placet.
Lipsius.

In Vitellium ut inimici, præsumpsere] Προήρπαξον. *Savilius.* Secundæ paginæ finem ponimus in voce, *inimici*; tertiae vero initium, in verbo, *præsumpsere*, ut optime censuit Mercurius. Hic autem scripsimus, *in Vitellium*, Flor. codicis auctoritate: nam præpositio, *in*, a vulgaris aberat: et transpositione demuin absoluta, sequitur textus: *Facta tribunis.* At si quis desideret, illam ipsam paginæ transpositionem, quomodo se habeat, inspicere; non ab re duximus, eam hic ante oculos lectori propone te: nam restitutio verusque ordo clarius apparebit. Incipit ergo in his verbis: ‘Ceterum ut transmitteret in Italiam impune, et eo usui foret, scriptum Aponio, socium revirescere crederet. Quæsitum inde quæ sedes;’ usque ad verba, ‘de exitu securi, Vitellium ut inimici.’ Postea sequitur: ‘ut innocuum exercitum Mæsicum celebrare. At ne inermes provinciæ:’ et pergit ad ea; ‘decorum pro causa ratus, si placeret Galbae principatus. Et præsumpsere, facta tribunis et centurionibus,’ &c. *Pichena.* Nil mirum si posterior haec vocula vim passa est, tot capitibus (nam a quinto incipit corruptio) mira securitate describentium ordine motis. Restituendum est igitur: *in Vitellium ut inimici, rescriptsere*, nempe ad epistolas quas Cæcina misit. Similis fere locus infra Hist. III. 81. ‘Obvia fuere et virgines Vestales, cum epistolis Vitelli ad Antonium scriptis, &c. Virgines cum honore dimissae: Vitellio rescriptum,’ &c. Ergo hic etiam statim repetitum verbum scribendi: ‘quod submisce Cæcina, &c. ipsorum duces contemptim scripsissent.’ *Freinshem.*

Tanquam insultantes Vitellio scrip sissent] Verbum, scripsissent, videtur mendosum. Itaque pro eo Faernus, corripuerunt, reponebat. *Ursinus.*

CAP. 10. *Et ut proditionis ira]* Videatur vox abesse: legendumque; *proditionis auctorem*, vel, *compertum*: nisi tamen compendio suit, et *ut proditione, ira militum*: id est, ut in proditione, quasi ea esset. *Lipsius.*

Rapiuntur arma metu proditionis: ira militum in Tampum Flavianum incubuit] Ita legebat Faernus. Tampia vero familia ex denariis et antiquis titulis nota. *Ursinus.* Lipsius aliquod verbum hic deesse putat, suppletque. Nec dubito, quin optimo judicio. Leviter tamen dubitavi, num legi possit; et *ut proditorem, ira militum.* *Pichena.* Integra qua a verbis, qua a sententiâ: ut manea viderentur, fuit in causa brevitas a Cornelio affectata: verum nec ista tanti sit; quam enim ad nauseam, si sic dixisset, et *ut ira proditionis, ira militum in T. Ampium Flavianum incubuit*: hoc est, Milites ira (quam contra proditores concipere solent) adversus Flavianum inflammati sunt. Iis affinia videntur haec: ‘ne dum Primus ac Fuscus, et specimen partium Mucianus ullam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant.’ An suavius ad aures accideret: *ullam licentiam in Vitellium nisi occidendi licentiam habent?* Ad Midæ forsitan. Eadem fere Sallust. Catil. ‘Facinorosorum circum se tanquam stipatorum catarvas habebat.’ Postremum non reor hoc genus interpretandi insolitum tibi visum in *ira proditionis*, id est, propter proditionem. *Virg.* *En.* III. ‘Scelerum furii agitatus Orestes.’ *Furiæ scelerum* scil. quæ illum propter scelera, nempe matricidium, agitabant. *Saliner.* Claram desiderari vocem aliquam: sed id mihi quoque claram, non aliunde inserendam, sed hic latentem educendam. *Lego:* *Rapiuntur arma metu proditionis. Ira militum in T. Amp.* &c. Qua correctione nihil certius. Nec audiamus Lipsium, auctorem, *compertum*, vel tale quid inculcantem: Muretum multo

minus, verba interpolata trajicientem, *Rapiuntur arma, et ira militum in T. Ampium Flavianum ut proditorem incubuit.* Acidal. Putem: *ut proditi ira militis.* Existimabat miles se a Flaviano, ut Vitellii propinquus, proditum hosti: vide sequentia. *Grotius.* Nihil hic deesse putem, sed scribendum: *Rapiuntur arma melu proditionis ira, &c.* Freinshem.

Oturbabatur militum vocibus Aponius] Vocabulum Aponius delevimus. Rhenan. Vulgo, Aponius. At restitu, *Aponianus,* historia ipsa cogente: nam is paulo infra iterum inter tumultus sedatores nominatur. Aponius vero inter præcipuos erat, in quos ira militum incubuerat. Pichen.

A conviciis ac probris] Nos, et probris. Rhenan.

Sensit ludibrium miles] In Ms. codice est, *Sentit.* Rhenan.

Aliquo militari decore insignem] Vox, decore, a Flor. est. Vulgo, honore. Pichen.

Sua quisque in tentoria dilaberentur] Ita scripsisse Tacitum crediderim, teste Flor. Vulgo, dilaberetur. Pich.

CAP. 11. *Legatum, eo atrocius aggrediuntur]* Melior verborum ordo sit: *legatum aggrediuntur, eo atrocius, &c.* Acidal.

Quippe Mæsicæ legiones] Vocabulo *legiones* expuncto scripsimus, *Quippe Mæsicæ adjutam a se Pannon. ultionem;* Nam sequitur, *Pannonicæ.* Codex Budensis continet, *Mæsicæ, sed perpetram meo judicio.* Rhenan. Ex Flor. hæc, *Quippe Mæsicæ legiones adjutam a se Pannonicorum ultionem.* At in vulgatis: *Quippe Mæsicæ adjutam a se Pannonicorum, &c.* Pichen.

Primus et Aponianus, et Messalla] Addidi copulam ante vocem, *Aponianus, auctore Flor.* Pichen.

Balnearum fornicibus abitus] Reposuimus, *fornacibus.* Rhenan. Muretus fornicibus. Acidal.

Omissis lictoribus] Erat hic legatus Mæsicæ exercitus, et tamen lictores

habebat. *Ferrellus.*

Obersis militum studiis] Flor. militibus: forte, militaribus. Pichen.

CAP. 12. *Vespasiano tenabantur]* Mur. præpositionem addit, a *Vespasiano:* quam subintelligi Tacitus voluit, ut poene innumeris aliis locis: quorum multis deinceps cum idem similia insereret, silentio transmittam. *Hic Vespasiano* vocem etiam dandi easu apte acceperis, et verbum *tenebantur* eleganter interpreteris, obstrictæ erant: quomodo pulcherrime Apuleius utitur Metam. I. III. ‘Nam me, quæ sola mortalium novi, vis amoris, quo tibi teneor, indicare compellit.’ Acidalius.

Cornelium Tuscum] Lege, *Fuscum.* Lipsius.

Prope accurrit] Castig. *propere accurrit.* Rhenanus. Placuit verbum, aducurrit, ex Flor. Vulgo, *accurrit.* Pichen.

Hadriam pervectus] Nos, *provectus.* Rhenan. Hic ex Flor. reposui, *pervectus:* in vulgatis, *profectus.* * Flor. etiam habet, *Atriam.* Pichen. Muretus *Atriam:* quod miror. Acidal.

A praefecto alae Mennio Rufino] Interjecta adhuc vox in Vat. nempe; *ala Juveniorum Rufino:* quæ examinanda est; nam *ala* praefecto plerisque locis Taciti, addita habet nomen ejus, a quo primitus instituta est: heic autem tam nomen esse potest, quam adjективum, a *Jurene deductum.* Gruter.

CAP. 13. Primores Centurionum] Hanc Cæcinæ rebellionem Josephus nobis eodem modo describit I. IV. c. 41. *Savillius.*

Secreta castrorum] Flor. *secretorum,* habet: ex quo bene, *secretum.* Lips.

Secreta castrorum affectans] Vol. regium, *Secretorum castrorum affectans.* Legio, *secretum castrorum affectans.* Rhenan. Flor. corrupte, *secretorum.* Puto legendum, *secretum, seu potius, secretiora castrorum.* Pichen.

Transfugisse classem in arcto comi-

*meatum] Reposui, transf. cl. inopia
commeatum. Rhenan.*

Totis castris in fama proditio] Tamquam in ore, in sermone, in notitia hominum. *Ferrettus.* Illud *infama* unico verbo in v. c. legitur. *Ursinus.* Nolim mutari. Usurpata enim etiam alibi nostro phrasis, *in fama esse.* *Supa l. II.* ‘Erat tamen in ore famaque Vespasianus.’ *Acidal.* Corrigebam, *infamata proditio.* Verum Lampugnani ex suo Mirandulano: *sed ubi totis castris rei fama didita.* *Venetus,* *in fama proditio.* Sed Rom, *infamia prodidit:* et forte; *castris infamia prodita,* aut etiam *didita:* ut verbum minus cognitum varietates istas invexerit. *Gruterus.*

Cuncta simul crumpunt] *Lego, cuncti.* *Acidal.*

Germani exercitus gloriam] *Nos, Germanici, &c.* *Rhenan.*

Junctus manus et capta traderent arma] * Herodian. I. I. ‘Tibi quam pulchrum fuerit redire in urbem triumphanti, vincosque et captivos reges præteragenti.’ *Lupanus.*

Othoniani exercitus robur] Liber Ms. habet, *Germanici.* Forte legendum, *Britannici.* *Rhenan.*

Quos tamen iisdem illis campis] *Reposui, quos tum iisdem campis illis.* Mox, ut tot armatorum millia, vocula, tot, non est in libro Ms. *Rhenanus.* *Muretus, iisdem illis campis.* Parum in eo momenti. Plus ut distinctio recte adhibetur, quæ vulgo pessima. *Lege, quartadecimanosque, quos tamen iisdem campis illis fuderint straverintque.* Ut tot armatorum, &c. *Antonio donum darentur?* Cum interrogatione inquam efferenda: nec minus etiam illa: *Id Bassa, id Cæcinae visum, &c. partibus viles?* Aliter sententia partim languet, partim et obscura est. *Acidal.*

Exuli Antonio] ‘Tempore Neronis,’ inquit Tac. ‘falsi damnatus,’ et fortasse in exsilium pulsus. *Savil.*

Etiam militibus] Cum Ferreto omnino lego, *etiam milites auferre.* Lips.

Etiam militibus principem auferre] *Malim, etiam milites auferre:* primum, quia princeps re ipsa non auferebatur militibus; sed milites principi: deinde, ut conveniatur quæ sequuntur, licet integrōs incruentosque. *Ferrettus.* Hic nihil aliud monebo, nisi quod in Flor. legitur: *etiam militibus principem auferre litem; integrōs, &c.* quod mendi suspicionem auget. *Pichena.* Non deterreor metu proscriptionis, quæ mihi a triumviris impendet. *Vertranus* enim et doctiss. vir subscribunt Ferreto ista ad hanc faciem decurrenti, *etiam milites auferre:* quapropter diversis punctis hæc mihi legas: *etiam militibus principem auferre: licet integrōs incruentosque, Flavianis quoque partibus viles, quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut adversa?* Non usus est Oedipo ad hanc declaracionem. Incorruptæ fidei milites, nec tantillum de sua integritate dubitari volunt: indeque dicere non sustinent: *etiam milites principi auferre.* Sed potius, *etiam militibus principem auf.* quasi illud nefas cogitatu sit, istudque (licet in idem recidat) suam fidem præstringere nequeat: *licet integrōs, quid dicturos se integrōs et incruentos, ac Flavianis quoque viles, reposcentibus prospera, aut adversa?* *Saliner.* Sequor Ferretti emendationem Lipsio memoratam. Addo interpunctionis lucem hoc modo: *etiam milites auferre licet integrōs incruentosque. Flavianis quoque partibus viles, quid dicturos reposcentibus, aut prospera aut adversa?* Et postrema interpretor ex simili Lueiani loco: ‘Non potes hoc causæ, miles, præstare senatus, Assertor victo redeas ut Cæsare; certe, Ut vincere, potes.’ *Grotius.* Et ego Ferreto subscribo, quicquid argutetur Salmerius. Sed superest in rō licet aliquid scabri, quod muto in *deditos;* ut sit: *etiam milites auferre, deditos integrōs incruentosque, Flavianis quoque partibus viles, quid dicturos, &c.* qui de-

diti sint nullo discrimine facto, nullo sanguine apt sudore; et ob id etiam aspernabiles iis, quibus accesserint; nec habentes, quod respondeant interrogantibus, vel, ubi nunc ad Bedriacum victoria? vel, τι παθόντες, et quas ad incitas redacti ad tam deforme subsidium salutis descenderint. *Gronov.*

CAP. 14. *Relictis castris] Inter Hostiliam et paludes Tartari flum. Savil.*

Prima Italica et undevicesima Rapaci jungerentur] Nos, uni et vicesima Rap. jung. Rhenan. In v. c. legitur, Undevicesima Rapaci: ut sup. lib. II. Sed videndus Plutarchus in Othono. Ursinus.

CAP. 15. *Discordes animis, discretos viribus] Hæc duo vocabula animis discretos, non sunt in regio cod. qui sic habet, discordes viribus hostium exercitus aggredi statuit. Discordes viribus, id est, Propter vires. Rhebanus.*

Immensus belli luem] Accusativus luem non est in lib. Budensi. Malim, vim. Paulo post est illuc, progredi paucos. Rhenanus. Faernus legebat, immensam belli molem. Ursin. Lego, belli molem. Et sic Muretus. Acidal.

Quo licentius popularentur] Absente scil. duce. Pichena. Possit et aliter distingueare, a Bedriaco progressus. Quo licentius popularentur, explor. &c. Sed ego vix probem. Acidal.

CAP. 16. *Quinta ferme hora diei] Id est, ut nos horas numeramus, undecima aut circiter. Savilius.*

Vacuo medio relinquit iter] Emedavi, Vacuum in medio reliquit iter. Rhenan.

Prælio occurrerent] Sive, accurrerent. Acidal.

CAP. 17. *Constantis ducis, aut fortissimi militis] Satis erat, fortis. Nec aliter scio, Tacitus. Cur enim non et constantissimi ante dixisset, si hic fortissimi? Nimirum syllabæ postremæ simi, natae ex adhæsu sequentis vocis militis. Idem.*

Occursare parentibus] Nos, occurrere parentibus. Rhenan.

*Ubi plurimus labor, unde aliqua spes, consilio] Lego et distinguo: Ibi plurimus labor, unde aliqua spes: consilio, manu, voce insignis, hosti conspicuus suisque. Primo illud verissimum est, plurimum illic laboris fuisse, ubi spes major victoriae, majusque operæ pretium. Tac. infra; ‘Ingrata quæ tutta, et ex temeritate spes, omnisque cædes et vulnera et sanguis, aviditate prædæ prensantur.’ Cetera satis clara. *Colerus.**

Arctiore illuc via] Tamen paulo ante dixit, ‘angustiis viarum conflictabantur. Savilius.

Atque illi consternuntur] Scripsi, consternantur. Rhenan.

*Arma equosque abripere] Nos, arma, equos abripere. Rhenan. Arma equosque, ex Flor. ac Ven. *Pichena.**

*Et exciti prospéro clamore] Hic addidi, et, Flor. auctoritate. *Idem.**

CAP. 18. *Forte victi] Neminem, qui diligenter animadvertat, negaturum arbitror, quin hic desideretur aliquid: supplendum autem nihil dixi, adjutus nullo codice. Ferrettus. Mutilus locus Lipsio videtur, nec mihi omnino integer. Tamen hujusmodi potest esse sensus: Cum has duas legiones, adversa suorum fortuna consternatas, neque fessos hostes aggredi ausas, ostendisset; rationem subjicit: Forte cum se suosque victos viderent, nihil ultra profici posse sperabant, sine duce, quem tum demum sibi deesse intelligebant. Sine duce enim erant, quia Cæcina vinclatum asservabant. Pichena. Nec Rodolphus mihi persuaserit ut legam, victuri; neque cum doctiss. viro sentio, cui haec mutila videntur. Vitelliani sine Cæcina prosperis male usi, ‘excipiunt Vitellianos temere effusos,’ victoria excidere: iidem pejus sese per adversa gesserunt: ‘non laxare ordines, non recipere turbatos;’ non itaque tantum Cæcina desiderave-*

runt ad victoriam persequendam, quantum in fuga, et in adversis, ubi enjusque virtus expetitur sine æmulatione: maxime quum minore detriumento quis victoriam e manibus amittat, quam ab hostibus vincatur. *Saliner.* Defectum hic esse Lipsius suspicatur. Frustra: plena et integra omnia, si cum Rodolpho legas ricturi, sed vero et aliter distinguas, quomodo voluisse Rodolphum ego non dubito. Lipsium, cui lectio ejus nota, idem non animadvertisse miror. Jungenda haec voces superioribus, ut sint comprehensionis ejus postremæ. Lege: *Sed ubi fortuna contra fuit, non laxare ordinis, non recipere turbatos, non obriam ire, ulroque aggredi hostem, tantum per spatum cursu et pugnando fessum, forte victuri.* *Haut perinde, &c.* Acidal. At nihil dum hic de victoria: nec sane forte victi sunt, sed latissima ipsorum culpa, quod ducem non haberent, sed forte regerentur: idque ipsum hic indicare voluit Tacitus, legendumque censem: *Forte acti, hoc est, non imperio nec jussu ducum, sed forte fortuna regebantur.* Notandum istud forte plerunque opponi consilio certo, propositoque et instituto cum ratione: quomodo supra xv. 60. ‘forte, an prudens?’ et xv. 38. ‘forte, an dolo; incertum.’ *Agendi autem verbo etiam ducis imperium continetur, ut apud Virgil. l. vii. ‘magnum Agmen agens Clausus?’ Commandant une grande troupe. Sic agere regnum, pro rege, administrare.* Vide Indicem edit. Flori subjunctum, verbo *Agere.* Freinsheim.

Quos militiae gloria legionariis quamquam raptim ductos, aequalibut] Quia ablatus gloria non est in exemplari Ms. forte ‘militiae dictum est adverbialiter, pro in militia. Legitur autem illuc aequalibant. Rhenanus. Turpe mendum irreperserat in omnib. editis, contra MSS. fidem, addita voce, *militiae gloria legionariis, &c.* Nam si ver-

ba, *quamquam raptim ductos, attentius introspectias, fateberis, nihil ad gloriam, immo ad corporis vires. Nec satis video, quid aut detrahere possit militari gloriae jam partæ, properatum iter; aut proficere, si quantumlibet otiose dueti fuissent. Potius dicere oportuerat, *militiae assuetudine, aut exercitatione, aut aliud simile.**

Itaque cum vox, *gloria,* a Flor. absit, atque ab aliis veteribus, ut testatur Rhenanus, ego ut addititiam et adulterinam rejici: ac restitu, *quos militibus legionariis, &c.* hoc sensu: Vipsanius viribus ac laborum tolerantia, pares illos reddiderat, aequabatque legionariis militibus. Forte in exemplarib. antiquis scriptum fuerat, *militib.* more frequenti; unde librarii error. *Pichena.* Libri priores voce auctiores: *quos militiae gloria:* quæ mihi pro vera lectione est, &c. *

Freinsheimus.

Raptim ductos] An ideo miratur aequali, quia raptim et celeriter duci? non eo facit, nisi si forte absque justis, ut in festinatione, armis. An verius scribi, *raptim dilectos?* et quod subitarius fuerit hic miles, sed sub bono duece mox bonus. *Lipsius.*

CAP. 19. *Antonius ultro insistit]* Ita in Ms. libro. *Rhenan.*

Anceps prælii fortuna] Ita Flor. et alii veteres, ut Lipsius testatur. Vulgo, *belli fortuna.* Pichena. Discrimen non modicum inter bellum et prælium: illud πόλεμος, istud μάχη. Ann. l. XII. ‘si non prælium, certe bellum absunisset.’ Nihilominus adducor in hanc opinionem *bellum aliquando sumi pro prælio sive pugna.* Virgil. Æn. x. ‘Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert.’ Hic si principium belli (ut res exigit) putamus a profectione Pallantis, is non utique occupuit primo belli die. Virgil. l. VIII. ‘in medio classes æratas, Actia bella, Cernere erat.’ At apud Actium pugna illa navalis, qua fractæ vires Antonii. *Saliner.*

Posse coloniam plano sitam] Ita in Ms. libro: non *in plano*. Sic infra: ‘Turrim vicino sitam,’ pro *in vicino*: quare præpositionem *in* sustulimus. *Rhenan.* Nescio an Muretus audiendus, qui præpositionem addit, *in plano*. Credam consulto a Tacito omissam, ut alias ejus generis alibi solet. Infra quidem etiam abest in eadem phras, ‘Turrim vicino sitam.’ Sed et ibi eandem inculcat. Hoc quoque lib. ‘Namque et Africam, eodem latere sitam, terra marique invadere parabat.’ Lib. v. tamen Hist. legitur, ‘castraque in plano sita vi fluminis differebantur.’ *Acidal.*

Et majorem rapiendi licentiam] Leggo, sed. *Rhenan.* Danesius ex v. c. legebat, sed *majorem*, &c. nam ex particula *sed*, facta est copula *et*, omissa litera, ob extremam præcedentis verb*bi*, *irrumpentibus*. Ursinus.

Clementiam et gloriam inania laturos] Videtur legendum, *clementiae gloriam inancem laturos*, &c. pro eo, quod mendose legitur in vulgatis, *clementiam et gloriam inania laturos*, &c. Ursinus. Muretus, *clementiae gloriam inanem*. Non sequor. Eadem vulgati vis et frequens Tacito figura hæc sermonis ἐν διὰ δυοῦ, *clementiam et gloriam*, id est, *clementiae gloriam*. Sie de mor. Germ. ‘Occidere solent, non disciplina et severitate, sed impetu et ira.’ Hist. l. iv. ‘Nec perinde periculum aut metus, quam pudor ac de-deus obstupesfecerat?’ id est, metus periculi et pudor dedecoris. Eod. lib. ‘Sapientissimum quemque reverentia fideque, juviores periculo ac metu continuuit?’ id est, reverentia fidei et periculi metu. Lib. v. ‘Terra finesque, qua ad Orientem vergunt, Arabia terminantur.’ *Acidal.*

Sed opes] Malim, et *opes*. *Rhenan.*

Deditæ ad duces pertinere] * non militum.’ Ideoque ‘prædam urbis deditæ ad duces pertinere,’: Cornelius refert ex jure militari. *Idem.*

CAP. 20. Ratione et consilio, &c.]

Nescio addendum an subintelligen-dum saltem, *ita ratione*, &c. Clarior sensus sit: sed omittere etiam alibi auctor solet. *Acidalius.*

Non si pateant] Rodolphi lectio valde milii arridet, nescio an a libris: *non si pateant portæ, non die, nisi explorato intrandum*. Lips.

An operibus et vineis aggredienda] Fœdum glossema in Flor. codice insertum fuit: quod ipse librarius forte agnovit, ideoque circumscriptis. Fuit autem hujusmodi: *an operibus et vineis (machinamenti genus ad expugnandos muros, in modum turrium factum) aggredienda urbs foret*. Pich.

Nun secures dolabrasque, et cætera] Nos, *Num secures, dolabras, et cætra expugn. urbib. secum attulissent*. *Rhenanus.* Copulam, *que*, in vulgatis vacante ex Flor. restitui. *Pichena.*

Advectis tormentis machinisque vim victoriæque] Exemplar Budense tan-tum habet, *tormentisque*. Forte legendum, *advectis tormentis vimque victoriæque*. *Rhenanus.*

Cæteraque, que usui forent, allatu-ros] Castigavi, *cæteraque usui allatu-ros*. Item, *vagos ex Cremonensis*. Idem.

CAP. 21. Sistere tertiam legionem in ipso] In Florent. ac Ven. legitur, *tertiadecimum legionem*, quod verius censeo; atque eandem esse, quam Tacit. supra, *Tertiadecimam Geminam* appellat: ‘duae legiones, Septima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquila legato, Patavium alacres veniunt.’ Hæ fuerunt ex Pannonico exercitu: nam lib. præced. ait: ‘At in Pannonia Tertiadecima legio, ac Septima Galbiana, dolorem iram-que Bedriacensis pugnæ retinentes’ et de iisdem infra: ‘cur resumpsis-sent arma, Pannonicas legiones inter-rogabat.’ Quod autem hic sequitur: ‘mox tertiadecima densis arbustis in-tersepta’ suspicor legendum, *tertia*, quæ inter Vespasiani legiones, id est, ex Moesico exercitu sæpe recensetur *Pichena*.

CAP. 22. *Proruere, ratio fuit*] Notavi in Antiquis lib. II. cap. 16. videri inducta voce legend. ac proruere fuit, id est, licuit. Sed vereor, ut ego quoque interdum (cur negem aut purgem communem Criticorum hanc noxam?) inter sectores, non medicos. Nunc sane vocem eam tolero. *Lips.*

Proruere ratio fuit] Vox penultima minime hinc tollenda, ut visum viris maximis; nam in ea, meo judicio, sententiae cardo totius, quam iterum expressit alio habitu, hoc lib. c. 36. ‘Cum transgredi Apennina integro exercitus sui robore, et fessos hieme atque inopia hostes aggredi in aperto foret.’ Nimirum ratio eo loci valet, quod isto iterum lib. c. 59. ‘Fortuna Flavianis ducibus non minus sæpe quam ratio adfuit.’ Et alioquin dixit diserte totidem syllabis, Ann. III. 21. ‘Et dum ea ratio barbaro fuit,’ &c. *Gruterus.*

Inops consilii] Ita Flor. vulgo, *ravens consilii*. Infra eod. lib. de Vitellio: ‘Tum consilii inops in palatium rediit.’ *Pichena.*

Paratis jam dispositisque Flavianis] Distinctio ex Florent. ac Ven. Vulgo, *paratis jamque dispositis*. Idem.

Quartam Macedonicam dextro suorum cornu] Faernus legebat, *dextrum*; non *dextro cornu*. Ursinus.

Cum vexillis nonæ secundæque] Quos alibi sæpius *Vexillarios*, hic *Vexilla* dixit. Vide quæ ad Ann. lib. I. uberioris adnotavi. *Pichena.*

Sextadecimanos duodecimesimanosque] Nos, *Sextadecimanos duoetvicesimanosque*. Sic et alibi loquitur. *Rhenanus*. In v. c. est, *Duodericesimanosque et primanos*, &c. Ursinus.

Atrox his rursusque illis] Submovi particulam que; *Atrox his, rursus illis*. *Muret. his, rursusque illis exitiabile*. Ego legam, *his modo, rursus illis exitiabile*. Ea solens Tacito formula. Lib. III. ‘Hos modo, rursus illos clamore et plausu fovebat.’ *Acidalius.*

Eademque acie arma] Ita est in ex-

emplari Budensi, non *utraque*. *Rhenanus*. *Muret. eademque utraque acie arma*. *Acidalius.*

Notum pugnæ signum] Id signum proprie *Tessera* vocabatur. Explicat hunc morem accurate Lipsius de mil. Rom. I. IV. dial. ult. *Pichena*. *Muret*, vocem *pugnæ* delet. At Lipsius ad Annal. dupl. ait fuisse tesseram: unam ad excubias, alteram ad pugnam; et ad hanc ista verba trahit. *Acidalius.*

Primipili centurio] Nam in ejus Centurionis custodia Aquila. Ego *Dē Milit.* Rom. lib. II. Dial. 8. *Lipsius.*

Primipili centurio] Primipilus enim Aquilæ præferat, ut ait Veget. II. 8. et in acie signifero suo adsistebat, Aquilamque tuebatur. De primopilo vide latius Lipsium de mil. Rom. I. II. Dial. 8. *Pichena.*

CAP. 23. *Sustinuit labentem aciem Antonius*] Non improbo vocem, *labentem*: tamen magis proprium, ac Tacito familiarius puto, *labantem*. Sic Ann. lib. II. ‘nec dubium habebatur, labare hostes.’ Hist. lib. I. ‘postquam vulgatum erat, labare Germani exercitus fidem.’ Lib. V. ‘fluitantem labantemque militem eminus fidebant’ de morib. Germ. memoriae proditur, ‘quasdam acies inclinatas jam et labantes, a feminis restitutas.’ *Pichena.*

Quartadecimæ legionis] Qui potest? Nam quartadecima legio pro Othonem steterat, et post Bedriacense prælium statim a Vitellio in Britanniam remissa. Sed nec mentio ejus in hac pugna, imo bello. Reponam fidenter, *quintadecimæ*, quæ inter Vitellianas paulo ante censa. *Lips.*

Magnitudine eximia quintadecimæ legionis balista] Formam balistæ explicat lib. ult. Vitruvius, Vegetius quoque quædam addit: hi omnes, saxa tantum balistis jaci auctores sunt cum Tacito: sed dein mutata quoque forma est. Quapropter in commentariis Theodosii schema balistæ qua-

drirotis vidi cum interpretatione, qua ostenditur sagittas ex ea ceptum fuisse jaculari. *Alciatus*. Veget. l. iv. c. 22. ‘ balista funibus nervinis chordisque tenditur, quae quanto prolixiora brachiola, tanto spicula longius emittit, et si juxta artem mechanicam temperetur, et ab exercitatis hominibus, qui mensuram ejus ante collegerint, dirigatur, penetrat quodcumque percusserit.’ Ictus balistæ magnam valli partem in castris ad Cremonam dejecit. *Savilius*. Male vulgo, quartæ decimæ, quod Lipsius ex historia animadvertisit: ideo emendavimus. *Pichena*.

Libramenta tormentorum] Atqui unius tormenti, sive Ballistæ, mentio est. Ergo, *tormento tum absid. aut ante, Ballistæ*, legendum, et proruebant. Lipsius.

Neutro inclinata fortuna] Scripsimus, *neutro inclinabat fortuna*. Rhenanus.

Luna surgens] Idem ex pari causa effectus in nocturno prælio inter Pompeium et Mithridatem apud Plutarclum et Dionem. Sed epitome Dionis variat nonnihil Taciti descriptionem. * *Savilius*.

Falso, ut in corpora, ictu] Ita e libris restituimus: nec sententiam difficile capi, e similibus auctorum locis. Nam hæc fraus sive error alias quoque objectus hosti. Plutarchus in pugna Pompeii cum Mithridate. * *Lips.*

Falso, ut in corpora, ictu] Melius forte, *jactu*. Acidalius.

Ex occulto jaculantibus incauti offerebantur] Vatic. editio non agnoscit vocem *incauti*; et vero cum præcesserit, *ex occulto*, satis intelligebatur. *Gruterus*.

CAP. 24. *Cur rari sumissent?* Ex historia et sententia, *cur resumissent*. Nam Pannonici semel victi, arma tamen iterum sumserant. *Lips.*

Cur rari sumpsissent? Alias, *cur rursus*. Ferrettus. Armati et dispositi Pannonici milites tunc erant: ‘ At Vitellianus exercitus, tertia ferme

noctis hora, paratis jamque dispositis Flavianis impingitur.’ At non eodem numero, quo jam Bedriaci pugnabant: quod illie a Vitellianis plerique eorum caesi sint: ‘ At in Pannonia XIII. legio ac VII. Galbiana dolorem iramque Bedriacensis pugnae retinente:’ Hist. II. Antonius igitur ut eos in prælium accenderet, refricat dolorem dictæ cladis: quanam, inquit, alia de caussa, nisi quod jam a Vitellianis victi fuistis, nunc pauciores, quam olim sub Othonè, pugnam initis? agite ergo, dum datur occasio, ignominiam illam abolete, injuriasque vestras vindicate. Doctiss. vir, cur resumpsisset arma. Sed acriorem aculeum priora relinquunt. *Salin*.

Sub M. Antonio] * eadem tamen intelligitur navis. Quanquam philosophi, narrante Plutarcho, Theseo, adhuc certent et sub judice lis sit, τῶν μὲν ὡς τὸ αὐτὸν; τῶν δὲ ὡς οὐ τὸ αὐτὸν, διαμένει, λεγόντων: i. aliis eandem esse affirmantib. aliis negantibus. Savilius.

Mox infensus prætorianis] Puto *infensus*: hoc est, Verbis asperioribus. Non enim his magis quam aliis infestus erat: sed hos compellabat inklemtius. *Gronovius*.

Nam ignominiam, &c.] Adfert Lipsius ut simile huic Curtianum dictum lib. VI. Quod simile phrasí quidem, non tamen sententia; cui propius Terent. Heçy. II. I. ‘ nam de te Satiris scio, peccando detrimenti nil fieri potest.’ Nec abiudit Ciceronis illud ad Att. Ep. VI. 18. ‘ Hic Appius erat idem. Nihil sane jacturæ.’ Ita enim interpretor: Idem erat Appius, (hominem sæpius istis epistolis notat,) qui semper, neque jacturam sui faciebat ullam. Forte sic et Propertius: ‘ Sed de me minor est famæ jactura pudicæ.’ Gell. certe XIII. 19. ‘ Nam cum id genus sis, quod video, ut sine jactura tui pecces, nihil perdes, utrum dixeris.’ Tac. hoc lib. XXVIII. non aliter: ‘ Nisi quod neque Antonius neque Hormus a fama vitaque sua,

quamvis pessimo flagitio, degenerare.' Val. Max. ix. 2. 'Damasippus nihil laudis habuit, quod corrumperet.' *Acidal.*

Tertiani] Milites hos ἐκ τοῦ τρίτου στρατοπέδου vocat Xiphilinus, additum que eam legionem Γαλατικὸν dictam fuisse, id est, Gallicanam: et Tac. Hist. l. iv. 'Tertia legio, familiaris Arrio Varo miles, in Syriam remissa.' *Colerus.*

CAP. 25. *Vagus inde, consilio]* Romanus codex, *vagus inde, an consilio:* quod valde amplectior. Ambigit vide-licet, fortuitu natus inter milites is rumor, an arte ducis sparsus. *Lips.*

Vagus inde, an consilio] Amplexus sum illud, *an,* ex Rom. cod. Florent. adstruente, Lipsio id probante. *Pichenia.* Vix est, ut probanda quidem Rom. codicis lectio, *an consilio:* etsi Lips. quidem probat. Ego dubito, quia vagum rumorem nescio an fortuito natum possis dicere. *Acidal.*

Contraheret, diduceretve] Sententia et ἀντίθεσις sic visa postulare: vulgo, duceretve. Lipsius.

Postquam pulsos sensit] Nondum sane pulsos. Et Tacitus scil. sic loqueretur, *sensit pulsos?* potius *vidit.* Lege, *percussos:* quod res ipsa, et verba antecedentia hæc clare probant; 'Ut quos nullo rectore,' &c: *Acidal.*

Ut placatos patris manes, neve se, &c. adversarentur] Faernus legebat, *ne piatos patris manes, neve se ut parricidam aversarentur.* Ursinus. Aliquid huic loco aut deesse aut superesse suspicor: nam quod ait, *neve se,* aut illud, *ve,* abundat, aut illud, *ne,* præcedens requiritur. Flor. corrupte, *precabatur platos,* supra additis literis, *ca,* ut fieret *placatos.* In altero Ms. *precabatur ne piatos.* Ego aliis integrum judicium relinquo. Restituit tantum ex Flor. verbum, *aversarentur,* nam in vulgatis erat, *adversarentur.* Sie Ann. I. 'Sua facinora aversari Deos laudentur?' Fortasse Tacitus

Livium imitatus est lib. III. posteaquam Virginius filiam occiderat: 'orabat, ne quod scelus Appii Claudii esset, sibi attribuerent; neu se ut parricidam aversarentur.' Sed hic Taciti locus forte defendi poterit, ut verbum, *precabatur,* sit absolute positum; *precabatur* scil. pro facinore a se perpetrato: deinde adjiciat; et *precabatur* etiam, ne se ut parricidam aversarentur. *Pichena.* Quod vulgo est, *placatos,* magis mihi placet. Muretus audacter nimis, utroque spreto, scribebat, *precabatur patris manes, ne se ut parricidam aversarentur.* Ubi et male verbum *adversantur* iterum mutat, de quo init. lib. I. diximus. *Precabatur placatos,* id est, *Precabatur,* ut sibi placati essent. *Acidal.*

Publicum id facinus] Ut hæc verba suo loco sint? nunquam credam. Non convenit stomachatio ista lamentanti et lacrumenti filio: magis militibus, qui cum factum advertissent, arma civilia esse erabantur. Atque illud, voiente Tacito, retraham: scribamque omnia isto ordine: *neve se ut parricidam adversarentur.* Simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. Adevertre proximi, deinde plures: hinc per omnem exercitum miraculum, et questus, et saevissimi belli execratio. *Publicum id facinus:* et unum militem quotam ciuilium armorum partem? Nec eo segnus (vel secius) propinquos, &c. Idem.

CAP. 26. *Quæ super cuncta]* Codex Bud. habet, *que.* Legi, *Quin super cuncta:* nam sæpe que pro quin posuit Librarius. *Rhenanus.*

CAP. 27. *Ligones, dolabras]* Dolabris olim utebantur milites ad portas effringendas. Liv. XXXVIII. 3. 'Aliis partibus securib. dolabrisque cædebantur et refringebantur portæ.' Paulus JC. in tractatu Pandect. de off. Praef. Vig. 'Præfectum vigilum debere vigilare totam noctem, et oberrare calceatum cum hamis, et dolabris.' Legitur tamen apud Fe-

nestellam cum armis et dol. Sed ab audaculo emendatore emendatum puto. Nam *hama* vel *hamus* instrumentum est ad incendia compescenda. Plin. in epist. ‘Et aliqui nullus usquam in publico siphon, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda.’ Cato de re Rust. *hama* usus est pro ferramento rustico. Itaque causam adhuc requiro, cur Paulus *calceatum* voluerit esse Praefectum vigilum, aliud si caligatum dixisset: nam Ulpianus *caligatum militem* appellat, in capite, Quod ait Prætor, in Pandect. tractatu, de his qui notantur infamia, et Venuleius in cap. de militib. in Dig. tractatu de cust. et exhib. reorum. Nisi forsitan dixeris calceatum debere esse Praefectum vigilum, quod calcis uteretur: nam ignis et carbones pedibus illi erant atterendi. Ligones hoc loco Taciti ad terram fodientam sunt maxime accommodi. *Lupanus.*

Vitelliani provolvunt] In cod. Bud. est, *prorevolvunt*. Rhenanus.

CAP. 28. *Multa cum strage, incesserat*] Id est, quia multa strages, timidi et cunctantior jam miles. *Lips.*

Multa cum strage incesserat contatio] Rectum est, post multam stragem in alacriores editam jam ceteri contantius oppugnabant, quum monstrata ad excidium Cremona novis viribus novo impetu ferri cœpere. *Mercerus.* Hanc distinctionem, *prosternerent multa cum strage.* *Incesserat cunctatio*; ex Flor. restitui. Male antea: *prosternerent.* *Multa cum strage, &c.* Pichena. Flaviani primum ardentes vallo instabant, sed soluta compage scutorum, lanceisque transfixi, non nihil de alacritate remiserunt: quam obrem hinc ablegandum est *tentatio*: nam (ut apposite scripsit Pichena) signa cunctationis haec sunt: ‘in duces fesso jam militi, et velut irritas exhortationes abnuenti.’ Et ‘non jam sanguis, neque vulnera morabantur.’ *Salinerius.* Lipsius scribit *tentatio*. Ego *contatio* retineam, non tamen vulgari significatu, ut si scribas *cunctatio*, sed pro scrutatione, a *conto* vel *contari*, pro scrutari. Respicit enim ad ea verba Tacitus, que jam jam præmiserat: ‘Disjectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutantur.’ Proprie ergo hic usus ea voce: et magis proprie, quam ad finem lib. iv. ‘Qua contatione bellum adversus patrem cogitaverit, an opes viresque adversus fratrem, in incerto fuit.’ Sic enim Lipsio ibi placitum emendare pro *cogitatione*, et a *conto* derivare, tanquam propriam ejus vim auctor expresserit: quod securus est tamen. Respxit ibi saltem metaphoræ consuetudine: hic vere expressit. *Acidal.*

Quamvis pessimo flagitio] Quid si legas, *quovis pess. fl.* Rhenanus.

CAP. 29. *Balistam in subeunte populere]* Pro voce *balistam* substituit Muret. *molem*; opinor, e libro: sed nos non recipimus tanquam glossam ejus, que vulgo obtinuit. *Acidal.*

Deturbatis qui restiterant] Scripsi, *qui resisterent*. Rhenanus. *Venetus,* *restiterant*, et fere consentit Flor. *qui habet, resisterant.* Vulgo, *resisterent.* Pichena. Muret. *restiterant.* Ego et alterum fero. *Acidal.*

Completur cæde] Quis vero numerus cæsorum in his præliis? Tacuit noster, expressit Egesippus: ‘Extincta triginta millia et ducenti viri de exercitu Vitellii. Primusque (id enim Antonio cognomentum erat) quattuor millia quingentos de Mysiacis militibus amisit.’ *Lipsius.*

CAP. 31. *In testudinem glomerabantur]* Ita rectius in Flor. nam statim sequitur, *incutiebant*: at in vulgatis, *glomerantur*. Pichena.

Cum languescere paulatim] Hoc ex Flor. Vulgo, *languere*. Idem.

Non in vulgus inops, sed in tribunos] In cod. Bud. *non in vulgus inopsque in tribunos.* Forte, *quin in tribunos.* Rhei-

nanus. Eadem fere Sallust. Catil. ‘nam semper in civitate quibus opes nullæ sunt, invident bonis, malos extollunt, vetera odere, nova exoptant; odio rerum suarum mutari omnia student.’ *Satinerius.*

Reverteretur] Videtur legendum, verteretur. Ursinus. Scribo cum Mureto, verteretur. Acidal.

Nomen atque imagines]* C. Marii nomen. Dio XLIII. Marcellum ait ‘nomen Pompeii, cum id scutis suis milites inscriberent, delesse:’ ut scilicet fantorem se Cæsari ostenderet. Idem l. i. notat, Romanos milites ‘Cleopatrae nomen scutis inscripsisse,’ quasi imperatoris. D. Ambrosius (sive quis alius ille scriptor) ad hunc ritum respexit Oratione funebri de Valentiniiano: ‘Valentinianus habens in se imaginem Christi. Nec injuriam putaveris: charactere Domini inscribuntur et servuli, et nomine Imperatoris signantur milites:’ nisi tamen ad puncturas et stigmata militum hoc refers: quod non sperno. *Lipsius.*

Tumentemque lachrymis fatigant. Extremum malorum, tot fortiss. viri] Sic Flor. auxilio distinximus. Male in vulgatis, *lachrymis fatigant, extremum malorum: tot fortissimi viri, &c.* Videbatur enim extremum malorum, lachrymas appellare, sensu et constructione reclamante. Vere Tacitus *extremum malorum* intelligit, fortes viros eo redactos, ut proditoris opem invocare cogerentur. *Pichena.* Vatican. *tot:* melius. Sed et aliter distinguenda hæc: *lacrymis fatigant. Extremum malorum, tot fortiss. &c.* Velut exclamatio est. Etiam pro superius *assistat, rectius forte legatur existat.* Acidalius.

Tot fortissimi viri] Nos, *Ac fort. viri.* Rhenanus.

Cum Antonius inhiberi tela jussisset] Non damno hanc lectionem, sed si Tacitum novi, vera hæc erat: *infulas pro muris ostentant: cum (pro tunc)*

Antonius inhibere tela jussit, et signa aquilaque extulere. Plura in hoc auctore loca fœdata sunt, temeritate vim istius particulæ *cum ignorantium, ut suis locis notamus.* Freinsh.

Posita omni fiducia Castigavimus, *posita omni ferocia.* Rhenanus.

Subit recordatio illos esse] Exemplar Matthiæ regis habet, *subit ratio.* Leggerim, *subit miseratio illos esse, qui nuper Bedriaci victoriae temperassent.* Rhenanus.

CAP. 32. Editum illic a Cæcina gladiatorum spectaculum] Præpositionem a delevimus: nam subauditur. Rhenanus.

Eademque rursus belli sedes] Ex Flor. et Ven. addidi copulam, *que.* A vulgatis abest. *Pichena.*

Majore opum specie] Emendavi, *Majorum opum sp.* Rhenanus. Muret, *majore opum spec.* utrumque probum. *Acidal.*

Is balneas abluendo cruore propere petit] Nos, *abluendo crux.* In exemplari Matthiæ regis est *balnea*, nec refert. Rhenanus. Ex Flor. *Is balneas, abluendo crux, propere petit.* Vulgo, *balneas.* Pichena.

Cum teorem incusat] Cum non tepe quereretur. Ferrettus.

CAP. 33. Viles ad prædam] Turnebone accedamus rescribenti, *miles ad prædam.* Taciti enimvero mens, eos ipsos qui aut ætate aut imbecillitate non erant ullius æris, raptos tamen per sævitiam et ad illusum. Curtius non absimiliter in direptione Persepolis: ‘Neque avaritia solum, sed etiam crudelitas in capta urbe grasa-ta est: auro argentoque onusti, vilia captivorum corpora trucidabant.’ *Lipsius.*

Aut quis forma conspicuus] An aut puer forma conspicuus. Gronov.

Ipsos postremo direptores] Talis illa in capta urbe descriptio Qninctiliani lib. VIII. ‘Et conata retinere infantem suum mater, et sieubi majus lucrum, pugna inter victores.’ Lips.

Dominorum abdita scrutari] Videtur legendum, *domorum abdita*. Ursinus. Muret. præter rem, *domorum abdita scrutari*. Acidal.

Utile exercitui, vario] Castigavi, utque exercitu, vario linguis, &c. Rhenanus. Danesius legebat; *Utile exercitui vario linguis, non, utque exercitu, &c.* Ursinus.

CAP. 34. *Hic exitus Cremonam habuit*] In exemplari Matthiae regis tantum est, *hic exitus Cremonam*: tum subaudiendum habuit; aut legendum Cremonæ. Rhenanus. Haud aspernandum, quod custodit Rom. codex: *Hic exitus Cremonæ, anno*; ostendit hæc discrepantia, quid sibi permiserint exscriptores. Gruter.

Ti. Sempronio, et P. Cornelio Coss.] A. U. C. 536. et primo anno belli Punici secundi. Savilius.

Per Alpes rueret] A Beato hoc est: antea, irrueret. Legam ingrueret. Lipsius.

Per Alpes irrueret] Reposui, rueret: nam ruere pro irruere sæpe usurpat. Rhenanus. Non a Rhenano solum est verbum, rueret, ut ait Lipsius; sed et Flor. agnoscit. Antea, irrueret. Pichena.

Uperi agri annexu] Cogitandum an legi possit, adhæsu, ab adhærendo. Rhenanus. Ex Flor. distinxii, ubre agri, annexu connubisque gentium. Falso in vulgatis, ubere agri annexu, connubisque gent. Virgil. Æn. I. ‘Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebae.’ Pichena. Distingue: ubere agri, annexu (vel innexu, quod forte melius) connubisque gent. Notum e Poëta, ‘Uber agri.’ Acidalius.

Civilibusque infelix] In exemplari Matthiae regis est, *intacta*. Rhenanus.

Pudore flagitii] Ita mei libri. Budensis, pistore: vulgati pessime, post rem flagitii. Lipsius.

Antonius post rem, flagitii crebre-scente invidia] Volumen Corvini regis habet, *Antonius pistore flagitii*. Lego, *Antonius pudore flagitii, crebres. invi-*

dia. Rhenanus. Variata distinctione castigationes omnes pessundamus: *Antonius post rem (flagitii increbrente invidia) edixit: τὸ post rem non aliter accipio. atque post factum: exemplum non longe petam: Consilia post res afferebuntur.* Salinerius. Cum nonnulli codices habeant, *post rem flagitii*, Salinerius eam lectionem, distinctione tantum, subtiliter defendit. Sed ea est apud me Flor. nostri auctoritas, ut vocem, pudore, quæ in eo legitur, prorsus anteferam, Lipsio quoque probante. *Pichena.* Vera omnino ista lectio, *Antonius pudore flagitii crebrente invidia, &c.* E vulgato tamen *post rem*, non pessime possit scribi: *Antonius, postremi flagitii crebr. &c. Postremum flagitium, ut extremum, ultimum, pessimum. Acidalius.*

Cædi cæpere] Illic, cecidi. Reposimus, Occidi cæpere. Rhenanus.

Occulte redemptabantur] Sic malui ex Flor. quam ut vulgo, redimebantur. Rhenanus.

Magnificentia municipum] Placet magis quod in Rom. codice est, *muni-ficiencia.* Lipsius.

CAP. 36. *Non alloquio exercitioque]* In volumine Corvini regis est, *non exercitioque.* Lego, *non alloquio non exercitio militem firmare.* Rhenanus.

Non in ore vulgi] Vera nostra conjectura. Nam in libris omnibus, *more vulgi*: quod sane haud convenit. At in *ore agere*, est Latinis, &c. * in ore ejus jugulatur. Dicendi hoc genus restituendum Plinio censeo in Panegyrico: ‘Sunt in honore hominum et in honore famæ magna nomina, ex tenebris oblivionis, indulgentia Cæsaris.’ Et logo: *Sunt in ore hominum et in ore famæ.* Lipsius.

Non more vulgi agere] Faernus legebat: *Non lege vulgi agere, &c.* Ursinus. Antea, *more vulgi agere.* Lipsius ex conjectura emendavit, idque Flor. confirmat: immo ipse Tac. lib. præced. nec quicquam magis in ore

vulgi. Pichena. Vulgus inter anticipia semper trepidat, ‘vulgus formidolosum’ lib. 1. Ann. At Vitellius quasi bellum cum Vitellianis nil sua referret, luxui sic se dederat, ut abjectis imperii curis, nec trepidare (qui mos vulgi per ardua) meminisset. Graphice ignavia Vitellii repræsentatur, dispeream si eam pictor nuelius expresserit. *Doct. vir, in ore vulgi.* Salinerius.

P. Sabinum prætorii præfectum] Dubitat Lipsius de hoc Sabinī prænomine, quod nunquam fuisse ait in Flavia gente. At Mercurius in Notis tradidit, reete monuisse Savilem Anglum, non esse hunc Sabinum, qui præfector urbi, et Vespasiani frater, sed alium ex alia gente. Idem adnotavi etiam præc. lib. c. 92. *Pichena.*

CAP. 37. Suum dolorem proferebant] Unde nam hic dolor? an propter Cæcinæ prodictionem, inclinatasque Vitellii partes? imo potius, quia proditio non successerat: nam Senatum, odio Vitellii, minime alienum Vespasiano fuisse, jam tum apparebat. Sed verior sensus videtur, eos dolore affectos, propter miserrimum reip. statum, in talium potestatem delapsæ. Sic infra, ‘et plerique haud perinde Vitellium, quam easum locumque principatus miserabuntur.’ *Pichena.*

Cum irrisu accipientis tribuentisque] Aliter Flor. tradentisque accipientisque. Idem.

Blandiretur] Castigavimus, *e blandiretur.* Rhenanus.

Itossius Regulus iniit ejuravitque] In vol. Corvini regis est tantum, *Rosius Reg. iniit, ejuravit.* Rhenanus. Muret. *Rosius.* Acidalius.

Nunquam antea non abrogato] * in paukas horas petenti dedit. De codem Plutarch. ‘Mortuo Cos. majore, quamquam unica magistratni dies superesset, *Can. Rebilium consulem fecit.*’ Verum in eo Plutarchi locus suspectus est, quod majori con-

suli suspectum refert Caninium. *Præcipius consul* Velleii posteriore, *insignis* Virgilii VII. prior, Ciceronis Pisoniana: et *major* Plin. VII. 43. *L. Crasso* dicitur, vel is, penes quem fasces sunt, vel is, qui prior creatus sit. Si *Fabium*, cum moreretur, fasces habuisse Plutarchus novit, ideoque *majorem* dixit; bene est: sin minus, primo loco *Fabius* creatus non potest videri, qui neque creatus est. *C. enim Julius contentus Dictatura* potestate, quartum consulatum titulo tenus gessit, atque binos consules substituit sibi, ait *Tranquillus*, qui sunt apud Dionem I. XLIII. *Q. Fabius* et *C. Trebonius*. Tum in illo Caesar prævaricatus est, &c. * *Cornelio* scriptiōnem probes: ego ex superioribus ostendisse videor, *nonnunquam* legi debere: qualiter apud Papinian. 43. *D. de Religiosis*: ‘strictam rationem insuper habemus, quæ nunquam in ambiguis religionum quæstionibus omitti solet.’ Scribendum esse *nonnunquam*, alii quoque annotaverunt. *Verfranius.*

Can. Rebilus] De quo illud Cie. salse dictum exstat, ‘quam vigilantem habemus consulem, qui toto consulatu sui tempore somnum oculis non vidit?’ *Sarilius.*

Præmia festinarentur] Codex Bud. habet, *dictarentur*. Legerim, ista darentur. Rhenanus.

CAP. 38. Animadvertisit] In cod. Bud. est, *advertisit*. Rhenanus. Muret. *advertisit*. Acidal.

Ubi aspernum Vitellium] Fœdus lapsus est: restituimus, *ubi asperatum* V. Rhenanus.

Ilic infensus Blæso] Nos, *ille infensus Blæso.* Idem.

Causam confusionis querenti] Volumen regium habet aperte, *causam effusionis querenti*. Id fortassis accipi potest de subita provolutione, qua se L. Vitellius calumniator in terram ante pedes Vitellii Cæsaris effudit. At *confusionis* vocabulum etiam usur-

pat lib. seq. de Domitiano: ‘Crebra oris confusio pro modestia accipiebatur.’ Livius lib. 1. dec. 5. ‘Paulo post reddit confuso vultu.’ *Idem.*

Tot Germanicae legiones] Haec clausula non est in libro Ms. *Idem.*

Principis labores e convivio prospiciente] *Labores mortem vocat. Rhenan.*

CAP. 39. Maturam pænitentiam] *Reposui, maturam perniciem: subaudi, ipsi Vitellio afferret.* *Idem.*

Veneno grassari] Ergo hoc referam, in silentio interpretum, Suetonii hæc de Vitellio, capite XIV. ‘Nobiles viros, condiscipulos suos, tantum non ad societatem Imperii omnibus blanditiis allicefactos, vario genere fraudis occidit: etiam unum ‘veneno, manu sua porrecto in aquæ frigidæ potione.’ Priora Dolabellam notant; hæc de veneno, Junium Blæsum. *Lipsius.*

Nobili gaudio] Nescio, an, *notabili gaudio.* *Idem.*

Nobili gaudio Blæsum viscendo] Feicit ut crederetur facilius, quod Blæsum visit gaudio nobili, id est, Eminentia, illustri, manifesto. *Ferrettus.* Placeret, *notabili gaudio,* et ita legebat Faernus. *Ursinus.*

Qua (ipsa enim verba referam) se pavisse oculos] Modica transpositio est in Flor. *Que se (ipsa enim verba referam) pavisse, &c.* Pichena. Hoc non de Blæso interfecto dixisse Vitellium Sueton. ait, sed quendam in ipsa salutatione supplicio traditum, statimque revocatum cunctis clementiam laudantibus coram interfici jussisse, velle se (dicentem) oculos pasce. *Colerus.*

Ut parum abfuerit] Nos, ut parum effugaret, ne, &c. *Rhenanus.*

CAP. 40. Pernicibus nunciis accepit] * deinceps vehicula disposuit. Nam fuit olim cursus publicus vehicularis, ut ex Justiniani Cod. patet in tractatu de cursu publico, atque Plutarch. in Galb. Capitol. in Maximinis duobus: ‘Jam primum is nuntius, &c. tanto impetu mutatis animalibus

eucurrit, ut quarto die Romam venerit.’ Hanc equorum cursitationem Persæ *Angareiam* vocant. Cursoribus quoque usi, &c. * *Lapanus.*

CAP. 41. Ne in tanto quidem discrimine] In lib. Ms. *ne in tanto discrimine quidem.* Item quo minus illicitas rapere voluptates. Alii, quo minus rapere illicitas, &c. *Rhenanus. Muret. ne in tanto quidem discr.* Quasi multum intersit. *Acidalius.*

Apud avidos periculorum] Faernus emendabat, *apud pavidos peric.* Ursinus. Non absurde Faernus litera amplius, sed contra mentem scriptoris. His enim similes depinguntur nobis Ann. I. 14. Nec alieni quorum meminit Hist. III. 26. ‘Terrebat ipsorum miles periculi quam moræ patientior.’ *Gruterus.*

Decoris securos] Bono sensu: in Florentino tamen, *dedecoris,* fortasse et meliore. *Lipsius.*

Dedecoris securos] Castig. *decoris sec.* Sunt autem *decoris securi,* qui nullam honesti curam habent. *Rhenanus.* Id est, Omnia agentes sine cura decori, et honesti. *Ferrettus.* Miror cur in mentem venerit Rhenano; hanc lectionem consensu veterum exemplarium, ac praesertim Florentini confirmatam, mutare. Aliquid simile supra, Antonius ignaviam militibus suis exprobrans ait: ‘ignominiam consumpsistis.’ Apuleius Metam. I. I. ‘Rubore digesto:’ et I. II. et IX. ‘devorato pudore.’ *Pichena.* Imo *dedecoris:* quod visum et Mureto. *Acidalius.* Malim heic cum Pichene Ms. et editionum prima, *dedecoris securos.* *Gruterus.*

Eo metu, paucis quos adversa non mutaverant] Addidimus particulam *et,* *Eo metu, et paucis, &c.* *Rhenanus.* Muretus *et tollit:* sed non simul omne loci vitium. Superest enim etiamnum foeda trajectio unius versus, quem summ in locum, a sententia ducti, sic reducimus: *Eo metu cohortes Ariminum præmittit, alam tueri terga jubet: ipse paucis, quos adversa*

non mutaverant, comitantibus, flexit in Umbriam, &c. Acidal.

Ipse flexit in Umbriam, atque inde Etruriam] Addidimus præpositionem, *in;* *atque inde in Etruriam.* Rhenan.

Gallias et Germanie gentes] Vocem apte inserit Vatic. codex : *Gallias et exercitus et Germ. gentes.* Nam in Gallia exercitus, viii. legiones. Lips.

Gallias, et exercitus] Duas dictiones, *et exercitus,* delevi. *Rhenanus.* Verba, *et exercitus,* quæ aberant, ex Flor. et Vat. reposui. Pichena.

CAP. 42. *Sævitia maris]* Romana editio, *segnitia maris:* quod auribus meis blanditur : significatque, nullo, vel adverso vento, usum. Lips.

Segnitia maris aut adversante vento] Scribo, *haud adversante vento.* Rhenanus. Vulgo *sævitia maris.* Lipsius adnotavit in Rom. edit. legi, *segnitia maris,* sed sententiae non convenire. Mihi contra, ea vox aptissima videatur, et a Flor. confirmatur, optimo sensu. Valentem scil. cuius naves, non remis, sed velis utebantur, aut nullo vento, aut adverso usum. Pichena. Æque auribus blanditur atque animo scriptura edit. Rom. *segnitia maris:* nam non video quomodo alteri verbo heic locus sit. Nulla fere est *sævitia maris* vento secundo; oritur ea potius adverso : itaque dicit auctor interruptum iter Valentis, aut ob malaciam maris, aut ob tempestatem adversam. Gruterus.

Nondum exuerat] Rectius sic Flor. quam vulgati, *non exuerat.* Ait enim *nondum;* innuens, enm ipsum quoque postea exuisse. Pichena.

Metu intacta] Pichena censet, *infracta:* at mihi pro sententia nunc videbatur, *intentata.* Destitit Valens ab aliis tentandis, metu ne temere se crederet et interciperetur. Quod si eamdem sententiam c voce, *intacta,* eliciis : haud immutem. Lips.

Cæterorum fides metu intacta] Et a cæterorum mutanda fide metu abstinet. Ferretus. *Ἀναλόγως intacta ut infracta:* idque verbi et pro valde

frangere, et pro non frangere usurpatum Serv. ad Æneid. XII. Duo deterruere Valentem ab ingressu Galliæ Narbonensis, Maturi monitus et comitum fides metu circumiacentium populorum tacta titubansque : ‘nam circumjectas civitates procurator Valerius Paulus strenuus militiæ, et Vespasiano ante fortunam amicus, in verba ejus adegerat.’ Nec diu Valentis comites destinata dissimulaverunt. ‘Fab. Valens cum IV. speculatoribus ad naves regreditur mature.’ Potuit ergo Pichena, et si qui alii ab emendationibus destitisse. Salinerius. Spernit Lipsius Palmerii conjecturam, *metu intuta,* et nescio quid majoris corruptionis hic timet. Mihi integra omnia videntur, si pro *intacta,* rescribatur *infracta;* bona et clara sententia. Valens monitione Maturi territus : ceterorum fides metu *infracta* est. Is metus unde, statim subjicitur : mox deinde trepidi Valentis ad naves redditus, ceterorum nutantium mutantium in partes transitus memoratur. Non multo alia sententia, legere etiam possis negante particula immissa : *ceterorum fides metu non intacta:* quomodo et alias loquitur lib. II. ‘Nec erat intactus teli superstitione,’ &c. Atque hoc prope verius arbitrer. Acidalius.

CAP. 43. *Exauctorati]* Sed ut solum intelligas (quantum mihi ista dijudicanti constat) veteranos Othonis Prætorianos. Alios a Vitellio sacramento solutos non invenio : moxque diserte Prætorianorum meminit. Sailliuss.

Forojuliensem coloniam claustraque] In libro Ms. *Forojuliensem coloniam, claustra,* &c. Appositive. Rhenanus. Ejusdem coloniæ meminit etiam lib. præced. Plures quidem erant Forojulienses, &c. * Pichena.

Eo gravior auctor] Sic supra : ‘Tum progressus Lucilius auctorem se palam præbet.’ Rhenanus.

Quæ ubi paratu firma] Codex Cor-

vini *parta* habet. *Lego*: *quaer* ubi *paeta* firma, et *aucta rum*. *apud v.* *Vit. a.* *in-*
crebuere. *Idem*.

Totidemque centurionibus] In cod. Corvini, *totidem centurionibus*: et nos sic scripsimus. *Idem*.

Regreditur mature: ceterisque] Piora *lego*: *regreditur*. *Maturo ceterisque*, Intellegit enim Marium Matrum procuratorem Alpium, qui dissipatu Valentis velut exsolutus, transiit in Flavianas partes. Posteriora recte olim Rhenanus emendavit, cum vulgo esset, *volentibus liberum fuit*, insiticia voce: aut, ut in quibusdam, *auctor fuit*. Qui scilicet glossographi ignorarunt genus dicendi a fonte Graeco: quod peritum illum sagacissimum Germanum non fugit. *Ingenii* enim et *industriæ laudem* Rhenano libens do: et scio inter primores eum suæ gentis. At carpsi olim liberius. Non ego, sed *ætas*: (etsi revera multa in Rhenani judiciis, quae probet nemo *judex e Selectis*.) Nunc abiit ille fervor: et obtendere maxum ad magnorum virorum culpas possim, quam diducere et explicare. Revera autem quantula hæc sunt, de quibus litigamus? litteræ, syllabæ, voculæ. Ridere mihi lubet, cum virorum gravium et grandium velitationes, imo pugnas, video in his nugis: et metuo ut excitent me ad alteram Satyram. Nunc cum Aristophane satis mihi inclamasse: Λοιδορεῦθαι δ' οὐ πρέπει Ἀνδρας ποιητὰς, ὥσπερ ἄρτωλῶν.

Ad nares regreditur: Maturo ceterisque] Lipsii correctionem ac distinctionem sequor: nam proculdubio de Mario Maturo intelligit, quem paulo supra nominavit: corrupte vulgo, *regreditur mature: ceterisque*. Pichena. Valens a plerisque suorum desertus cito cum paucis ad nares regreditur: cæteri (inter quos Matrus) Vespasiani partes induerunt. Doctiss. vir legit, *regreditur*. *Maturo ceterisque*. Putem adductum con-

Delph. et Var. Clas.

Tacit.

junctione *ceterisque*. Sed aliquando magnificientiae gratia non decederet uti παραπληρωματικοῖς συνδέσμοις. *Salinarius*.

In verba Vespasiani adigi volentibus liberum fuit] Erasmus vocem, *liberum*: nam imitatione Graeca dixit Tacitus, ‘Cæteris remanere et in verba Vespasiani adigi volentibus fuit.’ Ut l. xv. ‘Hæc atque talia plebi volenti fuere.’ Sic enim castigandum monuimus, ubi vulgo, *valentia* fuere. In vita Agric. socii: ‘ut quibus bellum volentibus erat’ l. i. ‘ut quibusque bellum invitis aut cipientibus erat.’ Nec est locutio valde dissimilis, infra: *Mutiano volenti* *scripsere*. Adduximus superiori loco quædam exempla ex auctoribus Graecis, quæ non visum est hic repetere. *Rhenanus*.

Inclitus erga Vespasianum favor] Germanius est, quod erai e Rom. ed. *inditus erga*, &c. Portento simile est vitium tam conspicuum, tam diu locum suum obtinuisse præter jus. Sic noster alibi de Claudio: ‘cui non odium, non amor, nisi indita.’ *Gruter.*

CAP. 44. Non sine motu adjunxit ceterarum] Scil. legionum. *Ferretus*. Faernus legebat, *nou sine motu cohortium junxit ceterarum*, ex v. c. cum in vulgatis sit, *juxxit*, et desit verbum, *cohortium*. Ursinus.

CAP. 45. Venusio] ‘Jugantum civitate.’ Ann. XII. *Savil.*

Auxerat potentiam] Fallor, aut Tacitus scripsit, *potentia*. Quis enim alias iste qui auxit? At genus illud dicendi perelegans, *Auxil potentia*, id est, Ancta est, significatione occulta quadam patiendi. Cato in hoc ipso verbo: ‘Eodem nomine complures ex agris accessitavere: eo res eorum auxit.’ Velleius *Sedandi* verbum sic usurpat: ‘Postquam tempestas sedavit, Adherbal taurum immolat.’ Plautus *Leniendi*: ‘Dum haæ consilesunt turbæ atque iræ leniunt.’ Et plures ejusmodi Latinae linguae delicias gus-

12 O

tare tibi fas apud Agellium l. xviii. c. 12. Non dissimile, quod in Thucydido charactere observat Dionysius: sæpe τὰ παθητικὰ ρήματα, δραστήρια τὰ δὲ δραστήρια, παθητικὰ esse. Lips.

Auxerat potentiam] Mallet Lipsius, potentia, passiva significazione verbi, auxerat. Sed vulgatam lectionem non improbo; cum non male etiam active intelligi possit, atque ad Cartismanduam referatur, quæ seil. sibi ipsi potentiam auxerit. Sic Ann. xi. ‘nos virtutem auximus, Barbari ferociam infregere.’ Ubi pariter Lipsius mallet, *virtute*. Pich.

Capto per dolum] Annal. xii. *Savillius*:

Caractaco] Ita sæpius nominatur a Tacito, lib. xii: Vulgo, *Carataco*. Pichena.

Brigantum defectione] Liber regius, *Brigantum defectio*. Statque sententia. Rhenan.

CAP. 47. *Polemonis libertus, præpotens olim*] Ingeminat Flor. *præpotens libertus olim*, sed nihil mutavi. At Polemonis Regis Ponti meminit etiam Ann. l. II. Pich.

Haud temnende manus auctor] Nos, *haud temnenda manus duxor*. In Ms. volumine legitur, *tependæ manus duxor*. Possit legi; *haud pœnitenda manus*. Rhenan.

Vetustam admodum civit.] In Florentino: *vetusta mama civitatem*. Omnia leg. *vetusta fama*. Lips.

Vetustam admodum civitatem] In Ms. volumine est, *retusta manum civitatem*. Forte scribendum, *retustissimum civitatem*. Rhenanus. Vulgo, *retustam admodum civitatem*. Quod et ineptum et a Corneliani phrasib. alienum. Flor. *retusta mama civitatem*. Corrupte quidem, sed veram, ni fallor, emendationem ostendit, quam reponui, *retustam Asiae civit*. Pichena. Correxit ex Ms. Flor. Pichena, in quo erat *retusta mama civit*. Unde ego potius fecissem; *retusta fama civila-*

tem. Inf. H. iv. 83. ‘Teniplum ve-
tere fama.’ Freinsh.

Classis quoque faces intulit] Nos, clas-
si. Rhenan.

Vacuo mari eludens] Omnia illu-
dens legendum: quod Lipsius ad
margine non male posse legi ait.
Acidal.

Contemptim vagabantur] Scripsi,
contemptus vag. Rhenan.

Cameras vocant] Nostrasne hæc
vox? certe etiam hodie Cubilia tecta
et clausa Cameras vocamus; et ab ea
similitudine prisci, opinor, has naves.
Strabo in describenda Bosporana ora:
‘Ακάτια ἔχουσι λεπτὰ, στενὰ, καὶ κοῦφα,
ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ ἑκούσι δεχθεί-
μενα. Καλοῦσι δὲ αὐτὰ οἱ Ἑλλῆνες κα-
μάρας. Ubi a glossula fortasse illæ
voces, οἱ Ἑλλῆνες. Lips.

CAP. 48. *Vespasiani animum]* Scri-
bas, *ea res Vespasianum*, voce sequenti
inducta, brevius et verius. Ita lo-
quitur Ann. II. ‘Octo aquilæ petere
silvas et intrare visæ, advertere Im-
peratorem.’ Lips.

Cogit in naves] Flor. coëgit. Pich.

Sedochezorum regis] Vatic. *Sedo-
chezorum*. Rom. *Sedotosorum*. Nullum
hunc populum ego natum scio.
Lips.

*In ostio fl. Cohibi, tutum sub Sedo-
chezorum]* Flumen Cohibus et Sedo-
checi populi illi in alta nocte et si-
lentio apud scriptores. Notius equi-
dem flumen reddi posse existimo sic
legendo: *In ostio fl. Chobi*. Sic ap-
pellat Arrianus in descript. Ponti
Euxini: ‘Απὸ τοῦ χαρέντος, ἐς Χάβον
ποταμὸν εἰσεπλεύσαμεν. Populorum
nomen si tam feliciter quam audaciter
correxi, bene habet. Sic autem
emendabam: *Sub Sedochi Lazorum re-
gis auxilio*. Lazi populi Pontici, et,
ni fallor, Sarmatae fuere, apud Ptole-
mæum, Plinium, Agathiam, Procopi-
um, Stephanum. Trajani ævo Rex
eorum Malassas fuit. Jul. Capitoli-
nus de Anton. Pio: ‘Pacorum Re-
gem Ladis dedit.’ Ubi crediderim

planissime legendum esse: *Pacorum Regem Lazis dedit. Colerus.*

CAP. 49. *Ceu felicitas]* Castigo seu *felicitas*. Rhenan.

Viam sibi ad potentiam] Legendum esse *vim sibi*, e MSS. docuimus Observ. I. 14. Gronov.

CAP. 50. *Propinquia hieme]* Mur. *propinquante. Acidal.*

Undecima legio] Nusquam de hac legione mentio supra: tamen credendum est, eam in Dalmatia remansisse: nam sup. lib. dixit, Silvanum Dalmatiae prefunuisse. Pich.

Ad Fanum Fortunæ iter sistunt] Urbs ad Hadriaticum mare, quæ *Fano* nunc dicitur. Mosque fuit veterum *Fanum* appellare oppida, in quibus Dii vel Deæ colebantur. Quare urbes, quibus a Sanctis nomen est, nos Latine *Fanum* vocabimus, ut in Picardia Sancti Quintini, Sancti Rheri oppida, *Fanum Quintini*, *Fanum Richerii* Latine appellabis, *Lupanus*.

In regione] Male enim omnibus libris, *in legione*. Lips.

In legione bello attrita] Faernus legebat, *in regione bello attrita*. Ursin.

Clavarium] Donativi nomen esse Tacitus auctor est: ipse *clavem* in Constitutionibus Cæsarum legi, nomine enjusdam inductionis extraordinariique tributi esse. Quapropter I. XII. Cod. Just. tit. est, ‘de prætoribus et collatione et gleba, et clavi, et pholle, et vii. Solidorum functione.’ Alciatus. Donativum ad emendos sibi *caligares clavos*: ut *calcearium* in Sueton. Vesp. 8. ad emendos calceos. Savil.

CAP. 51. *Distulerant tanquam majora meritum]* Ita Faernus legebat; non, distulerunt: ut habent vulgati. Ursinus. Lege, distulerunt. Acidal.

Quæ statim exsolverentur] Ita Flor. Vulgo, *exsolverent*. Pich.

Tanto acrior apud majores, quod sicut] Nos, particula *quod expuncta, sic scripsimus*: *Tanto acrior apud majores sicut virtutibus gloria, ita flagitiis pauci-*

tentia fuit. Nam exemplar regium manifeste habet *flagitiis*, ut de flagitio occisi fratris intelligas. Rhenan.

Ex veteri memoria petita] Castig. repetita. Mox est in exemplari regio; posset. Rhen.

CAP. 52. *Et certiora de Muciano]* Magis placet Florentina scriptio, *ex Muciano*. Lips.

Certiora ex Mutiano sperabantur] Præpositionem *ex* sustulimus. Rhenanus. Flor. *ex Mutiano, &c.* non de. Pichena. Videbatur Antonius appetens novarum rerum, nec amplius Vespasianu fidus'; que suspicio inde orta, quod milites imperio regeret ambitioso, ‘ut suas legiones colere, omnibus dictis factisque viam sibi ad potentiam struere;’ qua etiam de caussa Pisso reus majestatis factus est, Ann. II. 55. Nectebant igitur moras nonnulli ex dueibus, metuentes, ut sequi Antonium esset perfidæ conscientiam subire. At Mutianum expectabant, de cuius fide non suspicabantur. Scriptum est *certiora*, quod qui præsentia spe futurorum fastidio habent, incerta præ certis sequi videntur. Salust. Cat. ‘incerta præ certis, bellum quam pacem malebant.’ Vel duces ob Antonii fastum et impotentiam ægre eum sequebantur, ‘quippe nimius jam Antonius’ præsertim quod nec magni jam facerent ea, quæ sibi Antonius indulgebat, nam certiora et firmiora sperabant a Mutiano, quippe qui dux primarius erat, et credebatur acta Primi pro irritis habiturus. At propins vero accedemus, si dicamus duces expectasse Mutianum, ut ejus jussa sine hæsitatione exequerentur. Nam is absens ita se gerebat, ‘ut ex eventu rerum adversa abnueret, vel prospera agnosceret.’ Verum vir doctiss. mavult *rectiora* quasi dicta sint de virtutibus Mutiani in comparationem vitiorum Primi: verum de Licinio jam legi, *palam laudures, secreta male audiebant*. Salin.

In Senatorium ordinem] Sic Flor.

Antea, in Senalorum. Pich.

Muciano volentia] Ita libri. Sallustianum videtur: ‘Pompeius multis suspicionibus volentia plebi facturus habebatur.’ Beatus tamen *volenti* maliuit. *Lips.*

Muciano volentia rescriptsere] Castigavimus, *Muciano volenti* *scripsere*, hoc est, grata rescriptsere. Redolet Hellenismum hæc locutio. Non prorsum absimilis illis, ‘Hæc atque talia plebi violenti fuere.’ Item ‘remanere et in verba Vespasiani adigi volentibus.’ In vita Agric. ‘Ut quibus bellum volentibus erat.’ Sane quantum ad dativum *volenti* attinet quod Græcis est βουλομένῳ meminimus supra. *Rhenanus.* Ex Flor. *volentia rescriptsere.* Vulgo, *scripsere.* Pichena. Si standum fidei edit. Rom. restitendum *scribere*, quod heic altero aliquantum suavius. *Gruterus*

Factaque ejus] In exemplari regio est, aut *facta ejus*. Rhenan.

CAP. 53. Coaluissent pericula sua] Vix est ut ipsa res hanc scriptiōnem toleret. Nec enim opinor timuisse Antonium a Muciani criminatiōnibus, neque etiam hoc in litteris ad Vespasianum queritur, sed tantum præmia, quæ meruerat, intercipi: huc etiam modo dixit: ‘consilia ejus factaque non perinde æstimari:’ quapropter legendum censeam, *coaluissent pericula sua.* Pericula pro rebus fortiter gestis, ut mox, ‘præmia periculum:’ et supra II. 40. ‘fidem atque pericula pollicentur.’ Ea autem nunc non ut debebant æstimari, sed evilescere queritur. *Freinsh.*

Inmodicus lingua et obsequii insolens] Vulgo, *linguæ;* et utrumque a Tacito usurpatum: prætuli tamen Flor. lectionem, quam et Venetus agnoscit. *Pichena.*

CAP. 54. Ut ad vires hostium spectandas] Particulam *ut expunximus:* nam subintelligitur. *Rhenanus.* Illud, *ut*, additum ex Flor. *Pichena.* *Muretus, ut ad vires, &c.* Nihil opus. *Acid.*

Quæ afferret] Nos, *referret.* *Rhenanus.* *Muret. adferret.* Neque hoc opus. *Acid.*

Magno documento opus] Addidimus verbum *est.* *Rhenan.*

CAP. 55. Secuta e classicis legio] Supra dixit c. 50. ‘e classicis Ravennatis legionariam militiam poscentibus optimus quisque adsciti.’ Hic e classicis legionem scribit, utробique an de militibus classis, an de navalibus ministris seu remigibus sit intelligendum, indagandum. Hos *classiarios* vocavit Sueton. in Galb. 12. in Tib. 62. in Oth. 8. et Vespas. 8. *Hircius* lib. III. bell. civ. ‘Aqua prohibere classiarios instituit.’ His sic se habentibus, si demus, *classicos* Tacito eosdem esse, quos *classiarios* Suetonius et *Hircius* appellavere, constat nautas, remiges, et navium ministros quoquaque in legionem militarem redactos. Si vero a largiori significacione *classicos* acceperimus pro his omnibns, qui classi inserviunt, dubio procul et milites classi assignati sub eadem voce continebuntur. Nam et apud JC. ‘in I. unica C. de classic. lib. II. et C. Theod. eodem I. unica. classici milites’ sunt deputati navibus. Quinimo et *classiarios* quandoque nuncupatos observamus apud Lamprid. in Comm. 15. *Marc. Donatus.* *Muret. secutæ classicæ legiones.* Nescio, an e libris et Historiæ fide. *Acid.*

In multos annos] Sueton. Vit. 11. ‘Comitia in decem annos ordinavit, seque perpetuum Consulem.’ *Savilius.*

Tributa dimittere] Viri eximiū repositorum eunt, *remittere*, et hoc quidem vult auctor; sed idem manet retento altero, ut pluribus ostendi in Suspicionibus. *Gruterus.*

Vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat] Nescio quid sibi Flor. velit, in quo corrupte legitur, *haberat.* *Pichena.* Videtur significare *hiabat:* nam hoc verbum alibi quoque sic col-

ruptum nos invenisse meminimus.
Gronovius.

Qui Mevaniam insederat] Vocula addita e libris. *Lips.*

Qui Mevaniam insederat] Pronomen relativum *qui* submovimus: nam hæc clausula, ‘Mevaniam insederat,’ per parenthesim interjecta est: et subintelligitur *Mevaniam insederat* s. is exercitus. *Rhenan.*

CAP. 56. Diem obtenderent] Bene ita libri, non, *obtunderent*, ut visum Beato. Quibusdam scriptum, nube radium *obtunderent*: vitoise. *Lips.*

Diem obtenderent] Scripsimus, *obtunderent*. Obtunditur lux et fulgor per obumbrationem. *Rhenanus.* Verbum *obtenderent* e Ms. placitum *Lip-sio*, non *obtunderent*: quod ego Rhenano potius assentiar retinendum. Valet, hebetarent, obscurarent. Ac si *obtenderent*, malis, mutandæ et reliquæ voces, legendumque: *ut nubem atram diei obtenderent*: quod mihi non adeo probetur. *Acidal.*

Longe, nec ubi feriri] Präevit ad emendationem hanc Vatic. qui refert, *longe necui feriri.* Nam alii libri hic mutili. Ominus vero antiquitus, si hostia fugisset, nec suo loco, id est, ante aram, cæsa fuisse. Festus: ‘Piaularia appellabant, quæ sacrificantibus tristia portendebant, cum aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis quam oporteret, cecidisset.’ Plinius: ‘Notatum est vitulos, ad arashumeris hominis allatos, non fere litare: sicut nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris.’ *Lips.*

Longe quam ubi feriri hostias mos est] Delevi particulam *quam*. *Longe*, id est, procul ab eo loco, ubi feriri hostias mos est. *Rhenanus.* Lipsius e Vat. recte. Nec male Muretus, *longe quam ubi feriri.* *Acidal.*

Arcuere eos] Vere: non arguere. *Lips.*

Læsurum acciperet] Faernus lego-

bat, *acciperent*, ad aures referens. *Ursinus.* Sive *acciperent*; aures nempe. *Acidal.*

CAP. 57. Apinius Tiro] Aliter nomen illud concepit edit. Rom. in ea enim *Aponius*, et vero nomen istud notius Romanis altero; quod nescio an alibi adhuc inveniatur. *Aponii* omnes libros, omnia marmora occupat: et vel quinquaginta suffecerit Inscriptionum nostrarum vere thesaurus. *Gruterus.*

Et collata utrinque castra] Castig. ut collata, &c. *Rhenan.*

CAP. 58. Quæ ubi Vitellio cognita] Ms. exemplar non habet, *ubi*. Possunt sic distingui verba: *Quæ Vitellio cognita.* Subaudi, sunt. Parte cop. *Rhenan.*

Exercitum et legiones appellat] Recius Flor. *exercitum*, quam vulgati, *exercitus*. Pich.

Dantes nomina sacramento adigit] In Ms. exemplari est, *dat nomina.* Forte scribendum et distinguendum, *dant nomina, sacramento adigit.* *Rhenan.*

Pondus argenti Senatoribus inducit] Nos, *indicit.* *Rhenan.*

Ea simulatio, officia metu profecta verterat in favorem] Egregie hæc versa sunt Italice, pessime Gallice: neque enim Vitelli heic ulla interpretatio; sed Senatores antea obsequiosi metu, sponte animum tamē induunt: hoc est, cum viderent equites Romanos et libertinos nihil non ultiro offerre Vitellio, et ipsi quoque servos pondusque argenti indictum, libentes produxere in medium. *Gruterus.*

Conterriti, mæstive] E Florentino, in quo est, *contempti mestine*, Pichena emendat, *contemptim et sine discr.* Belle, belle. *Lipsius.*

Mox contemptim et sine discriminæ] Vulgationes corrupte, *mox conterriti mæstive discriminæ.* Flor, mihi veram lectionem ostendit, in quo legitur; *mox contempti mestine discriminæ.* Pichena. Miraculum est nemini scripturam hanc ineptissimam, vel quasi

dicis causa, raptam in jus, ante Pichenam. Sane boni succi nulla in eis guttula. Vatic. edit. proxime accedit ad autographum Florentinum, habetque, *contenti mæstive discrimine*: e quibus nihil elicio melius, quam quod venit in mentem Pichenæ. *Gruterus.*

Quæ nonabantur, remisit] Codex Matthiae Corvini, *Quæ nonabantur, omisit.* Adhuc nullus commodus sensus elici potest. Pro *nonabantur*, lego, *nunciabantur*, et bene habebit locus. *Quæ nunciabantur, omisit;* hoc est, omisit panire senatores equitesque, de quibus nunciatum foret, quod e castris se subduxissent. *Rhenanus.* Flor. *quæ nonabantur, remisit.* Vulgo, *omisit.* Pichena. Apage istud *omisit*, natum e cod. Budensi, restituatur Ms. omnium editionumque, *remisit*: alia enim longe vis in hac vece, quam altera. Sed ignoscendum Rhenano, qui ne per somnium adsecutus loci hujus sententiam; utique cum et *abantur* mutet in *nunciabantur*: quod nullo modo tolerari potest circa Vitellium, imperantem plus precario. *Gruterus.*

CAP. 59. *Possessa Mevania]* Muret. *obsessa:* male. *Possessa est nostro occupata.* Sic e. 8. hujus lib. ‘*Possessa ipso transitu Vincentia.*’ Et Mevaniam jam exercitus insederat: quod paullo superius narravit. *Acidalius.*

Ereptus Samnis] In Florentino *erectus*: sed illud placet, *ereptum*, nempe Vitellio, qui possidebat. Aut si *erectus*, capi licet animis erectos ob Vitellii discessum, et sic defecisse. *Lips.*

Erectus Samnis, Pelignusque, et Marsi, æmulatione] Reposui, *erectus*, ex Flor. procul dubio rectius quam, *ereptus*, ut in vulgatis. Non enim vi, sed sponte hi populi ad Vespasianum defecere, Campanorum æmulatione. Pichena. Lego, *Erectus Samnis Pelignusque: et Marsi, æmulatione, &c.* Ait Samnitas Pelignosque erecto erga Vespasianum studio fuisse. *Quæ*

interpretatio pendet e præcedentibus verbis: ‘ita hand dubium erga Flavianas partes studium tam pavidus Vitellii discessus addidit.’ *Acidal.*

Nive se eluctantibus] Castigavi, quemadmodum est in volumine Budensi, *nives eluctantibus.* Sic in vita Agric. ‘Super virtutem hostium, locorumque difficultates eluctatus.’ Eodem modo Hist. l. i. ‘Immensa viarum spatia, ægre sub armis eniterentur.’ Et hoc loco post: ‘Custodias Vitellii elapsus.’ Ann. lib. iv. ‘Eiusque statuam vim ignium bis elapsam.’ *Rhenanus.*

Notitia locorum] In volumine Bud. legitur, *noctu locorum.* Forte, *notu*, pro notione seu *notitia.* *Rhenanus.*

CAP. 60. *Signaque legionum assequerentur]* Absolute usurpat *assequiri.* Idem.

Ambiguas, si liberarent; acres, si desperassent] Desperatio enim temeritatem parit, et ex ea vires augentur. Livius l. x. ‘quod vix Romanus totiens victor auderet, ausi Samnites sunt (tantum desperatio ultima temeritatis facit) castra Romana oppugnare.’ Lib. XLVII. ‘coactus ergo periculo militum Prætor, receptui cani jussit, ne objiceret incautos furientibus desperatione ac rabie.’ Tac. infra l. iv. ‘Vicit ratio parcendi, ne sublata spe veniae, pertinacia accenderentur.’ Pichena. Malim, *liberaret*, itemque, *desperasset.* *Acidal.*

Ratione perfici] Vulgati, *proficiisci*; scripti, *perfici:* ex quo nobis *perfici* visum facere. *Lipsius.*

CAP. 61. *Tradere donum victori, et sibi in posterum gratiam certabant]* Suspecta mili vox extrema, tanquam a glossographo. Comparet quidem in editionum prima, sed et eadem præfert, *tradidere*, quod verissimum puto; dummodo sic porro distinguatur; *tradidere*; *donum victori, et sibi in posterum gratiam.* Per eos, &c. Constructio quidem non videtur procedere: sed eadem ei difficultas; manente illo, *certabant*. Simillima autem periodus

nostro Hist. lib. I. 44. ‘Omnesque conquiri et interfici jussit; non honore Galbae, sed tradito principibus more, munimentum ad praesens; in posterum ultionem.’ Hist. lib. IV. 18.

‘Matrem suam sororesque simul omnium conjuges parvosque liberos, consistere a tergo jubet; hortamenta victoriae, vel pulsis pudorem.’ Eadem ratione locutus, Hist. I. II. 78. ‘Nec simulacrum Deo aut templum, sic tradidere majores, aram tantum et reverentiam: quae mutatum eunt nostri Critici, sed in pejus. Saepius hoc modo Tacito scriptum, quae facile inveniet quivis attentior lector. *Grueterus.*

Missus exemplo Varus] Nos, missus extemplo Varus. Rhenanus.

Præmis defectorum, vera fides] Vide quæ scripsimus Observ. III. 10. *Grovius.*

Ac reliquum perfidiæ certamen, verba transfr.] Delibero an mutem, Acre igitur perfidiæ certamen: cœbra transfr. Acidal.

CAP. 62. *Immane quantum animo exitium Valentis]* Nisi me Tacitus fallit, vocula hic excidit. Repono; *im. q. an. auctus, exitium Valentis.* Vitellianis auctoribus perit, Flavianis crevit. Initio lib. II. ‘Titus aucto animo ad patrem pervectus.’ *Idem.*

Ludicro Juvenalium] Hoc malui, quam quod vulgo est *Juvenum*. Lips.

Fontium Capitonem in proditionem corruptum] Hæc clausula, in proditionem, non est in libro regio. Rhenanus. Auctiores vulgati, in proditionem corruptum. Sed enim ea verba absint a Florentino, a Veneto, et a Rhenani etiam codicibus, atque aliena videantur; glossema fuisse censeo, sustulique. *Pichena.*

CAP. 63. *Id quoque non sine dedecore]* Muretus, *decore.* Male, nec sensum cepit, qui iste: ‘Vitelliani quod transituri in partes essent, non sine dedecore erat: sed erat cum maiore, quod sub signis vexillisque

ad dditionem procederent. Aliqua tamen etiam in Mureti lectione sententia sit, si porro mutes, *idque non sine decore;* verum illa ut aentior, sic virior. *Acidalius.*

Intentus armatusque] Codex regius, *ornatusque:* quod germanum est. Loquebantur enim ita etiam in armis. Unde et gladiatorum ornamenta. Tacitus I. V. ‘Pauci ornati militariter.’ Livius I. IX. ‘Diemque iis qua equis armisque instructi ornataque adescent, edicit.’ *Lips.*

Ad prælium intentus armatusque] In libro regio legitur, *ornatusque.* Livius dec. I. I. IX. ‘Diemque iis, qua equis armisque instructi atque ornati adescent, edixit.’ Item lib. I. ‘Armati ornataque.’ Ubi vulgo legitur, *ordinati armataque.* Rhenanus. Lipsius ex regio codice emendavit, *ornatusque:* et nos Florentini fidem adjicimus. Sic Cæsar de bell. Gall. I. III. ‘Naves eorum paratissimæ, atque omni genere armorum ornatissimæ.’ Sueton. Jul. 24. ‘Disciplina cultaque Romano institutam et ornatam.’ *Pichena.*

Secreta Campaniæ offerre] Bud. cod. habet, *secretam.* Lego, *secretum Campaniæ.* Rhenanus.

Electione lictorum] Quorsum lictores? Si enim privatum serio indueret, nihil iis opus. Scribendum omnino litorum. Secessum videlicet, &c. * *Campaniæ sinus promitti.* Suetonium ego in hac voce paullo gravius et obscurius corruptum restituo. Tiber. c. 72. ‘Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore singulos valere dicentes appellaret.’ Cui enim rei lictor hic in triclinio? aut ex quo ritu? Beroaldus et prisæ editiones, *ut stans in medio.* Legam et rescribam totum locum: *aut stans in medio triclinio, aut stans in litore, singulos, &c.* sive relegata altera voce brevius, *aut stans in medio triclinio, aut e litore.* Temere enim repetita

videtur a librario. Sententia autem liquida et pura, Tiberium Capreis dissimulando morbo stantem valedixisse comiter singulis, sive in triclinio, sive in ipso litore. Nam modica ea insula, et amici plerique diversabantur, ut opinor, in opposita Italiae terra. *Lips.*

Electione litorum] Corrupte in vulgatis, *electione lictorum*. Lipsius ex ingenio, *litorum*, correxit: vere, nam id ipsum habet Flor. *Pichena*. Vere et eleganter Lipsius *litorum*: nec Muretus tamen prorsus inepte *litorum*. Acidal.

CAP. 61. *Vigilum cohortes]* * curare consueverunt vicinis. Corrigendum in fine hujus Scholii, *curare consueverunt vicibus*: et quod ad *Sparteolos*, ipsa vox in Tertulliani Apologetico, eodem sensu. *Lips.*

CAP. 65. *Invalidus senecta]* Vocem Rodolphus addit: *senecta sensuque*: valde apposite, modo e libris. *Idem.*

Invidia et emulacione fortunam fratribus moderaretur] In Bud. cod. legitur, *fortunæ fr.* &c. Distingue, *invidia et emulacione fortunæ fratribus, moraretur*. Ubi *moraretur* accipit absolute, pro cunctari. *Rhenan.*

Affectam ejus fidem præjuuisse] * reip. remedio fuit. Lib. ix. ‘In corpore tamen affecto vigebat vis animi consiliique.’ Emendandus est depravatus Livii locus lib. v. ubi in vulgatis edit. legitur, ‘Vires corporis effectæ’ tu scribe, *affectæ*. *Rhenan.*

Offensarum opcta] Ita Farnesianus, proba et solemni Tacito dictione. *Alii, opera. Lips.*

Verba vocesque duos testes habebant] Suet. Vit. 15. ‘Salutem sibi et millies HS. a Flavio Sabino Vespasianii fratre pepigit’ id est 781250. lib. *Savil.*

Sabinus non insultans] Forte, *Sabini*. scil. vultus. Etsi et illud non malum. *Acidal.*

CAP. 66. *Ne rictos quidem]* Varia emendatio vel crux potius adhibita

hic loco. Vertranus legit, *Ne rictor quidem laturus*. Beatus: *Ne rictum quidem laturus*. Mihi sana lectio est, &c. * *Lips.*

Ne rictos quidem laturos] Codex Matthiae Corvini, *Ne ricto quidem laturos*. *Lego, ne rictum quidem latrus*. Rhenanus. Ego malim, *ne rictos quidem laturus*: et procul dubio ita legendum est. *Vertran.* Danesius ex v. c. legebat, *ne rictum quidem laturus*. Cum vulgo legatur, *ne rictos*, &c. Ursinus. De integritate loci non est, quod tria verba commutem cum doctiss. viro. At ejus sententiam non omnino amplector: nam qui, *non tantum Vespasiano superbiam*, ad magnanimitatem referri possunt? de qua paulo post, ‘nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat.’ *Ρητορικῶς* Vitellius oppugnat, et a pactis deterretur. Sit igitur superbus ille, qui principem imperio exutum patitur vitam degere privatam, quasi quotidie eum triumphare desideret. Non est (inquiunt) adeo superbus Vespasianus, ut ad ostentationem luce te frui patiatur, sed miseratione (perire eniu et occidere, ‘aequa apud bonos miserum est’ Hist. 1.) tibi adimet vitam. Dices nec superbus nec misericors est: esto, sed tui tanto culmine dejecti miserescere tui victi milites, bellumque reparabunt: quæ res necessario Vespasianum in tui perniciem sollicitabit. Migrant igitur castigationes, et attendat lector quam apte sequatur ‘ita periculum ex misericordia.’ Et ‘moriendum victis, moriendum deditis.’ *Salinerius.*

Emulatu reddituram] Censeo nos apte restituisse: etsi in libris, *emulatore reddituram*. Budensis aliquid juvit, qui *emulatore daturam* præferebat. Tacitus alibi: ‘et ne emulatus in urbe ageret, provinciæ Lusitaniae præficitur.’ *Lipsius.*

Nisi extincto emulatore reddituram] In cod. Matthiae Corvini legitur, *emulatore daturam*. Forte scrib. *emulo*

redituram. Rhenanus. Male in vulgatis, *æmulatore reddituram.* Emendavit Lipsius conjectura: et Flor. pene consentit, qui habet, *æmulatore dituram.* Pichena. Videtur potius legendum: *nisi extincto æmulatore futuram.* Gronov.

Nendum Primus et Fuscus] Nos, *nendum Primus ac Fuscus.* Mox est in cod. Matth. Corvini, *ulla in Vitellium.* Rhenanus.

Vitellii cliens, cum Vitellius] Postrema ea verba, *cum Vit. col. Cl. foret,* glossulam sapere videantur, ad subsequentia verba, ‘Quin ut censuram patris.’ Fero tamen. *Lips.*

Vitellii cliens] Cliens Vitellii dixit, quasi Vitelliorum, seu Vitellii domus. Nam de L. Vitellio patre intelligit; bis collega Claudii in consulatu, juxta Glareani chronologiam. *Pichena.* Etiam ipse hercle glossulam hæc suspicarer una cum Lipsio, nisi orationis structura me teneret, quæ sine illis non plena. Nec sane Vespasianus Vitellii nunc aut semper cliens: sed olim esse potuit, cum Vitellius pater Claudio collega. Itaque etiam ad sententiam necessariahæc additio. *Acidal.*

Honores deceret] Recte: et capio. In Romana tamen editione honores deceret: ex qua (si quid mutandum est) fecerim, tegeret. Rodolphus enim longius abire a scripto videtur, qui reponit, *negligeret.* *Lips.*

Ut censuram patris, ut tres consularis, ut tot egregiae domus honores deceret] Turbat sententiam immissa vox deceret. Servat editio Romana, degeret. Amplector Tacito dignissimam vocem. Capienda autem ea hic ἐπαρχίως pro diminuere vel extenuare. *Pontanus.* Malim, *ut censuram patris, et tres, &c.* Deinde pro deceret quod sententia nulla patitur, omnino cum Rodolpho scribam, *negligeret.* Nec id longius, ut Lipsio visum, a scripto abit. Degeret enim, quod est in Rom. edit. truncatum ex *negligeret;* cuius primam syllabam abscrispsit postrema

vocis præced. *honores.* Sententia omnino ista: Si non tot honoribus domus suæ, saltem desperatione instinguetur in audaciam. Sed pro accingetur, possit forte legere accenderetur. *Acidal.*

Moriendum deditis] Hæc clausula non est in libro manuser. *Rhenan.*

CAP. 67. Pareulus filius] In libro manuscripto est, *pareus filius.* Rhenanus.

CAP. 68. Rom. principem] Sueton. Vit. 15. paullo aliter. *Savil.*

In acie cecidere. In sua concione] Exemplar. Bud. *in acie cecidebant sua concione Vitellius.* Legerim, *acie ceciderant, sua concione Vitellius scil. cecidit.* *Sua concione pro in sua concione.* *Rhenan.*

Interclusum aliud iter] Exemplar Bud. *interclusum alterum iter.* Et sic nos scripsimus. Mox, *in palatium rediit.* Rhenanus. Vulgo, *alterum.* Rectius aliud ex Flor. nam plura itinera quam duo fuisse credendum est, ut etiam verba sequentia indicant. *Pichena.*

CAP. 69. Arcem Capitolii insedit] Joseph. ἀλωσ. I. iv. 42. *Savilius.*

Mixto milite et quibusdam Senatorum] Participium *mixto* non est in codice regio. Verum pro et *quibusdam*, est, *ex quibusdam*, ut stet sententia, arcem Capitolii insedit, milite: hoc est, cum milite, *ex quibusdam Senatorum equitumque.* Mutavimus itaque particulam, *et in ex, et ablativum mixto sustulimus.* Rhenanus. Plerique veteres libri et inter eos Florent, habent eam vocem *mixto*, quam et Rhenanus et Lipsius exturbanam censuerunt, neque in editis recepta est. Mihi religio fuit illam parvi pendere, a tam vetusto cod. firmatam. Appellat enim Tacitus, &c. * *Pichena.*

In Capitolium] Hæc duæ voces a glossographo fortasse: certe in *Capitolium* eos accitos, sine monitore ullo, nimisclarum. *Lipsius.*

In Capitolium accivit. At *Sabinus*

*missō] Desunt in Flor. codice ea verba, At Sabinus: et certe supervacua videntur, cum de eodem Sabino sit sermo. Pichena. Recte vidit Lips. glossema esse, in *Capitolium*. Sed qui minus vidit esse et statim in sequentibus, At Sabinus, missō? Certe enim et hic vox *Sabinus* a glossographo, quam Tacitus nunquam addidit, cum non de alio quam de ipso Sabino sermo præcesserit. Nec particula quidem *At* convenit: pro qua scribo *Ac*: ut totus locus ita concinnetur: *fratris filium accivit: ac missō per neglecta, &c.* Acidal.*

Et ni subveniretur] Ita emendavi, Flor. lucem præferente, qui corrupte habet, ipso sed ni subveniretur. Vulgo, nisi subveniretur, &c. Debet necesseario copula, quam reposui: nam duo nantianda erant: ipsos scil. circumsideri; atque artas res, nisi subveniretur. Pichena.

CAP. 70. Deditonibus cohortium judicatur] Nihil hic muta. ‘*Judicare,’ ‘dijudicare,*’ dicunt Latini cum de bello et præliis loquuntur. Sicut et *ἀριθμεῖν* Graeci. Cic. lib. x. ep. 7. ad Att. ‘*Hoc vide, non esse judicium de tota contentione in Hispaniis.’* Curio apud Cæsarem de bell. Civ. lib. ii. ‘*vos autem incerta victoria Cæsarem sequuti, dijudicata jam belli fortuna, victum sequamini!*’ Paternulus lib. ii. ‘*Discordiae civium ante conditionibus sanari solitæ, ferro dijudicatae.*’ Boxhornius.

Victis utilia, victoribus tantum pulchra esse] Cur non potius: *Pacem et concordiam victis utilēm, victoribus tantum pulchram esse.* Gronovius.

Iret obviam legionibus, et de summa rerum] Copula ex Florentino. Pichena.

Ne a militibus internuntius] Particulam a delevi: nam subanditur: nisi quis putet vocabulum *internuncius* cum dativo *militibus* construendum, per participium *existens;* tum multo minus opus erit a præpositione. Rhen.

CAP. 71. Dextra subeuntibus] Au,

dextræ subeuntibus? atque ita, ut disce, Florentinus. Lipsius.

Dextra subeuntibus] Quod Lipsius innuit, legendum sibi videri, *dextræ*, pro, *dextra*, ut in vulgatis, testor ego id ipsum habere Flor. ac Ven. Pichena. Lips. *dextræ* videtur malle. Ego scio etiam *dextro* scribi posse, ut hoc referas ad latere. Sieut illud ad *porticus*. Sed neutrum malo: quia vulgatum æque bonum. Acidalius.

Saxis. tegulisque Vitellianos deturbabant] Hoc verbum miror a librario omissum fuisse. Rhenanus. Scripsi, obruebant, Flor. auctore. Vulgo, deturbabant. Pichena.

Porticum jecere] In cod. regio est jacere, pro jacebant. Rhenanus.

Revulsas undique statuas] * sed etiam cum crepidis. Obiter quoque monitum studiosum volui, Athenis in gymnasii poni solere imagines Philosophorum, ut Apollinaris ad Faustum scribit: Zeuxippus curva cervice, Aratus panda, Zeno fronte contracta, Epicurus cute distenta, Aristoteles brachio exerto pingebantur. Lupanus.

Ignem oppugnatores] Hoc quidem ambigi potest; at non quod Philostratus incuriose scribit lib. v. ‘*Domitianum obsedisse Vitellianos in Capitolio, atque illos clanulum fugientes templum incendisse?*’ Ille dixit, qui perperam multa alia: clas sicus nemo scripsit. Lipsius.

Progressos depellerent] Nos, depulerint. Item populo Ro. Rhenanus.

Sustinentes fastigium Aquilæ] Pantanias Corinthiacis: Τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς, Ἡρακλῆς καὶ Νίκαι πρὸς τοῖς πέραστι εἰσι. Nisi scripsit ταῦς πτέρυξιν. Vide P. Scriverium ad Martialis x. 19. Gronovius.

Traxere flammam] Flor. traxerunt. Pichena.

CAP. 72. Porsenna dedita urbe] Forte in hac narratione Tacitus alia aliunde accepta tradit, quam quæ ab aliis memorie prodita extant, ut sane ab istis dissidentia Livius habet; nisi

auctor noster errasse dicendus sit, eum hauc descriptionem sic prosegitur. Obsides Porsennae traditos memorat Dionys lib. v. et Livius lib. ii. De urbe dedita nihil prorsus reperio in illis, qui in hanc usque ætatem transmissi supersunt, Tacito excepto, si non fallit memoria. *Savilius.*

Temerare potuissent] Ita Farnesianus, melius certe, quam, *tenere*, quod obtinuit. Pollutio enim ista ad locum saerum refertur. *Lipsius.*

Capta temerare potuissent] Scriptimus, *tenere* potuissent. *Tenere*, hoc est obtinere, tamquam sui juris factam. Sic enim habet Codex Bud, alioqui verbum *temerare* non displicet, quo sæpe Tacitus utitur. Sensus est, saltem tenere non potuerunt, adeo non crenare esse cindereque. De hoc tamen loco cogite lector. *Rhenanus.*

Quo tantæ cladis pretio stetit] Verbum *stetit* erasmus, et distinximus, *quo tantæ cladis pretio*, *pro patria bellavimus*. Rhenanus. In omnibus veteribus adjicitur verbum, *stetit*, a Rhenano sublatum; ego levissima mutatione retinerem ac legerem, *quibus armorum causis?* *quo tantæ clades pretio stetit?* *pro patria bellavimus?* Pichena. Emendent alii; nos interpretationi vulgatorum inservianus. Tacitus insurgit adversus Capitolii temeratores, *quibus armorum causis?* injustis, scilicet Capitolium conflagravit. *Quo tantæ cladis pretio stetit?* propugnatio et conservatio Capitolii adversus Gallos et Porsenam nihil est, si cum hujusmodi clade comparetur. *Pro patria bellavimus:* ut illud, ‘Fuimus Troës, fuit Ilium,’ &c. Virgil. *Æn.* ii. Non amplius pro patria pugnamus; sed ejus perniciem tantum in votis habemus. *Salinarius.* Deponit hunc locum Lipsius, et alii: mihi vix ullus restitui facilis posse videtur, mutatis saltem interpunctis: *quibus armorum causis?* *quo tantæ cladis pretio?* *Pro patria bellavimus.* Quærerit, quæ armorum caussa, quæ tantæ cladis

merces? respondet, Patria: invidiose et acerbe tanquam ut patria servaretur, arcem patriæ et imperii sic perire necesse fuerit. Ex voce quam libri inserunt, *stetit*, apposito scilicet facias, si videatur. *Acidalinus.* Melius forte Pichena, quam qui cum nostra edit. voluerunt: *quo tantæ cladis pretio pro patria bellavimus?* non quin sensus sit elegantissimus: sed quod praecedentia, *quibus armorum causis?* non satis consentiunt. Optimam autem lectionem Rhenani arbitror, qui vocem *stetit* expunxit; si modo ita distinxit: *quibus armorum caussis?* *quo tantæ clades pretio?* *pro patria bellavimus.* Nam hic sensus acutior est quam ut faciles, præsentim in his notis, quas quantum fieri potest breves esse cupimus, describatur aut explicetur. *Freinsh.* Vide Observ. iii. 17. *Gronovius.*

Pulsis regibus] * horum consulatum intercessere. Emendo igitur Cornel. scriptum, a quo denarii nota elapsa est, ut pro *interjecto* **ccccxv.** *annorum spacio*, seribendum asseverem, **ccccxxv.** *Vertranius.* Se ipsum heic intricat Vertranius, dum putat dicere auctorem plurimum Capitolio additum ab Horatio: qui indicit potius gloriam operis cessisse isti Horatio: ea nempe consistebat in dedicatione: quam ipsam cum prolixissime persequatur Liv. ii. 8. miror, ubi eidem fuerit memoria, neganti Livium meminisse Pulvilli anni illius gestis. *Gruterus.*

Opes ornarent] Est qui onerarent scribi velit: me nolente. *Acidal.*

Felicitati ejus] Appian. i. ἐμφ. Εὐτυχῆ αὐτὸν οἱ κόλακες διατυχοῦντα ἐπὶ τοῖς ἔχθροῖς ὀνόμαζον, καὶ προῆλθεν εἰς βέβαιον ὄνομα ἡ κολακία. Plutarch. Sylla: Καὶ πέρας ἐκέλευσεν ἑαυτὸν ἐπὶ τούτοις εὐτυχῆ προσαγορεύεσθαι. τοῦτο γὰρ ὁ φῆλιξ βούλεται μάλιστα δηλοῦντι posthac voluit felix cognominari. Savil.

Lutatii Catuli nomen] Fallit nos ergo, aut falsus ipse Dio, qui adsererat inter alios honores datum Cæ-

sari, ut nomen ejus Capitolio inscriberetur, deleto Catuli, idque cum recepisse. Quod ex hoc loco omnino non potest. *Lipsius.*

Inter tot Cæsarum opera] Sic Flor. Vulgo, *inter tanta.* Pichena.

CAP. 73. *Ex diverso trepidus miles]* Flor. *trepidi milites.* Pichena.

Non lingua non auribus competere] Manifeste Sallustii est: ‘Formidine attonitus, neque animo, neque auribus, aut lingna competitore.’ *Acidal.*

Fugam captantem] Suspicio legendum, *fugam temptantem*, vel potius *captantem.* Pichena.

Quod edicta in populum jecerali] Insolens mihi phrasis, *edicta in pop. jecere.* Fortasse scribi debuit, *fecerat:* nisi potius, *quod edicto,* &c. *jecerat.* *Acidalinus.*

Per varios casus elapsi] Sollicitat hoc quidam et astus corrigere vult. Frustra. *Casus etiam hic pro occasionibus, ut alibi monstravimus. Acidalinus.*

CAP. 74. *Lineo amictu]* Ex hoc loco colliges lineis vestibus uti solitos Rom. Sacerdotes. Cic. Act. II. in Verr. ‘lineam vestem’ appellat. *Lupanus.* Isiacus fuit ille, teste Suetonio, non Romanus sacerdos. *Gronov.*

Immixtus ignarusque] Ita Vatic. quod germanum judicavi, non, *ignarusque.* Novitas quædam in ea voce est, quam Sallustio debet: ‘More humanæ cupidinis ignara visundi’ id valet, *Ignota.* *Lipsius.*

Ignoratusque, apud Cornelium Primum] Nos, *ignoratus apud Cornelium Primum paternum clientem,* &c. *Rhenanus.* Lipsius ex Vat. reposuit, *ignarusque*, probum verbum atque usitatum. Sed Florent. sequi malui, qui habet *ignoratusque*, nec minus Tacito familiare. Supra, eod. lib. ‘ni duo milites præclarum facinus ausi, arreptis e strage scutis, ignorati vinela ac libramenta tormentorum abscidissent:’ et lib. seq. ‘eadem in Vocabulam parabantur, nisi servili habitu per

tenebras ignoratus evasisset.’ *Sallust.* Jug. ‘nocturnis et avilis itineribus ignoratus, Rom. palantes repente aggreditur.’ *Pichena.* Lips. e Vat. *ignarus* scriptis, magis germanum ratus vulgato, *ignoratus.* Falso. Multo hic aptius hoc. Etenim *ignarus* quid sonat nisi *ignotus?* At *ignoratus* multo aliud: et semper, ubi fallendi res, hoc Tac. utitur. Supra hoc lib. ‘Ni duo milites, &c. ignorati vincla ac libramenta tormentorum abscidissent:’ et lib. IV. *Acidalius.*

Præmia navatæ opere petebant] Vol. Bud. *præmiu enavatæ, &c.* Est autem elegans vocabulum *enavatus*, ab *enavando:* ubi e consummationem significat, ut in verbo *erinco:* Ann. lib. III. ‘Tanto magis imbellies Heduos evincite.’ Item in *emunio*, cuius participio utitur in vita Agric. ‘Sylvis et paludibus emuniendis.’ *Rhenanus.* Danesius legebat, *enavataæ.* *Ursinus.*

CAP. 77. *Neque multi cecidere]* Castigavi, neque inulti cecid. *Rhenanus.*

Reliquas in litore captas] Covarruviae codex, *reliquæ in litore captæ:* quod verius. *Lipsius.*

Reliquæ in littore captæ] Male in vulgatis, *reliquas in litore captus.* Lectionem, quam reposui, probat Lipsius ex vet. cod. et ex meis Venetus firmat Florentinusque innuit, qui habet, *captæ.* Pichena.

Lauream prosperæ gestæ rei] Emedavi, *lauream prospere gestæ rei.* *Rhenanus.* * ‘neque in fascibus insignia laureæ.’ Sueton. Dom. 6. ‘De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit.’ Persius, ‘missa est a Cæsare laurus Insignem ob cladem Germanæ pubis.’ *Lupanus.*

CAP. 78. *Festos Saturni dics]* Saturnalia, quibus initium 10 Decemb. finis 21. ejusdem mensis. *Saxillius.* Romani ut aurei seculi memoriam refriarent, quo Saturnus regnavit, quotannis XIV. Cal. Jan. Saturnalia celebrabant, quibus erat servis rerum omnium data licentia, et par cum do-

mino potestas. *Lupanus.*

Dum tegeret invidiam] Ne unus ipse omnia velle et facere videretur, eoque cunctatus. Sed placet magis *Pichena* lectio ex scriptura Flor. *dum regerit*. Nimurum invidiam ipse in Mucianum retorquet: invidiam, inquam, ejus culpa et consilio Capitolum exustum. Cur enim moratus est, aut inhibuit? At in criminie tamen Antonius, nec parere in tanta necessitate debebat. *Lipsius.*

Vel dum regerit invidiam] Vulgo, tegeret, neque id corruptum suspicatus fuisse, nisi Flor. indicio, qui habet, regeret. Emendavi ergo, *regerit*. Conabatur Antonius invidiam rerum a se male gestarum in Mucianum transferre, qui suis epistolis victoriam semper moratus esset. *Pichena.*

Dum peractum] Romanus, patratum bellum: probe. *Lipsius.*

CAP. 79. *Fœda fuga consternuntur]* Scripsi, *consternantur*: ut supra, ‘atque illi consternantur.’ *Rhenanus.*

CAP. 80. *Prætextu reip.]* Nos *prætextu reip.* nam sic et auctores alii loquuntur. *Rhenanus.*

Et ni dato a duce præsidio] Et particula non est in libro Ms. qui mox habet, *sacrum etiam in exteris gentes legatorum jus.* In pro erga, hoc est, cum exteræ gentes mittunt legatos. *Rhenanus.*

CAP. 81. *Placita Stoicorum æmulatorum]* Tac. vocat *placita Stoicorum* ea loquendi forma, qua Plin. lib. xiv. ‘Medicorum placita;’ et xxix. ‘Majorum placita.’ Nam *placere* significat statuere, constituere. Cic. Epist. Fam. lib. ix. ‘Placet Stoicis suo quamque rem nomine appellare.’ Unde apud Justinianum dicitur, ‘quod Principi placuit, legis habere vigorem,’ id est, quod ratione et adhibitis in consilium viris doctis et prudentibus placuit Principi. Quod non debet intelligi, ut quod Principi absque consilio et ratione per fas et nefas placuit, legis vim habeat. Ea-

dem loquendi formula, *Arresta*, id est, sententias supremarum Gallicarum curiarum, nos *placita* vocabimus Latine, quo nomine Joannes Lucius noster liberum a se nuper editum inscripsit. *'Apœtōdū vero legitur in Actis Apostolorum c. vi. et xii. Lupanus.*

Disserens armatos monere] Haec voces haberí possent pro spuriis, plane, non motos armatos, auctor ipsem sit statim fatetur, intempestivam hujus sapientiam salsissime deridens. *Gruterus.*

Dirempta belli commercia] Quid clarius? Corrector tamen adventat, *dirempta bellico commercia.* *Lipsius.*

Dirempta belli commercia] Lego, *dirempta bellico commercia*, hoc est, ve- lut dato belli signo, dirempta commercia. Notum est quid *bellicum canere.* *Rhenanus.* Haud immerito vir doctiss. *Rhenanum carpit:* noster enim præ oculis habuit, quæ Magus, et quæ Æneas contra reddidit Aen. x. Magus ‘Non hic Victoria Teucrum Vertitur, haud anima una dabit discrimina tanta.’ Æneas ‘belli commercia Turnus Sustulit ista prior jam tum Pallante peremte.’ Confer cum his: ‘eximi supremo certamini unum diem postulabant, &c. rescriptum Sabini cæde et incendio Capitolii dirempta belli commercia.’ *Salinerius.*

Ad serum usque diem] Ita Flor. vulgo, *ad serum usque diei.* *Pichena.*

CAP. 83. *Abditi in tabernis]* Sensus est, quoties pars altera inclinasset, et propterea abderetur in tabernas, et in domos: postulabat populus eos erni domibus et tabernis, ac jugulari. Quamobrem militibus in sanguinem et cædem versis, potiebatur populus majore parte prædæ. Dictum est autem, *pars altera abditi* eadem forma, quæ alibi, ‘major pars ruebant in prælium.’ *Ferrellus.* Optima, quod ea nonnunquam Tacitus scribat, quæ solœcismam sapere videntur: ‘Et si vellet imperium, promitas ostentare,’ sermo de veteranis est, et maluit

promptas, respiciens ad legiones, quam *promptos* quod jam a libris exulabat. Nec Terentius abstinuit a simili imparilitate: Andr. ‘Ubi illic seclusus est, qui me perdidit?’ Vide Dionys. ad Amm. Thucydides: τῶν δὲ Συρακουσῶν δῆμος ἐν πολλῷ πόδες ἀλλάζεις ἔριδι θύσαν. i. *populus autem Syracusorum multum inter se contendebant.* Ad hanc faciem quoque jam dicto *populus* annexit *abditū*: par erat enim, ut plebs formidolosa fugientibus ad se militibus tabernas peteret, aut iisdem adversarios in domos compellentibus sequeretur, et clausos erui jugularique postularet, quo præda ipsa potiretur, quod sequentia satis probant, *parte maiore prædæ potiebantur*: sed sic distingnenda sunt: *Aderat pugnantibus spectator populus, utque in ludicro certamine hos modo, rursus illos clamore et plausu forebat: quoties pars altera inclinasset abditi in tabernis; aut si quam, &c.* Salinerius. Lipsius *abditos* reposuit. Nos Fl. et Veneti consensum adjicimus. Male vulgo *abditi*. Pichena.

Jugularique expostulantes] Scripsimus, *postulantes*. Rhenanus. Verbum, *expostulantes*, ex Flor. ac Ven. restitu. Vulgo, *postulantes*. Pichena.

Exultabant, fruebantur, nulla partium cura] Abest quidem a vulgatis verbum, *fruebantur*. Sed cum in Flor. atque in aliis veteribus quos viderim, constanter inveniatur, minime spernendum duxi. Refertur enim ad id, quod supra dicitur, ne minimo quidem temporis voluptates intermissas: ideo ait, exultabant, ac fruebantur, scil. voluptatibus, gaudebantque. Lipsius id verbum immutare mallet, *exultabant, furebantque*. Aptiori sensu, si esset a libris. Pichena. Intricatus et ineptus verborum sensus. Emendo distinguoque: *voluptates intermissae: velut festis diebus, id quoque gaudium excederet, exultabant, nulla partium cura, &c.* Verba, *id quoque gaudium excederet*, sié quasi περιεκτικῶς in-

terjiciuntur: ut in illo sup. loco: ‘Vitellianus miles transiturus in partes, id quoque non sine dedecore, sed, &c. Innuit, si festis diebus ita exultassent, nimium id gaudium fuisse, quo tum miserrimo reip. tempore efferebantur. Verbi fruebantur, quod alii libri inserunt, nullam habui rationem, nec censeo habendam. Nec quod Lipsius *furebantque* inde facit, placet. Quamquam possim non incommode traducere, *nulla partium cura, malis publicis lati fruebantur*. Sed omitti, melius. Acidalius.

CAP. 84. *Ut novissimam speciem retinebant]* Emendavimus, *spem*. Rhenanus.

Arasque cruce fædere] Faërnus legebat *fædatas*: vel, si magis placet, *fædas*. Ursinus. Muretus *arasque cruce fædus*: bona quidem sententia: sed vereor ut huic loco apta. Acidalius.

CAP. 85. *Per aversam palatii partem]* Roman. *portam*: quod præfero; aut potius utraque voce spreta, *per aversa palatii*. Sæpe ita noster loquitur; itemque Velleius: ‘Antonius per aversa castrorum, proruto vallo, receptus est.’ Lipsius.

Aventinum in domum] Exemplar regium habet, *Aventini*. *Per aversam palatii partem Aventini, in domum, &c.* Rhenanus. Corviniano inest, *Aventini*, et rectius. Vertranus. Lipsius ex Rom. codice præfert, *portam*: at vulgatam Tacitus ipse confirmat, qui supra eod. lib. dixit: ‘monuit Martalem, ut per secretam ædium partem occulte abiret.’ Pichena. Lipsius resecta voce, *per aversa palatii*, eo impulsus, quod in Rom. cod. invenisset *portam*. Quæ tamen lectio minus placet; nam more suo Sallustium expressit Tacitus, apud quem in Catilina legas: ‘in abditam partem ædium cessit.’ Ger. Vossius G. F.

Sellula] Sueton. Vit. 16. ‘gestatoria sella.’ Savilius.

Pudenda latebra] Sueton. Vit. 16. ‘In cellulam janitoris, religato pro

foribus cane, lectoque et culcitis
objectis.' *Savilius.*

Ludibrio eximeret] In exemplari
regio legitur, *ludibus*. Suspicio scri-
bendum, *ludibriis*. Mox nos, *vox una*.
Rhenanus.

CAP. 86. *Pater illi L. Vitellius* (nam
septimum et quinquagesimum) *Codex*
Bud. *Patrem illi Luceriam septimum et*
quinquagesimum atatis annum complebat.
Conjicio legendum: *Pater illi L. Nu-*
cerian. septimum et quinquagesimum
atatis annum complebat. Sive, *Pater*
illi L. Nuceria. (aut *L. Nuceria*, pro a
Nuceria) jam septimum, &c. De avo
Vitelli Cæsar, *Sueton.* in hæc ver-
ba scribit: 'P. Vitellius domo Nuce-
ria.' Cæterum quia manuscriptum
volumen habet, *Patrem illi Luceriam*; *simplius sit legere, Patrem illi Lu-*
ceria (subaudi dedit) *septimum, &c.*
Rhenanus. De patre et ætate Vitel-
lii cum Tacito Tranquillus sentit: in
ætate diversus ab illis Dio, qui
vixisse illum annis quinquaginta qua-
tuor tantum, et non septem, refert: Sed
quod inter auctores discrepat, sit
in medio. *Vertranius.* Additur in
Veneto, aliisque veteribus, *nam sep-*
tinum. Forte, jam septimum. Pichena.
Cum compareat in Ms. regis Corvini,
Patrem illi Luceria; monstro simile
est ingeniosæ industriae Rhenanum
tam variis ambagibus circumire; ne-
que accessisse ad fontem veri. Hand
enim aliquis facile neget, restituendu-
m, *Patria illi Nuceria. Septimum;* nam
quid opus iterare de patre, cui
jus centies ante facta mentio? *Sueton.* clare c. 2. 'P. Vitellius domo
Nuceria.' *Gruterus.*

Non constantia morum] Egregium
dogma: etsi quis hæc notet? millena
sunt. Sed in *constantia* aliquis hæ-
reat; et an non melius, *convenientia*,
aut tale? Res ita habet, consensum
et similitudinem morum ac virtutum,
veram amicitiam parere: sed nec
virtus sine *constantia* est: ergo nec

mutemus. *Lips.*

Constantia morum continere putat]
Forte, contineri. Acidalini.

Mernit magis quam habuit] Mernit
quidem: sed eo modo, quo dixit Co-
micus, ab assentatoribus amicos per
obsequia parari. Eos enim qui non
virtute, sed commodis aut voluptati-
bus amicitias metuntur, proprie amico-
nes non esse, eoque minime diuturnos
definivit Aristot. Ethic, lib. viii.
c. 3. et 4. Propterea Tacitus ait,
Vitellium quidem, sua prodigalitate
ac luxu, amicitias utcumque mernisse,
non autem habuisse: quoniam fortu-
næ amici, cum fortuna simul evanes-
cunt. *Pichena.*

Reip. haud dubie intererat] Vocabu-
lum *Reip.* in regio libro omissum,
doctus quispiam hic infusit, cum eo
non sit opus: nam Latine dicitur,
Haud dubie intererat Vitellium vinci,
hoc est, ad rem pertinebat, utile erat.
Itaque genitivum *Reip.* dispunximus,
Livius dec. iv. lib. 7. 'Quod pluri-
mum intererat ad animos civitatum.'
Rhenanus. Vox *Reip.* quam Lipsius
ex *Vat.* reposuit, est etiam in Flo-
rentino et Veneto. *Pichena.*

Præcipiti in occasum die] E *Vatic.*
nam alii, *præcipitanti. Lipsius.*

Præcipiti in occasum die] *Scrisimus,*
præcipitanti in occasum die; nam *præ-*
cipitare etiam absolute usurpant aunc-
tores. *Livius* lib. xxvii. 'Creditum
vulgo est, in puteum aperto ex equo
præcipitasse.' Sic enim scriptum re-
peri in vetusto cod. cum cum librum
conferrem. Quanquam in vulgatis
edit. legitur, *præcipitatum esse.* *Rur-*
sus lib. xxxix. 'Et pars maxima
inermes per invia et rupes deruptas
præcipitantes fugerunt.' *Rhenanus.*
Tanquam ruente in occasum. Notis-
simum enim est *præcipitem* de omni
fere re dici posse. *Ferretus.* *Flo-*
rent. et *Venetus* habent, *præcipiti in*
occasum die, quod *Rhenanus* mutave-
rat in *præcipitante.* *Pichena.*

HISTORIARUM LIB. IV.

CAP. 1. *Si quem procerum habitu] Male vulgo procerum, absque accentu. Sic infra, ‘et est plerisque procera pueritia.’ Pichena.*

Fortuna captæ urbis] Non displicet Vertranii divinatio, forma ceptæ urbis. Lipsius.

*Fortuna captæ urbis] Malim, forma. Vertranius. Roma a Flavianis ex-pugnatur, non ut omnia agerent et ferrent, sed ut urbs tantum servitio Vitelliauorum eximeretur. Hist. iii. ‘urbem senatui ac populo R. templo Diis reddita.’ Verum victoriae temperare dum nequeunt, adeo per urbem grassati sunt, ut ea videretur ab hostibus capta, non a civibus reepta, ejusmodique clades et fortunas pertulisse. *Fortuna captæ urbis, non forma captæ urbis*, ut Vertranius, doctiss. viro applaudente. Valer. lib. i. ‘ex victore speciosissimo insidiis Hasdrubalis et Xanthippi Lacedæmonii ducis ad miserabilem captivi fortunam deductum.’ Salinerius. Nulla ratione admittenda emendatio Vertranii, *forma*: nam *forma et species*, vel inimicia esse possunt; *fortuna* non item. Gruterus.*

CAP. 2. *Servitio parata occupari, redeuntem, &c.] Nos, servitio parata, occupare redeuntem, &c. Rhenanus.*

Ariciam equites] Liber unus, Arriani equites. Quid? an Arrii Vari turmas intelligit? Non opinor; et magis est, ut vera sit vulgata. Lips.

Intra Bovillas stetit] Bovillæ, teste Plinio in lib. III. locus est in Latio prope Romanum. Ascon. Pedian. scribit in Bovillis Clodium a Milone occisum. Lupanus.

Circumjecti pressere] Faërnus legebat, oppressere. Ursinus.

Par vitiis fratri] Ita Faërnus lege-

bat. Nam fratribus, quod est in vulgaris, non ita placet ut fratri. Idem.

*Nec perinde prosperis socius, quam adversis in Gemonius tractus] Sic Faërnus legebat: nam illud abstractus penitus ineptum. Ursinus. Caveant tirones, ne interpretentur, abstractus, id est, sejunctus, vel segregatus; sed quasi in exitium tractus: ut Ann. I. iv. ‘claritudine infausti generis, et paternis adversis foret abstractus.’ Pichena. Mire hic hallucinatur Ursinus, minus intellecta mente auctoris; quam tamen erat cognoscere ex locis aliis, geminæ propemodum similitudinis. Accidit Vitellio, quod ait Titus infra cap. 52. ‘Suum cuique sanguinem indiscretum; sed maxime principibus, quorum prosperis et alii fruantur, adversa ad junc-tissimos pertineant.’ Addatur lucis causa Ann. II. 37. item cap. 36. sub finem de moribus Germ. Vim vocis abstractus, egregie cepit, Taciti vindex singularis, Curtius Pichena. Gruterus. Non id concoquo. Abstractus sive disjunctus a fratre Vitellius adversis? Conjunctus imo, ut res loquitur. Vereor, ut vox abstractus since-ra: quæ ineleganter etiam opponitur alteri, *socius*. Sententia quidem sic absque ea plena: *Nec proinde prosperis socius, quam adversis.* Ita enim est: magis adversa eadem experiebatur, quam prosperis erat fruitus. Sed quid reliquo igitur vocabulo fiet? nescio: nisi quia Muretum video, nescio unde, lectionem auctiorém notasse, in Gemonias tractus. Quam ego ad sensum aptissimam, nec credo præter historiam, vchementer am-pletear. In Gemonias abstractus, item ut frater, adversis ejus magis erat socius, quam prosperis fuerat. Acidalius.*

CAP. 3. *Capuae] Hist. II. 'Capua Vitellio fida.'* *Savilius.*

Acceptos u Vitellio gestabat] Præpositionem a submovimus, subintellectam in ablative Vitellio. Rhenanus.

*Senatus cuncta Principibus solita Vespasiano decernit] Hujus SC. fragmentum exstat ad verbum inter antiquitatum Rom. ruderis. *Savilius.**

Mox Illyricos] Castigavimus, mox Illyrico. Rhenanus.

Civilia de se, de rep. egregia] Ita correxi. Vulgo, et rep. egregia. Pichenia. Muretus, civilia de se, de rep. egregia. Acidalius.

CAP. 4. *Ipsa quoque insectatio in Vitellium] Flor. secutus reposui, in Vitellium. Vulgo, in Vitellianos. Verisimile enim est, Mucianum imperii fere socium, in ipsum tantummodo Vitellium invectum fuisse; at illius duces quasi indignos sua insectatione judicasse. Pichena.*

Triumphalia de bello civili data] Flor. de bello civili: quod corruptum videtur. Idem.

In Sarmatas expeditio] Quæ fuerit, non dixit; neque debuit: nam apparet exiguum aliquid fuisse. Atque hoc factum opinari licet ipso civili isto bello, cum Mucianus lento itinere in Thraciam et Mœsiam venit. Lipsius.

In Sarmatas expeditio fingebatur] Quæ sit expeditio ista adhuc quæro. Si transactam intelligit, nullum antehac in Sarmatas bellum gessit Mucianus, qui Syriae tantum præfuit: nec supra de alio Sarmatico bello fit mentione, nisi quod sub Othoni confecit M. Aponius Mœsiæ rector, ob hoc triumphali statua donatus, ut Hist. I. 1. Si de futuro atque imminentे intelligendum, quomodo ante susceptam expeditionem triumphalia tribuuntur? Potius suspicor, vere de civili bello Muciano data, neque id Senatores simulare voluisse: finxisse autem, non propter anteacta illius merita tantum dari, sed quia resp. tanti viri

opera indigeret adversus Sarmatas hostes, quorum motus fingebantur, ideo necesse fuisse, tali honore licet insolito, illum decorare: nihil tamen firmo. Suspectus enim mihi locus. *Pichena.* Hæc non mediocriter solicitavere Pichenam, virum doctrinæ minime vulgaris, quasi nunquam expeditio Muciano in Sarmatas fuerit: quoque non facile credat triumphalia insignia permitti in spem futuræ victoriae. Quid si respectum sit ad repulsionem, &c.* *Salinerius.* Mirum hoc de Sarmatis. An quia invidiosum erat et contra fas, triumphalia de civili bello cuiquam a senatu decerni? Ideo autem in ea sententiam senatus addiderat, in spem futuræ victoriae Sarmaticæ istos honores Muciano cumulatos? An quia Mucianus Dacos, Romanam ripam jam insidentes, et castra legionum rescindere ausos repulerat? Illud quidem nemini mirum videri debet Dacos, Getas, Sarmatas eodem nomine aliquando appellari: hinc certe honorum istorum origo Muciano. Egregium ejus facinus non tacet Tacit. lib. III. 'Mota et Dacorum gens,' &c. Hist. lib. IV. 'Vulgato rumore a Sarmatis Dacisque Mœsica ac Pannonica hiberna circumscideri.' *Colerus.*

*Mox Deos respicere restituique Capitolium] Reposui, *Mox Deos respexere: restitui Capitolium.* Rhenanus.*

*Consul designatus] Super re ad Se natum a Consule relata primus erat eius audiebatur sententia. *Savilius.**

Promxit sententiam] Aut mihi mens, aut huic loco aliquid defit. Quid enim hic, in quo Helvidius offenderit? Sed nec ista ipsa sententiola integra: scripseritque Tacitus, &c. *Lips.**

Ut honorificam in bonum principem] Tò ut (ut emendationes declinemus) veritatis nota est. In Agric. 'Monam insulam ut vires rebellibus ministrantem aggressus:' de qua Ann. lib. XIV. 'igitur Monam insulam in colis validam et receptaculum perfu-

garum.' Et idem est, ac si scripsisset *honorificam in bonum principem*. Sententia vero, Helvidii fuere laudes adulationis expertes, quæ bonum principem Senatus decerent, et quæ a Prisco effundi par erat, qui 'e moribus socii nihil æque ac libertatem hausit.' At a Vespasiano ægre acceptæ sunt, qui licet 'civilia de se et rep.' tamen 'ut princeps loquebatur.' Sensit aliter Suetonius *Vesp.* 15. de Prisco, sed Cornelius ejusmodi virorum præcipiens est fautor. Verum Pichena causas offensionis ejus eas fuisse putat, quæ post a Cornelio recensentur : nempe ejus sententiam super legatione, super prætorum postulatione, superque Capitolii restitutione. Dissentio : qui enim verum esset? 'falsa aberant et studiis senatus attollebantur.' De legatione enim scribitur, 'vicit pars quæ sortiri legatos malebat, etiam mediis patrum amnitentibus retinere morem.' De postulatione 'Vulcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tanta re principe absente statueretur.' Itaque incertum, placitura senatui fuisset nec ne Crispi sententia. De restitutione, 'eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde oblivio transmisit.' Salinerius. Nebulae satis densæ huic loco. Dispellam, transposita minima vocula: *promsit sententiam honorificam, ut in bonum principem*. Quasi innuat, non more suo fecisse Helvidium, qui alias sententiam in senatu satis libere severeque dicere solitus esset, quondam socii sui exemplo. Vespasiano sane non nimis amicum vixisse Priscum illum doceat Xiphilin. et vide Sueton. et Plinium quadam epistolâ de hoc Helvidio. Colerus. Placet mihi, quod Rodolpho placuisse notat Lipsius : sed vocem attollebantur et cum ea sensum leviter muto, ut fiat: *promsit sententiam, ut honorificam in bonum principem ita falsa aberant*. Et studiis senatus

attollebatur. Id initium offensæ Prisco fuit, quod sententiam dixisset severam et adulationis expertem: deinde quod ob id ipsum magnis senatus laudibus ac favore celebraretur. Grotius. Tantum locum ita formem, *ut honorificam in bonum principem, ita falsa aberant: et studiis, &c.* quomodo video et olim placuisse Rodolpho Agricolæ : quanquam dissentiat vir doctiss. qui non putat expleri hoc modo sententiam. Ego autem nihil deesse arbitrer : hoc enim vult, honorificam fuisse orationem Marcelli, ut in bonum principem, cum esset laudis materia : nec tamen adulatoria, sed absuisse falsa. Nec est, ut quem moveat ista loquendi ratio: *ut honorificam in bonum principem, ita falsa aberant*. Nam et alia hujusmodi supra ad II. 7. notavimus. Freinsh.

Studiis senatus attollebatur] Sic rectius visum ex Flor. quam ut vulgo, attollebantur, ut ad Helvidium ipsum referatur. Pichena.

Isque præcipius illi dies magna offensæ] Superiora verba integra esse non asseveraverim. Quod autem Lipsius querit, quid sit, in quo Helvidius offenditur; mihi videtur in iis, quæ inferius perscribuntur. Primo, cum eligi, non sortiri, &c. * Pichena.

CAP. 5. *Italic septima, Tarracinae municipio]* Locus nec bonus uer firmitus, de firmissimo viro. Nam libris abest vox, *septima*: quam nos tamen inseruimus, sententiae utecumque fulciendæ, admonitionibus Vertranii et Ferretti. Scimus enim Italiam, &c. * Lipsius.

Regione Italæ, Tarracinae municipio] Veteres libri legunt *Regione Italæ*, nullo prorsus numero, qui discriminet, addito, et *Tarracinae municipio* dubia scriptura, nonnunquam *Tarentinum municipum*, interdum *Tarentinae municip.* quandoque et *Tarentino*. Sane mirum videatur adeo illos operose versari in designanda *Tarracina*, celebri, quodque fama ignorari non pa-

tiebatur, oppido, et in ista Romæ vicinia. Sed quicquid tandem fuerit, majori admiratione dignum, a quibusdam *Tarracina* hic legentibus inseri explendo sensui *septima*, ab aliis *secunda*, cum tamen luce clarius sit *prima* contineri *Italiae* regione. Nam *Italiae* ex Augusti divisione undecim fuerunt regiones. Plin. III. 15. &c. * *Savil.* Deest *secunda*: in XI. enim regiones divisit Augustus *Italiam*. *Ferrettus*. Cornelius regionis *Italiae*, non adjecto numero, mentionem habuit. Quare vitium exscriptorum accuso, qui notam septenarii numeri prætermiserunt. Est enim apud Plinium III. 5. ‘Supra flumen Oufens oppidum *Tarracina*, lingua Volscorum Anxur, intra regionem *Italiae* septimam ex descriptione Augusti.’ Itaque sic repono, *regione Italiae* *septima* *Tarracinae*, &c. Dicitur autem *Tarracina* municipium pro oppido, non ex veteri nominis significatio. Sic infra eodem, ‘pacis opera haud procul castris in modum municipii exstructa’ et ita forte supra Hist. II. Antipolis *municipium* dicitur. *Vertran*. *Septima* non est a libris, neque *Tarracina* in *septima* regione *Italiae*; et insuetum Tacito regionem adjicere, nec necessarium noto *municipio* *Terracinae*. Quin et libri variant, et aliud querendum. *Mercerus*. Venia mihi a Vertranio opus. Nam cum ille simplici tantum conjectura ductus suppleverit, ego vocem, præter fidem omnium librorum additam, sustuli, contentus stellula potius locum notasse, quam arbitrario jure auctum perferre. De oppido quidem *Tarracinae* Florentinus consentit. Sed verba, *regione Italiae*, corrupta esse, nemo est, qui ambigat, vel Lipsii argumentis. Neque ego sum tanti, qui ea corrigam, quid tamen mihi in mentem venerit, licet ineptias, proferam, præsertim cum communium literarum vestigiis non longe mea divinatio aberrat: *Helvidius Priscus* igitur, natus

Tarracinae *municipio*. Certe aliquid simile sententia poscit, ac fortasse alii meliorem lectionem excogitabunt. *Pichena*. *Regio πολύσημον* est et inter cætera idem cum *Provincia*. Curt. I. v. ‘hinc in regionem Mediæ transiit, ubi supplementum novorum militum e Cilicia occurrit.’ Quid ergo addemus, *septima*? Quid (velut *Pichena*) reformamus, *Helvidius Priscus* igitur natus *Tarracinae* *municipio*? Saliner. Recte judicaverat Vertranius, deesse numerum regionis: illud autem minus recte, legendum, *regione Italiae* *septima*: nam nec vocem tam longam, cuius nulla in libris vestigia reperiuntur, temere inseri receptum est: et Plin. III. 5. *Tarracina* non in *septima* quidem *Italiae* regione, sed in *prima* videtur constituere; quapropter ita potius scriptum fuisse suspicere: *regione I. Italiae*: hoc est, *regione prima Italiae*. Sequentia quoque melius ita constitui credam, *Tarracinas* *municipio*: sicut dicitur ‘*Patria Lesbius*:’ ‘*natione* *Syrus*:’ et similia. Freinshem.

Ingenium illustre] * defensionibus expertum? Annal. XVI. ‘neque famosi carminis, quia protulerit ingenium’ i. specimen doctrinæ atque eloquentiae ediderit. Appuleius in *Apolog.* de accusationibus nobilium reorum: ‘qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos concessus.’ Nimirum, postquam eloquentia docte que dicendi ac scribendi arte inclaurisset, ad Philosophiam eum se vult contulisse. Gronov.

Noñ ut plerique] Disce, juventus, et vide verum finem quem Sapientiæ studiis proponas. Lipsius.

Ciris, senator] Magnæ laudes: et quæ jure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum perfamilia rem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim reperias in Dissertationibus Epicteti apud Arrianum: et Plinius etiam in Epistolis

celebrat, plus uno loco. At tam il-
lustre sidus (heu, quid speremus?) in
tenebris pæne jacebat, absque una
hac Taciti face. *Idem.*

CAP. 6. Quando etiam sapientibus]
Verissime : nec mutandum. *Idem.*

Agmen reorum sternebatur] Reum
appellasse Latinos scriptores illum,
de quo quæreretur, qui causam
diceret, qui lege aliqua teneretur,
qui aliqua culpa argueretur, passim
observamus. Unde *reum facere* pro
accusare dixit Cicero in *Verr.* in
Orat. pro Plancio, *pro Sextio*, *de*
Arusp. resp. et ad *Att.* quod pariter
Jurisperitis receptum, l. III. D. de
accusat. ita etiam et *agi reus* eodem
sensu dictum quo accusari. *Valer.*
Max. VI. 8. ‘incesti *reus* agebatur’
et VIII. 1. *Plinius junior*, ‘Dum ille
peragit *reus*, sedimus.’ His sic se
habentibus, obscurum et impro prium
videtur, quod *Tacitus* delatores *reos*
appellaverit, quum potius *actores* es-
sent dicendi. Delatorem autem fu-
isse *Marcellum Epium*, praesertim
sub *Nerone*, constat ex *Tacito* supra
et infra : cuius potentia si cecidisset,
sternebatur actio delatorum aliorum
minus potentium. Hunc serpum
sic tolli posse censemus. *Rem pro*
lite antiqui dixerunt, unde illud *Cic.*
contra JCtos in *Orat. Muraniana* :
Tot homines, tam ingenuosos statuere
non potuisse, utrum rem an item dicere
oporteat. Et *Varro lib. vi. de L. L.*
Quam rem seu item dicere oportet.
Hinc *rem amittere* est item amittere,
l. VII. de *restit. in integ.* l. XXII. §
penult. D. *rem ratam habere.* A *re*
autem, id est, *lite, reus dictus antiquis*, et *reus non modo accusatus et*
conventus, sed et accusator et actor
appellati. *Cic. 2. de Orat. Reos ap-*
pello non eos modo, qui arguantur, sed
omnes, quorum de re disceptatur; sic
enim olim loquebantur. *Apud Festum* :
Reus est, qui cum alio item con-
testatum habet, sive is agit, sive cum eo
actum est. Ex quibus manifestum

est, *reos olim fuisse, qui nunc litiga-*
tores seu litigantes, et per conse-
*quens, nomine *rei* non solum *accusa-**
tum sed et *delatorem* intelligi posse,

sicque jure optimo *Tacitum*, *Marcel-*
lum Epium, licet *delatorem*, *Rei no-*
mine vocare potuisse, sicuti et ute-
que ex *contrahentibus reus* appellatur
a *JCtis*, l. v. § *conventionales*, D. de
verb. oblig. *Addamus tamen, Epi-*
um et alios, &c. * *Marcellus Do-*
natus.

Testatum] Nostri libri. *Visum Rhe-*
nano, certatum. *Lipsius.*

Et egregiis utriusque orationibus tes-
tatum] *Scrisimus, et egregiis oratio-*
nibus utriusque certatum. *Rheanan.*
Muretus corrigit, utrimque; idque
Tacitus ipse firmare videtur, qui pau-
lo infra : ‘hæc magnis utrimque con-
tentionibus jactata.’ *Pichena.*

Quis multos anteiret] *Ablativus quis*
non est in libro manuscripto. *Rhenan.*

Ni memoria flagitorum urgeretur]
Non male etiam vulgati, urget : ta-
men *Flor.* ac *Ven.* lectio mihi potior.
Pichena.

Ut uniuscujusque vitam famam pe-
ntrarent] *Nos, famamque.* *Rheanan.*
Flor. ut in *cujusque vita famamque.*
Vulgo, ut uniuscujusque, &c. *Pichena.*

Senacione] Male : fateor fuisse *He-*
rennium Senacionem insignem virum,
sed quem *Domitianus occiderit*, non
Nero. Sequor igitur libros scriptos,
qui hic, *Sentio* : etsi virum ignoro.
Lipsius.

Cum Thrasca, Sorano, Sentio] Con-
gruit etiam *Flor.* cum aliis, qui ha-
bent, *Sentio* : idque *Lipsio* magis pro-
batur, quam, *Senccione*, ut in *vulgatis.*
Pichena.

Etiamsi puniri oporteat] Addimus
negativam particulam; *non*, qua hic
opus est, *etiamsi puniri non oporteat.*
Vide *Helvidii modestiam.* *Rhenan.*

Quam bonos amicos. Esse satis Mar-
cello] Aliter distinguunt *Florent.* ac
Venet. *Quam bonos amicos esse.* *Satis*
Marcello. *Pichena.*

CAP. 8. *Sed consulem designatum censuisse dicebat. Sed secundum] Alterum sed expunimus ut legas, Sed consulem designatum censuisse dicebat secundum, &c.* Rhenan. Rom. edit. *sed secundum vetera, &c.* Veneta, *sed vetera, quod ferri posset, ut tueretur se Marcellus, et auctoritate Consulis designati, et exemplis veterum.* Res quidem eodem redit altera lectione manente, verum vis aliqua subest repetito illi *sed.* Gruter.

Id magis vitandum] Vitandum non est in cod. Bud. Posset etiam addi vel subaudiiri. Id magis scil. curandum. Rhenan.

Ne pervicacia cujusquam] Nos, pervicacia querundam. Rhenan.

Se meminisse] Malim legere, pronomine se expuncto, meminisset temporum, quibus natus sit : q. c. f. p. a. i. ulteriora mirari : subaudi, meminisset. Rhenan.

Per hujusmodi imagines illusisse] Bene ita libri. * Vulgo est, illuxisse. Lipsius.

CAP. 9. *A pratoribus tractabatur aerarium] * Marco Philosopho. Se-natus enim consultum, Hadriani temporibus factum, delatoris a praefecto aerario adesse jussi meminit l. xv. D. de jure fisci. Sub Pio Aburnius Valens JCtus refert Arrianum Severum praefectum aerarii pronunciasse, l. xlii. D. de jure fisci. Marcus item Philosophus causam ad praefectos aerarii misit, teste Papiniano xii. D. de his quae ut indignis auferentur. Sub quibus Gellius, &c. * Vertran.*

Fuere, qui et meminissent] Censere Capitolium publice restituendum, Vespasianumque adjuvare, quid aliud est, quæso, quam principem in ordinem redigere? quæ Helvidii sententia delatoribus non excidit, sed eam arrepta occasione Vespasiano retulerunt, unde postea nonnullis additis cædes Prisci. Quid autem Pichena sibi velit, ego nondum asse-

qnor, nisi subfrigidum aliquid tali viro affingere sustineamus. Saliner, Frigidiuscula hic aliorum explicatio: vult Tacitus fuisse e Senatoribus aliquot delationibus ac calumniis exercitos, qui liberiorem istam sententiam, et conjunctam satis cum Vespasiani contumelia, recondenter in præsens ac suo tempore in deterius auribus ejusdem instillarent, eo ipso creaturi Helvidio periculum: nam Senator iste, nimium Philosophus, pessime periit sub Vespasiano, ut cognoscere est ex Arriano, Cassio, Suetonio, aliis. Gruter.

CAP. 10. *Falso testimonio circumven-tum] Circumveniri judicio usus est Martianus in cap. 1. Pandectarum tractatus ad leg. Corn. de sicariis, pro eo, quod nostrates dicunt con-demnari per factiones et invidiam. Sic ‘circumveniri falso testimonio’ dixit Tac. pro eo, quod vulgo dicitur, condemnari per falsos testes. Cic. in Verr. ‘Quid te a Centuripina civitate cæterisque civitatibus Siciliæ circumveniri atque opprimi dicas? tua te Messana circumvenit.’ Lapan.*

Proditor corruptorque amicitia] Non damno: revera enim philosophus magister amicitiae, uti et aliarum virtutum est. Nec tamen vetus conjectura mea mihi eviluit, corruptorque amici, et cujus se magistrum ferebat. Vix enim est ut Tacitus omiserit, quod valde ad rem et ad culpam facit, fuisse hunc Celarem Bareæ præcep-torem. Juvenalis docet: ‘Stoicus occidit Baream, delator amicum, Discipulumque senex.’ Interpres Juve-nalis hanc quoque rem affirmat, in versum, ‘magni delator amici.’ ‘Alii dicunt Philosophum Egnatium Ce-larem, Bareæ Sorani magistrum, qui ipsum apud Neronem detulit, et damnavit: et ipse postea sub Vespasiano, hoc ipsum Musonio Rufo accusante, damnatus est.’ Lipsius.

Cujus se magistrum fcrebat] Emen-

davimus, *Ejus se magistrum ferebat.* Rhenan. Lipsii conjectura adeo mihi certa, ut eam recipere ne minimum quidem dubitaverim. Nam cum ex historia clarum sit, Celerem fuisse Bareæ magistrum, res ipsa per se locum corrigit, nec est, quod Tacitum philosophari credamus, magistrum amicitiae philosophum appellando. Pichena. Γενικῶς ut philosophus. Integra sunt, nec de via decedere debent conjecturis doctissimi viri. Non damno tamen: *corruptor amici, et ejus se magistrum ferebat:* nam revera Celer magister erat et amicus Sorani. Juvenal. Sat. III. Sed nec alibi Tacitus eum fuisse magistrum Sorani dieit: Ann. XVI. 32. ‘tantum iræ P. Egnatius concivit, cliens hic Sorani, et tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat.’ Cujus integrum nomen P. Egnatius Celer. Possunt hæc etiam missis castigationibus adaptari ad sensum doctissimi viri. *Amicitia pro amico;* τὸ πρωτότυπον ἀντὶ τοῦ παραγωγοῦ: i. *primitivum pro derivativo:* ut Ann. III. ‘contumaciam ejus insectari; vetus Augustæ odium, recentem Liviæ conscientiam exagitare, ut superbiam, fecunditate subnixam, popularibus studiis inhiare dominationi apud Cæsarem argueret.’ Et ut, ‘sibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem.’ Non diversa sunt quæ sequuntur. Alcaeus, ἄγαγε καὶ Ξέρξης Πέρσαν στρατῆγον: i. *Duxit et Xerxes Persam exercitum.* Virgil. Æn. VIII. ‘Divum tu maxime rector, Jupiter, Arcadii quæso miserescite regis.’ Propert. ‘Vos eritis testes, si quos habet arbor amores, Fagus et Arcadio pinus amata Deo.’ Saliner. Nihil hic moror emendationem et explicationem doctiss. Lipsii. Magistrum se ferebat amicitiae Celer, quia Philosophus et quidem Stoicus. Sic locutus Lactantius I. v. ‘Quorum alter antistitem se Philosophiae profi-

tebatur, verum ita vitiosus, ut continentiae magister, non minus avaritia, quam libidinibus arderet.’ *Colerus.*

Motis ad ultionem animis] Corruptissimus antea locus, quem restituimus ab ingenio: cum libris esset, *motis adulationibus animis:* aut, ut Vatic. *notis adulationi.* Lipsius.

Motis ad ultionem delationibus expectabantur] Ita Faërmus jampridem emendavit, pro, *motis adulationibus animis expectabantur.* Ursin. Musonius Patres in Celerem accendebat, laudans eos (ut reor) quod semper a delationibus abstinuissent et semper accusatores aversati essent. Idque ei processit, nam licet eo cadente Priscus et Marcellus expectarentur, indeque agmen reorum; nam ‘si caderet Marcellus agmen reorum sternebatur, eaque de caussa patres in studia diduxerat;’ et nunc aliquantum retardarentur, ‘ea cogitatione renovari odia accusationum videbantur;’ tamen ‘motis adulationibus animis,’ et quia ‘vilos et nocens reus protegi non poterat,’ Celer postero die damnatus est: ‘damnatusque Publius, et Sorani manibus satisfactum.’ Eandem viam affectavit Helvidius cum iterum in Marcellum invehetur, qui certe senatum in suam sententiam traxisset, ni Mucianus pro delatoribus censuisset: ‘igitur a laude Cluvii Rusi orsus, qui perinde dives, et eloquentia clarus, nulli unquam sub Nerone periculum facessisset, crimine simul exemplo Eprium urgebat.’ Doctissimus tamen vir maluit, *motis ad ultionem animis.* Saliner.

Cap. 11. Inter patres] Ita Mercerus, et recte: non partes. Senatum nempe intellegit discordem, ut ante ostendit. Lipsius.

Discordia inter partes] Scribo, *partes.* Nam de Senatorum dissensionibus sentit. *Mercerus.* Vulgo, *inter partes:* nam ubi partes, ibi conse-

quenter discordia. Quid ergo opus dicere, discordiam fuisse inter partes? Sed nullæ fere partes jam erant, cum omnia in victorem Vespasianum cessissent: itaque correxi, *inter patres*: hoc est, Senatores, quod ex antecedentibus satis liquet: id Mercurius etiam animadvertisit. *Pichena.*

Non leges, non princeps in civitate essent] Ita Flor. Vulgo, *non principes*: falsum. Unus enim Princeps, Imperator: filii vero, Cæsares appellati. Immo Domitianus ipse in urbe erat. *Idem.*

Variique Arrii potentia] Tantum habet liber regius, *Ariique potentia*. Rhenan. Fuit cum scriptum esset *Varique Arrii potentia*, ut adjectio nomine nominis *Arrius* hic ab Alfeno Varo discerneretur, de quo securus est sermo. Corvinianus liber habet, *Ariique potentia*: et melius. *Vertranianus*. Excederat in vulgatis cognomen, *Arrii*, quod ex Flor. ac Ven. restitui. *Pichena.*

Unus ambiri, colii] De hac flagrantissimae ambitione Muciani, locus incerti scriptoris apud Suidam, in voce Ἀγήλειεν, ait: "Οτι Μουκιανὸς ὁ Ρωμαῖος τιμάσθαι ὑφ' ἀπάντων ὑπὲρ πάντας ἥθελε, καὶ ἤχθετο εἰ καὶ δοτισοῦν οὐχ ὅτι ὑβρίσειν αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ οὐ μεγάλως ἀγήλειεν: Mucianus Romanus honore ab omnibus affici, et super omnes volebat: et agrescebat, si quisquam non dicam contumelia eum affecisset, sed nisi summo cultu prosecutus esset. Lipsius.

Vim Principis complecti] Flor. *ampliecti*. *Pichena.*

Asiaticus enim is libertus] Libertus hic fuit gratissimus Vitellio, Tranquillo et Cornelio auctoribus. *Ferrett.* Neque Taciti neque ejus ævi mos est *enim* præponere: deinde sensus in his verbis nullus. *Lego: Asiaticus neminis libertus*, acute admodum. *Fuerat libertus Vitellii*: eo mortuo manebat libertinæ conditionis sed sine patrono: itaque pro ingenuo agebat. *Grotius.* Locus integer, si sic distin-

guas; *Asiaticus enim (is libertus) malam, &c.* Sic enim τῷ enim uti solent elegantiss. auctores: ubi, nempe, plurimum mentio est, et de postremo singulari quid exponitur. Neque tum ea particula ejus quod præcessit, causam indicat, sed quod sequitur diversitatem. Posset tamen defendi lectio, &c. * *Boxhorn.*

Malam potentiam servili suppicio expiavit] Hist. lib. II. 'Sumptum de eo supplicium servilem in modum.' Hist. I. IV. 'solutio fuit servus Virginii Capitonis, &c. patibulo affixus.' *Servile supplicium crux vel patibulum.* Vulcatius in Avidio Cassio cap. 4. Capitolinus in Macrino c. 12. Hirtius de bell. Hisp. c. 2. In eundem sensum Livius I. xxx. 'De captivis, ut quisque liber aut servus, suæ fortunæ a quoque sumptum supplicium est,' id est, servi cruce, securi liberi multati. Idem I. xxxiii. c. 36. I. xxix. c. 18. et I. xxiv. 14. et xxii. 32. Et quis non? Non negandum tamen, preter servos et aliquando liberos summosque viros cruce peremptos; uti Polycrates Samiorum tyrannus teste Cic. lib. de Finibus, Herod. in Thalia, et Eusebio de præpar. Evang. lib. VIII. 14. et Hamilcar Pœnorum dux tradente Justino: et Annibal eorundem dux, si epít. Livianæ credimus I. xvii. et Gavius civis Rom. de quo Cic. in Verr. act. v. Mago Suffetes Magistratum Insulæ Cimbis cruci affigi jussit ex Livio I. xxviii. præter alios plurimos, quos enumerare nimis longum esset. Erat namque crucis mors cæteris acerbior, scribente D. Augustino in Joan. tract. 36. 'Supplicium crucis ideo durius, quod diutius cruciabat, et omnes crucifixi longa morte necabantur.' Erat et ignominiosissimum, tradente eodem Augustino in Matth. Serm. 18. Verum post Salvatoris nostri Christi Jesu mortem, adeo venerandum, tantæque majestatis fuit crucis nomen, ut Constantinus Mag-

nus lege lata sanxerit, ne quis amplius crucis suppicio, quod tum frequentissimum erat, puniretur, trahente Cassiodoro hist. l. i. Trip. c. 10. et Sozomeno hist. l. i. Eccles. c. viii. et Nicephora l. vii. 46. Nec illud prætermittendum, crucem ab antiquis etiam *Gabalum* vocatum. Varro: 'Nos barbari, quod innocentes in gabalum suffigimus homines.' *Marcellus Donat.*

CAP. 12. Capta legionum hiberna] *Nos, captu legionum castra hiberna. Rhenan.* Inseruit Rhenanus vocem *castra*: quæ cum neque in Flor. neque in aliis meliorib. libris inveniatur, jure a nobis exturbata est. *Pichena.*

Insulam inter vada] Valde turbant libri. Quidam, *insulam vocatum sitam*: alii, *insulam Vacasitam*: Budensis, *insulam juvata sitam*. Et certe inter vada, &c. * *Lipsius.*

Simulque insulam inter vada sitam] Exemplar Matthiae Corvini habet, *Simulque insulam juvata sitam*. Quid si legas, *sub vada sitam*? Sic lib. seq. dixit, *Judæi sub ipsos muros struxere aciem*. Rhenanus. Libri veteres *enam* Voca *sitam occupavere*: unde *fecerim insulam vacantem occupare*, id est, *ἀδέσποτον*, ut bona vacantia dicimus. *Grotius.*

Societate validiorum attriti] *Vaticanus liber, societateve aliorum astricti*: quod minus placet. *Lipsius.*

Nec opibus Romanis, societate validiorum attriti] Lego, nec *opibus a Romanis*: ut sit sensus, nec *opibus a Romanis attriti Batavi*, qui socii validiores essent. De his Hist. lib. v. *Vertranus*. Mendosa hæc, neque Flor. juvat aut variat. Testatur Lipsius in Vat. legi: *societateve aliorum astricti*: unde legendum putavi: *nec opibus, Romanorum societate vel aliorum attriti*: nam fortasse scriptum erat *Rom.* quod interpretatum fuit *Romanis*. Sed nunc secundum Vaticananam lectionem potius interpreter,

eos neque ab opibus potentiaque Romanorum, neque ab aliis sociis astrictos, id est, severe habitos, sed tanquam liberos, arma tantum et milites ministrasse. Eadem fere de iisdem Batavis in lib. de moribus Germ. *Pichena.* Vox *Romanis* in Vat. deest. Atque ita bene habet. Nam ut Romana societas intelligeretur, satis erat dixisse, *societatem validiorum*. Tac. lib. v. ubi iidem Batavi caussantur: 'sibi non tributa, sed virtutem et viros indici' ut rectissime in Florentino scriptum. *Colerus.*

Mox aucta per Britannium gloria] Haec tenus defuit hic participium *aucta*, quod nos addidimus. *Rhenanus.* * a Vespasiano. Eximia Batavorum in Britannia facinora multis narrat Dio lib. lx. sed Celtas ibi vocat more Græcorum. Ipse adeo Tacitus noster paulo infer. Batavorum cohortes, &c. * *Colerus.*

Rhenum perrumpere] Deesse videatur verbum, *suetus, solitus, exercitus*, aut quid simile: forte legendum *perrumpens*, aut interpretandum, *perrumpere*, quasi ad *perrumpendum*. *Pichena.* Excedit absque dubio vox: *perrumpere suetus*. Perperam autem scriptum in Vat. *armu quoque retinens*. Etenim si non equi virique simul natassent, cur diceret *integris turmis Rhenum perrumpere?* Idem plane in Agric. iterat: 'Lectissimos auxiliorum, quibus nota vada et patrius nandi usus, quo simul seque et arma et equos repente immisit.' Dio de Batavis: τέμπει Κελτούς, οῖς ἔθος ἦν καὶ διὰ τῶν ρωδεστάτων βαθίως αὐτοῖς διπλοὶ διανήχεσθαι. Xiphilin. in Adriano: τὸ ἵππικὸν τῶν καλουμένων Βατανῶν τὸν Ἰστρὸν μετὰ τῶν ὅπλων διενήξατο. Ideo addit hoc miratos barbaros immensum cœpisse timere. *Colerus.* Nihil temere mutarem in voce extrema; nam et iterum occurret c. 65. 'Lætum militibus idem nomen: atque ipsum, quanquam Senatorii ordinis, ad utraque munia

sufficere? *Gruterus.*

CAP. 13. *Discrimen adit?* Nos, adiut. *Rhenanus Hist. lib. I. Savil.*

Ultra quam barbaris solitum ingenio solers? Vix possum mihi persuadere ita relictum ab auctore nostro: ego sane potius dixisse, *ultra barbarum ingenio solers.* *Gruterus.*

Simili oris dehonestamento? * bene usus sit? Dicitur autem *Captus oculis*, ut *Captus mente*, et qui mente caret ac oculis, et qui mente oculisque non bene uititur. Uno tamen caruisse oculo Annibal fere creditur ab omnibus, et duces præterea bellissimi Antigonus, Philippus, Scipio. *Ferretus.* *Os pro tota facie sumitur hic*, et apud Virgil. *AEn. I.* ‘*Os humerosque Deo similis.*’ Hannibal porro alterum oculum amisit in transitu Apennini, dum in Italiam contendenteret. *Lupanus.*

Antonii Primi? * in hiemis principium. Tacitus enim, me judge, nec temporis nec loci notandi satis observans est. *Savillius.*

Quibus avertere accita a Vitellio auxilia? Avertere mutavimus in averteret, et præpositionem sustulimus, *Quibus averteret accita Vitellio auxilia.* *Rhenanus.*

Redintegrandum bellum? Castigavimus, *redintegratum bellum.* Idem.

CAP. 14. *Dissidii certus?* Libri veteres, desciscendi certus. Utrum maius rectum. *Lipsius.*

Civilis desciscendi certus? Codex Budensis, *Civilis dissidii certus.* Id expone, *certus*, subaudi *Claudius Civilis, civilis dissidii*, id est, Belli civilis, quod Romæ erat: et sic nos scripsimus. *Rhenanus.* Melius in Flor. ac Ven. *desciscendi certus;* quam in vulgatis, *dissidii certus.* *Pichena.*

Rursus impubes? Ita ex Flor. Vulgo, *impuberis.* Idem.

Servitia mala enumerat? Emendavimus, *servitii mala enumerat.* *Rhenanus.*

Tradi se praefectis, centurionibusque? Est in cod. Bud. *tradi se praefectis, centurionibus:* sine que, Idem.

Inania legionum nomina? Sic Annal. lib. VI. ‘neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externa mollitia.’ Senec. de clem. 9. ‘tantum agmen nobilium, non inania nomina præferentium.’ *Pichena.*

Esse sibi robur peditum equitumque, consanguineos Germanos? Liber regius, et sibi robur peditum equitumque, consanguineos, Gallias idem cupientes. *Esse subauditur, et in accusativo, consanguineos, subauditur Germanos.* *Rhenanus.*

CAP. 15. *Missi ad Caninefates?* Diximus supra, *Cannanefates* ex antiqua inscriptione legendum esse ubique apud Tacitum. *Ursinus.*

Batavorum cohortes? De quibus actum Hist. I. et II. *Savillius.* Ipsas Batavorum cohortes *Britannica auxilia* vocat, quod diu in Britannia fuerint cum XIII. legione; ut supra pluribus locis appareat. Remissas autem in Germaniam dixit Hist. lib. II. ‘cohortes Batavorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul externoque bello parantibus fatis.’ *Pichena.*

Ut supra? Hist. II. *Savillius.*

Stolidæ audaciae Brenno? In libro regio, *Brinio*, qui paullo post appellatur *Brimio*. Forte, *Brinno*, quem hodie *Brunonem* dicimus. *Rhenanus.* Curt. lib. VI. ‘stolida audacia ferox.’ Hic autem *Brinio*, a Flor. appellatur *Brinno*; a Veneto, *Brenno*. *Pichena.*

Nomine placuit? Sive etiam, *omine.* At *Brinionem ipsum Brunonem* scribi verius fortasse sit. *Lips.*

Impositusque scuto, more gentis? * tollitur in altum. In Excerptis Georgii Pachymerii lib. II. ‘Imperatorio clypeo insidet is, qui Imperio destinatur.’ Adde, si lubet, *Zosimum* lib. III. in electione Juliani. *Lips.*

Ipsò rebellis familiæ omne placuit.
Impositusque scuto] Verbum placuit erasmus: nam integra est sententia si sic distingnas, *ipsò rebellis fam.* omne, *impositusque scuto*, *more gentis*, et *sustinentium*, &c. Expone *impositusque scuto*. Quic, id est non solum *impositus scuto*: et, id est, verum etiam, *sustinentium humeris vibratus*, dux deligitur: nam video quid illi imposuerit, qui verbum placuit hic infulsit. *Rhenanus*. Non male etiam *Venetus*, et alii, *omne*: tamen vulgatam lectionem, *nomine*, antefero. *Pichena*. Ex hoc more nata illa loquendi ratio, quæ in Fastis Germanorum et Annalibus, medio ævo scriptis, toties offertur: *Levatus est Princps*, *Comes*, *Imperator*. Idem est, quod creatus. *Boxhornius*.

Accitis Frisiis] De moribus Germ. *Savillius*.

Proximo occupato Oceano] Legam, proxima occupatu, Oceano irrumpit. Et accedit, quod in Flor. est, *Proxima occupata*. *Lipsius*.

Proxima occupatu, Oceano irrumpit] Ita Lipsius correxit, et distinxit. Vere, nam Flor. fere congruit, qui habet, *proxima occupata*. Confuse in vulgatis: *proximo occupato Oceano*, *irrumpit*. *Pichena*. Non invitus cum Lipsio legerim, *hiberna proxima occupata*, *Oceano irrumpit*: sed aliquanto libentius, addita particula: *hiberna*, *qua proxima occupata*, *Oceano irrumpit*; aptiore sententia. Qua proxime occupari poterant, per Oceanum irrumpit. Sed et verbum *accitis* mihi suspectum. Imperiosum enim illud: nec obnoxii, credo, Frisi Caninefatibus. *Adscitis* substituerim: ut adjunctos et sociatos dicat. *Acidalius*.

In superiore insulæ partem] Ita nos; alii *in superiore ins. parte*. *Rhenanus*.

Viribus cohortium abductis] Bona et fida lectio e libris. Frustra *Rhenanus* e Budensi admutilato codice turbat, miscet. *Lipsius*.

Quippe viribus cohortis adductis] Duæ voces, *Quippe viribus*, non sunt in libro Corvini regis, ubi tantum legitur, *nomen magis exercitus quam robur*, *cohortium abductis Vitellius*. Unde eruī lectionem, *Nomen magis exercitus quam robur*, *cohortibus abductis*, *Vitellius e proximis Nerviorum*, &c. *Rhenanus*.

CAP. 16. *Tumultum oppressurum]* In Corvini lib. compressurum: nec semper obscenam significationem hoc verbum habet, quæ res castigatorem movit, ut mutaret. Sic Ann. lib. I. ‘Dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat.’ Item lib. seq. ‘Sub eo bellum ortum, et comprimere cœptantem Gestum Gallum Syriæ legatum, &c.’ *Idem*.

Nec Brennonem] In Corvini regis libro, *Brimionem*. *Idem*.

Directa ex diverso acies] Legendum puto, acie. Nam sequitur, et obrversis navibus. *Pichena*.

Quas incensis castellis] Castigavi, quasi incensis, &c. *Rhenanus*. *Dane-sius* legebatur: *Quasi incensis*. *Ursinus*.

CAP. 17. *Arma contra communes dominos]* Id est, Romanos. Eadem loquendi forma *Modestinus*, in Pandectarum tractatu, *Romam communem patriam* dixit: nam *Antoninus* lege lata sanxerat, ut qui imperio Romano subditi essent, cives Romani fierent: quæ causa fuit, ut Romani cives facti, *Romam communem omnium patriam agnoscerent*. Quare *Plin. III. 5. Italianum* ‘unam cunctarum gentium in toto orbe patriam’ appellat. Itaque *Tacit.* ‘communes dominos’ Romanos vocat, quod Frisiis, Batavis, Caninefatibus, Gallis, et Germanorum non nullis imperarent. Sic *Justin. lib. v.* ait *Lysiam* *Syracusanum* quingentos milites suis stipendiis in auxilium patriæ communis eloquentiæ misisse. *Lupanus*.

Genitos ante tributa] Tributis origo annis fere centum viginti ante, ut

Gallia tum aluisse videatur homines
senii proiectissimi. *Savilius.*

Mutis animalibus] Non muto vo-
cem, *mutis:* sed suspicione urutis,
in libris scriptis fuisse conjicio, unde
mutis exscriptum, cum debuerit forte
brutis. Acidalius. Quasi non muta
eadem, que bruta, et quidem ele-
gantius. Vide ad Senecam epist. 90.
Gronovius.

Hominis bonum] In libro Corvini
regis, *hominum*. Rhenanus.

CAP. 18. *Mummium Lupercum** cur
et quando discessit? Sed haec Ger-
manici belli descriptio in paucis qui-
busdam negligentiae notanda est, (si
quid video,) sparsim indicandae, ubi
se res dabit. Maximam partem ex-
plent et explanant capitum argumen-
ta, et in textu Anglico quandoque
a me recepta vocula una et altera, ut
instituta librorum collatio docebit.
Savilius.

Pretio fugeret] In libro Corvini
regis, *fungeretur*. Rhenanus.

In Frisios avehitur] Nos, *advehitur*.
Rhenanus.

CAP. 19. *Ne terroreret abeuntes]* Mi-
hi potior lectio, ne teneret abeuntes.
Ita supra H. IV. 13. ‘retentare le-
giones.’ *Freinsheimius.*

*Excitari bellum: quin cuncta quæ
acciderant]* Cod. Bud. Qui cuncta
quæ acciderant. Castigavi, *Quin cuncta
quæ, &c.* Rhenanus. Flor. et Ven.
*excitari bellum, cunctaque quæ accide-
rant.* Sed nihil mutavi. *Pichena.*

Fraude ducum evenire] Vocem sus-
tuli, metubantur, auctore Vaticano:
qnæ perperam hic inserta, et de
priore linea repetita. *Lipsius.*

Sed fraude ducum evenire] Addidi
verbum, metuebantur. *Sed fraude me-
tuebantur.* Mox nos, exponeret. Rhei-
nanus.

CAP. 20. *Lixarumque ignavia]* Re-
posui, *ignava*. Rhenanus.

*Ut Batavos numero impares circum-
fundant]* Regium vol. habet, *circum-
dant*. Malim, et *Batavos numero im-*

pares circumdant. Rhenanus.

Illi veteres militia] Ipsa est Taciti
phrasis, et egregia restitutio Floren-
tino codici debetur, atque industriae
Pichenæ. *Lipsius.*

*Illi veteris militiae memorie in cuneis
congregantur]* In regio volumine est,
*illi veteris militiae inciviles congregan-
tur.* Legerim: *Illi veteris militiae vi
habiles, congregantur.* Rhenanus. Pul-
cherrima phrasis ac Tacito familiaris,
hic perierat, nisi ab optimo Flor.
restituta fuisset, ut alia multa. Nam
qui vim ejus non perceperant, vocem
inseruerunt; *Illi veteris militiae me-
mores.* Quod inepte dictum, non fal-
let attentum lectorem. Quid enim
sibi vult, Batavos veteris militiae
memores? an illius militiae tantum,
quam tirones olim didicerant? potius
dixisset, *diuturnæ militiae.* Verius
ergo reposuimus, *veteres militiae:* et
ex eodem Flor. *in cuneos: pro, in cu-
neis,* ut in vulgatis. Ejusdem phrasis
plura exempla in Tac. Ann. I. I.
'vetus operis ac laboris.' Lib. VI.
'scientiae ceremoniarumque vetus:'
et eod. I. 'vetus regnandi.' Est
etiam similis locus apud Symma-
chum, qui ep. lib. IX. 33. Cornelium
fortasse imitatus, ait: 'securus vitæ,
et militiae vetus, nunquam refugit
examen superiorum:' ita enim in
antiquis exemplaribus; at in recenti-
oribus est depravatio eadem, *militia
veteris.* Postremo præter Flo-
rentini auctoritatem adjicimus in
hoc Taciti loco firmando, Vaticani
fidem, teste Juliano Medice, qui
illum, me rogante, inspexit. *Pichena.*
Lego, *in cuneos.* Acidalius. Liber edi-
tionis Venetæ, *Illi veteris militiae me-
mores in cuneis, &c.* sed non etiam
ille, qui omnium primum publicatus
Romæ, opera Joannis Spirensis, sta-
tim ab inventa arte typographica:
in eo enim, *illi veteres militiae, in
ancis.* Nihil sincerius, et vel ob hu-
jus unius loci productionem, multum
debebat Taciti cultor religiosæ curæ

Curtii Pichenæ. Erueram id ego quidem ante aliquot annorum lustra ex codice illo nostro exoleto; sed nullo item subnitezbar teste omni exceptione majore; qualis nunc est ille librariæ Florentinæ. *Gruterus.*

CAP. 21. *Hostium se consiliis uti*] Nos, *hostium consiliis uti se.* *Rhenanus.*

Perfugus Batarus] Castigavi, *perfuga Batarus.* *Rhenanus.*

Quippe ubi relata Civili] Emendavi, *quæ ubi relata Civili.* Mox accusativus, *universam*, non est in libro manuscr. *Rhenanus.*

CAP. 22. *Sed parum provisum, ut*] Itane in litteræ unius salebra viri docti hæserint? Nam, *ni*, antea legebatur, non, *ut*, velut nos emendavimus. Itaque consensu Vertranius et Rhenanus corrigunt, *sed parvum provisum, ni copiæ*; et provisum interpretantur commeatum, annam. Ludibria. Nostra sententia clara. Peccatum, &c. * *Lipsius.*

Sed parum provisum, ni copia, &c.] Scribendum meo iudicio, *sed parvum visum, ni copiæ, &c.:* nam accusandi casu dictum est hic provisum, a vocabulo *provisus, us, ui,* quartæ inflexionis. Sic lib. xvi. ‘dispositu provisusque civilium rerum peritus.’ *Rhenanus.* Danesius legebat, *sed parvum provisum, ut copiæ, &c.* Ursinus. Diverunt aedificia, *quæ castris adjacebant*, ne inde facilius oppgnarentur: sed nihil ea re aut parum promoverunt non vectis in castra commeatibus, qui ibidem erant; ‘rapi permisere.’ Nam inde fames et deditio, ‘virgulta postremo et stirpes, et internatas saxis herbas vellentes miseriarum patientiæque documentum fuere, donec egregiam laudem fine turpi macularent.’ Doctiss. Vir, *sed parum provisum ut copiæ.* Sed vulgata (*ut vides*) exsibilanda non sunt. *Salinerius.*

Utramque Rheni ripam] Accusativus *utramque* non est in libro manus-

cripto. *Rhenanus.* Manuscripto deest *utramque*, et hic superfluit. *Vertranius.* Lipsius vocem, *utramque*, tollendam censet, quæ a Bud. codice abest, aut pro ea rescribendum, *utrinque.* At vulgatam, &c. * *Pichena.* Non delenda vox *utramque* (deleri et Muretus voluit) sed rescribenda *utramque*; quod Lipsius ambigue censuit, sed ambigendi nulla causa. Ab utroque latere statuerat sibi Germanos, et id juxta omnem istam Rheni ripam. *Acidalius.*

Silvis lucisque] Sic libri nostri, non *jugisque.* Enimvero in sacris Germanorum lucis ferina ista signa. *Lipsius.*

Silvis lucisque] Edit. prima, *lucisve*, non male. *Gruterus.*

Juxta bellū civilis] Puto germanum esse. Romanus tamen codex, itemque Flor. *mixta bellū cirilis;* non item male. *Lipsius.*

Justa bellū civilis externique facie] Scripsimus *juxta*, ut sit adverbium similitudinis pro æque, quod tamen *justa* scribunt. Sic Ann. lib. i. ‘Nam in pace causas et merita spectari; ubi bellum ingrat, innocentes ac noxios juxta cadere.’ *Rhenanus.* Probavi vocem, *mixta*, ex Flor. nam vulgo, *juxta, &c.* * *Pichena.* Amplectenda Florentina, quam et servat princeps edit, hoc positu, *bellū civilis externique mixta facie, &c.* *Gruterus.*

Quinque millia armatorum Romanorum tuebantur] Difficilis locus est. Cod. Bud. habet, v. *millia armatorum tuebantur.* Igitur genitivus *Romanorum* suppositivus videtur. Ut paucis dicam mentem meam, divino sic legendum: *Quod duabus legionibus, tum vix quinque millium armatorum, tuebantur.* *Quod, scil. vallum; tuebantur, scil. Romani, duabus legionibus, tum vix quinque millium armatorum.* Id est, Quæ duæ legiones vix quinque millium armatorum erant, hoc est, vix continebant quinque millia armatorum. *Rhenanus.* *Divinatio Beati*

mirum in modum placet, ut legam, quod duabus legionibus, tum vix quinque milium armatorum, tuebantur. Vertranius. Danesius legebat, *Tum vix quinque millia armatorum tuebantur, &c.* in vulgatis enim libris deest illud *tum*. Ursinus. Exturbavit Rhenanus vocem, *Romanorum*, quia a suo codice aberat. Sed ego Flor. auctore restituui. Dicit enim Tacitus, &c.* *Pichena*. Mirifice hic se vexat Rhenanus, dum non revocat sibi in memoria verbi *situm* significationem peculiarem, quam ei circumdat auctor noster, &c. de qua tamen ipse alibi plura dixit. O memoria, quam saepe nobis imponis! *Gruterus*.

CAP. 23. *Sibi quæque gens consistunt*] Lego, *Simul quæque gens, &c.* nam supra quoque librarius quodam loco *sibi* scripsit pro *simul*; quemadmodum ante monui. Mox non est in volumine manuscr. *appositis plerique scalis*. Rhenanus.

Irrita hærebant] Satisfacit magis quod extat in Vaticano et refert edit. princeps *irrita pendebant*; quod mutarunt homines vocis istius ignoriores. *Gruterus*.

Per testudinem suorum] Explico in Poliorceticis, Dial. I. I. 5. *Lips.*

Per testudinem suorum. Scandebantque jam quidam] Sic melius distinxii, indicante Flor. qui habet, *scandebantque*. Antea minus apte: *invasere vallum. Appositis plerique scalis, alii per test. suorum, scandebant jam quidam*. *Pichena*.

Struere machinas] Castigavi, *materias*. Rhenanus.

CAP. 24. *Lectos e legionibus*] Exciderat in libris omnibus præpositio *e*, quam restitui suadente Mureto, immo Tacito ipso, qui infra l. eod. ait, ‘et lectus in eandem spem e legionibus miles.’ *Pichena*.

Duodecimæ legionis legato] Nos, *duoetvicesimæ legionis legato*. Rhenanus. Male Rhenanus. *Pichena*.

Ipse pavidus torpere] Quædam edi-

tiones, *ipse navibus invalidus corpore*. Forte, *ipse pavidus, invalidus, torpere*. Duplex certe vitium et segnitas huic seni, corporis animique. *Lips.*

Ipse pavidus torpere, invisus militibus] In Flor. etiam legitur, *ipse navibus, invalidus corpore, invisus, &c.* quod Lipsius de aliis libris testatur. Forte legendum: *Ipse pavidus, invalidus corpore, &c.* Ait enim paulo infra: ‘e cubiculo et lectulo:’ et statim: ‘unius sensi valetudine.’ *Pich.* Editi fere, *Ipse navibus invalidus corpore: invisus militibus*, quod ego non spreverim alia distinctione, *ipse, navibus invalidus, corpore invisus militibus*. Cum, inquit, sciret sibi non esse robur navium, cum sciret item odiosum se valetudine militibus, subvenit castris obcessis, qua potuit, per alios, &c. *Gruterus*.

Adsciri in societatem] Reposuimus acciri in societatem. Rhenan. Restitui verbum *adsciri*, ex Flor. et Ven. pro *acciri*, ut in vulgatis. Sic infra lib. eod. ‘neque Antonium Primum adsciri inter comites a Domitiano passus est.’ *Pichena*.

Traditore] Proditore. *Ferretus*. Videndum an legi debeat, *proditore*. Ursinus. Video hic corruptorem Italum, et fœcēm patrii sermonis. Latinus enim certe Tacitus *proditore* scripserit. *Acidal*.

Virtutemque suam malo omne exsolverent] Est qui nomine hic mintare velit, ob verbum *exsolverent*. Atque ego vel propter hoc ipsum nolim. Nomen enim *exsolvere*, non *se nomine*, Latine. Ceterum sententia nequam mutationem patitur. Hortabant liberarent se malo isto nomine, quod dux sibi invalidus, ægrotus, et e lectulo imperium perhiberet. Nam id præcesserat: ‘Tot armatas fortissimorum virorum manus, unius sensi valetudine regi.’ *Acidal*.

Vocibus insistentes] Alii, *vocibus instictos*. Lips.

His inter se vocibus insistentes] Co-

dex regius, his inter se vocis insistentes. Forte, *rotis*. Rhenan. Flor. *instinctos*. Vulgo, *insistentes*. Sic Ann. II. ‘His vocibus instinctos exercitus, propriæ quoque causæ stimulabant:’ et in vita Agric. 35. ‘Instinctos ruentesque ita disposuit.’ Livius I. v. ‘dīvino spiritu instinctus.’ Pichena. Quando in aliis libris *instinctos*, suscipiari sit, a Tacito scriptum *instinguentes*. Acidal. Amplectenda scriptura, quam produxit ex Ms. Pichena, *vocibus instinctos*; utpote quæ item compareat in exemplari Rom. editionum omnium antiquissimo. Grut.

CAP. 25. *Exemplaria omnium literarum*] In codice regio, *exemplares omnium literarum*. *Exemplares*, subauditur literas. Rhenan.

Instituitque pessimum facinus, &c. a queis ante militi, quam ducibus legebantur] Noli mutare *legantur* cum Lipsio. Id innuit, Hordeonium auctorem ejus moris, qui semper obtinuerit, quod minime profecto verum. Et instituebat ille saltem pro tempore, sui purgandi et extra omnem suspicionem ponendi. Induxit Lipsium, ut hoc suspicaretur, locutio, *instituit facinus*. At enim verba non sic jungenda: sed separatim capienda, *pessimum facinus*, tanquam interjectio, quæ Parentheses nota circumscribatur. Quod Tacito non insolens. Infra hoc lib. ‘Illuc commeantium centurionum, militumque emebantur animi; ut (flagitium incognitum) Rom. exercitus in externa verba jurarent.’ Acidal.

Epiſtola Aquiliferis] Cur Aquiliferis? quia legenda nimirum ad Signa: id est, in Principiis. Facit omnino ad hunc morem, quod Spartianus in Pescennio Nigro refert ex epistola M. Antonini Imperatoris: ‘Itaque misi litteras recitandas ad signa.’ Lips.

Magis usurpandi juris] Vaticanum jure sequor in elegantissimo genere dicendi. Nam vulgati scilicet, *Causam*, inculcaverant, sine caussa. Prisci autem hac brevitate sermonis usi saepe. Sallustius: ‘Quæ postquam glo-

riosa modo neque belli patrandi cognovit.’ Livius: ‘Ea prodendi imperii Romani, tradendæ Annibali victoriae esse.’ Plautus: ‘Jusjurandum rei servandæ, non perdundæ conditum est.’ Ulpianus: ‘Siquis evitandi criminis id egit, ut reip. causa abasset.’ Recte enim ita liber Florentinus. *Idem*.

Civitates adversum nos armatae] In cod. regio, *adversum nos arma*. Placet lectio vulgata: nam alioqui verbum ceperunt, aut simile subaudiendum foret. Rhenan.

CAP. 26. *Incognita illi cælo siccitate*] In cod. regio, *incognita cælo siccitate*; hoc est, illi cælo Germanico. Rhenan.

Ad hostem pergere, loco Gelduba nomen est] Erit inoffensior cursus orationis si restituamus fide Rom. edit. *pergere, loco cui Gelduba nomen est*. Gruterus.

Ad virtutem accenderetur] Sic Flor. Vulgo, *incenderetur*. Pichena.

Gugernorum pagos] Sic Cæsar *Helvetiorum pagos* vocat. Hoc annotatum supra l. XII. in fine, et hoc lib. Tacitus Germanorum et Nerviorum ante vocavit. Lupanus.

Ductus a Vocabula exercitus] A præpositionem erasmus: nam subintelligitur. Rhenan.

CAP. 27. *Auctus est Germanorum numerus*] Nos, *Auctus et Germanorum numerus*. Et pro etiam. *Idem*.

Narem arripiunt] Emendavi, *narem abripiunt*. *Idem*.

CAP. 28. *At Civilem immensum*] Locom recte ita purgavimus, cum legeretur, *immensis actibus*, vulgo in Covarruviano erat, *auctibus*: in Rodolphi codice, *laudibus*. Quæ omnes exterræ et addititiae voces, pro libito explentium. At mihi Vaticanus ille bonus bene prævivit, qui legit, *immensis universa Germ.* Ex quo phrasim facile elici Tacito et Sallustio notam. Noster Ann. l. III. ‘Opumque, quis domus illa immensum viguit, primus accumulator.’ Sallustius Hist. III. ‘Neque jam sustineri poterant, immensum aucto mari, et vento glis-

cente.' Nec tamen absurde etiam scripseris, *immensum quantum*. Nam Vaticano certe spatium aliquod post eam vocem est, quasi altera defiat. Pichenæ quidem placere video, ex Flor. *immensis auctibus*: quod interpretatur, auctum valde viribus copiisque, a Germanis. Ut quisque volet: at nimia pro re et vero illa locutio sit, *immensa*. Lipsius.

At Civilem immensis auctibus] Ita Faernus legebat, non *auctibus*. Ursinus. Variant hic libri vet. Plerique habent, *auctibus*: alii *laudibus*: nonnulli, et inter eos Flor. *auctibus*. Lipsius nullam ex his vocibus probat. Nos omnino libri nostri lectionem restituendam censuimus, cum bonum efficacemque habeat sensum, nempe, quotidie affluxisse Civili, &c.* *Pichena*. Attestatur sagaciss. Pichena legi, in Flor. *auctibus*, intepretaturque de auxiliis Germanorum, quæ undique ad Civilem confluebant. Utrumque probo, nam alibi noster: 'sed præcipuuſ, et cum præsenti exitio etiam futuri pavor subita inundatione Tiberis qui immenso auctu.' Et sequentia, 'societate nobilissimis obsidum firmata,' aperte exigunt superius de auxiliis auctum fuisse.. *Salinerius*. Conjectram in textum hic transtulit Lipsius uti certam, de qua ipse adhuc dubius: fatetur enim etsi in Vat. nulla earum vocum, quæ in aliis libris aliae atque aliæ, spatium tamen unius cujuscunque. Itaque ad quærendam eam suspicione nititur: qua nihil hic opus. In promptu enim vera lectio Covarruviani libri, *immensis auctibus*: quemadmodum et Velleius l. II. ait: 'Hujus viri (Pompeii) fastigium tantis auctibus fortuna extulit.' Neque id Tacitus ait Germaniam totam celebrosse Civilem, et nomen ejus famamque extulisse: sed immensis viribus ipsum auxisse, societate, ut addit, inita, et obsidibus firmata. Sic infra hoc lib. 'Civilis societate Agrippinensium auctus, proximas civitates

adfectare.' *Acidal*.

Alia manu Mosam annem transiri jubet] Ita Faernus legebat, pro *transire*. Ursinus. *Lego, transiri. Acidal*. Aut scribendum, aliam manum: aut pro *transire* legendum *transiri*. Freinshemius.

Extrema Galliarum quateret] Nos, quaterent. Rhenanus.

Quos genus Germanica] E Budensi et Romano colligas, *quod gens Germ.* et statim, *vocarentur*. Lipsius.

Quos gens Germ. originis ejurata patria R. nomine A. vocarent] Liber Matthiae Corvini, *quos gens Germanicæ orig. ejur. p. Romanorum nomen Agrippinenses vocarentur*. Forte legendum, *quod gens Germanicæ originis, ejurata patria, Romanorum nomine Agrippinenses vocarentur*. Rhenanus. Faernus legebat: *Romano nomine Agrippinenses vocarent, non Romanorum*. Ursinus. Emendavi Flor. et aliis MSS. auctoribus, *Quod gens Germanicæ originis, ejurata patria, Romanorum nomine Agrippinenses vocarentur*. Male antea. *Pichena*. Lipsius, *Romano: idem ex aliis libris, quod gens, &c. vocarentur*. Priora vere: hoc non item. Taciti ipsa lectio est: *quod gens Germ. originis ejurata patria Romano nomine Agrippinenses se vocarent*. Vocula se ut perierit, pereat, si quis non videt. *Acidal*. *Quod genus, id est, Quæ gens*. Nec Lipsii aut Pichenæ correctione opus. Græcis idem est γένος. Sallust. 'Mauri, vanum genus.' Martial. Ep. VI. 60. 'Sic leve flavorum valeat genus Usipiorum.' Obiter istic etiam emendo, *Si lere*. Subjungit enim: 'Ingeniosa tamen Pompilli scripta ferentur:' non ut vulgant, feruntur. Si enim Usipii, inquit, alii que barbari Italianam occupaverint, tamen immortalia fore Pompilli scripta. *Colerus*. Edit. primigenia, *quod Germ. originis, ejurata patria, Romanorum nomen, Agrippinenses vocarentur: omnia*

vere et belle, nisi quod sede movendum illud *Romanorum nomen*, glossa videlicet manifestaria superscriptaque voci, *Agrippinenses*: quibus Agrippinensibus suum sit nomen, jam alibi dictum Tacito in lib. Annal. *Gruterus*.

In vico Marcoduro] Hodie *Duram* vocant. Multorum oppidorum fit a Tacito mentio, quæ hodie ignorantur, ut *Gelduba*, *Asciburgium*, et multa alia. *Lupanus*.

Nec finem labori attulit] Auctior Ven. nec fidem quidem labori. Florent. nihil juvat. *Pichena*. Caput hinc incepimus. *Freinshem*. Videtur iste codex significare: *Ne nox quidem finem labori attulit*. *Gronov.*

CAP. 29. *Tendere arcus]* Merito de voce *arcus* dubitatum a Lipsio: non tamen satis apposite emendatum *artus*. Scribe, *jactus*. Unde clamor, eo telorum jactus dirigebant: hoc vocat *tendere* sive *intendere* *jactum*. Atque hinc subjectum statim: ‘*Ignavorum* sæpe telis fortissimi cadere.’ *Acidal*. Lipsius cum nihil de arcubus Germanorum legisset emendavit, *tendere artus*. Quod quidem interpretatione non caret. Pro vulgata tamen Strabo scribit l. iv. χρῶνται δὲ καὶ τόξοις ἔνοι καὶ σφενδόναις. De Belgis loquitur eosque arcubus etiam uti adfimat. Fallor enim, an Tacitus imperiam Germanorum recte irridet, qui crebra intentione nervorum vires perderent? Apollonius in Excidio Hierosol. l. i. ‘sed enim se parcus infert, Nec crebro vires jactu diffundit inani.’ *Colerus*.

Periculorum ignarus.] Malim, *gnarus*, *Rhenan*.

CAP. 30. *Prætoriae portæ]* In castris fuit *Prætorium* ipsius Ducis tabernaculum, et porta *Prætoria*. In castris Rom. &c. * *Lupanus*.

Nuntiis promisis] Addidi particulam et hic imprimis necessariam, *nuntiis et promissis*. *Rhenan*.

CAP. 32. *Nece externa]* Id moris

Tacito est, ut dicturus *bella extēra* contentus sit dixisse, *externa*, tantum. Hist. iii. 5. ‘remissum id munus ne inter discordias externa molirentur.’ Et Hist. iv. ‘posito cīvili bello ad externa modestiores.’ Possumus ergo facere gratiam de emendatione doctiss. viro, *nece externa arma falsis velaret*. An *armis falsis*: id est, prætextu bellandi pro *Vespasiano*. *Satinerius*.

Premium laboris cepi] *Flor. recipi*. Forte, *recepī*. *Pichena*. Edit. Rom. *laborum recipi*; non male. *Gruterus*.

Exigua Galliarum portio] Alibi Germanorum eos nomine amplecti videatur. *Savilius*.

Molliora referre jussum] Magis placuit vox, *molliora*, ex meis libris, quam, *meliora*, ut in vulgatis. Sic Ann. l. xii. ‘Ille propalam incerta, et sæpius *molliora* respondens’ *Pichena*.

CAP. 33. *Sororis suæ filio]* *Romanus* cod. et *Rodolphus*, *sororis suæ viro*. Lips.

Rapiunt in transitu] Non inepti quidem aliorum, *capiunt*, sed nescio quomodo transitui isti potius conve-niat *raptus*. *Gruterus*.

Terga in suos verit] Contra rationem videtur, ut terga in suos verte-rint. Itaque Muretus eas voculas *in suos* delebat. Mihi tamen commoda interpretatione flectenda sic potius videantur, ut velint, terga dedisse equitem, et ad suos refugisse, terga vertisse et in suos fugam intendisse. *Acidal*.

Is terror Romanis] Dativus *Romanis* non est in exemplari *Bud*. *Rhenan*.

CAP. 34. *Victoria provenisset]* In exemplar. *Bud*. *promovisset*. *Idem*.

Confossus illic a Germanis] Haud dubitanter legam; *confossus illico Germanis*. *Illico*, statim, extemplo. Dictum autem est, quasi illo loco, ideoque simile quid nostra lingua retinet, ut pro statim, *illico*, continuo, dicamus etiam *auf der Stätte*; quo-

modo Galli, sur le champ. Interest autem hic loci illuc legas, an illico: hoc enim efficacius est longe, cum insuper etiam festinationem indicet, qua usi Germani, ne quid aliud enunciaret fortassis: aut quoniam ira detectæ rei, quam tegebant, pœnam properaverunt. Quomodo Sesualdo, cum Beneventanis auxilium venire indicasset, qui tum a Constante Imperatore obsidebantur, *caput abscissum est*, statim cum hoc dixisset: ut recenset Warnefrid. de gest. Longobard. v. S. Freinshem.

Ut depositis impedimentis] Ut particula non est in lib. manuser. potest que abesse. Rhenau.

Et minari asseverant] Castigavimus, et minari adsuerant. Idem.

Ne tempori decessent] Verba militum ad obcessos. Idem.

Credita] Rhenanus, edita: ego, dedita, vel didita. Lipsius.

Credita per utrumque exercitum fama] Malim edita. Rhenan. Maneat, credita per utrumque exercitum fama. Nam dedita aut didita, minus hue facit: neque enim spargi satis est famam ducis occisi vulnerable; si non et fidem inveniat in animis militum, ubi id evenit; ibi demum his accedit animus, illis abscedit. Gruterus.

Cap. 35. Ut inde terrestri] Præcessit de impedimentis legionum et imbelli turba: an illi igitur frumenta advehent, inter medios ita hostes? ridiculum: puto defectum aliquem esse, et asteriscum ante hæc verba ponendum, ut inde terrestri. Vide sequentia, agnoscere. Lipsius.

Qui reversus, missos] Magis placet quod e quibusdam libris eruas, qui ubi rursus missos. Sententiam certe aptius nectit. Idem.

Qui ubi rursus missos Novesium frumentatores] Expressi lectionem Flor. quam Lipsius etiam in aliis MSS. invenit. Minus recte vulgo: qui reversus: missos Novesium. Pichena.

* Secunda missio presidio cohortium

Delph. et Var. Clas.

firmata frustra fuit. Habes sensum quem punctis sic adhibitis coactum non dices: ‘ Qui rursus missos Novesium frumentatores, datasque in præsidium cohortes velut multa pace ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis: cunctos licentia vagos compositus invadit.’ Hinc nimis clarum, quam hic ingratis sese intruserint emendationes. *Salinerius.* Lipsius e quibusdam libris eruit, qui ubi rursus missos. Sane in quibusdam rursus: at τοῦ ubi nulla vestigia, nisi in ipso qui, quod mutari in ubi debet, non et ipsum retineri. Dele igitur. Nam et sonus concurrentium vocum alias asper: et Tacitus relativa hujus generis, ubi omitti possunt, non incelet. *Acidalius.*

E quinta et quartadecima legionibus] Inimo et quintadecima. Mercerus.

Cap. 36. Adventu quintanorum quindecimanorumque] At cap. præced. quintanos et quartadecimanos Vocabæ exercitui junctos aiebat. Manifeste alteruter locus vitiosus, et ex altero corrigendus, uter ex utro, non claret. Acidalius.

Effusus in luxum, &c. veterem iram renovavit] Reposuimus, Effusi in luxum, &c. veterem iram renovant. Rhenanus.

*Cap. 37. Vulgus sine rectore præceps, pavidum, socors] Reposui, pavidum, pro, pavidus, ex Flor. et est Tacito usitatus. Paulo infra, ‘ Vulgus aliena in dies mercari solitum.’ *Pichena.**

Vitellius occidisset] Cod. regius habet, occurrit, emendavi, corruisset. Rhenan. Rhenanus emendavit, corruisset. Mihi potior Flor. lectio, occidisset. Pichena.

Quartunque et duodevicesimani] Recete, duodevicesimani, ut supra monui. Male qui restituunt, duo et vicesimani, quamvis Florentinus ipse suadeat. Pichena.

Mixtus Cattis, Usipiis] In codice regio, Mixtus et Cattis, Usipiis. Script.

Tacit.

sí mixtus ex Cattis, Usipiis. Rhenan.

Nec incuruenti. Ita dispersos et nescios] Judicabam deesse quippiam: nunc restituere juvante Romano cod. posse videor, nec incuruenti. In via dispersos. Lipsius.

*Nec incuruenti. In via dispersos] Ita cimendavit Lipsius, eum vulgo legeretur, nec incuruenti. Ita dispersos, &c. Juvat aliquantulum Fior. qui corrupte habet, nec incuruentari via a dispersos. Pichena. Longe fallitur Lipsius. Narratio incongrua arguit et ante hæc deesse verba non pauca (uti et corrupta præcedentium ultima) et post hæc ipsa multo plura. Nam illa, *quin' et loricam vallumque,* sententia nulla cum his coherent, sed alia quæ præcessisse necesse est, de fide, industria, et fortitudine Treverorum respicinnt. *Acidal.**

CAP. 38. *Is præcerat provinciae] Verbum, præcerat, non legitur in Cod. regio. Tam expone, is provinciae haud quaque turbidus, hoc est, ipsi provinciae; ingenio id est, ob ingenium vel ex ingenio. Rhenan.*

*Una ex rep. annonæ cura] Nihil mutandum. Tale illud Juvenalis de populo Romano est: 'duas tantum res anxius optat Panem et Circenses.' Nam, *Pana*, substituunt leguntque male. *Lips.**

Cui una ex rep. annonæ cura] Hæ duæ voces, cui una, non extant in Ms. cod. et mutant, meo judicio, sensum. Nam Tacit. vult dicere, ex rep. annonæ cura, scil. existente, hoc est, quia cura annonæ pertineret ad remp. ut sit hæc locutio similis illi Hist. lib. II. 'Et quibusdam vicinis coloniis invidiæ emulazione; subauditur, existente. Supra Ann. lib. I. 'Seu nihil militi, seu omnia concederentur in anicipiti rep.' subauditur, futura. Ann. lib. III. 'At hercule nemo nescit, quod Italia externæ opis indiget, quod vita populi Rom. per incerta maris et tempestatum, cotidie volvitur, ac nisi provinciarum

copæ et dominis et servitiis, et agris subvenerint, nostra nos scilicet nemora nostræque villæ tuebuntur? Hanc p. e. curam sustinet princeps? Rhenanus. Non hæc ad eccl. est Rhenanus; ideoque secutus auram codicis sui in vada præcipitat et saxa, a scriptura vulgata, quæ extat in editionibus omnium primis, quod dieo, ut ne quis deinceps chirurgiam iterum adhibeat manum, et opus querat, ubi non est. Grüterus.

CAP. 39. *Tanquam transgredientem in partes] Sic melius in Flor. quam in vulgatis, quod transgredientem: nam adverbio tanquam ostenditur, &c. * Pichena.*

*Nomen epistolis edictisque præferrebatur] Castig. proponebatur. Rhenanus. V. C. habet, præponebatur: in alio, præferebatur. Jus penes Micianum erat. Ursinus. Muret. præponebatur: verius. *Acidalius.**

*Jus penes Micianum erat] Verbum erat erasmus. Infra scrips. quo die non qua. Rhenanus. Abest quidem a vulgatis verbum, erat. Sed cum in Flor. ac Ven. habeatur, non fuit negligendum. *Pichena.**

*Varoque Arrio] Ita ubique, non Ario legendum ex MSS. *Pichena.**

*Inanem animum spe, &c.] Sallust. in Jug. 'quod homo inanis, et regiae superbiae, imperio nimis gauderet.' Horat. Sat. I. 4. 'inanis hoc juvat.' *Pichena.**

CAP. 40. *Tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta] Ex hac clausula nihil est in Bud. vol. præter duas voces, *Tum rapta:* dormitat hic librarius. Forte, *Tum qui rapta;* quique æra; subaud. Creati sunt vel electi. Rhenan.*

*Vetustate delapsa] Capitolii incendio liquefacta, ait Sueton. Vesp. 8. *Savilius.**

*Et Fastos adulatione temporum] Aduditur in vulgatis, et qui *Fastos.* At supervacuum esse illud, qui, clarum est: nam et a Flor. abest, et mens*

auctoris, &c. * *Pichena.*

Modumque publicis impensis] Fuerunt Romae leges sumptuariae sive cibariae, quae impensam præscribent ad luxuriam mensarum comprehendam. Vide Gell. II. 24. et Macrobius Sat. III. 17. Augustus, teste Sueton. legem sumptuariam ex integro sanxit. Lex quoque Fannia lata est, quæ iudis modum imponeret. Supra memoravit Tacit. &c. * *Lupanus.*

Tertio Juliano] Paulo ante habes, *T. Juliano.* Rhenanus. V. c. habet: *Titio Juliano;* et sic infra constanter, pro, *Tertio Juliano.* Ursinus.

Inter Musonium Rufum et Celerem] Hæc ex Dione disces: nam Vespasianus philosophos omnes præter Musonium Roma expulit. *Lupanus.*

Demetrio, &c.] Ann. XVI. Sueton. *Vesp.* 13. Xiphilin. *Saxilius.*

Ipsi Publio neque animus] Vox addita, auctore Vatic. *Lips.*

Ipsi Publio animus in periculis] Codex Bud. mutilus est; nam duas voces, *ipsi Publio*, non habet. Forte legendum, *neque animus.* Rhenanus. Lipsius ex Vat. restituit vocem, *neque*, in vulgatis vacantem. Eam ego Flor. auctoritate confirmo. *Pichena.*

Signo ultiōnis in accusatores dato] Non est in Cod. Bud. *dato:* expone, *signo ultiōnis*, id est, in signum ultiōnis in accusatores, ‘petit a Cæsare Junius Mauricus, ut comm. princ. p. Senatui faceret.’ *Rhenanus.*

Ut commentariorum principalium] * puta Claudi et Neronis. Ita *commentarium principis* legimus apud Modestinum, in l. xxxii. D. ex quibus causis major. Unde et qui principis *commentaria* perscribebant *commentarienses* appellati ex Vegetio lib. I. qui militum munia, uti excubias comiteatusque et alia hujusmodi, in *commentarios* referebant. Et apud JC. l. 4. de cust. reo. observamus, *commentarienses* vocatos, qui detentorum nomina in *commentariis* describe-

bant, ac veluti custoditorum diarium conficiebant. Sic accepti in l. xlvi. §. 7. D. de jure fisci, *Commentarienses*, quorum manu acta subnotantur, quoties apud fisum agitur. Illud sane postremo minime prætereundum videtur, quod admiratione hand cære credo, explanationes scil. in Virgilium, Horatium, aliosque auctores *Commentaria* inscribi; quam *commentaria*, ut diximus, brevia sint, ac veluti per capita scripta, hæc autem fluxiore oratione fuseque sint literis mandata. Scio quidem Gellium dixisse: ‘Qui *commentaria* in Virgilium scripserunt?’ et alibi. Scio quoque in scholis ab expositionis excellentia Averroem communissima appellatio *commentatorem* vocari. Attamen apud alios probatos ac classicos auctores *commentarium* in hac significacione me legisse minime recordor, ob idque has *expositiones* potius et rectius *Commentationes* dicendas semper censui. Siquidem *Commentatio* passim Cic. meditatio est, et præsertim I. de Orat. ‘subitam orationem *commentatio* et cogitatio facile vincit.’ Et iterum, ‘quos locos multa *commentatione* ac *meditatione* paratos atque expeditos habere debetis.’ *Marcellus Donatus.*

Per quos nosceret] Ex illis enim *commentariis* innotescere senatui poterant nomina eorum, qui apud principes præteritos delationes exercuerant: ut ex eis quisque senatorum eligeret, quem accusaret, ac perderet, quasi in ultiōnem reip. *Pichena.*

Consulendum tali super re princeps respondit] Reposui, *consulendum tali s. re principem resp.* *Rhenan.*

CAP. 41. *Quo certatim omnes magistratus, cæteri ut sententiam rogabantur]* Regium exemplar habet, *Omnis iniens magistratus, cæteri sententiam rogabantur.* Lego, *Omnis iniens magistratus, cæteri sententiam rogabantur, deos testes advocabat.* Nunc clara erit

sententia si sic distingua: ‘ quo certatim omnis iniens magistratus (cæteri sententiam rogabantur) Deos testes advocabat. Nihil ope,’ &c. *Rhenan.*

Nomium Actianum] Nos, *Nonium Act.* Item, *In Vibium Crispum.* *Rhenanus.*

Scribonianos fratres] Vide *Xiphilin.* *Nerone.* *Savil.*

CAP. 42. Aquilio Regulo] Est omnino ille Regulus, Plinio in Epistolis meritissimo flagellatus, et alibi ‘ Bipedium nequissimus’ dictus. Observa ergo de Messalla diversissimo fratre. *Lipsius.*

Sponte ex S. C.] Non de nihilo ambigit Rhenanus. Si enim ex S. C. subiit, quomodo sponte? Divinat, *Sponte ex se.* Haud inepta. Quid si, *Sponte, nec Sc?* *Lipsius.*

Sponte ex S. C. accusationem subisse] Hæc verba significant accusationem Crassorum ex sc. decretam, quam sponte subierit Aquilius Regulus. Alioqui legerem, *sponte ex se accusationem subisse.* *Rhenan.* Possit facilime emendare insertionem particulae negantis: *Sponte, non ex S. C.* nisi quod mihi structura orationis alias plane harum vocum sedem et originem requirere videtur. *Lego: accusationem subuisse juvenis admodum, non ex S. C. sed sponte; nec depellendi, &c.* Nihil quidem ita sententia pariter et oratione planius pleniusque. *Acidalius.* Semper habui illud *ex S. C.* pro scribæ figmento. Initio aliquis adscriperat ei *sponte* interpretationem, *ex se*, quod cum alteri videtur mendum, formavit inde *ex S. C.* ingeniose quidem, si non præter historiam et mentem auctoris. *Gruter.*

Appetitumque morsu] Copulam, *que,* addidi ex *Flor.* *Pichena.*

Aut salutem illa sævitia] Ex ductu scripturæ Vaticanæ restitui. Nam ibi, *nec dignitatem hausta item.* Vulgo, *nec dignitatem aut ista lucem.* Lips.

Salutem illa sævitia redemisti] Mu-

retus, *ista.* *Acidalius.*

Inter creditores bona, nondum] Sic distingue: *creditores bona.* *Nondum honorum, &c.* *Acidal.*

Septuagies sestertio signatus] Volebam *dignatus:* ut in Virgilio: ‘ Conjugio Anchisa Veneris dignate superbo:’ et ipso alibi Cicero. At nunc placet magis Faërni conjectura, *saginatus.* *Lipsius.*

Septies millies sestertio] Id est, 54,687. lib. 10. 5. sterlingis. *Savil.*

Signatus et sacerdotio fulgens] Forte, *designatus, &c.* *Rhenanus.* Faërnus legebat, *saginatus*, quod non displicet ob ea, quæ præcedunt. *Ursinus.* Videlum an *signatum* Tacitus dixerit pro insignem vel insignitum: nam quod eruditus vir *dignatus* reponit valde placeret, si quod istius dignationis ac liberalitatis a Nerone aut alio in Messalam collatae testimonium ederetur. *Fr. Hotomanus.* Hic mendum tollendum est. Sine ullo dubio legimus *septuagies sestertio saginatus.* *Jos. Scaliger.* Libri omnes et MSS. et editi omnes consentiunt in voce, *signatus:* ex qua Lipsius conjectura fecit, *dignatus.* Ego nihil malim, quam eum Faërno restituere, *saginatus;* quod nuper idem Lipsius probavit. *Pichena.*

Invenit etiam æmulos infelix nequitia] Generalis est sententia non ad Regulum solum restricta, etsi ad ipsum hic relata. Itaque non præterito tempore, sed præsenti accipiam *invenit;* et particulam *etiam sequenti* voci postponam. Lege: *invenit æmulos etiam, &c.* *Acidal.*

Consularem visuri sumus] Lipsius, *ausuri.* At vulgata lectio mihi magis probatur. Quasi dicat: Si eum non pervertitis, fiet etiam *Prætor* et *Consul*, majoremque potentiam assequetur. Alias non dixisset, *ausuri sumus, sed, audiebimus.* *Pichena.*

Exempla, quam mores] Inepta aut nibili sententia, Rudolphus, *quam homines.* Vis ad verum duci? lege,

mores: tum alteram litteram divide, habes autores: id est, rem et sententiam meram. O quam levia saepe turbant! *Lipsius.*

CAP. 44. *Cæptam libertatem*] Prisci libri, *cæptalam*: ex quo velim, *cæptam tantum*. *Lipsius.*

Cæptam libertatem] Cape inceptam. *Ferretus.* Vulgo, *cæptam*. Sed Florent, et alios veteres secutus reposui, *cæptatam*. *Pichena.* Non abhorreo ab eo quod servat edit. Ven. *cæptam*: tanto quidem minus, quod proxime usurparit: 'Simul eos qui cœptam,' &c. Neque iteret facile voces easdem admittatque alteram analogia. *Gruter.*

Octavium Sagittam] Adjiciunt Flor. et Ven. *Octavium Sabinum Sagittam.* Tamen l. XIII. ubi de hac re fit mentio, nulla est additio. *Pichena.*

CAP. 45. *Manlius Patricius*] Vatic. et Rom. *Patruitus.* Fortasse, *Patruinus*: quod nomen in Symmachii epistolis plus semel leges. *Lipsius.*

Manlius Patruitus ordinis Senatorii] Reposui ex Flor. *Patruitus*, pro *Patricius*, ut vulgo. In eod. lib. pro, *ordinis Senatorii*, legitur, *Senator*. Sed nihil muto. *Pichena.* Cum et Vat. et Flor. item edit. Rom. prima retineant uno consensu, *Patruitus*; vel ea de causa hic auctori redonandum erat. *Gruter.*

Colonia Senensi] *Senensi* in Vatic. semper. *Lipsius.*

Jussu magistratum] Decuriones enim proprie magistratus municipales sunt Jurisconsultis. *Aciatus.*

CAP. 46. *Lectus in eandem spem miles*] Magis placet, *erectus in eandem spem*, pro eo quod vulgo legitur, *electus*, &c. Ursinus. Muretus, *erectus*: quod sententiam corrumpit. Miles quia in spem, &c. * *Acidalius.*

Sine multa cæde pelli poterant] Plura hic in Flor. adjiciuntur: *pelli poterant, sed immensa pecunia fer.* Post hæc paginæ transpositio ibi a librario facta fuit, sed adeo evidens, ut nul-

lam pariat confusionem. *Pichena.*

Ad cædem destinaretur] Nos, destinarentur. *Rhenanus.*

Prensare communipularium] Ita lego: non tamen male, *prensare communipulares, pectori, cervicibus innecti.* *Lipsius.*

Prensare communipularium pectora cervicibus injecta] *Prensare verbum delevimus, et pro communipularium scripsimus, cum manipularium, pro injecta, innecti: destinarentur, cum manipularium pectora cervicibus innecti, suprema oscula petere;* hoc est, petebant. *Innecti* significat impetum services sociorum amplexantium. *Rhenanus.* Quid est *prensare pectora*? inusitata locutio, absurda sententia: quod Lipsius intellexisse postea videtur, cum priori emendationi diffidens, non male etiam scribi posse, *prensare communipulares, pectori, cervicibus innecti.* Pejus hoc multo quam prius. Nam præterquam quod nec *pectori innecti* recte dixeris, inæqualis etiam structura redditur. At tu pro *pectoris* rescribe minima facilissima mutatione *dexteris.* Sic sibi convenient omnia, qua in sensu, qua in sermone: *Prensare communipularium dexteris, cervicibus innecti, suprema oscula petere.* *Acidal.* Non abhorret animus a scriptura Venetæ edit. *cervicibus innecti, suprema oscula petere:* neque aliter Rom. quam quod is *injecta.* *Gruter.*

Spernunt oblatos agros] Addidimus pronomen *sibi.* *Spernunt oblatos sibi agros.* *Rhenanus.* Addidit Rhenanus vocem. Sed sustuli, quoniam a Flor. aliisque melioribus libris abest, nec videtur necessaria. *Pichena.*

CAP. 48. *Summaque etiam miscentis*] Faernus rectissime legebatur: *Summaque et ima miscentis.* Ursinus. Constat sententia. Conjectura tamen Rodolphi legitinis, *summaque et ima*, mihi prorsus arridet. *Pichena.*

Si pauca supra petiero] Aut *supra repetiero*: ut in Ann. XVI. 'De C.

Petronio pauca supra repetenda sunt:—ceu vulgo legitur: aut *pauca repetiero*. Nisi quis malit, *subrepetiero*: ut sit verbum ejus formæ, cuius est *prodeambulo*, *prosubigo*, *repromitto*, *adobruo*, et quod apud Livium reperitur, *superincido*. Rhenan. *Muretus*, *repetiero*. Melius; sed cur hic auctor veritatis studium testatur? tanquam minus vere illa tradiderit. Videatur vocula excidisse, &c. * *Acidalius*.

Beneficiorum numerus] * *TRIBUN.* Abiisse in aliud officii nomen videatur, ex Tertulliano de Fuga: ‘In matricibus Beneficiariorum et Curiosorum inter tabernarios, et lanios, et aleones, et lenones, Christiani quoque vectigales continentur.’ *Lips.*

Æquatus inter duos beneficiorum numerus] Guidus Pancirolus in Notitia imp. Orient. c. 9. et Occid. c. 47. affirmat legendum, *beneficiorum*. Tamen nihil mutavi, cum idem sensus in utraque voce sit. *Pichena*.

Pravo certamine legatorum] Distinguendum censeo: ‘et mixtis utriusque mandatis discordia quæsita, auctaque pravo certamine. Legatorum jus adolevit diuturnitate officii.’ Hoc enim ait: dum imperant iisdem uterque suo jure, saepe contraria, discordia exorta est, et ea *pravo certamine*, dum neuter alteri concedere sustinet, *aucta*. Sed legatorum potestas prævaluuit, quia complures per annos eam curam habebant, proconsules quotannis mutabantur, &c. *Gronov.*

CAP. 49. *Neque modica cupiens, sed affinitate Vitellii anxius]* Codex Matthiae Corvini, *neque modica cupidus si affinitate Vitellii anxius*. *Is cr.* Forte scribendum: *Neque modice cupidus, affinitate Vitellii anxius is, crebris, &c.* Rhenanus. Interpungendus et scribendus ita locus hic est: *neque immoda cupiens; sed affinitate Vitellii anxius is, crebris sermonibus tentaritne, &c.* Vertranus. Non male etiam Rom. edit. *et adfinitate;* ut et hoc inter

causas fuerit, cur citius transiret ad res novas. *Gruter.*

Tentaritne Pisonem] Flor. ac Ven. *tentaveritne.* Pichena.

Et pace suspecta tutius bellum] Sic Faernus legebat, deleta, *in*, prepositione. *Ursinus.* Muretus *in tollit*. Ego possim etiam hic ferre. *Acidal.* Omnino emendandum, *et pace suspecta*. Sic et supra habemus pacem misseram bene vel bello mutant. *Grot.*

Cecidisse Galerianum] In cod. Matthiae Corvini legitur, cessisse. Scriberim, *cesos esse Galer.* Rhenan.

Centurio a Muciano missus] Particulam a submovimus. *Idem.*

Læta Pisoni omnia] Lego *omina*: quod miror tot locis, nondum etiam hic, emendatum. *Acidal.*

Indulgèntia viri et adulandi libidine] Fœdus lapsus est in duobus istis vocabulis, *indulgèntia viri*. Castigavimus, *indiligentia veri*; hoc est, quod forent diligentes in perscrutanda veritate rei. *Rhenan.*

CAP. 50. *Mox Ophensium]* Rodolphus voluit, *Ruspensium*: sed a conjectura. Ophensium quidem non alibi mentio in hoc tractu: et putamus rectissime emendatum iri, *Oënsium*: statimque, *populus Oënsis*. Rem testigi. Te advoco C. Plini, &c. * *Lips.*

CAP. 51. *Mare aggressi]* Alias, *ingressi*. Ferrettus.

Quadraginta millia equitum Parthorum] 40. *millia sagittariorum*, ait. Sueton. Vesp. 6. eadem cum Tacito sententia, Parthi enim erant *πτωτοξόται*, id est, *ex equis militabant arcu*. Savilius.

CAP. 52. *Ni pater exemplum]* In cod. Matthiae Corvini, *ni parens e.* Rhenanus. Flor. *ni parens, &c.* Pich.

Bono esse animo jubet] Verbum jubet non est in cod. Manuser. Verum illic legitur *attollere*, quemadmodum et nos scripsimus. *Rhenan.*

CAP. 53. *In L. Vestinum]* Hic est a Claudio in Lugdunensi tabula memoratus, ex colonia Viennensi, eques-

tris ordinis ornamentum, ab illo familiarissime dilectus. *Vertran.*

Ingressi milites, quibus] Non hæc a superioribus puncto divellenda fuerant. Tu junge: *evinctum vittis coronisque ingressi milites, &c.* Continua enim oratio inde ab illis, *Undecimo Kal: Jul.* ad verbum *perluere* decurrit, in eoque comprehensio et sensus ipse sistitur. *Acidal.*

Quibus fausta nomina] Cic. de divin. ‘Cum Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis non minibus, qui hostias ducerent, eligebantur: quod idem in delectu Consules observant, ut primus miles fiat bono nomine.’ *Savillius.* Ita jam pridem Faërmus emendavit, adductus Cic. loco ex lib. 1. de Divin. et Plin. xxviii. 2. in quo est: ‘Cur publicis lustris etiam nomina victimarum ducentium prospera legimus?’ *Ursinus.* Congruit Flor. cum Vat. in voce, *nomina.* Male vulgati, *omina.* Vide Lipsium. *Pichena.* Si idem est ad hanc rem *omen* quod *nomen*, cur emendamus? Idem autem esse docent ea, quæ vir doctiss. e Plauti transcripsit Persa: Virg. ‘Lucridi nomen in patria fuit. To. nomen atque omen quantivis est pretii.’ Quibus enim est nomen faustum, iisdem etiam omen esse faustum dici potest. Plaut. Pseud. ‘enge jam χαῖρε, οἰωνὸν volo:’ i. *salve, omen.* Salinerius.

A quattrimis et fontibus omnibusque hausta pluere] Dii boni, quam est hæc clausula prodigiosis mendis obserita! Restituimus, *Aqua, rivis et fontibus annibusque hausta, perluere.* Rhenanus. In vv. cc. est *aqua trinis e fontibus, annibusque hausta.* Quæ lectio non displiceret, si aliquo antiquitatis testimonio confirmaretur. Ant. Augustinus legebat: *Aqua e rivis, et fontibus annibusque hausta perpluere,* &c. Ursinus.

Plauto Eliano] Vatic. Barbare vulgo, *Eliatius.* Lips.

Plautio Æliano] Ita legendum ex

vv. cc. *Ursinus.*

Lustrata Suevetaurilibus area] Ita scribendum; ut jam pridem emendavimus ex vv. cc. et ipsa antiqui ritus notitia. *Ursinus.* Vulgo, *bove taurisque.* Emendavit Lipsius; et Flor. annuit, qui habet, *bovetaurilibus.* *Pichena.* Non animadvertis vir solertissimus, nimio corrigendi pruritus correptus, Capitolino Jovi vaccam simul et taurum auratis cornibus immolari solere. Serv. Aeneid. ix. quod vulgatum Taciti probat lectionem, quæ commutata priscae religionis ritum penitus exsuit. *Gutherius.* Abstine contumeliam. Recte Lipsius; non enim de sacrificio Jovi uni faciendo agitur, sed de area lustranda. Cur autem tauris potius diceret quam *tauro* Tacitus? *Gronov.*

Secundum cespitem] Nos, super cespitem. *Rhenan.*

Quibus ligatus lapis] Flor. quis lig. l. *Pichena.*

CAP. 54. *Vel externum servitium]* Restitui ex Flor. ac Ven. particulam, *vel*, quæ vim sententiæ addit. *Pichena.*

Et in interna mala fregissent] Præpositionem in erasimus. *Rhenan.*

CAP. 55. *Anteibat alios]* * Sic l. v. Histor. ‘Templum in modum arcis, propriaque muri labore et opere ante alios,’ &c. * *Lipsius.*

Opibusque ante alios] Plerique veteri libri hanc lectionem affirman, ut testatur Lipsius, et consonat Flor. ideo vulgatae, *anteibat alios*, præposui. *Pichena.*

Hostis populi Romani, quam socius jactabat] Sic restitui. Transmarinum et elegans dicendi genus est, *Jactat esse socius:* quod plebs dixerit, *Jactat se socium esse.* Homerus: “Ἐκτῷ δὲ Δίὸς εὐχετὴρ ἐπισθένεος πάϊς ἐλαῖε” et crebro Græci: quos saepè et vulgo imitati Latini, sed locis hodie fere corruptis. Plautus Asinaria: ‘Argenti viginti minæ me modo ad mortem appulerunt, Quas hodie adolescens

Diabolus ipsi datus dixit.' Ita enim consensu manuscripti: sicut et illo Bacchidibus: 'Eia, nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.' Apuleium eo exemplo scripsisse censem lib. vii. 'Summos illi promitterent honores habituri mihi' nec mutem. Virgilius: 'sensit medios delapsus in hostes.' *Lipsius.*

Hic Trevir, hic Lingon] Forte, *ille Lingon.* Rhenan.

Animos ceterorum scrutari. Ubi quos] Fortasse melius corrigas ac distinguas, *scrutati; ubi quos.* Pichena.

Turingrorumque] Castigavi, *Tungrorumque.* Rhenan.

Fure discordiis pop. R.] Joseph. ἄλλος. VII. 2. Savil.

Capi tum maxime] Emendavi, *capi cummaxime.* Rhenan.

Bellis destineri] Nos, *distineri.* Id.

CAP. 56. De reliquiis Vitelliani exercitus] In cod. manuscr. legitur, *reliquis: subaud. militibus.* *Idem.*

Infidisque legionibus] Non est in codice Budensi, sicut nec ablativus *artibus*, paulo post. *Idem.*

Extra conventum] * junxissent. Si tamen pura est lectio; nam libri quidam, *commentum* habent, Florentinus cōmtum. Nihil melius elicio. *Lips.*

Extra conventum amandatum in Frisia] Dixit supra eod. lib. Sed *conventus* ille mihi suspectus: nam cum jussu Civilis in Frisiis avectus est Claudius, ipsi erant in campo, et in acie. Quid ergo proprie dictum de *conventu?* neque Flor. eam vocem agnoscit, qui habet, *cōrū tum.* *Venetus commentum.* An *extra conventum*, significat, privato, et clandestino ducum consilio, absque multitudinis frequentia et *conventu*, nulloque iudicio amotum Labeonem? Idem fere Cic. pro Deiot. 'dico intra domesticos parietes: extra conventum, eam frequentiam, in qua Oratorum studia niti solent.' An potius longe a cōetu militari, ubi periculum erat, ne discordiae semina Labeo præberet? *Pi.*

chena. Lectio jam recepta omnium ineptissima. Quomodo enim *extra conventum amandatus*, qui ejus pars vix fuit. Id ea, quæ supra dicuntur, satis ostendunt. At vet. cod. habent *commentum.* Emendem: *extra continentem amandatum in Frisiis.* Tum enim jubente Civili in Frisiis amandatus est Labeo, ipse non in insula Batavorum, sed in expeditione et campo fuit. Id superiora liquido ostendunt. *Boxhorn.* Recte se habet vulgata. Vide, si libet, observ. III. 22. *Gronov.*

Et furtim magis, quam bello Caninefates, Marsacosque incursabat] Muretus, Marsaticosque, Forsan et legendum, *furto.* Acidal.

CAP. 57. Cum ducibus Germanorum] Faernus legebat, *Trevirorum.* Ursin.

Eadem rursus omnia] Castig. *eadem rursus numina.* Rhenan.

Eadem fata, ruptores fæderum expectarent] Malo, *exspectare*, eadem sententia, sed meliori phrasí. Qui *exspectandi* verbum in hoc usu non noverant, mutarunt. Dele etiam comma post *fata.* Acidal.

CAP. 58. In tot malis hostium] Mala quæ adversus me ab hostibus parantur: eritque nomen ancipiti significazione, ut *vulnus.* 'Et vulnere tardus Ulyssi.' Gell. ix. 18. 'Cum diceret vulnus, non quod accepisset Ulysses, sed quod dedisset.' Sed quinam hi hostes? *Classicus, Tutor,* et cæteri Galli, quos paulo ante *occultos* appellat, qui post manifestam defectionem occulta expromunt, vincula scil. sive necem *Vocula paciscuntur:* 'Pignusque tanti sceleris nece aut vinculis legatorum daretur.' *Salinerius.* Vocem, *hostium*, conatur Salinerius defendere. Lipsius varie emendat. Ego corruptam censeo ac legendum, *hodie.* Nam illa ipsa die mortem *Vocula* expectabat, immo statim post concionem de supremis agitavit. *Pichena.* Quicquid de retinenda aut mutanda voce *hostium*

Lipsius afferat, mihi delenda plane videtur. *Acidalius*. Mihi facilis correctio fuit, *Mortemque in tot manibus hostium*. Videtur Tacit. vestigia Salustii, ut solet, legere, apud quem Cæsar: ‘In luctu atque miseriis, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse.’ *Colerus*. Tentabam, otium et finem misericiarum, Observ. i.

14. Gronov.

Id enim fas armorum et jus hostium] Verbum a Tacito plerunque omittitur, neque hic opus est: tamen optimus Flor. addit, *et jus hostium est*. Pichena.

Si fortuna in præsens, virtusque defuerit] Vocabulum *virtusque* non est in lib. manuscripto. Rhenanus.

Etiam vetera exempla deficiunt] Interrogatione hæc inspiranda, languentia alias ac jacentia. *Acidalius*.

Deficiunt, quotiens Romanæ legiones perire præoptaverint, ne loco] Ita legitur in Flor. ac Ven. absque ulla interrogationis nota, quod mihi melius visum. Nunc vulgatam lectionem refero, deficiunt: *quotiens Rom. legiones perire præoptaverunt ne loco*. Pichena.

Tolerant nunc maxime inopiam obsidiumque apud Vetera] Emendavi, tolerant cum maxime inopiam apud Vetera. Rhenanus.

Pecunia nuper etiam e donativo sufficit] Ita Faernus legebat. Ursinus.

Donativo sufficit] Imo, sufficit. Nuper enim donativum acceperant. Supra. Lipsius.

Centurio denique aut miles] Reposui, centurioque aut miles. Rhenanus.

Augentur excubiae] Nos, agentur exc. Idem.

Si vobis non fuit cordi] * Nec quidquam hic serupi aut nodi. Rhenanus tamen ait in Budensi, *τὸ cordi*, non legi: ex quo ille juratus emendat, *si vobis non fuit*: id est, licuit, inquit, more Græco. Bene Beate manibus tuis sit, nam perjuria hæc litteratorum, pariter ac amantium, ut spero,

venti auferunt. Lipsius.

Ut si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra incorrupta et intemerata servari, at certe pollui fædarique a Tutore et Classico ne sinatis] Fœde hunc locum interpolatum ausim jurare: nam dativus *cordi* non est in exemplari regio, nec sex istæ voces, certe pollui fædarique a Tutore et: sed tantum, *At Classico ne sinatis*. Dixit autem Tacitus imitatione Græcorum *si non fuit* pro si non licuit: nam ἐστὶ pro ἔγεστὶ illi usurpant: *Vobis me duce hæc castra incorrupta et intemerata servari, at Classico ne sinatis*. Quasi diceret; οὐκέτι feram, si alius quispiam id faciat. Nam Classicum, quum provincialis sit, ista non decent. Tottam sententiam sic legeris, *Te Jupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos tot triumphis coluimus, Te Quirine Romanæ parens urbis, precor venerorque, ut si vobis non fuit, me duce hæc castra incorrupta et intemerata servari, at Classico ne sinatis*. Idem.

CAP. 59. *Prohibuere fædissimam mortem*] Fœdissimam vocat mortem, quæ desertoris proditorisque manus obvenit. Pichena.

Occisis Magontiaci tribunis] Distinctio mutanda; *in eadem verba adigit, occisis Magontiaci tribunis, cæso castrorum prefecto, qui detrectaverant. Classicus, &c.* Nam ita est.* *Mercerus*. Transposui punctum a verbo, adigit, ad verbum *detrectaverant*, monente Mercero; clarior enim sententia rediditur. Pichena.

CAP. 60. *Aut qui ipsos leves*] Vol. manuser. habet, *at qui ipsos*. Malim, ac qui ipsos. Mox nos, *ad quintum fere lapidem coorti Germani*. Rhenanus. Correi, atque ipsos, quia Flor. habet, atqui ipsos, unde vulgo, ac qui ipsos. Pichena.

CAP. 61. *Propexum rutilatumque crinem*] Non addit Tacitus, an mœroris causa Civilis barbam capillumque raserit, quod morte Germanici ad indicium maximi luctus factum

esse a regnulis testatur Sueton. Cal. 5. Romanis vero in usu non fuit barbam in luctu ponere. Id tamen barbaro voto a Civili factum Tacitus tradit. *Lupanus*. Notat Lipsius exempla quædam in barbaris. At Cæsar ipse usurpavit quoque narrante Sueton. ‘Diligebat quoque usque adeo (milites) ut audita clade Tituriana, barbam capillumque submiserit, nec ante dempserit, quam vindicasset.’ Sed ab alia hoc consuetudine, qua in luctu squallorem omnis generis affectabant. Sic et Augustus apud eundem c. 23. *Acidal.*

Patrata demum clade] Tac. de morib. Germ. ‘Aliis Germanorum populis usitatum rara et privata enjusque audentia apud Cattos in consensum vertit, ut primum adoleverint, crinem barbamque submittere.’ *Savillius.*

Augescente superstitione arbitrentur Deas] Muretus, *arbitrantur*. Lib. de morib. Germ. ‘Vidimus sub Divo Vespasiano Velledam, diu apud pleiosque numinis loco habitam. Sed et olim Auriniam, et complures alias venerati sunt, non adulazione, nec tanquam facerent Deas.’ *Acidal.*

CAP. 62. *Legio XIII. j Immo sexta decima.* Sed ita non semel peccatum in Taciti libris, nota ternarii pro scenario. *Mercer.*

Revulsæ imperatorum imagines, innexa signa] Pro *innexa* legitur in cod. reg. *inhora*. Conjicio fuisse scriptum a Tacito, *symbola*. *Revulsæ imperatorum imagines, symbola, signa.* Rhenus. Cum in v. c. sit *inhora* pro *innexa*, posset legi, *mota signa*. Ursinus. Plerique veteres cod. interque eos Florent. habent *inhora*. Quod autem in vulgatis repositum fuit, *innexa*, nullibi in MSS. invenitur. Lipsius nuper corrigendum censuit, *inhonora*, id est, *squallida*, non *uneta*, non *nitida*. Quam correctionem recepi: ac fortasse etiam *inhonora signa*, dicuntur, quia revulsæ ab iis Impe-

ratorum imagines fuerant. *Pichena.* *Innexa signa*, id est, non nexa pilis vel coronis, quibus comebantur. *Doctiss.* vir ad Ann. I. xv. *Salinerius.* Locus mire vexatus ferro critico; forsitan immerito: nam si lectio ista exstat in MSS. omnibus, habet quo se tueatur; ut dicat nimirum, sine honore omni, sine gratia, signa omnia conjecta, conjectaque in unum quasi fascem. Sic alibi legimus, ‘innexus sanguine,’ ‘innexus adfinitatibus.’ Aliquando conjectabam *impexa signa*, pro incomptis. Sed enim cum extet in ed. Rom. *revulsæ imperatorum imagines in ora fulgentibus hinc inde*, sine voce *signa*, quam extare in Vat. veteri ipsem Lipsius diserte non scribit, lectio illa omnibus fere coloribus mihi satisfacit; ut velit: nusquam adspectata signa aut aquilas Romanorum; palam et passim, incurrisse tantum vexilla Germanica. In ora dictum eo modo, quo ‘præter ora,’ hoc eod. lib. c. 31. *Gruterus.*

CAP. 63. *Sævitia ingenii]* Vulgo, *sævitia ingenita*: at ego, *ingenii*, quia in Flor. ac Ven. legitur, *sævitia ingenti*. Lipsius ex Vat. idem affirmit. *Pichena.*

CAP. 64. *Sed præcipuo Deorum]* Flor. et *præcipuo*. Idem.

Quomodo lucem noctemque] Perspicue rectum, atque ita in Vatic. Vulgo, *lucem diemque*, quasi ea different. *Lipsius.*

Quomodo lucem diemque omnibus hominibus] Ita in Flor. ac Ven. atque in omnibus aliis exemplaribus quæ viderim. Lipsius tamen, quia in Vat. invenit, &c. * *Pichena.* Benè vulgo, quid τῷ νοτὶ cum verbo aperuit? at naturam dicit ejusmodi mortalibus aperuisse, respiciens ad ea, nam ad hunc diem flumina et terras, et cælum quodammodo ipsum clauerant *Romanii*. Cæterum lucem diemque pleonasmus est, ut nos docte monitos voluit accutiss. *Pichena.* *Salinerius.*

Abruptis rectigalibus] Id potius est

quam *voluptatibus*, quod hæsitanter doctiss. vir hic induxit. Sed qui sit, ut Romani vectigalibus plus valeant adversum subjectos, quam armis? his viatos suæ ditionis tantum faciunt, illis exnuunt bonis, ita ut impares oneribus ferendis veneant in servitatem: quod paulum absfuit, quin cunctis Frisiis eveniret Ann. I. iv. ‘ac primo boves ipsos, mox agros, postremo corpora conjugum, aut liborum servitio tradebant.’ Sic armis vincunt, qui rebellare aliquando valent: quos deinde vectigalibus adeo conterunt, ut vires et cogitationes desciscendi penitus amittant. Dices Frisos avarissime habitos, injurias tamen ultumisse. Ann. iv. 74. ‘Clarum inde inter Germanos Frisium nomen, dissimulante Tiberio damna.’ At ego tibi occinam vulgatum illud οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐστὸς διπλοῦς: i. non est cuiusque navigare Corinthum. Et ii remedium in principio mali a desperatione sumsere. Vel simplius, pecunia nervus est bellorum. Hist. I. II. ‘sed nihil æque fatigabat quam pecuniarum conquisitio, eos esse belli civilis nervos dictitans:’ eoque Romani viatos ita per vectigalia spoliabant, ut unquam reparare bellum nequirent, quod armis tantum victi redintegrare potuissent. *Saliner.*

CAP. 65. *Metu futuri*] Nos, metus futuri. Quando neque subire conditiones, metus futuri, neque palam aspernari conditio præsens sinebat. *Rhenanus.*

Eductis olim] Scribe, deductis olim: colonos veteres intellegit. *Lips.*

Deductis olim] Vulgo, eductis. Lipsius, deductis. Vere, nam Flor. idem habet. *Pichena.*

In vetustatem consuetudine] Aptius et concinnius visum, quam illud trium, *vetustatem et consuetudinem*. Quod autem posui, in Farnesiano est. *Lips.*

Ipsa edita in turre] * haud temere spernenda. Ut de fatidico numine quopiam loquitur: cui rei apta hæc

Adytorum vox. Vulgata nihil se cius valde probo. *Idem.*

Delectus e propinqua consultis] Castigavi, *delectus e propinquis consulta, &c.* Rhenanus.

CAP. 66. *Turingrorumque et Nerviorum*] Nos, *Tungrorumque*. Item paullo post, *ex primoribus Turingrorum*, pro *Turingrorum*. *Idem.*

Germani transnatantes] Flor. *transantes*, unde vulgo, *tranantes*. Ego id verbum restitui, at alia ipsius Taciti exempla, qui prox. lib. ait: ‘Bruteturum cuneus transnatavit:’ et inferius: ‘Civilis relicto equo transnatavit.’ *Pichena.*

Vigens rerum] Reposui *ingens rerum*. Sic Ann. I. I. ‘*ingens animi*.’ *Rhenanus.*

CAP. 67. *Projectis fæderis Romani*] Aut nihil, aut nimis, in hoc loco video. Quale istud est, projicere monumenta fæderis? pingue et insulsum. Aliorum emendatione traxerim: *prolectus Romani generis monumentis*. Sabinus, inquit, invitatus et inductus stirpis suæ origine, Cæsarem se appellat. Quid mirum! ecce supra scriptum: ‘Sabinus falsæ stirpis gloria incendebat. Proaviam suam, D. Julio per Gallias bellanti, corpore et adulterio placuisse.’ Possis eodem sensu: ‘prolatis R. generis.’ *Lipsius.*

Projectis fæderis Rom. monumentis] Suspecta hæc Lipsio, et fortasse noua injuria: ideoque corrigenda putat. Si autem vulgata lectio retinenda est, ego duplicem utcumque ex ea sensum elicio. Primum, ut de fædere intelligatur, quod Romani cum Gallis冰runt, jurando scilicet pro imperio Galliarum: atque ita fœdus projectisse, hoc est, fregisse Sabinus dicatur, cum se Cæsarem appellaverit. Galliarum enim fœdus a Tacito inferius vocatur cap. 76. et 77. Secundus sensus videtur: Sabinum ea rebellione abjecisse fœdus, quod Lingones cum Romanis habebant. Supra enim constat, Lingones et Treveros

fuisse socios fidosque Romanis, ante alios Galliarum populos; et paulo infra apparet, eos contra Vindicem cum Verginio bellasse, quando omnes fere cæteri Galli fidem erga Romanos exuerant. Judicium tamen integrum lectoribus relinqno. *Pichena.*

Quibus artibus? Xiphilin. *εἰς μημεῖον ἀπόγειον κατέδυν, ἐκρύφθη τε ἐν αὐτῷ ἐννέα ἔτη μετὰ τῆς γυναικὸς, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς δύο ἄρρενας ἐκύησε:* i. *subterraneum specum subiit, latuitque in eo cum uxore novem per annos, genuitque ex ea duos filios.* Plutarch. ἐρωτικῷ large describit integrum historiam cum omnibus circumstantiis. *Savil.*

Insigne Epponinæ? * Tota historia dignissima lectu, apud Plutarchum diffuse est in Erolico extremo. Aliquid et Dionis compendium, in Vespasiano. *Lipsius.*

Epponinæ? At Plutarchus *Emponam* scribit, et id nomen Gallis Heroinam signare addit: *ἥν δὲ γυναικα, inquit, πασῶν ἀρίστην ἡγμένος, ἥν ἐκεῖ μὲν Ἐππονήν ἐκάλουν, Ἐλληνιστὴ δὲ ἦν τις ἡρώδα προσαγορεύειν.* *Idem.*

CAP. 68. *Nequaquam egregii?* Mercerro accedo: *ne, quanquam egregii duces (jam enim Gallum Annium et Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent.* *Idem.*

Nequaquam egregii duces? Quid certius quam legendum, *Ne, quanquam egregii duces (jam enim Gallum Annium et Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent?* Mercerus. Restituit egregie Mercerus fere sola distinctione. Vulgo, *angebant.* *Nequaquam egregii duces, jam enim, &c. ac deinde tolerare.* Non nihil juvat ipse Tacit. Hist. I. II. *diffusis panceitate cohortium, ne longius obsidium et vim Germanici exercitus tolerarent.* *Pichena.* Annus et Cerialis non ita egregii duces erant ut iis satis tuto bellum delegaretur adversus Galliae Germaniaeque conspirationem. At eum eos Mucianus elegit? Nondum audierat quæ postea rescivit. *At*

Romæ cuneta in deterius audita Mucianum angebant. Hæc autem Muciani aestimatio de Annio deque Ceriali facta fuit recta lance. Quid enim aliud in Annio laudatur quam maturitas? Hist. I. I. *vigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando.* Quæ profecto despectui non est habenda, sed neque par videtur summæ hujus gravissimi belli, cui (si alia non præstaret) non satis ille fuisset, *‘Unus qui nobis cunctando restituit rem.’* Cerialis gesta quando pulchre procedebat, saepius erant imputanda fortuna; *‘Cerialis ut incuria prope rem afflxit, ita constitia restituit.’* Et *‘ipse pugnæ avidus et contemnendis quam cavendis hostibus melior.’* Addas *‘sane Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat, subitus consiliis sed eventu clarus. Aderat fortuna etiam ubi artes defuisse.* Ceterum Cornelius deprehenditur in dissidio manifesto. In Agrie. *‘Magni duces egregii exercitus, minuta hostium spes, et terrorem statim intulit Petil.* Cerialis, Brigantum civitatem, quæ numerosissima totius provinciæ perhibetur, aggressus. Concilio: Magnus dux Cerialis in comparationemdecessorum, et bello cum hoc nequaquam comparando, vel eruditus prosperis et adversis hujus belli postea clarus et magnus habitus est. At doctiss. vir Mercerus et Pichena varie corrigunt, nefas rati si Gallus et Cerialis inter gregarios duces recenserentur. *Salinarius.* Non tollit certe corruptionem Lipsius, nec felicius Muretus legendi: *Nec quanquam egr. &c.* *Summa belli poterant tolerare.* Nos speramus restituisse: *angebant, ne quanquam egr. d. jam enim G. A. et P. Cer. delegerat, summam belli parum tolerarent.* Acidalius.

Petilius Cerialis? Joseph. ἀλώσ. VII. 11. non nihil a Tacito abit, et labi ipsum asserere ausim, quod Cerialis ὥσπερ ἐκ δαιμονίου προβολας legatus in

Britanniam missus fuerit (*ἀρξων Βρητανίας*), et in itinere auditा Germanorum et Gallorum seditione composuerit animos. *Sarili.*

Arrio] Ita semper in Flor. legitur, non, *Ario*, ut in vulgatis et a Tacito ipso saepe eodem nomine appellatur. *Pichena.*

Arretinum Clementem] Scribendum, Arricinium, ex antiqua inscriptione quam vidimus olim in schedis apud Benedictum Aegium Spoletinum, Rom. antiquitatis virum curiosum, et ita emendandum apud Sueton. Dom. 11. Ursin.

Latum militibus nomen] In Ms. cod. est, *ide nomen.* Fortasse scribendum, *id nomen.* Rhenan.

Quamquam Senatorii ordinis] * ab equite Romano administratam. Oculite adsentitur Plinius Praefatione operis: ‘Dum illud patri pariter et equestri ordini praestas, Praefectus praetorio ejus.’ Tamen noster palam adfirmat Clementem hunc Arretinum, et Praefectum et Senatorem fuisse. Addo quae notavi ad l. iv. supra. *Lipsius.*

Atque ipsum, quamquam Senatorii ordinis, ad utraque] Pugnare isthaec cum Suetonianis et Plinianis, bene monuit disertiss. Lipsius, quos non purgat culpæ. Facio ego, qui testor exstare in edit. Rom. principe, *atque ipsum tanquam, &c.* ex qua patet, alteram lectionem controversam, neque secundum eam statim pronuncian- dum judici. Quid autem hic proprie velit, per angustias temporis non licet exputare, et satis est, reatu saltem distulisse Tacito. *Gruter.*

Assumuntur e civitate clarissimus quisque] Seil. ex suspectis Muciano, quos ille honoris specie ad bellum Gallicum alegabat. *Pichena.*

Legiones victrices vi. et xviii.] Be- ne Savilius, *Sexta et octava:* et mox, *vi. et x. ex Hispania.* Mercer. Ex historiæ fide admonuit Mercerus re- stituendum *vi. et viii.* Idem inuit

Flor. in quo corrupte legitur, *legiones victrices viii.* xi. viii. Pichena. Immo vero *Sexta et octava.* Casum discri- men sustulerunt notæ, quæ videntur fuisse in libris Ms. vi. et viii. *Frei- shem.*

Tertia ac prima] Savilius legit: *Sexta ac decima.* Nam supra sic in Hispania collocavit. Tamen et Tertia ibi fuit, et diurna: nec aliam caussam arbitror, cur Hispani hodie que legiones suas *Tertios* appellant. *Lipsius.*

vi. et x. ex Hispania accitæ] Hunc etiam legionum numerum recte emendavit Savilius Anglus, ut idem Mercerus testatur. Immo ipse Tacitus eas sic appellat lib. præced. *Pichena.*

CAP. 69. *Unde vis auspiciunque]* Nos, *unde jus ausp.* Rhenan.

Per jurgia jactantibus] Sumpsi lec- tionem a P. Manutio: qui amice mihi in pomeridiano sermone contribuit. Nam vulgo est, *perjuriaque jactantibus:* in manu. *perjuria jactantibus:* quod Manutianam conjecturam firmat. Romano tamen libro est, *pro jure jac- tantibus:* quod rejicere, injurium sane sit. *Lipsius.*

Perjuriaque jactantibus] Doctiss. vir verbis P. Manutii *per jurgia.* Eam conjecturam (bona venditoris gratia) titillatio non emerit. Quisque id proferebat, quo rebatur se valere ad obtinendum principatum; pars se eo dignos ducebant, quod multis foederibus essent muniti: plerique recen- sebant vires et opes: nonnulli origi- nis vetustatem. Quidam rebelliones adversus Romanos, quasi merito princeps ille populus esse deberet, qui adversus Romanos non semel fœdifragus misericordiam penitus consumisset. Haec ultima certe apud Germanos potentiam imprimis conciliabant. Quanam enim alia de causa Civilis gloriabatur majores suos hostes populi Rom. fuisse? ‘ipse e majoribus suis hostis populi Rom.

quam sociis jactabat.' Sed eadem pura puta Brinio in ducem ascitus est. Hist. iv. 15. Hæc mihi prævit Lazarus Superantius patricius Venetus, quem nunc nuper magno literarum detimento luxi lugeoque; φλατατος enim ἐταρπων erat: is multa et egregia seripsit, quibus longum vivet. Placide quiescat et nos ab infimo desiderio et muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum suarum vocet, quas neque lugeri, neque plangi fas est. Ceterum amici memoriam venerantes, serio cavebimus, ne quis in nos merito jaciat illud Sophoclis Ajac. mastigoph. φευ φευ τοῦ θανόντος ὡς ταχεῖα τοῖς βροτοῖς Χάρις διαρρέει: *Heu heu ut cito apud homines gratia mortuorum defluit!* Saliner.

CAP. 70. *Præsidii claudere*] Rom. *Præsidii capere*: quod recipio. Lips.

Unaetvicesima legio Vindonissa] Non legionis nomen, Vindonissa, primo easu, sed sexto, oppidum Helvetiorum: unde irrupisse ait legionem unaetvicesimam, quæ ex Vitellianis fuerat, et Rapax cognominabatur, ut alibi Tacitus. Vindonissæ etiam meminit supra; 'Cohortium, alarum, legionum hiberna subversa cremataque: iis tantum relicts quæ Magontiaci ac Vindonissæ sita sunt.' Pich.

Acerrima proximorum odia] Exsegitur Aristoteles, vii. Politic. c. vii. et caussam donat: vide. Sed breviter, pro nostra re: Proverbio jactatum ait, Χαλεπὸν πόλεμον ἀδελφῶν· καὶ, Οἴ τι πέρα στέρχαντες, οἴδε καὶ πέρα μισοῦσι: *Gravia fratrum bella*: et, *Qui nimis amant, nimis oderunt*. Lipsius.

Caracatum] In manuscr. libr. utroque, Ceracates. Rhenan. Cluverius Numetum et mox Nemetibus. Sed hæc nimis abeunt a veterum et vulgatorum vestigiis. Suspicabar Vangionum, Tabernatium, Tribocorum: deinde, Tribocis Vangionibusque et Tabernatibus. Ipsum Cluverium vide Germ. Antiquæ I. II. 12. Gronov.

Delectu auctus] Sic Flor. Nec male

etiam vulgati, *lectu*. Pichena.

Honesto transfugio rediere] Mihi sententia suadet scribere, *redemere*. Honesto transfugio redimebant sce-lus interfictæ cohortis. *Acidal*.

Pontem Naræ fluminis] Non celebratus hic fluvius ab auctoribus est; solum Ansonium mentionem ejus facere deprendi: 'Transieram celerem nebuloso flumine Navam.' Alciatus. Nos, *Naræ fluminis*, non, *Navas fl.* Rhenan.

CAP. 71. *Rigidulum venit*] Vatic. *Ridogulum*. Hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot milliaribus supra Confluentes, pagus *Rigol* dictus. Lips.

Tertiis castris Rigodulum venit] Terminatione locorum Gallicanorum solemni legerim, *Rigolodunum*. Assentior doctiss. Lipsio esse pagum, qui hodieque *Rigol* dicitur. Aventinus Confluentiam esse credit. Coler.

Montibus et Mosella amne] Reposni, *Montibus aut Mosella a.* Rhenanus. Libri veteres, *montibus et Mosella*. Tamen Rhenanus reposuit, *aut Mosella*; minus proprie; non enim alterutrum monumentum intelligitur sed utrumque. Pichena.

Paulum moræ in assensu] Castig. in *adscensu*. Rhenanus.

Ut ventum ad manus] Flor. *in manus*. Fortasse non male. Sic Ann. I. II. 80. 'ut venere in manus.' Pich.

CAP. 72. *Redigeret prædam in fiscum*] Posset etiam legi, *redigeretur præda in fiscum*. Nam volumen Matthiae regis habet, *redigeretur*. Rhenan. Ex Flor. *redigeretur præda in fiscum*. Vulgo, *redigeret prædam*. Pichena.

Cerialis metu infamiae] Vulgati, *Cerialis a metu*. Mihi vox aliqua excidisse videtur, et alternasse caussas, ut solet Tacitus: *Cerialis emptus, an metu infamiae*: sive, *Cerialis clementia, an metu*. Lipsius.

Cerialis a metu infamiae] Proba hæc sunt nec Tacito insolentia. Ann. I. XVI. 'plerique Vestini quoque consulis acre ingenium vitavisse Pisonem

crediderunt, ne a libertate moveretur.' In Agric. 'cum denotandis tot hominum palloribus sufficeret sævus ille vultus, et rubor, a quo se contra pudorem muniebat.' Nempe quo rubore semper colovatus, nunquam dignosci poterat, an eum aliquid pude-ret. Immanem bellum, qui nihilominus verecundiam sibi vendicabat. Sueton. c. 18. 'commendari se verecundia oris adeo sentiebat, ut apud senatum sic quondam jactaverit: usque adhuc certe animum meum probastis et vultum.' Liberius certe Caligula apud eundem c. 29. Saliner.

Posito civili bello] Est in vol. Matthiæ Corvini, *posito civium bello*. Rhenan. *Flor. cirium*. Pichena.

Qui vocem precesque adhibere] Inde-
corum hoc et inconveniens, ut victo-
res lacrimis silentioque veniam aliis
petierint. Nec scripsit aut sensit
hoc Tacitus, sed contra de ipsis le-
gionibus deditiis. Itaque unam litterulam addo saltem, quæ sensum
plane mutet in diversum, lego que
quia, non *qui*. Muretus *qui* ipsum
deletum ibat: quod ad sensum æque
bonum, ad sermonis textum minus.
Et facilius est unam litterulam peri-
sse quam tres omnino temere natas.
Acidal.

Quæ militum ducumque] Ex Flor.
sic restitui. Vulgo, *ducunve*. Pich.

Primum illorum stipendiorum] Scrip-
si, *primum illum stipendiorum*. Rhenan-

*CAP. 73. Ne quisquam alienum ser-
vitium]* Nos, nec quisquam alien. ser.
Rhenan.

CAP. 74. Id solum robis addidimus]
V. c. habet, *adjicimus*, sed *placeret*,
ademimus. Ursinus. Suavius *hoc ad-
didimus*, quam bonus Fulvius putavit.
Significat enim interdum quæ Men-
ander vocat ἐπίθετα κακὰ, ut sit,
oneris imposuimus, durius in vos
statuimus: ut Maroni 'Tencris addi-
ta Juno.' Vide ad Senecæ Herculem
Furentem ver. 1237. Gronov.

Lauditorum principum] Acta gno-
me: quam non abest quin callide ab-
ductam Sallustio credam, in oratione
Sulla ad Borenum. * Lipsius.

Parabantur exercitus] Castig. para-
buntur. Rhenan.

Quid aliud quam bella] Oraculum,
cujus fidem proavi viderunt: et nos
videmus, videbimusque, quamdiu sec-
ta in tot dominos Europa non audiet
unius Aurigæ habenas. Plutarchus
igitur vere, &c. * Lipsius.

*CAP. 75. Quanquam nuntios occulta-
rent]* * fama tulit. En Agrippina
Ann. l. XII. * vocabatur interim sena-
tus, votaque pro incolumitate princi-
pis consules et sacerdotes nuncupan-
tib, cum jam exanimis vestibus et
fomentis obtegeretur, dum res firmando
Neronis imperio componuntur.'
Saliner. Neque ego vulgatam lectio-
nem sperno. Sed nec Lipsio nec
Salinero assentior. Ille ex Farnes.
legit *nuntii*: hic *nuntios* interpretatur
pro ipsa re quæ nuntiatur; et ver-
bum, *occultarent*, ad Domitianum et
Mucianum refert. Ego censeo, &c. *
Pichena.

*Muciani et Domitiani rana et sine,
&c.]* Nimis frivolum est in Flor. legi,
Muciani et Domitiani: tamen propter
copulam sequentem, elegantius vide-
tur. *Idem.*

Qui attulerat ipsas epistolas, ad Dom.]
Lego, *qui attulerat, ipsasque epistolas*.
Acidal.

CAP. 76. Aut volo stare] Liber ma-
nus. tantum habet, *aut vastare*. For-
tassis, *aut clam stare*. Rhenan.

Transvectam e Britannia] Ita Flor.
Vulgo, *a Brit.* Pichena.

Qui ab ipsis spernentur] Nos, speren-
tur. Rhenan.

Ex reliquiis Germani exercitus] Re-
posui, *Germanici exercitus*. Rhenan.

Imperitia militum sed adolescentuli]
Duas voces *militum sed*, ex-mimus, ut
legatur, *non imperitia adolescentuli*,
verba, &c. Rhenan.

CAP. 77. Viam inter Mosellamque

flamen] Tacitus debuisset, exemplo historicorum, quos habemus probatissimos, hie se exactiorem præstitisse chorographum, atque istius prælli locum accuratius descripsisse, quæ fluvii pars Romanis castris teneretur, et quæ ratio situs quoad urbem. Nunc ut ea defunctus, &c. * Savil.

Excusandum habeo] Alias, accusandum. Ferrettus.

Oblitos prædixerim] Vocem, *prædixerim*, corruptam, aut superfluere vides. Rodolphus pro ea leguisse videtur, *oblitos*, *proximam memoriam*. In Florentino est, *temere*, *pro*, *tenere*. Quo leni ductu, hæc concinno : *oblitos*, *redisce in memoriam R. s. temere credidi*. Et collineavi, atque attigi. Lipsius.

Quod vos Gallici fæderis oblitos prædixerim] Malim, *prædixi*, propter scripturam cod. Bud. Rhenan. Video neque constructionem in hac lectione constare, neque ullum sensum, sed cum et antea loens hand minus corruptus esset, placuit saltem restituere juxta Flor. *temere credidi*, pro eo quod in vulgatis legebatur, *tenere credidi* : cuius adverbii indicio emendationem excogitavi, fortasse auctoris sententiae non alienam : *quod vos Gallici fæderis oblitos, et retinere memoriam Romani sacramenti, temere credidi*. Pich. Latet uetus aliquod, nam Rom. edit. non agnoscit ullam literam vocis, *tenere*, quam tamen haud facile ejecrim; sed secutus cod. Flor. auctoritatem tentaverim : *quod v. G. fed. obl. produxisse mem. sacr. temere credidi*. Gruter. Veniebat sub acumen stili : *quod vos Gallici fæderis oblitos repetisse memoriam Romani sacramenti temere credidi*. Justinus I. xxxv. ‘ prioris sacramenti religionem novi regis superbiae præferentes.’ Suetonius Claudio 13. ‘ legionibus, quæ sacramentum mutaverant, in pœnitentiam religione conversis.’ Cum *memoriam* dicit, intelligit reverentiam. Gronov.

Cap. 78. *Tutor, et Classicus, Civilis]*

Addidimus particulam, *Tutor, et Classicus, et Civilis*. Rhenan.

Legio unaetricesima] Male vulgo, *legio vicesima prima*, nam ut Mercerus ad Hist. l. i. monuit, nunquam apud Tacitum, vixque apud alios veteres, dicitur *legio decimatertia, decima quarta, decima quinta, &c.* : sed *tertia decima, quarta decima, quinta decima*, semper minori numero præposito. Hic in MSS. legitur, *legio xxl*. Erravit librarius qui scripsit *vicesima prima*, cum *unaetricesima* scribere debuisset. Idem error alibi irrepsit. Pichena.

Res afflxit] Nos, rem afflxit. Rhenan.

Cap. 79. *Flagrantissima cohortium suarum integra manu, et e Chaucis] Ablativum manu delevi. Expone, Non invalidus, flagrantissima cohortium suarum, id est, Quæ inter cohortes ardentissima erat, integra, subaudi existente. Rhenan.* Duxit me ad hanc lectionem, *flagrantissima cohortium suarum integra, quæ ex Chaucis Frisiisque composita, Tolbiaci, Florentinus, qui habet, integraque*. Vulgo enim et corrupte, et confuse : *Flagrantissima coh. s. integra, et e Ch. Fr. composita. Tolbiaci*. Pichena. Quid non recte dictum? Chaucorum et Frisiorum multi evasere cum Civili, quos, ante propriis cuneis compositos, nunc numero minuto in unum miscuit, disponebant enim barbari quasque gentes separatim Hist. l. iv. 16. ‘ Caninefates, Frisos, Batavos propriis cuneis componunt.’ Eadem de Chaucis dicenda sunt: qui inter auxilia Civilis. Ibid. *Civili Chaucorum auxilia venere*, qui per se gens magna et valida : de moribus Germ. 16. Doctiss. autem vir legit, *flagrantissima coh. s. i. manente, e Chaucis*. Nonne invalidum Civilem facimus cum una tantum cohorte? namque et *Civilis illuc intenderat non invalidus, &c.* At victus fuit, non infiior: verum non profligatus. *Sed obstitit vircentibus pravum inter ipsos certamen*

hoste omisso spolia consecandi. Sit ergo manu integra: plus una cohorte. Virg. Æn. I. ‘ scelerum pœnas expendimus omnes Vel Priamo miseranda manus.’ Saliner.

Tolbiaci] Farnes. *Colbiaci.* In itinerario Antonini, *Toblaci.* Lipsius.

Galbiaci in finibus] Nos, *Tolbiaci.* Quidam *Tobiacum* appellant, ut Antoninus in itinerario, et alii. Paulo post, *Turingosque.* Nos, *Tungrosque.* Rhenan. Dicitur in Antonini itinerario, *Tobiacum vicus Supenorum:* ubi in Longolii libro teste doctiss. Surita, *Supenorum*, quos tamen ego *Supernos*, qui fuerint, ignoro. Et fortasse legendum fuerit ibi *Tolbiacum vicus Gugernorum.* Tac. Hist. I. v. *Bataci, Gugernique.* Non procul Novesio et Gelduba abfuisse, proximos autem Agrippinensibus constat, Juliacenses esse hodie Dinaeus et Rhenanus opinantur. *Tolbiacum* vero nomen homodie refert, Zulpich. *Colerus.*

CAP. 80. *Favore militum anxius est]* Verbum est erasmus. *Rhenan.*

Arrogantia vocare offensas] Scribeimusne provocare, an pro hoc illud capiemus? *Acidal.*

CAP. 81. *Statos aestivis flatibus dies et certa maris opperiens]* Recte Savilius: nam stati dies aestivis flatibus iidem; quibus certa navigatio a Maio ad Septembrem: de qua Vegetius, Apuleius, alii. At quod visum doctiss. Lipsio, *Etesiarum flatibus*, et tempestati anni et regionum rationi prorsus contrarium, quum Etesiae navigantibus ex Italia in Ægyptum propitiis sint, ex Ægypto in Italiam contrarii. Tacitus supra, Cæsar, alii. Quod bene monuit eruditiss. et exactiss. Savilius. *Mercer.* Ego fidenter pro *aestivis*, saltem *Etesiis*, minore mutatione ac pene nulla audeo mutare. *Etesii flatus*, ut Lucret. I. vi. ‘ Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur.’ Dubium mihi tamen et ignotum, cur Vespasianus *Etesias*

Delph. et Var. Clas.

Alexandriæ nunc opperiatur. Festinabat ipse in Italianam transmittere quam primum: at hæ Italianam adnavigaturis non propitiæ, sed adversæ. *Acidal.*

Quis e cælis favor] Vol. regium non habet e cælis, sed cælis est. Scripsi, *cælestis favor.* Rhenan. Sueton. c. 7. ‘ Auctoritas et quasi majestas quædam, ut scilicet inopinato et adhuc novo principi deerat, hæc quoque accessit: e plebe luminibus quidam orbatus, item aliis debili crure, &c.’ Savil.

Monitu Serapidis Dei] Vulgo, *Sarapidis.* Emendavi, Flor. et Ven. auctoribus, immo Tacito ipso, qui inferius ait: ‘ Fuerat illic sacellum Serapidi atque Isidi antiquitus sacramatum.’ *Pichena.*

Manu æger] Ab hoc stetit Dio, sed in diversa parte est *Tranquillus Vesp. 7. Vertranius.*

Elapo in pravum artu] Castigavi, *elapsos in pravum artus.* Mox posse integrare, subaudi salubrem vim. *Rhen.*

Id fortasse cordi Deis] Id est, ut ii sanentur. *Pichena.*

Peracti remedii gloriam] Liber Manuscr. habet, *parati remedii.* Fortassis legendum, *patrati.* Sic lib. seq. ‘ Nec omnia patrandi fiducia.’ *Rhen.*

Erecta quæ adstebat] Malim arrecta. Apuleius Miles. II. ‘ studia præsentum ad miraculum tantum certatim arrexit.’ *Pricæus.*

CAP. 82. *Respexit pone tergum e primoribus]* In lib. manuscr. non est e præpositio. *Rhenan.*

Ex nomine Basiliidis] Deducto a βασιλεύς. *Savilius.* Hoc est, futurum se regem, quia Basilidem viderat: nam βασιλεύς Graecis rex est. *Ferrett.** omen accipere dixit. Alexander Tyrum oppugnans, cum nihil proficeret, quieti se dedit. In somniis visus satyrum persecui, quem tandem comprehendit: excitatus, rem ad conjectores retulit, qui victoriæ sunt

Tacit.

12 R

ex ipsius Satyri nomine polliciti, σὰ τύρος, id est, tua est Tyrus. Sexcenta alia possunt afferri, quibus supersedeo. *Lupanus.*

CAP. 83. *Origo Dei*] Hæc et Plutarcho memorata lib. de Iside et Osiride, paucis mutatis, et Eustathio in comment. ad Dionysium hisce apud Tacitum propiora narranti. *Savil.*

Antistitem ceremoniarum Eleusi exciverat] Tacitum scripsisse puto *Eleusine*. Vide quæ ad Senecas. *Gronov.*

Quæsitus qui in pontum meassent Castigavi, *quæsitis qui, &c.* Mox nos, *Sinopen.* *Rhenan.*

Præcepitque navig.] Reposui, *præcipitque navig.* Idem.

CAP. 84. *Vulgus adversari regem*] Muretus mallet, *aversari*. At nihil magis proprium : *adversari*, pro reniti, vel obsistere. *Pich.*

Templum pro magnitudine urbis] Dionysius περιηγήσει: "Ἐνθα Σινωπίταό Δίδε μεγάλοι μέλαθρον Χρυσῷ τιμήντι κεκοσμένον." *Savil.*

De origine et adventu Dei] Scripsi, *de origine et adrectu Dei*: quo vocabulo etiam supra usus est. *Rhenanus.*

Ptolemaeo] Cognomine Εὐεργέτης. *Savil.*

Inclytum olim et veteris Ægypti columen] Restitui e Flor. copulam, quæ a vulgatis aberat. *Pich.*

Ditem patrem insignibus] Non explicat Tacitus hujus dei formam, quam in sacra histor. Rufinus ex Eusebio persequitur. Ubi addit 'Canopi fuisse simulachrum'; unde merito quis credere possit, diversam ab ea statuam, quam Tacit. refert. *Alciatus.*

CAP. 85. *Benignitate Deum*] Joseph. ἀλώσ. vii. 11. Domitiano non vere, et per adulacionem, tribuit gloriam ex isto bello ad finem perduto. *Savil.*

In discrimen verteretur] Reposui, *in discrimine vert.* *Rhenanus.* Ita ex libris veteribus. *Rhenanus* tamen

reposuerat *in discrimine*. *Pich.*

CAP. 86. *Qua cogitatione bellum*] Spernimus ut spurcum, *Cogitare cogitatione*. Rom. cod. *qua contagione*: ex quo vere emendo, *contatione*. Contari, velut conto explorare : et proprie noster hic usus. *Lips.*

Qua cogitatione] Adjuva distinctione; *qua cogitatione*, bellum *adversus patrem cogitaverit*, an opes riresque *adversus fratrem*, in *incerto* fuit. Nihil clariss. *Mercerus.* Vulgo *adversus patrem cogitaverit*. Et quoniam *cogitare cogitatione*. Lipsio ineptum jure videbatur, ipse corrigendum censuit, *qua cunctatione*. *Mercerus* distinctione juvare conatus, quod satis non facit. Flor. omnem controversiam dirimit, qui habet, *agitaverit*. *Pichena.* Vide quid gustus diversitas faciat. Doctiss. viro hæc spurca videntur, mihi candida, et intemerata sunt. Plaut. Pers. 'faciam ut mei memineris dum vita vivas.' Idem Stich. 'Cum hoc donavisti dono tuum servum.' Idem Menæch. 'Ita ego illum cura magna curabo tibi.' *Salinarius.* Cum extaret in edit. primaria, *contagione*; ausus sum ejusdem insistens vestigiis, adlinere conjecturalem meam emendationem. *Suspicionum libellis*, *qua rogatione*; quam etiamnum velim examinet lector: nám quamvis habeant membranae Florent. *agitaverit*, nescio an unius ejusdem auctoritati adquiescere debeam. Utinam aliquis exoriretur tam superstitione curiositatis, ut *Vaticani* et *Farnesiani Codicum* scripturas variantes singulas et universas bonas, malas, medias, nobis imputare vellet: ei certe apud me paratum præmio non mediocre, laudis ac gloriae; si modo id beneficii mei: verum quod a me non potero, id corrogabitur a benevolentibus; prece, pretio. *Grut.*

Sperni a senioribus] Malim sanioribus legere, cum de sapiente ludibriis Cerialis tentati modo locutus fuerit. Sed et illud *altitudinem* aequa

sonat corruptionem. Forte scripsit Tacitus: *in altitudinem conditus studiorum atque literarum et amorem carminum*. Barthius.

Simul simplicitatis ac modestiae]. Adverbium, simul, non est in exemplari regio, omittique potest. Rhenanus.

HISTORIARUM LIB. V.

CAP. I. Privatis utriusque] Probam lectionem censem et sententiam, absque libris sit: qui consensu omnes, *prelatis utriusque; aut, prelatis.* Ego quamquam intentus, nihil elicio. *Lip-sius.*

Et prælantis utriusque rebus militia clarus] Codex Matthiae regis habet, *et prælatis utriusque rebus.* Opinor legendum *et privatis utriusque rebus,* *militia clarus:* hoc est, etiam priusquam pater esset imperator factus, ac ipse Cæsar. Sic Hist. l. III. ‘Fl. Sabinus ætate prior privatis utriusque rebus auctoritate pecuniaque Vespasianum anteibat.’ *Rhenanus.* Cum neque Vespasianus Princeps, neque Titus Cæsar esset. *Ferretus.* Vulgati cod. *at privati utriusque rebus.* Quod Vertranius et doctiss. vir amplexi sunt, a Rhenano fluxit. Verum nihilo magis priora deletum eo, immo, sic interpretor. Titus militia clars evasit, dum simul cum patre bellum gerit adversus Judæos. Erat enim inter ejus legatos. Suet. c. 4. ‘Atque inter legatos, majore filio assumto.’ Ibique præter alia, ‘Tari-cheam, et Gamalam urbes validissimas Judææ in potestatem redigit.’ Quibus adstipulator Josephus Antiq. l. IV. c. 4. Cæterum nec alio in loco religio Tacito fuit dicere ἀκέρως præliari pro bellare. Audi l. XIV. ‘simul in urbem mandabat nullum prælio finem respectarent nisi succederetur

Suetonio. *Salinerius.* Quicquid dissentiant libri aut varient, proba sententia: verbis iisdem codem sensu utitur et lib. III. Hoc firmandum duxi, ne quis Lipsii exemplo, qui elicere tamen, etsi intentus, nihil potuit, exculpere aliud quid conetur. *Acidalius.*

Ut superior sui jam] Hic quoque me locus diu torsi, per singulos apices et ductus scripturae veteris eundem. Sed exclamare tandem cum Philosopho possum, εὕρηκα. Budensis codex habuit, *Superior unam crederetur.* Vatic. *superiori unam.* Ex quo, vix duabus litteris leviter mutantibus, facio: *ipse ut super fortunam, eleganti sententia.* Titus, inquit, jam tum privatis clarus bello: nume multo promptior, ut parem vel superiorem se potius fortuna hac Imperatoria ostenderet. Rhenanus divinabat: *ut superiori via ingrederetur.* Farnes, autem cod. et Rom. abeant ab hoc scripto longius, *ut superior omnibus crederetur.* Lips.

Ut superior sui jam crederetur] Hic locus prorsum est vitiatus. In manus lib. legitur, *ut superior unam crederetur.* Nec haec lectio bene habet. Opus est ad divinationem confugere. Suspicor scribendum, *ut superiori via ingrederetur.* Hoc enim melius placet, quam si legamus, *ut uberior materia præberetur;* *ut pro quando.* *Rhenanus.* Ut se ipsum virtute vinceret

factus imperator. *Ferrettus.* Beatus legit, *superiori via ingredetur*: sed longe petita et nimis insolens translatio in sensu verborum erit. Nihil igitur muto, et scriptum sic accipio, ut Titus factus Cæsar sui ipsius privati virtutem superaret. *Vertranius.* Seorsum sentio a Doctiss. viro, qui haec reformat ad hunc modum atque *ipse ut super fortunam.* At superare se ipsum tunc aliquem dicimus, cum nos ex jam dictis hyberbole fere deficit. Sic Socrates de ambitionis Reip. administratoribus *λέγει αὐτοῖς τυγχάνης κράτιστος ὁν:* i. ut is superior se ipso sit; apnd Plutarch. Alcibiad. 2. Sic de Crasso Cic. de Orat. lib. iii. ‘tamen omnium consensu sic esse tum judicatum cæteros a Crasso semper omnes, illo autem die etiam ipsum a se superatum.’ Quibus (si placet) annecte Tacit. Ann. iii. ‘postremo snasmet ipse spes anteire parat.’ *Sallinerius.* Vulgo, *ut superior sui jam;* quam lectionem ego cum Sallinerio non rejicerem, si a libris veteribus esset: at aliter MSS. omnes. Flor. et Vat. *ut superiori unam.* Egregie ergo Lipsius emendavit, *ut super fortunam.* Sic Sallust. in Jug. ‘monere, ne tam prava inciperet, neu super fortunam animuia gereret.’ *Pichena.* Triumphant in emendatione Lipsius: nec ego impedio. Defendere tamen vulgatam scripturam, ne triumphetur, possum. Nam *superior sui* constructione Græcanica ponit potuit a Tacito pro *superior se:* que multo sententia loco aptior est: Titus etiam privatus bello clarus, nunc promptiore in armis se ostendebat, ut superasse jam se ipsum videretur. Insolentia saltem locutionis offendit non me quidem, sed qui sic quoque alias locutos nesciunt. Apuleius Metam. lib. ix. ‘nec tamen sui molliorem provocaverat,’ id est, se imbecilliores, inferiores: et Sidon. Apoll. Epithal. ‘Qua socer Omatus majorum major avorum.’ Si tamen mutare lubeat,

mili sic placeat potius: *ut par oreū jam crederetur;* proxime ad vulgatam lectionem, nisi quod Syllaba su omissa. Et sane tale quid videtur velle dicere auctor, Ut cœpto huic, tantæ rei moli par haberetur: atque illuc potius omnia faciunt, quæ illum ait facere, quam ut super fortunam videri possit. Omitto, quod Tacitus parem potius fortunæ, quam super eam; nec universim fortunam, sed clarius et restrictius talem aut talem dicturus fuerat. *Acidalius.* Accedere eis non possum quibus adlubescit, *ut super fortunam;* ob rationes quas ante decennium adprobavi Jano Douzæ filio, et consignavi libellis Suspicionum: nec moveor quod in Flor. extet, *ut superiori unam:* ex earundem enim literarum apicibus æque finxit, *Superior sui jam, atque Super fortunam.* Gruterus.

Tres tum in Judæa legiones] In manuscripto, *tres cum.* Lego, *tres eum,* &c. Atque sic castigavi. *Rhenan.*

Tradidit e Syria duodecimam] Poscente id sensu scripsimus, *Tradidit et Syria,* &c. Idem.

CAP. 2. Judæos Creta insula profugos] Judæis unde nomen sit inditum, nescit Dion, de quorum institutis et origine Justinum lege l. xxxvi. imprimis legendos censeo sacros libros, quibus historiæ veritas inest. Cæterum, quando gregis asinorum, &c. * *Lupanus.* Quamvis inscitiam Cornelii cum majoribus suis in religione cæutientis, ridere nobis Christianis non liceat, audaciam tamen hominis, ne dicam perfidiam in ferendo testimonio de origine, statu, moribus, ritu que Judæorum per Criticos si mirari, subinde ridere licebit. Is enim alienæ antiquitatis curiosus, in rebus referendis sibi cæterisque Romanis in cognitissimis, ex auditione multa, ex incertis auctoribus plurima titubans ita testatur, ut fidem ipse elevet testimonii sui. Quanto prudentius Dio Cassius, qui Judæorum cognomen

unde dictum, ignorare se confitetur. Notum illud nobis illis non ignotum fuit, κακὸν ἀνεμάλια βάζει. Jam vero nemo, &c. * *Vertranius.*

Aucto in Barbarum morem cognomento] Accusativus *morem* non est in cod. Budensi; nos quoque sustulimus. Nam sic et Ann. lib. v. ‘Civitas potens, septa muris, neque in Barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens.’ *Rhenanus.* In nounullis Vett. libris additur *morem*, quam vocem jure spernas; nam neque in Flor. habetur, neque in aliis melioribus exemplaribus. Immo sic loquitur Ann. l. vi. 42. ‘civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta.’ *Pichena.*

Judeos vocitari, quidam regnante Iside] Glossema irrepit in vulgatis, *Judeos* vocitari, quasi *Idæos*. Sed cum ea verbain MSS. ac præsertim in Flor. non inveniantur, merito fuerunt abjecti. *Idem.*

Sunt qui tradunt] Nos, tradant. *Rhenanus.*

Mox proprias urbes Hebræasque terras] Regium volumen habet, an mox pr. urb. *H. terras.* Scripsimus, ac mox *proprias urbes H. terras.* *Rhenanus.* Muretus ac delet. *Acidal.*

Clara alii Judæorum initia] Dura ἔλλεψις. Legerim potius: *Clara Judæorum alii initia.* Apud alias auctores, inquit, clara et augustiora Judæorum initia. *Colerus.*

Solymos carminibus Homeri] Strabo l. i. et xii. citat et refert hæc carmina ex Iliade et Odyssea. *Ferretus.* Solymi a monte Solymo, populi majoris Asiae sunt, tandem Milyes dicti, ut ait Strabo l. xiv. idemque Homeri versus, ex Iliade ζ. et Odyss. ε. producit: ut ibi 184. Δεύτερον αὖ Σολύμοισι μαχέσσατο Κυδαλίμοισι: et 204. οἱ νῦν Ἀρης ἄτος πολέμοιο Μαρνάμενον Σολύμοισι κατέκτανεν. Illi vero e patria in coloniam exierant, qui Solymorum civitatem, prius *Hiebus* et *Salem*, dictam, eo usque habitarunt,

quo Hebrei duce Juda illos armis pepulere. *Vertranius.* * Her. lib. i. τὴν γὰρ νῦν Λύκαιον νέμονται, αὐτὴν τὸ παλαιὸν ἦν Μιλὺν, οὗδε Μιλύναλ τόπε Σολύμοις ἐκαλέοντο. Judæis tamen non invideo hanc laudem, quos pugnaces melior Homerus dicit, melioreque afflatus spiritu: sed falsis inniti nec pro veritate satis decet. *Salinerius.* Innuit, si recte censeo, ante *Hieram* dictam; itaque composito vocabulo fecisse, ut deinceps diceretur *Hierosolyma.* Lucianus certe Ιερὰν πόλιν nominat diserte. Et Quintus Calaber eadem mente Σολύμων ιερὸν στρατόν. *Colerus.*

Conditam urbem Hierosolymam nomine suo fecisse] In regio volum. *conditæ urbi, Hierosolymam nomine suo fecisse.* *Reposuimus, conditæ urbi Hierosolymam nomen e suo fecisse.* Appositive, *Hierosolymam, nomen.* *Rhenanus.* Ordo et sensus lectionis hujus, *Conditam urbem Hierosolymam nomine suo fecisse*, est, Urbem conditam fecisse Hierosolymam nomine suo, id est, appellasse. Dixit autem *nomen facere*, pro eo quod est, imponere. *Ferrettus.* A Rhenano lectio hæc: nam in veteribus omnibus legitur, *nomine suo*: plerique etiam habent, *conditum urbem*; unde suspicor, num melius, *condita urbe, Hierosolymam nomine suo fecisse.* *Pichena.*

CAP. 3. Orta per Ægyptum tabe] Specta, ut gesta Domini Dei nostri profanum vulgus contaminaret: Cornelius ait Hebreos inquis Deo, cum is digito suo Pharaonem et Ægyptios tetigit, et computravit Ægyptus, Exodi viii. et seq. Idem ait, Hebreos alias in terras advehi jussos: unde apud Strabonem fama asserit Ægyptios proautores gentis, quæ Judæorum appellatur. *Vertranius.*

Regem Bocchorim] Sic etiam Florent. habet. Vulgo, *Ochorim.* *Pichena.*

Et id genus hominum et invisum deis] Emendavimus, et id genus hominum ut

Invisum. Rhenanus.

Ab utrisque deserti] Hæc verba non habet meus Orosius, qui hunc locum exscripsit. Aliter etiam Trogus hæc retulit, nescio an ex Theopompo, quem de Judæis eorumque sacris multa scripsisse didici ex Cedreno. *Colerus.* Sic quidem Veneta edit. sed Romana, *exspectarent utrinque deserti.* Gruterus.

Primo cuius auxilio credentes praesentes miseras pepulissent] Hæc Moses verba invitis Hebraeorum calumniatoribus referri possunt ad maris divisionem paulo ante factam, qua Iudæi vim regis Ægyptiorum mirabiliter evasere: itaque memoria prioris beneficii eos revocat a desperatione, et urget ut quovis gentium sese alacriter sequantur. Vel primo adverbium sit: vel *pepulissent* in futurum, exemplo Virgilii *Aen.* l. ii. ‘obscurus in ulva Delitui, dum vela-darent, si forte dedissent.’ Eadem Plautus *Pœn.* ‘nunquam audibis verba tot tam suavia. Quid tibi opus est vixisse, anulta mihi modo ac suspende te.’ Agite, ait, spem mittite quam de hominibus deque Diis concepistis, mihique ut Duci cœlesti morem gerite, qui primus auxilium vobis polliceor, cuique si fidem habebitis dubio procul miseras propelletis, quæ nunc vobis impendent. *Salinerius.* Illud *credentes* glossematum esse aliis dudum monitum. Cætera ex re et mente Taciti necessario elicio et lego: *Primo cuius auxilio praesentes.* Isa. Pontanus. Mureto suspectus et parum cohærens locus; cui non multo melius factum Lipsii quoque medicina. Et quid est quod dicit primo? nempe ratio Latinitatis postulasset *pridem*, vel quid simile aliud. Illud autem nimis contra omnem rationem, quod praesentes miseras jam pepulisse dicuntur. Si pepulerant, certe praesentes non erant: quæ praesentes sunt, pulsæ non fuerunt. Sed coniunctis omnia unius litterulae mutata-

tione: *privo cuius auxilio praesentes miseras pepulissent.* Vox *privus* rarioris usus turbas has omnes dederat: nam *pepulissent*, nou hoc loco præteriti significacione est, sed futuri, quomodo id tempus pro hoc saepe alias usurpari exemplis notum est: quæ ad Val. Max. lib. v. c. 3. pluscula notavi. Sententia igitur apta et clara nunc est: *Destituti a Diis, &c.* * *Acidalius.* Lampugnanus ex Cod. suo Mirandulano nuper restituit: *praesentes miseras pertulissent.* Vulgatam Orosius vindicat l. i. ‘Itaque Cornelius dicit, quod ipsis Ægyptiis cogentibus in deserta propulsi sunt Judei: et postea subjungit iucaute, quod ope Moysis ducis in Ægypto miseras pepulissent.’ Suasit, ait Cornelius, Moses Judeis tunc quoque, sibi ut cœlesti Ducí crederent, cuius primo auxilio praesentes calamitates ac miseras pepulissent. *Colerus.* * Sensus erit non incommodus si pro *primo* scribas *pridem*. Grotius. Videtur legendum, *cujus consilio.* Freinsheimus. Scribo: *deserti adessent sibimet: ut duci cœlesti crederent, primo cuius.* Rabodus Scheilius. Tentabam: *se sibimet, et, ut duci cœlesti, crederent primo, cuius auxilio praesentes.* Ante omnia, inquit, sibimet ipsi quisque Hebraorum; deinde fortunæ, sive *primo* cuique obvio, per quem utecumque juvarentur, non secus ac missò de cœlo duci, sese crederent ac permitterent. *Gronovius.*

CAP. 4. *Profana illic omnia]* Lego illis. Ita postulant, quæ sequuntur: ‘Rursus concessa apud illos, quæ nobis incesta.’ *Acidal.*

Efigiem animalis] Scripsit ridiculus asseveratione Cornelius, Mosem asinos secutum, aquarum venas apernuisse: nunc ait Hebræos cum terræ promissæ appulissent, effigiem asini in penetrali sacravisse. Sed saltem sui, si non veritatis, &c. * *Vertranius.*

Quo monstrante errorem] Suspecta

michi vox errorem. Non enim certe pecus hoc viæ, saltem aquæ velut index illis. Est qui velit legere *arorem*, *vel ægrom*. Acidal.

Sue abstinent] Attende quam audacter aliena de religione loquatur. Similiter Strabo lib. xvi. &c. * *Vertranius.*

Quod ipsos scabies] Flor. Ven. et alii veteres habent; *qua ipsos scabies*. Pichena.

De septem sideribus] Nos, *e septem*, &c. Rhenan.

Ac plerisque cœlestium vim suam et cursum] Mutavimus in hunc modum; *ac pleraque cœlestium vi sua et cursu*. Idem.

Per numeros conficiant] Vera lectio, quam e Vatic. promsi referente: *per numeros conicant*: ex quo ego *conficiant*. Aliter vulgati. De re autem ipsa Dionem vide xxxvii. et in primis Alexandrinum Clementem Strom. vi. Lips.

Septimos per numeros] * varietates efficeri creduntur. Plura Gellius iii. 10. ex M. Varronis primo librorum, qui Hebdomades vel de Imaginibus inscribuntur. Vertranius.

Cap. 5. Hi ritus] Forte, *Ritus quoquo modo inducti*. Rhenan.

Et quia apud ipsos fides obstinata] Recte, nec muto, quod quidam e meis: *Atque ut ap. ips. f. obstinata, misericordia in promptu, sic*. Acidal.

Exuere patriam] Rom. cod. *exire*. Lipsius.

Necare quenquam ex agnatis] Tò *agnati* hic et de moribus Germ. pro filiis, *ut prognatus*. Plaut. Epid. 'Prognatus Theti.' Nec nimis remota est hæc significatio a verbo *agnascor*. Quod apud Jurisconsultos amplectitur filios vel nepotes, qui post conditum testamentum nascuntur. Cic. pro Cæcin. *Salinerius*. Cave hic aut altero isto in de moribus Germ. loco, mutet cum Lipsio vocem *agnatis*: quæ utrobius non nomen auctori, quod Grammatici vocant, sed participium,

Ait dare Judæos semper operam augeundis liberis, neque fas habere quenquam ex iis necare, qui jam sibi sint adnati. Id clarissimum ex gemino altero loco, *quenquam ex agnatis necare nefas habetur*. Ubi si *gnatis* reponas, sermonem devenustes. Quid enim inconcinnius hac ταυτολογίᾳ: *Finire numerum liberorum, aut ex liberis quenquam necare?* Omnino *agnati*, valet, jam natī, ab *adnascor*. Quod postea vidit in Notis ad Germ. et tamen *natis* maluit etiam tum immutari. Acidalius.

Et persuasio cœlestium] Particulam et submovimus, *Eademque cura et de infernis persuasio*. Rhenan.

Nulla simulacula urbibus suis] Est qui *suis* delectat, timens Tacito Orbilium aliquem, qui *illorum* vel *ipsorum* dicendum fuisse contendat. Ego relinquō, et satis commode accipio. Acidal. Ego quoque relinquō: sed ut commode accipere possim, scribo: *Igitur nulla simulacula urbibus suis, nedum templis sinunt*. Nam quicquid congerant hujusmodi, vulgata σολοκύζει. Gronov.

Liberum Patrem coli] * unde Sabbati nomen, quam sententiam Judæi ipsi etiamnum deridiculo habent. Mirum autem est, qua impietate Tacitus Hebræorum historias pervertat, et quod Dei Opt. Max. ope factum est, a miraculi admiratione deducat, tum quæ Dei sunt, humanis viribus adjudicet. Alciatus.

Cap. 6. E latere Syrie longe prospectant] Nos, *a latere Syriæ*. Rhenanus.

Si vim ferri adhibeas] Particula si non est in cod. Bud. Rhenan.

Præcipuum montium Libanum erigit] Non est, quo se verbum hoc referat: et ex iis, quibus lustrare loca quæ nobis narrare, datum est, sic accepi, versus Damascum rupium quas non pendentes et incisas dicimus præcipio erigi montem Libanum. Quare sic legerim, *præcipitum montium*, &c.

quam lectionem et aliis probari audio. Vertran.

Incerta undæ, superjacta, ut solido feruntur] Scribe *inerti undæ*, quod verum est Asphaltitæ ἐπίθετον. Sic ‘*iners Cocytus*’ apud Senecam. *Grotius*. Lectio Veneta est, *incertum unde, superjacta*; quæ aliquo modo confirmat emendationem meam; *inerti undæ superjacta ut solido feruntur*. *Iners undæ* quomodo ‘*pigrum mare*’ infra Germ. 45. Virgil. Georg. iv. Freinshem.

Certo anni] Ita libri, et phrasis nota, et Tacito frequens: vulgati vocem addunt, *certo anni tempore*. Lipsius.

CAP. 7. Fulminum jactu] Orosio l. i. qui hæc expresso etiam Cornelii nomine transcripsit; legas *fulminum ictu*. Lipsius.

Fulminis jactu arsisse] Nos, *fulminum*. Rhenan. De Sodoma et Gomorrha intellige. Idem scribit Solinus. Lege de bell. Jud. Josephi v. 5. *Lupanus*. Lipsius ex Orosio, qui hæc Taciti verba transcripsit, legit, *fulminum ictu*. At mihi, *jactu*, magis probatur, Florentino consentiente, et exemplis etiam Ciceronis in Catil. orat. 3. &c. * Pichena.

Terramque specie torridam] In eodem Orosio lib. i. ‘*terramque ipsam specie solida*.’ Lipsius.

Terramque ipsam specie torridam, vim frugiferam perdidisse] Addidi ex Florentino vocem, *ipsam*, quæ a vulgatis aberat. Pichena. In Orosio meo Lutetiae impresso c. i. o. vi. legitur hoc modo: *Terramque ipsam specie solidam, vim frugiferam perdidisse*. Non absurde. Nam post incendium terram specie tantum solidam mansisse, quippe nimiis ardoribus resolutam credibile est. Sed vulgata tam prætulerim. Colerus.

Sive herbas tenues aut flores] Volumen Matthiae Corvini habet, *sive herbaras tenus aut flores*. Lego, *sive herba tenus, aut flore*. Rhenan.

Judaicas quondam urbes] Libri ali-

quot, *inclitas urbes*: nec aliter Orosius. Lipsius.

Inclitas quondam urbes] Vulgo, *Judaicas quondam urbes*. Lipsius ex nonnullis veteribus libris, aut etiam ex Orosio legit, *inclitas*; quod verissimum existimavi, quoniam Flor. idem innuit, habens *indicas*. Pichena.

Conlectæ arenæ, admixto nitro] Non, conjectæ. Farnesianus etiam recte, *lectæ arenæ*. Plinium adi libro xxxvi. Strabonem xvi. Lipsius.

Conjectæ arenæ admixto vitro in vitrum excoquuntur] Pro *vitro* scripsimus *nitro*. Hanc excoquendi vitri rationem refert Plinius xxxvi. 26. de Belo fluvio, &c. * Ibidem *Sidonem* vocat officinis vitri nobilem. Rhenan. De ea re vide Strabonem l. xvi. et Plin. v. 19. et xxxvi. 26. Joseph. de bell. Jud. l. ii. 9. *Lupanus*. *Admixto nitro* legendum est auctore Plin. xxxvi. Ferrett. Legendum indubitate *admixto nitro*: et vitri excoquendi rationem refert Plin. xxxvi. 26. Felix inventum rei tam pretiosæ: quæ tamen pretiosior multo esset, si hominum ingenii superesset artificium illius, qui ob Liviae porticum corruentem, sine ulla materia, funibus pristino restitutam, a Tiberio urbe ejectus, supplex ad principem accedens, vitreum poculum consulto abjecit, fractumque manibus refecit, sperans eos se veniam impetraturum, ait Dio, l. lvii. verum necari ob id jussus est, ne aurum vitro ductili reperto vilesceret. Vertran. Faernus legebat, *conlectæ arenæ mixto nitro*, &c. et ita Danesius quoque legebat. Ursinus. Flor. *lectæ*. Pichena.

Modicum id littus] Nam ut ex Plinio rettuli, ‘*Quingentorum est passuum non amplius*.’ Rhenan.

Et egerentibus] Scripsi sed: nam ultima proxime præcedentis vocis litera est, s. Idem.

CAP. 8. Hierosolyma gentis caput] Nos, *Hierosolyma genti caput*] Rhenan. Impie nugatur Lysimachus de hujus-

modi nominis significatu apud Joseph. l. i. adversus Appionem: 'et fanis compilatis ac incensis venisse in eam, quæ nunc Judæa dicitur, conditaque civitate hic habitare, urbem vero ἑρόσην ex re nominatau: aliquanto autem post jam auctos viribus mutasse nomen vitandi probris gratia, et urbem Hierosolymam, se ipsos Hierosolymos vocasse.' Candidius Clearchus, qui interpretatus non est: 'Nomen vero eorum civitatis valde difficile est: vocant enim eam nomine Jerusalem.' Id autem nominis nonnulli (Rabb. Abraham Benezra c. 7. Cantic. Canticorum) inditum volunt ad terrorem finitimus inquietendum: quasi 'Timete civitatem salem.' Verum mihi veriora eanit ecclesia: 'Urbs beata Jerusalem Dicta pacis visio.' Quod rite hoc vocabuli conflari possit (quicquid Mercerus dicat epist. ad Hebræos c. 7.) ex Ieru et salem, &c. * Saliner.

Urbs de jugis] Jure nato, et mecum libri. Farnes. *urbs deingia templum clausum*. Vatican. *urbs ob demgia*. At Jos. Mercerus legit: *Primis munimentis urbs, dein regia*. Feliciter. Tacitus ipse juvat, infra: 'Alia intus mœnia regiae circumjecta.' Lipsius.

Templum intimis] Quomodo, *intimis?* Ablego eam vocem cum nonnullis libris, et lego: *trinis munimentis urbs, ob deingia*. *Templum clausum: ad fores tantum Judæo aditus*. Aut si retineri placet, scribam apposite, *Templum intimum*, sive magis, *interius*. Duplex enim templum, Exterius et Interius, ut Zonaras et Josephus describunt appellantque: et exterius patet, sola interior domus clausa, Rudolphus hæc omnia concinnat (sed ab ingenio, opinor): *et primis munimentis urbis: alienigenis templum interius clausum*. Idem.

Primis monumentis urbs dejugis, templum intimis clausum] Doctiss. Lipsius Taciti obscura brevitate et obsoletarum vocum usu perstrictus, hunc lo-

cum mutilatum notavit, quum tamen integer sit; quod plures eidem in Taciti annotat. accidisse manifestum est, dum locos ex sui sententia depravatos asterisco designat, quorum tamen plerosque, si exacte perpendantur, nullo mendo scatere facile dignoscitur. Sensus itaque Taciti verborum est, Hierosolymam urbem propriis primis munimentis circumductam sejunctam fuisse a templo, quod et ipsum munimentis propriis in urbis intimis postea munitum fuit. Sicut enim *jugo* verbum *conjungo* significat, et ab eo *jugis*, pro *conjunctor* accipitur, ita et *de præpositio*, quæ in compositione detrahit et negat, addita, fit *dejugo*, quod est secerno et separo, unde *dejugis*, id est, secreta et disjuncta. Sic Pacuvius dixit: *Nostram unanimitatem dejugat*. Quod vero urbs Hierosolyma et in illa templo propria mœnia et munimentum habuerint, eaque invicem disjuncta, constat ex Tacito in sequentibus et Strabone l. xiv. passimque Josepho de bell. Jud. et Egesippo de excidio Hierosol. *Marcellus Donatus*. Multa ad hæc Rudolphus Agricola, doctiss. vir, et Mercerus, sed non absque castigatione: me vero juvat, qualem cunque sensum elicere ex vulgatis, quem vero nunquam me hausisse negaverim ex sermonibus Stephani Burroni Patricii Genuensis viri undequaque doctissimi, in quem illud optime convenit ὁ μάλα πολλὰ πλάγχθη: veterem enim et novum orbem non semel peragravit: indeque sibi omnigenam virtutis penum comparavit. *Ierusalem vero μεταφορικῶς* dicitur *dejugis*, id est, discreta, a *dejugo*, sive disparata. Sic a *sejugo*, *boves sejuges*: erat enim duobus in collibus sita. Tacit. 'nam duos colles immensum editos claudebant muri partem obliqui.' Valle quæ *Tyropœon* appellabatur intercedente Joseph. vi. 6. Qua de re apud Hebræos dualiter effertur. Mercerus in ann. ad Pag.

ninum. Cæterum tres in partes erat divisa, et unicuique sua munimenta, ut patet ex Tacito: cui adstipulatur Josephus d. cap. Prima ergo munimenta, &c. * *Salinerius.* Lectio a Mercede feliciter restituta, atque a Lipsio comprobata, adeo validis ex historia ipsa argumentis nititur, ut digna mihi visa sit, quæ recipiatur, præsertim cum optimorum exemplarum scriptura corrupta fere idem indicet. *Pichena.* Lego, e primis monumentis urbis. *Dei jussis, templum intimius clausum.* Scripsi, e primis monumentis urbis, vere. Nec enim munimenta vel regiae vel templi ipsius hic describere auctor vult, quæ describit ordine ac prolixe infra: nec interrumpi de templo sermo debet, ac interjici quid alienum. *Dei jussis ex vulgato dejugis feci;* mutatione valde proclivi. Illa tamen non etiam forte spernenda, qua ex Vaticano ob demgia continuabam ob *Dei initia.* Denique *intimius additione litterulae* facillime emendatum, nec quicquam apertius hoc verbo, quod ab *intimum* eo flexu formatum, quo *proximus* a *proximum* et similia in eandem formam. *Intimius usurpavit ipse Cicero vi. de Rep.* ‘Et mundi vastitatem intimius perspicere possemus.’ Ceterum non silebo, posse utecumque etiam ipsam vulgatam lectionem plane retineri, atque ab obstinatiore aliquo sic defendi: ut Tacitus dicat, primis munimentis urbem dejugem clausam esse, intimis templum. Ac *dejugem urbem* vocabulo novo, tamen significanti satis, vocari, quia talis ejus situs, ut ex inferiore descriptione colligitur. Sic aliquis, inquam, possit contra tendere: sed qui cor habent, non eum audient. *Acidalius.* Mercede ex vestigiis antiquæ scripturæ veterum codd. Lipsii ingeniose corrigit. Ego divinabam, et in primis munimentis urbis, dein regia, templum intimis clausum. Arbitror hoc velle Tacitum, templum in primis, id est,

potissimum munimentis urbis esse, quod idem infra repetit: ‘Templum in modum arcis propriique muri, labore et opere ante alios.’ Porro templum intimis clausum ait, id est, interioribus sui partibus. Nemini enim illud arcanum ingredi licebat, nisi summo Pontifici. Hieronymus Epist. 128. ‘Totus mundus in tabernaculi describitur sacramento, primum et secundum vestibulum omnibus patet.’ *Colerus.* Dele vocem ex interpretamento inepte repetitam, pro *urbs dejugis*, aut, ut alii libri habent, *urbs dejugia*: aut *urbs ob demgia.* Scribe *urbi adjuge*: ut sic habeat locus: *primis munimentis urbi adjuge, intimis clausum.* Verum est quod dicit, *Templum primis*, id est, extimis munimentis cohæsisse urbi, interioribus separatum seclusumque. *Adjuge* eadem forma dicitur qua *sejuge.* Grot.

Pars servientium, postquam Macedones præpotuere. Rex] Distinximus, *pars servientium.* Postquam Macedones præpotuere, rex, &c. Rhenan.

CAP. 9. *Romanorum primus Cn. Pompeius Judæos domuit]* * ne attingere quidem voluerat. Quoniam vero, quæ a Tacito de Judæorum historia scribuntur, brevius narrantur, quam par sit, pluribus verbis illustratum hunc locum voluimus, (omisimus hic, quia erit in excursionibus Lipsianis) eodemque loco Herodum genealogiam ob oculos ponere libuit. *Lupanus.* Vox *Judæos* non est in vulgatis, et scio recte subintelligi posse; tamen quia in Florent. additur, non fult prætermittenda. *Pichena.*

Nullas intus deum effigies] Nos, nulla intus Deum effigie, vacuam, &c. Rhenanus.

Mox bello civili interno] Cur hæc geminat, Civile et Internum? placet immo Romana scriptio, *bello civili inter nos.* Lipsius.

Bello civili inter nos] In vulgatis quidem legitur, *bello civili interno*, idque ab omnibus MSS. confirmatur.

Sed cum alterutra vox videatur superflua, ego cum Lipsio Rom. edit. sum securus. *Pichena.*

Provinciae cesserant] Utrum provincia cesserat, an Oriens cesserat. *Grovnius.*

C. Socius] Sive *Sossius*. Male quidam libri, *Sestius*. *Lipsius.*

Victor Augustus sanxit] Prisci aliquot libri, *auxit*. Idem.

Augustus auxit] Opinor scribendum, *sanxit*. Rhenan. Verbum, *auxit*, et a Florent. et ab omnibus aliis veteribus confirmatur: et tamen Rhenanus sola opinione ductus reposuit, *sanxit*: pristinam ergo lectionem restituimus. *Pichena.* Non male, si modo lectio esset a libris manu depictis: cum vero manarit ab ingenio Rhenani, servetque edit. omnis antiquior, *auxit*, id vocis revocandum videtur; tanto quidem magis, quod idem velit Josephus bell. Jud. I. 15. *Gruterus.*

CAP. 10. Comprimere reos ceptantem] Codex Budensis non habet, *reos ceptantem*, sed, *receptantem*. Castigavi, *comprimere ceptantem*. *Comprimere pro opprimere*. Sic lib. preced. ‘*Caninefatem tumultum compressurum?* Rhenan.

Adversa excepere] In cod. Bud. *adversa excipere*. Idem.

Inter duas cestates] Præpositionem *inter* submovimus. Nam sensus est: *duas cestates tenebat*, hoc est, per duas cestates. Mox est in cod. Bud. *præter Hierosolymum*. Idem.

Pace per Italianam parata] Malim, *parta*. Idem.

Et externæ curæ rediere] Delenda prorsus et copula, vel rejicienda ad sequentia: ‘*Et augebat iras, quod,* &c. *Acidal.* Forte scrib. *pace per Italianam parta*, *ut externæ curæ rediere*, *augebat iras, &c.* Freinsheim.

Utilius videbatur] Ita scripsi Flor. auctore. Vulgo, *utile*. *Pichena.*

CAP. 11. In centenos vicenosque at tollebantur] Volumen Matthiae Cor-

vinii tantum habet, *in centenosque*. Rhenan.

CAP. 12. Præviderant conditores] Nos, *providerant*. Rhenan.

Ceterarum urbium clade] Alii, *exterrarum*. *Lipsius.*

Barbagioram vocabant] *Lego Barbagioram*. Hebraicum vocabulum est, significans *filium Gioræ*. Ceterum et Josippus *Simonem* vocat *Gioræ filium*, non *Johannem*. Rhenanus. Optima conjectio, *Bargioram*; male vulgati, *Barbagioram*. Idque iis clarum, qui modo primis labiis Hebraea delibarunt. Sed qui Johannes is, &c. * *Saliner.* Videndum an non male intellexerit Tacitus, aut librarius potius corruperit *Barionam* in *Bargioram*. *Colerus.*

CAP. 13. Expressæ repente delubræ fores] Vide quid sibi velit Flor., in quo corrupte legitur, *exptæ*. *Pichena.*

Profectique Judæa rerum potirentur] Eadem prope verba habentur apud Sueton. Vesp. 4. Orosius scribit Judæos in Carmelo monte seductos sortibus, quæ portenderent ipsos rerum potituros, rebellasse. Egesippus quoque l. v. refert fuisse impressum in sacris literis, quem rerum potitum ex Judæorum sanguine, quod nonnulli ad Vespasianum referunt. At ipse Egesippus et Christiani ad Christum Deum. *Lupan.* Idem testatur Tranquillus Vesp. 4. Erat autem Judæis ipsis de Messia creditum, fore ut orbis imperium manu armisque populo Judaico vindicaret, coque sibi blandientes, quod et gentibus diceretur, Judæa profectos rerum potituros, Judæi rebellarent. *Vertran.*

Virile ac muliebre sexus] Sic Flor. quarto casu, etsi vulgati, non male, *virilis ac muliebris sexus*, secundo casu. Vide quæ notavi etiam ad Ann. l. iv. *Pichena.* Vox *sexus*, non visitur in Romæ uso, et vero minime requiritur, nam illud *virilis ac muliebris*, referunt ad vocem *atatis*. *Gruter.*

Sexcenta millia fuisse accepimus] Nu-

merus mihi non certus, et quem ex Budensi cod. et Orosio substitutum video parum caute. Nam ille scribit, ‘sexcenta millia Judæorum interfecta Cornelius et Suetonius referunt.’ Sed interfecta ait: cum noster hic universe, de obsessis: qui certe paulo plures. Libri etiam instabiles, et quidam *ducenta millia*. Fortasse, *dena*, aut *undena millia*: quod paulo propius ad Josephum et Zonaram et Jornandem accedit, qui omnes *undecies centena millia* periisse obsidione, &c. * *Lipsius.*

Sexcenta milia] Ita in Bud. vol. Ante erat, *ducenta*. Rhenan. Modestiae restitutus Cornelius, parcus hic est in numero obsessorum referendo. Josippo obsessi ad vicies centena et septingenta milia fuerunt: cum ad festum Azymorum eo ex omni Judæa convenienter. *Vertran.*

Plures quam pro numero audebant] Id est, plures arma ferebant, quam computare quis posset ex numero et multitudine obsessorum: innuens, multos etiam senes, invalidos, pueros ac feminas arma sumpsisse. *Pichena.*

Impetus et subita belli locus abnucret] Ex Flor. reposui, *impetus*, pluraliter. Vulgo, *impetum*. *Pichena.*

CAP. 14. Apud vetera castra condit] In Flor. et in aliis antiquorib. libris additur vox, *castra*, quæ in editis vacat. *Pichena.*

Suopte ingenio humentem] *Ingenium*, in animatis pro moribus, industria, solertia, et intellectus acie semper a Cicerone et a reliquis accipi annotavimus: at in inanimatis nonnunquam ab aliquibus pro insita et ingenita natura. Ita JCti in l. vi. C. de bon. præscript. dixere, *ingenium* naturam significare, et ad ea, quæ anima et sensu carent, transferri. Virg. Ge. II. &c. * Navius in Lycorgo: ‘Ingenio arbusta vincta sunt, non obsita.’ Ipsomet Tacit. alibi: ‘locorumque ingenio sese contra imbellles regis copias tutabantur.’ *Marcellus Donatus.*

CAP. 15. Arma equique haurirentur] In Bud. vol. *armeque*: forte, *arma*, *equi*, *haurirentur*. Rhenan.

Omissa plerumque fronte] Liber manuscriptus habet, diversa. Forte legendum, dimissa. Rhenan.

CAP. 16. Ut quosque suorum advehabantur] Ita ex Flor. Vulgo, *ut quosque eorum*. *Pichena.*

Victorias; ut perfidum, ignavum, &c. exciderent. Ultione] Alia distinctione opus est: *victorias*. *ut perfidum, ignavum, &c. exciderent, ultione magis, &c.* *Acidal.*

Attamen fusos Germanos] Melius Florentinus, *ac tamen*. *Pichena.* *Muretus, ac tamen.* *Acidal.*

CAP. 17. Civilis silentem struxit aciem] *Lego; silens instruxit.* *Pichena.* Romani dicta ducis clamore prosequuti sunt. Germani tripudiis sonaque armorum, quod apud eos in usu de morib. Germ. ‘honoratissimum assensus genii armis laudare,’ quodque hic factum est, ut verba illa significant. Cæterum *nec silentem* respicit ad quemvis sonitum, sive strepitum. Virgil. Æn. I. ‘Quorum sub vertice late Æquora tuta silent.’ Idem I. IX. ‘somno vinoque soluti Procubuere, silent late loca,’ &c. Idem I. IV. ‘Cum tacet omnis ager.’ At Doctiss. viro potius visum est *silens, vel silentio*. Saliner. Lips. *silens ant silenter*. Muretus *silentio*. Omnia recte: postremum ego tamen præferam. *Acidal.*

Dira omnia obversari] Forte, *dira omnia*. Rhenanus. Faernus emendabat, *omina*: quod mendum alibi irrepsit tum apud Tacitum, tum apud alios etiam scriptores. Vulgo, *dira omnia*: at quoniā Flor. habet, *oīa*, facile conjicitur scriptum fuisse, *omina*, quod melius videtur. Ovid. Metam. I. V. ‘Ignavus bubo, dirum mortali bus omen.’ *Pichena.* Quid si et hic *omina* legatur? *Acidalius.*

Suam illic victoram] Vatic. *suam illic materiam*: quæ lectio involvit

aliud verbi, quod nondum educo: certe de avaritia aut cupidine, id dici verius, quam de victoria. Neque enim ea, sed quod ea per securitatem et insolentiam abusi, cladem dedit.

Lipsius.

Suam illic victoriam] Nam victores 'omissis telis præda manus impeditunt.' Et ideo a Ceriale victi. Hist. iv. 'terga victores vertere, sed obstitit pravum vincentib. inter ipsos certamen hoste omisso spolia consecrandi.' *Salinerius.* *Victoriæ* vocem improbat *Lipsius*, mihi optimam. Perspicuum enim, hic a Tacito mentionem fieri de prælio in Treveris inter Civilem Cerialeisque gesto, ut supra prope finem libri præcedentis. In quo prælio Germani, victores primum, nimia deinde prædæ aviditate, victi a Ceriale fuerunt. Nam ibi ait: 'sed obstitit pravum vincentibus,' &c. Addo etiam Florentinum eandem vocem, *victoriæ*, habere. *Pichena.* *Vat. Materialium.* Omnino avritiam scribendum. *Acidalius.*

Prævidisse, campos madentes] Florent. provise. Forte, provisa. Pich.

Ut eluderent lacessentibus] Emeddavi, ut elicerent lacessentibus. Rhenanus. Non eleganter conjungi Mureto visa verba elicerent et lacessentibus: nec tamen melius, quod pro altero substituit, ut eluderent, lacessentibus. Ego nihil muto. *Acidalius.*

CAP. 18. Fluitantem labantemque] Interpunxi et voce addita explevi locum, fide Vaticanæ. *Lipsius.*

Prælium exequatur] In libro manuscr. æquatur. Rhenanus.

CAP. 19. Opidum Batavorum] Quod opidum? nominare enim certe debuit. An Batavorum scribendum? an cum Rom. codice legimus, *opida Batavorum?* Et intellegam tunc ea opida, quæ extra insulam. Nam Batavorum veterum sedes, non dubie supra et extra etiam insulam, in ora Gallica. Tacitus clare, supra: 'Extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulque

insulam inter vada sitam occupavere.'

Lipsius.

Sic velut ablativo umne] Nos, abacto anne. Rhenanus.

Et centum tredecim Trevirorum senatores] Liber manuscript. pro *tredecim* habet *xiii.* et deest vocabulum *senatores.* Fortasse legendum, *Centum alii Trevirorum.* Idem.

In quibus fuit] Florentinus, *in quis.* Pichena.

CAP. 20. Vera sorore ejus genitus] Codex regius habet, *Verax sorore ejus genitus.* Rhenanus.

Cædendis materiis operatum turbare] Muretus mutat, *occupatum:* non ego cum illo. *Acidalius.*

Paucisque militibus cæteri se munimentis defendere] In cod. regio, *paucisque militibus eminentis defendere.* Fortasse legendum: *Pauci e militibus se jumentis defendere, pro defendebant.* Infra tantum est illuc, 'hinc ipsi exercitui minor cura disciplinæ.' Rhenanus.

CAP. 21. Sed obstitit formido] * immo causam reddere, ut, nam, enim, etenim. Si autorum exempla quaeris, adi Godescalcum in suis Comment. ad Vegetium lib. II. c. 18. Pichena.

CAP. 22. Suismet coriis cooperatos] Vocem, *coriis*, non improbo, cum ex pellibus etiam tabernacula fierent: libentius tamen Vaticanum cod. sequerer, qui habet *tentoriis:* idque ipsum voluisse videtur Florentinus, in quo syllaba imminuta legitur, *toriis:* et Tacitus, cum de tabernaculis loquitur, semper *tentoria* appellat, nunquam *coria.* Pichena.

Ita cæpta cæde, quo plus terroris adderent] Sic Faernus legebat, copula et ante quo deleta. Ursinus. Adjicitur in vulgatis copula *et*, quam sustuli, nam et supervacua et a Flor. abest. Pichena. Eradendum *et*, quod nulli usui Muretus etiam viderat. *Acidalius.*

Pauci ornatu militari] Ita scripsi, quia Flor. habet, *ornati militari.* Vulgo

minus proprie, *ornati militariter*. *Pichenia.*

Flumine Impio] Liber regius, *flumine impia.* Restitui locum, *flumine Luppia.* Nam Bructeræ, &c. * *Rhenanus.*

Domum Velledæ traxere] Castigavi, *domum Velledæ traxere*, nam huic virginī subinde dona missabantur. Unde superiore lib. ‘Mumium Lupercum legatum legionis inter dona missum Velledæ.’ *Rhenanus.* De Velleda virgine vide Tacitum de moribus Germ. *Lupanus.*

CAP. 23. *Civilem cupido incessit na- valem aciem ostendandi]* Corrupte in Flor. *cupido invasi incessi.* Forte, *cu- pido inanis incessit, navalem, &c.* nam postea sequitur, ‘super insitam genti vanitatem.’ *Pichena.*

Complet quod biremium] Addidi par- ticularam *et*; *complet et quod biremium.* *Rhenanus.*

Adjecta ingens lintrium vis] * Virgil. ‘cavat arbore linteis.’ Tamen si eo loco pro vase forte commodius capi- tur. *Lupanus.* Faernus legebat hunc locum, *adjecta ingens lintrium vis, ve- hentium ad tricenos, quadragenosque ceu armamenta Liburnicis, soli haud inde- core pro velis iuvabant; adjecto verbo, vehentium, quod deest in vulgatis. Ursinus.*

Spatium velut æquoris electum] Budense exemplar habet *ceptum pro electum.* Lego *captum:* sive scripti. *Rhenanus.* Vulgo, *captum:* reposui, *electum;* quia Flor. habet, *cjectum.* *Pichena.*

Mosæ fluminis] Probe: nec improbe in libris quibusdam, *Mosæ fluminis os amnem Rhenum.* Res quidem ipsa eadem, aliter elata. *Lipsius.*

Quo Mosæ fluminis] In Bud. exem- plari, *Ut Mosæ flu.* Lego, *Ubi Mosæ fluminis, &c.* sive castigavi. *Rhenanus.* Ex Flor. ac Ven. scripti, *quo.* Vulgo, *ubi.* *Pichena.*

His flumen secundum. Illi vento age- bantur] Ita ex Flor. Vulgo, *is flumine*

secundo. Subintelligitur enim, his flumen secundum erat. Sic lib. præ- ced. ‘Illi mare secundum.’ *Pich.*

Sic proiecti] Castigavi, *sic præfecti.* Nam transisse significat. *Rhenanus.*

Agros villasque Civilis intactos, nota- arte ducum, sinebat] Hac arte usus est Hannibal Carthaginensium dux, erga- Fabium Maximum Romanorum Dictato- rem. Livius lib. xxii. 23. et II. 39. de Marcio Coriolano. Idem a Lacedæmoniis factum Pericli Athe- niensium duci, testatur Justinus I. III. *Pichena.*

Cum interim fluxu autumni] Reposui, *Quum interim flexu autumni.* *Rhenan.*

CAP. 25. *Vaspasiano bellum navare- rint]* Rarior hic usus verbi *navare.* Sed Tacito celebratus etiam supra lib. IV. ‘Ceteros, ut quisque flagitium navaverat, attollit.’ Cic. etiam credo, in epist. alicubi, ‘benevolentiam na- varare.’ *Acidal.*

Cæterorum onera sociorum] Inserui- mus particularam *et:* *et cæterorum,* &c. *Rhenanus.*

Virtutes et viros] Rhenanum andie- bam corrigentem *juventutem et viros:* nunc magis cum Florentino legam, *virtutem:* id est, bellicum ab iis robur, exigi, non pecuniam aut opes. *Lips.*

Sibi non tributa, sed virtutes et viros, indici] Malim simpliciter, *sibi non tri- buta, sed viros indici:* nisi quis malit, sed *juventutem et viros indici.* *Rhe- nanus.* Melius si *virtutes, in juventutem,* quod per Beatum licet, mutet. Ver- tranius. Restitui *virtutem* ex Flor., Vulgo, *virtutes.* *Rhenanus.* tamen le- gebat *juventutem*, quod Lipsio non displicet. Sed non est a libris. De iisdem Batavis idem fere Tacitus in libro de moribus Germ. et etiam libro præcedente. *Pichena.* Probat Lipsius Rhenani correctionem, quamquam et vulgatam non prorsus im- probat. Ego hæreo, an non potius Muretum audiam ejicientem binas istas voculas *virtutes et.* Lib. IV. de iisdem Batavis, ‘viros tantum arma-

que imperio ministrant.' De iisdem idem lib. de moribus Germ. 'Exempti oneribus et collationibus, et tantum in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma bellis reservantur.' *Acidalius.*

CAP. 26. *Super tædium malorum etiam spe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit]* Manifesta hic, sed levis trajectio. Nam etiam illud, quo nunc loco est, necessarium non est: nec solet Tacitus particulæ super alteram hanc subjungere. Idemque requiritur in postremis verbis, quorum alias liberior et laxior est sententia, quam pro vero. Lege ergo, *super tædium malorum, spe vitæ, quæ plerumque etiam magnos, &c.* Sed quid dico non solere' Tacitum particulis hisce ita uti? imo solet: exemplo Ann. XIII. de Corbulone, 'verbis magnificus, et super experientiam sapientiamque, etiam specie inanum validus.' *Acidalius.*

Nabaliae fluminis] Nusquam id fluminis in hoc tractu. An opidum eo nomine? Quod Junio Hadriano videtur, legitne *Navaliae*: et urbem Campos ita indigitat ad siuum hodie Australem, Ptolemæo parum firmiter innixus. Ego ambigo ne *Vahalis* corrigendum sit. Pontem quidem aliquem cœptum a Romanis paulo supra Legas, sed Batavoduri: de quo hæc non vane intellegas, nisi quod Batavodurum ad Rhenum fuisse volunt, quos arguat hic locus. *Lipsius.*

Scinditur Nabaliae fluminis pons] Volumen Bud. *Scinditur flabalie fl. pons.* Scripterim, *Vahalis fluminis pons.* Tac. Ann. lib. II. de Rheno, 'verso cognomento Vahalem accolæ dicunt' *Rhenanus.* Corviniano inest scriptura, *scinditur flabile;* id vero nullo sensu. Forsan erunt quibus placebit legere, *Scinditur Navæ fluminis pons:* de quo lib. superiore, 'quia pontem Navæ fluminis abruperat.' Ejusdemque mentio Ausonii Idyllio 9. 'Transieram celerem nebuloso flumine Na-

vam.' Beatus scribit, *Vahalis fluminis pons,* de quo Ann. II. Delendam ergo *Nabaliae* scriptiōnem affirmo, quod neque huic neque ulli ex scriptoribus ejus fluminis mentio fiat: an vero *Navæ*, an *Vahalis* loco vacuo scribi debeat, non statuo: interim B. Rhenani ingenio judicioque felicissimi eruditissimique viri subscribendum esse censeo. Nusquam enim animum induxi aliorum asseverationi anteponere susceptiones meas: tametsi inter scribendum e priscis auctoribus ubi se dux offert, nervosaque oratio recenti scriptori repugnans, tacitus plerumque in partem diversam transeo. *Vertranius.*

Et Cirilis ita cœpit] Copulam et ex Flor. reposui. *Pichena.*

Quæ Antonius epistolis, Hordeonius Flaccus præsens monebat] Expressi lectionem Florentini. Vulgo: *Quæ Antonius absens, Flaccus præsens, &c.* Variant enim libri in verbo, *monebat,* cum in nonnullis editis legatur, *movebat.* Ego alterum retinui: nou enim dici potest Antonium absentem arma movisse, qui dux pro Vespasiano fuit: et referuntur hæc ad ea quæ Tacitus lib. præced. dixit: 'missis sane ad eum Primi Antonii litteris, quibus avertere accita a Vitellio auxilia, et tumultus Germanici specie, retentare legiones jubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præsens monuerat.' Forte hic locus construi potest: quæ arma Antonius Flaccusque monebant, ut moverem, movi. Suspicio tamen legendum, *Quod Antonius, &c.* *Pichena.* Emendo et distinguo: *Quæ Antonius absens, Flaccus præsens monebat. Arma, &c.* Ita est: Antonius litteris ipsum monuerat, atqne eadem coram Flaccus. Idem supra lib. IV. narravit Tacitus. *Acidalius.*

Fabianus] *Lego, Flavianus. Lips.*

Flavianus in Pannonia] Ita Florent. Male vulgo, *Fabianus:* nam alibi a Tacito sic appellatur. *Pichena.* *Lip-sius recte, Flavianus. Acidalius.*

DE SITU, MORIBUS, ET POPULIS GERMANIÆ.

ORDINEM scriptioris si sequimur, ante Historias et Annales sibi locam vindicet hic libellus. Scriptus enim est Trajano secundum consule, id est Nerva adhuc vivo. Ipse ostendit infra : ‘ Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex quo si ad alterum Trajani consulatum computemus, ducenti fere et decem anni colliguntur.’ At Historiæ cœptæ Nerva jam mortuo, et inter Divos: ut docui. *Lips.*

CAP. 1. Germania omnis] Quia jam Romanis quoque variæ hujus nationis regiones cognitæ. An potius, quia vulgo *Major* et *Minor* Germania dicceretur; item *Prima* et *Secunda*, sicut hodie *Superior* et *Inferior*? Sallustium ita saepè locutum haud nesciebat: ut in Jugurth. ‘ postquam omnis Numidia potiebatur.’ *Colerus.*

Mutuo metu aut montibus] Vitiat acutam sententiam Bambergense exemplar, *mutuo victu*. Imo vero metu: qui inter æque potentes, pro termino ac repagulo. Thucydides bene et apposite: Τὸ δὲ ἀντίπαλον δέος, μόνον πιστὸν ἐς ξυμμαχῶν. *Lips.*

Mutuo metu, aut montibus] Intelligit montes Sarmatiae Europææ Orientales, quos et Marcianus Heracleotes præter Ptolemaeum nominat. ‘ Απὸ δὲ δυσμῶν, inquit, τῷ τε Οὐιστάλᾳ ποταμῷ καὶ τῇ Γερμανίᾳ τῇ μεγάλῃ, μετὰ τὰ Σαρματικὰ ὄρη, καὶ αὐτοῖς τοῖς ὄρεσιν. Hos Tatri Poloni vocant: quod ex illa parte Tartari aliquando ingruere soliti sint. Frustra sunt, qui eundem cum his faciunt Carpathum: cum sit longe remotior, et postea quasi infusa complectatur Daciam. *Colerus.*

Cetera Oceanus ambit] Strabonis tempore ignotum omne hoc littus. Sic ipse innuit. *Idem.*

Latos sinus et insularum] Hæ insulæ et hi sinus Francos nobis dedere et Saxones, aliasque gentes quasdam, quæ ex littoralibus et insularibus mediterraneæ factæ sunt. *Rhenan.*

Nuper cognitis quibusdam] * temporis spatium designare. Infra dixit ‘ Germania vocabulum recens et nuper additum.’ Enimvero jam Julianis temporibus innotuerat. *Colerus.*

Rhaeticarum Alpium] Partem ipsam Alpium nominat Strabo lib. iv. et alibi de Addua flumine: Τὰς δὲ πηγὰς ἔσχηκεν ἐν τῷ Ἀδεύλῳ ὄρει, ὅπου καὶ ὁ Ρήνος. Hi fontes paulo supra etiam illas Alpes collocantur a Dione lib. xxxix. fluitque Addua in lacum tandem Larium. In vett. libris Strabonis, teste eruditissimo Casaubono, legitur Ἄβυδλλας, quæ vox quasi Germanica est, notans decursum aut casum potius aquæ; quod inde Rhenus decidat. Mela: ‘ Rhenus ab Alpibus decidens.’ Gotefridus Viterbiensis, ‘ Rhenus ab Alpe eadens.’ Quis scit annon ab illo decursu etiam Rheni etymon petendum, quasi hue versum fluens, quod nostri dicant *Rein*. Sicut contra dici potuit Danubius sursum fluens *Danuf*: itaque recte scriberetur in antiquis monumentis, *DANUVIUS*. Nescio an non in mentem fuerit Verrio Flacco, vetustissimo Grammatico, *Addua* flumen, ubi scribit apud Festum Danubium dictum fuisse *Adduanum*. *Idem.*

Montis Arnobæ] Plinius nominat libro iv. c. 12. sed ibi quoque infida scriptura. Alii enim libri, *Arnobæ*. Bambergensis hic, *Anribæ*. Roman. *Arbonæ*. Ptolemaeo sunt Αννοβόλοι montes. *Lipsius.*

Danubius molli et clementer edito

montis Arbonæ jugo] Ausonius ignotum Danubii fontem esse scribit: ‘Danubius penitus caput occultatus in oris.’ Apollonius ab Hyperboreis nasci eum cecinuit, manifesto commento. Sed omnino Taciti vera est sententia, si non *Arbonæ*, sed *Arnobi* legatur. In ejus enim radiebus oriri jam notissimum est, prope Hercyniam sylvam, vulgo *Sylva nigra* nomen servat, ex adverso Rauracorum, quorum oppidum est Basilea. *Arnobi* Plinius Ptolemæusque merinit. De Ostiis quoque non eadem sentiunt auctores. *Alciatus*. Artolphi codex habet, *Abnobæ*, quemadmodum et Plinius vocat. Apud Martianum Capellam *ad novem* legitur pro *Abnoba*. De hoc diximus rerum Germanicarum lib. III. *Rhenanus*. Montis nomen varie apud Plinium corruerant iv. 12. Inde ingeniose Rhenanus Danubium dici hario latatur. *Colerus*.

Sex meatibus erumpit] Sic Venetus. Vulgo, *erumpat*. In Florentino sequentes libelli desiderantur. *Pichena*.

CAP. 2. *Utque sic dixerim, adversus]* Haud satis capio. An adversum dicit, oppositum et contrarium? An *obversus* verius sit legi, idque ex situ ipso? An vox aliqua durior aut remotior fuit, præsertim quam præfatione ea lenuit? Tamen haud male, &c. * *Lipsius*.

Utque sic dixerim, adversus Oceanus] Ambigit Lipsius super voce, *adversus*, mihi quoque olim suspecta. Legendum enim putavi, *aversus*. Nunc vulgaratam lectionem amplector, interpretorque, *adversus*, quasi vestigiis nostris oppositus, ut Antipodes. Et quoniam descriptio ista poëticum quiddam sapere videbatur, ideo ait, ‘utque sic dixerim.’ Cic. de somn. Scip. ‘Vides hos, qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit, sed partim obliquos, partim *aversos*, partim etiam *adversos* stare vobis.’ Et paulo post: ‘Duo sunt

Delph. et Var. Clus.

habitabiles: quorum *Australis* ille (in quo qui insistunt, aduersa vobis urgent vestigia) nihil ad *vestrum genus*. *Pichena*. Ego veram vocem credo, detracta litterula, *aversus*, qui quasi a nobis sese avertit. *Acidalius*. Vera et germana lectio, nec alia verbi significatio quam propria: si aliter esset, cur illa adjecisset, ‘utque sic dixerim?’ Difficilis est omnis navigatione aduerso flumine. Simile quidam ait videri Romanis, si Oceanum illum tempestuosum et horridum navigent. Effugitne autem hic Plutarchi notam Tacitus? vix effugit. Ille scribit in Theseo, Historicos an Geographos, si quae sint supra captum aut scientiam suam, tum caussari hoc modo: τὰ δὲ ἐπέκεινα, θῖνες ἄνθροι καὶ θηρίδεις, ἡ πηλὸς ἀιδηνὴς, ἡ Σκυθικὸν κρύος, ἡ πέλαγος πεπηγός: Ultra nihil præter arenam, et feritatem, aut lamas lutosas, aut *Scythica juga*. Quo magis vapulabit apud illum censorem Pausanias, qui de hoc ipso Oceano sic loquitur: παρέχεται δὲ ἄμπτωτιν καὶ βαχλῶν καὶ θηρία οὐδὲν ἔουκότα τοῖς ἐν θαλάσσῃ τῷ λοιπῷ. Iterum Tacit. Ann. II. ‘Hostilibus circum littoribus, aut ita vasto et profundo, ut credatur novissimum et sine terris marc.’ *Colerus*. Lipsius malit *obversus*, Cluverius ut et Curtius Pichena *aversus*. Sed vulgata præplaceat. Oceanus enim tum habitus fuit quasi *adversus* omnibus navigantibus, multo magis novas sedes querentibus. Facit mecum C. *Colerus*. *Conringius*.

Informem terris, asperam cælo] Sic de iisdem Germanis Seneca de provid. c. 4. ‘Perpetua illos hiems, triste cælum premit, maligne solum sterile sustentat.’ *Pichena*.

Tristem cultu]. Eadem causa olim Atticam neglectam ait Thucydides, et inde Atheniensium Aborigines probat: τὴν γοῦν Ἀττικὴν ἐτοῦ ἐπιπλεύστον, διὰ τὸ λεπτόγεων, ἀστασταστὸν οὖσαν, ἄνθρωποι φύκουροι αὐτοὶ ἦσαν: i. *Quamobrem Atticum ab ultima antiquitate*

Tacit.

12 S

tate, propter agri tenuitatem, sedatam, idem homines semper habuere. Colerus.

Nisi si patria sit] Juxta illud Euripidis: ἀνδρὶ γάρ τοι κανὸν ὑπερβάλλει πακῶς Οὐκέ ἔστι τοῦ τρέψαντος ἥδου πέδον: *Hominū profecto, operta sit ticest malis, Nutrice Patria dulciss nihil cluet.* Rationem reddit nescio quis e priscis illis sapientibus, τὸν γὰρ σύντροφον ἄδυ τι θυγῆτος εὖ βίῳ χωρεῖ. *Idem.*

Quod unum apud illos] Sic de Arminio Cheruscorum principe Tacitus noster in calce Annal. lib. II. ‘Caniaturque adhuc barbaras apud gentes, Graecorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur, Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.’ Eginhardus de Carolo Magno: ‘Barbara et antiquissima carmina, quibus veterum regum actus et bella canebantur, scripsit, memoriaeque mandavit.’ Rhenanus.

Tuistonem Deum] Cluverius *Tuistonem* vel *Teutonem*. Contra exemplarium fidem. * *Conringius.*

Terra editum et filium Mannum] Editio vetus, quam Artolphus mihi commodarat, habet, *ei filium*, ut sic legi distingue verba possint, *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos m. et an. genus est) Tuistonem deum terra editum. Ei filium Mannum, originem gentis conditorisque, Manno treis filios assignant.* Rhenanus.

E quorum nominibus] De his appellationibus multa diximus lib. III. rerum Germanicarum, in principio, XIV. Plinii caput lib. IV. explicantes. *Idem.*

Ingævones] Sola diphthongus, quam et Plinius habet in hac, ut et in voce Istævonus, satis indicat perperam has voces nonnullos interpretari *Inwonēr* et *Westwonēr*, quasi a situ incolentium vocabula illa sint nata. Ne nunc urgeam diserte a Tacito dici, a trium filiorum Manni nominibus illa Germanicarum gentium orta cognomenta, et alias dictos Herminones, quæ vox plane nihil habet commune

cum situ. Itaque ex sententia Taciti dixeris rectius: tres fuisse Mannos filios, vulgo nuncupatos, *Ingaeſ, Is-taeſ*, (quod forte idem cum *Justaeſ*, vel ut passim scribitur, *Gustaf,*) et *Hermin.* Conring.

Herminones] Plinius habet *Herminones*: sed altera illa vox propior antiquissimo illi nomini Germanico, *Hermin.* Idem.

Quidam autem licentia vetustatis] Exemplar cum quo pridem contuli, habebat, *Quidam uti in licentia vetustatis.* Rhenanus.

Vandalos] Plinius habet *Vindili.* Sed altera vox seculis sequentibus magis inclaruit. *Conringius.*

Recens, et nuper additum] Nos auditum maluimus legi, quam *additum*. Quod ait, *nuper*, non hercules ita nuper: quippe cum ab ævo Julii Cæsaris, quo constat Germanos Galiam irrupisse. *Lipsius.*

Germanie vocabulum recens] De Germaniae vocabulo variae inter scriptores sententiae: præter anticos vide, si placet, *Ægidium Tschudum Claronensem de prisca Rhetia, in epist. ad Beatum Rhenanum:* ipsum etiam Rhenanum lib. I. rerum Germ. *Hubertum Thomam Leodium in lib. de Tungris et Eburonibus: Petrum Divænum Lovaniensem de Galliae Belgice antiquitatibus.* Quod autem Tacitus ait, &c.* *Pichena.*

Et nuper additum] Multo magis hoc demuleat quam *auditum*. Intellige, datum, inditum, impositum. Virgilius *Æneid.* I. ‘Puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo Additur.’ Seneca Herc. Fur. ‘Quis nomen unquam sceleris errori addidit?’ ut ex Flor. restituimus. Claudianus cons. Olybrii et Probini: ‘nam sæpe soles ductoribus illis Instaurare vias et cursibus addere nomen.’ *Gronovius.*

Ac nunc Tunri, tunc Germani vocati sunt] Ita Lipsius restituit ex Bambergensi codice, eamque ipsam lectiōnem adstruit liber Bononiae editus

anno 1472. quem nuper contuli. Obscurabat historiam vulgata lectio: *nunc Tungri, nunc Germani*. Pichena. Crux hic locus interpretibus, ipsique etiam Lipsio, qui varie trahit, et sibi non constat, quamque sententiam verissimam sibi denique persuadet, ea in se ipsam pugnat. Singula examinare et refellere mihi prolix non lubet: ipse quid censem breviter exponam. Locum totum sic lego; *Ceterum Germ. v. r. et nuper additum*, (non muto cum Lipsio auditum, quia Tacitus vult, novum hoc nomen reliquis antiquis superadditum) *quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, tunc (non nunc vel utrumque dele) Tungri, nunc Germani, vocati sint: ita nationis nomen in nomen gentis evaluisse paulatim, ut omnes primum a victore ob metum Tungri, mox a se ipsis invento nomine Germani vocarentur.* Cic. initio lib. i. Divin. ‘Gens in natione, quae universalis.’ Quorum sententia nunc clarissima, et ubique consentanea. Germanorum vocabulum ex quorundam opinione ait recentius, et priscis nominibus, quae recensuit, nuper adjectum: idque ea occasione et ratione. Natio quae prima Rhenum transgressa Gallos expulit, Tungri vocabantur. Hujus nomen nationis paulatim sic in gentis nomen evaluit, ut Transrhenani omnes promiscue, ob metum et formidinem aliorum e victoribus Tungri primum, deinde proprio et a se ipsis invento nomine Germani in universum appellarentur. Aliter non est, ut solida constansque sententia ulla e loco hoc eruatur. *Acidalius.*

A seipsis invento nomine Germani] Si mordicus hanc retines, legam, *a re ipsa invento*. Germani enim etymo prisco, bellaces viri sunt. Gerra bellum: inventere ergo id nomen, ab ipsa re, quia tales. Vulgatam quomodo expedes? aut qui a seipsis nomen hoc inventere, quod antea in Tungris? Sane interpretes hic fluctuant,

et fluctuabunt æternum. *Lips.*

Mox a se ipsis] * Numidas appellavere. Nunc omissis interpolationibus, hanc reor fuisse Taciti mentem. Tungri (ratio ejus gentis quæ in universum postea Germanorum nomine dicta) irruperunt in Galliam, victisque incolis, tantum iis metus incurrere, ut nomine Tungrorum Transrhenanos omnes designarent, qui aduersus se flumen transirent. *A victore*, id est, propter victorem; ut Hist. iv. ‘Cerialis a metu infamiae: si licentia sævitiaque imbuere militem crederetur.’ Iidem post illa Tungri victoriis elati, ἀλαζονικῶς Germanos sese dixerunt: hoc est (doctiss. vir ait) homines bellicosos: quod vocabulum ceteræ nationes ejus gentis paulatim sibi vendicarunt. At Geographus lib. vii. aliter sentit: διὸ δίκαιά μοι δοκοῦσι Ρωμαῖοι τοῦτο αὐτοῖς θέσθαι τούνομα ὡς ἄν γηγένεσθαι Γαλάτας φράξειν βουλόμενοι γνήσιοι γὰρ οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὴν Ρωμαῖων διδάσκετον: i. Quapropter iis jure a Romanis id nominis inditum est, quasi dicas veros Gallos: veri enim Latine Germani dicuntur. Salinerius. * Nicolaus de Γαλακτοφάγοις: “Ωστε τὸν μὲν πρεσβυτέρους αὐτῶν πατέρας ὄνομάζειν, τοὺς δὲ νέους, παΐδας, τοὺς δ' ἥλικας, ἀδελφούς. Durat hodie que apud nostros ἀδελφότης quædam συμποσιακὴ, nec minus religiose colitur, ac priscis illis Romanis cara cognatio. Colerus. Nunc Tungri, nunc Germani, quum utrumque nomen promiscue, modo hoc, modo illud usurpatum fuerit. Dein malim: *primum victores a viciis ob metum, mox a seipsis invento nomine vocarentur*: i. Omnes primum vicires, quum Gallos expulissent, a viciis Gallis invento nomine, quia hos vicires metuebant vici, Germani sunt dicti, dein vero a se ipsis invento nomine Tungri. Cluverius. Ex Mureti et Lipsii correctiōnibus unam faciendam puto: *Gallos expulerint Tungri, hinc Germani v. s. Tum, omnes primum a viciis ob metum,*

mox a re ipsa i. n. G. v. Tungri pulsis Gallis, &c.* *Harl.* * Hoc vult Tacitus, cum addit, *mox a se ip̄sis, invento nomine, Germani vocarentur*. Nemo in posterum dubitat, quin vexatissimi loci ea sententia sit, quam exposuimus. Vis etiam exempla? Otho Frisingensis Chron. Henrici iv. Imperatoris: ‘Omnes occidentales populos, Francos, ob antiquam gentis illius virtutem et dignitatem, Orientales appellare solent.’ Quod et fit etiamnum. Hieronymus Osorius de gestis Emanuelis Regis Lusitaniae lib. v. ‘Campsōn Ægypti imperator misit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat, Mamelucos appellabant, qui in pueritia a Christianis parentibus per vim abducti, et Mahumetanis institutis imbuti, et armis diligenter exerciti, bellicæ disciplinae laudibus excellebant. Hos Indi Rumes, id est, Romanos, vocabant. Nam cum ex antiquis monumentis accepissent, quartum Romanum imperium reliquis gentibus militari gloria præstisset, cum primum in Indianam hi Sultani milites invecti sunt, eorumque robur, et in re militari disciplinam ac industriam percepissent, Romanos esse judicarunt.’ Vides, quomodo a victore populo, aliis, vicinis maxime, plerumque vocabulum indatur. Batavorum nomen cum unius olim in inferiore sive secunda Germania nationis fuerit, hodie, ob ejus celebritatem, sibi etiam tribuunt vicini Belgæ, imprimis qui nunc Fœderati dicuntur. Et hic vides, populos a se ipsis alieno et illustri nomine appellari. Sed jam excessimus institutum, et Notarum, quas quam brevissimas hic esse voluimus, modum. *Boxhornius.* Qui scil. nunc Tungri, illi ante Germani audierunt, sive ipsimet sibi hoc nomen indiderint, sive a Romanis aut Gallis cœperit hæc appellatio: quod posterius Strabo diserte testatur, et innuit Tacitus addens, *vocati sint:* eoque forte est ve-

risimilius. Sensus hic fuerit, &c.* *Conringius.* Locus ex illis, in quibus majore cum fiducia destrinas aliena, quam moliaris et struas tua. Utcumque autem defendi possit a *victore*, malum tamen a *victrice*, ut referatur ad *nationem*. Deinde utrobique admitto scripturam Bambergensem. Sensus: ut Transrhenanæ gentes, &c.* *Gronovius.*

CAP. 3. *Virorum fortium. Ituri]* Recte distinxī. Non enim ea mens, quod Herculem canant: sed quod alacres et cum cantu incipiāt pugnas. Tacitus Histor. lib. ii. ‘Tēmēre subeunte cohortes Germanorum, cantu truci, et more patrio nudis corporibus.’ Lib. iv. ‘Ut virorum cantu, foeminarum ululatu sonuit acies.’ Noto autem etiam Hispanos prælia præcinuisse, ex Silio: ‘ritu jam moris Iberi Carmina pulsata fundente barbara cetra.’ Diodorus Siculus, de Lusitanis: ‘Ἐν τοῖς πολέμοις πρὸς ῥυθμὸν ἐμβαίνοντι, καὶ παιάνας ἀδύνατον θταν ἐπίστωτι τοῖς ἀντίτεταγμένοις: In bellis ad numerum incedunt, et carmina canunt cum aggrediuntur hostem. Simile in Thracibus aliisque Barbaris fuisse, notavi ad Annal. iv. *Lipsius.*

Primumque omnium virorum fortium ituri in prælia canunt] Ita distinguunt veteres omnes. Mutat Lipsius, puncto post vocem *fortium* apposito: ut Germani non Herculem, sed simpliè canant. Ego sto pro antiqua distinctione. Nec enim alias dixisset; *Sunt illis hæc quoque carmina:* aliud scil. genus carminum, præter id, quo annales memorabant. Canebant itaque fortes viros, primumque inter eos Herculem, illorum scil. laudes, et res gestas, ituri in prælia, ut etiam in annalibus. Nam Tac. Ann. ii. in fine, de Arminio dixit: ‘caniturque adhuc barbaras apud gentes.’ *Pichena.*

Barditum vocant]* Germanico item verbo. Quidquid de nomine sit;

Ammianus hunc describit, ‘ clamorem fuisse maximum, qui ipso fervore certaminum exoriens identidem, paulatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.’ *Lips.*

Baritum vocant] * Germani *wort* appellant, tractum vocabulum. Nisi debet esse *blarritum*. De cantu Germanorum praelium ineuntium Tac. Hist. iv. ‘ Ut virorum cantu, feminorum ululatu sonuit acies.’ *Rhenanus.* Quamvis *bardus* Nonio sit, *vi propria et ingenio tardus*, Graecorum auctoritate, quibus *βάρδοις* piger et tardus dicitur; sic Hom. Ilia. Ψ. equi *βάρδοις* dicti tardi, et Festo *Bardus a tarditate ingenii appellatur*, nihilominus *Bardi* proprie inter Gallos homines fuere, fortia illustrium virorum facta heroicis composita versibus, cum dulcibus lirae modulis cantitantes, teste Marcellino lib. iv. de quibus Lucanus lib. i. *Plurima securi fuditis carmina Bardi.* Quod vero *Bardi* Galli genere essent, praeter jam dicta confirmat etiam Hesychius: *Βαρδοὶ δοιδοὶ παρὰ Γαλάταις.* Verum quia *Bardi* laudabilium doctrinarum studiis inceumbebant, nec ad militiae munera proni erant, hinc forte et *Bardi* nuncupati, hoc est, tardi. Unde jure optimo Zasius in epit. feud. tit. de feud. success. strenuum virum ac bellicosum *bardo* opposuit. Ab horum *Bardorum* cantu forsitan *Barditum* dictum cantum illum, seu clamorem, quo per initia pugnæ Germani Galliis contermini, usi sunt, Taciti testimonio. Nonnulli textus legunt *Barritum*, non *Barditum*, nec meherecule injuria. Siquidem ita Ammianus lib. xvi. de Germanis et Alemannis. Hinc quem *dissonum et trucem cantum* Livius lib. v. appellavit, et Vegetius III. 18. *barritum* vocavit, idem Tacitus paulo infra *cantum, fremitum, clamoremque dissonum* nuncupavit. *Barritum* autem hunc dictum existimant quidam a similitudine inconditæ vocis elephanti, quem *barrire* tradit Sparti-

anus in Antonino Geta, unde et *barrus* elephas Latinis dictus, ut docent interpretes in Horatii Epod. 12. Hujuscemodi clamore, vel saltem consimili, non solum Germanos usos per initia pugnæ, sed et alias nationes observamus. Livius I. iv. 37. l. xxx. 34. Et lib. xl. de Romanis adversus Ligures pugnaturis. Cæsar Civ. lib. III. 92. Hoc idem refert Plutarchus in Cæsaris vita. Cæsar Gall. vii. * Hirtius de bello Hisp. * Ex his, id moris fuisse Italos et Hispanos, ut scil. pugnaturi clamorem ederent, quam possent, maximum, manifestum est, quod et de Germanis diximus. De Pœnis Livius xxvi. 5. De Gallis xxi. 28. Sed et ante hos omnes id factum etiam a Graecis, docet Homerus Iliad. Δ. de Trojanis οὐ γὰρ πάντων ἦν ὅμος θρόος, οὐδὲ τὰ γῆρας. Quod pariter confirmat Polybius lib. xv.* Verum concludamus in textu Taciti legi posse *Barditum* et *Barritum*; namque utravis lectio ratione non caret, ut diximus. *Marc. Donatus.* Lipsio magis placet, *Baritum.* Ita certe vocatur ab Amm. Marcellino lib. xxxi. ‘ et Romani quidem voce undique Martia concinente, a minore solita ad maiorem protolli, quam gentilitate appellant barritum, vires validas erigebant.’ *Pichena.*

Quam virtutis concentus videtur] Bambergensis, *quam mentis concentus:* quod haud præferam vulgatæ. *Lips.*

Nec tam voces illæ, quam virtutis concentus videntur] Ita Venetus ac Bon. Vulgo, *nec tam vocis ille, quam virtutis concentus videtur.* *Pichena.* Lipsius Bambergensis cod. lectio nem flocci facit. At hercules ita mihi videntur Tacitus scripsisse, ut illud Homericum scil. exprimeret: Οἱ δὲ ἄρδεισαν σιγῇ μένεα πνεοντες Ἀχαιοί, Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξάμενοι ἀλλήλοισιν. Ast ibant taciti spirantes robor Achæi, Inque vicem auxilium tacita sibi mente screbant. *Colerus.*

Ulixem quidam] * itemque Mela.

Cui miræ et blandienti opinioni si indulgemus, quidni Ulissinga nostra in Zelandia, ab eodem sit? quidni Circzea a Circe? Sed vani et lascivi, vereor, lusus isti ingeniorum sunt: quibus tamen hodie nonnemo se ostentat et superbit. Jo. Brodaeus hæc de Ulyssis errore in Miscellaneis scite coarguit: Brodaeus, vir sive adolescens potius, acris ingenii, probi judicii, lectionis diffusæ, quem non magis in ore famæ esse miror, imo indignor. *Lips.*

Ulyxem] Habetbam de Ulyssis erroribus quedam non vulgaria, quæ huc adscriberem, sed deterruit me cum Bionis illius antiqui, tum gravissimi Seneca objurgatio, quæ ad Lucillium scripta epist. 13. ‘Quæreris Ulysses ubi erraverit potius, quam efficias, ne nos semper erremus. Non vacat audire, utrum inter Italiam et Siciliam jactatus sit, an extra notum nobis orbem: neque enim potuit in tam angusto error esse tam longus.’ Polybius negaverat Ulyssem ingressum Oceanum, quem refutat Strabo lib. I. Mirum tamen, nisi de illis erroribus condigna illo versu suo scripsérat Homerus: “Ισκε ψεύδεα πολλὰ λέγων ἐτρωιστν ὄμοῖα. Colerus.

Ab illo constitutum nominatumque ἀκρωίπιων] In exemplari illo cum quo contuleram meum codicem, sic scriptum erat, *acriniprion*. Lego, ‘Αστυπύργιον, hoc est, *Astypylion*; ut *Asciburgion* inde sit deductum, una tantum syllaba mutata, eeu vulgo facere mos est in non intellectis. *Urbem* Græcis ἄστρο significat, et πύργος turrim sive propugnaculum. Notum est *Astyalea* vocabulum diversis insulis ac civitatibus tributum. *Pyrgorum* quoque nomen notum ex Strabone, Stephano, Antonino. Porro non dubito, quin *Burgum* illud Germanis tam frequens in appellationibus oppidorum et arcium, παρὰ τὸ πύργος desumptum sit: quando majores nostri multa vocabula sunt a Græcis mutuati, ut et non-

nulla a Romanis, ac ab Hebreis pauca: nam omnes hodie linguae mixtæ sunt. Nec vero de Græcis vocibus, quas usurpat in vernacula sermone Germani, quisquam mirabitur, qui proditum hoc a D. Hieronymo meminerit in Traditionibus Hebraicis in Genesin. ‘Legamus,’ inquit, ‘Varronis de antiquitatibus libros, et Asini Capitonis, et Græcum Phlegonta, cæterosque eruditissimos viros, et videbimus pene omnes insulas, et totius orbis littora, terrasque mari vicinas, Græcis accolis occupatas; qui, ut supra diximus, ab Amano et Taurō montibus, omnia maritima loca usque ad Oceanum possedere Britannicum.’ *Rhenanus.* Adjiciunt vulgati Græcam vocem: *nominatumque ἀσκιπύργιον*, quam cum Lipsio, ut glossema, prætermisi: præcessit enim nomen *Asciburgium*. *Pichena.* Sequentem vocem Graecanicam recte omitti cum aliis censeo. Nec debuit Rhenanus etiam mutare in ἀστυπύργιον: quod sane nec cogitatum nec scriptum Tacito. *Marcianus Heracleotes:* Εστὶ δὲ τῆς Γερμανίας τὸ μῆκος ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ δύσεως καὶ Ἀσκιβουργίου πόλεως. *Colerus.*

Monumentaque et tumulos quosdam] Virgil. in Culice: ‘Congestum cumulavit opus, atque aggere multo Telluris tumulus formatum crevit in orbem: Quem circum lapidum levi de marmore formans Conserit, assidue curæ memor.’ Seneca Contr. lib. VII. 6. in fine: ‘Inter sepulchra monumenta sunt:’ et ep. 92. ‘non est, quod nos tumulis metiaris, et his monumentis, quæ viam disparia prætexunt.’ *Pichena.*

Neque confirmare argumentis] Scriptus olim Bil. Pirheimeri *adfirmare*, ut monuimus ad Liv. xx. 13. *Gron.*

Neque refellere] Est enim antiquis illis Historicis ut non temere fides habenda, ita nec demenda statim. Prudenter Strabo lib. VIII. Δεῖ δὲ τῶν παλαιῶν ἱστοριῶν ἀκούειν οὕτως, ὡς

μὴ διολογουμένων σφόδρα οἱ γάρ νεώτεροι πολλάκις νομίζουσιν καὶ τὸ ἐγαντια λέγειν: Veteres *Histerias* oportet audire non quasi sint omnino dubiae fidei: quippe et novitii multis in rebus dissentire solent. Merito igitur Metrius Florus apud Plutarchum: τῷ δὲ αἰτίᾳ ἀπορεῖν ἀποτελεῖθαι τὴν ἱστορίαν, οὐ δικαῖως. *Colerus.*

CAP. 4. *Aliis]* Redundat. *Lips.*

Nullis aliis aliarum nationum connubiosis] Lipsius vocem, *aliis*, tanquam redundantem tollit. Forte, *nullis alienigenarum nationum*. Pichena.

Propriam ac sinceram] Lipsius ex lib. Bambergensi adducit *perpetuam ac sinceram*: quam ego scripturam propriam magis ac sinceram puto. *Perpetuam* vocat, quia antiquissima et αὐτόχθων. Glossarium: *Perpetuum Aliénior, Διόδος, Διηγεκές. Colerus.* Tὸ *perpetuum* huic rei accommodatum non videtur. Tria enim, quae ponit hic Tacitus, nihil aliud sunt quam idem alio modo, majoris affirmationis et ἐμφάσεως χάριν. Ita et *própius*, suus, *οἰκεῖος*, cum pluribus non communis, coequi impermixtus, *sincerus et tantum sui similis*. Gronov.

Rutilae comeæ] * apud Germanos. Et Martialis, Ruffum ea mente Batavum: 'Sum figuli lusus, ruffi persona Batavi.' Græci plerumque ξανθὸν verterunt: etsi Galenus Commentario ad Polybum De victu, velit Germanos magis proprio πυρόν duci, quam ξανθόν. Calpurnius Flaccus Declamat. &c.* abscondente gale-ro.' De hac ipsa re doctissimus Tertullianus, libello de Cultu: 'Video quasdam et capillum croco vertere: pudet eas etiam nationis suæ, quod non Germanæ aut Gallæ procreatae sint: ita patriam capillo transferunt. Male ac pessime sibi auspicantur, flammeo capite.' Nam quod mali auspicii ait flammeum caput: intellegit omen ad flamas æternas. *Lipsius.*

Rutilæ comeæ] Hoc quoque a sep-

temtrione est. Herodotus de Budiniis: Γλαυκὸν δὲ τὰν ισχυρᾶς ἔστι καὶ πυρόν. Plinius II. 78. 'Et adversa plaga mundi atque glaciali candida cœte esse gentes, flavis promissas erinibus.' Apud Gallos vero non nasci tantum, sed etiam fieri solebant rufi capilli. Lege Diodorum Siculum. Plinius lib. XXVIII. 'Prodest et sapo. Gallorum hoc inventum rutilandis capillis ex sevo et cinere.' Scribit tamen inibi, eodem medicamento usos et Germanos, et quidem viros magis quam fœminas. *Coler.*

Magna corpora, et tantum] Mutilus, me judge, Bambergensis, qui spreta priori voce scribit: *corpora tantum impetu valida.* Nam proceritas etiam inter Germanorum proprias notas. *Lipsius.*

Et tantum ad impetum valida] Scribit Justinus Parthos intolerandos fore, si quantus his impetus est, vis tanta ac perseverantia esset. Quod de Germanis hic Tacitus, etiam Gallis Florus II. 4. et Livius XXXVIII. 17. tanquam similis utriusque gentis habitus, tribuunt. Sic etiam lib. XXXIV. 47. et XXXV. 5. Apparet igitur Gallos illos veteres et Germanos mire convenisse, quantum ad naturam quum corporum tum animorum attinet. Enimvero satis indicat Cæsar comm. VI. jam tum Gallos, ob propinquitatem et transmarinarum rerum noticiam multa ad copiam atque usus largientem, imbelliores redditos, ac paulatim assuefactos superari, multisque victos preliis, ne se quidem ipsos cum Germanis virtute comparare. De iisdem Tacitus Agric. 11. Quod tamen in vetustissimos illos Gallos minime competere potest, de quorum fortitudine post missas in Asiam colonias apud Livium XXXVIII. 17. Cn. Manlius. Rutilarum comarum magnorumque artuum argumen-to Caledoniam Britanniæ habitanti-bus Germanicam originem vendicat Tacitus. De cantu Germanorum quum

pugnam sunt conserturi, ibidem. Ergo quis negabit Celtas illos vetustissimos Germanis similes et vere Germanos fuisse? ut plane dubium sit, num sicut Belgicas regiones, id quod Cæsar tradit, ita etiam Celtarum terras olim suis Germani sive Tenentes coloniis repleverint. Nam propria Regulorum nomina apud Livium *Lutarius*, *Dorolacus*, *Combolomarus*; apud Cæsarem *Litaicus*, et *Ambactorum* vox pro clientibus Germanicam etymologiam habent. De Belgarum nominibus minus mirandum. At Dii boni, quantam mutationem affert tempus, educatio, disciplina! Gallos longa pax adeo emolliit, ut dicas stirpem illam veterum Celtarum prorsus exoletam esse. Id quod apud Germanos Saxonibus accidit præcipue et Germaniam secundam incolentibus nationibus, quæ tamen primum Francorum, deinde Saxonum, bellicosissimarum gentium soboles existunt. Nihil vero pugnacius olim Saxonibus. Galli certe mitescere cœperunt postea quam provinciales facti sunt. Quia Romani præsidii externorum militum Gallias ex majori parte tutabantur, operam dantes, ut ipsi provinciales quieti et ocio per voluptates assuenserent: quod tam sedulo factum est in Galliis, ut non modo Romanorum mores induerint, sed etiam linguam acceperint, sua fastidita, ac nomen: unde Lotharingi omnes hodieque se Romanos, suamque linguam Romanam velut a Romanis acceptam appellant. Hanc artem mitigandi subjugandique populos, qua Romani suum in provinciis diversis imperium stabiliendo sunt usi, prodit Tacitus in Agric. 21. Idem ibidem de Gallis, cap. 11. Magnam itaque mutationem in Gallis factam videmus, quorum imperium post Romanos Franci inclita Germanorum gens potissimum occupavere. At Germani sui similiores permanserunt: et quanquam post illam infelicem apud Tolbiacum pugnam,

quo tempore divisa in duas factiones Germania, Franci ostiis Rheni, Alemanni fonti ejusdem amnis propinquiores, velut duo proci, de Gallia contenderunt, victoribus Francis aliquando parere coacti fuimus, tamen quum et Carlingorum stirps exolevisset, qui post Merovingos in Gallia regnarunt originis Germanicæ, jamque Parisiorum comes Hugo Capetus invasisset principatum, respiravimus paulatim, et in pristinam nos libertatem ipsi vindicavimus. Nec vero est, cur Gallos istius mutationis pœnitere debeat, quando optimas leges, disciplinam ac civilitatem a Romanis acceperunt; adeo non nocuerunt devictis a se populis quum magnus Alexander tum Romani. Nos avitæ ferociæ plusculum retinemus. *Rhenanus.* Idem, Ann. II. de iisdem Germanis: ‘jam corpus, ut visu torvum, et ad brevem impetum validum.’ Columella, lib. III. ‘Germaniam decoravit altissimorum hominum exercitibus.’ Sic Pausanias de Galatis in Phocicis, alii. *Colerus.* Forte melius, sed. *Bambergensis*, tantum impetu valida. Acidalius.

Minimeque sitim] Hist. II. ‘Adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora, fluminis aviditas et aestus impatientia.’ Similia apud Liviū et Plutarchum. *Colerius.*

Cælo solore assuverunt] Suetonius Paulinus Othonianarum dux partium, quo nemo illa tempestate miliaris rei callidior habebatur, apud Tacitum nostrum, Hist. lib. II. spaciū ac moras trahendi belli suadens, ‘Germanos’ ait, ‘quod genus,’ &c. * *Rhenanus.*

CAP. 5. Et si aliquanto specie differt] Nescio quid idem liber sibi velit, et si aliquando specie aret. An, variet? Lipsius.

Ventosior qua Noricum] * de humore agitur, aut siccitate. Anne verticosior, ausim legere? id est, magis

alta et montana? Mela quidem ita disparat, in hac ipsa terra describenda: ‘Terra multis impedita fluminibus, multis montibus aspera, et magna ex parte silvis aut lapidibus invia.’ An frustra angimur? et ventosam accipi, pro sicca atque aërea, simplicius et verius sit? *Lipsius.*

Ventosior qua Noricum] Lipsius docte arguit vulgatum, denique *verticosior* reponit: nisi *ventosior* capiendum, siccior ac magis aërea. Ego *verticosior* amplector; aut, quod eodem significatu ex iisdem vestigiis æque facile fit, *montosior*: sed et contra in prioribus pro *humidior*, *humilior* rescribo. *Acidalius.*

Pecorum facunda] Forte excidit vocula hæc: ut lectum fuerit: sed *plenumque hæc inprocera*. Nihil tamen muto. *Conringius.*

Eaque solæ et gratissimæ opes] Sic et de Geryone Hispanorum rege scribit Justinus: ‘Armenta Geryonis, quæ illis temporibus solæ opes habebantur?’ *Rhenanus.* Cæsar lib. vi. de Eburonibus: ‘Magno pecoris numero, cujus sunt cupidissimi barbari.’ *Colerus.*

Argentum et aurum propitiæ an irati Dii negaverint] Augustinus de Unitate Ecc. cap. 19. ‘Multi Deo irato exaudiuntur: de quibus dicit Apostolus, Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis illorum: et multis Deus propitius non concedit quod volunt, ut quod utile est tribuat.’ Idem serm. 55. de verbis Domini in Evang. Joannis cap. vii. ‘Aliquando Deus iratus dat quod petis, et Deus propitius negat quod petis.’ Plinius xxxiv. 1. tradit, æris metallæ suo tempore in Germania reperta. *Pich.*

Possessione et usu haud perinde afficiuntur] Videtur sensus: Interiores ac rudes Germanos, nondum avaritia corruptos, æque possessionem atque usum auri argenteique parvi pendere solitos: quod etiam verba sequentia satis ostendunt. Idem ergo erit, haud

perinde afficiuntur, quod, perinde haud afficiuntur. *Pichena.*

Permutatione mercium] *Vide Plutarchum in Lycurgo. *Pichena.*

Pecuniam probant veterem] Quæ semper lector novæ: ad id nominis me commonefacit quam subfrigide hæc Plauti verba a doctiss. Lambino accepta sint. Bacchid. ‘Sed Priamus hic multo illi præstat: non quinquaginta modo, Quadringtonos filios habet, atque equidem omnes lectos, sine probro.’ Locus ex eo pendet, quod Priamus non omnes illos quinquaginta filios ex justis nuptiis procrearat. Homerus lib. ult. Iliad. Πεντήκοντά μοι ἥσαν δτ' ἤλυθον υὲς Ἀχαιῶν, Ἐγέα καὶ δέκα μέν μοι ἵης ἐν νηδόνος ἥσαν, Τοὺς δ' ἄλλους μοι ἔπικτον ἐν μεγάροισι γυνάκες’ i. *Quinquaginta mihi erant quando venerunt filii Graecorum, Nove et decem ex uno utero, Caeteros mihi in domibus mulieres pepererunt.* Cicero lib. i. Tuscul. ‘At quinquaginta Priamus, quorum decem et septem ex justa uxore nati sunt.’ Non consentiunt de numero legitimorum, causam de me ne petas; at in eodem dissidio Euripides, apud quem sic Hecuba suas miseras deflet. Hecub. Ήμεῖς δὲ πεντήκοντ' ἄμοιροι δὴ τέκνων’ i. *Nos vero quinquaginta orbæ si liberis.* Dicamus Hecubam vi doloris delenitam omnes quinquaginta falso sibi vindicasse. Virgilius vero non quinquaginta modo, sed centum Priamo fuisse scribit, Æn. lib. ii. ‘Vidi Hecubam centumque nurus.’ Solvit Servius, sed morose. Quid si centum oratorie, non Latine? *Saliner.*

Serratos Bigatosque] *sæpe fit mentione Livio: nec aliter appetet *Serratos* ab impressa *Serræ* nota appellatos. *Rhenanus.*

Numerus argenteorum facilior usui est] Magis placuit, *facilior*, ut in Veneto ac Bon. quam, *faciliior*, ut in vulgatis. *Pichena.*

CAP. 6. Rari gladiis] Scire licet. Sidonius de Cimbris: ‘gladiisque

gravatas Ante manus solas jussi portare catenas.' Suspicor fuisse proprio quodam nomine *Materes* dictos, quam vocem Gallicam esse Sisenna ait. Cultrum hodieque propter similitudinem reor, appellitare consuevimus *Metter*, seu *Messer*. Eadem ratione a framea veteri Teutonico vocabulo dicimus adhuc *Frim*, sutorium au sartorum instrumentum, et minuto pugnionis non dissimile. *Colerus*.

Vel cominus vel eminus] * plagæ præscisse locum.' Breve telum fuit nsitatum etiamnum quibusdam in Germania. Idem Tacitus haud dubie innuit Ann. II. ubi Germanicus inter missilia Germanorium numerat 'præusta aut brevia tela.' *Colerus*.

Missilia spargunt] *Æn.* XII. 'Et nos tela, pater, ferrumque hand debile dextra Spargimus.' *Pichena*.

Nudi aut sagalo leves] De iisdem Germanis Seneca de Ira I. 11. 'Quid induratus ad omnem patientiam? ut quibus magna ex parte non tegumenta corporum provisa sunt, non suffugia adversus perpetuum celi rigorem.' *Idem*.

Scuta tantum] * fucatas colore tabulas.' Ait duplicum fuisse scutorum materiam, vimina et tenues tabulas. Talia e viminibus aut cratibus plerisque etiam Scythæ gentibus fuisse legimus. Et Persis tribuit Herodotus: unde sumxit veteris Glossarii auctor: Γέρρον, εἴδος ἀσπίδος Περσικῆς *Crates*. Plutarchus equitibus, &c.* *Colerus*.

Vix uni alterive cassis aut galeæ] Nihil ambigo quin esse debeat, *galea*: proinde et sic emendavimus. Occasionem errato dedit mox sequens vocabulum quod incipit ab e litera. *Rhenanus*. Isidorus Etymol. XVIII. 14. sic discriminat: quod *Cassis* de lamina est, *Galea* de corio. *Pichena*.

Nec variare gyros] * volumina crurum.' De usu Xenophon: Δεύτερον δὲ, ὅπως ἐν παντοῖς χωροῖς ἵππάκεσθαι δυνήσονται, καὶ γὰρ οἱ πολέμιοι ἀλλοτε ἐν ἄλλοις

τόποις γέγονται. Hic facit et *Vetgetius* lib. III. *Colerus*.

In universum aestimanti] Sic in Agricola: 'In universum tamen aestimanti, Gallos vicinum solum occupasse credibile est.' *Idem*.

Plus penes peditem] Infra de Cattis: 'Omne in pedestre robur:' et addit deinceps: 'Alios ad prælium ire viideas. Cattos ad bellum.' Ergo plus in pedestre momenti esse, quam in equite, censuit Cornelius. *Idem* magis expresse scribit Hist. I. 'Namque mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos: nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum.' Plus enim profecto omnibus corporis partibus virtus se in pedestre, quam in equite exserat. *Disertissimus* et *peritissimus* Xenophon lib. III. Κύρου ἀναβ. Oi μὲν γὰρ ἐφ' ἵππων κρέμανται φοβούμενοι οὐχ' ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καταπεσεῖν ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τῆς γῆς βεβηκότες, πολὺ μὲν ἰσχυρότερον πάσισκεν, ἢν τις προσίηγε πολὺ δὲ τῇ μᾶλλον ὕπον ἔνι βούλδημεθαί. *i*. Nam illi in equis hærent, non tantum rosnet metuentes, sed et ne excutiantur. Nos terra firmiter nixi longe vehementius feriemus, si quis accedat, et multo magis quod appetimus, attingemus. Insignes etiamnum Germani nostri pedestri illa militia. Aristoteles tamen equitem ut priorem, ita usu potiorem facere videtur, Polit. IV. 13. *Idem*.

Eoque mixti prælianturn] * prisæ linguae nostræ fragmenta, ab aliis vulgata. Sic *Gotescalcum* ministrum Dei recte interpretabimur. Dithmarus de ejus appellationis Episcopo Frisingensi: 'Nomen cum re possidens.' Unde ostendi possit, *Morescalcum* et *Marquardum* eundem fuisse dictum. Nam *Marquardus* est, qui curat equos γνησίως. *Idem*.

Centeni ex singulis pagis] In libro veteri legitur, *Centum*. *Rhenanus*. Antiquissimum *Glossarium* nostrum *Latino-Teutonicum* Ms. *Centurio præfectorus, hundro*. *Boxhornius*.

Consilii quam formidinis arbitrantur] Locutio Tacito familiaris, de qua ante admonuimus in castigationibus Annalium, et in ejus operis initio. *Rhenanus.* Idem de Cattis scribit Ann. I. ‘Non auso hoste terga abeuntium lacessere; quod illi moris, quoties astu magis quam per formidinem cessit.’ *Colerus.*

Corpora suorum] Contrarium plane in exercitu Brenni accidisse scribit Pausanias lib. x. *Idem.*

CAP. 7. Reges ex nobilitate] Quam recte aut prave, doceat Aristoteles, Polit. v. 10. *Idem.*

Nec regibus infinita] Satis tamen pollens, prægnans, fuit ante Caroli Magni tempora etiam apud Gallos. Lege Eginhardum in vita Caroli. *Id.*

Exemplo] *exemplum etiam a me petere.’ Severe hæc exempla a Duxibus suis exigisse Germanos non est dubium. Amm. Marcellinus lib. xvi. ‘Alemannorum peditum fremitus indignationi mixtus auditus est, vociferantium relictis equis secum debere versari regales, ne si quid contingisset adversum, deserta miserabilis plebe, facilem discedendi copiam reperirent.’ *Idem.*

Neque animadvertere, neque vincire] Pugnantem Cæsaris locum affert Lipsius: idem conciliare ita studet, quasi Cæsar de belli tantum tempore, noster in pace intellexerit. Vane. Clarissimum ex sequentibus verbis de belli etiam tempore Tacitum sentire. Quid enim aliud ex iis colligas? ‘Non quasi in pœnam, nec ducis jussu, sed velut Deo imperante, quem adesse bellantibus credunt.’ *Acidalius.*

Neque verberare quidem] Scribe, ne verberare quidem. Gronovius.

Familia et propinquitates] Simili fortitudinis irritamento, sed non æque solido et efficaci usi sunt quandam Thebani: qui trecentos delectos et dilectos invicem, vel, ut Plutarchus loquitur, ἐραστὴν παρ' ἐρωμένων, constitutere. Eam cohortem mutuo amoris

nexus conjunctam *Sacram* illi dixere. Illius præstantiam et invictam fortitudinem ad proelium usque Chæronense durasse scribit ipse Chæronensis Plutarchus. Curtius: ‘Amyntas Andromenæ ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit, quingentos præterea ejusdem generis equites.’ Videtur illud dicere, gentilium et cognatorum turmas etiam in exercitu Macedonicæ Alexandri fuisse. Nisi verius et simplicius ejusdem generis dici existimemus, ejusdem generis Macedonici equites: ut frustra de illius loci sententia aliter senserit vir doctus apud Vegetum l. II. c. 2. *Colerus.*

In proximo pignora, unde feminarum ululatus]* Atqui cum matribus in proelio extra aciem collocari in carris solitos scribit Cæsar Gall. lib. I. Sed hoc fortasse tantum atrocissimis proeliis et rebus desperatis. Orosius lib. VI. de Suevis ac Sicambris: ‘Quorum ex eo considerari virtus ac feritas potest, quod mulieres quoque eorum, si quando præventu Romanorum inter plastra sua concludebantur, deficientibus telis, vel qualibet re, qua, velut telo, furor uti possit, parvos filios collisos humi, in hostium ora jaciebant.’ *Idem.*

Nec illæ numerare, nec exigere plagas] Restituimus, *exugere*, nostrum securi judicium. Quia vero particula, nec, non erat in codice cum quo consultimus, arbitror scriptum fuisse, *Nec illæ numerare, exugere plagas.* *Rhenanus.* Probat Lipsius alteram lectionem ex Farnesiano et Rom. codice, *exigere plugas.* Mihi autem vulgata melior. Non est verisimile mulieres Teutonicæ tam avide, &c.* *Colerus.* Placet *exigere*; sed ut *sarta tectu exigere, ad summam veritatem jus exigere.* Quasi taxare ac plus aut minus in illis virtutis agnoscerere. Vide Observ. I. 8. *Gronovius.*

Cibosque et hortamina] Quæ illa hortamina? Virium reor, aut certe po-

tum vini loco adhibitum, quippe non tantum firmandis, sed etiam incitandis fessis militibus vino et aliis calidioribus potionibus iracundiam audaciamente facillime provocari scripsere Aristoteles, Plutarchus, Athenaeus. Sed de vino, quidni adfirmem, tum id importatum Germanis, cujus erant haud dubie cupidissimi? Milites Nigri apud Spartanum: ‘*Vinum non acceperimus, pugnare non possumus.*’ Pausanias de Thracibus lib. ix. Καὶ τοῖς ἀνδράσιν ἀπὸ τούτου κατέστη μεθυσκομένοις ἐστὰς μάχας] χωρέν. Multa communia Thraeces et Germanos habuisse notavi alibi. Forsan et hoc. Cur autem hortamen quoddam fortitudinis vinum dici queat, pulcre Seneca docet lib. i. de Tranquill. Vitæ. ‘Liberque non solum ob licentiam linguae dictus est inventor vini, sed quia liberat servitio curarum animum, et asserit vegetatque et audaciorem in omnes conatus facit.’ *Colerus.* Nugatur strenue, non videns Tacitum ludere in verbo gestare, quod aliter accipitur quum refertur ad *cibos*, aliter cum ad *hortamina*. Hæc enim sic gestantur, ut ‘fertur salus,’ ut ‘portatur ave.’ Plautus Poen. ‘*Salutamus te, Lyce, quanquam hanc salutem ferimus inviti tibi.*’ Martialis, ‘Et matutinum portat ineptus ave.’ Et cibos eis ministrant, inquit, et verbis stimulus ad virtutem addunt. *Gronovius.*

Constantia precum] Cæsar idem scribit de mulierculis Gallicanis, lib. vii. De Assyriis Xenophon, Κύρου παιδ. *Colerus.*

CAP. 8. *Objectu pectorum]* Plutarchus Mario: ‘Ανατεφυρμέναι μαχομένοις, καὶ χερσὶ γυμναῖς τοὺς δὲ θυρεὸν τῶν Ρωμαίων ἀποσπῶσαι, καὶ τῶν ξιφῶν ἐπιλαμβανόμεναι, καὶ τραύματα καὶ διακοπᾶς σωμάτων ὑπομένονται μέχρι τέλευτῆς ἀγήτητος τοῖς θυμοῖς’ i. Quæ pugnantibus mistæ, nudis manibus scuta Romanorum detrahebant, gladios prensabant, vulnera et lacerationes corporum

perpetiebantur, ad mortem usque animis invictæ. Idem.

Nec consilia earum] Hocne supererat? heu ipsos parum firma mente, qui eam quæsivere apud amentem sexum! Et tamen adeo vera Taciti adfirmatio, ut Plutarchus narret, consultationibus omnibus apud Celtas (ita Germanos Graeci vocant) de pace deque bello, fœminas adhiberi, et lites cum fœderatis aut sociis populis extortas earum interventu decidi. Verba ipsa in re parum credibili dabo. In libello De Virtutibus mulierum: ‘Ἐκ τούτου διετέλουν, inquit, περὶ τε πολέμου καὶ εἰρήνης βουλευόμενοι μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς συμμάχους ἀμφιβολα δι’ ἔκεινων βραβέοντες. *Lipsius.*

Nec consilia earum] Plutarchus eadem in Γυναικ. ἀρετ. Sed ibi etiam de Gallis Cisalpinis intelligendum. Eadem fœminarum auctoritas apud Sarmatas fuit, quibus ipsi, ut testatur Nicolaus Damascenus, πάντα πείθονται ὡς δεσπολνται. *Colerus.*

Vidimus sub diu Vespasiano Velle-dam] Hæc virgo Bructeræ nationis erat, ad quam non facile quisquam admittebatur: ‘Habitabat enim in edita turre, et delectus e propinquis consulta responsaque ut internuncius portabat.’ Sic enim eum Taciti locum eastigavimus. *Rhenanus.* De Veleda Tacitus supra lib. iv. ab excessu Neronis ita scribit: ‘Mummius Luperenus legatus legionis inter dona missus Veledæ. Ea virgo nationi Bructeræ late imperitabat.’ Statius Silv. l. i. ‘Captivæque preces Veledæ.’ Fœminæ autem quanto in honore apud Germanos fuerint, ex his etiam antiquis inscriptionibus intelligere possimus: MATRONIS. RVMÆABVS. SACR. L. VITELLIVS. CONSORS. EXPO. LEG. VI. VICTRI. Item: T. FRATERNVS. MATERIBVS. GALLAICIS. V. S. L. M. Ursinus. Apud Germanos veteres *Vel*, aut *Vella* significat viraginem. Id mihi constat ex Glossario, de quo jam dixi, Ms. quod aliquando in lucem

emissurus sum. Hinc forte an illud
hodieque Belgis nostris frequenta-
tum, *het is een stout vel*, cum de vi-
ragine loquuntur. *Boxhornius.*

Auriniam] Farnes. liber, *Fluriniam*.
Putem fuisse, *Aluriniam*. Quod Jor-
nandes mihi auctor in rebus Gothicis,
non proprium nomen, sed commune
omnium sagarum fuisse, &c.* De fati-
diciis autem foemini Germanorum,
præter Cæsarem libro i. Plutarchum
in Mario et Cæsare, Strabonem libro
vii. vide etiam Clementem, Stromate
i. *Lipsius.*

Auriniam] Ita quoque Bartolinus
legerat apud Tacitum: *Evolat Herci-
nio ad superos Aurinia luco*. Lipsius ex
Jornande non improbat *Alirunam*.
Ubi potius legendum crediderim, *Al-
terunas*, quasi dicas vetulas runas,
sive sagas. Excellentiores autem sa-
garum colebant, veluti Deas, et con-
suluntur tales hodieque in multis lo-
cis velut quedam Sibyllæ. Sic *Gu-
thrunam*, bonam sagam recte inter-
pretare apud Saxonem Grammaticum
lib. viii. ‘Veneficam, cui Gutrunæ
erat vocabulum, consulunt.’ Nescio
etiam ob quam caussam majores nos-
tri *Mandragoram*, Altrunam appellati-
tavere: credo quia beneficiis et in-
cantationibus adhiberetur. *Colerus.*
Auriniam quod spectat, id vocabulum
contractum iisdem Belgis etiamnum
in usu est. Sagam enim, fatidicam
et divinatricem, *Aunier*, vel *mollius*,
Eunier vocant. *Boxhornius*. Sagam
vetulam et murmuratricem. *Runen*
enim, antiqua vox actum susurrandi
notat. *Hellerunnas* vero Ricardus
Argentinus: nec longe aliter Ges-
nerus vocat *Hellerunas*, i. cum inferis
et dæmonibus secretemur murmuran-
tes. Doctissimus Lindenbrogius ex ve-
teri Glossario Latinotheotisco Magni
Etruriæ Ducas profert, *Helliruna*.
Quidam *Aly* et *Halyrunas*, ab opinione
sanctitatis. Haly enim veterum lin-
gua sanctus. *Adelrunas* Jo. Magnus
Goth. vi. 24. et *Alrunas* egregius

Loccenius Antiq. Sueogoth. ii. 14.
Etenim *Runa* Gothis ars, saepè magia.
Alironiam ex Aventino et Trithemio,
atque Hebraeorum radice, quasi ex-
cel sorum atque heroum in prælio
cantatrices, *Schedius* ii. 43. *Kirch-
maier.*

Nec tanquam facerent Deas] Si in-
terpreteris eas loco numinis habitas
non esse, Cornelius minime sibi con-
stat. Supra: ‘Inesse quinetiam sanctum
aliquid, &c.’ Tum: ‘Vidimus
sub Divo Vespasiano Velledam diu
apud plerosque loco numinis habi-
tam.’ Quid ergo dicendum? Vere,
non adulatorie pro deabus habeban-
tur: τὸ facere enim de iis dictum, qui
non vere dii vel ipsis cultoribus. Ju-
venalis Sat. x. ‘Sed te Nos, Fortuna,
Deam facimus, cœloque locamus.’
Postremum his Tacitus illos oblique
perstringit, qui se deos dici volue-
runt, nec exempla procul erant pe-
tenda. Suet. 13. Domitianus enim,
‘cum procuratorum suorum nomine
formalem dictaret epistolam, sic cœ-
pit: Dominus et Deus noster.’ *Salin-
erius.*

*CAP. 9. Deorum maxime Mercurium
colunt]* Idem iisdem pene verbis a
Cæsare Gallis attribuitur, lib. vi.
‘Deum maxime Mercurium colunt.’
Notat vir doctiss. Tacitum Cæsare
melius *calluisse* mores Germanorum.
Idem ibid. ‘Deorum numero eos so-
los ducunt, quos cernunt, et quorum
opibus aperte juvantur. Solem, et
Vulcanum, et Lunam, reliquos ne fa-
ma quidem acceperunt.’ Quid si
Cæsaris tempestate reliqui nondum
erant cogniti, qui tamen postea per
hospites innotuere? *Salinerius*. Quem
Paulus Diaconus *Vodam* appellat.
Sed mallet ibi Lipsius, *Wondam* vel
Wonstam. Non, ita me Musæ ament,
(ignoscat mihi vir summus, quem ego
unice amo et colo) volentibus Musis.
Gotefridus Viterbiensis in Chronico:
‘Votam quidam Gotam adjecta litera
dixerunt. Ipse est, qui apud Roma-

nos dicitur Mercurius, et nunc ab universis Germanis, ut Deus adorabatur: unde usque hodie Got Teutonica lingua dicitur Deus.' Apud eundem Gotefridum Loelaens quidam, antiquitatum, ut ipse ait, commentator. 'Quod Vandali accedentes ad Idolum suum Godam, victoriā de Vinnulis postulaverunt.' Idem Sigefridus Presbyter in brevario suo scripsit. *Got* ergo a Vandalis et Longobardi vocabatur Mercurius, qui Saxonibus *Irmin*. Ejus templum cum columna evertit Carolus Magnus, ut in vetustis Annalibus Francicis scriptum *Irminsaul*, id est, statua Irminis, appellabatur. Verba Annalium illa sunt: 'Eresburgum castrum cepit, idolumque, quod Irminsul a Saxonibus vocabatur, evertit.' Apud Reginonem recentiori nomine *Hermannsaul* dicitur. Unde cognoscas *Irmin* et *Herman* idem apud illos fuisse. Græcum autem id nomen plane est Mercurii. In gratiam puta Germanorum passim etiam Romani apud eos agentes Mercurium colebant, ostendunt id variae inscriptiones, et illa quam in Gallicana Rheni ripa, apud vetustum castellum *Wasselburg* anno descripti: DEO. MERCURIO. ATTEGIAM. TEGULITIAM. COMPOSITAM. SEVERINUS. C. F. EX. VOTO. POSUIT. L. L. M. Ab Irmine denique illo composita nomina illa fluxere in nostram gentem, *Irmgardis* Ludovici uxoris, *Irmarius*, Comes Emporitanus, *Irminfridus*, Rex Turingorum; *Irmingild*, Gothorum Regis cuiusdam filius. *Coler.*

Unde causa et origo] Et ego juxta tecum, mi Tacite, cum ignarissimis ignoro. Petebam aliquod subsidium a Plutarcho, sed frustra. An ideo, quia Mercurii filia Isis? Sed quis hoc indocto populo aperuit. *Coler.*

In modum liburnæ] * *Navigium Isidis* appellatur. De eodemmet Isidis navigio memoria est apud Apuleium 11. Metam. Lactant. l. i. Fulgentium

Placiadē in Mytholog. Lucianum in πλοῖον, Diodorum Siculum. *Sciopp.*

Nec cohibere parietibus Deos] Idem Persis factitatum. Herodotus Clio: ἀγάλματα καὶ νηὸς καὶ βωμὸς οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἰδρύσθαι: i. statuas, templū, aras, statuere non solitos. Cui Strabo concisius assentit l. xv. Πέρσαι τοίνους ἀγάλματα μὲν καὶ βωμὸς οὐκ ἰδρύονται: i. Persæ statuas et aras non statuunt. Saliner. Lactantius lib. ii. 'Dei, ejus spiritus ac numen ubique diffusum, abesse nunquam potest, semper ubique imago supervacua est.' Plane ex hoc sensu isti nostri proavi. *Colerus.*

Lucos ac nemora consecrant] * in sacro palatio.' Tacitus hunc ipsum ritum saltem indicatum lib. iv. Histor. voluit, cum scripsit Civilem Batavos 'specie epularum sacrum in nemus vocasse:' nec putaverim sane sacri vocem illic peculiare aut proprium silvæ nomen. Hæc in Germanis, &c. * arborem dicant.' Seneca epistola xli. 'Si tibi occurrit vetustis arboribus et solitam altitudinem egressis frequens lucus, illa proceritas silvæ, et secretum loci, et admiratio umbræ, fidem numinis facit.' *Lipsius.*

Lucos ac nemora] Eadem nemora ceteris etiam septentrionalibus pro templis fuere. Heimoldus de Russis: 'Usque hodie profecto inter illos, cum cetera omnia communia sint cum nostris, solus prohibetur accessus lucorum et fontium, quos autumant pollui Christianorum accessu.' Idem scribit Sclavos quercus coluisse, quas ambiverit atrium et sepes accurrior lignis constructa. *Coler.* Idem Glossarium; *Devotus, religiosus, hold.* Hoc autem vocabulum hodieque lignum significat. *Boxhorn.*

Deorumque nominibus appellant] Quando vero Deorum maxime Mercurium colebant, ut mox dictum est, prodit Paulus Diaconus a Langobardis *Vuodam* appellatum Mercurium, cogitandum, an *Odonis silva der Oden-*

walt a Mercurio nomen habeat, ut a Marte Martianum nemus, der Shwartz-walh. Rhenam.

Sola reverentia] Et hoc profecto pie. Hilarius: ‘ Deus religione intelligentius est, pietate profitendus est; sensu vero persequendus non est, sed adorandus.’ *Coler.*

CAP. 10. Virgam frugiferæ] Occasio παθδημαρτας videtur Aaronis virga Exod. VII. et VIII. et IX. Diaboli κακογηλα ab Ægyptiis ad Medos et Graecos Seythasque et Germanos is ritus manavit: de Medis Dio et Nicander in Theriacis. Apud Graecos virga Circes et Mercurii. De Seythis, &c. * Kirchm.

Etiam hic notum] * Clemens Alexandrinus testatum facit. Pausanias ritus principium ad Parnassum refert. Et dubitat ille ipse Graeculus etiam an Galli et Germani ullam divinandi religionem habuerint. Ego vero etiam invenisse aio, et legendum adeo hic apud Tacitum divino: *Et illud quidem etiam hic natum, avium voces, volatusque interrogare.* Justinus I. xxiv. &c. * *Coler.*

Avium voces volatusque] Originem δεισιδαιμονιας hujus a temporibus diluvii Noemici arcesso. Emiserat videlicet aquarum, quatenus depressiores factas essent, explorandarum ergo, semel iterumque aves Noah; corvum primo, et tres diversis temporum periodis columbas: his velut auspiciis, sensu optimo ac innocentia auguria de aquosis tempestatibus sumebat. Transiit ad posteros memoria istius rei et per dæmoniacam κακογηλαν, hac etiam in parte decepti nefandis modis homines pagani. Ipsi etiam Judæi, quod graviter in illis saep Numen reprehendit. Cæterum gens nulla unquam tam extreme dedita auguriis quam Romani et Etrusci. *Kirchm.*

Candidi] * Saxo I. VIII. Sed bella hic est occasio Senecæ locum corrindi, quem is de Ira, lib. III. 21. ex

Herodoti lib. I. retulit. Is vulgo sic legitur: ‘ Unus ex equis, qui trahere currum regium alibi solebant, abrepitus vehementer commovit regem.’ Quidni enim legendum sit? Qui trahere regium currum alibi solebant. Eandem historiam narrat Freculphus Episcopus Lexoviensis: ‘ Impetum ejus [Cyri] Gyndes fluvius secundæ post Euphratem magnitudinis intercepit: nam unum regiorum equorum candore formaque excellentem, transmeandi fiducia persuasum, qua per rapacem alveum offensi vado vertices adtollebantur, arreptum præcipitatumque merserunt.’ *Coler.*

CAP. 11. Apud principes pertractarentur] Contradicit sibi Tacitus. Quoniodo enim si apud principes pertractantur negotia, eorum arbitrium penes plebem dici potest? aut si arbitrium plebis est, quomodo apud principes demum pertractantur? Emendo *prætractentur*, &c. * Acidal. Cæsar I. vi. ‘ in pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum inter snos jus dicunt, controversiasque minuunt.’ Quo tamen magis illa illustrantur, quæ infra scribit Tacitus: ‘ eliguntur in iisdem conciliis et principes qui vita excellunt, qui jura per vicos pagosque reddunt.’ Ita enim adjutus a Bamb. scribo. Erit itaque *vita excellere*, vitæ ac morum integritate eximium esse; vel etiam, ætate grandiorum esse. *Coler.* Egregiam describit reip. formam apud gentes in hoc certe non barbaras. Sed quam corrupta, pro qua scribendum non ambigam *prætractentur*. Hoc est, quod apud Athenienses, &c. * Meminit προβούλων et Aristoteles, Polit. IV. 14. et VI. S. Grotius.

Inchoatur luna] Non mirum igitur, si fœminæ Germanorum vetant Ariovistum, ne pugnam conserat ante Lunam novam. Cæsar I. I. ‘ eas ita dicere: nou esse fas Germanos superare, si ante Lunam novam prælio

contendissent.' *Saliner.* Idem Frontinus et Dio Cassius lib. XXXVIII. Idem mos Lacedæmoniorum. Pausanias: εἰναι γὰρ δὴ νόμον αὐτοῖς, μὴ πρότερον μαχομένους ἔξιέναι, πρὸν ἡ πλῆρη τὸν κύκλον τῆς σελήνης γενέσθαι. *Coler.*

Nec dierum] Adde Sirmondum ad Goffridum Vindocinensem epist. I. II. 26.

Nox ducere diem] * ut noctem dies subsequatur.' Sacer etiam ille Moses in sacratissima Genesi noctem præponit: 'Factumque est vespere et mane dies unus.' *Saliner.* Causam computationis hujus post Cujacium in Observ. xv. 32. et Bodinum de republ. iv. 2. exhibit Berneggerus quæst. 53. *Kirchm.*

Non simul, nec jussi] Lambergensis, *jussu.* Rhenanus in veteri codice legi ait, *nec injussi:* ex quo bene etiam scripseris, *nec ut jussi.* Lipsius.

Nec jussi conveniunt] In Attolphi codice legitur, *nec injussi conveniunt;* ut sit sensus, sapient vocando prius quam veniant; quod ab illis suapte sponte non fiat. *Rhenan.* Ms. quondam Pirheimeri, dein Comitis Arondellii, *nec ut jussi conveniunt.* Et sic legendum, aut quemadmodum Lipsius, *ut jussi.* Hoc est, non tanquam ex lege et imperio, ut ad diem edictum religiosa observatione occurrant; non quasi parentes imperio indicentis vel indicentium, sed velut commodo et arbitrio suo. Ut illi advocati Plautini, qui 'liberos homines per urbem modico magis par esse gradu ire censebant.' *Gronov.*

Absumitur: ut turbæ placuit considunt armati] Recte mihi distincta sunt. Germani etiamsi certa dies præstituta sit, ut aliquo convenienter, insita libertate non parent, sed plerunque imperium minuunt, et in tertium diem procrastinant: ubi postquam turbæ numerus placuit, enus enim precipua vis majoribus in rebus (lib. iv. 'De minoribus rebus principes con-

sultant, de majoribus omnes') considunt armati. At viro doctissimo placent sic interstincta: *cunctatione co-éuntium absumitur ut turbæ placuit: considunt armati.* *Saliner.* Scripsit omnino Tacitus: *Ut turba placuit: sua ipsis scilicet.* Postquam satis frequentes convenisse sibi visi sunt. Et habet τὸ placuit suam venerem. Sic Livius lib. XXXIII. Antiochum 'transgressurum in Europam quum primum ei res suæ placuerint, non dubitabant.' Liv. XXXIX. 'Ubi satis placuere vires, et jam miles quoque ad delendam priorem ignominiam hostem poscebat.' Velleius lib. II. 'Ita placebat barbaris numerus suis, ita fiducia virium, ut, ubicunque Cæsar esset, nihil in se reponerent.' Seneca epist. 42. 'non minus ausura, cum illi vires suæ placuerint.' Statius Thebaid. II. de tauro: 'Quum profugo placuere tori, cervixque recepto Sanguine magna reddit.' *Gronov.*

Considunt armati] De gemino Græcorum et Gallorum ritu Lipsius planum fecit.. Naso idem de Tomitanis et vicinis Sarmatis, an Getis, scribit. Sed qui isti Ombrici sunt, de quibus idem testatur apud Stobæum Nicolaus? 'Ομβρικοὶ ὅταν πρὸς ἀλλήλους ἔχωσιν ἀμφισβήτησιν, καθοπλισθέντες, ὡς ἐν πολέμῳ, μαχόνται· καὶ δοκοῦσι δικαιότερα λέγειν, οἱ τοὺς ἐναντίους ἀποσφάξοντες. Meminit horum aliquoties auctor iste. Scio quidem ita et Hetruscos illos dici, ut apud Marcianum in Periegesi: Τυρῆνος ἐπὶ τοὺς Ὀμβρικοὺς ἐλθὼν πότε. Verum de aliis Nicolaum loqui putabam. Quis tam rara de Umbris illis non prodidisset? De Germanis ejusdem Nicolai annotationum illud capio, Κελτοὶ σιδηροφοροῦντες τὰ κατὰ πόλιν πάντα πράττουσι. Nam Gallos non nisi in gravissimis deliberationibus armatos convenisse facilius est ut credam: imo non nisi bello instante. Cæsar lib. V. 'Hoc more Gallorum est initium belli, quo lege communī, omnes pu-

heres armati convenire coguntur.'
Coler.

Quibus tum et coercendi jus] In Attolphi codice legitur; *quibus tamen coercendi.* Rhenan.

Prout atas cuique] Claudianus hoc etiam in Getico concessu' notat: 'primosque suorum Consultare jubet, bellis annisque verendos. Crinigeri sedere patres.' Lipsius.

Sin placuit, frameas concutunt] Sic Tacitus noster Hist. v. 17. de Germanis Batavisque Cl. Civilis orationem sibi placuisse demonstrantibus: 'ubi,' inquit, 'sono armorum triplu- diisque, ita illis mos, approbata sunt dicta.' Rhenan. De armorum sono dixit etiam Hist. v. 17. Fiebat autem, scuta hastis seu gladiis feriendo. Idemque mos etiam Romanis: vide, si placet, Lipsium de mil. Rom. iv. 9. et 11. ubi hunc morem multis auctoribus exemplis confirmat. Pichena.

CAP. 12. *Imbelles et corpore infames*] Hoc lego de Germanis? feri illi et horridi faemineo morbo et mollitie corporis infames? Numquam credam: et Quintilianus certe eos purgat in Declamatione pro Milite, cuius pudicitia tentata a Tribuno: 'Nihil tale novere Germani, et sanctius apud Oceanum vivitur.' Scribamus igitur (gratiam mihi age, magna patria) et *corpore infames*. Non enim alia mens hic Taciti, quam quod ignavos, torpentes, bello inutiles, erate imposita merserint. Idem in eodem verbo vitium apud Agellum xix. 12. in extremo: 'Omnibus vehementioribus animi officiis amputatis in corpore ignavæ et quasi enervatae vitae consenserunt:' scribe, *corpore*. Hoc mihi certum: quatit tamen nonnulli Athenaeus lib. XIII. qui fœdum illud vitium remotum a me, rursus imponit Germanis: Κέλτοι δὲ τῶν Βαρβάρων, inquit, καίτοι καλλίστας ἔχοντες γυναικας, παιδικοῖς μᾶλλον χαλρούσιν, ὡς πολλάκις ἐν τοῖς δοραῖς μετὰ δύο ἑρωμένων ἀναπαύεσθαι. Quem falli tamen scio:

Delph. et Var. Clas.

nec urtica illa umqnam tetigit majorēs nostros. Austri et Orientis ista infamia sit: quæ ne nunc quidem Septentriones habitat, aut frigidum castumque hunc orbem. Hæc labefacere conati alii, sed firmavimus in Excurs. A. Lipsius.

Corpore infames] Lipsius mallet, *torpore infames*. Quod mihi certe non probatur: nam torpor et ignavia, proprie infamia vocari non potest: neque ego hic *infamiam corporis* interpretor tantummodo impudicitiam, sed virtus omnia, quæ corpus vitamque commaculavit, quamvis Ann. lib. I. dixerit, 'Cassum quandam mimum corpore infamem:' et l. xv. 'Quintianus molli corpore infamis.' Pich. Germani ab aversa Venere insanum nunc abhorrent: iidemque (si nobis non imposuere) id sceleris proprio nomine non dignantur. Secus olim, cum nondum Christi sacris initiati, flagitiis immanibus obnoxii vivebant. Noster plane, *corpore infames*: cui (præter Strabonem qui aperte de Gallis) astipulantur Aristoteles, Diodorus, Athenaeus: quos omnes loqui de Gallis non planum, nec facile probatu: nam Græcis nomine Celtarum Germani censentur. Conatur vir doctiss. hic et in secundis curis pio conatu suam gentem ab ea nota vindicare. Velle pulchre processisset, sed sine castigatione substituit, *torpore infames*, nec finem hic fecit: verum id quoque verbi apud Gellium xix. 12. sufficit, ubi nobis invidet lepidissimum auctoris sensum: sed legamus ea ipsa verba *in corpore ignavæ et quasi enervatae vitae consenserunt*. Apathiae sectatores (ait Gellius) videntur habere corpus sine anima, sine vita: non enim dolent, non lætantur, non timent, non irascuntur. Cæterum ea nunc refellenda sunt, quibus ille nixus vulgata profligavit. Profert ex Quintiliano Deel. 4. 'nihil tale novere Germani et sanctius apud Oceanum vivitur.' Sed hæc

Tacit.

12 T

in primis ea labefaciunt, quæ ipse astriuere contendit. Agitur ibi de Tribuno, qui tironem ante signa stupraverat. Nil tale (inquit) unquam accidit apud Germanos puerorum amoriibus nimis addictos: solent enim vulgo flagitiis alicujus augendis, gentes eo nomine infames cum flagitios contedere, ut inde liqueat eas ab illo longe superari. Addit, si commune hoc scelus Germanis, qui tam sœviter vindicabatur? Responsio mihi in promptu, quam dissimulare pietas esset, non ingenuitatis. Nonnulli Italorum (utinam falso) hoc nomine differuntur, apud quos nihilo secius haec hominum scelera flammis tradiscent. Et cur ibi poena non acerior, ubi procliviores homines in scelera sint? Ad ultimum, caelo sub frigido non expertes incolæ hujus execrandi facinoris: nam ibi ejus ortus, ubi arva sunt 'Riphæis nunquam viduata pruinis.' Audi Ovidium Met. x. 'Ille etiam Thracum populo fuit auctor amorem In teneros transferre mares, citraque juventam Ætatis breve ver et primos carpere flores.' Saliner. * Sic Ælianus 2. var. 31. disputat, ὅτι μηδεὶς τῶν βαρβάρων ἄθεος. Hoc satis ad Fabium cum Tacito in concordiam redigendum. Nam illa Salinerii, *nimis addictos et gentes eo nomine infames cum flagitioso contendi*, vana sunt et intolerabilia, denique Germaniam ignorantis. Nec vero militem stupraverat tribunus, sed in conatu stuprandi a milite occisus erat. Gronov.

Tamquam scelera ostendi oporteat, dum puniuntur, flagitia abscondi] Sic apud Livium XXXIX. 16. Postumius Albinus eos populum alloquens, 'Minus tamen,' inquit, 'esset, si flagitiis tantum effeminati forent (ipsorum id magna ex parte dedecus erat), a facinoribus manus, mentem fraudibus abstinuissent.' Et mox: 'illorum euin, cum quibus in omne flagitium et facinus conjuravit, non suum judicet.'

Rursum infra: 'illo uno collega castigare se nova flagitia, et priscos revocare mores posse.' Rhenan.

Delictis pro modo pœnorum, equorum] Incongrua lectio. Lego: delictis pro modo pœna. Equorum, &c. Etiam levioribus delictis, inquit, ex ipsorum modo, modus pœnae. Haec vera conjectura. Olim tamen etiam conjectaram, *delictis sui modi pœnarum. Equorum. Acidal.*

Qui jura per pagos vicosque reddunt] In alia verba et sententiam it Bambergensis liber, qui vita per pagos vicosque excellunt. Sed non avellor a vulgata. Lipsius.

Centenī singulis ex plebe] Restitendum vere reor: Certi singulis ex plebe comites. Ubi enim vel vestigia saltem apud Tacitum aut alios de comitibus centenis? Kirchm.

*CAP. 13. Vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus] Exemplar illud sic habebat: *vel principum aliquis, vel ipsi vel propinquui.* Scribendum arbitror: *Tum in ipso c. vel principum aliquis, vel ipsi propinqui, &c.* Itaque pronomen *eum* expunximus. Rhenan. Muretus haec brevius, sed non melius: *vel principum aliquis, vel propinqui scuto,* &c. Acidal.*

*Principis dignationem adolescentilis assignant] Livius I. II. 'Appius inter patres lectus, haud ita multo post in principum dignationem pervenit:' id est, habitus fuit inter principes cives Romanos. Pichena. Muretus male vocem *principis* delet: quam esse necessariam, inferiora ostendunt. Acid.*

Ceteris robustioribus] Lege, ceteri: statim liber vetus, aggregant, non aggregantur: quod Taciti et veterum phrasim olet. Lipsius.

Ceteris robustioribus, ac jam pridem probatis aggregantur] Lipsius mallet ceteri: at ego vulgatam lectionem non sperno. Intelligit enim, eosdem adolescentulos, dignationem principis assecutos, ceteris robustioribus principibus aggregari, eosque tanquam

comites sectari solitos, donec ad robustam ætatem pervenissent. *Pichena.* Elegantius, *aggregant*, non inferior, quam *aggregantur*. Sed quid *cæteri* sibi vult? an comites aggregari principibus jam probatis? at id Tacito jam dictum: ‘Eliguntur in iisdem conciliis et principes, qui jura per pagos vicosque reddunt,’ &c. Se-quanum igitur vulgata, quorum sensus ex adytis eruendus non est. Cornelius τῷ ἀσυνθέτῳ sibi familiari plane scribit, principes ut plurimum eos fieri, qui robustiores et virtutis jam spectatæ, nihilo secius autem in eum numerum adolescentes aliquando co-optari, qui nobilitate, aut patrum meritis insignes. *Saliner.* Nihil mutem, imo ex libro Lipsii lubens ita constitutam locum: *Ceteris robustioribus ac jam pridem probatis aggregant.* Pendent enim haec a superioribus, &c. * *Coler.* Si bene consideres locum, fatearis ita legendum esse: *principis dignationem etiā adolescentulis assignant: ceteri (nempe quibus non tanta nobilitas, aut merita patrum) robustioribus aggregantur*, &c. Nam de illis, qui principis dignationem nacti sunt, non debere capi, argumento est, quod dicit inter comites hos aspeci. *Freinshem.*

Comitum amulatio] Poterat videri legendum esse: *Comitum astimatio.* Sed abstineo manum, quia nefas esse censeo in tam gravem scriptorem sine veterum librorum auctoritate interficere emendatiunculas. *Coler.*

Quibus primus apud principem suum locus] Lego, cui primus apud princ. Hoc sensus vult: et probat simile in altero membro, cui plurimi, &c. Acid.

Ipsa plurimique fama] Cum fama bella constant. *Liv.* lib. xxvii. cum ‘fama bellum conficit et parva momenta in spem metumque impelicant animos.’ De fama illa bellica, illud etiam Germanos adtingit, quod *Justinus de Gallis*, hoc est, *Celtogallis* scribit: ‘Denique neque reges orien-

tis sine mercenario Gallorum exercitu ullia bella gesserint, neque pulsi regno ad alios quam ad Gallos confugerint.’ *Colerus.*

CAP. 14. Superstitem principi] * quasi stipendiarios. Durat hodieque vox *Soldner*, et *Solodurum*; vel potius *Solodunum*, Helvetiorum celebris civitas. *Colerus.*

Præcipuum sacramentum] Liber scriptus, *principum sacramentum.* Lips.

Præcipuum sacramentum] Morem Romanum tangit, quo sacramenta militaria certa habebant capita. *Præcipuum* erat in salutem Imperatoris jurare. At comitum illorum *præcipuum* erat sacramentum, fortia facta sua glorie principis adsignare. *Colerus.* Hoc ita observant, ut religiosius non possent, si primum ac *præcipuum* caput sacramenti, quo rogati sunt, quoque se principibus devovere vitam, fuisse. Male liber ille, qui *principum*: id enim foret, quo principes quasi a populo rogati essent, non a principibus clientes. *Gronorius.*

Et ut facilius inter ancipitia clarescant, magnumque, &c. tueare] Reposui-mus, ut, particula deleta; pro *clarescant*, *clarescunt*; et pro *tueare*, *tueantur*. *Et facilius inter ancipitia clarescunt, magnumque, &c. tueantur.* Rhenanus. Ven. et alii: *et ut facilius inter a. clarescant:* quod mutavit Rhenanus. Dein reposui *tueare*, ex antiquioribus. Vulgo *tueantur*. *Pichena.* Placet scriptura Cod. Veneti, quem subinde *Pichena* citat. Nec est dubium alteram lectionem ab ingenio et manu Rhenani esse. Visum mihi jam pridem Cornelium, more suo, familiarem suum *Sallustium æmulari*, qui de Julio Cæsare sic ait, ‘sibi magnum imprium, exercitum, bellum novum exoptabat, ubi virtus enitescere posset.’ *Colerus.* Haud dubie *tueare* elegantius: et sic etiam habetur in Arondelliano. Ipse Tacitus lib. vi. ‘Abditos principis sensus exquirere inlicitum, anceps: nec ideo adsequare.’

Hoc opusculo: ‘Inter impotentes et validos falso quiescas.’ Gronov.

Tueantur] Scriptus, *tueare*. Lipsius.

Exigunt enim principis sui liberalitate] Lego, *Exigunt enim a principis, &c.* Acidalius. Æstimant, pensitant, acceptumque adeo referunt Principis sui munificentiae. Ad illas donationes respexit etiam Saxo Grammaticus lib. II. ‘Enses Teutonicos, galeæ armillæque nitentes, Loricae talo immisæ, quas contulit olim Ralvo suis.’ Adde Diodorum Siculum v. 9. *Cole-rus.*

Nam epulæ et convictus quamquam incompti, largi tamen apparatus] Sustulimus dictionem *convictus*, quæ in codice non erat: nam integer sensus est, si legas: *nam epulæ, et quamquam incompti, largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt.* Rhenanus. Alter in Ven. *nam epulæ, et convictus, quamquam incompti, largi tamen apparatus.* Quæ lectio fortasse non est improbanda, ut, *largi apparatus*, sit secundus casus singularis numeri. Pichena. Cum superius præcesserit enim, malim hic *jam*, id est, porro, præterea, &c. Acidal.

Exspectare annum] *Annus* apud Latinos segetis tempus dicebatur: quod quia exoptatum desideratumque, eo longius videbatur. Hinc proverbii locum occupavit, *Annus*, pro longo tempore apud Comicos. Apud Ovidium, ‘Annua lux,’ Dies longa, anni instar habens. Notus est versiculus Juvenalis: ‘Exspectandus erit, qui lites inchoet, annus.’ *Colerus.*

CAP. 15. Non multum venatibus * in hac ipsa gente hodie. Pacem vera emendatio faciet: *quoties bella non ineunt, multum venatibus;* negatione ejecta, quæ haud dubie male geminata et petita e prioribus verbis. *Lipsius*

Non multum venatibus] Negationem delet doctiss. vir, quod Cæsar de Germanis scribat: ‘Vita omnis in

venationibus atque in studiis rei militaris consistit.’ Quodque vero proprius sit, venatus iis esse cordi, qui natura feri incolunt saltus et silvas. Verum Cornelius hand ambigue dicit, Germanos parum venationibus inseruire, quia ‘plus per otium transigunt dediti somno ciboque,’ &c. Faciuntne haec ad labores, quos venando subimus? At Cæsar pugnat. Legerat eum Cornelius: *summus auctorum D. Julius tradit.* Nec veritus est alibi quoque ab eo dissentire. Haec tamen Tacitum in Cæsarem non inconciliant, alii enim mores Germanis Cæsare, alii Tacito scribente. Salinerius. Sustulit Lipsius voculam *non:* quod cum Cæsare et ratione ipsa pugnet. At recens corrector Italicus legendum divinat: *tum vitam venatibus, plus per otium transigunt.* Videtur certe tale aliquid deberi verbo *transigunt.* Nam ἄπλως positum Jureconsulti sibi vindicant. Ego vero sic emendabam: *Quotiens bella non ineunt, vita multum, plus per otium transigunt.* Est autem totus locus factus ad effigiem illam Sallustii: ‘Sed multi mortales dediti ventri atque somno, indocti incoltique, sicuti peregrinantes vitam transigere.’ Nonandum etiam Cæsariana controversia composita. Ait enim, Germanis omnem vitam in venationibus et studio rei militaris esse. Nihil autem de isto torpore ac comissionibus. Sed Tacitus de omnibus Germanis, Cæsar tantum de Suevis et Rhenanis populis loqui videtur. Jam versus septentrionem plures alii Tacito innotuerant, quorum regiones ob paludes et flumina minus venationibus aptæ: et reor illos ipsos maxime ista infami ignavia insignitos. De Sarmatarum etiam et Selavorum inertia extra belli tempus similia reperias, antiquissimis scriptoribus comperta et annotata. *Colerus.*

Infirmissimo cuique ex familia, ipsi hebent] In codice est, *ipsci hebent mira diversitate.* Rhenanus. Ita melius

distinxii. *Vulgo, ex familia ipsi hebent.* Pichena. Farnesianam hanc scripturam Lipsius testatur; nec dubitari vult, quin germana. Est vero ea germana lectio, sed si alia adhibetur distinctio. Conjungenda haec cum praecedentibus: *Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata (domus et) penatium et agrorum cura feminis senibusque, et infirmissimo cuique ex familia, ipsi hebent: mira diversitate naturae, &c.* Pendet enim oratio, *fortissimus quisque ac bellicosissimus ipsi hebent.* Muretus e vulgata, *ipsi habent miram diversitatem naturae, aliam concinnabat deletis illis, ipsi habent,* et reliquis cum admiratione prolatis, *miram diversitatem naturae.* Sed nisi stultus, alteri hanc nemo præferet. Vide apud Senecam Hippolyti 975. quem in hunc sensum emendamus et totidem verbis expli-
camus. *Acidal.*

Ipsi habent: mira] Expressi Farnes. scripturam, nec quin ea germana sit dubitaveris. *Vulgati, ipsi habent miram diversitatem.* Lips.

Ulro ac viritim conferre] Imminutum locum esse res et sermo ipse clamant. Rhenanus ex vestigiis, ut ait, libri, *ulro equitum conferre.* Et scio vocem Equitii probam, Jurisconsultis usurpatam: et morem ipsum in Armeniis etiam obtinuisse, qui equos regi alebant in tributum. Xenophon id me docuit lib. iv. De expeditione Cyri. At ne sic quidem pendentia verba firmaveris, quæ sequuntur. An equitum armentorum dices? an frugum? ridiculum: mihi nota excidisse videbatur x. quæ Decimam significat, vel Decimas: sicut eadem geminata xx. vigesimam, in lapidibus sæpe; scribesque meo sensu: *ulro ac viritim x. conferre.* Quin mos quidem ille etiam hodie obtineat apud plerosque, de conferendis Decimis in nobilitatis usum, negari non potest. *Vel explere etiam possis: vel frugum, quod pro.* Idem.

Ulro ac viritim conferre principibus] Pro ac viritim, ex priori collatione reperi scriptum in margine voluminis mei, sed literis pene fugientibus exolescentibusque, *acuirum sive ecuirum.* Dubito num potius germana sit lectio, *equitum, hoc modo, ulro equitum conferre princ.* nam mox inter dona pri-
mum equi locum habent. *Electi, in-*
quit, equi. Porro dignum in primis principe hoc honorarium donum est. Significat autem *equitum, equorum armentum.* Nunc apte sequitur de cæteris pecoribus, quæ præcipue ad esum spectant, ‘*Vel armentorum vel frugum, quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subvenit.*’ Exponere, Quod armentorum vel frugum; nisi libeat subandire pronomen, *id, ant aliquid.* Rhenanus. Defectum hunc locum affirms Lipsius, atque adjiciendum putat, *viritim x. (id est, decimam) conferre.* Mihi utcumque integer videtur, et comimode subintelligi aliquid vel armentorum vel frugum. Pichena. *Equitum ac decimam (parcite viri magni) hinc deterreo sine spe restitutionis.* Alius plane scripsisset: *ulro ac viritim conferre principibus id vel armentorum, vel frugum, quod, &c.* Sed non Thueydides lib. II. καὶ Βοιωτῶν παράχρημα ξυνέλαβον ὅσοι ἡσαν ἐν τῇ Ἀττικῇ: i. et Bæotorum illico comprehenderunt qui-
cunque erant in Attica. Ad ejus speculum Hist. lib. II. se noster etiam componit: ‘*et a Flavio Sabino præfecto urbis quod erat in urbe militum sacramento Vitellii adactum.*’ Vel excidit *aliquid.* Salinerius. Lipsio deesse aliquid visum, uti et Rhenano: ejus damnata conjectura ipse inserit, *ulro ac viritim x. (id est, decimas) conferre.* Non male id: sed aio, non necessario: nihil enim inculcandum, sed subintelligendum ad voces armentorum vel frugum scilicet aliquid, cui respondet subsequens *quod.* Ita sæpe apud Græcos: nec raro etiam Latinos. Horat. Sat. I. II. 8. ‘*Inter-*

ea suspensa graves aulæa ruinas In patinam fecere, trahentia pulveris atri Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.' Hie itidem ad *pulveris atri* subaudis *tantum*. Acidalins. Nescio quo modo hæc mihi quatuor verba, *vel armentorum vel frugum*, glossemare redolent. Est enim probe Latinum conferre principibus: quod qui nesciit, fortasse an illa supervaena infacienda putaverit. Græci συνεισφορέν eodem modo usurpant. Et in veteri Glosario scriptum memini: Συνεισφέρω *collationem facio, confero.* Colerus. Brevis Taciti haudquaque sollicitanda. Talia sunt, &c.* et Horatii: 'neque illi Sepositi ciceris, nec longæ invidit aenæ.' Ælian. II. ποικιλ. 5. Τούτοις ἐπιβουλεύοντες Δελφοὶ εἰς τὰ κανὰ, ἔνθα, ἢν αὐτοῖς ὅτε λιθανωτὸς καὶ τὰ πόπανα, ἐνέβαλον τῶν ἱερῶν χρημάτων λάθρα. Idem de animal. v. 13. εἰ δὲ αὐτῇ παρὰ δόξαν γένοιτο τοῦ πνεύματος, ὅφει φέρουσαν λίθον ἐκάστην ἄκροις τοῖς ποιεῖν. Gronov.

Pro honore acceptum] Aristoteles item τροφὰς δημοσίας inter μέρη τῆς τιμῆς refert Rhetor. I. 6. Colerus.

Magna arma] * Philosophus: καὶ γάρ τὸ δῶρόν ἐστι κτήματος δόσις καὶ τιμῆς σημεῖον: de Cretensibus scribit Nicolaus: δῶρα δὲ αὐτοῖς ἐστὶν ὅπλα τιμώτατα. Colerus.

CAP. 16. *Nillas Germanorum populis urbes]** mœnibus cingi cœperunt. Juddæam quoque viciis abundasse, Tacitus auctor est Hist. v. *Magna pars Judææ viciis dispergitur.* Rhenanus. Conveniunt scriptores diu nullas urbes inhabitasse Teutones. Tametsi ergo Ptolemaeus amplius xc. in Germania πόλεις numerarit, nil quicquam tamen aliud, quam viros non munitos, intellexisse putandus est. Nec quisquam eorum, qui Romanas in Germaniam expeditiones fuse descripserunt, auctorum vel verbulo urbis ullius per Germaniam usque ad seculum a nato Servatore quintum meminit. Herodianus (Gordiani temporibus et anno

Ch. 244.) decisim potius in silvis, tabernacula quædam, arboribus incisis, ramisque solo defixis et frondibus aliis superjectis, Rheno proximos Germanos incoluisse prodidit. Sexto demum seculo a Caroli M. temporibus, postquam cum religione Christiana paulatim ad mansuetiora reducti essent, ad urbes vel novas extenuendas vel a Romanis ante ad Rhenum in primis conditas, temporum injuria destructas, iterum ædificandas animum adjecere. Kirchmaier.

Ut fons, ut campus, ut nemus placuit]* Et familiae quoque nobiliores. Apud Florum *Teutobochus* Latine dicitur, qui erat, opinor, suis *Teutobachus*, sive, *Diethenbach.* Colerus.

Aut tegularum usus]* Hirtius an Oppius de bello Afric. &c. * Qua vulgo inepte scribitur *arundinibus coriisque.* Quod vitiatum esse Lipsius quoque viderat, sed vitium non sustulerat in Militia Rom. Ceterum de ædificiis antiquorum Germanorum consule etiam Herodianum I. vii. Fuere etiam vestitui cortices, &c. * Colerus.

Subterraneos specus aperire]* et summa foveret æqualiter. Quos tubos vidisse et notasse me in ruinis balnearum Romæ, probe memini. Ceterum quod hic legitur, *fimo onerant*, in Bambergensi est, *fimo operiunt.* Lips.

Ejusmodi locis molliant] Malim, loci. Acidal.

Abdita autem et defossa] Muretus autem delet: nec auctor, credo, quod brevitas illi studium, addidit. Idem.

CAP. 17. *Omnibus sagum]* Mela: 'viri sagis velantur, aut libris arborum quamvis sæva hieme.' Virgatis sagulis, &c. * Colerus.

Non fluitantej * Confer Gronov. Observ. II. 7. Causam et occasionem laxioris stolæ apud Parthos Diodorus Sieulus lib. II. prodidit. Kirchmaier.

Sarmatæ ac Parthi] Hæc enim duæ gentes habitu et armis persimi-

lés, ut Mela scribit. De armatura dixi proprio libello Originum Sarmaticarum. *Colerus.*

*Sed stricta et singulos artus expri-
mēte]* Exprimit vero egregie ves-
titum hunc nostrum, qui a nobilitate
Germanica diffusus non dubie per
Europam. Deserbit et Sidonius ele-
ganter, in Panegyrico : &c. * ab istis
Pannis *Pantrock* vocamus veterum
Germanorum et Pannorum ipsam
vestem. Ea sane, quod Dio ait, e
variis panniculis, prater Romanum
et Grecum morem, ad singula mem-
bra aptata. *Lipsius.*

Singulos artus] Non usi ita ho-
dierni Sarmatae? Nicetas Choniates
de quodam Veneto: ἦν δὲ αὐτὸς
ἐσθῆτά τε τὴν πάτριον περικέμενος συν-
υφασμένην μικροῦ τῷ σώματι καὶ φα-
δουμένην, ἐκάστης τὰ εἰς καρπούς καὶ τὸ
στῆθος ἀφεῖσαν ἄνετον: i. is patrio vesti-
tu induitus erat qui corpus ita con-
stringebat, ut assutus illi videretur, ma-
nibus duntaxat et pectore aperto. Cole-
rus.

Proximi ripae negligenter, ulteriores exquisitius] At hoc quidem contra-
rationem; quae requirit, *proximi ripae,*
exquisitius; *ulteriores,* *negligenter.*
Nec dubitabis in hunc ordinem sen-
sumque verba trajicere. Muretus
etiam viderat. Locum hunc transpos-
itione corruptum, sic in ordinem
plane reponit L. Carrio Antiq. Lect.
III. 2. *Acidalius.* Profiteor mihi lo-
cum istum ita interpungendum vi-
deri, *proximi ripae negligenter,* *ulte-
riores exquisitius.* At quibus, &c. cultus,
eligunt feras: interiores Germanos
scilicet, ad quos nulli mercatores
commeant, suopte studio ac venati-
one feras eligere, quarum detractis
pellibus vestiantur, puta Iuporū,
vulpium, caprearū. *Colerus.* Clu-
verius nimis audace manu: *Gerunt*
et ferarum pelles; *ulteriores negligenter,*
ut quibus nullus per commercia cultus:
proximi ripae exquisitius eligunt feras.
Verum vulgata liquidissime clarent,

et hoc sibi volunt: *Proximi ripae*
*Romanæ (Rheno Danubioque) neg-
ligenter pellibus se tegunt, &c. **
commerciorum usu. Sic Spartæ,
cum ex instituto Lyurgi luxus om-
nis excluderetur, opifices, ubi dis-
cesserunt ab inutilibus, expresse-
runt in necessariis elegantiam. Hinc
apud eos instrumentum quotidianum
et necessarium, velut lecti, sedes,
mensæ, supra modum concinne fa-
bricabantur, et apud exterios etiam
erant in pretio, teste Plutarcho.
Sic nostri illi cultiores habebant
vestes pelliceas, quod eas solas ha-
berent. Quod etiamnum hodie ve-
rum: et ulteriores Sarmatae om-
nesque adeo populi aquilonares, ex-
quisitius et cum delectu pelliti sunt.
Berneggerus. Mili sæpe visum primo
multus legere pro nullus. Sed ex-
pensu diligentius Tacito, nihil ex-
istimavi cum Cl. Berneggero, cuius
interpretatione hic accedo, immutan-
dum. *Kirchmaier.*

Eligunt feras] Mollioris pili, puto.
Eas et Italos per Sieulum mare ad-
vectas crediderim. Unde illud Eu-
sebii commentum est, qui ait pellium
eiusmodi usum Sieulorum inventum
esse. Fuisse arbitror pelles vul-
pium, &c. * Hæc mulierularum nos-
trarum hodie etiam pompa. Et non-
ne etiam Africanarum jam olim?
Tertullianus: ‘Et adornari tibi in
mentem est super pelliceas tuas tu-
nicas.’ *Colerus.*

Spargunt maculis pellibusque] Sus-
pectus mibi locus: nec sat scio quo-
modo detractas feris pelles sparse-
rint maculis et pellibus aliis piscinū.
An Tacitus ipse hæc parum intel-
lexit? an *macula* vox non sine ma-
culâ? Ego de mastrucis aliquid
libens supposuisse, si velificata
mihi libri alicujus aura. Isidorus:
‘Mastruca, vestis Germanica ex
pelliculis ferarum.’ Prudentius: ‘mas-
trucis proceres vestire togatos.’ Ci-
cero Sardis etiam tribuit: ‘Sardo-

rum mastruca tentavit.' Ceterum non dubium, quin duplici ornatu eos usos Tacitus velit, sive e feris, sive e piscibus. Justinus clarius paullo idem tradidit de Seythis: 'Lanæ iis usus ac vestium ignotus: pellibus tantum ferinis aut marinis vestiuntur.' *Lipsius.*

Spargunt maculis? Continuus color alio si distinguatur, eleganter id verbo spargendi fieri dicimus. *Virgil.* Ecl. II. 'Præterea duo nec tuta mihi valle reperti Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo.' Quamobrem quem Oceani litoris accolæ, ornatus causa, varient ferarum pelles, unde amiciuntur, squamæ immanum belluarum; graphice *Cornelius* ait, *spargunt maculis*. Maculae enim sive pelles in belluis squamæ sunt, quibus cete aliaque id genus squalent: ad ultimum, *fera* terrenum, *bellua* maritimum animal est. *Horatius*, 'Te belluosus qui remotis Obstrepit Oceanus Britannis.' *Salinius*. *Diodorus* scribit ἐνδύματα illa horrifica fuisse et ποικιλόχροα. Unde suspicor vestimenta illa instar pelliū ac macularum belluinarum picta fuisse. *Plinius* similiter XVI. 41. 'in eadem esse fruticem baculis tantum idoneæ crassitudinis, varium tigrium maculis.' Sed quid sibi docti viri volunt de istis pellibus piscium? Et quæ sparsio tantum fit ex pellibus? Nescio quid mihi de pelle belluarum in mentem veniebat. Sed ridere serios et eruditos viros alias nolo. Poterat etiam adferri aliquid de pellibus vituli marini et Hippopotami, quos solos piscium corio et pilis tectos fuisse docet *Plinius* IX. 12. *Colerus*. Pilos Germanicarum pellicearum antiquitus non introrsum, ut nobis, sed extrorsum fuisse conversos conjicio etiam hinc, quia maculis eos sparserunt, seu frustulis aliarum pelliū versicoloribus distinxerunt, conciliandæ pulchritudini, quæ nulla si introrsum versa.

Deinde quia renones pelliceæ vestis genus, quod Germanis Cæsar Gal. VI. 21. et Isidorus Orig. XIX. 23. tribuunt. Isidorus ait intortis villis adeo fuisse hispidos, ut imbres resperarent. Ergo intus quoque pili foras conversi. Vir doctus huc trahit *Ovid.* de Pont. I. 6. hirsutos Getas. Ut opinor, haud bene: nam ibi sermo de hirsutis, non veste, sed corpore. *Bernegerus.*

Pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit? Adeo testimonium Philostrati de vita Apollonii Thyanei III. 15. ubi ait, ad mare rubrum esse Ichthyophagos, id est, piscibus viventes populos, ac urbem incolentes nomine Staberam, qui ex magnorum piscium membranis vestes intexunt. *Pichena*. Jure suspectus Lipsio locus: nec tamen commode idem supposuerit nescio quid de *mastruca*. Ego verbum deesse ad finem puto, vestiuntur aut ornantur, atque scribendum, *pellibus* quoque, non *pellibusque*, adhibita insuper alia distinctione. Etiam vox *eligunt*, non mihi placet. *Tacitus* indubie scripsit *figunt*. Denique cum totam hanc partem inspicio diligentius, non modo mutilam, sed luxatam quoque deprehendo. Ac restituerim omnia hoc ordine: *Gerunt et ferarum pelles: figunt feras, et detracta velamina spargunt maculis*. *Pellibus* quoque *helluarum*, quas exterior *Oceanus*, atque *ignotum mare gignit*, ornantur, proximi ripæ exquisitius, ulteriores negligenter, ut quibus nullus per commercia cultus. Nec aliis feminis, quam *viris habitus*, &c. *Acidalius*. Mirum eruditissimum *Lipsium* apud *Justinum* legere: *pellibus tantum ferinis aut marinis*, pro *murinis*, ut legendum ex iis, quæ supra dixi, manifestum. Addit etiam *Pichena* Philostrati quoddam testimonium de piscium pellibus. Verum ego Ichthyophagis illis in vestitu quidem parum cum Germanis puto convenisse. Nostri enim membranis

illis nudis relictis belluarum, pilosum quiddam requirebant, quod pellendo frigori esset. *Colerus.*

Feminae sæpius lineis] Plinius: ‘Jam quidem et Transrhennani hostes vela e lino texunt, nec pulchriorem aliam vestem eorum fæminæ novere.’ Linigeræ igitur fæminæ, nec tamen solæ. Bene ait, *sæpius*. Diaconus in viris agnoscit, lib. iv. 7. *Vestimenta eis* (de priscis Longobardis, &c.) * *Lipsius.*

Fæminæ sæpius lineis] Plinius xix. 1. ‘Jam quidem et Transrhennani hostes, nec pulchriorem aliam vestem fæminæ eorum novere.’ Idem de textura lini: ‘in Germania autem defossi et sub terra id opus agunt.’ Sunt hodieque multorum opificium tabernæ subterraneæ. *Colerus.*

CAP. 18. *Nec ullam morum partem*] Non temere hoc dictum. * Plin. vii. 25. ‘Romæ in Capitolio in capite bis bello Persei enata palma, victoriæ triumphosque portendit: ac tempestatibus prostrata, eodem loco fiebus enata est, M. Messalæ C. Cassii censorum lustro: a quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis auctor prodidit.’ *Idem.*

Plurimis nuptiis ambuntur] Nota significationem verbi, *ambiri*, quasi ultiro sibi offerri. Sic Annal. II. ‘petitione honorum abstinuit, donec ultiro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere.’ Hist. iv. ‘magnificum lætumque, tantis sociorum auxiliis ambiri, neque indigere.’ *Pichena.* Sic Ariovistus rex memorante Cæsare uxores duas, Suevam unam, alterum Noricam habebat. Plus enim ubique permissum sibi præ reliquis mortalium esse potentiores credunt: cum sit ἀπροσωποῦ τamen Deus. *Kirchmaier.*

Uxor marito] Illud, *marito*, abest Bambergensi, et sine fraude. *Lipsius.*

Dotem non uxor marito] * Saxo Grammaticus lib. viii. ‘Altera Germanis quod venalia quondam sole-

bant esse connubia.’ *Colerus.* Apud Sinenses quoque esse more receptum, ut ad nuptias dotem non viro fœmina, sed vir fœminæ deferat, membrant Maffejus et Mendoza. *Bernegger.*

Nova nupta comatur] Allusum forsitan ad hastam *celibarum*, qua combabantur peculiari ritu novæ nuptæ apud Romanos. Rationem explicat Plutarchus, non multum ab Germanorum donatione abhorrentem. *Colerus.*

Sed boves et frenatum equum] Suspirior excidisse vocem, *sed binos boves*: nam infra, ubi hæc dona recenset, ait; ‘hoc juncti boves, hoc paratus equus.’ *Pichena.*

Aliquid viro offert] Credo melius offert; quod idem verbum de marito ante usurpaverat. *Acidalius.*

Boves] Bella imagine, ad exprimendum illud jugum nuptiale. Nec Romani quidquam inter tot inventa solennium istorum æque idoneum ex cogitavere. *Colerus.*

Paratus equus] * Helmoldus, ‘præmisserat autem dux munera multa et optima juxta morem terræ nostræ, equos pulcherrimos sellatos et vestitos.’ *Colerus.*

Data arma denuntiant] In codice manifeste scriptum erat, *renuntiant*, quod ego certe non mutassem: nam renunciare etiam declarare est. Renunciantur consules, quum declarantur. Hoc docet nos Plinius Cæcilius in Paneg. ‘tuo judicio consules facti, tua voce renunciati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres.’ Neque vero *re semper iterationem significat in compositis.* *Rhenanus.*

Sic vivendum, sic pereundum] Diversam lectionem ex annotationibus reperi, nempe hanc, *Sic viventes, sic parientes accipere se.* Tum legerim, reddant, atque sic distinxerim: *Sic viventes, sic parientes, accipere se quæ liberis inviolata, ac digna reddant, quæ nurus accipiant: ut referatur ad uxores:*

nam et boves pariunt. Et plurative sequitur, *agunt, nullis conviviorum illecebris corruptæ*. Rhenanus. Hand moror, quod Rhenanus alicubi se legisse adfirmat. Et certum est mihi Tacitum sic scripsisse, *Si vivendum, si pereundum*; id est, seu vivendum, seu moriendum sit. Serenus apud Gelium; ‘*Si Deus, si Dea est.*’ Ennius, ‘*Hæc est illa dies, qua maxima gloria sese Ostentat nobis, si vivimus, sive morimur.*’ *Colerus.*

Quæ liberis inviolata ac digna reddat] Vox *digna* Lipsio non sincera. Mihi sincera, sed suo loco exturbata. Tu repone: *quæ liberis inviolata reddat, ac digna, quæ nurus, &c.* Acidalius. Vox, *digna*, non sincera videtur, inquit Lipsius. Et recte judicat. Sed Tacitus plus pene debet hic illi nunquam satis laudato Heinsio, qui legit: *quæ liberis inviolata reddat; digna quæ nurus accipient;* neque mihi dubium, quin sic scripserit Tacitus. *Boxhornius.* Vox *digna* non immerito Lipsio visa minus sincera. Et vero dixeris expungendam, vel aliam quandam voculam desiderari, quo illa respicit. Heinsius legit in hunc modum: *inviolata reddat, digna quæ nurus.* Non male. *Conringius.* Nisi tamen non mendum hic sed specimen brevitatis Taciti, qua sit, ut vox, *liberis,* ceu bis posita intelligi debeat: et quidem relata ad τὸν *reddat* dandi, ad τὸν *digna* auferendi casu. Sensus enim, *Quæ salva, &c.* * *Gronovius.*

Ac digna reddat] Vox, *digna*, non sincera videtur. Sed et paullo ante Rhenanus, *sic viventes, sic parientes,* alibi legisse ait. *Lips.*

Rursusque ad nepotes] Mutius in Chronico citat: ‘*Rursus quæ ad nepotes referantur.*’ Sic et editio Veneta. *Colerus.*

CAP. 19. Septa pudicitia agunt] Eleganter scio *septu pudicitia* dicunt, sed haud puto convenienter de feminis Germanicis, quæ non custodiis ut illa vox adsignificat, sepiebantur aut

claudebantur. Forte *certa legendum*, accommodatissimo epitheto. Martial. ‘*Gandeat et certa virginitate soror.*’ Plura exempla ad Velleum p. 71. nostrarum lectionum attulimus. *Acidalius.*

Nullus conviviorum] Duo illa tentamenta muliebris pudicitiae apud Romanos innuit, Convivia et Spectacula. De his Ovidius copiose. De illis alter poëta Venusinus: ‘*Mox juniores querit adulteros Inter mariti vina; neque eligit Cui donet impermissa rapit Gaudia, luminibus remotis.*’ Contra quam sancte et sincere conjugii fides coleretur apud Germanos testatur hic Tacitus. Florum etiam audi, de victoria Mariana loquentem et Val. Maximum vi. 1.

Literarum secreta] Cur hoc loco de literatura? Quia feminis Romanis literæ ad nequitiam magistræ. Ergo igitur nec Annales, nec Historiæ ullæ scriptæ Germanis? Nullæ: idque Tacitus supra etiam monebat. Ex memoriarum penu deprompta narrabantur aut canebantur res gestæ. Narrabant patres filiis, hi patrum nepotibus. C. Fannii fragmentum est apud Nonium, &c. * Morem illum narrandi majorum facta filiis, etiam populo Dei notum fuisse disco ex Psalmo: ‘*Majores nostri narraverunt nobis, quod operatus sis temporibus eorum, temporibus priscis.*’ Posse tamen hoc etiam de Historia scripta accipi, non ambigo. De Cimbris antiquis Saxo Grammaticus: ‘*Nec volo Danorum antiquiores conspiens fortitudinis operibus editis, gloriae emulacione suffusos, Romani stili emulacione, non solum rerum a se magnifice gestarum titulos exquisito contextus genere, veluti poëtico quodam opere perstrinxisse.*’ Carmina illa, quæ passim Historiæ suæ, &c. * *Colerus.* Non præcipue de studiis, sed literis ipsis et earum scriptura accipiendo. Antecessit enim de conjugio et septa in eo pudicitia.

Mox sequitur de adulteriorum rariitate simul et pœna. Cur autem his auctor interponit *literas*? Nimisrum quia etiam literis occulte ultiro citroque missis corrupti feminæ soleut. Nec obstat vocabulum *secreta*, &c. * *Berneggerus*. Hoc vult Tacitus: Scribere ac per epistolas suspecta secreta fovere atque exercere nesciunt. Suetonius de Nicia, &c. * *Gronovius*.

Adulteria] Sic apud Lacedæmonios. Multa adeo nostri majores de moribus Spartanorum retulere. *Colerus*.

Accisis crinibus] * per vicos vicinantes ipsius loci. Paullo aliam et magis sœvam Adulterii pœnam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius Archiepiscopus, Epistola ad Ethelbaldum Anglorum Regem: ‘In antiqua,’ inquit, ‘Saxonia, ubi nulla Christi cognitio, si virgo in materna domo, vel marita sub conjugi sit adulterata: manu propria strangulatam cremant:’ (et addit quod hoc magis facit) ‘aut cingulo tenuis vestibus abscissis flagellant eam castæ matronæ, et de villa in villam misse occurrunt novæ flagellantes, et cultellis pungunt donec interimant.’ *Lipsius*.

Publicatæ enim pudicitiae] Doctiss. vir accipit de scortis, et legit, *publicatæ etiam pudicitiae*, non me applaudente: nam etiam apud alias gentes ægre meretrix virum invenerit. Referenda igitur sunt ad maritas, &c. * *ea lege, tenetur.* Quam nihilominus sperti solitam Satyrophorus docet. Sat. II. ‘Non tulit ex illis torvum Laronia quendam Clamantem toties, Ubi nunc lex Julia? dormis? Vel legas: *publicatæ enim impudicitiae*. Ansam enim corruptioni dare potuit ultima syllaba τοῦ enim: eadem enim cum prima τοῦ impudicitiae quum sit, exscriptor postrema enim exarata, credidit etiam se primam *impudicitiae* delineasse: sensu vero in idem recedit. *Salinerius*.

Vitia ridet] Ratio cur adulteræ viros non inveniant: non enim Germani adulteria susque deque habent: sed præcipue detestantur. Hac autem Germanorum laude Tacitus Romanos oblique suggillat, qui adulteris et nequam hominibus flagitia vitio non dabant: quasi natura seculi talia ferret: in quo etiam errore versatus est Nero. Suet. 29. ‘Ex nonnullis comperi persuassimum habuisse eum neminem hominem pudicum aut ulla corporis parte purum esse: verum plerosque dissimulare vitium et calliditate obtegere.’ Tò *corrumpere* et *corrumpi* hic ad adulteria tantum, alibi latius, extenditur. Ann. I. XIV. ‘Ut quod usquam corrumpi et corrumpere queat, in urbe visatur.’ *Salinerius*. Seneca de Tranq. vitæ I. I. ‘in hoc itaque flectendi sumus, ut omnia vulgi vitia non invisa nobis, sed ridicula videantur.’ *Colerus*.

Nec corrumpere et corrumpi seculum vocatur] Quanto sanctiores fuere nobis ethnici! Nam quotus quisque hodie vel vitia non ridet, vel quantumvis enormibus flagitiis non prætexit illud, *Sic seculum est*. Si quis aliena matrimonia contaminantem aut puerilis illudentem damnet, statim audit, *Sic seculum est*. Si bonus vir pessimam istam potandi consuetudinem reprehendat, mox adest, qui excuset, *quod sic hodie seculum sit*. Si quis improbat morem, quo juvenes in militiam temere profiscuntur, ad nullum non scelus patrandum erudiendi, huic mox dicetur, *Sic seculum est*. Si quis miretur sacerdotum in parandis præbendis insatiabilitatem, audit, *Sic seculum est*. Si quis immodicum mortalium studium in parandis divitiis, quæstum illicitum, atque contractuum iniquitatem detestetur, huic tamquam nescienti allegabitur, *Sic nunc seculum est*. In summa, nullis non erratis, nequitii, criminibus, obtendimus, *Sic seculum est*. Dissimiles igitur major-

ribus nostris vitia ridemus nobisque blandimur, et corruptentes ac corrupti, decipientes alios ac circumscriptentes, culpam in seculum rejicimus. Codex alter habebat, *vocantur*. Rhenanus. Id est, communia ac reciproca vitia, prætextu sæculi, non excusabantur, quia apud Germanos sæculum ea non ferebat. Ann. lib. xiv. ‘ut quod usquam corrupti et corrumpere queat, in urbe visitatur.’ Seneca Cont. lib. x. ‘Hoc genere, sæculi vitio, egregia figura, inquinatum et infamem reum, majorum criminum impunitate defendit.’ Pichena. Cum vitia, non seculo, sed moribus hominum sint tribuenda, ut monet Sophus gravissime. Et Martial, in Cæcilianum: ‘Non nostri faciunt, tua quod tibi tempora sordent, Sed faciunt mores Cæciliiane tui.’ *Colerus.*

Sæculum vocatur] Gravis et acuta sententia. Seneca similiter: ‘Desinit esse remedio locus, ubi quæ fuerant vitia, mores sunt.’ *Lipsius.*

Unum corpus] Quomodo et re ipsa accipiunt. Musonius: *τιοὶ δὲ νενόμισται κοινὰ ἔλαται πάντα καὶ σώματα καὶ ψυχὰς καὶ χρήματα, πλὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικός.* *Colerus.*

Ne tanquam maritum] Ita in omnibus antiquioribus editis. Et quoniam nonnulli ex recentibus habent, ne tanquam meritum, ego, ut manifestum typographorum errorem rejiciebam. Sed cum in postremis editionibus, eadem vox, *meritum*, retineatur, suspicatus sum, eam fortasse Lipsio probari. Ego tamen a prisca lectione non avellor. Sensus est: Uxores matrimonium potius quam maritum amare. Simile quidam in Agric. prope finem: ‘Id filiæ quoque uxoriique præceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, ut omnia facta dictaque ejus secum revolvant, famamque ac figuram animi magis quam corporis complectantur.’ Plinius junior epist. iv. 19.

de uxore loquens: ‘non enim ætam meam, aut corpus, quæ paulatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit.’ *Pichena.* Quem sensum hic facit illud *meritum?* Lego *maritum.* Editio quædam Lipsii sic liquide habet. Maritum, inquit, non amant tanquam maritum, sed tanquam ipsum matrimonium, ut quibus, marito hoc defuncto, matrimonium ultra nullum sperandum. *Acidalius.* Sana scriptura et merito a Pichena vindicata. Cujus dictis et hoc accedit Antipatri, ex dissertatione ipsius nuptiali: *αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι κοινωνίαι, καὶ ἐτέρας τιὰς ἀποστροφὰς ἔχοντες ταντὰς δὲ ἀνάγκη πρὸς μίαν ψυχὴν θλέπειν τὴν τοῦ ἀνδρός.* Et elegantissimum illud Phocionis dictum: *οὐδὲ δύναμαι τῇ αὐτῇ καὶ ὡς γαμετῇ καὶ ὡς ἐτέρᾳ συνεῖναι.* Quæ vero secus faciunt, illæ ut Themistius ait, *συνοικοῦσιν οὐ συμβιοῦσιν* maritis suis. *Colerus.* Transpositæ voices efficiunt ne sani quid hinc elici possit. At rectum et acutum hoc modo: *ne tanquam matrimonium, sed tanquam maritum ament.* Interdictæ erant apud quosdam Germanos regulos secundæ nuptiæ, ut discerent mulieres conjugium amare conjugis causa, non conjugem conjugii causa, sive ut personæ non rei affectus manciparetur. *Grotius.*

Numerum liberorum finire] Contra eos, qui liberos aut exponunt, aut necant, invehitur Lactantius Firmianus vi. 20. Atque iis qui hujusmodi impietatem, ob angustias rei familiaris excusant, respondeat, satius esse ab uxoris congreessione se continere, quam sceleratis manibus opera Dei corrompere. Ad hunc morem multa doctissime tradit Lipsius epist. 85. cent. 10. ad Belgas, quam operæ pretium erit inspicere. *Pichena.* Hoc vult, opinor, Germanos nullo legis præmio invitatos, sicut Romani, et solis naturæ stimulis incitatos liberos quærere: quod qui-

dem ἀπὸ φύσεως καὶ καταναστάσιος τινός ἀρχαῖς secundum Democritum. *Colerus.*

Ex agnatis necare] Agnatos hic accipies non ἀγγιστέis aut συγγενέis, sed liberos qui adnasuntur, &c. * Julianus in epistola ad Maximum, &c.* Meminit et Galenus De sanitate tuenda, et alibi Nazianzenus. Nonnus in Dionysiacis, ab hac caussa Rhenum ἐλεγχόμoν agnominat, velut judicem vindicemque conjugii: et vidi, qui Rheni etymon hinc petendum adseveraret, quasi purgatoris. Purus quidem sermone nostro reyn dicitur. Sed addo, Valerium Flaccum ad Seythas, &c. * *Lipsius.*

Quemquam ex agnatis] Lipsius malit: *ex gnatis.* Sed agnati quoque gnati dieuntur, hoc est, quicunque post nuptiarum solemnitatem adnasuntur. Cic. de Orat. ‘Num quis eo testamento, &c. * Glossarium vetus: *Adgnatus, ἐπίγονος.* Et: *ἐπιγονὴ, suboles.* *Colerus.*

CAP. 20. *Sua quemque mater]* Nobilis est disputatio Phavorini apud Gellium XII. 1. ex qua non parum laudis ac ornamenti accedit feminis istis nostratibus. *Idem.*

Donec atas separat ingenuos, virtus agnoscat] Muretus: *donec separat ingenuos virtus, reliquis deletis.* Male, male. Elegantem hunc verbi *agnoscere* usum ignoravit: quem tu ex Plinii simili loco, de re non dissimili, intellige et nota, epist. I. v. 17. &c.* *Acidal.* Vide, si libet, observationum nostrarom I. 4. *Separat* est faciat, ut separantur: *agnoscat*, faciat ut agnoscantur *Gronov.*

Virgines festinantur]* Nonne videtur scripsisse potius, *annorum xxx.*? quod pleraque illic virgines, sicut apud vicinos Germanos, post trigesimum demum ætatis aenum nupserint. Nicolans de populis quibusdam Africaniis: *τῶν δὲ θυγατέρων ἀρίστας κρίουνται, τὰς πλείστους χρόνου μεμεγκυλα παρθένους.* *Colerus.*

Similis proceritas, pares validique miscentur] In Bon. legitur *validæque: tamen vulgata magis placet. Pichena.* Tolle τελείαν στιγμὴν post vocem *proceritas*, et distingue: *similis proceritas, pares v. miscentur.* Verbum enim *miscentur* ad omnia promiscue referendum. Simile quid in Indis, de quibus Curtius I. ix. ‘nuptiis coēunt, non genere ac nobilitate conjunctis, sed electa corporum specie: quia eadem aestimatur in liberis.’ *Acidal.* Theodorus apud Stobæum apposite: *Ὧσμεν δὲ ἄπαντας ἀνθρώπους, ἐπειδὴν ἐξ ἡλικίας ἄνισοι πρὸς γάμους ὑπενεχθῶσι, πέρα τοῦ μετρίου νεύτητος εἰωθνίας ἡπτᾶσθαι.* *Colerus.*

Sororum filii] Apud Æthiopes idem mos, ut ex Nicolao Stobæus refert. Sed ibi male interpretati sunt ἀδελφῶν *vios*; *fratrum filios*, cum *sororum* debuerint. *Idem.*

Nec ulla orbitatis pretia]* assidet, miratur. Indicat Ausonius Burdigalensis eum, cui non sit haeres, captatoribus obnoxium existere, quum canit, *Et captatoris præda est, hæredis egenus.* Plinius quadam ad Calvisium epist. M. Regulum tamquam impudentem ac sceleratum captatorem depingit, talium vulturum astutiam satis exprimens. Tacit. Ann. XIV. de Pomponio Silvano, &c.* Itaque Romæ erat aliquod orbitatis pretium, quum sic colerentur ab hæredipetis orbi senes opulentique. Verum integratas Germanorum nescia fuci, nihil tale admittebat. *Rhenan.* Morem arguit Romanorum Marcellinus I. XIV. Tacitus Ann. XIII. ‘Romæ testamenta et orbos velut indagine ejus capi.’ Lib. XV. ‘Satis pretii esse orbis, quod multa securitate, nullis oneribus gratiam, honores, cuncta prompta et obvia haberent.’ Plinius epist. IV. 15. ‘plerisque etiam singulos filios, orbitatis præmia graves faciunt.’ Cicero in Parad. *Pich.** et orbitatem manu faciant.’ Martialis ad istas orbitates respexit Epigr. IV. 56.

Plinius l. xiv. ‘ Postquam cœpere orbitas in auctoritate summa et potentia esse, captatio in quaestu fertilissimo.’ *Colerus.*

CAP. 21. *Cum defecere]* Ita ex veteribus reposui, ut ad epulas referatur. Vulgo, *cum defecerit.* *Pichena.*

CAP. 22. *Separatae singulis sedes]** Plura de ratione Germanici vicius, ibi vide, l. iv. inquam, c. 13. *Lipsius.*

Crebrae ut inter vinolentos rixæ] Alioqui legere malim, ut *inter violentos:* nam interiores Germani vino carebant. Et cœdes et vulnera violentiam consequuntur. *Rhenan.*

Sæpius cæde] Credo doctissimo. et acutiss. Lipsio, qui Persarum mores ait persimiles fuisse Germanorum. Ego idem fere de Thracibus adseram. His enim hæ quoque sanguinolentæ compotationes usurpatæ. His Deorum maxime Mercurius cultus. Apud hos dotem non uxor marito, sed maritus uxori offert. Agricultura nullo precio est. Otium otiosum etiam honori dicitur. Convivia et potationes creberrimæ et alia. *Colerus.*

Vulneribus transiguntur] Ex formula juris Romani, quibus sollemniter utitur hoc libello Tacitus, legerim, *vulneribus transigunt.* Idem.

Sed de reconciliatis invicem inimicitiis] Scrisimus, sed et de reconciliandis invicem inimicis. Et paulo post: *exercitatio artem paravit.* *Rhenan.*

Aperit adhuc secreta] Suspectum illum, adhuc. Sed utcumque interpretari potest, nostris etiam temporibus. *Pichena.* Parvula licentia lego, *ad hoc.* Sallustianum est, nec longius abeo cum *Pichena.* *Colerus.*

Postera die retractatur] Jo. Bodinus levitatis notam Germanis impingit, abusus his verbis auctoris; quia, inquit, pridie deliberata postera die retractant. Quis autem adeo lippit, ut non videat retractari hic non esse refutari, repudiari, (quæ sententiae mutatio retractatioque μεταμέλεια et παλαιμπονλία Græcis est,) sed denuo

sive diligentius tractari, in manu resumi, recognosci? Sic Plinius l. ix. &c.* Et Liv. l. x. ‘ retractare arma,’ iterum tractare. *Berneggerus.*

Et salva utriusque temporis ratio est]* Persarum similis mos, qui, ut Strabo ait, ἐν οὐνῷ τὰ μέγιστα βουλεύονται, καὶ ταῦτα βεβαιώτερα τῶν ἐν τῇψει τίθενται: idemque de iis Ammianus l. xviii. Sed et Cretensium: ex Athenæo l. iv. 5. Gracorum omnium veterum: ex Homero, et Plutarcho diffuse Symposiacorum l. vii. Proprius ad Tacitum Herodotus l. ‘ Quæ Persæ in conviviis deliberaverint, postridie proponi sobrii: et si tunc placuerint, rata esse.’ *Lipsius.*

Salva utriusque temporis] Mihi vulgata sensum optimum habere videtur. Nam etiamsi in conviviis compotationibusque de gravioribus rebus Germani deliberant, salvum tamen et integrum ebrietatis tempus remanebat, cum eadem postera die retractarent. *Pichena.* Parum refert, salva sive sua legatur. *Saliner.* Lipsius recte scribit, quod et Cluverio est probatum, et sua. Ut sensus sit, Non deesse rationem, quare Germani inter pocula consultent, sobrii constituent; deliberare nempe, dum fingere nesciunt; constituere, dum errare non possunt. Salvus tamen etiam sensus est in salea; quod et *Pichenæ* visum. *Conringius.* Pro salva mavult sua Lipsius, quem sequor. *Kirchmaier.* Rationem constare et Rationem saltam esse, sensu eodem dicuntur, et proprie in pecuniae rationibus domicilium habent. Constat enim et salva est ratio, quæ non conturbata et implicita, sed explicata vel expedita est; ubi accepta et expensa quadrantur, ubi paria fiunt aut fieri possunt, ubi nulla reliqua, nec plus erogati est quam accepti. Sic constare ac salva esse dicitur, quicquid utiliter expensum vel impensum est, ut ejus nomine actio vel crimen non detur, neque oriatur dolor aut pœnitentia;

eujs nihil male collocatum vel insumptum. Ita Plinius in Paneg. c. 92. &c.* Defendimus adversus optimum Buchnerum eidem Plinio epist. I. II. 7. ‘salvo et composito die,’ ad Senecam de ira IIII. 36. Ergo et apud Tacitum, *Et salva utriusque temporis ratio est*, accipiendum, ut sit, Et utrumque tempus non omnino otiose atque inutiliter, et sic, ut nullam ejus operam edant, agunt: et utrumque tempus non male collocant aut sibi collocare videntur. Quum Romani et Graeci convivantes *εἰς ἀδριον τὰ σπουδαῖα* proferant, et sic eis alterius temporis ratio non constet, nec salva sit, quippe quod et per merum lusum et lasciviam trahatur; boni Germani temperant, inquit, suas ferias utili negotio deliberandi, &c. * Allusit ad dictum Catonis, quod Justinus in præfatione ac pro Planco refert Cicero, ‘clarorum virorum atque magnorum non minus otii quam negotii rationem constare oportere.’ Gronov.

CAP. 23. *Potui humor ex hordeo aut frumento]* Dio de Pannoniis: *τὰς δὲ κρίτας καὶ τὸν κέγχρους καὶ ἐσθλονταν δρυλῶς καὶ πίνονταν.* Cetera de cerevisia fusius Parergis c. 10. *Colerus.*

Recens fera, aut lac concretum] Dannesius legebat, recens caseus, &c. Ursin. Panegyrista ad Constantinum: *aut trucem Francum sola ferina carne distentum.* De victu tali insolentius et asperius etiam Mela prodidit. *Colerus.*

Vitiis, quam] Bambergensis, *vino quam armis.* Lipsius.

Quam armis vincentur] Germani pugnis nunquam satis victi: ‘triumphati magis, quam victi sunt.’ Dicturus itaque quam inexplorables vini sint (quo vitio præcipue laborant) ut armis, inquit, vix vinci queunt, ita merum in se ingurgitando invicti sunt. ‘Si indulseris ebrietati suggerendo quantum concupiscunt,’ quid sequitur? ‘haud minus facile vitiis, quam armis vincentur.’ Saliner. Hic

sensus est: Germanos ubi processus magnos fecerint in potatione, ad varia vitia prolapsos. Nam ut gravissimus Seneca ad Lucillium scribit: ‘Omne vitium ebrietas et incendit et detegit.’ Movet me tamen Lipsius ex libro Bambergensi adducens: *haud minus facile vino, quam armis vincentur.* Dicit Germanos ingentem vim meri capere: quod si suppeditaveris, eo hauriendo non minus invictos cluere, quam armis. Sane hoc loco de bibacitate et ebrietate Germanorum, non de ipsorum vitiis agit. *Coler.* Quod Bambergensis codex habuit, *vino*, proposito videtur convenientius. *Couringius.* Vix est, ut *τὸν vino* non sit a mala Scholiastæ manu. Nam *vitiis* prorsus est nimio vino et hoc amplius *τὴν οἰνοφλυγίαν* consequentibus malis. Justinus de Philippo et Alexandro: ‘Vini nimis uterque avidus, sed ebrietatis diversa vitia.’ Quorum et Horatius quædam decantat: *Quid non ebrietas, &c.* *Vinci* autem suis eos *vitiis* dicit, ut apud eundem Justinum Seythæ ‘prius ebrietate quam bello vincuntur.’ Et Antiochus Floro ‘rex jam luxuria sua debellatus.’ Neque enim invictos et vino et armis significari puto, (nam si vino invicti, cur crebræ inter vinolentos rixæ? cur cædes? vino utique sunt hæc succumbentium, ἥπτόνων, non κρεπτόνων,) neque tamen etiam facile armis vinci Germanos; sed si quis ea irretire possit eos illecebra, juxta facile victum iri hoc genere vitiorum quam inexcuperabili vi armorum; quam *armis*, id est, ea mole armorum, quibus vinci possunt. Gronov.

CAP. 24. *Tanta lucrandi]* Sidonius de Theoderico: ‘putes illum et in calculis arma tractare. Sola est illi cura vincendi.’ *Colerus.*

Voluntariam servitutem] Seneca: ‘nulla servitus turpior est, quam voluntaria.’ *Idem.*

Ipsi fidem vocant] Prave quidem in re prava. Sed tamen ipsis in ipso

Romanæ urbis theatro quoque visum,
‘ Nullos mortalium armis aut fide ante
Germanos esse,’ Tacit. Ann. XVI.
Suet. Claudio. *Idem.*

Ut se quoque pudore victoriae exsol-
rant] Ad quid referatur illud, quoque,
non satis liquet. Ambigo, num, *quis-*
que. Tamen pro vulgata lectione po-
test intelligi, ut etiam in viciis podo-
rem ac dedecus projectæ libertatis
notet. *Pichena.*

CAP. 25. *Per familiam ministeriis]*
De his ministeriis eleganter Seneca
ad Lucillium epist. 46. *Colerus.*

Ideoque magis servatur] Quid servat-
ur? imo non servatur foenus, nec est
ejus usus. Aliquid in hac scriptura
vitii: an *spernitur*, vel *spernatur*? ac
tale sententia petit. Aut pro sensu
capiendum, quasi de interdicto præ-
ivisset. *Lipsius.*

Ideoque magis servatur] Hæc ad vo-
tum ignotum referenda. Illa, inquit,
ignorantia magis servatur, id est,
minus facit peccare, quam legum
auctoritas. Fit enim nescio quo
humani ingenii vitio, ut magis vetita
persequamur vitia. Peccare autem
in leges, id vero hominibus non fa-
miliare tantum, sed naturale etiam:
καὶ οὐκ ἔστι νόμος, δύστις ἀπελέγει τούτου, ut
præclare Thucydides I. III. Sic
vulgatam lectionem defenderim. *Co-*
ler. Lipsius malit *spernitur*. Et vero
sensus hic subest. Sed hunc haud
incommode dat etiam illud *servatur*.
Itaque non est, quod mutet: quod et
Colero est visum. *Conringius.* Lege:
ideoque magis aversantur. Ita obiter
mendo liberamus Tacitum: nam sen-
su caret, quod editum est. *Salmus.*
Quomodo *aversantur*, si sibi est *igno-*
tum? Loquendi ratio elliptica est,
nec infrequens apud auctores, maxi-
me apud Græcos: sumendum igitur
aliquid ἀπὸ κειμοῦ. Magis ergo servat-
ur mos ille non agitandi fœnoris et
in usuras extendendi, quam si vetitum
esset. Quare magis servatur? quia
iis est ignotum. Sic Homerus: ή μὲν

ἐπειτα Εἰς ἀλλα δάλτο βάθειαν ἀπ' αἰγαλή-
εντος Ὀλύμπου, Ζεὺς δὲ ἐδν πρὸς δῶμα.
Ἀνέβη scilicet. Sophocles Electra: Καὶ μὴ ἄτιμον τῆςδ' ἀποστείλητε γῆς,
Ἄλλ' ἀρχέπλουτον καὶ καταστάτην δύ-
μων. Δέξασθε scilicet. Apostolus ad
Timótheum: καλυνθῶν γαμεῖν, ἀπέ-
χεσθαι βρωμάτων prohibentium nubere,
abstinere a cibis. Heraldus.

CAP. 26. *Agri ab universis] Bam-*
bergensis, ab universis vicis occupantur:
longe alia, nec deteriore sententia.
Lipsius.

Per vices occupantur] Quomodo
vicissitudo hæc intelligenda est? An
quia plerunque contingeret, agrum
aliquem ab uno populo derelictum,
et ab alio vicissim occupatum? an
quia per annos arva mutant? Dubito,
an rectius legas, *per vicos*, id est, vi-
catim. *Pichena.* * agros per vices
occupari a pagis seu *vicis*? Ne blan-
ditur quidem altera lectio libri Bam-
bergensis. De vicariis ejusmodi a-
gris Getarum Horatius: ‘ Nec cultu-
ra placet longior annua: Defunctum
que laboribus æquali reparat sorte
vicarius.’ *Coler.* Lege *per vicos*. Pri-
num enim regiones universim occu-
pant: eas deinde inter se per fundos
dividunt. Seneca de Beneficiis I. IV.
‘ Fines Atheniensium aut Campano-
rum vocamus, quos deinde inter se
vicini privata terminatione distin-
guunt.’ *Grotius.* Forte scribendum
per vicos. Quæ ratio agri colendi
planior est et proprius accedit ad ea,
quæ Caesar de eadem narrat I. VI.
Imo optime convenit cum illa, quam
subjungit Tacitus, partitione inter
singulos. Prima scil. agri in quolibet
populo divisio fuit secundum vicos,
altera inter singulos secundum digna-
tionem. Consentit conjecturæ meæ
Pichena et *Cluverius.* *Conringius.*
* Idem de veteribus Ægyptiis Herodotus I. II. Ταῦτα μὲν (τὰ ιερέων γέρα,
ἄρουραι) δῆ τοῖσι ἀπασι ήν ἐξαραιρημένα;
τάδε δὲ ἐν περιποτῇ ἐκυρποῦντο, καὶ οὐ-
δαμοῦ ἀντοί. Scilicet ἐν περιποτῇ per

vices est, ἐκ περιόδου. Simile quid de Dalmatis Strabo, etsi vices istae octo annorum essent, l. vii. ‘Ιδιον δὲ τῶν Δαλματέων, τὸ διὰ τῆς ὀκταετηρίδος χρόνος ἀνάδασμὸν ποιεῖσθαι.

Gronov. *Amplitudine soli labore contendunt]* In Ven. ac Bon. legitur, *laborare.* Pichena.

Prata separant] Nisi fallunt annotationes quondam excepte, legitur illic, *prata sepiant.* Rhenan. Restinuit ex lib. vet. Rhenanus, *sepiant.* Mihi videtur vis quædam facta Tacito, in transpositione verborum, et primitus ita exaratum fuisse censerim: *ut pomaria conserant, prata rident, hortos sepiant.* Non æque notæ irrigationes hortorum ac sunt pratorum. De sepiibus hortorum plena manu Columella passim. Unde et ipsi horti *sepes* dicuntur. Virgilius: ‘Sepibus in nostris.’ Sed appositissime Tertullianus aduersus Marcionem: ‘Fiosculus de sepiibus, non de prato.’ Coler.

Sola terræ seges imperatur] Elegansissime: imperat enim agricola, et parent arva: ‘Ut quamvis avido parerent arva colono.’ Saliner.

CAP. 27. Arduum et operosum honorem] In codice legitur tantum *operosum;* non, *peroperosum.* Rhenan. In nonnullis antiquioribus legitur, *pér-operosum,* fortasse non spernendum: amat enim similes voces Tacitus; ut Ann. xv. ‘perseverum imperium:’ et codem libro, *juxta veteres libros, persimplici victu.* Pichena.

Et gravem defunctis] Castigavimus, *ut gravem defunctis.* Rhenan.

Feminis lugere honestum est] Seneca epist. 100. ‘Vir prudens meminisse perseveret, lugere desinat.’ Pichena.

Viris meminisse] Acute. Seneca communiter ita præcipit, epistola c. ‘Meminisse perseveret, lugere desinat.’ Lipsius.

CAP. 28. Divus Julius tradit] Locom illum C. Jul. Cæsaris perstringit l. vi. Hæc est migratio illa Bellovesi

Delph. et Var. Clas.

et Sigovesi Celtarum, de qua Livius. Coler.

Gallos in Germaniam transgressos] * indubie etiamnum *Albae* nomen a cultoribus olim Gallis retinet. Suspicorque montem hunc a Flavio Vopisco designatum in vita Probi Imp. ‘cæsis Alemannorum in Gallia multis millibus, reliquias ultra Nierum [sic enim illuc legimus, non *Nigrum*] et Albam fuisse remotas.’ Significat enim Probum eos, qui ex Alemannis supererant, in ulteriorem Germaniæ regionem, et *transnecrīnam*; sive, ut hodie loquimur, *transalbanam* Ducatus Wirtenbergensis partem submovisse, versus Danubium, cui propter securitatem Galliarum præstabat illos esse viciniores quam Rheno. Et Rhætiae provinciæ steriliiori minus erat periculi a Germanis. Siquidem de Albi inelito flumine non videtur accipiendum, quem a recentioribus Albiam vocari haud ignoro. Sub Augusto certe semel contigit ut Albis esset limes Imperii Romani, qui mox Varo Quintilio occiso vix in Rheno stetit. Et Tacitus notum olim fuisse dicit, *sed nunc, inquit, tantum auditur.* Neque enim poëticæ laudes Claudiani Panegyristæ ad historiæ veritatem ubique sunt trahendæ. Quanquam vero Probus ipse in epist. ad senatum gloriatur *subactum esse omnem, qua tenditur late, Germaniam, novemque reges gentium diversarum ad suos pedes stratos jacuisse.* Arbitror tamen quod *de submotis reliquiis* indicat Vopiscus, accipiendum de Alemannis potius quam Germanis inferioribus: cum quibus et Francis aliter intervenire pax potuit, nempe per foedus aut certas conditiones. Igitur de numero fertilissimorum Germaniæ, &c.* *Rhenan.*

Ut quaque gens evaluerat] Μεταστάσεις γὰρ δέδεκται τῶν πλησιοχώρων εἰς τοὺς ἀσθενεστέρους ἔξαναστάντων, inquit Strabo. Coler.

Potentia divisas] Codex ille ipse,

Tacit.

12 U

diversas: quod probum scio. Lipsius.
Herciniam silram] Orciniam appelle-
lasse Graecos Cæsar scribit l. vi.
Pravius etiam quam Latinis. Hi enim
Germanicum vocabulum, &c.* Alii de
hac silva ἐπωολογούντες mirifice nu-
gantur. Coler.

Mānumque amnes] Ante Tacitum
et Plinium paneis dictum hoc flumen.
Atqui post Danubium, Rhenum, Al-
bium, præcipuum Germaniaæ. His
enim tribus hoc quartum addo: cum
ita etiam hand dubie sentiat Marcian-
nus, qui scribit in Germania esse πο-
ταμοὺς ἐπισήμους δ'. Mānum appellat
Mela l. iii. Guntherus, &c.* Idem.

Ulteriora Boii] * vicinas regiones
occupaverant. Lege Appianum in
Illyricis. Pausaniam in Phocide.
Justinum l. xxxiii. Athenæum Dip-
nosoph. l. v. Idem.

Manet adhuc Boiemi nomen] Latere
aliud videtur in scriptura Bambergensi,
manet adhuc Boiis e munere no-
men. Scibo, manet, &c.* Lipsius.

Boiemi nomen] Populos hos esse
Germaniaæ, non Tacitus tantum, sed
et Ptolemæus auctor est. Hi ex
Germaniorum instituto sedes mutave-
runt, montanosque locos occupavere
juxta Albis fluvii fontes. Servatur
adhuc nomen, ut Pium pont. non
parum admirer, de eorum origine
fabulosa quædam memoriae prodent-
tem et id in historia. Alciat. * per
Germaniam in Sequanos commigra-
rent. Sic etiam restituenda sunt illa
locorum nomina, quorum fit in lege
Salica mentio circa principium, ubi
mendose scriptum a librariis Gallicis
in loco cognominato Salechamne, Bo-
docamne, et Vuidocamne: quum debeat
esse, Salingham, Bodingham, et Vui-
dingham, ut intelligas Salingorum,
Bodingorum, et Vuidingorum ricos sive
tractus. Nam Franci, quum germanissimi
Germani fuerint, hujusmodi
appellationibus inferioris Germaniaæ
loca, in quam primum transgressi
sunt, insignivere. Nec aliud est ibi-

dem *Salegaste* sive *Vuidagaste* quam
Salingorum sive *Vuidingorum* *præfec-*
tus. Sed de his in nostris rerum
Germ. libellis amplius. Rhen. Strabo
l. v. ἐν ὅλῃ ἔστι καὶ τὸ Βοϊώμον, τὸ τοῦ
Μαροβόδου βασίλειον. Sic in antiqui-
oribus lib. legi eruditissimi viri testes
sunt. Quo nomine hodie tota natio
appellatur, nec dubium quin a veteri
illo Boiaeno, vel Boiemo. Puto Teu-
*tonas illos dixisse *Boihaim*. Eginhar-*
dus: ‘ Welatabi, Sorabi, Abotriti,
Boihæmi.’ Paterculus: ‘ Sentio Sa-
turnino mandatum ut per Chattos,
excisis continentibus Herciniæ silvis
legiones Boiohæmum (id regioni,
quam incolebat Marobodus, nomen
*est) duceret.’ Ptolemæus tamen:
μέγα θύνος, οἱ Βοιέμοι. Herciniam etiam
Κολδούλους habitasse ait Strabo. Ob-
scuri populi, fateor. Nec temerari-
um est viros doctos de mendo suspi-
cari. Liber vetus Casauboni Κολδῶν
*habet, *Colduos* legerat apud Strabonem*
*Mutius in chronicō. Coler.**

Loci veterem memoriam] Vocula-
inserit Bambergens. veterem viæ me-
moriam: qua quid faciam, sum incer-
tus. Lips.

Loci veterem] Bambergensis vocula
*auctior: *veterem viæ memoriam.* Vi-*
deant eruditæ an non veram excogita-
verim lectionem: hoc scio non esse
*absurdam: *significatque loci et veterem*
vicinæ memoriam. Fuerit *viæ* per*
*compendium literarum scriptum *vici-*
**niaæ.* Si bene conjicio, vult Tacitus*
indicare et urbem et vicinam regio-
nen dictam fuisse Boiæmum. Nam
*Strabo *regionem*, et Paterculus *regionem**
nominat. Videant, inquam, an probe
conjecerim, doctiores et acutiores.
Ego me non commiemini sub Parnas-
so somniasset, unde sic repente vates
*prodirem. Colerus.**

Osi] Verisimile est ab his populis
*Osenfurtum *Franconie* appellatum, ut*
Sucifurtum. Verisimilius sane quam
*a *Fosis*, ut ariolatur Rhenanus, sic*
Francofurtum et Hassofurtum a popu-

lis trajicientibus idem flumen. *Coler.*
Aravsei] Gentem Gallicam intelligit manifesto. At nulla hoc nomine, quod sciām, usquam: plane *Taurisci* legendū aut intelligendū certe videtur. Hi cum Boii ejēctis postea ad propiora Istro loca se contulerunt. Strabo l. v. Plinius eos a tergo montis claudi collocat iii. 12. Ptolemaeus ad Carpathum montem. Stephanus cum Strabone et Plinio facit: Μαγιστρική χώρα τῶν Ταυρίσκων τῶν πρὸς τὰ Ἀλπεια ὄρη. οἱ οἰκήτορες Μαγιστρικες οἱ τοῖς Τερμανοῖς διοροῦσι. Plinius tamen *Araviscos* nominat l. iv. *Colerus.*

Inopia ac libertate] Si animū dili-
gentius hic adertas, facile legendū
esse suspicēris *inopia ac ubertate*: ita
aptius ad illa carent; ‘eadem utri-
usque ripae bona malaque.’ Quibus
postremis imitatus est Sallustium Catil.
‘quia vobis eadem, quæ mihi,
bona malaque esse intellexi.’ *Colerus.*

Trereri] Apud Strabonem legen-
dū l. iv. παροικοδοσι τὸν Ρήνον Τριοβέ-
ροι non Τριονάγροι. Dio etiam male
Τρηνουηρῆοι scribit. Sed Trereros rec-
tius Plinius, Ammianus, Mela, Itine-
rarium vetus, et Inscriptiones appelle-
lant. Licet Salvianus quoque dixerit
Urbs Gallorum Treveri. Horum virtus
sita maxime in equitatu: ideoque
vicinis Nervis, Belgarum fortissimis,
æmuli illi in asserenda origine Ger-
mania. Hand dubie enim Nervios
Strabo quoque Germanos facit: Τρι-
ονέροις, inquit, συνεχεῖς Νέρουοι, καὶ
τοῦτο Γερμανικὸν θνος. Appianus de
ipsis: ησαν δὲ τῶν Κίμβρων καὶ Τευτόνων
ἐπέγονοι. Ex Julio Cæsare l. ii. *Ce-
lerus.*

Triboci] Ita scripsi, ut idem Tacitus Hist. iv. *Tribocorum delectu auctas.*
Sic etiam apud alios auctores. Male
vulgo, *Treboci.* Pichena, Cæsar et
Tacitus ordinem locorum non obser-
vant. Apte refert Ammianus l. xv.
‘dein prima Germania uti præter alia
municipia Moguntiacus est, et Van-
giones, et Nemetes, et Argentoratus,

barbaricis cladibus nota.’ Sunt au-
tem Treboci inferioris Alsatiæ populi,
a tribus forsitan pagis, quos habita-
bant ita dieti. Terminatio erat fre-
quens *Bach* locorum et civitatum.
Inde Triboci sonant, quasi *Tribachi.*
Fallor, an illis ipsis Tribus Tabernis
ab eadem causa nomen? In Tribocis
enim sita fuerunt. *Colerus.*

Nemetes] Ita dicti populi inter
Vangiones et Triboces positi, quasi
dicas raptore hostium. *Nomen* enim
rapere significat. Ex præpostera Cæ-
sar et Taciti relatione, docti viri
novam hoc loco populorum transcrip-
tionem communisci non debuere. Il-
lud minus notum in vulgo Nemetum
civitatem, et Noviomagum dictum
fuisse. Hoc ita esse fidem facit vetus
Itinerarium, quod vulgo Antonini
esse ferunt. In eo iter, &c. * *Argen-*
toretum. Cui enim Rheni trajectus
ille notus, et ignotum hoc Noviomagum
esse Nemetes? Illam autem
Banconicam nonne *Oppenheimium* esse
dicemus? Alterum Noviomagum Bel-
gicum videtur Cæsar, *Nemetocenum*
appellare l. ix. ‘his rebus confectis
ad legiones in Belgium se recipit,
hybernavitque Nemetoccinae.’ Forte
ita legendū aliquoties in Itinerario
veteri pro *Nemetacum* quamvis haud
nesciam doctissimum Suritam emen-
dassee ibi *Menetacum.* *Genna Longa*
in vicinia castri Norici hodieque op-
pidulum vocatur. An a Cennis popu-
lis Germaniae? Apud Xiphilinum
lego *Cennos* Κελτικὸν θνος appellari.
Ad Noviomagum redeo. Viderint
utraque hodie non ignobilis civitas,
an non mihi nomen suum, jam prope
vetustate abolitum restitutum accep-
tumque merito referant. *Idem.*

Ubii] Hi quasi *Uvi* dicti apparent,
quasi tu Ripenses dicas. Strabo l. iv.
πέραν δὲ ὕδων Οὐβιοι κατὰ τοῦτον τὴν
τόπον, οὓς μετήγαγεν Ἀγρίππας ἐκόντας
εἰς τὸ ἔντδε τοῦ Ρήνου. An potius a
transitu Rheni appellati? *Uber* enim
Germanis transitum significat. Fuisse

e Germania non dubito. *Colerus.*

Conditoris sui nomine] Agrippam intellegit, qui Rhenum eos primus traduxit, et in iis sedibus collocavit. Ille tamen non est Coloniae conditor, neque auctor nominis: sed ab Agrip-
pina id in Annal. XII. scripsit. Itaque dubitavi, num *conditoris suæ* legerem: neque novum, ejus flexus verba in fœmineum etiam genus usurpari. Virgilii de Junone: ‘Auctor ego audiendi.’ Ovidius de Venere: ‘Sponsor conjugii stat Dea picta sui.’ Et plura sunt ejusmodi. *Lips.*

Conditoris sui] Salva regula sermo-
nis posterior vocula abesse potest, ut intelligatur Agrippina, non Agrippa, huic urbi nomen dedisse, secundum testimonium Taciti Annal. XII. Clau-
diām etiam appellatam, Lipsius do-
cuit. *Colerus.*

Origine erubescunt] Imo vero, *non erubescunt.* *Lips.*

Origine erubescunt] Non usus est negatione. Ubii licet de nomine matris Neronis malint Agrippinenses vocari; tamen fere probro ducunt haberi pro Romanis, seque dictitant Germanos: ‘quæ prima libertatis facultas data est, avidius quam cautius sumpsimus, ut nobis cæterisque Germanis consanguineis nostris jungeremur.’ In causa fuit vetustas et nobilitas conditorum. ‘Celebrant Tuistoneum Deum terra editum, et filium Mannum terra editum, originem gentis, et conditorem:’ quæ etiam impulere Treveros et Nervios, ut illinc sua principia ducerent. ‘Treveri et Nervii circa affectationem Germanicæ originis ul-
tro ambitiosi sunt.’ At Romani (quamvis immerito) apud multos de originis obscuritate male audiebant. Dionysius I. I. Antiq. δόξαι τινὲς οὐκ ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκονσμάτων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαι τοὺς πολλοὺς ἔξαπατή-
κασι, ὡς ἀνεστίους μέν τινας καὶ πλανήτας, καὶ βαρβάρους, καὶ οὗδε τούτους ἐλευθέ-
ρους, οἰκιστὰς ἔχομένης: id est, et opini-
ones quædam non veræ, immo e for-

*tuitis rumoribus originem ducentes, mul-
tis imponunt, tanquam fuerint ejus con-
ditores quidam sine lare, errores, barbari,
iisque non ingenui.* Salinerius. Optimo judicio Lipsius negativam inserendam putat: nam superiora verba, *quam-
quam*, et deinde, *ac lubentius*, id omnino postulare videntur. Ego suspicor, plura huic loco deesse, cum sententia vellet, origine eos Germanos fuisse, neque ea erubescere. Salinerius vulgatam lectionem conatur defendere. Sed quod originem Ubiorum refert ad ipsam coloniam, non placet, nam locus originis proprie dicitur, ex quo quis est oriundus, primumque profectus, non in quem commigravit. Sic in vita Agricolæ: ‘rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem asseverant.’ *Pichenia.* Rectissime Lipsius negatione inserta, *non erubescunt.* Ego particu-
lam etiam aliam inseram, sed momenti minoris: *Agrippinenses e conditoris sui nomine, &c.* Liquet mihi, non aliter scripsisse Tacitum. Supra: ‘Manno tres filios assignant, e quorum nomi-
nibus proximi Oceano Ingævones, medii Hermiones, cæteri Istævones vocentur.’ *Acidal.* Rectissime Lipsius censem voculam *non* excidisse. Quare autem non erubescunt? Rationem aliquam reddit vir eruditissi-
mus. Sed remotior caussa illa videtur fuisse, quia scil. ad experientiam fidem illorum, cum Germanici essent sanguinis, adversus Germanos collocati fuerunt in ipsorum solo, ut scribit Tacitus Annal. Germani vero illi fu-
erant Sicambri. Dio: καὶ Οὐβιοὶ θραιοὶ τε τοῖς Συγάμβροις οἰκοῦντες, καὶ διάφοροι αὐτοῖς ὄντες. *Colerus.* Particula su-
perior, *quidem*, consuadet negativam immittendam: et Lipsio quidem vi-
sum est eam ponere ante *erubescunt.* Sed enim cum restet in editionum prima, &c. * *Gruter.* Lipsius eumque secutus Chr. *Colerus, origine non erubescunt.* Ubios enim maluisse Germanos censeri. Et vero ita est: nec

tamen est, cur mutes quidquam. Loquitur enim Tacitus de *origine Ubiorum*, non illa Germanica, quod Lipsius existimavit, sed qua colonia cœpit esse Romana. Ejus, quamvis honoratae, tamen Ubios puduit. Ita si cpias, non opus fuerit vel illa Gruteri medela: *Ne Ubii quidem, &c.* Conringius. Meo judicio Gruterus hic πέπντας τοι δὲ σκιαὶ δύσσονται. Sic et ipsi olim conjecteramus. *Origo* sine dubio est avita statio et incolatus Germaniae, antequam colonia fierent. Nam pudere quemquam populum, quod coloniae Romanae honorem adeptus esset, præsertim Ubios, (qui essent sponte translati, ut arcerent, non ut custodirentur; non ut essent in obſidione ipsi, sed ut seque commodius tuerentur ac fines Romanos, et virium imperantis populi pars, non servientium accessio forent: qui inter Vitellii et Vespasiani arma Galliarum simul et Batavorum defectione et conjuratione grassante tam constantes in fide atque integrim manserint, et specioso nomini libertatis præsentia prætulerint: qui denique Agripinenses quam Ubii vocari malleant,) nemo Romanorum, illo utique seculo, diceret. Necessario igitur requiritur negandi particula: quam melius poniam a fronte hujus orationis, quam ubi Lipsius inseruit, non obscurum esse censeo, consideranti τὸ quidem. Hoc libro: *ne fratribus quidem mansuram concordiam.* Ne Ubii quidem, &c. * Ubii salutantur. Est autem haec nimium vulgaris vanitas et hominum et populorum, ut successibus suis deesse auctoritatem existiment, si humiliora prima incrementa confiteantur. *Grovius.*

CAP. 29. *Non multum ex ripa] ** Varii illie libri veteres apud Lipsium. In lib. Budensi scriptum: *Insulam juratasitum.* Et: *Insulam racasitam.* In aliis legebatur: *Insulam vocatam sitam.* *Vada*, quidem loci nomen esse apud eundem Tacitum non ignoro. Et in-

fra sic locutus est de *Æstyis*. ‘*Inter vada atque in ipso litore degunt.*’ Ut ut est, vix lectio vulgata sinecera aut germana Cornelii sit. Legendumne igitur, doctissimo Lipsi, te interrogō? *simulque insulam Batavam dictam.* Dio a mea sententia non alienus, imo pro ea: *οἰς τὸ τῶν Βατάων ἀπὸ τῆς Βατάωνας τῆς ἐν τῷ Πήνῳ νήσου σημαῖα.* *Colerus.*

Nec tributis contemnuntur] Sive, continentur. In promptu erat, conteruntur: sed parum elegans, cum idem verbi statim-sequatur, *nec publicanus atterit.* Ferri et vulgata potest. Nam quibus tributa imponuntur, hoc ipso, ut victi, pro contentis habentur et despretis. Steph. Pighius, in Hercule Prodigio, mallet, *contenuantur.* Lipsius.

Tributis contemnuntur] Suspicor a Tacito scriptum, condemnantur. Nam damnare Livius etiam pro multare usurpat, ut l. xxxv. 10. multos pecuarios damnarunt. Nisi quis malit, comminuantur. Rhenan. Paullo post videtur legendum: *nec tributis conteruntur*, non, ut in vulgatis, *contemnuntur.* Ursinus. Non tantum hoc Latine, sed etiam eleganter dictum. Et nimia profecto cura magni Lipsii: si licet hoc saltim minutum ejus non probare, non placet. Tertullianus nescio quo libro: ‘*agri tributo onusti, viliores; et hominum capita stipendio censa, ignobiliora: nam haec sunt nota captivitatis.*’ *Colerus.* Lipsius in notis posterioribus judicat posse ferri hanc lectionem. Idem sentit Chr. Colerus. Videtur tamen Lipsius malle continentur vel *contunduntur.* Jamdudum ante illum Rhenanus suspicabatur legendum, *condemnantur*, vel *commuinuntur.* Step. Pighius in Hercule Prodigio maluerat *contenuantur.* Fulvius Ursinus legerat, *conteruntur.* Verum hoc posterius quidem admissi non potest, quum paulo post sequatur: *nec publicanus atterit.* Ego vel non sollicitaverim

vulgatam lectionem, vel aliquam illarum vocularum admiserim a Rhenano, Pighio, Lipsio adductarum. *Conring.* Post omnes τὸ ἐπὶ φακῆ μῦρον Lud. Aurelius, *consternantur*. Recte Colerus et δευτέραι φροντίδες Lipsii. Placuit antiquis verba λόγου τὸν τε στύμενον καὶ ἔνδον ἐπιστρεφόμενον καὶ τὸν προφερόμενόν τε καὶ ἀκονθίμενον, oris puta vocem aut animi sensum significantia ita transferre interdum, ut facta demonstrent. Ut ‘objurgare ferula,’ ‘colapho,’ ‘flagris,’ ‘laudare armis,’ supra hoc libro; ‘increpare saltu’ apud Florum; ‘petauroque jubente modo superior’ (ubi male conjiciunt *jurante*) apud Petronium; ‘jussum æs spirare caminis’ Statio et similia. ‘Laudare armis’ est in honorem alienus collisis armis sonitum edere, quod valet atque est pro laude. ‘Increpare saltu,’ transsilire, quod signum est arguentis atque improbantis et opus et vetitum. *Objurgare flagro*, severa atque aspere accipere verbere, ut verbis et vultu fit in jorgio. Sic *tributis contempnere* est, &c. * *stipendium*: quod etiam frustra tentatur. *Ignacum stipendium*, quod argumentum est in bello segnè minusque fortis constantesque fuisse atque esse, quod non ficerent, si viri essent. Ipsum verbum etiam sic Cicero ad Attic. iv. 17. ‘In monumentum illud, quod tu tollere laudibus solebas, ut forum laxaremus et usque ad atrium Libertatis explicaremus, contemptus sexcenties sestertium’: id est, vile habuimus, et libenter erogavimus, impendimus, unde appetet tantum pecuniae præ istius monumenti adjecitione ad aream fori Cesariani vile nobis et contemptum fuisse. *Similimum Claudiæ de bello Get.* ‘facili contemptum Strymona saltu.’ *Grovius.*

In usum præliorum] Hist. I. iv. ‘nec opibus Romanis, societate validiorum adtriti viros tantum armaque imperio ministrant.’ Et alicubi Batavi, ‘sibi

non tributa, sed virtutem et vires indicet.’ In priori exemplo inutilem arbitror vocem τὸ *Romanis*. *Colerus.*

Mattiacorum gens] Mattiacos locat circa Artanum et Novesium oppida Ptolemaeus. Martialis *Mattiacas* pilas, lemmate celebravit, iis rufabant Romæ capillos. Inde et aliud ejusdem distichon interpreter: ‘Caustica Teutonicos accedit spuma capillos: Captivis poteris cultior esse comis.’ Plinius xxxi. 2. ‘Sunt et Mattiaci in Germania fontes trans Rhenum, quorum haustus triduo fervet.’ Qui Mattiacos illos Marpurga convenire arbitrantur, næ illi parum fidei Ptolemaeos et Plinio gravissimis auctoribus, tribueré videntur. *Colerus.*

Ultra Rhenum] Ergo non sunt *Mattiaci* (ut doctis viris visum) qui nunc Zelandi appellantur: etsi *Matiorum* vox, familiari appellatione, inter eos duret. Taciti haec lustra: abnuet, atque ultra Rhenum propinquai Batavis, an ubi pars *Northollandia* nunc est, et vicini sinus? *Lips.*

Imperii reverentiam] Ex quo tempore Germanicus illos Transrhenarios populos debellaverat. Strabo I. vii. ἐστὶ δὲ καὶ Σῆλας ποταμὸς, ὃν μεταξὺ καὶ τὸν Ρήγου πολεμῶν καὶ πατορθῶν Δροῦσος ἐτελεύτησεν ὁ Γερμανικός. Referre volebam ad Domitianum, sed deteruit conatum infamia illius victoriae. Pichena haec omnia ad Trajanum refert: quod nihil me movet. Scio enim illam limitis et imperii Romani amplificationem Ælianam, ad orientem potius et rubrum mare, quam ad Germanos spectare. Orosius I. vii. de Trajano: ‘mox Germaniam trans Rhenum in pristinum statum reduxit.’ Ita est: non limitem promovit, sed præsidia nova imposuit. *Colerus.*

Mente animoque nobiscum agunt] Cassiodorus Epist. v. 2. ‘ut in Oceanis litoribus constituti, cum nostra mente jungamini.’ *Pichena.*

Solo et cælo] Feroculos adhuc esse ait Mattiacos et Batavis acriores,

quod veteri solo et cœlo animentur. In Batavos autem cadere illud Græcorum dictum: *οἱ τρόποι ἔξομοιοῦνται τοῖς τρόποις. Colerus.*

Non numeramus] Reposuimus ex auctoritate vetustioris illius editionis, *Non numeraverim.* Rhenan.

Qui Decumates agros] Errare censem, qui proprium hic gentis aut loci nomen querunt. Quomodo vero iidem populi sive agri, trans Rhenum et Danubium simul sint? quod tamen ponit noster. Ego communiter Decumates agros interpreter, &c. * *Lips.*

Eos qui Decumates agros exercent] Hi agri indicari certe non possunt: sed tamen fuere propinquui Reno, argumento Gallorum occupantium. Mihi, quod ante dixi, non contigit inspicere codicem vetustum manuscriptum, qui nos hic adjuvaret: nam fieri potest ut pro *Deuinatis* aliquis scripserit *Decumates*, quod postea versum sit in *Decumates*. Ut fortasse *Devinam* accipiatur pro *Daventria*. *Devonam* vocat Ptolemæus in illa confusa Germanæ oppidorum nomenclatura. Sed hic te frustra torqueas, nisi ansam cogitandi præbeat scriptura vetusta. Adjuvare quoque poterit, quod addit, *sinus imperii*. Ergo Rhenus, ut videtur, illie sinum facit. Sed et immensorum lacuum prope Frisos infra facit mentionem Tacitus. Paulo post, ubi nos habemus ‘intelligere occasiones,’ illuc erat *necessitates*. Ann. I. I. ‘jussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet.’ *Rhenan.* Congrua interpretatio Lipsiana et opido quam erudita. Eo ipso autem, quod Decumates agros colerent, Germanis minus annumerandos censuit Tacitus. Tantum enim aberat, ut alienos agros occuparet possideretque colendi causa, cupidissima belli gens, ut etiam proprios susque deque faceret. At apud Gallos singulare studium fuit agriculturæ. Quod Germani usque eo non probarunt, ut ob id Gallis in-

ertiæ nomen imponerent. *Colerus.*

Dubia possessionis] Eodem argumenito alibi usus est, ‘quantulum enim amnis obstabat, quo minus, ut quæque gens evaluerat, occuparet, permutaretque sedes promiscuas adhuc et nulla regnorum potentia diversas.’ *Colerus.*

Mox limite aucto promotisque præsidii] Nil mutem. Nonne eadem forma Cæsar dixit, ‘vineas et turres agere?’ Virgilius ‘agere testudinem?’ *Colerus.* Alii legunt *limite aucto*. Et vero Trajanus Tacitique ætate promota erant præsidia et aucti Romani imperii limites. *Conringius.* * ‘cum centuriæ eximerentur.’ Pag. 162. habes ‘limites actuarios et lineares.’ Et, ‘hi qui sunt per viam publicam militarem acti.’ Pag. 187. ‘Multi perpetuos limites egerunt.’ Et sequenti: ‘plurimum enim agentibus præstat acti limitis perpetua rectura.’ Pag. 263. ‘quem actis limitibus quibusque latereulis quinquagena jugera incluserunt.’ *Frontinus Strateg.* I. 3. &c. * Sic utrobique recte *P. Seriverius*. Alludunt Virgilius I. x. ‘latumque per agmen Ardens limitem agit ferro.’ *Ovidius, de arte III.* ‘idem limites agendum erit.’ Et imitati *Silius ac Statius*. Quid autem hic proprius sit Tacito *limes*, cognosces ex dictis ad c. 50. annalis primi. Hoc ergo significat, &c. * *Gronovius.*

CAP. 30. *Durant siquidem]* Albertus Krantzius locum hunc ita distinctum apud Tacitum legerat: *Non ita effusis ac palustribus locis, ut ceteræ civitales, in quas Germania patescit, durant.* Si quidem colles paulatim rarescunt. Magis clara sententia. Loquitur Tacitus de civitate, quæ initium sedis et caput gentis illius fuerat. *Colerus.*

Rationis ac solertia] Quæ hic largiter in laudem Cattorum effundit, ea idem Albertus ille Saxonibus unde vi impertienda esse contendit. Quod nihil aliud est, quam quæ singulis populis debentur singula, ea universis

promiscue tribuere. Atqui Tacitus supra testatus est, se singularum gentium mores et instituta expositurn, qui ne Cheruscos quidem, Usipetes, Tencteros, Sicambros, Caucos vicinos Cattorum hujus laudis compotes facit. Tanta nonnullorum ambitio est, ut vel falsarii fieri præoptent, dummodo patriam peregrinis et alienigenis laudibus extollant. *Coler.*

Disponere diem] Persius Sat. v. ‘Una opus et requiem pariter disponimus ambo.’ Plinius Epist. ix. 36. ‘Quæris quemadmodum in Thuscis diem aestate disponam?’ Idem ‘ordinare diem’ Seneca ep. 12. *Gronov.*

Nec nisi ratione disciplinæ] Bambergensis, nec nisi Romanæ disciplinæ. Et neutram sanelectionem jure spernas. *Lipsius.*

Ratione disciplinæ concessum] Bambergensis sane scriptura non etiam spernenda, nec nisi Romanæ discip. &c. Sed ego magis de verbo concessum sollicitus: pro quo vide an melius scribi possit consensum: quod non nisi ratione disciplinæ in consensum venit, in quod sola ratione et disciplina consenserunt. Vide ne concessum sit non, permisum, sed, concessit. Positum apud Senecam Herc. Oetae 599. ‘Et spiciferæ concessa Deæ Attica mystas claudit Eleusis.’ et 1891. *Velata pro relans.* ‘Alesque sequi jussa sagittas, Totum pininis velata diem.’ Iterum concessa: sic ibid. vers. 365. ‘Dilecta Priami nempe Dardanii soror concessa famulo est,’ &c. Et sic passiva sœpe capiuntur active. *Acidalius.* Verior haud dubie lectio altera ex cod. Bamberg. nec nisi Romanæ disciplinæ concessum. Severus apud Lampridium: ‘disciplina majorum remp. tenet, quæ si dilabatur, et nomen Romanum et imperium amitteremus.’ *Colerus.* Malim, *ratione et disciplina:* id est, per rationem et disciplinam, beneficio rationis et disciplinæ. Seneca: ‘Illi corporibus, illis animis, delicias, opes,

luxum, ignorantibus da rationem, da disciplinam.’ Cicero v. Verr. ‘neque ad Paulli rationem atque disciplinam.’ *Schelius.* ‘Teneo mordicus, ut olim, Bambergensem. Concessum est a fatis datum. Ut l. xiii. ‘sibi concessam dictans nobilitatem, pulcritudinem, vota omnium et gaudia felicium.’ Silius, ‘propiusque fuere periculum, Queis superare datum.’ Nec mirum Romanos scriptores fatorum erga se indulgentiam prædicare. Livius in persona Asdrubalis, &c. * Tacitus Ann. xiii. ‘Id Diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret.’ Ita ergo ait etiam Romanæ disciplinæ * rem Romanam esse.’ Eodem pertinet Sevari dictum in Britannia: ‘Tandem sentitis caput imperare, non pedes.’ Imitatur autem et Livii l. xxiv. ‘vir acer et qui plus in eo, ne posset decipi, quam in fide seculorum reponeret.’ *Gronovius.*

Plus reponere in duce] Eam rationem et reliquos Germanos tenuisse verisimile mihi fit, qui quidem duces ex virtute, non ex nobilitate sumserint. Philippus Macedo prudentissimus et callidissimus belli dux dictabat, Meliorem esse exercitum cervorum duce leone, quam leonum exercitum duce cervo. *Colerus.*

Ferramentis quoque] Apparet de industria, Cattos Romanorum disciplinam emulatos fuisse; cum ceteri victi etiam tale quid minime fecerint aut pertulerint. Florus l. iv. ‘quippe Germani victi magis, quam domiti erant: moresque nostros magis, quam arma sub imperatore Druso suspiciebant.’ Cura Romanorum non postrema erat, ut devictis nationibus armorum suorum disciplinam tradarent, electis ad id negotii certis magistris. In Agric. de cohorte Usiporum, ‘occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum et rectores habebantur.’ *Idem.*

Copii coonrant] Ita libri antiquiores. Vulgo, *onerant*. Sic hist. l. i. dixit: ‘coaspernantes veterem disciplinam.’ Lib. iii. ‘tum confossum conlaecatumque,’ &c. Sæpe etiam apud illum invenias, *cooriri*. Pichena. Quomodo *copii*? an iis quæ ad victimum pertinent? Sane Romanis pedestibus cibaria portabantur: nec hoc aliquid puto apud ullas gentes novi esse. Nemo doctorum hic de mendo suspicatus est, quorum mihi quidem copia sit; at subolet ferramenta et telorum genus indicari, atque Tacitum scripsisse *ferramentis quoque et copidis onerant*. Copides, quæ vox apud Pannonas hodieque et alias ejus regionis gentes permanxit, teli genus sonans veteri linguae Gallorum. Plutarchus in Camillo de M. Manlio: ‘alterius, qui sustulerat securim, quam copida vocant, dextram ense detruncat.’ Barthius. * apnd quasvis gentes novi? Eundem in Romano milite imputat declamator apud Fabium: ‘Nemo nostrum recusat itinerum laborem, nec injustum super arma fascem,’ ut ibi legendum docebamus. Jam *copidis* quasi a *Copida*, quæ Κοπίς est, quale? quale copides vocem veteris linguae Gallorum esse? atque hoc tradere Plutarchum, apud quem hoc tautum est: τοῦ μὲν ἔφθασε διηρμένου κοπίδα τῷ ξίφει τὴν δεξιὰν ἀποκόψα. Gronovius.

Cap. 31. Rara et privata] * Ann. xi. ‘verterat pernicies in accusatorem.’ Sic enim illic legendum docuimus ex man. cod., non *perniciem*. Eod. lib. paulo ante, ‘seu forte lapsa vox in præsagium vertit,’ et multis aliis in locis. Sic et Livius lib. xxx. ‘induratus præter spem resistendo timor hostium, ac ne vertat in audaciam.’ Ubi vulgo *vertatur*. Porro facit ad hunc locum de crine apud Cattos summittendo, quod Hist. iv. scribit: *Civilis barbaro*, &c. * Nescio quæ mihi nebulae hic objectæ. Dispallam non aliter, quam interpunctione, sed

et emendatiuncula fortassis: *et aliis Germanorum populis usurpatu rara est privata cujusque audentia apud Cattos in consensum vertit*. Ait raro ceteris Germanis singulis, usurpari in præliis audentiam: apud Cattos ita contra esse, ut in consensum verterit. Meliorem qui attulerit vulgaris lectionis interpretationem eum Iubentius sequar. *Colerus*. Plane pervertit sensum Colerus sua illa emendatione. *Conringius*.

Crinem barbanique summittere, &c.] Hist. iv. ‘Civilis, barbaro voto, post cæpta adversus Romanos arma, propexum rutilatumque crinem, patrata demum cæde legionum, depositum.’ Vide etiam quæ ibi Lipsius notat. *Pichena*.

Nec nisi hoste cæso] Hoc teneo, præ eo quod scriptis, *nec non hoste*. At de more ipso, supra dixi. *Lipsius*.

Plurimis Cattorum hic placet habitus] Suspecta tamen mihi vox, *junque*, quæ nullo modo exprimit habitum insignium illum Cattorum. *Canent*, inquit, *insignes*. An capite tantum et eritis? An toto corpore? Plutarchus in Mario de Cimbris an Teutonis: Κράνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσματι καὶ προτομᾶις ἴδιομόρφοις ἔχοντες ἐπαιρόμενοι λόφοι πτερωτοῖς εἰς ὕψος ἐφαίνοντο μείζους. Non ausim tamen legere apud Tacitum: *Casside canent insignes*. Colerus. Lipsius in notis prioribus suspicatus est depravationem; in posterioribus nihil movet. Nec video quicquam, quare suspicari sequius hic debeamus. *Conringius*. * conspecti ac notabiles tam suis quam hostibus. Non enim tantum eam adolescentium disciplinam esse significat, sed et provectionis ætatis, quæcunque scilicet hostis exoriri visus, et bellum exspectatur; aut etiam quæcunque libuit sumere superbiam meritis quæsitam aut fiduciam ostentare. *Gronovius*.

Aries visu nova] Credideram olim legendum *nota*. Sed sacer meus præ-

fert, *torra*, adstipulante et Hispanica versione; *terribiles à la vista*. ‘Terribiles visu formæ.’ Virgil. Pro mea tamen conjectura faciunt et sequentia, si ita legas; *hæc prima semper acies, visu nota*: (ratio) *nam ne pacc quidem*, &c. altera ratio: *prout ad quemque venere, aluntur*. Freinshemius. Videtur nihil mutandum. *Coringius.*

Vultu mitiore] Suspicio legendum, *cultu mitiore*. Sic supra, *nulla cultus jactatio*: et in Agric. *cultu modicus*. Sed et vulgatam *f-ro*: dixit enim, *oris habitum*. Pichena. Mutant in *cultu mitiore*. Non placet. Apud Plutarchum dicuntur: δυσπρόσωποι τὰ εἴδη. *Colerus*. Ratio adjecta videtur poscere, *visu non nova*. Quare? quia eodem cultu habituque, barbis puta ac crinibus submissis annulisque ferreis, virtutem promittentes et ante bellum visi sunt, neque alio vitæ genere, quam armis tractandis, se mitiores mansuetioresque præstiterunt. *Gronovius.*

Prodigi alieni] Talia Helmoldus de Selavis: ‘Eo fortiorum quemque, quo profusiorem jactantes.’ *Colerus.*

CAP. 32. *Quique terminus esse sufficiat, Usipii ac Tencteri colunt]** meminit Amm. Marcellinus. Liber, qui formulam Romani imperii in occidente continet, ostendit *Ampsiuarios* aliquando militasse intra Gallias, sub Magistro peditum in praesenti. Sicut et *Bructeros*. Dubito num *Angriuarii* sint. *Rhenanus*. Mela: ‘mox din solidus et certo alveo lapsus.’ *Colerus.*

Usipii] Alii *Usipetes* appellant, cuius nominis rationem supra expli- cavi. Eos Dio collocat κατὰ τῶν Βαττόνων νῆσον. Mart. lib. vi. ‘Sic leve flavorum valeat genus *Usipiorum*.’ Apud Strabonem depravate legitur adhuc Νοστίπων pro Οὐστίλων. *Colerus.*

Ferox bello et melior] Transpone copulam, *ferox et bello melior*: ita *Muretus. Acidal.*

CAP. 33. *Bructerij*] Ariolabar supra, an dieti potius essent *Bruteri*. Constat enim hos cum Cheruscis ea loca habitasse, ubi hodie Westphalia. Apud Strabonem vulgo excedebatur Βουστέρων: quod nescio an recte mutaverit eruditissimus Casaubonus in Βουστάκτερος. Nec tamen negaverim populos aliquos Βουστάκτερος fuisse, a malo et sterili agro sic dictos. Hinc familia hand dubie, illustris *Buseckerorum*, ejus et Dithmarus meminit lib. vi. *Colerus.*

Chamauos] Qui aliquando Frisiorum arva incoluere, teste Tacito Ann. xvi. Apud Strabonem isti populi recensentur Συγάμβροι τε καὶ Χαῦθοι καὶ Βόύκτεροι καὶ Κλύβροι Καῦκοι τε καὶ Καοῦλκοι καὶ Καμψιανοί. Fateor me nescire, et qui sint *Chaubi* et qui *Caulci* illi. De *Chaubis* quidem malebam *Chamauos* facere, quam illi qui essent perpetuo ignorare. Non est verosimile Strabonem nullam plane mentionem fecisse *Chamauorum*, qui satis clari populi fuere. Meminit eorum aliquoties Tacit. lib. xiii. Ergo sicut apud Strabonem subiere *Chaubi* pro *Chamauis*, ita apud Eumenium Rhetorem *Cauni*: utrumque vitium ex compendio literarum provenit. Eumenius ad Constantiū: ‘Arat ergo nunc mihi Cannus et Frisia.’ Aequo monstrifica lectio apud Nazarium, alterum Panegyristam: ‘quid memorem *Bructeros*, quid Clamosos, quid Eruscos, Vangionas, Alemanno, Tubantes? Bellicum strepunt nomina.’ Quid ni enim legendum dicam? quid *Chamauos*, quid *Cheruscos*. Eosdem populos conjungit in Annal. Alio loco idem Strabo conummemorat nescio quos Αμφάνων, ubi scil. Καμψιανῶν ex hoc loco restituerim. Et apud Stobæum citat aliquoties Καυσιανῶν Nicolaus, depravate opinor ἀντὶ τῶν Καμψιανῶν. Nusquam enim *Causiani* fuere. Amo Strabonem et admiror. Liceat igitur et istum ipsius locum per hanc occasionem (mag-

ni tamen *Aesculapii* ipsius Casauboni venia et favore) sanare, cum id tentaverim tantum nuper in Animadversionibus in Val. Maximum. Sribit itaque Strabo lib. II. τῶν δὲ Ρωματῶν καὶ εἰς τὸν εὐδαίμονα Ἀραβίαν ἐμβαλλόντων μετὰ στρατῖς νεωστὶ ἡ ἥγετο ἀνὴρ φίλος ἡμῶν καὶ ἑταῖρος Αἴλιος Γάλλος. Commemorat ecce *Ælium Gallum* amicum ac sodalem suum, Romanæ militiae ducem in Arabia Felici. Celebris fuit ista ætate *Ælius* ille Gallus, et rei militaris peritia insignis, et tamen ejus nomen apud eundem Strabonem lib. VII. non tantum obscuratum hactenus, sed penitus sublatum. Locus ita habet: οὗτοι γάρ ἔφη ὑμῶν γοῦν Αἴλιος Κάρος μετέφησεν ἐν τῆς περαίᾳ τοῦ Ἰστρου, &c. Alias legi Αἴλιος Κάρων, ait Casaubonus. Ego satis intelligo Strabonem de illo ipso suo *Ælio Gallo* loqui: ideoque legendum esse apud Geographum Αἴλιος Γάλλος. De hoc ipso Gallo Plinius VII. 28. Sed ejusdem alterum nomen Ann. I. XV. corruptum exstat usque hinc: ‘ huic a Considio prætura functo objectabatur Velii Gallii’ (lego audacter *Ælii Galli*) ‘amicitia.’ *Colerus.*

Angriuarii] *Angrivarios* juxta Germaniae linguae etymon interpretari licet, *Aggressores*. Archiepiscopus Agrippinensis Coloniæ, quæ in Ubiis est, se ducem *Angeriaræ* sribit, quasi dicat, *Angriuarie*. Rhenanus. Alii sunt *Ansiuarii* apud Tacitum. *Angeriuarii* apud Orosium dicuntur. *Angrarii* in Annalibus priscis Francicis: ‘Angrariorum cum suis primoribus ei occurruunt.’ *Colerus.*

Maneat queso] Simile votum Marmertini in Genethliaco ad Maximianum: ‘ undique se barbaræ nationes vicissim lacerent, et excidant alternis dimicationibus, et insidiis clades suas duplicant, et instaurent.’ *Idem.*

CAP. 34. Dulgibini] Et hi *Dulgibini* et illi *Chasauri* nusquam mihi præterquam hic lecti. Affert ex Tacito in Chronico suo Mutius *Tasuarios*.

Si vulgatæ lectioni magis standum, erant *Chasuriæ*, illi quos Strabo Χατοναῖοι appellant. *Colerus.* *Dulgumnias* vocat Ptolemæus. Eorum vel deletorum postea vel in nomen aliud mutatorum inter Saxones Westphalosque ad Visurgim fines describunt. Partem maximam Lemgoiensis agri sedibus illorum vindicat Cluverius. Chattuarios, ut et Paterculus nominat, ex nationibus Cattorum velut coloniam fuisse censem idem. Althamerus agrum Gottingensem aut Mindensis ac Verdensis dioeceseon ad Visurgim incoluisse putat. *Kirchm.*

Aliaque gentes haud perinde memoratae] * totius prope Occidentis potiti sunt ditione. Poterunt Romani, qui, ceu Justinus sribit, ‘finitimis populis armis subjectis primum Italiae, mox orbis imperium quæsivere,’ et hactenus esse nobis exemplum Turcæ, quorum item initio neque obscurius quicquam, neque incertius: si modo licet circa piaculum, nostratem optimeque meritam de Christiana pietate gentem, cum truculentissimis hostibus nostris conserre: cum quibus nuper, quod bene ac feliciter vertat, justum piumque bellum suscepimus, ansiciis et ductu Caroli Angusti atque Ferdinandi Cæsaris. *Rhenanus.*

Majoribus minoribusque] Sic et Plinius distinguit XVIII. 1. *Colerus.*

Referre consensimus] Scriptus liber, referre *consuevimus*. Lipsius.

Referre consuevimus] Testatur Lipsius in Man. ita legi: quod magis placuit, quam *consensimus*, ut in vulgatis. *Pichena.*

Druso Germanico] * non reticuisset. Simile mendum advertit Lipsius supra xv. 71. *Freinshemius.* Vir doctissimus mavult, *Druso et Germanico.* Non improbaverim: tantum dubito, num Germanicus columnarum Herculis quartendarum causa quidquam fuerit conatus: de alia vero expeditione Tacito hic quidem non est ser-

mo. Corinigius.

In Herculem inquiri] Arrianus Periplum maris Rubri sic finit: τὰ μετὰ τὸν τόπον τούτους, διά τε ὑπερβόλας χειμώνων, καὶ πάγους μεγίστους, δυσβάτων τε τόπων, εἴτα καὶ θεῖς την δυνάμει θεῶν, ἀνερεψυντά ἔστιν. Credebant enim antiqui nefas esse ac Deorum menti contrarium, maris ac terrarum secretiora et abstrusa perserutari. *Colerus.*

Cap. 35. Ut superiores agant] Consectatur fonticulos Thucydidis, apud quem Corinthii disserunt: τὸ γὰρ μὴ ἀδικεῖν τοὺς ὅμοιους, ἵσχυρωτέρα δύναμις. *Idem.*

Cap. 36. Inter impotentes] Sic paulo ante de Chaucis: ‘sine cupiditate, sine impotentia.’ Idem πολιτικώτατος Thucydides ait jus naturæ esse τὸν ἡσσων ὥπερ τοῦ δυνατωτέρου κατέργεσθαι. *Idem.* Accipio heic *impotentes* Chattos, qui se defendere non possunt: contra *validos* Cheruscos, qui suo robore fisi, et validi quidem et acres, sed impotentia animi aliena invadunt suisque viribus abutuntur, nec quiescent: quales sunt barbari plerique: et quales hoc loco Chatti fuere adversus Cheruscos. *Aurelius.* Rationem auctor exhibet, cur non adeo securi, ob vicinum impotentem, h. e. affectibus non imperantem suis, sed vehementer Cattum, vivere Cherusci debuissent. Male inter lupos ovibus; male consultum inter vulpes et aquilas columbis est. *Kirchmaier.*

Modestia ac probitas] Non multum dissimile in illo Corn. Nepotis dicto, in Datami: ‘hac est conditio regum, ut casus tantum adversos hominibus tribuant: secundos Fortunæ sua.’ *Colerus.* Id est, in bello quod manu agitur, qui viribus est superior, vexat agitatque modestos et probos victos, uti creditor durus per *nomina* debitores inopes, et tamen de ipsa modestia et probitate laudatur ac si probus existat. *Aurelius.* Scio quid de *nomini*bus dici possit, cum pro debitis aut debtoribus sumuntur: quid aliud ha-

béas, non video. Sed illa explicatio huic certe loco absconsa est. At vide quæso, annon scripserit Tacitus, *Ubi manu agitur, modestia et probitas nomina sequioris sunt*: id est, deterioris, inferioris: ea enim hujus vocis significatio est; subnectit enim: ‘Ita qui olim boni aequique Chernisci, nunc inertes et stulti vocantur.’ Vides Tacitum sibi interpretem esse: *boni* vocantur *inertes*; *modesti* *stultorum* nomen ferunt. *Tan. Faber.*

In iuertes ac stulti] Docta et prudens monitio an reprehensio illa Atheniensium ad Melios apud Thucydidem l. v. τῆς δὲ ἐς Δακεδαιμονίου δόξης, ἣν διὰ τὸ αἰσχρὸν δὴ βοηθήσειν ὑμῶν πιστεύεται αὐτοὺς, μακαρίσαντες ὑμῶν τὸ ἀπειρόκακον, οὐ ξηλοῦμεν τὸ ἄφρον: i. quod vero pertinet ad opinionem, quam de Lacedæmoniis conceperistis, suapte verecundia impulsos robis auxiliaturos, in ea re restram quidem simplicitatem probamus, stultitiam non laudamus, nec imitamur. *Colerus.*

Et Fosi] * ut sequenti ævo invalescere coperit. Secus id tam supina negligentia non præterisset Tacitus. Liceat ruentem interim aperire et suspicando rem implicitam experiri. Pro sasi mendo librariorum irrepsisse *Fosi* in codices conjiciebam aliquando; ut qui inter se die Sachsen aut Sassen, sasi Latine a Cornelio, rectius deinde Saxones a Ptolemaeo dicerentur. *Sass* autem possidentem habitatoremque vulgo notat. Inde et *Holsatia*, quasi *Holl-sassia*, quæ Saxonum etiam antiqua sedes fuit, descendit. Tametsi a brevi gladio aut cultro aliis sic fuisse appellatos non nesciam. Quemadmodum vero *Teutoni* et *Teutones*, sic *Saxones* et *Sasi*, litera duplice in simplicem tanquam molliorem mutata, scribi potuerunt. *Kirchmaier.*

Cap. 37. Eundem Germaniae sinum] * Minus placet quod in annotatinnulis reperi quondam collati codicis *eundem Germaniae situm*. *Rhenanus.*

Strabo ait omnium populorum ad Oceanum vergentium, et a Rheni ostiis ad Albim pertinentium, γνωρίστος εἶναι Συγάμβρους καὶ Κλυβρους. *Colerus.* Vellem, quorum in manu MSS. librorum copia, attentiores hic fuissent. Nam quin eundem Germaniae sinum bene dicatur, nemo ambigit: sed si calamo exarati et fide digni codices eundem Germaniae situm habuere, male omnino mutatum est, nec translaticiae propinicationis sermo est. Vide quae notavimus ad Plini hist. nat. lib. xxi. c. 13. *Gronov.*

Utraque ripa castra ac spacia] Proprie de flumine *ripa*, de mari *littus* dicitur. Sed non Columelle tantum hæc promisene usurpantur: verum et Virgilii *littora* fluminibus, *ripari* mari Pontico assignat Plinius. Simosi maris utriusque ergo littorâ spaciique, inter quæ Cimbria Chersonesus tractu longissimo protenditur in Aquilonem, noster indicat. *Kirchmaier.*

Tam magni exercitus fidem] A conjectura reposui: cum in libris sit, *magni exitus*. Lipsius.

Magni exercitus] Hanc lectionem debemus conjecturæ Lipsii, cum in libris esset *magni exitus*. Non tamen contempseris illa vulgata. *Conringius.*

Cimbrorum arma audita sunt] Breviarium Livianum: ‘Cimbra gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt: ab iis Papyrius Carbo Cos. cum exercitu fusus est.’ Hoc eo anno accidisse consentit cum Tacito Julius Obsequens et Eutropius. *Col.*

Multa invicem damna] Paterculus: ‘multis mox nostris suisque cladibus nobiles.’ Multos ingentes duces et exercitus in parte Romanorum obtritos Plutarchus in Mario scribit. *Colerus.*

Sæpius admonuere] Recta, imo et sapiens scriptura est. Admonemur, in felicitate sortis humanæ, per adversa: hoc, inquit, Parthi nobis fe-

cere, ne invictos nos putaremus; neque tamen sæpius, quam Germani. *Lipsius.*

Ne Parthi quidem sæpius admonuere] Arbitror Tacitum *admonere* simpliciter usurpasse, quo^l Livius dicere solet, ‘admoveare exercitum,’ et ‘admoveare castra.’ Sane quum veterem Germaniam a Danubio provincia Romanae, duæ Rhœtie, Noricum, et duæ Pannoniae, a Rheno contigerint, Sequanus tractus, qui Helvetios et Rauricos complectebatur, Tractus Argentoratensis, in quo Argentoratum et Selestadium veteris Elebi colonia, unde Elsatiae vernaculum nomen, ac Germaniae duæ; nihil mirum si subinde admoveerunt Germani, non tam propulsantes pericula Romanis impugnantibus quam piædarum dulcedine provincias Romanas incurantes. *Rhenanus.* Rhenano suspectum visum est verbum, *admonuere*: adeo ut corrigendum putaret, *admoveare*, eo sensu, quo apud Livium, *admoveare exercitum*, vel *castra*. Cui opinioni ego aures non admoveo: et quamvis novitas quædam sit in lectione vulgata, illam tamen libenter amplector, ut sit, *admonere*, vigilantem et exerrectum tenere, nec quietum sinere: seu potius, negotium facessere. *Pichena.*

Acrior est Germanorum libertas] Plutarchus: θυμὸν δὲ καὶ τόλμαν ἀντιθέστατοι καὶ χειρῶν ἔργα παρὰ τὰς μάχας δεύτητι καὶ βίᾳ πυρὸς εἰκότες ἐκφεσαν. Plinius xvi. de Chaucorum miseria: ‘et hæ gentes certe si vincantur hodie a populo Rom., servire se dicunt. Ita est profecto, multis fortuna parcit in pœnam.’ *Colerus.*

M. quoque Manlio] Forte tamen nihil est mutandum: ejusmodi enim ἀμαρτήματα μηδενικὰ optimis etiam auctoribus interdum obrepunt. *Conringius.*

In ludibrium versæ] Idem nomen imponit Hist. iv. ‘pater ejus multa hostilia ausus, Cajanarum expeditio-

num Indibrium impune spreverat.' *Colerus.*

Proximis temporibus] Referendum ad Domitianī tempora, qui de *Cattis* triumphum duxit: sed vanum et irrisum. Suetonius, et noster Tacitus in *Agricola*: 'Inerat conscientia, derisū nuper fuisse falsum e Germania triumphum.' *Lipsius.*

Triumphati magis quam ricti] Fuit egregius ille triumphus Romæ et in Italia tota deridiculò. Suggillat Plinius ad Trajanum et Tacitus in *Agric.* *Colerus.*

CAP. 38. In commune Suevi] Dio idem scribit: καὶ οἱ μὲν πέραν τοῦ Ρήγου, ὥσγε τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν πολλοὶ γάρ καὶ ἄλλοι τούτων τοῦ Σουηνῶν ὄνδρας ἀντιποιῶνται. *Idem.*

Nodoque substringere] * Martialis etiam Sigambris: 'Crinibus in nodum tortis venere Sigambri.' Idem universe alibi: *Rhenique nodos.* Tertullianus cirros in Germanis agnoscit, fortasse ab hac crinum obliquatione et flexu. De virginibus velandis: 'Debebunt et ipsi aliqua insignia sibi defendere, aut pennas Garantum, aut crobylos barbariorum, aut cieadas Atheniensium, aut cirros Germanorum:' ideo quia, ut hic scriptum, crinem obliquabant. Juvenalis: 'Cærula quis stupuit Germani lumina, flavam Cæsariem, et madido torquentem cornua cirro?' Taciti tamen locum hunc de obliquando crine, fateor ita etiam capi posse, ut crinem non in rectum passi sint descendere, sed reduxerint in posteriorem verticem et obliquarint. *Lips.*

Nodoque substringere] Suevorum hoc proprium erat: licet ita reliqui imitarentur, ut verius Germanicus quam Suevius mos dici posset: Seneca: 'crinis rufus et in nodum coactus apud Germanos.' De Suevis intelligo Martialem: 'Rhenique nodos aureamque nitelam.' Suevi enim Rheno viciniores. Quod porro Tacito nodo substringere, id est Suetonio

'subnectere comam;' de C. Caligula. *Colerus.* Vocarunt veteres Latini nitelam quem Græci σκιόνηρον καὶ ἐλειδὺ μῦν. Glossæ: Nitela, δευδρόβατης. Servius Georg. I. 181. 'Nitela, minus agrestis robeus, cuius Cicero meminit in Sestiana.' Verba Ciceronis: 'illa ex vepreculis extracta nitela.' De ea accipiendum in Martialis versu 'aureamque nitelam.' Rutilos ac rufos puellæ crines comparat, &c. * *Salmasius.*

Sic Suevorum ingenui a servis separantur. In aliis gentibus] Repetitum fuerat in vulgatis, sic in aliis gentibus, præter librorum veterum fidem, qui particulam illam, sic, minime habent: ergo ut supervacnam, et orationem sensumque confundentem, delevimus. *Pichena.* Lege et distingue: si in aliis gentibus, seu cognatione aliqua Suevorum, seu (quod sæpe accidit) imitatione; rarum, &c. *Acidalius.*

Principes et ornatiorem] Hæc merito scrupulum injecerunt varia eruditio Viro Cluverio, qui tamen distinctione rem perfici posse putat. Sic enim scribit Germ. Antiquæ I. I. 16. p. 131. Ceterum verba Taciti, dicto loco, sic vulgo distingui video: *apud Suevos usque ad canitem horrentem capillum retro sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice religant, principes et ornatiorem habent.* Male, meo judicio: nam ornatiore iste principum capillus qualis fuerit, omnino debebat indicasse auctor. Sic igitur distinguo: *Apud Suevos, usque ad canitem, horrentem capillum retro sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice religant principes, et ornatiorem habent.* Sed hoc modo maneret adhuc istud, *retro sequuntur*, quod tolerari vix ullo modo queat. Ego verissimam scripturam, simulque antiquorum nostrorum innocentissimi luxus morem reperisse video. Certe enim sic scripsit Tacitus: *capillum retrosequus, ac sæpe in ipso solo vertice religant.* *Principes et ornatiorem habent.* Adverte sis sequentia: 'ea

cura formæ, &c. neque enim ut ament amentur [quomodo Romani Romanæve] ornantur.' Nam apud Rom. etiam viri *ornatores* habebant, de quibus vide Pignorium de servis, cui adde I. LXV. §. 3. de legat. 3. Quo et illud Ovidii tendit: 'Sint procul a nobis juvenes, ut femina, compti.' Ergo ex his omnibus, quod ornari eos dicit, nec tamen ut ament amentur (sunt ergo alii qui ad hoc ornantur, nec alias quam suos cives, ut aliis hujus libelli locis, incesserit auctor) sed innoxia forma, cui tamen curam tribuit, necessario sequitur pro *ornatiorem*, quod nunc legitur, scribendum esse, *ornatorem*. Freinsheim. Legerim *ornatorem* cum Freinshemio. Neque id a prisca ruditate nimis forte alienum. Kirchm.

Sed innoxie] Malo cum Mureto, *innoxia*. Acidal.

In altitudinem quandam et terrorem adituri bella compti] Vis verborum efficacior et clarior, si transponas: *adituri bella in altitudinem quandam et terrorem compti*. Nec mihi dubium, Tacitum sic ordinasse. Silius: 'Triplex crista juba effundit crine Suevo.' Solebant opinor nodos illos aliquando religare, modo quadam Parthorum et Persarum. Unde Saxo Grammaticus lib. VII. 'sparsamque renodat Cæsariem, et laxos patitur fluitare capillos.' *Colerus*.

Ut hostium oculis, ornantur] Placeat Bambergensis, armentur. Lipsius.

Hostium oculis ornantur] Proba lectio. Hostium oculis ornari argute dicuntur, qui ornantur ut terrori sint. Igitur infra etiam dixit: 'nam primi in omnibus præliis oculi vincuntur.' Nazarius ad Constantiū: 'illa armorum ostentatio et operti ferro exercitus, qui imbelles oculos vulnerassent.' *Colerus*. Non bene capio auctoris sensum. Suevi bella adituri ornantur in altitudinem quandam et terrorem, compti, ut hostium oculis. An pro *ornantur*, lectitabimus *arman-*

tur? Sed non tollitur hac ratione ἀκυρολογία, 'ut hostium oculis.' Dispiciat lector eruditos an non sit *ad hostium oculos*, vel *in oculis* legendum. Kirchmaier. Possit suspicari *comati*: sed haec sententia est: *Hoc unum, &c.* * Gronov

CAP. 39. *Senones*] Recte: etsi in Velleio lib. II. *Senones* scriptum legas, qui eos cum Hermunduris conjungit. In Dionis Fragmentis Electo LXXI. probissime scriptum erat: Πρὸς Σέμνονας ἐπιχειρήσαται: de Antonini bello in Quados et Marcomannos. Item Electo XLIX. Μάσνος δὲ Σέμνονων βασιλεὺς. Late errat vir doctus, qui utробique Nasamones substituit et edidit, Africæ nimis gentem. At isti Semnones ad Albitum sunt: et manifesto illa Dionis spectant ad Germanica bella. *Lipsius*.

Senones] Strabo quoque ita appellat. Sed *Senones*, vel *Sennones* rectius est: iidem enim populi sunt cum illis, quos ultra Nervios habitare idem Geographus testatur. De illis autem Suevicis Paternulus lib. II. et Florus lib. IV. 'sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos.' Varias Gallorum in Germaniam migrationes fuisse alibi et Tacitus et ego demonstrabimus. Quidni enim assentiamur Lazio, qui Suevos Senonas fuisse illos colligit, quorum superbum illud responsum ad Alexandri Magni legatos a Q. Curtio memoratur? Adriae sinum et Iapodum viciniam tunc habebant. *Colerus*.

Auguriis patrum] Spontaneusne an fortuitus versicolor? Fortuitus certe. Talis illa Plinii ad Trajanum Paneg. 'Credite si cursu quondam proiectus ab illo,' quem adolescentulus prius animadvertebam. Et hoc lib. Taciti, 'atras ad prælia noctes.' Magis apposite et sonore Virgilii non diceret. *Colerus*.

Barbari ritus] Facit hoc ad meam adscriptionem de origine Senonum Gallicana. Galli enim *Esum* atque *Teu-*

tatem humano cruce placabant, teste Lactantio. Lege præterea Strabonem lib. iv. Cæsarem lib. vi. Amplius etiam adfirmarim Gallos Mercurii cultum ac honores in Germaniam invexisse, cum eundem maxime coluerint, ut oculatus testis est Jul. Cæsar. Usus autem simili arguento in Agric. ‘Gallos vicinum solum occupasse credibile est. Eorum sacra deprehendas superstitionum persuasione.’ Loquitur de vicino Britanniæ solo. *Colerus.*

Centum pagis habitantur] Ita Venetus ac Bon. Vulgo, *habitatur*. Pichena. * Sidonius Epist. iv. 18. ‘revolve Patavini scriptoris extrema, quibus res C. Cæsaris explicantur: aut si is impar est desiderio tuo, sume ephemeridem C. Cæsaris, decreptam Bibliotheculæ meæ, ut tibi muneri mitteretur. Hæc te origines, situs, pugnas, et quicquid fuit in moribus aut legibus Galliarum, docebit.’ Ephemeridem Cæsaris nescio quid esse intelligendum sit, nisi ipsos Commentarios de bello Gallico. Nulla enim ephemeridis alterius mentio apud Suetonium, nulla apud Plutarchum. *Idem.*

CAP. 40. *Paucitas nobilitat*] Ita Farnesianus. Vulgo erat, *paucitas nobilitasque*. Lips.

Contra Longobardos] Ex Scandavia insula venisse Paulus Diaconus scribit: a *barbae longitudine*, ‘quod eam promitterent, dictos existimavit Georgius Merula: addit quisquis fuit Theodatus, cum Vuinili dicarentur, cumque Erulisi congregari parent, deæ cuiusdam Godæ impulsu mutasse nomen: quæ omnia fabulosa sunt, quandoquidem puri puti Germani fuere, barbara appellatione nuncupati, quæ de Latino idiomate minime sit trahenda. Christianos ætate sua fuisse Procopius non uno in loco est auctor, cum recentiores omnes in Italia suscepisse fidei rumenta perquam incuriose scripse-

rint. *Alciatus.* * *Taeitum miror tacuisse.* Strabonis sententiae confirmandæ et illustranda sunt, quæ ex Paulo Diacono mutatus est Saxo Grammaticus lib. viii. ‘Primum itaque Blekingiam advecti, ac deinde Moringiam præternavigantes ad Gutlandiam se appulerunt, ubi, et Panlo teste, ‘auctore Fria Dea, Longabardorum vocabulum, quorum postea gentem condiderunt, traduntur adepti.’ *Colerus.*

Contra Langobardis paucitas, nobilitas: quod] Scripsimus, *nobilitasque quod*. Rhenanus. E Farnesiano verum *Contra Longobardos paucitas nobilitat*. Muretus tamen ex vulgato: *Longobardis paucitas nobilitas*. Acidal, Lazius citat: *Contra Longobardis paucitas, nobilitas*. Unde illa lectionis olim vulgata corruptela, *paucitas nobilitasque*. *Idem.*

Reudigni] Pro iis videbatur esse, *Vendigni*. Rhenanus. Non minus olim etiam cognitæ hæ gentes. Nec mirum si hodie caligemus ad nomina tantam vetustatem ferentia, aut reliquis scriptoribus incognita vel neglecta. Paterculus de illis gentibus: ‘perlustrata armis tota Germania est. Victæ gentes pene nominibus incognitæ.’ *Idem.*

Actiones] Mutius citat: *Arianos*: supine. Legendum et rescribendum, &c. * locis ultimi? Paulo post illa: ‘Ita cuncti Chaibones Erulique.’ Idem Panegyrista alia orat. ‘Itidem hic gens Caenionum Erulorumque deleta.’ Lego iterum: *Chaiionum*. *Colerus*. Cluverius emendat, sed non nisi ex conjectura, *Deuringi* et *Cariones*. Conring.

Angli] * Britanniæ novum classe advixerunt. Witigindus cum hoc idem cum aliis tradat, ridicule tamen postea subjicit de etymo: ‘Et quia illa insula in angulo quodam maris sita est, Anglo-Saxones usque hodie vocantur.’ O, inquam, ineptam insulsamque Anglo-

Saxonum etymologiam. Et tamen repetit eam l. vii. Angli enim Saxones dicti erant, a quodam rege Angul, ut scribit Saxo. Coler.

Varinii] Plinius lib. iv. ‘Genera Germanorum sunt quinque, Primum Vandali, quorum pars sunt Burgundiones, Varini, Guttones, Carini.’ At iidem sint Varini, gens Gothica nescio. Varingi etiam videntur dicti postea et Caringi. Mutius somniculose legit *Varinos*. Idem.

Eudosos] Quid si legamus? *Endosos*. Quasi dicas finitimos Osis aut extremos Osorum? Idem Muretus male, *Eudosios*. Idem.

Suardones] Pro iis videbatur esse *Suarines*, Rhenanus. Mutius ridicule descripsit, an finxit: *Suarmos*. Atque vellem ita legisset apud Tacitum. Suspiceret e populo vetustissimo reliqua nobis facta esse nomina Germanica *Guarm*, id est, turba vel exercitus, et *Guarmen* turbare. Sed nugae haec sunt fortassis, et propius est, &c. * *Idem*.

Nuithones] Apud Mutium sunt, *Nuithomi*. Munsterus inepte hos in Helvetiam transcribit. Nec mihi tam nominis ratio, &c. * *Idem*.

In commune Herthum] * focum nobis signet non terram. Martianus Capella an hoc aspexerit, dum Heroës ab Hera derivat, id est terra, nescio. Verba ejus l. ii. ‘A medietate aëris usque in montium terræque confinia Hemithei Heroësque versantur, qui ex eo quod Heram Terram veteres dixerunt, Heroës nuncupati.’ Nam alias certe a crasso errore eum non excuses. *Lipsius*.

In insula Oceani] In qua insula? An in Scandinavia, quam reliquarum μεγίστην καὶ ἀνατολικωτάτην Marcianus appellat? *Colerus*.

Castum nemus] Idem mecum dubium dubitasse hoc loco Cluverium video: nam in recensione libelli hujus descriptioni suæ Germ. Antiquus præmissa legit, *sacrum nemus*:

Delph. et Var. Clas.

quia nempe juxta mecum vocem illam *castum* non habebat pro proprio nemoris nomine. Ego antem proprius abibam a scriptura, et legendum censem, &c. * *Freinshem*. Minus sane nemori aptum est ἐπίθετον *castum*, eoque Cluverius legit *sacrum*. Per placet Freinshemiana emendatio *castum*: quoniam quam minimum reddit a vulgato, et tritissimum est vasta nemora quondam religiosa habita fuisse. *Conringius*.

Dicatumque in eo vehiculum] Ex Veneto restitu copulam, que. Pichena.

Quæcumque adventu] Illic legebatur, *Quencumque*: subandi locum. Cogitandum an pro *adventu* scribendum sit *advectu*, qua voce etiam utitur Hist. l. iv. ‘Hæc de origine et advectu Dei celeberrima.’ Sic enim et illic legendum pro *adventu*, quemadmodum nos castigavimus. Adjuvat hic indubiam conjecturam, quod præcedit, ‘Invehi populis arbitrantur.’ *Rhenanus*.

CAP. 41. Paulo ante Rhenum] * ea- ve statim credas Lazio de hoc loco dissertanti. *Colerus*.

Hermundurorum civitas] Reposuit eruditissimus vir apud Strabonem quoque legitimate Ἐρμονδόρους pro Εύμονδόρους. Hi sunt inter illos quos medios Tacitus alibi esse dixit, i. sub Hermionebus. *Idem*.

In splendidissima Rhætiae provinciæ colonia] Quæ illa colonia? An Augusta Vindelicorum, quæ in secunda Rhætia erat? Hoc tu videris, nobilissime Velsere; qui Vindelieis tuis decorem veterem unice vindicasti. Vocat autem *splendidissimam*, quia et aliae in Rhætia coloniæ Romanorum. Una ex iis describitur in fragmendo, si fides Lazio, Patrculi, insigni antiquitatis monumento: ‘dum hæc circa Rhætiam geruntur, in Noriorum finibus, grave vulnus populus Rom. accipit. Nam Germanorum gentes, quæ Rhætias occupaverant, non longe ab Alpibus tractu pari

Tacit.

12 X

patentibus campis, ubi duo rapidissimi amnes inter se confluunt in ipsis Noricorum finibus, civitatem non quidem muro, sed vallo fossaque cinxerunt, quam appellabant Cisara, &c. * *Colerus.*

Colonia passim sine custode] Distingue, *colonia*: *passim sine custode trans-eunt*. Quod ait, *sine custode*, morem ingerit rarum et notabilem. Romani enim in limite imperii, &c. * *Lips.*

Passim et sine custode] Et hic a vulgaris abest copula, *et*, quam ex veteribus reposui. *Pichena.*

CAP. 42. *Narisci]* Ita in Capitolini M. Antonino dicuntur: Ptolemæo, *οὐαπισταλ*. *Lipsius.*

Narisci] * Suevorum portio imo et posteriorum. Legi apud Gothebridum Monachum, quod et hic lectu dignum censeo: ‘Anno Domini MCXX. Henricus Rex natale Domini in Suevia apud Egram agit.’ Æque admiretur quisquam hodie apud eundem Gothebridum legens: *in Sueria apud Hagenoum*. Apud Hagenoam, inquam, in Suevia, ubi tamen Gothefridi tempore ultra mille annos jam coaluerant Suevi. Eo translati constitutique fuerant, &c. * *Colerus.*

Marcomanni et Quadi agunt] Liber qui continet formulam imperii in Occidente, docet postea *Marcomannos Seniores et Juniores* intra Italiam sub Magistro peditum in praesenti, *Marcomannos* equites in Africam sub Comite et Magistro equitum præsentali, *Alam* vero primam *Quadorum* in Oasi minore militasse, sub duce Thebaidos. *Rhenanus.*

Quatenus Danubio pergitur] Haec librorum veterum lectio, quæ mihi magis probatur, quam recenter substituta, *prætexitur*. Nam *Danubio pergere*, idem videtur, quod, secus Danubium pergere. *Pichena.* Scriptus liber Bambergensis: *Danubio peragitur*. Reliqui etiam, *pergitur*. Mihi eleganter dictum, terræ aut regionis partem flumine *peragi*; licet secus

videatur doctiss. *Lipsio.* Et aperte innuit Tacitus frontem Germanicæ terræ, quatenus Danubio alluitur terminaturque. Ipsam abstrusiorem verbi significationem notavit etiam *vetus Glossarium*: *Peragit*, περπαιων. *Colerus.*

Marcomannis Quadisve usque ad nostram mem.] Scribendum: *Marcomannis Quadisque usque ad nostram memoriam*. Ursinus. *Scripsi*, *Quadisque*, sententia ita exigente. Vulgo, *Quadisre*. Pichena. *Lego* cum Mureto, *Quadisque*. Acidal. * *Helmoldus* lib. I. Vitiose Xiphilinus *Μαρκομάνους* scribit, ut et Silius. Situm terræ delineavit Ptolemæus. Et Velleii ista lucem dent Cornelio: ‘eratque eo etiam timendus, quod, cum Germaniam ad levam et in fronte, Pannionam ad dextram, a tergo sedium suarum haberet Noricos.’ *Colerus.*

Vis et potentia] Meliori ergo conditione hi Germanici reges, quam olim Numidiæ illi. Adherbal apud Sallustium Jug. xiv. ‘Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem existimarem meam: ceterum jus et imperium penes vos esse.’ Ratio, quia nondum provincia erat Marcomannia, quam facere cogitabat M. Antoninus apud Capitolinum. *Coler.*

CAP. 43. *Marsigni]* Rectius forte: *Marsingi*. *Colerus.*

Gothini] Gothuni semper Claudiano. * *Lipsius.*

Gothini] Hi sunt Claudiano Poëtae: *Gothuni*. Nisi ibi verius est scribendum *Gothunni*, composita voce. Sic *Gothalani* apud Prudentium. Sic *Roxalani* apud Tacitum, non *Roxolani*, ut prave scriptum apud Strabonem. *Colerus.*

Burii] *Buri* hi scribuntur apud Mutium. *Colerus.*

Jugumque insederunt] Mirum ni ilud jugumque abundat, repetitum ex sequentibus: ‘Dirimit enim scinditque Sueviam continuum montium

jugum.' Acidalius.

Lygiorum nomen] Quod ex Corn. Nepote tradit Plinius, Q. Metello Celeri tom Galliae proconsuli, ‘Indos a rege Sueorum dono datos;’ affirmat eruditissimus candidissimusque vir Hermolaus Barbarus, in quodam Pomponii Melæ codice eamdem rem narrantis legisse, non a rege Sueorum, sed Lydorum. Quid si quis a rege Lygiorum scripsisse Melam putet? nam Sueorum nomen generalius est, etiam *Lygios* complectens, ut auctor iterque recte scripserit. *Rhenanus.* Igitur horum posteritas civitas *Lignicensis?* Strabo ait *Aovios* esse μέγα έθνος: quo loco viri docti emendant *Arylos*. Sane Tacitus quoque scribit: ‘Vis innumera Ligii,’ Ann. xii. Apud Ptolemæum exceduntur *Aovrou*. Non multum ii quidem literis et limite distant ab illis quos Dithmarus aliquique *Luticos* appellant, nonnulli etiam *Luiticos*. At his *Luitmeritz* et *Luitzelburg* dicta paret. *Colerus.*

Arios] Diu illi *Arii* cari fidique Romanis, quemadmodum a Procopio annotatum: qui tamen flexu quodam vocis Germanico *Aborichos* appellat: seu potius ibi etiam scribendum *Ariorichos*. Sic Austri nos *Ostrichos* vocamus. Sed facilior est pronuntiatio *Arborichus*, quam *Ariorichus*. Itaque illud Graeculus maluit. Eadem scribendi ratio est in verbis *Ariovistus*, *Ariogastus*, *Ariobindus*. Sæpe etiam cogito, an non eadem fuerint vocabula *Ariovistus* et *Arbogastus*. Nam vulgare interpretamentum *Ernestus* non satis placet, cum illud *Arnfastus* scribatur apud Saxonem Grammaticum. Terminatio illa gast fuit frequentissima et hospitem significabat. Ab ea etiam est *Sigast*, ex quo Tacitus et Strabo fecerunt *Segestes*: sed apud hunc quidem corrigo: Σεγεμωντές τε καὶ Σεγέστον υἱός Χπροσκων ἡγεμών. Ad Arios redeo, quos et *Arudos* nominavere,

&c.* *Colerus.*

Helreconas] Video Mutium suo exemplari deprompsisse, *Helveticos*, vitiosissime. Bartolinus *Eluones* legerat, quocunque libro usus fuerit. *Et nimum pugna savos Eluonas equestri.* Ego probem magis *Eluingonas*, &c. * *Idem.*

Manimos] Mutius protulit *Mannumos*. Lazius vero ex eodem Cornelio: *Manymos*. Evidem nihil hic diffindere possum, ut cum Trebatio illo Horatiano loquar. Tantum dico nomina illa, qua in Annalibus antiquis Germanorum leguntur *Mainbart*, *Mainingen*, *Mainfrid* arguere auctores aliquos populos *Mainos*. Quid ego de *Mainsfeld* veteri Saxonie castello et postea comitatu dicam? *Idem.*

Elysius] Cogitandum an *Selisios* aut *Slesios* fortassis hic potius scribendum sit: nam hæ gentes mihi videntur ad Danubium vergere. Est autem hodie *Slesiorum* populus insignis, unde nobis C. Ursinus Velius prodiit Musarum alumnus, et alii complusculi literarum studiis celebres. *Rhenanus.* Mutius legit; *Helisios.* Bartolinus *Lysisos*. In *Elysius* docti viri consentiunt, &c. * Taciti *Elysius* significat. Quod si aliquis *Sluisos* potius fuisse quam *Suislos* velit, non repugnem. Nam ex *Sluisia* vel *Sluisis* postea molliori, vel potius Latiniori, vocabulo procedere nobis *Silesios*. Si horum aliqua per Turingiam migratio contigisset, possemus ab iis apte opidi Franconici *Slusingæ* appellationem repetere. Non ovum ovo magis simile. *Idem.*

Naharvalos] Ita reliqui omnes, qui ex Tacito hausere. *Maharuanis* tamen ego locum hic dederim.* *Mara-henses* et *Margenses*. Maharuali tamen si apud Tacitum retinendi, erunt dicti ut *Westuali*, *Taiuali*, qui vulgo *Westfali* et *Taufali*. *Idem.*

Interpretatione Romana] Ita Ven. ac Bon. Vulgo, *Romani*. Pichena. Veneta edit. *interpretatione Romana*, concinni ius. *Idem.*

Ad prælia noctes] Videndum, num sint hi populi, qui postea *Abotriti*, scriptoribus satis celebrati. Argumentum præbet ipsa nominis ratio. Germanice enim *Abentritter* est, eques vespertinus sive nocturnus. Similis moris pugnandi studiosi fuere *Basylienses Africae* populi, de quibus apud *Stobæum Nicolaus Damascenus*. *Idem*. *Lego*, *Nigro scuta et tincta corpora*; dein, *noxium ac velut infernum*. *Barthius*.

Trans Lygios Gothones regnantur] Inter mediterraneas aut littorales gentes, quum Langobardos tum *Gothones* annumerat *Tacitus*. Sed mirum an ab his insulares olim, an ab insularibus hi ante prodierint. *Rhenanus*. * *Lentuli* victoria et triumphus, de quo *Tacitus*. Unde idem *paulo addictius* eos *regnare* quam ceteras Germanorum gentes ait: quia scilicet jam aliquam iugi Romani partem subierant. *Colerus*. Male, nam *regnantur* (inquit, non *regnant*) *addictius*, id est, adductioribus habens, minori specie libertatis et majore solutioreque potestate regia. *Gronor.*

Gothones] Alias et *Guttones*, *Gottones* *Gythonesque* nuncupantur *Plinio*, *Straboni*, *Ptolemæo*; scriptoribus posteriorum seculorum *Gothi*. *Getae* autem proprie gens alia. De originibus *Gothorum* *Jornandes*, non nimium vere tamen. Fide digniora, quæ *Hod. II. 3.* exponit hanc in rem *Cl. Olearius*. *Kirchmaier*.

Paulo jam addictius] *Bambergens*. et *Rom. adductius*, etiam recte; et dixi de eo verbo supra. *Lipsius*.

Paulo jam adductius] *Vulgo*, *addictius*; at ex iisdem libris magis plauuit, *adductius*; ac *Lipso* probatur. *Pichena*.

Quam ceteræ Germanorum] *Thucydides de Græcis I. 1.* καὶ ξυνήθη τὴν διαιταν μέρος ὑπλων ἐποιήσαντο, οὐσπερ οἱ Βάρβαροι. *Colerus*.

Rugii] Fuere hi olim strenui *Milesii* proximi *Quadis*. Fuere genera-

eorum *Etelugi* et *Turcilingi*. Sed hi a *Theodorico*, quem nostri *Bernensem* vocant, penitus absunti. Rex eorum erat tunc *Ottocarus*. Hodie parvam insulam colunt, non ita pridem ad eam fortunam redacti *Rugii*. *Helmoldus lib. I.* ‘altera insula longe major est, contra *Wiltzos* posita, quam incolunt *Rani*, qui et *Rugiani*, gens fortissima *Sclavorum*, qui soli regem habent.’ Vox *Rugiorum* est *Germanica* et significat quietos. Nam *Ruga* quies est. *Cedrenus* et *Zonaras* non dubitarunt hanc vocem e patria nostra usque arcessere, eaque emeritorum stipendia, quietæque vitæ subsidia, appellitare nimurum ‘*Ῥωγῖς*’. Simile vocabulum *Germanicum* legas apud *Nicetam Choniatem*. De cohorte loquitur: ἦν ‘*Ῥωγῖσσαν ἀνθρακῶν*’, inquit. Non ignotum quid apud *Germanos Rotta* sit. *Idem*. Est amnis *Roege* vulgo dictus ibi, a quo denominatos *Rugios* existimat *Cluverius*, sed posteris temporibus *Rugiorum* intra insulam istam et insulanos contratum nomen. - *Kirchmaier*.

Lemorii] *Mutius Lemones* citat. * *Scribit Helmoldus*: ‘hi quatuor populi a fortitudine *Wiltzi*, sive *Lutici* appellantur: ultra illos sunt *Linguones* et *Warnavi*.’ Et alibi: ‘porro illi *Sclavi* sunt dicti *Livi*, sive *Linones*.’ *Saxo Grammaticus lib. VIII.* ‘Nam *Sclavi* ac *Livi* *Saxonumque septem millia*.’ *Lego*: *nam Sclavi ac Luini*. Et apud *Helmoldum profecto legendum* videtur: *Lini* sive *Linones*: seu potius ad prisacan *Germanorum* pronunciationem *Luini*. *Dithmarus lib. VI.* ‘in civitate *Bernhardi Ducis Luinberg*.’ *Satin* manif-stum dictam ab istis populis illustrissimam Domum *Luneburgensem*? *Annales Fulden-ses*.* Leguntur inter gentium istarum *Slavicarum* multas frequenter, certa lini pondera, ut apud *Helmoldum* et ceteros. Quod factum ob lini mercimonia et proventum uberiorem in istis regionibus. *Colerus*. *Lemovio-*

rum spatia constituant magnam Cas-
subiae partem et Pomeraniae portio-
nem juxta oppida *Lauenburg, Stolpen,*
Colberg, &c. Lemovios ipsos Heru-
los, perpetuos et Rugiorum assecas
fui-se sententia Cluveriana docet.
Kirchmaier.

CAP. 44. *Suionum hinc civitates, ipso in Oceano]* *Suones* alii vocant. Hel-
moldus: ‘Dani siquidem ac Sueones,
quos Normannos vocamus, septen-
trionale littus et omnes in eo obtinent
insulas.’ Sumpsit bonus vir de verbo
ad verbum ab Eginhardo in vita Ca-
roli. *Suetos et Suetiam* solet appellare
Saxo Grammaticus. *Colerus.*

Eoque unus imperitat] Prudenter,
ut omnia Tacitus in Agric. ‘olim re-
bus parebant, nunc per principes
factionibus et studiis trahuntur: nec
aliud adversus validissimas gentes
pro nobis utilius, quam quod in com-
mune non consulunt.’ *Colerus.*

Non precario jure parendi] Sic Hist.
l. 1. dixit ‘precarium semi imperium,
et brevi transitum.’ In Agric.
‘indecorus atque humilis, precario
mox praefuit.’ *Pichena.*

Otiosæ porro] Alia ratio, cur arma
Sueonum sub custode, ne otiosæ ar-
matorum manus in lasciviam et pe-
tulantiam verterent; puta in latro-
cinia ceteraque ferri licentiam.
Thucydides, fons quidam ingenuus
civilis et bellicæ prudentiæ, ita re-
fert de plerisque Græcis: τό, τε σιδη-
ροφορεῖσθαι τούτοις τοῖς ἡπειρώταις ἀπὸ^{τῆς}
ταλαιᾶς ληστεῖς ἐμμεμένηκε. *Coler.*

CAP. 45. *In ortus edurat]* Non sper-
no pluralem vocem, *ortus*: mallem ta-
men *ortum*. Pichena. *Cadentis solis*
hic non recte sit mentio: *cadere* enim
sol dicitur in sphæra recta, aut sal-
tem non admodum obliqua. At vero
in septentrionali tractu non tantum
juxta veterum hypothesis, sed etiam
rei ipsius veritatem, sol circuit et
lambit potius, quam subit, Horizon-
tem. Recte igitur in libro veteri sic
concipiuntur hæc verba: *quod extre-*

*mum radens jam solis fulgor in ortus edu-
rat, adeo clare, ut sidera hebet.* Voss.

Sonum insuper emergentis audiri] Verbum, *emergentis*, a Ven. ac Bon.
codicibus abest. Si vero retinendum
sit, aut cum Lipsio legerim, *se mergentis*,
aut potius, *mergentis*. Piche-
na. Lipsius rationem habuit, cur
legeret: *se mergentis*. Sed potuit
verius: *imergentis*. Colerus. Et ve-
ro illa easæ fuit plebis persuasio,
mergi solem cadentem, et hinc stri-
dorem nasci, perinde ut sit, si quando
candens ferrum aqua extinguitur.
Sonus itaque fuerit non *emergentis*,
sed *se mergentis*. Conringius. Nihil
tritius ea formula poëtis, quam solem
occasum Ponto Oceanove mergi;
quorsum haud dubie respexit Taciti-
tus. *Kirchmaier.*

Formasque Dcorum] Quorum Deo-
rum? nugæ. Nam de Sole tantum
loquitur. Nullum a libris veteribus
auxilium: itaque timidius legerim:
formasque equorum. Apud Virgil. ‘for-
mas ululare luporum.’ Superstitiosa
gens equos Solis et capitis divini radi-
os cernere se somniabat. *Colerus.*
Non male suspicatur legendum *for-
masque equorum*, qui nempe crediti
trahere Solis currum. *Conringius.*
Affirmem joratus scripsisse Tacitum:
*sonum insuper emergentis audiri, formas
equorum et radios in capite aspici, per-
suasio adjicit.* Tan. Faber.

*Illuc usque (et fama vera) tantum
natura]* Aiunt corruptum locum, si
quem alium in his libris.
At ego silentio transieram, ut purum et li-
quentem. Et sane est. Loquitur ut
Physicus, &c. • Pedo Albinovanus,
Carmine, quo Germanicum revocat
ab Oceano: ‘Dii revocant, RERUM-
QUE vetant cognoscere FINEM.’ *Lips.*

*Illuc usque et fama vera, tantum na-
tura. Ergo jam dextro]* Vere deprava-
tus locus, neque ego medicinam affe-
ro, sed quandam divinationem pro-
fero: quæ tamen a corruptorum ver-
borum vestigiis non longe recedit.

Ea est: illuc usque est fama: verum tantum tradita exponam. Dextra, &c. quasi dicat: Sic aiunt, ego autem non affirmaverim, sed tantum quæ mihi tradita sunt, referam. Simile aliquid dixit, Ann. xi. ‘Sed nihil compositum miraculi causa, verum audita scriptaque senioribus tradam.’ *Pichena.* Locus corruptissimus. Pichena aliquam emendationem adornavit. Arbitrentur tamen acutiores an mea quoque emendatio ab amica magis Venere et Apolline veriore: *illuc usque et fama: verum tantum natura arguit.* *Jam dextra Suevici.* Illuc usque et famæ sua constitit fides et auctoritas, inquit: ipsum verum seu veritatem tantum natura arguit: quia qui ipsi viderint, præsertim Italici generis homines, haud ferme invenias. *Colerus.* Pichenæ et Coleri lectio et duri sensus est et multum valde a recepta abit. Num satis est, si ita leviter immutes: *Illuc usque fama vera, et tantum natura.* Vel, *Illuc usque ut fama fert, tantum natura.* Vel denique: *Illuc usque ut fama vera, tantum natura.* Conringius. Perperam vulgo scribitur. Scribe ex eodem libro: *Illuc usque, ut fama, non tamen natura.* Ait Oceano hoc glacialiterminari quidem famam, sed non rerum naturam; illam enim etiam ulterius extendi. *Is. Vossius.*

Estuorum gentes] Reposinus, *Æstyorum gentes.* * Apparet autem in archetypo fuisse, *Æstuorum pro Æstyorum:* ex quo alias fecerit, *Estuorum:* nam u pro y veteres librarii ponebant. *Rhenanus.* Meminit harum Cassiodorus epist. i. 2. Eginhardus: ‘at littus australe Sclavi et Aisti et aliæ diversæ nationes incolunt.’ Saxo Grammaticus Estonum piraticæ gentis meminit aliquoties l. xiv. Et illo etiam versu l. viii. ‘Obtrivi Kyrios vel quos alit Estia gentes.’ *Colerus.*

Omniumque tutela] Fortasse melius, *Omnique tutela.* Lipsius.

Succinum legunt] * scripsit quon-

dam. Quod autem inscriptione ejus epistola est, ‘Hæstis Theodericus rex,’ e Tacito esset, *Æstyis*, qui appellat *Æstyorum gentes*, Succinum hoc legentes. *Idem.*

Quod ipsi Glesum vocant] * cum ibi plane legendum videatur *Austraviam.* Et alio loco, ubi *Austerania* scribitur. *Austravia* igitur Plinio, quæ vulgo *Austrau*, vel *Ostrau*. Inde Ostroviorum familia Polonica, ex profundo quodam antiquitatis emergit. Plinius idem scribit: ‘Mithridates in Germaniæ litoribus esse insulam, vocari que eam *Oserictam.*’ Lego haud dubie: *Ostericam.* Germanis illis veteribus dictam non ambigo *Osterick*, quod alii *Osterich.* *Colerus.*

Succum tamen arborum] Non Romanorum tantum, sed nostrorum quoque plurimorum error, ex resinosis ac pinei generis arboribus lacrimarum instar destillare succum, cogique et densari in frusta marina aqua, impetuque fluctuum ac tempestatum in illa Baltici maris litora exturbari: populum, alnum, cedrum arbores eas statuebant. Hunc errorem confutavit Wigandus in vera succini historia, *Kirchm.*

Terrena quædam animalia] Martialis ii. 9. ‘Succina virginea, quod regelata manu.’ Ita legendum, quod et Domitius animadverterat, non *relegata*. Idem verbi usurpavit in quandam vetulam vere Vetustinam l. iii. epig. 93. Columella bis etiam usurpavit. Effecta autem succina illa, &c. * præcipue feminarum nobilium. Ingeniosissimus Poëta in Metamorphosi morem istum sui ævi significat l. ii. 366. *Colerus.*

Ita Occidentis insulis] Non vanam esse hanc conjecturam, cognoscas etiam ex Diodoro Siculo v. 9. *Idem.*

Sitones] *Sintones*, vel *Sindi* Plinio, Melæ, Dionysio dicuntur. Seylax; μετὰ δὲ Μαιώτας Σιντόλ θύρος. Dubito an iidem sint, qui in Annalibus priscis regum Francorum *Sinlendi* nominan-

tur, qui in terra Nortmannorum trans fluvium Egiduram habitarunt. *Idem.*

Quod fæmina dominatur] Alii idem de Sarmatis scripsere, sed non de omnibus. Illi adeo γυναικοκρατούμενοι dicti. *Idem.*

Non modo a libertate, sed etiam a servitute degenerant] Fortasse recte Pichena. Ego tamen ambigebam mecum an non scripsisset Tacitus: *non modo a libertate, sed etiam in servitute degenerant.* Gronovius.

CAP. 46. *Peucinorum]* Si sunt iidem cum Bastarnis, caussæ non est, quin Germanos fuisse credamus. Sic enim Strabo: Σχεδόντε καὶ αὐτὸι τὸν Γερμανικὸν γένους ὄντες, εἰς πλέω φύλα διηρημένου. Peucini autem isti dicti a Peuce insula. Dio tamen Cassius Bastarnas Scythicæ originis facit l. xxxviii. Et Plinius l. iv. ‘Ex adverso Bastarnæ tenent Italique, inde Germani.’ *Colerus.*

Venedorum] Eorum mentio quoque fit Plinio. *Rhenan.** Unde apud Strabonem l. iv. Οὐενδίδον civitas. In mendō est Martiani locus in Periplo Sarmatiæ: οὗτοι δὲ οἱ ποταμοὶ εἰς τὸν Οὐενδίκὸν κόλπον. Scribendum enim, Οὐενδίκὸν κόλπον. Loquitur aperte de sinu Venedico: cuius et infra sic meminit: Τόντε Οὐενδίκὸν τὸν εἵρημένον κόλπον καὶ ἄλλους τρεῖς. *Colerus.*

Et Fenninorum nationes] Castigavi-

mns, et *Fennorum nationes.* Rhenan.

Procerum connubiis mixtis] Conjicio sic fuisse scriptum, *Cæterum connubiis mixtis, &c.* Rhenanus. Muretus ceterum vicem τοῦ procerum. Ego distinctionem muto saltem: *torpor procerum.* *Connubiis mixtis, &c.* Eaque vera omnino lectio. *Accidit.*

Scuta gestant] Quæ Sarmatis nulla, ut alibi docni ex Tacito. Strabo tamen Γερβοφόρουs indigitavit. Causam hic nolo repetere. *Colerus.*

Securi adversus homines, securi aduersus Deos] Nulla cura est, ne quis auferat res, cum nihil habeant. Vere enim apud Euripidem: δειλὸν θ' ὁ πλοῦτος καὶ φιλόψυχον κακόν. Cum nullos agros possideant, nullam metuunt tempestatem aut calamitatem. Nihil enim aliud ὁ βίος γεωργικὸς, quam secundum alium veterem quendam Poëtam: ταῖς ἐλπίσιν τ' ἀλγεινὰ παραμυθούμενος. Hæc obscurioris loci clara sententia. De Hellusiis et Oxionibus operæ non est anxie me inquirere, ut fabulosis: qui veris ac necessariis fortasse nimio plus impendi verborum. *Colerus.*

Ut illis ne voto quidem opus esset] Scripsimus, *opus sit:* nam vetus editio cum qua nostram conferebamus, manifeste habebat, *ut.* Quid si Tacitus scripsit, *ut illis ne voto quidem opus.* *Sed, &c.* Rhenanus.

JULII AGRICOLÆ VITA.

HUNC libellum quo socii sui Julii Agricolæ vitam posteritati tradidit, non esse subdititum, ipsa phrasis est argumento; vere Lydius lapis, quod

dicitur, in hoc probandi genere. Scripsit autem senex. Nobis defuit exemplar vetus ad quod conferremus. Itaque vulgatam editionem, quando

aliud non dabatur, diligenter percurri, meoque Marte quedam errata deprehendi. Monni nonnulla; quædam tantum indicio, lectori judicium relinquens: id fit in ambiguis. Sunt et quæ exponuntur, obscuriora videlicet. *Rhenan.*

CAP. 1. *Vicit ac supergressa est virtus]* Cur non potius? *vicit ac supergressa est virtus.* Meo judicio vult, quotiens magna aliqua, ac nobilis virtus vicit ritum, ignorantiam recti scilicet: *ac supergressa est virtus, quod? invidiam.* Quo loco quis non miretur ἀμύητον (non puden dicere) verborum proprietatem. *Vicit, inquit, ignorantiam recti:* Est enim ignorantia ‘Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.’ Quod arte vincendum est, et Marte. Arte, id est, industria, labore, vigilantia, sudore, et algore: Marte, nempe lacesendo, luctando, pugnando, expugnando. Addit auctor: ‘Supergressa est invidiam.’ Pulchre *supergressa:* vincit enim virtus invidiam, non sanguine, non cæde, ut ita dicam, sed ascensu, et sui quasi quadam elatione: superat cum supergreditur, tropæum, cum etiam non pugnat, pangit, et ὑρισθεῖται φθόνον χωρὶς φόνου. *Barclaius.*

Vitium parvis magnisque civitatibus] Si credimus Plutarcho, παντὶ δῆμῳ τὸ κακόνθες καὶ τὸ φιλατιον ζεστὶ πρὸς τοὺς πολιτεομένους. Estque adeo δῆμος, ἀχάριτον, ἀφίκορον, ὡμδν, βάσκανον, ἀπαίδεντον, ut Socrati ingerit Axiochus. *Virdungus.*

Ignorantiam recti et invidiam] Ut ad exile objectum hebet aeger oculus, sic minutæ virtutes non caput triviale ingenium. Illic compactor quicquid materies crassiusculum fecit, ipsa sui mole ferit sensum; hic fatum idem est mentis ex viliori luto confictæ. Jam vero simulac ignorantis latebras egressa est virtus, protinus invidiæ occurrit. In fastigio perfectionis constituta, ut directos jaciens radios Sol umbram fugat, illa

quoque odium et invidiam discutit. *Savil.*

Sine gratia aut ambitione] In hanc sententiam acute admodum, suo more, hic ipse Tacit. Ann. II. ‘Sed veteris reip. prospera et adversa claris scriptoribus memorata sunt, temporibusque Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur.’ *Lego, detenerentur:* ne viri docti diutius dimicent περὶ ρωτακισμῶν. Veteres autem detineo dixisse, non detineo, testantur versus hi Propert. eleg. III. I. ‘Orpheus detinuisse feras, et concita dicunt Flumina Threicia detinuisse lyra.’ Velim *ambitionem* pro sordibus lic capias, non pro cupidine honoris, qui pretium non esset, sed incentivum scriptioris. Ann. XIV. ‘dilectumque militarem pretio, et ambitione corruptum.’ Festus ubi de ambitu: ‘eodem vocabulo crimen avaritiæ, vel adfectati honoris appellatur.’ *Barclaius.*

Suam ipsi vitam narrare] Vide de his judicium Ciceronis lib. V. famil. epist. 12. ad Luceum. *Virdung.*

Ni cursatus tam sœva] Hic in primis scribe *incursatus*, et clausulam, aut quæsitive sic lege, *incursatus tam sœva et infesta virtutibus tempora?* aut, quod mihi simplicius videtur, hoc modo, *ni incursatus tam sœva et infesta virt. tempora.* Nunc apte cohærent quæ sequuntur, ‘Legimus quum Arul.’ Sensus est, Non petissem veniam, ni cogerer incidere in Domitianæ tempora, ac referre, quæ illius tyranni principatu contigere, quum omnis honestas exularet Roma. *Rhenanus.* Suspectum omnibus verbum, *cursatus.* Sed in eo veteres omnes codices consentiunt. Rhenanum deinde omnes vulgati secuti sunt. Mihi neque verbum, *incursare*, hoc ipsum videtur exprimere, neque in Rhenani sententia ullam vim esse. Nam quæ causa veniae opus erat ei, qui tantum dicat, se in *sœva tempora* scribendo

· incidere debere? Sane unusquisque potest adulatorie, et citra obtrectationem, tempora cuiuslibet saevi principis memorare. Ceterum, aut Rhe- nani verbum, *incursare*, interpretandum est, boum vel arietum more, hoc est, impetere, vel incessere; aut certe legendum, ut Lipsius dubitat, *ni incusaturus*. Excusatio enim, ac venia proprie convenit ei, qui vitia moresque hominum incusaturus est, ac scripta sua maledictis implere cogitat cogiturque: nam viventes posterisque aliena malefacta sibi objectari putant. Veniam autem petebat, &c. * *Pichena.* Μεταφορικῶς τοῦ νόμου ισίγνες Τραϊανοῦ ἀπόκτηντα λαυδάρεις; αὐτὸς δέ (ut Δομιτιανός) τῶν εορτῶν καταλαβατέοντα σώματα σαεῖραν σολίτος; igitur, ‘tam saeva et infesta virtutibus tempora,’ suggillant imperium Domitia- ni: verum quonam pacto Cornelio ejusmodi sub Trajanō scribenti, timori esse poterat immanis saevitia Domitiāni? Audi: noster se dignum venia dicit, quod ad id locorum distulerit scriptiōnēm socii vita functi: *at mihi nunc narraturo.* Vis enim in τῷ νῦν: Mihi vitio (inquit) ne vertatis si Agricola gesta non composui statim atque is vita cessit: nam tunc deterrebar immitti illo ingenio Domitiāni, quo pessundunt sunt Rusticus et Senecio, Thrasea Priscique Helvidii laudatores. *Saliner.* Stigmatiam locum fecerunt, nec est integer fortasse: videri tamen poterit, si *incusaturus* una litera detracta scribamus: nihil enim sunt sequentia nisi incusatio et insectatio superiorum temporum cum præsentium comparatione. Et in hoc saltem veniam se petisse, eaque sibi opus fuisse ait, ut occasio- nem haberet insectandi priora tem- pora, quibus quod nunc licet, non licenerit. Videtur et hoc confieri ex iis ad finem præfatiuncula: ‘Non tamen pigebit vel incondita ac rudi voce memoriam prioris servitutis, ac testimonia præsentium bonorum com-

posuisse.' *Acidal.*

Sæva et infesta virtutibus] Habuit in animo locum ex Oratore Ciceronis, ubi ille, Catonis mentione injecta, ‘ Itaque hos,’ inquit, ‘ sum aggressus statim Catone absoluto, quem ipsum nunquam attigissem, tempora timens inimica virtuti.’ *Virdung.*

CAP. 2. *Legimus quum Aruleno Rustico]* Hoc est, ab Aruleno Rustico, et Her. Senecione. Optimus senator fuit Pætus Thrasea liberrimæ linguae. Vitam hujus conscripsit Jun. Arulenus Rusticus, pulsus in exilium ea de causa. Helvidius Priscus Tacito non vulgariter laudatus initio l. iv. hist. gener Thraseæ extitit, ob cujus laudationem Herennius Senecio capitis pœnam luit sub Domitiano, libris utrorumque exustis. Ejus Senecionis in fine quoque hujus libelli mentionem facit. Ubi plura dicemus. *Rhenan.* Thrasea obruncatus a Nerone, Tac. Ann. xvi. &c. * *Savill.* *Evetorës*: Nos scil. qui nunc sub Trajano vitam degimus, quibusque tandem legere licet flagitia Domitianæ: jam enim aureum illud seculum advenerat: ‘ubi sentire quæ velis, et quæ sentias dicere licet.’ Nec de se tantum hæc Cornelius dicit, (ut voluit doctiss. vir) sed de aliis etiam, qui ea non videre. At mentio Senecionis me admonet, ne corruptum sinam elegantissimum Plinii locum Epist. 1. 5. ‘Lacerat [loquitur de M. Regulo] Herennum Senecionem tam intemperanter quidem, ut ei dixerit Metius Carus, Quid tibi cum meis mortuis?’ ad quæ non adspiravit Claudio Miñœs vir apprime doctus, ibique legit *cum eis mortuis*: sive, *cum mortuis*. Subfrigide, pace hominis dixerim, cum vulgatis lenocinetur acritas non invenusta. Carus delatione Senecionem praeter modum lacerabat: *cujusmodi autem insectationem fuisse dicemus, quæ ita Metio nimia visa est, ut eum talibus carpere coactus sit?* ‘Quid tibi *cum meis mortuis?*’ *Salin.*

In Comitio ac foro] * Plin. xv. 18. ‘Colitur ficus arbor in foro ipso ac Comitio et Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis.’ Quid dieo sicum in foro? Plinius ipse dicit ‘in foro ac Comitio.’ Res probata est. Addo Cie. ad Att. iv. 3. non obscure, quod assertum volumus, confirmare: ‘Metellus tamen postulat, ut sibi postero die in foro obmunitetur: nihil esse quod in campum nocte veniretur: se hora prima in Comitium. Milo de nocte venit.’ Venit in Comitium, atque adeo in forum: postulaverat enim Metellus, ut in foro sibi obnuntiaretur. Praeter hæc, soleut in optimis scriptoribus, nescio qua quasi cognatione, hæc duo non rarenter jungi, *forum et Comitium*. Tullius in Verrem, et alibi non semel. Suet. Jul. 10. ‘adilis præter Comitium ac forum,’ &c. Item Tacitus hoc loco et Plinius loco jam adducto. Jam Comitii quis usus? Varro 4. de L. L. &c.* Plaut. Pœn. III. 2. 7. &c. * Comitium ergo locus in foro est, et is locus, in quo lites, ut ille ait, discingebantur. Libros vero combustos narrat hic Auctor in *Comitio ac foro*, sermonis quodam impulsu vehementioris. Docet me Suetonius publicasse Octavianum Aug. ‘Anguem quinquaginta cibitorum pro Comitio’: et Domitianum jussisse stupratores Vestalium ‘Virgis in Comitio ad necem cædi.’ Et isthæc nolui nescires, lector. *Barclaius.*

Aboleri arbitrabantur] Rescribo, arbitrabatur. Quis vero? Domitianus. Sermo enim totus de illo est. *Idem.*

Expulsis insuper sapientiæ professoribus] Nam propter Pætum Thraseam et Helvidium Priscum laudatos, istius criminis occasione Philosophos omnes urbe Italiaque summovit Domitianus, auctore Suetonio. Rhenan. Xiphilinus: ‘Ρούστικον Ἀρούλην ἀπέκτεινεν ὅτι ἐφίλοσοφεῖ, καὶ ὅτι τὸν Θράσεαν λεπόν ὀνόμαζε· καὶ Ἐρέννιον Σενεκίωνα ὅτι τὸν Πρίσκου τοῦ Ἐλαιοδού τὸν

βίον συνέγραψεν· καλοὶ τε ἐκ τῆς αὐτῆς ταῦτης κατὰ Φιλοσοφίαν αἰτίας συχνὸ διώλοντο, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἔξηλάθησαν αὖθις ἐκ τῆς Ρώμης: i. Nero Arul. Rusticum interemit, quod operam daret Philosophia, et Thraseam appellaret ritum sanctum: e medio quoque sustulit Her. Senecionem, quod literis mandasset vitam Helevidii Prisci. Plures insuper alios perdidit idem Philosophia studium; et quotquot illud profitebantur Urbe pulsi. Savill. In hanc rem exstat Sulpicia veteris saporis Satyra, de qua Sulpicia Martialis x. 35. *Barclaius.*

Et loquendi commercio] Malo, etiam loquendi. Lipsius.

Et loquendi audiendique commercio] Lipsius pro et, mavult etiam; quasi non idem et illud valeat. *Acidal.*

Oblivisci quam tacere] Tritum est, quod de Themistocle narrat Plutarchus in ejus vita, et ante eum Cicero in 2. de Oratore. *Barclaius.*

Cap. 3. Augeatque quotidie facilitatem] Arrianus in Epict. III. 13. ὅρατε γὰρ ὅτι εἰρήνην μεγάλην δι Καῖσαρ ἡμῖν δοκεῖ παρέχειν, ὅτι οὐκ εἰσιν οὐκέτι πόλεμοι, οὐδὲ μάχαι, οὐδὲ ληστηρία μεγάλα, οὐδὲ πειρατικά· καλλιέργεσι πάσῃ ὥρῃ διδεῖνεν πλὴν ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμάς. *Colerus.* Ne hic quidem cum Lipsio mutandum felicitatem: quanquam ipse denique fatetur, aptum et illud ad scriptoris mentem. Illud vero aptum, sed non etiam alterum. *Facilitatem imperii* scripsit, quia de mistione principatus ac libertatis præmiserat. *Acidal.* Vide, si lubet, quæ notavimus ad Livii xxiii. 11. *Gronov.*

Facilitatem imperii? Anne, felicitatem imperii? tametsi vulgatum quoque aptum ad scriptoris mentem. *Lipsius.*

Nec spem modo, ac votum securitas publica] Loci hujus vim, neutiqnam adsequetur qui non consuluit marmora, quorum literas produximus Inscriptionum pag. cv. 5. et cvi. 6. Sed in primis antiqua visentur numis-

mata. *Gruter.*

Per quindecim annos] * Ansonius: ‘Te dominante Tito cingit nova lantrea Janum, Quindecies savus, potitur dum frater habenis.’ *Barclaius.* Si-millima huic querelæ in Plinii epistola ad Aristionem l. viii. *Virdungus.*

Multi fortuitis casibus] Vulgati hic confusi, nec sani: nos ab ingenio restituimus, ut pleraque alia in hoc libello, quem non invenimus in illis manuscriptis, etsi germanissimum Taciti fætum. Lipsius.

Promptissimus quisque] Hoc est, ut quisque magis in promptu virtutem habuit. Tales enim tyrannis sunt formidolosi, ideoque e medio tolluntur. Virdungus.

Pauci et uti dixerim] Lego, pauci, ut ita dixerim. Rhenan.

Nostri superstites sumus] Sedulius l. III. carm. de Lazaro suscitato: ‘Ipse sibi moriens, et postumus extat et haeres.’ Et de eodem in hymno: ‘Cunetisque liber vineulis, Factus superstes est sibi.’ Pichena.

*Memoriam prioris servitutis] Cor-
reximus vere: cum in libris esset,
prioribus senectutis: nisi quod Venetus,
prioris. At non de senectute sua Ta-
citus, sed de priorum temporum ser-
vitute clare loquitur, et præsentium
sub Nerva felicitate. Lipsius.*

*Memoriam prioris senectutis] Intelli-
git primam senectutem, hoc est, cru-
dam et viridem. Nam præcedit, prope
ad ipsos exactæ ætatis terminos p. s. re-
nimus. Ergo senex hunc libellum
conserpsit. Rhenanus. V. c. habet
prioris servitutis. Ursinus. Agricolæ
vita Cornelio componitur, dum Tra-
janus orbem Rom. moderabatur:
‘Augeatque,’ &c. Eique prima elu-
cubratio fuit post cædem Domitianus:
‘Non tamen,’ &c. Ita tempore prior
annalibus et historiis: historiae enim
a Titi morte usque ad id loci quo vi-
tam socii concinnat, elaboratae non
fuerunt; partim Domitianus timore:
‘Quid si per quindecim,’ &c. partim*

desidia desuetudineque scribendi:
‘subit quippe,’ &c. Autem præfata
tempora multo minus: clarum ex
terminis, quos sibi noster in prima
historia præfinivit. ‘Mihi Galba,’
&c. idque per initia Trajani: ‘prin-
cipatum Divi Nervæ et imperium
Trajani.’ En cum opus aggreditur
Nerva jam Divus dicebatur. Annales
vero historiis posteriores habentur,
Annal. II. 2. Nunc quid hæc sibi
volunt, ‘memoriam prioris senectutis?’ Trajano jam regnante (Cornelius
ait) mihi prima spatia senectutis in-
gredienti fixum erat literis consig-
nare imperium Galbæ, cæteraque us-
que ad eam ætatem: quæ omnia
prins metu Domitianus, deinde inertia
subrepente scribere supersedi. At
memoriam respicit Nervam, Domitia-
num, Titum, Vespasianum, Vitellium,
Othonem, et Galbam: testimonium
autem Trajanum, enjus bonitatis nunc
Tacitus potiebatur. Dux Cornelium
vix tunc senem fuisse; hæc suasere,
‘quibus juvenem ad senectutem?’
nam sequentia, ‘senes prope ad ip-
pos exactæ ætatis terminos venimus,’
ad eum referri minime possunt, qui
sub Trajano decrepitus noa erat:
‘Quod si vita suppedet, principa-
tum Divi Nervæ et imperium Trajani
überiorem securioremque materiam
senectuti seposui.’ Sed quid iis im-
moramus? facile probatur ex collec-
tione doctissimi viri Tacitum primam
tunc senectutem ingressum, maxime
addita ætatis definitione, quam Servio
Tullio debemus. Gell. x. 29. ‘eos-
que ad annum quadragesimum sex-
tum juniores, supraque eum annum
seniores appellari.’ Oritur enim Cor-
nelius extremo anno Claudi, sacerum
laudat jam cognito Trajani imperato-
ris ingenio, scil. anno minimum ejus
imperii secundo: ‘Augeatque quotidi-
e,’ &c. Numerum igitur judices
eum tunc minorem non fuisse annis
46. Ad ultimum doctissimus vir his
intrusit, prioris servitutis; sed liberis

de eo quæsierim, servitusne fuerit imperium Nervæ, Vespasiani, Titi, quos omnes posteritati noster commendavit. *Saliner.* Hunc locum aliquot ante annos a morte revocavit litterarum vita, litteratorum lumen columenque *Justus Lipsius*, cuius tempore nasci, longe nihil largius beneficium, quam nasci fuit. Per memoriam prioris serrutitis videtur *Tacitus Savillio*, Anglorum, si quid video, litteratissimo, libros historiarum intelligere. Addo et ego Annales (fortasse commode), nam et Tiberio non minus serviit princeps ille populus, quam Domitiano. ‘Testimonium præsentium bonorum,’ *Savilius* interpretatur librum de Nerva et de Trajano; quem concepit solum *Tacitus*, nunquam peperit. Praefatione ad historias: ‘quod si vita suppeditet, principatum D. Nervæ et imperium Trajani, uberiorem securioremque materiam senectuti seposui.’ *Barclaius.*

CAP. 4. *Foro Juliensium]* Hujus nominis oppidum a Julio Cæsare conditum, cum Gallias proconsul obtinuit, supra Aquileiam, Septentrionem versus, inter montes ad Natisonem situm, quod *Φόρος Ιούλιος Ptolemæo*, *Castrum Juliense* Paulo Diacono dicitur; hodie *civita d'Austria*. Ab eo universæ regioni nomen, Italies *Friuli*, nostris *Frioul*. Venetis aliisque *Patria* nuncupata, ab ortu Istriam, ab Aquilone montes Iapideos contingit: qua occasus, Alpes Vindelicæ Noricæque, qua auster sinus Hadriaticus finiunt. Verum Agricolæ *Forum Julii Galliæ Narbonensis* est celebre oppidum, eodem procul dubio conditore, cuius mentio in quadam Planci epistola ad *Ciceronem*. Hæc etiam *Φόρος Ιούλιος Commonorum Ptolemæo*, *Octaeonianorum colonia*, quæ *Pacensis* appellatur et *Classica* Plinio nat. hist. **III. 4.** Straboni inter Olbia et Antipolim, a Massilia stadiis circiter sexcentis, quæ sunt millaria Germanica

viginti præterpropter. *Foro juls* hodie incolis. Adeundus *Sigoni* lib. **III.** de antiquo jure Italiæ cap. ult. *Virdungus.*

Arum procuratorem] De officio et jure procuratorum, remitto lectors ad ea quæ distinete ac diligenter docuit Lipsius ad Ann. **xii. 60.** *Pichena.*

Equestris nobilitas] Impropræ, aut certe non pro more ævi prioris, locutus est. Nobilitas enim non nisi ex imaginibus: imagines autem e magistratu curulii. Consule *Lipsium Elector. I. 1.* Neque tamen semper equites a Cæsaribus procuratores in provincias, immo et plerumque liberti, ut ex historia Augusta constat. *Virdungus.*

Græcinus] Arbitror esse eundem, cuius auctoritate sapienter utitur *Columnella* in libris de Re Rustica. *Seneca de benef. I. II. 21.* ‘Si exemplo magni animi opus est, utemur Græcini *Julii viri egregii*, quem C. Cæsar occidit ob hoc unum, quod melior vir esset, quam esse quemquam Tyranno expediret.’ *Savill.*

M. Silanum accusare] * Meminit ejusdem et noster *Annal. I. III.* cum elogio insignis nobilitatis et eloquentiæ, quibus præcelluerit. Male autem hunc M. Silanum cum Junio Silano, quem idem noster *I. XIII. a C. Cæsare* pecundem auream propter segnitatem appellatum scribit, confundit ibidem Dio. *Virdungus.*

Et quia abnuerat] Potes commode delere τὸ et. *Acidal.*

Mater Julia Procilla] * *Procilla docte nominatur.* Prænomina vero tam foeminarum quam virorum modo præponere, modo postponere, Romanis scriptoribus satis est familiare. Quamquam, meo animo, id fieri in titulis librorum decorum ipsum vetare videatur. Unde subodoror non novum vitium in ipsa fronte *Pap. Statii.* Omnes enim libri, et prælo cusi et calamo exarati, inscribuntur *P. Statii Papinii*, &c. ubi nomina mu-

tatis sedibus collificantur: rescribendus in omnibus exemplaribus est titulus *P. Papinii Statii*. Invenio nomen *Proculi* (sicut pleraque alia Romanorum) transductum in cognomen, sed in cognomen gentis *Juliae*. Mart. l. xi. 37. ‘Caius ut fiat Julius et Proculus.’ Tot enim cyathos exhausti voluit, quod erant litterae in tribus nominibus *C. Julii Proculi*. Tacit. Hist. i. Licinium quendam *Proculum* lectum Prætorii alterum præfectum narrat: quo loco, sitne *Proculus* prænomen, an cognomen, relinquo curiosis discutiendum. *Barclaius*.

In hujus sinu] Actor de causis cor. eloq. ‘non in cella emptæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur.’ *Virdungus*.

Massiliam habuerit] Ita libri veteres. Vulgo, *habuerat*. Pichena. L. Antonius ‘in eam civitatem sepositus ab Augusto, specie studiorum nomen exsilio tegebatur,’ Annal. l. iv. *Boxhorn*.

Provinciali parcimonia] De hac Ann. l. iii. ubi simul cum hominibus novis e-municipiis et coloniis atque etiam provinciis in senatum adsumptis parcimoniam Romæ intatam disertim prodit. *Boxhorn*.

Acrius ultra quam] Nihil verius, quam legi, *utraque*, cum copula. *Lips.*

Studium Philosophiae ac Juris, ultra quam concessum Romano] Pichena acute quidem, *Philosophiae ac juris*. Non existimo tamen vitio datum eni quam Rom. ac senatori, si studio juris etiam acrius invigilasset. Et si ex animi sententia mihi pronunciandum sit, de solo Philosophiae studio Tacitum loqui ausim adsummare. Itaque Lipsii correctio nullo modo spernenda: ipse Tacitus infra ignorantiam illam Jurisprudentiae subtilioris ita excusat cap. 9: ‘Credunt plerique.’ Calliditatem illam forensem ita perstringit Martialis l. xi. ad Priscum: ‘Illam judiciorum subtilitatem, illud materiarum ingenium.’ *Spartianus*

de Salvio Juliano: ‘bis consul, præfectus Urbi, et Jnrisconsultus, quod magis eum nobilem fecit.’ *Colerus*. Velim ista considerent, qui ducunt nobilitatem per avia argutiarum: quique Philosophiam tanquam Minotaurum in Labyrinthum subtilitatum aliquot compingunt, ex quo nec ipse sese expeditat Dædalus: ‘Faciuntne intelligendo ut nihil intelligent?’ *Profecto* faciunt. Et male philosophantur, qui ad rem. nec accedunt, nec mittunt. Plane simile est, quod narrat Suet. Ner. 52. ‘a Philosophia eum mater avertit, monens imperatis contrariam esse.’ *Barclaius*. Haudquaquam arguerim τὸ acrius aut mutaverim: est enim *studium acrius*, interius, subtilius, vehementius: et vocabulum ea in re amatum antiquis. Cicero ii. de Orat. ‘quisquam summis ingeniis, acerrimiis studiis, optima doctrina, maximo usu cognosci ac percipi potuisse arbitraretur.’ *Trogus de Alexandro*: ‘Puer acerrimiis literarum studiis eruditus fuit.’ Auctor dialogi: ‘acerrima et facundissima eorum studia.’ *Vita Persii*: ‘doctissimorum et sanctissimorum virorum, acriter tum philosophantium.’ *Gronov.*

Retinuitque] Intellige, non solum frenasse Agricolam, coercente matre, immodicam discendi cupiditatem, sed etiam proiecta jam ætate, abstinenisse ab ostentatione eorum, que didicerat. Id clarius infra: ‘frustra studia fori, et civilium artium decus in silentium acta.’ Cujus cautæ moderationis præcipua causa fuit, infensus virtutibus Princeps, et majus periculum ex magna fama, quam ex mala: ut sœpe in hoc ipso libello testatur et execratur auctor. Simile quidam Seneca epist. civ. ‘Quid autem ipsam Philosophiam? non debebis jactare; multis fuit periculi causa insolenter jactata: licet sapere sine pompa, sine invidia.’ *Pichena*. Imo hoc vult, non omnia scire Agri-

colam voluisse, quia omnia scire non expediebat, et modum sapientiae intra usum ejus constringendum existimabat. *Boxhorn.*

Quod est difficillimum? Quasi a recenti lectione Ciceronis caluisse, 2. *Tuscul.* ‘Difficile est in philosophia pauca esse ei nota, cui non sint aut pleraque aut omnia: nam nec pauca nisi e multis elui possunt; nec qui pauca perceperit, non idem reliquo eodem studio persequitur.’ Et 1. de finib. ‘Qui autem, si maxime hoc placeat, moderatus tamen id volunt fieri, difficilem quandam temperantiam postulant in eo, quod semel admissum coercenti reprimique non potest: ut propemodum justioribus utimur illis, qui omnino avocent a philosophia, quam iis, qui rebus infinitis modum constituant, in reque eo meiore, quo major sit, mediocritatem desiderant.’ *Virdungus.*

CAP. 5. Suetonio Paullino? Meminit hujus præter alios noster diversis locis, in primis Ann. XIV. 19. cuius et elogium vide Hist. II. 25. et 31. Adi et Dionem I. LX. et initio I. LXIII. ubi Coss. Suetonium Paulinum et Pontium Telesinum ponit a. u. c. 819. Sed et apud Plinium nat. h. v. 1. expeditionis ejus in Mauros et superati ab eodem primo Romanorum Atlantis montis fit mentio. *Virdungus.*

Et commeatus? Hoc est, ut posset abesse et vagari. *Rhenan.* Per commeatus forsan intelligit luxum epulorum. Sed voluptatum nomine id jam videtur complexus. *Commeatus* igitur hoc loco sint promiscuae et non necessariae, tanquam ad petendos commeatus, militum excursiones. Quas cum sœpe permetterent militiae praefecti, sœpe peccabant. Annal. XV. ‘Legiones promisenis militum commeatis infirmaverat.’ *Boxhorn.* Jejune et imperite: nam commeatus utrisque nihil est aliud quam venia et jus absentiae a signis concessæ ducum, per causam quamcunque. Sic et I.

Histor. ‘Pars manipuli sparsa per commeatus.’ *Donato ad Hecyram Terentii,* ‘Commeatus est ex aliqua commoratione temporalis abscessus.’ *Cicero* I. v. in *Verrem:* ‘qui propter gravem morbum oculorum tum non navigarit, et jussu ejus, qui potestate habuit, in commeatu Syracusis remanserit.’ *Vegetius,* et leges constitutionesque Romanæ passimi. *Grovius.*

Titulum Tribunatus? Vide Lipsium de *Militia Romana*, Dial. II. 9. ubi plane de tribunis et tribunatus honore. *Virdungus.*

Nihil appetere jactationem? Forte leg. *nihil appetere jactatione.* *Rhenan.* Ex v. c. legendum: *Nihil appetere in jactationem.* *Ursinus.* Vulgo, *ob jactationem.* At quoniam a veteribus abest particula, *ob;* *Rhenano* assensi, qui legit, *jactatione,* et *Lipsio* probatur. *Pichena.* Venetam ego lectio nem optimam putem, *in jactationem.* Sic postea: ‘copiis instruxit in spem magis, quam ob formidinem.’ *Acidal.*

Anxius et intentus? Huc pertinet illud Ennianum: ‘At Romanus homo, tamenetsi res bene gesta est, Corde suo trepidat.’ *Virdungus.*

Non sane alias exercitatio? Non convenit, *exercitatio;* magis *exercitio:* quomodo Tacitus certe scripsit. Neque enim fugit ejusmodi flexus vocum, sed amat. *Hist.* I. IV. ‘Numquam apud vos verba feci aut pro vobis sollicitior, aut pro me securior.’ Jam quid inter *exercitatum* et *exercitum* sit, pueri septennes sciunt. *Acid.*

Incensæ coloniæ? Coloniam unicam deletam reperio Camalodunum. Tacito ipsi id crede I. XIV. atque hoc ipso libello, infra. Magis ergo ex rei fide scribes, *incensa colonia.* *Lipsius.*

Incensæ Coloniæ? Lipsius legendum admonet, *incensa colonia:* cum unica tantum colonia Camalodunum a Britannis deleta reperiatur, teste ipso Tac. Ann. XIV. et in hoc ipso libello infra. Dubitavi, num pluralis nume-

rus hic pro singulari accipiatur, ut aliquando historici solent, narrationis augendas causa: ut Annal. I. i. 'interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulos:' et alibi. Sed potius arbitror recte se habere lectionem vulgatam: nam præter Camalodunum, invenio etiam Londinium coloniam, &c. * *Pichena.* Non equidem, etsi magis ex fide rei, etiam ex veritate lectionis putem scribi, *incensa colonia*, quod Lipsius suasit. Auctor numerum plurativum servavit, ut et concinnior oratio esset, et ut velut Britanniæ mala, quæ describit, augeret: non insolito etiam Historicis, etsi Oratoribus magis proprio more. *Acidal.*

Intercepti exercitus] Hoc verbum *intercipiendi* aliam significationem habere videtur, quam quæ hoc quadret: unde dubito legendum, *intercepti exercitus*; quæ lectio firmatur ex historia Britanicarum rerum, Annali quartodecimo comprehensa. *Freinshemius.*

Artem et usum et stimulus] Conimdius, ni fallor: *attamen et usum.* Lipsius.

Sinistra interpretatio] Cujusmodi est illa Tiberii I. i. Annalium de Agripina c. 69. et Claudi revocantis ex hostico Corbulonem I. xi. 19. Vide et Dionem I. LX. Denique plerique tunc principes sibi imminere, sibi intendi putabant, quod in hostes pararetur, ut ait Plinius in Paneg. Talis et Domitianus, hoc libello c. 39. *Virdungus.*

CAP. 6. *Invicem se anteponendo]* Henr. Savilius hunc locum popularibus explicavit, certe eleganti sensu; et fortasse ad mentem Taciti, sed meo judicio non item ad horum verborum mentem. Excidit handdubie verbum aliquod. Si locus exponi potest, clarissime Thunne, tu expones; quo beneficio vincies me novo nodo, et conferes in litterarium veluti æarium hoc tributum. *Barclaius.*

Tanto major laus] Assentior vero

Pichenæ, *tanto minor laus*, ingeniose adstruenti. Quod ego tamen aliter ab illo expliceo. Non est maxima laus in fæmina, &c. * in naturam pugnat. At ille vult, vitiis carere, laudem non esse: quod ita est; sed nihil ad istam fæminam, quam non dicit non malam, sed bonam fuisse. *Lipsius.*

In bona uxore tanto major laus] Præclaram sententiam male affectam a librariis suspicor, &c. * legendum, *tanto minor laus*: lucem huic sententiae afferunt verba quædam Philostrati in vita Apollonii I. vi. 11. Ait enim Latine conversus: 'Neque prudentiæ opus est, stulte aliquid non cogitare: neque fortitudinis, aciem non relinquere: neque temperantiae, in mæchorum turpitudines non incidere: nec omnino laude dignum est, quod non esse malus videaris: omne enim quod æque ab honore pœnaque distat, virtus non est.' *Pichena.* Vir ingenui candoris Curtius Pichena legit, *minor*. Sed me dissentiente. Verissima et e re omnium gnome. Laude quavis dignus ille vir est, qui morem gerit optimæ uxori, contra omnibus convitiis inclamandus est, qui ab ore male pendet. At illa, *nisi quod*, correctio eorum sunt: *et invicem se anteponendo*; eo modo, quo Terent. Eun. 'At nesciebam id dicere illam, nisi quia Correxit miles quod intellexi minus.' *Saliner.* Nihil in his verbis video, nisi particulam *nisi detrahám*, quomodo fit et perspicua et elegans sententia. Atque ita video et Muretum censuisse. Quanquam forte non adjiciendum *nisi*, sed mutandum *siri*, id est, sibi: quæ antiqua scribendi ratio, mendum peperisse potest. Legatur igitur: *et invicem se anteponendo sibi*: quod in bonam et longe aliam, nec tamen ipsam forte spernendam sententiam feceris, retento *nisi*, et immisso *non*: *Et invicem se anteponendo, nisi quod in bona uxore non tanto major laus, &c.* Ego prius

teneo. *Acidat.* Emendationem Pichenæ probo: ratio illa de bonitate naturali mulierum supra viros, vereor ut eamnam probari possit. Potius, quia mulier natura facta est ad parvulus viro: itaque Aristoteles viri imperium in uxorem aristocraticum esse dicit, l. i. Pol. Facit igitur et naturæ, &c. * *Sc. Gentilis.* Euripides: Τῆς μὲν κακῆς κάκιον οὐδὲν γίνεται Γυναικός· ἐσθλῆς δ' οὐδὲν εἰς ὑπερβολὴν Πέφυκ' ἔμεινον. Cæterum hic quoque cumulum de laudibus mulierum, quamvis bonarum, demit Hippocrates epist. ad Dionysium. In ejus fine (ut id obiter moneam) interpres non videtur assecutus mentem auctoris, sed locus corruptus est, quem ita rescribo: Φρονιμότερον δὲ ἐν παντὶ τῷ ἀπαθέστερον, η ἐὰν μὴ ἐπικλάμενον ὑπὸ ἐννοίης. Particula enim η omissa totum sensum pervertit. Sed forsitan illa ἐὰν η melius expunxeris. *Virdungus.* Assentior vero doctissimis viris, qui legebant, *tanto minor laus;* sed ita explico, ut putem laudem hanc referre Tacitum ad maritum Agricolam, de quo institutus sermo, non ad uxorem: quod ne haec quidem patientantur, quod non *bonæ uxoris laudem,* sed *in bona uxore laudem* dicit. Ergo hoc dicere videtur, &c. * *Freinshem.* Admirabile illud invicem se anteponere, non conjugalis modo societatis, sed et omnium amicitarum; verique amoris unicum glutinum et coagulum: quod, quoniā, quo magis aetate procedo, eo minus terrarum aut gentium usquam reperio, propemodum in eam desperationem venio, ut neminem cuiquam et nemini quemquam, ut nunc vivitur, amicum esse censem. Græcis eleganter, ut omnia, ἀνθυπελκειν, divina Apostolo ad Rom. xii. τῇ τυμῇ ἀλλήλοις προηγόμενοι. Quod sequitur, ex judicio vulgi accipio, nam apud sanos sapientesque dubium non est laudem mereri quemvis, qui est, qualis, cum optimo more modoque est, esse debet. Vulgus neque intel-

ligit bona quibus fruitor, neque grates habet pro illis, quae interpretatur deberi. Quem sensum præclare exprimit Herodianus ore Pertinacis l. ii. Ἐπει μὴ διώλως ἐνφραγεῖ ἐλευθερία, ὡς λαττεῖ δουλείας οὐδέ τις δέως τὰ ἔατοῦ ἔχων ἐν χάριτος μοίρᾳ τίθεται, τὰ γδια καρπούσθαι νομίζων. Ο δὲ τῶν σικελῶν στερηθεὶς αἰώνιον ἔχει τὴν μνήμην τοῦ λελυπηκότος. Eodem pertinet Livii l. xxx. ‘segnius homines bona quam mala sentire,’ &c. c. 21. Cæterum brevitas Taciti sic supplenda est: Invicem se anteponendo, quod utriusque honestum, nisi quod vulgo bona uxoris multo dilutior habetur gloria, quam mala culpa. In Hippocrate video edi: τῷ ἀπαθέστερον, ἄτε μὴ ἐπικλάμενον ὑπὸ ἐννοίης: et, puto, recte. Gronov.

Salvium Titianum] Fratrem Othonis, qui postea imperator. Meminit noster variis locis l. i. et ii. Histor. *Virdungus.*

Neutro corruptus est] Quod magna lande dignum, ‘tam depravatis moribus, tam ecruptrice provincia,’ ut loquitur M. Tullius epistola illa nobili ad Q. Fratrem, ubi de hac ipsa Asia verba facit. *Idem.*

Quieta et otio transit] Malim, transiit. Rhenan.

Inertia pro sapientia fuit] * Annal. xiv. 47. Memnius Regalus ‘quiete defensus.’ Sic Galba sub Nerone ‘in desidiam segnitiamque conversus est, quod nemo rationem otii sui reddere cogeretur,’ Sueton. c. 9. Revera tunc consideratum ac sapientem fuisse, qui aetatem in tenebris ageret, et Plinius in Pan. testatur, et vox vulgi apud Senecam c. 55. ‘Ο Vatia, solus scis vivere.’ *Virdungus.*

Nec enim jurisdiction obveneral] Verum est, Praetores alios urbanos fuisse, alios peregrinos, quorum propria erat *jurisdiction:* sed et hoc quoque verissimum est, Praetores quosdam de causis cognovisse majoris rei, quæ *quaestiones dicebantur:* v. g. de repe-

tundis, de falso, de ambitu, &c. Sed haec Prætorum divisio nihil ad hunc locum. Ergo præturae annum transiit Agricola ‘quiete et otio,’ quoniam ‘jurisdic̄io non obvenerat,’ hoc est, jus non dixit; sed ‘ludos et inania honoris,’ ut loquitur Tacitus, ‘modo rationis et abundantiae duxit.’ *Barcl.*

Ludos et inania] * Prætores, Consules, &c. De Prætoribus dubitare non patitur Plutarchi locus in illis Cassii ad Brutum verbis: παρὰ μὲν τῶν ἀλλων στρατηγῶν ἐπιδόσεις, καὶ θέατρα, καὶ μονομάχους, παρὰ σοῦ δὲ τὴν κατάλυτρην τῆς τυραννίδος ἀπαιτοῦνται: i. ab aliis quidem Prætoribus exspectat populus donaria, ludos, gladiatores, sed a te rem majoris momenti. Savillius. Hi sunt ludi, quos honorarios vocat Suetonius; ut *jus honorarium*. *Virdung.*

Modo rationis atque abundantiae duxit] * Et inferius eod. lib. de iis ipsis ludis præscribit, ut pro facultatibus fiant. Huic sensui lucem affert lex **xxi.** Cod. Theod. de præt. et quæst. ‘Cum enim populo fuerit intimatum, conlata a nobis editionis necessitate cum subsidiis facultatum, et professionis modo; rite poterit definiri, quid unusquisque expensæ pro captu virium debeat sustinere. Sane eodem arbitrio, nulla lege præscribimus, qui pro consideratione patrimonii, nataliumque merito, secundum splendorem honoris proprii, enormitatem imperii non recusant.’ Quomodoque, tangere videtur Tacitus corruptum sæculi morem, quo magistratibus ineundis, sumptus intolerabiles Romæ fiebant in ludorum spectaculorumque editionibus: cum omnis generis feras, nobiles equos, multaque alia sumptuosa, ex longinquis transmarinisque provinciis, unusquisque designatorum certatim mercari curaret: præter immensa dona, quæ sportularum nomine amicis post editiones mittebantur, ut ex historia est notissimum. *Pichena.* Fateor me nescire quid sibi velit Tacitus. *Lege-*

rim: Ludos et inania honoris, moderationis neque abundantiae duxit. Ludos Agricola et honores potius cum modo, quam abundantia exhibendos censuit. Inveteratam lectionem sic etiam non male constitutas: modo rationis neque abundantiae duxit. Colerus. Id est, pro patrimonii modo et viribus, quas plerumque ista editio spectaculorum exhaustebat. Hinc Boëtius præturam ‘Senatorii census gravem sarcinam’ vocat. Nam quæ olim magna vis imperii jurisdictionisque fuit prætoriae, ea postea cœpit esse onus senatorum in edendis populo scenicis et circensibus voluptatibus. Vid. *Cujacius Paratit.* C. de off. præt. item Notis ad I. I. c. de præt. et hon. præt. Postremo si prætores et quæstores des. non adessent, quando ob dignitatem ludos exhibere debebant, plectebantur condemnatione frumentaria sive triticana ex Constantini I. I. et II. de prætor. et Quæst. C. Th. confirmata a Constantio I. III. et VII. eod. mox a Valentiniano I. XVIII. eod. Fiscus quoque corum nomine expendebat sumptus, quos absentes postea refundere cogebantur, lib. VI. eod. Vide *Not. Fr. Jureti ad Symmachum. Virdungus.* Seriverius malebat, moderationia quam abundantia. Sed vulgatam mutare non est necesse. Sententia enim; ita ut rationis et opum suarum rationem haberet. *Boxhorn.*

Ad dona temporum] Constituimus, templorum. Rhenan.

Ne cuius alterius sacrilegium respubli- ca] Suet. Ner. 32. ‘temporis compluribus dona detraxit, simulacraque ex auro vel argento fabricata conflavit, in his Penatum Deorum, quæ mox Galba restituit.’ *Barclaius.*

Cap. 7. Classis Othoniana] Extant hac, quæ Tacitus designat, *Hist. II. Savil.*

Dum in Templo] Audio Savillium (videre nondum contigit, etsi valde optanti) correxisse: *Dum Intemelio:* certe acute et sagaciter, quantum

potest. Fulvius tamen in veteri codice repperisse ait: *Dum Intemelium, Liguriæ urbs est.* In re consentio, in verbo mutem: *Dum Intemelios.* Nam populi sunt hoc nomine: et pro urbe, aut singularie si legas, vix phrasis et textus admittit. *Lipsius.*

Dum in templo, Liguriæ pars est] V. c. habet, *Dum Intemelium, Liguriæ urbs est.* Ursinus. Savilius ingeniosissime et levissima mutatione, *Intemelio.* Mercerus. Monet Mercernus ab Henrico Savillio rectius legi, *dum Intemelio.* Pichena. Savilius Anglus, ut aiunt, correxerat, *dum Intemelio.* Sed ante ipsum ita quoque legendum esse censuerat Hieronymus Syrita, in accuratissimis illis ad Itinerarium vetus Emendationibus. Fulvius *Intemelium.* Rectius puto correxisse Anglum et Hispanum. Et tamen hi etiam cur non potius scripsere *Intemelios?* Strabo a me stat l. iv. Ἀλβιον Ἰντιμέλιον, καὶ οἱ κατοικῶντες Ἰντιμέλιοι. Coler. Ituriebam, quid *Templi* vocabulum hic rerum ageret, rogaturus Pythium; et incidi in Pithæum, Franciscum aio, bonum Gallorum, qui primus me monuit, non in *Templo*, sed *Intemelium* legendum. Quod vidit etiam Savilius. Plinius III. 5. *Intemelii* meminit. *Barclaius.*

Statim in partes] Nam splendidissimus quisque in Vespasiani proni, Hist. I. iv. *Boxhorn.*

Initia principatus] Per absentiam Vespasiani, qui adhuc in Ægypto morabatur Hist. I. iv. Hujus Mucianii, præter nostrum, qui eum graphicè depingit Hist. I. varii meminerunt, velut Suetonius in Vespasiano, Josephus I. v. de bello Judaic. Dio Cass. I. LXV. et seq. Aurelius Victor, Plinius et plerique alii. *Virdungus.*

Ubi successor? Roscius Celer, qui legatus vicesimæ legionis et discors Trebellio dicitur Hist. I. 60. *Boxhornius.*

Legatis quoque consularibus] Sub principibus duo genera legatorum,

Consulares et Prætorii: ille toti exercitiū præferat, isti legionibus singulis. Vide Lipsium de mil. Rom. Dial. II. 11. et xv. 18. *Pichena.*

Invenisse bonos] Quod Marcus imperator, moderatissimus in hominibus deterrendis a malo, invitandis ad bona, remunerandis copia, indulgentia liberandis, ex malis bonos, ex bonis optimos reddens, ut scribit Capitolinus. Nec secus Metellus exercitum, quem corruptissimum accepit, prohibendo a delictis magis quam vindicando brevi confirmavit, teste Sallustio. *Virdungus.* Moderatione opus erat quia ultionem ratio belli non permittebat. Sic Valens ‘utili moderatione non supplicium,’ &c. Histor. II. 29. *Boxhornius.*

Cap. 8. Placidius quam feroci] Absurdum est dicere Bollanum nimis imperasse molliter, et ei rei fuisse remedium, quod Agricola refrenaverit ardorem suæ virtutis, ne ultra, quam par erat, sese exsereret. Corrigo igitur: paullo durius q. f. pr. dignum. *Ast temperavit.* Quasi vellet, Bollani severitatem et rigorem in regenda provincia, cuius incolis inerat multa ferocitas, mitigasse ac temperasse prudentiam Agricolæ. Aut certe, cum Bollanus clementius præcesset, Agricolam alia ratione usum, sed ita, ut spiritus impetusque animi reprimetur continereturque. Etsi Tacitus brevitatem consuetam sectatus hic non ita clare exprimat. *Harlaeus.*

Dignum est] Malo, esset. Acidal.

Peritus obsequi] Talis Hephaëstio describitur Q. Curtio I. III. c. 12. et Amius Bassus legionis legatus apud Poppæum Silvanum, Histor. III. 50. *Virdungus.*

Habuerunt virtutes] * mox, virtute ejus clare cognita etiam laudem. Pichena autem retinet vulgatam, et caput de utriusque virtutibus, Cerialis et Agricolæ, quæ spatiom habuerint exempla prodendi. *Lipsius.*

Habuerunt virtutes spatium exemplorum] Lipsius legit, spatium et exem-

*plum, et de Ceriale tantum intelligere videtur, qui scil. spatium campumque exercendis virtutibus dederit. Ego vulgatam lectionem probam censeo, ut de utriusque virtutibus loquatur, quæ spatium habuerint, multa de se ipsis exempla prodendi. Ideo statim sequitur, de Cerialis humanitate ac facilitate erga Agricolam, et de hujus modestia atque obsequio erga illum. Pichena. Optime vulgata. Agricola licet ingenii militaris, sub Vectio tamen, qui placidiora respiciebat, sese continuuit: post illa vero dueem nactus Ceriale, qui, ut Hist. III. ‘pugnæ avidus, et contempnendis quam eavendis hostibus melior,’ potuit (quasi perruptis angustiis) spatiose suas exercere virtutes, et nunc pugnam capessendo, nunc rem Romanam consiliis juvando aliis exemplo esse. Salinerius. Lipsii emendatio non spernenda, quam eleganter ipse explicat. Ego tamen, si dissentire fas, præoptem scribere, *spatium experimentorum*. Atque etiam ne membrum hoc orationis ita sit nudum, et parum cum superiore cohærens, addam initio voculam, quæ perire facilime potuit. Lego, *Brevi deinde Britanniu consularem Petilium Ceriale accepit: ibi habuerunt virtutes spatium experimentorum*. Sub Vectio Bolano, inquit, vim ardoremque suum compescuit Agricola: sub Ceriali vero spatium campumque habuit, ubi se virtutes ejus experirentur. Acidalius.*

Modo labores et discrimina] Huc pertinet Aristophanis in Equitibus: ἐρέπτην χρῆ πρῶτα γενέσθαι, πρὸν πηδαλίοις ἐπιχειρεῖν. Κἄ τ' ἐντεῦθεν προπατεῖσαι καὶ τὸν ἀνέμου διαθῆσαι. Κάτα κυβερνᾶν αὐτὸν ἔστω: Remigem oportet ante esse quam clavum in puppi tenere: Ac postea demum proretam agere atque observare ventos. Ac deinde gubernare ipsum scipso. Virdungus.

Sæpe parti] Ductorium periculum faciendum in minoribus, antequam majora eis concedas. Q. Fabius ad

T. Otacilium apud Livium xxiv. 8.
Idem.

*Nec Agricola unquam] Sicut stolidus Antonius Primus literis ad Vespasianum compositis Hist. III. 53. *Idem.**

*Ad auctorem et ducem] * Aurelius Victor de Juliano: ‘Quæ, quanquam vi ejus, fortuna principis tamen et consilio accidere. Quod adeo præstat, ut Tiberius Galeriusque subjecti aliis egregia pleraque, suo autem ductu atque auspicio minus paria experti sint.’ *Idem.**

*CAP. 9. Provincia Aquitania] Hæc latissima ditissimaque regio a Pirenæis montibus ad Ligerim usque tunc ex instituto Augusti pertinebat, Auctores Strabo et Ptolemæus. Prius enim Celtas et Aquitanos distinxerunt Garumna, ut ex Cæsare, Mela, aliasque notum. De ejus provinciæ nobilitate Ausonius inde oriundus, Salvianus lib. VII. Ammianus I. xv. et Sidonius I. IV. ep. 22. Augustus Aquitaniam triplicem instituit: Primam, &c. * *Idem.**

*Militaribus ingeniis] ‘Milites arma magis quam jura scire usitatum esse,’ scribit Imp. I. ult. C. de j. delib. Atque adeo in quovis milite juris ignorantia et error præsumitur sine alia probatione, ut tradit Baldus, *Idem.**

Castrensis jurisdictione secura] De qua adi Signum lib. II. de antiquo jure provinc. c. 6. et in primis Lipsium de milit. Dial. v. 18. Virdungus. Corrigo severa pro secura. Harlaeus.

Inter Togatos] Imo inter sagatos, aut quamvis non inter togatos: nam de castrensi jurisdictione sermo, in qua Agricole æquitas non minus quam aliorum in foro eluxit, quod ut rarum merito notat Tacitus. Grotius.

Sæpius misericors] Judicis boni est, quantum fides et religio permittunt, absolvendi quam condemnandi reum causas querere: de qua re multæ præclaræ sententiae apud Senecam in libris de Ira et Clementia. Virdun.

Nullam ultra potestatis personam, tristitiam et arrog.] Conjurio scribendum: ubi officio satisfactum nulla ultra potestatis personam tristitia. Et arrogantiam. Nam si quis malit ultra adverbialiter accipere pro ulterius, nulla ultra potestatis persona, tristitium, et arrog. et avarit. Rhenanus. Importuna hic avaritiae mentio, ubi moderatio morum adversus alios intra facilitatem et severitatem describitur. Mutanda igitur vox, si commode potest: si non, ejicienda potius, ut insititia. Mutare ego volebam, amaritatem: ut non acerbum fuisse dicat. Sed non placet. Præcedentia et sequentia qui legit paullo attentius, quale quid requiratur, tam facile, quam avaritiam non convenire videt. Probari tamen videtur iis, quæ statim subduntur, integratatem atque abstinentiam. Acidalius. Sic Catonem Uticensem describit Plutarchus, ἔχρι τοῦ βίουτος καὶ τοῦ συνεδρίου χαλεπὸν ὄντα καὶ φοβερὸν ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἐπτὰ πᾶσιν εὐνοικῶς καὶ φιλανθρώπως προσφερόμενον. *Virdungus.*

Tristitiam] * in Xenocrate Plato jubebat eum θέντι ταῖς χάρισιν. Hujusmodi indeoles eminebat in filio Philippi Augusti C. Julio Saturnino vere Saturnina, ut habes in Aurelii Victoriae epitome. In primis Tiberius hoc nomine male audiit. Sueton. 21. et 59. *Idem.*

Arrogantiam] Ob quam Tarquinium et ‘libidine præcipitem et avaritia cæcum et immanem crudelitate vocaverunt Superbum: et putaverunt sufficere convicium,’ inquit Panegyristes. Luculo quoque, summo alioquin imperatori, ea res pessime vertit apud suos: et ante eum Pausania non minus celebri victori Persarum, et Perdicce inter duces Alexandri primi nominis. *Idem.*

Facilitas auctoritatem aut severitas amorem] Cicero ad Brutum in Orat. ‘Quid enim tam distans, quam a severitate comitas? quis tamen unquam

te aut sanctior est habitus aut dulcior?’ Et hunc virtutum diversarum concentum in Trajano prædicat Plinius. Omnes autem de fonte Isocretis ad Nicoclem potasse videntur. *Idem.*

Cui etiam sæpe boni] * ex illo Platonis, τὴν κενοδοξίαν, ὡς τελευταῖον χιτῶνα. Etenim ut ait Cicero pro Archia c. 11, ‘insidet quædam in optimo quoque virtus,’ &c. Qui quidem locutus totidem fere verbis exstat etiam in Rabiriana perduell. c. 10. Augustin. de civ. Dei. v. 17. *Idem.*

Ostentanda virtute] Ita lego, pro ostentandam. Rhenan.

Aut per artem] Ut Africanus superior. Livius l. xxvi. et Polybius lib. ix. apud nostrum lib. xiii. Domitius Corbulo, ‘super experientiam sapientiamque etiam specie inanum validus.’ Cæterum hi tales, ni fallor, jure excusantur, quibus scenæ serviendum. At illos artifices, qui probitatis famam ancupantes, pauperes humilesque simulant, pleni intus immanis cuiusdam ambitionis et φιλανθρωπίας, facile averseris. *Virdungus.*

Adversus procuratores] Exemplum apud nostrum lib. xiv. 38. Nota autem procuratorum improbitas ex dicto Alexandri Severi apud Lamprid. ‘malum necessarium’ eos vocantis. *Idem.*

Atteri sordidum] * Generose Metellus apud A. Gellium vi. 11. *Idem.*

Minus triennium] * ut plures annos cum imperio essent. Tiberius in ea re vel nimius; causas exponit Josephus 18. Antiq. Laudatur ob id et Pius Antoninus Capitolino c. 5. Et ausus similia Pescennius Niger ad Marium et Commodum scribere, Spartiano teste c. 7. Sed huic commodo ingens, &c. * *Idem.*

In ea legatione] Legationem vocat, cum tamen praeses provinciae fuerit Agricola. Sed nota est divisio provinciarum ab Augusto facta, sic, ut aliae Cæsaris, aliae populi dicerentur;

Cæsar, quæ validiores erant, et quas annuis imperii regi nec facile nec tutum erat. Has igitur ipse suscepit in easque rectores mittere instituit viros (ut est apud Strabonem) quæ consulares qua prætorios, sed et equites, quos ille generali nomine διοικητας, jurisconsulti in Pandectis *Præsides* appellant. Iidem speciali nomine *legati Cæsaris* dieti. At qui in provincias populi missi, ii *Proconsules* dicebantur: unde tit. l. i. Pandect, de offic. Process, qui ad populi provinciarum rectores solos pertinet. Dio lib. LIII. Sueton. Aug. 47. alii. *Idem.*

Aliquando et elegit] Opinor scribi debere, *eligit*. Nisi quis suspectetur fuisse, *ferit*, ut sit translatio a sagittariis. Ibid. *Pro collavit* scripsi, *collocavit*. Rhenanus. Hesiodus: Φύμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἥντινα πολλοὶ Λαοὶ φῆμις ξυστοί. Vulgo jactatum, ‘Vox populi, vox Dei.’ *Idem.*

Consul egregie tum spei filiam juveni mihi despondit] Dubites, utrum jungas, *consul egregiae speci, an, filium egregiae speci*. Quod si hoc potius, magis etiam dubites, an non *speciei pro spei* scribendum. Sed *filia egregiae speci*, quæ in præclarum matrimonium spe et voto multorum destinabatur. *Acidalius.*

Adjecto Pontificatus sacerdotio] * Zosimus lib. προσαγαγόντων αὐτῷ τὸν Ποντιφίκου κατὰ τὸ συνηθὲς τὴν ἱερατικὴν στολὴν, ἀπεσέσατο τὴν αἵτησιν, ἀθέμιτον εἶναι τῷ Χριστιανῷ τὸ σχῆμα νομίσας: i. cum Pontifices ad ipsum ex more deferrent usitatam Pontificibus vestem, renuit, Christiano indignum ratuſ eu indui. Postea Theodosius, &c. * in fisum redactis eorum bonis. Nomen Pontificis scribit Varro de Ling. Lat. lib. IV. deductum esse a ponte, ‘nam ab iis Sublicius est factus primum, et restitutus sæpe.’ Zosimus derivat a prisca apud Thessalos consuetudine ubi, templis nondum exstructis, imagines Deorum loca-

bantur in ponte fluminis Penci, Sacerdotesque dicebantur γέφυραις. *Savilius.*

Cap. 10. Spatio ac cælo] Quid sibi velint hæc verba, querunt: nec im- merito. Aio distinctione illustranda: *maxima spatio, ac cælo in Orientem.* Est maxima spatio: si cælum intue- are, et ab eo situm, in Orientem Ger- maniæ objacet. *Lips.*

Spatio ac cælo in Orientem Germaniæ] Sic Mela II. 2. ‘divisas spatio pella- goque terras.’ Male hæc Taciti Lip- sius corrigit. *Is. Vossius.*

Septentrionalia ejus, nullis contra ter- ris, vasto atque aperto mari pulsantur] Vera narrat, si vera sunt, quæ etiam hodie asserunt Incolæ: quod ego scio. Nam Collonia (sic castrum vocatur in quo primum terram tetigi) sita est in littore quod tam vasto utque aperto mari pulsatur. Quo loco, ut obiter dicam, non pauca sunt vestigia veterum bellorum, cum Anglis præsertim. Est in eodem littore, in territorio gentis Barclayanæ portus quidam, qui nostra lingua *Auld heauen* appella- tur, quem qui viderit longe facil- lime intelliget, quæ scribit Virgil. *Æn.* I. 163. quibus versibus tam gra- phice depinxit portum nostrum, quam natura finxit. *Barclaius.*

Citra Caledoniam] Caledonia Scotiæ pars Septentrionalis, nunc Albania. *Savilius.*

Unde et in universum fama est trans- gressis] Lego, unde et in universum fama, e transgressis. Quasi diceret, sic narrant qui transgressi sunt. *Rhenan.* Hoc ideo, quia ad id ævi ulterior pars insulae Romanis fuerat ignota. *Virdungus.* Scripsisse auctorem cen- seo: unde ea in universam fama est transgressa. *Gronov.*

Tunc primum] Quemadmodum Li- vius et Rusticus referunt. Alioquin legerem, quum primum. *Rhenan.*

Insulam esse] Xiphilinus Tito: πρῶ- τος γε Παραλίων, δ' ἡμέis Ιομει, ἔγνω τοῦθ', δτι ἡ Βρεττανία περίβρυτός ἐστι: i. A-

gricola Romanorum primus, quantum nobis quidem constat, Britannum esse insulam comperit. Dio paulo largius 1. xxxix. προϊόντος τοῦ χρόνου πρότερον τὸ ἐπ' Ἀγρικόλου Ἀντιστρατήγου καὶ γῦν ἐπὶ Σεβήρου Αὐτοκράτορος νῆσος οὗσα· σαφῶς ἐλήλεγεται: i. progressu temporis primum sub Agricola Proprætore, et nunc sub Severo Imperatore innotuit insulam esse. Savil.

Quas Orcadas vocant] Orosius vii. 6. devictas Orcadas falso tribuit Claudio. ‘Oreades etiam insulas ultra Britanniam in Oceano positas Romano adjecit Imperio.’ Sed antea cognitas fuisse Mela, qui scripsit temporibus Claudii, docet, tradito earum numero 1. iii. ‘Triginta sunt Oreades angustis inter se diductæ spatiis.’ Savil.

Nix et hiems appetebat] Scribo, abdebat; hoc est, occultabat. Rhenan.

Sed mare pigrum] Haec sumpsit Jornandes in historia Gothorum. De Britannia enim loquens ait: ‘mari tardo circumflua, quod nec facile impellentibus cedat, nec ventorum flatus intumescat: quia remotae longius terræ causas motibus negant: quippe illuc latius quam usquam æquor extenditur.’ Pichena. Hodie certe id falsum. Nec Taciti aestate verum fuisse credendum. Repugnat ratio ipsa et natura maris. Boxhorn.

Rariores terræ montesque, causa] Rescribo: montes, qui (vel quæ) causa. Rariores illa terra montes erigit: inter montes autem eorumque amfractus major vis incumbentium et se involventium ventorum.’ Boxhorn.

CAP. 11. *Rutilæ Caledoniam habitantium*] Adspexit, imo transcripsit in parte hunc locum Jornandes De origine Gothorum: ‘Silurum [male in eo, sylorum] colorati vultus, torto plerique crine et nigro nascuntur. Calidoniam vero incolentibus rutila-comæ, corpora magna sed fluida, qui Gallis sive Hispanis a quibusque attenduntur adsimiles.’ Lips.

Silurum] Silures Walli Australes et Cornewalli, ut ex haec Taciti descriptio patet. Savil.

Posita contra Hispaniam] Indubie fuit, *positu*, id est, positione. Sic Ann. i. de numero legionum: ‘Quæ positu regionis, a tergo illis, &c. acirentur.’ Rursum lib. vi. 21. ‘Ille positus siderum, ac spatia dimensus, haerere primo.’ Expone *positu*, hoc est, propter positum, sive positionem. Hoc magis arridet, quam ut legatur, *positi*. Rhenanus. Emendavit Rhenanus, cum antea legeretur, *posita*. Ego mallem, *positus*, id est, positio: nam primo etiam casu dixit, ‘colorati vultus,’ et, ‘torti crimes.’ Sic Ann. vi. 21. ‘Ille positus siderum, ac spatia dimensus.’ Pichena. Concinbam, *positus contra Hispaniam*: ut idem sit quod situs vel positio. Muretus, *posita contra Hispania*: forte melius. Acidal.

Procurrentibus in diversa] Stolidum est ex diverso terrarum positu desumere similitudinis corporum causam ac rationem. Omnino lego, *procurrentibus inter se terris*, proxime se contingentibus. Quæ ipsius Taciti scriptura est, aut egregie fallor. Posset forte tamen stare lectio vulgata, si quis dicat *procurrentes in diversa terras et positionem cœli inter se opponi*. *Procurrentes in diversa terræ* sunt disjunctæ ac divisiæ. Boxhorn. Certe egregie fallitur. Nam *procurrentes in diversa terræ*, &c. * Gronov.

Eorum sacra] Uterque enim populus detestabili sacrorum ritu humanis litabat hostiis. De Gallis notum ex Cæsare, Strabone, Mela, Solino, et plerisque aliis. De Britannis idem tradit Dio Cassius lib. lx. Sed et utramque gentem suos Druidas habuisse ex Cæsare et nostro notissimum est. Virdungus.

Nam Gallos quoque in bellis floruisse] Imo et hodie florent, et habent principem, quem ego audeo cum Julio Cæsare non comparare solum, sed

præponere. Cujus res gestæ si pari facundia narrarentur, plus admirationis posteris afferent quam nobis res Julii Caesaris, aut Alexandri Magni attulerunt. *Barclains.*

In bellis floruisse] Ita loquitur alibi quoque noster, et l. iii. At Strabo, &c. * A quibus non discrepant, quae de Gallis suorum temporum prodit Ammianus Marcellinus. Denique omnia aliorum encomia superat illud Hieronymi adversus Vigilantium: ‘*Sola Gallia monstra non habuit, sed viris semper fortissimis et eloquentissimis abundavit.*’ *Virdungus.*

CAP. 12. *In pedite robur]* Ut et apud Macedonas olim et Romanos. *Vegetius* ii. 1. *Idem.*

Honestior auriga, clientes propugnant] Secus apud Græcos et Trojanos: domini enim currus pugnabant, qui Hesychio παραβάται dicebantur, οἱ ἐπὶ τῶν δίφρων ἔστωτες μαχόμενοι, οἱ κύριοι τῶν ἀριδάτων: i. pro curribus pugnantes curruum domini. Iisque digniores aurigis, ut Achilles Automedonte, ut Hector Iniopæo. *Salinarius.*

Olim regibus parebant] Aristocratiam eandem, quæ apud Celtas et Germanos, obtinuisse apud Britannos censem. Vide Strabonem l. iv. Ut hi reges fuerint ut Laconici, reapse nihil nisi optimatum principes. Contrarium tamen videtur hic locus vociferari, quem *reges* et *principes* inter se opponit. Nisi dicamus, semper quidem Optimatum regimen inibi obtinuisse, sed olim quidem cum Principatu, post sine Principatu. Cæterum verbum *parere* ingerere videtur regnum sic proprie dictum. *Principes*, ii. magistratus, qui partem aliquam gentis curabant: quæ partes, majores quidem *Pagi*, minores autem *Vici* vocantur. *Virdungus.* Alienæ interpretationes ex eo natæ, quod *Reges* et *Principes* existimaverint inter se opponi. Nihil profecto minus: nam quemadmodum olim, ita et illa tempestate reges inter Britannos erant.

Cogiduni reges et Voadiceæ generis regii sceminae hoc libro meminit nos- ter. *Parere* igitur et *factionibus ac studiis trahi* hic opponuntur. Cum paruisse dicit, intelligit promptitudinem obsequii atque statam ejus fidem. *Studiis et factionibus trahi* nihil est aliud, quam intestinis principum discordiis motibusque se præbere. Atque his quidem occasionem dabat ipsa principum multitudo. Olim illi pauciores et singuli pluribus præerant, postea vero singulae civitates singulos dominos habuere. Idem igitur *principes*, sed non eadem obsequii modestia. Eadem auctoritas, sed non eadem concordia, sed nec numerus idem *regum*. *Boxhornius*. Quicquid dicat, non efficiet, ut hic Tacito iidem sint *reges*, qui *principes*: nam *Princeps* pro rege aut eo, qui unus summum imperium quocumque nomine obtinet, tum extra Romam nemo diebatur: sed in Græcis barbarisque gentibus *princeps* apud veteres Latinos nihil aliud est quam aliquis procerum, optimatum, nobilium: ut Ismenias *Thebanorum princeps*, Aristotimus etiam ante tyrrnidem occupatam Hellanicusque *principes Eliensis*, Miltiades *cæterique principes Atheniensium*, et *principes civitatis Argorum*: in regnis satrapes, prætor, præfectus, purpuratus, amicus regius. Olim, inquit, in certis personis familiisque fundabantur regna gentes complurium populorum complexa: dein, ut et nunc, fato illis aut destitutione sublatis, dissiluit validorum illorum corporum unitas, et distrahuntur, prout aliquis procerum et quondam regibus proximorum vi et artibus ad homines adjungendos clientesque parandos et retinendos evanuit. Sic Alexandro et majoribus ejus regibus parebant Macedones: et eo mortuo factionibus et studiis distrahebantur, donec pauci oppres- sis aliis nova regna firmarent. *Talis erat status Galliæ, &c.* * *Gronov.*

Rarus duabus tribusve] Sic melius restitui. Vulgo, *tribusque*. Pichena, *Legio, tribusve.* Acidal.

Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram] Sed cur de noctibus longioribus non meminit? Nec vero crepuscula longiora quoque in hieme, vere diei partes. Puto, æstatis tantum tempus significatum: quia Romani, solum æstate bella gerebant, eoque potissimum tempore regiones, præsertim septentrionales, peragrabant noverantque. Sic infra: ‘Sed ubi ætas advenit, contracto exercitu?’ ac deinde: ‘Quarta ætas obtinendis quæ percurrerat insumpta.’ Item paulo post: ‘Ceterum æstate, qua sextum officii annum inchoabat.’ Ann. vi. ‘Quæ duabus æstatibus gesta coniunxi, quo requiesceret animus a domesticis malis.’ Hist. l. v. ‘Vespasianus fortuna famaque et egregiis ministris, intra duas æstates, cuncta camporum, omnesque præter Hierosolyma urbes, victore exercitu tenebat.’ Pichena. Vide Cæsarem Gall. l. v. Plinium II. 75. et Panegyricum Constantino dictum. Hodierni Geographi accuratiores, qui Britanniam octavo climati subjectam, parallelis XVIII. et XXVI. incluserunt, diem inibi maximum horarum æquinoctialium octodecim cum semisse putant. *Virdung.*

Nec concidere et exurgere] Castigavi, nec occidere, &c. Rhenanus.

Scilicet extrema et plana terrarum] Locus, me quidem judice, fatigaturus lectoris judicium, ut aut bene intelligatur, aut saltem commodam admittat interpretationem. Verba enim hunc sensum præferre videntur: Si extrema terrarum plana essent, &c. * Horizontem suum raderet. Et tamen quasi hic tradidisset reconditæ quidpiam artis Tacitus et admiratione dignum, inventus est ex Panegyricis, qui doctrinæ quasi arcanum usu faceret suum, ipsis hinc verbis in orationem transcriptis. *Sævit.*

Infrage cælum et sidera nox cadit] Si quis locus obscurus a Tacito exprimitur, hic natus est. Ad ejus clariorem explanationem, observandus apud illum, præpositionis, *infra*, usus Ann. XIII. &c. * adeo clarus, ut sidera hebetet.’ Hunc Taciti locum imitatus est is, qui Constantinum scripsit Panegyricum. De Britannia enim loquens, ‘Longissimæ dies, et nullæ sine aliqua luce noctes; dom illa littorum extrema planities non attollit umbras, noctisque metam cœli et siderum transit aspectus. Ut Sol ipse, qui nobis videtur occidere, ibi apparet præterire.’ Pichena.

Præter oleam vitemque] Vide Julium Scaligerum Exercit. cc. Alter tamen auctor Iconis animorum, qui Britanniam vites alere posse uvasque ad maturitatem perducere tradit, Cantiumque et Wintomensem regionem cum cæteris ad meridiem ortumve spectantibus olim vineta habuisse, quæ deinde pascuorum utilitas viliusque redemptum ex Aquitania vinum exemerit. *Virdungus.*

Multus humor terrarum cælique] Crescendi secundum Philosophos due causæ: materia perpetuo suppeditata, eoque idonea et habilis ad transmutationem, et calor auctor dñarum effectuum, quippe dilatans corpus quod susceptum est incrementum, et transmutans id quod accedit. Britannæ materia superest ob abundantiam humoris: calor non deest quidem, sed neque superest. Inde fit ut fruges quidem cito proveniant, sed tardius maturescant ob caloris imbecillitatem. *Idem.*

Naturam margaritis deesse] Nihil dici posset venustius. Natura, φύσις, τούτης φυσική: qualitatem in scholis vocant. Et sic usi hac voce Latini scriptores. Lucretius ‘tetram absinthii naturam’ dixit. Virgilius, ‘naturas apibus quas Jupiter ipse Addidit.’ Hic vim insitam margaritis se absque arte aut industria humana

expellendi in littus notat. De qua tamen ambigit noster. Unde et dixit, ‘quidam arbitrantur.’ Recte ergo et salse subjicit: Ego facilius crediderim naturam non dedisse margaritis Britannicis vim se sponte expellendi in littus, quam deesse avaritiam Romanis, qui magno cum labore et periculo eas solent conquirere. Non tanta est liberalitas naturæ, quanta avaritia ingenii humani. Nec aliud voluit Tacitus. Et proinde fallitur vir doctissimus, qui ita accipit hunc locum, ac si naturæ imputet auctor causam cur margarita Britannica subfuscata sint ac liventia, quod ad rem et mentem scriptoris nihil omnino facit. *Boxhornius.* Velleum, ut vult διπάνω sed hæc quoque venustius quam verius. Quosdam scribit auctor putare, non omnia margarita, quæ gigant Oceanus Britannicus, &c.* *Gronov.*

CAP. 13. *Jam domiti, ut pareant]* Hoc est, ut justa quidem imperia perpetiantur; crudelia vero atque injusta adhuc recusent et aversentur. *Virdungus.*

Prospera pugna terruerit] Modestius ac verius noster, quam Diodorus Siculus iv. 21. Sed et Velleius more aulicorum fumos vendit quam bis penetratam a Caesare Britanniam dicit.

Consilium id Divus Augustus vocabat] Ut naturale corpus, si consueto exilius sit, imperfectionem arguit, excendens justam magnitudinem molem inhabilem prodit; sic in politico corpore utrumque extremum, est invalidum, neque adversus vim commode firmatur; quanquam fortassis in utroque πλήθωρα minus periculosa, quam ἔνδεια. Augustus provide suo tempore hosce metus librans, cum tam vaste pateret Romanum imperium, ‘ut jam mole laboraret sua,’ inquit Livius, &c. * Ann. i. * Dio lib. lvi. γνώμην τε αὐτοῖς ἔδωκε, τοῖς τε παροῦσι ἀρκεσθῆναι, καὶ μηδαμῶς ἐπὶ πλεῖον τὴν ἀρχὴν ἐπαυξῆσαι ἐθελῆσαι: i. consulebat ut præsentibus contenti laxiores regni

fines non appeterent. Savil.

Tiberius præcipue] V. c. habet, *Tiberius præceptum.* Ursinus. Decurtata ejus consilii ratio videtur, quæ de penu Strabonis promittitur a doctiss. viro, cum integra ab eodem sumi potuisse, lib. ii. p. 115. Tiberius autem acrius ei rei studebat: quippe cui Reip. cura præ nequitis neglectui esset. Non ergo hic inseram *præceptum* doctiss. viri castigationem: cuius nescio unde hæc hausta sint. ‘Augustum a Britannis tributi loco nescio quid minutarum rerum accipere.’ Nam ex Strabone quod citat, nihil ad eam rem facit: τέλη enim (non φόρους) minutarum rerum, non ipsas res, Britanni tunc penderbant. Verba ejus vertit Budæus lib. iv. de asse, quæ magnus ille vir falso creditur non recte Latina ex Græcis fuisse: ubi est: τέλη οὕτως ὑπομένουσι βαρέα: *vectigalia etiam sic tolerant gravia.* At tu, queso, eruditissime Cäsarbone, cedo ubi ille cœnctiat. Quia, inquis, non animadvertebat dicere Strabonem Britannos τέλη ὑπομένειν eaque οὕτω βαρέα, nullos autem φόρους. Quid si magnus ille vir secutus est codices Aldinos, qui habent οὕτως? quod vel mihi potius videtur: nam illatio, ‘ita nullo jam præsidio ad insulæ custodiæ opus est.’ Optime et apposite ex vectigalium gravitate; secus nec tam concinne ex eorundem levitate. Cæterum de tributo ita Jetil. xxvii. D. de verb. sign. ‘Idem hoc etiam tributum appellari Pomponius ait, et sane appellatur ab in-tributione tributum, vel ex eo quod militibus tribuatur:’ quibus consona sunt hæc Plauti Aulular. ‘ad postremum cedit miles, æs petit, Itur, putatur ratio cum argentario, Impransus miles astat, æs censem dari.’ Addam tamen pro coronide pleraque, et præcipua illa, τούλαχιστον μὲν γὰρ ἐνδε τάγματος, apertius verti potuisse, quæ sic in Latium transferrem, minimum enim una legione opus est. Sed

non ea mente animi, ut cum Budæo in certamen descendam; quis adeo fungus? *Salinerius*. Ingeniosa mihi visa est Lipsii conjectura, præsertim ex Tacito ipso firmata: ac libenter eam recepissem: tamen quia dissentit *Salinerius*, et vulgata lectio utcumque ferri potest, satis habui, correctionem in margine libri adnotare. *Pichena*. Tiberius in eo omnia esse putabat, si providisset, ne composita turbarentur: unde et proferendi imperii incuriosus erat, et a bellis, si quis alias, abhorrebat. *Virdungus*. *Scriverius* malebat: *Consilium id D. Augusti vocabat Tiberius præceptum*. Si quis me sequi volet, lectionem vulgariter corrigere non tentabit. Constanti sibi verba pariter ac sententia. *Consilium vocabat*, idem est quod, consultum existimabat. Cæterum ejusmodi consiliis, &c.* *Boxhornius*.

Quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes] Ita distingue; *Vespasiano*: *quod initium v. m. f. fuit. Domitæ gentes*. *Acidalius*.

CAP. 14. *Didius Gallus*] Ann. xii. ubi et A. *Didius* vocatur. *Savillius*.

Suetonius Paullinus] Res illæ quomodo gestæ lege Tacitum Ann. xiv. ubi plenius exsequitur: *Idem*.

Ut viros] *Malim*; *vires*: *Rhenanus*.

Terga occasioni patefecit] Non me fugit *terga* hoc loco posse pro iis capi, quæ post *terga* reliquit. Nec tamen minus eleganti sensu interpretabimur Suetonium occasionem fugisse et dedisse *terga*, quod Tacitus vocat *terga patefecisse*, ut Virgilius l. v. eximii operis, ‘terga nudare fugæ.’ *Boëth.* de Consol. Philos. l. iv. ‘cur inertes terga nuga nudatis?’ *Barclaius*. Quæ sententia quam aliena sit ab hoc loco, (ne quid gravius dicam) quivis videt. Non occasio *Paullinum* fugit, sed ipse occasionem rebellionis Britannis dedit. *Boxhornius*.

CAP. 15. *Alterius manus centurionis: alterius vim et contumelias*] *Malim*, *alterius manus centuriones*, *Rhenanus*.

Videtur legendum: *alternis manus centurionum, alternis serros rim et contumelias miscere, &c.* addita voce, *serros*, ex v. c. *Ursinus*. *Alterius, manus, centuriones*, sive *centurionis*, quod idem est vel *Euphoniæ* gratia. *Virgil. Georg. 1.* ‘urbisne invisere Cæsar Terrarumque velis curam.’ Ad quæ *Gellius* xiii. 19. ‘Vete enim et muta ut Urbes dicat, insipidius nescio quid facies et pinguis.’ *AEn. lib. III.* ‘Centum urbes habitant magnas.’ Hic item muta ut urbis dicas, nimis exilis vox erit, et exsanguis.’ Doctissimus vir hæc varie castigat, cui tamen non acquiescit eruditiss. *Pichena*, sed de majore menda suspicatur: nos ne minimam quidem literam hic desideramus. Cornelius missa probatione ejus quod dixerat, nempe discordiam præpositorum fraudi subjectis esse, quia per se clarum. *Homerus Iliad. lib. 1. 253.* ‘O dii, magnus luctus Græcam terram venit: Gaudebit profecto Priamus, &c. Si vos de his omnibus certantes resciverint,’ &c. Affirmat eorum concordiam, &c.* *Saliner*. Ego de majori mendo suspicor: nam verba hæc ad ipsos præpositos non videntur referri, cum de illis jam dixerit, alterum in sanguinem, alterum in bona sævire: immo potius ad ipsum discordiam et concordiam aque subjectis exitiosam, de qua nunc sermo. At nunc *Salinerii* acutam interpretationem amplector, qui ait, Tacitum, omissis de discordia probationibus, ut per se claris, de præpositorum concordia tantum loqui: alterius, scil. legati concordiam, manus et centuriones procuratori commodare: alterius, id est, procuratoris concordiam, vim et contumelias circa prædas et raptus legato permittere. *Pichena*. Non culpo Lipsii correctiones: magis tamen probo posteriorem: *alternis manus, centuriones: alternis, &c.* Sic nihilominus, ut accipiam non eodem plane sensu. Ipse interpretatur, tanquam velit auctor:

Præpositos alternis, et vicissitudine quadam sævisse. At ego *alternis* istud explico, modo per discordiam, modo per concordiam. *Manus ac centuriones miscere* per discordiam: per concordiam *vim et contumelias*. Nam ad id, quod proxime dixit, auctor respicit: et declarat, quomodo subiectis æque discordia, æque concordia sit exitiosa. Hæc mens verborum clarius elucesceret, si scriptum ita esset: *alteram manus, centuriones; alteram vim, &c.* ut prius *alteram discordiam*, posterius concordiam intelligas: quo quidem modo vide etiam ne legendum omnino sit. *Acidalius*. Claudius Boucault hunc locum sanavit legendo: *alterius manus centuriones: servos vim, &c.* *Manus* accipitur notione; qua alibi: ‘An nescis longas regibus esse manus?’ Oculi, aures, Græce Latineque sæpe simili significatione. Porro Procurator nullum initio habebat officium, quod appareret. Sed legatus, aut qui provinciam regebat, milites, qui ejus jussa exequabantur. Procuratori vero erant servi proprii. Plorant ergo Britanni centuriones, quos appellant *Legati manus*; et servos, Procuratoris manus (repetendum enim ἀπὸ κοινοῦ), vim et contumelias miscere. Quod ita fuit: hic ipse Ann. xiv. ‘adeo ut regnum, per centuriones; domus per servos, velut capta vastarentur.’ Scilicet impositi Icenis fuerant illi duo centuriones nempe et servi tanquam reguli. Subjunxit enim: ‘quando in provinciæ formam cesserant.’ *Barclaius*. Probo emendationem: *alterum vim et contumelias miscere*, procuratorem scilicet. Quæ præcedunt non mutem: nam legati manus centuriones, quorum ministerio sævitiam exercet. Hinc Hist. iv. legati gravem comitatum dixit. *Grotius*. Si mihi paullulum auxilio a libris, libenter legarem: *alterius manus cædes, rapinius: vel cædes, direptiones*. *Alterius*, id est, legati manus militares, sive centurio-

nes et milites. Vide locum Ann. xiv. 31. e quo quidem videtur illud *centuriones* in contextum hic irreppisse, quum illud *manus* quidam velut interpretans ad marginem adscripsisset, *centuriones*. *Alterius*, id est procuratoris Cæsaris servos. *Virdungus*. Legendum, ut monuimus olim et in commentario suo laudavit Boxhornius hujus Academiae celebris doctor: *alterius manus, &c.** *Gronov*.

*Quantum enim transisse] *Britannorum futuram. Similia apud Cæsarem Vercingentorix lib. vii. 29. *Virdungus*. Legere malim: *Quantulum*. Sic de mor. Germ. ‘Quantulum enim amnis obstabat.’ *Boxhornius*.*

*Plus impetus, majorem constantiam penes miseros esse] Vera et plana sententia. Nescio tamen, quid hic desidero, cum præcedentia ista respicio: ‘neve prælii unius aut alterius eventu pavescerent.’ Videtur enim prius illud membrum *plus impetus*, velut in comparatione sui et Romanorum, de Romanis voluisse dicere: Illis ut integris et felicibus plus quidem impetus, cæterum sibi, ut miseris, plus constantiæ. Itaque vox aliqua perit fortasse: quæ inseri facile ex sententia possit: *plus impetus integris, majorem constantiam penes miseros esse*. Sed alii diligenter hoc considerent, et acutius dijudicent. Ego etsi vulgatam satis tolero, indicare tamen hanc suspicionem meam volui. *Acidalius*. Mucianus Histor. lib. ii. hunc veluti locum interpretans: Acriore hodie disciplina victi quam victores agunt: hos ira, odium, ultiōis cupiditas ad virtutem accedit: illi per fastidium et contumaciam hebescunt. *Virdungus*.*

*Qui relegatum] Placet; nec male tamen, relegatum. Lipsius. Nihil mandandum arbitramur. *Boxhornius*.*

*Periculosius esse deprehendi, quam audere] Seneca in procœm. contr. lib. iii. ‘nunquam non utilius erat illi deprehendi, quam præparari.’ *Pich*.*

CAP. 16. *Voadica*] Ann. xiv. Scribitur autem ejus nomen *Boodicia et Boudicea*: in Xiphilini libris *Bouyðovit-ka. Savilius.*

Sedem servitutis] Vide Flaccum de condit. agror. Brutus apud Appianum in concione ad veteranos. *Virdun.*

Amisit ira] Reposui, omisit. Rhenanus.

Ira et victoria] Ex Senecæ Troadibus: ‘ sed regi frenis nequit, Et ira, et ardens hostis, et victoria.’ *Virdungus.* Scrivérius suspicabatur restituendum, *irata victoria*. Nihil temere mutandum existimo. *Boxhorn.*

Conscientia defectionis] Delicti conscientia et veniae desperatio quid apud hostes possit, luculento exemplo Illurgitanorum discimus apud Livium lib. xxviii. *Virdungus.*

Arroganter in debitos] Vide Ann. xiv. et Dionem lib. lxxii. *Idem.*

Tanquam exorabilior et delictis] Levissima mutatione legerem et distinguarem: *tanquam exorabilior. Qui delictis hostium norus, eoque paenitentiae mitior, compositis, &c.* Pichena.

Comitate quadam curandi] Dum lenitate dulcis est erga provinciales, eorumque amorem morum etiam facilitate et comitate promeretur. *Virdungus.*

Manentibus adhuc civilibus] Nullum est disciplinæ militaris venenum magno bello civili: nam per id duces obnoxii plerumqñ militibus sunt, cogunturque eos laxe habere, ne ad adversarios transeant. *Idem.*

CAP. 17. *Nisi quod innocens]* Quibuscumque exercitus dicto audiens non fuit, aut male re gesta fortunam defuisse, aut aliquo facinore comperto avaritiam esse convictam, Cæsar de bello Gall. i. Et gratiosam etiam apud turbam militarem esse ducis sive imperatoris innocentiam Cicero in Maniliana pluribus demonstrat. *Virdungus.*

Brigantium partem] Comitatus Eboracensis et Lancastriæ, Westmerlan-

dia, Cumberlandia, et Episcopatus Dunelmensis. *Sarilius.*

Vir magnus, quantum licebat] Vide et fruere, quas ad hunc locum symbolis contulit J. Gruterus par. 2. Diss. ad Tacitum. *Virdungus.* * sustinuit Julius Frontinus. Plana est sententia, de cuius veritate dubitari non debet. *Boxhorn.* Ego tamen Gruteri, Virdungi, Berneggeri sententiam veriorem censeo. *Gronovius.*

Locorumque difficultates] Arbitror sic habuisse sinceram lectionem, *super virtutem hostium, locorum quoque difficultates eluctatus.* Sic Hist. lib. iii. ‘ nives eluctantibus.’ *Rhenanus.*

CAP. 18. *Alam in finibus suis agentem]* Cum ala dicatur et de equitibus et de peditibus, ut Lipsius probat de mil. Rom. ii. 7. hic dubium esse potest, ad utros sit referenda. Verius tamen puto, alam equitum intelligi. *Pichena.*

Ut quibus bellum volentibus erat] Velem, ut quibusque. Lipsius.

Quibus bellum volentibus erat] Ele-gantissima locutio: hoc est, qui bellum vellent. Græca figura est, de qua in vestibulo operis admonuimus, et suis praeterea locis. Sic Ann. i. ‘ quibusque bellum invitis aut cupientibus erat.’ Lib. xv. ‘ hæc atque talia plebi volenti fuere.’ Sic Hist. iii. ‘ et in verba Vespasiani adigi volentibus fuit.’ Ubi vulgo, *liberum fuit*, legebatur. Eodem mox libro reposuimus, *Muciano volenti rescriptsre*; ubi antea, *volentia*. *Rhenanus.* Laudat probatque Berneggerus adducto pari loco ex Ann. ii. ‘ ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat.’ Estque Græcismus passim auctori nostro in usu. Cæterum mutatione nulla est opus, dum vulgata lectio stare potest. Qui in bellum proni erant laudabant Ordovicum exemplum et sequebantur. *Boxhornius.*

Probare exemplum] Id est, Probat, subaudi provincia: ac *operiri*, id est, Operiebatur animum recentis

legati. Rhenanus.

Transvecta æstas] *Lego, transacta æstas. Idem.*

Sparsi per provinciam numeri] *Loquitur de numeris militaribus. Rhenanus.* *Legendum videtur, innumeris Ursinus.* *Accedere nequeo Romanae rei instauratori eminentissimo legenti, per provincium innumeris:* quippe numeri, nihil sunt quam ipsi milites legionarii ne an auxiliarii: qua voce nihil crebrius Taciti aeo. *Sueton. Vesp. 6.* ‘revocatis ad officium numeris.’ *Videatur Tacitus Hist. I. 1. c. 6. Gruterus.*

Tarda et contraria] *Incommoda. Sic illud veteris scriptoris: ‘Tardum est differre, quod placet.’ Boxhornius.*

Legionum vexillis] *Hoc est, veterans et emeritis, qui in singulis legionibus sub vexillo seorsum habebantur, cæterorum immunes, nisi propulsandi hostis, et hinc vexillarii dicti: a quibus diversæ sunt vexillationes apud inferioris ævi scriptores et in codice Justinianeo. Vegetius enim vexillationes et a legionibus et auxiliis sejungit lib. III. c. 4. et 10. Idemque equites tantum in vexillationibus fuisse indicare videtur I. II. c. 1. et 2. *Virdungus.* *Italiam proficiserentur. Nam et hoc genus vexillarii dicebantur, qui expeditionis causa delecti ab legionum suarum corpore ad tempus discesserant, et sub vexillis habebantur. Similiter ‘modicam auxiliorum manum’ appellat, ut indicet majorem partem ad stativa mansisse. *Gronov.**

In æquum digredi Ordovices non audabant] *Manifeste mihi tenere insulissimam glossam visus sum, vocem Ordovices. An enim Ordovices non audabant? ipsi imo Agricolæ milites: quibus trapidantibus, ipse ante agmen incedens, animum fecit, aciemque consternatam erexit. Nempe igitur delenda. Minime vero. Sed corrigenda iterum, correcta a nasuto nimis aliquo lectore, qui, quia de Ordovicibus hic ageretur, vocem ordines,*

quomodo Tacitum scripsisse affirmare audeo, ut sapere plus quam alii vide-retur, stultissime mutavit in *Ordovices.* Putidum sit cogitare de perdi-tione et restitutione alterius vocis, tanquam scriptum esset, *digredi ad-versus Ordovices.* Pro *digredi* tamen potius sit legere *degredi*, ut et alibi diximus. *Acidalius.*

Prout prima cessissent, fore universa] *Sic Hist. II. 20. dixit ‘gnarus, ut initia belli provenisset, famam in cætera fore.’ Pichena.*

Sed ut in dubiis consiliis, naves deerant, ratio et constantia] *Aliiquid huic loco deesse videtur ad sententiam explendam: quasi Tacitus sic dixerit: sed quoniam (ut in dubiis consiliis) naves deerant, ratio et constantia ducis transvexit. Tamen si vulgata lectio, tanquam integra, sit retinenda, ego ita distinguerem: animo intendit: sed, ut in dubiis consiliis, naves deerant: Ratio et constantia, &c. Duce enim, cum dubia sunt belli consilia, non omnia sibi parare solent, quæ usui esse possunt. Pichena. Mira omnia sunt, ni transpositum hoc est. Hunc quidem ordinem et sententiæ et structuræ concinitas postulat: ‘Naves deerant: sed, ut in dubiis consiliis, ratio et constantia ducis transvexit. Acidalius. Videtur scripsisse auctor: Sed, ut in subitis consiliis naves deerant. Gronovius.*

Qui mare exspectabant] *Claudius Boucault corrigit: Qui Cameras ex-spectabant. Quo nomine intelligit naves, quas ‘plano alveo fabricasse’ Suetonium dixit lib. XIV. ‘Adversus breve littus et incertum.’ Et Camaræ nomen palato Latino non insulsum. *Barclaius.**

Ne laureatis quidem gesta prosecutus est] *Quæ fréquenti in usu, si nuncianda forent victoriæ insignioris pros-pera, ut ex Livio discimus princip. I. XLV. et ex Amm. Marcellino lib. XVI. *Savilius.**

Sed ipsa dissimulatione] *Melius dis-*

tinxi puneto apposito post verbum est: nam in vulgatis continualabat oratio, *proseculus est, sed ipsa.* Pichena.

Quanta futuri spe] Quod enim istam expeditionem susque deque habuisset, inde conjectabant, alia multo majora eum in animo habere gerere, et futurorum claritate præsentia prorsus obscuraturum. *Virdungus.*

CAP. 19. Parum profici armis, si injuriaæ] Alexander apud Curt: lib. viii. ‘Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asjam, non transire volumus, cum his communicanda est nostra clementia: horum fides stabile et æternum faciet imperium.’ *Virdungus.*

Statuit excidere] Sive excidere, pro recidere legas, sive, *exscindere*, parum refert. *Rhenanus.*

Nihil per libertos servosque publicæ rei] Subauditur agere, id est, agebat. *Idem.*

Non studiis privatis] * Livius. Eodem spectant Arcadii et Honorii verba ad Stiliconem: ‘Honoris augmentum non ambitione, sed labore, ad unumquemque convenit devenire.’ *Virdungus.*

Nec ex commendatione] Suspectus mihi est hic locus: nec enim operosa commendatione aut precibus opus erat, ut quis in gregarium militem adscisceretur. Vix dubito, quin scripsit Tacitus: *nec ex commendatione aut precibus centuriones militum ascire.* *Boxhornius.*

Precibus centurionum milites accire] Danesius legebat: *centurionum comites asciscere.* Ursinus.

Non omnia exequi] Notabis *Exsequi* hic valere, punire, ulcisci: quod in Suetonii Julio, cap. 67. Vespas. cap. 14. Calignla, cap. 12. in Seneca, et alibi observatum. *Lipsius.*

Non omnia exequi] Id est, punire. Ita Suet. Jul. 67. a quo fortasse Agricola didicit sic se gerere: ‘Delicta neque observabat omnia, neque

pro modo exsequebatur.’ Tertull. adversus Marcionem l. i. 37. ‘quid denique adulantius, quam delicta non exequi?’ Plautus Capt. ii. 1. *Exsequi* alia notione usurpat: ‘Si immortales id voluere vos hanc ærumnam exequi.’ Moneam lectorem si abesse optimo codici Cl. Puteani, cuius mihi copiam fecerunt lumina Gallieæ juventutis filii ejus. Scribendum ergo, *Dii*, et mittatur, *sī*, Morboniam. *Barclaius.* Quamvis enim omnia peccata militum sciret, non ideo omnia puniebat. Observavit G. Barclaius, ab aliis etiam usurpatum hoc verbum, *exequi*, quasi pro punire. *Pichena.*

Nec pœna semper, sed sapius pani-tentia] Hic locus me admonet ut illum laudabunt boni, hunc etiam ipsi culpabunt mali. Quæ tenebris a commentatoribus aspersa sunt, Lambinus *impendiosum* prodigum dici vult, sed qui cum superioribus connectentur? et quo pacto de prodigo verum? ‘Illum laudabunt boni,’ &c. Quod in noxiā missam facientem verius et concinnius cadit. Nos *impendiosum* μεταφορικῶς pro eo, qui nimius est in ignoscendo: Mnesilochus enim viso Chrysalo, qui sibi fecerat argenti copiam, certus beneficiandi gratos laudat, ingratosque detestatur. *Saliner.*

Officiis et administrationibus potius non peccaturos] Subaudi, ducebat, vel censebat. *Rhenan.* V. c. est: *off. et adm. præponere potius non peccaturos.* Cum in vulgatis desit verbum *præponere*, pro quo alius liber habet, *præficere*, ut alibi apud Tacitum vv. cc. eodem loco quidam habent, *præpone-re*, quidam *præficere*. Ursin. Cornelius sołens ibi verbum supprimit, ubi per se de contextu prodit. Ann. l. xi. ‘De se Nonius, conscos non edidit.’ Et, ‘At Britanni non virtute sed

occasione et arte ducis rati.' Itidem hic sese offert *præponere*: vel idem sit *νιτοῦ ἀνανταποδότου*, ut apud Thucydidem est invenire, καὶ ἦν μὲν ξυμβῆ ἡ πεῖρα, i. quod si conatus procedat: ubi Scholiastes: τὸ σχῆμα καλέεται ἀνανταποδότον, i. figura dicitur ἀνανταποδότον. Additque supplenda esse per hæc καλῶς ἀν ἔσται τοῖς Ἀθηναῖοις τὰ πράγματα, i. bene se Atheniensium res habebunt. Saliner. Scio Tacitum saepe verba supprimere: sed non ideo decedam opinione, quin hic omnino verbum desideretur. Forte legendum: *præficere administrationibus*. Pichena. Clarum vocem *præficere*, aut similem, deesse, ut aliis notatum. Muretus, nescio an e libro, scribebat; *Off. et adm. præponere potius, &c.* Acidal. Fulvii v. c. toties venditans, quod certum est nullo in Ms. repertum, sed conjecturæ doctorum hominum deberi, jamdudum apud me tesseram confregit. Verbum autem, quod desideratur, censeo latere sub τῷ *potius*, quod, ut et τῷ *magis*, intelligere sæpe Tacitum, Livium, Plautum, alios ante τῷ *quam* in confessu est: adeoque auctorem edidisse *afficiis et administrationibus imponere non peccaturos, quam damnare cum peccassent*. Est autem etiam Taciti 'imponere legionibus,' 'cohortibus,' 'eustodiæ,' 'summae rei.' Gronev.

Tributorum auctionem] Legam, *exactionem*: nisi tamen tributa aucta recenter intellegit; quod Vespasianus fecerat, ut in Suetonio legas. *Lips.*

Frumenti ac tributorum auctionem] Malim, *exactionem*. Rhenan. Nihil dubitem *exactionem* scribere, ut Lipsius conjiciebat: nam de auctis tributis, vanum. *Pro æquitate vero pœne certum mihi Tacitum reliquisse æquitate*: quod verum sensum facit. Conjecerat sic et Muretus. Acidal. * *capita provincialium impositum*. Adenudi Lipsius de Mag. Ro. I. II. c. 2. et 3. Brissonius I. III. explicationum, quæ ad jus pertinent. *Virdun.*

Circumcisio in quæstum reperta, quæ ipso trib.] Emendavimus: *circumcisio quæ in quæstum reperta, ipso, &c.* Rhenanus. Traisposuit Rhenanus relativum, *quæ, contra veteres libros, qui habent;* *circumcisio in quæstum reperta, quæ, &c.* Quod fortasse rectius esset, dummodo legeretur, *repertis*. Pichena. Alterum tributorum foementum coercitio administratorum, qui præter publice imperatas pecunias privato suo compendio immane quantum serviebant. *Virdungus.*

Nunque per ludibrium assidere] Quæ de clausis horreis, iniqua emptione ac venditione frumenti ejusque subvectione per divertia itinerum in loca remota, hic porro leguntur, fœde admodum sunt corrupta; quibus tanquam conclamatis nos non libenter manum admovemus. *Boxhornius.*

Vendere pretio] Muretus, *pendere pretium*, multo, ut mihi videtur, verisimilior sententia. Acidal. Hæc ego non capio. Quid enim est *vendere pretio*? quasi venditio ulla sine pretio interventu fiat? Tentabam *vendere prædia*: sed ἐπέχω. *Virdungus.* Suspicor, ac *vendere parvo cogebantur*. Gronovius.

Devortia itinerum et longinquitas] Similia quæstuum sive rapinarum genera in provinciis excogitata fuerunt etiam antiquiori ævo ab avaris magistratibus. Cicero in Verr. Act. 6. 'semper ad ultima ac difficiliora loca apportandum frumentum imperare: ut vecturæ difficultate, ad quam vellet aestimationem pervenirent.' Et inferius: 'tum, cum tibi ego frumentum in meis agris, in mea civitate, denique cum in iis locis, in quibus es, versaris, rem geris, provinciam administras, paratus sim dare; angulum mihi aliquem eligas provincie reconditam ac derelictum?' Pichena. Valerianus Imp. apud Trebellium Pollio in Balista: 'Ut illis equos contineat, ubi sunt pabula; illuc annonas militum mandet, ubi sunt frumenta:

non provincialem, non possessorem cogat, illic frumenta, ubi non habeat dare: illuc equum, ubi non potest, pascere: nec est ulla alia provisio melior, quam ut in locis suis erogentur, quæ nascentur, ne aut vehiculis aut sumptibus rem publicam gravent.' In quam rem multa et in utroque codice sanciuntur, ut ad Trebellii locum notat Casaubonus. *Virdungus.*

CAP. 20. *Quæ, vel incuria intolerantia*] *Lego, quæ vel incuria, vel tolerantia priorum.* Rhenanus. *Incuria*, dum non inquirunt in facinora suorum ministrorum præsides: *tolerantia*, quod ad delicta suorum conniverent. *Virdung.*

Non minus quam bellum] Siquidem non minus in pace quam in bello spoliabantur, illudebantur, omni crudelitatis genere lacerabantur. *Idem.*

Contracto exercitu multum in agm.] Posset sic quoque legi, imo sic legendum est, *contracto exercitu, militum in agmine, &c.* Rhenanus. V. c. habet *multus, pro, multum; placeret tamen magis, militum.* Ursinus.

Ipse prætentare] Et hoc officio ducis convenienter. Leo Imp. Tactic. ix. 12. 'Sin admodum lubrica difficultaque loca fuerint, te ipsum oportet primum eo transire: deinde ibi consistere et commorari, donec omnes sine offensione transierint.' Idem exemplo suo ingerunt, apud Curtium lib. vii. et viii. Alexander Magnus; apud Sallium lib. xv. Claudius Nero; apud Zosimum Julianus; apud Nicetam lib. ii. Manuelis Conradus: et alii apud alios. *Virdungus.*

Irritamenta pacis ostentare] Multo potius, quod jam pridem margini, *invitamenta*: quod et credo verum. Quid tamen si et *imitamenta pacis?* Id est, pacis quandam speciem. Acid.

Præsidii castellisque circumdatae] Quæ hic *præsidia et castella, alibi castra seu hiberna* vocat. Annal. xiii. 'damno ejus exterriti qui præsidium ferre debuerunt, sua quisque in castra, trepida fuga rediere.' Supra

enim dixit, e castellis eos advenisse. Hist. iv. 'Civilis arte grassandum ratus, incusavit ulti præfectos, quod castella deseruissent: se cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum: illi sua quisque hiberna repeterent.' *Pichena.*

Ut nulla ante Britannia] Putem legendum, ut paullo ante Britannia nora pax illacessita manserit. Hoc enim egisse prædicat illa tanta ratione cu- raque, ut conservaret pacem ante vix notam. 'Lacessitam pacem' ali bi quoque dixit auctor, ut supra iv. 32. et xv. 2. *Freinshem.*

CAP. 21. *Saluberrimis consiliis*] Ad continentos scilicet in fide devictos, quod plus est quam vincere. *Virdung.*

Homines dispersi ac rudes] Eam ingressus est viam in mitiganda Britannorum feritate Agricola, quam præiverunt primi civitatum conditores, de quibus Cicero in Sextiana c. 42. *Idem.*

Eoque in bello faciles] Scribendum, *eoque in bellum faciles*: aut potius, *eoque bello faciles*. Sic enim Ann. i. 'seditioni promtum,' dixit. Lib. ii. 'prælio paratum.' Lib. iv. 'offensioni proniores.' Eodem, 'Agrippina Neroni promtior.' *Rhenan.*

Bello faciles] Qui facile in arma agerentur et quamvis levibus de causis bellum sumerent. *Virdungus.*

Templa, fora, domos] In iis enim occupati de bello cogitaturi non erant. Ea autem tempestate exultam demum, quoad urbes ac ingenia, Britanniam appetet. *Boxhorn.*

Pro necessitate] Faciebat, ut nemo in splendidorum operum structuris post alium esse vellet. Magna ejus vis est apud erectas mentes. *Idem.*

Paulatimque discessum] Suspicio legendum: *paulatimque descensum.* *Pichena.*

CAP. 22. *Ponendisque insuper castellis*] V. c. habet, *telis, non, castellis.* Ursinus.

Acerbior in conciis] Inter species

irarum et has commemorat Seneca 1. 4. quæ in verborum maledictorumque amaritudinem effusæ: cui virtus obnoxii sunt, quos ὄργιαν Aristoteles appellat Eth. IV. 5. irasci faciles tamen ut sint placabiles, quam se fatetur Horatius, et eodem ingenio Quintum fratrem suum describit Cicero. *Virdungus.*

CAP. 23. *Quarta cæstas obtinendis, quæ percurrerat, insumpta]* Mirum est ejuscula culpa verba hujus sententia transposita fuere. Nulla hypallage excusare potest hanc lectionem. Duncantur ergo suas in colonias hæc verba me Triumviro, *Quarta cæstas percurrendis quæ obtinuerat insumpta.* Non inferior tamen veterem lectionem posse commode retineri. Nam ‘ tertius expeditionum annus novas gentes aperuit, vastatis usque Taum gentibus’ has ergo gentes quarto anno (ut proprio verbo dicam) obtinuit, atque adeo Tacitus *quartam cæstam obtinendis quæ percurrerat insumptum non male dicit.* *Barclaius.* Berneggerus sic interpretatur: quæ præcedenti anno obtinuit et vincendo percurrit, præsidiis impositis firmavit. Nec illud bene: quæ enim expeditionis suæ anno tertio percurrit, ea demum quarto obtinuit. Savilius τὸ obtinere reddit ac si esset cognoscere, ordinare, disponere. Sed nec illud probbo. *Obtinere* enim vix ea notione usurpatur. Vulgata lectio proba mihi quidem videtur. *Obtinere nihil aliud est quam totum suum facere, et omnino sub potestatem suam redigere illud, quod antea aut leviter modo tentatum, aut partim tantum devictum erat.* Opponitur etiam τὸ percurrere; quo verbo prædationes tantum et excursiones in agrum hostilem denotavit, respxitque ad illa præcedentia, vastatis usque ad Taum nationibus. Aliud est vastare et percurrere agrum, &c.* *Boxhorn.*

Nam Glotu et Bodotriu diversi maris aestu per immensum reverci] Duo as-

Delph. et Var. Clas.

tuaria hæc erant, a Ptolemaeo Clota et Boderia appellata: illud, septentrionem, hoc meridiem aspiciens. At hic in Veneto legitur, &c. * *Pichena.*

CAP. 24. *In spem magis] Doctiss. Vir, in speciem.* Non quod inde timeret, sed ad vires ostentandas: quod Othonianis etiam factum: ‘ostentare vires et militari vallo Veronam circumdare placuit.’ Non tamen abjiccam *in spem*; quod satis commode interpretari potest. Agricola gnarus quam oportuna esset Hibernia ad continendos in fide Britannos; animo versabat ejus invasionem: quamobrem fines copiis instruxit, ne oblata occasione milites e longinquò essent arcessendi, ‘in spem magis quam ob formidinem.’ Nam alias metu barbarorum milites per fines disponi solent, qui JCtis ‘milites limitanei’ dicuntur. Similiter haec eadem de causa Messana Syracusanis occupatur. Thucyd. lib. IV. ἔπράξαν δὲ τοῦτο μάλιστα οἱ μὲν Συρακούσιοι δρῶντες προσβολὴν ἔχον τὸ χωρὸν τῆς Σικελίας: i. idque præcipue Syracusanorum opera, quod viderent inde facilime Siciliam invadī posse. Postremum quod *Agricola* speravit, nunc Hispani meditatur et tentant, admoniti forsitan his Taciti verbis. *Salinius.* *In speciem* potius videtur prima fronte: sed si mentem auctoris inspicis accuratius, contra omnino est. Nam si *speciem* legis, ut alia omittam, quare ista subjungit? ‘Siquidem Hibernia valentissimam imperii partem magnis invicem usibus miscerit?’ nullam video sententiæ ἀκολουθῶν. His enim illa declarare vult: quæ sunt, si ita quidem legas, plane diversa. Conveniunt optime, si *spem* retineas. Dicere enim hoc vult: Britanniæ, &c. * *Acidal.*

Medio inter Britanniam atque Hispaniam sita] Medio ablatus est, pro, in medio. Sic in Annal. dixit, *medio temporis.* *Rhenanus.*

Haud multum a Britannia differt, in

Tacit.

12 Z

melius aditus ortusque] Prodigiose corruptus locus est. *Lego differunt.* *Ejus aditus portusque, &c.* *Ejus seil.* insula Hiberniae. *Rhenanus.* Danesins legebat: *haud multum a Britannia differt: ejus aditus, &c.* Ursinus. Muretus legebat, *differunt in melius.* *Aditus portusque:* quam scripturam amplectar, si sententia, quam gignit, vera. Dubito enim an Hibernia differat in melius a Britannia. Propior sum credere diversum, et addita particula negante scribere, *haud multum a Britannia differunt, nec in melius.* *Utrum verius sit, illud quidem mihi certum, vocem melius precedentibus tali aliqua emendatione aptandam, non cum sequentibus, ut nunc vulgo, conjungendam.* Nam nec sensus quidquam illic ab ea juvatur: et concinnitas structurae nescio quomodo laeditur. Nisi quis forte mutare, sane non incommode, ita malit: *Militibus aditus portusque per com. et neg. cogniti.* *Agricola expulsum, &c.* Acid.

Cap. 25. Infesta hostili exercitu itinera timebantur] V. c. habet, *hostilis exercitus:* et paullo post; *Caledoniam incolentes populi.* Ursinus.

Portus classe exploravit] Opinor scribendum, *prius classe exploravit.* Mox malleum legere, impelleretur: nam sequitur, attollerent et compararentur. *Rhenanus.*

Portus classe exploravit] Et hoc imperatorio officio convenienter: nam prælium navale gesturus (verbis Vettii) consuetudinem pelagi vel loci ante congressum debet cognoscere. Cæsar lib. iv. de bell. Gall. cap. 20. *Virdungus.*

Hinc auctus Oceanus] Pulcherrime Lipsius, *victus.* Inepte vulgo, *auctus.* Pichena.

Militari jactantia] Vulgus militum jactabundum. Hinc larga risus materia Comicis. *Virdungus.*

Caledonium] Ptolemaeus Britanniam in *Magnam* et *Parvam* dividit; *Magnam* vocans citeriorem ad meridiem; *Parvam* ulteriore ad septen-

trionem: enjus incolæ in Majatas et Caledonios distincti erant, id est, in campestres et montanos. *Ortelio Caledoniorum, &c.** *Idem.*

Oppugnasse ultro castella adorti] Malim, *oppugnare.* Rhenan. V. c. habet, *oppugnare ultro castellum adorsi.* Ursinus. Lipsius olim suspicabatur legendum, *oppugnantes, vel, oppugnare:* novissime cum Rhenano, *oppugnare.* Ego etsi de sinceritate loci dubito, utcumque tamen vulgatam lectionem defendi posse arbitror, si intelligamus verbum, *oppugnasse,* regi a voce *fama:* quasi ancta fuerit fama ex eo, quod Britanni ultro oppugnassent Romanos; et ideo distinguerem: *paratu magno (majore fama, uti mos est de ignotis, oppugnasse ultro) castella adorti.* Sed durior sensus et constructio, quam ut mihi satisfaciat. Pichena. Hic tecum non facio, doctissime vir, licet alias te in oculis feram. *Oppugnasse,* loco, *oppugnare.* Tempus pro tempore. Quintilian. ix. 3. transferuntur enim tempora, &c. Timarchides negat esse ei periculum a securi: *esse vice suis:* additque, ‘at ne morrer, per omnia fit genera, per quæ fit solœcismus.’ Quod a Dionysio ad Amm. dicitur, φράσις ἐκβεβηκυῖα παρὰ τὸν χρόνον τῶν ῥημάτων, i. phrasis egressa tempora verborum. Nec hic modo Cornelius hæc ausus est: ‘Non tamen pigebit, vel incondita ac rudi voce, memoriam prioris senectutis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse:’ nec primus protulit. Plaut. Poen. ‘Nolito ædepol divellisse (pinnas) jam duobus mensibus Volucres tibi erunt hircinæ.’ Quibus in locis satis aperte composuisse et divellisse ejusdem sunt note cuius *componere* et *divellere.* Salinerius. Nec dura παρενθέσει et constructione opus est nec mutatione temporum. Sed rectissime Pichena, &c.* Gronov.

Metum ut provocantes] Multum interest (ait Scipio apud Livium l. xxviii.) alienos populorum fines at tuos urbi excindique videoas. Plus

animi est inferenti periculum quam propulsanti. Qua et in re memorabilis Agathoelis audacia apud Justinum l. xxii. 5. *Virdungus.*

Excedendum potius quam pellerentur] Nec male foret: *excedendum prius quam pellerentur.* *Gronov.*

Specie ignavi prudentium admonebant] *Specie referendum est ad genitivum, prudentium.* Ignavi specie prudentium admonebant. *Rhenanus.*

Specie prudentium ignavi] Ἀγχίθυποι sunt αἱ κακλαι τὰς ἀρτάις, ut ait Basilius. Atque hinc multa in vitæ actionibus occurunt (verbis Galeni) δυσδιόριστα, quia η ἐρηνή γειτνιά τῆς κακίας. *Virdungus.*

Peritia locorum circumiretur] Singulare numero restitui, circumiretur, veteribus libris auctoribus: nam ad ipsum Agricolam refertur, et recte convenit cum sequenti verbo, *incessit.* Alias quod in vulgatis legitur, *circumirentur*, aliquid ambiguitatis habere potest. *Pichena.*

CAP. 26. *Securi pro salute, de gloria certabant]* Coacinnius sit, si vicissim traducas particulas *pro* et *de*. Lego, *securi de salute, pro gloria certabant.* Nam *securum esse pro aliqua re*, nescio an Latine possis dicere. *Acidalius.*

Quinetium irrupere] Imo erupere. Res ipsa et sequentia clamant. *Idem.*

Quod nisi paludes et silvæ] De latebris silvarum notum est, de paludibus noto, in quibus sæpenumero latuisse fugientes memorant scriptores. Juven. Sat. x. ‘Exsilium et carcer, Minturnarumque paludes.’ Florus quoque auctor iv. 12. ‘Nihil illa cæde per paludes perque silvas cruentius.’ *Barclaius.*

CAP. 27. *Cujus constantia ac fama]* Fallor, aut *conscientia* legendum. Concius sibi exercitus egregiae victoriæ, et ex ea famæ, majora volverbat. Video et Pichenæ hoc placuisse. *Lips.*

Cujus constantia ac fama] Quid sibi hic velit *constantiae* vox, non assequor: quam corruptam suspicor, ac legen-

dum: *cujus conscientia ac fama.* Nihil clarins et fortasse certins. *Pichena.* *Lege, cuius conscientia ac fama.* *Acidalius.* Quod viris optimis fastidio, nobis aureum et gemmum est. *Constantia* aliquando opponitur non tam levitati aut infirmitati ejus, qui varius et mutabilis semper, quam timori seu levitati ex timore: atque est imperterritus et immobilis animus iis, quæ terrere possunt, et infirmiores inducere vel vi vel ambitione ad mutanda coepta et ad aliter et minus honeste fere consilendum. Sic *constantiam* Cyri pueri in Astyagis aula prædicat Justinus i. 5. et *constantiam* Alexandri rapientis ad supplicium de tumultuantibus armatis: cui convenit apud nostrum Vocale. *Constantia* histor. iv. 25. item Perdicæ ultro accedentis et increpantis pedestrem exercitum, qui percussorem ad eum miserat Justin. xiii. 3. Talis *constantia* Germanici rejicientis imperium eam maximis minis delatum Suetonio *Caillig.* 1. et Titi conspiratis adversum se assidere sibi jubentis et gladiatorum arma explorare apud Aurelium Victorem. Non aliter Pius apud Capitolinum c. 5. ‘Fuitque ea *constantia*, ut septenis et novenis annis in provinciis bonos præsides detineret.’ Quod recte cepit Casaubonus: eoque minus ferendum, quod ei obloquitur Salmasius. Cavillator scilicet *bonos* tantum detinuisse, et ab his nihil periculi aut metus. Parum πολιτικῶς, immo regibus boni quam mali suspectiores sunt: et sæpe non *injuria*. Non enim *bonos* ηθικῶς ad legem Philosophorum intelligimus, sed justæ ac fortiter et cum gratia provinciarum rempublicam gerentes: qualibus profecto gloriae et imperii cupido non segniter innascitur. Noster de Tiberio Annal. primo: ‘neque enim eminentes virtutes seatabatur, et rursum vitia oderat: ex optimis periculum, a pessimis dedecus publicum metuebat.’ Non aliter Capitulinus Salmasio in subsidium vocatus de

Marco c. 12. ‘Quamvis esset constans, erat etiam verecundus.’ His enim locum dederunt hæc superiora: ‘Fisco in causis compendii nunquam judicans favit.’ Decebat *constantiam* principis, nihil decidere de republica, nihil pati publico detrahi, etsi hominum odia et famæ invidia foret subeunda. Talis *constantia* fuit M. Catonis omni opum vi repugnantis, ne Asianorum locario induceretur, apud Ciceronem in primo ad Atticum. Ac Marcus quamvis *constans*, quamvis *Fabiane constantiae* in spernendis rumoribus et simultatibus, modo recte ageret, quamvis salubris, nec largitor; aut jactura recipubicae ambitiosus, tamen pudoris sui putabat, non nimium pro fisco tendere. Opportunum est etiam, quod adhibet Salmasius ex eodem Marco Capitolini c. 4. ‘verecundus sine ignavia.’ Hoc prorsus est istud inversum: *quamvis esset verecundus, erat etiam constans.* Nam huic significationi *constantiae* adversatur *ignavia*, si memineris *ignaviam* et *segnitatem* optimis auctoribus interdum esse timorem, formidinem; quod Galli dicunt *polttronnerie et manquement de courage*. Sic Tacitus Histor. II. 94.* Londinium perrexit. His omnibus in locis *constantia* non quævis perseverantia et propositi pertinacia, sed καὶ ἐξοχὴν permansio in sententia et instituto atque habitu mentis contra graviter obstantem urgenterque vel metum vel gratiam vel subrusticum pudorem. Gronovius.

Adversa cum imputantur] Non dubito, quin Tacitus scriperit, *adversa uni imputantur.* Estque gravissima sententia, nec minus vera. Iniquissima hæc bellorum conditio est, prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur; hoc est, duci. Sic Hist. IV. &c.* *Rhenanus.*

Arte ducis rati] Hæret sententia. Putabant olim, et explebam: *arte ducis victos rati.* Nunc magis, et proprius verbis: *non ut virtute, sed occasione et arte ducis superati.* Nam illud, *super, &c.** Lipsius.

Arte ducis rati] Opinor legendum, *arte ducis irati, nihil ex arrogantia remittere, id est, remittebant. Rhenanus.* Cum aliquid huic sententiæ desit, Lipsius supplet, *arte ducis victos rati;* sed ex ingenio, non ex libris. Ego, *ducis*, vocem redundare censeo, nam recte subintelligitur, et arte hostium. Ideo levi neque aberrante mutatione, ex ipsa voce, *ducis*, restituem, *victos;* ut legatur, *arte victos rati.* Notandum hic etiam, quod ars virtuti opponitur. Sic Vegetius in proœm. I. III. ‘Cum Carthaginiensibus non virtute, sed arte solus ferret auxilium.’ *Pichena.* Suspicabar aliquando: *ut non virtute, sed occ. et arte ducis strati, vel superati.* Nunc tacco: video enim non esse cuiusvis medicinam facere depositis. *Gruterus.* Melius omnino si legas, *strati, vel fracti,* quod infra statim: *Britanni nihil fracti pugna prioris eventu. Acidalius.* Deest vox *viros*, aut alia talis, ut in margine annotavit Lipsius. Cæterum et hic locus ostendit plerumque non debellari ea *victoria*, quam hostes easui magis vel occasioni aut strategemati tribuant, quam virtuti adversariorum: idque ipsum Divico Helvetius Cœsari ingerit I. 1. de B. Gall. 13. *Virdungus.* Forte; *non virtutem sed occasionem et artem ducis rati:* sic fere supra II. 11. ‘hand imperatorum ratus?’ III. 20. ‘obsidionem flagitiæ ratus.’ *Freinshemius.* Nos mallemus: *At Britanni non virtute, sed occasione atque arte ducis superati.* Saltem utriusque lectionis eadem sententia, et Taciti est, nisi fallor. Per virtutem intellige vim et manum Romanorum. *Boxhornius.*

Catibus ac sacrificiis] Sic Hist. IV. c. 14. *Claudius Civilis. Virdungus.*

Atque ita irritatis utrinque animis discessum] Sic Ann. XIII. ‘atque ita infensis utrinque animis discessum.’ *Pich.*

CAP. 28. *Magnum ac memorabile facinus]* Itane magnum ac memora-

bile facinus sit Britanniam circumnavigasse? Hodie certe id nec memorabile nec magnum, post penetratum fretum Magellani, post novos orbes inventos, ex quibus Americanus aequifere nobis notus est quam noster; Australis autem quamvis interiora adhuc celet, tamen extimas oras circum undique jam retexit, aliquot navigationibus circumdatus. Sed et nuperimae Hollandorum navigations memorabiles, quibus per septentrionem viam rimantes ad Indianam orientalem usque ad LXXXI. gradum velificati sunt, et ulterius issent, nisi cœli inclemensia ac mare concretum prohibuissent. *Virdungus.* Vir eruditissimus et haud quaquam τῶν τυχόντων, (qui longe major apparuisset, nisi vix notum suis morbi et paupertas depressissent,) mihi etiam inter primos adolescentiæ meæ fautores venerabilis, nimis anguste modum hujus facinoris metitur. Magnitudinis ejus, quam Tacitus intelligit, pars exigua et fortuita est, quam præcipuum putat Virdungus. Magnum erat et memorabile, &c.* *Gronov.*

Exemplum et rectores] * Vide quæ annotavit Casaubonus ad locum Spartanii in Hadriano. *Virdungus.*

Tres liburnicas] De his vide Vegetium l. iv. c. 33. et 37. Ibique annotationes Stewechii. *Idem.*

Ad extremum] Id est, postremo. Sic etiam alibi loquitur. *Idem usurpat Livio.* *Rhenanus.*

CAP. 29. Grampium] Nunc vocatus Grantzbaine. *Saxil.*

Commune periculum concordia] O verba aurea! utinam imbibamus! Nempe hoc est, quod Hermocrates ille Syracusanus pulcherrime monuit, apud Thucyd. lib. iv. Τούς δὲ ἀλλοφύλους ἐπελθόντας ἀθρόοι, ἦν σωφρονόμεν, ἀμυνούμεθα. Εἴπερ καὶ καθ' ἔκστον βλαπτόμενοι, ξύμπαντες κινδυνεύομεν. *Lipsius.*

CAP. 30. Priores pugnæ] Eruditissimus Freinsheimius *pugnæ* delendum

censem. Et sic Tacitum scripsisse crediderim. *Boxhornius.*

A contractu dominationis] Lege: *contactu dominationis.* *Rhenan.*

Nos terrarum ac libertatis] Animosa et alta haec oratio Galgaci: in qua quod suos maxime hortatur ad robur, quoniam ultimi Britannorum sint, nec ulla gens ultra: facit, quod Homericus ille Ajax Iliad. O. Ἀνέρες ἐστὲ, φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς· Ἡ τινας φαμὲν ἔναι αδοσηστῆρας ὀπίσσω; Ἡέ τι τεῖχος ἄρειον ὃ κ' ἀνδράσι λογὴν ἀμνών; *O socii este viri, reminiscimini virtutis.* *A tergone adjutores censem adesse?* Aut aliquem murum, qui averat tristia fata? *Lipsius.*

Terrarum ac libertatis extremos] Plerumque constructionem amat genitivi, quod alius dixisset, *terris ac libertate extremos.* Sed de hoc supra monuumus. *Rhenan.*

Recessus ipse ac sinus famæ] Mirifice dictum. Defendit nos, inquit, quod longinqui, occulti, et vix fama noti fuimus (in situ famæ conditi): nunc omnia aperta. *Lips.*

Recessus ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit] Pro famæ posset etiam scribi *fama*, auferendi casu, id est, per famam defendit. Item pro atque, nihil sit incommodi, si quis atque legat. *Rhenanus.* Sic Hist. II. ‘abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus.’ Ubi Lipsius observavit, voci, *sinus*, vim subesse fraudandi, subtrahendi, oculendi, Hist. lib. III. ‘Sed opes Cremonensis in situ præfectorum legatorumque fore.’ Lib. IV. ‘exquirique novos sinus, et varia prædandi vocabula.’ Sen. Contr. lib. VII. ‘unde tam graves paterni sinus? nunquid ossa filii reportat?’ Senex enim auro gravis ex hostibus redierat: unde suspicio, eum prodidisse filium. *Pichena.* Valde vereor, ut haec suo ordine legendur. Muretus ista omnia delebat, ‘atque omne ignotum pro magnifico est:’ et pro famæ legebat *fa-*

ma. At ego dissiluisse haec video, atque iterum conglutinanda. Quo tamen reponenda potissimum loco, aliquantulum hæsito. Binis quidem possim, et æque utroque commode. Vel ut ita ordinentur : recessus ipse ac sinus (*famus*, vel *fama*, namque omne ignotum pro magnifico est,) in hunc diem defendit. Nunc terminus, &c. Vel ut ita: recessus ipse ac sinus in hunc diem defendit. *Fama* namque omne ignotum pro magnifico est. Nunc terminus, &c. Alterutro certe horum modo debet. Utro, non definitam: sed in priorem magis inclinem. *Acidalius*. Legi ve- lim, *sinus fama in hunc diem defendit*. Et ea lectio facit ad auctoris men- tem. Forsai etiam pro *sinus* repo- nendum fuerit *situs*. Ut sit senten- tia: *Fama de remoto Caledoniæ situ, incogniti ejus aditus et recessus, ad- versus Romanorum irruptiones ha- tenus nos defendere*. *Boxhornius*. Ni- hil mutandum *Observ. lib. I. cap. 4.* monuimus. *Gronov.*

Nihil nisi fluctus et saxa et interiores Rom.] Nihil sit incommodi, si quis reponat *co manifestiores Romani*. *Rhe- nanus*. *Venetus, inferiores*. Unde li- benter amplector *Rhenani* correctio- nem, *infestiores*: quam et Lipsius pro- bat. *Pichena*. Emendaveram pridem ad oram libri mei: *et in iis inferiores Romani*. Sed vir doctus nuper ex cod. suo *Mirandulano*: *et inter ea Romani*. Quam si veram is censem, non video cur non vulgarem potius lectionem amplectamur. *Eumenius Rhetor* videtur ad hunc locum res- pexisse: ‘ultra Oceanum vero quid erat praeter Britanniam?’ Et dein: ‘nulla progrediendi causa superest, nisi si (quod natura vetuit) fines ipsius quærantur Oceani.’ *Nimirum* isti credebant in contumaciam Deo- rum fieri, si quis navigando Oceani terminos seutaretur. *Arrianus Geo- graphus*: τὰ δὲ μετὰ τοὺς τόπους τού- τους διάτε ὑπερβολὰς χειμώνων, καὶ πά- γους μεγίστους δυσβάτων τε τόπων, εἴτη

καὶ θεῖα τίνι δυνάμει θεῶν, ἀνερεύνητα ἔστω. Verio: *qua sequuntur immodi- cis frigoribus inaccessa sive arcana qua- dam Fati potentia, hactenus non inventa*. *Colerus*. Particulam sed delendam, et junctim illa sic legenda, certissi- mum: *nunc terminus Britanniae patet: nulla jam ultra gens; nihil nisi fluctus et saxa, et in iis infestiores Romani*. Quæ postrema Lipsius sic emendavit. Quanquam nou male retineri vulga- tum etiani potest; sensum certe facit apissimum: Ultra Caledoniam nulla amplius gens, nihil praeter fluctus et saxa: in ejus interioribus ecce Ro- mani. Ut ego quidem mutare hic, nihil adhuc sustineam. *Acidal.*

Et interiores Romani] *Vett. editio- nes, inferiores*: e quo *Rhenanus, infestiores*. Ego divisim, *et iis feriores*. Magis feri et duri, quam fluctus et saxa. *Lipsius*.

Postquam cunctis vastantibus] Scri- bo, postquam cuncta vastantibus defuere terræ, et mare scrutantur. Mox, soli omnium opes atque inopium. *Rhe- nanus*.

Cuncta vastantibus defuere terre] Sic *Alexandrum incessit Seneca lib. VII. de ben. c. 2. Virdungus*.

Auferre, trucidare, rapere falsis no- minibus imperium] Recte ut hæc con- struas vide. Non enim ita jungenda, *falsis nominibus imperium rapere*. Sed, *auferre, rapere appellant imperium: ubi solitudinem faciunt, pacem*: scil. *falsis* utrumque *nominibus*. *Acidal.*

Ubi solitudinem faciunt, pacem appel- lant] Similiter *Histor. I. 1. de Galba Otho c. 37.* Huc pertinet et querela Catonis apud Sallustium. Τὰ γὰρ αἰσχρὰ ὄνόματα, οὐ τὰ πράγματα, εἰδέθα- σιν ἀνθρώποι ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον αἰσχύ- νεσθαι, ait *Procopius*. *Virdungus*.

CAP. 31. Bona fortuna quæ in tribu- tum egerat annus] Legendum appetet, *bona fortunasque in tributum egerunt, in annonam frumentum, corpora ipsa ac manus silevis et paludibus emuniendis ver- bera inter ac contumelias conterunt*.

Nam Tacito soleme est transponere prepositiones. Sie et hic, *verbēra inter ac contumelias*, pro, *Inter verbēra ac contumelias. Rhenan.*

Mancipia semel veneunt] Egregium vero membrum, et qualia multa in pulcherrimo corpore hujus orationis: qua, moriar, si quid meo sensu prudenter, disertius, argutius est in omni Romana lingua. Ceterum hinc sententiæ plane compar, et velut hinc hausta, illa Salviani l. vi. extremo, &c. * *Lipsius.*

Semel veneunt] Sic Boodicia apud Dionem lib. LXII. At quanto præstaret semel nos alicubi distrahi, quam sub inani libertatis nomine quotannis redimi? Salvianus fine lib. vi. Omnes quippe captivi quum semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, et nunquam liberi sumus. *Virdungus.*

Sicut in familia] Strictius Thucydides lib. III. πάθοιμεν τὸν δεινότερον, οὐ πρὸ δουλεύοντες: i. Graviora sustinemerimus, quam qui prius in servitutem reducti sunt. *Salin.*

Brigantes fœmina duce] Hæc fuit Voadica regii genèris fœmina, de qua supra. *Rhenan.*

Libertatem non in præsentia latiri] Romana editio, et in libertatem non in præsentiam latiri: ex quo M. Antonius Muretus ingeniose, diductis vocibus litterisque, in libertatem, non in p. r. scrivitum nati, id est populi Romani. Ambigo tamen: et malim, libertatem non in præsenti ablaturi, vel illaturi. In hoc enim sententiæ hujus penetrantis vis et velut acies est, integrōs adhuc Caledonios esse, et libertatem sine ullo jugo illibatam habere: irent igitur pugnarentque, non ut amissam iterum inferrent, sed tot saeculis retentam, ut ne quis auferret. *Lipsius.*

Et in libertatem non in præsentiam latiri] Reor sinceram lectionem esse hujusmodi, et libertatem non in præsenti inlaturis pro illaturi. Significat

prius ipsis libertatem fuisse, pro qua adipiscenda non erat opus pugnare, sed conservanda. In præsentia dixit de futuro. *Rhenanus.* Qui pugnant pro libertate, eos dicimus libertatem in manu portare. Sallust. Cat. 58. Td in præsentia, ut Terent. ‘Provisum est, ne in præsentia habe hinc abeat.’ Nunc ea aliter interpunge, et nisi erunt omnia Sole clariora, nunc quam posthac duarum rerum mili credas: *Nos integri et indomiti; et libertatem non in præsentia latiri primo statim congressu?* unde ostendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit. Nos ad hoc temporis integri et indomiti sumus: et non viriliter nunc primo statim congressu pro libertate pugnabimus? Td et interrogando et dubitamus adhuc virtutem extendere factis? Salinarius. Mureti lectionem Lipsius non probat. Ego non possum nec ipsius Lipsii. At interpretationem ejus utrisque manibus amplector, vidit enim veram loci sententiam: quæ tamen ex ipsius emendatione nullo modo conficitur. Ut conficiatur, alia plane opus est, verbumque aliquod desideratur, quod eam compleat, jungendum cum participio latiri. Hoc vide si forte inveni, latens in veteri Rom. edit. que habet, et in libertatem. Istud in si diducatur, exhibit apte, minui. Quod corrumpi et decurtari ita quam facile potuerit omnes vident. Ut jam ita commodissime legatur: *Nos integri et indomiti, et minuti libertatem non in præsentia latiri, prima statim congressione ostendamus, &c.* In hoc maneo, donec ab aliis certius quid e libris afferatur. Unum tamen affe-ram, in quo Taciti phrasin agnosees saltem, si nihil præterea idonei aliud: *Et libertati, non imperio sueti, alacri prima statim congressione, &c.* Sic quidem ille frequenter loquitur. Ann. XIV. ‘neque conjugiis suscipiendis, neque alendis liberis sueti.’ Hist. IV. ‘scrivirent Syria Asiaque, et suetus regibus Oriens.’ Nunc etiam aliud

incidit, veræ sententiæ aptius quam hoc, aequæ aptum ac quod posui primo, sed quod præferre illi tamen nequeo. Legò, et libertatem non imperio in presentia mutaturi. Ut vox imperio similitudine litterarum perierit. Mureti conjecturam firmare possis ex Cæsare de bello Gall. lib. vii. ‘hor-taturque eos ut se liberos et imperio natos meminerint.’ Acidalius. Corrigo: et libertatem nos in præsens ci-tam relaturi, aut daturi, primo statim congressu nonne ostendemus. Harlaeus. Alii alia reponenda suspicantur. Mihi omnia suspecta. Diligentissimus Virdungus favet lectioni vulgatæ. Ego ἐπέχω. Boxhornius. Vereor, ut excogitem, quod judicium cuiusquam mereatur. Tentabam tamen aliquando: et libertatem nunc demum peri-clitaturi. Aut etiam: et libertatem omnem in procinctu laturi. Quemadmo-dum Seneca l. i. c. 1. de clementia: ‘Severitatem abditam, clementiam in procinctu habeo.’ Gronovius.

Primo statim congressu] Corrigo vere, prima statim congressione ostendamus. Vel, congressu, nonne: interro-gando. Lips.

Primo statim congressu, non ostendamus] Malim, unde ostendamus. Rhenanus. Danesius, pro unde ostendamus, legebat, non ostendamus, interro-gationis nota posita ab verbū, sepo-suert? Ursin. Corrupte vulgo unde ostendamus: absque interrogationis nota. Mihi potior visa lectio quam recepi: nam et sequentia quoque interrogative pronunciantur, et Tacito familiarior est vox, congressus, quam, con-gressionis. Sic infra: ‘Ac primo con-gressu eminus certabatur.’ Ann. l. 11. ‘primoque congressu fusu, repa-rat vires.’ Pichena. ‘Unde,’ ut, ‘corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremo ejusdem desertor ac proditor: unde non alium pertinacius ad pœnam fla-gitavere.’ Vel cum solita distincti-one, hyperbatica phrasis est, et Thu-

cydiana lib. vi. ὅστε παρὰ τοσοῦτον γιγνώσκω μάλισταν μοι δοκοῦσι εἰ πόλιν ἔτέραν τοσαύτην, οὐσαν Συρακοῦσται εἰσὶν, ἔλθοιεν ἔχοντες, καὶ ὅμορον οἰκήσαντες τὸν πόλεμον ποιῶντο, οὐκ ἀν παντάπασι διαφθερῆναι: i. ut ita secus sentio vix mihi videantur, si alteram civitatem, qualis nunc sunt Syracusæ, venirent ha-bentes et finitimum habitantes bellum in-ferrent; non omnino profligatum iri. Ubi Scholiastes τὸ ὅστε, id est, ‘ut, loco movendum est, ne affine solecismō videatur, et sic ordinanda: ita se-cus sentio, ut vix mili videantur non omnino profligatum iri Athenienses.’ Lib. i. παρὰ σφᾶς ὡς πρὸς διαγνώσκοντας τὸ λοιπὸν λέναι τὰ τε σφίσιν αὐτοῖς ξύμφορα καὶ τὰ κονά: i. ad se tanquam cognoscentes ceterum ire quæ sibi ip-sis quæque in commune conducant. Alius dixisset, ceterum ire ad se tanquam cognoscentes, &c. Sic aliis a Tacito scripsisset: ‘Nos integri et indomiti et libertatem non in præsentia laturi: unde primo statim congressu ostendamus, quos sibi viros Caledonia se-posuerit.’ Id est, Nos nunquam victi, nec nunc primam pro libertate pug-nam pugnaturi: qua de re quam pri-mum Romanis ostendamus, quosnam sibi viros sumserint lacezzendos. Sal-linarius. Bene fortassis erit huic loco, geminata particula unde; pro, un-decunque, Gruterus. Scribam, abunde ostendamus. Frequens vox Tacito et Sallustio: nec video cur id (nam et alias monuit) damnat Lipsius. Grot-tius. Mihi aliud suboleat. An for-tasse legendum: *primo statim congres-su mundo ostendamus*. Virdungus. Sub-scribo Lipsiano, *prima statim congres-sione ostendamus*. Gronov.

CAP. 32. Nostris illi dissensionibus] Malim, dissensionibus. Tametsi me non latet, quid sit dissessio populi. Rhenanus. Danesius legebat, dissensi-onibus. Et ita v. c. et Faermus etiam legebat. Ursinus. Secutus sum Rhenani judicium in voce, dissensionibus. Vulgo, minus recte, dissessionibus. Pi-

chena. Muretus, *dissensionibus*, quod valde amplector. Dein, pro *hostium, nostra*: hoc quidem non recipio. Et sensum facit eundem quod vulgatur: et, si verba inspicis, elegantiae orationis magis servit. *Acidal.*

Infirma vincula] Sive, ut loquitur M. Tullius, malus custos diurnitatis, non diurni magister officii. *Virdungus.*

Qui timere desierint] Nec male, *quos timere desierint*. Lips.

Conjuges accedunt] Emendavi, *accendunt*. Rhenanus.

Paucos numero] Lego, *numeros*, et accipio cohortes, ut notavi ad Hist. l. i. *Lips.*

Paucos numeros circum trepidos] Ita Lipsius restituit. Male vulgo, *paukos numero*. Pichena.

Alii nobis tradiderunt] Qui alii? imo vero, *Dii*, repone, mea fide, et jussu. *Lipsius.*

Alii nobis tradiderunt] Hoc est, priores Britanni. *Rhenanus.* Plerique Britannorum (Galgacus ait ad elevandas Romanorum victorias) se vinci passi sunt, ut ii, prosperis elati, sese in interiora difficilioraque loca penetrarent, ubi ab universis quasi vinceti cäderentur: nos enim a fronte instabimus, illi a tergo bellum reparabunt. ‘Nisi si Gallos et Germanos,’ &c. Doctiss. vir: *Dii tradidere*. Salinerius. Egregie a Lipsio emendatum, *Dii*; corrupte in vulgatis, *alii*. Pichena.

Auri fulgor atque argenti] * Adde Plutarchum in Bruto. Atque hæ rationes fuerint Romanis auro argentoque colendi suos milites: res autem ipsa communis cum plerisque aliis opulentioribus præsertim gentibus. *Virdungus.*

Egra municipia] * Demosthenes: *αι δὲ πόλεις ἐνδονν*. Et factiomum ac seditionum auctores Isocrates *νοσήματα πόλεων* appellat. Claudianus de bello Get. ‘vivusque redit color urbibus ægris.’ *Virdungus.*

CAP. 33. *Et vix monitis coercitum*

militem adhuc ratus] Conjicio legendum, *alloquendum adhuc ratus*. Rhenanus. V. c. habet *munimentis*, *pro monitis*, &c. et totus locus ita legendus ex eodem v. c. *Et vix munimentis coercitum militem, accendendum adhuc ratus*: vel ut est in alio libro, *militem adhuc cohortandum ratus*. Ursinus. Locus defectus Doctiss. viro, unde expletur $\tau\hat{\omega}$ *acendum*, sive $\tau\hat{\omega}$ *incitandum*. Ego sola distinctione fretus, integrum reor: *Cum Agricola (quamquam latum et vix monitis coercitum militem adhuc ratus) ita disseruit*. Td adhuc, ut, ‘Nam neque adhuc Varo videor neque dicere Cinna Digna.’ Agricola verba ad milites facit, quamquam sciret eos etiam dum ardentes pugnæ, vixque monitis coerceri posse, ne suo injussa in hostes involarent. Salinerius. Lege, *adhortatus*, aut *adhuc adhortatus*. Non opus videbatur hortatu, cum tanta esset militis alacritas, ut vix cohiberi posset quin ante signum datum hostem invaderet. Praecessit enim: ‘andentissimi cujusque procursu.’ Tamen hoc quoque incitamentum virtuti adhibere Agricola voluit, et militem, ut in proverbio est, *σπεύδοντα καὶ αὐτὸν ὅτρύνειν*. Grotius. Tentabam, *quamquam latum et vix munimentis coercitum militum militem adhortaturus, ita disseruit*. Gronovius.

Octavus annus est] Et tamen septimus tantum annus muneris sui agebatur, ut praecedentia probant. *Savil.*

Patientia et labore] De Romani militis duritia ex Polybio, Cicerone, Josepho, aliis satis notum: notum etiam proverbium, ‘Muli Mariani.’ *Virdungus.*

Neque me militum, neque vos ducis] Cic. ult. Philip. ‘Dignus imperator legione, digna legio imperatore.’ Sic et Q. Curtius lib. iv. extremo. *Idem.*

Inventa et subacta] Polyænus Strat. lib. i. ‘Αρχίδαμος δὲ ἤρετο πηνίκα δοκοῦσιν ἀλῶναι τὴν πόλιν; λεγόντων δὲ τῶν μὲν ἥρηκα προσεβάλομεν, τῶν δὲ ἥρηκα ἔτοξενομεν’ οὐδαμῶς, ἔφη, ἀλλ’ ὅτι τὴν

πολλὴν ὁδὸν ἐπορευόμεθα. *Idem.*

Montes et flumina fatigantur] Legem, montesque et flumina. Levi mutatione, sed non levis elegantiae. Si locus posceret disjunctionem, particula, que, disjungaret, ut apud Cic. Orat. ‘Prima enim sequentem, honestum est. In secundis, tertisque consistere.’ *Burchius.*

Vota virtusque in aperto] Quod Polybius dixit, ἐν ὑπαίθρῳ. *Lips.*

Et vota virtusque in aperto] Muretus, en vota virtusque, &c. eleganter quidem: sed si ita voluissest Tacitus, præposuisset hoc ipsum, et quod nunc prius, sequeretur; isto nimirum ordine: En vota virtusque in aperto. Veniunt a latebris suis extrusi, &c. Cui quia non ita apte subjiciuntur reliqua, omniaque prona victoribus, &c. relinquamus potius ex omni parte lectionem vulgatam. *Acidalius.*

Superesse] Scripsimus, superasse. Rhenanus.

Item fugientibus periculosissima] Leggo, ita fugientibus; ut stet comparatio. Idem.

*Neque enim nobis] Sic Hannibal apud Livium lib. xxi. cap. 41. extremo. *Virdungus.**

Et incolumitas ac decus] Hoc est, quæ necessaria et salutaria, eadem et gloria nobis sunt. Idem.

*Cap. 34. Fortissimum quodque animal robore] In Veneto legitur, fortissimum quodque animal ruere: nec male fortasse: ut non solum non pellantur, sed etiam contra ipsos Venatores ruant; et est Tacito frequentissimum id. verbum, ruere, cum audaciam ardoremque significat. Tamen vulgata lectio mihi magis probatur: non enim dixisset ruere, sed, ruit; et ea vox, robore, recte opponitur sequentibus verbis, ‘ipso agminis sono.’ *Pichena.**

Novissime id et extremo metu defixere aciem] Tu repone, norissime, id est, extremo metu. Dicit, defixere aciem: stupidis præ metu, convenit, non constituere, sive direxere. Rhenanus. Vulgo, et extremo. Correxi, ideo,

quia Venetus habet, *id et extremo.* Is deinde addit vocem, *defixere aciem in his vestigiis:* non male, si, *corpora, accipias primo casu.* Sed vulgata lectio potior. *Pichena.*

*Aut mora belli, aut caussas debellandi] Just. Lipsius, flos populi, medulla Suadæ, animulus Minervæ, inambulantem me in horto suo docuit legendum hoc loco, aut caussas rebellandi: qua connectione nihil unquam suavius in Criticorum horto crevit. Mono obiter *debellandi* verbum belli finem notare, ut paullo ante Tacitus hoc lib. ‘Quod nisi paludes et silvae fugientes texissent, debellatum illa Victoria foret.’ Tali forma dicitur, *detexere* apud Plaut. Amph. i. 1. ‘Hilic hoc homo vult pallium detexere.’ Id est, plane et perfecte texere, quanquam non inepte legeremus, *re-texere.* *Barelaius.**

*Causas rebellandi] Hoc de Britannis accipiendum. *Rhenanus.* Ita libri veteres: at recentiores reposuerunt, *debellandi.* Falsum: nam potius dicendum erat, *causus non debellandi*, scilicet non debellatae provinciæ. Duo imputabantur iis qui Britanniam antea rexerant: moræ belli, et quod propter injurias acerbitatesque adversus Britannos causam illis præbuissent rebellandi contra Romanos. *Pichena.**

*Cap. 35. Militum ardor] Prænuntius victoriæ. Veget. lib. iii. cap. 12. *Virdung.**

*Instinctos mentesque ita dispositi] Lipsius mallet, *instructos*, quod auctoris sententiæ congruens non videatur: adhuc enim milites instructi non erant: ideo, sequitur, *dispositi*, hoc est, instruxit ita instinctos. Sic Ann. II.* *Pichena.**

*Citra Romanum sanguinem bellanti] Venetus, *bellandi*: suo quidem sensu. Sed vulgata lectio mihi probior. Subintelligitur enim, bellanti duci ingens id decus fuisse. *Pichena.**

Citra Romanum sanguinem] Sic tunc provinciarum sanguine provinciæ vin-

cebantur. Seneca de ira 1. 11. *Virdungus.*

Corinarius et eques] Mela lib. III. 6. docet ‘Covinum vehiculi falcati genus esse, quo Britanni in p̄elis uterentur;’ quod pariter legimus apud Diodorum Siculum lib. vi. De hoc Martialis XII. 24. ‘O jucunda Covine solitudo, Carruca magis, esedoque gratum.’ Et Silius I. xvii. ‘Agmina falcifero circumvenit arcta Covino.’ Et Sidonius Apollin. in laude urbis Narbonensis: ‘jamque et pectora prona Covino Extensi rapiuntur.’ Lucanus Phars. lib. III. * *Marcellus Donatus.* *Covinus currus Gallicus;* *essedum Cæsaris.* Glossæ: *Covina, genus vehiculi.* Hieronymus in Esai.* Mela lib. III. ‘Dimicant non equitatu modo et pedite verum et bigis et curribus Gallice armati. Covinos vocant, quorum falcatis axibus utuntur.’ Diodorus lib. IV. Cæsar de bello Gall. lib. IV. *Virdungus.*

Diductis ordinibus, quamvis porrectior acies futura erat] Sententia, si quid in ea video, esse hæc debet: Quanquam acies non multo porrectior erat futura, etiamsi ordines diduxisset, atque ea causa legiones accersi alii suadebant. Vocem igitur insero, quæ perire per similitudinem litterarum facillime potuit: *Quanquam parvo porrectior acies. Parvo* adverbialiter. Sie etiam Gellius XIII. 2. ‘Accius tunc hand parvo junior.’ *Acidalius.*

CAP. 36. *Brevibus certis missilia]* Legendum, *certis;* est enim species scuti Virgilio et Grammaticis. *Alticiatus.* * *fronte instruxit.* Et paulo post, ‘tria millia cetratorum, Pisidae hi erant.’ *Rhenanus.* Hæ videntur a Lusitanis viciniis ad Britannos transisse. Diodor. Sic. lib. V. *Virdungus.*

Tres Batavorum in hostes ac Tungrorum] Ex hoc etiam loco liquet, quid de Batavorum Germanorumque virtute bellica senserint Romani Tungri, qui primi Transrhenanorum, &c. * *Virdungus.*

Complexum armorum et pugnam in aperto non tolcrabant] Lipsius monuit hic legendum, *in operto:* ita certe sententia postulabat: venitque in mentem mihi Lipsium recte conjectisse. Nam Ann. II. *opertis* contrario errore ponitur pro *apertis.* Judicent qui nasum Rhinocerotis habent. *Barcladius.* Ratio postulat aliud: itaque substituebam olim *operto:* neque adhuc displicet, nisi quatenus rei aptius elariusque, *in areto;* quod veniebat in mentem Pichenæ nostro. *Gruterus.* Muretus tolerant: quomodo et ipse malim. *Acidalius.*

In aperto pugnam] Quid ais? imo vel maxime optent, adeo non refutent. Faciebam, *in operto.* Qui sub armis scutisque pugnant, et statim invadunt, spernunt hos prælongos gladios: hodieque res dicit. Tamen placet etiam Francisci Medicis conjectatio, *in areto pugnam:* et quis stirpem e patronis illis Musarum non amet? Hodie veram gloriam ipsi sic ament. *Lipsius.*

Et tractis qui in æquo] Etiam hic cum Mureto *fractis* malim. *Acidalius.*

Densis tamen hostium agminibus] Muretus nostrorum hic reponit. Cui non assentior: nam quantum ex narratione tota colligo, mens Taciti hæc est, &c.* *Acidal.*

Inæqualibus locis] Quæ haud quamvis equitatu vel curribus sunt apposita. *Virdungus.*

Minimeque equestris ea pugnae facies] Vides equestre prælium? nondum ergo fugerunt, ut vulgata lectio volebat. *Lipsius.*

Minimeque equestris. Ea enim pugnae facies erat, cum ægrum] Corruptus locus est. Ego sic legerim et distinxerim, minimeque equestris ea pugnae facies erat, quum in gradu stantes, simul equorum corporibus impellerentur. *Rhenanus.* Corruptissimus locus in veteribus librīs, et contra auctoris et historiæ mentem a Rhenano restitutus. Nam verba hæc indicant, illam

quidem vere fuisse aciem equestrem, sed talem non apparuisse: cum contra sit sensus, pedestrem aciem, co-vinariis, et currum equis tantum mixtam, faciem equestris pugnae ostendisse. Constat enim, equites hostium tum non adfuisse, cum jam de illorum fuga dixerit. In Ven. legitur: *inæqualibus locis hærent, minimeque equestres.* Ea enim pugnae facies erat: cum ægra diu, &c. Emendationem acutioribus ingenii relinquo. *Pichena.*

CAP. 37. *Ad subita belli retentus]* Vide Vegetum III. 17. et Onosandrem Strateg. c. 22. *Virdungus.*

Cateræ armatorum] Ut phalanx Macedonum, sic cateræ proprie Galorum legio erat, ut videre est apud Vegetum. Nee hoc Britannis exolevit, qui bellum *Kad*, et belli robur quod in legione positum, *Kaderne* vocant. *Virdungus.*

Acceptum aliquod vulnus] Frequentes enim jam fusa acies desporsos ac passim sequentes reparatis viribus intermit, Vegetius III. 25. *Virdungus.*

Nec alius alium respectantes] Lego, sed alius. *Acidalinus.*

CAP. 38. *Eligere latebras et statim]* Sic Curtius lib. x.* Sie de Jugurtha Sallustius, de Cicerone proscripto a triumviris Plutarchus, de Vitellio noster Hist. III. et de Pisone Ann. III. *Virdungus.*

Miscere invicem consilia aliqua, dein sperare] In margine scripsi, separare, quia Lipsio sic legenti prorsus assentior. *Pichena.*

Fines Horestorum] Nunc Auguse, ut quidam volunt. *Savillius.*

Classis circumvehi Britannium] Mennit hujus Agricolæ facti etiam Dio Cassius Hist. lib. LXVI. *Virdungus.*

Trutulensem portum] Ignotus est: itaque alii volunt, *Rutupensem.* Lips.

Trutulensem portum] Pancirolus in Notitia imperii Occid. 72. legit, *Rutupensem portum.* Rutupiæ enim est oppidum superioris Britanniæ, et

Rutipe portus, qui vulgo, *Zandondz*, dicitur, ac de eo Ptolemæus, Ammianus, et alii. *Pichena.*

CAP. 39. *Epistolis Agricolæ actum]* Hæsi olim: nunc levi emendatione me expedio, *auctum*, pro *actum*, rescribens. *Lipsius.*

Epistolis Agricolæ actum, ut Domitiano moris erat] Sribendum opinor, aut *relatum*, aut *significatum*, aut *lectum*. Cogitandumque, num sic quoque lectio stare queat, *Epistolis Agricolæ rehutum Domitiano*, ut moris erat: ut hæc postrema clausula testetur consuetudinem, qua res in provinciis gestæ Cæsaribus significabantur. *Rhenanus.* Doctiss. vir, *auctum*. At *actum* mili potius est, quod verbi *scriptum* significat: unde qui verba loquentis exarant, *actuarii* nominantur. Suet. Cæs. 55. ‘ quam non immerito Augustus existimat ab actuariis exceptam male subsequentibus verba dicentis: vel, *actum*, id est, narratum. Terent. Andr. ‘ Priusquam abis præsente te huie apologum agere unum volo.’ *Salinerius.* Vulgo, *actum*, sed nullo sensu. Ergo Lipsii judicio, reposui, *auctum*. *Pichena.* Hæsisse olim Lipsius ait, nunc levi emendatione sic expedire, *auctum* pro *actum* rescribendo. At neque cur hæreret, neque cur mutaret quidquam, caussa erat. *Actum non jungendum cum superiore cursum*, sed absolute per se capiendum, ac si ita scripsisset auctor, Quanquam Agricola minime jactanter epistolis egerat: vel, Quanquam ab Agricola nulla verborum jactantia epistolis actum erat. In quo Taciti phrasin est agnoscere. *Acidalinus.*

Inerat conscientia] Hoc est, *conscientiam circumire*, sicut lib. I. c. 1. De clem. Seneca loquitur. *Boxhorn.*

Falsum e Germania triumphum] Ridiculi principes Romanorum, qui falsis victoriis gloriam quærbant apud vulgum; nam plebs sola fallitur his præstigiis, ideoque quum plebs

plurimum posset suffragiis, judiciis in libera rep. &c.* *Mercerus*. Hujus triumphi vanitatem etiam Plinius Junior sugillat in Panegyrico. Meminit etiam I. LXVII. Dio Cassius. *Virdungus*.

Ac nunc] Non absurde legas, *al nunc*, Rhenanus.

Tot militibus hostium] Scripsimus, *tot millium*. Idem.

Privati hominis nomen supra Principis attollit] * Suet. in Ner. 21. ‘non dubitavit etiam in privatis spectaculis operam inter scenicos dare.’ Lamprid. in Elagab. ‘junxit etiam camelos quaternos ad currus in Circu, privato spectaculo.’ *Pichena*.

Frusta studia fori, &c.] Eloquentiae enim studium, atque in primis Poëtices, simulavit Domitianus Sueton. c. 2. Noster finc Hist. lib. iv. Atque hinc illae praeter Poëtas adulaciones Plinii in Praefatione Operis sui Titum fratum Domitiani appellantis, ‘Quanto tu ore patris landes tonas, fratris amas! O magna fænnditas animi! quemadmodum fratrem quoque imitareris invenisti?’ et Fabii Quintiliani in Praef. lib. iv. Instit. Domitianum principem, ut in omnibus, ita in Eloquentia quoque eminentissimum prædicantis. *Virdungus*.

Militarem gloriam altius occuparet] Vulgati, *alius*. Correctionem Lipsio debemus. *Pichena*. Eruditissimus Pichena facit cum doctiss. viro, cui placet *altius*: pergam tamen quo profectus sum, vulgataque a fuga prohibebo: *alius* circa mores is est, qui antiquos non amplius obtinet, ut si Tertianus Crito avidior ad rem evassisset: haec igitur de causa Agricola, qui ‘inter quæsturam, &c.* *Salin*.

Alius occuparet] Putabam, *altius*, vel *artius*, sive *arctius*. De Agricola Domitianus ratiocinatur, et sese ex stimulat: *Frusta silentio transitas civiles artes*, si in militari præpolleret. Quod si vulgata placet, de ipso Domitiano, &c.* *Lipsius*.

Imperatoriam virtutem] Censemus igitur

noster, Imperatoris maxime propriam esse τὴν στρατηγικὴν σύνεσιν, καὶ τὴν κατὰ πόλεμον ἐμπειρίαν, et omnino στρατηγικὴν ἀρετὴν, quam etiam Quintilianus VII. Instit. 10. Imperatoriam virtutem usurpat. Cæterum haec virtus Imperatorem sive Principem sola nequaquam perficit. Requiritur enim præterea, ‘sapientia pacis,’ ut cum Sulpitia poëtria loquar. Hoc præter alios vidit Justinianus, qui in Proœmio Instit. ‘Imperatoriam majestatem non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus et bellorum et pacis recte possit gubernari.’ Sapienter sane. Nam ut ait Cie. 1. Off. ‘parvi sunt foris arma, nisi sit consilium domi.’ Ac sane inter ducem et Imperatorem magnum est discriben, quod intelligens Diocletianus de Aureliano, ut est apud Vopiscum, solitus est dicere, eum magis ducem esse debuisse quam imperatorem. *Virdungus*.

CAP. 40. *Illustris statue honorem*] Hist. 1. triumphalis statuæ. *Savilius*.

Addique] *Lego*, *additque*. Sic et Muretus. *Acidulus*.

Codicillos] * Vide multa de his apud Casaubonum Animad. in Suet. Claud. 29. *Virdungus*.

Cum præcepto, ut, si in Britannia foret] * Jam et Galba apud nostrum Hist. 1. Virginium a legionibus, quibus præerat, abducit per simulationem amicitiae. Nec aliter apud Ammianum Marc. lib. xviii. vulpinatur Constantius Imperator, ut ad Comitatum, dignitate afficiendus superiore, citius properaret, &c. Quorum omnium artificium etiam calluit Basilius Porphyrogenitus, qui apud Zonaram, magistrum Bardam Selerum ducem, cui omnes Orientales copiæ parebant, suspectum habens, ea dignitate crepta Mesopotamiæ ducem designat. Denique nec nostrum nec superius seculum hac parte ineruditum. Sic enim (ut alios prætermittam) Ludovicus xi. Com-

tem S. Paulli ab exercitu suo abstractum, in nassam illexit. Cominæus, alii. *Virdungus*. Quare id præceptum? Quia haud dubie jam constabat Domitiano, futurum ut libertus Agricolam in Britannia non offendaret. Cui successor jam datus erat; quem ex Britannia jam excessisse non dubitabatur. Sicut non in Britannia, sed ipso Oceani freto, Agricolam libertus deprehendit. Ecce honorem a Domitiano in Agricolam collatum, quo tamen hic non uteretur. Ita pessimi Principes in optimos solent esse liberales, ut optimos aestimare videantur, et in speciem amare illos credantur, quos odere. Volebat videri Domitianus aestimare se velle illustri dignitate Agricolam, revera tamen aestimatum nolebat. Itaque ad beneficium conditionem, qua irrita reddebantur mandata, adjecit. De re ipsa tamen dubitat Tacitus. Non sum interim nescius, in aliud sensum hæc alios accepisse; sed an eo apud Agricolam, cuius modestissimum ingenium opus fuerit, ipse me Tacitus jubet dubitare. *Boxhornius*.

Fictum ac compositum est] Quanquam per se membrum hoc subsistit, aut etiam a superioribus pendet, melius tamen forte cum sequentibus ligaveris: *fictum ac compositum est, tradiderat, &c.* Acidalius.

Exceptusque] De more excipiendi osculis vide Lipsium Elect. II. 5. *Virdungus*.

Quærerent famam] Posset etiam legi, *quærerent tamen*. Rhenanus.

CAP. 41. *Absens accusatus, absens absolutus est]* Ant. Augustinus legebatur: *præsens absolutus est*. Ursinus.

Pessimum inimicorum genus, laudantes] Gnome ex ipsis adytis humanae vitae; cui Mamertinus interpres, Panegyrico ad Julianum. * Statimque: ‘Hæc voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores: si enim comminisci aliqua flagitia tentassent, facile ipso

splendore landis et gloriæ refutarentur: invenerunt accusandi genus, quod nullus refelleret.’ *Lipsius*.

Mæsia] Hæc, definito *Aethico*, ab Oriente habet ostia fluminis Danubii: ab Euro Thraciam: a meridie Macedoniam: ab Africo Dalmatiam: ab oceano Istriam: a Circio Pannionam: a Septentrione Danubium. Eadem fere Isidorus. Recentiores Mœsiam duplicum esse notant, inferiorem et superiorem: quarm haec ultra Bosnam fluvium, qui Illyrici terminus, versus Ortum sese erigens, hodie Servia appellatur: inferior vero Bulgaria. Utraque, inter Hœmmum montem et Danubium sita, usque ad Euxinum Pontum porrigitur. *Ptolemaeus* III. 9. et seq. *Virdungus*.

Tot militares viri] Legendum videtur vici. Supra Ann. XII. 38. ‘Ac ni cito viciis et castellis proximis subventum foret, copiae tum occidione occubuerint.’ Ann. XIV. 30. ‘Præsidium posthac impositum viciis, ex cisiique luci, sævis superstitionibus sacri.’ Hist. V. 20. ‘Tantumque belli supersuit, ut præsidia cohortium, alarum, legionum modicis viciis quadripartita Civilis invaserit.’ *Gronov.*

Hibernis legionum] De his vide Lipsium V. de mil. Rom. Dial. I. Cassaubonum in Adrianum Spartiani, Scaligerum in Mosellam Ausonii, Savaronem ad illum versum Sidonii: ‘Cernere jam videor quæ sint tibi, Burge, futura.’ Pet. Pittheum Advers. I. 14. *Virdung*.

In ipsam gloriam præceps agebatur] Mirum loquendi genus, quo, nisi fallor, significatur Agricolam his quidem rebus gloriam maximam consequutum sed sibi exitiale: ut qui præcipites aguntur, in exitium suum ruunt. *Virdung*. Gloria igitur et discrimine pariter circumfusus est. Denotat enim hic illud, ‘impulsæ præceps immane ruinæ’ ut loquitur Junenalis Sat. x. *Boxhorn*.

CAP. 42. *Asiae et Africæ]* Non potest, ut sortitus fuerit utrumque

simul: nec ferunt Romani mores.
Scribo, *Asiae aut Africae*. Lips.

Aderat jam annus, quo Proconsulatum Asiae Africæ sortiretur] V. c. habet, *Asiae et Africæ*. Sed Danesius, *Asia aut Africae*. Ursin. Rectum est, *Asia et Africæ*. Dixi ad Ann. I. III. 32. Mercer. Non ferunt Romani mores, ut curæ unius proconsulis Asia et Africa demandentur: nec noster, (ut reris) doctissime vir, hæc asserit: quinimo mens ejus hæc fuit, unum utriusque provinciae candidatum esse potuisse, non item proconsulem: que alibi ab eo repetita amovent omnes tricas. Ann. I. III. ‘neque multo post missis ad senatum literis, Tiberius motam rursus Africam incursu Tacfarinatis docuit, judicioque patrum diligendum proconsulem gnarum militie, corpore validum,’ &c. Saliner.

Non tam obscuri suadentes] Emen-davi, non *jam obscuri*. Rhenan.

Qui paratus simulatione in arrogantiā compositus] Non possum, quin dicam quod sentio. Quid est illud, ‘paratus simulatione?’ Mala, si quid judico, interpunctione laborat elegantissimus locus. Itaque legi potius velim: *Qui paratus, simulatione, &c.* ‘Paratus,’ nempe Domitianus, excusationem Agricolæ audiit et admisit. Nam ‘cognitionum principis,’ ut paulo ante loquutus est Tacitus, periti suaserant, ut proconsulatum Asiae aut Africae se aditum excusaret. Si hæc jam ante fuerint Principis cognitiones, paratus audit Agricolæ excusationem. ‘Simulatione in arrogantiā compositus’ est Domitianus, qui ut lubenter audire cupiebat Agricolam se excusantem in honore, quem judicia omnium et vota ei decernebant; imo ad excusationis ejus necessitatē eum per suos impulerat; ita, quo id tegeret, illubentem et invitum et ut iratum se admittere excusationem, gestu et verbis ad tristem arrogantiam compositis, indicabat. Boxhorn.

Salarium] Τὸ διδόμενον εἰς τροφὴν, σιτηρέσιον, ὀψώνιον: unde Cujacius etymon hujus vocabuli petitum it, quod scilicet *salaria* percipientes inde se alant: sed rectius a Sale deducamus; ut sit pecunia ad salem, sicut *vasarium* ad vasa, *congiarium* ad con-gios, *calcearium*, apud Sueton. ad calceos, *vestiarium*, apud Senecam, ad vestem, &c. Sane enim Salis appellatione συννεκδοχικῶς, quicquid ad victum, aliquando comprehendendi puto. Sic enim Plautus: ‘*Hodie nunquam apud me delinges salem,*’ id est, ut idem alibi loquitur, ‘*hodie apud me Genium tuum meliorem non facies.*’ Et hinc *consalanei* in veteri Glossario, quos hodie vulgus *Commensales* appellat. *Salarium* igitur dictum, quod pro sale dabatur magistribus. Nam et antiquitus instituti, &c. * *Virdung.*

Ne quod retuerat] Scil. adire provinciam suam. Savil.

Quo obscurior, eo irrevocabilior] Obscura enim dissimulataque ira, placari ac mitigari ab aliis non potest. Idem fere dixit de Tiberio Ann. I. &c. * *Pich.*

Sciunt quibus moris illicita mirari] Periodus undequaque perfecta, quæque Taciti consilium nobis repræsentat: enjus ingenium pronius quidem in libertatem, sed præfactos et inanes spiritus nunquam laudavit. Ann. IV. &c. * intercessori exitiosa incipere. Quid si comparationem socii, ipsum quoque Thraseam perstringit? enjus quidem morte nil libertati consultum. *Sed in nullum rei post usum.* Saliner.

Eo laudis excedere] Malit Lipsius, accedere, vel potius escendere. Ego vulgatum nolim mutari. Acidal.

Qua plerique per abrupta, sed in nullum rei post usum] Scribendum ex v. c. *Sed in nullum Reipublicæ usum.* Ursin. Malim, *nullum Reipublicæ usum.* Mercer. Olim emendavi *nullum reip. post usum.* Corrupte vulgo, *sed in nullum rei post usum.* Idque etiam Mercero in mentem venit. Pichena.

Post hæc verba, quo plerique per abrupta, deesse alia censeo, non tam quæ horum ipsorum sensum expleant, (nam hic subandiri aliquid Taciti more fortasse debet) sed quæ sequentium sint velut vinculum, quo præcedentibus meliore structura cohærent. Sed mihi etiam aliter olim consuli huic loco posse visum est. Inserebam duas saltem voculas: quo plerique vir, qui per abrupta, sed in nullum rei post usum. De cetero, Muretus illud post usum, quod ego similibus multis exemplis elegans puto, mutabat, scribebatque, in nullum recip. usum. Acidalius. Alii rei postusum. Mercerus et Pichena reipub. usum. Male: rei post, id est, accusati post et damnati: nec enim quærebatur de exitu reorum cum unus esset. Gron.

Ambitiosa morte] Helvidii in primis et Thraseæ, ut ego quidem explicandum reor; quem Martialis etiam epigrammate ad Decianum præcipue notat: 'Quod magni Thraseæ, consummatique Catonis Dogmata sic se queris, salvus ut esse velis,' &c. *Savillius.*

Cap. 43. Alius agens populus] Castigavimus, aliud agens pop. Rhenan. Alind agentem populum appellare videtur de publicis rebus nihil curantem, sed suis negotiis intentum. *Pichena.*

Aut latatus est, aut statim oblitus est] Alterutrum est delendum. De posteriore ita voluerat Muretus. *Acidalius.*

Vobis nihil comperti affirmare] Quum toto libello neminem alloquatur tamquam ad quem scriperit, mutavi vobis in nobis. Rhenan. Sallust. in Jug. 'de his haud facile compertum narraverim.' *Pichena.* Perit hic quoque vocula: nobis nihil comperti, quod affirmare ausim. *Acidal.*

Ex more principatus] Legendum est, principis. Ursin. Quis tam aliud agens, qui principis legendum non animadverat? notaverat Muretus

etiam. *Acidal.*

Per dispositos cursores nuntiata constabant] Reposuimus, constabat. Apparet Domitianum non fuisse tum Romæ sed in Albana villa, aut alibi. *Rhenan.*

Speciem tamen doloris animo vultuque] Nihil hic muto, sed quæro, quid phraseos, 'animo præ se ferre speciem doloris?' Si dices ad vocem animo alind quod verbum subintelligi, quis sensus, aut quomodo verum, dolorem vel doloris saltem speciem animo concepisse Domitianum, qui morte Agricolæ maxime lætabatur? Possit legi, speciem tamen doloris omnino vultu præ se tulit. Sed nolo mutari. Sic enim accipere debemus, vultu simulasse animi dolorem. Et eodem modo Hist. i. hæc junxit: 'sed plurimum trepidationis in publico, ut quemque nuntium fama attulisset, animum vultumque conversi.' Ubi vocem animum pariter non convenire arguteris: nisi Tacito loquendi illa consuetudo. *Acidal.* Speciem doloris intelligo imitamentum et simulationem, at non ipsum affectum dolendi. Sed animo nulla, opinor, simulatio præ se fertur, sed exterioribus tantum indicis; animus enim una ut facie sit necesse est, quamvis interim per externa personam ei possit induere: deinde quis dixerit Tacito quid simulator iste ferret animo? Suspicer idem vitium oblatum huic loco, quod alteri cuidam quem in notis ad Florum iv. 11. olim emaculavimus, ut legendum sit: *Speciem tamen doloris amictu vultuque præ se tulit.* Freinsh. Forte, mimo. Gronov.

Lecto testamento] Abstinentissimus olim Domitianus: legatur Sueton. c. 9. *Barcluius.*

Judicioque] Notum est, testamentum supremum judicium dici in libris Juris, et apud alios: ut in dicto Suetonii loco. Sic Apuleius in Apologia: 'De pietate sua et supremo judicio nihil metuerent.' Et causa est, quod

si unquam homo, tunc certe ad judicij lancem omnia exigit. Praecclare Seneca de benef. iv. 11. ‘Quid quum in ipso vita fine constituti sumus, quum testamentum ordinamus, non beneficia nobis profutura dividimus?’ &c. *Virdung.*

Malum principem] Haeres enim malus princeps scribitur, non quia amat, sed quia metuitur. *Boxhorn.*

CAP. 44. *Natus erat ter consule]* Legendum est, tertium consule. Ursin.

Bonum virum facile crederes]* Hist. I. 40. ‘Nec illos priores et futuri principes terruere, quo minus facerent scelus, cuius ultius est quisquis successit.’ Cap. 48. ‘quatriduo Caesar properata adoptione, ad hoc tantum majori fratri praelatus ut prior occideretur.’ Cap. 82. ‘redieruntque in castra inviti neque innocentes.’ Hist. III. 72. ‘arserat et antea capitolium, sed fraude privata, nunc palam obssessum, palam incensum.’ Et plura hujus commatis alia. Savil.

Nam sicuti durare in hac beatissimi saeculi luce] Legendus hic locus ex v. c. *Nam sicuti magna cujusdam felicitatis esse, durare in hac beat, saeculi luce.* Ursin. *Lego, durare in hanc beat, saeculi lucem.* Acidal.

Quod augurio rotisque] Libri veteres constanter addunt vocem, quod; sustulit Rhenanus tanquam superveniam. Sed si alio sensu haec interpretetur, fortasse necessaria censebitur, ut scil. verba, *durare et videre*, respiciant quod sequitur, ‘solatium tulit.’ Sic igitur hunc locum construendum et interpretandum puto: Nam sicuti, &c. * *Pichena.*

CAP. 45. *Tot consularium cædes]* Nempe Civice, Cerealis, Salvidieni, Orphiti, Acili Glabronis, Ælii Lammæ, Salvii Coceiani, Metii Pomposiani, et Sallustii Luculli, Suetonius auctor. *Rhenan.*

Una adhuc victoria charus muncius censebatur] Emendavi, *Carus Metius.** Cari mentionem faciunt Juvenalis et

Delph. et Var. Clas.

Martialis. Cæterum quænam fuerit ista prima victoria, et adversus quem, nondum reperi. Id quoque non omitendum, verbum *censebatur* hic elegantissime positum esse pro astimabatur, sive existimationem nactus erat, quemadmodum et alibi Tacitus usurpat. *Rhenan.* Carus et Messalina Domitiano instrumenta crudelitatis; ut et postmodum Massa Plin. I. 1. ep. 11. et IV. ep. 22. Juvenalis. *Savil.* * *Sanguine censerit?* Ibid. V. 74. ‘sed te censeri laude tuorum Pontice noluerim.’ Quoque apud Martiale: ‘Censemur Aponi Livio suo tellus.’ *Saliner.*

Intra albanam villam] Veteres editiones, *intra albanam arcem villam*; opinor *villam* glossematum esse: et germanum, *Albanam arcem*. Certe Domitianus delectatus eo loco, eumque habuit velut arcem. Dionis compendium: Τοῦτο τὸ χωρίον ἵππο τὸ ὄρος τὸ Ἀλβανὸν, ἀφ' οὗπερ οὔτως ὠνομάσθη, δι' ὥσπερ τινὰ ἀκρόπολιν ἔξελθετο. Pichena vellet; *intra Albanam arcem nulla sententia:* quasi dicat, nondum tunc auditum ibi Messalinum. Ego putarem dicere, quod adhuc intra Albanam arcem, non in Senatu et publico, calumniator ille audiretur. At pestes illas hominum, &c. * *Lips.*

Intra Albanam arcem vilam] Restitui in hunc modum, *intra Albanam villam*. Nam mihi doctus quisquam accusativum *arcem* adjecisse videtur, cui non placebat *villa*. At solitus fuit Domitianus patres aliquando in Albanam villam in consilium convocare. Eo loco Corneliam Vestalem incesti damnatam refert Plinius ep. IV. 11. ‘Seccesum Albanum’ Suetonius appellat, et alii. Porro *Messalinus*, cuius hic fit mentio Tacito, delationes apud Domitianum factitavit, adulationis et calumniarum nomine principi gratis simus. Eum graphicè et suis vere coloribus depingit Plinius Nepos ep. IV. 22. Hunc ‘Catullum Messalinum’ a Juvenale notari pntant eru-

Tacit.

13 A

diti Sat. viii. et xiii. Nam illum ex-agitabant occisorum manes, nec us-quam quiescere sinebant. Quod autem hic dicit Tacitus, ‘*intra Albanam villam sententia Messalini strepebat*,’ innuit, Dum adhuc viveret Agricola, nec permisisse Domitianum, neque Messalinum ausum fuisse publice quemquam accusare, quod postea fecit, sed tum secretius, nempe in Al-bano secessu. *Rhenan.* Libri veteres addunt, *arcem vilam*, unde Rhenanus arbitrario jure, arcis nomine deleto, *villam*, retinuit. Et sane antiqui, aut *arcem*, aut *villam* Albanam voca-runt. Ego etsi *arcem* reposui, tamen alteram vocem potius puto corrup-tam, quam ut glossema additam: et suspicor legendum: et *intra Albanam arcem nulla sententia Messalini strepebat*. Scio vulgate lectionis sensum esse, Messalini sententias tunc *intra Albanam arcem tantum latas*, et qua-si in occulto, sed deinde in ipsa urbe Roma passim et palam auditas. Ve-rum cum non ad perniciem rusticorum, sed civium Romanorum, ejus-modi sententiæ pertinerent, quid re-ferebat, an *intra villam*, an in medio foro latæ essent? Item pro eo sensu non convenit, *sententia*, singulari numero: neque dixisset, *strepebat*, im-mo potius, *se continebat*. Recte ergo ad auctoris mentem videtur emenda-tum, *nulla sententia*. Nam Tacitus, ut exemplis confirmet, felicem Agrico-lam obiisse, ostendit eo tempore nul-lam fere Domitiani saevitiam auditam. Ideo ait, Carum Metium, pernicio-sissimum mox accusatorem, unum tantum rerum tunc oppressisse: Ad-huc *intra arcem Albanam*, quo Do-mitianus sœpissime se recepit, ac sœ-va multa machinatus est, nullam sen-tentiam a Messalino latam, at postea multas: Atque ipsum Massam Be-bium, qui inter acerrimos accusatores connumeratus est, tunc inter reos fuisse. Hujus Bebii Massæ mentio Hist. iv. 50. *Pichena.* *Intra Albanam*

arcem villam. Utrum horum mavis audacter opta, nec time castigatio-nem. Plin. ep. iv. 2. ‘reliquos Pon-tifices non in regiam, sed in Albanam villam convocavit.’ Juvenalis: ‘Quos Albanam dux magnus in arcem Trax-erat.’ *Saliner.*: Operosissimam illam domum Domitiani, quam tot Epigram-matis Martialis magnificat, et *Parrha-sium* *aulam* vocat, &c.* *Virdungus.*

Jam tum] Forte *etiam.* Gronov.

Nostre duxere Helvidium in carcerem manus] Intelligit Helvidium filium Helvidii Prisci illius a Vespasiano primum relegati, quod imperatoriam majestatem contempnere videretur, deinde occisi. Rem prolixe narrat Suetonius. Fuit alioqui vir sanctissimus, sed nimiæ propemodum libertatis, quæ exitium illi attulit. Cele-brat eum longis, sed indubie veris, laudibus Tacitus histor. iv. circa princ. nec arbitror a paternis virtutibus degenerasse filium, quem abunde testatur bonum virum fuisse, &c.* *Rhenan.** et ad necem postulatos. Quod sane atrocissimum. Tales Publii Certi manus in Helvidium fuere. De quo Plinius Ep. ix. 13. ‘Inter multa scelera multorum nullum atrocius vi-debatur, quam quod in Senatu Sena-tori Senatori, Praetorius Consulari, reo judex manus intulisset.’ Quod a Cl. Berneggero, quem nuper magno cum nostro et honorum omnium luctu excessisse intelligimus, apposite ad hunc locum observatum. *Bochorn.*

Maurici, Rusticique visus] Scriptora apud me fidei fluxæ. Quo enim illud, *visus?* Nec melius tamen video: aut potius in sententiola hac nihil video. Viri ipsi mihi notiores: e quibus Mauricus, Junius est Mauri-cus, ‘quo viro nihil firmius, nihil me-lius,’ ait Plinius l. iv. epistolarum. Eum a Domitiano in exsilium pul-sum, redisse principatu primo Nervæ, docebit te idem l. i. epistola 5. At Rusticum hunc, &c.* *Lipsius.*

Nos Maurici rusticique visus] Junius

Mauricus in exilium actus fuit, vir, teste Plinio Nepote, gravis, prudens, multis experimentis eruditus, et qui futura posset ex præteritis providere. Frater hujus Jun. Arlenus Rusticus damnatus capitis sub Domitiano, quod philosophiam sectaretur, et quod Pætum Thraceam laudasset. Meminit ejus Plinius epist. lib. I. 5. Sueton. Dom. ‘ interemitt Junium Rusticum, quod Pæti Thraceæ et Helvidii Prisci laudes edidisset, appellaretque eos sanctissimos viros.’ *Rhenanus.* Mauricus pulsus in exilium a Domitiano, revocatus et restitutus sub Nerva. Plin. epist. IV. 22. *Savilius.* Legendus hic locus ex v. c. Nos Mauricium, Rusticumque divisimus. Ursinus. Id est, dum ii nobis rapi ad supplicium viderentur: ‘ Ut celsas videre rates, atque inter opacum Adlabi nemus, et tacitis incumbere remis, Horrecent visu subito.’ Td perfudit oratorie quidem, sed etiam de illo dicuntur, qui cædem propriis oculis non conspexit. Valer. Max. ‘ filii cruore paterni aspersi oculi.’ Is enim M. Crassus est, coram quo filius a Parthis imperfectus non fuit. Verum qui potuit Mauricus sanguine senatores aspergere, si jussu Domitiani minime cæsus? Plin. ep. III. 11. ‘ Cum septem amicis meis aut occisis, aut relegatis: occisis Senecione, Rustico, Helvio: relegatis Maurico.’ An quod exilium (ut apud JCTos D. de pæn. I. II.) pro morte habeatur? Sallustius quidem de ea re loquens, utitur verbo extinguendi: ‘ multos mortales ferro aut fuga extinxit.’ Dixi Mauricum exilio deterritum a patria fuisse: dissuadent illa Pliniana: ‘ Relegatis Maurico,’ ἀκυρῶς. Ibi Plinius relegatis, ut I. I. ep. 5. ‘ is tunc in exilio erat a Domitiano relegatus.’ *Suliner.* Scriptura etiam apud me, uti apud Lipsium, fidei fluxæ. Ille, nihil videre melius fatetur: ego videre mihi visus sum aliquid. Censeo binas voces truncata-

tas, alteram cauda, alteram capite, in unam istam, *visus,* coaluisse. Et seribo: *Nos Maurici Rusticique vidi- mus casus.* Acedal.

Videti et aspici] Invenusta repetitio, nec homine Latino, nedum Tacito digna, Germana igitur scriptura fuerat: *videre et aspici.* Non erat sub Domitiano, &c. * *Color.*

Subscribersentur] * Vide Cujacium Paratit. in D. de accus. et rescript. * Plura de Subscriptoribus vide apnd Hotomannum Comm. in Divin. De Subscriptione Brissonii Lexicon, et Lipsium III. 26. de Benef. Senecæ. *Virdungus.* Quare, *suspicio subscribi.* Moris enim erat ut accusator et cum eo alii inscriberent et subscriberent nomen capitibus accusationis. Ejus imaginem repræsentat Seneca in Apocolocyntosi, &c. * *Boxhorn.*

Rubor, a quo se contra] Particulam superesse puto, et lego, *rubor quo se.* Porro de hoc Domitiani fallaci habitu, Plinius in Panegyrico, &c. * *Lips.*

Sævus ille vultus, et rubor] Sidon. I. I. epist. 11. formam Theodorici Gothorum Regis describens, ait: ‘ lac-tea cutis, que propius inspecta juve-nili rubore suflunditur: namque hunc illi cerebro colorem, non ira, sed vere-cundia facit.’ *Pichena.*

Tanquam pro virili portione innocentiam principi donares] Id est, Tanquam pro tua parte principem innocentem pronunciare. *Pichena.* Constantia tua in excipienda morte, quantum in te fuit, innocentem esse Principem, a quo veneno excessum tuum festinatum constans fama erat, persuadere conatus es. Neque enim querulus fatum exceperisti, ut plerique cum ab aliis procuratum est aut vio-lentum. *Boxhorn.*

Sed mihi filioque ejus] Scrisimus, filioque ejus: nam Agricola filium pridem amiserat. Et sequitur, ‘ id filiae quoque uxorio præceperim.’ *Rhenan.* In Veneto, et aliis veteribus corrupte legitur: *sed mihi filioque ejus.*

Sententia exigeret: Sed mihi filiaeque tuae. Pichena.

Excepissemus certe mandata] Vulgo, *excepissim:* at scripsi, *excepissemus,* quia sensus postulat, ut ad Agricolæ quoque filiam, Taciti uxorem, referatur. Nam statim sequitur, *figeremus.* Forte scriptum erat, *excepissem,* ut sœpe in MSS. unde facilis error. *Pichena.* Cur non *excepissemus* scribitur, ut *figeremus?* De se enim et conjugi loquitur. *Acidalinus.*

Nobis tam longæ absentiaæ conditione, ante quadriennium amissus es] Ita locum hunc accipit sospitator ille Taciti; ut videatur dicere, contexuisse hunc libellum quadriennio post mortem Agricolæ. At in Suspicionibus dudum ostendi, aliud velle auctorem, ethicaque sententia pronuntiare, vi sum sibi Agricolam jam tunc mortuum, quo postremo ipsum vidit; ante quadriennium scilicet. Consulatur super isto affectu Seneca Epist. 63. et Consolat. ad Marciam c. 19. Imo et ipsemet Tacit. Ann. III. 34. et Ann. VI. 38. ut et Hist. IV. 14. Et hæc veniebant sub acumen styli, vere ex tempore. *Gruterus.*

Omnia sine dubio, optime parentum] Ita ex Ven. restitui. Male vulgo, *optima parentum;* quasi Agricolæ uxorem hic tanquam matrem laudaret: quod valde absurdum esset, cum mox eam tanquam uxorem amantissimam laudet. At ea verba ad ipsum Agricolam referuntur, quem optimum parentem vocat. Sic Plinius Paneg. ‘quum tu nobis, optime principum, fortissime Imperatorum, consulatum obtulisti.’ *Pichena.*

Paucioribus tamen lacrymis compositus es] De ritu isto componendi mortuos adi Is. Casaubonum ad illud Persii Sat. IV. ‘tandemque beatulus alto Compositus lecto.’ *Virdungus.*

CAP. 46. Nosque domum tuam] Restitui copulam, *que,* ex Veneto. *Pichena.*

Admiratione te potius, &c.] Legitur

in V. c. *admiratione potius, quam emulatione decoremus.* Pro eo vero quod est in vulgatis, *militum, &c.* fortasse, *imitatione virtutum, &c.* emendatius legeretur. Ut totus locus ita legatur: *admiratione te potius, quam emulatione, et si natura suppeditet, imitatione virtutum decoremus, &c.* Ursinus. Jossias Mercerus vir et humanitate et doctrina plenissimus, ejus notitia nihil mihi Lutetia dedit gratius, suspicatur legendum *imitatu decoramus.* Subtilis admodum correctio: nam, imitatio quoddam haud dubie genus est honoris. Alius quidam longe mihi amicissimus restituit hunc locum, primo; supplet vocem *quam,* quod fit non raro in JCtorum libris. *Admiratione te potius (quam) temporalibus laudibus.* Pro *militum* legere Dia Critica jubebat *moritum:* sed ne crabrones excitentur rescribamus *mortuum.* Et totam sententiam sic: *Admiratione te potius temporalibus laudibus, et si natura suppeditet mortuum decoramus.* Barelius. Corruptus locus et meo judicio mutilus. Forte supplendum et legendum: *admiratione te potius, quam temporalibus laudibus;* et si natura suppeditet, *imitando colamus.* Pichena. Hæc omnia μεταξυλογικά nimis clarescunt: *admiratione te potius temporalibus laudibus (et si natura militum suppeditet) decoramus:* id est, Nos te Agricola non imaginam honore honestabimus, quas tibi militari disciplina peperisti: is enim honos momentaneus est: sed admirando et imitando tuas virtutes: quæ res potior est, et superat temporarias illas simulacrorum laudes. ‘Is verus honos et conjunctissimi ejusque pietas: id filiae quoque uxoriique præceperim: sic patris sic mariti memoria venerari, ut omnia facta dictaque ejus secum revolvant, famamque et figuram animi magis quam corporis complectantur: non quia intercedendum putem imaginibus, quæ marmore aut ære singuntur, sed ut vultus

hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt: forma mentis aeterna, quam tenere et exprimere non per alienam materiam et artem, sed tuis ipse moribus possis.' *Saliner.* Cænum et latum hoc purgare aliqua ex parte sic Lipsius tentat: *admiratione te potius, te immortalibus laudibus:* nec progreditur ultra. Muretus *temporalibus* illud totum deleverat: credo quia censebat, priores has syllabas *tempor,* natas ex praecedentibus vocibus *te potius:* posteriores *alibus,* ex sequente *laudibus.* Ac fieri potest, ut hæc vel ipsius vel nostra conjectura vera sit. Tamen his vestigiis perduxit me fortassis ad verum. Censo ego verbum ultimum, quoniamque est, non a particula *te,* que perperam inserta, sed ab ipsa voce *virtutum,* quæ præcesserat aliquo intervallo, pendere. Atque ita totum locum scripserim: *admiratione potius, et [immortalibus] laudibus, et si natura suppeditet, imitatione colamus.* *Acidalius.* *Locus et corruptus et mutilus,* cui Lipsius medicinam fecit hactenus: *admiratione te potius te immortalibus laudibus.* Videtur sensus esse: Agricola facta atque famam cum laude et bonis recordationibus potius, quam luctu atque lamentis esse prosequendam.' *Virdungus.* Bene Lipsius, *te immortalibus laudibus:* sed et sequentia emendanda in hunc modum: *similitudine decoramus, aut imitatione decoramus.* Similis sensus apud Dionem Prusaensem oratione 29. et Plutarclum consolatione ad Apollonium. *Grotius.* Hæc sunt corruptissima. Quid si partim ex aliorum, partim nostra conjectura legeretur? Nos domum tuam, ab i. d. et m. l. ad c. v. t. vocamus: quas n. l. p. fūs est. *Admiratione te potius immortalibus laudibus, et si natura suppeditet, imitatione (vel, similitudine) decoramus.* *Boxhorn.*

Famanque ac figuram animi] Certo formamque scribendum, non famanque,

quod viderat etiam pridem Muretus. *Acidalius.*

Intercedendum putem] Videtur legendum, interdicendum, non, intercedendum, &c. Ursinus.

Quæ marmore aut ære finguntur] Cera ergo propemodum absolvebat, qua olim in imaginibus usi, et atrienses elypei cœperant formari marmore aut ære. Nam loqui Cornelium de imaginibus convincit quod sequitur, ' Ut vultus hominum ita simulacra vultus imbecillæ ac mortalia sunt, forma mentis aeterna.' Confessum enim est imagines nihil aliud fuisse quam expressos vultus. De ære superstes presens est Papinius II. Thebaid. ' species est cernere avorum Cominus et vivis certantia vultibus æra.' Quod meo quidem animo noui mutabitur. Siremps lex Ovid. Fast. I. vi. ' Vidi mus ornatos ærata per atria picta Veste triumphales occubuisse senes.' Si mihi liceat in rep. sciscere Litteraria, Clandianus etiam stat ab hac sententia: ' Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto Floreat.' Prudentius item lib. I. contra Symmach. ' cera numerentur et ære.' De marmore videtur Plinius indicare xxxv. 2. ' aliter apud majores in atris hæc (imagines corporum) erant quæ spectarentur, non signa exterritorum artificum nec æra aut marmora. Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis.' Hæc mihi loca supeditavit benigne suo more spes altera Belgarum Claudius Boucault, *Barclaius.*

Superstes erit] Non vane hoc de scriptorum suorum perennitate predicavit Tacitus, de quibus etiam Plinius nepos Epist. VIII. 33. ' Auguror (nec me fallit augurium) historias tuas immortales futuras, quo magis illis (ingenue fatebor) inseri cupio.' Lib. VI. ep. 16. ' Video morti ejus, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam.' *Virdungus.*

DE ORATORIBUS DIALOGUS.

Qui ab aliis C. Tacito] * Paulo post idem, ‘in Britannia fuisse sese.’ Cæterum dolendum est hunc libellum tam esse corruptum. Quem dum percurro, luctatus sum obiter cum mendis. Verum alicubi successit res, alicubi nihil divinando consequi potui, neque enim erat exemplar aliquod vetustius cum quo conferrem. *Rhenan.* Scripseram ante annos octo ad veterum Jurisconsultorum fragmenta, libertios me hunc librum M. Fabii Quintiliani de caussis corruptæ eloquentiæ inscripturum. Quod et sagacissimo elegantissimoque Lipsio visum est. Nunc, ut verum fatear, Tacito potius adseruerim, sequutus non modo Pomponii Sabini, sed et omnium exemplarium fidem. Nec me jam stili ratio usque eo movet, cum sciam pro ætate facile genus dendi mutari: et quod adolescentis fuit letum, luxurians, profluens ac floridum, senis fieri concisum, breve, grave, sobrium ac maturum: quale ipsius Annalium et Historiarum est, ad quæ scribenda jam senex sub Nerva animum appulit. In hujus autem dialogi editione præter exemplar in Italia ante aliquot annos descriptum, maximo nobis adjumento fuit Lipsii nostri diligentia, qui sui in Tacitum commentarii apud nos desiderio nunquam nisi sero satisfacturus est. *Pithaeus.* Superioribus libris lucem aliquam industria nostra attulit: huic, vere possum dicere, salutem. Nam cum depravatissimus vulgo circumferretur, nulla pagina sine vulnere et vibice; admirabile est, quantum a Farnesiano codice (nam Vaticanis aberat) in eo sanando simus adjuti. Multi hiatus expleti, verba et lineaæ

integræ insertæ, centeni aliquot loci (Latine non oratorie loquor) emendati. Quorum omnium numerum inire aut longum, aut supervacuum: moderabor, et in his Notis ea saltem, &c. * *Lipsius.* * reliqua vero verbis eorum refert, quos hoc cap. loquentes inducit, quorum numeros, rationes, stilum serio se imitasse profitetur. Unde quid novi, si Cornelius hic alius a se videtur? dicat doctiss. vir, similis ne sui sit, dum in Satira Menippaea Ovidium sive Ciceronem nobis representat? nec se Cornelius adeo dissimulare potuit, ut solita sua sibi dictione proditus non sit Ann. XII. ‘inters oculum oblectaret.’ Eadem phrasis h. lib. cap. 10. Et Ann. I. IV. ‘illi magistratus et primores qui te invito perrumpunt.’ Eadem h. lib. c. 11. ‘me nolente in domum meam irruperunt:’ et alia sexcenta. Addit, ætas repugnat: præsertim cum nascatur, &c. * *Salinerius.*

CAP. 1. *Deserta et laude orbata]* Forte, defecta ea laude et orbata. Groenovius.

Male existimandum sit] Aptius hic affirmo, quod Rom. habet, *existimandum habeam*. Quod Lipsius edidit, nimis late diffundit ad omnes: hoc nostrum ad ipsum libri auctorem restringit sententiam, ut debet. Nam de se solo loquitur: Tam magnæ quæstionis pondus excipere non auderem. De loquendi ipso genere res facta. Utitur hic auctor omnibus fere hujus libelli paginis. *Acidal.*

Diversas vel easdem, sed probabilcs] Jam olim damnarunt has voces vel easdem Lipsius et Muretus, superesse eas arbitrati. Plane arbitrre ita quoque ipse, nisi forte ex iis mutandum:

diversas, sed easdem valde probabiles.
Vel, diversas, sed eas valde probabiles.
Acidal.

CAP. 2. *In quem]* Leg. *in quantum:* quod et Rhenanus monuit, cuius apud omnes literatos memoria grata esse debet et sancta. Sic infra, ‘Credite optimi, et in quantum satis est disertissimi viri.’ *Pithœus.*

Aper communi eruditione imbulus] Ita scribendum puto: vulgo, *cum eruditione.* Rhenan. Male vulgo, *cum eruditione.* Lips. Mihi sententia magis suadeat, *omni eruditione.* Acidal.

CAP. 3. *Sedentem ipsum, quem]* Roman. copulam addit *et quem.* Recte. Lips. Addidi copulam, *et*, admonente Lipsio ex Rom. codice. Pichena.

Offensas Catonis tui ames] Videtur legendum, offendas, aut offenses. Rhenan. Perspicue verum. Vulgo, aures. Lips. *Offensas Catonis tui aures.* Per indignationem supprimit recolas. Sic supra Ann. XVI. ‘Superesse qui forsitan manus ictusque per immanitatem Augusti.’ Ubi siletur, intendant. Quia Cato in ea Materni tragœdia vicia procerum exagit, et is qui eo more prædictus est, dicitur habere aures offendas vitiis flagitiosorum: velut illud: *ιερὸν μένος Ἀλκινοῦ: i.* *sacrum robur Alcinoi.* Saliner.

Librum istum apprehendisti] Ita malim. Vulgo deprehendisti. Rhenanus. Alii libri, deprehendisti. Ego, deprehendisti; propria significatione hujus verbi. Lipsius.

Leges tu quidem si volueris] Scriptus liber longe aliter, *Leges quid Maternus sibi debuerit, et agnosces, &c.* Lips. Notavit Lipsius scripti libri diversissimam lectionem. Hinc Muretus fecerat: *leges tu q. si volueris et agnosces quid Maternus sibi debuerit: deletis istis, quæ audisti.* Ego non aecipio. Vulgatam retineo et tueor quicquid liber scriptus mutet. Acidal.

Sequenti tractatione] Lego, *recitatione.* Paulo ante: ‘Sedentem ipsum et quem pridie recitaverat librum in-

tra manus habentem, deprehendimus.’ *Acidal.* Possis et suspicari sequenti actione. Sed enim nihil moverim vulgatam: *tractatio enim ipsa compositione.* Cic. *

Festino] Forte, *gestio.* Gronov.

Et caussarum] Al. *Et curarum:* ut supra, *sive novam et recentem curam.* *Pithœus.* Omnino scribendum conjicio, *caussarum studiis.* Lips. Lipsii conjecturam sequuntus restitui vocem, *caussarum:* corrupte vulgo, *curarum.* Pichena.

Negotium importasses] Displacet vox *importasses.* Erat commodius, *impôsuisses:* sed a literis longius abit. Credo fuisse *imperasses.* Acidal.

Aggregares] Notavit Muretus, *aggregare:* ut videatur sic hæc cum praecedentibus junctim accepisse: Etiamsi non novum tibi ipse negotium importasses, Domitium et Catonem, id est, nostras quoque historias et Romana nomina Græcorum fabulis aggregare. Non junxit per appositionem, *negotium, Domitium et Catonem:* sed, *negotium aggregare:* itemque *Domitium et Catonem, nostras historias.* Equidem non minus aptum, sed minime necessarium sic orationem struere. Acidal.

CAP. 4. *Cui desidiam advocamur]* Forte, *cui desidiae notamur;* cui scilicet tibi, id est, a quo. Rhenan. Praeclare meus liber. Antea corrupte et mutilate, *cui desidiam advocamur.* Lips. Statuo recte in Lipsii libro, *cui desidiam adovationum objicis.* Tameu e vulgato, *cui desidiam advocamur,* non inconcinnæ fecerat Muretus, *qui desidiam advocari.* Acidal.

Defendenda adversus te poëticæ] Bene liber meus. Alii, *defendens adversus te poëticæ.* Lips.

Omissis forensium Musarum angustiis] * qui ‘famam eloquentiae forensis pallentem’ appellat. Quare dubitabam annon verius foret: *Forensium causarum.* Potest tamen fortasse tolerari etiam in ore Materni lectio

vulgata, quia quod eloquentiae hinc dat sacro *Musarum* vocabulo, id iterum imminuit, adjiciendo, *angustiis*. Schelins.

CAP. 5. *Partem gratia prævalere]* Ita Lipsius in margine correxit. Male in vulgatis, *partem gratiæ*. Pichena.

Litis hujus inveniri] Hunc totum locum sic lego, *Ego enim quatenus arbitrum litis hujus inveni, non patiar Maternum societate plurium defendi. Potest et legi, Sollicitudine, utrumque hoc sensu, Quando te, Secunde, hujus litis arbitrum nactus sum. Pithæus. Recta omnino lectio Pithœi iis quibus mens non curva. Farnes. societate plurium. Lips. Et ego (quatenus arbitrum litis hujus inveniri non patiar) Maternum sollicite plurimum defendi. Tranquillo sint animo poëtæ, inquit Aper, qui ad causas agendas non apti sunt: non enim nunc exigo ut sententia de iis ac de oratoribus feratur, qui nempe sint potiores; immo alias vel ipsum Maternum (non in eo respiens oratorem) apud plurimos defendi: verum ægre fero arguoque eum versibus inservire reicta eloquentia oratoria, ad quam maxime natus est. Sdiner. Verissima Pithæi conjectura, a qua paullum quid mutabat Muretus: *ego enim quando te nunc arbitrum, &c.* Sed hoc male. Non ipsi venerat in mentem, quatenus hic esse quoniam. Acidal.*

Sed et ipsum] Lego, sed *id ipsum*. Rhenan.

Apud vos arguam] Muretus melius legit, *sed ipsum solum apud te eo arguam*. Melius, inquam, quam Lipsius, qui voluit, *apud vos*. Acidal.

Amittit studium] Lego omittit, pro, amittit. Rhenan. Omittit rectius, etiam notaverat Muretus. Acidal.

Factaque nostra] Ita Rom. liber. Alii, *facta nostra*. Lipsius. Copulam que adjicit Lipsius ex Rom. codice. Pichena.

Quid erit tutius] Utilius potius sententia poscit, quanquam nec tutius

damnat; quod tamen mihi male ex postrema hujus membra parte invecatum hue videtur: ‘ipse securus licet velut quadam perpetua potentia ac potestate munitus.’ Acidal.

Rebus probe fluentibus] Recte Pithœus legit et distinguit, *rebus probe* (nec male, si prospere) *fluentibus, aliorum pr. et tutelâ, &c.* Lips. Livius VII. &c.* Schelius.

Proprium periculum increpuit] Alii libri irrepant. Sed hoc Farnesianum planissime verum est. Cicero in Catilin. &c.* Lipsius.

Non hercule loricæ gladius] Posset etiam legi, *non hercule loria aut gladius*. Rhenan.

Reo et periclitanti] Fortassis etiam omissa copula scribendum, *quam reo periclitanti*. Acidal.

Eloquentiæ præsidium simul et tclum] Melius et concinnius scribas eloquentia. Sic eloquentia præsidium et tclum dicitur, ut loria et gladius munimentum. Acidal.

Vel in judicio] Mur. *sive in judicio*. Leve hoc, sed tamen rectius. Acidal.

Qui accinctus et minax] Libentius legerem, *qua arrinctus et minax*. Ursinus. Lego, *qua*. Præcessit, ‘eloquentiam suam opposuit.’ Idem.

Cui parti minime contradictrum] Ita vetus. Non tamen male vulgati, *cum præsertim minime, &c.* Lipsius. Mei codices, *cum præserlim*. In aliis etiam non male: *cui parti minime, &c.* Pichena. Præposuit Lipsius veterem hanc lectionem, *cui parti minime, &c.* vulgatae, *cui præsertim*. Male: haec verior et sensui structuræque accommodatior. Acidalius. Præceps Acidalius male fecisse Lipsium ait, cum veterem lectionem præposuit vulgatae. Quod nos ei credimus handquaquam, et multo suavius exquisitusque censemus: *cui parti minime contradictrum Maternum meum arbitrer*. Infra: ‘Ne illi quidem parti sermonis ejus repugno.’ Gronovius.

CAP. 6. *Uno aliore momento]* Forte,

alterore. Infra c. 9. ‘omnis illa laus intra unum aut alterum diem velut in herba vel flore percepta, ad nullam certam et solidam pervenit frugem.’ *Gronovius.*

Orbos et locupletes et potentes] Auxi e libro scripto. *Lipsius.* Vox potentes mihi suspecta: ejus in loco requiruntur aliquid de orborum senio, non potentia. Neque enim aliter sibi membra orationis invicem convenient. Opponit *orbos et oratorem*: quorum illi locupletes et senes, hic plerumque pauper et juvenis. Vide ergo, si scribendum in vicem *rob potentes, deportanos*: quomodo sexagenarios et provectiones aetate vulgo appellabant. *Acidalius.*

Homines veteres, et senes] Non concoquo homines veteres: multo minus veteres et senes junctim. Quis enim paullo elegantior alterntro modo loquatur? Nec seio quid faciam, nisi ut ejiciam illam ipsam vocem *veteres*, que nescio quomodo se hoc insinuavit. Nam mutari commode qui possit, non equidem ego video. *Teren-tius tamen Eun.*, &c. * *Idem.*

Et totius orbis gratia] *Pithœus, totius urbis: probe.* *Lipsius.*

Confidentes id quod optimum sit, se non habere] Videtur dedisse auctor: *id quod apud te sit, se non habere.* *Gronovius.*

In unum conversos] Velim addi copulam hic, et *in unum*. *Acidalius.*

Coire populum et circumfundi coram] Deleo *τὸ* *et*, sed et emendo, *circumfundi coronam*. *Acidalius.* Lego: *circumfundi coronam*. Silius: ‘Cernis ut armata circumfundare corona, Et vallet clausos collectus miles in orbe.’ *Schelius.*

Expositu percenseo] Bene ita liber. Antea, *parva censeo*, cum pernicie totius sententiæ. *Lipsius.* Recte e libro scripsit Lipsius, *percenseo*, cum vulgo esset *parva censeo*. Sed quæso, si sententiam hoc pervertere videbat, quomodo non vidit idem facere illud quod

sequitur, *majora sunt?* quod ab eodem corruptore manavit, ut alteri *parva responderet*. Miror hoc reliquisse, cum illud mutaret. Ego audacter et hoc deleo, ut totum sic scribatur: *exposita percenseo: illa secret. et tan-tum ipsis orantibus nota.* *Sice accura-tam, &c.* Ubi quid subintelligendum, nemo tam cœsus, qui non videat. *Illa*, scilicet quæ jam recensebo. *Acidalius.*

Noram et recentem curam] * Opponitur enim superiori illi *accuratae me-ditatæque*, quam vocabat. Unde la-bor, ut, si non delendam, mutandam saltem vocem existimem et hunc scribendum in modum, *sive noram et re-centem nec accuratam.* Dubie tamen hoc posuerim. *Acidalius.*

Sine aliqua trepidatione animi attu-lerit] Reposui, *animi*. Nam vulgo minus recte, *animus*. *Pichena.* Pro *animus* legi melius potest et forte debet, *animi*. *Attulerit*, nempe orator. *Acidalius.*

Num ingenio] Insere, nam in ingenio. *Acidal.*

CAP. 7. De me ipse fatear] Sic Ve-netus. Vulgo, *de me ipso fatear*. *Pi-chena.*

Tum abire quod si non] Hic locus valde corruptus est. Quid si inter-rim legamus? *Tum habere quod in alio oritur, nec c. d.* *Pithœus.* * *Rodolphi* lectionem, sive conjectura est, non omitto, qui in prioribus verbis legit, *tum supra me abire*. *Lipsius.* *Tum abire, quod si non in alio oritur, &c.* Scilicet, Præ gaudio mihi videar terras relinquare: ‘Sublimi feriam sidera vertice.’ At eloquentia si non para-tur cura, sive labore, nequaquam co-dicillis vel gratia principum acquiri potest. Ann. lib. III. ‘solitum parem-que caeteris dicaturum, neque enim eloquentia fortuna discerni.’ *Saliner.* Difficilis et varie tentatus locus. Jam primum Rodolphus, *tum supra me abire*: cui sequentia non cohæ-rent. Deinde *Pithœus*, *Tum habere*,

*quod non in alvo (sive albo) oritur. Muretus etiam tentavit, sed non ultra progreedi potuit, quam *tum habere.* Douza i. 16. ad Petronium putavit sic sarciri lacunam posse, *tum in cœlum abire;* quod nihil magis hæret sequentibus, quam Rodolphianum. Lusi eandem ego aleam: et nescio an plane felicius. Scribam aliqua sane cum licentia, *tum habere, quod non in tabulis diribitur:* ut ad suffragia in honorum petitionibus respiciat, et diribitorias tabellas: quod quadrat et cum præcedentibus et sequentibus. Dixit enim de tribunatibus, præturis, et consulatibus. *Acidalius.**

Quibus morum indeoles] Cicero et Livius ‘virtatum vitorumque indolem’ quidem dixerunt: haud perinde tamen placet, *quibus morum indeoles,* nec ad hunc facit locum. Romana editio, *major indeoles.* Suspicere legendum *juvenes et adolescentes quibus majorum indeoles et bona spes sui.* Scheilius.

CAP. S. Novis et recentibus] In margine scripsi *notis.* Lipsius. Alii malent *notis.* Ego non muto. Sic paulo supra dixit; ‘novam et recentem curam.’ Hist. iv. ‘donec nova et recentia jura, in vetustatem consuetudine vertantur:’ et in hoc ipso libello sæpe invenias, *veterem et antiquum.* Pichena.

Non minus esse] Videtur legendum: *non minus notos esse, &c.* Cum in vulgaris desit verbum, *notos,* sine quo sententia stare non potest. Ursinus. Vox deest; quam a me repono: *non minus esse notos in extremis.* Lipsius. Quis etiam dicitur ibi esse ubi viget ejus gloria. Salinerius. Lipsii sensum probo: id enim velle ostendit, quod præcessit: ‘Advenæ quoque et peregrini jam in municipiis et coloniis suis auditos cum primum urbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoscere concupiscunt.’ Minus tamen audax fortasse sit: *Non minus nosci in ex-*

tremis, &c. Cicero in Oratore: ‘Ergo ex omnibus terris una Gallia communi non ardet incendio, in qua fruoris ipse te, cum in Italia luce cognosceris, versarisque in optimorum civium vel flore vel robore.’ Posset interpretari non incommodè *tù esse* de fama eorum, quod in extremis quoque terrarum partibus sint fama et gloria nominis sui. Siquidem *extremæ terrarum partes* opponerentur *Romæ,* id est, ei loco, in quo illi erant. At cum Capuae et Vercellis, ubi præsentes non erant, opponatur obscurior et minus apta hæc locutio videretur. Infra; ‘Hoc studio non aliud in Civitate vel ad urbis famam pulchrius, vel ad totius imperii atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari posse.’ Ubi observa ‘urbis famam, imperii atque omnium gentium notitiam’ non tantum significare famam, quam urbs habet, sed famam quam aliquis in urbe; *notitiam gentium* etiam dici innotescere gentibus; non tantum notitiam gentium habere. Utraque enim significatione hæc et similia multa usurpant Latini. Cicero in Pisonem: ‘Jamne vides, bella, jamne sentis quæ sit hominum querela frontis tuæ?’ Schelius.

Nec hoc illis alterius ter millies sestertium] Id est, Eprii et Vibii: *alter* enim duos continet. Terent. Andr. ‘postquam amans accessit pretium pollicens Unus et item alter.’ Ubi Donatus. Virgil. Æn. ‘Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus;’ et ibi Donatus. Quod unusquisque horum habuit ter millies sestertium: quæ summa post Senecam quasi præmium perfectæ eloquentiae videbatur: Ann. xiv. ‘Qua sapientia, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regie amicitiae, ter millies sestertium paravisset?’ Cæterum ter millies sestertium, si credimus Budæo de Asse, nobis sunt septem milliones, et quingenta millia aureorum. Sed quam immanis

illa summa, qua Vespasianus remp. dixit egere, Suet. 16. ‘professus quadringenties millies opus esse ut resp. stare posset.’ Legerem, quadrages. Sed libri adversantur, et insignis ille Jurisconsultus de re nummar. Dicamus igitur Vespasianum ὑπερβολικῶς locutum ad augendam inopiam fisci. *Salinerius*. Locum, qua potuit, bene Lipsius restituit et distinxit: postrema pars adhuc non concinna satis; quæ ut rectius cum superioribus copuletur, totum locum distinctum et emendatum etiam alieni a me ascribam: *Nec hoc illis alterius ter millies, alterius sestertium præstat, (quoniam, &c. eloq. benef. perrenisse,) sed ipsa eloquentia: cuius numen, &c. pervererint: sed hæc, ut supra dixi, proxima (noli probare cum Lipsio quod in vulgatis libris, propria) et quæ non auditu cognoscenda, sed oculis spectanda habemus: nou haberemus.* Illud alterum in excusis quibusdam etiam libris, et Mureti erat; atque ipse probasse videbatur. *Acidalius*, Lipsius: ‘in morbo locus et defectu; scribas et distinguas:’ *Nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies HS.* Minus audax Rodolphi illud; utriusque ter m. HS. Schelius.

Nec hoc illis alterius] Scriptum antiquitus fuisse existimo: *nec hoc illis alterice ter millies sestertium præstat*. Velut incertus, ad eamne summam ambo venerint, ita loquitur tamen, ut utrumque virtute eloquentiae prædivitem factum facile doceat. Barthius Advers. XLIV. 8.

Sestertium præstat, quoniam ad has i. o. p. v. e. beneficio renisse: sed ipsa eloq.] Sic distinguendus est hic locus. *Pithœus*.

Ut supra dixi] Nihil tamen aliud supra dixit, nisi hoc: ‘Quid aliud nuper infestis patribus Eprius Marcellus quam eloquentiam suam opposuit.’ Et paulo ante hæc ipsa: ‘Libentius enim novis et recentibus, quam remotis et obliteratis exemplis

utor.’ *Schelius*.

Angustia rerum] Rom. editio, angustiam creptum: ex quo Rodolphus, angustia parentum; ego, angustiae rerum. Lipsius.

Potentissimi sunt civitatis] Rodolphus, potentissimi in judiciis. Lips.

Patientissimus veri] Quorsum hic prædicat in Vespasiano veri patientiam? In vulgatis olim vir est. Inde legam accommodatus ad sensum loci, sapientissimus vir. Acidal.

*Imagines, ac tituli, et statuae] Præclare liber. Vulgo erat, *imagines Attali et statuae*: quis ingenio suo duce repperisset?*

Lipsius. *Qui vituperet, quam fastidiat] Muretus qui inserit: quam qui fastidiat. Recte; sed et recte abesse potest. Acidalius.*

CAP. 9. *Cui bono est si apud te?* Optime quoque liber. Antea, *crebro etsi apud te.* Lipsius.

Ad hunc Secundum recurret] Puto, decurret. Justinus I. XVI. ‘iterato ad oraculum decurrunt.’ Et, ‘Ad Clearchum, quem ipsi in exilium egerant, decurrunt.’ Gronovius.

Adjutorium extruit] Emendavi, auditorium extruit. De hoc ambitioso recitandi more, multa apud Plinium in epistolis. Rhenanus.

Recitationem] Ita scribe. Antea, recitationum. Lipsius.

Se ipsum colere, suum genium propitiare] Auxi a libro, et partim correcxi. Nam in illo erat, suum ingenium propitiare: pro quo sensus ipse facile suggestit Genium. Lipsius.

Si dignum aliquid elaborare et efficere velint] * Adscribam sequentia, ut ibi saltem Quintilianum ab aliquo mendo purgem: ‘Quæ, si quid mediocrium alioqui nostro ingenio vi- rium fuit, ut non extinxerit, debilitavit tamen. Sed vel propter hoc nos contumacius erigamus, quod illam ut perferre nobis difficile est, ita facile contempnere. Nihil enim sibi adversus me reliquit et infelicem qui-

dem, sed certissimam tamen attulit ex his malis securitatem. Boni autem consulere nostrum laborem vel propter hoc certum est; (*Cæcum*, unde Muretus et Gulielmus *æquum*. Scribe, *æquorum* est vel *caterorum* est. Nam filio scripserat, ut jam audieramus, in quo erudiendo duplex cura a Quintiliano postulabatur tanquam a parente et magistro; hujus respectu cæterorum esse ait boni consulere:) ‘quod in nullum jam proprium usum perseveramus, sed omnis hæc cura ad alienos, ut alienis utilis, (si modo quid utile scribimus,) spectat. Nos miseri sicut facultates patrimonii nostri, ita hoc opus, alii præparavimus: alii relinquemus?’ ita scripsit; non *præparamus*; jam enim fato functo filio non poterat dicere se alii præparare, aliis relictum. Janus Gulielmus volebat *properabamus*; ait enim supra se festinasse metu mortalitatis suæ. Sed hoc minus quadrat in id, quod præcessit de facultatibus patrimonii. *Schelius.*

*In nemora et lucos, id est, solitudinem, recedendum] * studiorum secessus exurrit. Corruptum hoc ipsum verbum apud Fabium in x. c. 1. ‘Germanicum Augustum ab institutis studiis deflexit cura terrarum; parumque diis visum est esse eum maximum poëtarum. Quid tamen iis ipsis ejus operibus in quæ donatus imperio: (scribe donato imperio, ut monui pri-dem, vel natus imperio:) ‘juvenis secesserat,’ (ita enim legendum: vulgo successerat:) ‘sublimius, doctius, omnibus denique numeris præstantius?’ Recessus tamen et secessus aliquando a veteribus confundi videntur, ut alibi ostendimus. Apud Tacitum historiarum primo, *repositus* etiam pro *sepositus*: ubi de Muciano: ‘Insignes amicitias juvenis ambitiose coluerat, mox attritis opibus lubrico statu, suspecta etiam Claudi iracundia, in secretum Asiae *repositus* tam prope ab exule fuit quam postea a principe.’*

Lege, inquam, *sepositus*, ut fere in re simili dixit hoc ipso libro: ‘Specie legationis *seposuit*:’ item, ‘Tanquam in insulam Scipio seponeretur.’ Rur-sus, ‘*Sepositus* per eos dies Cornelius Dolabella in Coloniam Aquinatem.’ Libro II. ‘In Coloniam Aquinatem *sepositum* ab Othonе.’ Suetonius: ‘*Sepositus* per causam legationis.’ *Idem.*

CAP. 10. *In totam urbem penetrat?* *nedum]* Restitui; cum in scripto esset, *penetrat medium*: in vulgatis, *metrum*. Lipsius.

Si quis requirit et semel vidit] Lego, *ut semel vidit*, id est, postquam. *Acidalius.*

Natura sua oratorum ingenium dene-gavit] Sive adeo, *oratorium*. *Idem.*

Et iamborum amaritudinem, epigram-matum] Insere copulam, *et epigramm.* *Idem.*

Quod cum natura tua in arcem eloquen-tiae ferat, errare maris et summa adeptus] Suetonius Au-gusto, &c. * ‘Quicquid apud duræ cessatum est mænia Trojæ, Hectoris Æneæque manu victoria Graium Hæsit, et in decimum vestigia ret-tulit annum.’ *Schelius.*

Eloquentiae ferat, errare maris et summa adeptus] Credam melius: *eloquentiae te ferat, errare maris et summa adepturus*. Eadem criminatio supra, &c. * *Acidalius.*

Immanes illos et ad pugnam natos] Ex veteribus addidi copulam, quæ in vulgatis exciderat. *Pichena.* Ve-lim sane addi copulam, *immanes illos et ad pugnam*, &c. *Acidal.*

Obnoxium sit offendere] Nescio quid in haec lectione inconcinnum: nec dubito, quin auctor scripserit, *ob-noxiū sit offensæ*. *Idem.*

Sentio quid responderi possit] Hic locus asterisco mihi indigere videtur. *Pithæus.* Defectum odoror, et aste-risticum ponи velim ante verbum *hinc*. Lipsius. Defectum hic Lipsius cen-set. Ego vero superesse etiam ali-quit censem, *ex his*. Nam quid hoc

sibi vult, cum jam dixerit *hinc*. Sed bene habet. Neque deest, neque superest quidquam. Ex hoc ipso quod superfluere videtur, explendum, quod desiderari manifestum est. *Multa, existere, et scribe: hinc ingentes existere assensus, &c.* Nec dissimulo sic et Muretum conjecisse. *Acidal.*

*Hic ingentis ex his assensu*s*, hinc in ipsis]* Pithœus et Lipsius locum hunc asterisco notant quasi defectum; sed nulla, ni fallor, causa. *Scribe: Hic ingentes excitari assensus, hic in ipsis, &c.* Plinius epist. iv. ‘Disponit qui nuntient sibi quem assensum, quos clamores excitari.’ Possis etiam: *hinc ingentes existere assensus.* Schelius.

*Hinc ingentes ex his assensu*s*]* Placet Acidali existere. Sed quod sequitur, mirum est neminem notasse scribendum: *hæc in ipsis auditoriis præcipue laudari, et mox omnium sermonibus ferri.* Gronov.

In quibus expressis si quando necesse sit] Pro his verbis fortasse: *in quibus expressit si quando necessitas.* Lipsius. Vocem expressis non capio sati, nec quid ea faciam, scio. *Acidalius.* Assentior Lipsio legenti *necessitas expressit.* Cap. 11. ‘Paravi,’ inquit, ‘me non minus diu accusare oratores quam Aper laudat.’ Lipsius, *Laudare.* Scripterim, *Laudavit.* Schelius.

CAP. 11. *Intento ore]* Dubito an potius, *intentione.* Acidal.

Aper laudat] Forte, *laudavit*, vel *laudare.* Nec tamen quidquam fere interest. *Idem.*

Prosterneret arte quadam] Leviter hæc hiant, quæ ita facile sarcias: *prosterneret:* id arte *quadam mitig.* Ceterum *detractaret* hoc significatu etiam infra: ‘Nunc detractasse nominatim antiquos auctores contentus?’ Item: ‘plures hodie reperies, qui Ciceronis gloriam, quam Virgilii detrac-tent.’ Alias *obtrectare* pro eodem vulgatus. Item hic infra: ‘Nam quod

invicem se obtrectaverunt?’ Et Tacit. Ann. i. 17. ‘Non obtrectari a se urbanas excubias.’ *Idem.*

Ingredi famam] Tacitus: ‘Primas dominandi spes in arduo ubi sis ingressus adesse studia et ministros.’ Schelius.

Improbam et studiorum quoque sacra profanantem valicinii] Scribendum, *cum in Nerone improbatam et studiorum quoque sacra profanantem Vatinii potentiam fregi*, diximus Observ. III. 4. Gronorius.

Hodie si quid] Rom. addit copulam, et *hodie: recte.* Lips.

In nobis] Detrahe præpositionem in. Acidalius.

Et frequentiam salutationum] Nescio an scripserit, *salutantium.* Supra Aper: ‘Quid enim dulcius libero et ingenuo animo et ad voluptates honestas nato, quam videre plenam semper et frequentem domum concursu splendidissimorum hominum?’ Schelius.

Quam æra et imagines] Lege: *Quam illa æra, &c.* Acidal.

Statum cuiusque ac securitatem] Mallo, *statum hucusque.* De se loquitur: et respondet illi parti Aprina orationis, quæ eloquentiam telum esse voluit ad pericula omnia propulsanda. Lipsius. Vulgo, *tucor.* Ideo Lipsius corrigendum censuit, *hucusque pro cu-jusque.* Mihi levior mutatio visa, tuerit, et sententia fortasse expeditior: ut *innocentia*, et *eloquentia*, sint primo casu. Pich.

CAP. 12. *Hoc primum habitu cultu-que commoda mortalibus]* *Commoda* non satis aptum. Et ex altera lectione *commodata*, facillimum emendare *com-mendata*, ut censuit et Muretus. *Acidal.* Forte rectius *commodata*. Vult eloquentiam etiam homini cælitus utendam datam. Freinsh. Adscribitur in margine Lips. *commodata: vel, comta: lege, commendata.* Fab. I. VIII. &c. * Infra noster: ‘Ipsos quoque nervos rubor tegit, ac decor commen-

dat: ut *habitum* et *cultum* etiam Tacitus conjungit Annalium I. ‘quædam de habitu cultuque et institutis ejus jecerat:’ et II. ‘Cultu habituque ejus lenibus verbis perstricto.’ Et Statius: ‘Cœli prædiscere morem Cura sit, et patrios cultus habitusque locorum.’ Merito autem dixit, &c.* Barthius legit, *se putat esse sibi*. Est quidem in eo acumen. Plinius Tacito: ‘Commendas mihi Julium Nasonem candidatum. Nasonem mihi? quid si me ipsum?’ Ego tamen in hoc loco correctionem istam recipiendam vix arbitror: quantumvis specie ingenii blandiri videatur. Primum enim non dixerat Julium alterum se: quod videtur debuisse dicere quo acumen istud vim haberet. Sed Marcus *avere jubet*. Deinde qui se sibi commendat, is non tam peccat, quam errat, quam ineptam et absurdam et minime necessariam rem facit. At qui se *putat* apud suos commendandum, is laedit quodam modo jus officii, et cum dubitet de amici erga se voluntate, peccat. Hunc sensum veteriorum arbitrorum. *Cultus* autem (quem Græci Κόσμον appellant) Aristoteles etiam Poëtas primos auctores facit, dicitque eos commovisse orationem. Aristoteles Rhet. III. ‘Αρχαντο μὲν οὐκ κινήσαι τὸ πρώτον, ἀστερ πέρφυκεν, οἱ ποιηταί. Quem imitatus est Plutarchus Solone: ἀρχομένων δὲ τῶν περὶ τὸν Θέσπιν ἥδη τὴν τραγῳδίαν κινέν. Commotam Historiam Cicero eodem sensu dixit in Bruto verbis Theophrasti: de Herodoto et Thucydide: ‘Alter enim sine illis salebris quasi sedatus annis fluit, alter incitator fertur et de bellicis rebus canit etiam quodam modo bellicum: primisque ab his Historia commota est, ut auderet uberioris, quam superiores, et ornatis dicere.’ Hic noster infra, ‘novis eloquentiae itineribus opus esse cum vulgata et domestica in fastidio sint: externa et nova homines admirantur.’ Διὸ δέ, inquit Aris-

toteles, ποιεῖν ξένην τὴν διάλεκτον. Θεαμασταὶ γὰρ τῶν ἀπόντων εἰσὶν. Schelius.

*Et sanguinantis eloquentiae] Fortasse, et saginantis, uti ad commodum lucrumve hæc tantum referat. Nam sanguinare probum quidem verbum, sed non aliud quam sanguinem emittere. Artus sanguinantes, vulnera sanguinantia, in Quintiliani declamationibus mihi lecta. Quæ significatio parum hic apta, si ad accusations et sanguisugam illa eloquentiam respexit. Lipsius. * in locum teli repertus. Et: *quam reo periclitanti eloquentia præsidium simul, et telum*. Cur igitur sanguinaris eloquentia non vocabitur, per quam tot proceres læcerati sunt? Salinerius. Ad Lipsii mentem parum apta alterius vocis significatio. Ita est. Sed non ad sanguisugam eloquentiam auctor ea voce respexit, sed præiatricem: quia, ut et supra dixerat, et hic repetit, *in usum teli reperta esset*. Quo respectu aptissima ad sensum vox, nec quidquam immutandum. Acid.*

Poëtis et ratibus abundat, qui bene factu cancerent] Manifeste legendum abundabat. Sieque Muretus. Acid.

Aut gloria major] E vestigiis scripturaræ priscae restitui. Nam Farne-sianus: aut gloria more, Vulgati plane turbant. Lips.

Si hæc fabulosa et composita] * composita etiam videri volunt: ubi tamen nescio an verius sit, facta. Cicerro in Bruto: ‘Sed ut intellectum est, quantam vim haberet accurata et facta quodammodo oratio.’ Idem in oratore: ‘Omitto Isocratem discipulosque ejus Ephorum et Naufragiem, quanquam orationis faciendæ auctores locupletissimi.’ Schelius.

Concedis Aper] Sive concedes. Acid.

*Plures hodie repieres] Videatur desse particula, *Quin plures hodie repieras*. Quanquam et sic satis integrum vulgatum. Idem.*

*CAP. 13. *Hic quibus præstant indig-nantur]* Fallitur Lipsius. Significat*

enim quod Florus de Cæsare l. iv. 2. ‘Clementiam principis vicit invidia, gravisque erat liberis ipsa beneficiorum potentia.’ Cicero pro Sulla: ‘quam multi summi homines et ornatus et nostri et equestris ordinis, quorum pro salute se hic Sullæ obligavit! Quos ego nominarem: neque enim ipsi nolunt, et huic animo gratissimo adsunt: sed quia majus est beneficium, quam posse debet civis civi dare, ideo a vobis peto, ut, quod potuit, tempori tribuatis: quod fecit, ipsi.’ Cato apud Plutarchum: ὅτι βούλομαι τῷ τυράννῳ χάριν ἔχειν, ὑπὲρ ἣν παρανομῇ παρανομῇ δὲ σώζων, ὡς κύριος, ἣν αὐτῷ δεσπόζων οὐδὲν προσθήκειν. *Gronorius.*

CAP. 14. *Tum Urbanus*] Castigavi, *Quum Urbanus*. Lips. In v. c. est *Vibanius Messalla*. Sed fortasse, *Vibianus*, scribendum. *Ursinus*. Legebatur antea, *Urbanus Messalla*. At *vetus*, *Vibanius*: e quo primum reddere viro cœlebri gentile nomen, *Vipsanius Messalla*. Lips. Frater Reguli, de quo Tacitus Hist. iii. ‘Legioni tribunus Vipsanius Messala præerat claris majoribus, egregius ipse, et qui solus ad id bellum bonas artes attulisset’ et l. iv. ‘Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam Vipsanius Messala adeptus est, nondum Senatoria ætate, ausus pro fratre Regulo deprecari.’ *Schelius.*

Ingressus est, suspicatusque] Possis, et sic forte rectius, delere illud est. *Acidal.*

Poëtarum quam oratorum] Scribo, *audentior, poëtarumque quam oratorum similior oratio*. *Gronov.*

Viri optimi et optimi temporum] Ita videtur legendum, cum in vulgatis desit alterum, *optimi*, a librario non repetitum. *Ursinus*. Languet sensus: quem roboro traductione vocis *optimi*: *viri et temporum nostrorum oratores optimi*. Nisi placeat magis cum Mureto vocem eandem geminare; *viri optimi et optimi temporum*, &c. Sententia

quidem alterutrum desiderat, cui non dissimilis ista ad finem: ‘credite optimi et in quantum opus est disertissimi viri.’ *Acidal.*

Ingenium alunt, et eruditio[n]is] *Mamil*, et *eruditionem*. Rhenan. Placet cum Rodolpho, *ingenium alunt et eruditio[n]is et litterarum*. Lips. Quod Lipsius ex Rodolpho ita restituit, non nihil juvatur a Veneto, qui habet, *eruditio[n]es*; confuse vulgo, *et eruditio[n]em*: *et litterarum*. Pichena. Non displicet mihi, quod Lipsio placet cum Rodolpho. Magis tamèn placeat meum, *ingenium alunt eruditio[n]e*, *et litterarum jucun. oblect. asserunt*. *Acidal.*

Plurium ejusmodi librorum] Ita scripsumus pro plurimum. Rhenan.

CAP. 15. *Oratorem esse contendere*] Correctio ex Lipsio. Vulgo, *Antiquis eo credo audacius*. In qua lectione nullus fere sensus. Pichena. Ex contextu prodit: *favebas, at in iis, id est, invenis, quæ ad eam rem faciebas*. Ceterum malignus Messalla non videbatur, quod se quoque antiquis deteriore[m] ducebat. Saliner. Dupliciter hic divinat Lipsius. Prius sane mihi non placeat. Nec altera conjectura satis placet, etsi ad sensum quidem idonea. Nescio tamen, quomodo oratio et simplicior et gravior absque tali additione, *atque id*. Mibi que pœne persuasi, delendam plane turbatricem vocem *antiquis*, *quæ et unde irrepserit*, videor prope inventisse. Addiderat aliquis imperitus ad ea verba, *in iis*, glossam ineptam, *antiquis*: ea postea superiori lineæ ineptius ab alio imperito inserta. Et quidem illa ipsa verba, *in iis*, nullus ego capio. Quos enim vult dicere? aut quos nominavit, de quibus nunc intelligat? Corrupta profecto judico, et eorum loco scribendum, *judicis*, eleganti et facili mutatione: ut jam totus locus sic purgatus videatur: *cum neminem hoc tempore oratorem esse contenderes: eo credo audacius, quod maligni judicis opinionem non*

veneraris. Acidal.

Neque illius] In exemplari Italico ad hunc locum adscriptum fuit, *Eadem verba sunt Petronii.* Et sane quædam sunt initio Satyrici Petroniani quæ hujus disputationis locis aliquot valde consentanea sunt. *Pithæus.*

Ut longius absit Æschines et Demosthenes sacerdos iste enitet] Tres postremæ dictiones indubie portenta sunt mendarum. Quid si legas, *ut longius absit Æschine ac Demosthene Dositheus, et si quis alius Eph. vel Mityl. &c.?* Nam fieri potest ut *Dositheus* aliquis orator apud Græcos eo tempore vixerit quo conditum est hoc opusculum. Comparat itaque veterem Æschinem et recentem Dositheum, si vera conjectura est, aut similem alium: nam hujus mihi in mentem venit, syllabas istarum dictiorum rimanti. Id tamen exempli causa pntetur dictum. *Rhenan.* Vere et ἐντόχως emendavi, *Sacerdos iste Nicetes.* Cum in libris esset, *sacerdos iste enitet.* Nicetes sacerdos declamator nobilis eo ævo. Plinius l. vi. &c. * Exstat Philostrati Lemnii de hoc Nicete in Vitis Sophistarum elogium, de quo Pitheus nos monnit. Nominat et Seneca pater, Cont. ix. 11. ‘Nec Julio nec alii contigisse suo [scribam, nec Vibio, nec alii contigisse scio] quam apud Græcos Nicetae, apud Romanos Latroni, ut a discipulis non audiri desiderarent.’ Et eodem lib. Cont. ult. Nicetes egregie dixit in eodem loco. *Lipsius.* Sic legit doctiss. et elegantissimus Lipsius ex Plinio, cuius conjecturam magis confirmat Philostrati Lemnii de Nicete elogium in vitis sophistarum; cuius indicium Neveleto meo debeo. *Pithæus.* In Senecæ loco legendum: *nec ulli alii contigisse scio.* Similis locus apud Senecam Cont. 3. præf. ‘Hi non tantum discretissimis viris, quos paullo ante retuli, sed etiam Ciceroni Cæstium suum præferrent, nisi lapides timerent.’ Acidal.

CAP. 16. *Significatione ista determinatis]* Rom. edit. *signatione.* Lips. Reposui ex veteribus vocem, *signatione*, quæ mutata erat in *significatione*. Sic inferius: ‘neminem nominabo, genus hominum signasse contentus.’ *Pichena.*

Non multo plures quam trecentos] In margine addidi cccc. verius. Lips. Falso antea, ccc. annos. Veriori calculo id observavit Mercerus ex historia. Et Cicero, &c. * *Pichena.*

Non solum anno quo nos, sed fere eodem mense] Imo ex analogia, inquit Pithœus, *non solum quo nos, sed fere eodem die.* Ego non mutem. Lips.

CAP. 17. *Vitellii unum annum]* Ex turbis vulgatarum editionum in voce *unum*, suspicieris addititiam ipsam esse; et glossam illius præcedentis *ipsum*: quæ sola integrum unum annum exprimit eleganter: quamquam nec ineleganter altera adjungitur. *Acidalius.*

Ac sextam jam felicis hujus principatus stationem] * adde sex annos. An scripserat? atque ipsum Galbae et Othonis et Vitelli unum annum: (intellige, adjice;) *ac sex jam, tam felicis hujus principatus stationem, qua Vespasianus rempublicum foret: sex jam scil. annos tam felicis, id est, valde felicis, felicissimi.* Nota et frequenti Latinis locutione, ut, ‘Quis desiderio sit pudor aut modus, Tam chari capit? &c. Sed nihil tamen mutaverim. Schelius.

Se futcretur et pugnæ interfuisse] Lego: *ei pugnæ.* Et Muretus. Acidal.

Nec diridatis seculum] Clarior et expressior erit conclusio haec, si ne scribas, et cum superioribus alia interpunctione velut nectas: *Asinius pæne ad extremum duravit: ne dividatis seculum.* Acidal.

CAP. 18. *Et quos utinam imitatus non esset]* Dele? et fac! Ceterum Muretus notaverat uberiorem lectio nem: *et quos utinam ne in illa parte imitatus esset.* Nescio de ingenio au

e libro: sed unde unde, male. Repetitæ voces ex simili inferiore loco: ‘ nec quenquam adeo antiquarium puto, ut Cœlum ex ea parte laudet, qua antiquus est.’ *Acidal.*

Num dubitamus inventos] Muretus, Numnam: quia vulgo, Nam non. Ego de hoc non labore: magis ut sequens membrum cum hoc ipso nectam. Nam multo videtur oratio concinnior, si scribas in hunc modum: Num dubitamus inventos, qui pro Catone App. Cœcum magis mirarentur, cum satis constet, nec, &c. Idem.

Nec Ciceroni quidem] Scribe: Satis constat ne Ciceroni quidem obtrectatores defuisse. Gronov.

Inflatu et tumens nec satis pressus, &c.] * Infra: ‘ Otiosus circa excessus dicitur.’ Quintilianus. ‘ Quem tamen suorum temporum homines incessere audebant, ut tumidiorem, et Asianum, et redundantem, et in repetitionibus nimium, et in salibus aliquando frigidum, et in compositione fractum, exultantem, et pœne, quod procul absit, viro molliorem.’ Schel.

Parum antiquus] Videtur legendum, parum Atticus. Ursinus. Legam, parum Atticus: quod Ciceroni, &c. * Lips. Vulgo, parum antiquus. Pich.

Brutum vero otiosum atque disjunctum] * germanos se putant esse Thucydidas.’ Idem in Bruto de Attico Oratore et summisso: ‘ verba etiam verbis’ quasi coagentare negligat. Habet enim ille tanquam hiatus concurso vocalium’ molle quiddam, et quod indicet non ingratam negligentiam de re hominis magis quam de verbis laborantis.’ Schelius.

Nunc mihi cum universis negotium est] Ita videtur legendum: non, ut in vulgatis, nec mihi, &c. Ursinus. In margine scripsi, nunc. Lips. Scripsi, nunc, pro nec, admonente Lipsio, et necessitate orationis exigente. Cic. de Divin. lib. ii. ‘ de quibus singulis dicam suo loco, nunc de universi’ Pichena.

Delph. et Var. Clas.

Cap. 19. Ad Cassium Severum faciunt] Probum censeo. Vetus tamen, Cassium quem reum faciunt. Lipsius.

Vetere atque dicendi via directa] Muretus transponit: ab illa vetere atque directa dicendi via. At ego defectum quoque tollam levi traductione pariter mutatione voculae unius. Lego, ab illa vetere dicendi via directa, utique non infirmitate, &c. Acidal.

Sed iudicio et intellectu] * Noster infra: ‘ nec ulla re magis ejusdem ætatis oratores præcurrit quam iudicio. Primus enim excoluit orationem, et verbis delectum adhibuit.’ Gronov.

Vidit nempe, ut paullo ante dicebam, conditione temporum ac diversitate auctorum] Magis placeret, auditorum. Ursinus. Muretus auditorum maluit, nulla insigni causa: nisi quod in vulgatis reperiebat auctorum. Acidal.

Imperitissimarum orationum] Non arridet imperitissimarum. Nec adhuc probo Mureti, impeditissimarum. Quero aliud. Idem.

Ita vero longa principiorum] Lege, jam vero. Idem.

Argumentorum gradus] Rom. editio, argumentorum genera. Lips.

Paucissima præcepta] Emendavi, paucissimi: nam sequitur, cognoverant. Rhenanus.

Vix in cortina quisquam assistat] * in qua lana suffecta succos ebit. Ab eo usus est metaphora Cornel. Tacitus in Dialogo cum ait in cortina esce. Sed fucum nobis facit Scaliger. In cortina esse huic quomodo convenit in cortina assistere? Scribe: cum vix in corona quisquam assistat, quin elementis studiorum, si non instructus, at certe imbutus sit. Ut fere voluerat et Muretus. Contra cortina forte legendum pro corona apud Sidon. Apollin. Ep. lib. vii. ‘ Quandoquidem me, &c. De minimis videlicet rebus Coronam tuam maximisque consulerem.’ Cortinam hic esset oraculum tuum. Tamen ibi scribit ad Papam: cui nescio

Tacit.

13 B

si jam tum Corona. Imo non fuisse scio, quam Clodovæus Francorum rex Hormisdæ Papæ primus, donavit, anno post Christum natum IXXIV. quando Sidonius ante annos XXXIV. jam obierat; anno videlicet Christi 480. *Lipsius.*

At certe imbutus sit] Sententia hæc negationem requirere videtur, *imbutus non sit*: nisi fortasse repetitum subintelligatur illud, *non*, præcedens: quod nihilominus constructionem non expedit. *Pichena.*

CAP. 20. *Præcurrit hoc tempore iudex dicentem]* Videtur ab manu interpres hoc loco vel paulo post esse τὸ δικητὴν: neque enim politissimi scriptoris videtur non necessaria hæc et inepta ejusdem vocabuli repetitio. *Schelius.*

Nec magis præfert] Reposui; perfert. *Rhenan.*

Turpionis Ambivii] Male disjungunt libri: *Turpionis aut Ambivii.* Eundem enim hominem fuisse, *Trentianæ epigraphæ*, &c. * *Lips.*

Sive in suis aliquis arguta] Omnino vox aliqua latet: quam feliciter cum Mureto ex illis in suis ero legendo: *sive sensus aliquis.* Nec te moveat, &c. * *Acidal.* Scribo, *sive sensus aliquis*: nec obest quod sensus et sententia hic conjunguntur: nec enim hoc loco *sensus communiter accipitur*, sed oratorie. Sic infra 32. ‘in paucissimos sensus et angustas sententias’ et 23. ‘tertio quoque sensu pro sententia positum.’ Quintilianus Orat., &c. * *Freinshem.*

CAP. 21. *Nec de populo Canuti]* Hic locus asterisco notari debuit. *Pithœus.* Liber vetus: *nec unum de populo Gannuti aut Atti de Furnio et Coranio* alios in eodem valetudinario. Fortasse: *nec unius de populo Arii de F. a. T.* quique alii in. Alias mihi nulla mens aut manus qua medear huic plaga. *Lips.* * *Velleius lib. xi.* ‘Cicero fulgentissimo et cœlesti ore, Canutius continua rabie lacerabat Antonium.’ *Sche-*

lius. Desperatum locum sic juvare posse videbamur: *Quidem fatebor vobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum rix risum, in quibusdam rix somnum tenere.* Nec unum de populo Canutium aut Arrium Furniumve nominabo, quosque alios in eodem valetudinario hæc ossa et hæc macies probant. Novam periodon facio, *Nec unum.* Est enim, ut Petronii cap. 70. ‘Nec se tragœdias veteres curare, aut nomina seculis nota: sed rem sua memoria factam expositurum esse, si vellemus audire.’ Sic enim resectis alienis legend. *Unum de populo*, aliquem ex minutis oratoribus, media de plebe oratorum: qui apud vulgus valuerunt, et aliqua monumenta ingenii reliquerunt; non tamen magnis sunt inserti nominibus. Canutium *Publum* vocat Cicero in Bruto, et pro Cluentio: ‘Accusabat P. Canutius, homo in primis ingeniosus et in dicendo exercitatus.’ At *Titum Philippica* 3. ‘T. Canutius, a quo erat honestissimis contentionibus et sæpe et jure vexatus.’ *Caium* Suetonius de clar. rhet. c. 6. Arrium discimus ex Bruto Ciceronis: ‘Quod idem faciebat Q. Arrius, qui fuit M. Crassi quasi secundarum. Is omnibus exemplo debet esse, quantum in hac urbe polleat multorum obedire tempori, multorumque vel honori vel periculo servire. His enim rebus, infimo loco natus, et honores et pecuniam et gratiam consecutus, etiam in patronorum, sine doctrina, sine ingenio, numerum pervenerat.’ C. Furnium putamus esse, cuius ad Ciceronem meminit Cæsar lib. ix. ad Atticum: et cui scribit ipse Cicero fam. Epist. x. 25. et 26. Ubi patronum nobilem et sic disertorum numero fuisse hæc verba produnt: ‘O mi Furni, quam tu causam tuam non nosti, qui alienas tam facile discas!’ Ipso nominabo gaudet: ut mox: ‘neminem nominabo, genus hominum signasse contentus.’ Item, ‘Si testes desideran-

tur, quos potiores nominabo.' Postrema, *quosque alios*, recte sic etiam Acidalius constituit. Non de audientibus aut populo auditorum alicujus, sed de dicentibus et solitis audire auctorem agere liquet ex opposito: 'Ipse mihi Calvus.' *Gronov.*

Aut Aride Furnio et Toranio] Nimis audax fortasse, si legerim: *Nec unum de populo Canutii aut auditoribus (vel auditorem) Furnii et Toranii.* Ad sensum quidem non ineptum sit, et infra etiam *populum et auditores conjungit*: 'Quos more prisco apud judicem fabulautes non auditores sequuntur, non populus audit.' *Schelius.*

Quique alios in eodem] Puto cum Lipsio, *quique alii, &c.* Negat se esse unum de populo Canutii aut de auditoribus Toranii, *quique alii in eodem valetudinario, &c.* vel, *quique alius, &c.* probat. *Idem.*

Hæc ossa et hanc maciem probant] Sic possumus emendare, *hæc ossa et hanc maciem produnt.* Ait se non aliquem vilem et vulgarem ex vetustate Oratorem in exemplum allaturum, uti hunc vel illum, in quibus multa carpere possit: sed ipsum Calvum inter principes antiquorum. Possit etiam, *quosdam alios in eodem valetudinario hæc ossa et hæc macies probant.* Acidalius.

In Asitium] Muretus, Ascitium: quem non novi. *Idem.*

In hominum studiosorum manibus] Certo legendum omnium. Etiam prepositio *in* abicienda fortassis: ut Horat. 'vos exemplaria Græca Nocturna versate manu, versate diurna.' *Idem.*

In Vatinium conscribuntur] In margine scripsi, *inscribuntur.* Lips. Credidi Lipsio restituenti, *inscribuntur, pro, conscribuntur:* nam inferius idem auctor ait: 'exceptis orationibus Asinii, quæ pro heredibus Urbiniæ inscribuntur.' *Pichena.*

Nec voluntatem] Excidit forte vocula: *nec ei voluntatem: vel, nec voluntatem ei, &c.* Acidal.

Quid ex] Lege, Quid? ex Cælianis orationibus, nempe hæc placent. Pi-

thœus.

Sive in universa parte factum] Mendoza ista: liber scriptus, *sive universa parte serum.* Valde placet lectio, quam Fr. Modius mihi annotavit, hæc placent, *si non universæ, per partes attamen.* Lipsius. Proxime servatis vestigiis libri Lipsii facio: *si non universæ, at partes earum.* Acidal.

Hiatus compositio] Castigavi, *hians compositio.* Rhenan.

Propter magnitudinem cogitationum] Modius ex Rom. cod. cognitiorum pro cogitationum legit. Non audio. Velleius I. II. &c. * *Idem.*

Minus eloquentia efficerit] Lego, *minus in eloquentia eff.* Et superius: 'sicut in caussis agendis efficere aliiquid et eniti fortasse possum.' Acid.

Nisi forte quisquam aut Cæsaris] Acidalius laborat in eo quod sequitur et scribit: *nisi et carmina.* Sed vitium hic erat. Edidit enim auctor: *nec fere (vel ferme) quisquam.* *Gronov.*

Ejusdem lentitudinis ac temporis] Pi-thœus. Vera nostra conjectura cum esset, *ac temporis: nisi placeat magis, ac tenoris.* De tempore adfirmat, quod pari metaphora de Cicerone mox scribit, 'tarde commovetur; raro incalesceit.' Agnosco idem vitii in Plinii loco lib. v. ep. 6. 'Cœlum est hieme frigidum et gelidum: mirtos, oleas, quæque alia aestivo tempore latentur, aspernatur ac respiuit.' Scribo, *aestivo tempore.* Lipsius. *Temporis,* Lipsius. Ego *torporis* malim, &c.* Noster, 'Exigitur enim ab Oratore etiam Poëticus decor, non Attii aut Pacuvii veterno inquinatus, sed e Virgilii et Lucani sacrario prolatus.' *Schelius.*

Nisi qui et carmina eorundem miratur] Pro, *nisi quis.* Sic et Tullius usurpat. Rhenan. *Lege, nisique et carm.* Acidal. Orationes has, inquit, nemo hodie legit; nisi forte tam in-

sipidus et supersticiosus, ut omnia eorum atque adeo carmina miretur, quæ hoc uno Ciceronis carminibus feliciora sunt, quod fecisse eos pauciores sciunt. *Schelius.*

Inter Menenios et Appios studuisse] Quintilianus: 'A nitore et jucunditate Ciceronis ita longe abest, ut videri possit seculo prior.' *Idem.*

Et exsurgit toris] Possis malle: et exaaget toris, ipsos quoque nervos rubore tingit et decore commendat. Omnia enim de sanguine dicuntur. Sed tamen et belle exsurgit. Ipse enim sanguis quantum satis ac salubre est, se accumulans exsurgit toris factis. Rigaltius ad Minucium, Venarum toros, inquit, medici dixeret et jubarum toros Poëtae. Prius ei concedo. Celsius l. vii. &c. * At qui jubarum toros dixerit, præter ipsum, neminem novi. Decepit eum, opinor, Virgilii l. xii. 'movet arma leo, gaudetque comantes Executius cervice toros.' Sed ibi tori cervicis sunt, non jubarum; habent autem tori jubas, non jubæ toros. *Gronov.*

Ipsos quoque nervos rubor tegit et decore commendat] Aliquanto melior mihi visa hæc Veneti lectio, etsi pro, rubor, is corrupte habet, robur. At vulgati, rubore tegit, et decore commendat. Pichena. Melius ipsosque nervos, quomodo et Muretus. Acidal.

Quia non per ipsum stetit] Restituam: Nolo Corvinum insequi, quia non per ipsum stetisse, quo minus latitiam nitoremque nostrorum temporum exprimeret, videmus, in quantum judicio ejus vis aut animi aut ingenii sufficit. Freinsheim.

Viderimus inquam judicio ejus vis aut animi aut ingenii suffecerit] Videtur hic locus ita legendus, viderimus an judicium ejus vis animi aut ingenii defecerit, &c. Ursin. Hic locus corruptus videtur. Quid si legimus? num ingenio, &c. Et pag. seq. terminantur. Pithœus. Lego, viderimus inquam an judicio ejus vis animi aut ingenii suffe-

cerit. Lipsius. Muretus pro ipso, inquam, saltem an rescribit. Mihi lectio Marginalis Lipsii, in quantum, proba: sed ut simul et videmus scribatur, et per copulam membrum hoc superiori nectatur: et videmus, in quantum judicio ejus vis, &c. Acidal. Alii libri in quantum. Lipsius: viderimus, inquam, an, &c. Fortassis: videmus in quantum judicio, &c. ut jam monuit Freinsheimius.

CAP. 22. Locosque latiores attentavit] Ven. latiores. Rhenani autem Basiliensis editio, alliores. Sed vulgata rectior: nam paullo infra ait: &c. * Pichena. Malim cum Mureto, locos quoque latiores. Acidal.

Quod optimum dicendi genus est] Sententia postulat, ut legatur, discendi. Ursinus. Conciinnitas orationis requirere videtur: quod optimum dicendi genus esset. At sententiæ veritas vult, quod optimum dicendi genus est. Usus enim optimus magister omnium rerum: et usu discere, optimum discendi genus. Varro Rei rust. lib. i. 'Experientia et usus dominantur in artibus.' Cic. de Orat. 'Usus omnium magistrorum præcepta superat.' Plin. l. xxvi. &c.* Acid.

Pauci sensus opt. et cum quodam lumine terminantur] Vetus: Sensus optet cum. Rom. edit. sensus opacus. Forte, opacius et cum q. l. terminantur. Ut ad picturam respectus sit, in qua lumen nos delectat, sed cum quadam umbra. Lipsius. Legerim potius pauci sensus apte, et cum quodam modulamine terminantur. Aperte enim de numeris loquitur, quos veluti modulatos requirunt rhetores in clausulis periodorum. Acidal. Lego, pauci sensus apte, et cum quodam lumine terminantur. Porro lumen quid sit disse ex Notatis supra ad c. 20. quo pertinent et clausulae, de quibus mox. Freinsheim. Fortassis fuit: optime vel apte, quod est Freinsheimii. Schel.

Nihil excerpere] Perspicua libri bonitas. Alias, nihil ex tempore referre

possis. Lips. Excipere etiam dixit Cicero non multum diversa significatio de Oratore i. 'tamen nos aliquid ex sermone vestro memoria dignum excipere possemus.' Et noster infra. Schel.

Ac laudatum patrem familie] Ego non dubitem scribere, ac laudum. Lips.

*Liceat] Rodolphus bene, libeat.
Idem.*

Oblitterata et olentia] Magis hic sane probem : obliterata et exoleta. Ceterum quae sunt illa quædam, quæ procul jubet arceri? Odoror transpositionem, quam et corrigo : aspicere sapius libeat, nullum sit verbum velut rubigine infectum, quædam vero procul arceantur, ut jam obliterata et exoleta : nulli sensus, &c. Acidal.

Rubigine infestum] Scripsit infestum. Rhenan.

CAP. 23. *Nolo irridere rotum fortunæ] * Quæ merito antiquis visa sunt ineptissima et levissima. Vir certe divinus et decori ad miraculum ubique observans, non tantum in ipsis actionibus, quod testantur antiqui, sed etiam in actionum habitarum monumentis, et iis, qui ad nos pervenerunt, libris, hac una jure humanitus aliquid passus videtur. In secunda Philippica illa divina, quam jam senior in Antonium scripsit : 'Disertissimum cognovi avum tuum ; at te etiam apertiores in dicendo : ille nunquam nudus est concionatus ; tuum hominis simplicis pectus vidi-mus.' Quod cui non frigidissimum et Cicerone parum dignum videatur ? Eadem oratione de Lupercalibus loquens et fadissimum sceleratissimumque Antonii factum, quo diadema Cæsari imponens eum quasi jussu populi regnare voluit jubere, graphice depingens suis et veris coloribus, adjicit : ' Non dissimulat P. C. appareret esse commotum : sudat, palpit : quidlibet, modo ne nauseet, faciat quod in portieu Minucia fecit.' Hic quoque dubites anne suum ingenium*

Ciceronem abripuerit. Iratum enim Antonio esse decuit in illo libertatis funere, non facetum. Nimirum calamitatis publicæ immemor, et in tantis malis delicatus est, cui vacet hic timere, ne vomat Antonius aut nau-seet. Potest tamen eo defendi, quod cum post rem, interfecto jam Cæsare, hæc dicantur, contemnere jam eos velit, non tantum odisse Antonium : quasi jam nihil aliud ex eo sit metuendum, quam ne nauseet. At illud in præfatione libri primi de na-tura Deorum quis excuset? ' Itaque libet mihi exclamare, quod Statius in Synephebis : ' Proh Deum popula-rum omnium Adolescentium Clamo, postulo, obsecro, oro, ploro, atque imploro fidem. Non levissima de re, ut queritur ille fieri in civitate faci-nora capitalia : Ab amico amante ar-gentum accipere meretrix non vult : Sed ut adsint, cognoscant, animad-vertant, quid de religione, pietate, sanctitate, cærimonialiis, &c. existi-mandum sit.' Deum atque hominum fidem implorat, obsecrat, et orat om-nes, adsint et cognoscant de re tanta tamque ardua atque difficili, qualis est natura deorum, de qua sit locutu-rus. Expectabat hic credo aliquis, ut nos moneret se non, ut ille apud Statium perditus adolescentis, ideo ex-clamare, quod meretrix argentum accipere nollet : Hac excusatione interjecta non tantum vim omnem exclamacionis tollit : (quid enim si ille alter stulte tantos motus ciebat?) sed etiam in gravissima materia, quo id minime decuit, loco animum lec-toris, quem attentum habere vult, le-vitate talis imaginis ad risum traduci-t : insunt nimirum ingenii omnibus, his quidem pauciora quam illis, insunt tamen omnibus vitia quædam sua, in quibus delicias faciunt, et ineptiæ, quibus plandunt : quæ quidem ut in aliis observare et notare proclive est, ita pro se quisque difficulter evitaverit. Placent enim et blandiuntur facie-

ingenii, præsertim cum recentia sunt. Notum est ingeniosissimum Latino-rum Poëtarum reprehendi a veteribus, quod nimium ingenio suo indulgeat, cuius rei exemplum affert Seneca naturalium quæstionum lib. III. ‘ Illud pro magnitudine rei,’ inquit, ‘ dixit: Omnia Pontus erant, deerant quoque littora ponto. Nisi tantum impetum ingenii et materiæ ad pueriles ineptias reduxisset. Nat Lopus inter Oves, fulvos vechit unda Leones.’ ‘ Magnifice hoc, si non curavit, quid oves et lupi facerent, non est res sobria lascivire devorato orbe terrarum.’ Non quidem injuria hæc carpantur, si quidem ad severam strictamque legem exigantur; et justius, opinor, quod ibidem sequitur: ‘ Hic summa piscem deprendit in ulmo.’ Ille tamen ipse, qui carpit, Seneca an nihil sibi permittit? an ab hoc vitio liber est? Argutatur certe, id est, ludit in gravissimis non raro rebus et divinis sententiis suis interserit levissimas, quæ nihil præter inanem strepitum ferunt, et hac una de causa tantum sententiæ sunt, quod tanquam sententiæ enuntiantur. Quid quod ipse, (si tamen est auctor,) in gravissima peste, ubi tantam describit contagionis vim, tantam stragem, ut turbæ tumulos petenti non satis septem portæ patuerint, Ovidiana hæc eadem adducit: ‘ Non lupos Cervi metuunt rapaces. Cessat irati fremitus Leonis. Nulla villosis feritas in Ursis.’ Et alia non pauca ibidem. Adeo facilis est reprehendere vitia, quam evitare. De Musa Rhetore Marcus Seneca ait: ‘ Omnia ejus ad ultimum tumorem perducta, ut non extra sanitatem, sed extra naturam essent.’ Ex cuius portentis hæc notat: ‘ Quicquid avium volitat, quicquid piscium natat, quicquid ferarum discurrit, nostris sepelitur ventribus. Quare nunc cur subito moriamur? mortibus vivimus.’ Hoc tamen tam verum Senecæ judicium non

deterrit doctos homines, quo minns sibi in ejusmodi tumore admodum placerent, audaciaque translationum et hyperbolicis locutionibus cœlum et terras miscent. Venit in mentem loci Plinii majoris, qui plane cum Musa certare videtur. Is est ubi de margaritis loquitur. ‘ Parum scilicet,’ inquit, ‘ fuerat in gulas conditaria, nisi manibus, auribus, capite toto, a fœminis juxta virisque gestentur? quid mari cum vestibus? quid undis fluctibusque cum vellere? non recte nos recipit rerum natura nisi nudos. Esto: sit tamen ventræ cum eo societas: quid tergori? Parum est, nisi qui vescimur periculis, etiam vestiamur.’ Possem plura hujus generis ex veteribus adducere: sed vel sic iis injuriam facere mihi videor; cum ea incusem vitia, quæ nunc apud quosdam eorum, qui sibi diserti videntur, et apud aliud agendum populum virtutis locum obtinent. Nam quæ hodie hominum aures sunt, quod studium Cacozeliæ nihil tam inepite dici potest, modo ne vulgariter dicatur, quod non habeat suos admiratores. *Schelius.*

Tertio quoque sensu in omnibus] Nil hil muto. Veniebat tamen in mentem, *tertio quoque versu*, quia sequitur *pro sententia*. Quamvis aliud *sensus*, aliud *sententia*. *Quintil.* &c. * *Idem.*

In omnibus pro sententia] Muretus addit, *in omnibus orationibus*. Aptissime. *Acidal.*

Nam et hoc invitus retuli] Melius hæc. Sed cave censeas cum Lipsio, *invitatus pro, invitus* legi posse. *Acidalius.*

Quæ tamen sola mirantur atque exprimunt] * *Mirantur autem hic pœne idem est quod imitantur.* Lucanus, ‘ Egregio juveni miratorique Catonis.’ Statius: ‘ æquævo cedere fratri mirarique patrem.’ *Schelius.*

Qui se antiquos Oratores vocabant] Scribe vocant. Lipsius. Recte Lipsius, *vocat*. *Schelius.*

Eloquentia tui Aufidii] Non video, qui locus esse queat isti, *tui*. Dele-
rim, tanquam natum ex ultima proxi-
me praecedentis vocis syllaba. *Acidal.*

Illam ipsam quam jactant sanitatem infirmitate et jejunio consequuntur] Rodolpus haec legit, *inculti*, ut *illam ipsam quam jactant sanitatem, non infirmitate sed jejunio consequantur*. Lips. Rodolphi lectio non usque quaque vera: sed quae nos ad veram quasi manu duxit. Certe enim sententia requirit, *non firmitate, sed jejunio*. De insertione particulæ ut susque deque habeo, quin propius est, ut addi nolim. *Acidal.*

Quæ animi anxietate contingat] Opinor legendum, *quæ animi anxietate constituit*. Rhenanus. Mens rei non apta. Sententia loci totius sic postulat, *quæ tantum sine anxietate contingat*. Clarissimum id ex statim sequentibus: ‘parum est ægrum non esse, fortet et lætum et alacrem vollo.’ *Acidal.*

Vos vero, disertissimi] Vix abest, quin vox viri desit: *Vos vero disertissimi viri, ut potestis*. *Acidal.*

Lætissima quaque] Malim, *lectissima*, Rhenan.

Summum nitorem] *Summum vix sin-
cerum*. Neque affirmare habeo rec-
tene sensuum reponatur. *Acidal.*

Sententiarum planitas] Nescio an sanitas. Lipsius.

CAP. 24. Quemquam nostrorum] Si-
ve potius, *nostrum*. *Acidal.*

Ita sentit] Sic distingue, ac ne ipse q. ita sentit: sed more veteri et alias a vestris. Pithœus.

Et aliis vestris] Ex veteri lego, *alias a vestris*. Lipsius. Et hoc Lipsius corredit. Nam vulgo, *et aliis vestris*. Pichena. Nihil opus addi τὸ α. Sed τὸ vestris demi, quod Muretus voluit, nullo modo debet. Alloquitur Messallam, qui philosophiæ studio dedi-
tus. Infra ipse de se: ‘me, dum juris et philosophiæ scientiam tan-
quam oratori necessariam laudo, in-

ceptis meis plausisse.’ *Acidal.*

Exprime nobis] Lego, *Exprome*. *Acidal.*

*CAP. 25. Nominis controversiam mo-
vit, &c.]* Hæc stigmate vulgo inusta,
nos dempsimus et eluimus, adjuti a libro. *Lipsius.*

Ante centum annos] Muretus, *intra*;
sua quadam ratione: sed quam non omnino sequor. *Acidal.*

Si comminus] Malim, *si communius*, quod aliis fortasse novum videbitur. *Pithœus*. Legebam, *qua fatetur*. Sed verbum *fatetur* minime convenienter de Apro dicitur: diceretur convenientius de Messalla. Ille enim id contendebat et probabat: hic quodammodo concedit et fatetur. Fortassis ita restitui potest: *Ne illi qui dem parti sermonis ejus repugno, quin omnes fatemur*. *Acidal*. *Pithœus*, *Si communius fatetur*. Sed tollendum aut mutandum illud *fatetur*. Non enim fassus erat Aper plures formas dicendi etiam iisdem seculis extitisse, sed probaverat: probamus quod pro nobis facit, fatemur quod contra nos est et quodammodo extorquetur. Verba Apri fuerant: ‘Nec quæro quis disertissimus: hoc interim probasse contentus sum non esse unum eloquentiæ vultum, sed in illis quoque, quos vocatis antiquos, plures species deprehendi, nec statim dete-
rius esse, quod diversum est.’ Fortassis: *Si comminus spectentur*. Apuleius: ‘Qui sapiens iste rerum humanarum velit: non libris solis, neque disciplinis Rheticis dialecticisque opus esse, sed oportere eum versari quoque in rebus communius nos-
cendis.’ Quintilianus x. 11. ‘Hoc autem iis accidit, qui non introspec-
tis penitus virtutibus ad primum se velut adspectum orationis aptarunt.’ *Schelius.*

Sic jure] Lego, *suo jure*. Liber ta-
men scriptus, *sic vere*. Lips. Scripsi, *suo jure*, Lipsii monitu. Vulgo, *sic jure*. Pichena.

At strictior Calvus] Lego una voce, adstrictior. Acidal.

Sanctitatem eloquentiae ferunt] Reponui, sanitatem. Rhenan. Sententia vult praferunt. Atque ita scribo. Tamen Tacitus Hist. l. iv. ‘quos spiritus gessit, vultu ferebat.’ Et l. ii. ‘lætitiam et gratulationem vultu ferens, animo auxiis.’ Paullo tamen in Tacito istis alia res et ratio est, quia *vultu additur*. Acidal.

In manum sumpseris, quamvis] Monere me in prima editione aliquid de hoc loco fugit: qui non difficilis alias emendatu et expletu, ex libro scripto. Nam is voculam inserit, *sumpseris sciam quamvis*, &c. Lego: *in manus sumpseris, scias, quamvis in diversis ingeniis esse quandam judicii ac voluntatis similitudinem et cognitionem*. Lipsius. A vulgatis abest verbum, *scias*, quod ex veteri libro restituit Lipsius. Pichena. Cum Mureto multo malim, *sentias*, inserere, quam *scias*. Acidal.

Judicii ac voluminis similitudinem et cognitionem] Scribe, *luminis*. Rhenan. Fortasse legendum, *voluntatis similitudinem*: ita requirente sententia. Ursinus. Lipsius corredit voces, *voluntatis*, et *cognitionem*, corruptas antea, *voluminis*, et, *cognitionem*. Pichena. Sic locum legerim: *esse quandam judicii nihilominus similitudinem et cognitionem*. Acidal. Recte Lipsius, *voluntatis similitudinem ac cognitionem*, &c. * Schelius.

Ex quibus mutua malignitas detegitur] Deleam *ex*: quod si posuit auctor, verbum sequi debet, non *detegitur*, sed *deprehenditur*. Acidal.

CAP. 26. *Calamistros Mæcenatis*] *Calamistros*, Pomponius Sabinus, medie ætatis grammaticus, in Carmen de obitu Mæcenatis, ‘Cornelius,’ inquit, ‘Tacitus appellat scripta Mæcenatis, calamistros.’ *Pithæus*. Cicero: ‘ineptis gratum fortasse fecit, qui volunt illa calamistris inurere.’ Schelius.

Adeo malim oratorem] Vulgo, *adeo melius*. Sed, *malim*, correxi: nam et paulo supra dixit, ‘malim hercule C. Græchi imperium.’ Pichena.

Fucatis et meretriciis vestibus] Ciceron, ‘succus ille et sanguis incorruptus usque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis inesset, non fucatus nitor.’ Schelius.

Plerique temporum nostrorum] Optime vetus. Erat antea, *plerique ipsorum nostrorum*. Lipsius.

Fas esse debeat] Muretus aliquanto melius, *debeat*. Acidal.

Ingenii loco] Fuit illa etiam olim scholasticorum declamatorum vanitas, ut in ineptiis nescio quibus ingenium, in ostentatione autem ingenii omnem eloquentiam positam ducentur; qui tamen intellexisse non videntur, quanto minor laus sit esse *ingeniosum* quam *disertum*. Fabius, &c. * Schelius.

Sicut his clam et exclamatio] Has quatuor particulas in unam conflationem, nempe *quibusdam*. Rhen.

Ut Oratores nostri tenere dicere] Audacter reposui, etsi a conjectura. Nam libris omnibus est, *temere*. Plinius, &c. * Lipsius. Recte ita Lipsius: nam *quamvis* in aliqua parte laudabilis sit oratio tenera, &c. * Schelius.

Utimur armis] Legi possit, *utitur*. Rhenanus.

Dejectus] Rom. cod. *detectus*: optime. Lipsius. Ex Rom. cod. restituit Lipsius, *detectus*. Vulgo, *dejectus*. Pichena.

Aliud novum agmen] Rom. codex, *aliud nobis agmen*. Lipsius. Melius Rom. codex habuit *nobis*: quod probat, imo requirit sequens verbum, *opponeremus*. Acidal.

Excepisset] *Excepisset*. Pithæus.

Post Gabinianum] Vulgo, *Gabinius*. Nominant et Hieronymus, et Suetonii index de claris rhetoribus, quod doctissimus et optimus Nic. Faber adnotavit. Lipsius.

CAP. 27. *Et potius exsolve promis-*
sum] *Lego, ocius. Acidal.*

Quas te solitum tractare paulo ante
plane mitiore eloquentia et temporum
nostrorum miratus] Expunximus, ira-
tus, post verbum, miratus, vulgo po-
situm. Rhenan. Quidam liber, paullo
ante dixisti, plane mitiore. Sed haec
et sequentia tamen in mendo. Lips.
* *quas secum ipse plerumque con-*
quirat.' Statius Hercule Fur. 'Pa-
catus mitisque veni nec turbidus ira.'
Schelius.

Aprina disputatione] Commode vi-
demur ita fecisse, cum libri prefer-
rent, a prima disputatione. Lipsius.
Ego malim, sed tantum mihi. Acidal-
lius. Lipsii inventum ex libro, in
quo: a prima disp. Nec repugno.
Malim tamen, Apri nostri disputatione:
nam nri facile degeneravit in ma-
Gronovius.

Judicium animi citra damnum affectus
proferri] Id est, Ut damnum affectus
ne faciat, ne amittat benevolentiam
diversum sentientium, qui judicium
suum libere profert. Liv. ix. 'Quid
si vini amor in dies fieret acrior, quid
si trux et prefervida ira (nec quic-
quam dubium inter scriptores refero)?
nulla ne haec damna imperatoriis vir-
tutibus ducimus?' Schelius.

Perge, inquit Maternus, et cum de
antiquis loquaris] Faernus legebatur:
perge, inquit, Maternus, de antiquis lo-
quens. Ursinus. Scribe e scripto:
inquit Maternus, et cum de antiquis lo-
quaris. Lipsius.

CAP. 28. *Etiam mihi partes] Scribe*
e vestigiis priscis, etiamsi mihi. Nam
in scripto est, etenim jam si mihi. Pi-
chena.

Ab ista vetere gloria] Muretus nota-
verat, illa. Leve, sed nec spernen-
dum. Acidalius.

Ego de urbe et his propriis] Credam
melius, Ergo: quia præcessit, nostra
nobis notiora sunt. Idem.

Cujus probatis spectatisque moribus
omnis cujusquam familiae suboles com-

mitteretur] * Velleius de eo, &c. * Cicero pro lege Manilia: 'Fidem vero ejus inter socios quantam existimari putatis quam hostes omnium gentium sanctissimam judicarint?' Quare legend, sanctitati; id enim minus abit a scriptura, quam potestati. Schelius.

Cujusdam familie soboles] Restitui-
mus, cuiuspiam fam. Rhenanus.

Ac non studia solum moresque] Vet.
Ac non studia modo curasque, sed remis-
siones etiam lususque: rectius. Pithaeus.
Vetus Farnes. studia modo curasque:
aptius ad sequentia. Lipsius. Legen-
dum, Haec. Quod vidit et Muretus.
Acidalius.

CAP. 29. *Sed lasciviae et libertati]*
Vetus: *lasciviae et bibacitati. Lipsius.*
Quintilianus: 'Gaudemus si quid licentius dixerint: verba ne Alexandrinis quidem permittenda deliciis risu et osculis excipimus.' Schelius.
Vide Observ. III. 4. Gronovius.

Histrionis favor et gladiatorum]
* sed ne viæ quidem in quibus stant.
Tertullianus: 'Apud spectacula et in via statur.' Excuneatos appellat Appuleius. Postulari autem, quod proprium plebis populique est, dicuntur viæ, quia has sibi et in his locum velit dari. Schelius.

Intravimus] Intramus melius, nisi et
antea exceperimus. Idem.

Nec præceptores quidem ullaſ] Lege
et hic, *Ne præceptores quidem ullaſ.*
Gronovius.

Fabulas habent?] Dele interrogati-
onis notam. Acidalius.

Ambitione salutantium] Lego, salu-
tationum. Illud ad alios referretur
præter mentem; hoc de ipsis præ-
ceptoribus, ut debet, accipietur. Acidalius.
Supra salutantium quam salu-
tationum, at hic malim salutationum
legere. Petronius, &c. * Cicero epist.
ad Atticum lib. xv. 2. 'Brutus misit
ad me orationem suam habitam in
concone Capitolina, petivitque a me,
ut eam ne ambitiose corrigerem an-

teqnam ederet.' Id est, Ut eam corrigerem absque ambitione, nec sibi adularer, quasi nihil in ea sit, quod emendari queat. *Schelius.*

Nec in notitia vel rerum] Corrixi ex præcedentibus. Vulgo, *in notitiam*. Pichena. Conciinnus hic *notitia*: quia eo casu præcessit, 'in auctori-bus cognoscendis'; 'in evolvenda antiquitate.' *Acidalius.*

CAP. 30. *Sed expectantur]* *Expetun-tur.* *Pithœus.*

Statim de * curiis] *Pithœus* edidit, statim audietis. Nescio an e libro. *Lipsius.* Correctio a Rodolpho est, Lipsio teste: corrupte antea; *statim de curiis.* Pichena. * Iudum impudentiæ jussi sunt.' De cætero non incommodo duæ illæ **voces**, *animum ad, omittentur*; ut legeretur, prius referam necesse est eam *disciplinam*. Sed ego non tam audax, cum ferri etiam possint, ut ejiciam. *Acidal.*

Notus est nobis] *Scripsi, vobis.* *Rhe-nanus.*

Ille dialecticæ subtilitatem; ille mor-alis partis utilitatem] Suspecta mihi vox utilitatem. Nam nescio quid aliud, quo natura moralis partis describatur, exspecto, eum prorsus in modum, quo *subtilitatem* dialecticæ tribuit. Eadem vox etiam paullo inferius item suspecta, sed levius, in definitione oratoris: 'pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum.' Et sane etiam supra peccatum in eadem: ubi *nobilitatem pro utilitatem emenda-bamus.* *Acidalius.*

Ex multa eruditione et pluribus par-tibus] Castigavi, *ex multa eruditione, ex pluribus artibus, ex omnium rerum scientia.* *Rhenanus.*

CAP. 31. *Non ut rhetorum scholis declamarent]* *Scripsi, non ut rhe. sch.* *Rhenanus.* Addenda forte præposi-tio, *ut rhetorum in scholis.* Vel, *ut in rhetorum scholis.* *Acidalius.*

In deliberationibus de honestate] Locus videtur mutilus ita forte supplem-bus: *in deliberationibus de utilitate, in*

laudationibus de honestate dicimus. Ur-sinus.

Et intellectum eorum] Insolentius videtur cognoscere intellectum. Volebam delectum. Fabius quidem alicubi dixit capere intellectum. 'Quod illa prima **τέτας** et intellectum disciplinarum capere et labore pati non possit.' *Schelius.*

Qui scit quid ira; promptius] Ita scripsi et distinxii, turbantibus libris. *Lipsius.*

A Peripateticis: hi aptos et in om-nem] * in utramque partem traheretur oratio.' Plutarch. in I. Συμποσ. ἀλλὰ δεῖ, καθάπερ ὑπόθεσιν μελετῶντα συνκριτικὴν, τὸν Ἀριστοτέλους τόπους ἢ τὸν Θρασυμάχου ὑπερβάλλοντας. Nec pug-nacitatem involari sibi æquo animo ferunt Academicī. Fabius lib. XII. &c. * (hic enim mos erat patrius Academiæ, adversari semper omnibus in disputando) sed tunc maxime ta-men hoc significabat, &c. neque posse quemquam facultatem assequi dicen-di, nisi qui philosophorum inventa didicisset.' *Gronovius.*

Locos dabunt. Ac. p. P. a. X. jucun-ditatem ne Epicuri quidem, &c. Prout res poscet] Sic distingue. *Pithœus.*

Qui non quasdam artes audire sed omnes liberaliter debet] Recipio, hau-nire. Sed recipio non hunc ipsum in locum, e quo verbi aliud quid periisse mihi non temere suspicio est, uti nec infeliciter idem me reperisse credo. Perit meo animo verbum *litare*, cog-natione illius *liberaliter*. Eo reposito et transposito altero, sic scribo, &c. * *Acidalius.*

Plerisque autem in quibus hæc quoque scientia requiruntur] Lego, pleræque autem in quibus hæc quoque scientia. *Rhenanus.*

CAP. 32. *Nec quisquam respondeat: sufficit ut ad tempus]* Nec male foret: respondeat, sufficere. *Gronovius.*

Etiam aliud agentes nos ornat] Quintilianus: 'Quæ etiam, cum se non os-tendunt in dicendo, nec proferunt,

vim tamen occultam suggestunt et tacite quoque sentiuntur.' *Schelius.*

Ut denique oratorem etiam fateatur] Muretus pro *etiam* supposebat esse. Valde probo, etsi nec alterum improbo. *Acidalius.*

Instructus sit, in forum] Tu repone, *instructus, sic in forum.* *Rhenanus.*

Fex quotidiani sermonis] Si *fex* retinendum, velim scribi: *fædo ac pudendo vitio deprehendatur.* Alias malim: *ut in actionibus eorum fere quoque quotidiani sermonis fæda ac pudenda vitiū deprehendantur.* Prius credo fore elegantius. *Acidalius.* Opponit et Cæsar copiosæ et facte orationi quotidianum sermonem in præfatione librorum de Analogia, ubi ad Ciceronem sic scripserat: 'Nec si cogitata præclare eloqui posse [ita enim scribendum censeo, non autem: *Ac si præclare eloqui possent:* ut est in vulgatis] nonnulli studio et usu elaboraverunt, (cujus te pene principem copiæ, atque inventorem bene de nomine ac dignitate populi Romani meritum esse existimare debemus) hunc facilem et quotidianum novisse sermonem nunc pro derelicto habendum est.' Vedit jampridem Lambinus deesse negationem huic loco, unde legebat, *non pro derelicto habendum, cuius mutationis caussam eum vellet prodidisse Gruterus.* Sensus loci est: Etiamsi a Cicerone aliisque jam eloquentia ad id fastigium perducta sit, ut magna cum copia et gravitate orationis præclare et minime vulgariter omnia eloquantur; non tamen ideo pro derelicto habenda est hæc quotidiani cura sermonis. Tò tunc et nunc autem τῶ si solent respondere. Seneca Medea: 'Nunc est probanda, si locum virtus habet:' ubi alii libri, *tunc.* Hyginus: 'quæ tunc dabitur, si pedatura permittit.' *Schelius.*

Et Cicero, his, ut opinor, verbis] Videlur legendum, *Et Ciceronem, ut pendeat a superiori verbo, nominabo:*

sienti dixit, *Demosthenem.* Sed et vulgata lectio proba: nam subinteligitur *dixit seu testatus est.* Pichena.

Id se non rhetorum] Legendus hic locus ex ipso Cicerone, *ait se non rhetorum, &c.* Ursinus. Muretus pro *id* supponit *uit.* Non quidem libenter *id* mutari patiar, verbum tamen ejusmodi desideratur, quod non incommodo ex isto formatur. Ad hoc leve levius addam, præpositionem etiam videri inserendam, ut et paullo ante monuimus, *non in rhetorum.* *Acidal.*

CAP. 33. Facultate et eloquentia contineri] Legendum, *facultate eloquentiam contineri.* *Rhenanus.* Rodolphus apposite inserit: *facultate et meditatione eloquentiam.* *Lipsius.*

Nisi ut scientia meditatio] Muretus una vocula auctius, *tot tam reconditas.* Delerim particulam *ut, cuius nullus usus nunc:* sed fuisset, si ita præcessisset: 'nec quisquam aliter percipere.' *Pro vis sententia me cogit, ut usus reponam.* *Acidalius.*

CAP. 34. Hujus omnibus dictionibus] Versus hic aliquot inserui a Farne-siano libro, magno libelli hujus bono. Alii enim omnes hic mutili. *Lipsius.*

Populi diversissimarum aurium] Rodolphus, copula adjecta, *populi et diversissimarum.* Credo fuisse, *populi;* i. *diversissimarum:* quæ nota significat, id est. *Idem.*

Ita nec præceptor] Lego, *Jam vero.* Quæ in transitionis formula et alias supra peccatum monstravimus. *Acidalius.*

Non sudibus dimicantes] Manifesto, *rudibus.* Nam hæc a gladiatoriibus sumpta. *Lipsius.* *Non sudibus.* *Lipsius rudibus.* *Pithœus.* *Lipsius, rudibus;* non male: nescio tamen an necessario. *Sudes enim et rudes varie a veteribus confunduntur, ut in commentario de re militari ostendimus.* *Schelius.*

Sed auditorium] Non est fortassis mutandum. Amant tamen potius, *et,* quam, *sed,* cum isto modo neque præ-

cessit. *Idem.*

Ut nec bene dicta] Rodolphus auctius; *nec male nec bene:* sententia quidem valde favente. *Lipsius.*

Sub ejusmodi præceptionibus] Forte, *præceptoribus.* Gronovius.

Solus statim et unus cuicunque caussæ]

Ita vetus. Non male etiam vulgo, *statim unicuique caussæ.* Lipsius.

Uno et vicesimo anno Cæsar Dolabellam] Sueton. in Jul. 4. accusacionem hanc confert in tempus compo-
siti belli Lepidiani, id est, M. Æmilio Lepido, D. Junio Bruto Coss. At-
qui Cæsar tune 24. annum egerit, ex
Fastis et anno ejus natali. Corrigimus igitur? an, ut saepe, dissensus est? ego hoc malo. *Lipsius.* Casau-
bonus ex historia observavit, eo tem-
pore Cæsarem quartum et vicesimum
natalem celebravisse. Corrigendum itaque hic numerus videtur: *tertio et*
vicesimo. Pichena. Suetonius ait,
composita seditione civili M. Æmilio
et D. Bruto Coss. id fuerit circa an-
num Cæsaris quartum et vicesimum.
Schelius.

Ætatem antecedens] Scribe, *ætate.*
Rhenanus.

CAP. 35. *In scena scholasticorum]*
Scripsi, *in scenas.* Rhenanus. Divi-
nabam olim, *scholas,* male. *Lipsius.*
At vero scenam Plin. VII. ep. 17. pro
loco etiam usurpavit, uti caussæ
aguntur veræ et seriæ: ‘utique si
latria scena, et corona diffusior,’ et
quæ praecedant. *Acidalius.*

Ut Cicero ait]* opus est eruditis,
&c. Ex quo appareat hic legendum esse
L. Crasso, non *M.* ut et apud Sueton.
in libello de claris Rhetorib. et A.
Gellii lib. xv. c. 11. Cæterum quod
ad Ciceronem ipsum attinet, certum
est cum ex eodem Suetonio, tum ex
Seneca in proœmio lib. i. Controver-
siar. ad præturam usque Græce de-
clamasse: Latine vero seniorem quo-
que, &c.* Latine, sed Græce sæ-
pius.* Et lib. i. Tuseul. ‘Ut enim
ante declamitabam caussas, quod ne-

mo me diutius fecit?’ sed videantur
I. vii. Famil. Epist. ult. et lib. ix.
Epist. 16. et 18. *Pithœus.*

In loco nihil reverentia, sed in quem]
Forte: *scilicet in quem.* Aut, *Nam in*
loco nihil reverentia est, in quem. Aci-
dalius.

Suasoriæ quidem etsi tanquam plane]
Hic quoque lineas quasdam adtexui,
bonam copiam mihi faciente libro.
Nam alias, turpiter hæc hiabant.
Lipsius. Manifesto delendum τὸ etsi:
quod nec in Mureti libro comparebat.
Acidal.

CAP. 36. *Conciones magistratum]*
A libro est. Quam ridicule autem
ali, *conciones migrantium?* quod a
concisa illa ratione scribendi natum.
Lipsius.

Pæne pernoctantium]* Seneca in I.
de brevitate vitæ, &c.* Quem locum
Pincianus homo doctus et diligens
frustra emendare conatus est, ut in
commentatione nostra de Centumvi-
ralibus, Decemviralibus, et Septem-
viralibus judiciis amplius ostendimus.
Pithœus.

Tanto plus aut apud principes] Cas-
tigavi, *plus apud principes.* Rhen.

Parabat] Al. *Probabat.* Pithœus.
Melius, *parabat.* Lipsius.

Cum testimonia] Tacitus Ann. I. II.
‘Urgulaniaæ potentia adeo nimia civi-
tati erat, ut testis in caussa quadam,
quæ apud Senatum tractabatur, ve-
nire dedignaretur.’ *Pithœus.*

In publicis non absentes] Rodolphus
in *publicis judiciis absentes:* insitio
valde apta. *Lips.*

Necessitas accedebat et commoda]
* Confirmat hoc, quod sequitur:
‘Ergo non minus rubore quam præ-
miis stimulabantur.’ *Non modo, sed*
contra, ut Cicero in Bruto. ‘Cum
praesertim non modo nunquam sit
aut illius a me cursus impeditus, aut
ab illo meus, sed contra semper alter
ab altero adjutus et communicando
et monendo et favendo.’ *Schelius.*

CAP. 37. *Stipulabantur]* Reposui,

stimulabantur. Rhenan.

*In manus nostras] Emendavi, vestras.
Idem.*

Ita cum acciderent, ingentem eloquentiae materiam subministrabant] Ita emendavi. Nam praecessit: 'His accedebat splendor rerum et magnitudo caussarum.' Rhenan.

Hanc illi famam circumdederunt] Phrasis Tacito valde familiaris. Ann. xv. 'Nec ulla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit, quam illa colluytes.' Ann. xvi. 'Segnes et pavidos supremis suis secretum circumdare.' Iterum Hist. iv. 'placentum et lamenta et supremorum imaginem sibi circumdatam.' Acidal.

Similis eloquentiae conditio] * Per pugnas esse in veteri Codice testatur Lipsius, et 'adversarium sibi desumere' veteribus tritum est. Livius viii. 'Recto itinere duxisti exercitum ad eos, quos tibi hostes desumeras.' Td discriminibus Lipsii est, &c. Quamvis enim eleganter dicatur accusator alterius criminibus nobilitari, et hic legi videatur posse, illius nobilitatus criminibus, in similitudinem tamen a prælio et re militari ductam, et in clausulam qua dicitur hanc esse vulgi naturam, ut secura nolint, magis quadrat, ut hoc loco discriminum quam criminum fiat mentio. Livius in xxii. dixit clavis nobilitatem: 'Hæc est pugna Cannensis Allensi clavis nobilitate par; cæterum ut illis, quæ post pugnam accidere, levior, quia ab hoste cessatum, sic strage exercitus gravior fœdiorque.' Opponuntur enim ista 'clavis nobilitate par,' 'strage exercitus gravior,' 'illis quæ post pugnam accidere levior.' Livius ix. 'Sequitur Romana Caudina pax hunc annum nobilis clade.' Schelius.

Aerior qui pugnas, &c.] * Pro discriminibus, an potius, certaminibus? Nisi forte criminibus pro eodem est. Ut et Sueton. Cal. 45. 'populumque gravissimo objurgavit edicto, quod Cæsare præliante, et tantis criminis-

bus objecto, intempestiva convivia, circum theatra et amoenos secessus celebrarent.' Aut ibi quoque emendandum discriminibus. Omnino sic et Tib. 2. 'Velut iterum illudens criminis publico.' Libri veteres recte, discriminis. Acidalius.

In ore hominum agit] Emendavi etiam in Historiis, et produxi hanc dictiōnem. Vulgo, more. Lipsius.

CAP. 38. Et si nunc aptior est, ita erit eloquentia, tanto] Repone, arctior est. Rhenanus. Nobis corrupta hæc videbantur aut mutila. Rodolphus autem concinnat: etsi nunc aptior est veritati, eloquentiam tamen: acute si ab ingenio, feliciter si a libro. Lips. Nescio quid Muretus hic voluerit, qui notaverat: aptior est, at certe eloquentia: tamen illud forum magis, &c. Nihil in his sensus. Amplectar Rodolphi lectionem, sed in parte. Nam illud non possum, aptior est veritati, Pro quo ipse restituo, proxime ad vulgatae lectionis vestigia, aptior existimat, vel existimetur. Acidalius. Acidalius non potest amplecti τὸν veritati. Sed vide nostra ad L. Seneca de ira ii. 29. Gronov.

Finiebatur] Al. Cæcebatur. Pithœus.

Omnia in legibus] Delenda præpositio. Mox lego: exerceri solita sint. Acidalius.

Cause centumvirales splendore aliorum judiciorum obrucabantur] * insignis est impudentia. In quibus obiter monuerim ineptam esse illam lectionem, testamentorum ruptorum. Quæ enim ista jura sunt, aut quis ita loquitur? Gruterus ait se deleuisse quod sequebatur in vulgatis aut ratorum, quod non extaret in codicibus Memmii et Pithœi, solumque haberet Palatinus secundus testamentorum raptorum; primus vero et Tosanus et alter Memmii, testamentorum ruptorum aut raptorum, ut appareret appositum a scribis pro lectione variante. Nihil verisimilius succurrit, quam scripsisse Ciceronem nuptiarum. Präser-

tim cum postremum inter exempla, quibus ostendit juris cognitionem oratori esse necessariam, de jure connubii et nuptiarum sit: ‘Quid quod usu, memoria patrum, venit, ut paterfamilias, qui ex Hispania Romam venisset, cum uxorem prægnantem in Provincia reliquisset, Romæque alteram duxisset, neque nuntium priori remisisset, mortuusque esset intestato, et ex utraque filia natus esset, mediocrisne res in controversiam adducta est? cum quereretur de duobus civium capitibus et de puero, qui ex posteriore natus erat, et de ejus matre, quæ, si judicaretur certis quibusdam verbis, non novis nuptiis, fieri cum superiore divortium, in concubinæ locum duceretur.’ Schelius.

Pro hæredibus Urbiniæ] Quintilianus me duxit ad emendationem, quem vide iv. 1. nam Asinium disertim pro hæredibus Urbiniæ laudat. In tritis libris erat *Ironia*: in veteri *Urinia*. Lipsius.

CAP. 39. Et ridiculum fortasse videatur] Magis placet, videbitur, ita præsertim postulante sententia. Ursinus. *Lego*, videbitur. Et Muretus. Acidal.

Et municipiorum et legationes] Scripsi, et municipiorum legationes. Rhenan.

CAP. 40. Datum jus quoque potentissimum] Malim: cuique. Gronov.

Gn. Pompeo abstinerint] Sic scripsi. *Rhenanus*. *Lego*, abstinerent. In reliquis ordo mutandus verborum: *ut est natura intidiæ, histriones quoque populi auribus uterentur*. Acidal.

Non de otiosa et quieta re] Muretus, altera voce addita, altera deleta, sic hæc legit: *non enim de otiosa et quieta re loquimur, et que probitate et modestia gaudeat: est magna ista*, &c. Idem.

Comes seditionum] *Lego*, *somes*. Quod probes, si ad sequens verbum *incitamentum* respicias: at si ad superius *alumna*, *dubites*, an non potius *comes*. Idem.

Quem enim oratorem Lacedæmonium] Miratur hoc idem Velleius lib. i. in

extremo: nec caussam dat, quam veram hic habes. *Lips.*

Quarum civitatum severissimæ disciplinæ severissimæque leges traduntur] Velleius de *Lycуро*: ‘Fuit severissimarum justissimarumque legum auctor et disciplinæ convenientissimæ vir.’ Ita legendum. Hic tamen offendat fortassis aliquos repetitio *severissimæ*: possis *sanctissimæ*. Schelius.

Nulla in senatu concordia] Sequentia verba pluscula addidimus a libro. *Lipsius*.

Bonæ formam eloquentiæ] Muretus, *famam*, non subscribente Acidalio, qui sine sententia esse putat: *Cicero tali exitu pensavit*: et mirifice transponendis verbis locum conturbat. Ego nihil hic agnosco vitii. *Bonam eloquentiam* dicit salubrem et publice utilem, &c. * *Gronov.*

CAP. 41. Non emendare nec usquam ad rotum] Legebat Faërnus, *non emendatae*, cum in vulgatis sit, emendare. Ursinus. Nos luxatum verborum ordinem videamus; quem traductione, levi verum, restituemus, et alia iterum leviora emendabimus, ut totus locus sic legatur. *Nec antiquis oratoribus, &c.* *

Acidalius. Recte Lipsius, *non emendatae*, neque usque ad. Sed quæ sententia in illis, *superest antiquis oratoribus?* clamat Acidalius, qui solus hæc ausus post Lipsium tentare. Et tamen una litera expuncta nos expedit. Scribe, &c. * *Livius l. xxxiv.* ‘Quod maturi erat circa, demessum et coniectum est.’ Quod sequitur, accipiendum ex codice Farnesiano: *Quis enim nos advocat, nisi aut nocens aut miser?* De verbo *advocare* diximus ac Senec. de clement. i. 9. *Gronov.*

Quod municipium in civitatem nostram] In clientelam nostram rectius habet editio Pithœi. Supra: ‘Cum tot amicorum causæ tot coloniarum ac municipiorum clientelæ in forum vocent.’ Schelius.

In clientelam] Al. in civitatem. Pithœus.

Melius fuisset non queri] An non fieri? Schelius.

Non queri quam judicari] Lego, vindicari. Lipsius. Verbum *vindicari*, auctore Lipsio, correximus. Vulgo, *judicari*. Pichena. Bene Lipsius legit. Sed id non satis. Muretus optime totum sic emendaret, atqui *m. f. non fieri, quam vindicari*. Acidalius. Bene Lipsium legere *vindicari*, sed non id satis; Muretum optime totum locum emendasse, Atqui melius fuisset non fieri, quam vindicari, censem Acidalius. Immo pejus. *Non queri, est, illos non fuisse injuria affectos, eoque nec querelarum causam habuisse.* Gronov.

Quam vindicari] Al. quam judicari. Pithœus.

Cum optima cito consentiant] Hoc est, optimæ sententiæ. Poterat alio-

qui legi, et optimi; si quis ad personam velit referre, *Rhenanus*. *Lego, cum optimis.* Rodolphus autem, *cum optima cito censeantur?* Lipsius. *Cum optimi cito consentiant?* Integra et elegans hæc lectio: nec vel Rodolphus, nec Lipsius audiendi. *Acidal.*

Excedentibus modum] Vet. excellētibus morum. Pithœus.

Vestra tempora] Vet. aut vestra tempora. Idem.

*Neque illos modus et temperamentum defuissest] Scripsimus, *Neque illis. Rhenanus.* Deest sine dubio tale quid: neque illis modus et temperamentum in certaminibus, vel turbis, defuissest. Manifesto id requirunt sequentia. Nunc quoniam nemo, &c. *Acidal.**

CAP. 42. Antiquariis] Vet. cum antiquariis. Pithœus.

FINIS NOTARUM VARIORUM.

JUSTI LIPSII

AD

C. CORNELII TACITI

A N N A L I U M

LIBRUM I.

EXCURSUS.

A.

CAP. 7. Ignis originem nescio : nisi quod antiquum video, et a temporibus Antoninorum. Herodianus sane in Commodo statim meminit, ut rei vulgatae, ubi de Lucilla sorore ejus : Οὐδὲν ἡττον μέντοι καὶ ὁ Κόμμωδος ἐφύλαττε τιμὰς τῇ ἀδελφῇ. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου καθῆστο ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τὸ πῦρ προεπόμπευεν αὐτῆς : *Nihilo secius Commodus honores sorori sue serravit: nam et in theatris sella imperatoria sedebat, et ignis eam præcedebat.* Item de Marcia Commodi concubina : Ἡ οὐδὲν, inquit, ἀπεῖχε γαμετῆς γυναικὸς, ἀλλὰ πάντα ὑπῆρχεν, όσα σεβαστῆ, πλὴν τοῦ πυρός : *quae nihil differebat a legitima uxore, sed omnia ut Augustæ aderant, præter ignem.* Et de Pertinace : Κατῆλθεν ἐπὶ τὸ συνέδριον τῆς Βουλῆς, οὕτε τὸ πῦρ ἔστας ἐαντοῦ προπομπεύσαι, οὕτε τι ἄλλο τῶν βασιλικῶν συμβόλων εἰς ψόφον ἀρθῆναι : *Venit in Senatum, neque ignem sibi passus præferri, neque aliud ullum principatus insigne attolli.* Nec ambigimus de more. Illud tamen mirum, bis mirum, non alium e Græcis Latinisque exprimere tam insignitam rem, præter Herodianum. Non Dionem, non Capitolinum, Spartanum, Lampridium, qui eadem scripserunt illi. Nec enim, quod sciām, meminerunt verbo. Quis tamen iste ignis? non e carbonibus aut ligno, nec qualis ille apud Horatium prunæ batillus : lampas tantum fuit. Rem adhuc ignotam doceo, firmoque ex M. Antonino in libris suis vitæ : Ὅτι δυνατόν ἔστι, inquit, ἐν αὐλῇ βιώντα μήτε δορυφορήσεως χρήξει, μήτε ἐσθήτων σημειωτῶν, μήτε λαμπάδων καὶ ἀνδριάντων τοιῶνδε τινῶν, καὶ τοῦ Delph. et Var. Clas. Tucit.

δρολον κόμπου. Describit recensetque insignia omnia principatus: et posse, ait, eum qui in aula virat, carere stipatoribus, carere veste insigni purpuraque, item lampadibus, et certis statuis, similique luxu. Ut ergo in deorum cultu adhibitae lucernae facesque, ut docui in Electis c. 3. sic Imperatorum. Opinor autem Romanam traductum morem e Persis. Illorum enim Regi prælatus ignis. Xenophoni lib. VIII. Παιδεῖας: Καὶ πῦρ ὅπισθεν τοῦ ἄρματος ἐπ' ἑσχάρας μεγάλης ἀνδρες ἐποντο φέροντες: et post ignem illum secutus Cyrus. Imo et Asiaticis, si recte capio Ammianum lib. XXIII. Feruntque etiam (si justum est credi) ignem cælitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri: cuius portionem exiguum faustum praesisse quondam Asiaticis regibus dicunt. Diademata autem primus Romanorum Principum usurpavit Aurelianus: uti in vita ejus Victor. Etsi alibi male id refert ad Caligulam. Purpuram quis primus sumpserit, adhuc quero.

B.

CAP. 10. ‘Cum Antonius vellet se Liberum patrem dici, et hoc nomen statuis subscribi: occurrerunt venienti ei Athenienses cum conjugibus ac liberis, et Dionysium salutaverunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset: dixerunt despondere ipsos [malim, ipsi] in matrimonium Minervam Musam suam, et rogaverunt ut duceret: et Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Tum ex Græculis quidam ait.....Huic quidem impune fuit, sed Atheniensium sponsalia mille talentis aestimata sunt: quæ cum exigerentur, multi contumeliosi libelli propositi sunt, sicut ille qui subscriptus est statuæ ejus, cum eodem tempore Octaviam uxorem haberet et Cleopatram: Hoe tu evita restiuas, tibi habe.’ Primum offendimus in Minerva Musa: quoniam neque Dio nominat in hac historia, Ἀθηνᾶν dixisse contentus: nec cognomen nostrarum dearum scio alias adhaesisse Minervæ. Itaque inducta ea voce scribo, *Minervam suam*: nata fuit ex confusa repetitione litteræ vocisque sequentis. In summa discrepat idem Dio, qui ἔκατὸν μυριάδας imperatas pro dote ait, id est, Romano ritu H.S. quadragies. Mille autem talenta Senecæ, paullo minus faciunt ducenties quadragies: sexto tanto immaniore summa. Tamen non muto. Græculi jocum, cui spatium vacuum, doleo abesse: at Latinum commode restituo, *Octavia res tuas tibi habe*. Quicumque ille, comiter jocatus est ex devortii Romani forma. Cum enim Cleopatram amaret haberetque Antonius: ecce subscriptis iste quasi nomine Antonii Octaviam repudiantis, ‘Octaviares tuas tibi habe.’ Quæ sollennia in libello repudii verba fuisse, jam notum. Appuleius: ‘Tu quidem ob istud [ita emendo] tam dirum facinus confestim thoro meo divorte, tibique res tuas habeto.’

In Seneca joco de Minerva Musa, mente nunc et manu amplector sententiam Jani mei Grotii, amenissimi et acutissimi viri, reponentis, *Minervam Musicam*. Inter nobiles Athenis statuas fuit Minerva hoc cognomento; sic dicta, ‘ quoniam dracones in Gorgone ejus ad ictus citharae tinnitu resonant.’ Plinius xxiv. 8.

C.

CAP. 10. Nec viri solum ad sacerdotium adscripti magni hujus Divi, sed, quod rideamus, feminæ. Adeo projecti in adulacionem tunc mores. Marmor:

P. POSTVMIAE. P. F. PAVLLÆ.

SACERD. D. IVLI. AVGVST.

Item in Hispaniis, LVCR. L. F. CAMPANA. FLAM. PERP. DOMVS. AVG. id est, *Lucretia L. filia, Fluminica perpetua*. Exemplum hujus rei a Livia, quæ miro exemplo, sacerdos sui viri: et quidem ex decreto Senatus. Dio lvi. extre-
mo: Τότε δὲ ἀθανατίσαντες αὐτὸν, καὶ θιασάτας οἱ καὶ ἵερα, καὶ ἱέρειαν τὴν Διονύσου
ἀπέδειξαν: Tunc vero consecrantes Augustum, sodales ci et sacra instituerunt, et
sacerdotem Licium. Quod noto eo libentius, ut lux inde adfulgeat tenebri-
coso Ovidii loco, iv. De Ponto: ‘Nec pietas ignota mea est, videt hospita
tellus In nostra sacrum Cæsaris esse domo. Stant pariter natusque pius,
conjuxque sacerdos, Numina jam facto non leviora Deo.’ Natus pius, Tibe-
rius est: conjux sacerdos, Livia. Puto ad hæc sacerdotia, quæ cum ambitu
et sumptu adlectabant in provinciis passim, pertinere Arriani locum elegan-
tem, De sermonibus Epicteti, i. 19. Σήμερόν τις ὑπὲρ ἱερωσύνης ἐλάλει μοι τοῦ
Ἀνγούστου. Λέων αὐτῷ, ὥθρωπε ἄφες τὸ πρᾶγμα· δαπανήσεις πολλὰ εἰς οὐδέν.
Ἄλλοι οἱ τὰς φωνάς, φησι, γράφοντες, γράφουσι τὸ ἔμδον ὄνομα. Μήτι οὖν συ τοῖς
ἀναγνώσκουσι λέγεις παρὼν, Ἐμὲ γεγράφασιν; εἰ δὲ καὶ νῦν δύνασαι παρεῖναι πᾶσιν,
ἔννι ἀποθάνης, τι ποιήσεις; Μενεῖ μου τὸ ὄνομα· γράψου αὐτὸν εἰς λίθον, καὶ μενεῖ.
Ἄγε, ἔξω δὲ Νικοπόλεως τίς σου μεῖναι; ἀλλὰ χριστού στέφανον φορήσω. Εἰ ἄπαξ
ἐπιθυμεῖς στεφάνου, βόδινον λαβὼν περίθουν, ὅφει γὰρ κομψότερον. Lepidus et ad
Philosophum dialogismus: *Hodie, inquit, locutus tecum quidam super sacerdotio
Augusti. Dico ei, Mi homo, mitte rem, sumptum multum facies frustra. At
scribae publici, inquit, (corrupta hac parte Graeca) nomen meum adnotabunt.
Num tu igitur legentibus omnibus coram dices, Me inscripserunt? et ut nunc possis
adesse omnibus legentibus, mortuus quid facies? Manebit tecum nomen: inscribe
ipsum lapidi, et manebit. Age, extra Nicopolim autem quæ memoria tui? At
coronam auream gestabo: [qua scilicet ornati sacerdotes, dum faciunt, ex
Lивio, Plutarcho, aliis.] Si prorsum appetis coronam, roseam induitus circumi;
aspectu enim id jucundius.*

D.

CAP. 14. Primus Prætor Romæ institutus, anno urbis CCCXXCVIII. Fur-
rius Camillus. Livius I. vii. et Suidas in voce πρατωρ. Additus alter anno
dx. cui cognomen datum Peregrini, quod plerumque inter cives jus dicere
et peregrinos, Epitoma Livii xix. Additi duo alii, anno urbis DXX. Sicilia
et Sardinia in provinciam redactis, qui illuc cum imperio mitterentur, Epitoma
xx. Iterum duo, vici Hispaniis, anno DLVII. Ita in universum ad
id tempus Prætores sex: e quibus duo juri dicundo præerant, reliqui in
provincias mittebantur expertes judiciorum. Id mansit, donec Quæstiones
perpetuae constitutæ, anno DCV. L. Censorino, M. Manilio Coss. Patri-
busque tunc visum, ut in totum magistratus sui annum, Prætores in urbe

mancerent: e quibus duo, more prisco, jus dicerent: reliqui quattuor publicis judicis praesent: iidem omnes exacto anno, sorte in provincias praetorias mitterentur. Cornelius deinde Sulla Dictator auxit Quæstionum publicarum numerum: pariterque Prætorum; non tamen eatenus, ut quot Quæstiones essent, totidem Prætores: (errat largiter Pomponius, qui id sensit; quia plures saepe Quæstiones apud eundem Prætorem exercitas constat:) sed in universum addidit duos. Ita non plures octo Prætores ad Ciceronis ævum; idque ex variis ejus scriptis clarum: non decem, ut voluit Jurisconsultus. Oppressa mox rep. C. Cæsar dictator primus instituit decem, quo pluribus bellorum sociis honorem eum gratificaretur. Dio lib. XLII. *Ινα πλείους αὐτῶν [συναγωνιστῶν intellego] ἡμέψηται, στρατηγούς τε δέκα ἐς τὸ ἔπαν έτος ἀπόδεῖται, καὶ τερέας ὑπὲρ τὸ νενομισμένον: qui Pomponium resellit disertim.* Sed nec in eo numero stetit Cæsar, creavitque biennio post, XIV. iterumque anno post XVI., idque, ut Dio idem ait, in multos annos. At Augustus rep. et imperio potitus, pariter varium se in hac creatione gessit. Anno urbis DCCXXXI. minuit Cæsarianum numerum, retraxitque ad decem. Dio LIII. *Ταῦτά τε οὕτως δὲ Αἴγυουστος ἐποίησε, καὶ στρατηγούς δέκα, ὡς οὐδὲν ἔτι πλειονῶν δεύμενος, ἀπέδειξε.* Velleius: ‘Imperium magistratum ad pristinum redactum modum: tantummodo octo Prætoribus electi duo.’ Anno DCCLXIV. creavit XVI. propter turbam competitorum: ita tamen (ait Dio l. LV.) ut posterioribus deinceps multis annis XII. dumtaxat crearet. Atque hoc est quod hic Tacitus de duodenario numero tradito ab Augusto adseverat: vere et recte, si respicias instituta ejus extrema. Nam ad prima adjecit oculos Pomponius, qui XVI. Prætores constituit sub Augusto; et in tempore saltem errat. At quod Tiberium jurasse Tacitus ait se numerum XII. non excessum: quis Pontifex perjurio eum solvet? Nam ego manifesto hominem teneo, ex Dionis testimonio l. LVIII. qui adsipiat Tiberium, anno urbis DCCLXXXVI. quindecim Prætores creasse, additque: *Καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνέβη, ὅπερ ἔστι μὲν ὅτε ἐκκαλδεκα, ἔστι δὲ ὅτε καὶ παρ' ἕνα ἢ καὶ δύο χειροτονεῖσθαι: Et hoc in plures annos factum, ita ut interdum sedecim, alias uno duobusque plus aut minus, crearentur.* Imo Cladius Imp. alias XIV. alias XVIII. creavit; interdum medio inter hos numero. Vide eundem Græcum, l. LX.

E.

CAP. 15. Julius Cæsar jus creandi magistratus non totum a populo tulit, eruda adhuc servitute: sed cum eo divisit. Suetonius satis clare, cap. 41. ‘Comitia cum populo partitus est, ut exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur: [justum comitiorum verbum esset, renuntiarentur:] pro parte altera, quos ipse dedisset. [Scribe, edidisset.] Et edebat per libellos circum tribus missos scripture brevi, Cæsar Dictator illi tribui. Commendo vobis illum et illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant.’ Ubi vides, Consulibus exceptis, in ceterorum suffragia aequale jus principi fuisse cum plebe. Nam Consules quidem, summi imperii olim nomen, et ipse et secuti principes se posuerunt Senatui sibique. Augustus deinde ‘Comitiorum pristinum jus [verba Suetonii sunt, cap. 40.] reduxit: ac multiplici pena

coercito ambitu, die comitiorum tribulibus suis, &c. Quo loco pristinum jus, non vetus illud accipio quod integra libertate: sed hoc idem, quod a patre ejus Julio institutum. Pristinum tamen ideo, quia per bella civilia et impotentem Triumviratum, abolitus Cæsarianus mos; quem reduxit longo intervallo nunc Augustus. Eum Suetonii sensum (nam interpretes silent aut vacillant) adstruo ex Dione, I. LII. "Ο, τε δῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὸ πλῆθος αὖ συνελέγετο, οὐ μέντοι καὶ ἐπάρτετό τι, δὲ μὴ καὶ ἐκείνῳ θρεσκε. Τούς γ' οὐν ἄρξοντας, τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, τοὺς δὲ καὶ ἐπὶ τῷ δῆμῳ τῷ τε δημίῳ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιούμενος, ἐπιμελεῖτο, ὡς πᾶς μήτ' ἀνεπιτήδειοι, μήτ' ἐτε παρακελεύσεως, οὐ καὶ δεκασμοῦ ἀποδεικνύωνται: *Populus autem ad comitiū iterum conveniebat: etsi nihil tamen sicut, quod Augusto displiceret. Nam et ipse quosdam futuros magistratus designabat; alios populo et conventui, ex more prisco, eligendos permittens, id modo curabat ne qui indigni, nec per coitiones aut ambitum designarentur.* Aliquid tamen plebi etiam cum consulum comitiis fuisse, videtur colligi ex Dione LIV. in actis anni DCCLXXXIV. Tiberius primus, animis Quiritionis fractis jam et ad servitium factis, jus omne sibi et senatui sunapsit, populi nullo loco. Quod Tacitus his verbis voluit, 'comitia e campo ad patres tralata.' Sed in Consulibus quid ejus aeo fuerit, Tacitus ipse effari non potest sine hujus libri: 'De comitiis consularibus, quae tum primum illo principe ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim: adeo diversa non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur.' Potest Dio: qui videtur omnem consulum renuntiationem ad Tiberium referre: aliorum magistratum ad Senatum, commendatione principis interposita: quem I. LVIII. vide. Ex eo tempore expers suffragiorum populus, donec Caius 'tentavit comitiorum more revocato, suffragia populo reddere,' ait Sueton. cap. 16. scilicet Tiberii instituto omissis, Augusti revocato: sed idem ille omisit. Tiberianumque morem, apud secutos principes valuisse deinceps, clarum ex memoriis rerum.

F.

CAP. 17. Originem et progressum stipendiī Romani docui nuper in Electis c. 11. et vere. Aureus in mensem fuit, i. e. deni in diem asses, ut hic milites fatentur. Quomodo ergo iidem milites, statim denarium petunt, quasi ad stipendum augendum? 'Ut singulos denarios mererent:' et, 'Ut denarius diurnum stipendum foret.' Nonne enim, inquit, denarius idem quod deni asses? Et Aemilius Ferretus quidem post multum æstum hæsit in hoc vado. Locos eos pugnantes sic conciliat, quasi milites petant, inquit, duplicari stipendum: id est, alios denos asses, præter illos datos. Vir optimus non didicit conciliaturas. Quod Suetonius dicit voluisse eos æquari stipendio Praetorianis, (ii autem binos denarios capiebant:) de Germanico milite dixit, non de Pannonio, ut censet ipse, et post eum vir doctus. Dio de hac seditione nimis clare, Τό, τε σύμπατα, οὐθὲ ὑπὲρ ἔκκαθεκα ἔτη στρατεύεσθαι Κλελον, καὶ δραχμὴν ἡμερησίαν φέρειν, τά τε ἀθλα εὐθὺς αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ λαμβάνειν ηξίουν. En, petebant, ait, δραχμὴν ἡμερησίαν: *Et universe, neque supra decimum sextum annum militare volebant; et Drachmam diurnum stipendum habere, et præmia statim in ipsis castris accipere.* Non ergo duas, ut volunt illi.

Sed quid alludo? res sic se habet. Aliud illo aeo Denarins, aliud deni asses. Per bella videlicet civilia (et sentimus etiam nunc) creverat auri pretium et argenti. Itaque Denarius **xvi.** primo assibus, (**et** pro ratione, sestertius item assibus quattuor, quod ex Mæciano et Vitruvio disco) tandem aestimari **xii.** cœpit; in eoque stetit, Augusti et sequentium aliquot Principum aeo. Quo argumento? Claro quidem, e loco Suetonii, ut nos eum emendavimus orchestræ non dubio consensu, in Domit. cap. 7. Ex quo clarum, aureum Romani militis stipendium fuisse in menses. At si aureus: ergo non plus **xxv.** denariis. Abi nunc ad mensularios, et reduc denos in diem asses (ita ut mensis dies habeat triginta) ad denarios **xxv.** reperies Denarium ipsum planissime valuisse duodecim asses. Quid ergo miraris, si milites pro denis assibus denarium petant: ut quinque scilicet denarios in mensem faciant lucri? At acriter in hanc sententiam pugnat Plin. **xxxiii.** 3. qui ait in militari stipendio semper denarium pro decem assibus datum. Pugnet, ego eum tam tranquillum reddam, quam alcedo olim mare. Nam Plinius quidem plane a me est. Ea, inquit, severitas disciplinae militaris fuit, ut quamquam denarii pretio sœpius aucto, miles tamen nihil inde commodi senserit; sed proinde illi in stipendum denarius processerit, quasi si esset tantum assium denum. Ea Plinii mens: aut si alia, de prisca rep. sensit, non de hac Augustæa. Simile prorsus ante annos paucos vidimus in urbe, urbium ocello. Hispani militis in petulanti illa seditione præcipuum postulatum fuit, ut Aureos in solutum acciperet prisca aestimatione, non hac grandi quæ obtinebat. Nec impetravit: fecitque lucri in auri pretio fiscus: quod olim in argenti resp. Romana. Porro quod ad modum hunc stipendi attinet: seire licet eumdem propemodum fuisse Græcis. Daricum enim in menses accipiebant: id est, **xx.** drachmas: in expeditione Cyri, se quidarium extorseunt, tantum non per seditionem. Xenophon, l. I. Περὶ ἀναβάσεως Κύρου. ‘Ο Κύρος ὑπισχνέται ἡμιδιλιον πᾶσι δάσειν σὺν πρότερον ἔφερον, ἀντὶ δαρεικοῦ, τρία ἡμιδάρεια τοῦ μηνὸς τῷ στρατιώτῃ: Cyrus promittit sesquialterum stipendiū prioris et recepti se daturum: ita ut pro Darico in mensem, sesqui-Daricum acciperent singuli. Et similis de Darico menstruo locus, **vii.** libro. Melior ergo conditio militis Romani.

G.

CAP. 17. Suetonius id quoque ab Augusto esse ostendit, sed obseurius, cap. 49. ‘Quicquid ubique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorumque formulam astrinxit: definitis, pro gradu cuiusque, et temporibus militiae, et commodis missionum: ne aut ætate aut inopia post missionem solicitari ad res novas possent.’ Nam commoda missionum, hanc pecuniam accepit. Sed clarissime Dio, l. **lv.** summa etiam præmii expressa: Χαλεπῶς δὲ δὴ τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὴν τῶν ἄθλων σμικρότητα διὰ τοὺς πολέμους τοὺς τότε ἐνεστηκότας οὐχ ἥκιστα ἐχόντων, καὶ μηδενὸς ἔξω τοῦ τεταγμένου τῆς στρατείας σφίσι χρέους ὅπλα λαβεῖν ἐθέλοντος, ἐψηφισθη, τοῖς μὲν ἐκ τοῦ δορυφορικοῦ πεντακισχιλίας δραχμὰς ἐπειδὰν ἐκκαίδεκα ἔτη, τοῖς δὲ ἐτέροις τρισχιλίας ἐπειδὰν ἐκοιτι στρατεύσωνται, δίδουσθαι: Cum milites præmiorum tonuitatem, ob bella tunc exorta, ager ferrent, nec facile quisquam extra definitum militiæ tempus arma sumere vel-

let: decretum est, ut Praetorianis quinque millia drachmarum postquam sedeeim annos, reliquis tria millia darentur, postquam viginti militassent. Ex quo loco primum mihi elnere vetustam Suetonii maculam, Cal. cap. 44. ‘Ceterorum increpita cupiditate, commoda emeritæ militiae ad sexcentorum millium summam recidit.’ Hæc præmia enim haud dubie intellegit. At quomodo constat immanis illa sexcentorum millium summa: si ex Dione verissimum est τρισχιλίας δραχμῶν tantum, id est, Romano more, duodena millia nummum destinata iis fuisse? Caligula autem de ea ipsa summa aliquid recidit. Scribe igitur, *ad sex millium summam.* Ea enim veritas: et Caligula dimidium immisso putandus est præmii militaris. Pretium operæ est sane hæc loca inter se conferri, et non per caliginem ultra sciri rationem militiae sub Augusto. Hæc pecunia alio nomine, Emeritum dieta: quia scilicet emeritis debebatur. Modestinus: ‘Qui militiae tempus in desertione implevit, emerito privatur.’ Et, ‘Ut veteranus restituetur, et emerita accipiet.’ Menander Arrius, ‘Et præmia et emeritum capiet.’ Sueton. in Aug. cap. 24. ‘Alias legiones immodeste missionem postulantæ citra commoda emeritorum præriorum exauktoravit:’ ubi malo, *emeritorum et præriorum.* Commoda justæ militiae idem scriptor dixit Vitellii cap. 15. ‘Dilectum ea conditione in urbe egit, ut voluntariis non modo missionem post victoriā, sed etiam veteranorum justæque militiae commoda polliceretur.’ Dio lib. LIV. adserere videtur, eam pecuniā adtributam pro agris, his verbis: Καὶ διέταξε (Augustus scilicet) τὰ τε ἔπη ὅσα οἱ πολῖται στρατεύσαντο, καὶ τὰ χρήματα, ὅσα πανσάμενοι τῆς στρατεᾶς, ἀντὶ τῆς χώρας, ἦν ἀεὶ ποτε γῆτον, λήψοντο: Annos, quot cives in legionibus militarent, definivit; et pecunias, quas soluti militia, pro agris (*quos semper petebant*) acciperent. Cui ambigo an adsentiar, quia non semel hic in Tacito et pecuniæ mentio et agrorum.

H.

CAP. 20. Describit Vegetius II. 10. ‘Erat etiam castrorum Præfectus licet inferior dignitate, tamen occupatus non medioeribus caassis. Ad quem castrorum positio, valli et fossæ destinatio [nescio an *designatio*] pertinebat. Tabernacula vel casæ militum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur: præterea ægri contubernales, et medici a quibus curabantur: vehicula, sagmarii, nec non ferramenta quibus materia secatur vel cæditur: item ligna vel stramina, arietes, oragri, ballistæ, ceteraque genera tormentorum procurabat aliquando ne deessent. Is post longam probatamque militiam legebatur, ut certe [potius, *recte*] doceret alios, quod ipse cum laude fecisset.’ Quæ verba ad lucem hujus loci pertinent, et plurimum infra, in quibus de castrorum Præfecto. Cuique autem legioni suis castrorum Præfector fuit, si tamen tenderet seorsum. Colligo ex Tacito, I. xiv. ‘Pœrius Posthumus, Præfector castrorum secundæ legionis:’ et Velleio I. ii. ‘At e Præfectis castrorum duobus, quam clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Cæjonius prodidit.’ Supra Tribunos militum collocare eos visus noster Histor. secundo in pompa Vitelliana: ‘Ante aquilam Præfecti castrorum, Tribunique, et primi Centurionum candida veste.’ Vir egregius, cuius memoriam amo, colo, in Semestribus suis censuit hunc eundem esse cum Prætorii Præ-

fecto: et Vespasiani avum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius scripsit: 'Polla patrem habuit Vespasium Pollionem ter Tribunum militum, Præfectumque castrorum.' Abi vir maxime, lucrifac, reliquæ virtutis tuæ caussa, censoriam hanc notam.

I.

CAP. 24. Rebus lœtis et militia prospera, ornari signa mos fuit, lauru, floribus, unguentis. Claudianus: 'Lœtaturque tamen: Mavortia signa rubescunt Floribus, et subitis animantur frondibus hastæ.' Suetonius Claudi cap. 13. 'Verum intra quinctum diem oppressus est, legionibus in pœnitentiam religione conversis: postquam denuntiato ad novum Imperatorem itinere, casu quodam an divinitus, neque aquilæ ornari, neque signa convelli potuerunt.' Et Orosius eadem de re: 'Die dicto ut in unum undique ad novum Imperatorem convenirent, neque aquilæ ornari, neque convelli quoquo modo signa moverive potuerunt.' Signa ergo in ejusmodi lœtitias obviamque itionibus ornabantur: cui rei adhibita etiam unguenta. Plin. XIII. 4. 'Aquilæ certe ac signa pulverulenta illa ac custodiis horrida inunguntur etiam festis diebus; utinamque dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est: hac mercede corruptæ terrarum orbem devicere aquilæ.' Nec aliud est, quod noster hic appellat insignium fulgorem. Ita I. xv. 'Hinc agmina legionum stetere fulgentibus aquilis signisque, et simulacris in modum templi.' Et Livius etiam I. xxviii. 'Asdrubal clamore equitum excitatus, ut ex tabernaculo prosiluit, tumultumque ante vallum et trepidationem suorum, et procul signa legionum fulgentia plenosque hostium campos vidit:' etsi paullo aliter id accipio de fulgore argenti, pulvere deterso: quia nondum illo ævo notus luxuriæ mos. Contra in tristitia et rebus artis, signa horrida et incompta. Tacitus in funere Germanici: 'Præcedebant incompeta signa, versi fasces.' Hist. I. iv. 'Revulsæ imperatorum imagines, innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis.' Lib. xv. de fuga Pæti: 'Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obvius, non eam speciem insignium et armorum prætulit ut diversitatem exprobraret.' Nec plura mihi notata de hoc parum cognito adhuc militiæ ritu. Illud addo, manasse videri a statuis Deorum: quas melioribus diebus, unguentis perfundebant, quasi in cultum et honorem. Aquilæ autem nonne Dii militares? Cicero in Verrem IV. 'Omnes matronas et virgines convenisse, cum Diana exportaretur: unxisse unguentis, complesse et coronis et floribus.' Arnobius lib. I. 'Si quando conspiceram lubricatum lapidem, et ex olivi unguine ordinatum:' ubi malim, *odoratum*. Apuleius I. Florid. 'Lapis unguine delibutus.' Seneca Fragmento de Superstitione: 'Alius fictor est, alias unctor.' Lapis vetus Romæ: DEINDE. CORONIS. INLATIS. SIGNISQUE. UNCTIS. Vide quæ notavi Elect. II. 18.

K.

CAP. 31. Res initium habuit non a Julio Cæsare, ut famam esse video; sed ab Augusto. Nam Cæsar quidem tributi nomine H-s. quadringentes im-

posuit Galliae victæ, uti apud Suetonium et Eutropium in melioribus libris legi: censendi provincialem rationem non ipse, non priores instituerunt ante Augustum. Ille auctor rei. Claudius oratione, quam in Senatu habuit Censor: ‘Sed districte jam Comitatæ Galliæ caussa agenda est, in qua si quis hoc intuetur, quod bello per decem annos exercuerunt Divom Julium, idem opponat centum annorum immobilem fidem obsequiumque, multis trepidis rebus nostris, plusquam expertum. Illi patri meo Druso Germaniam subi-genti, tutam quiete sua securamque a tergo pacem præstiterunt: et quidem cum ad census [nescio an, a censu] novo tum opere et inadsueto Galliis ad bellum avocatus esset. Quod opus quam arduum sit, nobis nunc cum maxi-mo, quamvis nihil ultra quam ut publice notæ sint facultates nostræ exqui-ratur, nimis magno experimento cognoscimus.’ Ait clare, ‘Novo tum opere et Galliis inadsueto.’ Rem insignem epitoma Livii non tacuit, lib. **CXXXIV.** ‘Cum Augustus conventum Narbone ageret, census a tribus Galliis, quas Cæsar pater vicerat, actus.’ Idque accidisse ex Dione disco, septimo Au-gusti consulatu: ‘Es δὲ τὰς Γαλατίας ἐλθὼν ἐνταῦθα διέτριψεν. Ἐκεῖνοι τε γάρ ἐπικηρυκεύσασθαί οἱ ἔδόκουν· καὶ τὰ τούτων ἀκατάστατα ἔπι, ἀτε τῶν ἐμφυλίων πολέμων εὐθὺς ἐπὶ τῇ ἀλώσει σφῶν ἐπιγενομένων, ἥν· καὶ αὐτῶν, καὶ ἀπογραφὰς ἐποιήσατο, καὶ τὸν βίον τὴν τε πολιτείαν διεκόπησε: Verum, cum in Gallias renisset, illuc substituit. Nam et Britanni missuri jam legatos videbantur: et res Gallorum inquietæ etiam, quia subactis illis statim bella civilia erant consecuta. Itaque et cen-sum illorum egit, et vitam remque publicam composuit. Hujus autem census duplex modus. Videntur enim tributum et in capita contulisse, et in agros, lacus, pecudes, aliasque facultates. Prius illud eleganter ab Ammiano suggestum, l. **xvi.** ubi de Juliano Cæsare verba: ‘Quam profuerit anhelanti-bus extrema penuria Gallis, hinc maxime claret, quod primitus partes eas ingressus pro capitibus singulis tributi nomine vicenosquinos aureos repperit flagitari, discedens vero septenos tantum munera universa compleentes.’ Tertullianus Apologeticus: ‘Sed enim agri tributo onusti, viliores; hominum capita stipendio censa, ignobilia: nam hæc sunt notæ captivitatis.’ Pa-negyricus scriptor in laudibus Constantini: ‘Septem millia capitum remi-sisti, quartam amplius partem nostrorum censuum,’ et statim: ‘Remissione ista septem millium capitum, vigintiquinque millibns dedisti vires, dedisti opes, dedisti salutem;’ iterumque: ‘Certe et tum liberi parentes suos cariores habent, et mariti conjuges non gravate tuentur, et parentes adul-to-rum non pœnitent filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur:’ quæ postrema non est ut ullo modo transferas ad capita, quæ vocabant, agrorum. Alias non sum ignarus illud ipsum tributum, quod pro modo agrorum pen-derent, Capitationem dictam a Jurisconsultis, et Salviano Massiliensi, lib. **v.** ‘Plerique pauperculorum atque miserorum spoliati resculis suis, et exter-minati agellis suis, cum rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa pa-tiuntur: cum possessio ab his recesserit, capitatio non recedit,’ scilicet a numero jugorum et capitum quibus agri coluntur. Sed persevero, ut Galli in capita contulerint etiam humana. De agris autem, lacubus, aliisque, quæ obnoxia tributo, habes apud Jurisconsultos De censibus, et Panegyristem illum ipsum: ‘Jacebat illa civitas non tam innixa Romanis, quam virium defectione prostrata: ex quo cam novi census examinaverat acerbitas.

Nec tamen juste queri poterat, cum et agros qui descripti fuerant habemus, et Gallicani census communis formula teneremur, qui fortunis nemini possumus æquari.' Utrique censui olim præpositi ex prima nobilitate viri, ut Drusus ab Augusto, Germanicus hic a Tiberio. Videturque ea non exigua dignitas fuisse, ex Tacito, lib. xiv. 'Census per Gallias a Q. Volusio et Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt, amulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano. Trebellium dum uterque deditigatur, supra tulere.' In lapide,

Q. MANILIO

C. F. CORDO. T.

LEG. XXI. RAPAC.

PRÆF. EQUIT. EXACT.

TRIBUT. CIVITAT. GALL.

FAC. CUR.

CERTUS. LIB.

Id est, *Exactori tributorum civitatum Galliarum*. Hi census in tabulis perscripti. Dio in vita Caligula: Κυβενῶν δῆποτε, καὶ μαθῶν ὅτι οὐκ εἴη οἱ ἀργύριον, γέτησέ τε τὰς τῶν Γαλατῶν ἀπογραφὰς, καὶ ἐξ αὐτῶν τὸν πλουσιωτάτους θανατωθῆναι κελεύσας, &c. Unde Tabulæ censuales in codice Theodosiano, et Justiniani l. iv. De Agric. et censit. et alibi, Paginæ censuales. Actique videntur singulis Istris. Panegyricus: 'Quinque annorum nobis reliqua remisisti. O lucrum omnibus Istris felicius!' aut etiam singulis annis. Nam ecce in Tacito anno post, P. Vitellius et Seantius mittuntur ad census Galliarum, l. ii. Tributum tamen ipsum videtur olim descriptum fuisse in singulos menses. Docet factum Licinii Procuratoris apud Dionem, qui, ut ait, eo malitia pervenerat, ut quoniam singulis mensibus tributum erat Gallicis pendendum, quattuordecim definiret anni menses. Vide rem non injunctam, apud optimum scriptorem, quod quidem ad ritus priscos adtinet, lib. liv.

L.

CAP. 41. Suetonius non spernit solum sententiam hanc, sed longa et acri disputatione evertit. Cui manus ego nondum do. Quid enim? an vulgus ejus ævi (nam versiculi illi, Caligula principe, statim divulgati sunt) nesciit Imperatoris sui solum genitale? tam impudenti mendacio ludere jus fuit? Non Plinius et Tacitus, ea quæ Suetonius, perviderunt? Scilicet iis cura non fuit inspiciundi Acta? logi. Non copia? nugæ. At enim, inquit, natus est Caius patre suo et C. Fonteo Coss. pater autem Consulatum cum anno toto gessit, et quidem in urbe. Non igitur nasci potuit in castris: quoniam pater demum exacto Consulatu in Germaniam est missus. Primum, Suetoni, quod tu sumis ut datum, fieri potest ut quis illorum jubeat te reponere; ambigo, inquam, utrum illa: meæ partes consentiant consiscantque natum eo anno Caium esse. Video enim dissentire alios in numero annorum quos dicitur vixisse. Et quid si paullo ante natus sit, cum pater in Germania esset? quid si paullo post? Deinde, mi homo, queritur quando natus Caligula sit, non quando satus. Nonne ipso patre Consule, ut tu vis, nasci potuit in cas-

tris? Nec enim opus credo eam ad rem präsentia patris. Nam Germanicum constat ex Dione statim a clade Variana continenter in Germania mansisse, ad hunc usque Consulatum. Suspicari autem probabiliter possum, uxorem, quæ tumida et vicina partui, relictam ab eo in Germania donec uterum posuisset. Nam circumduci in longo itinere feminas, ut prisci dicebant, incientes, non ex more, non ex usu. Potuit ergo nasci in castris, et tamen in Consulatu patris. Sed in Actis reperio, aīs, natum eum Antii. Quid si nomen tibi imponit, et Acta de alio quopiam Caio, filio pariter Germanici, senserunt? Non enim Cāligulae cognomen discriminis causa, opinor, apponi potuit Actis; quoniam professio apud Acta nato statim puero fieri solita: cognomen autem illud postea in castris illi datum, a veste. Denique contra tabulas Actorum, Plinii pagina est, et hic noster fidelissimus senex: mihi quidem testis, ἐκ τῶν Διὸς δέλτων. Addis amplius, ex Augusti epistolis liquere bimulum denum perductum in castra: non ergo ibi natum. Batuitu, non pugnas: rude, non gladio feris. Quid enim obstat Agrippinam pēperisse in Germania, rediisse in urbem mariti sui Consulatu: deinde ipsam et infantem in Germaniam revertisse? Quod Antium prætulerit omnibus secessibus Caius: quin tu hoc arguento, Tiberium Capreis genitum dicis, Tibure aut Lanuvii Augustum? Itaque quidquid Suetonius conetur, me quidem judice, Hæc pars adhuc, ut in formula Senatoria est, major esse videatur. Cui, præter consulares illos, subserbunt pedarii Senatores, Sex. Victor, et Athenæus lib. iv. 7.

M.

CAP. 75. Provinciarum divisio a Cæsare Augnsto in sexto Consulatu facta duplex. Aliæ populo datae, aliæ Cæsari. In eas quæ populi, proprie dicti Proconsules mittebantur: in Cæsaris, Legati aut Proprætores: qui interdum tamen et Prætores dicti; aut conjunctim Legati proprætores, ut in lapidibus plerumque. Rectorum et Præsidum nomen generale est: etsi Præsides, Præsidialesque provincias, de Cæsarianis reperies etiam, significatione arta. Discrimen inter Proconsules Legatosque multum. Primo, quod iū in populi provincias missi, quæ fere inermes: hi in Cæsaris, quæ copiis instructæ. II. quod illorum annua tantum administratio: (unde in Taciti lib. III. Flamen ait, ‘ quanto facilius se abfuturum ad unius anni proconsulare imperium?’ Et Apuleii Florid. II. ‘ Quid nobis cum istis proconsulum viceibus? quid cum annis brevibus et festinantibus mensibus?’) horum longior contractiorve, ut Cæsari visum. III. Proconsules sorte missi: eoque Suetonius Aug. c. 47. ‘ ceteras provincias Proconsulibus sortito permisit:’ et Tacitus, lib. III. ‘ eoque etiam Asiæ sorte depellendum ineusavit.’ at Legati, Cæsaris dilectu, ἀκληρωτοί, ut ait Dio. Statius lib. I. Silv. ‘ cum tanti lectu rectoris habenas Gallice fortuna non admirante subisti.’ IV. Proconsules statim egressi urbe insignia imperii sumunt (*τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπίσημα*, ait Dio) puta lictores, fasces; nec deponunt, nisi ingressi iterum urbem: at Legati, non antequam provinciam attigerint, et in ipsa provincia deponunt. V. Proconsules pacato habitu, et gladio non accincti fuerunt (ex instituto quidem Augusti, quod tamen postea mutavit): Legati, *τὴν στρατιωτικὴν στολὴν*, id est, paludamentum,

gestarunt, et gladium, ut quibus jus esset militis animadvertisendi. **vi.** Pro-consules sex lictoribus fascibusque usi: quinque dumtaxat Legati qui Consulatum nondum gessissent. Dio auctor, **lxxii.** Septimo, Proconsuli tres Legati fuere: Legato unus. Dio ibidem. Atque haec discrimina: sed ex iis nihil eras, cur provinciarum Cæsaris conditio (quod tamen hic ex Tacito clarum) melior pensiorque. Nisi id tamen in bonum provincialium vertit, quod utraque provincia uni credita Legato: ideoque minus onerum in alendo ipso et canibus illis qui tribunal lambunt. Clare Tacitus lib. v. ‘Is Mace-doniæ tum intentus Achaiam quoque curabat.’

N.

CAP. 83. Sed quis olim, quæso, modus lucaris? omnia enim aut pervadit aut tentat nostra curiositas. Vulgaris actoris videntur fuisse denarii quinque. Seneca epist. 81. ‘Ille qui in scena elatus incedit, et haec resupinus dicit, Imperito Argis, servus est, quinque modios accipit et quinque denarios.’ Aut certe septem, ut in Icarom. apud Lucianum, in loco qui re et verbis Senecæ illi par: ‘Εοικότες μάλιστα τοῖς τραγικοῖς ἐκείνοις ὑποκριτᾶς, ὃν ἦν ἀφέλης τὰ προσωπέα, καὶ τὴν χρυσόπαστον ἐκείνην στολὴν, τὸ καταδειπόμενόν ἔστι γελοῖον ἀνθρώπιον, ἐπτὰ δραχμῶν ἐς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον: *Similes maxime tragicis illis histrionibus, quibus si personas auferas, et auratam illam vestem, quod relinquitur, ridiculus homuncio erit, septem drachmis ad certandum agendumque conductus.* Mutata tamen saepius res, cum vulgus editoresque multa adderent histrionibus famosis, præter morem. Ideo Tiberius, ‘Ludorum ac munerum impensis corripuit, mercedibus scenicorum recisis:’ et M. Antoninus Imp. ‘Temperavit scenicas donationes, jubens ut quinos aureos scenici acciperent: ita tamen ut nullus editor decem aureos egrederetur.’ Magno tamen corruptis moribus incremento, si pro quinque denariis ventum ad aureos quinque. Sed Seneca, fortasse et Lucianus, de diurna mercede agunt: Capitolinus de menstrua, aut certe productione tota. Aut denique merces tam ampla ad principes scenæ pertinet, non ad pueros histrionum. Qnod ait de editore, video labi virum doctum: hoc jubet Imperator, ut nemo editor, id est Praetor aut magistratus qui ludos præbet, suggestat iis supra decem; estque quasi correctio in capite ejusce legis. Sed unde haec pecunia? sape ab editoribus, sape a fisco. Ideo Glossæ. *Lucar, μισθὸς ἀπὸ φύσικου.* Alias, *Lucar, τὸ θεατρικόν.* Plutarchus, *τὸ τελούμενον εἰς τὰς θέας.*

ADD. **NOTAVI** e Capitolino quinque aureos statam mercedem fuisse scenicorum. Adde Scholiastem Juvenalis in illud, ‘victori populus quod postulat aurum.’ ‘Ut in theatro,’ inquit, ‘solent petere quinque aureos: nam non licet amplius dare.’

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. II.

A.

CAP. 2. PARTHORUM reges, qui innexi rebus Romanis: ulteriora mihi non sunt curæ.

I. ORODES. Justino, Herodes: Plutarcho, *Τρωδῶντος*: qui vicit Crassum. PACORUS, a P. Verus
tidio victus cæsusque. Dio, et alii.
PHRAATES; Plutarcho, Phraortes.

II. PHRAATES: cum quo M. Antonius bellum gessit. Teridates eum regno pepulit: sed ipse brevi pulsus, Phraates restituto: cui legitimi filii quattuor. SARASPADES.
CEROSPADES.
PHRAATES.
VONONES. ejus F. } MEHERDATES.

Unus ex concubina Romana muliere, Thermussa, genitus; qui astu matris in Parthis remansit: PIRAATACES, nothus. de quo Joseph. lib. xviii. 3.

III. PHRAATACES, patris intersector, maritus matris: brevi pulsus, facinorum odio, moritur. Idem Josephus.

IV. ORODES, Josepho, Herodes, nescio cuius proles: cœtu popularium facto cæsus in sacrificio vel venatu, ob crudelitatem. Joseph.

V. VONONES, de quo hic Tacitus, et loco dicto Josephus.

VI. ARTABANUS: non ex recta priorum regum stirpe, tamen Arsacides et Medorum antea rex, ait Josephus. Contra eum rex missus a Tiberio Phraates, de quo supra, Vononis frater; sed in via perit: postea Teridates (nescio cuius proles, nepos tamen Phraatis) qui pepulit Artabatum, iterumque ab eo pulsus. Regnum tenuit ad Claudii principatum.

ORODES; qui Armeniæ rex. Tacit. lib. vi.
Ejus filii: DARIUS; qui Vitelliano fœdere cum Artabano, obses missus Romam. Josephus. Is est quem nominat Suet. Calig. c. 19.

VII. GOTARZES. Artabani frater, qui necem ipsi filisque maturavit. Tacit. lib. xi.

VIII. VARDANES, item Artabani frater; pepulit Gotarzem. Tacit. lib. xii. Vide et Philostratum lib. I.

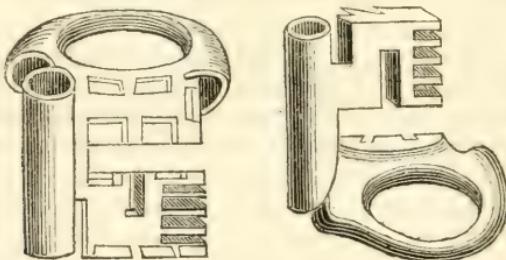
IX. GOTARZES, iterum, mortuo fratre. Contra eum submissus MEHERDATES, filius Vononis, imperante Claudio. Frustra; victor prælio Gotarzes.

X. VONONES (ignoro stirpem) antea Mediæ rex, lectus accitusque a Parthis, sed TERIDATES, sub Nerone Arme-brevi et inglorio regno. Tacit. xii. niæ rex.

XI. VOLOGESES, vel ut Græci, VOLOGÆSUS; Vononis hujus F. per tempus Neronis. Vixit ad Vespasiani imperium, ut liquet ex Taciti Histor. lib. iv.

B.

CAP. 2. Apud Plautum mater familias: ‘ Obsignate cellas, referte anulum ad me, Ego hue transeo in proximum ad meam vicinam.’ Et alibi servus: ‘ Isti parcipromi qui salinum servis obsignant cum sale.’ Plinius XXXIII. ‘ At nunc cibi quoque et potus anulo vindicantur a rapina.’ Ab hoc more Martialis lib. ix. ‘ Septem post calices Opimiani Denso cum jaceam triente Iæsus, Adfers nescio quas mihi tabellas, Et dicas, Modo liberum esse jussi Zenam, servulus est mihi paternus. Signa; eras melius, Luperce, fiet: Nunc signat meus anulus lagenam.’ Et simile, quod mater Ciceronum amphoras vinarias signare solita etiam inanes. Clemens lib. cxi. Pædag. feminis Christianis talem anulum dat: Διδωτιν σὸν (δ παιδαγωγὸς) αὐτᾶς δακτύλιον ἐκ χρυσίου, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ’ εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ξέια, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. Εἰ γὰρ οἱ πάντες ἡσαν παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει, ἐπίσης ὅντων δικαίων καὶ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν. Ἐπει δὲ ἡ ἀπαιδενότα πολλήν ἑκδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἔδεήθημην: Tribuit etiam feminis anulum aureum, non hercle ad ornatum, sed ad signandum ea quæ domi custodienda sunt, propter curam domesticam quæ illis incumbit. Si enim omnes a pædagogo recte instituti essemus, supervacua essent signacula, omnibus ex æquo bonis, servis dominisque. Sed quoniam aut nulla aut mala institutio caussam magnam præbet injuriæ, opus habuimus sigillis. Ubi vides etiam

illo ævo morem priscum. Anulos ejusmodi signatorios (ferreos tamen, ut appareat servorum fuisse, aut vulgarium militum) complures erutos ipsi vidimus in Batavis, cum adjuncta clavi; ad duplice scilicet usum, signandi aperiendique. Eorum hæc forma, magnitudine minimissimi digiti. Plinius Iliacis temporibus ignotum annolorum usum fuisse docet, ‘ quoniam conditas arcis vestes vasaque aurea et argentea, et ea colligata nodi non anuli nota Homerus indicat.’ Versus Homeri, quos respexit, sunt, Odyss. Θ. Αὐτὸς νῦν ἵδε πῶμα, θωῶς δὲ περὶ δεσμὸν ἡλον, Μῆτις τοι καθ' ὅδὸν δηλήσσεται. Ad hos anulos pertinere velim Valerii locum lib. vii. c. ult. ‘ Insuperque anulos suos ei tradidit: videlicet ne quid ex ea hereditate, quam non erat aditus, amitteret. Quos ocyus vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliae ludibrium, in locellum repositos et a præsentibus obsignato diligitissime, heredibus illius exheres ipse reddidit.’

C.

CAP. 17. Exemplum credo esse a Persis, quibus in militia Aquila praeceps et regale signum. Xenophon de Expeditione Cyri lib. I. Καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὅρῳν ἔφασαν, ἀετὸν τινα χρυσοῦν, ἐπὶ πέλτης, ἐπὶ ξύλου ἀνατεταμένον. Et Pædia Cyri, lib. VII. Ἡν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δύρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. Καὶ νῦν δὲ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει: Erut autem ei signum, aura aquila in longu hasta suspensa; et nunc etiam id insigne Persarum regibus manet. Sed diversa tamen ea paulum ab aquila Romanorum. Nam hæc non aliud, quam modica ex argento aquila, quæ summae hastæ insistebat, alis expansis, pede fulmen aureum tenens. Ita, præter M. Antonii nummos, etiam Dio describit libro XLIII. de prodi- giis ante pugnam Mundensem: Οἱ δὲ δῆ ἀετοὶ τῶν στρατοπέδων αὐτοῦ, τὰς τε πτέρυγας σέλσαντες, καὶ τοὺς κεραυνούς, ὡς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν τινες χρυσοῦς ἔφερον, ἐκβαλόντες, ἐκείνῳ τε τὸ κακὸν ἄντικρυς ἐνέσκηπτον, καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν Καίσαρα ἀπεπέτοντο: Aquila legionum ejus, alas concutientes, et fulmina, quæ nonnullæ earum aurea pedibus tenent, alijcentes, Pompeio exitium palam denunciabant, ipsaque ad Casarem quasi uolabant. Dixi modicam fuisse: collige ex his Flori verbis lib. IV. ‘Tertiam aquilam signifer, priusquam in manus hostium veniret, evulsit, mersamque intra baltei sui latebras genens in cruenta palude delituit.’ Neque enim baltei latebris tegi potuisset aquila admodum magna. Vide Militiam nostram.

D.

CAP. 26. Statius: ‘Laurumque superbam In gremio Jovis excisis depone Poenis.’ Idem: ‘Et nondum gremio Jovis Indica laurus.’ Dux in fas- cibus lictorum: et eum ritum clare ponit Dio LIV. de Augusto: Καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν, τὴν τε δάφνην ἀπὸ τῶν βάθδων περιεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο: Et in Capitolium descendens, laurum a fascibus abstulit, et in Jovis genibus depositus. Sicut et Julius Obsequens: ‘C. Antonius cum in agro Pistoriensi Catilinam viciisset, laureatos fasces in provinciam tulit. Apparuit cum hostibus portendisse victoriam, cum ad eos laurum victricem tule- rit, quam in Capitolio debuerat deponere.’ Recte ergo in Plinio scriptum: ‘Fasces imperatorum laurus decorat, ex his in gremio Jovis optimi maximi deponitur, quotiens lætitiam nova victoria adulit’ nec recte mutavit e libro vetere, ut ait, vir doctus, ex hinc in gremio. Senecam turpi nota deformavit quicumque nebulo ignarus hujus ritus. Consolatione ad Elbiam, c. 10. ‘Scilicet minus vivebat Dictator noster, qui Samnitum legatos audiit cum vilissimum cibum in foco manu sua versaret, illa, qua tam saepè hostem percusserat, lanceamque in Capitolini Jovis gremio reposuerat: quam Apicius nostra memoria vicit, qui,’ &c. et molestiam objecit querendæ lancis, quam numquam invenies. Libri aliquot, lanceamque. Emendo, laureamque; verissime ad hunc triumphi morem, sequentia etiam scribe, quam Apicius nostra memoria vixit; non, Vicit: et sententia omnis clara. Ne haeretas, similimus de hisdem Fabricii Panegyristæ locus Laudatione Theodosii: ‘Curii, Coruncanii, Fabricii, cum induciæ bella suspenderant, inter aratra vivebant: et ne virtus quiete languesceret, depositis in gremio Capitolini

Jovis laurcis, triumphales viri rusticabantur.' Sed et laurea etiam deposita sine justo triumpho: ut in Sueton. Domitian. c. 6. ' De Sarmatis lauream modo Jovi Capitolino rettulit.' Itemque Nero ob Teridatis in urbem adventum, ' Imperator consalutatus, laurea in Capitolum lata,' in eodem Suetonio c. 13.

E.

CAP. 27. L. SCRIBONIUS LIBO , qui Consul cum Antonio, anno DCCXIX. Uxor incerta.	SCRIBONIA , quæ nupsit SEX. POMPEIO, filio Magni, per bellum Si-culum. Dio. Appian. Ex his	POMPEIA , quæ de-sponsa M. MARCELLO, pignus pa-cis cum Triumvi-ris initæ: sed non deducta. Nupsit, ut conjicio, post SCRIBONIO LI-BONI: ex quis	L. SCRIBO-NIUS LIBO : qui consul ini-tio lib. hujus. SCRIBONIUS LIBO DRU-SUS: de quo hic, qui tan-tum Prætor.
SCRIBONIA , ejus soror, uxor OCT. AUGUSTI. Ex his	JULIA ; cui maritus VIPSANIUS AGrippa. Ex his	CAIUS LUCIUS JULIA, nupta L. Paullo. AGRIPPA, nupta Ger-manico.	Cæsares.

SCRIBONIUS LIBO, **SCRIBONIUS**, **SCRIBONIUS LIBO**, quem volo maritum de quo nihil legi. **de quo nihil**. **Pompeiae** fuisse.

Priores duas lineas hujus generis verae, et ex historia Dionis, Appiani, collectae. Tertia a sola conjectura est: sed aliter de amita Scribonia explicari a me non potest. L. Scribonium Libonem, qui consul fuit hoc ipso anno quo damnatus adolescens, non patrem ejus fuisse sed fratrem, ex narratione Taciti liquet. Patrem enim nusquam nominat: nominat fratrem. Hunc fuisse arbitror a quo Scribonia lex denominata: quem vir magnus Jac. Rævardus in libello singulare ad eam legem imperite confudit cum isto qui nunc reus.

F.

CAP. 30. Græci διοκητὰς, πραγματευτὰς vertunt. Itaque fere cum Procuratoribus æquiparantur: sic tamen ut minus late vagetur eorum potestas. Plinius in laudatione Trajani: ' Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo, Injus veni, sequere ad tribunal.' Idem lib. III. epist. ad Calvisium: ' Deinde quod non minus utile quam voluptuosum, posse utramque eadem opera, eodem viatico invisere, sub eodem procuratore ac pæne iisdem actoribus habere.' Salvianus Massiliensis: ' Pavent quippe actores, pavent silentarios, pavent procuratores: prope ut inter istos omnes nullorum minus servi sint, quam dominorum suorum.' In marmore prisco:

HERCULI. DEFENSORI
PRO. ITU. ET. REDITU
D. CLODI. SEPTIMI
ALBINI. CÆSARIS
D. CLODIUS. D. L.
FELIX
ACTOR. CÆS. N. D. D.

Id est, *Actor Cæsaris nostri dedicavit*. Sic Actores prædiorum, l. xvi. C. De procuratoribus. Actores rerum, l. ult. De offic. præsid. et in Suetonii Domitiano c. 11. Actorem summarum rite fortasse repositus Torrentius. Certe enim pecuniae recipienda et expendenda præerant. Apuleius l. ii. ‘Philodespotum requirit actorem [ita e codice scripto Giselini nostri legimus, cum male adhuc auctorem]: eique præcipit, bono custodi redderet sine mora præmium.’ Ut ergo isti in privata familia, sic et in rep. Actores: de quibus Plinii locum correctum imputo juventuti, l. vii. Epistola ad Caninium: ‘Evidem nihil commodius invenio, quam quod ipse feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis longe pluris exactori [corrigo, inquam, actori] publico mancipavi, eundem vectigali imposito recepi, tricena millia annua daturus:’ quibus verbis nihil clarus potest ad Taciti mentem. Ut enim ibi ager Actori publico mancipatur: sic hic servi. Vide quæ de reip. servis scripsi libro Electorum, c. 22. et adde (quod tunc me fugit) de appellatione eorum a magistratibus, Varronis insignem locum, quem secius accepit vir doctus: l. vii. De lingua Latina: ‘Nomina habent plerique liberti a municipio manumissi: in quo, ut societatum et fanorum servi non servarunt proportionem et rationem. Et Romanorum liberti debuerunt dici, ut a Faventia Faventinus, a Reate Reatinus, sic a Roma Romanus; ut nominantur libertini a libertis orti, et e publicis servis populi Romani, qui manumissi antequam sub magistratum nomina, qui eos liberarunt, succedere cœperunt.’ Dicit Varro: Servi publici manumissi, dicti sunt liberti populi Romani, ut reapse erant: manumissi quidem, priusquam ambitiosa hæc consuetudo invalesceret nominandi a magistratibus. Nam ecce cœperunt a Consule quopiam aut Prætore, Corneliani dici, Gelliani, Clodiani. Et adde istis, quæ notavi ibi. Ille amicus noster ad successiones refert et testamenti factionem. Acute; sed quo tam acute?

G.

CAP. 32. Anno urbis ncxiv. ‘M. Popillio Lænate, Cn. Calpurnio Coss. C. Cornelius Hispallus Prætor edicto Chaldaeos intra decimum diem abire ex urbe atque Italia jussit: levibus atque ineptis ingenii, fallaci siderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem injicientes,’ ait Valerius libro primo. Anno DCCXXI. M. Agrippa Ædilis τοὺς ἀστρολόγους καὶ τὸὺς γόνητας ἐκ τῆς πόλεως ἐξήλασεν: *astrologos et rates urbe ejecit*; auctor Dio XLIX. in extremo. Iterum anno DCCLXI. ab Augusto interdictum severe omni vaticinio ac prædictione: notat idem Græcus l. lvi. Sed serio imprimis et cum cura ea res habita, hoc anno. Senatusconsulti, quod factum, formam et verba certo repperi in Fragmentis Jurisconsultorum, quæ dedit nuper doctissimus P. Pithœus. Ait ibi Ulpianus, l. vii. de offic. Procons. ‘Præterea interdicta est [ita legit Pitheus] Mathematicorum callida impostura et obstinacitate persuasio. Nee hodie primum interdici eis placuit, sed vetus hæc prohibitio est. Denique exstat S. C. Pomponio et Rufo Coss. factum, quo cavetur, ut Mathematicis, Chaldais, ariolis, et ceteris qui similem in certum fecerunt [Pitheus, similem artem: ego legerim, similem Delph. et Var. Clas.

Tacit.

13 D

cestum, sive, quæstum] aqua et igni interdicatur, omniaque bona eorum publicentur: et sic eternus gentium qui si id fecerit, in eum animadvertisatur.' Dico Domitium intelligere Sc. hoc ipsum. At enim ille refert ad Pomponium et Rufum Coss. hoc autem anno Taurus et Libo Coss. fuerunt. Non hoc novum, ut inter scriptores anni unius discrimen sit. Cælius enim Rufus, et L. Pomponius, Consules fuerunt sequenti hunc anno. Addit Ulpianus alia, quæ ad cognitionem istam: 'Sæpissime denique interdictum est fere ab omnibus principibus, ne quis omnino hujusmodi ineptiis se immisceret: et varie punti sunt hi qui id exercuerunt, pro mensura scilicet et consultationis [legerim, sceleris et consultationis, vel inducta copula, scilicet consultationis]. Nam qui de Principis salute, capite puniti sunt, vel qua alia graviore pena affecti.' Non omittam oraculum nostri vatis, de his vanis vati bus: 'Mathematici genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax: quod in civitate nostra et vetabatur semper, et retinebitur.'

H.

CAP. 32. Plautus, 'credo ego istoc exemplo tibi Esse cundum actutum extra portam, dispessis manibus Patibulum quom habebis.' Itaque et car nifex domicilium habuit extra urbem. Cicero, pro Rabirio perduellionis reo: 'Sed moreretur prius acerbissima morte millies Gracchus, quam in ejus concione carnifex consisteret: quem non modo foro, sed etiam cælo hoc ac spiritu Censoriae leges, atque urbis domicilio carere voluerunt.' Ideo Plautus, 'extra portam Metiam currendum est prius, Lanios inde accersam duo cum tintinnabulis.' Intelligit enim carnifices, quorum extra eam portam domus, ad solemnum suppliciis locum. Imo et Coriarii ac Vispelliones urbe submoti, a pari causa. Morticina enim tractant. Artemidorus libro I. c. lxxii. Tò δὲ βυρσοδέψην, πάσι πονηρῶν νεκρῶν γὰρ ἀπτεται σωμάτων δὲ βυρσοδέψης, καὶ τῆς πόλεως ἀπώκισται: Coriarium exercere, malum omnibus. Corpora enim mortua attractat cerdo, ideoque ab urbe secluditur. Sed quid est quod Tacitus hic diserte nominat Esquiline? non temerarium est: nec facile repieres, ut ego censeo, ubi supplicii res, nominari portam aliam: nisi tamen Metiam, ut iterum apud Plautum: 'Illum aedepol videre ardenter te extra portam Metiam, Credo ecastor velle.' Sed profecto quae Metia Plauto, eadem est cum Esquilina: argumento loci de suppliciis, tum numeri situsque portarum urbis. Idque ante me censuisse audio Octavium Pantagathum, virum magnum, altum, et qui esse doctus eligeret quam videri. Non, inquam, repieres aliam nominatam ab istis, nisi forte Collinam in Vestalium morte: quod aliud a supplicio vulgato. Facit ad portam Esquilinam, quod Suetonius in Claudio seripsit: 'Civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit:' quod Horatius, anus illas lapidas in Esquiliis abjicit: 'Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens Contundet obscenas anus. Post insepta membra diffident lupi, Et Esquiline alites.' Itaque et Puticuli ibi, quo vilium damnatorumque hominum cadavera projiciebantur. Varro, Festus, aliquie. Ibidem locum fuisse, qui Sestertius diceretur, infra docebo.

I.

CAP. 33. Byssina, e lino; Bombycina, e verme; Serica, ex arborum lana, confectæ. Bombycina eadem est cum Cea sive Coa (nihil enim interest) manetque hodie: reliquarum nihil superest præter nomen. Byssum cum Serico, imperite confundit Philostratus libro II. et vult ex arbore India nasci, quæ altitudine quidem populos æquet, foliis salici non absimilis. Sericum debuisse dicere. Nam Byssus e terra gignitur ut linum, circa Elidem præcipuc, Achaiæ urbem. Eadem imperitia Bombycinam, Sericam facit Isidorus I. xix. Si tamen imperitia est, et non recepta opinio inferioris ævi. Nam et Zonaras in Justiniani vita seribit, ‘eius temporibus telam sericam a Romanis [id est, Græcis Byzantinis] texi cœptam, cum antea a Persicis mercatoribus tantum importaretur, nec Romani scirent fila illa esse vernum.’ Et addit duos monachos ova illa vernum ex India attulisse, et mori foliis aliisse, et inde sericum confecisse. Otho item Frisingensis in Historia Friderici I. 1. ait Rodericum Siculum expugnatis in Græcia Athenis, Corintho, Thebis, opifices qui sericos pannos texebant deduxisse captivos, et in Siciliae urbe Palermo collocasse. Inde factum ut quam textrinam prius soli Græci inter Christianos habuerint, cum Romanis communicata sit ingeniis. Nec abhorrent ab hac sententia Pausanias, Pollux, Servius. At magis veteres discriminant clare: et lanam arborum esse Sericum volunt, apud Seres Indos. Virgil. ‘Velleraque ut foliis depestant tenuia Seres.’ Plinius: ‘Seres lanicio silvarum nobiles, perfusam aqua depestantes frondium canitiem.’ Seneca poëta: ‘Quæ fila ramis ultimi Seres legunt.’ Marcellinus I. xxiii. ‘Apud Seras sublucidæ silvæ, in quibus arborum fætus aquarum asperginibus crebris velut quedam vellera molientes, ex lanagine et liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtemine conficiunt sericum.’ De his Seneca, De beneficiis I. vii.: ‘Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est quo defendi corpus, aut denique pudor possit: quibus sumptis, mulier parum liquido nudam se non esse jurabit. Hæc ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, ut matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quam in publico ostendant.’ Pelluebant enim tenerrima, ut Ammianus loquitur, subtilitate. Ideoque quotiens pellucidam vestem, pellucentem togam, taliaque legis: capito de Serica, aut Coa. Juvenalis: ‘Acer et indomitus libertatisque magister Cretice pelluces,’ ceperim de Serica. Tibullus, de Bombycina: ‘Illa gerat tenues vestes, quas femina Cea Texuit, auratas dispositaque vias;’ et Horatius: ‘altera nil obstat Cois tibi.’ Serica quando venerint in usum, planissime non scio: suspicor Julii Cæsaris ævo, (nam ante non invenio,) qui etiam Iudis theatrum totum velis contextit sericis: ut ex quorumdam fide Dio refert I. xlviij. Eam vestem etiam Medicam dictam, scriptum reliquit Procopius. Genera ejus facta postea Holoserica, Subserica; ususque primus Holoserica Eligabalus: de quo adi scriptores historiæ Augustæ.

K.

CAP. 59. Quod ait, pedibus intectis: non plane verum est, sed in comparatione cum calcis Romanis; qui altiusculi, non solum imos pedes, sed tibias velabant erure tenuis. Horatius: ‘nigris medium impediit crus Pellibus.’ Titinius in Setina: ‘Jam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatim calceas.’ Tertullianus de Pallio: ‘Impuro eruri purum aut mulleolum inducit calcum.’ Et exstat exemplum hodie in calcis Turcarum Pannoniorumque. At crepidæ, soleæ, plantarum calcis tantum imas tegebant, ceteris fere nudis. Ideo bene noster, ‘pedibus intectis.’ Hunc sensum firmat ipse, dum subdit: ‘P. Scipionis æmulatione, quem eadem facti- tassis apud Siciliam accepimus.’ Scipio autem ibi crepidatus. Livius: ‘Ipsius etiam Imperatoris non Romanus modo, sed ne militaris quidem cultus jactabatur; cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio.’ Quod tamen molle et effeminatum censebatur: et Manilius delicatos insignit hac nota: ‘Femineæ vestes, nexæ sine tegmine plantæ.’ Ut Scaliger emenda- vit; etsi vetus lectio, nec insunt tegmina: ex qua tentabam, nec in usum tegmina. Dionem etiam non aliter exaudio, de Caligulae ludis: καὶ ἔξην καὶ ἀνυποδήτους βουλομένους θεάσασθαι, τομέζόμενον μέν πον ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίον, καὶ δικάζειν τιὰς ἐν τῷ θέρει οὔτως, καὶ πολλάκις καὶ ὑπὸ τοῦ Αὐγαύστου ἐν ταῖς θερινᾶς πανηγύρεσι γενόμενον, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου: id est: Volen- tibus etiam discalceatis spectare permisum: quod usitatum olim; ut etiam quidam judicia hoc habitu astutis tempore exercuerint, et ipse Augustus ita saepè spectarit aestivos ludos; omissum tamen a Tiberio. Ubi ἀνυποδήτους vere verteris, soleatos aut crepidatos. Quomodo etiam convivia frequentabant Romani, calcis (qui inter forensia censebantur) omissis. In omni ergo remissione, per convivia, per ludos, per otium, Romani soleati. Nota enim Ciceronis increpatio in Verrem, qui in littore soleatus: et in Antonium, qui Gallicis indutus.

L.

CAP. 70. Mos qui publice obtinebat, privatimque. Publice, Livius I. xxxvi. ‘Consulti feiales M. Acilio Consule, num prius Ἀτολι renuntianda amicitia esset, quam bellum inferendum.’ L. xliii. ‘Missi legati Perseo amicitiam renuntiarunt.’ Privatim, infra I. vi. ‘Morem fuisse majoribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiae po- nere.’ L. iii. ‘Quamquam non ultra foret sævitum, quam ut amicitia Cäsari- ris prohiberetur.’ Suetonius Aug. c. 66. ‘Cornelio Gallo ob ingratum et malevolum animum domo et provinciis suis interdixit.’ Idem in Claris Grammat. de Curtio Nicia: ‘Pompeium offendit, domoque ei interdictum est.’ Sic Badius Campanus apud Livium xxv. palam omnibus renuntiat hospitium Crispino. Atque hoc est, quod Cicero inimicitias denunciare ait, pro L. Flacco: ‘Etenim cum a clarissimis viris justissimas inimicitias saepe cum bene meritis civibus depositas esse vidisem: non sum arbitratus quem- quam amicum patriæ novas huic inimicitias nulla accepta injuria denuntia-

turum.' Seneca epist. 77. 'Inimicitias mihi denuntias, si quidquam ex iis quæ cottidie facio, ignoraveris.' Idem, quod indicere inimicitias Seneca l. III. De ira: 'Quid juvat tamquam in aeternum genitos iras indicere et brevissimam ætatem dissipare?' Unde inimicitiae indictæ, ut indictum bellum. Sidonius l. VII. 'Inimicitias indictas honeste exerceat, tarde credit, celeriter deponit.' Item inimicitiae testatae, quasi quæ litterarum testimonia signatae: Valerius l. IV. 'Aecerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio ad graves testatasque inimicitias progressa fuerat.' Nec aliud censeo, cum legimus inimicitias ex professo. Huic aperto mori utinam his moribus locis! Sed ut omnia vitia nostro aeo; sic frans, simulatio, dolus succrexit, et pessimum amicitiae venenum blanditiæ fallaces. Novimus nos ejusmodi stelliones, qui amicos quibus arrident mox arrodat: et quibus nulla spes famæ est, nisi in labe famæ alienæ. Datum est nobis grande 'exemplum præcavendi, quomodo fraudibus involutos aut flagitiis commaculatos: sie specie bonarum artium falsos, et amicitiae fallaces,' ut vere dixit noster yates.

M.

CAP. 75. Quid vocat lætum cultum? Vestemne albam, posita nigra? an aurum et ornamenta, quæ in luctu ponebant feminæ, eoque finito recipiebant? Non tam proclive id statuere, propter veteres scriptores, qui hac in re sentiis diversi. Dionysius l. VIII. nigram vestem feminis attribuit. Γυναῖκες 'Ρωμαλῶν, & νόμος ἐστιν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἴδαις καὶ ἀναγκαῖοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσὸν τε καὶ πορφύραν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, μέλασιν ἀμφιασμοῦς χρῷμεναι τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον. Apud Snidam incertus scriptor, de Marcii funere: Καὶ αἱ γυναῖκες ἀποθέμεναι χρυσὸν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ μέλασιν ἀμφιασμοῦς χρῆσμεναι, καὶ πενθήσασαι ἐνιαύσιον χρόνον. Et Varro clare l. III. De vita populi Romani, 'ut dum supra terram esset, ricinis lugerent: funere ipso, ut pullis pallis amictæ.' Ibidem: 'Propinquæ anthracinis, proximæ amiculo nigello, capillo demisso sequerentur lectum.' Valerius l. I. c. I. De Cannensi clade: 'Itaque matres ac filiae conjugesque nuper interfectorum, abstersis lacrimis, depositisque doloris insignibus, candidam induere vestem et aris dare thura coactæ sunt.' At alii ecce consensu, albam. Herodianus in funere Severi: Αἱ γυναῖκες λιτὰς ἐσθῆτας λευκὰς ἀμφιεννύμεναι σχῆμα παρέχουσι λυπουμένων. Statius in Lacrimis Etrusei: 'Huc vittata comam, niveoque insignis amictu Mitibus exsequiis ades.' Adsignat, ut vides, niveam vestem, quia mulier. Sed clarissime Plutarchus: Διατὴ λευκὰ φοροῦσιν ἐν τοῖς πένθεσιν αἱ γυναῖκες ἱμάτια, καὶ λευκοὺς κεκρυφάλους; et vide apud eum caussas. Quid statuimus in dissensu tam aperto? pacem; quam facile conficio ex temporum ratione. Variatum scilicet hac in re apud Romanos fuit. Priscis temporibus dum resp. vixit et libertas, nigræ vestes etiam feminis in luctu: id docent ii scriptores, qui omnes consentiunt in narratione moris qui illo aeo. At sub Imp. rep. extincta, in usum venerant lugubrium, albæ: docent ii alterius classis testes, qui non id referunt nisi de temporibus secutis. Hoc nisi tenes, numquam erit ut solvas eum nodus. Sed quæ caussa hujus mutationis? Credo, divitiæ et luxus.

Matronis antiquis color albus et niger cogniti: iisque solis, vel præcipuis usæ. At post sericam traductam vestem, et vulgatam Coam; post galbanam, cœruleam, amethystinam, et tot genera reperta colorum, rarus dignioribus feminis albi usus: spretus inquam, (quod ex poëtis facile disces,) contemptusque color albus, adeo ut nota luctus fuerit superbo sexui, eum induisse. Hoc constanter censeo: movet me leviter Appuleii locus I. II. qui inferiori illo ævo, ‘matronam flebilem fusca ueste contectam’ describit, non ut debuit, alba: nec tamen demovet, quia aut priscum ritum in animo habuit, ut solet, Appuleius; aut aliud in provinceis fuit, ubi id gestum; more Graeciæ videlicet retento, apud quos feminæ in luctu nigræ.

ADD. Pro ueste nigra Tibullus clare est, libro III. ‘Pars quæ sola mei superabit corporis, ossa Incineta nigra candida ueste legant.’ At Livius suspicionem facit, nihil in ueste mutatum: sed dumtaxat in muliebri mundo. Valerii certe Tribuni in legem Oppiam verba apud eum sunt, I. xxxiv. ‘Mulieres quid aliud in luctu, quam purpuram atque aurum deponunt? quid cum eluxerunt, sumunt?’ Nam quod Festus tradidit lugentes in pellibus fuisse, *ἀνηγματᾶς* est. ‘Pellem,’ inquit, ‘habere Hercules singitur, ut homines cultus antiqui admoneantur. Lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt.’ Nihil tale reperio, nisi consentis mihi, magne Festi interpres, (te, Scaliger, appello) ut accipiam de laneis vittis: quas mulieres in luctu sumpsisse e variis scriptorum locis certum. An hoc mavis insituum istud emblema a Paullo esse? qui respexerit scilicet ad Barbaricum morem sui ævi: quo etiamnunc apud nos receptum, pelles extremis oris vestium assui in luctu. Tu nos doce.

N.

CAP. 83. Plinius, ‘Scutis qualibus ad Trojam pugnatum est, continebantur imagines: unde et nomen habuere clypeorum, non ut perversa Grammaticorum subtilitas voluit a Cluendo.’ Scuta autem apud Homerum, forma orbis. Livius I. xxv. in cetera præda Hasdrubalis clypeum argenteum repertum ait, cum imagine ipsius. Suetonius Domitiano: ‘Senatus adeo lætatus est, ut repleta certatim curia, scalas etiam inferri, clypeosque et imagines ejus coram detrahi, et ibidem solo affligi juberet.’ Capitolinus in Antonino: ‘Ceteris honoribus refutatis, clypeum Hadriano magnificissimum posuit, sacerdotes instituit.’ Trebellius in Claudio: ‘Illi clypeus aureus, vel, ut Grammatici loquuntur, clupeum aureum, Senatus totius judicio in curia collocatum est, ut etiam nunc videtur.’ Quod ait Grammaticos malle, clupeum: verum est, et puto in Capro leguisse, *Clupeum, imago: Clipeus, ἀσπίς*. Sed et Livius Grammaticis paruit, I. LX. ‘Ab his columnis, quæ incommodè posita videbantur signa amovit: clypeaque de columnis et signa militaria affixa dempsit.’ In monumento prisco: ‘huic. decuriones, funus, publicum, statuam, equestrem, clypeum, argenteum, locum, sepulturæ, decreverunt.’ Nec tamen semper hi clypei cum effigie: sæpc sine ea, cum nudo nomine ponentis, et eni ponebantur: sive etiam cum ponendi caussa. Philo Judeus egregie, De legat. ad Caium: Πιλάτος ἦν τῶν ὑπάρχων ἐπίτροπος ἀποδειγμένος τῆς Ἰουδαϊας. Οὗτος οὐκ ἐπὶ Τιθερίου μᾶλλον, ἢ ἔνεκα τοῦ λυπήσαι τὸ πλῆθος, ἀνατίθησιν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἱερόπολιν Ἡράδον βασιλεῖοις

ἐπιχρύσους ἀσπίδας, μήτε μορφὴν ἔχοντας μήτε ἄλλο τι τῶν ἀπαγορευμένων, οἷς τυῖς ἐπιγραφῆς ἀναγκαῖας, ἢ δύο ταῦτα ἐμήνε, τὸν δὲ ἀναθέντα, καὶ ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις. Nec vero publice solum hos clypeos, sed et privatim sibi quisque ponebat. Plinius, ‘Suorum vero Clypeos in sacro vel publico privatim dicare primus instituit Ap. Claudius, qui Consul cum Servilio fuit, anno urbis CCLIX.’ et quæ sequuntur, reperioque exemplum clypei privati in lapide veteri:

NESTORI

AVG. NEPETE

HIC. LVDOS. FECIT

ET. DEDICATIONE

STATV.Æ. PATRONI

QVAM. IPSE. POSVIT

ET. CLVPEI. SVI. ITERVM

MVNICIPIBV. NEPESINIS

EPVLVM. DEDIT.

O.

CAP. 85. Quæ tamen professio irrita facta postea ex nova lege : eleganterque ad hanc rem Papinianus l. x. De adult. ‘Mulier quæ evitandæ pœnæ adulterii gratia lenocinium fecit, aut operas suas scenæ locavit, adulterii accusari damnarique Senatusconsulto potest.’ Sed apud Ædiles cur ea professio? non apud Censores, aliosve? quia comperior ab antiquo Ædilibus curam fuisse fornicum, popinarum, locorum eorum in quibus Honos non colitur aut Virtus: itemque personarum, quæ sæpius in iis locis, quam in templo Mariano. Ideo Seneca, ut solet, eleganter : ‘Invenies voluptatem circa balnea et sudatoria, ac loca Ædilem metuentia’ id est, fornices et popinas. Et illuc alludens Justinus scribit, Dionysium ‘apud Ædiles adversus lenones jurgari’ solitum, lib. XXI. Itaque Ædilibus curæ nosse publica scorta, habere ea in tabulis, ut sic dicam, et albo : et si quam vulgantem se, extra eum numerum nacti, multabant. Livius lib. x. ‘Eo anno Q. Fabius Gurges Consulis filius [is autem tunc Ædilis] aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecunia multavit.’ Nec pecunia solum, sed et exsilio. Idem lib. XXV. ‘Villius Tappulus et M. Fundanius Ædiles plebei aliquot matronas apud populum probri accusarunt : quasdam ex eis damnatas in exsilium egerunt.’ Deducebantque iidem in judicium etiam hoc crimine viros, ut in Livio libro VIII. ‘Data a M. Flavio visceratio : erant qui per speciem honorandæ parentis meritam mercedem populo solutam interpretarentur, quod eum die dicta ab Ædilibus crimine stupratæ matrisfamilias absolvisset.’ Pertinere ad hanc rem Laberii versum puto, ut ego cum restituo apud Agellium lib. XVI. ‘Cocionem pervulgatæ dicit, quem veteres Arilatorem dixerunt. Verba Laberii hæc sunt : Duas uxores, hoc hercle plus negotii est, inquit Cocio, sex Ædiles viderat.’ Seribo. *Duas uxores?* *hoc hercle plus negotii est, inquit Cocio : sed Ædiles viderint.* Non alia Laberii scriptio aut mens. Duasne uxores ille habet? inquit : hercle satis negotiōsum negotium homini, ut ait Cocio : verum id Ædiles viderint, quorum hæc

cura. Duxi ejusmodi infames feminas cessisse dignitate matronali, etiam ornamentis. De dignitate, liquet ex Suetonio : de ornamentis, ex Turtulliano, De cultu : ‘ Quid minus habent infelicissimae illæ publicarum libidinum victimæ : quas si quæ leges a matronis et matronalibus decoramentis coërebant, jam certe sœculi improbitas honestissimis quibusque feminis usque ad errorem dinoscendi coæquavit.’ Censeo autem posuisse eas instatam, stolam, vittas ; imo sumpsisse meretriciam togam. Inducor a Juvenali : ‘ Carfinia talem Non sumet damnata togam :’ qui de matrona aliqua stupri damnata sentire videtur, cui ex more sumienda toga. De ea satis dictum aliis, et præsertim M. Antonio Mureto : cuius doctrina, judicium, facundia, semper mihi magna. Unum addo, manasse videri morem eum ab Atheniensibus : apud quos scorta pariter veste a matrona discreta : idque ex lege. Suidas : νύμος Ἀθηνίστι, τὰς ἑταῖρας ἀνθίνα φορεῖν.

P.

CAP. 87. Tamen reperio Augusti ævo et infra, a liberis patres appellatos Dominos : et a fratribus blandientibus fratres. Quod tamen Augustus in sua domo vetuit. Suetonius : ‘ Dominum appellari se nec a liberis quidem aut nepotibus suis vel serio vel joco passus est : atque hujusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit.’ Tangit ecce utrumque morem, et vellem id interpretes monnissent. Quod patres, domini : etiam ex Diadumeni Cæsaris epistola cognosco, ad matrem : ‘ Dominus noster et Augustus nec te amat, nec ipsum se, qui inimicos suos servat.’ Et clare ex illo Martialis : ‘ E servo scis te genitum, blandeque fateris, Cum dominum appellas Sosibiane patrem.’ Quod fratres sic dicti : locus elegans Senecæ, epist. cv. ‘ Illud mihi in ore erat domini mei Gallionis, qui cum in Achaia febribus cœpisset, confessim navim concendit : clamitans non corporis esse, sed loci morbum.’ nam loquitur de fratre Junio Gallione. Itemque conjuges inter se eo nomine usi. Virgil. ‘ dominum Ænean in regna recepi.’ Sueton. Claudio : ‘ Occisa Messallina, paullo postquam in triclinio decubuit, cur domina non veniret requisivit.’ Virgil. ‘ dominam Ditis thalamo deducere adorti :’ ubi Servius : ‘ De Graeco tractum est, qui uxorem δέσποινα dicunt.’ Apud Jurisconsultos De Legat. ‘ Peto abs te domina uxor.’ Epictetus : Αἱ γυναικὲς εὐθὺς ἐπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. Uti et adversum amicas, passim in poëtis. Sed et obvios vulgo, Dominos vocabant. Idem Seneca : ‘ Quomodo obvios, si nomen non sucurrit, dominos salutamus.’ Lusit eleganter in eo more poëta Græcus in Anthologia : ‘ Ήν δὲ φίλος τῇ λάβῃ, Δόμινε Φράτερ, εὐθὺς ἔγραψεν.’ Ήν δὲ αὖ μάζῃ τῇ λάβῃ, τὸ Φράτερ εἶπε μόνον. ‘ Ωντα γὰρ καὶ ταῦτα τὰ βῆματα αὐτὰρ ἔγωγε οὐκ ἐθέλω Δόμινε, οὐ γὰρ ἔχω δόμεναι.

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. III.

A.

CAP. 4. Mos adeo tritus, ut Isidorus, ‘Funus dictum a Funibus accensis,’ velit, ‘quos ante feretrum papyris circumdati ferebant.’ Ambrosius de viduitate: ‘Vel cum accensis funeralibus mox ducitur, nonne pompæ funebris exsequias magis putat, quam thalamum præparari?’ Alludit Ambrosius illuc, quo saepè poëta: ut, ‘Viximus insignes inter utramque facem.’ Apuleius 11. Florid. ‘Comediam ejus prius ad funebrem facem, quam ad nuptialem venisse.’ Calpurnius Flaccus Declamatione xxviii. ‘Facem nubenti filiae preferam, an rogum jacentis accendam?’ Quod Isidorus ait, fines papyro circumdatos: non a se habet, sed a prisco scriptore; nec errat. Plinius ita capio lib. xvi. cap. 28. ‘Nec in fruticum nec in veprium genere scirpi fragiles palustresque: e quibus detracto cortice candelæ luminibus et funeribus serviantur.’ Cortex ille, non aliud quam similitudo Ægyptiacæ papyri: quem utebantur fortasse homines tenuiores. Faces autem, candelasque in funeribus plerumque adulorum reperias: in puerorum, id est acerbis immaturisque, cereos fere. Ut appareat, quod Interpres vetus Persii monuit, pueros ad cereos solitos efferri, facibus tamen immixtis. Senecæ aliquot loca sunt, quæ id pervincunt: ut epist. cxxiii. ‘Isti mihi vero defunctorum loco sunt: quantum enim a funere absunt, et quidem acerbo, qui ad faces et cereos vivunt?’ De tranquillitate vite cap. 11. ‘Totiens in vicinia mea conelamatum est, totiens præter limen immaturas exsequias fax cereusque præcessit.’ De brevitate vitæ, cap. ult. ‘Quidam vero disponunt etiam illa quæ ultra vitam sunt, moles magnas sepulchorum, et operum publicorum dedicationes, et ad rogum munera, et ambitiosas exsequias. At mehercule istorum funera, tanquam nimium vixerint, ad faces et cereos deducenda sunt: ubi scribi sententia vult, *tanquam minimum*. Pertinet ad funebres faces etiam Suetonii locus, Aug. capite 23. ‘Masgabæ tumulum cum ex triclinio animadvertisset magna turba multisque luminibus celebrari, &c.’ qui tamen ad parentationem annuam spectat, non ad funeris deductionem.

B.

CAP. 22. Career triplex est, (ait vetus interpres Juvenalis) Urbanus, Rusticus, Castrensis. Urbanus, ut sunt turres: Rusticus, ut ergastula: Castrensis, quando captivi trahuntur catenati. Notat hoc ad eum locum Juvenalis: ‘Inde fides arti, sonuit si dextera ferro Lævaque, si longo castrorum in carcere mansit.’ Sed potuit, imo debuit, paullo distinctius. Nam in urbe ipsa triplex ratio adservandi captivos. Aut enim in carcere habebantur locoque concluso, sine ullo milite; ut fere servitia, et capita viliora; aut in custodia militari; aut in ædibus magistratum. Custodia militaris frequentissima, et Romæ et in provinciis: ejusque modus, ut is qui

in noxa esset catenam manui dextræ alligatam haberet, quæ eadem militis sinistram vinciret custodie ejus praefecti. Satis aperte Seneca, *De tranquillitate lib. I. cap. 10.* ‘*Sed quid refert? eadem custodia universos circumdedit, alligatique sunt etiam qui alligaverunt.* Nisi tu forte leviores in sinistra catenam pntas.’ Idem epist. v. ‘*Quemadmodum eadem catena et custodeum [emendo *custodiam*], ita enim ipse captivus dicebatur, ut mox docebo] et militem copulat; sic ista quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt.*’ Et optime Athenæus libro v. cap. 11. ubi Athenion res Mithradatis extollit: ‘*Ρωμαῖοι δὲ στρατηγὸς μὲν Παμφυλίας Κουνόντος ὁ Ἰππιος παραδοθεὶς ἀκολουθεῖ δέσμιος. Μάνλιος δὲ Ἀκύλλιος ὁ ὑπατευκὼς ὁ τὸν ἀπὸ Σικελίας καταγαγὼν Θρίαμβον, συνδέητην ἔχων ἀλόστει μακρῷ Βαστάρνην πεντάπηχον, πεζὸς ὅπεις ἴππεις ἔλκεται.*’ Id est, *E Romanis vero, Prætor Pamphilie Q. Oppius*, (male enim in Graeco, *Ἴππιος*) *deditione acceptus, sequitur in vinculis. Manius autem (ita corrige, non Μάνλιος) Aquilinus consularis, qui de Siculis triumpharit, colligatum secum habens longa catena Bastarnam quendam quinque cubitorum, pedes ab equite trahitur.* Nam ita ego vere interpretor: *Natalis insulsa, fatua, aliena: quem, si libido ridendi est, vide.* Simile est quod Josephus narrat libro xviii. cap. 13. de captivo Agrippa rege: ‘*Centurionem illi satis benignum apposuit, et militem cum quo vinciretur humanum.*’ Augustinus in Psalm. 128. ‘*Ligantur duo et mittuntur ad judicem, latro, et colligatus; ille sceleratus, iste innocens, una catena ligantur, et longe sunt a sese.*’ Addo, duos sæpe milites uni reo datos, majori custodiæ. In Apostolorum Actis, cap. 12. de D. Petro: ‘*dormiebat inter duos milites, duabus alligatus catenis.*’ Catenæ autem ejusmodi, uti ex Athenæo clarum, longiusculæ erant; ut ambulare, incedere pariter non incommodè possent. Ad quas item pertinet, quod Suetonius in Domitiano scribit, cap. 14. ‘*Nec nisi secreto atque solus plerasque custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat.*’ Ubi iterum Custodiae pro iis ipsis qui custodiuntur: ut Plinio libro xxii. capite 3. ‘*Inde eductam custodiam bibere jussit; ita veteres: male vulgo, eductum e custodia; emendandusque ita Suetonius Nerone, cap. 31.*’ Quorum operum perficendorum gratia, quot ubique essent custodiæ, in Italiam deportari jussit: vulgata lectio, et interpretes turbant. Paulus in Sentent. ‘*Si pecunia miles custodiam dimiserit, capite puniendus est.*’ Hæc de custodia militari: de ea quæ apud magistratus, opportunius dicam libro vi.

C.

CAP. 25. Fas mihi ut cum Tacito hic leviter exorbitem: et quæ faciunt huic legi, collecta a me et digesta proponam. Non subtiliter omnia; (cui enim bono?) sed ea saltim capita quæ ad usum historiæ priscæ. Romanis semper conjugiorum subolisque magna cura. Ideo Censoria illa solennis quæstio: ‘*Ex animi tui sententia tu uxorem habes?*’ Ideo Ciceroni ficta lex: ‘*Cælibes esse prohibento.*’ Nec ignominia solum cælibatus, sed pœnæ erat. Ita apud Valerium, ‘*Camillus et Postumius Censores, æra pœnæ nomine, eos qui ad senectutem cælibes pervenerant, in ærarium deferre jusserunt.*’ Et Festus auctor, ‘*Uxorium pependisse dici, qui quod uxorem non habuerit æs populo dedit.*’ Exemplum videtur ab Spartanis petitum,

apud quos ἀγαμον ἔημια, immo ὁφιγαμον καλ κακογαμίου, ut notat Pollux. Nec tamen lege aliquid cautum reperio : nisi quod C. Cæsar post bellum Africatum, vehementer exhausta urbe, præmia proposuit multitudini liberorum : idque Præfectorus morum, et quasi Censor. Dio xliii. Ἐπειδὴ τε δεινὴ ὀλιγανθρωπία, διὰ τὸ τῶν ἀπολωλότων πλῆθος, ὡς ἔκ τε τῶν ἀπογραφῶν (καὶ γὰρ ἐκεῖνας τά τε ἄλλα ὅσπερ τις τιμητὴς ἐποίησε) καὶ ἐκ τῆς ὕψεως αὐτῆς ἡλέγχετο, ἦν, πολυπαιδίας ἀθλα ἐπέθηκεν : id est, *Et quoniam infrequens admodum urbs erat, propter cæsorum multitudinem, quod ex recensi (eum autem et reliqua velut Censor faciebat) et ex ipso aspectu animadvertebatur, iis qui multos liberos haberent præmia proposuit.* Primus Augustus anno urbis 736. certam legem posuit, et præmia pœnasque distinxit. Ea dicta, Julia, de maritandis ordinibus : quam tamen præ multitudine recusantium perferre non potuit, nisi adempta lenitave parte pœnarum. Hanc Propertius intellexit lib. iii. ‘Gavisa est certe sublatam Cynthia legem, Qua quondam edicta flemus uterque diu : Ne nos divideret,’ &c. elegia illa tota. Et Horatius in Cantu sacerulari : ‘patrumque Prosperes decreta super jugandis Feminis, proliisque novæ feraci Lege marita.’ Ubi Scholiastes vetus : ‘Lex marita dicitur, quæ de maritandis ordinibus lata erat, quæ et Julia dicta est. Cæsar enim post bellum legem tulit, ne quis aut cælebs esset, aut vidua nubilis, quo posset jactura juvenum reparari, quæ bellis civilibus contigerat. Nam prope octoginta millia armatorum interierant.’ Et de eadem in actis ejusce anni Dio, lib. lii. ‘Ο δ' Αἴγυοντος τὰ τε ἄλλα ἐνομοθέτησε, τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάδροις βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέταξε, καὶ ἐμπαλιν τοῦ τε γάμου καὶ τῆς παιδοποίας ἀθλα ἔθηκεν. Ex Dionis verbis clarum, etiam ante curam eam fuisse Augusto : ait enim βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια : et addit, ἐμπαλιν ἔθηκεν. Et non dubie aliquid super ea re latum in ejus sexto consulatu, annis decem ante. Suadet Tacitus hic : ‘Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentia securus, quæ Triumviratu jussérat, abolevit : deditque jura, quis pace et principe uteremur : acriora ex eo vincula, inditi custodes ; et lege Papia præmiis inducti,’ &c. Sed latum imperfecte. Capita legis Juliæ fuerunt. Ut libertinas ducere liceret omnibus, præter Senatores. Ut sponsiones pactionesque nuptiales non ultra biennium differri jus esset. Ut divertitorum certus esset modus : aliaque quæ postea in legem Papiam mixta et inserta. Julia ergo tempore a Papia distincta. Præcessit enim xxv. solidis annis, et alucinati concinnatores legum qui confuderunt. Dico Julianum : verius fortasse, Julias : quia non semel tot annorum intervallo eadem de re latum ac relatum : ideoque proprie locutum Tacitum censeo, cum hic πληθυντικῶς scripsit, Papiam latam post Julias rogationes.

Lata autem Papia anno urbis 762. sene jam Augusto : et lata per Senatum. Itaque et nomen a consulibus illi, Papio Mutilo et Q. Poppæo Secundo. Dicta enim Papia Poppæa. Isidorus lib. v. ‘Sub Octaviano Cæsare suffecti Consules Papius et Poppæus legem tulerunt, quæ a nominibus eorum Papia et Poppæa nominatur, continuens primum [censeo emendandum, patrum, cum scriptum concise fuerit, prum] præmia pro suscipiendis liberis.’ Caussa iterum ferendæ, e Tacito, duplex : ‘incitandis calibum pœnis, et æario augendo.’ Incitandis pœnis, id est, augendis : sincera modo lectio sit.

Ambigo enim, et possit rescribi, *incitandi cælibes pœnis*, sive, *intendendis cælibum pœnis*, sensu clariore. Capita legis Julianæ confusa cum istius: ideoque passim scripta Jurisconsultorum laudata, ‘Ad legem Julianam et Papiam: ita inquam, ut Papia, quæ plenior acerbiorque, aboleverit et velut absorbuerit Julianas leges. Latam dixi per Senatum: et verum est: eoque Paullus libro v. ad legem Julianam et Papiam auctorem Senatum nominat: ‘Sed illud quare potest,’ inquit, ‘an idem servandum sit quod Senatus censuit, etiamsi in aliam personam captionem direxerit.’ Capita ejus legis pluria fuerunt: adeo ut xxxv. laudet alibi Marciianus. Ea ut distinet proponam, ab homine me exigit nemo homo: confuse quædam recensebo, et uti dabunt se sub manum.

CAPUT De enuptione extra gentem ordinemque. Uti omnibus ingenuis libertinas uxores ducere jus esset, Senatoriis exceptis. Concepta Capitis ejus verba, apud Paullum lib. i. ad hanc legem. Lege Julianæ ita cavetur, ‘Qui senator est, qvive filius proneposve ex filio nato evivs eorum est, erit: ne qvis eorum sponsam vxoremve, sciens dolo malo habeto libertinam; aut eam qvæ ipsa, evivsve pater materve artem lvdieram facit, fecerit: neve senatoris filia neptisve ex filio, proneptisve ex nepote filio nato nata, libertino, eive qui ipse, evivsve pater materve artem lvdieram facit fecerit, sponsa nuptave sciens dolo malo esto. neve qvis eorum dolo malo sciens sponsam vxoremve eam habeto.’ Et e lege quidem Julianæ recenset Paullus: sed insitum in Papiam fuisse clare docet Celsus: ‘Lege Papia,’ inquit, ‘cavetur omnibus ingenuis, præter Senatores eorumque liberos, libertinam uxorem habere licere.’ Meminit et Dio ejusce capitis lib. LIV. ‘Ἐπειδὴ δὲ πολὺ πλέων τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος τοῦ ἐγενοῦς ἦν, ἐπέτρεψε καὶ ἔξελενθέρας τοῖς ἑθέλουσι, πλὴν τῶν βουλευόντων, ἀγεσθαι, ἔννομον τὴν τεκνοποίαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας. Ubi tamen interpretis supina μετεῳρά vertentis: *Ac quoniam masculi patricii generis numerum patriciarum seminarum multo anteibant, liberum fecit ut qui vellent (modo Senatores ne essent) libertas etiam (cautius et verius, libertinus: ἔξελενθέρας enim Dio dixit, non ἀπελενθέρας. Ἐξελενθέροι autem οἱ τῶν ἑλενθερωμένων viol, ait Hesychius) ducere possent, corumque liberos legitimos esse jussit.* En, τὸ ἐγενὲς, Patricium ubique vertit: at ingenuum debuerat, ex vi verbi, legisque. Meminit iterum Dio lib. LV. in persona Augusti: Καὶ ἔξελενθέρας τοῖς γε ἔξω τοῦ βουλευτικοῦ οὖσιν ἀγεσθαι συνεχώρησα. Et eodem errore ibi interpres, τὸ βουλευτικὸν, Patricios vertit: cum Senatorios, vere posset. Latum hoc caput matrimonii frequentandis: ut si quem dignorem amor aut voluntas traxisset ad impar jugum, lege jungi licaret. Nam antea vetitum. Neque Decemvirali lege, patricio cum plebeia, neque ingenuo cum libertina connubii jus. Prius abolitum: meminitque Livius I. IV. in oratione Canuleii Tribuni: et I. X. ubi matronæ Patriciæ Virginiam, quod e patribus enupsisset, saeris arcuerunt. Mansit posterius: ad hanc legem, vide quæ Cicero Antonio de Fadia objecit, Phil. II.

CAPUT subnexum forte priori: de connubio patronorum cum libertabus. Verborum partem Ulpianus appendit libro III. ad legem Julianam et Papiam: in eo jure, quod dicit, ‘Invito patrono, libertam qvæ ei nupta est, alii nubere non posse, patronum accipimus,’ &c. Et idem iterum I. XL. De

divortiis : Quod ait lex, ‘ Divortii faciendi potestas libertæ quæ nupta est patrono, ne esto, quamdiu patronus uxorem eam esse volet.’ Vide interpres eum pse Ulpianum : et adde l. i. De concub.

CAPUT De sponsalibus ; quando et qua fini contrahenda. Sumptum e Julia de maritandis ordinibus, indice Suetonio c. 34. ‘ Cumque,’ inquit, ‘ immaturitate sponsarum et matrimoniorum crebra mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coartavit.’ Sponsarium enim olim licentia, adspectu nullo aetatis. At Augustus, cum quidam immaturas plane virgines desponderent, et mariti essent non mariti : arecende huic fraudi tempus definitiæ atatemque sponzionum : ita ut non ante decimum annum sponsa quæquam esset. Clare Dio l. LIV. ‘Ως δὲ οὖν βρέφη τινὲς ἐγγυάμενοι, τὰς μὲν τιμὰς τῶν γεγαμηστῶν ἐκαρποῦντο, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν οὐ παρείχοντο, προσέταξε μηδεμίαν ἐγγύην ἰσχύειν, μεθ' ἣν οὐδὲ δυοῖν ἐτοῦ διελθόντων γαμήσει τις· ποντέστι δεκέτιν παντὸς ἐγγυᾶσθαι τὸν γέ τι ἀπ' αὐτῆς ἀπολαύσοντα δώδεκα γὰρ ταῖς κόραις ἐς τὴν τοῦ γάμου ἄραν ἐτη πλήρη νομίζεται : id est : At cum quidam pueras desponderent, et præmia nihilominus ferrent maritorum, rem opusque mariti non præstarent, statuit nullam sponzionem firmam esse, post quam, biennio exacto, nuptiae non sequerentur : hoc est, ut omnino decennem despondere opus esset, si quis sponzionis ejus vellet fructum. Puellis enim duodecimus annus plenus, ad nuptias definita aetas censemur. Xylander Dionis mentem plane hic non cepit. Facit huic capiti quod Caius l. i. Ad Julianum et Papiam scripsit : ‘ Saepè justæ ac necessariæ caussæ non solum annum vel biennium, sed etiam triennium et quadriennium et ulterius trahunt sponsalia : veluti valetudo sponsi sponsæve, vel mortes parentium,’ &c.

CAPUT de aetate eorum qui ducerent, quæve nuberent. Eo capite cautum ne mulier quinquaginta annis minor sexagenario nuberet; neu vir minor sexaginta, quinquagenariam duceret. Lactantius l. i. Senecæ verbis : ‘ Quid ergo est quare apud poëtas salacissimus Jupiter desierit liberos tollere ? utrum sexagenarius factus est, et illi lex Papia fibulam imposuit ? an impestravit jus trium liberorum ?’ Et Appuleio in judicio objectum, quod Pudentilla ‘ ei anno aetatis sexagesimo ad libidinem nupsisset :’ videlicet contra legem Papiam. Huic tamen capiti Claudius abrogavit, ut Suetonius notat c. 23. ‘ Capiti,’ inquit, ‘ Papia-Poppææ legis a Tiberio Cæsare, quasi sexagenarii generare non possent, edicto abrogavit.’ Legerim, addito, vel edito. Edictum certe Claudi non fuit, sed Senatusconsultum. Ulpianus in Fragni. titul. XVI. ‘ Sed SC. Claudi major sexagenario si minorem quinquagenaria duxisset, perinde habebatur ac si minor sexaginta annorum duxisset uxorem.’ Caussæ quæ Tiberium, quæ Claudi moverint, in aperto. Ille, quod plurimum fieri solet, spectavit : hic, quod per naturam potest. Adeo autem amare et virum exercere sexagenarius potest, ut sint octogenarii senes iidemque patres inter exempla. At mulier quinquagenaria major, vix est, ut impleatur.

CAPUT de libertate conjungendi ; quod tamen 35. in ordine fuit. Martianus : ‘ Capite trigesimoquinto legis Juliæ, qui liberos quos habent in potestate injuria prohibuerint ducere uxores vel nubere, vel qui dotem dare non volunt : ex constitutione,’ &c. Simile in libertis, etiamsi juraverint, l. VII. De operis libert.

CAPUT de intervallo temporis a morte conjugis vel divortio, ad conjugium novum. Neque enim probata Juliis legibus monogamia: sed ad matrimonia compulsi iterum, vidui, aut disparati. Discreparunt in tempore Julia et Papia. Nam ut Ulpianus notat tit. **xiv.** Feminis lex Julia a morte viri, anni vacationem tribuit: a divortio, mensium sex. At Papia clementior, a morte biennium indulxit; a repudio, annum et meuses sex. In Suetonio, Triennium leges: nec id te turbet. Exsolvit eum nodum Dio in oratione **Augusti** ad cælibes l. **lvi.** Καὶ οὐδὲ ἐστάντα μέντοι κατήπειξα ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον τρία ἔτη ὥλα πρὸς παρασκευὴν ὑμᾶν ἔδωκα, τὸ δὲ δεύτερον, δύο: id est: Nec ad ista festinanter impuli vos, sed primum tres integros annos ad apparatum rei concessi, deinde binos.

CAPUT de præmiis maritorum, patrumque: quod in ordine septimum fuisse, colligas ex Agellii l. **ii.** 15. Præmiis enim invitandi fuerunt ad matrimonia et prolem frequentandam. Præmia duorum generum, Honores et Comoda. Quæ largiora utraque apud patres: quædam tamen seorsim data etiam maritis. Veluti, honestior in spectaculis locus. Suetonius Augusti c. 44. ‘Militem secerit a populo: maritis e plebe proprios ordines adsignavit.’ Et ad eam sententiam accipio, quod poëta Hispanus facete scribit: ‘Spadone cum sis eviratior fluxo, Theatra loqueris, et gradus, et edicta, Trabeasque et Idus, fibulasque censusque. Sedere in equitum liceat an tibi seamois Videbo Didyme; non licet maritorum.’ Præcesserunt item mariti in magistratu, et in fascibus. Agellius: ‘Capite septimo legis Juliæ priori ex Consulibus fasces sumendi potestas est, non qui plureis annos natus est, sed qui plures liberos quam collega aut in sua potestate habet aut bello amisit. Sed si par utriusque numerus liberorum est, maritus aut qui in numero maritorum est præfertur.’ In numero maritorum, id est, opinor, sponsus: vel etiam qui jus habeat ab Imperatore mariti. Id enim quoque dari solet, pariter ac jus liberorum. Didici ex omniaco Dionis loco l. **lx.** de Claudio: Τοῖς στρατευομένοις, ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἔδύναντο ἔκ γε τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαιώματα ἔδωκε: id est: *Militibus, quoniam ex legibus uxores ducere iis non licebat, jura maritorum concessit.* Sed et plura maritis privilegia in sorte, in administratione provinciarum: quæ hauries ex præmiis patrum statim, ne eadem iteranda sint. Patribus certe, ut prædixi, præmia uberiora, et pleno velut dimenso legum. Idque non solum e Julia aut Papia, sed more Rom. prisco. ‘Lex sociis ac nominis Latini, qui stirpem ex sese domi relinquenter, dabat, ut cives Romani fierent,’ ait Livius l. **xli.** Item a Censoribus, ‘In quattuor urbanas tribus [eæ autem minus honestæ] descripti erant libertini, præter eos quibus filius quinquenni major ex SC. esset,’ ait idem l. **xlv.** Julius Cæsar, ‘agrum Campanum divisit extra sortem **xx.** millibus civium, quibus terni pluresve liberi essent,’ ut notat Suetonius c. 20. et Appian. Civilium **ii.** et exempla reperies fors sit plura. Sed Augusto in primis ea cura: non lege Papia solum, ut censem quidam haud e vulgo, sed jamdiu ante. Quod clarum ex iis quæ Dio scribit **lvi.** de præsidibus provinciarum, et **lv.** ante Papiam latam. Fateor tamen, quod Papia præsertim. Præmia πολυπαιδίας ex ea lege, non absurde fecero, si ordine proponam. Primum. Ut in petitione candidati præferantur, quibus liberi plures. Tacitus l. **ii.** ‘Contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candi-

datis præpolleret, quod lex jubebat.' Lex non alia quam hæc Papia. Secundum. Ut præferantur proletarii in sorte provinciarum: et easdem diutius obtineant. Prius membrum e Tacito firmo, Annal. xv. 'Pererebuerat ea tempestate pravissimus mos, cum propinquis comitiis aut sorte provinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasque et provincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptaverant.' Alterum e Dione liii. 'Præsides,' inquit, 'annuos et sorte lectos esse voluit,' πλὴν εἴτε πολυπαιδίας ηγάμου προνομία προσέιη: id est, nisi si cui multitudinis liberum aut nuptiarum causa privilegium esset. Quamquam id ad sortem tantum referri fortasse par est, non etiam ad missionem. Tertium. Praeant emineantque in omni magistratu. Colligas ex Agellii l. ii. c. 15. verbis quæ supra. Et ab hoc exemplo est, quod qui plures liberos habet, in curia vel collegio primus sententiam rogatur; in albo et processu, ceteris præfertur. l. ix. C. De decur. Quartum. In honoribus petendis, gratia fit annorum qui liberos habent: et quidem pro numero liberorum. Exempli caussa, minores xxv. annis ad honores non admittuntur, nisi beneficio proli. Qui ergo quinque habent anno vigesimo admittuntur, qui tres, vigesimosecundo, et sic deinceps. Vide l. ii. De minoribus, quæ ad hanc sententiam clara. Et Plinii locum eodem traho, l. vii. Epist. præter meam supra, aliorumque mentem: 'Calestrium Tironem familiarissime diligo; simul quæstores Cæsaris suimus. Ille me in Tribunatu liberorum jure præcessit, ego illum in Prætura sum consecutus, cum mihi Cæsar annum remisisset.' Ubi vides dimitti etiam annos beneficio Cæsaris solere, quasi liberos haberent. Quintum. Qui plures liberos habet, i. e. in urbe tres, in Italia quatuor, in provinciis quinque, a cura, tutela, ceterisque munieribus personalibus immunis est. Lib. ii. De excusationibus l. i. C. Qui num. liberor. Sextum. Damnatorum liberi plures assem accipiunt, e constitutione Hadriani l. vii. De bonis damnat. Et ab ea mente Dio scripsit, Hadrianum mitiores pænas reis irrogasse liberos habentibus: quod Cujacius notavit pridem. Et plura, quæ facile colliges ex iis quæ dicam de mulctis. Ex his ortum celebre illud Jus trium liberorum ('Auctoritatem trium liberorum,' Tertullianus dixit, contra Valentianos) quod orbis pro beneficio Princeps dabat. Plinius l. ii. Epist. 'Nuper ab optimo Principe trium liberorum ei jus impetravi: quod quamquam parce et cum dilectu daret, mihi tamen, tamquam eligeret, indulxit.' Idem ad Trajanum l. x. 'Exprimere domine verbis non possum, quantum mihi gaudium attulerit, quod me dignum putasti jure trium liberorum.' Martialis, 'Uxor cum tibi sit formosa, pudica, puella, Quo tibi natorum jura Fabulle trium? Quod petis a nostro supplex dominoque deoque, Hoc dabis ipse tibi; si potes arrigere.' Idem de se: 'Præmia laudato tribuit mihi Cæsar uterque, Natorumque dedit jura paterna trium.' Origo ejus e lege Julia, uti discas ex Dionis apto ad hanc rem loco, l. lv. 'Η δὲ δὴ Λιούνια ἐτὰς μητέρας τὰς τρὶς τεκνώσας ἐσεγράφη. Οὐς γὰρ ἀν τὸ δαιμόνιον εἴτ' οὖν ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν μὴ δῆ τοσαντάκις τεκνῶσαι, τούτων τιοὺν δὲ νόμος, πρότερον μὲν διὰ τῆς βουλῆς, νῦν δὲ διὰ τοῦ αὐτοκράτορος, τὰ τῶν γεγενηκότων δικαιώματα χαρίζεται. Οστε σφὰς μήτε τοῖς τῆς ἀπαδίας ἐπιτιμοῖς ἐνέχεσθαι, καλ τὰ τῆς πολυπαιδίας ἀθλα, πλὴν διέγων τινῶν, καρποῦσθαι: id est: Liria in numerum matrum quæ ter peperissent adscripta. Quibus enim seu viris seu feminis fatum aliquod

proventum tot liberorum negavit, iis lex, antea quidem per Senatum, nunc autem per Principem, jura gratificatur natorum; ita ut neque paenitatis obnoxii sint, et præmia omnia multitudinis liberorum consequantur, paucis saltem exceptis. Ubi vides et feminis tribui solere id beneficium: quod primo et ex lege Julia, a Senatu petebatur; postea a Principe: quamquam ea verba perperam, in longe aliam sententiam abduxit interpres. Plutarchus de Vestalibus notat, eas sine tute aut curatore res suas administrasse, ὥσπερ, inquit, αἱ τρίταις. At quod id solus Princeps dederit: clare Martialis: ‘Natorum mihi jus trium roganti Musarum pretium dedit mearum Solus qui poterat: valebis uxor; Non debet domini perire munus.’ Hoc idem, jus parentum Juvenalis appellat: ‘Jura parentis habes, propter me scriberis heres’ et Tacitus hic privilegia parentum. Alii simpliciter etiam, Jus liberorum. In fragmento juris veteris, quod evulgavit doctissimus Pithœus: ‘Mulier sine auctoritate tutoris manumittere potest, si jus habeat liberorum.’ Et Paulus l. iv. Sentent. ad Sc. Tertullianum, plus semel. Jus liberorum tamen propria quadam et alia significatione capi in Ulpiani Frigm. titul. xvi. et l. ic. De jure liber, non vane, notat nostri ævi Jurisconsultus ad Fragmenta ea ipsa: et nodum quem Duarenus ligaverat l. Disput. c. 40. docte solvit. Jubeo lucem huic rei mutuari te ab illo Sole, in eapse Fragmenta. Sed et quattuor liberorum jus fuit: quod pertinuit (nisi in aliena regione aberro) ad libertinas, non ingenuas: certe ita distinguit SC. Tertullianum, de quo vide Paullum l. iv. tit. 9. Quod tamen jus vetustius est illo SC. et mentio ejus in Suetonii Claudio c. 19. ubi Princeps ‘Feminis’ (quæ naves scilicet mercaturæ caussa fabricarent) ‘jus tribuit quattuor liberorum.’ De præmiis, ista.

CAPUT de paenitatis multisque cælibum et orborum. Quæ etiam in lege Julia fuerant: sed Augustus, ut ipse apud Dionem fatetur, intendit auxitque. Poena prima et maxima, Ut cælibes ex testamentis nihil caperent, nisi e proxime junctorum: orbi, non nisi dimidium. Melior ergo conditio orborum: et jure, quia mariti saltem. Sozomenus l. i. Eccles. histor. disserimen hoc bene notat: Νόμος δὴ Ρωμαίοις παλαιὸς, ἀπὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἑτῶν τῶν θυσιῶν ἀξιούσθαι κωλύων τοὺς ἀγάμους τοὺς μὴ τοιούτοις, περὶ ἀλλα τε πολλὰ, καὶ τὸ μηδὲν κερδαλύειν ἐκ διαθήκης τοὺς μὴ γένει ἐγγυτάτῳ προσήκοντας: τοὺς δὲ ἀπαίδας, ξημιῶν τὸ ήμισυ τῶν καταλειμμένων.

Cælibes ergo nihil capiunt: adeo ut scripserit Ulpianus, ‘Cælibi relictum legatum caducum fieri, nisi legi intra centum dies parnerit.’ Et respexit ad has poenas Plutarchus, libello περὶ φιλοστοργίας. Ρωμαίων πολλοῖ, inquit, γαμοῦσι καὶ γεννῶσιν, οὐχ' ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομεῖν δύνωνται: id est, Romanorum plerique uxores ducunt et liberos serunt, non ut heredes habeant, sed ut heredes ipsi esse possint. Nec vane imputat adulter apud Satyricum marito: ‘propter me scriberis heres, Legatum omne capis, necnon et dulce caducum.’ Tertullianus de Monogamia: ‘Aliud est si et apud Christum Legibus Juliis agi credunt, et existimant cælibes, et orbos ex testamento Dei solidum non posse capere.’ Ideo toties apud Jurisconsultos de solidi captione lectum quæsitumque ut l. LXII. l. LXXXVIII. De her. inst. l. vi. De vulg. et pupil. substit. l. xix. §. fin. De jure fisci: quæ omnia proprie ad orbos spectant patresque solitarios. Quidquid autem hoc modo præter legem legatum aut relictum, caducum siebat, ibatque in fisum: ideoquo

caducaria lex Julia dicta alibi Ulpiano. Tacitus: 'Lege Papia præmiis inducti, ut si a privilegiis parentum cessaretur, velut parentes omnium populus vacantia teneret' id est, ærarium publicum bona quibus dominus non esset, occuparet. Ea enim mens; nec audio Vertraniū emendantem, ne si a pr. par. ces. v. p. o. *populus vacantia teneretur*: quæ emendatio frigidior est, ut ille ait, Gallica nive. Ferretum potius audio, de corruptione, et defectu loci vere judicantem. Prior enim pars ad præmia delatorum attinet: quibus sequentia filo orationis non respondent. Rævardus noster ad l. ccviii. De Reg. juris, ex his Cornelii verbis efficit, lege Papia discrimen nullum fuisse inter cælibes orbosque, et pariter omnes ab hereditatibus legatisque submotos. Discrimina quæ deinde reperta, esse a Tiberio, qui legis ejus nexus multos exsolvit et nodos. Ambigo. Illud scio, ex Ulpiani titulo **xiii.** totum hoc zetema definiiri potuisse: integer exstaret modo. At nunc nihil præter indicem est, 'De cælibe, orbo, et solitario patre.' Et quidem si cælibes nihil acceperint, uti certua: orbos semis. m habuisse, solitarios patres magorem aliquam portionem, ratio consentit.

CAPUT de iis quæ conjuges inter se capiunt, ad sine priori. Ulpianus tit. **xv.** 'Vir et uxor inter se decimam matrimonii nomine capere possunt. Quod si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, praeter decimam quam matrimonii nomine capiunt, totidem decimas pro numero liberorum accipiunt.' Vide eundem Ulpian. tit. **xvi.** 'De solidi capacitate inter virum et uxorem.' Caussæ enim sunt, e quibus solidum interdum conjuges capiunt: quas omnes clare ibi recenset Jurisconsultus. Respxit huc orator vetus: 'Placet ergo, o leges, diligentissimæ pudoris custodes, decimas uxori bus, quartas meretricibus dari?' Decimaria ea lex sublata, l. **ii.** C. de inf. pœn. cæl. et orb.

CAPUT de bonis libertorum. Vide Ulpianum tit. ult. et inst. l. **iiii.** Caput item de liberatione operarum: cuius verba l. **xxxvii.** De operis libert.

CAPUT de divortiis: quo modus impositus eorum crebitati. Clare Suetonio traditum, in Aug. c. 34. Juvat aliquid Quinetilianus, qui de quinquennio suggerit in sterilitate. Thematè Declamationis **cxi.** 'Intra quinquennium non parientem repudiare licet.' Eodem capite injusti divortii pena: et ut dotem amittat, cuius culpa divortium factum. Eoque de dote, multa in Comment. Jurisconsultorum ad Papiam legem: vide l. **lxiv.** Soluto matrimonio. Plura capita omitto sciens volensque: quia ad subtilitates potius juris pertinent, quam cognitionem antiquitatis.

Ego si quid in his humanitas omisi, commisi: adde, corrige, ignoscere. Illud moneo, in veteri Pandectarum Græcanico indice, Julianum et Papiam κατ' ἔξοχην, et quia in jure plurimi usus, appellari ἀπλῶς Leges. Ita inventae Μαυρικιανῶν *Ad leges βιβλία ἔξ.* Τερψιτίου Κλήμεντος *Ad leges βιβλία εἴσοσι.* Μαρκέλλου *Ad leges βιβλία ἔξ.* Γαϊου *Ad leges βιβλία δεκάπεντε.* Πούλου *Ad leges βιβλία δίκα.* Οὐδπιαροῦ *Ad leges βιβλία εἴσοσι:* et cave aliter acceperis, quam ad Julianum et Papiam leges. Argumenta clara: quoniam et numerus librorum sere convenit; et nusquam ii scriptores in Pandectis simpliciter *Ad leges* laudantur, sed ad Julianum et Papiam saltem. Scies et illud, valuisse has leges ad Severi Imp. avum, qui non abrogavit quidem, sed immixuit: maxime ea parte, qua fuit de gignendis liberis. Tertullianus Apol. c. 4.

‘ Nonne et vanissimas Papias leges, quæ ante cogunt liberos suscipi, quam Juliæ matrimonium contrahiri, post tantaæ auctoritatis senectutem heri Severus constantissimus Principum exclusit?’ Cælibatus deinde penas sustulit Constantinus propter Christianos παρθενίαν καὶ ἀπαιδίαν διὰ θεὸν ἀπκοῦντας. Euseb. in vita Constantini, et Sozomenus l. i. Carpsit Papiam et in parte Theodosius, ut habes l. i. C. de jure liberorum; et principes secuti. Sed nos satis exspatiati, ad lineas redeamus, quod dicitur, et in gradum.

D.

CAP. 29. Opinor Augusti et deinceps ævo, fuisse annuni vigesimum quintum, sed incipientem. Vigesimus quartus, inquam, expletus sufficiebat. Argumento, quod ‘ Tiberius Quæstor fuit, unde vicesimum annum agens,’ ait Velleius: atque ille ipse non nisi ‘ quinquennio maturius quam per Leges?’ ut Dio l. LIII. et Tacitus statim notat: ergo ille legitimus annus. Certe non intra: argumento Quintilianii verborum l. XII. ‘ Calvus, Cæsar, Pollio, multo ante quaestorianam omnes ætatem gravissima judicia suscepérunt.’ Atqui ‘ anno uno et vigesimo Cæsar Dolabellam, altero et vigesimo Asinius Pollio C. Catonem, non multo ætate antecedens Calvus Vatinium iis orationibus insecuri sunt, quas hodieque cum admiratione legimus,’ ait alibi idem scriptor. Nec multum citra; quia reperio Catonem XXIX. ætatis, Gracchum vigesimo septimo Quæsturam gessisse. Plinii locus est, qui 22. adstruere videatur, ad Trajanum: ‘ Cautum est domine, Pompeia lege ne quis capiat magistratum, neve sit in Senatu minor annorum XXX. Secutum est dein edictum Divi Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus et viginti capere:’ sed cum is ad provincias, et proprie ad Bithyniam spectet, nihil muto. Quod vero diserte finierim vigesimumquintum: inducit me Dio l. LII. Qui ex decreto Mæcenatis (quod secutus haud dubie Cæsar, ant ut melius dicam, accommodata a Dione tota oratio illa ad formam reip. Augustæ) Senatoriæ ætati definit annum XXV. Quæstura autem primus gradus in Senatum: illa ergo etiam Quæstoria ætas. Colligas et non obscure idem ex l. II. De minoribus.

E.

CAP. 31. Olim Censoribus viarum cura. Cicero de Legibus: ‘ Censores urbis templa, vias, aquas, aerarium, vectigalia tuentur.’ Deinde Quattuorviri instituti; quorum proprie id munus. Pomponius De origine juris: ‘ Eodem tempore et Quattuorviri qui curam viarum gererent constituti:’ tempus intellegit, post creatum Prætorem peregrinum, qui fuit annus urbis DX. Ii videntur a Varrone non inconcinnæ dieti Viocuri. Antiqui ergo Quattuorviri viarum: sed non sufficientibus iis, additi duo, factique Seviri, uti docebo mox ex Dione. Etiam Curatores extra ordinem reperti, quos destinabant singulis viis. Ita Cæsar Curator viæ Appiaæ Plutarcho dicitur: Thermus Flaminiae, Ciceroni. Augustus deinde, ‘ quo plures partem administrandæ reip. caperent’ (ait Suetonius) ‘ nova officia excoxitavit, Curam operum publicorum, Viarum, Aquarum.’ Sed quomodo nova, si jam ante Quattuorviri viarum, si Curatores? Silent scholiastæ: sed vere dicam ego. Curatores

ante Augustum, fateor: sed nec perpetuum id, nec certum munus. Fecit utrumque Augustus. Quod ad **iv.** viros: scito discretum a Curatoribus eorum munus. Quattuorviri vias urbis curabant: Curatores, eas quae extra urbem. Docuit me hoc Dio **l. liv.** de Viginti viris: ubi clare scriptum e Seviris viarum, amotos ab Augusto duos qui vias curabant extra muros; τοὺς (ait) ἔξω τοῦ τείχους ὅδοὺς ἐγχειρίζομένους: retentos quattuor, qui in urbe. Ergo sub Augusto et Curatores viarum et Quattuorviri, quorum munera locis regionibusque distincta. Et digniores sane Curatores: quia in vias illas grandes extra urbem, sumptus et moles major. Ideo Plinius gratolatur Cornuto de eo munere, **l. v.** Epist. ‘Recesseram in municipium, cum mihi numeratum est Cornutum Tertullum accepisse Emiliae viae curam. Expri- mere non possum quanto sim gaudio affectus et ipsius et meo nomine.’ Et Statius Plotium dilaudans, **iv. Silv.** ‘Te Germanicus arbitrum sequent̄ Annœ dedit, omniumque late Præfeci stationibus viarum.’ Et in lapidi- bus passim inter alios honores insculptum CVRATORI. VIARVM. aut plurimum, CVRATORI. VLE. APPLE. Salariæ, Flaminiaæ; &c. nominibus expressis: quia fere Curatores dibantur certis viis, uni pluribusve. Et hos quid-m Curatores suisse censem, a quibus mancipes redimebant, et quorum negligentia hic culpata.

CAP. 36. Euripides, — ‘Ἐχει γὰρ καταφυγὴν θῆρ μὲν πέτραν, Δοῦλοι δὲ βωμὸς θεῶν. Servulus apud Plantum: ‘Ego interim hanc aram occupabo.’ Tibullus alludens: ‘Et Veneris sanctæ considam victus ad aram.’ Et bene, considam; quia supplicum, sedere. Nec diis modo si honos, sed etiam heroibus quibus- dam, ut Theseo Athenis. Plutarchus: Κέται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον, ἔστι δὲ φύξιον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδιόσι κρέπτοντας. Itemque Regibus: uti Decium Magium Cyrenas tempestate delatum, ad statuam Ptolemæi regis confugisse Livius tradit lib. **xxiii.** Romæ haud ita frequens ille mos: nec libera rep. quidquam reperio, præter Romuli asylum. Initium ei fuit a templo Julii Cæsaris, quod Triumviri exstruxere, cum hoc jure, ut perlungum in eo cunctis esset. Dio lib. **xlvii.** ‘Απηγόρευσαν δὲ μηδένα ἐς τὸ ἡρῷον αὐτοῦ καταφυγόντα ἐπ’ ἀδείᾳ, μήτε ἀνδριλατεῖσθαι, μήτε συλλασθαι, ὅπερ οὐδενὶ οὐδὲ τῷν θεῶν, πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Ρωμόλου γενομένων, ἐδεώκεσσαν: id est: Edixere etiam Triumviri, ne quis, qui impunitatis causa in templum D. Julii confugisset, inde ejici vel abripi posset: quod ante ne Deo quidem cuiquam concessum, exceptis iis quæ ad Romuli asylum pertinent. Quæ postrema Dionis caute lege. Vereor enim ut erret. Nam præter Romuli asylum, etiam Dianæ in Aventino monte templum idem jus habuit: quod clare notat Dionysius Halicarnas. **iv. Antiq.** Sed sub Impp. tamen maxime invaluit: nec templa solum, sed statuæ eorum imaginesque passim perlungum servis. Seneca de clementia lib. **i.** ‘Servis ad statuam licet confugere: cum in servum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune jus animantium vetat.’ Ulpianus in Pitheanis Fragmentis: ‘Ideoque cognoscet de querelis illorum qui ex familia Julii Sabini ad statuam confugerunt, et sive durius habitu quam æquum, vel infami injuria affectos cognoveris, venire jube, ut in potestatem Sabini non revertantur.’ Etiam ingenuis, injuria affectis. Sueton. in Aug. ‘Antonium juvenem simulacro Divi Julii, ad quod post multas et irritas preces confugerat, abreptum interemit.’ In Tiberio, de Agrippina: ‘No-

vissime calumniatus modo ad statuam Augusti, modo ad exercitus configere velle.' Resque eo evasit, ut non periculi solum fuga, imago Imperatoris esset, sed calumnia occasio. Ea arrepta, inferre injuriam licebat, non solum vitare. Vides hic in Tacito: et eleganter in Philostrato De vita Apollonii lib. I. 'Erat,' ait, 'apud Aspendios asylum Tiberii, statuaeque sanctiores illis in locis venerabilioresque quam Jovis Olympii simulacrum habebantur: ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quod servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberii imagine signatam gestabat.' Itaque subvenerunt mox leges: et, 'Ne ad statuas vel imagines quis configuiat, Senatus censuit; cumque qui imaginem Cæsaris in invidiam alterius prætelisset, in vincula publica coëcreti Divus Pius rescripsit;' ait Callistratus lib. xxviii. De pœnis. Sed et statuæ Deorum eodem jure: itaque quibusdam adscriptum, *A servo non tangi.* Lavini, marmorea basis,

MAVORTIO

SACR.

HOC. SIGNVM

A. SERVO. TANGI

NEFAS. EST.

G.

CAP. 37. Liceat ἐν πάρεργῳ lucem facere optimo scriptori, qui sæpe nobis. Ego non alios censuerim, *gladios Drusianos*, quam illos quibus usi gladiatores. Mos enim, priusquam paria committerentur, ut sive, sive gladii quibus pugnatui, Editori publice exhiberentur, satisne essent acuti. Suetonius in Tito, cap. ix. de conjuratis duobus: 'Ceterum ipsos non solum familiari cænae adhibuit, sed et insequenti die, gladiatorum spectaculo, circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit.' Ad quem locum nihil videre interpres (quod per gratiam eorum dicam) scio. Intellegit Suetonius hos ipsos gladios ex more jam dicto: ideoque Victor, 'petuisse eum gladium dicit, quasi ad explorandam aciem.' Sed apertius ipse Dio in Nerva, de Crasso et Calpurnio: Παρεκαθίσατο δὲ αὐτοῖς ἐν τῷ θέᾳ ἀγνοοῦντας ὅτι καταμερήνηται, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ξίφην, λόγῳ μὲν ἦν ἐπισκέψωνται αὐτὰ, ὅπερ εἴωθε γενέσθαι, εἰ δέξαι ἐστιν, ἔργῳ δὲ ἐπιθευκύμενος ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλει, δι. Collocavitque eos in spectaculo quodam juxta se, ignaros quod proditi essent, iisque gladios tradidit, verbo quidem uti inspicherent (quod fieri solitum); satisne acuti essent, re autem vera ut ostenderet, δι. Caussa ergo huic quasi proverbio, quod cum Druso crebro edenti gladiatores, gladii explorandi offerrentur: non admittere solitus nisi acutissimos sit. Jure ergo ille sanguinarius: lenissimus contra M. Antoninus, qui gladios acutos iis non permisit, sed hebetes dumtaxat et obtusos.

H.

CAP. 43. Rhenanus in Oratione Eumenii Rhetoris, qua est: 'Merentur et Galli nostri, ut eorum liberis quorum vita in Augustodunensium opido ingenuis artibus eruditur, &c.' contra veterem editionem rescribere audet

Augustoclieniensium: itaque edidit. Os hominis! Scilicet tota ea oratio in Cliviensium scholis instaurandis ocepnatur: quarum memoria (nisi apud hunc dormitatorem) nusquam aut nomen. Adsero tibi tuam gloriam Augustodunum: vel uno ictu, quem non vitabit ipse. Scriptum ibi enim: 'Civitatem istam et olim fraterno Populi Romani nomine gloriatam.' Qui autem e Gallis, fratres populi Romani, præter *Ædnos*? quorum haec urbs caput. At enim ibidem scriptum (id nuper homo amicus mihi objiciebat) 'latrocinio eam Batavicæ rebellionis obsessam fuisse': quod vix convenire putabat in *Ædnos*, qui a Batavis siti longo intervallo. Sed vito facile petitionem ejus, et discedo latere tecto. Nam corruptus locus, scriboque, *Bagaudicæ rebellionis*. Batavi latrones numquam ad ea penita loca; nec latrociniis Batavici mentio in mediterraneis, sub id evum. At de Bagaudis, auctores credendi qui res scripserunt Diocletiani. Victor: 'Namque ubi comperit Carini dissessu *Ælianum* Amandumque per Galliam excita manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolae vocant, populatis late agris plerasque urbium tentare: Maximianum Imperatorem iubet.' Salvianus lib. v. de Gubernat. 'Itaque passim vel ad Gothos, vel ad Bagaudas, vel ad alios ubique dominantes barbaros migrant, et migrasse non poniunt.' Vide et Orosium lib. vii. ubi tamen, *Baticadæ* in manuse. codice, qui apud me est, legitur, sicut et *Baccharidae* in Eusebii Chronicis. Spernimus ergo Augustoclienses, Rhenani colones novos: et Mæniana illa Augustoduni constituimus, ut hic ex Tacito vides, vetustissima post Massiliam, bonarum artium sede.

ADD. Ergone certamen mihi novum, pro veteribus Mænianis? novum et magnum, cum viro magno. Tecum Stephane Pighi: qui in Hercule Prodigio nuper, ipso aditu tui operis, ita aeriter et multis machinis eas oppugnasti, ut nesciam an sim repugnando. Tamen quia caussæ bonitas, nisi fallor, a me est, nitar pro veritate: disponam hanc stili aciem, manus tecum conferam; sed ut cum amico, plane amice. Ut non solum sine plaga pugna haec sit, sed sine sugillatione aut morsu: sicut decet mitium Dearum alumnos. Αγαθὴ δὲ ἔρις ἡδε βροτοῖσι. Quisquis haec leges, affectum in me aut pro me pone: Μικρὸν φροντίζων τοῦ Διψίου, τῆς δὲ ἀληθείας πολὺ μᾶλλον. Dixi ego nobiles illas Oratione Eumenii scholas (Mænianas ipse appellat) Augustoduni in Celtica fuisse: tu, Pighi, Augusto-Clivii eas collocas in extrema Belgica ad Rhenum. Ita toto solo et cælo, quod dicitur, dissidemus. Tua argumenta prævidebo, subseram mea. Ais primo, niti te sacra Constantii Cæsaris epistola (ea Orationi inserta est) in qua Augusto-Cliviem oppidum diserte nominatur. Verba: 'Merentur et Galli nostri, ut eorum liberis, quorum vita in Augusto-Cliviem opido ingenuis artibus eruditur; et ipsi adolescentes, ut eorum indoii consulere cupiamus.' Hoe, Pighi, adfere? vide ne Lunam hanc, quod Græci dicunt, in te detrahias: aut, quod Latini, asciam tuis ipse erubibus illidas. Nam ita quidem Rhenanus vulgavit, fateor: sed, quod scire te tua interest, aliter et a mea mente diu ante illum Cuspinianus, in quo reperies, *Augustodiumnsium opido*, clare. Utri credendum magis? ego huic censem, non solum quia vir simplicissimæ probitatis, sed magis quia libris probis et vetustis usus (tota Editio docet; infinitis partibus illa Rhenani melior, imo et auctior) quos alter habuisse fatetur nullos. Igitur hoc telum anceps, aut tibi adversum: ideoque validiore jam pugnas. Exstat ipsius Eumenii, inquit,

Clivi etiam nunc statua, monumentum et Scholæ olim, et ejus doctrinæ. Commovisti me eo arguento, cum legi, fateor: sed idem facile in gradum reposuisti, descriptione quam addis. Qui enim evincis, aut illam talem statuam Eumenij esse, aut prisci omnino ævi? 'Stat,' inquis, (nam verba tua usurpo) 'in vestitu sui temporis: tunica videlicet talari tectus, et calcei ex aluta pedem ac talos cingunt, et supra pedem exacti atque fenestrati sunt. Comam in fronte et cervice decurtatam æqualiter constringit vitta; sicut ventrem latus balthenus atque bullatus. Dextra massam vel auri vel argenti in patera positam præsentare videtur: sinistra tenuit ferulam demissam, magisterii insigne.' Tuam fidem, Pighi. Hæc insignia Eumenio Rhetori convenientiunt? Baltheusne? qui militum esse solet. Vittane? quæ sacerdotum. Ferula? quæ pædagogorum: non istorum (ne id nobis suadeas) qui publice et cum dignitate docebant. Jam coma illa sic decurtata, tunica illa ad talos, et calcei: numquam a tam prisco habitu mihi videantur, quidquid adferat tua Peitho. Velim et illud bona venia quæsitus: an nomen Eumenii in sculptum in bac statua est? non enim dicas. Si est: aliquod pro te argumentum fateor, sed fluxum; quia plures fuerunt Eumenii: si non est; quid urges nos ancipi conjectura? Sed transis ab hoc museulo ad duplificem Arietem: quos intorques verbis et viribus Eumenii, et moenia nostra valde quatis. Primum, inquis, Eumenius ipse docet sentire se de Clivio, cum ait, 'urbem suam latrocinio Batavicæ rebellionis obsessam, Romani Principis auxiliu flagitasse.' Belle hoc in Rhenanos accolit, qui vicini Batavis: in Augustodunenses qui potest? aut quis credat Batavos ab extremo Oceano, per tot sola terrarum, in medium Celticam penetrasse? idque cum tot oppida interjecta, et praesidia ubique Romana. Ne ego quidem, mi Pighi, credo: sed arietem hunc tuum pridem haud incallide laqueo averti. Nam vitium hic verbi esse, et *Bacaudice* legendum, docui in Commentario meo: quem peto legas? Ætolica hæc audacia est, inquires. Non est: vide tempora, vide historiam: optime de Bacaudis omnia convenient: haud aequa de Batavis: qui Romanis tunc fidi; qui fracti, et injurias a Barbaris varias accepérunt, non ipsi aliis intulerunt. Tu ipse hæres, et ambiguae obsidionem hanc ad Taciti Imp. tempora refers: sub quo Franci aliæque Germanorum gentes Bataviam et Galliam vastarint. Sed qui doces ipsos Batavos aliena tunc vastasse? Id enim necessum est, si proba verba *Batavicæ rebellionis*. Vocat etiam *Latrocinium*: quod a me est, quia Victor aliisque Bacaudas hos appellant, *agrestes ac latrones*. Argumentum ultimum. Verba, inquis, Eumenii ita clare et graphice Clivium et finitima regionis situm describunt, ut trahi aliorum nulla vi possint. Videamus: ponam ipsa pluscula: 'Nisi forte non gravior Britanniam ruina depressoerat, quam si perfuso tegeretur Oceano: quæ profundissimo Pœnorum'; [ita Rhenanus: tu *Pictorum* legis: Cuspinianus, *pœnarum*, quem sequor;] 'gurgite liberata ad conspectum Romana lucis emersit. Aut hæc ipsa, quæ modo desinit esse Barbaria, non magis feritate Francorum velut hausta desiderat: quam si eam circumfusa flumina et mare alluens operuisset.' En, velut in tabula, ut ais, depictam exponit Bataviam cum vicina Germania: quos ramis suis Rhenus circumfundit, et Mosa aliuit, et Oceani sinus ubique tangunt. 'Ubi autem Æduis mare alluens? ubi circumfusa flumina?' Pax, mi Pighi, objecto lanæ saceo

Arietis hujus ictum mollio et excipio. Æduos non describi fateor: affirmo totam Galliam, in qua Ædui. Franci que loca magis vastarunt, imo ceperunt sibi et insederunt, quam Galliam? Itaque cum Franco nominet, vides quam apposite et omnium historiarum ejus ævi consensu, ad Galliam id trahamus. Sed ubi mare, inquis, et flumina? conspicua et in aperto. Quid enim clarius quam Galliam mari utrimque allui? quid certius quam Rheno et Rhodano circumfundit, et multis aliis fluminibus perfundit? Itaque, mi optime et doctissime Pighi, (talis revera es,) vide ne dum nimium pro gloria Clivensium tuorum Principum (cui et nos ex animo favemus, sed vanis rerum eam non angemus) pugnas, veritatem deseras: quam nos fulcimus his etiam argumentis.

Primum, quæro, Ubi, aut a quo scriptore idoneo et veteri nominatum istud Clivium? aduersum nullum. Nam quod Antoninus Clevum nominat, in Britannia scilicet id ponit, in hoc limite nusquam. Conjecturas aliquot recenses, et nescio quid ex vulgi fama de Julio Cesare: sed obseero, si tam vetustum hoc opidum sive castrum: nonne mirum silentio id ab omnibus superis, mediis, imis scriptoribus quasi de compacto præteritum? Et ferrem, si in vili loco: sed urbem Mænianis istis celebrem, Coloniam populi Rom. (nam hoc quoque Eumenius tradit) verbulo nusquam nominari, quæ incuria vel potius injuria est?

Deinde. Clivium tuum in Rheni limite situm est, in confinio tot Barbarorum. Quis acri pectore tibi dabit, Scholam institutam in officina illa Martis?

Tertio. Magna et ampla ea urbs fuit, de qua Eumenius agit: templo pulcherrima habuit: Capitolium, et Aquæductus, et omnia more Romano. Cedo, ubi apud vos hæc vestigia? Suspicio levi ea quæris: sed re et veritate reperies Augustoduni. Ejus ‘muros spatiosi ambitus’ alibi Annianus appellat: ‘mœnum Augustoduni magnitudinem vetustam,’ alibi: et clara indicia etiam nunc existant, indice et teste Petro San-Juliano.

Quarto. Scribit Eumenius, *civitatem istam et olim fraterno populi Romani nomine gloriataam*. Nonne verissimum et testatissimum illud in Æduis? de Clivio ubi tale repperis? Per fugium quavis in Batavis: et illi etiam, inquis, appellati fratres et amici populi Romani. Scio et Commentariis meis jampridem inserui: sed hoc quoque scio, quod non vulgo, et si Batavi, non tamen ideo vicini Galli. Alia illorum causa est, qui tributorum immunes, semi-liberi, arma tantum et viros imperio suppeditabant. Itaque jure socios se dixerunt, fratres, amicos. In vobis quid simile? qui veri Galli et tributarii, jam diu grave jugum ferebatis Romanæ servitutis.

Quinto. Vetustissimæ sunt illæ Eumeniae Mænianæ. Colligas vel ex his verbis: ‘Mænianæ illæ scholæ quondam pulcherrimo opere et studiorum frequentia celebres.’ Quod de Augustoduno certum: ubi Scholam a nobilitate omni Gallica frequentatam, Tacitus jam inde sub Tiberio agnoscit. De Clivio nihil tale habemus, præter suspicari.

Sexto. Mænianas illas ‘inter Apollinis templum atque Capitolium’ Eumenius ponit. Atqui Apollinis quoque templum in Flavia Æduorum sive Augustoduno in clutum fuisse, alias Panegyristes testatur in Oratione Constantino dicta.

Postremo. Eumenius, ‘Artifices Transmarinos, et ex amplissimis Provin-

ciarum ordinibus incolas novos indultos' suæ civitati ab Imp. scribit. Alius Orator in Panegyrico ad Maximinum: 'Civitas /Eduorum,' inquit, 'ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illæ provinciæ redundabant, accepit artifices.' Nonne eadem de re palam atque urbe loquuntur? Et quid verba facio? citius pili nascantur in hac manus vola, quam opinio tua, Pighi, in mea mente: ex iis quidem, quæ adhuc dixisti. Nam firmiora si adfers: facile ego Planeus aut Deillius, nec morabor transfugii (dummodo in Veritatis castra) ullam notam. Hæc candide a me scripta: homo candissime, sine ulla frontis nubecula, sic leges.

I.

CAP. 53. Seneca De Beneficiis: 'Video uniones non singulos singulis auribus comparatos: (jam enim exercitatæ aures, oneri ferendo sunt:) junguntur inter se, et insuper alii bini supponuntur [forte, *suppanguntur*.] Non satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia singulis auribus peperdissent.' Tertull. acute, De habitu mul. 'Graciles aurium cutes Calendarium expendunt, et in sinistra per singulos digratis saccis singulis ludit.' Augustinus hoc amplius queritur, suo ævo insanisse in turpi isto aurium cultu etiam viros: quem vide, si lubet, Epist. LXXXIV. Eum luxuriæ ritum referre quidam conantur ad ævum priscum, ex Valerii verbis I. v. c. 2. de Martio exorato a feminis: 'In quarum honorem, Senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornavit. Sanxit namque uti feminis semita viri cederent, confessus plus salutis reip. in stola, quam in armis fuisse: vetustisque aurium insignibus novum vittæ discrimen adjecit.' legunt enim, 'inaurium insignibus.' Non probo: et fortasse nec notæ quidem tunc Italiae gemmæ. Scripserim, *vetustisque crinium insignibus?* Crinibus enim posituque comarum, matronæ antiquitus discretae ab innuptis. Tertullianus, de Virginibus velandis: 'Simulque se mulieres intellexerunt, vertunt capillum, et acu lasciviore comam sibi inferunt, crinibus a fronte divisis apertam professæ mulieritatem.' Plautus Milite: 'Utique eam ornatam adducas matronarum modo, Capite compto, crines, vittasque habeat.' Mostellaria: 'Soli gerundum morem censeo, et capiendas crines:' id est, nubendum. Festus: 'Senis crinibus nubentes ornantur, quod,' &c. Senis crinibus, id est, sex crinum orbibus, sive sertis. Implexi igitur capilli matronales, ut exemplum petere licet a statuis nummisque: virginum puerorumque, cirri, et cincinni. Ammianus lib. XIV. 'Et licet quounque oculos flexeris, feminas assatim multas spectare cirratas; quibus si nupsissent, per ætatem ter jam nixus poterat suppeterere liberorum.' Cirratas, capio innuptas: uti Persius eodem epitheto de pueris, 'Ten' cirratorum centum dietata fuisse.' Valerii ergo mens, præter crinum discrimen, adjectam illis et alteram vittam. De qua Capellam accipio lib. 1. de nupt. Philol. 'Juno quoque ex purgationis auri splendente vena addiderat crinibus sociale vinculum.' Propert. 'Vinxit et acceptas altera vitta comas.' Ubi legi in vet. cod. aspersas; et placet: referoque ad aspersionem aquæ nuptiis solemnum. De qua idem: 'Et Stygio sum sparsa lacu, nec recta capillis Vitta data est.' Sed redeo ad nostrum.

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. IV.

A.

CAP. 42. ROMULI lege, matrona adulteri rea, marito permissa cognatisque. Ii, uti visum, multabant, puniebant. Sed utrumne morte? Puto, verecunde contra virum doctum, licuisse. Ex Dionysio, qui lege regia maritum constituit κύριον τοῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας, arbitrum magnitudinis pœnae. Ex jure ipso: quia mulier quæ juxta sacras Romuli leges nupta, ita in manu viri, ut proles in patris. Ex Tacito: apud quem ‘Plautius, prisco instituto, de capite famaque conjugis, propinquis coram, cognovit, et insontem nuntiavit.’ Ait, *capite famaque*. Si in superstitionis crimen marito id juris, credo et in adulterii. In eas quæ sacris Bacchanalium incestu usw, cognati maritique intra domos animadverterent, aiunt Livius et Valerius: nec dubito, quin ea animadversio ad caput pertinuerit. Denique Egnatius quispiam uxorem, quod vinum bibisset, fasti interemit, idque factum non modo accusatore, sed etiam reprehensore caruit: quidni idem juris in graviori culpa sit? Argumentum a Catone non petam, qui ait: ‘In adulterio uxorem tuam si prehendisses, impune necares;’ vanum enim; et pertinere tantum videtur ad deprehensam. Tamen hoc fateor, eo severo jure perquam raro maritos usos: moribusque receptum videtur, ut adulteram apud cognatos convictam domo saltem exigerent, multarentque dote. Id jus (sive mos fuit) Plautus indicat Amphitruone: ‘Quid si adduceo tuum cognatum hue a navi Naufratorem, Qui mecum una vectu’st, una navi? atque is si denegat Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum est fieri? Numquid caussam dicis, quin te hoc multem matrimonio?’ Et respondet mulier, ‘Si deliqui, nulla caussa est.’ Et clare Valerius lib. VIII. cap. 2. ‘Cum C. Titinius Minturnensis Fanniam uxorem, quam impudicam de industria duxerat, eo crimen repudiata spoliare dote conaretur.’ Portius Latro, contra adulteram: ‘Illud, judices, mihi tormento est, quod notata judicio vero, ut multiplicatam dotem perdat; plus tamen ex quæstu habet, plus habitura est, quam quantum damnatae perdendum est.’ Hæc antiquitus obtinuisse videntur: quibus addo: Si mariti cognatique dissimulabant, aut, ut Livii verbis utar, idonens in privato supplicii exactor nemo erat; non raro, publico iudicio, persequebatur id crimen magistratus. Et præsertim Adilis: ac damnatos damnatasque apud populum reperio pecunia multa, imo exilio interdum. Exempla adduxi supra, de Vistilia: et nunc non repono. Adde e Valerio de Cn. Sergio Silo, ‘cui promissorum matrifamiliae nummorum gratia dies ad populum dicta, damnatusque.’ Lib. vi. Nec plura reperio prisco ævo. Lex Julia secura est, ferente Augusto. Pœna ejus in volumine Digestorum, quod miremur, non expressa: et ideo serram inter se reciprocant viri docti. Capitalem eam fuisse plures senserunt, deterioresque: Relegationem tantum, pauci bonique. Et hercule non fuit mors. Ex Taciti verbis libro II.

de Julia filia, neptique : ‘Adulteros earum morte aut fuga punivit’ statimque addit, culpans Augustum : ‘clementiam majorum suasque ipse leges egrediebatur.’ Nam intellegit Julias leges. Ne exsiliū quidem, ex eodem loco : sic enim interpretor fugam : et ex hoc, qui in manibus: ubi Tiberius contra legem Julianū, severitatem pervaegiter amplexus, Aquilium exsilio damnat. Exsiliū intellego perpetuum, quod sit vice deportationis. Esto igitur Relegatio. Facit huc illud Taciti de Vistilia : ‘Eaque in insulam Scriphon abdita est;’ id est, in insulam relegata : et paullo clementius de Manlio, relegatione simplici : ‘Adultero Manlio Africa atque Italia interdictum.’ Juvat aliquid illud Ovidii, qui ob adulterium damnatus : ‘Namque relegatus, non exsul dico.’ Et rationes quedam ex jure scripto: quas pete a Cujacio lib. vi. Observat. cap. 11. Nodus aliquis esse possit in Jurisconsulti verbis ad 1. Julianum : ‘Adulterii damnatam si quis duxerit uxorem, lege eadem tenetur’ quod tollere videtur relegationem. Et in verbis Portii Latronis, quae supra : e quibus muleta dotis saltem erui potest, et infamiae nota. Portius antem posterior Julia lege. Dicam vere; parum certa res est: et exempla relegationis quae in historia in personis eximiis, videri possunt a severitate Principum, non a lege: aliudque servatum fortasse in hominum vulgo. Ni fuisset, non illæ tam frequentes essent de adulteriis apud scriptores id ævi querelæ. Seneca audet scribere; ‘Numquid jam ullus adulterio pudor est? postquam eo ventum est, ut nulla maritum habeat, nisi ut irritet adulterum;’ aliaque passim reperies in eam sententiam; parum probabilia, si relegatio et fuga, adulterii poenæ. Quidquid ejus est, capitale postea id crimen factum, ut ex Apuleio notat idem Cujacius: cui adde Arnobium lib. iv. ‘Adulteria tamen legibus vindicant, et capitalibus adficiunt eos poenis, quos in aliena comprehendenterint federa genitilis se lectuli expugnatione jecisse.’ Et gladio animadverterunt non in adulteros modo, sed omnes impudicos stupratoresque, Wandalicæ leges, ut legi apud Salvianum lib. vii. ‘Addiderunt quoque hoc ad libidinem comprimendam, severas pudicitiae sanctiones decretorum, gladio impudicitiam coërcentes.’

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. V.

A.

CAP. 4. ACTA Senatus vocabant, commentarios (*ὑπομνήματα* vertunt Græci) quibus breviter inscriptum quidqzid apud patres diceretur, agereturque. Tantum apud patres. Origo eorum; ut videtur, a Julio Cæsare: qui Consul, ‘Inito honore, primus omnium instituit, ut tam Senatus, quam populi diurna acta conficerentur, et publicarentur.’ Confectio mansit: publicatio abrogata ab Augusto. Suetonius cap. 36. ‘Auctor et aliarum rerum Senatui fuit: in quis ne acta Senatus publicarentur.’ Conficiebat ea quis-

piam e Senatu : scilicet ne arcana patrum seiret non e patribus. Colligimus ex Tacito hic, qui Junium hunc Rusticum Senatorem ostendit infra, ‘Quod fraude unius Senatoris elusa majestas imperatoria esset.’ Et Spartiano, qui Hadriano munus hoc tribuit post Quæsturam. ‘Post Quæsturam,’ ait, ‘acta Senatus curavit:’ eumque vocabant, A cura Actorum, vel, Ab Actis Senatus. Lapis vetus, ‘c. Porcio, c. f. qvir. x. viro. slitib. ivdieand. adlecto. inter. qvæstor. ab. actis. cen.’ Conficiebat, dixi, Senator: sive præterat conficiendis: cui tamen adjuneti scribæ censualesque, quos a re Actuarios item dicebant. Capitolinus Senatusconsultum tacitum ita describit, ‘ut non scribæ, non servi publici, non censuales illis actibus interessent: Senatoris exciperent, Senatores omnia officia censuslum seribarumque complerent, nequid forte proderetur.’ Censuales illa actas dixit, librarios, scribas, tabellionesque. Inde titulus in Codice lib. x. conceptus, ‘De tabulariis, scribis, logographis, et censalibus:’ inde et Censuale officium, hand absimili sensu, lib. xviii. c. De testamentis. Eaque mente Tertullianus Apol. cap. 20. ‘Græcorum censuales conferendi.’ Actuarii qui excipiunt scribuntque, ut Julio Suetonii cap. 55. Senecæ epist. 23. ‘Non quidem hæc quæ alienis verbis commodatur, et Actuarii vice fungitur:’ et Glossis Græcis, ὑπομνηματόγραφος, *Actuarius, Memorarius*. Qui non in urbe solum, sed in provinciis militiaque. Actuarii in militia, lib. v. c. De erogatione militar. annonæ. Et Spartiano: ‘Ipse quod matrimonii militum et militarium corrumpendis operam daret, a quodam Actuario, cuius uxorem stupraverat, percussus est.’ Quos eleganter et cum affectu describit Victor in Gallieno: ‘Actuarii,’ inquit, ‘genus hominum nequam, venale, callidum, seditionis, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandasque quasi ab natura factum, annonæ dominans: eoque utilia curantibus et fortunis aratorum infestum: prudens in tempore his largiendi, quorum vecordia damnoque opes contraxerit.’ Satis de Actis Senatus: venio ad populi. Ea dicta Publica acta, Suetonio in Tiberio cap. 5. et alias passim. Item Diurna, quia in dies conficerentur, Tacito lib. xvi. et xiii. Item Urbana. Saepius etiam ἀπλῶς, Acta, κατ' ἔξοχήν. Iis continebantur res rationesque populi, judicia publica, supplicia, comitia, ædificia, nativitates, illustres mortes, matrimonia, divertia. De judiciis supplicisque admonuit Ammianus libro xxii. ‘Et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cum id voluminis publici contineret exordium: Consulatu Tauri et Florentii, inducto sub Praeconibus Tauro.’ Ubi et formam aliquam servabis conficiendorum Actorum. De ædificiis, Tacitus lib. xiii. ‘Nerone II. L. Pisone Ces. pauca memoria digna evenere; nisi cui libeat laudandis fundamentis et trabibus, quis molem Amphitheatri Cæsar extruxerat, volumina implere: cum ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare.’ De nativitatibus Suetonius saepè: qui plerumque argumenta sibi sumit de die ejusque principis natali, ex Actis: ut Tiber. cap. 5. Cal. cap. 9. Origo ejus instituti a Servio Tullio, qui ut numerum sciret nascentium, morientium, virorum, adinvenit, Ut Propinquata prole certum aliquem numnum in ærarium Junonis Lucinæ inferrent: iidem aliquo mortuo, in Veneris Libitinæ: et sumente quopiam virilem togam, in Juventutis. Exolevisse is mos videtur, sed in pueris natis retraxit

Augustus : caque adnotatio in Actis cum cura habita, utique post Julias Papiasque leges. Juvenalis : ‘Tu libris Actorum spargere gaudes Argumenta viri.’ Apuleius : ‘Pater natum sibi filium ceterorum more professus est.’ *Scævola lib. xxviii.* De probationib. ‘Mulier gravida repudiata, absente marito filium enixa, ut spurium in Actis professa est.’ Capitolinus in Gordianis : ‘Filium Gordianum nomine Antonini et signo illustravit, cum apud Præf. ærarii, mere Romano, professus filium, publicis Actis ejus nomen insereret.’ Non fallet te idem Capitolinus in M. Aurelio, qui ita de hac professione disserit, quasi ille invenerit primus : ‘Inter hæc,’ inquit ‘liberales caussas ita munivit, ut primus inberet apud Præfectos ærarii Saturni unumquemque civium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposito :’ Quod aliter est : sed addidit quædam, immutavitque. De matrimoniis divortiisque, clarum est in Acta relata fuisse propter præmia pœnasque legum. Imo etiam ante Julianam, Papiamque. Cælius ad Ciceronem, ‘Paulla Valeria [scribo Valerii, id est, conjuncta] soror Triarii divortium sine causa fecit. Nuptura est D. Bruto : nondum rettulerat.’ Rettulerat, scilicet in Acta. Seneca De Beneficiis : ‘Quia vero nulla jam sine divortio acta sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt.’ Et ad matrimonia pertinet versus Juvenalis, ‘Fient ista palam, cupient et in Acta referri.’ Hæc Acta a scribis tabulariisque confecta videntur, et ad Atrium Libertatis in Tabulario adservata. Livius *XLIII.* ‘Censores extemplo in atrium Libertatis ascenderunt, et ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, et dimissis publicis servis.’ Cui vetus inscriptio Curatores tamen quosdam adsignat.

C. CALPETANVS. STATIVS
 SEX. METRORIVS
 M. PERPENNA. LVRCO
 T. SARTIVS. DECIANVS
 CVRATORES. TABVLARIOR.
 PVBLICORVM. PAC. CVR.

At ex Taciti *XIII.* colligas curam eam Quæstorib. fuisse aut ærarii Præfectis. ‘Princeps,’ inquit, ‘curam tabularum publicarum a Quæstoribus ad Præfectos transtulit.’ Eoque facit quod M. Aurelius Professiones infantium rettulit ad ærarii præfectos. Tabularii mentio etiam Ciceroni, pro Rabirio perduellionis reo : Virgilioque *Georg. II.* ‘aut populi tabularia vidit.’ Ubi Servius quædam. Lampridius in *Alexandro* referre videtur Actorum confectionem ad Præfect. urbis : ‘Fecit Roma,’ inquit, ‘curatores urbis *XIV.* sed exconsulares viros, quos audire negotia urbis jussit, ut omnes aut magna pars adessent, cum Acta fierent.’ Sed intellegit judicia Acta. Fuerunt et Registra quædam publica, præter hæc Acta, de quibus Vopiscus in *Probo* : ‘Usus sum etiam Registris scribarum porticus Porphyreticæ, Actis etiam Senatus, ac populi.’ Perierant hæc publica acta (*γράμματα δημόσια* appellat Dio) qua vetustate, qua incendio : sed reparavit primo principatu suo Tiberius, tribus Senatoribus ad describendum conquirendumque dilectis. Adi Græcum cum scriptorem lib. *LVII.* in actis anni 769. Dixi ista uberioris, et præter rem, ut constaret in parte juventuti, quæ essent illa Acta, quorum testimonio totiens noster aliisque in memoria rerum usi : quaque habita semper historiæ materia et seges.

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. VI.

A.

CAP. 2. OLIM qui damnati gravioris criminis, puta Majestatis, Perduellionis, Tyrannidis: non ipsi solum adflicti et perdit, sed nomen et memoria eorum. Deterre omnes a culpa simili volebant, non paene modo, sed ignominiae metu. Itaque haec duo fere usurpata: ut nomen deleatur, ut effigies tolleretur. De nomine, Cicero Philip. xiv. cum Antonii nomen e Fastis sublatum decreto Senatus esset: ‘Cujus totus consulatus est ex omni monumentorum memoria revulsus.’ Noster lib. ii. ‘Nomen Pisonis radendum Fastis censuit.’ Lampridius in Eligabalo: ‘Nomen Antonini erasum est, Senatu jubente.’ Radebant igitur: sed et saepe contenti erant per dedecus oblinere aut latere. Lampridius Eligabalo: ‘Misit qui et in castris statuarum ejus titulos luto tegerent, ut fieri solet de Tyrannis.’ Eusebius pulchre Eccl. Histor. lib. ix. cap. ult. de Maxentio: Γραφαὶ τε ὅσαι εἰς τιμῆν
αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων κατὰ πᾶσαν ἀνέκειντο πόλιν, αἱ μὲν ἐξ ὑψους εἰς ἔβαφος
ῥιπτούμεναι συνετρίβοντο, αἱ δὲ τὰς προσόψεις ἡχρειοῦντο, σκοτεινῷ χρόνῳ κατα-
μελανούμεναι: *Inscriptiones etiam et tituli, quicunque honori ejus aut liberorum
per singulas urbes positi erant, partim e sublimi in terram detracti confRACTique
sunt; partim ut ridentibus inutiles fierent, obscuro quadam colore obdreti et nigre-
facti.* At de effigie fracta et abolita, Ambrosius: ‘Vide quemadmodum in
civitatibus honorum Principum imagines perseverent, deleantur tyranno-
rum.’ Capitolinus in Gordianis: ‘Statuas Maximini dejecerunt, imagines
perfregerunt, nomen publicitus eraserunt.’ Livius de Atheniensibus: ‘Ro-
gationem extemplo tulerunt, ut Philippi statuae, imagines omnes nominaque
earum, tollerentur delerenturque.’ Juvenalis: ‘Frangenda miseram funes-
tat imagine gentem.’ Eusebius loco quem dixi: ‘Ἄνδραντων τε δύοις ὄποσι
εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν διανεστήκεσσαν, ὕστερως ῥιπτούμενοι συνετρίβοντο. Τέλως καὶ
παιδὶα τοῖς ἐνυβρίζειν καὶ ἐμπαρουσεῖν ἐθέλοντιν ἐκιείμενοι: Statuae etiam quotquot
in honorem illius fuerant erectae, similiter dejectae et prostratae sunt: ac iudibrio et
irrisui expositae omnium qui injuria et ignominia afficeret eas repellent. Ratio autem
ista abolendi duplex. Prior, ut modeste id fieret, et per magistratum sub-
moverentur e publico conspectu. Cicero in Verrem iv. ‘Centuripinorum
Senatus decrevit, ut quæ statuae C. Verris ipsius et filii essent, eas Quæ-
stores demoliendas locarent, dumque ea demolitio fieret, Senatores non mi-
nus xxx. adessent.’ Suetonius Domitiano: ‘Senatus scalas inferri, clypeos-
que et imagines ejus coram detrahi et affligi solo jussit.’ Altera, ut per im-
petum, et tota res permitteretur furor cuidam plebeio. Tam receptum,
laqueos statuis altioribus injicere, atque ita detrahere. Juvenalis: ‘descen-
dunt statuae, restemque sequuntur.’ Seneca, seu quis alius, in Octavia, de
statuis Poppæa: ‘membra per patres trahunt Deducta laqueis.’ Ita enim
recte illic legimus, non *Diducta*. Plinius graphicè hoc totum depingit, Pa-

negyrico: ‘Ergo istæ quidem æreæ et paucæ manent manebuntque quamdiu templum ipsum: illæ autem aureæ et innumerabiles, strage et ruina publico gaudio litaverunt. Juvabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sanguine securibus, ut si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudii seræque [velim scribi, serusque] lætitiae, quin instar ultionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremo truces horrendasque imagines abjectas [lego, objectas] excoctasque flammis, ut ex illo terrore et minis, in usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur.’ Mos autem hic damnandi imagines sane antiquus. Ex Cicerone colligo, pro C. Rabirio: ‘Sext. Titius, quod habuit imaginem L. Saturnini domi sua, condemnatus est.’ Ubi et hoc vides, culpæ fuisse vel privatim damnatorum imagines habere. Qna mente illud Taciti scriptum, lib. xi. ‘Ac primum’ in vestibulo imaginem patris Silii Sc. abolitam demonstrat. Pulchre Ambrosius Officior. lib. i. cap. 49. ‘Si tyranni aliquis imaginem habeat, nonne obnoxius est damnationi?’

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. XI.

A.

PAGINA PRIMA.

CAP. 24. MÆ. RERVVM. NOSTR. .... EQVIDEM.
 PRIMAM. OMNIVM. ILLAM. COGITATIONEM. HOMINVM. QVAM.
 MAXIME. PRIMAM. OCCVRSRAM. MIHI. PROVIDEO. DEPRE-
 COR. NE. QVASI. NOVAM. ISTAM. REM. INTRODVCI. EXHOR-
 RESCATIS. SED. ILLA. POTIVS. COGITETIS. QVAM. MYLTA. IN.
 HAC. CIVITATE. NOVATA. SINT. ET. QVIDEM. STATIM. AB.
 ORIGINE. VRBIS. NOSTRÆ. IN. QVOT. FORMAS. STATVSQE.
 RES. P. NOSTRA. DIDVCTA. SIT. QVONDAM. REGES. HANC.
 TENVERE. VRBEM. NE. TAMEN. DOMESTICIS. SVCCESORIBVS.
 EAM. TRADERE. CONTIGIT. SVPERVENERE. ALIENI. ET. QVI-
 DAM. EXTERNI. VT. NVMA. ROMVLO. SVCCESERIT. EX. SA-
 BINIS. VENIENS. VICIVS. QVIDEM. SED. TVNC. EXTERNVS.
 VT. ANCO. MARCIO. PRISCVS. TARQVINIUS. PROPTER. TEME-
 RATVM. SANGVINEM. QVOD. PATRE. DEMARATO. CORINTHIO.
 NATVS. ERAT. ET. TARQVINIensi. MATRE. GENEROSA. SED.
 INOPI. VT. QVÆ. TALI. MARITO. NECESSE. HABVERIT. SVC-
 CUMBERE. CVM. DOMI. REPELLERETVR. A. GERENDIS. HO-
 NORIBVS. POSTQVAM. ROMAM. MIGRAVIT. REGNVM. ADEP-

TVS. EST. HVIC. QVOQVE. ET. FILIO. NEPOTIVE. EIVS. NAM. ET. HOC. INTER. AVCTORES. DISCREPAT. INSERTVS. SERVIVS. TVL-LIVS. SI. NOSTROS. SEQVIMVR. CAPTIVA. NATVS. OCRESIA. SI. TVSCOS. CÆLL. QVONDAM. VIVENNE. SODALIS. FIDELISSIMVS. OMNISQVE. EIVS. CASVS. COMES. POSTQVAM. VARIA. FOR-TVNA. EXACTVS. CVM. OMNIBVS. RELIQVIIS. CÆLIANI. EX-ERCITVS. ETRVRIA. EXCESSIT. MONTEM. CELIVM. OCCVPA-VIT. ET. A. DVCE. SVO. CÆLIO. ITA. APPELLATATVS. MVTATO-QVE. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. ERAT. ITA. APPELLATVS. EST. VT. DIXI. ET. REGNVM. SVMMA. CVM. REI. P. V UTILITATE. OPTINVIT. DEINDE. POSTQVAM. TARQVINI. SVPERBI. MORES. INVISI. CIVITATI. NOSTRÆ. ESSE. COEPE-RVNT. QVA. IPSIVS. QVA. FILIORUM. EIVS. NEMPE. PERTÆ-SVM. EST. MENTES. REGNI. ET. AD. CONSVLLES. ANNVOS. MA-GISTRATVS. ADMINISTRATIO. REIP. TRANSLATA. EST.

QVID. NVNC. COMMEMOREM. DICTATVR. E. HOC. IPO. CON-SVLARI. IMPERIVM. VALENTIVS. REPERTVM. APVD. MAIORES. NOSTROS. QVO. IN. ASPERIORIBVS. BELLIS. AVT. IN. CIVILI. MOTV. DIFFICILIORE. VTERENTVR. AVT. IN. AVXILIVM. PLE-BIS. CREATOS. TRIBVNOS. PLEBEI. QVID. A. CONSVLIBVS. AD. DECEMVIRGS. TRANSLATVM. IMPERIVM. SOLVTOQVE. POST-EA. DECEMVIRALI. REGNO. AD. CONSVLLES. RVRSVS. REDI-TVM. QVID. IMP. .... VRIS. DISTRIBUTVM. CONSVLARE. IMPE-RIVM. TRIBVNOSQVE. MILITVM. CONSVLARI. IMPERIO. AP-PELLATOS. QVI. SENI. ET. S EPE. OCTONI. CREARENTVR. QVID. COMMVNICATOS. POSTREMO. CVM. PLEBE. HONORES. NON. IMPERI. SOLVM. SED. SACERDOTIORVM. QVOQVE. IAM. SI. NARREM. BELLA. A. QVIBVS. COEPIRINT. MAIORES. NOSTRI. ET. QVO. PROCESSERIMVS. VEREOR. NE. NIMIO. INSOLENTIOR. ESSE. VIDEAR. ET. QVÆSISSE. IACTATIONEM. GLORIÆ. PRO-LATI. IMPERII. VLTRA. OCEANVM. SED. ILLOC. POTIVS. RE-VERTAR. CIVITATEM.

PAGINA SECUNDA.

..... SANE ..... NOVO
..... DIVVS. AVG. ..... NO. ..... LVS.
ET. PATRVVS. TI. CÆSAR. OMNEM. FLOREM. VBIQVE. COLO-NIARVM. AC. MVNICIPIORVM. BONORVM. SCILICET. VIRORVM.
ET. LOCVPLETIVM. IN. HAC. CVRIA. ESSE. VOLVIT. QVID. ER-
GO. NON. ITALICVS. SENATOR. PROVINCIALI. POTIOR? EST.
IAM. VOBIS. CVM. HANC. PARTEM. CENSVRE. MEÆ. APPRO-BARE. COEPRO. QVID. DE. EA. RE. SENTIAM. REBVS. OSTEN-DAM. SED. NE. PROVINCIALES. QVIDEM. SI. MODO. ORNARE.
CVRIAM. POTERINT. RECEPIENDOS. PVTO. ORNATISSIMA.
ECCE. COLONIA. VALENTISSIMAQVE. VIENNENSIVM. QVAM.

LONGO. IAM. TEMPORE. SENATORES. HVIC. CVRIÆ. CONFERT. EX. QVA. COLONIA. INTER. PAVCOS. EQVESTRIS. ORDINIS. ORNAMENTVM. L. VESTINVM. FAMILIARISSIME. DILIGO. ET. HODIEQVE. IN. REBVS. MEIS. DETINEO. CVIVS. LIBERI. FRVANTVR. QVÆSO. PRIMO. SACERDOTIORVM. GRADV. POST. MODO. CVM. ANNIS. PROMOTVRL. DIGNITATIS. SVÆ. INCREMENTA. VT. DIRVM. NOMEN. LATRONIS. TACEAM. ET. ODI. ILLVD. PALESTRICVM. PRODIGIVM. QVOD. ANTE. IN. DOMVM. CONSVLATVM. INTVLIT. QVAM. COLONIA. SVA. SOLIDVM. CIVITATIS. ROMANÆ. BENEFICIVM. CONSECVTA. EST. IDEM. DE. FRATRE. EIVS. POSSVM. DICERE. MISERABILI. QVIDEM. INDIGNISSIMOQVE. HOC. CASV. VT. VOBIS. VTLIS. SENATOR. ESSE. NON. POSSIT.

TEMPS. EST. IAM. TI. CÆSAR. GERMANICE. DETEGERE. TE. PATRIBVS. CONSCRIPTIS. QVO. TENDAT. ORATIO. TVA. IAM. ENIM. AD. EXTREMOS. FINES. GALLÆ. NARBONENSIS. VENISTI.

TOT. ECCE. INSIGNES. IVVENES. QVOT. INTVEOR. NON. MAGIS. SVNT. PÆNITENDI. SENATORES. QVAM. PÆNITET. PERSICVM. NOBILISSIMVM. VIRVM. AMICVM. MEVM. INTER. IMAGINES. MAIORVM. SVORVM. ALLOBROGICI. NOMEN. LEGERE. QVOD. SI. H/EC. ITA. ESSE. CONSENTITIS. QVID. VLTRA. DESIDERATIS. QVAM. VT. VOBIS. DIGITO. DEMONSTREM. SOLVM. IPSVM. VLTRA. FINES. PROVINCIÆ. NARBONENSIS. IAM. VOBIS. SENATORES. MITTERE. QVANDO. EX. LVGDVN. HABERE. NOS. NOSTRI. ORDINIS. VIROS. NON. PÆNITET. TIMIDE. QVIDEM. P. C. EGRESSUS. ADSVETOS. FAMILIARES-QVE. VOBIS. PROVINCiarVM. TERMINOS. SVM. SED. DESTRICTE. IAM. COMATAE. GALLÆ. CAVSA. AGENDA. EST. IN. QVA. SI. QVIS. HOC. INTVETVR. QVOD. BELLO. PER. DECEM. ANNOS. EXERCVERVNT. DIVOM. IVLIVM. IDEM. OPPONAT. CENTVM. ANNORVM. IMMOBILEM. FIDEM. OBSEQVIVMQVE. MVLTIS. TREPIDIS. REBVS. NOSTRIS. PLVSQVAM. EXPERTVM. ILLI. PATRI. MEO. DRVSO. GERMANIAM. SVBIGENTI. TVTAM. QVIETE. SVA. SECVRAMQVE. A. TERGO. PACEM. PRESTITERVNT. ET. QVIDEM. CVM. AD. CENSVS. NOVO. TVM. OPERE. ET. INADSVETO. GALLIIS. AD. BELLVM. AVOCATVS. ESSET. QVOD. OPVS. QVAM. ARDVVM. SIT. NOBIS. NVNC. CVM. MAXIME. QVAMVIS. NIHIL. VLTRA. QVAM. VT. PVBLICE. NOTÆ. SINT. FACVLTATES. NOSTRÆ. EXQVIRATVR. NIMIS. MAGNO. EXPERIMENTO. COGNOSCIMVS.

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. XII.

A.

CAP. 6. DE CRISPO PASSIENO lubet paullo amplius adtexere, illustri cum primis viro et oratore: et maxime ea quæ Scholiastes vetus Juvenalis curiose rettulit ad versum Satyrae IV. ‘venit et Crispus juenunda senectus.’ ‘Crispus,’ inquit, ‘municeps Viselliensis, tirocinio suo, in Senatu ita cœpit: Patres conscripti, et tu Cæsar: propter quod simul oratione [malim, *orationem*, ut duplex causa laudis fuerit, et Libertas et Eloquentia] plenissime a Tiberio conlaudatus, plurimas sponte caussas apud e. v. egit: pro qua re in Basilica Julia ejus statua posita est. Consulatus duos gessit. Uxores habuit duas, primam Domitiam, deinde Agrippinam; illam amitam, hanc matrem Neronis Cæsaris. Possedit bis mille sestertia: [scribo, *bis millies sestertium*: quia homo prædives, et Suetonius ait Neronem hereditate ejus ditatum.] Omnium Principum gratiam adpetivit, sed præcipue Cæsaris [excudit nota prænominis C. id est, *Caii*: nam hunc intellegit] quem iter facientem secutus est pedibus. Hic nullo audiente a Nerone interrogatus [*a Nerone?* imo vero *a Caio*, in quem seclus hoc incesti competiit: nisi mavis, *Hic illo audiente, a Nerone inter:* ea mente, ut Caio præsente, a quoiam Nerone, qui adularetur fœdo Principi, et simul huic insidiaretur, sit rogatus:] ‘Haberetne, sicut ipse, cum sorore germana consuetudinem? Nondum, inquit, quantumvis decenter et caute, ne aut negantem eum argueret, aut adsentientem sibimet mendacio dehonestaret: [corrigo, *ne aut negando eum arg. aut adsentiendo semet dehon.*] Periit per fraudem Agrippinæ, quam heredem reliquerat, et funere publico elatus est.’ Seita narratiuncula: quam tamen ego ad Passienum hunc traho, auctore ejus valde invito. Nam ille (dormiit, an stertuit?) refert ad Crispum, qui sub Domitiano. Atqui Vibius ille nomine fuit: nec quadrant in eum re aut aeo, quæ hic dicta. Mira μετεωρία Scholiastæ, alias docti. Sed et noster amicus, cur rescribit *municeps Vercellensis?* Εὐλόγιος ad Vibium illum, fateor: at non ad Passienum. Quamquam Visellia municipium etiam mihi ignotum. An *Vitelliensis?* an *Vicellicensis?* quæ loca Italiae reperies. De morte autem hominis, quod Hieronymus ecce Chronicus, eam Principe Caligula ponit, anno ejus secundo: ‘Passienus filius, fraude hereditatis suæ necatur?’ sane falsum est: constat enim sub initia Claudi obiisse, ex Suetonii Nerone capite 6. Itaque trajectitia ea nota Hieronymi, ut in Chronicus illo multa; sed et emendanda sic: *fraude heredis sue.* Agrippina enim illi heres, et *per ejus fraudem*, ut diserte in Scholiastæ extremis hic verbis legis, periit. Fuit et Passienus pater, Senecæ nominatus lib. II. Controvers. v Ad quem pertinere censeo Velleii verba libro II. ‘Triumphalia ornamenta ex Africa’ ei tribuentis: idque sub Augusto.

B.

CAP. 60. In provincias Cæsaris olim Legati aut Proprætores missi: in provincias dieo majores. Nam quædam minores nec tanta rei, Procuratores saltem acceperunt. Quorum præcipuum ac proprium munus; ut redditus ac tributa colligerent, aliaque que ad fiscum: sed quoniam, nullo alio Præside, res sæpe cogebat jus inter provinciales dici, etiam in re criminum; factum ut jurisdictionem aliquam sibi sumerent, Præsidum exemplo. Id Procuratorum genus, notæ et diseriminis causa, dicti passim in libris legum, Procuratores vice Prædisid, aut cum potestate: ut I. II. C. De poenis. I. III. C. Ubi causs. fisc. I. IV. C. Ad leg. Flav. de plag. Duxi, jurisdictionem sumerent: revera enim non habebant. Equites quoniam erant aut liberti. Tacitus in vita Agricola: ‘utrumque avum habuit procuratorem Cæsarum, quæ equestris nobilitas est.’ Dio I. LIII. Kal τοὺς ἐπιτρόπους [non recte interpres vertit *Curatores*], οὗτω γὰρ τοὺς τὰς τε κοινὰς προσθῶντας καὶ προστεγαμένα σφίσιν ἀναλίσκοντας δύναμίζομεν, ἐς πάντα δυοῖς τὰς ἔθνη, τὰ τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δῆμου, τοὺς μὲν ἐκ τῶν ἵππεων, τοὺς δὲ ἐκ τῶν ἀπελευθέρων πέμπει: id est: Procuratores (ita enim appellamus eos qui publicos redditus colligunt erogantque) in omnes provincias tam suas quam populi Cæsar mittit, quosdam ex equitibus, quosdam e libertis. Itaque nec judicia nec acta eorum rata, vocarique poterant ad disquisitionem Principis aut Senatus: quoniam lege apud eos agi (ut ad rem, et sollemitter loquar) nefas: apud magistratum solum populi Romani, prove magistratu actio legis fuit, ut Consules, Proconsules; Prætores, Proprætores: qui omnes e Senatu: apud equites non fuit, multo minus apud libertos. Inter equites excipio unum Prafectum Egypti, apud quem, ut Tacitus notat, lege agi permisit Augustus, decreto quodam singulare. Attamen procuratores isti provinciis præerant, et jus sæpe in crimine et causa capitis dicebant. Exemplum in Pontio qui Judææ procurator (non enim illi provinciæ proprie Præses) sententiam tulit de capite nostri capitatis, Christi servatoris: exempla in Petronio, Cumano, aliisque vulgo apud Josephum. Idemque in certis minutis provinciis factum, quibus regendis solus Procurator: quarum aliquot Tacitus recensuit Histor. I. ‘Duae Mauretaniae, Rhætia, Noricum, Thracia, quæquæ aliae Procuratoribus cohibentur:’ et præter eas notabis Alpium maritimarum Procuratorem, item Ponti, Epiri, pluresque. Hæc clara satis et certa. Ad hos Procuratores, Claudi, me judice, accommodamus edictum, jubentis ut in provinciis eorum decreta proinde rata sint ac si ipse statuisset. Nam ad fiscum solum si aptas: quid fiet communibus et late conceptis Cornelii verbis? ‘Rerum,’ inquit, ‘a procuratoribus suis judicatarum:’ pariterque indefinite extulit Tranquillus, ‘quæ procuratores sui in judicando statuerent.’ Adde subsequentem omnem Taciti orationem: videbis non aliud eum indignari, quam quod jurisdictione communicata cum equitibus et libertis: de quo toties inter ordines olim certatum seditione aut armis erat. At procuratores qui rei familiari tantum impositi, qui in provinciis Proconsulum aut Legatorum: plane privati erant, et insigne in eos exemplum a Tiberio editum, de quo

Dio: Καπίτωνα τὸν τὴν Ἀσίαν ἐπιτροπεύοντα εἰς τὸ συνέδριον ἐσῆγαγε, καὶ ἐγκαλέσας αὐτῷ ὅτι στρατιώταις ἔχρηστο, καὶ ἄλλα τινὰ ὡς ἀρχὴν ἔχων ἐπράξεν, ἐφυγά-
δευσεν. Οὐ γὰρ ἔξην τότε τοῖς τὰ ἀντοκρατορικὰ χρήματα διουκοῦσι πλέον οὐδὲν
ποιεῖν ἢ τὰς νενομισμένας προσόδους ἐκλέγειν, καὶ περὶ τῶν διαφορῶν ἐν τε τῷ ἀγορᾷ
καὶ κατὰ τὸν νόμον ἐξ Ἰου τοῖς ἰδιώταις δικάζεσθαι. Et Tacitus: *Procurator Asiae Lucilius Capito accusante provincia, causam dixit, magna cum adseveratione principis, non se jus nisi in servitia et pecunias familiares dedisse: quod si rim pratoris usurpasset, manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata sua, audirent socios.* Plane ergo privati: tunc quidem. Nam postea jus acceperunt de fiscali saltem pecunia cognoscendi, ut præmonui. Idque Dio etiam ad-significans ait, οὐ γὰρ ἔξην τότε. Hi posteriores Procuratores multi erant, et sparsi per provincias omnes: illi, pauciores dignioresque. Dio excipias habere Proconsulum provincias videtur ab administratione Procuratorum. Addit enim ad verba libri LIII. quæ supra, πλὴν καθόσον τὸν φόρους οἱ ἀνθυ-
πατοι παρ' ἐν ἔρχουσιν ἐσπράσσουσιν: quasi Proconsules redditus colegerint ipsi in provinciis suis. Fallacia verba, quæ virum doctum nuper induxerunt, non me. Planissime enim in Proconsulum etiam provinciis procuratores. Dio ipse docet; Ἐς πάντα, inquiens, δυοῖς τὰ ἔθνη τε ἔαντον καὶ τὰ τοῦ δῆμου: id est, In omnes gentes, tan quæ Cæsari quam quæ populo adtributa. Atqui provin-
cia omnes populi, Proconsulum fuere. Ulpianus item de Off. procons. ‘Sane,’ inquit, ‘si fiscalis pecuniaria causa sit, quæ ad procuratorem Principis respicit, melius fecerit si se abstineat:’ cuius vana et irrita monitio, si in Proconsulum provinciis Procuratores nulli. Quæ ergo Dionis verborum vera mens? Non alia, quam Procuratorem in aliis quidem provinciis omnes redditus colligere, quia omnes Cæsaris fiscique sunt: at in Proconsularibus non omnes, quoniam vectigalia quædam vetera ipse Proconsul colligat in populi ærarium usumque mittenda. Dictum satis, si addo; Procuratores solius rei, Rationales postea dictos, ut a prioribus illis distinguerentur: quo-
niam illi rempublicam etiam; hi solam privatam tractabant, rationesque pe-
cuniæ principalis.

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. XIII.

A.

CAP. 2. FORMAM dandæ tesserae petendæque in parte expressit Appianus IV. Civilium: Καὶ ὁ Δεύκιος, inquit, ἐπεμψε τὸν χιλιάρχους τὸ σύνθημα τῷ στρατῷ ληφθομένους παρὰ τοῦ Καίσαρος· οἱ δὲ ἐφερον αὐτῷ τὸν ἀριθμὸν τοῦ στρατοῦ, καθὼς καὶ νῦν ἔθος ἐστὶ τὸν αἰτοῦντα τὸ σύνθημα χιλιάρχον, ἐπιδιδόντα τῷ βασιλεῖ βιβλίον ἐφήμερον τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ παρόντος. Atque olim ea data videtur sine voce,

inscripta vel insculpta brevi ligno; unde Tesseræ nomen: de quo Polybium ad lib. vi. at sub Imp. vocale id signum. Dabant autem plerumque nomina deorum, aut heroum: etiam Græci. Pausanias libro x. ‘Cum utrinque a ducibus de more militi tesserae darentur, fortuitu ad oraeuli verba appositæ datae sunt, a Thessalis Itonia Minerva, a Phocensibus gentis auctor Phocus.’ Etiam Persæ, si Xenophonti fides lib. vii. Παιδεῖα: et iii. ubi a Cyro tessera data Ζεὺς σύμμαχος καὶ ἡγεμόν: aut Ζεὺς σωτήρ. Suetonii loci bini non sani in hac re: alter Cal. c. 58. ‘Signum,’ ait, ‘more militiæ petisse: et Caio Jovem dante, Chaream exclamasse, Accipe ratum:’ ubi restituo magnanimi viri vocem littera addita, *Accipe iratum*. Alter c. 56. ‘Solitus modo signum petenti, Priapum aut Venerem dare; modo osculandam manum offerre formatam commotamque in obscenum modum.’ Libri vett. *commitamque*, aut, *cannatamque*. Sciro, *gammatumque*. Gammata manus, insertis commixtisque digitis ad formam ejus litteræ: qui mos in Italia et nunc. Sie lapides Gammati: non solum qui insculptum Gamma habebant, sed qui literam eam exprimebant transversi. Scriptor Gromaticus: ‘Solent termini occurrere, qui lapides tam longiores sunt quam qui latiores sequendi: hoc est, aut si cursum dirigunt lineares, aut si gamma faciunt transversi.’ Malo etiam in Suetonii verbis, *obscenum nodum*, quam *modum*. Facit ad lucem infamis hujus signi Lampridii locus Eligabolo: ‘Neque umquam verbis pepercit infamibus, cum et digitis impudicitiam ostentaret, nec ullus in conventu et audiente populo esset pudor.’ Scies amplius tu tiro, Tesseram duplarem fuisse: unam quæ ad excubias, alteram quæ ad pugnam. De postrema Tacitus Histor. lib. iii. ‘Eadem utraque acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ signum.’

B.

CAP. 29. Olim ærario præpositi Quæstores: notum. Causa immutandi sub Julio Cæsare orta, anno urbis DCCIX. Quia enim absente Cæsare Quæstores creati nulli, ærarii cura Ædilibus duobus commissa est: nec rediit post illa ad Quæstores. Dio diserte notat lib. XLIII. Ædiles ergo præfuisse videtur (non enim immutationem reperio) per annos fere decem et septem, donec Augustus Prætorios substituit. Factum anno DCCXCVI. Dio lib. LIII. Καὶ ἐπειδὴ χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἔδέησεν, ἔδανείσατό τινα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ, πρὸς τε τὴν διοίκησιν σφῶν, δύο κατ' ἔτος ἐκ τῶν ἐστρατηγηκότων αἱρέσθαι ἐκέλευσε: id est: *Quoniam ærarium publicum inops pecuniarum esset, quasdam mutuo sumptas in id constitutis, et administrationi carum duos Praetura functos in annos singulos electos præfici jussit.* Suetonius c. 36. ‘Auctor fuit, ut cura ærarii a Questoribus urbanis ad Prætorios, Prætoresve transiret.’ Tacitus hic. Ideo in monumentis id ævi historisque, Prætores ærarii, inscripti passim. Mansit ad Claudium, ‘qui curam ærarii Saturni Quæstoribus reddidit, quam medio tempore Prætores aut utique prætura functi sustinuerant,’ ait Sueton. c. 24. Ita tamen, ut honores iis extra ordinem permetteret, ait Tacitus, *ne metu offensionum segnium consularent*. Quem Dio explicat, in Claudio: Τοὺς στρατηγοὺς τοὺς ἐπὶ τῆς διοίκησεως καταλύσας, ταμείαις αὐτὴν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν, οὐχ ὥστε καὶ ἐγησούς σφᾶς (ὑπερ ἐπὶ τε ἐκένων πρότερον, καὶ ἐπὶ τῶν στρατηγῶν μετὰ ταῦτα ἐγέγνετο) ἀρχεῖν, ἀλλ’ οἱ δύο οἱ αὐτοὶ τρία ὅλα ἔτη αὐτὴν διέφουν, καὶ οἱ μὲν στρατη-

γλας εὐθὺς ἐλάμβανον, οἱ δὲ καὶ μισθὸν ἔφερον ὅπως ποτὲ καὶ ἔδοξαν ἄρξαι: id est: Praetores aerarii solvens, Quæstoribus rursum antiquo more id tradidit: non tamen ut annum eorum munus esset (quod antea et in ipsis et in Prætoribus factum:) sed duo iidem tres annos continuos eam curam sustinebant: eisque exactis Præturas statim adipiscabantur, interdum et præmium mercedemque: proinde ac bene se gesserant. Honores ergo extra ordinem iis dati, sunt Præturiæ. Sed ipsum immutans rursum Nero, rediit non ad Praetores (non enim ita appellati amplius) sed ad Praefectos: quos e Prætoriis elegit. Itaque clare Tacitus, ‘Prætura perfunctos’ dilegit, non Praetores. Ita enim in Tacito corridentum. Per bella tamen civilia, et Principe nullo Romæ, iterum Praetores præfecti videntur: innuitque Tacitus Histor. lib. iv. ‘Prætores aerarii (nam tunc a Prætoribus tractabatur aerarium) publicam paupertatem questi,’ &c. Insita enim admonitio facile ostendit alind fuisse Taciti, id est, Trajani ævo. Gellius lib. xiii. Præfectum nominat, ‘Quod per Quæstorem dixi,’ inquit, ‘intellegi nunc oportet Præf. aerario: nam cura aerarii a Quæstoribus ad Præfectos [ita legerim, non Præfectum] translata est.’ Præfuisse autem eos censeo biennium, ex hac sanctione Neronis: certe quidem ita servatum sub Trajano. Plinius Panegyr. de se et Tertullo: ‘Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo et maximo, cum tu nobis consulatum obtulisti.’ Et statim: ‘Nobis Præfectis aerario, Consulatum antequam successorem dedisti.’ In jure cerebra mentio Præfectorum aerarii, ut l. xii. De his quæ ut indignis: l. xv. et xlvi. De jure fisci.

C.

CAP. 31. Ad hanc Vicesimam Arriani insignis locus, l. III. Dissert. Epicteti, c. 26. ‘Ο δοῦλος εὐθὺς εὕχεται ἀφεθῆναι ἐλεύθερος· διὰ τὸ δοκεῖτε; ὅτι τοῖς εἰκοστώνταις ἐπιθυμεῖ δοῦναι ἀργύριον; οὐ ἀλλ’ ὅτι φαντάζεται, &c. In quo loco, vide ut cœciuat vir, alia doctus. Nam vertit: *Serrus in primis cupit se donari libertate. Quam ob caussam? an quia desiderat pro tessera vendentibus argentum numerare?* Non: sed quia opinatur, &c. Et in Notis ait, εἰκοστώντης esse qui rem emit exhibito signo aut tessera: manumissos autem emere publice frumenta potuisse exhibita tessera: unde Persius: ‘seabrosum tesserula far.’ Somnia et nngamenta mera. Corrigo in Arriano, *Toῖς εἰκοστώνταις*. Glossæ: εἰκοστώντης, δ τὰς εἰκοστὰς ἀπαιτῶν, *Vicesimarius*. Verte igitur: *An quia vicesimariis argentum dare desiderat?* Idem Arrianus l. II. 1. ‘Οταν οὖν στρέψῃ τις ἐπὶ στρατηγοῦ τὸν ἀντοῦ δοῦλον, οὐδὲν ἐποίησεν; ἐποίησε. τί; ἐστρέψῃ τὸν ἀντοῦ δοῦλον. Αλλο οὐδέν; ναι· καὶ εἰκοστὴν ἀντοῦ δοῦναι δοθεῖται: id est, Cum quis servum suum verterit apud Prætorem, nihilne fecit? fecit: quid? vertit suum servum. Numquid amplius? Certe: vigesimam pro eo dependet. Cicero Attic. epist. II. 16. ‘Portoriis Italiae sublatis, quod vectigal superest domesticum præter Vicesimam?’ Hæc in manumissis. At in servis receptum, ut quotiens vñirent, vectigal pro iis penderet emptor. Id Tacitus fuisse ait, quintam et vicesimam: lectio modo sit certa. Ambigas enim jure, quoniam de haec xxv. nihil alibi scriptum. Imo scriptum contra: Augustum, cum pecunia ad bellum et nocturnos Vigiles ei opus, instituisse Quinquagesimam venalium mancipiorum. Dio l. LV. in actis anni DCCLX. Τὸ τέλος τῆς πεντηκοστῆς ἐπὶ τῇ τῶν ἀνδραπόδων πράσει

εσήγαγε. Et hercule uti aliarum rerum vœnalium Centesima fuit: sic Quinquagesima mancipiorum: ansimque in Tacito reponere, *quinquagesimæ*. Alia quinquagesima est, de qua in Symmacho, et infra, hoc ipso libro. Fuit et Vicesima hereditatum, instituta ab Augusto ad ærarium militare: de qua Dio l. lv. actis anni DCCLIX. Τὴν εὐκοστήν τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν ἦς ἀν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν ἐπάνω συγγενῶν ἥ καὶ πενήτων, καταλέποντο, κατεστήσατο. Temperavit eam Nerva, et magis Trajanus: de quibus multa Plinius in Laudatione: qui omnino videndus, si vim intellegere aves ejus vectigalis: postque illos Antoninus Philosophus, de quo Capitolinus: ‘Leges etiam addidit [sive *edidit*] de vicesima hereditatum: de tutelis.’ Videndus item Paulus l. iv. Sent. tit. vi. lib. ult. C. de edicto D. Hadrian. toll. De Vice-simæ legibus primus scripsit A. Ofilius, et post eum Macer libros duo. Invenio et in lapidibus, PROCVRATOR XX. HEREDITATVM. item, PROMAGISTER. XX. HEREDITATVM. qui postremus titulus ab eo, quod, uti e Plinio discis, publicani colligebant hoc vectigal: quorum Magistri, et Promagistri. Satis: nec enim Jurisconsultorum frugem demetere propositum nobis.

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. XIV.

A.

CAP. 2. TEMPUS enim ut tarde aliquando juventus nostra discat, quid Tempestiva convivia, quid Intempestiva. Discat, et dediscat illa quæ nuper hausit a magnis magistris. Aiunt convivium Tempestivum esse, quod tempore celebretur: verbo reque honestum: nec in vitio ponit unquam, nisi in libris vitiatis. Ecce alii qui Tempestivum nihilum differre dieant ab Intempestivo: et in culpa habitum utrumque. Tertium vidi, qui convivia tempestiva vellet esse, quæ statis certisque temporibus præberent sacerdotes. Inducunt, et seducunt. Audite me juvenes, et, cum bono Mercurio, inite viam rectam. Legitima convivii hora apud Romanos priscos, Sol occasus. Salvianus lib. i. ‘Numquid parcam illam tunc agrestemque vitam cum gemitu et dolore tolerabant, cum viles ac rusticos cibos, ante ipsos quibus coxerant focos sumerent eosque ipsos capere nisi ad vesperam non lieceret?’ Itaque quia vesperæ cæna: ideo proverbii forma in Plauto, *de vesperæ suo vivere*. Postea autem Decima haberæ cepta. Clare ex Cornificio ad Herennium, ubi describit hominem vane gloriosum l. iv. Is ad eos, quos vocaverat ad cænam non in suas ædes: ‘Itane? eamus, inquit, hospites. Frater venit ex Salerno ego illi obviā pergo, vos huc Decima venitote. Hospites discedunt: ille se raptim domum suam conjicit: illi Decima quo jusserat, veniunt.’ Et ab ea mente Philippus Vulteum invitans, apud Horat. ‘Post nonam venies.’—

Imo actuosi homines et forenses post decimam sœpe : quoniam res et judicia in foro exercita ad Decimam horam, uti ex Miloniana Asconii discas. At labente imperio moribusque, octava hora balnei haberi copta, non ipsa cœta. Plinius de Spurima : ‘ Ubi hora balnei nunciata est, (est autem hieme nona, aestate octava,) in sole ambulat nudus : lotus accubat.’ Martialis præter lecos alios : ‘ Imperat exstructos frangere Nona thoros.’ Hanc horam qui præveniebant, tempestive epulari dicebantur et præmature, et convivia eorum Tempestiva: qui in longum trahebant, inque noctem intempestam, jure eorum epula Intempestivæ. Qui de multo die, inquam, epulari incipiabant, in eos gulones hæc nota et nomen. Plautus probrose in senem : ‘ Cum sno sibi gnato una ad amicam de die Potare.’ Hinc apud Catullum : ‘ Convivia lauta de die :’ apud Horatium, ‘ dictus here illic De medio potare die.’ Suetonius de Nerone : ‘ Epulas a medio die ad mediam noctem protrahebat.’ Plinius in laudatione Trajani: ‘ Non enim ante medium diem dissentus, solitaria cæna, spectator adnotatorque convivis tuis immines.’ Livius de Annibale Capuae lasciviente : ‘ Cœperunt epulari de die, et convivium non ex more Punico aut militari disciplina esse.’ Cicero de Pisone : ‘ Qui numquam Solem orientem aut occidentem viderit :’ culpatque eum vitii utriusque. Uti et Silius Campanos : ‘ medioque dierum Regales epulæ, atque ortu convivia Solis Deprena.’ Hæc tempestiva convivia sœpe usurpata solita diebus lætis festisque. Juvenalis Persicum suum invitans : ‘ jam nunc in balnea salva Fronte licet vadas ; quamquam solida hora supersit Ad sextam.’ Vult ecce eum ad balneas ire hora quinta, præter morem, et ad epulas venire sexta septimave. Saturnalibus item vulgo convivia ordiebantur a multa luce. Tertullianus : ‘ Non lavor diluculo Saturnalibus, ne et diem et noctem perdam : attamen lavor honesta hora et salubri.’ Nam lautio semper ante cibum. Item nuptiis. Apuleius Apol. I. ‘ Nuptiæ illæ fuerunt, an aliud celebratum officium, ac convivium tempestivum?’ Ea sunt convivia quæ Catoni placita apud Ciceronem : ‘ Ego vero propter sermonis delectationem tempestivis conviviis delector.’ Item Claudio, de quo Tacitus I. xi. ‘ Claudius domum regressus, et tempestivis epulis delinitus.’ Quæ epulæ si media nocte fuissent, non potuit inter eas Messalina esse interfacta, sine querela aut verbo historicorum. Alexandro: de quo Curtius I. viii. ‘ Jamque iter parare in posterum jussus, sollenni et tempestivo adhibetur convivio.’ Tamen hæc convivia jure in vitio. Cicero ad Atticum I. ix. ‘ Audio bonis viris hanc cunctationem nostram non probari, multaque et severe in me in conviviis quidem tempestivis disputari.’ Ibid. ‘ Quas eos cænas facere et obire scripsit ad me Sextius? quam lautas, quam tempestivas?’ Idem I. iii. in Verrem, de Apronii cæna in foro: ‘ Statuitor Lollius in illo tempestivo gladiatorum convivio.’ Et de ipso Verre I. v. ait eum ‘ diem conviviis, noctem stupris contrivisse.’ Quintilianus Declamat. 331. ‘ Neque enim senectutem adfert summus dies, sed longus ordo vitæ: nec ebrietatem facit illa potio, post quam concidendum est; sed tempestivum convivium, et aviditas nimia.’ Seneca De Ira, I. ii. 28. ‘ Alienæ vitæ in oculis habemus, a tergo nostra sunt. Inde est, quod tempestiva filii convivia pater deterior filio eastigat.’ Addo Taciti locum I. ii. Hist. ‘ Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati Tribunique ex moribus imperatorum

severitatem æmulantur, vel tempestivis conviviis gaudent.' Qui vel solus locus sententiæ meæ firmandæ. Cedo enim si non de die illud epulum, quomodo subjungit de lucta inter milites? Quomodo, 'Pulvis procul et arma adspiciebantur,' in tenebris? Sane iterum de Vitellio noster: *medio diei temulentus: et Xiphilinus, τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐδαπάνα.* Diurnum ergo convivium (intellego a meridie, aut circiter) Tempestivum, quia initum tempori nimis: nocturnum contra, Intempestivum. Describit Propertius, 'Sic noctem patera, sic ducam carmine, donec Injiciat radios in mea vina dies.' Suetonius Calig. c. 45. 'Senatum populumque objurgavit edicto, quod Cæsare præliante, intempestiva convivia, circum et theatra, et amœnos secessus celebrarent.' Cicero pro Muræna: 'Intempestivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio.' Curtius I. vi. 'Intempestiva convivia, et perpotandi pervigilandi insana dulcedo.' Et exempla plura: sed iis, qui cor habent, hæc satis: μωρὸν autem οὐτε πεῖσαι οὐτε βῆξαλ ἔστι, ait verbum vetus.

B.

CAP. 15. Sed et munera peti, darique solent eo die ad barbam. Ammianus I. xvii. 'Cæsar cum petenti, ex usu, gregario cuidam ut barbas detonderet, dedisset aliquid vile, contumeliosis columnis appetitus est a Gaudentio.' Juvenalis, 'Ille metit barbam, crinem hic deponit amati, Plena domus libis venalibus.' Quinetiam Deo alicui sacrari solita, ut apud Graecos virginum puerorumque comæ. Suetonius de Nerone: 'Barbam primam posuit, conditamque in aurean pyxidem et pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecravit:' ubi emendo, *Capitolino*, Jovi scilicet, ex Dione. Earinus apud Martialem primam lanuginem comamque 'Pergameo posuit dona sacraata Deo.' Tertullianus, De anima: 'Quis non exinde aut totum feli [lego, filii] caput reatui vovet, aut aliquem excipit crinem, aut tota novacula prosecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat pro publica aut privata devotione?' Censorinus, De die natali, cap. 1. 'Quidam etiam pro cetera bona corporis valetudine, crinem Deo sacrum pascebant.' Quando is mos Romæ cœperit (nam antiquos barbam aluisse satis constat) quæro. Livius eum agnoscere videtur sub annum urbis 369. satis clare, ubi de Manlio Capitolino in carcere conjecto: 'Satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse.' Si in luctu promiserint barbam, ergo alias rasa. Refellit tamen eum Varro De re Rust. I. ii. 'Omnino tonsores in Italia primum venisse ex Sicilia dicuntur post R. C. A. CCCCLIV. ut scriptum in publico Ardeæ in litteris exstat: eosque adduxisse P. Ticinum Menam. Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuae, quod pleraque habent capillum et barbam magnam.' Nec ambigo, quin ex ritu sui superiorisque ævi aberraverit Livio mens et manus. Cicero certe pro M. Cælio etiam Ap. Claudium Cæcum barbatum inducit, aliquot post notatum Varroni ævum annis. Bellis Punicis in usu crebro jam rasuram fuisse docent Annalium prisca verba, quæ de Scipione Agellius rettulit, et mirabundus parum cepit. Juvenes ergo alebant barbam; et ideo a Cicерone ad Attic. I. 'Comessatores conjurationis barbatuli juvenes:' appellati sine ulla lasciviae,

ut volunt, nota; et pro M. Cœlio ad juvenes alludens, ‘ Non hac barba qua ista delectatur,’ inquit: juvenemque a barba descripsit Juvenalis, ‘ Jam senior, cuius barbam tua janua vidi.’ Ponebant eam serius, citius, plerumque sub **xxi.** annum. Macrobius certe in Somnium Scipionis ‘ ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam’ adfirmavit. Atque ita Nero-nem posuisse colliges ex Fastis annisque. Caligula tamen **xx.** anno posuit, Suetonii cap. 10. At Cœsar Octavianus anno demum **xxv.** uti clarum ex Dione. Natus enim M. Tullio C. Antonio Coss. posuit L. Marcio C. Sabino. Mutavit ab hoc more primus Romanorum Imperatorum Hadrianus, adnotante Xiphilino, et ostendentibus Nummis. Hæc Romæ. Apud Græcos quid? Barbam in pretio mansisse ad tempora Alexandri Athenæns ex Chrysippo adserit I. **xiii.** 6. sub eo rege radi repertum. Inter philosophos primus barbam aluisse traditur Antisthenes Suidæ, in voce *καθεῖναι*. Hæc prope-modum aliena a Tacito: sed per eum non absurde, ut spero, nec ingratia tuis, lector, mihi nata.

C.

CAP. 28. Olim in populi libertate, non frequens appellationum usus, non certe in caussa civili: (nam provocationem ad populum, in re majori criminumque, frequentem scimus:) usus tamen. A Prætore enim appellatum reperio, alias ad collegam ejus, alias ad Tribunos. Ad collegam, Cicero uno loco sed claro, in Verrem, de Prætura urbana: ‘ L. Piso,’ inquit, ‘ multos codices implevit earum rerum quibus ita intercessit, quod iste aliter atque ut edixerat, decrevisset: quod vos oblitos esse non arbitror, que multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prætore solitus sit convenire: quem iste collegam nisi habuisset, obrutus in foro lapidibus esset.’ Asconiusque ibi: ‘ Intercedere, ut vides, etiam Prætor Prætori solet, ut Piso Verri, appellatione caussæ ad collegam facta.’ Ad Tribunos appellatum, docet idem Cicero pro P. Quinetio: ‘ Appellantur Tribuni, a quibus cum esset certum auxilium petitum,’ &c. Clarus infra: ‘ Cujus procurator a Prætore Tribunos appellare ausus sit.’ Hæc olim: nec appellatum reperio ad Senatum. At Augustus imperium adeptus, ‘ Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum Prætori delegavit urbano: [num scrib. *Praefecto del. urbis?*] at provincialium, consularibus viris, quos singulos cujusque provinciæ negotiis præposuisset,’ ait Suet. c. 33. Quem ita intellego, ut appellationes a minoribus magistratibus judicibusve, Romæ ad Prætorem fierent, in caassis dumtaxat civilibus: e provinciis, ad consulares. Nam quin Augustus ipse, firmandæ dominationi, et jure potestatis Tribunicie, graviorum rerum appellationes sibi servarit, ambigendum vix puto e Dionis verbis I. **lxi.** ubi Mæcenas ad Augustum: Δίκαζε δὲ αὐτὸς ἰδίᾳ τὰ τε ἐφέσιμα καὶ τὰ ἀντόμπιμα, θσα ἐν παρά τε τῶν μειζόνων ἀρχόντων, καὶ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων, τοῦτε πολιάρχου καὶ τοῦ ὑποτιμητοῦ καὶ τῶν ἐπάρχων, τοῦτε τὸν σῖτον ἐπισκοποῦντος καὶ τοῦ νυκτοφυλακοῦντος ἀφικυῆτας etsi quædam ibi miscet, magis ex ritu sui avi Dio, quam Augsti. Certe a Senatu ad Principem appellatum Tiberii imperio, sunt exempla in nostro scriptore: ut I. **iv.** ‘ iisque instantibus ad Imperatorem provocavit’ et alibi.

Post eum Caius ‘magistratibus liberam jurisdictionem permisit,’ ait Sueton. c. 16. i. e. sine appellatione plenam priscamque: sed id non diuturnum fuit, non magis quam permissa ab eo comitiorum libertas. Dio mihi auctor lib. LVIII. sub Caio receptum, ut judicia quardam Senatus tractaret, ita tamen ut ab eo Princeps appellaretur. Sed appellatio Principis, ut appareat, non sine poena fuit; poena dico, in eos qui temere appellassent. Quo exemplo nunc Nero auctum honorem Senatus it; statuitque ut eadem poena, qui illum temere a privatis judicibus appellassent, tenerentur, qua qui Principem. Sententiam hanc satis capio: confirmationem quaro et exempla. Nihil enim pra manu mihi quod istuc faciat, nisi forte quae de poena pra judiciali eorum qui a Praefecto urbis appellassent, Symmachus scribit lib. x. duobus locis. Quem tu cupide lector vide. Mihi a latere tragulam injicit Tranquillus, qui hanc ipsam rem tangens, cap. 17. nihil eorum quae Tacitus, sed hoc tantum dicit, ‘Cautum ut omnes appellations a judicibus ad Senatum fierent.’ Hæret id spiculum, et non evello.

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. XV.

A.

CAP. 41. CERTA investigatio ejus diei a clade Aliensi capi potest, et debet: quam certum est anteriorem fuisse, et fastis perpetuis traditam et signatam, ideoque et vulgo notam. Cicero ad Atticum: ‘Majores nostri funestiorem diem esse voluerunt Aliensis pugnæ, quam urbis captæ, quod hoc malum ex illo: itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in vulgus ignotus.’ Quis igitur ille? Livius ex professo tradit, initio lib. vi. ‘Diem a. d. xv. Kal. Sextiles duplice clade insignem, quo die ad Cremeram Fabii cæsi, quo dein ad Aliam, cum exitio urbis, fide pugnatum.’ Eadem Taciti nostri assertio Hist. II. de Vitellio, quem tradit ‘funesto omne de ceremoniis publicis edixisse xv. Kal. Augusti, die antiquitus infausto Cremerensi Aliensique cladibus.’ Ergo eorum mente pugnæ ille dies: sequens autem urbis captæ, et incensæ: quod Livius item tradit. ‘Ingressi,’ inquit, ‘postero die urbem; patente Collina porta.’ Hæc si ita vera, quis non videt xiv. Kalend. ipsum incendi diem fuisse? et recte igitur hic ita in Tacito scriptum. At alii fortasse dissentunt. Minime: ino Agellius e Verrio Flacco refert, l. v. 17. cum caussam querit, cur dies postriduani atri Romanis habiti? refert, inquam, ‘Q. Sulpicium Tribunum militum, adversus Gallos pugnaturum, rem divinam dimicandi gratia postridie Idus fecisse; et post diem tertium ejus diei urbem a Gallis occupatam esse.’ Quibus verbis si hæc sententia est, ut velit tres dies medios, et quarto demum pugnatum; profecto cum Livio sentit

ac Tacito, et pugnæ dies erit *Decimusquintus Kalendarum*. Esse autem, ex ipso Livio dixeris, in quo pariter ita scriptum: ‘Quod postridie Idus non litasset Sulpicius, et post diem tertium objectus hosti exercitus Romanus esset.’ At si quis aliter, et velit *post diem tertium*, significare ipsum diem tertium; tum certe fateor, **xvi.** *Kalendas* diem pugnae fuisse, quomodo in *Viris illustribus* (quocumque auctore) est scriptum. Sed vel sic ipse incendii dies **xv.** sit, non hercules **xvi.** Itaque nihil video, quod virum illum tegat, nisi forte Macrobius, qui describens Agelliana illa, ut solet, adserere videtur *die postero* quam Sulpicius male sacrificasset, pugnatum fuisse. Sed hoc sane falsum, et improvide a Macrobius scriptum, sicut item a Plutarchio in *Caussis*: “Οτι μετὰ τὰς Κνῖτιδας εἰδόντες, ἃς νῦν Ἰουλίας καλοῦσιν, ἐξάγοντες οἱ χιλιαρχοὶ τὸ στράτευμα, περὶ τὸν Ἀλιαν πόταμον ἐκρατήθησαν ὑπὸ Κελτῶν μάχῃ: Quod post Quintiles Idus, quas nunc Julius vocant, eduentes Tribuni copias, ad Aliam flumen victi sunt a Gallis. Indefinite aut falso aio dictum: quo argumento? certo, quod Livium ejus rei auctorem dat, qui palam contra scripsit, ut jam ostensum. Nam Plutarchus ibi, ‘Ος οἱ πλεῖστοι νομίζουσιν, καὶ Δίβιος ιστορεῖ: Ut plurimi arbitrantur, et Livius in historia scribit. Ille vero hoc non scribit: et quocumque rem vertas, **xiv.** *Kalendarum* incendii erit, imo **xiii.** fortasse (tanto longius a **xvi.**) si Plutarcho et Polybio credam. Ille in *Camillo*, iste lib. **ii.** scribunt, non *postero*, ut Livius, sed ‘tertio denique die a pugna Gallos irrupisse.’ Et consentit etiam, aut certe distinguit et conciliat Jo. Zonaras: ‘qui postera quidem die ivisse ad urbem’ vult, ‘sed cum portas aperatas viderent, substitisse, insidias veritos; et tertia denique die ingressos.’ Itaque, ut finiam, nihil erroris in Tacito: cum Livio sentit et priscis, quos adduxi.

B.

CAP. 69. Pædagogia Seneca describit epist. 96. ‘Transeo agmina exoletorum, per nationes coloresque descripta, ut eadem omnibus lævitas sit, eadem primæ mensura lanuginis, eadem species capillorum.’ Julianus in *Antiochico*: Οὐ κρέπτον ἦν διδωδέναι μύρων τὴν ἀγγορὰν βαδίζοντός σου, καὶ παιᾶς ἡγεῖσθαι καλοὺς, εἰς οὓς ἀποβλέποντιν οἱ πολίται; Hi pueri plerumque ad illicita dominis. Suetonius *Nerone* cap. 28. ‘Super ingennorum pædagogia, et matronarum concubinatus.’ Pædagogia enim non culpat, sed quod ex ingenuis. Tertullianus *Apol.* ‘Cum de pædagogiis aulicis nescio quem cinaedum [Antinoum intellegit] Deum facitis.’ Notitia Imperii: ‘sub dispositione viri spectabilis Castrensis’ collocantur. ‘Pædagogia, ministeriales, dominici, curae, palatiiorum.’ Plinius **xxxiii.** ‘Jam vero et pædagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento:’ quod de fibulis argenteis exandio, Veneri arendæ. Usus etiam eorum ad mensam. Ulpianus lib. **xii.** de *Instructo* vel *instrum.* ‘Si instructum fundum legasset, ea pædagogia que ibi habebat, ut cum ibi venisset praesto essent in triclinio, legato continentur.’ Hos habebant in veste pretiosa. Seneca *De vita beata*, c. 17. ‘Quare pædagogium pretiosa veste succingitur?’ Imo aurata. Idem *De tranquillit.* c. 1. ‘Praestringit animum apparatus alicujus pædagogii, diligentius quam intra privatum larem vestita et auro culta mancipia, et agmen servorum nitentium.’ Ammianus

lib. xxxvi. ‘ Tunica auro distineta, ut regius minister, induitus, a calce in pubem, in paedagogiani pueri speciem.’ Nec aliud sensit cum de auro Plinius scripsit: ‘ Honestius viri paedagogiis id damus, balineasque dives puerorum forma convertit’ nescio an, *convestit*. Seneca de puerorum istorum deliciis, epist. 123. ‘ Omnia paedagogia oblita facie vehuntur, ne sol, ne frigus tenebram cutem lœdat. Turpe est neminem esse in comitatu puerorum, cuius sana facies medicamentum desideret.’ Vides ergo ubique Paedagogia pro cœtu et quasi collegio puerorum: pro loco non accipio, nec apud Plinium quidem lib. vii. epist. ‘ Puer in paedagogio mistus pluribus dormiebat’ re-scriboque, *Puer e paedagogio*. Intellegit enim puerum paedagogianum. Ammianus lib. xxix. ‘ Adultus quidam ex his quos Paedagogianos appellant, ad observandam venaticam prædam, Spartanum canem retinere dispositus.’ Res nomenque in parte mansit apud Paigios Gallorum Italorumque.

EXCURSUS AD ANNAL. LIB. XVI.

A.

CAP. 22. LIBERA re Romana non juratum seio in ejusquam acta: juratum in leges quidem: sed acta finito magistratu vocari poterant ad disquisitionem Senatus. Is probabat, aut rescindebat. Primi Triumviri, nisi fallor, Kalendis Januariis et ipsi jurarunt, et alios adegerunt, rata se habituros omnia acta Divi Julii. Inde secutis principibus exemplum. Dio opportune, lib. XLVII. ‘Ἐν τε τῇ πράτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτοί τε ἀμοσαν, καὶ τοὺς ἄλλους ὄφρουσαν βέβαια νομεῖν πάντα τὰ ὅπ’ ἐκείνου γενόμενα, καὶ τοῦτο καὶ νῦν ἐπ’ πᾶσι τοῖς τὸ κράτος ἵσχουσιν, ἢ καὶ ἐπ’ αὐτοῦ ποτε γενομένους, καὶ μὴ ἀτιμωθεῖσι, γίγνεται: id est: Kalendis autem novi anni, et ipsi Triumviri jurarunt, et alios jurare coegerunt, omnia acta Julii rata se habituros. Quod et nunc usurpatur in omnibus qui aut tenent imperium, aut tenuerunt, nisi forte infamia ignominiaque publice notati sint. Id accedit sub annum urbis 712. Factum idem vivo Augusto; de quo idem Graecus lib. LIII. ‘Ἐν δὲ τῇ νομηρήᾳ ὄρκους ἡ βουλὴ βεβαιοῦσα τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐποίησατο. Idque juramentum semper abusque Divo Julio repetitum ad principem ejus anni. Tacitus infra: ‘Ejusdem animi est, Poppæam Divam non credere, cuius in acta Divi Julii et Augusti non jurare.’ Nisi tamen si quis sceleribus et flagitiis aliter meruisset. Dio lib. LX. de Caio: Καὶ διὰ ταῦτα τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν αὐτοκρατόρων, ἔν μηδὲν ἐπὶ τοῖς ὄρκοις καὶ ἐπὶ ταῖς εὐχαῖς ποιούμεθα, ὥσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ Τιβερίου: id est: Ob eius caussas non est Caii nomen in catalogo Principum, quorum mentionem facimus in juramentis votisque; uti nec Tiberii. Juratum vero non viritim, sed uno aliquo ex quoque magistratu verba præeunte, reliquis assentientibus.

Quem morem Senatus, adulatione nova, transgressus est sub Tiberio, ut narrat idem Dio LVIII. Νομίζομένου συχνὸν χρόνον ἥδη, μηκέτι καὶ ἄνδρα τὴν βουλὴν ἐν τῇ νομιμησίᾳ ὀμιλοῦνται, ἀλλ’ ἔνδε, ὡσπερ εἴρηται μοι, προσομούντος, καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπανεῖν, οὐκ ἐποίησαν αὐτὸν, ἀλλ’ αὐτεπάγγελτοι μηδενὸς σφῆς ἀναγκάσαντος, ιδίᾳ καὶ καθ’ ἑαυτὸν ἔκαστος ἐπιπτώθησαν, ὡσπερ τε παρὰ τοῦτο μᾶλλον ἐνορκήσοντες. Sed praejurationem Claudius iterum reduxit, explicatque Dio lib. ultmo: Κλαύδιος δὲ αὐτὸς μὲν πάντα ἔθισμένα διάμοστε, τοὺς δ’ ἄλλους ἐκάλυψε κατ’ ἄνδρα ὄμβους, καὶ οὕτως εἰ τις τῶν στρατηγούντων, ὡσπερ ποτε, καὶ ἔτερος τῶν δημαρχούντων, ἀπό τε τῶν ἄλλων ὡς ἑκάστων εἰς ἔξηρξε τῶν ὄρκων τοῦς δρούοις. Καὶ τοῦτο ἐπὶ πλείῳ ἔτη ἐπράχθη. Quam tamen abrogatam denuo esse, reditumque ad singulare juramenta, indicio sunt quae hic et postea Trasea objiciuntur. Et Dionis sane verba ultima satis ostendunt, in aliquot annos dumtaxat id servatum.

B.

CAP. 22. Ea vota in tabulis concipi solita, et signari. Suetonius A u g. c. 9. ‘Nam se quamquam conscriptis paratisque jam tabulis, negavit suscepturum vota, quae non esset soluturus.’ Plinius ad Trajanum: ‘Solennia vota pro incolumitate tua, qua salus publica continetur, et suscepimus et solvimus: precati Deos, ut velint ea semper solvi, semperque signari.’ Concepta non Kalendis ipsis, sed III. Nonas. Plutarchus in Cicerone: Τεχθῆναι Κικέρωνα λέγουσιν ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλανδῶν, ἐν ᾧ νῦν οἱ ἄρχοντες εὑχούνται καὶ θύουσιν ἵπερ τοῦ ἡγεμόνος. Capitolinus in Pertinace: ‘Tertio Nonarum die, Votis ipsis.’ Eunapius in vita Maximi: ἡ τρίτη δὲ ἡμέρα τῶν καλανδῶν, ἂς αὐτὰς Ἰανουαρίας ἡμέρας ῥωμαῖοι προσονομάζουσι, καὶ προσκυνήσαντες πάντες αὐτῶν ἵπέχοντο τὴν εὐωχίαν. Adde hunc Caii Jeti locum de verbis. signif. ‘post Kalendas Januarias die tertio pro salute Principis vota suscipiuntur.’ Denique hunc Dionis clarum lib. LIX. Καὶ τρίτη δὲ ἡμέρᾳ τῇ τὰς εὐχὰς ἔχούσῃ συνῆλθον μὲν, &c. Tertia autem die, qua Vota fiunt, convenerunt quidem, &c. Firma haec videbantur: tamen concutit nos nonnihil Tacitus Annal. lib. IV. ‘Cæsar sollemnia incipientis anni Kalendas Januarias epistola precatus.’ Et subdit: ‘Quem enim diem vacuum pœna, ubi inter sacra et Vota, vincla et laqueus inducantur?’ Et Tibullus ad Messallam: ‘Tyrio subtemine vestem Indueras, oriente die duce fertilis anni: Cum fera discordes tenerunt flamina venti, Et largita tuis sunt multa silentia votis.’ Sed stamus: et ad Taciti locum aio, non ita districte verba capienda quasi illo ipso die Vota, sed quasi in propinquuo. Aut verius: etiam tunc Vota fuisse, sed ex ritu prisco, quæ soli Consules nuncupabant, pro Imperii et populi salute; haec autem pro Princeps subtexta: et die quidem lætiore, et augustiore pompa. Quod ipsum de Tibullianis illis censeo: sane veteri rep. negari non potest, quin Vota ipsis Kalendis. Omitto plures Livii locos: hunc do firmum et clarum lib. XXI. extremo: Consulem ‘C. Flaminium, conscientia præteriorum, et Capitolium, et sollemnem Votorum nuncupationem fugisse: ne die initi magistratus, Jovis Opt. Max. templum adiret.’ Fieri etiam potest, ut plures dies Votorum fuerint, ille tamen tertius ante Nonas præcipuus. Concepta autem et in castris apud signa; et in Capitolio. Tertullianus de Corona:

'Ecce annua Votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principiis, secunda in Capitoliis. Accipe post loca, et verba. Hunc tibi Jupiter bovem cornibus auro decoratis vovemus esse futurum.' Ubi et formulæ pars; in qua tamen corrigo, *esse facturam*. Est enim eo exemplo dictum, quo illud Gracchi: 'Credo ego inimicos meos hoc dicturum.' Dies hic publice laetus; ideoque 'Ælius Cæsar Votorum caussa ab Hadriano iugeri est vetitus.' Eumdem etiam Sollemnia ἀπλῶς appellarunt. Quod observo ex Tertulliani his verbis: 'Verae religionis homines etiam Sollemnia Imperatorum conscientia potius, quam lascivia celebrant. Grande videlicet officium focos et choros [nescio an, *thoros*, ut ad lectisternia referatur] in publicum educere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu abolefacere. Hæc cine solennes dies principum decent, quæ alios dies non decent? O nos merito dammandos! Cur enim Vota et gaudia Cæsarum casti et sobrii et probi expungimus?'

EXCURSUS AD HIST. LIB. III.

A.

CAP. 5. CETERUM ut transmitteret in Italiam impune et eo usui foret, scriptum Aponio, ut una cum Mœsico exercitu celeraret. Ac ne inermes provinciæ barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Jazygum in commilitum adsciti; plebem quoque et vim equitum qua sola valent offerebant: remissum id munus ne inter discordias externa molirentur, ac majore ex diverso mercede jus fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueorum, quibus vetus obsequium erga Rom. et gens fidei commissæ patientior; opposita in latus auxilia, infesta Rætia, cui Porcius Septimius procurator erat incorrupte erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala Tauriana et viii. cohortibus ac Noricorum juventute ad occupandum ripam Æni fluminis, quod Rætos Noricosque interfuit, missus, nec illis aut his prælium tentantibus fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios e cohortibus et partem equitum rapienti comes fuit Arrius Varus, strenuus bello; quam gloriam et dux Corbulo et prosperæ in Armenia res addiderant. Idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Unde infami gratia primumpilum adepto, laeta ad præsens male parta, mox in perniciem vertere. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiae proxima quæque, et Opitergii et Altini laetis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium adversus classem Ravennatem, nondum defectione ejus audita. Inde Patavium et Ateste partibus

ad junxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, et alam cui Scribonianæ nomen, ad Forum Alioni ponte juncto considisse. Placuit occasio invadendi incuriosos: nam id quoque nuntiabatur. Luce prima inermes plerosque oppressere. Prædictum ut paucis interfectis ceteros pavore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui se statim dederent: plures abrupto ponte instanti hosti viam abstulerunt. Vulgata victoria post principia belli secundum Flavianos, duæ legiones, septima Galbiana, tertiæ decima Gemina, cum Vedio Aquila legato Patavium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti, et Minutius Justus præf. castrorum leg. **vii**, quia audacius quam civili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione gloriæ in majus accipitur, postquam Galbae imagines discordia temporum subversas in omnibus municipiis recoli jussit Antonius, decorum pro causa ratus si placere Galbae principatum partes præsumuerent. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa, patentibus circum campis ad pugnam equestrem qua prævalebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcina genitum, et patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit: exemplo opibusque partes juvere. Et interceptus exercitus per Rætiam Juliasque Alpes: ac ne pervium illa Germanicis exercitibus foret, obseperat. Quæ ignara Vespasiano aut vetita: quippe Aquileiæ sisti bellum, exspectarique Mucianum jubebat. Adjiciebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum provinciarum obtinerentur, posse Vitellii exercitum egestate stipendii frumentique ad dedicationem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incurrantam et sine luctu victoriam et alia hujuscemodi prætexendo, sed gloriæ avidus atque omne belli decus sibi retinens. Ceterum ex instantibus terrarum spatiis consilia post res afferebantur. Igitur repentina incursu Antonius stationes hostium irrupit, tentatisque leví prælio animis, ex aequo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam vicum Veronensem et paludes Tartari fluminis castra permuniit, tutus loco, cum terga flumine, latera objectu paludis tegerentur. Quod si affuisset fides, aut opprimi universis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum conjuncto Mœsico exercitu potuere, aut retroactæ deserta Italia turpem fugam concivissent. Sed Cæcina per varias moras prima hostibus vendidit tempora belli, dum quos armis pelere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuncios paeta perfidiae firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione **vii**. Claudiana advenit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris majoribus, egregius ipse, et qui ad id bellum solus artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellii modica et vulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terroreret. Flavianarum partium duces, omissa prioris fortuna defensione, pro Vespasiano magnifice, pro causa fidenter, de exitu securi, in Vitellium ut imitici. Facta Tribunis et Centurionibus retinendi quæ Vitellius indul-

sisset, spes: atque ipsum Cæcinam non obscure ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidere fiduciam, &c. *eo ordine quo deinceps vulgati.*

EXCURSUS AD GERMANIAM.

A.

CAP. 12. GERMANOS liberatum ire volui, a fœda aversæ Veneris nota: et ecce ego non sine nota. Nam quidam me culpat (modeste tamen, fateor, nec plane ἀλόγως) quod temere mendacem dixerim Athenæum. Ab eo enim, inquit, Diodorus, Aristoteles, Strabo. Primus quidem, de Celtis sic scribit: Τυναικας δὲ ἔχοντες εὐειδεῖς, ἥκιστα ταντᾶς προσέχουσιν, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἀρρένων συμπλοκὰς ἐκτόπις λυτσῶσι: et que subdit, turpia mihi nimis, turpia relatu. At Aristoteles VII. Polit. ‘Plerasque militares gentes, et Celtas in iis, masculum cœtum palam admisisse.’ Jam Strabo, negat ‘turpe apud eos fuisse’ τὸ τῆς ἀκμῆς ἀφειδεῖν τοὺς νεόβιούς: florem etatis prostituere ju-niores. Quid ad hos ego? ignosce quisquis legis, paene idem quod in Athenæum. Falsi inquam isti, falsi: si tamen de Germanis hoc scripserunt ac senserunt, non potius de Gallis. Quod ego omnino assero: præsertim de iis qui Massiliæ et Italiae magis propinquui. Ab ea parte labes hæc in candidam per se gentem. Nonne mores Massilienses proverbio, ab hac mollitie innotuere? Græci ergo illi, qui vix limen illud ipsum Galliæ noverant (Germaniæ certe penetral numquam) illic repertum vitium fama et stilo sparserunt perperam in omnes. Non milii creditur? Tacito igitur nostro, qui diserte hoc ipso loco scribit (ex vestra quidem mente) molles istos et flagitiosos ‘cæno et palude mersos, crate injecta.’ Tuam fidem, o optime. Si fidi illi Græci, et si vitium hoc tam commune Germanis, tam receptum: qui constat ut iidem tam severiter illud puniant? Itaque ne sic quidem Germani inquinabuntur, etiamsi inquinata illa lectio retinebitur. Nec tamen a me, qui haud paullo tutius Tacito et in primis Fabio (qui claris verbis ignotum id flagitium Germanis asserit, te dissimulante) hic crediderim, quam Græcis. Quippe isti levi et longinqua fama aliquid de ea gente acceperunt: at illorum ævo, cognita jam Germania, imo lustrata Romanis et calcata.

STEMMA AUGUSTÆ DOMUS,

A

JUSTO LIPSIO

IN SERIEM REDACTUM.

M. Marcellus, cui prima uxor Pompeia Sexti: altera, Julia Augusti filia. Ex neutra liberi. Obiit adolescens in Baiano.

Marcella major. Ex i. mari-
to M. Vipsanio Agrippa   { Liberi, ait Suetonius, sed
nobis irreperi. Nam
de Vipsania Tiberii ux-
ore falsum.

Ex ii. marito Julio { *L. Antonius Africa-*
Antonio Africa-
nus: qui Massiliae
obiiit, Ann. iii.   { *Sex. Antonius*
Africanus: de
cujus nobili-
tate, Annal.
xiv. 46.

Ex eo aut fratre
aliquo, ut arbi-
noster Ann. iii.

Marcella minor, de qua silent.

Antonia
major. { *Domitia*, cui vir Crispus Passienus, uti sus-
picor ex Quintil. vi. 11.

Ex mari-
to L. Do-
mitio A-
henobar-
bo. { *Domitia*
Lepida.   { *Valeria Messallina*, Claudi primi-
cipis uxor. Adi Commentarium
nostrum, ad finem Ann. xi.
Et adde Senecam in Menip-
paea; qui Messallinae majo-
rem avunculum facit Augus-
tum.

Ex ii. marito M. An-
tonio III. { *II. Ap. Junius Silanus*,
qui tamen antea ma-
ritus fuisse videtur
Æmiliae Lepidæ pro-
neptis Augusti (vide
Commentarium nos-
trum ad initium Ann.
xiii. etsi res hæc ad-
huc nubila): exque
iis forte

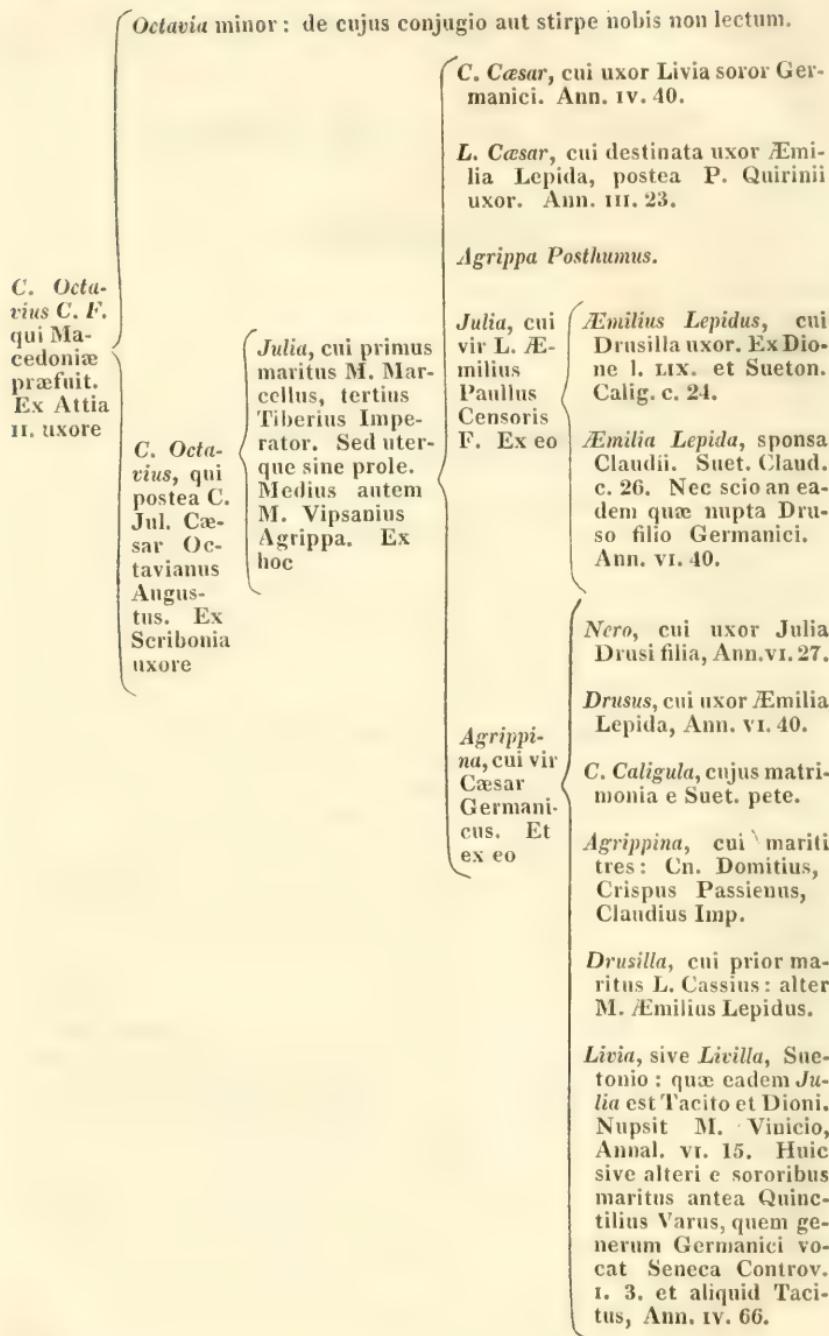
{ *Cn. Domitius*, cui uxor Agrippina, { *Nero*
et ex ea   { *Imp.*

Antonia minor; cuius stirpem ex marito Druso quære
infra.

Octavia
major.
Ex prior-
re marito
C. Mar-
cello

C. Octa-
vius C. F.
qui Ma-
cedoniæ
præfuit.
Ex An-
charia
priore
uxore

Ex ii.
marito
M. An-
tonio III.
viro

Habes Augusti Stemma, quod ad sanguinem quidem attinet. Superest uxoria stirps, quæ adfinitate primo, mox adoptione insita in domum Augustam. Eam, lucis caussa, seorsum hic expressi.

<i>Ti. Claudius Nero,</i> cui uxor Livia Drusilla, postea Augusta. Ex hac	<i>Ti. Nero, qui</i> <i>Imper. cui i.</i> <i>uxor Vipsania</i> <i>Agrippina, M.</i> <i>Vipsani</i> <i>ii Agrippæ,</i> <i>ex Pomponia,</i> <i>Attici filia.</i> Ex hac	<i>Drusus, cui</i> <i>uxor Livia,</i> <i>sive Livilla,</i> <i>soror Germanici.</i> Ex hac	<i>Tiberius Gemellus, quem Cains sus-</i> <i>tulit. Suet. c. 14.</i>
	<i>ii. Uxor Julia Augusti F.</i> Ex ea proles, sed infans extincta.		<i>Gemellus alter, cuius nomen non</i> <i>proditum, ex Annal. ii. 84. qui</i> <i>perire quadrimus : ex Annal. iv.</i> <i>15.</i>
<i>Drusus Nero</i> <i>Germanicus,</i> cui uxor An- tonia minor. Ex hac		<i>Julia, cui vir</i> <i>Rubellius Plautus,</i> <i>Rubellius</i> <i>Blandus,</i> <i>Ann. vi. 27.</i> <i>quem Nero sus-</i> <i>tulit, cui uxor</i> Ex hoc <i>Pollutia, Annal.</i> <i>xvi. 10.</i>	
		<i>Germanicus Cæsar, cui uxor Agrippina.</i> Stirps posita supra.	
		<i>Livilla, cui vir C. Cæsar, dein Drusus frater pa-</i> <i>truelis : desponsa etiam postea Sejano. ex Ann.</i> <i>vi. 40.</i>	
	<i>Claudius, qui</i> <i>Imper. cui i.</i> <i>uxor Plautia</i> <i>Urgulanilla.</i> Ex hac	<i>Drusus, cui desponsa Sejani filia.</i> Suet. Claud. c. 27. Tacit. Ann. iii. 29.	
			<i>Claudia, quam abjecit.</i>
	<i>ii. Uxor,</i> <i>Ælia Petina.</i> Ex hac	<i>Antonia, cui vir Pompeius Mag-</i> <i>nus, a Claudio interfactus : post-</i> ea, Faustus Sulla.	
	<i>III. Uxor,</i> <i>Valeria Mes-</i> <i>sallina. Ex</i> hac	<i>Octavia, cui sponsus L. Silanus :</i> postea maritus Nero Imp.	
			<i>Claudius Britannicus, a Nerone</i> sublatus.

RECENSUS

CODICUM MSS.

C. CORN. TACITI

NOVA RATIONE DIGESTUS.

[EX. ED. BIPONT. 1792.]

---

1. 1. **CODEX** Corbeio-Mediceus s. Florentinus, quod ad Tiberii Annales attinet, unicus: quos Beroaldus primum edidit Romæ 1515. cum reliquis Taciti libris. Diligentius Codicem contulit Pichena, sospitator Taciti alter, novissimeque Jac. Gronovius.
2. Hujus Codicis apographum, certe quod ad libros priores attinet, a Jo. Jocundo, Veronensi, propria manu scriptum tractasse se Fulvius Ursinus profitetur ad Ann. 1. 4. idem, credo, quem P. Danesius contulit, teste passim Ursino in notis ad Tac. Cf. eum ad Annal. iv. 20, et ad lib. xi. saepius.
3. Codex Hispanus Didaci de Covarruvia, JCti, quem contulit Andr. Schottus; collationes Lipsio transmisit.
11. 4. Florentinus Codex antiquus, ex antiquiori sæc. iv. exeuntis descriptus sæculo vii. vel viii. literis Longobardicis; a Curtio Pichena diligenter collatus, et Jac. Gronovio existimante ‘parens omnium Mss.’ inde a l. xi. Annal.
5. 6. 7. Florentini recentiores duo membr. alter a l. xi. Annal. ad Hist. l. ii. alter eosdem Annalium et v. Historiarum libros complectitur. Tertium quandoque memorat Pichena.
- III. 8. Codex Farnesianus s. Vaticanus, quem se beneficio Fulvii Ursini adeptum dicit Lipsius contulitque; ex Bibl. Farnesiana

illatus in Vaticanam (hodie inter MSS. n. 1864.) complectitur Annal. ab XI. et Histor. libros, exaratus sæc. XIV. aut ineunte XV. Optimæ notæ. Contulit etiam Broterio censente, Jac. Corbinelli, lectionesque ascripsit exemplo Beroaldino: novissime Jac. Gronovius inspexit.

- IV. 9. Codex Vaticanus alter, ejusdem ferme cum priori ætatis, Lipsio judice, bonus et sincerus; n. 1863.
10. Illi non dissimilis videtur Broterio Cod. Bibl. reg. Paris. chartaceus, antea du-Fresnianus, ut inde profectus credatur: cujus lectiones attulere Ryckius et Broterius.
- V. 11. *Venetus olim bibliothecæ S. Marci laudatus P. Victorio ad Cic. Ep. II. 12. qui hodie in ea non superesse fertur; unde s. deperditus, s. ille ipse Vaticanus alter putatur; cui certe similis est editio princeps, probabiliter a Veneto profecta et instar Codicis habita.
- VI. 12. Codex Genuensis, qui non solum, aut ejus similis, adhibitus Puteolano in editione sua pro Codice habenda, sed etiam apographorum plurium parens factus. Ex eo enim descripti:
13. Vaticanus III. recentior, num. 2965. Genuæ 1449.
14. Vaticanus IV. recentior, n. 1958.
15. Cod. Oxon. Harleianus 1452.¹ præterea collatus cum Ms. Vatic. n. 1863, aut simili.
16. ——— Bodleianus 1463.
17. ——— Colleg. Soc. Jesu 1458.
- VII. 18. Codex Budensis, Matthiæ Corvini egis, inde Rhenano subinde dictus Regius. Vocatur idem Codex Sambuci, et in bibl. Vindobonensem delatus. Is Codex, quo Rhenanus usus est, quanquam Lipsio et J. Gron. haud optimæ notæ visus, multum tamen profuit Tacito, judice Ernestio.
- VIII. 19. Codex Guelferbyt. membr. sed recens, a Pant. Candido emtus Ferrariae 1461. dein a Franc. Mediabarba Birago donatus Marq. Gudio, tum ex hujus bibl. pervenit in Guelferbytanam principalem; cujus lectiones dedere Chr. Haufius et clar. Ernestius.
20. Cod. Ms. membr. Parisiis in Bibl. Instit. Oratorii Jesu. Broterio serius oblatus, sed forsitan a Jac. Corbinelli collatus.

¹ De codd. 15. 16. 17. vid. Recensum Codicum MSS. qui in Bibliothecis Britannicis servantur, infra.

21. Ms. Agricolæ s. ab ipso Rud. Agricola in interpolatus conjecturis. Excerptis inde a Frane. Modio usus est Lipsius, tum Nic. Heinsio et Th. Ryckio adhibitus. Sed hi illi plus justo tribuerunt.

Occurrunt præterea alii recentes, inde a l. xi. Annal.

22. Codex Bessarionis, scriptus Bononiæ 1453.

23. Ottobonianus.

24. Neapolitanus, quem habuit Jo. Valetta.

25. S. Johannis in Carbonaria.

26. Cæsenatensis.

* Codex Heripol. ab I. Schegkio laudatus ad Vellei. pag. 504. hodie nullus reperitur, testante Ern. Neque etiam extat Bambergæ Codex, quem olim fama tulerat falsa.

† Codex Mirandulanus non verus, sed fictus a Pomponio Lampugnano, Lipsii adversario.

RECENSUS
EDITIONUM
C. CORN. TACITI
IN VIII. ÆTATES DIGESTUS.

[EX. ED. BIPONT. 1792.]

ÆTAS I. NATALIS.

. . . . Editio princeps Veneta, fol. sine titulo, et sine anni locique nota, per Vindelinum Spiram, cum hoc ad calcem tetrasticho :

‘ Cæsareos mores scribit Cornelius : esto

Iste tibi codex : historiæ pater est.

Insigni quem laude feret gens postera : pressit

Spira premens, artis gloria prima suæ.’

Prodiit an. 1468. suspicante illustriss. Comite de Reviczky in Catal.

cap. 101. sq. vel 1469. quod vult Maittarius, qui idem putat editam per Jo. Spiram. Habet libros Annal. ab xi. ad xvi. Histor. libr. i-v. libellum de Germania et Dial. de claris oratoribus ex Ms. qui hodie in biblioth. Venet. non reperitur. Unde ipsa hæc editio instar Cod. habetur, et est rarissima. Ex ea tres filiæ certæ :

.... Mediolanensis, fol. s. l. et a. Francisci Puteolani, a Bernardino Lanterio adjuti. Basin fecit Venetam, coll. cum MSS. præstante charta et typis. Puteolanus addidit vitam Julii Agrieolæ. (Editionem Venetam an. 1484. et Romanam an. 1485. memorat Maittarius Ann. typ. T. v. P. ii. pag. 293. sed sine auctore ac teste: unde nihil ejus traditioni tribuit Ernestius. Lipsius se ed. Veneta 1494. usum ait, nemini præter eum visa, eoque etiam Ernestio dubia. Vix tamen dubitaverim, quin ex vero eam significaverit Lipsius. Ita in Praef. Lipsii ed. 1574. 'His tribus' (Codd. Farnes. et duobus Vatic. alteri optimo ac vetusto, alteri minus bono) 'accessit editio Veneta vetus anni &c. ccccxciiii. quam adhibere vice libri scripti ideo non piguit, quod inter studiosos harum rerum constet, Taciti MSS. exemplaria spisso et vix in Europa inveniri. In his autem libris citandis usum me fide antiqua et vere Romana, ex animi mei sententia juro.')

1497 Venetiis, fol. ed. Puteolani repetita. In fronte titulus: 'Cornelii Taciti Historiæ Augustæ.' In fine: 'Cornelii Taciti historiæ augustæ: nec non de situ moribus et populis germaniæ libellus: ac de oratoribus dialogus fœliciter expliciunt. Venetiis fideliter impressi ac diligenter emendati per Philippum pinci sumptibus nobilis viri dni Benedicti fontana. Anno dni MCCCCXCVII. die xxii. Marcii. Imperante sapientissimo dno Augustino Barbaro prudentissimi ac Invictissimi Senatus Venetiarum duce serenissimo.' Editio rarissima, elegans et nitida.

1512 Riviana. Venetiis, fol. ex priori recusa; eius quidem vitia typographica correxit Jo. Rivius, ceterum in mutando textu de suo judicio parum feliciter versatus.

ÆTAS II. BEROALDINA.

1515 Romæ, fol. 'P. Cornelii Taciti libri quinque noviter inventi, atque cum reliquis ejus operibus editi,' cet. (c. præf. Phil. Beroaldi jun. Acad. Rom. præpositi ad Leonem x. P. M.) In fine: 'Romæ, per Magistrum Stephanum Guillereti de Lotha-

- ringia, 1515. Kal. Martii.' Editio rara et nitida chartis ac typis. Editor libros v. ex Codice Corbei. edidit, in reliquis Puteolanum secutus. Cf. Maittaire Annal. typ. T. II. p. 266. Ex hac matre ed. natæ sunt 4. filiæ:
- 1517 Mediolanensis, 8. quam ex priori dedit Alex. Minucianus, Apulus, typogr. et hist. Prof. Mediol. passim emendatam et Andr. Alciati notis auctam.
- 1519 Basileensis 1. fol. 'P. Cornelii Taciti Historia Augusta actionum diurnalium: additis quinque libris noviter inventis. Andreæ Alciati Mediolanensis in eundem annotationes. De situ, moribus, et populis Germaniæ libellus: eodem Corn. Tacito auctore. Ejusdem dialogus, an sui seculi oratores antiquioribus et quare concedant. Cn. Julii Agricolæ vita per eundem. Apud inclytam Basileam ex officina Jo. Frobenii, mense Aug. A. 1519.' Editio elegantior prioribus. Curavit quidem Beatus Rhenanus, sed Alciati nonnullis dicitur ob additas ejus et Beroaldi observatt. Imitatur ea Beroaldinam; sed libellus de Germania dicitur a prodigiosis mendis repurgatus per Beatum Rhenanum in beneficio Codicis vetustioris. Cf. Maittaire Annal. T. V. Vol. II. p. 273.
- 1527 Juutina, 8. 'P. Corn. Taciti ab excessu divi Augusti historiarum libri quinque nuper inventi, atque cum reliquis ejus operibus maxima diligentia excusi. Florentiæ per hæredes Philippi Juntæ, A. D. 1527. mensis Maii die XXII.' Textus Beroaldi interdum correctus ab Ant. Franc. Varchieusi.
- 1552 Florentina, 8.

ÆTAS III. RHENANI.

- 1533 Rhenani 1. et Basil. II. fol. 'P. Corn. Taciti equitis Rom. Annalium ab excessu Augusti, sicut ipse vocat, sive Historiæ Augustæ, qui vulgo receptus titulus est, libri sedecim, qui supersunt, partim haud oscitanter perfecti, partim, nempe posteriores, ad exemplar manuscriptum recogniti magna fide, nec minore judicio, per Beatum Rhenanum. Nihil hic fingi, docebunt castigationes suis quæque libris additæ. Libellus J. Lipsio emendati et illustrati. Antverpiæ, ex offic. Chr.

de Germanorum populis, Dialogus de Oratoribus, denique de vita Agricolæ non solum emaculatius prodeunt, sed et explicatius, adjunctis in hanc rem scholis. Basileæ in officina Frobeniana per Hieron. Frobenium et Nic. Episcopium, 1533.⁷ Rhenanus textum Basileensis 1. quem vulgatum dicit, cum MS. Budensi collatum dedit, et in Germania adhibuit editionem aliam veterem Italicam. In Agricola et Dial. de Oratoribus solo ingenio usus est. Beroaldi et Alciati notæ ex ed. superiori Basileensi repetitæ: ipse Rhenanus scholia adjunxit, et thesaurus constructionum et locutionum et vocum Tacito solennium præmisit utiliorem.

Hujus textum ut vulgatum sequuntur:

- 1534 Aldina, 8. ‘Cornelius Tacitus, recognitus et emendatus, &c. Varia lectio in calce operis impressa. Venetiis, in ædibus hæredum Aldi Manutii Romani, et Andreæ Asulani Soceri, mense Novembri 1534.’ Elegans.
- 1541 Gryphiana 1. Cornelii Taciti Annales ex castig. et cum annott. Æm. Ferreti, B. Rhenani, Alciati, et Beroaldi. Lugduni, 8. Bibl. Ernest. p. 196, n. 2878.
- 1542 Francofurtensis 1. 8. ‘P. Cornelii Taciti Eq. Rom. Annalium sive Historiae Augustæ Libri, quantum quidem eorum restat, Sedecim. Ejusdem libellus de moribus et populis Germanorum. Item Vita Julii Agricolæ, oratoris. Item Dialogus de claris oratoribus. Cum Indice. Francofurti ex officina P. Brubachii, anno XLII.’
- 1543 Gryphiana II. Lugduni, 8. cum notis Æm. Ferreti et Thesauro Rhenani. Haud accurata.
- 1544 Rhenan⁸ II. s. Basil. III. fol. c. annott. Rhen. et Alciati.
- 1551 Gryphiana III. Lugduni, 12. Æm. Ferretus præfatus est, sed ejus notæ et thes. Rhenani absunt.
- 1554 Veneta, 4. Fabricio memoratur.
- 1559 Gryphiana IV. Lugduni, 12. apud hæredes Seb. Gryphii. Bibl. Ludewig. n. 7641.

ÆTAS IV. LIPSIANA.

- 1574 Lipsii 1. 8. ‘C. Corn. Taciti Hist. et Annal. libri, qui extant, a

Plantini, 1574. Commentarii seorsim prodierunt an. 1580. et curæ secundæ 1581. ex eadem offic. Is vero, Tacito denuo post Rhenanum ex MSS. et edd. vett. recognoscendo et commentariis illustrando, immortalis, prævenit Muretum, cujus notæ in libros priores Annal. prodierunt Romæ 1580. et Ingolst. 1604. et 1608. 8.

1576 Gryphiana v. 12. ex prima Lipsii expressa. ‘C. Corn. Taciti Annal. et Hist. libri, qui exstant, Justi Lipsii studio emendati et illustrati. Ejusd. Tac. liber de mor. Germ. Julii Agricolae vita. Incerti scriptoris Dial. de Oratt. sui temporis. Cum notis Justi Lipsii et Vertranii Mauri. Acc. huic ed. appell. nationum et provinciarum Germaniae. Lugduni, ap. Ant. Gryphium, 1576.’ Notæ Vertranianæ admixtæ sunt Lipsianis.

1581 Parisiis, fol. ‘C. Corn. Taciti Equitis Romani ab excessu Divi Augusti Annalium libri quatuor priores, et in hos observationes Caroli Paschalii Cuneatis. Paris. ap. Robertum Colombellum in Aldina Bibliotheca.’ Catalogue raisonné de la Collection de livres de P. A. Crevenna Vol. v. p. 162.

—Lipsii II. 8. ‘C. Corn. Taciti Opera omnia, quæ exstant, quorum Index pagina sequenti: J. Lipsius denuo castigavit et recensuit.’ —‘Antverpiæ, ex offic. Christoph. Plantini Architypographi regii, MDLXXXI.’ —Pagina 3. sq. ‘Justus Lipsius Christophoro Plantino S. Dico. Tacitum, quem iterum vulgare paras, clarissime Typographorum, mitto ecce Tibi. Relegi, recensui, et sine dolo dicam, multa in eo, qua a scriptura, qua ab interpunetis, feci meliora. Addidi etiam ad oram Notas variantis lectionis aut conjecturæ meæ: sed paucas, brevesque. Nam cetera haurire e Commentariis meis lectorem jus est, qui Tacitum ipsum sequentur, imo adsequentur. Ego, mi Plantine, etsi in variis molestisque occupationibus nunc meis, valetudine etiam non firma, tamen curæ habui hanc curam; uti publica privataque res fructum caperet e saluberrimo et optimo scriptore ad hoc ævum. Ævum calamitosum, sed ad quod tolerandum, multum, me judice, historia ista faciet: solatio, consilio, exemplo. Vale.’ Exstat in bibl. Bipont. Eodem volumine continentur: ‘Justi Lipsii ad Annales Corn. Taciti liber commentarius sive Notæ. Antverp. ex offic. Christoph. Plantini. M. D. LXXXI.’

- 1584 Gryphiana VI. 12. Lugduni, per Ant. Gryphium.
- 1585 Lipsii III. fol. Lugd. Bat. qua Pichena dein usus est.
- 1588 Lipsii IV. 8. ibid. ap. Plantin.
- Francofurti, fol. inter historiæ Romanæ scriptores a Frid. Sylburgio editos III. voll.
- 1589 Lipsii V. fol. Ernestio omissa, sed in bibl. hist. Struv. et Hanckio memoratur. En titulum : ‘C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant. Justus Lipsius quintum recensuit. Additi Commentarii meliores plenioresque cum curis secundis. Lugd. Bat. ex off. Plant. ap. Fr. Raphelengum. CIOCLXXXIX.’
- 1592 Francofurti, fol. ‘ Annib. Scoti in C. Taciti Annales et Historias Commentarii politici. Addita etiam Taciti Opera, cum Indice.’ Catal. bibl. Ludewig. n. 11720.
- 1595 Lipsii VI. 8. e priori repetita, ap. Hieron. Commelinum. Engelio bibl. selectiss. p. 154. præstans admodum dicitur. Exstat in bibl. Francof. et Ludewigiana n. 7642.
- eodem, apud eundem, 24. Catal. bibl. Thuan. P. I. p. 290.
- 1598 Gryphiana VII. 16. Lugd. per Ant. Gryph.
- Lipsii VII. 8. Antverpiæ, ap. Plantin.
- Lipsii VIII. Lugduni Bat. 8. ‘C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant. Justus Lipsius quintum recensuit. Seorsim excusi Commentarii cum curis secundis.’
- 1600 Lipsii IX. fol. et 4. ‘C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant Justus Lipsius postremum recensuit. Additi Commentarii meliores plenioresque, cum Curis secundis. Accessit seorsim C. Velleius Paterculus cum ejusdem Lipsii auctioribus Notis. Antverpiæ, ex officina Plantiniana, apud Joannem Moretum. CIO. IOC. Cum privil. Cæs. et Regio.’ —In Præf. Comm. nova VI. Idus Febr. 1600. scripta : ‘Itaque ante annos duodecim Curas secundas dederam ; et easdem postea operi injunxeram, ut suis quæque locis et ordine possent legi. At nunc denique Tertias etiam damus : et, nisi fallor, ultimas. quia et occupatio alia me abstrahit, et sine culpa fortasse non sit (certe sine laude) assiduum hoc satagere in re et scriptore uno. Vale ergo, mi Cornelii, et per me, audacter dicam, notior et illustrior orbem perambula ; amande ab eo, quamdiu boni honestique amor erit.’
- 1604 Ingolstadii, 8. Taciti Annalium libri XVI.
- Monachii, 8. non nisi textum Lipsii habet.
- 1606 Parisiis, 4. Tacitus cum notis Lipsii et Merceri.

ÆTAS V. LIPSIUS-PICHENIANA.

- Cujus diluculum incepit, cum Curtius Pichena, magni Etruriæ Ducis a secretis, notas in Tacitum, quamvis absque capite, edidisset, quæ auctori novam lucem affunderent ex diligentiori collatione edit. Lipsianæ 1585. cum Codice utroque Florentino. Prodierunt primum Florentinæ, et recusæ Francofurti 1600. 8. typis Wechelianis. Has et binæ edd. sqq. insertas habent :
- 1607 Francofurti, 8. ‘C. Corn. Taciti Opera, ex recogn. Jani Gruteri, cum Indice rerum accuratissimo. Acc. seorsim ad eundem emendatt. castigg. obss. notæ Alciati, Ferreti, Ursini, Merceri, Coleri, Rhenani, Vertranii, Donati, Pichenæ, Gruteri. Francofurti, e coll. Palthen. sumtibus Jonæ Rhodii.’ In capita primum divisit Gruterus.
- 1608 Parisiis, fol. ‘C. Corn. Taciti, et C. Velleii Patrculi scripta, quæ exstant, recognita, emaculata, additique commentarii copiosissimi, et notæ non antea editæ. Parisiis, e typogr. P. Chevalier.’—Editor est Car. Aubertus. Commentatores, quorum notas exhibet, sunt xvi.: A. Alciatus, B. Rhenanus, V. Luxanus, F. Ursinus, M. A. Muretus, J. Mercerus, Christoph. Colerus, V. Acidalius, Ph. Beroaldus, Æm. Ferretus, M. Vertraniius, M. Donatus, Fr. Modius, C. Pichena, J. Gruterus, et Paschalius.
- 1607 Lipsii x. fol. ‘C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant, Justus Lipsius postremum recensuit. Additi commentarii aucti emendatique ab ultima manu. Accessit C. Velleius Patrculus, cum ejusdem Lipsii auctioribus notis. Antverpiæ, ex offic. Plantiniana, ap. Jo. Moretum.’ Hæc tum consultis Pichenæ notis emendatior, tum præter commentarios et excursus habet dispunctiōnem notarum Mirandulani Codicis (ficti).
- Plenior dies advenit cum ipsa Taciti editione a Pichena recognita, notisque auctioribus illustrata, in quibus præparandis ipsi adfuit Franc. Venturius, Patricius Florentinus.
- 1607 Francofurti, 4. ‘C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant, juxta veterimos Manuscriptos emendata, notisque auctioribus illustrata, per Curtium Pichenam, Ser. magni Ducis Etr. a secr. Adjectus Index nominum, verborum, ac sententiarum locu-

- pletissimus. Francof. ap. Cl. Marnium et heredes Jo. Aubrii.
1607.' Capita ex Gruteri ed. ascripta.
- Notæ hæ auctiones seorsim prodiere Hanov. typis Wechel. an.
1608. 8.
- 1609 Aurel. Allobrog. 8. Picheniana recusa.
- ibid. fol. Tacitus prodiit inter historiæ Romanæ scriptores Latini
nos vett. omnes, per Petrum de la Roviere. II. voll.
- 1614 Francofurti, 12. Picheniana repetita.
- 1622 Eadem Mussiponti in vicina nobis Lotharinga, 8.
- Id temporis Tacitus Francofurti prodiit ter Latinus cum ver-
sionibus :
- 1612 Taciti Opera, Latine, cum versione Ital. Georgii Dati, Fran-
cof. typis N. Hofmanni, sumtibus Jon. Rhodii. 1612. 8. maj.
- Eadem Latine cum vers. Gall. Stephani de la Planche et Cl.
Fauchet. ibid. eod. 8.
- Eadem Latine cum vers. Germ. Jac. Micylli. ibid. eod. fol.
- Auctoritas Lipsiani nominis maxime prævaluit in sequentibus :
- 1612 Parisina Morelli, 12.
- 1614 Colon. Allobr. 12. ' C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant,
&c. Gnomologia et distinctis breviariis aucta. Colon. Allobrog.
sumtibus Sam. Crispini.' In fine voluminis additas habet varias
lectiones, ex Lipsii notis excerptas.
- 1619 Lugduni Bat. 8. Lipsii XI. C. Corn. Taciti Opera: J.
Lipsius recensuit et commentarios adjecit. Catal. bibl. Ludewig.
- 1621 ibid. 12. Eadem ap. Elzevir. Cuique libro subjuncta lectio-
num selecta varietas. Præmittitur ultimum Lipsii de Tacito
judicium.
- 1622 Parisiis, fol. ' Novæ cogitationes in libros Annalium C. Corn.
Taciti, qui exstant. Auctore Ludovico Dorleans. Quibus addita
sunt reliqua ejusdem Taciti opera. Cum Indicibus copiosissimis.
Parisiis, sumt. ac impens. Tho. Blasii.'
- Rothomagi, 8. C. Corn. Taciti Opera. Catal. bibl. S. I. Mont.
pag. 204.
- 1623 Parisiis, 24. Cæsii.
- Aurel. Allobrog. fol. inter historiæ Romanæ scriptores Latinos,
repetitos ex ed. 1609: ap. Roverii viduam et hæredes.
- 1627 Antverpiæ, fol. Lipsii XII. cum Comm. ejusdem. Catal.
bibl. Francof.
- 1634 Lugduni Bat. 16. ' C. Cornelius Tacitus ex Justi Lipsii
editione. Lugd. B. ex offic. Elzeviriana.'

- 1637 Amstelodami, 24. ex rec. Lips. et Is. Pontani. Ap. Jo. Janssonium. Futilis.
 —Antverpiæ, fol. Lipsii XIII. ex offic. Plant.
 —Florentiæ, fol. Latine et Italice per Bernh. Davanzati.
 1648 Antverpiæ, fol. ap. Plantin. Lipsii XIV. cum Velleio Paterculo. In charta subflavi coloris pulchre exscripta; additamque habet disp. Cod. Mirandul. &c.
 1667 et 1668 ibid. fol. Lipsii XV. ultima. ‘C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant, a J. Lipsiio postremum recensita, ejusque auctis emendatisque commentariis illustrata. Item C. Velleius Paterculus cum ejusd. J. Lipsii auctioribus notis. Antverpiæ, ex off. Plantiniana Balthasaris Moreti.’ Catalogue raisonné de P. A. Crevenna Vol. v. p. 160.

ÆTAS VI. PICHENO-BERNEGGERIANA
 s. FREINSHEMIANA.

Tres ea tulit egregios Taciti recognitores, Berneggerum, Freinshemium, et Grotium.

- 1638 Argentorati, 8. C. Corn. Tacitus accurante Matthia Berneggero.—Quæ Pichenæ textum fere totum servavit, pravis de conjectura doctorum, etiam Jo. Freinshemii, mutatis. Atque hic (Berneggeri gener) expositionem locorum ab interpretibus intactorum aut secus acceptorum adjunxit. Ceterum argumenta in summa pagina inscripta; marginem obsident, ab alia parte parallelismus, ab altera numerus versuum, ad quos etiam referuntur Index copiosissimus et rerum et verborum a Melch. Freinsh. confectus. Editio præstans bonitate magis quam elegantia.

Jo. Freinshemius etiam Argentorati an. 1641. paraphraseos Cornelianæ specimen Annal. libros VI. complectens edidit.

- 1640 Lugduni Bat. 12. ‘C. Corn. Tacitus ex J. Lipsii editione, cum notis et emendd. Hug. Grotii. Ludg. B. ex officina Elzeviana.’ Cui et ob Grotii recensionem notasque, et ob typorum nitorem, primæ inter minoris formæ edd. debentur.

- 1643 Amstelodami, 12. Boxhornii I. ‘C. Corn. Tacitus, et in eum M. Zuerii Boxhornii observationes. Amstel. ex offic. Jansson.’

- 1645 Venetiis, 12. ‘C. Corn. Tacitus, et in eum M. Z. Boxhornii et H. Grotii obss. Venetiis, ap. Juntas et Baba.’

1649 Amstelodami, 12. ‘C. Corn. Tacitus cum optimis exempl. collatus. Adj. capitulorum numeri. Amstelod. ap. Ludovicum Elzevirium.’—Sequitur textum Berneggeri et Freinsh.

Eod. anno ap. eundem prodiit: ‘H. Savilius in Taciti Histor. Agricolæ vitam, et commentarius de Militia Romana,’ 12. Catalogue raisonné de la Collection de livres de P. Ant. Crevenna T. v. p. 160.

1650 ibid. 12. ap. Jansson.

1652 Aurel. Allobrog. fol. Historiæ Romanæ scriptores Latini veteres, &c. per Sam. Chouet II. voll. quorum alterum exhibet Tacitum ad exemplum Lipsii.

1653 Amstelodami, 12. Boxhornii II. auctior. ‘C. Corn. Taciti quæ exstant, M. Z. Boxhornius recensuit et animadversionibus nonnullis illustravit. Amst. apud Jo. Janssonium.’

1658 Venetiis, 4. C. Corn. Taciti Opera, cum vers. Italica Bernh. Davanzati.

1660 Amstelodami, ex rec. Lipsii, Pontani, et aliorum.

1664 ibid. 12. Boxhornii III. c. ejusd. comm. polit. in Agricola. Amstel. ap. Casp. Commelinum.

Boxhornianæ hodie parum laudis habent; et tertia, quamvis elegantior, madosior tamen reperitur.

—Argentorati, 8. ‘C. Corn. Tacitus. Accurante Matthia Bernegero. Argentor. ap. J. G. Dolhopf et J. Eberh. Zetzner.’ Iisdem præsidiis instructa, quæ ad 1638. diximus. Atque hæc posteris editoribus basis facta.

1672 Venetiis, 12.

ÆTAS VII. GRONOVO-RYCKIANA.

1672 Amstelodami, 8. maj. ‘C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant, integris J. Lipsii, Rhenani, Ursini, Mureti, Pichenæ, Merceri, Gruteri, Acidalii, Grotii, Freinsheimii, et selectis aliorum commentt. illustrata. Jo. Frid. Gronovius recensuit, et suas notas passim adjecit. Accedunt Jac. Gronovii excerpta ex variis lectionibus Ms. Oxoniensis. Amstelod. apud Dan. Elsevirium,’ II. voll. 1672. (alter tomus signatur a. 1673.) Elsevianorum typorum elegancia et chartæ nitor præstat: sed non æque accurata, ac illa Freinsheimii.

1676 Venetiis, 12 maj. Tacitus, et in eum M. Z. Boxhornii et H. Grotii observationes.

1678 Amstelodami, 12. ap. Elzevir.

1682-1684-1687 Parisiis, 4. 'C. Corn. Taciti Opera, interpretatione perpetua et notis illustravit Julianus Pichon Abbas. Jussu Christianissimi regis in usum serenissimi Delphini. Paris. ap. vid. Claudi Thiboust, et P. Esklassan.' IV. voll.—Editio Broterio, ipsi Gallo, illaudata, quippe quæ nulla MSS. Codicum collatione, grandis tamen sit, et indigesta notarum mole grava.

1683 Venetiis, 12.

1684 Lugduni 12. ex rec. Lipsii et Pontani.

1685 Lugduni Bat. 8. II. voll. Gronovianam ed. recusam dedit Jacobus Gronovius, patre minor; eamque vitiis operarum auctionem.

Meliora in Tacitum beneficia mox præstitit Theod. Ryckius, olim J. F. Gronovio præceptore usus.

1687 Lugduni Bat. 12 maj. 'C. Cornelii Taciti Opera, quæ exstant, ex recensione et cum animadversionibus Theodori Ryckii. Lugd. B. apud Jac. Hackium.' Cui conjunctum volumen animadversionum anno ante prodiit.

1701 Amstelodami, 16. cum capitulis.

1708 Venetiis, 4. Pichonii editio in usum Delphini inepte repetita.

1714 Lipsiae, 8. II. voll. 'C. Corn. Taciti Opera, notis grammatico-philologico-criticis illustrata ad modum Jo. Minellii a Christiano Haufio, Gymn. Gorlie. Prorect. quibus præmissa est Jo. Georg. Walchii diatribe critica de Tacito ejusdemque stilo ad Jac. Perizonium.'—Quamvis varias lectt. Ms. Guelferbytani habeat, notis tamen in modum Minellii scriptis laudis nihil tulit.

1721 Trajecti Bat. 4. 'C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant, integris B. Rhenani, Fulv. Ursini, M. Ant. Mureti, Jos. Merceri, J. Lipsii, Val. Acidalii, Curt. Pichenæ, Jan. Gruteri, H. Grotii, J. Freinsheimii, J. F. Gronovii, et selectis aliorum commentariis illustrata. Ex recensione et cum notis Jacobi Gronovii. Traject. Bat. ap. Jac. a Poolsum et Jo. Visch.' II. voll. Paternæ editionis textum quidem cum Codd. Flor. denuo contulit, suisque notis auxit Jac. Gronovius. Sed ipse absolvere opus atque edere non potuit, morte præventus. Edidit Abr. Gronovius. Jacobi filius, adj. integris notis XIII. virorum, et selectis XVIII. virorum cet. Additæ ab editore varr. lectt. Cod. Bodlei. &c. Convicia in Ryckium jacta huic non obsuerunt, sed Gronoviorum, Jac. et Abr. judicium et animum minutum produnt.

- 1730 Dublini, 8. Ryckii editio recusa III. voll. Notæ subjectæ textui.
- 1733 Parisiis, 16. sine notis.
- 1734 Amstelodami, 12. ap. Janssonio-Waesbergios.
- ibid. 16. ap. J. Wetstenium et G. Smith. (c. capit. et serie chronol.) ad fidem optt. MSS. castigata. Bona et elegans.
- 1735 ibid. 12.
- 1737 Francofurti ad Viadr. 8. ed. Berneggeri et Freinsheimii recusa c. n. et Indd.
- 1743-1748 Heidelbergæ, fol. maj. Historiæ Romanæ scriptores Latini, &c. edente et accurante Ben. Casp. Haurisio. III. voll. c. figg. æn. Tertium volumen habet Tacitum, subditis varr. (ex Lipsio, Pichena) sine auctorum nomine. Editio splendida, neque accurata.
- 1753 Glasguæ, 12. ‘C. Corn. Taciti Opera, quæ supersunt. Ex editione Jacobi Gronovii. Glasguæ, in ædib. Acad. excudebant Rob. et And. Foulis.’ IV. voll.
- 1754 Londini, 12. ap. Brindley. IV. voll.
- 1760 Londini, 8. Ryckiana repetita.

ÆTAS VIII. GRONOVI-ERNESTIANA.

- 1752 Lipsiæ, 8. Ernestii I. ‘C. Corn. Taciti Opera, ex recensione Jo. Aug. Ernesti, cum notis integris Justi Lipsii et J. F. Gronovii, quibus et suas adjecit. Lipsiæ, ex offic. Weidmanniana.’ II. voll. Textum J. F. Gronovii cum edd. vett. et Jac. Grouovii novis obss. collatum dedit, pluribusque et Heinsii et suis conjecturis auxit; textum passim emendavit, neque tamen ubique in melius restituit, vel menda Gronoviani textus devitavit; interpunctionem vero inde a Gronovio auctiorem subinde direxit, cumulavit. Assesclam inter Gallos invenit Nic. Lallemand.
- 1755 Patavii, 4. Latine et Italice per Bern. Davanzati.
- 1755-1774 Parisiis, 12. IX. voll. Taciti opera Latine et Gallice prodierunt hoc ordine: 1. C. J. Agricolæ vita et de situ, mor. et pop. Germaniae libellus, interprete de la Bleterie, 1755. II. voll. 2. Annalium libri VI. priores, cum ejusd. versione, et supplemento libri quinti, ab ipso ex historicis aliis composito, 1763. III. voll. 3. Historiarum libri, interprete Dottevillio, 1772. II. voll. 4. Annalium libb. XI-XVI, eodem interprete, 1774. II. voll. Singulis libris additæ sunt notæ, partim criticæ, partim ad historiam, antiquitates, et loca difficiliora explicanda pertinentes.

1760 Parisiis, 12. 'C. Corn. Taciti quæ exstant Opera. Recensuit J. N. Lallemand. Paris. typis J. Barbou.' III. voll. Recepit is lectiones plerasque Ms. Regii, præsertim quæ cum ed. omnium principe conspirabant, suisque auctorem notis illustravit. Omisit Dial. de Oratoribus.

1769 ibid. Eadem repetita ap. eund.

1771 Parisiis, 4. maj. 'C. Corn. Taciti Opera, quæ exstant. Recognovit, emendavit, supplementis explevit, notis, dissertationibus, tabulis geographicis illustravit Gabriel Brotier.' IV. voll. Quamvis hæc editio magno conatu instituta videatur, omnesque elegantia et pretio supereret, haud tamen eo desiderabilior facta, nisi iis, quibus divitiae abundant. Textum Ernestii subinde sequitur, subinde veterem ab eo tuetur lectionem, subinde mutat audentius. 'Notæ sub textu sunt,' judice Ernestio, 'sicut Alemanni pleræque, tironibus scriptæ: ad calcem operis sunt longiores derebus, sæpe per longas disputationes tractatis, in quibus pleræque sunt loci de antiquitatibus, item criticæ, in quibus varietas lectionum traditur, et judicium de iis proponitur.' Utut vero notæ subinde minus dignæ videantur, haud tamen semper, præsertim in judicio, vel nescio quo sensu de lectt. varr. cedit iis, quibus nimium reprehenditur. Sed in tam splendido opere oportuit nihil reliqui fieri ad diligentiam emendandi. Tacemus alia.

—Berolini, 8. ex rec. Ernest. cum Indd. verb. et rerum.

1772 Lipsiæ, 8 maj. 'C. Corn. Taciti Opera, iterum recensuit, notas integras J. Lipsii, J. F. Gronovii, Nic. Heinsii et suas addidit Jo. Aug. Ernesti. Lips. ap. Weidmanni hered. et Reichenium.' II. voll. Quid quantumve boni denuo contulerit in Tacitum, et supra jam attigimus, et ipse docuit in Praef. p. 34-47. Doctrinæ certe plenissima, sed non pariter ac decuit a mendis repurgata.

1776 Parisiis, 12. C. Corn. Taciti Opera, supplementis, notis et dissertationatt. illustravit Gabr. Brotier. Paris. ap. Merigot jun.' VII. voll.

1777 Herbipoli et Fulda, 8. 'C. Corn. Taciti Opera, ad optimas recentissimasque editiones accuratissime collatas recusa. H. erbibpol. et Fulda, imp. et typis Jo. Jac. Stahel, Univ. Bibliop. et Typogr.' — Editio castigationis, quam titulus mentitur, plane expers: operarum vitiis scatet: turpioris chartæ.

1779 et 1780 Bipontina I. 8. maj. 'C. Corn. Taciti Opera, cum varie-

tate lectionum selecta novisque emendationibus. Accedunt notæ et Index historicus. Studiis societatis Bipontinæ. Bipont. iv. voll.

1780 et 1781 Mannhemii, 8. min. ‘C. Corn. Taciti Opera, recognovit, emendavit, supplementis explevit Gabriel Brotier.’ v. voll. Quorum quatuor priora textum Taciti habent; quintum supplementa exhibet. Notæ Broterii desiderantur.

EDITIONES

LIBRORUM TACITI MINORUM.

- 1472 Bononiæ, fol. Germania. Laudata Pichenæ ad c. 2. sed dubia Ernestio.
- s. a. et l. 4. (Romæ, forte ap. Gensberg. circa an. 1473. aut 1474. Vid. Audiffredi Cat. edd. Rom. sæc. xv. p. 385. et cl. Harles. in Not. brev. Literat. Rom. p. 397.) Germania. Quem Codicem Artolphi vocat Rhenanus: ex qua pleræque lectiones in textu Rhenani fluxere, quibus ille a superioribus exemplis differt. Vid. Fabricii Bibl. Lat. T. ii. p. 393.
- 1476 Venetiis, fol.—de situ, moribus et populis Germaniæ libellus. Ad calcem Diodori Siculi, Lat. ‘Venetiis per Andream Jacobi, Katharensem.’ Qua usus est Ernestius.
- s. a. l. et typ. 4. (Mediolani, 1482.) J. Agricolæ vita, cum Panegyricis veteribus.
- 1493 Venetiis, fol. Germania, Diodoro Siculo adjuncta a Poggio Florentino.
- 1497 ibid. fol. Agricolæ vita separatim edita a Franc. Puteolano. In fine: ‘Venetiis per Philippum pinci sumptibus dni Benedicti de fontana. Anno dñi MCCCCXCVII. die XXII. Marcii.’
- 1509 Lipsiæ, 4. Corn. Taciti de situ, moribus et populis Germaniæ libellus, a Rhagio Æsticampiano editus.
- 1511 (Parisiis) 4. Cornelii Taciti de origine et situ Germanorum opusculum. Cum Berosi, Myrsili et al. fragg. Vid. cl. Harlesii Introduct. in not. literat. Rom. T. i. p. 74.
- 1517 Mediolani. Germania, ab Alex. Minuciano separatim edita.
- 1519 Basileæ, 8. Germania, cum commentariolo. A Rhenano curata.
- 1529 Noribergæ, 4. Germania cum comment. Althameri. Qui liber

- a Theologis Paris. in Catal. librorum prohibitorum est relatus.
V. Argentré T. II. p. 167.
- 1551 Francofurti ad Viadr. 8. Germania, cum notis Willichii,
Glareani et Melanchthonis.
- 1557 Wittebergæ, 8. 'Germania Cornelii Taciti. Vocabula regionum
enarrata. Harminius Ulrici Hutteni. Germania Conr. Celtis.
Dialogus, cui titulus est: Julius. Recens edita a Philippo Me-
lanchthonem.'
- 1574 Basileæ, fol. Germania. In Simonis Schardii rerum Germani-
carum Scriptoribus T. I. cum Melanchthonis enarratione voca-
bulorum, regiones et gentes indicantium, ad recentes earum ap-
pellationes accommodata, Althameri Scholiis, Glareani et Willichii
commentariis. Repet. Gissæ 1673. fol. cura Hieronymi Thomæ,
Augustani.
1580. Augustæ Vind. 8. Germania, cum comment. Althameri,
aliorumque observatt. editore Sim. Fabricio. II. voll. Althameri
commentaria separatim edita Ambergæ 1609. 8.
- 1594 Argentorati, 8. Germania, curante Mich. Beuthero.
- 1602 Hanoviæ, 8. C. Corn. Taciti de situ, moribus et pop. Ger-
maniæ libellus, a Christ. Colero editus,
- 1610 Argentorati, 8. Germania, Beati Rhenani rerum Germanica-
rum libris addita, cum ejusd. Rhenani castigationibus et Willichii
commentariis. Repet. ibid. 1670. 8.
- 1631 Lugduni Bat. fol. 'C. Corn. Taciti de situ, moribus et
populis Germaniæ libellus, a mendis quamplurimis purgatus,
et locis aliquot transpositus, novisque interpunctionibus in verum
sensem distinctus per Phil. Cluverium. Adjecta est ex adverso
ejusdem libri editio Lipsiana.' Præfixus Cluverii Germaniæ
antiquæ. Lugd. Bat. 1631.
- 1637 Noribergæ, 8. Agricola, c. n. Mich. Virdungi.
—ibid. 8. Germania, curante eodem Virdungo.
- 1642 Lugduni Bat. 12. C. Corn. Taciti Agricola, et in eum M.
Zuer. Boxhornii commentarius.
- 1647 Coburgi, 8. Taciti Germania.
- 1652 Helmstadii, 4. Tacitus de situ, mor. et pop. Germaniæ ex
ed. H. Conringii.
- 1656 Jenæ, 8. Agricola, c. n. Jo. Andr. Bosii.
- 1664 Jenæ, 8. Agricola, cum n. Bosii, additis Boxhornii commentt.
—Wittebergæ, 8. Germania, cum notis Ge. Casp. Kirchmaieri.

- 1678 Helmstadii, 4. Germania, cum notis crit. et aliis monum. cura Herm. Conringii. Editio tertia.
- 1683 Lipsiæ, 8. ' C. Jul. Agricolæ vita, scriptore C. Corn. Tacito, cum notis Aug. Buchneri primum editis cura Ge. Schubarti. Lips. impensis M. G. Hubneri.'
- 1714 Erlangæ, 8. Germania, cum notis perpetuis Jo. Christoph. Vetteri.
- 1720 Halæ Magd. 12. Germania, c. n. Germ.
- 1725 Francofurti ad Viadr. 8. C. Corn. Tacitus de situ, moribus et populis Germaniæ, &c. cum comm. Just. Christoph. Dithmari. Pleniorum titulum vid. ad an. 1749.
- 1744 Halæ Magd. 12. Germania, cum notis Germ.
- 1745 Gottingæ, 12. C. Jul. Agricolæ vita. In Jo. Matth. Gesneri Enchiridio.
- 1747 Lipsiæ, 8. C. Corn. Taciti de situ, mor. et pop. Germaniæ libellus. c. not. Hauptmanni.
- 1749 Francofurti ad Viadr. 8. ' C. Corn. Tacitus de situ, moribus et pop. Germaniæ, cum perpetuo et pragmatico commentario, quo populorum Germaniæ nomina, situm, res gestas, coitiones in societates magnas, atque ex eorundem moribus variorum in Germania publicorum ac privatorum jurium et consuetudinum originem et progressum exposuit Justus Christoph. Dithmarus. Accedunt in appendice notæ Conringii, Lacarrii et Leibnitii, cum excerptis ex cl. jac. Gronovii oratione de tempore immigrationis Batavorum in insulam suam. Editio altera priori emendatior. Fref. ad Viadr. impens. Jo. Christ. Kleybii.'
- 1766 ibid. 8. C. Corn. Tacitus de situ, moribus et populis Germaniæ, &c. Editio Dithmari recusa.
- 1771 Londini, 8. Agricola, Lat. et Angl. interprete Jo. Aikinio.
- 1777 Gothæ, 8. Agricola, Lat. et Germ.
- 1783 Berolini, 8. Germania, cum selectis variorum notis suisque edidit Car. Henr. Joerdens.
- 1786 Altenburgi, 8. C. Corn. Tacitus de situ, moribus et populis Germaniæ, ex rec. Ernesti et Gruteri, cum versione Germanica et annot.
- 1788 Lipsiæ, 8. ' C. Corn. Tacitus de situ, moribus et populis Germaniæ, ex rec. et cum selectis observationibus huc usque anecdotis Paulli Dan. Longolii, ex Ms. editus a Jo. Kappio.'
- Londini, 8. ' Tacitus de Moribus Germanorum et de Vita

- Agricolæ, ex edit. G. Brotier ad alteram J. A. Ernesti collata, studio R. Parr, D. D. et Bellendeni editoris.'
- Lipsiæ, 8. maj. 'C. Corn. Taciti Agricola. Ad exemplar Bipontinum recudendum curavit, animadversiones et novam versionem Germanicam adjecit Michaël Engel.'
- 1790 Norimbergæ, 8. min. 'C. Corn. Taciti de situ, moribus et populis Germaniæ libellus, et J. Agricolæ vita, ad exemplar Bipontinum.'
- 1791 Gottingæ, 8. 'C. Corn. Taciti de situ, moribus et populis Germ. libellus, cum annotationibus et vocabulorum explicatione in usum juventutis, editus a J. H. Emmert.'

VERSIONES.

GERMANICÆ.

- 1535 Moguntiæ, fol. Taciti opera (excepta tamen vita Agricolæ) a Jacobo Mycillo Germanice versa primum prodiere; repetita deuī Francofurti 1612. fol. Cf. Präf. Taciti Berneggero-Freinshem.
- 1675 (1657) Franckfurt, 8. Dess C. Cornel. Tacitus Beschreibung I. etlicher der ersten Rœmischen Keiser, samt einem Zusatz derer daran ermangelnden Bücher. II. der teutschen Vœlcker Ursprunges, &c. der Landschafften, Wohnörter und uralte Nahmen in jetzige hin und wieder gebrauchliche Nennart verändert. III. der Rœmer weiland in Engel-und Schotlande geführte Kriege, unter dem Titel: Von des Agrikola Leben und Thaten, &c. in ungeswungne verständliche teutsche Sprache gebracht durch Carl Mellchior Grotnitz von Grodnou.
- 1724 Berlin, 8. Das alte Teutschland, oder C. Corn. Tacitus Germanien, neu übersetzt und erläutert, von Joh. Theod. Jablonsky.
- 1725 Halæ Magd. 12. Germania, cum notis Lat. auctore Anonymo. Repetita ibid. 1728.
- 1729 Jo. Chr. Gottschedius vertit Dialogum de causis corr. eloq. Versio præmissa ejusdem Grundriss zu einer vernunstmässigen Redekunst. Hannover 1729. 8.
- 1755 Bresslau und Leipzig, 8. Das Leben des berühmten Feldherrn Julius Agricola, aus dem Buche des C. Corn. Tacitus übersetzt,

- von Chr. Gottl. Gebauer, in Druck befördert von Joh. Jac. Hagen.
- 1765 et 1766 Hamburg, 8. maj. Des C. Cornelius Tacitus sämtliche Werke. Uebersezt durch Joh. Samuel Muellern. Hamb. bey Joh. Carl Bohn. III. Theile.
- 1765, 1771 et 1777 Magdeburg und Halle, 8. maj. C. Corn. Tacitus Werke aus dem Lateinischen übersezt, und mit nöthigen Anmerkungen begleitet, von Patzke und Goldhagen. VI. Theile.
- 1773 Basel, 8. Das Leben des Agricola. Inserta Collectioni scriptt. varii argumenti, cui titulus: Verse und Prose.
- 1777 Bamberg, 8. C. Corn. Tacitus von der Lage, den Sitten und Völkern Deutschlands, mit Anmerkungen von Holl.
- Gothæ, 8. Agricolæ vita, cum textu Lat.
- 1779 Leipzig, 8. C. Corn. Tacitus von den Sitten der alten Teutschen, aus dem Lateinischen, nebst einigen Anmerkungen, von Kretzschmann.
- 1780 Leipzig, 8. Tacitus über Lage, Sitten und Völkerstaaten Germaniens, aus dem Lat. nebst einem Kommentar von K. Gottl. Anton.—Repetita ibid. 1781.
- 1781 Halle, 8. Tacitus Werke, übersezt von Carl Friedr. Bahrdt. II. Theile.
- 1786 Altenburgi, 8. Germania, cum textu Lat.
- Carlsruhe, 8. C. Corn. Tacitus Leben des Römischen Feldherrn C. Jul. Agricola.
- 1788 Lipsiæ, 8. maj. Agricola, Lat. et Germ. interprete Mich. Engel, Prof. Mogunt.
- 1791 Nürnberg und Altdorf, 8. maj. C. Corn. Tacitus von Deutschlands Lage, Sitten und Völkern. Mit erklärenden Anmerkungen, eigenen Ausführungen und Abhandlungen, und einem geographisch-historischen Wörterbuche von J. H. M. Ernesti.

ITALICÆ.

- 1544 Venetiis, 4. Hieron. Canini versio Italica Annalium lucem vidit, teste Fabricio.
- 1563 Venetia, 4. Gli Annali di Gaio Cornelio Tacito tradotte da G. Dati.
- 1582 Eadem, ibid. 4.
- 1589 Eadem, ibid. 4.
- 1600 Fiorenza, 4. L'Imperio di Tiberio Cesare scritto da Cornelio

- Tacito nelli Annali, espresso in lingua Fiorentina propria da Bernardo Davanzati Bostichi. Fiorenza, per Filippo Giunti.
- 1603 Romæ, 12. Tacitus a Paulino Arnolfsino, Florentino, versus, membratur Fabricio in Bibl. Lat.
- 1604 Venetiis, 12. Versio Historiarum Hetrusca Adriani Politi Senensis prodiit, cum notis Horatii Gianetti.
- 1607 Venetia, 4. Gli Annali di Corn. Tacito de fatti e guerre de Romani trad. da G. Dati.
- 1611 Roma, 4. Gli Annali e Historie di C. Corn. Tacito.
- 1612 Francofurti, 8. maj. Latine et Ital. ex versione G. Dati.
- 1620 Venetia, 4. Opere di G. Corn. Tacito trasp. da G. Canini d'Anghiari, &c.
- 1625 Romæ, 4. Vita Agricolæ ex Christ. Rosarii versione.
- 1628 Venetia, 4. Opere di G. Cornelio Tacito, Annali, Historie, Costumi de' Germani, e Vita d'Agricola (tradotte da Adriano Politi), illustrate con Aforismi di Baldassar Alamo Varienti, trasportati dalla lingua Castigliana nella Toscana da Girol. Canini d'Anghiari, &c. Con la Vita di Tacito, &c. le Postille del Lipsio, la Cronologia dell' Auberto, e la distinzione del Testo del Gruterio, &c. Venetia, appresso i Giunti.
- 1637 Fiorenza, fol. Opere di G. Corn. Tacito con la Traduzione in volgar Fiorentino di Bernardo Davanzati posta ricontra al Testo Latino. Con le Postille del medesimo, &c. Fiorenza, nella stamperia di Pietro Nesti.
- 1644 Venetia, 4. Opere di C. Corn. Tacito, &c. trasportati da Gio. Canini, &c.—Recusa ex ed. 1628.
- 1658 ibid. 4. Lat. et Ital. per Bern. Davanzati.
- 1670 ibid. 4. Hieronymi Canini versio operum Taciti ex ed. 1628. repetita.
- 1677 ibid. 4. Taciti opera, interprete Bern. Davanzati.
- 1735 Padova, 4. Opere di Gaio Cornelio Tacito con la Traduzione in volgar Fiorentino di Bernardo Davanzati posta ricontra al Testo Latino. Con le Postille del medesimo. Padova, presso Giuseppe Comino.
- 1760 Parigi, 8. Opere di Corn. Tacito tradotte da Bernardo Davanzati. II. voll.

BELGICÆ.

- 1616 Delft, 4. De Historien van Corn. Tacitus. Interprete Groenewegeno.

1645 Amsterd. 8. C. Corn. Tacitus van de Geschiedenis der Romeinen, uyt het Latijn vertaalt dor Jo. Fenacolius. Vid. Bibl. Burckhardiana P. II. Append. I. n. 378.

Sed neutra harum versionum hodie legitur, nec ab ipsis Belgis intelligi potest. Politior fideliorque est, quæ prodiit omnium plausu excepta anno

1684 Operum Taciti versio Belgica a Petro Cornelio Hofdio adornata, editore Gerardo Brand, post operibus Hofdii junctim editis Amstelod. 1704. fol. Tomo quarto sive ultimo inserta. Confer de nobili hoc scriptore, et Belgarum Tacito, Petrum Francium Orat. XXIII. quæ est de laude Amstelodami. Inter alia pag. 305. refert, quod incredibile possit videri, et a Gerardo Brand in Hofdii vita confirmatur, Tacitum ab eo, ut dictionem ejus plane sibi redderet familiarem, perlectum esse totum bis et quinquages. Cf. Fabric. l. I. p. 405.

ANGLICÆ.

1604 London, fol. The Annals of Cornelius Tacitus, and the Description of Germany: per Richardum Grenewey. Repetita ibid. 1640, fol. Usus est hac interpretatione Jo. Freinsheimius in comparatione versionum Taciti Angl. Hispan. Germ. Gall. et Ital. per quatuor primos Annalium libros, subjecta specimini paraphraseos Cornelianæ, sive paraphrasi eorundem iv. librorum, Argentor. 1641. 8.

1612 ibid, fol. Historiarum libri et vita Agricolæ ex versione Henrici Savilis, additis ejusdem notis criticis. Cum Annalibus versis a Greneweyo.

1728 et 1731 ibid. fol. The Works of Tacitus: Vol. I. Containing the Annals. To which are prefixed political Discourses upon that Author. London, printed for Th. Woodward and John Peele, 1728. Vol. II. Containing the five Books of History, &c. with political Discourses. ibid. 1731. Auctor versionis et comment. est Thomas Gordon.

1737 ibid. 8. The Works of Tacitus in four Volumes, by Th. Gordon.

1771 ibid. 8. Agricola, Lat. et Angl. auctore Jo. Aikin.

1778 ibid. 8. A Treatise on the Situation, Manners, and Inhabitants of Germany, &c. transl. by Jo. Aikin.

HISPANICÆ.

- 1613 en Anvers, 4. Las Obras de C. Cornelio Tacito traducidas de Latin en Castellano por Emanuel Sveyro, natural de la ciudad de Anvers. Dirigidas à Su Alteza Serenissima. En Anvers, en casa de los Herederos de Pedro Bellero.—Recusa ibid. 1619. 8. teste Fabricio.
- 1614 en Madrid, fol. Tacito Espanol illustrado con aforismos por Don Balthasar Alamos de Barrientos.
- 1629 en Douay, 4. Las Obras de C. Cornelio Tacito: por Em. Sveyro.

GALLICÆ.

- ..... Angeli Capelli versionem post Crucimanum in Bibl. Gallica p. 9. sq. laudat Fabricius in Bibl. Lat. ab Eruestio rectius digestæ et auctæ T. II. p. 402.
- 1555 à Paris, 4. Les annales de Tacite trad. par Etienne de la Planche.
- 1581 ibid. 4. Stephani Plancae versio repetita.
- 1582 Parisiis, fol. prodiit Claudii Faucheti sive Falcati versio. Repetita ibid. an. 1583. 4. et 1584. 8. Neconon Francofurti 1612. 8. Cf. Sorelli Bibl. Gall. p. 200. et Crucimanii p. 57. et 80.
- 1599 ibid. 4. Les Œuvres de Tacite.
- 1609 à Douai, 8. Eadem.
- 1610 à Paris, 4. Eadem.
- 1628 .... 4. Eadem, interprete Jo. Balduino.
- 1636 .... fol. per Rudolphum Magistrum (le Maistre).
- 1644 Parisiis, fol. per Achillem Harlaeum Campovalonensem Mar-chionem, patrem Francisci Harlaei, Archiepisc. Parisiensis.
- 1651 ibid. 8. ex interpretatione Perotti Ablancurtii.
- 1660 à Paris, 4. Les Œuvres de C. Corn. Tacitus, illustrées de Chronologie et annotations, avec l'histoire Romaine de C. Velleius Paterculus.
- 1670 à Amsterdam, 8. II. voll. Les Œuvres de Tacite, de la traduction de N. Perrot Sieur d'Ablancourt.
- 1674 à Paris, 8. II. voll. Les Annales de Tacite, par Mr. d'Ablancourt.
- 1681 ibid. 8. III. voll. Les Œuvres de Tacite trad. du Latin en François, avec des Remarques, par N. P. S. d'Ablancourt.

- 1688 *ibid.* 12. *III.* voll. *Eadem, eodem auctore.*
- 1690 à Paris, 4. *Tacite, avec des notes polit. et histor. par Amelot de la Houssaye.—Is vero non nisi primos sex Annalium libros Gallica veste induit.*
- 1691 à Amsterdam, 8. *maj.* *II.* voll. *Les Œuvres de Tacite de la traduction de N. Perrot S. d'Ablancourt.*
- 1692 et 1709 *Hagæ Comitum,* 12. *IV.* voll. *Amelotii versio recusa.*
- 1693 *Lugduni,* 8. *II.* voll. *Tacitus interprete Ablancurtio.*
- 1709 *Roterodami,* 12. *IV.* voll. *Amelotii versio repetita, teste Fabricio.*
- 1716 à Amsterdam, 12. *IV.* voll. *Les Annales de Tacite, traduites du Latin en François, et illustrées des Notes historiques et politiques, et d'un Discours critique des Auteurs modernes qui ont traduit ou commenté Tacite, par Abraham Nicolas Amelot de la Houssaye.*
- 1730-1734 *ibid.* 12. *Eadem VIII.* voll. *Accessit nempe huic ed. versio libri XI. XII. XIII. Annalium, sed interprete alio M. L. C. D. G***.*
- 1742 *alia prodiit Annalium et Agricolæ versio, facta a Guerino,* *III.* voll. 12. *Sed is magis paraphrasten, quam interpretem vertendo egit.*
- 1748 à Amsterdam, 8. *X.* voll. *Les Œuvres de Tacite, traduites en François, avec des notes historiques et politiques, par Mr. Amelot de la Houssaye.*
- 1755 à Paris, 12. *II.* voll. *La Vie d'Agricola et les Mœurs des Germains, traduits par l'Abbé de la Bleterie.*
- 1768 *ibid.* 12. *III.* voll. *Tibère, ou les premiers livres des Annales de Tacite, trad. par l'Abbé de la Bleterie.*
- 1772 *ibid.* 12. *II.* voll. *L'Histoire de Tacite, trad. par le Père Dotteville.*
- 1774 *ibid.* 12. *II.* voll. *Les six derniers livres des Annales de Tacite, trad. par le Père Dotteville.*

RECENSUS CODICUM MSS.

C. C. TACITI

QUI IN BIBLIOTHECIS BRITANNICIS SERVANTUR.

RES humanæ, tam privatæ quam publicæ, oscitanter sæpe aguntur, et in partes contra spem se inclinant; vel perverse inter se confunduntur, atque immerito diminuantur, aut ultra pretium amplificantur. Mortalia non modo peritura sunt, sed etiam dum vivunt, huc illuc, et sæpe in pejus, solent declinare.

Idem quod aliis rebus, non raro accidit libris, tam codicibus quam impressis. Hinc auctorum classicorum laudis maximæ MSS. et etiam editiones, pro tempore saltem, fuerunt valde raræ; et illis longe inferiora, tam autographa quam exemplaria, supra modum abundarunt: alii codices, nec parvi pretii, angulis in obscuris et loculis secretis ἀνέκδοτοι, et etiam ignoti, latuerunt; alii sordidi fuerunt, maculati, et laceri; alii (ne dicamus aliquid de violenter corruptis) sub forma παλιμψήστων tantum discernendi. Ex hac classe (*παλιμψήστων*), quorum sub literis renatis quam plurimi, nuper,¹ immo nuperrime, nonnulli,

NOTÆ

1 Titi Livii Historiarum lib. xci. Fragmentum ἀνέκδοτον Vito Maria Giovenazzio Romæ in Vaticana Biblioth. detectum, et typis Romanis expressum 1772. Neapoli 1773.

2 Cornelii Frontonis (Scriptoris ob eloquentiam Ciceroni tantum secundi) OPERA INEDITA, cum Epistolis item ineditis Antonini Pii, M. Aurelii, Lucii Veri, et Appiani, nec non

aliorum veterum Fragmentis, inventis et commentario prævio notisque illustravit Angelus Maius, Bibliothecæ Ambrosianæ a linguis orientalibus, 2 Tom. Franc. ad Mœnum. 1816. Primo cum multis aliis, et memorabilibus classicis, Mediolan. edita. Hi libri etiam παλιμψηστοι fuerant.

in lucem prodierunt, qui per multa sæcula, quasi eclipsin passi, expalluerunt et evanuerunt, plane indicantes, quam pro nihilo vel saltem minori quam pergamenta qua descripti fuerant, æstimati fuerint.

Codicum quorundam classicorum paucitas, quorum tamen editiones possidemus abundanter, neminem latet. Minime vero Tacitum, scriptorem, ob virtutis et libertatis amorem, atque sententiarum profunditatem et majestatem, omnes ante Latinos mirandum, hac obscuritate obrutum esse expectaremus, nisi forsan consideraremus, idem Æschylo, Græcorum tragœdorum duci, et etiam Homero, poëtarum omnium principi, contigisse: et mehercule hominis ingenium sedulo perpendenti idem historico illi celeberrimo accidisse non mirum videbitur.

Horum casum, discriminum, et lapsuum, literatis tam deflendorum, causæ sunt multiplices, quarum inter primarias fuit proculdubio dira illa veterum duarum magni nominis Bibliothecarum, Constantinopolitanæ et Alexandrinæ, flammis devorantibus, ruina. His causis adjicerentur aliæ, quibus vero etiam prætermisis, supersunt quæ rem dilucidare possint. Superstitio, somnolentia, et ignorantia, immo ipsa studia occupationesque monasticorum inferioris ævi has inter causas imprimis annumerandæ sunt. Quippe homines hujuscæ farinæ scholas regebant omnes, cuncta fere publica munia occupabant; atque suis semper nimis indulgentes, poëtas, quorum mores minus approbabant, et historicos, quorum scripta non intelligebant, quid mirum, si, modo non disperderent, quod tamen ipsum non raro ausi sunt, negligerent? Nugis canoris, historiarum somniis, usque ad fastidium allaborantes, Græcas et Latinas elegantias vel pro nihilo vel pro profanis putabant.

De his vero rebus copiosius disserere relinquendum est aliis. Quod ad Tacitum pertinet, cuius, ut jam diximus, codices valde rari sunt, eadem infortunia quæ ceteros classicos vel destruxerant, vel obumbraverant, vel deturpavabant, illum proculdubio suppresserunt: et quidem, ut opinamur, illi historico quædam magis propria. Quo factum

est ut ab initio Taciti codices fuerint rari; et si primitus non abundarent, in sæculis posterioribus subito eos multiplicari non est expectandum; præcipue cum consideramus quam servide libertatem spiret Tacitus, quantis probris omnem tyrannidis speciem oneret, et mores, consilia, regimina principum detegat.¹ Occupari in historiis transcribendis quæ tam vivide depingunt, tam serio deplorant, tam acriter impugnant ipsa vitia quibus imperia istius ævi misere laborabant, vix esset prudentis. Status enim Europæorum politici, sive Aristarchiæ sive Monarchiæ, hoc modo regnabantur: iisque confirmatis, nec libertas publica, nec privata virtus, ex Taciti principiis, in tuto esse posset; Italicis, Germanicis, Hispanicis, cunctis nimirum liberis Europæis, etsi ab una eademque propagine deductis,² consimilime, duplii quasi nodo necessitatis, nempe Papali auctoritate ecclesiastica et imperiali, compressis. Meliora, fatendum est, de imperio Britannico prædicantur; cuius laudi fuit et gloriæ, reipublicæ formam, causarum variarum conspiratione, attigisse, antiquis potius optatam quam sperandam, scilicet liberam, ut vocatur, monarchiam, ubi leges potius quam reges gubernant, et, ut verba ipsa Taciti ad nostrum propositum accommodemus, ubi 'res olim dissociabiles mixtæ sunt, principatus et libertas.'³ Nobis tamen Britannicis Taciti codicum penuria fuit, ex rei necessitate: dum enim fontes pæne aridi erant, canales huc defluere vix possent: et quos nostri rarissime aut vix quidem possidebant, forsitan intellexerunt, itaque non norunt uti. Alias enim inter causas, cur non abundarent talia autographa, hæc fuisse videtur, et forsitan præcipua,

NOTÆ

¹ Harum rerum exempla satis amplia vide in Notæ Politicæ Forstneri (Lug. Bat. 1652), et Le Sieur Amelot de la Houssaine, sur la Morale de Tacite.

² Multa de his rebus colligenda sint e Cæsar's Bell. Gall. et præcipue ex Taciti nostri Vita Agricolæ, et

libro de Moribus Germanorum, quibus historiis, quoad talia, inter omnia antiquitatis nihil restat magis genuinum aut pretiosum.

³ De Vita Agricolæ, cap. 3. et Πολιτικὸς, ἢ περὶ Βασιλείας, inter Opera Platonis, edit. Ficini, Lugd. 1590. p. 169.

nempe, Taciti stylum, ut nonnulli dicere solent, esse horridum et spinosum; teriorem saltem et obscuriorem, quam qui somniantibus possit capi. Et penitus rem intuenti apparebit, eos scriptores classicos potius transcribi solitos esse qui possent promtius intelligi, et qui in scholis et puerorum manibus tererentur, quam qui philosophis et viris politicis plurimum accommodarentur. Talis fuit apud monasticos disciplina; et in saeculis illis semibarbaris, in quibus in promtu erat scholasticis, hominibus etiam prudentioribus, dicere, ‘Græce est, non potest legi,’ putandum sit eadem pæne de Taciti Latinismo fuisse dicturos.

Quod igitur Justus Lipsius affirmat, Taciti MSS. exemplaria ‘spisso et vix in Europa inveniri,’ ut est rei naturæ consentaneum, sic etiam exemplis quæ bibliothecæ, tam privatae quam publicæ, suppeditant, probatur et illustratur. Quod ad privatas, Pinelliana,¹ Askewiana,² Burniana,³ quarum prima, inter quamplurimas classicorum scriptorum editiones pretiosissimas, multos tenebat codices, et posteriores codicum Græcorum et Latinorum erant ditissimæ, ne vel unum Taciti codicem possidebant. Etiam Regia Parisiana, codicum ante alias, et omnigenæ literariæ supellectilis, ditissima, in cuius admiratione nesciit quo sisteret Montfaucon, unum⁴ tantum tenuit. Et quidem, quod ad publicas Europæ bibliothecas exterias spectat, ex Recensu codicum MSS. C. Cornelii Taciti supra p. 4517. lector ipse judicare poterit: quod ad Britannicas, ex iis qui in ordine nunc secuturi sunt. Non vero denegandum est, aliorum quoque nonnullorum Latinorum scriptorum codices esse perpaucos; sed de Tacito magis dolendum, ut qui a quibusdam pro historiæ Romanæ Coryphæo acci-

NOTÆ

¹ Muffei Pinelli, nuper Venet. Biblioteca: sub fin. secundi voluminis ubi codices numerantur et designantur.

² Codices Græci et Latini Antonii Askew, docti medici, qui in publi-

cum prolati sunt et venditi a. 1784.
³ Olim cl. viri Caroli Burneii, S.T.P. nunc Musei Britannici.

⁴ In Bibliotheca Bibliothecarum MSS. Nova, 2 Tom. Fol. Paris. 1739. vir

piatur, et qui, Europeis saltem, praesertim Germanicis et Britanicis, pro ductore historico clarissimo, et praे omnibus antiquis utilissimo, aestimetur. Hæc prefati sumus, quasi prolusionibus, non pro certis et indubitatis, sed probabilibus causis, quare Taciti codices sint rarissimi, plura forsitan quam satis; eo nimis longiori sermone de his rebus lectorem morati, quo breviora erunt, ex necessitate, quæ de codicibus ipsis Britanicis jam sumus denarraturi.

C. C. Taciti Codices in Museo Britannico.

Biblioth. Harl. 2764. habet cod. Ms. Cornelii Taciti, *Actorum Diurnalium Augustæ Historiaæ libros XI.—XXI.* *Annalium scilicet libros sex posteriores et Historiarum libros quinque, ipsis deperditis numeratis.* Sub finem cod. eadem manu scribitur: ‘In exemplari tantum est: si quispiam hinc descripsérit novum, sciat me quantum reperi fideliter ab exemplari descripsisse.’ Membran. illum. fol. sæc. xv.

1895. *De Moribus Germanorum, cum Notis:* sub finem

NOTÆ

ille, nou magis ob industriam, quam ob eruditionem mirandus, Montfaucon, in dedicatione ad Cardinalem de Fleury, de Bibliotheca Regia Parisiensi sic loquitur: ‘Bibliotheca, inquam illa quæ cura sollicitudineque tua tot accessionibus locupletata est, ut Ptolemaicæ et Attalicae memoriam obruat, ceteraque nunc in Europa præcipuas, et in numero et præstantia librorum, praesertim manuscriptorum, longe retro relinquit.’ Et, si fieri possit, in pæfatione et prospeccione operis, ampliora et grandiora de illa bibliotheca predicat.

Obiter hic notamus, quod Rupertius loquuntur de duobus codd. Paris. Reg. (Proœm. in Tacitum, p. 25.) à Brotierio inspectis; si recte, unum liquet in bibliotheca depositum esse,

opere Montfauconi jam finito. Commemorat enim unum tantum Regium vir doctus. Vid. *Biblioth. Biblioth. Tom. II.* p. 760. At non recte Rupertius (in *Præfat.* in opera Taciti, p. 22.) nec quidem Ernestius, duos Par. codd. dum notat, eosdem Regios vocat: immo ad Brotierum provocans, his verbis utitur: ‘Est et Parisinus *alius*, (*Regium* jam ante commemoraverat) isque in membra eleganter sed virtuose scriptus, Bibliothecæ congregationis antehac oratorii, cui illatus fuerat a. 1667.’ Hic ipse vero codex non denominatur Regius. Recte igitur Montfaucon, ut videtur, suo tempore commemorat unum tantum Regium, et non recte Rupertius duos, saltem Regios.

codicis, in quo Pomponii Meli^o Cosmographia, tres libri, et opusculum Probae uxoris Adesti (vel Adelphi) præcesserant. Manu Ital. fol. min. chartac. cent. xv.

Nihil ultra de Tacito inter codices *Harleianos*: nihil prorsus inter *Regios*, *Cottonianos*, *Lansdownianos*, *Burneiennes*, aut alias, ni forsitan excipias selectas quasdam Taciti sententias, et quod notatur inter *Miscel. Ayscough. Catal.* p. 346.

Codices Cantabr.

In Biblioth. publica Universitatis, 1608. 3. est *Liber de Moribus Germanorum Taciti Equitis Romani*.

620. 1. *Italica Versio*, ævi recentioris, primi, et, ex parte; secundi libri *Annal.*

De Sita, Moribus, et Populis Germaniae Libellus: a prodigiosis mendis (ita scribitur) repurgatus per Beat. Rhena-
num beneficio cod. vetustioris: cum Notis marginalibus et
interlinearibus. Sæc. XVI.

Codices Oron.

Apud Oxonienses notandus est codex *Bodleianus Cornelii Taciti Actorum Diurnalium Hist. August.* a libro undecimo incipiens, et in serie continuata per libros quinque *Hist.* pergens. Cod. illumin. bene scriptus, membran. et, ut vide-
tur, collatione cum Brotierii edit. facta correctus: sæc. xv. Sub finem hæc verba: ‘In exemplari tantum erat: si quis hinc descripserit novum, sciat me quod repperi fideliter ab eo transcripsisse; quod inter cetera non est neque pessimum neque mendozissimum.’ Sub finem sunt etiam duæ vel tres epistola^e Julio Cæsari ascriptæ, et una Pontio Pilato¹ ad Tiberium de J. Christo, quarum hæc saltem spuria videtur.

NOTE^E

1 Epistola^e duæ Pilato ascriptæ, *Apocryphus Novi Testamenti, collectus, vulgatae sunt, libro cui titulus, Codex castigatus, &c.* a J. A. Fabricio Hamb.

In Edit. Taciti, Trajecti ad Rhen. 1721. 4to. 2 vol. a viro doctissimo Jac. Gronovio incepta, et, morte interveniente, filio ejus Abrah. Gronovio absoluta, subjiciuntur variae lectiones, ex hoc codice Bodl. collectae, et forsitan lectori, si comparaverit quæ jam diximus de Ms. Mus. Britan. cum iis quæ hic loci damus de cod. Bodl., transscriptos esse ex eodem πρωτοτύπῳ videri possit: sed ut locorum distantia prohibet, quo minus lectiones utriusque inter se nunc conferamus, quæstio hujuscemodi aliis relinquenda est.

Multa legimus apud Editores Taciti de cod. Jes. Oxon. sed nobis nuper apud Oxonienses peregrinantibus eum videre non datum est, quippe rusticabatur Bibliothecarius: absentes vero audivimus per amicitiam ejusdem Bibliothecarii, viri Rev. C. W. Blastield, cod. Jes. in tuto mansisse; et eo hunc commemoramus, ob egregiam cod. Taciti paucitatem. Hic codex, ut accepimus, undecim tantum Taciti continet libros, incipiens ab undecimo libro Annalium, et serie continuata pergens, quinque libros Historiæ, ut alius codex jam descriptes, amplectitur. Sine anno et loco.

Nullum alium Cornelii nostri codicem apud Oxonienses invenimus. At in *Bodleiana* sunt Observationes Politicæ partim ex Tacito, partim ex aliis auctoribus ab Isaaco Ca-saubono collectæ et manu exaratae. Hic liber continet circiter pp. 200. ad rem bellicam pertinentes. Fol. Est etiam inter *D'Orvillianos* liber scriptus chartac. a nobis jam notatus, et saepè notandus, qui in plurimos scriptorum Latinorum notas et varias lectiones continet. Quædam de Tacito (pp. 10.), collationibus ad edit. Francofurt. 1607. factis, suppeditat.

NOTÆ

1703. p. 298–301. Harum Epistolarum nostra est posterior, de qua sic Fabricius: ‘Hanc Epistolam primus quod sciam vulgavit Florentinus in Martyrologium vetustius Romanum sive Hieronymianum Lucae editum a. 1668. Fol. p. 113. Testatur autem

se reperisse illam a notatore quodam in antiqua pagina cum aliis notatu dignis hinc inde excerptis, scriptam circum a. 1480.’ Noster codex (Bodleianus) circa idem tempus forsitan scriptus fuit.

Codex in Biblioth. Archiepiscopal. Lambeth.

In Bibliotheca Archiepiscopi Cantuariensis Lambeth. est Versio primi libri Annalium Taciti; et Notæ etiam ex Tacito.

TACITI EDITIONUM RECENSUS

CONTINUATIO,

ET QUARUNDAM, QUAS PRETERMISERUNT BIPONTINI,
ADDITAMENTUM.

UT Taciti codices sunt rari, sic etiam editiones, antiqui saltem nominis; recentiores enim abundant. Editio Veneta 1484. a Maittario memorata (ut Bipontini jam notarunt), at sine auctore aut teste, ab Ernestio rejicitur: ea etiam 1494. nemini præter Lipsio visa, propterea facta est Ernestio dubia. Romana editio 1485. ab Ernestio rejicitur, ab Audiffredio non memoratur, ni fictitia illa 1485. eadem sit (quod quidem conjicimus) cum ejus fictitia 1495.¹ de qua posteriori Tiraboschius dubie et confuse loquitur.²

Restant igitur duæ tantum editiones operum Taciti quæ pro certo primariae dicantur, utpote sæculi xv., nempe edit. princeps Veneta, per Vindelinum Spiram, 1468, et Mediolanensis Francisci Puteolani. Veneta enim editio 1497.

NOTÆ

¹ Vid. Catal. Roman. editt. sæculi xv. p. 336. Recte illic dicitur: ‘Volumine altero sue bibliothecæ, edit. Hamburg. 1721. p. 752. ubi accuratius editiones Taciti recenset (n.

Fabricius), hanc Romanam (1495.) omittit.’

² Storia della Litteratura Italiana, Tom. II. p. 339.

est tantum Putcolani editio repetita.¹ Et tamen omnia Taciti opera quæ tempore præsenti accipiuntur (si excipias primos v. Annalium libros ex tenebris erutos ann. 1515.²) sub saeculum xv. bene cognita erant.³

Editiones librorum Taciti minorum variae sunt, et notantur a Bipontinis ab a. 1472. usque ad finem saeculi; unam vero et alteram saltem ab iisdem doctis non notatas indicabimus, et eo promptius, ut ab aliis vix notatas, aut non recte, ut videtur, descriptas.

Taciti Germania, fol. sine anno et loco, sed, ut putatur, a Fred. Creussner, qui libros perpaucos excudit Nuremberg. ab a. 1473. ad a. 1479. Charact. Gothic. Extat in bibliotheca celeberrima Comitis de Spencer. ‘Rara est et pulcherrima,’ ait cl. Dibdinus. Vid. Biblioth. Spencerian. Vol. II. p. 397. n. 464.

Julii Agricolæ Vita per Cornelium Tacitum, ejus generum, castissime composita. Sub finem hic colophon: ‘Impressum Mediolani anno a natali Christiano MCCCCCLXXVII. die decimo nono mensis Maii.’ Hæc ab exemplari ipso transcribimus in Museo Britannico. Est in libro Veterum Panegyricorum, fol. 137. et variis indicis comparandis, manifestum est vel eandem esse editionem cui a bibliographis asfixus est an. 1476.⁴ vel ejusdem esse editionem reputam.

NOTÆ

¹ Exscribemus vero quæ oculo currente vidimus in Harl. Catal. vol. III. p. 33. ubi doctus et laboriosus editor, Sam. Johnson, LL. D., haec notat: ‘Taciti opera, editio antiqua, sine anno et loco, 4to., est saltem ætatis ad a. 1500. Hic liber olim pertinebat ad Coblenz Monasterium.’ Et haec notula investigantibus ipsum indicabit exemplare.

² Impress. Romæ 1515. Kal. Martii, Pont. a. 2do, ex codice in Germania invento, Leoni x. oblato, et nunc in Bib. Laurentiana Medicea conservato. Montfaucon, Bibliotheca Bibliothecarum, vol. I. p. 374.

³ Vid. Annales de l’Impr. des Aldes, vol. I. p. 202. Aldus (in saec. XVI. n. a. 1534.) unam tantum perfecit, et omnes Stephanorum ne vel unam, ni forsitan excipias opusculum (quod tamen, ut notavimus, a Maittario in Vit. Stephanorum non admittitur) et sex libros primos Annal. at eos quidem Gallice, et eosdem Hispanie, a Rodolphe le Maistre, 8vo. et 12mo. 1616. excudebat Rob. Stephanus tertius.

⁴ Nempe in Biblioth. Spenceriana, vol. II. p. 227. et p. 396. Recte igitur Maittarius loquitur de editione 1477.

Cl. Harlesius (ut id obiter memoremus) in *Breviori Notitia Literaturæ Romanæ*, Lips. 1803. notat Taciti de Germania libellum per Thom. Alexandrin. 1481. fol. de qua ed. refert ad suum Supp. II. p. 39.

‘Rara admodum est et paucis cognita edit. C. Taciti de Situ, Moribus, et Pop. Germaniæ aureus (ita legitur) libellus. Lips. in ædibus Wolfgangi Monacensis 1502. 4to.’ C. Frid. Henr. Klügling, in *Additamenta in T. C. Harlesii Breviorem Notitiam*. Lips. 1819.

Comment. et Annot. doctissimæ in Taciti Germaniam. Aur. Vind. 1515.

Tacitus et Velleius Paterculus, ex officina Frobenii 1521. Catal. Universalis Libr. vol. II. E. p. 204.

Taciti Opera, cum notis: Basil. apud Froben. fol. 1543.

Bipontini memorant Hieron. Canini Versionem Ital. Annal. teste Fabricio. Si recte Catal. Bodl. se habet, Historia Augusta, Italice, Ven. Vinc. Vaugris 1544. continet tum Hist. tum Annales.

Conciones ex Tacito collectæ. Excudebat Henricus Stephanus 1570. Neque hanc edit. percipimus in Stephanorum Historia, vitas ipsorum et libros complectente, a cl. Maittario. Sed vide in loc. Catalog. Bodl. tom. II. a Rob. Fisher edit.

Huic similem addas Gallice per Belle Foreste, ibid.

Orationes adversariæ L. Annæi Senecæ et Imperatoris Neronis Claudi, ex Taciti Annal. Lib. XIV., cum J. Lipsii observationibus, 4to. Paris. 1577.

Taciti Opera: a G. Barclay, 8vo. Paris. 1579. Mus. Britan.

Novæ-Antiquæ Lectiones ad Tacitum, per Fredericum Modium. Franc. 8vo. 1584.

Taciti Hist. Libri IV. cum notis Paschalii, fol. Paris. 1584. Fabricius, vol. alterum, p. 755.

La Vita di Giulio Agricola scritta sinceramente da Cornelio Tacito suo genero, et missa in volgare da Gionan Maria Manelli. Londra, 1585. Mus. Britan.

Scoti, (Annibal) in C. Cornel. Taciti Annales et Hist. Comment. Romæ, 1589. Harl. Catal. vol. I. p. 228.

The End of Nero and Beginning of Galba. MDLXXXI.
 Ab Hen. Savile, pp. 267. Subjiciuntur notæ in iv. libros
 Hist. Taciti et Vit. Agricola, una cum conspectu quarun-
 dam rerum militarium, &c. Oxon. cum privilegio. Vid.
 Herberti Typogr. Antiq. vol. III. p. 1404.

Taciti Annal. Lib. XIV. cum J. Lipsii comment. 4to.
 Paris. 1597.

The End of Nero and Beginning of Galba, ut supra, ab
 Hen. Savile, ed. 2. Lond. 1598. Repet. 1605. 1612. Brit.
 Mus.

The Modern Courtier, or the Morals of Tacitus: cum
 periphrasi et variis illustrationibus, Anglica versio ex Gal-
 lico libro cui tit. La Morale de Tacite, par Amelot de la
 Houssaye. Sine anno, et etiam liber ipse Gallicus rarus,
 ut opinamur, sed penes nos, impress. à la Haye.

Salinerii Notæ in Tacitum, 4to. Gen. 1602.

Jani Gruteri Discursus ad aliquot insigniora loca Taciti,
 4to. Heid. 1604. Catal. Universal. Libr. vol. II. F. p. 159.

Opera C. C. Taciti quæ extant, Gnomologia et distinctis
 Breviariis aucta. Subjecti sunt item variarum lectionum
 et rerum completissimi indices. 12mo. Paris. 1611.

Opere di Tacito tradotte da Adri. Politi con la sua
 Apologia, &c. 4to. Ven. 1620. Catal. Universal. vol. II.
 p. 170. Bipontini descripsérunt edit. 1604. 12mo.

Tacitus Lipsii, Aur. Altob. 1622.

‘Christophori Forstneri Notæ Politicæ in Tacitum, 8vo.
 Argent. 1628. et omissorum in not. ad Tacitum Liber, 8vo.
 1631.’ Fabricius. Et continuatio Notarum Politicarum
 ejusdem auctoris, Lug. Bat. 1652. (Bibl. Lat. vol. alterum,
 Hamb. 1721.)

Les Maximes de Politique de Tacite. 12mo. Paris. 1664.

Des Causes de la Corruption de l’Eloquence, Dialogus,
 aliis Quintiliano datus, aliis Tacito; nunc vero plurimis
 Tacito adjudicatus. Paris. 12mo. 1664.

Taciti Opera. Rothom. 1665.

Tacitus, Amstelod. 1665.

Quintiliani Declamationum libro subjicitur Dialogus

(*Taciti, ut nonnulli putant*) de causis corruptæ eloquentiæ, notis illustratus. Oxon. e Theatro Sheldoniano, 8vo. 1676. 8vo. 1692.

Taciti Opera, 4 vol. 8vo. Amst. 1685.—Catal. Harl. vol. iv. p. 597.

C. C. Taciti Opera quæ extant, ex recensione et cum animadversionibus Theodori Ryckii. 8vo. Dublinii; ex officina Georg. Grierson, 1730. Hanc edit. notant Bipontini, sed non satis διεπιτυχώς, et, si ita dicendum sit, characteristice, quippe raram et forsitan apud Germanos incognitam. Edita fuit a docta foemina Grierson, et inter alia, ob Dedicationis elegantiam valde miranda. Non est, ni fallimur, exemplare vel in Museo Britannico vel in Bibliotheca Bodleiana. Si vis laudes ejus egregias audire, consulas cl. Harwoodium, *View of the Greek and Latin Classics.* Edit. tertia, p. 222.

C. Cornelii Taciti Opera quæ extant omnia ad editionem optimam J. Fr. Gronovii accurate express. 2 vol. 8vo. min. Glasg. 1743. Typorum elegantia conspicua. ‘In omnibus,’ ait editor, ‘secuti sumus nitidissimam et emendatissimam editionem Gronovianam, quæ Leidae prodiit 1722.’ Notant Bipontini edit. Glasg. 1753. 4 vol. 12mo.

Ad illustrandum varios libelli de Germania locos, magnas obtinuerunt laudes, ut magno studio confecta, et ad sensum enucleandam perutilia, Justi Mœseri Osnabrückische Geschichte, 8vo. Osnab. 1768. et Deutsche Alterthumer der Mythologie und Sprache, &c. von M. J. Ammon und W. Bäumlein, 8vo. Tubing. 1817. C. F. K. Klügling.

Opera omnia ex recensione J. A. Ernesti, cum indicibus rerum et verborum, vulgata fuerant Berolin. 1770.

Splendidissimam omnium editionem primum prodiisse Paris. 1771, in 4 vol. 8vo. ex Recensu Bipontinorum jam prolate lector bene novit, ex quo tempore editiones apud diversas gentes sub variis formis oblatae sunt, praincipue apud Britanos, nempe Hen. Homeri, 4 vol. 8vo. Lond. 1790. Edinb. (typis Mundel excusa) 4 vol. 4to. et 8vo. 1796. et ex ædibus Valpianis 5 vol. 8vo. 1812. cum notis Brotierii et

aliis; quæ omnes sequuntur textum Brotierii. Editio ipsa Brotieriana repetita erat Paris. 7 vol. 12mo. 1776. Novissimas Brotierii et Oberlini esse optimas Taciti editiones docti consentiunt (de Rupertiana adhuc recentiori nihil hic loci dicimus,) sed earum quæ sit præstantior non idem judicium. Harlesius dicit novissimam edit. optimam esse tertiam Ernestianam 1792. (editam post Brotierii, 1771. et 1776.) Bipontini de Brotieriana dicunt: (Vid. Bipont. Recensum Editionum, ut supra) ‘Omnis elegantia superat; haud tamen eo desiderabilius facta nisi iis quibus divitiae abundant: textum subinde mutat audentius.’ Ruperti etiam, in Proœmio in Tacitum p. 30. eundem commendat parce, immo culpat prodige. Has lites componant quorum provicia est. Brotierio saltem laudi sit, Taciti perditæ suo periculo docte supplesse, libris interjectis, Taciti vice fungenti; et quædam, de quibus longa fuerat controversia, recte, ut docti putant, tandem Tacito adjudicasse.

Opere di G. Cornelio Tacito tradotte in volgar Fiorentino da Bernardo Davanzati, con Supplementi a Tacito dell’ Abbate Gabriele Brotier, dell’ Academia delle Iscrizioni et Belle Lettere. Col testo Latino a fronti. 1780. 4to. 3 tom. Haec est novissima editio versionis Davanzatii, et multo emendatior præcedentibus. Versio Italica Brotierii Supplementorum non est Davanzatii, sed ad stylum ejus a Raphaële formata et concinnata.

Vita Agricolæ, 8vo. 2 tom. Halæ 1781. a Car. Fred. Bahrdtio.

C. C. Taciti Opera ad fidem Editionis Parisinae Gab. Brotier expressit, selectis Variorum et novis aliquot Notis in usum Juventutis Academicæ illustravit Jos. Stock, D. D. Trin. Coll. Dub. olim Socius, 4 tom. 8vo. min. Dub. 1784. De Textu ita præfatur Editor: ‘Textus ipse auctoris ex luculenta illa et curatissima Editione exprimitur, quam in hac ipsa urbe (Dublinio) annis abhinc 58. adornandam suscepit sexus et sæculi sui decus, eruditæ admodum fœmina, Constantia Grierson: nec quicquam defuit Editioni, chartæ et typorum elegantia conspicuae, præter notas

adolescentibus utiliores. Schedas singulas ter perlegi, collatas nimirum diligenter cum editionibus Brotierii, Bipontinorum, et priore Ernesti; namque huic altera ejusdem viri clari, quod ad textus integratatem attinet, est longe, longe inferior.' Vid. supra p. 4552.

Quod ad notas spectat, quae ex aliis auctoribus exscriptæ sunt, non verbatim et seriatim datæ sunt, sed in compendium redactæ, pro instituto et libitu Editoris; sic vero mutatae, ut fidem servent, etsi singulæ annotationes propriis auctorum nominibus non signentur; et quidem suas (novas) observationes, quae non paucæ sunt, cum aliorum commentariis sine ulla distinctione intermiscentur. Hæ notæ plerumque textus interpretationes præbent, interdum vero emendationes: Editor enim ingeniosus non omnem de *lectionibus variis* controversiam effugit, ubi lectio etiamnum ambigua fuerit, aut manifesto depravata: immo, est ubi quædam de novo instituit, et hiatus supplere conatus est.

De hac Editione notatu dignissima, silent Bipontini in Recensu suo novissimo 1792.

Notæ quam plurimæ ad Librum de Moribus Germanorum ex utraque C. C. Taciti editione Brotieriana excerptæ; accesserunt Tractatus varii Latini a Crevier. Brotier. Auger. aliisque viris clarissimis conscripti; edente Th. Burgess. 8vo. Lond. 1788.

Dialogus de Cl. Oratoribus J. H. A. Schulze, 8vo. maj. Lips. 1788.

Editio Taciti Opp. cura Hen. Homeri, ex recensione Brotierii, prodiit in 4 vol. 8vo. maj. Lond. 1790. Hanc ed non memorant Bipontini, nec Tacit. de Mor. Germ. Lond. 12mo. 1788. repet. 1789. nec de Taciti Orat. et Arte dicendi ex tribus Ciceronis lib. de Orat. &c. 12mo. Lond. 1789. ab eodem separatim vulgatas. Edit. 4 vol. Indicem copiosum habet.

J. Henr. Lud. Meierotto, Pr. De præcipuis rerum Romanarum auctoribus, ac primum de Taciti Moribus. Berolin. 1790.—Ejusdem Pr. Fones quos Tacitus in tradendis rebus ante se gestis videatur secutus. Berolin. 1795. Hic

Tractatus integre exhibetur in *Classical Journal*, vol. viii. p. 244.

De Moribus German. cum notis C. H. Jordeni iterum prodiit Berolini, 8vo. 1794.

De editione Bodoniana (3 vol. 4to. 1795.) quæ et splendida describitur, vide Dict. Bibliogr. tom. 4. p. 401. ut Dibdinus citat.

De Moribus, &c. Germanorum, a M. Jo. Hen. Mart. Ernesti vers. cum annotationibus et Lexico Geographico et Histor. Noriberg. 1791. 2 tom. maj. 8vo. et 4to. Harles.

Opera Cornelii Taciti, cura G. Guil. A. Lampelii. 8vo. Slesw. et Lips. 1791.

Editio ipsa Bipontinorum, edita in 4 vol. 8vo. ut jam vidimus, 1779. et 1780. denuo edita fuit Biponti 1792. 8vo. cum editionum recensu copiosiore.

Taciti Opera, 2 vol. 12mo. Edinb. 1792.

Ernestinam editionem denuo edidit, et Versionem adjecit Gallicam, partim suam, partim Blatterii Abbatis J. H. Dotteville. Par. Editio tertia prodiit 1792. 8vo. 7 vol.

Taciti Opera, in usum Scholarum, cum varietate lectionum Bipontinarum. 8vo. 2 vol. Halæ Magd. 1793. Emen- datius repetita fuit haec editio ibid. 1 vol. 8vo. 1818.

The Works of Cornelius Tacitus translated by A. Murphy, Esq. 4to 4 vol. Lond. 1793. Stylus diversorum Taciti interpretum Anglicorum dissimilis est. Savilius levius et timidus; Greenwayi frigidus simul et levior; Gordoni tenuior et nervosior, sed Latino more transpositionibus abundantior quam lingua sinat Anglica; Aikinii (in Vita C. Taciti et de Moribus Germanorum) elegans est et concinnus; Murphei est liber, copiosior forsitan et numerosior quam Taciti oratio pati posse videatur; at simul est accuratus, multum elaboratus et ornatus. Multa perfecit ad Tacitum spectantia quæ viro docto sunt dignissima. Prængit Discursum de Vita et Scriptis Taciti, notas intexit, libros Taciti desperitos supplet, et tabulas geographicas suppeditat. Et si Murphei, artis criticæ jure, Gordoni stylum acerius castiget, venia dabitur, atque eo facilius quod Gordonus

ipse versiones præcedentes, non injuste quidem, attamen certe non leviter, castigaverat.—4 vol. 4to. 1794. Eadem repetita 8 vol. 8vo. ibid. 1810.

Tacite (des Œuvres de) en Latin et en Français, avec les notes sur le texte par J. H. Dotteville, 7 vol. 12mo. Paris 1793-9. De l'Histoire de Tacite trad. par Dotteville, 11 vol. 12mo. 1772. et des six derniers livres des Annales trad. par Dotteville. 2 vol. 12mo. 1774. vide Bipont.

Taciti editio Tubing. 8vo. (notata a Bipontinis) habet auctorem J. G. Hutten, et prodit in 2 vol. 1797-1798.

Taciti Germania Germanice versa, cum comment. Car-Gottl. Anton. Editio nova, 8vo. Goerlit. 1799.

Agricolæ Vita, a M. Arzt, Germanice versa, cum Observationibus et Chartis Geographicis. 8vo. Misniae, 1800.

Tertiam editionem Ernestianam, a doctissimo Frid. Aug. Wolfio inceptam, ad Annal. lib. XII. c. 24. proiectam, perfecit clarus Oberlinus. Hujus libri titulus est: Caii Cornelii Taciti Opera, ex recensione J. A. Ernesti. Iterum cum perscrutatus est Oberlinus. 8vo. 2 vol. Lips. 1801. Est ubi recedat ab Ernestianis lectionibus editor eruditus (et favet Bipontinis), est ubi retineat Ernestianas, et confirmet. De hac editione, inter alia quæ laudem provocent, hoc notandum est; nempe, Budensem codicem eximum, qui pro tempore evanuerat, Oberlinus recuperavit, et exinde suam editionem locupletavit. Ernestianis multa sua et valde admiranda adjecit Oberlinus. Haec edit. repetita fuit Oxon. 4 vol. 8vo. 1813.

Taciti Opera ex recensione J. A. Ernesti denuo curata viri docti Oberlini. 4 vol. Lips. 1801.

Observations sur les Histoires de Tacite, avec le texte Latin corrigé par Edm. Ferlet, 2 tom. Paris, 1801.

Taciti editionem ex recensione J. A. Ernesti denuo curavit Jer. Jac. Oberlin, Argentoratensis, 2. tom. 8vo. Lips. 1801.—De hac edit. a Bipontinis, confitemur, notata, pauca quadam adjicere cupimus. Haec est tercia Ernestiana, novissima et optima, de qua magna loquitur Harlesius

(ut quidem omnes critici); et simul adjicit, 'eodem tempore eandem Oberlini editionem, cum indice historico, in usum Scholarum prodiisse, min. 8vo. Lipsiae.

Brevior Notitia Literaturae Romanae, Lips. 1803. p. 180.

Animadversiones criticas in C. Cornelii Agricolæ vitam scripsit J. Chr. Guil. Dahl, Rostock, 4to. 1802.

Doctas observationes, (ait Klügling,) in Taciti Germaniam (criticas pariter et exegeticas) scripsit M. Henr. Lud. Hartmann. Guben. 4to. 1802.

'Novam (ait C. F. H. Klügling) Operum Taciti editionum versionem Germanicam inchoavit G. L. Becher; tom. I. 8vo. prodiit Francof.;' an vero alii sequerentur, nescimus.'

Julius Agricola: Eine Biographie von C. Corn. Tacitus, Lat. und Deutsch, mit Anmerk von Joh. Christoph. Schlüter. 8vo. Duisb. 1803.

Taciti de Situ, Moribus, et Populis Germaniae Libellus, edente A. W. Brorson, 8vo. Hafniæ, 1804.

Geo. Alex. Rupertius, Gottingensis, qui in a. 1803. pro Juvenale tam strenue se gessit, a. 1804. in causam Taciti se accinxit; anno enim eo prodibant C. C. Taciti Opera quæ supersunt, ad optimorum exemplarium fidem recognita, atque Proœmiis, Argumentis, et Indice rerum instructa. In tom. II. suppeditavit Rupertius commentarium perpetuum in C. Taciti Annales. 8vo. maj. Gottingen, 1804. Annales tantum protulit; sub finem vero Proœmii lectorem monet vir doctus de altero volumine, 'quod,' ut dicit, 'propediem divulgabit Cl. Schulze.' De hoc vero nihil ultra audivimus, et Klügling hoc idem ne vel tantillum notat.

Taciti Opera, cura Cundish, prodierunt 2 vol. 8vo. Edinb. 1805.

C. C. Taciti de Situ, Moribus, et Populis Germaniae Libellus, cum varietate lectt. Ernest. et Bipont. brevibusque annotationibus, editus a Gabr. God. Bredow. 8vo. Helms. 1808. repet. 1816. 8vo. novamque edit. ejusdem vulgavit Franc. Passow. 8vo. Urits. 1817.— Inter omnes Germanicas hujus libelli versiones, Bredowiana cum maxi-

ma laude Germanis nominatur, tam ob ipsius Interpretationis quam ob animadversionum adjunctarum præstantiam. Tabula veteris Germaniae geographicam, ab ipso Breadowio delineatam suppeditat C. F. Klügling.

C. Cornelius Tacitus Lebensbeschreibung des Jul. Agricola. Lat. und Deutsch. von D. Casp. Fried. Benner und D. J. C. Fincke, Gotting. 8vo. 1808.—Edit. altera emendata notisque aucta ab Aug. Schlegel, 8vo. ib. 1816. Textus Lat. sequitur edit. Bipontinorum.

Tacite : nouvelle traduction par J. B. J. R. Dureau de Lamalle. 8vo. 5 vol. Paris.—Eadem versio repetita ibid. 5 vol 8vo. 1808. Optima fere omnium Gall. versio.

Annal. Tac. versio Germanica Jo. Christoph. Schlüter, Duisburg. 8vo. tom. I. 1809. tom. II. 1814. tom. III. 1818.

Taciti Opera, in usum Scholarum, 8vo. 2 vol. Halæ 1811.

Car. Lud. de Woltmann versionem satis fidam, ait Klügling, nec sua laude omnino defraudandam, vulgavit, sed nimio studio Taciti stylum imitans sicut sit, in Caii Corn. Taciti Werke Deutsch, mit Abhandl und Anmerk. 6 tom. 8vo. maj. Berolin: 1811.

Caii Cornelii Taciti Opera, mit Einlelungen, zeitund Geschlechtstafeln, &c. verschen von M. Joh. Karl. Weikert, Lips. 8vo. maj. Tom. I. 1813. De Situ, Moribus, et Pop. Germaniae, J. Agricolæ Vita, et De Oratoribus Dialogus. Tom. II. 1815. Annales. Tom. III. 1816. Historiarum Libri. Textus est Oberlinianus emendatior. Hæc editio et versio bene audit. Copiose suppeditat Dissertationes, et alia quæ Taciti Opera comitari solent.

Cornelii Taciti Opera, ex recensione Georgii Christiani Crollii. Editio 2da auctior et emendatior. Curante Frid. Christ. Extero, 4 vol. 8vo. Biponti: ex typographia Societatis Oxon. 1813.—Prima editio prodiit, ut videt lector supra in 1779-1780. Hanc secuta est edit. 1792. in 4 vol. 8vo. Bipont. Hæc posterior ob typographiaæ elegantiam bene audit, et, ut videtur, summa cura emendata est, et

annotationibus aucta est;¹ quod vero ad Notitiam Literariam spectat, nullo modo satis aucta. Hæc edit. repetita post mortem Crollii, prodiit Bipont. 1792. in 4 vol. 8vo. cura Exteri.

A Treatise on the Situation, Manners, and Inhabitants of Germany, and the Life of Agricola, by C. Cornelius Tacitus. Translated into English by J. Aikin, M. D. 8vo. Oxon. 1815.—Prima hujusce operis editio prodiit Warrington, 1771. 8vo. min. Repetita est ibid. 1801. 2 vol. 8vo. min. iterum Lond. 1805. 1 vol. 8vo. rursus 1807. tandemque et ultimo, ut supra, Oxon. 1815. Laudem, quam primum promeruit et obtinuit, conservavit. Acceptimus auctorem eximium in animo habuisse omnium Taciti Operum interpretationem Angl. præbere, et etiam in opere quiddam progressum esse, sed Murpheii versione præveniente, combatibus suis succubuisse, quod de viro, qui quod egit, tam bene egit, dolendum est. Hæc tantum est versio Anglicæ, cum notis plerimis et charta geographicæ illustrata. Annotationes sunt plerumque a Brotierio desumptæ et Anglice versæ, cum judicio selectæ, et historicis Taciti bene accommodatae.

C. C. Tac. Opera quæ supersunt. Editio accurate correcta. Wirceb. 1815.

C. Cornelii Taciti Opera. Edidit G. Pelrazzi, e Societ. Jesu (Profess. Eloquent. Rom.), 4 tom. 8vo. Romæ 1815.

Admirabili cum fide, ait Klügling, salvo tamen linguæ vernac. lae ingenio et elegantia, Taciti Opera Germanici vertit Frid. Car. de Strombeck, 3 tom. 8vo. maj. Brunsw. 1816. quæ versio ceteris omnibus videtur præferenda.

C. C. Taciti Opera. Edidit, Indicemque jecit, D. Joach. Dict. Seebode. Tom. I. Dial. de Orat. Vitam Agricolæ, et Germaniam continens, Hanov. 1816.—Singuli libri separatim editi sunt, eodemque anno.

NOTÆ

¹ Suo igitur, immo optimo, jure hanc editionem magnis laudibus prosecutus est, ipse multum laudandus, Dibdinus, Introduction &c. to the Greek and Roman Classics, ed. 2da, 1804. p. 308.

Gli Annali di C. Cornelio Tacito, tradotte in lingua Italiana da Giuseppe Sanseverino di Signori Marcellinara, storiographo del S. M. O. Giroslimitano. 10 vol. 8vo. Neapoli 1816.—Hanc versionem textus Latinus comitatur cum paucis notis.

Caii Cornelii Taciti Opera, ex editione Jer. Jac. Oberlini, sedula recensione accurata, quibus accesserunt Gabrielis Brotierii Supplementa, cum locupleti indice, 3 vol. 12mo. Lond. 1817.

The Germany and Agricola of C. Cornelius Tacitus, from Brotier's Text, with all his Observations, Notes, and Emendations, edited by E. H. Barker. Edit. 2da. 12mo. Lond. 1818. Nulla horum libellorum editio, praeter hanc, Brotierii observationes textui subjunctas, una cum annotationibus et emendationibus, sub finem datis, continet, nempe separatim ab aliis Taciti operibus.

Caii Cornelii Taciti Agricola, Deutsch, mit Rechtsfertigungen von Lud. Doederlein. 8vo. maj. Arov. 1818.

Tacitus de Moribus Germ. et de Vita Agricolæ, cura Relhan. Geographicas habet Chartas et sequitur textum Brotieranum, Cant. 1818.

Caius Cornelius Tacitus, qualem omni parte illustratum postremo publicavit Jer. Jac. Oberlin, cui posthumas ejusdem annotationes et selecta variorum additamenta subjunxit Jos. Naudet, ex Regia Inscriptionum et Literarum Academia in Instituto Gallico. 3 vol. 8vo. 1819. Hæc editio est pars Classicorum in serie vulgatorum, cui titulus est, Bibliothèque Classique Latine, ou Collection des Auteurs Classiques Latins, avec des Commentaires anciens et nouveaux, des Index complets, le portrait de chaque auteur, des cartes géographiques, &c. publiée par Nicolas Eloi Lemaire.

Scriptores Romani, sive Selecta ex C. Tacito, &c. in usum Scholæ Etonensis: et ibid. Conclaves et Orationes ex Historicis Latinis.

Ex his, levioribus quidem, conatibus, ad finem nunc perductis, patebit lectori, Taciti opera, quo minus sub initio artem typographicam exercuerint, eo magis per annos posteriores, numero et vigore crescentes, eam exercuisse; omnium Operum editiones esse quam plurimas, Operum Minorum abundare, et Libellos de Germania seorsum editos, præsertim apud Germanos, numero esse miro, sive textum Latinum, sive in linguas diversas conversiones, sive Discursus, Commentarios, et Annotationes, contempleris. Caveat vero, precamur, lector (immo nobis non precantibus cavebit) ne putet nos omnia, quæ de Taciti editionibus dicenda essent, dixisse. Multa proculdubio restant quæ per manus nostras transvolarunt; ut pro certo quam plura per Bipontinorum transvolaverant. De Dissertationibus et Annotationibus seorsum editis plura forsitan protrusimus quam quæ nostri essent officii. Nec necesse est dicere multa hujuscemodi nos effugisse: immo pauca quædam nigra nota a viris doctis signata, et nostris oculis non subjecta, non sine consilio, fatemur, prætermisimus.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

Los Angeles

This book is DUE on the last date stamped below.

---

4 WK JUN 24 1994

DUE 6/7/1994

University of California, Los Angeles

L 007 057 624 4

SOUTHERN BR.
UNIVERSITY OF CA
LIBRARY
LOS ANGELES, CALIF.

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 406 796 3

